مرکز القائمیة اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

بازار کتاب

المجلد، ۴۳

بحار الأنوار

الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار

علامه مجلسی

العربية

فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۴۳ : کتاب تاریخ حضرت زهرا و امام حسن و امام حسین علیهم السلام

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۱۶:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۱۷:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۱۹:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۲۰:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۲۲:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۲۳:۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

كتاب تاريخ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهم السلام

أبواب تاريخ سيده نساء العالمين و بضعه سيد المرسلين و مشكاه أنوار أئمه الدين و زوجه أشرف الوصيين البتول العذراء و الإنسيه الحوراء فاطمه الزهراء صلوات الله عليها و على أبيها و بعلها و بنيها ما قامت الأرض و السماء

اشاره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذى خص بالبلاء من عباده المحبين النجباء أفاخم الأنبياء و أعاظم الأوصياء ثم الأماثل من الأولياء و البرره من الأتقياء و الصلاه على أصفى الأزكياء و أزكى الأصفياء و أحب أهل الأرض إلى أهل السماء محمد و أهل بيته المعصومين السفراء المخصوصين بطرف البلاء المكرمين بتحف العناء الذين لم يرضوا بمكابده الليل و النهار فى طاعه رب السماء حتى رملوا الوجوه فى الثرى و خضبوا اللحاء بالدماء و لعنه الله على أعدائهم الفجره الأشقياء و من ظلمهم من الكفره الأدعياء أما بعد فهذا هو المجلد العاشر من كتاب بحار الأنوار مما ألفه أحقر خدمه أخبار الأئمه الأطهار و أفقر الخلق إلى رحمه الكريم الغفار محمد بن محمد تقى حشرهما الله مع مواليهما الأخيار صلوات الله عليهم ما اختلف الليل و النهار.

ص: ۱

**[ترجمه]بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

ستایش ویژه خداونـدی است که از میان بنـدگان دوسـتدار و نجیبش بزرگان انبیا و اوصـیا را به بلا ویژه ساخت و پس از آنان اولیا و نیکان با تقوای را.

و درود بر گزیـده ترین پاکـان و پاک ترین برگزیـدگان و محبوب ترین زمینیان در نزد آسـمانیان حضـرت محمّـد و اهل بیت معصوم او که سـفیران الهی انـد و به بلا اختصاص یافته انـد آنان که با تحفه های رنـج تکریم شده اند همان ها که تنها به رنج کشی شب و روز در راه اطاعت از پروردگار آسمان راضی نشدند، مگر اینکه گونه هایشان را بر خاک بمالند و محاسنشان را به خون خضاب کنند.

و لعنت خدا بر دشمنان بدکار و شقی آنان و همه کافران زنا زاده ای باد که به آنان ستم کردند.

این جلـد و همه بحـار الانـوار، تـألیف کمترین خدمتگـذاران روایات امامان پاک و فقیرترین فرد به رحمت پروردگار بزرگوار آمرزنده محمّد باقر فرزند محمّد تقی است که خداوند هر دو را با موالیان خوبشان محشور فرماید.

صلوات خدا بر آنان باد تا شب و روز در گردش است .

**[ترجمه]

باب ۱ ولادتها و حلیتها و شمائلها صلوات الله علیها و جمل تواریخها

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصـدوق] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَلِیلِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ الْفَقِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ زُرْعَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام کَیْفَ کَانَ وِلَادَهُ فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَ نَعَمْ إِنَّ خَدِیجَهَ علیهاالسلام لَمَّا تَزَوَّجَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله هَجَرَتْهَا نِسْوَهُ مَکَّهَ فَکُنَّ لَا یَدْخُلْنَ عَلَیْهَا وَ لَا یُسَلِّمْنَ عَلَیْهَا وَ لَا یَتْرُکْنَ امْرَأَهً تَدْخُلُ عَلَیْهَا فَاسْتَوْحَشَتْ خَدِیجَهُ لِذَلِکَ وَ کَانَ جَزَعُهَا وَ غَمُّهَا حَذَراً عَلَیْهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا حَمَلَتْ بِفَاطِمَهَ کَانَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام تُحَدِّثُهَا مِنْ بَطْنِهَا وَ تُصَبِّرُهَا وَ کَانَتْ تَکْتُمُ ذَلِکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ یَوْماً فَسَمِعَ خَدِیجَهَ تُحَدِّثُ فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَ لَهَا یَا خَدِیجَهُ مَنْ تُحَدِّثِینَ قَالَتْ الْجَنِینُ الَّذِی فِی بَطْنِی یُحَدِّثُنِی وَ یُؤْنِسُنِی قَالَ یَا خَدِیجَهُ هَذَا جَبْرَئِیلُ یُخْبِرُنِی أَنَّهَا أُنْثَی وَ أَنَّهَا النَّسْلَهُ الطَّاهِرَهُ الْمَیْمُونَهُ وَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی سَیَجْعَلُ نَسْلِی مِنْهَا وَ سَیَجْعَلُ مِنْ نَسْلِهَا أَئِمَّهً وَ یَجْعَلُهُمْ خُلَفَاءَهُ فِی أَرْضِهِ بَعْدَ انْقِضَاءِ وَحْیِهِ.

فَلَمْ تَزَلْ خَدِیجَهُ علیها السلام عَلَی ذَلِکَ إِلَی أَنْ حَضَرَتْ وِلَادَتُهَا فَوَجَّهَتْ إِلَی نِسَاءِ

قُرَيْشٍ وَ بَنِي هَاشِمٍ أَنْ تَعَالَيْنَ لِتَلِينَ مِنِّي مَا تَلِي النِّسَاءُ مِنَ النِّسَاءِ فَأَرْسَلْنَ إِلَيْهَا أَنْتَ عَصَيْتِنَا وَ لَمْ تَقْبَلِي قَوْلَنَا وَ تَزَوَّجْتِ مُحَمَّداً يَتِيمَ أَبِي طَالِبٍ فَقِيراً لَا مَالَ لَهُ فَلَسْنَا نَجِيءُ وَ لَا نَلِي مِنْ أَمْرِكِ شَيْئاً فَاغْتَمَّتْ خَدِيجَةُ عليها السلام لِذَلِكَ فَبَيْنَا هِيَ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهَا أَرْبَعُ نِسْوَةٍ سُمْرٍ طِوَالٍ كَأَنَّهُنَّ مِنْ نِسَاءِ بَنِي هَاشِمٍ فَفَزِعَتْ مِنْهُنَّ لَمَّا رَأَتْهُنَّ فَقَالَتْ إِحْدَاهُنَّ لَا تَحْزَنِي يَا خَدِيجَةُ فَإِنَّا رُسُلُ رَبِّكِ إِلَيْكِ وَ نَحْنُ أَخَوَاتُكِ أَنَا سَارَةُ وَ هَذِهِ آسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ وَ هِيَ رَفِيقَتُكِ فِي الْجَنَّةِ وَ هَذِهِ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ هَذِهِ كُلْثُمُ أُخْتُ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ بَعَثَنَا اللَّهُ إِلَيْكِ لِنَلِيَ مِنْكِ مَا تَلِي النِّسَاءُ مِنَ النِّسَاءِ فَجَلَسَتْ وَاحِدَةٌ عَنْ يَمِينِهَا وَ أُخْرَى عَنْ يَسَارِهَا وَ الثَّالِثَةُ بَيْنَ يَدَيْهَا وَ الرَّابِعَةُ مِنْ خَلْفِهَا فَوَضَعَتْ فَاطِمَةَ عليها السلام طَاهِرَةً مُطَهَّرَةً فَلَمَّا سَقَطَتْ إِلَى الْأَرْضِ أَشْرَقَ مِنْهَا النُّورُ حَتَّى دَخَلَ بُيُوتَاتِ مَكَّةَ وَ لَمْ يَبْقَ فِي شَرْقِ الْأَرْضِ وَ لَا غَرْبِهَا مَوْضِعٌ إِلَّا أَشْرَقَ فِيهِ ذَلِكَ النُّورُ وَ دَخَلَ عَشْرٌ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ مَعَهَا طَسْتٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَ إِبْرِيقٌ مِنَ الْجَنَّةِ وَ فِي الْإِبْرِيقِ مَاءٌ مِنَ الْكَوْثَرِ فَتَنَاوَلَتْهَا الْمَرْأَةُ الَّتِي كَانَتْ بَيْنَ يَدَيْهَا فَغَسَلَتْهَا بِمَاءِ الْكَوْثَرِ وَ أَخْرَجَتْ خِرْقَتَيْنِ بَيْضَاوَيْنِ أَشَدَّ بَيَاضاً مِنَ اللَّبَنِ وَ أَطْيَبَ رِيحاً مِنَ الْمِسْكِ وَ الْعَنْبَرِ فَلَفَّتْهَا بِوَاحِدَةٍ وَ قَنَّعَتْهَا بِالثَّانِيَةِ ثُمَّ اسْتَنْطَقَتْهَا فَنَطَقَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام بِالشَّهَادَتَيْنِ وَ قَالَتْ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ أَبِي رَسُولُ اللَّهِ سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَنَّ بَعْلِي سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَ وُلْدِي سَادَةُ الْأَسْبَاطِ ثُمَّ سَلَّمَتْ عَلَيْهِنَّ وَ سَمَّتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ بِاسْمِهَا وَ أَقْبَلْنَ يَضْحَكْنَ إِلَيْهَا وَ تَبَاشَرَتِ الْحُورُ الْعِينُ وَ بَشَّرَ أَهْلُ السَّمَاءِ بَعْضُهُمْ بَعْضاً بِوِلَادَةِ فَاطِمَةَ عليها السلام وَ حَدَثَ فِي السَّمَاءِ نُورٌ زَاهِرٌ لَمْ تَرَهُ الْمَلَائِكَةُ قَبْلَ ذَلِكَ وَ قَالَتِ النِّسْوَةُ خُذِيهَا يَا خَدِيجَةُ طَاهِرَةً مُطَهَّرَةً زَكِيَّةً مَيْمُونَةً بُورِكَ فِيهَا وَ فِي نَسْلِهَا فَتَنَاوَلَتْهَا فَرِحَةً مُسْتَبْشِرَةً وَ أَلْقَمَتْهَا ثَدْيَهَا فَدَرَّ عَلَيْهَا فَكَانَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام تَنْمِي فِي الْيَوْمِ كَمَا يَنْمِي الصَّبِيُّ فِي الشَّهْرِ وَ تَنْمِي فِي الشَّهْرِ كَمَا يَنْمِي الصَّبِيُّ فِي السَّنَةِ.

مصباح الأنوار، عن أبي المفضل الشيباني عن موسى بن محمد الأشعري ابن بنت سعد بن عبد الله عن الحسن بن محمد بن إسماعيل المعروف بابن أبي الشوارب

ص: ٣

عن عبيد الله بن على بن أشيم عن يعقوب بن يزيد عن حماد: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق: مفضل بن عمر نقل می کند که گفت: «از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم: «ولادت فاطمه زهرا علیها السّلام چگونه بود؟»

فرمود: «هنگامی که پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله با خدیجه کبرا ازدواج کرد، زنان مکه از آن بانو کناره گیری کردند. آنها دیگر نزد او نمی رفتند، بر او سلام نمی کردند و به هیچ زنی اجازه نمی دادند که نزد آن بانو مشرف شود. این موضوع باعث آزردگی خاطر و ناراحتی خدیجه کبرا شد و پیوسته از این بیمناک بود که مبادا به پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله آسیبی برسد.»

هنگامی که خدیجه حضرت زهرا را باردار شد، آن حضرت در رحم مادر با وی سخن می گفت و او را به صبر و شکیبایی می خواند. ولی خدیجه کبرا این موضوع را از پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله پنهان می کرد. تا اینکه یک روز پیامبر خدا نزد خدیجه کبرا آمد و شنید که آن بانو سرگرم سخن گفتن با فاطمه زهرا است. فرمود: «ای خدیجه! با که سخن می گویی؟ خدیجه پاسخ داد: «این طفلی که در رحم من است با من سخن می گوید و مونس من است.»

پیامبر خدا صلّی اللّٰه علیه و آله فرمود: «آری، این جبرئیل است که به من بشارت می دهد و می گوید که این فرزند دختر و سلاله نسلی طیّب و طاهر است و مبارک خدای توانا نسل مرا به واسطه این دختر برقرار و پایدار خواهد ساخت. به زودی امامان را از دامان این دختر به وجود خواهد آورد و آنان را پس از اینکه وحی پروردگار قطع شود، در زمین خلیفه خویشتن قرار خواهد داد.»

حضرت خدیجه کبرا همواره در همین حال بود تا اینکه سرانجام هنگام وضع حمل وی فرا رسید. در این موقع خدیجه پی زنان قریش و بنی هاشم فرستاد و گفت که بیایید و مرا در انجام وضع حمل یاری برسانید. آنان در جواب گفتند: «چون تو سخن ما را نپذیرفتی و با محمّد صلی اللّٰه علیه و آله که شخصی فقیر و فرزند یتیم ابوطالب بود ازدواج کردی، ما نیز نزد تو نخواهیم آمد و هیچ کمکی به تو نخواهیم کرد!»

خدیجه کبرا از شنیدن این جواب بسیار غمگین شد. او اندوهگین و پریشان خاطر در اندیشه کار خویش بود که ناگاه چهار زن گندمگون و بلند بالا که به زنان بنی هاشم شباهت داشتند، نزد او آمدند. خدیجه کبرا با دیدن آنان گریه و زاری کرد و از آنها کمک خواست. یکی از زنان گفت: «ای خدیجه، اندوهگین نباش! زیرا ما فرستادگان خداییم. ما خواهران تو هستیم: من ساره ام؛ این بانو آسیه بنت مزاحم است که در بهشت یار و همراه تو خواهد بود؛ این بانو مریم دختر عمران و آن بانوی دیگر کلثم خواهر موسی بن عمران است. ما چهار تن را خدا فرستاده تا تو را در وضع حمل یاری کنیم.»

سپس یکی از زنان طرف راست خدیجه، زن دوم در طرف چپ وی، زن سوم در مقابل او و زن چهارم پشت سر او نشستند و خدیجه، حضرت فاطمه را در حالی که پاک و پاکیزه بود به دنیا آورد.

زمانی که حضرت زهرا متولد شد، نور آن بانو درخشید و داخل خانه های مکه شد. هیچ خانه ای در شرق و غرب زمین نبود

که آن نور در آنها نتابیده باشد. آنگاه ده نفر از حورالعین نزد خدیجه کبرا آمدند که هر کدام یک طشت و ابریق بهشتی در دست داشتند. ابریق ها پر از آب کوثر بودند. زنی که در مقابل خدیجه نشسته بود ابریق ها را گرفت و فاطمه زهرا را با آب کوثر شستشو داد. سپس دو حوله که از شیر سفیدتر و از مشک و عنبر خوشبوتر بودند بیرون آورد ویکی از آنها را گرد بدن مبارک حضرت زهرا پیچید و با حوله دیگر برای آن حضرت مقنعه ای درست کرد. آنگاه زن از حضرت زهرا خواست که سخن بگوید. زهرای اطهر زبان به شهادتین گشود و فرمود: «اشهد ان لا اله الا اللّه و ان ابی رسول اللّه سید الأنبیاء و ان بعلی سید الاوصیاء و ولدی ساده الاسباط.»

آنگاه بر آن چهار زن سلام کرد و نام هر یک از آنان را بر زبان آورد. آنان از مشاهده آن نوزاد مقدس، خندان و شادمان شدند و به یکدیگر بشارت دادند. اهل آسمان هم ولادت حضرت زهرا را به یکدیگر بشارت گفتند. در آسمان نور درخشنده ای پیدا شد که ملائکه تا پیش از آن نظیرش را ندیده بودند. آن زنان، خدیجه کبرا را خطاب قرار دادند و گفتند: «این مولود پاک و پاکیزه را که مبارک است بگیر! برکت خدا نثار خود این نوزاد و نسل وی خواهد بود» خدیجه کبرا با شادمانی حضرت زهرا را گرفت و پستان خود را در دهان او گذاشت و شیر در دهان وی جاری شد. فاطمه اطهر در هر روز به اندازه یک ماه کودکان معمولی و در هر ماه، به اندازه یک سال آنان رشد می کرد.

مصباح الانوار نیز مانند این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی للصدوق] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْهَمَذَانِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْهَرَوِیِّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أَخَذَ بِیَدِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَأَدْخَلَنِی الْجَنَّهَ فَنَاوَلَنِی مِنْ رُطَبِهَا فَأَکَلْتُهُ فَتَحَوَّلَ ذَلِکَ نُطْفَهً فِی صُلْبِی فَلَمَّا هَبَطْتُ إِلَی الْأَرْضِ وَاقَعْتُ خَدِیجَهَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَهَ علیهاالسلام فَفَاطِمَهُ حَوْرَاءُ إِنْسِیَّهٌ فَکُلَّمَا اشْتَقْتُ إِلَی رَائِحَهِ الْجَنَّهِ شَمِمْتُ رَائِحَهَ ابْنَتِی فَاطِمَهَ.

ج، [الإحتجاج] مرسلا: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق و عیون الاخبار الرضا: حضرت رضا علیه السّلام از پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «آن زمان که مرا به معراج بردند، جبرئیل دست مرا گرفت، داخل بهشت برد و از رطب بهشتی به من داد. من آن رطب را خوردم و آن رطب در صلب من به نطفه مبدل شد. هنگامی که به زمین آمدم و با خدیجه کبرا همبستر شدم، وی فاطمه را حامله شد. پس فاطمه حوریه ای است که به شکل انسان است. هر گاه که من مشتاق بوی بهشتی می شوم، دخترم فاطمه را می بویم.» احتجاج نیز مانند این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خُلِقَ نُورُ فَاطِمَةَ علیها السلام قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْأَرْضَ وَ السَّمَاءَ فَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ يَا نَبِیَّ اللَّهِ فَلَيْسَتْ هِیَ إِنْسِيَّةً فَقَالَ فَاطِمَةُ حَوْرَاءُ إِنْسِيَّةٌ قَالُوا يَا نَبِیَّ اللَّهِ وَ كَيْفَ هِیَ حَوْرَاءُ إِنْسِيَّةٌ قَالَ خَلَقَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ نُورِهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ إِذْ كَانَتِ الْأَرْوَاحُ فَلَمَّا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ آدَمَ عُرِضَتْ عَلَى آدَمَ قِيلَ يَا نَبِیَّ اللَّهِ وَ أَيْنَ كَانَتْ فَاطِمَةُ قَالَ كَانَتْ فِی حُقَّةٍ تَحْتَ سَاقِ الْعَرْشِ قَالُوا يَا نَبِیَّ اللَّهِ فَمَا كَانَ طَعَامُهَا قَالَ التَّسْبِيحُ وَ التَّقْدِيسُ وَ التَّهْلِيلُ وَ التَّحْمِيدُ فَلَمَّا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ آدَمَ وَ أَخْرَجَنِی مِنْ صُلْبِهِ وَ أَحَبَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُخْرِجَهَا مِنْ صُلْبِی جَعَلَهَا تُفَّاحَةً فِی الْجَنَّةِ وَ أَتَانِی بِهَا جَبْرَئِيلُ علیه السلام فَقَالَ لِی السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ حَبِيبِی جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَبَّكَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ قُلْتُ مِنْهُ السَّلَامُ وَ إِلَيْهِ يَعُودُ السَّلَامُ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ هَذِهِ تُفَّاحَةٌ أَهْدَاهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَأَخَذْتُهَا وَ ضَمَمْتُهَا إِلَى صَدْرِی قَالَ يَا مُحَمَّدُ يَقُولُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ كُلْهَا فَفَلَقْتُهَا فَرَأَيْتُ نُوراً سَاطِعاً وَ فَزِعْتُ مِنْهُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ مَا لَكَ لَا تَأْكُلْ كُلْهَا وَ لَا تَخَفْ فَإِنَّ ذَلِكَ النُّورَ لِلْمَنْصُورَةِ فِی السَّمَاءِ وَ هِیَ فِی الْأَرْضِ فَاطِمَةُ قُلْتُ حَبِيبِی جَبْرَئِيلُ وَ لِمَ سُمِّيَتْ فِی السَّمَاءِ الْمَنْصُورَةَ وَ فِی الْأَرْضِ فَاطِمَةَ قَالَ سُمِّيَتْ فِی الْأَرْضِ فَاطِمَةَ لِأَنَّهَا فُطِمَتْ شِيعَتُهَا مِنَ النَّارِ وَ فُطِمَ أَعْدَاؤُهَا عَنْ حُبِّهَا

ص: ۴

وَ هِیَ فِی السَّمَاءِ الْمَنْصُورَهُ وَ ذَلِکَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ یَوْمَئِذٍ یَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ یَنْصُرُ مَنْ یَشاءُ(۱) یَعْنِی نَصْرَ فَاطِمَهَ لِمُحِبِّیهَا.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از امام جعفر صادق، از پدران بزرگوارش، از پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله نقل می کند که فرمود: «نور فاطمه علیهما السّلام قبل از اینکه زمین و آسمان خلق شوند آفریده شد.» بعضی از مردم گفتند: «یا رسول اللَّه! بنابراین فاطمه از جنس بشر نیست؟» فرمود: «فاطمه حوریه ای انسیه است.» گفتند: «یا رسول اللَّه! چگونه می شود که زهرا حوریه و انسیه باشد؟» فرمود: «خدای توانا قبل از اینکه حضرت آدم را بیافریند، فاطمه اطهر را هنگام خلق ارواح خلائق از نور خود آفرید. هنگامی که آدم علیه السّلام را خلق کرد، فاطمه را به وی عرضه کرد.» پرسیدند: «یا رسول اللَّه! فاطمه در آن موقع کجا بود؟» فرمود: «نور او در میان یک حُقَه در زیر ساق عرش جای داشت.» گفتند: «ای پیامبر خدا! طعام وی چه بود؟» فرمود: «تسبیح و تقدیس و تهلیل (یعنی گفتن لا اله الا اللَّه) و حمد خدا بود. موقعی که خدا حضرت آدم را آفرید و مرا از صلب او خارج کرد، دوست داشت که فاطمه را از صلب من خارج کند. بنابراین او را به صورت یک سیب در آورد و آن سیب را جبرئیل نزد من آورد و گفت: «یا محمّد! السلام علیک و رحمت اللَّه و برکاته.» گفتم: «ای حبیب من و علیک السلام و رحمت اللَّه و برکاته.»

جبرئیل گفت: «یا محمّد! خدا تو را سلام می رساند.» گفتم: «سلامتی از طرف خدا است و به سوی او باز خواهد گشت.» گفت: «یا محمّد! این سیب را خدای مهربان از بهشت برای تو فرستاده.» من آن سیب را گرفتم و به سینه خود گذاشتم. جبرئیل گفت: «یا محمّد! خدای حکیم می فرماید این سیب را تناول کن!» هنگامی که آن سیب را پاره کردم، نوری از آن درخشید که من از دیدن آن هراسان شدم. جبرئیل گفت: «یا رسول اللَّه! پس چرا آن را نمی خوری! بخور و هراسان مباش. زیرا این نور، از آن بانویی است که در آسمان منصوره و در زمین فاطمه می باشد.» گفتم: «ای حبیب من! چرا در آسمان منصوره و در زمین فاطمه است؟» گفت: «از این روی در زمین فاطمه نامیده شده که شیعیان خود را از آتش نجات می دهد و دشمنان وی از محبتش محروم خواهند بود. و از این روی در آسمان منصوره است که خدا فرموده در آن روز - یعنی روز قیامت - مؤمنین برای نصرت خدا - که هر کس را که خود بخواهد یاری می کند - . روم/ ۴ - ۵ - - خوشحال می شوند. منظور از این نصرت، همان نصرتی است که فاطمه اطهر برای دوستان خود خواهد کرد.

**[ترجمه]

بیان

لعل هذا التأویل مبنی علی أن قوله مِنْ بَعْدُ قبل قوله یَوْمَئِذٍ إشاره إلی القیامه.

**[ترجمه]شاید این تأویل از آیه، بر این مبنی باشد که گفته خداوند «من بعد» پیش از گفته «یؤمئذٍ» اشاره به روز قیامت باشد .

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَارَهَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّکَ تَلَثَّمُ فَاطِمَهَ وَ تَلْزَمُهَا وَ تُدْنِيهَا مِنْکَ وَ تَفْعَلُ بِهَا مَا لَا تَفْعَلُهُ بِأَحَدٍ مِنْ بَنَاتِکَ فَقَالَ إِنَّ جَبْرَئِيلَ علیه السلام أَتَانِی بِتُفَّاحَهٍ مِنْ تُفَّاحِ الْجَنَّهِ فَأَکَلْتُهَا فَتَحَوَّلَتْ مَاءً فِی صُلْبِی ثُمَّ وَاقَعْتُ خَدِيجَهَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَهَ فَأَنَا أَشَمُّ مِنْهَا رَائِحَهَ الْجَنَّهِ.

**[ترجمه]علل الشرائع: امام محمّد باقر علیه السّلام از جابر بن عبداللّه نقل می کند که گفت: «به پیامبر خدا گفته شد: «یا رسول اللّه! از چه روست که این قدر فاطمه زهرا را می بوسی و او را در بر می گیری و نزدیک خویشتن جای می دهی؟ چگونه است که با او لطف و مرحمتی داری که با دختران دیگر خود نداری؟» فرمود: «جبرئیل سیبی از سیب های بهشت برای من آورد و من آن را خوردم. آن سیب در صلب من به نطفه مبدل شد و وقتی با خدیجه همبستر شدم، وی فاطمه را حامله شد. لذا من از فاطمه بوی بهشت را می بویم.»

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی الْعَبْسِیِّ عَنْ جَبَلَهَ الْمَكِّيِّ عَنْ طَاوُسٍ الْيَمَانِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلَتْ عَائِشَهُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ يُقَبِّلُ فَاطِمَهَ فَقَالَتْ لَهُ أَ تُحِبُّهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ عَلِمْتِ حُبِّی لَهَا لَازْدَدْتِ لَهَا حُبّاً إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ أَذَّنَ جَبْرَئِيلُ وَ أَقَامَ مِيكَائِيلُ ثُمَّ قِيلَ لِی ادْنُ يَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ أَتَقَدَّمُ وَ أَنْتَ بِحَضْرَتِی يَا جَبْرَئِيلُ قَالَ نَعَمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَ أَنْبِيَاءَهُ الْمُرْسَلِينَ عَلَی مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ وَ فَضَّلَکَ أَنْتَ خَاصَّهً فَدَنَوْتُ فَصَلَّيْتُ بِأَهْلِ السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ ثُمَّ الْتَفَتُّ عَنْ يَمِينِی فَإِذَا أَنَا بِإِبْرَاهِيمَ علیه السلام فِی رَوْضَهٍ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّهِ وَ قَدِ اكْتَنَفَهَا جَمَاعَهٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ ثُمَّ إِنِّی صِرْتُ إِلَی السَّمَاءِ الْخَامِسَهِ وَ مِنْهَا إِلَی السَّادِسَهِ فَنُودِيتُ يَا مُحَمَّدُ نِعْمَ الْأَبُ أَبُوکَ إِبْرَاهِيمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوکَ عَلِيٌّ فَلَمَّا صِرْتُ إِلَی الْحُجُبِ أَخَذَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام بِيَدِی فَأَدْخَلَنِی الْجَنَّهَ فَإِذَا أَنَا بِشَجَرَهٍ مِنْ نُورٍ فِی أَصْلِهَا مَلَكَانِ يَطْوِيَانِ الْحُلَلَ وَ الْحُلِيَّ فَقُلْتُ حَبِيبِی جَبْرَئِيلُ لِمَنْ هَذِهِ الشَّجَرَهُ فَقَالَ هَذِهِ لِأَخِيکَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هَذَانِ الْمَلَكَانِ يَطْوِيَانِ لَهُ الْحُلِيَّ وَ الْحُلَلَ إِلَی يَوْمِ الْقِيَامَهِ

ص: ۵

۱- ۱. الروم: ۴ و ۵.

ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أَمَامِي فَإِذَا أَنَا بِرُطَبٍ أَلْيَنَ مِنَ الزُّبْدِ وَ أَطْيَبَ رَائِحَةً مِنَ الْمِسْكِ وَ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ فَأَخَذْتُ رُطَبَةً فَأَكَلْتُهَا فَتَحَوَّلَتِ الرُّطَبَةُ نُطْفَةً فِي صُلْبِي فَلَمَّا أَنْ هَبَطْتُ إِلَى الْأَرْضِ وَاقَعْتُ خَدِيجَةَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ فَفَاطِمَةُ حَوْرَاءُ إِنْسِيَّةٌ فَإِذَا اشْتَقْتُ إِلَى الْجَنَّةِ شَمِمْتُ رَائِحَةَ فَاطِمَةَ علیها السلام.

**[ترجمه]علل الشرائع: همچنین از ابن عباس نقل می کند که گفت: «عایشه یک بار نزد پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله مشرف شد و دید که رسول خدا فاطمه اطهر را می بوسد. عایشه پرسید: «یا رسول اللّه! آیا فاطمه را دوست می داری؟» پیغمبر اکرم فرمود: «آری. به خدا قسم اگر تو می دانستی من چقدر فاطمه ام را دوست می دارم، تو نیز او را بیشتر دوست می داشتی، زیرا هنگامی که مرا در شب معراج به آسمان چهارم بردند، جبرئیل اذان و میکائیل اقامه گفت. آنگاه به من گفته شد: «یا محمّد! جلو بیا و نماز بگزار.» گفتم: «ای جبرئیل! با بودن تو من جلو بیایم و نماز بگزارم؟» گفت: «آری، زیرا خدای حکیم پیامبران مرسل خود را بر ملائکه مقرب خود فضیلت و برتری داده و گذشته از این تو را فضیلت مخصوصی عطا فرموده است.»

من جلو رفتم و با اهل آسمان چهارم نماز به جای آوردم. وقتی به طرف راست خود نگریستم، حضرت ابراهیم را دیدم که در یکی از باغ های بهشت است و گروهی از ملائکه گرد آن بزرگوار جمع شده اند. آنگاه وقتی به سوی آسمان پنجم و ششم بالا رفتم، ندایی شنیدم که گفت: «یا محمّد! پدر تو ابراهیم خوب پدری و برادرت علی بن ابی طالب خوب برادری است.»

هنگامی که متوجه سراپرده ها شدم، جبرئیل دست مرا گرفت و داخل بهشت کرد. ناگاه چشمم به درختی از نور افتاد که دو ملک مشغول پیچیدن حله و زیورهایی بر آن بودند. گفتم: «ای حبیب من جبرئیل! این درخت از آن کیست؟» گفت: «از آن برادرت حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام است و این دو ملک تا روز قیامت حله و زیور به این درخت می پوشانند.» جلوتر که رفتم، با درخت رطبی روبرو شدم که رطب هایش از کره نرم تر، از مشک خوشبوتر و از عسل شیرین تر بود. من یکی از رطب ها را خوردم و آن رطب در پشت من به نطفه مبدل شد. هنگامی که به زمین بازگشتم و با خدیجه کبرا همبستر شدم، وی فاطمه زهرا را حامله شد. بنابراین فاطمه اطهر حوریه ای انسیه است و هر گاه که من مشتاق بهشت می شوم، فاطمه را می بوسم.»

**[ترجمه]

«۶»

فس، [تفسیر القمی] أَبِي عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله يُكْثِرُ تَقْبِيلَ فَاطِمَةَ علیها السلام فَأَنْكَرَتْ ذَلِكَ عَائِشَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله يَا عَائِشَةُ إِنِّي لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَأَدْنَانِي جَبْرَئِيلُ مِنْ شَجَرَةِ طُوبَى وَ نَاوَلَنِي مِنْ ثِمَارِهَا فَأَكَلْتُهُ فَحَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكِ مَاءً فِي ظَهْرِي فَلَمَّا هَبَطْتُ إِلَى الْأَرْضِ وَاقَعْتُ خَدِيجَةَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ فَمَا قَبَّلْتُهَا قَطُّ إِلَّا وَجَدْتُ رَائِحَةَ شَجَرَةِ طُوبَى مِنْهَا.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم قمی: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله فاطمه زهرا را بسیار می بوسید. یک بار عایشه نسبت به این کار رسول خدا به وی اعتراض کرد. پیغمبر اکرم فرمود:

«ای عایشه! در آن شب که مرا به آسمان بردند و داخل بهشت شدم، جبرئیل مرا زیر درخت طوبا برد و از میوه آن به من داد. من آن را خوردم و آن میوه در پشت من به نطفه مبدل شد. هنگامی که به زمین آمدم و با خدیجه کبرا همبستر شدم، وی فاطمه زهرا را حامله شد، از همین روی هر گاه فاطمه را می بوسم، بوی درخت طوبا را از او می بویم.»

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: سَأَلْتُ أُمِّی عَنْ صِفَهِ فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَتْ کَانَتْ کَأَنَّهَا الْقَمَرُ لَیْلَهَ الْبَدْرِ أَوِ الشَّمْسُ کُفِرَتْ غَمَاماً أَوْ خَرَجَتْ مِنَ السَّحَابِ وَ کَانَتْ بَیْضَاءَ بَضَّهً.

عَطَاءٌ عَنْ أَبِی رَبَاحٍ قَالَ: کَانَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَعْجِنُ وَ إِنَّ قَصَبَتَهَا تَضْرِبُ إِلَی الْجَفْنَهِ وَ رُوِیَ أَنَّهَا کَانَتْ مُشْرِقَهَ الرَّبَاعِیَّهِ.

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: مَا رَأَیْتُ فَاطِمَهَ تَمْشِی إِلَّا ذَکَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَمِیلُ عَلَی جَانِبِهَا الْأَیْمَنِ مَرَّهً وَ عَلَی جَانِبِهَا الْأَیْسَرِ مَرَّهً وَ وُلِدَتْ فَاطِمَهُ بِمَکَّهَ بَعْدَ النُّبُوَّهِ بِخَمْسِ سِنِینَ وَ بَعْدَ الْإِسْرَاءِ بِثَلَاثِ سِنِینَ فِی الْعِشْرِینَ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ وَ أَقَامَتْ مَعَ أَبِیهَا بِمَکَّهَ ثَمَانِیَ سِنِینَ ثُمَّ هَاجَرَتْ مَعَهُ إِلَی الْمَدِینَهِ فَزَوَّجَهَا مِنْ عَلِیٍّ بَعْدَ مَقْدَمِهَا الْمَدِینَهَ بِسَنَتَیْنِ أَوَّلَ یَوْمٍ مِنْ ذِی الْحِجَّهِ وَ رُوِیَ أَنَّهُ کَانَ یَوْمَ السَّادِسِ وَ دَخَلَ بِهَا یَوْمَ الثُّلَاثَاءِ لِسِتٍّ خَلَوْنَ مِنْ ذِی الْحِجَّهِ بَعْدَ بَدْرٍ وَ قُبِضَ النَّبِیُّ وَ لَهَا یَوْمَئِذٍ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ سَبْعَهُ أَشْهُرٍ وَ وَلَدَتِ الْحَسَنَ وَ لَهَا اثْنَتَا عَشْرَهَ سَنَهً.

**[ترجمه]مناقب: از انس بن مالک نقل می کند که گفت: «من از مادرم درباره شکل و شمایل فاطمه اطهر پرسیدم. مادرم پاسخ گفت: «فاطمه زهرا نظیر ماه شب چهارده یا همچون آفتابی بود که ابر روی آن را فرا گرفته یا از زیر ابر خارج شده باشد. رنگ فاطمه زهرا نوعی سفیدی لطیف و مخصوص بود.»

و نیز عطا از ابو رباح نقل کرده که گوید: فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم آرد خمیر می کرد، در حالی که استخوانش به ظرف خمیر می خورد. و روایت شده که بین دندان های جلوی حضرت باز بود (یا دندان هایش برق می زد).

جابر بن عبداللّه می گوید: «هر گاه من راه رفتن فاطمه زهرا را مشاهده می کردم، به یاد پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله می افتادم. زیرا حضرت زهرا نیز موقع راه رفتن، گاهی به طرف راست و گاهی به طرف چپ متمایل می شد.»

فاطمه اطهر پنج سال بعد از بعثت پدرش و سه سال پس از داستان معراج، در بیستم ماه جمادی الآخر در مکه معظمه متولد شد. وی مدت هشت سال در کنار پدر خویش در مکه زیست. آنگاه با پدر خود به سوی مدینه هجرت کرد و پیامبر خدا دو سال بعد از ورود به مدینه، در روز اول ماه ذیحجه وی را به عقد نکاح علی بن ابی طالب علیه السّلام در آورد.

بنا به قولی تاریخ ازدواج وی ششم ذیحجه بوده و در روز سه شنبه ششم ذیحجه، بعد از داستان جنگ بدر این ازدواج انجام

پـذیرفت. در زمان رحلت پیامبر خدا، از عمر فاطمه اطهر هجده سال و هفت ماه گذشـته بود و هنگام ولادت امام حسن، فاطمه زهرا دوازده ساله بود.

**[ترجمه]

بیان

کفرت علی البناء للمجهول أی إن شئت شـبهتها بالشـمس المسـتوره بالغمـام لسترها و عفافها أو لإمکان النظر إلیها و إن شـئت بالشمس الخارجه من تحت

ص: ۶

الغمام لنورها و لمعانها و يحتمل أن يكون الغرض التشبيه بالشمس فی حالتی ابتداء الدخول فی الغمام و الخروج منها تشبيها لها بالشمس و لقناعها بالسحاب التی أحاطت ببعض الشمس أو يقال التشبيه بها فی الحالتين لجمعها فيهما بين الستر و التمكن من النظر و عدم محو الضوء و فی الشعاع و علی التقادير مأخوذ من الكفر بمعنی التغطيه يقال كفرت الشی ء أكفره بالكسر كفرا أی سترته و البضاضه رقه اللون و صفاؤه الذی يؤثر فيه أدنی شی ء.

**[ترجمه]«كفرت» به صيغه مجهول است و منظور اين است كه اگر بخواهی فاطمه را به خورشيدی كه با ابر پوشيده است تشبيه می كنی، چون پوشيده و با عفاف بود و يا چون نگاه به او ممكن بود و اگر بخواهی او را به خورشيدی كه از زير ابر بيرون آمده تشبيه كن، چرا كه نور و درخشندگی دارد. و احتمال می رود كه هدف از تشبيه حضرت به خورشيد در دو حالت ابتدای زير ابر قرار گرفتن و ابتدای بيرون آمدن از ابر، به اين جهت باشد كه حضرت را به خورشيد و پوشش حضرت را به ابری كه به بخشی از خورشيد احاطه دارد تشبيه كرده است. يا گفته می شود كه تشبيه به خورشيد در دو حالت، به اين جهت است كه خورشيد در اين دو حالت هم پوشيده است و هم ديده می شود و نور و روشنی اش به كلی محو نشده است.

و بنابر همه فرض هايی كه در تشبيه به آن اشاره شد، «كفرت» از ريشه كفر به معنای پوشيدن است. گفته می شود: «كفرت الشی أكفره باكسره كفراً» يعنی آن را پوشاندم.

و «بضاضه» همان رقّت رنگ و صفای آن است، به گونه ای كه بر كمترين چيز در آن اثر می گذارد.

**[ترجمه]

«۸»

كشف، [كشف الغمه] ذَكَرَ ابْنُ الْخَشَّابِ عَنْ شُيُوخِهِ يَرْفَعُهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: وُلِدَتْ فَاطِمَهُ بَعْدَ مَا أَظْهَرَ اللَّهُ نُبُوَّهَ نَبِيِّهِ وَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْیَ بِخَمْسِ سِنِينَ وَ قُرَيْشٌ تَبْنِی الْبَيْتَ وَ تُوُفِّيَتْ وَ لَهَا ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ خَمْسَهٌ وَ سبعين [سَبْعُونَ] يَوْماً وَ فِی رِوَايَهِ صَدَقَهَ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ شَهْرٌ وَ خَمْسَهَ عَشَرَ يَوْماً وَ كَانَ عُمُرُهَا مَعَ أَبِيهَا بِمَكَّهَ ثَمَانِیَ سِنِينَ وَ هَاجَرَتْ إِلَی الْمَدِينَهِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَأَقَامَتْ مَعَهُ عَشْرَ سِنِينَ وَ كَانَ عُمُرُهَا ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً فَأَقَامَتْ مَعَ عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ بَعْدَ وَفَاهِ أَبِيهَا خَمْسَهً وَ سَبْعِينَ يَوْماً وَ فِی رِوَايَهٍ أُخْرَی أَرْبَعِينَ يَوْماً وَ قَالَ الذَّارِعُ أَنَا أَقُولُ فَعُمُرُهَا عَلَی هَذِهِ الرِّوَايَهِ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ شَهْرٌ وَ عَشَرَهُ أَيَّامٍ وَ وَلَدَتِ الْحَسَنَ وَ لَهَا إِحْدَی عَشْرَهَ سَنَهً بَعْدَ الْهِجْرَهِ بِثَلَاثِ سِنِينَ.

وَ فِی كِتَابِ مَوْلِدِ فَاطِمَهَ عليها السلام لِابْنِ بَابَوَيْهِ يَرْفَعُهُ إِلَی أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه وآله وَ قَدْ كُنْتُ شَهِدْتُ فَاطِمَهَ عليها السلام وَ قَدْ وَلَدَتْ بَعْضَ وُلْدِهَا فَلَمْ أَرَ لَهَا دَماً فَقَالَ صلی الله عليه و آله إِنَّ فَاطِمَهَ خُلِقَتْ حُورِيَّهً فِی صُورَهِ إِنْسِيَّهٍ.

**[ترجمه]كشف الغمه: اربلی از حضرت امام محمّد باقر عليه السّلام نقل می كند كه فرمود: «فاطمه زهرا پنج سال بعد از بعثت رسول خدا و نزول وحی بر آن حضرت و در اوانی كه قريش كعبه را می ساختند متولد شد. فاطمه اطهر موقعی از دنيا رفت كه هجده سال و هفتاد و پنج روز از عمر او گذشته بود.» و در روايت صدقه آمده كه حضرت هجده سال و يک ماه و

پانزده روز داشت که وفات کرد و ایشان همراه پدرشان در مکه هشت ساله بودند و با رسول خدا صلی الله علیه و آله به مدینه هجرت کردند و ده سال هم با رسول خدا صلی الله علیه و آله در مدینه بودند که عمر ایشان تا ابن جا هجده سال می شود. بعد از رحلت پدر بزرگوارش به روایتی هفتاد و پنج روز و به روایتی چهل روز با امیر مؤمنان به زندگی خود ادامه دادند.

ذارع گوید: من می گویم که بر پایه این روایت، عمر حضرت زهرا سلام الله علیها هجده سال و یک ماه و دو روز بوده است و امام حسن علیه السّلام زمانی متولّد شد که حضرت زهرا یازده سال داشت، یعنی سه سال پس از هجرت. و در کتاب مولد حضرت زهرا سلام الله علیها تألیف ابن بابویه، مرفوعاً از اسماء بنت عمیس روایت می کند که اسماء گفت: «رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که به هنگام ولادت بعضی از فرزندان حضرت زهرا سلام الله علیها حضور داشتم و ندیدم که وی خون ببیند، به من فرمود: فاطمه حوریه ای است که به شکل انسان آفریده شده است.»

**[ترجمه]

«۹»

ضه، [روضه الواعظین]: وُلِدَتْ علیها السلام بَعْدَ النُّبُوَّهِ بِخَمْسِ سِنِینَ وَ بَعْدَ الْإِسْرَاءِ بِثَلَاثِ سِنِینَ وَ أَقَامَتْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَكَّهَ ثَمَانَ سِنِینَ ثُمَّ هَاجَرَتْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی الْمَدِینَهِ فَزَوَّجَهَا مِنْ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ بَعْدَ مَقْدَمِهِمُ الْمَدِینَهَ بِسَنَهٍ وَ قُبِضَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ لِفَاطِمَهَ علیها السلام یَوْمَئِذٍ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ عَاشَتْ بَعْدَ أَبِیهَا اثْنَتَیْنِ وَ سَبْعِینَ یَوْماً.

**[ترجمه]روضه کافی: حضرت زهرا سلام الله علیها پنج سال پس از بعثت و سه سال پس از معراج رسول خدا متولّد شد همراه با ایشان هشت سال در مکه ماند. سپس با رسول خدا صلی الله علیه و آله به مدینه هجرت کرد و پیامبر یک سال پس از آمدن ایشان به مدینه، او را به ازدواج علی علیه السّلام درآورد، و پیامبر صلی الله علیه و آله رحلت کرد، در حالی که فاطمه هجده سال داشت و پس از پدرشان هفتاد و دو روز زندگی کرد.

**[ترجمه]

«۱۰»

كا، [الکافی]: وُلِدَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام بَعْدَ مَبْعَثِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِخَمْسِ سِنِینَ وَ تُوُفِّیَتْ وَ لَهَا ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ خَمْسَهٌ وَ سَبْعُونَ یَوْماً بَقِیَتْ بَعْدَ أَبِیهَا خَمْسَهً وَ سَبْعِینَ یَوْماً.

**[ترجمه]کافی: فاطمه سـلام الله علیها پنـج سال بعـد از بعثت پیامبر صـلی الله علیه و آله متولد شد و در حالی وفات یافت که هجده سال و هفتاد و پنج روز داشت و پس از پدرشان، هفتاد و پنج روز زندگی کردند.

**[ترجمه]

«۱۱»

عُيُونُ الْمُعْجِزَاتِ، رُوِیَ عَنْ حَارِثَهَ بْنِ قُدَامَهَ قَالَ حَدَّثَنِی سَلْمَانُ قَالَ حَدَّثَنِی عَمَّارٌ: وَ قَالَ أُخْبِرُکَ عَجَباً قُلْتُ حَدِّثْنِی یَا عَمَّارُ قَالَ نَعَمْ شَهِدْتُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ قَدْ وَلَجَ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام فَلَمَّا أَبْصَرَتْ بِهِ نَادَتْ ادْنُ لِأُحَدِّثَکَ بِمَا کَانَ وَ بِمَا هُوَ کَائِنٌ وَ بِمَا لَمْ یَکُنْ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ حِینَ تَقُومُ السَّاعَهُ قَالَ عَمَّارٌ فَرَأَیْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَرْجِعُ الْقَهْقَرَی فَرَجَعْتُ بِرُجُوعِهِ إِذْ دَخَلَ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ ادْنُ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَدَنَا فَلَمَّا اطْمَأَنَّ بِهِ الْمَجْلِسُ قَالَ لَهُ تُحَدِّثُنِی أَمْ أُحَدِّثُکَ قَالَ الْحَدِیثُ مِنْکَ أَحْسَنُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ کَأَنِّی بِکَ وَ قَدْ دَخَلْتَ عَلَی فَاطِمَهَ وَ قَالَتْ لَکَ کَیْتَ وَ کَیْتَ فَرَجَعْتَ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام نُورُ فَاطِمَهَ مِنْ نُورِنَا فَقَالَ علیه السلام أَ وَ لَا تَعْلَمُ فَسَجَدَ عَلِیٌّ شُکْراً لِلَّهِ تَعَالَی قَالَ عَمَّارٌ فَخَرَجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ خَرَجْتُ بِخُرُوجِهِ فَوَلَجَ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام وَ وَلَجْتُ مَعَهُ فَقَالَتْ کَأَنَّکَ رَجَعْتَ إِلَی أَبِی صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرْتَهُ بِمَا قُلْتُهُ لَکَ قَالَ کَانَ کَذَلِکِ یَا فَاطِمَهُ فَقَالَتْ اعْلَمْ یَا أَبَا الْحَسَنِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی خَلَقَ نُورِی وَ کَانَ یُسَبِّحُ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ ثُمَّ أَوْدَعَهُ شَجَرَهً مِنْ شَجَرِ الْجَنَّهِ فَأَضَاءَتْ فَلَمَّا دَخَلَ أَبِی الْجَنَّهَ أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیْهِ إِلْهَاماً أَنِ اقْتَطِفِ الثَّمَرَهَ مِنْ تِلْکَ الشَّجَرَهِ وَ أَدِرْهَا فِی لَهَوَاتِکَ فَفَعَلَ فَأَوْدَعَنِی اللَّهُ سُبْحَانَهُ صُلْبَ أَبِی صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَوْدَعَنِی خَدِیجَهَ بِنْتَ خُوَیْلِدٍ فَوَضَعَتْنِی وَ أَنَا مِنْ ذَلِکَ النُّورِ أَعْلَمُ مَا کَانَ وَ مَا یَکُونُ وَ مَا لَمْ یَکُنْ یَا أَبَا الْحَسَنِ الْمُؤْمِنُ یَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ تَعَالَی.

**[ترجمه]عیون المعجزات: از حارثه بن قـدامه روایت شده که گفت: سـلمان برایم حدیث و گفت: عمّار برایم حدیث کرد و گفت: «چیز شگفتی به تو بگویم؟» گفتم: «ای عمّار! برایم بگو.» عمّار گفت: «آری، امیرالمؤمنین علیه السّلام را دیدم در زمانی که بر فـاطمه سـلام الله علیهـا وارد شـده بود. چون فاطمه او را دیـده بود، به علی نـدا داد که نزدیک بیا تا هر چه در گذشـته و آنچه در هم اکنون و آنچه در آینـده هنگامی که قیامت برپا می شود رخ داده و می دهـد را به تو خبر دهم.» عمّار گویـد: امیر مومنان علی علیه السّلام را دیدم که عقب برگشت و من هم با او عقب عقب برگشـتم، تا زمانی که حضـرت بر پیامبر صلی الله علیه و آله وارد شـد. پیـامبر صـلی الله علیه و آله به او فرمود: «ای ابوالحسن نزدیک بیا!» او نزدیک رفت و چون نشـست و آرام گرفت، حضـرت رسـول به او فرمود: «تو برایم می گویی یـا من برایت بگویم؟» امیر مؤمنـان گفت: «بـازگو کردن شـما نیکوتر است ای پیامبر!» حضـرت فرمود: «احساس می کنم که نزد فاطمه رفته ای و او به تو چنین و چنان گفته است و تو بازگشته ای!» علی علیه السّلام گفت: «آیا نور فاطمه علیه السّلام از نور ماست؟» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «آیا نمی دانی؟» اینجا بود که علی علیه السّلام به شکرانه الهی به سجده افتاد.

عمّار گوید: امیرمؤمنان علیه السّلام بیرون آمد و من هم با او همراه شدم. علی علیه السّلام بر فاطمه سـلام الله علیها وارد شد و من هم در آمـدم. حضـرت فـاطمه سـلام الله علیهـا گفت: «ای علی! گویا تو از نزد پـدرم برگشتی و گفته مرا به او خبر دادی؟» حضـرت فرمود: «آری چنین بود ای فاطمه!» حضـرت فاطمه گفت: «بـدان ای ابوالحسن که خـدای متعال نور من را آفریـد، در

حالی که تسبیح خدا می کرد. سپس آن را در درختی بهشتی به ودیعت نهاد. آن درخت نورافشانی کرد و چون پدرم به بهشت درآمد، خداوند متعال به او از طریق الهام وحی کرد که این میوه را از آن درخت بچین و آن را در گلویت بچرخان. پدرم هم چنین کرد و خداوند مرا در صلب پدرم قرار داد. پس از آن مرا در خدیجه دختر خویلد به ودیعت نهاد و او مرا زایید و من از آن نورم. آنچه قبلاً تحقق یافته و آنچه بعداً تحقق می یابد و آنچه تحقق نمی یابد را می دانم. ای ابوالحسن! مؤمن با نور خدای متعال می نگرد.»

**[ترجمه]

«۱۲»

قل، [إقبال الأعمال] قَالَ الشَّیْخُ الْمُفِیدُ فِی کِتَابِ حَدَائِقِ الرِّیَاضِ: یَوْمَ الْعِشْرِینَ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ کَانَ مَوْلِدُ السَّیِّدَهِ الزَّهْرَاءِ علیها السلام سَنَهَ اثْنَتَیْنِ مِنَ الْمَبْعَثِ.

مِنْ بَعْضِ کُتُبِ الْمُخَالِفِینَ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الْهَاشِمِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: وُلِدَتْ فَاطِمَهُ سَنَهَ إِحْدَی وَ أَرْبَعِینَ مِنْ مَوْلِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ زَعَمَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ أَنَّ فَاطِمَهَ وُلِدَتْ قَبْلَ أَنْ یُوحَی إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ کَذَلِکَ سَائِرُ أَوْلَادِهِ مِنْ خَدِیجَهَ.

وَ فِی رِوَایَتِی عَنِ الْحَافِظِ أَبِی الْمَنْصُورِ الدَّیْلَمِیِّ بِرِوَایَتِهِ عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْحَدَّادِ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ الْحَافِظِ فِی کِتَابِ مَعْرِفَهِ الصَّحَابَهِ: أَنَّ فَاطِمَهَ کَانَتْ أَصْغَرَ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ سِنّاً وُلِدَتْ وَ قُرَیْشٌ تَبْنِی الْکَعْبَهَ وَ کَانَتْ فِیمَا قَبْلُ تُکَنَّی أُمَّ أَسْمَاءَ.

وَ قَالَ أَبُو الْفَرَجِ فِي كِتَابِ مَقَاتِلِ الطَّالِبِيِّينَ: كَانَ مَوْلِدُ فَاطِمَةَ عليها السلام قَبْلَ النُّبُوَّةِ وَ قُرَيْشٌ حِينَئِذٍ تَبْنِي الْكَعْبَةَ وَ كَانَ تَزْوِيجُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِيَّاهَا فِي صَفَرٍ بَعْدَ مَقْدَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْمَدِينَةَ وَ بَنَى بِهَا بَعْدَ رُجُوعِهِ مِنْ غَزَاةِ بَدْرٍ وَ لَهَا يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ سَنَةً حَدَّثَنِي بِذَلِكَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنِ الْحَارِثِ- عَنِ ابْنِ سَعْدٍ عَنِ الْوَاقِدِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَبْرَةَ- عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَبِي فَرْوَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام:

**[ترجمه]اقبال الاعمال: شيخ مفيد در كتاب حدائق الرياض گويد: «روز بيستم جمادى الآخر سال دوّم مبعث، ولادت سرور زنان حضرت زهرا سلام الله عليها است.» از برخى از كتاب هاى مخالفان با سند خود از عبدالله بن محمد بن سليمان هاشمى، از پدرش، از جدّش روايت كرده كه گويد: «فاطمه در سال چهل و يكم ولادت رسول خدا صلى الله عليه و آله متولد شد.»

و محمّد بن اسحاق گويد: «فاطمه پيش از آنكه به پيامبر صلى الله عليه و آله وحى شود متولد گشته است، همينطور ساير اولاد پيامبر از خديجه.»

و در روايت من از حافظ ابى منصور ديلمى به روايت او از ابوعلى حدّاد، از ابونعيم حافظ در كتاب معرفت صحابه آمده كه فاطمه كوچك ترين دختران رسول خدا از لحاظ سنى بوده. او در زمانى كه قريش كعبه را مى ساخت متولّد گشته و در گذشته، كنيه او ام اسماء بود.

ابوالفرج در كتاب مقاتل الطالبين گويد: ولادت فاطمه سلام الله عليها پيش از بعثت و در زمانى كه قريش كعبه را مى ساخت بوده است. و ازدواج حضرت على عليه السّلام با ايشان در ماه صفر پس از ورود رسول خدا صلى الله عليه و آله به مدينه است و عروسى با زهرا سلام الله عليها، پس از بازگشت اميرالمؤمنين از جنگ بدر است و براى حضرت در آن روز هجده سال بود. اين جريان را حسن بن على از حارث، از ابن سعد از واقدى، از ابوبكر بن عبدالله بن ابى بسره، از اسحاق بن عبدالله ابى فروه، از جعفر بن محمّد بن على عليه السّلام برايم حديث كرد.

**[ترجمه]

«۱۳»

كا، [الكافى] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ وَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعاً عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ أَخِيهِ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ حَبِيبٍ السِّجِسْتَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: وُلِدَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله بَعْدَ مَبْعَثِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِخَمْسِ سِنِينَ وَ تُوُفِّيَتْ وَ لَهَا ثَمَانِيَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ خَمْسَةٌ وَ سَبْعُونَ يَوْماً.

**[ترجمه]كافى: حبيب سجستانى گويد: از امام باقر عليه السّلام شنيدم كه مى فرمود: فاطمه سلام الله عليها دختر پيامبر صلى الله عليه و آله، پنج سال پس از مبعث رسول خدا صلى الله عليه و آله متولّد گشت و در حالى كه هجده سال و هفتاد و پنج روز سن داشت، وفات كرد.

**[ترجمه]

«۱۴»

کف، [المصباح للکفعمی]: وُلِدَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام فِی الْعِشْرِینَ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ سَنَهَ اثْنَتَیْنِ مِنَ الْمَبْعَثِ وَ قِیلَ سَنَهَ خَمْسٍ مِنَ الْمَبْعَثِ وَ کَانَ نَقْشُ خَاتَمِهَا أَمِنَ الْمُتَوَکِّلُونَ وَ بَوَّابُهَا فِضَّهُ أَمَتُهَا.

**[ترجمه]مصباح کفعمی: در برخی روایات ولادت فاطمه سلام الله علیها در روز بیستم جمادی الآخر جمعه سال دوّم مبعث بوده است و در روایت دیگری در سال پنجم مبعث و اهل سنت روایت می کنند که ولادت حضرت، پنج سال پیش از مبعث بوده است .

**[ترجمه]

«۱۵»

مصبا، [المصباحین]: فِی الْیَوْمِ الْعِشْرِینَ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ سَنَهَ اثْنَتَیْنِ مِنَ الْمَبْعَثِ کَانَ مَوْلِدُ فَاطِمَهَ علیها السلام فِی بَعْضِ الرِّوَایَاتِ وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی سَنَهَ خَمْسٍ مِنَ الْمَبْعَثِ وَ الْعَامَّهُ تَرْوِی أَنَّ مَوْلِدَهَا قَبْلَ الْمَبْعَثِ بِخَمْسِ سِنِینَ.

**[ترجمه]مصباح کفعمی: بر اساس برخی روایات تاریخ ولادت فاطمه سلام الله علیها روز جمعه بیستم جمادی الاخر سال دوم بعثت بود و در روایتی دیگر سال پنجم بعثت. سنی ها سال ولادت ایشان را پنج سال پیش از بعثت می دانند.

**[ترجمه]

«۱۶»

کِتَابُ دَلَائِلِ الْإِمَامَهِ، لِمُحَمَّدِ بْنِ جَرِیرٍ الطَّبَرِیِّ الْإِمَامِیِّ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: وُلِدَتْ فَاطِمَهُ فِی جُمَادَی الْآخِرَهِ الْیَوْمَ الْعِشْرِینَ مِنْهَا سَنَهَ خَمْسٍ وَ أَرْبَعِینَ مِنْ مَوْلِدِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَقَامَتْ بِمَکَّهَ ثَمَانَ سِنِینَ وَ بِالْمَدِینَهِ عَشْرَ سِنِینَ وَ بَعْدَ وَفَاهِ أَبِیهَا خَمْساً وَ سَبْعِینَ یَوْماً وَ قُبِضَتْ فِی جُمَادَی الْآخِرَهِ یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ لِثَلَاثٍ خَلَوْنَ مِنْهُ سَنَهَ إِحْدَی عَشْرَهَ مِنَ الْهِجْرَهِ.

۱۵، ۱۴، ۱- وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ بْنِ مُوسَی التَّلَّعُکْبَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الضَّبِّیِّ عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا الْغَلَابِيِّ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمْ تَزَلْ فَاطِمَهُ تَشِبُّ فِی الْيَوْمِ كَالْجُمْعَهِ وَ فِی الْجُمْعَهِ كَالشَّهْرِ وَ فِی الشَّهْرِ كَالسَّنَهِ فَلَمَّا هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنْ مَكَّهَ إِلَی الْمَدِينَهِ وَ ابْتَنَی بِهَا مَسْجِداً وَ أَنِسَ أَهْلُ الْمَدِينَهِ بِهِ وَ عَلَتْ كَلِمَتُهُ وَ عَرَفَ النَّاسُ بَرَكَتَهُ وَ سَارَ إِلَيْهِ الرُّكْبَانُ وَ ظَهَرَ الْإِيمَانُ وَ دُرِسَ الْقُرْآنُ وَ تَحَدَّثَ الْمُلُوكُ وَ الشراف [الْأَشْرَافُ] وَ خَافَ سَيْفَ نَقِمَتِهِ الْأَكَابِرُ وَ الْأَشْرَافُ وَ هَاجَرَتْ فَاطِمَهُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ نِسَاءِ الْمُهَاجِرِينَ وَ كَانَتْ عَائِشَهُ فِيمَنْ هَاجَرَ مَعَهَا فَقَدِمَتِ الْمَدِينَهَ فَأُنْزِلَتْ مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله عَلَی أُمِّ أَبِی أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ وَ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله النِّسَاءَ وَ تَزَوَّجَ

سَوْدَهَ أَوَّلَ دُخُولِهِ الْمَدِينَهَ وَ نَقَلَ فَاطِمَهَ إِلَيْهَا ثُمَّ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَهَ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ تَزَوَّجَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ فَوَّضَ أَمْرَ ابْنَتِهِ إِلَيَّ فَكُنْتُ أُؤَدِّبُهَا وَ كَانَتْ وَ اللَّهِ أَدْأَبَ مِنِّی وَ أَعْرَفَ بِالْأَشْيَاءِ كُلِّهَا.

**[ترجمه]دلائل الامامه: از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که حضرت فرمود: «حضرت زهرا علیها السّلام هشت سال در مکه و ده سال در مدینه اقامت داشت و هفتاد و پنج روز پس از وفات پیامبر وفات کرد و در جمادی الآخر روز سه شنبه سوم سال یازدهم هجرت درگذشت.»

و باز از امام جعفر صادق علیه السّلام، از پدرشان، از جدشان، از ابن عباس علیهم السّلام روایت کند که او گفت: «فاطمه پیوسته در هر روز به سان یک هفته و در یک هفته به سان یک ماه و در ماه به سان یک سال بزرگ می شد.»

و چون پیامبر صلی الله علیه و آله از مکه به مدینه هجرت کرد و در مدینه مسجدی ساخت، مردم مدینه با او انس گرفتند و سخنش بالا گرفت، مردم مبارک بود وجود او را شناختند، قافله ها برای دیدارش به سوی او روان گردید، ایمان آشکار گشت و قرآن خوانده شد، پادشاهان و اشراف درباره او گفتگو کردند و بزرگان و اشراف از شمشیر خشم و انتقام وی بیم کردند، حضرت فاطمه با امیرمؤمنان و زنان مهاجر هجرت کرد و عایشه نیز در میان زنانی بود که همراه حضرت فاطمه هجرت کرد. حضرت فاطمه به مدینه آمد و همراه با پیامبر، بر مادر ابو ایّوب انصاری وارد شد و رسول خدا از زنان خواستگاری کرد و با سوده در ابتدای ورود به مدینه ازدواج نمود و فاطمه را نزد او برد. سپس با ام سلمه ازدواج کرد. ام سلمه گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله با من ازدواج کرد و اختیار دخترش را به من داد و من او را تربیت می کردم، ولی به خدا سوگند او از من تربیت شده تر و آشناتر با همه چیز بود .

**[ترجمه]

باب ۲ أسمائها و بعض فضائلها علیها السلام

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی للصدوق] ع، [علل الشرائع] ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِيِّ عَنِ

الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لِفَاطِمَهَ علیها السلام تِسْعَهُ أَسْمَاءَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَاطِمَهُ وَ الصِّدِّيقَهُ وَ الْمُبَارَكَهُ وَ الطَّاهِرَهُ وَ الزَّكِيَّهُ وَ الرَّاضِيَهُ وَ الْمَرْضِيَّهُ وَ الْمُحَدَّثَهُ وَ الزَّهْرَاءُ ثُمَّ قَالَ علیه السلام أَ تَدْرِی أَيُّ شَيْ ءٍ تَفْسِيرُ فَاطِمَهَ قُلْتُ أَخْبِرْنِی يَا سَيِّدِی قَالَ فُطِمَتْ مِنَ الشَّرِّ قَالَ ثُمَّ قَالَ لَوْ لَا أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام تَزَوَّجَهَا لَمَا كَانَ لَهَا كُفْوٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ آدَمُ فَمَنْ دُونَهُ.

كتاب دلائل الإمامه للطبری، عن الحسن بن أحمد العلوی عن الصدوق: مثله

**[ترجمه]امالی و علل و خصال: یونس بن ظبیان از امام جعفر صادق علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «فاطمه اطهر نزد خدا دارای نه اسم بود. این اسامی عبارت بودند: فاطمه، صدیقه، مبارکه، طاهره، زکیه، راضیه، مرضیه، مُحدثّه و زهرا.»

سپس امام صادق فرمود: «آیا تفسیر و معنی کلمه فاطمه را می دانی؟» گفتم: «ای آقای من! برایم شرح بده.» فرمود: «یعنی آن بانو از شر و فتنه بر کنار بود. اگر حضرت علی بن ابی طالب با فاطمه زهرا ازدواج نمی کرد، از زمان حضرت آدم تا روز قیامت، در روی زمین همسری برای فاطمه اطهر یافت نمی شد که هم طراز او باشد.»

**[ترجمه]

بیان

یمکن أن یستدل به علی کون علی و فاطمه علیهاالسلامأشرف من سائر

ص: ۱۰

أولی العزم سوی نبینا صلی الله علیهم أجمعین لا یقال لا یدل علی فضلهما علی نوح و إبراهیم علیهما السلام لاحتمال کون عدم کونهما کفوین لکونهما من أجدادها علیها السلام لأنا نقول ذکر آدم علیه السلام یدل علی أن المراد عدم کونهم أکفاءها مع قطع النظر عن الموانع الأخر علی أنه یمکن أن یتشبث بعدم القول بالفصل نعم یمکن أن یناقش فی دلالته علی فضل فاطمه علیهم بأنه یمکن أن یشترط فی الکفاءه کون الزوج أفضل و لا یبعد ذلک من متفاهم العرف و الله یعلم.

**[ترجمه]می توان با استدلال به این حدیث گفت که حضرت علی بن ابی طالب و فاطمه اطهر، از سایر پیامبران اولوالعزم، غیر از پیامبر اسلام صلّی اللّٰه علیه و آله اشرف و افضل هستند. اگر گفته شود که این حدیث دلالت بر این ندارد که حضرت علی و فاطمه زهرا از حضرت نوح و ابراهیم علیهم السّلام افضل باشند، چون نوح و ابراهیم از اجداد حضرت زهرا به شمار می رونـد، لـذا نمی توان گفت که کفو آن بانو هستند، ما در جواب می گوییم که نام حضرت آدم هم در این حدیث برده شده، پس با صرف نظر از موانع دیگر، می توان گفت که آنان نیز هماننـد فاطمه نبوده انـد. به علاوه می توان با عدم قول به فصل، برتری را ثابت کرد، چون کسی میان پیامبران در این جهت تفضیل نداده است.

آری، می توان مناقشه کرد و گفت که این حدیث بر افضل بودن فاطمه زهرا بر ایشان دلالت نـدارد، چرا که در همانند بودن، افضل بودن زوج شرط است و این مطلب از تفاهم عرفی بعید نیست. در نهایت خدا می داند .

**[ترجمه]

«۲»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَهْلٍ الصَّیْقَلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الدَّارِمِیِّ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْهُرْمُزَانِیِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَ سُمِّیَتِ الزَّهْرَاءُ زَهْرَاءَ فَقَالَ لِأَنَّهَا تَزْهَرُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی النَّهَارِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِالنُّورِ کَانَ یَزْهَرُ نُورُ وَجْهِهَا صَلَاهَ الْغَدَاهِ وَ النَّاسُ فِی فِرَاشِهِمْ فَیَدْخُلُ بَیَاضُ ذَلِکَ النُّورِ إِلَی حُجُرَاتِهِمْ بِالْمَدِینَهِ فَتَبْیَضُّ حِیطَانُهُمْ فَیَعْجَبُونَ مِنْ ذَلِکَ فَیَأْتُونَ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَیَسْأَلُونَهُ عَمَّا رَأَوْا فَیُرْسِلُهُمْ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ علیها السلام فَیَأْتُونَ مَنْزِلَهَا فَیَرَوْنَهَا قَاعِدَهً فِی مِحْرَابِهَا تُصَلِّی وَ النُّورُ یَسْطَعُ مِنْ مِحْرَابِهَا مِنْ وَجْهِهَا فَیَعْلَمُونَ أَنَّ الَّذِی رَأَوْهُ کَانَ مِنْ نُورِ فَاطِمَهَ فَإِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ وَ تَرَتَّبَتْ لِلصَّلَاهِ زَهَرَ نُورُ وَجْهِهَا علیها السلام بِالصُّفْرَهِ فَتَدْخُلُ الصُّفْرَهُ فِی حُجُرَاتِ النَّاسِ فَتُصَفِّرُ ثِیَابَهُمْ وَ أَلْوَانَهُمْ فَیَأْتُونَ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَیَسْأَلُونَهُ عَمَّا رَأَوْا فَیُرْسِلُهُمْ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ علیها السلام فَیَرَوْنَهَا قَائِمَهً فِی مِحْرَابِهَا وَ قَدْ زَهَرَ نُورُ وَجْهِهَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا وَ عَلَی أَبِیهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِیهَا بِالصُّفْرَهِ فَیَعْلَمُونَ أَنَّ الَّذِی رَأَوْا کَانَ مِنْ نُورِ وَجْهِهَا فَإِذَا کَانَ آخِرُ النَّهَارِ وَ غَرَبَتِ الشَّمْسُ احْمَرَّ وَجْهُ فَاطِمَهَ فَأَشْرَقَ وَجْهُهَا بِالْحُمْرَهِ فَرَحاً وَ شُکْراً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَکَانَ تَدْخُلُ حُمْرَهُ وَجْهِهَا حُجُرَاتِ الْقَوْمِ وَ تَحْمَرُّ حِیطَانُهُمْ فَیَعْجَبُونَ مِنْ ذَلِکَ وَ یَأْتُونَ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله وَ یَسْأَلُونَهُ عَنْ ذَلِکَ فَیُرْسِلُهُمْ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ فَیَرَوْنَهَا جَالِسَهً تُسَبِّحُ اللَّهَ وَ تُمَجِّدُهُ وَ نُورُ وَجْهِهَا یَزْهَرُ بِالْحُمْرَهِ فَیَعْلَمُونَ أَنَّ الَّذِی رَأَوْا کَانَ مِنْ نُورِ وَجْهِ فَاطِمَهَ علیها السلام فَلَمْ یَزَلْ ذَلِکَ النُّورُ فِی وَجْهِهَا حَتَّی وُلِدَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَهُوَ یَتَقَلَّبُ فِی وُجُوهِنَا إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ فِی الْأَئِمَّهِ مِنَّا أَهْلَ الْبَیْتِ إِمَامٍ بَعْدَ إِمَامٍ.

**[ترجمه]علل الشرائع: از ابان بن تغلب نقل می کند که گفت: «از امام جعفر صادق پرسیدم: «یا ابن رسول اللّٰه! برای چه فاطمه اطهر، زهرا نامیده شد؟»

فرمود: «برای اینکه نور حضرت زهرا روزی سه مرتبه برای امیرالمؤمنین علیه السّلام می درخشید. نور صورت آن بانوی معظمه در وقت نماز صبح، آن هنگام که مردم هنوز در رختخواب خود بودند می درخشید. سفیدی آن نور داخل اتاق های اهل مدینه می گردید و حیاط خانه هایشان سفید می شد. آنها از مشاهده این منظره در شگفت می شدند، نزد پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله می آمدند و درباره سرچشمه نور می پرسیدند. پیامبر خدا آنان را به سوی خانه زهرای اطهر روانه می کرد. زمانی که آنها به طرف خانه آن بانو می رفتند، می دیدند که او بر سر سجاده عبادت نشسته و نور صورت وی از محراب عبادتش ساطع می شود. آنگاه در می یافتندآن نوری که دیده اند، از نور فاطمه بوده است.

هنگامی که ظهر می شد و فاطمه اطهر آماده نماز ظهر می گردید، نور زرد خاصی از پیشانی وی می درخشید و داخل خانه های اهل مدینه می شد؛ به گونه ای که در و دیوار خانه ها، لباس و رنگ چهره هایشان زرد می گردید.

وقتی درباره سرچشمه آن نور می پرسیدند، پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله آنان را به سوی خانه زهرای اطهر روانه می کرد. زمانی که آنها به سمت خانه آن بانوی مکرمه می رفتند، مشاهده می کردند که او در میان محراب عبادت ایستاده و نور زردی از پیشانی وی ساطع می شود. آنگاه در می یافتند آن نوری که دیده اند، از نور پیشانی مبارک آن حضرت بوده است.

زمانی که آفتاب غروب می کرد، صورت حضرت زهرای اطهر سرخفام می شد و نوعی نور سرخ از آن ساطع می گردید و آن بانو بابت این نعمت، شکر حضرت پروردگار را به جای می آورد. نور سرخی که از چهره وی می درخشید، داخل خانه های مردم می گردید، به شکلی که حیاط خانه های آنان به رنگ سرخ فام در می آمد. مردم که از مشاهده آن منظره تعجب می کردند، به حضور رسول خدا می شتافتند و درباره سرچشمه آن نور می پرسیدند. پیامبر خدا آنان را به طرف خانه زهرای اطهر می فرستاد. هنگامی که آنها به خانه فاطمه زهرا می رسیدند، می دیدند که آن بانوی معظمه بر سر سجاده عبادت نشسته و سرگرم تسبیح و تمجید پروردگار است و نور قرمزی از صورت وی می درخشد. آنگاه در می یافتند آن نوری که دیده اند، از نور چهره آن بانوی مکرمه بوده است. آن نور تا زمان ولادت امام حسین علیه السّلام همچنان با او بود و در صورت ما امامان نیز هر کدام پس از دیگری خواهد بود، تا روز قیامت.»

**[ترجمه]

بیان

ترتبت أی ثبتت فی محرابها کما فی اللغه أو تهیأت من الترتیب العرفی بمعنی جعل کل شی ء فی مرتبته و یحتمل أن یکون تصحیف تزینت.

**[ترجمه]«ترتّبت» یعنی در محرابش ثابت می ایستاد. آنگونه که در لغت آمده یا «تهیّأت» از ریشه همان ترتبت عرفی به معنی که هر چیزی را در مرتبه او قرار دهیم و البته احتمال می رود که در اصل «ترمینت» بوده است.

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَی دَارِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِیُّ بْنُ مُوسَی الرِّضَا وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام قَالا سَمِعْنَا الْمَأْمُونَ یُحَدِّثُ عَنِ الرَّشِیدِ عَنِ الْمَهْدِیِّ عَنِ الْمَنْصُورِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِمُعَاوِیَهَ أَ تَدْرِی لِمَ سُمِّیَتْ فَاطِمَهُ فَاطِمَهَ قَالَ لَا قَالَ لِأَنَّهَا فُطِمَتْ هِیَ وَ شِیعَتُهَا مِنَ النَّارِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُهُ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: ابن عباس از معاویه پرسید: «آیا می دانی که فاطمه برای چه فاطمه نامیده شد؟»پاسخ داد: «نه.» گفت: «برای اینکه او و شیعیانش از آتش جهنم آزادند. من این موضوع را خود از پیامبر خدا شنیدم.»

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّی سَمَّیْتُ ابْنَتِی فَاطِمَهَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَطَمَهَا وَ فَطَمَ مَنْ أَحَبَّهَا مِنَ النَّارِ.

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عن الرضا عن آبائه علیهم السلام: مثله.

**[ترجمه]همچنین در کتاب مذکور از حضرت رضا علیه السّلام، از پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله نقل می کند که فرمود: «من این دخترم را به این دلیل فاطمه نامیدم که خدای سبحان، وی و دوستدارانش را از آتش جهنم نجات داده است.»

در صحیفه الرضا علیه السّلام نیز مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَعْقِلٍ الْقِرْمِیسِینِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَزِیدَ الْجَزَرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُلْتُ لِمَ سُمِّیَتْ فَاطِمَهُ الزَّهْرَاءُ زَهْرَاءَ فَقَالَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَهَا مِنْ نُورِ عَظَمَتِهِ فَلَمَّا أَشْرَقَتْ أَضَاءَتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ بِنُورِهَا وَ غَشِیَتْ أَبْصَارَ الْمَلَائِکَهِ وَ خَرَّتِ الْمَلَائِکَهُ لِلَّهِ سَاجِدِینَ وَ قَالُوا إِلَهَنَا وَ سَیِّدَنَا مَا هَذَا النُّورُ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِمْ هَذَا نُورٌ مِنْ نُورِی وَ أَسْکَنْتُهُ فِی سَمَائِی خَلَقْتُهُ مِنْ عَظَمَتِی أُخْرِجُهُ مِنْ صُلْبِ نَبِیٍّ مِنْ أَنْبِیَائِی أُفَضِّلُهُ عَلَی جَمِیعِ الْأَنْبِیَاءِ وَ أُخْرِجُ مِنْ ذَلِکَ النُّورِ أَئِمَّهً یَقُومُونَ بِأَمْرِی یَهْدُونَ إِلَی حَقِّی وَ أَجْعَلُهُمْ خُلَفَائِی فِی أَرْضِی بَعْدَ انْقِضَاءِ وَحْیِی.

مصباح الأنوار، عن أبی جعفر علیه السلام: مثله

**[ترجمه]علل الشرائع: از جابر نقل می کند که گفت: «از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم: «برای چه فاطمه اطهر، زهرا نامیده شد؟»

فرمود: «برای اینکه خدای حکیم آن بانو را از نور با عظمت خود آفرید. هنگامی که این نور درخشید، آسمان ها و زمین از نور او روشن شدند و چشم های ملائکه خیره شد. ملائکه خدای را سجده کردند و پرسیدند: «پروردگار ما! این چه نوری است؟»

خداوند فرمود: «این یکی از نورهای من است که آن را در آسمان خود جای دادم. این نور را از عظمت خویشتن آفریدم و آن را از صلب یکی از پیامبرانم که او را بر تمام انبیا برتری داده ام خارج می کنم. از این نور امامانی به وجود می آورم که پس از قطع شدن وحی من، برای امر و دین من قیام می کنند و به راه راست هدایت خواهند شد.» مصباح الانوار نیز مانند این روایت را از امام صادق علیه السّلام روایت کرده است.

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی قرمیسین بالکسر بلد قرب الدینور معرب کرمانشاهان.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «قرمیسین» با کسره شهری است نزدیک دینور که واژه عربی کرمانشاهان است.

**[ترجمه]

«۶»

مع، [معانی الأخبار] ع، [علل الشرائع] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ ابْنِ عُمَارَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ فَاطِمَهَ لِمَ سُمِّیَتْ زَهْرَاءَ فَقَالَ لِأَنَّهَا کَانَتْ إِذَا قَامَتْ فِی مِحْرَابِهَا زَهَرَ نُورُهَا لِأَهْلِ السَّمَاءِ کَمَا یَزْهَرُ نُورُ الْکَوَاکِبِ لِأَهْلِ

ص: ۱۲

الْأَرْضِ.

**[ترجمه]معانی الاخبار و علل الشرائع: از پدر ابن عماره نقل می کنند که گفت: «امام جعفر صادق علیه السّلام را گفتم: «برای چه فاطمه اطهر، زهرا نامیده شد؟» فرمود: «برای اینکه هر گاه فاطمه در محراب عبادت می ایستاد، نور او برای اهل آسمان می درخشید، همان گونه که نور ستارگان برای اهل زمین می درخشد.»

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ مَوْلَی بَنِی هَاشِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَیْخٌ لَنَا ثِقَةٌ یُقَالُ لَهُ نَجِیَّهُ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَزَارِیُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ حَسَنٍ قَالَ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام لِمَ سُمِّیَتْ فَاطِمَةُ فَاطِمَةَ قُلْتُ فَرْقاً بَیْنَهُ وَ بَیْنَ الْأَسْمَاءِ قَالَ إِنَّ ذَلِکَ لَمِنَ الْأَسْمَاءِ وَ لَکِنَّ الِاسْمَ الَّذِی سُمِّیَتْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی عَلِمَ مَا کَانَ قَبْلَ کَوْنِهِ فَعَلِمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَتَزَوَّجُ فِی الْأَحْیَاءِ وَ أَنَّهُمْ یَطْمَعُونَ فِی وِرَاثَةِ هَذَا الْأَمْرِ مِنْ قِبَلِهِ فَلَمَّا وُلِدَتْ فَاطِمَةُ سَمَّاهَا اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی فَاطِمَةَ لِمَا أَخْرَجَ مِنْهَا وَ جَعَلَ فِی وُلْدِهَا فَفَطَمَهُمْ عَمَّا طَمِعُوا فَبِهَذَا سُمِّیَتْ فَاطِمَةُ فَاطِمَةَ لِأَنَّهَا فَطَمَتْ طَمَعَهُمْ وَ مَعْنَی فَطَمَتْ قَطَعَتْ.

**[ترجمه]علل الشرائع: از عبداللّٰه بن حسن نقل می کند که گفت: «حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام به من فرمود: «چرا فاطمه را فاطمه گفتند؟» گفتم: «برای اینکه با نام های دیگران فرق داشته باشد.»

فرمود: «کلمه فاطمه هم جزو نام ها بود، ولی زهرای اطهر به این علت فاطمه نامیده شد که چون خدای حکیم وضع هر چیزی را قبل از اینکه به وجود آمدنشان می داند، می دانست که وقتی پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله با قبایلی ازدواج کند، آنان به طمع خلافت خواهند افتاد. به همین دلیل هنگامی که فاطمه علیها السّلام به دنیا آمد، خدای سبحان او را فاطمه نامید و امر خلافت و امامت را برای فرزندان وی قرار داد و بدین وسیله دست کسانی را که خواهان امر خلافت بودند قطع کرد. از این روی بود که فاطمه، فاطمه نامیده شد، زیرا طمع آنان را قطع کرد.»

**[ترجمه]

بیان

قوله فرقا بینه و بین الأسماء لعله توهم أن هذا الاسم مما لم یسبقها إلیه أحد فلذا سمیت به لئلا یشارکها فیه امرأه ممن مضی فأجاب علیه السلام بأنه کان من الأسماء التی کانوا یسمون بها قبل قوله إن الله أی لأن الله.

**[ترجمه]گفته امام صادق علیه السّلام «فرقاً بینه و بین الاسماء» شاید راوی پنداشته که این اسم از نام های بی سابقه است و به این دلیل حضرت زهرا علیها السلام بدان نامیده شده است تا زنان گذشته با او در این نام شریک نباشند، ولی امام علیه السّلام

جواب داد که این اسم هم از نام هایی است که در گذشته بدان نامیده می شده اند. «أن الله» یعنی «لأن الله.»

**[ترجمه]

«۸»

مع، [معانی الأخبار] ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ مُخْدَجِ بْنِ عُمَيْرٍ الْحَنَفِيِّ عَنْ بَشِيرِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: إِنَّمَا سُمِّيَتْ فَاطِمَةُ فَاطِمَةَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَطَمَ مَنْ أَحَبَّهَا مِنَ النَّارِ.

**[ترجمه]معانی الاخبار و علل الشرائع: از ابو هریره نقل می کنند که گفت: «فاطمه به این علت فاطمه نامیده شد که خدای رئوف، هر کس که فاطمه را دوست داشته باشد، از آتش جهنم مبرا خواهد کرد.»

**[ترجمه]

«۹»

ع، [علل الشرائع] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا وُلِدَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى مَلَكٍ فَأَنْطَقَ بِهِ لِسَانَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَسَمَّاهَا فَاطِمَةَ ثُمَّ قَالَ إِنِّي فَطَمْتُكِ بِالْعِلْمِ وَ فَطَمْتُكِ عَنِ الطَّمْثِ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ اللَّهِ لَقَدْ فَطَمَهَا اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِالْعِلْمِ وَ عَنِ الطَّمْثِ بِالْمِيثَاقِ.

مصباح الأنوار، عنه علیه السلام: مثله

**[ترجمه]علل الشرائع: همچنین از یزید بن عبدالملک، از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «هنگامی که فاطمه زهرا متولد شد، خدای تعالی به یکی از ملائکه وحی کرد تا کلمه فاطمه را بر زبان پیامبر اسلام جاری کند. از این روی آن بزرگوار نام وی را فاطمه گذاشت و به او فرمود: «من تو را با علم و دانش قرین و از خون حیض بر کنار کردم.» سپس حضرت باقر فرمود: «به خدا قسم که خدا فاطمه را در روز عهد و میثاق، با علم قرین و از خون حیض بر کنار کرد.»

مصباح الانوار نیز مانند همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

فطمتـک بـالعلم أی أرضـعتک بـالعلم حتی اسـتغنیت و فطمت أو قطعتـک عن الجهـل بسـبب العلم أو جعلت فطامک من اللبن مقرونا بالعلم کنایه عن کونها فی

ص: ۱۳

بدو فطرتها عالمه بالعلوم الربانيه و على التقادير كان الفاعل بمعنى المفعول كالدافق بمعنى المدفوق أو يقرأ على بناء التفعيل أى جعلتك قاطعه الناس من الجهل أو المعنى لما فطمها من الجهل فهى تفطم الناس منه و الوجهان الأخيران يشكل إجراؤهما فى قوله فطمتك عن الطمث إلا بتكلف بأن يجعل الطمث كنايه عن الأخلاق و الأفعال الذميمه أو يقال على الثالث لما فطمتك عن الأدناس الروحانيه و الجسمانيه فأنت تفطم الناس عن الأدناس المعنويه.

**[ترجمه]«فطمتك بالعلم» يعنى تو را با علم شير دادم تا آنكه بى نياز شدى و از شير بازگرفته شدى، يا تو را از جهل به سبب علم جدا كردم، يا از شير گرفتن تو را همراه با علم قرار دادم، كنايه از اينكه حضرت زهرا سلام الله عليها در ابتداى آفرينش با علوم الهى آشنا بود، و بر همه تقادير، فاعل به معناى مفعول است، مانند دافق به معناى مدفوق (فاطمه به معناى مفطومه) يا اينكه به صيغه باب تفعيل خوانده شود، يعنى تو را اين گونه قرار دادم كه مردم را از جهل جدا سازى، يا معنى اين است كه چون خداوند او را از جهل جدا ساخته، او هم مردم را از جهل مى گيرد و اين دو وجه اخير در گفته امام عليه السّلام «فطمتك عن الطمث» جز با تكلف جارى نمى شود، به اين شكل «ترطمث» كنايه از اخلاق و افعال مذموم باشد يا در فرض سوم بگوييم چون تو را از پليدى هاى روحانى و جسمانى بازگرفتم، تو هم نيز مردم را از پليدى هاى معنوى بازمى گيرى.

**[ترجمه]

«۱۰»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلَوِيَّهَ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ جَنْدَلِ بْنِ وَالِقٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْبَصْرِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا فَاطِمَةُ أَ تَدْرِينَ لِمَ سُمِّيتِ فَاطِمَةَ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ سُمِّيَتْ قَالَ لِأَنَّهَا فُطِمَتْ هِيَ وَ شِيعَتُهَا مِنَ النَّارِ.

مصباح الأنوار، عنه عليه السلام: مثله

**[ترجمه]علل الشرائع: از پيامبر اسلام صلى اللّه عليه و آله نقل مى كند كه به فاطمه فرمود: «آيا مى دانى كه تو براى چه فاطمه ناميده شدى؟» حضرت على گفت: «براى چه يا رسول اللّه!» فرمود: «براى اينكه فاطمه و شيعيانش از آتش جهنم نجات خواهند يافت.»

**[ترجمه]

بيان

لا يقال المناسب على ما ذكر فى وجه التسميه أن تسمى مفطومه إذ الفطم بمعنى القطع يقال فطمت الأم صبيها و فطمت الرجل عن عادته و فطمت الحبل لأنا نقول كثيرا ما يجى ء فاعل بمعنى مفعول كقولهم سر كاتم و مكان عامر و كما قالوا فى قوله تعالى عِيشَةٍ راضِيَةٍ* و ماءٍ دافِقٍ و يحتمل أن يكون ورد الفطم لازما أيضا.

قال الفیروزآبادی: أفطم السخله حان أن تفطم فإذا فطمت فهی فاطم و مفطومه و فطیم انتهی و یمکن أن یقال إنها فطمت نفسها و شیعتها عن النار و عن الشرور و فطمت نفسها عن الطمث لکون السبب فی ذلک ما علم الله من محاسن أفعالها و مکارم خصالها فالإسناد مجازی.

**[ترجمه]گفته نمی شود که طبق آنچه در وجه نامگذاری یاد شد، مناسب آن است که حضرت «مفطومه» نامیده می شد، زیرا «فطم» به معنای قطع و جدا کردن است. گفته می شود «فطمت الأُمُّ صبیّها» مادر فرزندش را از شیر جدا کرد و «فطمت الرجل عن عادته»، من آن فرد را از عادتش گرفتم و «فطمت الحبل»، ریسمان را جدا کردم. چون می گوییم بسیار می شود که فاعل به معنای مفعول می آید، مانند «سرّ کاتم» به معنای «سرّ مکتوم» و «مکان عامر»، به معنای «مکان معمور». و همان گونه که در مورد گفته خدای متعال گفته اند که: «عشیه راضیه» یعنی «عشیه مرضیه» و «ماء وافق»، یعنی «ماء مدفوق» و ممکن است که فطم نیز لازم باشد.

فیروز آبادی گوید: «افطم السخله» یعنی وقت از شیرگیری او رسیده، چون از شیر گرفته شود به او «فاطم مفطومه و فطیم» گویند. (پایان سخن فیروز آبادی)

و می توان گفت که: حضرت زهرا سلام الله علیها خودش و شیعیانش را از آتش و شرور باز گرفته و جدا کرده است و اینکه گفته شود «فطمت نفسها عن الطمث» خودش را از حیض گرفت، به این جهت است که سبب از حیض گرفته شدن او همان است که خدا از کارها و خصلت های خوب او می داند، پس اسناد مجازی است.

**[ترجمه]

«11»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: لِفَاطِمَةَ علیها السلام وَقْفَةٌ عَلَى بَابِ جَهَنَّمَ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُتِبَ بَيْنَ عَيْنَيْ كُلِّ رَجُلٍ مُؤْمِنٌ أَوْ كَافِرٌ فَيُؤْمَرُ بِمُحِبٍّ قَدْ كَثُرَتْ ذُنُوبُهُ إِلَى النَّارِ فَتَقْرَأُ فَاطِمَةُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مُحِبّاً فَتَقُولُ

إِلَهِی وَ سَیِّدِی سَمَّیْتَنِی فَاطِمَهَ وَ فَطَمْتَ بِی مَنْ تَوَلَّانِی وَ تَوَلَّی ذُرِّیَّتِی مِنَ النَّارِ وَ وَعْدُکَ الْحَقُّ وَ أَنْتَ لا تُخْلِفُ الْمِیعادَ فَیَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ صَدَقْتِ یَا فَاطِمَهُ إِنِّی سَمَّیْتُکِ فَاطِمَهَ وَ فَطَمْتُ بِکِ مَنْ أَحَبَّکِ وَ تَوَلَّاکِ وَ أَحَبَّ ذُرِّیَّتَکِ وَ تَوَلَّاهُمْ مِنَ النَّارِ وَ وَعْدِیَ الْحَقُّ وَ أَنَا لَا أُخْلِفُ الْمِیعَادَ وَ إِنَّمَا أَمَرْتُ بِعَبْدِی هَذَا إِلَی النَّارِ لِتَشْفَعِی فِیهِ فَأُشَفِّعَکِ وَ لِیَتَبَیَّنَ مَلَائِکَتِی وَ أَنْبِیَائِی وَ رُسُلِی وَ أَهْلَ الْمَوْقِفِ مَوْقِفُکِ مِنِّی وَ مَکَانَتُکِ عِنْدِی فَمَنْ قَرَأْتِ بَیْنَ عَیْنَیْهِ مُؤْمِناً فَخُذِی بِیَدِهِ وَ أَدْخِلِیهِ الْجَنَّهَ.

**[ترجمه]علل الشرائع: از محمّد بن مسلم نقل می کند که گفت: «از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام شنیدم که فرمود: «فاطمه زهرا بر در جهنم موقفی خواهد داشت. هنگامی که روز قیامت فرا رسد، در میان دو چشم هر کسی نوشته می شود که وی مؤمن یا کافر است، آنگاه به کسی که دوستدار فاطمه است اما بسیارگناه کرده، امر می شود که به طرف جهنم برود. وقتی که آن حضرت می بیند که بین دو چشم آن شخص نوشته شده «دوست فاطمه»، می گوید: «پروردگارا! تو مرا فاطمه نامیدی و وعده دادی کسی که مرا و فرزندانم را دوست داشته باشد، به وسیله من از آتش جهنم نجات دهی. همانا که وعده تو بر حق است و خلف وعده نخواهی کرد!»

خداوند رئوف خواهد گفت: «راست می گویی، من تو را فاطمه نامیدم و کسی که تو را و فرزندانت را دوست داشته باشد، از آتش جهنم بر کنار خواهم داشت. وعده من حق است و خلف وعده نخواهم کرد. من بدین منظور دستور دادم این بنده ام را به جهنم ببرند که تو شفیع او شوی و من شفاعت تو را بپذیرم تا مقام و منزلتی که تو نزد من داری، برای ملائکه و پیامبران و اهل محشر معلوم شود. حال دست هر کس را که در میان دو چشم او نوشته شده «مؤمن» بگیر و داخل بهشت کن.»

**[ترجمه]

«۱۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْفَحَّامُ عَنِ الْمَنْصُورِیِّ عَنْ عَمِّ أَبِیهِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّمَا سَمَّیْتُ ابْنَتِی فَاطِمَهَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَطَمَهَا وَ فَطَمَ مَنْ أَحَبَّهَا مِنَ النَّارِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «دختر من به این علت فاطمه نامیده شد که خداوند رئوف، او و دوستدارانش را از آتش جهنم رهانیده است.»

**[ترجمه]

«۱۳»

مع، [معانی الأخبار] ع، [علل الشرائع] بِإِسْنَادِ الْعَلَوِیِّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله سُئِلَ مَا الْبَتُولُ فَإِنَّا سَمِعْنَاکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ تَقُولُ إِنَّ مَرْیَمَ بَتُولٌ وَ فَاطِمَهَ بَتُولٌ فَقَالَ علیه السلام الْبَتُولُ الَّتِی لَمْ تَرَ حُمْرَهً قَطُّ أَیْ لَمْ تَحِضْ فَإِنَّ الْحَیْضَ مَکْرُوهٌ فِی بَنَاتِ الْأَنْبِیَاءِ.

مصباح الأنوار، عن علی علیه السلام: مثله

**[ترجمه]معانی الاخبار و علل الشرائع: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کنند که فرمود: «از پیامبر با عظمت اسلام پرسیدند: «معنای کلمه بتول چیست؟ زیرا ما از تو شنیدیم که می فرمودی مریم و فاطمه، بتول هستند.»

مصباح الانوار هم مانند این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

البتل القطع أی أنها منقطعه عن نساء زمانها بعدم رؤیه الدم قال فی النهایه امرأه بتول منقطعه عن الرجال لا شهوه لها فیهم و بها سمیت مریم أم عیسی علیها السلام و سمیت فاطمه علیهاالسلام البتول لانقطاعها عن نساء زمانها فضلا و دینا و حسبا و قیل لانقطاعها عن الدنیا إلی الله تعالی و نحو ذلک قال الفیروزآبادی.

أقول: قد مضت و سیأتی الأخبار فی أنه

قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لِفَاطِمَهَ: شَقَّ اللَّهُ لَکِ یَا فَاطِمَهُ اسْماً مِنْ أَسْمَائِهِ فَهُوَ الْفَاطِرُ وَ أَنْتِ فَاطِمَهُ و شبهه.

**[ترجمه]«بتل» به معنای قطع است، یعنی زهرا سلام الله علیها با خون ندیدن، از زنان زمانش جدا شده است.

در نهایه گوید: «امرأه بتول» یعنی زنی که از مردان جدا شده و میلی به مردان ندارد و به همین نام مادر عیسی علیه السّلام حضرت مریم نامیده شد. و حضرت فاطمه سلام الله علیها بتول نامیده شد چون در فضل دین و حسب، از زنان زمانش جدا و متفاوت بود و گفته شده چون از دنیا منقطع و به خداوند متعال پیوند خورده بود، بتول نامیده شد.

این را فیروز آبادی گفته است.

مؤلف: روایات در این باره که پیامبر صلی الله علیه و آله به فاطمه فرمود: «خداوند برای تو نامی از نام هایش را جدا کرد، او فاطر است و تو فاطمه و شبه او هستی»، گذشت و در آینده هم خواهد آمد.

پیغمبر خدا فرمود: «بتول یعنی زنی که هرگز حیض نشود، زیرا حیض برای دختران انبیا ناپسند است.»

**[ترجمه]

«۱۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] ابْنُ بَابَوَیْهِ فِی کِتَابِ مَوْلِدِ فَاطِمَهَ وَ الْخَرْکُوشِیُّ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ ابْنُ بَطَّهَ فِی

الْإِبَانَهِ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لِعَلِيٍّ هَلْ تَدْرِی لِمَ سُمِّيَتْ فَاطِمَهَ قَالَ عَلِيٌّ لِمَ سُمِّيَتْ فَاطِمَهَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لِأَنَّهَا فُطِمَتْ هِيَ وَ شِيعَتُهَا مِنَ النَّارِ.

أَبُو عَلِيٍّ السَّلَامِيُّ فِی تَارِيخِهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِی كَثِيرٍ

ص: ۱۵

عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: إِنَّمَا سُمِّیَتْ فَاطِمَةَ لِأَنَّ اللَّهَ فَطَمَ مَنْ أَحَبَّهَا عَنِ النَّارِ.

شِیرَوَیْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: إِنَّمَا سَمَّیْتُ ابْنَتِی فَاطِمَةَ لِأَنَّ اللَّهَ فَطَمَهَا وَ فَطَمَ مُحِبِّیهَا عَنِ النَّارِ.

الصَّادِقُ علیه السلام: تَدْرِی أَیُّ شَیْ ءٍ تَفْسِیرُ فَاطِمَةَ قَالَ فُطِمَتْ مِنَ الشَّرِّ وَ یُقَالُ إِنَّمَا سُمِّیَتْ فَاطِمَةَ لِأَنَّهَا فُطِمَتْ عَنِ الطَّمْثِ.

أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِی الْأَرْبَعِینَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا الْبَتُولُ قَالَ الَّتِی لَمْ تَرَ حُمْرَةً قَطُّ وَ لَمْ تَحِضْ فَإِنَّ الْحَیْضَ مَکْرُوهٌ فِی بَنَاتِ الْأَنْبِیَاءِ وَ قَالَ علیه السلام لِعَائِشَةَ یَا حُمَیْرَاءُ إِنَّ فَاطِمَةَ لَیْسَتْ کَنِسَاءِ الْآدَمِیِّینَ لَا تَعْتَلُّ کَمَا تعتلن [تَعْتَلِلْنَ] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ حَرَّمَ اللَّهُ النِّسَاءَ عَلَى عَلِیٍّ مَا دَامَتْ فَاطِمَةُ حَیَّةً لِأَنَّهَا طَاهِرَةٌ لَا تَحِیضُ.

وَ قَالَ عُبَیْدٌ الْهَرَوِیُّ فِی الْغَرِیبَیْنِ: سُمِّیَتْ مَرْیَمُ بَتُولًا لِأَنَّهَا بُتِلَتْ عَنِ الرِّجَالِ وَ سُمِّیَتْ فَاطِمَةُ بَتُولًا لِأَنَّهَا بُتِلَتْ عَنِ النَّظِیرِ.

أَبُو هَاشِمٍ الْعَسْکَرِیُّ: سَأَلْتُ صَاحِبَ الْعَسْکَرِ علیه السلام لِمَ سُمِّیَتْ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءَ علیها السلام فَقَالَ کَانَ وَجْهُهَا یَزْهَرُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ کَالشَّمْسِ الضَّاحِیَةِ وَ عِنْدَ الزَّوَالِ کَالْقَمَرِ الْمُنِیرِ وَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ کَالْکَوْکَبِ الدُّرِّیِّ.

الْحَسَنُ بْنُ یَزِیدَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام لِمَ سُمِّیَتْ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءَ قَالَ لِأَنَّ لَهَا فِی الْجَنَّةِ قُبَّةً مِنْ یَاقُوتٍ حَمْرَاءَ ارْتِفَاعُهَا فِی الْهَوَاءِ مَسِیرَةُ سَنَةٍ مُعَلَّقَةً بِقُدْرَةِ الْجَبَّارِ لَا عِلَاقَةَ لَهَا مِنْ فَوْقِهَا فَتُمْسِکَهَا وَ لَا دِعَامَةَ لَهَا مِنْ تَحْتِهَا فَتَلْزَمَهَا لَهَا مِائَةُ أَلْفِ بَابٍ عَلَى کُلِّ بَابٍ أَلْفٌ مِنَ الْمَلَائِکَةِ یَرَاهَا أَهْلُ الْجَنَّةِ کَمَا یَرَى أَحَدُکُمُ الْکَوْکَبَ الدُّرِّیَّ الزَّاهِرَ فِی أُفُقِ السَّمَاءِ فَیَقُولُونَ هَذِهِ الزَّهْرَاءُ لِفَاطِمَةُ علیها السلام.

**[ترجمه]مناقب: از حضرت امام جعفر صادق، از پیامبر اکرم اسلام روایت می کند که به حضرت علی علیه السّلام فرمود: «آیا می دانی که چرا فاطمه، فاطمه نامیده شد؟» امیرالمؤمنین گفت: «برای چه یا رسول اللّه!» فرمود: «برای اینکه فاطمه و شیعیانش از آتش جهنم در امان خواهند بود.» علی علیه السّلام فرمود: «تنها فاطمه، فاطمه نامیده شد، چون خداوند دوستان او را از آتش بازگرفته است.» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «دخترم فاطمه نامیده شده است چون خداوند او و دوستانش را از آتش بازگرفته است.»

امام صادق علیه السّلام فرمود: «می دانی که تفسیر نام فاطمه چیست؟» حضرت فرمود: «از شر و بدی بازگرفته شده است و گفته شده است که تنها فاطمه، فاطمه نامیده شده، چرا که از خون گرفته شده است.»

از رسول خدا صلی الله علیه و آله سوال شد بتول چیست؟ و حضرت به عایشه فرمود: «ای حمیرا! فاطمه مانند زنان عالمیان نیست. او به مانند آنان نقص نمی پذیرد.»

ابو عبداللّه می گوید: «مادامی که فاطمه اطهر زنده بود، خدا زنان دیگر را به حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام حرام کرده بود؛ زیرا که وی پاک و پاکیزه بود و مبتلا به خون حیض نمی شد .»

عبید هروی در کتاب غریبین می گوید: «حضرت مریم را به این دلیل بتول گفتند که به مردان تمایلی نداشت. فاطمه زهرا را از این روی بتول گفتند که نظیر نداشت.»

ابو هاشم عسکری می گوید: «از امام حسن عسکری علیه السّلام پرسیدم: «برای چه فاطمه اطهر، زهرا نامیده شد؟» فرمود: «برای اینکه صورت وی در اوّل روز برای حضرت علی علیه السّلام همچون آفتاب می درخشید و در موقع ظهر نظیر ماه منیر و به هنگام غروب آفتاب، همانند ستاره ای درخشان بود.»

حسن بن یزید می گوید: «از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم: «برای چه فاطمه اطهر، زهرا نامیده شد؟» فرمود: «برای اینکه او قصری از یاقوت سرخ در بهشت دارد که به اندازه یک سال راه رفتن ارتفاع دارد و به قدرت خدا در هوا معلق است، به گونه ای که چیزی آن را از طرف بالا نگه نمی دارد و از سمت پایین هم به چیزی متکی نیست. این قصر دارای صد هزار در است که بر هر دری هزار ملک ایستاده است. این قصر به چشم اهل بهشت، همانند ستاره درخشنده ای است که شما در افق آسمان مشاهده می کنید. اهل بهشت می گویند: «این قصر درخشنده از آن فاطمه است.»

**[ترجمه]

«۱۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: كُنَاهَا أُمُّ الْحَسَنِ وَ أُمُّ الْحُسَيْنِ وَ أُمُّ الْمُحَسِّنِ وَ أُمُّ الْأَئِمَّهِ وَ أُمُّ أَبِيهَا وَ أَسْمَاؤُهَا عَلَى مَا ذَكَرَهُ أَبُو جَعْفَرٍ الْقُمِّيُّ فَاطِمَهُ الْبَتُولُ الْحَصَانُ الْحُرَّهُ السَّيِّدَهُ الْعَذْرَاءُ الزَّهْرَاءُ الْحَوْرَاءُ الْمُبَارَكَهُ الطَّاهِرَهُ الزَّكِيَّهُ الرَّاضِيَهُ الْمَرْضِيَّهُ الْمُحَدَّثَهُ مَرْيَمُ الْكُبْرَى الصِّدِّيقَهُ الْكُبْرَى وَ يُقَالُ لَهَا فِي السَّمَاءِ النُّورِيَّهُ

ص: ۱۶

السَّمَاوِيَّهُ الْحَانِيَهُ.

**[ترجمه]مناقب: کنیه های حضرت زهرا عبارتند از: ام الحسن، ام الحسین، ام المحسن، ام الائمه و ام أبیها. نام های مبارک او بنا به روایت ابوجعفر قمی عبارتند از: فاطمه، بتول، حصان، حُرّه، سیده، عذرا، زهرا، حورا، مبارکه، طاهره، زکیه، راضیه، مرضیه، مُحدثّه، مریم کبرا و صدیقه کبرا. در آسمان به آن بانو نوریه سماویه و حانیه گفته می شود.

**[ترجمه]

بیان

الحانیه أی المشفقه علی زوجها و أولادها قال الجزری الحانیه التی تقیم علی ولدها لا تتزوج شفقه و عطفا و منه

الحدیث فی نساء قریش: أحناه علی ولد و أرعاه علی زوج.

**[ترجمه]«حانیه» یعنی با محبّت نسبت به شوهر و فرزندانش. جزری گوید: حانیه زنی است که از روی مهر و عطوفت بر سر فرزندانش می ماند و ازدواج نمی کند. و از همین ریشه است روایتی که در مورد زنان قریش آمده که: مهر و حنوّ زن قریشی بر فرزندش، بیشتر و رعایت او نسبت به شوهرش نیز بیشتر است.

**[ترجمه]

«۱۶»

إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، مَرْفُوعاً إِلَی سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ رحمه الله قَالَ: کُنْتُ جَالِساً عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی الْمَسْجِدِ إِذْ دَخَلَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَسَلَّمَ فَرَدَّ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ رَحَّبَ بِهِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ عَلَیْنَا أَهْلَ الْبَیْتِ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ الْمَعَادِنُ وَاحِدَهٌ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِذاً أُخْبِرَکَ یَا عَمِّ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَنِی وَ خَلَقَ عَلِیّاً وَ لَا سَمَاءَ وَ لَا أَرْضَ وَ لَا جَنَّهَ وَ لَا نَارَ وَ لَا لَوْحَ وَ لَا قَلَمَ فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بَدْوَ خَلْقِنَا تَکَلَّمَ بِکَلِمَهٍ فَکَانَتْ نُوراً ثُمَّ تَکَلَّمَ کَلِمَهً ثَانِیَهً فَکَانَتْ رُوحاً فَمَزَجَ فِیمَا بَیْنَهُمَا وَ اعْتَدَلَا فَخَلَقَنِی وَ عَلِیّاً مِنْهُمَا ثُمَّ فَتَقَ مِنْ نُورِی نُورَ الْعَرْشِ فَأَنَا أَجَلُّ مِنَ الْعَرْشِ ثُمَّ فَتَقَ مِنْ نُورِ عَلِیٍّ نُورَ السَّمَاوَاتِ فَعَلِیٌّ أَجَلُّ مِنَ السَّمَاوَاتِ ثُمَّ فَتَقَ مِنْ نُورِ الْحَسَنِ نُورَ الشَّمْسِ وَ مِنْ نُورِ الْحُسَیْنِ نُورَ الْقَمَرِ فَهُمَا أَجَلُّ مِنَ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ وَ کَانَتِ الْمَلَائِکَهُ تُسَبِّحُ اللَّهَ تَعَالَی وَ تَقُولُ فِی تَسْبِیحِهَا سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ مِنْ أَنْوَارٍ مَا أَکْرَمَهَا عَلَی اللَّهِ تَعَالَی فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَی أَنْ یَبْلُوَ الْمَلَائِکَهَ أَرْسَلَ عَلَیْهِمْ سَحَاباً مِنْ ظُلْمَهٍ وَ کَانَتِ الْمَلَائِکَهُ لَا تَنْظُرُ أَوَّلَهَا مِنْ آخِرِهَا وَ لَا آخِرَهَا مِنْ أَوَّلِهَا فَقَالَتِ الْمَلَائِکَهُ إِلَهَنَا وَ سَیِّدَنَا مُنْذُ خَلَقْتَنَا مَا رَأَیْنَا مِثْلَ مَا نَحْنُ فِیهِ فَنَسْأَلُکَ بِحَقِّ هَذِهِ الْأَنْوَارِ إِلَّا مَا کَشَفْتَ عَنَّا فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَفْعَلَنَّ فَخَلَقَ نُورَ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءَ علیها السلام یَوْمَئِذٍ کَالْقِنْدِیلِ وَ عَلَّقَهُ فِی قُرْطِ الْعَرْشِ فَزَهَرَتِ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرَضُونَ السَّبْعُ مِنْ أَجْلِ ذَلِکَ سُمِّیَتْ فَاطِمَهُ الزَّهْرَاءَ وَ کَانَتِ الْمَلَائِکَهُ تُسَبِّحُ اللَّهَ وَ تُقَدِّسُهُ فَقَالَ اللَّهُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَجْعَلَنَّ ثَوَابَ تَسْبِیحِکُمْ وَ تَقْدِیسِکُمْ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ لِمُحِبِّی هَذِهِ الْمَرْأَهِ وَ أَبِیهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِیهَا قَالَ سَلْمَانُ فَخَرَجَ الْعَبَّاسُ فَلَقِیَهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ وَ قَبَّلَ مَا بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ قَالَ بِأَبِی عِتْرَهَ الْمُصْطَفَی مِنْ أَهْلِ بَیْتٍ مَا أَکْرَمَکُمْ عَلَی اللَّهِ تَعَالَی.

**[ترجمه]ارشاد القلوب: از سلمان فارسی روایت می کند که گفت: «من در مسجد در حضور پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله نشسته بودم که دیدم عباس بن عبدالمطب به حضور رسول خدا مشرف شد و سلام کرد. بعد از آنکه پیغمبر خدا جواب سلام وی را داد، عباس گفت: «یا رسول اللّه! از چیست که خدا، علی بن ابی طالب را بر ما اهل بیت فضیلت و برتری داده، در صورتی که ما همه از یک خاندانیم؟»

رسول اعظم اسلام فرمود: «اکنون جواب تو را می دهم. هنگامی که خدای توانا من و علی را خلق کرد، آسمان و زمین، بهشت و دوزخ و لوح و قلمی در کار نبود. موقعی که خدا تصمیم گرفت ما را بیافریند سخنی گفت که از آن سخن نوری به وجود آمد. بعد سخن دیگری گفت که از آن سخن روحی به وجود آمد. آنگاه آن دو را با یک دیگر ممزوج کرد پس متعادل شدند. سپس من و علی را از آنها آفرید و نور عرش را از نور من آفرید. بنابراین من از عرش جلیل ترم. خدای تعالی نور آسمان ها را از نور علی خلق کرد. پس علی از آسمان ها جلیل تر است. خداوند نور آفتاب را از نور حسن و نور ماه را از نور حسین آفرید. پس ایشان از آفتاب و ماهتاب جلیل ترند. ملائکه خدای سبحان را تسبیح می کنند و می گویند: «سبوح قدوس من انوار»، یعنی پاک و منزه است خدا. چقدر این نورها نزد خدا گرامی هستند! آنگاه اراده خدا بر این قرار گرفت که ملائکه را امتحان کند. پس ابری چنان تاریک را بر آنها فرستاد که یکدیگر را نمی دیدند. ملائکه گفتند: «پروردگارا! از آن روزی که ما را آفریده بودی، هیچ گاه چنین منظره ای را ندیده بودیم! تو را به حق این انوار قسم می دهیم که این ظلمت و تاریکی را از ما دور گردانی!»

خدای توانا نور فاطمه را آفرید و آن را مانند قندیل بر کنار عرش آویخت و از آن نور آسمان ها و زمین های هفتگانه را خلق کرد. از این روی است که فاطمه اطهر، زهرا نامیده شد.

ملائکه خدا را تسبیح و تقدیس می کردند. خداوند سبحان فرمود: «به عزت و جلال خودم قسم که من ثواب تسبیح و تقدیس شما را برای دوستان این فاطمه و پدر و شوهر و فرزندان وی قرار خواهم داد.»

سلمان می گوید: «وقتی که عباس از حضور پیامبر خدا خارج شد، با حضرت علی بن ابی طالب رو به رو گردید. وی علی علیه السّلام را به سینه خود فشرد، میان دو چشم وی را بوسید و به او گفت: «پدرم به فدای اهل بیت مصطفی صلی اللّه علیه و آله باد! شماچه اندازه نزد خدا گرامی هستید!»

**[ترجمه]

بیان

القرط بالضم الذی یعلق فی شحمه الأذن.

**[ترجمه]«قرط» با ضمّه، چیزی است که در لاله گوش آویزان می شود، یعنی گوشواره.

**[ترجمه]

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُوسَی بْنُ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُحَارِبِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَعَاشِرَ النَّاسِ تَدْرُونَ لِمَا خُلِقَتْ فَاطِمَةُ قَالُوا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ خُلِقَتْ فَاطِمَةُ حَوْرَاءَ إِنْسِیَّةً لَا إِنْسِیَّةً وَ قَالَ خُلِقَتْ مِنْ عَرَقِ جَبْرَئِیلَ وَ مِنْ زَغَبِهِ قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَشْکَلَ ذَلِکَ عَلَیْنَا تَقُولُ حَوْرَاءُ إِنْسِیَّةٌ لَا إِنْسِیَّةٌ ثُمَّ تَقُولُ مِنْ عَرَقِ جَبْرَئِیلَ وَ مِنْ زَغَبِهِ قَالَ إِذاً أُنَبِّئُکُمْ أَهْدَی إِلَیَّ رَبِّی تُفَّاحَةً مِنَ الْجَنَّةِ أَتَانِی بِهَا جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَضَمَّهَا إِلَی صَدْرِهِ فَعَرِقَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ عَرِقَتِ التُّفَّاحَةُ فَصَارَ عَرَقُهُمَا شَیْئاً وَاحِداً ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ قُلْتُ وَ عَلَیْکَ السَّلَامُ یَا جَبْرَئِیلُ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ أَهْدَی إِلَیْکَ تُفَّاحَةً مِنَ الْجَنَّةِ فَأَخَذْتُهَا وَ قَبَّلْتُهَا وَ وَضَعْتُهَا عَلَی عَیْنِی وَ ضَمَمْتُهَا إِلَی صَدْرِی ثُمَّ قَالَ یَا مُحَمَّدُ کُلْهَا قُلْتُ یَا حَبِیبِی یَا جَبْرَئِیلُ هَدِیَّةُ رَبِّی تُؤْکَلُ قَالَ نَعَمْ قَدْ أُمِرْتَ بِأَکْلِهَا فَأَفْلَقْتُهَا فَرَأَیْتُ مِنْهَا نُوراً سَاطِعاً فَفَزِعْتُ مِنْ ذَلِکَ النُّورِ قَالَ کُلْ فَإِنَّ ذَلِکَ نُورُ الْمَنْصُورَةِ فَاطِمَةَ قُلْتُ یَا جَبْرَئِیلُ وَ مَنِ الْمَنْصُورَةُ قَالَ جَارِیَةٌ تَخْرُجُ مِنْ صُلْبِکَ وَ اسْمُهَا فِی السَّمَاءِ مَنْصُورَةُ وَ فِی الْأَرْضِ فَاطِمَةُ فَقُلْتُ یَا جَبْرَئِیلُ وَ لِمَ سُمِّیَتْ فِی السَّمَاءِ مَنْصُورَةَ وَ فِی الْأَرْضِ فَاطِمَةَ قَالَ سُمِّیَتْ فَاطِمَةَ فِی الْأَرْضِ لِأَنَّهُ فَطَمَتْ شِیعَتَهَا مِنَ النَّارِ وَ فُطِمُوا أَعْدَاؤُهَا عَنْ حُبِّهَا وَ ذَلِکَ قَوْلُ اللَّهِ فِی کِتَابِهِ وَ یَوْمَئِذٍ یَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ (۱) بِنَصْرِ فَاطِمَةَ علیها السلام.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: از پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله نقل می کند که فرمود: «ای گروه های مردم! آیا می دانید که فاطمه از چه آفریده شده؟» گفتند: «خدا و رسول داناترند.»

فرمود: «خدا به وسیله جبرئیل سیبی از بهشت برای من فرستاد. جبرئیل گفت: «السلام علیک یا رسول اللّٰه!» گفتم: «علیک السلام یا جبرئیل.» جبرئیل گفت: «این سیب را خدا از بهشت برای تو فرستاده.» من سیب را گرفتم و بوسیدم، روی چشم خود گذاشتم و به سینه خویش چسباندم. سپس جبرئیل به من گفت: «این سیب را بخور!» گفتم: «ای حبیب من! آیا هدیه پروردگار را باید خورد؟» گفت: «آری، تو مأموری که آن را بخوری.» وقتی آن سیب را پاره کردم، نوری از آن ساطع شد که از دیدنش هراسان شدم. جبرئیل گفت: «آن را بخور. این نور منصوره یعنی فاطمه است.» گفتم: «منصوره کیست؟» گفت: «دختری است که از صلب تو به وجود خواهد آمد که در آسمان منصوره و در زمین فاطمه نامیده شده است. گفتم: ای جبرئیل چرا در آسمان منصوره و در زمین فاطمه نامیده شده است؟ گفت: او به این علت در زمین فاطمه نامیده شده که شیعیان وی از آتش جهنم نجات خواهند یافت و دشمنانش از دوستی او محروم خواهند شد و معنی این قول خدای سبحان که در قرآن می فرماید: «در آن روز مؤمنین از نصرت خدا خوشحال می شوند» - . روم / ۴ - ، همین نصرت و یاری کردن فاطمه خواهد بود .

**[ترجمه]

بیان

الزغب الشعیرات الصغری علی ریش الفرخ و کونها من زغب جبرئیل إما لکون التفاحه فیها و عرقت من بینها أو لأنه التصق بها بعض ذلک الزغب فأکله النبی صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]الزغب الشعيرات الصغرى على ريش الفرخ و كونها من زغب جبرئيل إما لكون التفاحه فيها و عرقت من بينها أو لأنه التصق بها بعض ذلك الزغب فأكله النبى صلى الله عليه وآله.

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالى للشيخ الطوسى] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: سُمِّیَتْ فَاطِمَهَ لِأَنَّ اللَّهَ فَطَمَهَا وَ ذُرِّیَّتَهَا مِنَ النَّارِ مَنْ لَقِیَ اللَّهَ

ص: ۱۸

۱- ۱. الروم: ۴. راجع المصدر ص ۱۱۹.

مِنْهُمْ بِالتَّوْحِيدِ وَ الْإِيمَانِ بِمَا جِئْتُ بِهِ.

**[ترجمه]ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: سُمِّیَتْ فَاطِمَةَ لِأَنَّ اللَّهَ فَطَمَهَا وَ ذُرِّیَّتَهَا مِنَ النَّارِ مَنْ لَقِیَ اللَّهَ

ص: ۱۸

مِنْهُمْ بِالتَّوْحِیدِ وَ الْإِیمَانِ بِمَا جِئْتُ بِهِ.

**[ترجمه]

«۱۹»

أَقُولُ رُوِیَ فِی مَقَاتِلِ الطَّالِبِیِّینَ بِإِسْنَادِهِ إِلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام: أَنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام کَانَتْ تُکَنَّی أُمَّ أَبِیهَا.

**[ترجمه]أَقُولُ رُوِیَ فِی مَقَاتِلِ الطَّالِبِیِّینَ بِإِسْنَادِهِ إِلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام: أَنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام کَانَتْ تُکَنَّی أُمَّ أَبِیهَا.

**[ترجمه]

«۲۰»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: إِنَّمَا سُمِّیَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ الطَّاهِرَهَ لِطَهَارَتِهَا مِنْ کُلِّ دَنَسٍ وَ طَهَارَتِهَا مِنْ کُلِّ رَفَثٍ وَ مَا رَأَتْ قَطُّ یَوْماً حُمْرَةً وَ لَا نِفَاساً.

**[ترجمه]مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: إِنَّمَا سُمِّیَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ الطَّاهِرَهَ لِطَهَارَتِهَا مِنْ کُلِّ دَنَسٍ وَ طَهَارَتِهَا مِنْ کُلِّ رَفَثٍ وَ مَا رَأَتْ قَطُّ یَوْماً حُمْرَةً وَ لَا نِفَاساً.

**[ترجمه]

باب ۳ مناقبها و فضائلها و بعض أحوالها و معجزاتها صلوات الله علیها

الأخبار

«۱»

أَقُولُ قَدْ مَرَّ فِی بَابِ الرُّکْبَانِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِرِوَایَهِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: لَنْ یَرْکَبَ یَوْمَئِذٍ إِلَّا أَرْبَعَهٌ أَنَا وَ

عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ صَالِحٌ نَبِيُّ اللَّهِ فَأَمَّا أَنَا فَعَلَى الْبُرَاقِ وَ أَمَّا فَاطِمَهُ ابْنَتِي فَعَلَى نَاقَتِي الْعَضْبَاءُ تَمَامَ الْخَبَرِ.

**[ترجمه]مؤلف می گوید که قبل از این در باب «سواران در روز قیامت» نوشتیم که ابن عباس از پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت کرده که فرمود: «روز قیامت غیر از چهار نفر کسی سواره نخواهد بود. آن چهار نفر عبارتند از: من، علی، فاطمه و حضرت صالح پیغمبر. من بر براق سوار می شوم، دخترم فاطمه بر ناقه عضباء من سوار خواهد شد و الی آخر حدیث.

**[ترجمه]

«۲»

جا، [المجالس للمفيد] عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْرَفِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنِ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَهَ وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا.

**[ترجمه]مجالس مفيد: از رسول با عظمت اسلام نقل می کند که فرمود: «ان اللّه ليغضب لغضب فاطمه و يرضی لرضاها.»يعنی حقا که خدا برای غضب فاطمه زهرا غضب می کند و از خشنودی او خشنود می شود.

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَ مِنَ النِّسَاءِ أربع [أَرْبَعاً] مَرْيَمَ وَ آسِيَهَ وَ خَدِيجَهَ وَ فَاطِمَهَ الْخَبَرَ.

**[ترجمه]خصال: از پيامبر خدا صلی اللّه عليه و آله روايت می كند كه فرمود: «خدای حكيم چهار نفر از زنان عالم را بر گزيد كه عبارتند از: مريم، آسيه، خديجه و فاطمه.

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَهَ وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا.

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عن الرضا عن آبائه عليهم السلام: مثله.

**[ترجمه]در عیون اخبار الرضا و صحیفه الرضا علیه السّلام، روایت شماره دوم این کتاب نقل شده است.

**[ترجمه]

«۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله:

ص: ۱۹

الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ بَعْدِی وَ بَعْدَ أَبِیهِمَا وَ أُمُّهُمَا أَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ الْأَرْضِ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله فرمود: «حسن و حسین بعد از من و بعد از پدرشان، بهترین اهل زمین هستند و مادرشان بهترین زنان اهل زمین است.»

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: إِنَّ فَاطِمَةَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّیَّتَهَا عَلَی النَّارِ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: همچنین از پیامبر اسلام نقل می کند که فرمود: «فاطمه ناموس خود را حفظ کرد و خدا آتش جهنم را بر فرزندان او حرام کرد.»

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی للصدوق] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ الْهَاشِمِیُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ خَلَفٍ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِی مَعْشَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَیْسٍ قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِفَاطِمَةَ علیهاالسلام فَدَخَلَ عَلَیْهَا فَأَطَالَ عِنْدَهَا الْمَکْثَ فَخَرَجَ مَرَّةً فِی سَفَرٍ فَصَنَعَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام مَسَکَتَیْنِ مِنْ وَرِقٍ وَ قِلَادَةً وَ قُرْطَیْنِ (۱) وَ سِتْراً لِبَابِ الْبَیْتِ لِقُدُومِ أَبِیهَا وَ زَوْجِهَا علیها السلام فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله دَخَلَ عَلَیْهَا فَوَقَفَ أَصْحَابُهُ عَلَی الْبَابِ لَا یَدْرُونَ یَقِفُونَ أَوْ یَنْصَرِفُونَ لِطُولِ مَکْثِهِ عِنْدَهَا فَخَرَجَ عَلَیْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ قَدْ عُرِفَ الْغَضَبُ فِی وَجْهِهِ حَتَّی جَلَسَ عِنْدَ الْمِنْبَرِ فَظَنَّتْ فَاطِمَةُ علیها السلام أَنَّهُ إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لِمَا رَأَی مِنَ الْمَسَکَتَیْنِ وَ الْقِلَادَةِ وَ الْقُرْطَیْنِ وَ السِّتْرِ فَنَزَعَتْ قِلَادَتَهَا وَ قُرْطَیْهَا وَ مَسَکَتَیْهَا وَ نَزَعَتِ السِّتْرَ فَبَعَثَتْ بِهِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَتْ لِلرَّسُولِ قُلْ لَهُ تَقْرَأُ عَلَیْکَ ابْنَتُکَ السَّلَامَ وَ تَقُولُ اجْعَلْ هَذَا فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَلَمَّا أَتَاهُ قَالَ فَعَلَتْ فَدَاهَا أَبُوهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَیْسَتِ الدُّنْیَا مِنْ مُحَمَّدٍ وَ لَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَوْ کَانَتِ الدُّنْیَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْخَیْرِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا أَسْقَی فِیهَا کَافِراً شَرْبَةَ مَاءٍ ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ عَلَیْهَا.

**[ترجمه]امالی صدوق: از محمّد بن قیس روایت می کند که گفت: «هر گاه پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله از سفری مراجعت می کرد، فاطمه زهرا اولین کسی بود که به دیدارش می رفت. وی نزد فاطمه می رفت و مدت زمانی طولانی نزد او می ماند. یک بار که پیغمبر اعظم اسلام به سفری رفته بود، فاطمه اطهر برای موقعی که پدر و شوهرش از سفر باز می گردند، دو خلخال نقره، یک گرد نبند، دو گوشواره و پرده ای آماده کرد.

هنگامی که پیامبر اکرم از مسافرت بازگشت، نزد فاطمه زهرا رفت. اصحاب که همچنان بر در خانه فاطمه ایستاده بودند، نمی دانستند توقف کنند یا برگردند، زیرا از مدت توقف آن حضرت خبر نداشتند. ولی رسول اکرم چندان در آنجا توقف نکرد و در حالی که آثار غضب از صورت مبارکش هویدا بود، از خانه فاطمه خارج شد و با همان حال آمد تا نزدیک منبر نشست.

فاطمه زهرا علیها السّلام دریافت که خشم و ناراحتی پیامبر اعظم اسلام به خاطر خلخال و گوشواره و گردنبند و پرده بوده است. وی آن زیور آلات را به شخصی سپرد تا به حضور حضرت رسول اکرم ببرد و به آن شخص فرمود: «سلام مرا به پدرم برسان و بگو اینها را در راه خدا به مصرف برسان. وقتی که آن شخص به حضور رسول خدا رسید، پیغمبر خدا سه مرتبه فرمود: «فداها ابوها!» یعنی پدرش به فدایش شود. دنیا با محمّد و آل محمّد صلی اللّه علیهم اجمعین ارزشی ندارد. اگر دنیا نزد خدا به قدر یک بال پشه ارزشی می داشت، یک شربت از آب آن نصیب کافر نمی شد.» سپس برخاست و نزد فاطمه اطهر رفت.

**[ترجمه]

«۸»

ج، [الإحتجاج] عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَعْفَرٍ الصَّادِقِ علیه السلام: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَةَ يَا فَاطِمَةُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَغْضَبُ لِغَضَبِكِ وَ يَرْضَى لِرِضَاكِ قَالَ فَقَالَ الْمُحَدِّثُونَ بِهَا قَالَ فَأَتَاهُ ابْنُ جَرِيحٍ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ حُدِّثْنَا الْيَوْمَ حَدِيثاً اسْتَشْهَرَهُ النَّاسُ قَالَ وَ مَا هُوَ قَالَ حُدِّثْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَةَ إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ

ص: ۲۰

---

۱ - ۱. المسكه- بالتحريك- السوار و الخلخال و الورق: الفضه، و القلاده- بالكسر ما يجعل فی العنق من الحلی، و القرط- بالضم- ما يعلق فی شحمه الاذن من الجواهر و غيرها.

لِغَضَبِكِ وَ يَرْضَى لِرِضَاكِ قَالَ فَقَالَ علیه السلام نَعَمْ إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ فِيمَا تَرْوُونَ لِعَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ وَ يَرْضَى لِرِضَاهُ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ علیه السلام فَمَا تُنْكِرُونَ أَنْ تَكُونَ ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله مُؤْمِنَةً يَرْضَى اللَّهُ لِرِضَاهَا وَ يَغْضَبُ لِغَضَبِهَا قَالَ صَدَقْتَ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسالَتَهُ.

**[ترجمه]احتجاج: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که پیغمبر معظم اسلام به فاطمه زهرا فرمود: «ای فاطمه! خدای حکیم برای غضب تو غضب می کند و از خشنودی تو خشنود می شود.»

هنگامی که محدثین این حدیث را نقل کردند، ابن جریح به حضور امام صادق آمد و گفت: «امروز حدیثی به گوش ما رسید که مردم آن را شهرت داده اند.» فرمود: «چه حدیثی؟» گفت: «شما فرموده ای که پیامبر اسلام به فاطمه اطهر فرمود: «خدا برای غضب تو غضب می کند و از خشنودی تو خشنود می شود.» فرمود: «آری، آیا شما چنین روایت نمی کنید که خدا برای غضب بنده مؤمن خود غضب می کند و از خشنودی او خشنود می شود؟» پاسخ داد: «چرا.» فرمود: «پس چرا انکار می کنید که خدا برای غضب فاطمه که دختر پیغمبر اسلام است غضب خواهد کرد و از خشنودی او خشنود خواهد شد؟» گفت: «راست گفتی، خدا می داند که مقام پیامبری را نصیب چه خاندانی کند!»

**[ترجمه]

«۹»

لی، [الأمالی للصدوق] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ بَكَّارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ عَمِّهِ ثُمَامَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ: مَا رَأَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام دَماً فِي حَيْضٍ وَ لَا فِي نِفَاسٍ.

**[ترجمه]امالی صدوق: از انس بن مالک روایت می کند که گفت: «فاطمه اطهر هرگز خون حیض و نفاس ندید.»

**[ترجمه]

«۱۰»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ الْعَطَّارِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله فَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَ سَيِّدَةُ نِسَاءِ عَالَمِهَا قَالَ تَاكَ مَرْيَمُ وَ فَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ فَقُلْتُ فَقَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ الْجَنَّةِ قَالَ هُمَا وَ اللَّهِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

**[ترجمه]امالی صدوق: همچنین از حسن بن زیاد روایت می کند که گفت: «حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام را گفتم آیا معنی این قول پیغمبر اعظم اسلام که فرموده «فاطمه بزرگ زنان بهشت است»، این است که او بزرگ زنان زمان خود بوده است؟» فرمود: «حضرت مریم بزرگ ترین زنان زمانه خود بوده، ولی فاطمه اطهر (علاوه بر اینکه بزرگ زنان زمانه خود بوده)

بزرگ ترین زنان اولین و آخرین اهل بهشت است.»

گفتم: «معنی این قول پیغمبر خدا که درباره حسن و حسین علیهم السّلام فرموده «آنها بزرگ جوانان اهل بهشتند» چیست؟» فرمود: «به خدا قسم که ایشان بزرگ جوانان اولین و آخرین اهل بهشت هستند.»

**[ترجمه]

«۱۱»

لی، [الأمالی للصدوق] الطَّالَقَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ الْمَادَرَائِیِّ عَنْ أَبِی قِلَابَهَ عَنْ غَانِمِ بْنِ الْحَسَنِ السَّعْدِیِّ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ خَالِدٍ الْمَکِّیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: قَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا أَبَتَاهْ أَیْنَ أَلْقَاکَ یَوْمَ الْمَوْقِفِ الْأَعْظَمِ وَ یَوْمَ الْأَهْوَالِ وَ یَوْمَ الْفَزَعِ الْأَکْبَرِ قَالَ یَا فَاطِمَهُ عِنْدَ بَابِ الْجَنَّهِ وَ مَعِی لِوَاءُ «الْحَمْدُ لِلَّهِ» وَ أَنَا الشَّفِیعُ لِأُمَّتِی إِلَی رَبِّی قَالَتْ یَا أَبَتَاهْ فَإِنْ لَمْ أَلْقَکَ هُنَاکَ قَالَ الْقَیْنِی عَلَی الْحَوْضِ وَ أَنَا أَسْقِی أُمَّتِی قَالَتْ یَا أَبَتَاهْ فَإِنْ لَمْ أَلْقَکَ هُنَاکَ قَالَ الْقَیْنِی عَلَی الصِّرَاطِ وَ أَنَا قَائِمٌ أَقُولُ رَبِّ سَلِّمْ أُمَّتِی قَالَتْ فَإِنْ لَمْ أَلْقَکَ هُنَاکَ قَالَ الْقَیْنِی وَ أَنَا عِنْدَ الْمِیزَانِ أَقُولُ رَبِّ سَلِّمْ أُمَّتِی قَالَتْ فَإِنْ لَمْ أَلْقَکَ هُنَاکَ قَالَ الْقَیْنِی عَلَی شَفِیرِ جَهَنَّمَ أَمْنَعُ شَرَرَهَا وَ لَهَبَهَا عَنْ أُمَّتِی فَاسْتَبْشَرَتْ فَاطِمَهُ بِذَلِکَ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهَا وَ عَلَی أَبِیهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِیهَا.

**[ترجمه]امالی صدوق: همچنین از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فاطمه اطهر به پیغمبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله گفت: «ای پدر! در روز قیامت، همان روزی که روز هول و قیل و قالی بزرگی خواهد بود، من تو را در کجا ملاقات کنم؟» فرمود: «ای فاطمه! آن روز مرا در حالی در بهشت ملاقات خواهی کرد که پرچم «الحمد للّه» با من خواهد بود. من آن روز نزد خدا برای امت خود شفاعت خواهم کرد.

فاطمه گفت: «ای پدر! اگر آنجا تو را ملاقات نکنم چه باید کرد؟» فرمود: «نزد حوض کوثر که امت خود را آب می دهم.» گفت: «ای پدر! اگر آنجا هم ملاقات نکردم چه؟» فرمود: «نزد صراط که من آنجا ایستاده ام و می گویم: پروردگارا! امت مرا سلامت بدار.» گفت: «اگر در آنجا نیز تو را نبینم چه؟» فرمود: «مرا لب جهنم خواهی دید که شر و شعله آن را از امتم دور می گردانم.»

فاطمه از این بشارت مسرور گردید. صلی اللّه علیها و علی ابیها و بعلها و بنیها.

**[ترجمه]

«۱۲»

لی، [الأمالی للصدوق] یَحْیَی بْنُ زَیْدِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَمِّهِ عَلِیِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ

عَلِيِّ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: يَا فَاطِمَةُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَيَغْضَبُ لِغَضَبِكِ وَ يَرْضَى لِرِضَاكِ قَالَ فَجَاءَ صَنْدَلٌ فَقَالَ لِجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنَّ هَؤُلَاءِ الشَّبَابَ يَجِيئُونَّا عَنْكَ بِأَحَادِيثَ مُنْكَرَةٍ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرٌ عليه السلام وَ مَا ذَاكَ يَا صَنْدَلُ قَالَ جَاءُونَا عَنْكَ أَنَّكَ حَدَّثْتَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَيَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَةَ وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا قَالَ فَقَالَ جَعْفَرٌ عليه السلام يَا صَنْدَلُ أَ لَسْتُمْ رَوَيْتُمْ فِيمَا تَرْوُونَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَيَغْضَبُ لِغَضَبِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ وَ يَرْضَى لِرِضَاهُ قَالَ بَلَى قَالَ فَمَا تُنْكِرُونَ أَنْ تَكُونَ فَاطِمَةُ عليها السلام مُؤْمِنَةً يَغْضَبُ اللَّهُ لِغَضَبِهَا وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا قَالَ فَقَالَ لَهُ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسالَتَهُ.

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] الغضائري عن الصدوق عن يحيى: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق: از حضرت صادق، از علی بن ابی طالب علیهم السّلام نقل می کند که پیغمبر اکرم اسلام به حضرت فاطمه زهرا فرمود: «ای فاطمه! خدا برای غضب تو غضب می کند و از خشنودی تو خشنود می شود.»

راوی می گوید: «صندل به حضور امام جعفر صادق علیه السّلام آمد و گفت: «این جوانان از تو احادیث عجیب و غریبی برای ما نقل می کنند!» فرمود: «چه حدیثی؟»

گفت: «به ما می گویند که شما گفته ای خدا برای غضب فاطمه غضب می کند و از خشنودی وی خشنود می شود؟»

حضرت صادق علیه السّلام فرمود: «آیا نه چنین است که شما روایت کرده اید: «خدای حکیم برای غضب بنده مؤمن غضب می کند و از رضایت وی راضی و خوشحال می شود؟» گفت: «چرا؟» فرمود: «پس چرا منکر این می شوید که فاطمه مومنه است و خدا برای غضب فاطمه غضب می کند و از خشنودی او خشنود می شود؟» صندل گفت: «خدا بهتر می داند که مقام پیامبری را در چه خاندانی قرار دهد.»

امالی طوسی نیز این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۳»

لی، [الأمالي للصدوق] ابْنُ مُوسَى عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ الْبَرْمَكِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: ابْنَتِي فَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ الْخَبَرَ.

**[ترجمه]امالی صدوق: از ابن عباس نقل می کند که پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله فرمود: «دختر من فاطمه بزرگ زنان عالم است...»

**[ترجمه]

«۱۴»

لی، [الأمالی للصدوق] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَیْمَانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِی الْإِنْجِیلِ فِی وَصْفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله نَکَّاحُ النِّسَاءِ ذُو النَّسْلِ الْقَلِیلِ إِنَّمَا نَسْلُهُ مِنْ مُبَارَکَهٍ لَهَا بَیْتٌ فِی الْجَنَّهِ لَا صَخَبَ فِیهِ وَ لَا نَصَبَ یَکْفُلُهَا فِی آخِرِ الزَّمَانِ کَمَا کَفَلَ زَکَرِیَّا أُمَّکَ لَهَا فَرْخَانِ مُسْتَشْهَدَانِ.

وَ قَدْ مَرَّ الْخَبَرُ بِتَمَامِهِ فِی کِتَابِ أَحْوَالِ النَّبِیِّ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]امالی صدوق: از عبداللّه بن سلیمان نقل می کند که گفت: «در کتاب انجیل در وصف پیغمبر اعظم اسلام خواندم که وی زیاد ازدواج می کند، ولی نسل او قلیل خواهد بود. نسل او فقط دختری با برکت خواهد بود که خانه ای در بهشت دارد و در آن خانه، هیاهو و رنج و آزاری برای او نخواهد بود. پیغمبر اسلام در آخرالزمان کفیل آن دختر می شود، همان طور که حضرت زکریا کفیل مادر حضرت عیسی علیه السّلام شد. همه این حدیث در شرح حال پیامبر خدا نوشته شد.»

**[ترجمه]

«۱۵»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْخَزَّازِ عَنْ مُوسَی بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَخَلَ عَلَی ابْنَتِهِ فَاطِمَهَ علیها السلام وَ إِذَا فِی عُنُقِهَا قِلَادَهٌ فَأَعْرَضَ عَنْهَا فَقَطَعَتْهَا وَ رَمَتْ بِهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنْتِ مِنِّی یَا فَاطِمَهُ ثُمَّ جَاءَ سَائِلٌ فَنَاوَلَتْهُ الْقِلَادَهَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ وَ غَضَبِی عَلَی مَنْ

ص: ۲۲

أَهْرَقَ دَمِی وَ آذَانِی فِی عِتْرَتِی.

کشف، [کشف الغمه] عن موسی بن جعفر علیهما السلام: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «یک روز رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نزد فاطمه اطهر رفت و دید که گردنبندی در گردن آن بانوی بزرگوار است. پیامبر خدا به خاطر آن گردنبند از فاطمه زهرا دل آزرده شد. فاطمه گردنبند را باز کرد و کنار گذاشت. رسول اکرم به وی فرمود: «تو از من هستی.»

پس از این اتفاق شخص سائلی آمد و حضرت زهرا گردنبند را به وی عطا کرد. آنگاه پیغمبر معظم اسلام فرمود: «غضب شدید خدا و غضب من بر کسی باد که خون مرا بریزد و به عترتم اذیت و آزاری برساند.»

کشف الغمّه نیز مانند این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۶»

فس، [تفسیر القمی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ إِنَّها لَإِحْدَی الْکُبَرِ نَذِیراً لِلْبَشَرِ(۱) قَالَ یَعْنِی فَاطِمَةَ علیها السلام.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم قمی: به نقل از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که درباره تفسیر آیه: «إِنَّها لَإِحْدَی الْکُبَرِ نَذِیراً لِلْبَشَر»، {وی یکی از بزرگان است و برای بیم دادن بشر آمده.} - . مدثّر / ۳۸ - ۳۹ - فرمود: «منظور خدا در این آیه فاطمه زهرا است.»

**[ترجمه]

«۱۷»

جا، [المجالس للمفید] ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْمَرَاغِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْأَحْمَسِیِّ عَنْ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ یَزِیدَ بْنِ أَبِی زِیَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِکٍ یَعْنِی ابْنَ أَبِی وَقَّاصٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّی مَنْ سَرَّهَا فَقَدْ سَرَّنِی وَ مَنْ سَاءَهَا فَقَدْ سَاءَنِی فَاطِمَةُ أَعَزُّ النَّاسِ عَلَیَّ.

**[ترجمه]مجالس مفید و امالی طوسی: از سعد بن مالک روایت می کنند که گفت: «از پیامبر خدا شنیدم که فرمود: «فاطمه پاره تن من است؛ کسی که فاطمه را مسرور کند مرا مسرور کرده و کسی که وی را ناراحت کند مرا ناراحت کرده است. فاطمه عزیزترین مردم است نزد من.»

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یُوسُفَ الضَّبِّیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِیِّ عَنِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ جُمَیْعِ بْنِ عُمَیْرٍ قَالَ: قَالَتْ عَمَّتِی لِعَائِشَهَ وَ أَنَا أَسْمَعُ لِلَّهِ أَنْتِ (۲) مَسِیرُکِ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام مَا کَانَ قَالَتْ دَعِینَا مِنْکِ إِنَّهُ مَا کَانَ مِنَ الرِّجَالِ أَحَبُّ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ عَلِیٍّ علیه السلام وَ لَا مِنَ النِّسَاءِ أَحَبُّ إِلَیْهِ مِنْ فَاطِمَهَ علیها السلام.

**[ترجمه]امالی طوسی: از جمیع بن عمیر نقل می کند که گفت: «یک بار شنیدم که عمه ام به عایشه می گفت: «برای خدا باشی! این چه بود که (برای جنگ) به سوی علی علیه السّلام رفتی؟»

گفت: «ما را وابگذار! نزد پیغمبر معظم اسلام از میان مردان کسی عزیزتر از علی و از میان زنان کسی عزیزتر از فاطمه زهرا نخواهد بود.»

**[ترجمه]

«۱۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] بِالْإِسْنَادِ إِلَی عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ زَکَرِیَّا عَنْ فِرَاسٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: أَقْبَلَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام تَمْشِی لَا وَ اللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مَا مَشْیُهَا یَخْرِمُ مِنْ مِشْیَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا رَآهَا قَالَ مَرْحَباً بِابْنَتِی مَرَّتَیْنِ قَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام فَقَالَ لِی أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنْ تَأْتِیَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ سَیِّدَهَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِینَ أَوْ سَیِّدَهَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّهِ.

۱- ۱. المدّثّر: ۳۸ و ۳۹.

۲- ۲. کلمه یقال عند الاشفاق و قد قال علیّ علیه السلام:« للّه أبوهم و هل أحد أشدّ لها مراسا» و أمّا فی النسخ المطبوعه و هکذا فی المصدر ص ۲۱۱« و أنا أسمع له أنت مسیرک» و هو تصحیف، و لو کان أراد ارجاع الضمیر لقال:« و أنا أستمع لها» فانه کان یستمع لکلام عمته مع عائشه. علی أنّه لا معنی لقوله:« أنت مسیرک الی علی».

**[ترجمه]امالی طوسی: همچنین از عایشه روایت می کند که گفت: «به حق آن خدایی که شریک ندارد، هر گاه که فاطمه زهرا راه می رفت، راه رفتن وی با راه رفتن پیغمبر خدا تفاوتی نداشت. هر گاه که پیامبر خدا فاطمه را می دید، دو مرتبه خطاب به او می فرمود: «مرحبا به دختر من!»

فاطمه اطهر می گوید: «پدرم به من می فرمود: «آیا راضی نیستی که فردای قیامت، بزرگ زنان مؤمنین یا زنان این امت باشی؟»

**[ترجمه]

توضیح

قال الجوهری ما خرمت منه شیئا أی ما نقصت و ما قطعت و قال الجزری فی حدیث سعد: ما خرمت من صلاه رسول الله صلی الله علیه و آله شیئا.

أی ما ترکت.

**[ترجمه]جوهری گوید: «ما خرمت منه شیئاً» یعنی «ما نقصت» و «ما قطعت» یعنی خرم به معنای نقص و قطع می آید. جزری گوید: در حدیث سعد آمده: «ما خرمت من صلاه رسول الله صلی الله علیه و آله شیئاً» یعنی «ما ترکت»، هیچ از نماز رسول خدا کم نداشت.

**[ترجمه]

«۲۰»

لی، [الأمالی] للصدوق الْهَمَذَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَلَمَهَ الْأَهْوَازِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِی قَتَادَهَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَلَاءٍ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ جَالِساً ذَاتَ یَوْمٍ وَ عِنْدَهُ عَلِیٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهم السلام فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّکَ تَعْلَمُ أَنَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَیْتِی وَ أَکْرَمُ النَّاسِ عَلَیَّ فَأَحْبِبْ مَنْ أَحَبَّهُمْ وَ أَبْغِضْ مَنْ أَبْغَضَهُمْ وَ وَالِ مَنْ وَالاهُمْ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُمْ وَ أَعِنْ مَنْ أَعَانَهُمْ وَ اجْعَلْهُمْ مُطَهَّرِینَ مِنْ کُلِّ رِجْسٍ مَعْصُومِینَ مِنْ کُلِّ ذَنْبٍ وَ أَیِّدْهُمْ بِرُوحِ الْقُدُسِ مِنْکَ ثُمَّ قَالَ علیه السلام یَا عَلِیُّ أَنْتَ إِمَامُ أُمَّتِی وَ خَلِیفَتِی عَلَیْهَا بَعْدِی وَ أَنْتَ قَائِدُ الْمُؤْمِنِینَ إِلَی الْجَنَّهِ وَ کَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی ابْنَتِی فَاطِمَهَ قَدْ أَقْبَلَتْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ عَلَی نَجِیبٍ مِنْ نُورٍ عَنْ یَمِینِهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ عَنْ یَسَارِهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ بَیْنَ یَدَیْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ خَلْفَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ تَقُودُ مُؤْمِنَاتِ أُمَّتِی إِلَی الْجَنَّهِ فَأَیُّمَا امْرَأَهٍ صَلَّتْ فِی الْیَوْمِ وَ اللَّیْلَهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ وَ صَامَتْ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ حَجَّتْ بَیْتَ اللَّهِ الْحَرَامَ وَ زَکَّتْ مَالَهَا وَ أَطَاعَتْ زَوْجَهَا وَ وَالَتْ عَلِیّاً بَعْدِی دَخَلَتِ الْجَنَّهَ بِشَفَاعَهِ ابْنَتِی فَاطِمَهَ وَ إِنَّهَا لَسَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ هِیَ سَیِّدَهُ نِسَاءِ عَالَمِهَا فَقَالَ صلی الله علیه و آله ذَاکَ لِمَرْیَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ فَأَمَّا ابْنَتِی فَاطِمَهُ فَهِیَ سَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ مِنَ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ وَ إِنَّهَا لَتَقُومُ فِی مِحْرَابِهَا فَیُسَلِّمُ عَلَیْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ مِنَ الْمَلَائِکَهِ الْمُقَرَّبِینَ وَ یُنَادُونَهَا بِمَا نَادَتْ بِهِ الْمَلَائِکَهُ مَرْیَمَ فَیَقُولُونَ یَا فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ

اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفاكِ عَلى نِساءِ الْعالَمِينَ (۱) ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی وَ هِیَ نُورُ عَیْنِی وَ ثَمَرَهُ فُؤَادِی یَسُوؤُنِی مَا سَاءَهَا وَ یَسُرُّنِی مَا سَرَّهَا وَ إِنَّهَا أَوَّلُ مَنْ یَلْحَقُنِی مِنْ أَهْلِ

ص: ۲۴

۱- ۱. آل عمران: ۳۷.

بَيْتِي فَأَحْسِنْ إِلَيْهَا بَعْدِي وَ أَمَّا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَهُمَا ابْنَايَ وَ رَيْحَانَتَايَ وَ هُمَا سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيُكْرَمَا عَلَيْكَ كَسَمْعِكَ وَ بَصَرِكَ ثُمَّ رَفَعَ صلى الله عليه و آله يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أُشْهِدُكَ أَنِّي مُحِبٌّ لِمَنْ أَحَبَّهُمْ وَ مُبْغِضٌ لِمَنْ أَبْغَضَهُمْ وَ سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَهُمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَهُمْ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُمْ وَ وَلِيٌّ لِمَنْ وَالاهُمْ.

**[ترجمه]امالی صدوق: از ابن عباس نقل می کند که گفت: «یک روز پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله نشسته بود. علی و زهرا و حسن و حسین علیهم السّلام نیز در حضور آن بزرگوار مشرف بودند. پیغمبر خدا گفت: «پروردگارا! تو می دانی که ایشان اهل بیت من و از همه مردم نزد من گرامی ترند. بار خدایا! محبوب بدار آن کس را که آنها را محبوب می دارد؛ دوست بدار آن کس را که آنها را دوست می دارد؛ دشمن بدار کسی را که به آنها دشمنی می ورزد؛ یاور آن کس باش که یاور آنهاست. پروردگارا! ایشان را از هر گونه پلیدی، پاک و پاکیزه بدار و از هر گناهی نگاهداری فرما! ایشان را به وسیله روح القدس تأیید بفرما!»

سپس روی به حضرت علی بن ابی طالب کرد و فرمود: «یا علی! تو امام امت من و خلیفه من خواهی بود. تو مؤمنین را به سوی بهشت رهبری خواهی کرد. گویا من دخترم فاطمه را می بینم که فردای قیامت بر شتری که از نور است نشسته. در طرف راست وی هفتاد هزار ملك و در سمت چپ او هفتاد هزار ملك خواهد بود. دختر من زنان مؤمنه امتم را به سوی بهشت رهبری خواهد کرد. هر زنی که پنج نماز شبانه روز را بخواند، ماه رمضان را روزه بگیرد، اعمال حج را به جای آورد، زکات مال خود را بدهد، از شوهر خود اطاعت کند و علی را بعد از من دوست داشته باشد، به شفاعت دخترم فاطمه زهرا داخل بهشت خواهد شد. دخترم فاطمه، بزرگ زنان بهشت است.»

گفته شد: «یا رسول اللّه! آیا فاطمه فقط بزرگ زنان زمانه خود است؟» فرمود: «این مقام حضرت مریم دختر عمران است، ولی دختر من فاطمه زهرا، بزرگ اولین و آخرین زنان جهان است. هنگامی که فاطمه در محراب عبادت می ایستد، هفتاد هزار ملك از ملائکه مقربین به وی سلام می کنند و فاطمه را به گونه ای ندا می دهند که حضرت مریم را ندا می دادند. آنان به فاطمه می گویند: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفاكِ عَلى نِساءِ الْعالَمِين» - . آل عمران / ۴۲ - ، {خدا تو را برگزید و پاک و پاکیزه داشت. خدا تو را از میان تمام زنان جهان برگزید.}

پیغمبر خاتم پس از این فرمایش ها، روی به حضرت علی کرد و فرمود: «یا علی! فاطمه پاره تن و نور چشم و میوه دل من است. آنچه که باعث ناراحتی زهرا شود، باعث ناراحتی من و آنچه که موجب خشنودی وی شود، موجب خشنودی من خواهد شد. زهرا اولین کس از اهل بیت من است که به من ملحق می شود. بعد از من با دخترم فاطمه نیك رفتاری کن! حسن و حسین صلی اللّه علیه و آله پسران و گل های منند؛ آنها بزرگ جوانان بهشت هستند. پس باید آنها را همچون چشم و گوش خود گرامی بداری.»

آنگاه حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله دست خود را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «بار خدایا! من تو را شاهد می گیرم که من دوستِ دوست ایشان هستم؛ به آن کس که بغض ایشان را در دل داشته باشد بغض می ورزم؛ با کسی که با آنان بجنگد می جنگم؛ تسلیم کسی هستم که تسلیم ایشان باشد؛ دشمن کسی هستم که دشمن ایشان باشد و دوستدار کسی هستم که دوستدار آنان باشد.»

**[ترجمه]

«۲۱»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ بَنَاتِ الْأَنْبِیَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ لَا یَطْمَثْنَ إِنَّمَا الطَّمْثُ عُقُوبَهٌ وَ أَوَّلُ مَنْ طَمِثَتْ سَارَهُ.

**[ترجمه]علل الشرائع: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «دختران پیامبران صلی اللَّه علیهم اجمعین حیض نمی شوند، زیرا حیض نوعی عقاب است. اولین زنی که خون حیض دید، ساره بود.»

**[ترجمه]

«۲۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] حَمَّوَیْهِ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی خَلِیفَهَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُمَرَ عَنْ إِسْرَائِیلَ عَنْ مَیْسَرَهَ بْنِ حَبِیبٍ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَائِشَهَ بِنْتِ طَلْحَهَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: مَا رَأَیْتُ مِنَ النَّاسِ أَحَداً أَشْبَهَ کَلَاماً وَ حَدِیثاً بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ فَاطِمَهَ کَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَیْهِ رَحَّبَ بِهَا وَ قَبَّلَ یَدَیْهَا وَ أَجْلَسَهَا فِی مَجْلِسِهِ فَإِذَا دَخَلَ عَلَیْهَا قَامَتْ إِلَیْهِ فَرَحَّبَتْ بِهِ وَ قَبَّلَتْ یَدَیْهِ وَ دَخَلَتْ عَلَیْهِ فِی مَرَضِهِ فَسَارَّهَا فَبَکَتْ ثُمَّ سَارَّهَا فَضَحِکَتْ فَقُلْتُ کُنْتُ أَرَی لِهَذِهِ فَضْلًا عَلَی النِّسَاءِ فَإِذَا هِیَ امْرَأَهٌ مِنَ النِّسَاءِ بَیْنَمَا هِیَ تَبْکِی إِذْ ضَحِکَتْ فَسَأَلْتُهَا فَقَالَتْ إِذَنْ إِنِّی لَبَذِرَهٌ فَلَمَّا تُوُفِّیَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله سَأَلْتُهَا فَقَالَتْ إِنَّهُ أَخْبَرَنِی أَنَّهُ یَمُوتُ فَبَکَیْتُ ثُمَّ أَخْبَرَنِی أَنِّی أَوَّلُ أَهْلِهِ لُحُوقاً بِهِ فَضَحِکْتُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از عایشه نقل می کند که گفت: «من هیچ کس را ندیدم که از لحاظ سخن گفتن، بیشتر از فاطمه به رسول خدا شباهت داشته باشد. هر گاه فاطمه به حضور پیامبر اعظم اسلام می آمد، پیغمبر اکرم به وی سلام و خوشامد می گفت، دست هایش را می بوسید و او را به جای خود می نشانید. هر گاه پیغمبر معظم اسلام به دیدن فاطمه می رفت، فاطمه از جای خود بر می خاست و به پدر خویش خوشامد می گفت و دست های مبارکش را می بوسید.

هنگام بیماری پیامبر خدا که به همان علت از دنیا رفت، فاطمه به حضور آن حضرت مشرف شد. رسول اکرم در گوش فاطمه سخنی گفت که فاطمه گریان شد. سپس در گوشش چیزی گفت که فاطمه خندان گردید! من با خود گفتم: «برای فاطمه فضیلت و برتری بسیار قائل بودم. اکنون معلومم شد که وی هم نظیر زنان است، زیرا در حالی که گریان است می خندد! وقتی دلیل خنده اش را از او جویا شدم گفت: «اگر پاسخ تو را بدهم، سرّی را که پیامبر هم اکنون گفته آشکار ساخته ام.»

هنگامی که پیامبر معظم اسلام از دنیا رحلت کرد، من بار دیگر علت آن خنده فاطمه را از او پرسیدم. گفت: «وقتی پدرم خبر فوت خود را به من داد، گریان شدم. سپس خبری را به من داد که از شنیدنش خندان شدم. او فرمود: «تو اولین کس از اهل بیتم هستی که به من ملحق می شوی.»

**[ترجمه]

بیان

قَالَ الْجَزَرِیُّ فِی حَدِیثِ فَاطِمَهَ عِنْدَ وَفَاهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ لِعَائِشَهَ: إِنِّی إِذَنْ لَبَذِرَهٌ.

البذر الذی یفشی السر و یظهر ما یسمعه.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث فاطمه علیها السلام به هنگام وفات پیامبر صلی الله علیه و آله که فاطمه علیها السلام به عایشه گفت: «إنی اذاً لبذره»، «بذر» کسی است که سرّ را افشاء می کند و آنچه را که نهان شنیده، آشکار می سازد.

**[ترجمه]

«۲۳»

فس، [تفسیر القمی]: إِنَّ الَّذِینَ یُؤْذُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَهِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذاباً مُهِیناً(۱) قَالَ نَزَلَتْ فِیمَنْ غَصَبَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ حَقَّهُ وَ أَخَذَ حَقَّ فَاطِمَهَ وَ آذَاهَا وَ قَدْ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مَنْ آذَاهَا فِی حَیَاتِی کَمَنْ آذَاهَا بَعْدَ مَوْتِی وَ مَنْ آذَاهَا بَعْدَ مَوْتِی کَمَنْ آذَاهَا فِی حَیَاتِی وَ مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ

۱- ۱. الأحزاب: ۵۷.

آذَى اللَّهَ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ الْآيَهَ.

**[ترجمه]علی بن ابراهیم قمی: در ذیل آیه «إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَهِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذاباً مُهِيناً»، {خداوند افرادی که خدا و رسول را اذیت می کنند، در دنیا و آخرت لعنت کرده و عذاب بزرگی برای ایشان مهیا کرده است.} - . احزاب / ۵۷ - می نویسد: «این آیه در شأن آن کسانی نازل شده که حق علی و زهرا علیهما السّلام را غصب کردند و فاطمه را مورد اذیت و آزار قرار دادند، در صورتی که پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله فرموده است: «هر کس زهرا را در زمان زنده بودن من اذیت کند، مثل این است که وی را بعد از موت من اذیت کرده باشد و هر کسی او را بعد از رحلت من اذیت کند، مثل این است که وی را در زمان حیات من اذیت کرده باشد. کسی که فاطمه را اذیت کند، مثل این است که مرا اذیت کرده باشد و هر کس که مرا اذیت کند، خدا را اذیت کرده است» و منظور از معنی آیه مذکور همین است.»

**[ترجمه]

«۲۴»

ل، [الخصال]: فِيمَا أَوْصَى بِهِ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله إِلَى عَلِيٍّ علیه السلام يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَشْرَفَ عَلَى الدُّنْيَا فَاخْتَارَنِي مِنْهَا عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ ثُمَّ اطَّلَعَ الثَّانِيَهَ فَاخْتَارَكَ عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ بَعْدِي ثُمَّ اطَّلَعَ الثَّالِثَهَ فَاخْتَارَ الْأَئِمَّهَ مِنْ وُلْدِكَ عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ بَعْدَكَ ثُمَّ اطَّلَعَ الرَّابِعَهَ فَاخْتَارَ فَاطِمَهَ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ.

**[ترجمه]خصال: از جمله وصیت هایی که پیامبر اکرم به حضرت علی بن ابی طالب کرد این بود که فرمود: «یا علی! خدا عنایتی به دنیا کرد و مرا بر مردان آن برگزید. سپس عنایت دیگری کرد و تو را بعد از من بر مردان آن برگزید. خداوند برای سومین بار دنیا را مورد عنایت قرار داد و امامانی را که از فرزندان تو هستند، برای بعد از تو برگزید. آنگاه در مرتبه چهارم عنایتی کرد و فاطمه را از میان زنان عالم برگزید.»

**[ترجمه]

«۲۵»

مع، [معانی الأخبار] الْهَمَذَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي فَاطِمَهَ أَنَّهَا سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ أَ هِيَ سَيِّدَهُ نِسَاءِ عَالَمِهَا فَقَالَ ذَاكَ لِمَرْيَمَ كَانَتْ سَيِّدَهَ نِسَاءِ عَالَمِهَا وَ فَاطِمَهُ سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از مفضل روایت می کند که گفت: «به امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: «مرا از این قول پیغمبر اکرم اسلام که فرموده فاطمه بزرگ زنان عالم است آگاه کن. آیا وی فقط بزرگ زنان زمانه خود بود؟»

فرمود: «این مقام از حضرت مریم بود که بزرگ زنان زمانه خود بود، ولی حضرت زهرا، بزرگ زنان اولین و آخرین انسان

هاست.»

**[ترجمه]

«۲۶»

مع، [معانی الأخبار] الْقَطَّانُ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِی (۱) عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ عَبَایَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ فَاطِمَهَ شِجْنَهٌ(۲)

مِنِّی یُؤْذِینِی مَا آذَاهَا وَ یَسُرُّنِی مَا سَرَّهَا وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَیَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَهَ وَ یَرْضَی لِرِضَاهَا.

**[ترجمه]معانی الاخبار: همچنین از پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «فاطمه پاره ای از تن من است. مرا اذیت می کند آنچه که وی را اذیت کند و مرا خشنود می کند آنچه که او را خشنود کند. خدا برای غضب زهرا غضب می کند و از خشنودی او خشنود می شود.»

**[ترجمه]

«۲۷»

مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ سَلَّامٍ یَقُولُ فِی مَعْنَی قَوْلِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله الرَّحِمُ شِجْنَهٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یَعْنِی أَنَّهُ قَرَابَهٌ مُشْتَبِکَهٌ کَاشْتِبَاکِ الْعُرُوقِ وَ قَوْلُ الْقَائِلِ الْحَدِیثُ ذُو شُجُونٍ إِنَّمَا هُوَ تُمْسِکُ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ وَ قَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ یُقَالُ شَجَرٌ مُشْجِنٌ إِذَا الْتَفَّ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ وَ یُقَالُ شِجْنَهٌ وَ شَجْنَهٌ وَ الشِّجْنَهُ کَالْغُصْنِ یَکُونُ مِنَ الشَّجَرَهِ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از علی بن عبدالعزیز روایت می کند که گوید: از قاسم بن سلام شنیدم که در معنای این گفته پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمود: «رحم و خویشاوندی شجنه ای از خدای عزّوجل است» گفت: رحم خویشاوندی به هم تنیده است، مانند بهم تنیدن رگ ها، و گفته گوینده که می گوید: «الحدیث ذوشجون» به این معنی که برخی از گفتار را با برخی دیگر می گیری و می فهمی و بعضی از عالمان گفته اند: گفته می شود: شجر مشجن = درخت مشجّن زمانی که بعضی از آن به بعضی دیگر بپیچد و گفته می شود شجنه و شجّنه و الشجنه مانند شاخه درخت نسبت به درخت.

**[ترجمه]

«۲۸»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ حَدَّثَتْنِی

۱- ۱. فی المصدر المطبوع ص ۳۰۳ السـند هکذا: حدّثنا أحمد بن الحسن القطان قال: حدّثنا أحمد بن محمّد بن سعید الکوفیّ مولی بنی هاشم قال: أخبرنا المنذر بن محمّد قراءه قال: حدّثنا جعفر بن سلیمان التمیمی. الخ.

۲- ۲. الشجنه مثلثه- الشعبه من کل شی ء یقال:« بینهما شجنه رحم» أی شعبه رحم کأنها حبل من حبال صلته.

أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ فَاطِمَةَ جَدَّتِکَ إِذْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ فِی عُنُقِهَا قِلَادَةٌ مِنْ ذَهَبٍ کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام اشْتَرَاهَا لَهُ مِنْ فَیْ ءٍ لَهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لَا یَغُرَّنَّکِ النَّاسُ أَنْ یَقُولُوا بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ عَلَیْکِ لِبَاسُ الْجَبَابِرَةِ فَقَطَعَتْهَا وَ بَاعَتْهَا وَ اشْتَرَتْ بِهَا رَقَبَةً فَأَعْتَقَتْهَا فَسُرَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِذَلِکَ.

**[ترجمه]صحیفه الرضا: از حضرت امام زین العابدین علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «اسماء بنت عُمَیس به من گفت: «من نزد جده ات فاطمه زهرا بودم که پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله نزد او آمد. حضرت زهرا یک گردنبند طلا در گردن داشت که علی بن ابی طالب آن را از سهم غنیمت خود خریده بود. پیامبر خدا به فاطمه اطهر فرمود: «مردم ترا مغرور نکنند به اینکه بگویند تو دختر محمّد هستی و تو زر و زیور ستمکاران را استعمال کرده باشی؟» فاطمه پس از شنیدن این فرمایش پدرش، گردنبند را باز کرد، آن را فروخت و پول آن را داد و یک غلام خرید و آزاد کرد. رسول خدا صلی اللّه علیه و آله از مشاهده این عمل مسرور گردید.»

**[ترجمه]

«۲۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَیْنِ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله جَالِساً إِذْ أَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام وَ قَدْ تَغَیَّرَ وَجْهُهَا مِنَ الْجُوعِ فَقَالَ لَهَا ادْنِی فَدَنَتْ مِنْهُ فَرَفَعَ یَدَهُ حَتَّی وَضَعَهَا عَلَی صَدْرِهَا فِی مَوْضِعِ الْقِلَادَةِ وَ هِیَ صَغِیرَةٌ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ مُشْبِعَ الْجَاعَةِ وَ رَافِعَ الْوَضَعَةِ لَا تُجِعْ فَاطِمَةَ قَالَ فَرَأَیْتُ الدَّمَ عَلَی وَجْهِهَا کَمَا کَانَتِ الصُّفْرَةُ فَقَالَتْ مَا جُعْتُ بَعْدَ ذَلِکَ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از عمران بن حُصَین نقل می کند که گفت: «من در حضور پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله نشسته بودم که فاطمه زهرا که هنوز کودکی بیش نبود وارد شد. رنگ صورت فاطمه از شدت گرسنگی تغییر کرده بود. پیغمبر خدا به فاطمه فرمود: «نزدیک من بیا!» فاطمه نزدیک شد. رسول خدا دست مبارک خود را بلند کرد و روی سینه فاطمه در جای گردنبند او نهاد. آنگاه دعا کرد و گفت: «ای خدایی که گرسنگان را سیر می کنی و افراد متواضع را جایگاه رفیع می بخشی! فاطمه را گرسنه مگذار.»

راوی می گوید: «دیدم که گویی در عوض آن رنگ زرد، خون در صورت فاطمه جریان پیدا کرد و سرخ شد. فاطمه اطهر فرمود: «من بعد از آن گرسنه نشدم.»

**[ترجمه]

«۳۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَقَامَ أَیَّاماً وَ لَمْ یَطْعَمْ طَعَاماً حَتَّی شَقَّ ذَلِکَ عَلَیْهِ فَطَافَ فِی دِیَارِ أَزْوَاجِهِ فَلَمْ یُصِبْ عِنْدَ إِحْدَاهُنَّ شَیْئاً فَأَتَی فَاطِمَةَ فَقَالَ یَا بُنَیَّةِ هَلْ عِنْدَکِ شَیْ ءٌ آکُلُهُ فَإِنِّی جَائِعٌ قَالَتْ

لَا وَ اللَّهِ بِنَفْسِي وَ أَخِي فَلَمَّا خَرَجَ عَنْهَا بَعَثَتْ جَارِيَةٌ لَهَا رَغِيفَيْنِ وَ بَضْعَهَ لَحْم فَأَخَذَتْهُ وَ وَضَعَتْهُ تَحْتَ جَفْنَةٍ وَ غَطَّتْ عَلَيْهَا وَ قَالَتْ وَ اللَّهِ لَأُوثِرَنَّ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى نَفْسِي وَ غَيْرِي وَ كَانُوا مُحْتَاجِينَ إِلَى شَبْعَهِ طَعَام فَبَعَثَتْ حَسَناً أَوْ حُسَيْناً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَرَجَعَ إِلَيْهَا فَقَالَتْ قَدْ أَتَانَا اللَّهُ بِشَيْءٍ فَخَبَأْتُهُ لَكَ فَقَالَ هَلُمِّي عَلَيَّ يَا بُنَيَّهِ فَكَشَفَتِ الْجَفْنَهَ فَإِذَا هِيَ مَمْلُوءَةٌ خُبْزاً وَ لَحْماً فَلَمَّا نَظَرَتْ إِلَيْهِ بُهِتَتْ وَ عَرَفَتْ أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَحَمِدَتِ اللَّهَ وَ صَلَّتْ عَلَى نَبِيِّهِ أَبِيهَا وَ قَدَّمَتْهُ إِلَيْهِ فَلَمَّا رَآهُ حَمِدَ اللَّهَ وَ قَالَ مِنْ أَيْنَ لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِلَى عَلِيٍّ فَدَعَاهُ وَ أَحْضَرَهُ وَ أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ جَمِيعُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ حَتَّى شَبِعُوا قَالَتْ فَاطِمَهُ وَ بَقِيَتِ الْجَفْنَهُ كَمَا هِيَ فَأَوْسَعْتُ مِنْهَا عَلَى جَمِيعِ جِيرَانِي جَعَلَ اللَّهُ فِيهَا بَرَكَةً وَ خَيْراً كَثِيراً.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از جابر بن عبداللّه روایت می کند که گفت: «چند روزی بود که پیغمبر عظیم الشأن اسلام صلی اللّه علیه و آله غذا نخورده بود و به همین علت دچار مشقت شده بود. ایشان به خانه هر یک از زنان خود رفت، غذایی نزد هیچ کدام نیافت. سپس نزد فاطمه زهرا آمد و فرمود: «ای دخترم! آیا غذایی نزد تو هست که من بخورم، زیرا خیلی گرسنه ام؟» فاطمه پاسخ داد: «نه به خدا قسم. جان من و جان برادرم به فدایت!»

وقتی پیغمبر خدا از خانه فاطمه خارج شد، یکی از کنیزان فاطمه دو گرده نان به همراه مقداری گوشت به حضور آن بانو فرستاد. فاطمه آنها را گرفت و در زیر کاسه پنهان کرد. آنگاه گفت: «به خدا قسم که من در خوردن این غذا پدرم را بر خودم و دیگران مقدم می دارم.» سپس در حالی که خود به یک وعده خوراک محتاج بودند، زهرای اطهر حسن یا حسین را به سراغ پیامبر اسلام فرستاد و آن بزرگوار به خانه فاطمه زهرا بازگشت. فاطمه رو به آن حضرت گفت: «خدا مقداری غذا برای ما فرستاد و من آن را برای شما پنهان کرده ام. رسول خدا فرمود: «آن را بیاور!» وقتی فاطمه کاسه را بیرون آورد، دید کاسه انباشته از نان و گوشت است. بیشتر که دقت کرد، دریافت که آن غذا از طرف خدای سبحان فرستاده شده. لذا حمد خدای را به جای آورد و به پدر بزرگوار خود صلوات و درود فرستاد.

هنگامی که چشم پیغمبر خدا به آن غذا افتاد، حمد خدای را به جای آورد و به فاطمه فرمود: «این غذا را از کجا آورده ای؟» گفت: «این غذا را خدا عطا فرموده. «إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ»، {خدا هر کسی را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.} - . آل عمران / ۳۷ -

پس از این اتفاق، رسول خدا پی حضرت علی بن ابی طالب فرستاد تا او نیز حاضر شود. سپس پیغمبر اکرم، امیرالمؤمنین، فاطمه، حسن، حسین و عموم زنان پیامبر از آن غذا خوردند تا سیر شدند.

فاطمه زهرا فرمود: «با این حال آن کاسه همچنان مملو از غذا مانده بود. من هم آن غذارا بین همه همسایگانم توزیع کردم. خدای توانا خیر و برکت فراوانی به آن غذا عطا کرده بود.»

**[ترجمه]

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ خَدِیجَهَ لَمَّا تُوُفِّیَتْ جَعَلَتْ فَاطِمَهُ تَلُوذُ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَدُورُ حَوْلَهُ وَ تَسْأَلُهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَیْنَ أُمِّی فَجَعَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله

ص: ۲۷

لَا يُجِيبُهَا فَجَعَلَتْ تَدُورُ عَلَى مَنْ تَسْأَلُهُ وَ رَسُولُ اللَّهِ لَا يَدْرِی مَا يَقُولُ فَنَزَلَ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ إِنَّ رَبَّكَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ عَلَى فَاطِمَةَ السَّلَامَ وَ تَقُولَ لَهَا إِنَّ أُمَّكِ فِی بَيْتٍ مِنْ قَصَبٍ كِعَابُهُ مِنْ ذَهَبٍ وَ عُمُدُهُ مِنْ يَاقُوتٍ أَحْمَرَ بَيْنَ آسِيَةَ امْرَأَهِ فِرْعَوْنَ وَ مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ وَ مِنْهُ السَّلَامُ وَ إِلَيْهِ السَّلَامُ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از امام جعفر صادق علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «هنگامی که خدیجه کبرا علیها السّلام رحلت کرد، فاطمه اطهر به رسول خدا پناه می برد، پیرامون آن حضرت می گردید و می گفت: «یا رسول اللّه! مادرم کجاست؟» ولی پیامبر اعظم اسلام جواب وی را نمی داد. فاطمه پی آن بود که شاید از دیگری بپرسد.

پیغمبر خدا در اندیشه بود که در جواب وی چه بگوید. جبرئیل نازل شد و به پیامبر خدا گفت: «پروردگارت می فرماید به فاطمه اطهر سلام برسان و بگو که مادرت در بهشت، در خانه ای جای دارد از نی که برآمدگی هایش از طلاست و ستون های آن از یاقوت سرخ است. مادر تو در میان آسیه زن فرعون و مریم دختر عمران جای دارد. فاطمه اطهر گفت: «خدا عین سلامتی است، سلامتی از خدا و به سوی خدا است.»

**[ترجمه]

ایضاح

قال الجوهری کعوب الرمح النواشر فی أطراف الأنابیب.

**[ترجمه]جوهری گوید: «کعوب الرمح» به برآمدگی های اطراف تکه های نی گویند.

**[ترجمه]

«۳۲»

یج، [الخرائج و الجرائح]: رُوِیَ أَنَّ أُمَّ أَيْمَنَ لَمَّا تُوُفِّيَتْ فَاطِمَهُ حَلَفَتْ أَنْ لَا تَكُونَ بِالْمَدِينَهِ إِذْ لَا تُطِيقُ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى مَوَاضِعَ كَانَتْ بِهَا فَخَرَجَتْ إِلَى مَكَّهَ فَلَمَّا كَانَتْ فِی بَعْضِ الطَّرِيقِ عَطِشَتْ عَطَشاً شَدِيداً فَرَفَعَتْ يَدَيْهَا قَالَتْ يَا رَبِّ أَنَا خَادِمَهُ فَاطِمَهَ،تَقْتُلُنِی عَطَشاً فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهَا دَلْواً مِنَ السَّمَاءِ فَشَرِبَتْ فَلَمْ تَحْتَجْ إِلَى الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ سَبْعَ سِنِينَ وَ كَانَ النَّاسُ يَبْعَثُونَهَا فِی الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْحَرِّ فَمَا يُصِيبُهَا عَطَشٌ (۱).

**[ترجمه]خرائج و جرائح: وقتی فاطمه اطهر از دنیا رفت، ام ایمن قسم خورد که در مدینه نماند، زیرا طاقت دیدن چیزهایی که او را به یاد فاطمه می انداخت نداشت.

بنابراین از مدینه خارج و رهسپار مکه شد. هنگامی که وسط راه رسید به شدت تشنه شد. ام ایمن دست هایش را به طرف آسمان بلند کرد و گفت: «پروردگارا! من خدمتگذار فاطمه زهرایم. آیا مرا از تشنگی خواهی کشت؟» خدای رئوف دلوی آب از آسمان برای او نازل کرد. وی از آن دلو آب آشامید و تا هفت سال به آب و غذا محتاج نشد. مردم در روزهای بسیار

گرم او را پی کارهایشان می فرستادند، ولی او تشنه نمی شد.»

**[ترجمه]

«۳۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ أَنَّ سَلْمَانَ قَالَ: کَانَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام جَالِسَهً قُدَّامَهَا رَحًی تَطْحَنُ بِهَا الشَّعِیرَ وَ عَلَی عَمُودِ الرَّحَی دَمٌ سَائِلٌ وَ الْحُسَیْنُ فِی نَاحِیَهِ الدَّارِ یَتَضَوَّرُ مِنَ الْجُوعِ فَقُلْتُ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ دَبِرَتْ کَفَّاکِ وَ هَذِهِ فِضَّهُ فَقَالَتْ أَوْصَانِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنْ تَکُونَ الْخِدْمَهُ لَهَا یَوْماً فَکَانَ أَمْسِ یَوْمَ خِدْمَتِهَا قَالَ سَلْمَانُ قُلْتُ إِنِّی مَوْلَی عَتَاقَهٍ إِمَّا أَنَا أَطْحَنُ الشَّعِیرَ أَوْ أُسَکِّتُ الْحُسَیْنَ لَکِ فَقَالَتْ أَنَا بِتَسْکِینِهِ أَرْفَقُ وَ أَنْتَ تَطْحَنُ الشَّعِیرَ فَطَحَنْتُ شَیْئاً مِنَ الشَّعِیرِ فَإِذَا أَنَا بِالْإِقَامَهِ فَمَضَیْتُ وَ صَلَّیْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا فَرَغْتُ قُلْتُ لِعَلِیٍّ مَا رَأَیْتُ فَبَکَی وَ خَرَجَ ثُمَّ عَادَ فَتَبَسَّمَ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قَالَ دَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَهَ وَ هِیَ مُسْتَلْقِیَهٌ لِقَفَاهَا وَ الْحُسَیْنُ نَائِمٌ عَلَی صَدْرِهَا وَ قُدَّامَهَا رَحًی تَدُورُ مِنْ غَیْرِ یَدٍ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ قَالَ یَا عَلِیُّ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ لِلَّهِ مَلَائِکَهً سَیَّارَهً فِی الْأَرْضِ یَخْدُمُونَ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ إِلَی

ص: ۲۸

۱- ۱. و قد روی مثل ذلک عن أم ایمن عند مهاجرتها من مکّه الی المدینه و روی عنها أیضا أنها قالت: کان للنبی صلّی اللّه علیه و آله فخاره یبول فیها باللیل فکنت إذا أصبحت صببتها فقمت لیله و أنا عطشانه فغلطت فشربتها فذکرت ذلک للنبی صلّی اللّه علیه و آله فقال:« انک لا تشتکی بطنک بعد یومک هذا» راجع الإصابه ج ۴ ص ۴۱۶.

أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از سلمان نقل می کند که گفت: «فاطمه اطهر نشسته بود و با آسیایی که در مقابلش بود جو آسیا می کرد. دسته آسیا خون آلوده شده بود و حسین علیه السّلام در یک گوشه اتاق از گرسنگی بی تابی می کرد، من به فاطمه گفتم: «ای دختر پیامبر خدا! دست های تو به خاطر آسیا کردن جو مجروح شده، در صورتی که فضه خدمتکار حاضر و بی کار است!» فرمود: «پدرم پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله فرموده کار منزل یک روز بر عهده فضه و یک روز بر عهده من باشد. نوبت فضه دیروز بوده است.» سلمان گفت: «من بنده آزادشده شمایم. اجازه بده که من جوها را آسیا کنم یا اینکه حسین را ساکت کنم.» فرمود: «من حسین را بهتر آرام می کنم، تو بیا جو را آسیا کن.» موقعی که من قسمتی از جوها را آسیا کردم، اذان و اقامه برای نماز گفته شد. من رفتم و نمازم را با پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم به جای آوردم و پس از فراغت از نماز، حکایت را برای امیرالمؤمنین شرح دادم. حضرت علی به گریه افتاد و خارج شد. اما مدتی بعد با چهره ای متبسم بازگشت. وقتی پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم علت خنده وی را جویا شد، امیرالمؤمنین گفت: «نزد فاطمه اطهر رفتم. وی را دیدم که به قفا خوابیده و حسین روی سینه اش خواب رفته. آسیایی که در مقابل فاطمه بود نیز خود بخود کار می کرد.» پیامبر اسلام لبخندی زد و فرمود: «یا علی! مگر تو نمی دانی که خدا ملائکه بسیاری در زمین دارد که تا قیام قیامت در خدمت آل محمّد صلی اللّه علیه و آله هستند؟»

**[ترجمه]

«۳۴»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ أَنَّ أَبَا ذَرٍّ قَالَ: بَعَثَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَدْعُو عَلِیّاً فَأَتَیْتُ بَیْتَهُ فَنَادَیْتُهُ فَلَمْ یُجِبْنِی أَحَدٌ وَ الرَّحَی تَطْحَنُ وَ لَیْسَ مَعَهَا أَحَدٌ فَنَادَیْتُهُ فَخَرَجَ وَ أَصْغَی إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ شَیْئاً لَمْ أَفْهَمْهُ فَقُلْتُ عَجَباً مِنْ رَحًی فِی بَیْتِ عَلِیٍّ تَدُورُ وَ لَیْسَ مَعَهَا أَحَدٌ قَالَ إِنَّ ابْنَتِی فَاطِمَةَ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهَا وَ جَوَارِحَهَا إِیمَاناً وَ یَقِیناً وَ إِنَّ اللَّهَ عَلِمَ ضَعْفَهَا فَأَعَانَهَا عَلَی دَهْرِهَا وَ كَفَاهَا أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً مُوَكَّلِینَ بِمَعُونَهِ آلِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: همچنین از ابوذر نقل می کند که گفت: «پیغمبر اسلام مرا فرستاد که امیرالمؤمنین علی علیه السّلام را به حضور آن حضرت بیاورم. من وارد خانه علی شدم و آن بزرگوار را صدا زدم، ولی کسی جوابم را نداد. دیدم آسیا مشغول کار بود، در صورتی که کسی کنار آن نبود. برای دومین بار که علی را ندا دادم، آن حضرت خارج شد و به حضور پیغمبر خدا آمد. رسول خدا سخنی در گوش علی گفت که من آن را نشنیدم. گفتم: «از دیدن آسیایی که در خانه علی علیه السّلام خود بخود کار می کرد در شگفت مانده ام.» پیغمبر اکرم فرمود: «خدا قلب و جوارح دخترم فاطمه را از ایمان و یقین پر کرده، چون خدا از ضعف و ناتوانی فاطمه خبر دارد، او را یاری کرده است. مگر تو نمی دانی که خدا ملائکه ای دارد که موکل یاری کردن آل محمّد صلی اللّه علیه و آله هستند؟»

**[ترجمه]

«۳۵»

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِىَ: أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام أَصْبَحَ يَوْماً فَقَالَ لِفَاطِمَهَ عِنْدَكَ شَيْ ءٌ تُغَذِّينِيهِ قَالَتْ لَا فَخَرَجَ وَ اسْتَقْرَضَ دِينَاراً لِيَبْتَاعَ مَا يُصْلِحُهُمْ فَإِذَا الْمِقْدَادُ فِي جَهْدٍ وَ عِيَالُهُ جِيَاعٌ فَأَعْطَاهُ الدِّينَارَ وَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ صَلَّى الظُّهْرَ وَ الْعَصْرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ أَخَذَ النَّبِيُّ بِيَدِ عَلِيٍّ وَ انْطَلَقَا إِلَى فَاطِمَهَ وَ هِيَ فِي مُصَلَّاهَا وَ خَلْفَهَا جَفْنَهٌ تَفُورُ فَلَمَّا سَمِعَتْ كَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خَرَجَتْ فَسَلَّمَتْ عَلَيْهِ وَ كَانَتْ أَعَزَّ النَّاسِ عَلَيْهِ فَرَدَّ السَّلَامَ وَ مَسَحَ بِيَدِهِ عَلَى رَأْسِهَا ثُمَّ قَالَ عَشِّينَا غَفَرَ اللَّهُ لَكِ وَ قَدْ فَعَلَ فَأَخَذَتِ الْجَفْنَهَ فَوَضَعَتْهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ يَا فَاطِمَهُ أَنَّى لَكِ هَذَا الطَّعَامُ الَّذِي لَمْ أَنْظُرْ إِلَى مِثْلِ لَوْنِهِ قَطُّ وَ لَمْ أَشَمَّ مِثْلَ رَائِحَتِهِ قَطُّ وَ لَمْ آكُلْ أَطْيَبَ مِنْهُ وَ وَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ كَتِفَيَّ وَ قَالَ هَذَا بَدَلٌ عَنْ دِينَارِكَ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ.

أَقُولُ قَالَ الزَّمَخْشَرِيُّ فِي الْكَشَّافِ عِنْدَ ذِكْرِ قِصَّهِ زَكَرِيَّا وَ مَرْيَمَ وَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله.أَنَّهُ جَاعَ فِي زَمَنِ قَحْطٍ فَأَهْدَتْ لَهُ فَاطِمَهُ رَغِيفَيْنِ وَ بَضْعَهَ لَحْمٍ آثَرَتْهُ بِهَا فَرَجَعَ بِهَا إِلَيْهَا فَقَالَ هَلُمِّي يَا بُنَيَّهُ وَ كَشَفَتْ عَنِ الطَّبَقِ فَإِذَا هُوَ مَمْلُوءٌ خُبْزاً وَ لَحْماً فَبُهِتَتْ وَ عَلِمَتْ أَنَّهَا نَزَلَتْ مِنَ اللَّهِ فَقَالَ لَهَا أَنَّى لَكِ هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَقَالَ عليه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَكِ شَبِيهَهَ سَيِّدَهِ نِسَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ ثُمَّ جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ جَمِيعَ أَهْلِ بَيْتِهِ حَتَّى شَبِعُوا وَ بَقِيَ الطَّعَامُ كَمَا هُوَ وَ أَوْسَعَتْ فَاطِمَهُ عَلَى جِيرَانِهَا.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: یک روز صبح حضرت علی ابن ابی طالب به فاطمه اطهر فرمود: «آیا صبحانه ای داری که من بخورم؟» فرمود: «نه.»

امیرالمؤمنین علی از خانه خارج شد و دیناری قرض کرد که به مصرف خورد و خوراک خود برساند. در راه با مقداد مواجه شد که اهل و عیالش گرسنه بودند. علی علیه السّلام آن دینار را به مقداد داد و خود وارد مسجد شد و نماز ظهر و عصر را با پیغمبر معظم اسلام به جای آورد. سپس پیامبر اکرم دست علی را گرفت و با یکدیگر نزد فاطمه زهرا رفتند. فاطمه بر سر سجاده عبادت بود و کاسه ای پشت سر فاطمه قرار داشت که از آن بخار بر می خاست.

فاطمه زهرا که نزد آن حضرت عزیزترین مردم بود، با شنیدن صدای پیامبر خدا از اتاق خارج شد و به آن حضرت سلام کرد. رسول اکرم جواب سلام فاطمه را داد. آنگاه دست مبارک خود را بر سر آن بانوی معظمه کشید و به وی فرمود: «خدا تو را بیامرزد. برای ما شام بیاور.» فاطمه اطهر کاسه غذا را آورد و مقابل پیغمبر اکرم گذاشت. رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: «ای فاطمه! این غذا را از کجا آورده ای؟ من هرگز رنگی نظیر رنگ آن را ندیده ام؛ بویی نظیر بوی آن را نبوییده ام و نظیر آن را نخورده ام.»

آنگاه دست مبارک خود را میان دو کتف علی علیه السّلام گذاشت و فرمود: «این غذا در عوض آن دیناری است که در راه خدا دادی، خدا هر کسی را که بخواهد رزق و روزی بدون حساب عطا می کند.»

مؤلف: زمخشری در تفسیر کشاف، در ضمن داستان حضرت زکریا و مریم می نویسد: یک بار که قحطی رخ داده بود، فاطمه اطهر پدرش پیامبر خدا را بر خویشتن مقدم داشت و دو گرده نان و یک تکه گوشت برای پیامبر خدا فرستاد. پیامبر اعظم صلی اللّٰه علیه و آله آن نان و گوشت را نزد فاطمه آورد و به وی فرمود: «ای دخترم! بیا این غذا را بگیر.» وقتی فاطمه ظرف غذا را گرفت و درپوش آن را برداشت، دید که ظرف پر از نان و گوشت است. فاطمه در ابتدا مبهوت و متعجب شد، اما بعد دریافت که آن غذا از طرف خدای رئوف عطا شده. پیغمبر خدا به فاطمه زهرا فرمود: «این غذا را از کجا آورده بودی؟»

فاطمه پاسخ داد: «از طرف خدای توانا عطا شده؛ {خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.} رسول خدا فرمود: «حمد و سپاس تنها آن خدایی راست که تو را شبیه به بانوی بزرگ بنی اسرائیل یعنی حضرت مریم قرار داده است.» سپس پیغمبر اکرم، علی بن ابی طالب. حسن، حسین، و همه اهل بیت خود را جمع کرد. همه به قدری از آن غذا خوردند که سیر شدند، ولی غذا همچنان باقی مانده بود. فاطمه اطهر آن غذا را بین همسایگانش تقسیم کرد.»

**[ترجمه]

«۳۶»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ عَلِیّاً اسْتَقْرَضَ مِنْ یَهُودِیٍّ شَعِیراً فَاسْتَرْهَنَهُ شَیْئاً فَدَفَعَ إِلَیْهِ مُلَاءَةَ فَاطِمَهَ رَهْناً وَ کَانَتْ مِنَ الصُّوفِ فَأَدْخَلَهَا الْیَهُودِیُّ إِلَی دَارٍ وَ وَضَعَهَا فِی بَیْتٍ فَلَمَّا کَانَتِ اللَّیْلَهُ دَخَلَتْ زَوْجَتُهُ الْبَیْتَ الَّذِی فِیهِ الْمُلَاءَهُ بِشُغْلٍ فَرَأَتْ نُوراً سَاطِعاً فِی الْبَیْتِ أَضَاءَ بِهِ کُلُّهُ فَانْصَرَفَتْ إِلَی زَوْجِهَا فَأَخْبَرَتْهُ بِأَنَّهَا رَأَتْ فِی ذَلِکَ الْبَیْتِ ضَوْءاً عَظِیماً

فَتَعَجَّبَ الْيَهُودِيُّ زَوْجُهَا وَ قَدْ نَسِيَ أَنَّ فِي بَيْتِهِ مُلَاءَهَ فَاطِمَهَ فَنَهَضَ مُسْرِعاً وَ دَخَلَ الْبَيْتَ فَإِذَا ضِيَاءُ الْمُلَاءِهِ يَنْشُرُ شُعَاعُهَا كَأَنَّهُ يَشْتَعِلُ مِنْ بَدْرٍ مُنِيرٍ يَلْمَعُ مِنْ قَرِيبٍ فَتَعَجَّبَ مِنْ ذَلِكَ فَأَنْعَمَ النَّظَرَ فِي مَوْضِعِ الْمُلَاءِهِ فَعَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ النُّورَ مِنْ مُلَاءِهِ فَاطِمَهَ فَخَرَجَ الْيَهُودِيُّ يَعْدُو إِلَى أَقْرِبَائِهِ وَ زَوْجَتُهُ تَعْدُو إِلَى أَقْرِبَائِهَا فَاجْتَمَعَ ثَمَانُونَ مِنَ الْيَهُودِ فَرَأَوْا ذَلِكَ فَأَسْلَمُوا كُلُّهُمْ.

**[ترجمه]مناقب و خرائج و جرائح: روایت شده که امیرالمؤمنین علی علیه السّلام مقداری جو از شخصی یهودی قرض کرد. یهودی گفت: «باید چیزی را به عنوان رهن نزد من بگذاری.» علی علیه السّلام چادر فاطمه اطهر را که از پشم بافته شده بود، نزد او گذاشت. یهودی آن چادر را به خانه برد و داخل اتاق گذاشت. شب که فرا رسید، زن یهودی برای انجام کاری وارد آن اتاق شد که دید نوری عجیب سراسر اتاق را روشن کرده است. فورا نزد شوهرش رفت و ماجرا را با او در میان گذاشت. مرد یهودی که ماجرای چادر حضرت زهرارا فراموش کرده بود فوق العاده تعجب کرد. برخاست و شتابان خود را به آن اتاق رساند و در آنجا متوجه شد که نور آن چادر باعث روشنایی اتاق شده است. انگار آن چادر ماه شب چهارده ای باشد که از نزدیک می درخشد. مرد یهودی که بسیار متعجب شده بود دقیق تر که نگاه کرد، متوجه شد که منبع آن همه نور چادری است که امیرالمومنین به او داده است. یهودی از اتاق خارج شد و شتابزده به سراغ قوم و خویش خود رفت. زن وی نیز به سوی خانه اقوام خود شتافت. اندکی بعد هشتاد نفر یهودی در آن اتاق حاضر شده بودند و با مشاهده این منظره، جملگی اسلام آوردند.

**[ترجمه]

بیان

الملاءه بالضم و المد الإزار و الريطه(۱).

**[ترجمه]«مُلاءه» با ضمّه و مدّ به معنای چادر و پوشش است.

**[ترجمه]

«۳۷»

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ: أَنَّ الْيَهُودَ كَانَ لَهُمْ عُرْسٌ فَجَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَالُوا لَنَا حَقُّ الْجِوَارِ فَنَسْأَلُكَ أَنْ تَبْعَثَ فَاطِمَهَ بِنْتَكَ إِلَى دَارِنَا حَتَّى يَزْدَادَ عُرْسُنَا بِهَا وَ أَلَحُّوا عَلَيْهِ فَقَالَ إِنَّهَا زَوْجَهُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ هِيَ بِحُكْمِهِ وَ سَأَلُوهُ أَنْ يَشْفَعَ إِلَى عَلِيٍّ فِي ذَلِكَ وَ قَدْ جَمَعَ الْيَهُودُ الطِّمَّ وَ الرِّمَ (۲) مِنَ الْحُلِيِّ وَ الْحُلَلِ وَ ظَنَّ الْيَهُودُ أَنَّ فَاطِمَهَ تَدْخُلُ فِي بِذْلَتِهَا وَ أَرَادُوا اسْتِهَانَهً بِهَا فَجَاءَ جَبْرَئِيلُ بِثِيَابٍ مِنَ الْجَنَّهِ وَ حُلِيٍّ وَ حُلَلٍ لَمْ يَرَوْا مِثْلَهَا فَلَبِسَتْهَا فَاطِمَهُ وَ تَحَلَّتْ بِهَا فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ زِينَتِهَا وَ أَلْوَانِهَا وَ طِيبِهَا فَلَمَّا دَخَلَتْ فَاطِمَهُ دَارَ الْيَهُودِ سَجَدَ لَهَا نِسَاؤُهُمْ يُقَبِّلْنَ الْأَرْضَ بَيْنَ يَدَيْهَا وَ أَسْلَمَ بِسَبَبِ مَا رَأَوْا خَلْقٌ كَثِيرٌ مِنَ الْيَهُودِ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: روایت شده است که زمانی گروهی از یهودیان عروسی داشتند. آنها به حضور پیامبر اسلام صلی

اللّه علیه و آله مشرف شدند و گفتند: «چون ما حق همسایگی داریم، از شما تقاضا می کنیم که فاطمه زهرا را به عروسی ما بفرستی تا باعث سرفرازی ما شود.» آنان خیلی در این کار پافشاری کردند، ولی پیغمبر اکرم اسلام در جوابشان فرمود: «فاطمه زهرا همسر علی بن ابی طالب علیه السّلام و محکوم به حکم و اجازه علی است.» یهودیان تقاضا کردند که آن حضرت در این باره توصیه آنها را به حضرت علی بفرماید.

زنان یهود آنچه زر و زیور که داشتند پوشیده بودند. یهودیان بر این گمان بودند که فاطمه زهرا با حال ذلت و تهیدستی در مجلس آنها حاضر خواهد شد و ایشان می توانند به وی توهین کنند. اما جبرئیل لباس ها و زر و زیورهای بهشتی برای فاطمه اطهر آورد که نظیر آنها دیده نشده بود. وقتی فاطمه زهرا آن لباس ها و زر و زیورها را پوشید، مردم از رنگ و بوی خوش آنها در شگفت ماندند. هنگامی که فاطمه زهرا وارد خانه یهودی همسایه شد، زنان یهود در برابر آن بانو به خاک افتادند و زمین ادب را بوسیدند. تعداد زیادی از یهودیانی که ناظر آن صحنه بودند اسلام آوردند.

**[ترجمه]

إیضاح

قال الجوهری الرم بالکسر الثری یقال جاء بالطم و الرم إذا جاء بالمال الکثیر و قال الطم البحر و قال الفیروزآبادی جاء بالطم و الرم

ص: ۳۰

۱- ۱. کذا فی القاموس، و فی أقرب الموارد: هی الریطه ذات لفقین و- ثوب یلبس علی الفخذین.

۲- ۲. یقال: جاء بالطم و الرم، أی بکل ما کان عنده مستقصی فما کان من البحر فهو الطم و ما کان من البر فهو الرم.

بـالبحری و البری أو الرطب و اليابس أو التراب و الماء أو بالمال الكثير و الرم بالكسـر ما يحمله الماء أو ما على وجه الأرض من فتات الحشيش و قال الطم بالكسر الماء أو ما على وجهه أو ما ساقه من غثاء و البحر و العدد الكثير.

**[ترجمه]جوهری گویـد: «رمّ» بـا کسـره به معنـای خـاک و زمینی است. گفته می شود: «جـاء بـالطمّ و الرمّ» هنگامی که مال فراوانی بیاورد. و باز گویـد: «طمّ» یعنی دریا. فیروز آبادی گویـد: «جاء بالطمّ و الرمّ» دریایی و بیابانی یا خشک و تر و یا خاک و آب و یـا مـال فراوان آورد، و رمّ بـا کسـره چیزی است که آب آن را بـا خود می برد و یـا آنچه از سبزه ها که بر روی زمین است. و بـاز گویـد: طمّ بـا کسـره آب است و یـا آنچه روی آب است و یا آنچه را که آب بیاورد و نیز به معنای دریا و تعـداد فراوان می آید.

**[ترجمه]

«۳۸»

شی، [تفسير العياشى] عَنْ سَيْفٍ عَنْ نَجْمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام ضَمِنَتْ لِعَلِیٍّ علیه السلام عَمَلَ الْبَيْتِ وَ الْعَجِينَ وَ الْخُبْزَ وَ قَمَّ الْبَيْتِ وَ ضَـمِنَ لَهَـا عَلِیٌّ علیه السـلام مَـا كَانَ خَلْفَ الْبَابِ نَقْلَ الْحَطَبِ وَ أَنْ يَجِی ءَ بِالطَّعَامِ فَقَالَ لَهَا يَوْماً يَا فَاطِمَهُ هَلْ عِنْدَكِ شَيْ ءٌ

قَالَتْ وَ الَّذِی عَظَّمَ حَقَّکَ مَا كَانَ عِنْدَنَا مُنْذُ ثَلَاثَهِ أَيَّامٍ (۱)

شَيْ ءٌ نَقْرِيکَ بِهِ قَالَ أَ فَلَا أَخْبَرْتِنِی قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله نَهَانِی أَنْ أَسْأَلَکَ شَيْئاً فَقَالَ لَا تَسْأَلِينَ ابْنَ عَمِّكِ شَيْئاً إِنْ جَاءَكِ بِشَيْ ءٍ [عَفْوٍ] وَ إِلَّا فَلَا تَسْأَلِيهِ قَالَ فَخَرَجَ علیه السلام فَلَقِیَ رَجُلًا فَاسْتَقْرَضَ مِنْهُ دِينَاراً ثُمَّ أَقْبَلَ بِهِ وَ قَدْ أَمْسَى فَلَقِیَ مِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ فَقَـالَ لِلْمِقْـدَادِ مَـا أَخْرَجَکَ فِی هَـذِهِ السَّاعَهِ قَالَ الْجُوعُ وَ الَّذِی عَظَّمَ حَقَّکَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام وَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه وآله حَیٌّ قَالَ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَیٌّ قَالَ فَهُوَ أَخْرَجَنِی وَ قَدِ اسْتَقْرَضْتُ دِينَاراً وَ سَأُوثِرُکَ بِهِ فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ فَأَقْبَلَ فَوَجَدَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَالِساً وَ فَاطِمَهُ تُصَلِّی وَ بَيْنَهُمَا شَيْ ءٌ مُغَطًّى فَلَمَّا فَرَغَتْ اجْتَرَّتْ ذَلِکَ الشَّيْ ءَ فَإِذَا جَفْنَهٌ مِنْ خُبْزٍ وَ لَحْمٍ قَالَ يَا فَاطِمَهُ أَنَّى لَکِ هـذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه وآله أَ لَـا أُحَـدِّثُکَ بِمَثَلِـکَ وَ مَثَلِهَـا قَالَ بَلَى قَالَ مَثَلُکَ مَثَلُ زَكَرِيَّا إِذَا دَخَلَ عَلَى مَرْيَمَ الْمِحْرَابَ فَ وَجَـدَ عِنْـدَها رِزْقـاً قـالَ يـا مَرْيَمُ أَنَّى لَـکِ هـذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْـدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا شَـهْراً وَ هِیَ الْجَفْنَهُ الَّتِی يَأْكُلُ مِنْهَا الْقَائِمُ علیه السلام وَ هِیَ عِنْدَنَا.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از حضـرت امام محمّد باقر علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «حضرت زهرای اطهر به علی بن ابی طـالب ضـمانت داد که رسیـدگی به امور خـانه از قبیـل خمیر کردن، نـان پختن و آب و جـارو کردن خـانه را به عهـده بگیرد. حضـرت علی هم ضمانت داد که امور خارج از خانه از قبیل آوردن هیزم و تهیه طعام را عهده دار شود. یک روز امیرالمؤمنین علی به فـاطمه اطهر علیهمـا السّـلام فرمود: «آیا در خانه غـذایی موجود است؟» فرمود: «قسم به حق آن خـدایی که به تو مقامی والا بخشیده، سه روز است که در خانه غذایی وجود ندارد که برای تو بیاوریم.»

امیرالمؤمنین فرمود: «پس چرا مرا آگاه نکردی؟» گفت: «پدرم رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله مرا نهی کرده که از تو چیزی بخواهم. او مرا فرموده است که اگر علی چیزی برای تو آورد بپذیر، وگرنه مبادا از او چیزی خواهش کنی.» راوی می گوید: «علی علیه السّلام از خانه خارج شد. در بین راه با شخصی رو به رو شد و مبلغ یک دینار از او قرض کرد تا برای اهل خانه خود خورد و خوراکی تهیه کند. کمی جلوتر با مقداد بن اسود مواجه شد و به او فرمود: «برای چه در این موقع روز از خانه خارج شده ای؟» گفت: «یا امیرالمؤمنین! به حق آن خدایی که این جاه و جلال رفیع را به تو عطا کرده، گرسنگی موجب خروج من از خانه گردیده است.»

راوی می گوید: «از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام پرسیدم: «آیا در آن موقع پیامبر اسلام صلّی اللَّه علیه و آله زنده بود؟» فرمود: «آری، زنده بود.» امیرالمؤمنین علی به مقداد فرمود من نیز به همین علت از خانه بیرون آمده و یک دینار قرض کرده ام. اکنون این یک دینار را به تو می دهم و تو را بر خویشتن مقدم می دارم.»

علی علیه السّلام آن دینار را به مقداد داد و به سوی خانه خویش بازگشت. وقتی به آنجا رسید دید که پیامبر اکرم نشسته و حضرت زهرای اطهر مشغول نماز است و یک ظرف سر پوشیده نیز مابین ایشان قرار دارد. هنگامی که حضرت زهرا از نماز فراغت یافت، ظرف را جلو کشید. دیدند کاسه انباشته از نان و گوشت است. امیرالمؤمنین فرمود: «یا فاطمه! این غذا را از کجا آورده ای؟» گفت: «از طرف خدا آمده. {خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.}

پیامبر اعظم اسلام فرمود: «یا علی! آیا دوست داری برای تو و زهرای اطهر مثالی بزنم؟» گفت: «آری.» فرمود: «تو مثل حضرت زکریا علیه السّلام هستی، زیرا آن حضرت هم زمانی که در محراب عبادت حضرت مریم حاضر شده بود، ظرف غذایی نزد او یافت و از مریم پرسید: «این غذا را از کجا آورده ای؟» مریم پاسخ گفت: {از طرف خدا آمده. خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.} آنها به مدت یک ماه از غذای آن کاسه می خوردند. آن کاسه همان است که حضرت قائم علیه السّلام هم از غذای آن می خورد. حضرت امام محمّد باقر فرمود: «آن کاسه اکنون نزد ما است.»

**[ترجمه]

«۳۹»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْخَرْكُوشِيُّ فِی كِتَابَيْهِ اللَّوَامِعِ وَ شَرَفِ الْمُصْطَفَى بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَلْمَانَ وَ أَبُو بَكْرٍ الشِّيرَازِيُّ فِی كِتَابِهِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ وَ أَبُو إِسْحَاقَ الثَّعْلَبِيُّ وَ عَلِيُّ بْنُ

ص: ۳۱

۱- ۱. صححناه علی المصدر راجع ج ۱ ص ۱۷۱.

أَحْمَدَ الطَّائِيُّ وَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلَوِيَّهَ الْقَطَّانُ فِی تَفَاسِیرِهِمْ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ وَ سُفْیَانَ الثَّوْرِیِّ وَ أَبُو نُعَیْمٍ الْأَصْفَهَانِیُّ فِیمَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ وَ عَنْ أَبِی مَالِکٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ الْقَاضِی النَّطَنْزِیُّ عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَهَ عَنْ جَعْفَرٍ الصَّادِقِ علیه السلام وَ اللَّفْظُ لَهُ: فِی قَوْلِهِ مَرَجَ الْبَحْرَیْنِ یَلْتَقِیانِ (۱) قَالَ عَلِیٌّ وَ فَاطِمَهُ بَحْرَانِ عَمِیقَانِ لَا یَبْغِی أَحَدُهُمَا عَلَی صَاحِبِهِ وَ فِی رِوَایَهٍ بَیْنَهُما بَرْزَخٌ رَسُولُ اللَّهِ یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَ الْمَرْجانُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهما السلام.

عَمَّارُ بْنُ یَاسِرٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فَاسْتَجابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّی لا أُضِیعُ عَمَلَ عامِلٍ مِنْکُمْ مِنْ ذَکَرٍ أَوْ أُنْثی (۲) قَالَ فَالذَّکَرُ عَلِیٌّ وَ الْأُنْثَی فَاطِمَهُ علیها السلام وَقْتَ الْهِجْرَهِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی اللَّیْلَهِ(۳).

الْبَاقِرُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ ما خَلَقَ الذَّکَرَ وَ الْأُنْثی (۴) فَالذَّکَرُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْأُنْثَی فَاطِمَهُ علیها السلام إِنَّ سَعْیَکُمْ لَشَتَّی لَمُخْتَلِفٌ فَأَمَّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی بِقُوتِهِ وَ صَامَ حَتَّی وَفَی بِنَذْرِهِ وَ تَصَدَّقَ بِخَاتَمِهِ وَ هُوَ رَاکِعٌ وَ آثَرَ الْمِقْدَادَ بِالدِّینَارِ عَلَی نَفْسِهِ قَالَ وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی وَ هِیَ الْجَنَّهُ وَ الثَّوَابُ مِنَ اللَّهِ فَسَنُیَسِّرُهُ لَکَ فَجَعَلَهُ إِمَاماً فِی الْخَیْرِ وَ قُدْوَهً وَ أَباً لِلْأَئِمَّهِ یَسَّرَهُ اللَّهُ لِلْیُسْری.

الْبَاقِرُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ لَقَدْ عَهِدْنا إِلی آدَمَ مِنْ قَبْلُ (۵) کَلِمَاتٍ فِی مُحَمَّدٍ وَ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ الْأَئِمَّهِ مِنْ ذُرِّیَّتِهِمْ علیهم السلام کَذَا نَزَلَتْ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله.

الْقَاضِی أَبُو مُحَمَّدٍ الْکَرْخِیُّ فِی کِتَابِهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام: لَمَّا

۱- ۱. الرحمن: ۱۹.

۲- ۲. آل عمران: ۱۹۵.

۳- ۳. یرید معنی قوله تعالی فی تمام الآیه:« فَالَّذِینَ هاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ وَ أُوذُوا فِی سَبِیلِی» ای وقت الهجره.

۴- ۴. اللیل: ۳- ۷.

۵- ۵. طه: ۱۱۵.

نَزَلَتْ لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكَمْ كَدُعاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضاً(۱) رَهِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنْ أَقُولَ لَهُ يَا أَبَتِ فَكَنْتُ أَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَعْرَضَ عَنِّى مَرَّةً أَوِ اثْنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثاً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ فَقَالَ يَا فَاطِمَهُ إِنَّهَا لَمْ تَنْزِلْ فِيكِ وَ لَا فِى أَهْلِكِ وَ لَا فِى نَسْلِكِ أَنْتِ مِنِّى وَ أَنَا مِنْكِ إِنَّمَا نَزَلَتْ فِى أَهْلِ الْجَفَاءِ وَ الْغِلْظَهِ مِنْ قُرَيْشٍ أَصْحَابِ الْبَذَخِ وَ الْكِبْرِ قُولِى يَا أَبَتِ فَإِنَّهَا أَحْيَا لِلْقَلْبِ وَ أَرْضَى لِلرَّبِّ وَ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى ذَكَرَ اثْنَتَىْ عَشْرَهَ امْرَأَهً فِى الْقُرْآنِ عَلَى وَجْهِ الْكِنَايَهِ اسْكُنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ الْجَنَّهَ(۲) حَوَّاءَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ(۳) إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِى عِنْدَكَ بَيْتاً فِى الْجَنَّهِ(۴) امْرَأَه فِرْعَوْنَ وَ امْرَأَتُهُ قائِمَهٌ(۵) لِإِبْرَاهِيمَ وَ أَصْلَحْنا لَهُ زَوْجَهُ (۶) لِزَكَرِيَّا الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ (۷) زَلِيخَا وَ آتَيْناهُ أَهْلَهُ (۸) لِأَيُّوبَ إِنِّى وَجَدْتُ امْرَأَهً تَمْلِكُهُمْ (۹) بِلْقِيسَ إِنِّى أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ (۱۰) لِمُوسَى وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلى بَعْضِ أَزْواجِهِ حَدِيثاً(۱۱) حَفْصَهَ وَ عَائِشَهَ وَ وَجَدَكَ عائِلًا(۱۲) خَدِيجَهَ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ (۱۳) فَاطِمَهَ عليها السلام ثُمَّ ذَكَرَهُنَّ بِخِصَالٍ التَّوْبَهِ مِنْ حَوَّاءَ قالا رَبَّنا ظَلَمْنا(۱۴) وَ الشَّوْقِ مِنْ آسِيَهَ رَبِّ ابْنِ لِى عِنْدَكَ بَيْتاً(۱۵) وَ الضِّيَافَهِ مِنْ سَارَهَ وَ امْرَأَتُهُ قائِمَهٌ(۱۶) وَ الْعَقْلِ مِنْ بِلْقِيسَ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذا دَخَلُوا قَرْيَهً(۱۷) وَ الْحَيَاءِ مِنِ امْرَأَهِ مُوسَى

ص: ۳۳

۱- ۱. النور: ۶۳.

۲- ۲. البقره: ۳۵.

۳- ۳. التحریم: ۱۰.

۴- ۴. التحریم: ۱۱.

۵- ۵. هود: ۷۱.

۶- ۶. الأنبیاء: ۹۰.

۷- ۷. یوسف: ۵۱.

۸- ۸. الأنبیاء: ۸۴.

۹- ۹. النمل: ۲۳.

۱۰- ۱۰. القصص: ۲۷.

۱۱- ۱۱. التحریم: ۲.

۱۲- ۱۲. الضحی: ۸.

۱۳- ۱۳. الرحمن: ۱۹.

۱۴- ۱۴. الأعراف: ۲۲.

۱۵- ۱۵. التحریم: ۱۱.

۱۶- ۱۶. هود: ۷۱.

۱۷- ۱۷. النمل: ۳۴.

فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی (۱) وَ الْإِحْسَانِ مِنْ خَدِیجَهَ وَ وَجَدَکَ عائِلًا(۲) وَ النَّصِیحَهِ لِعَائِشَهَ وَ حَفْصَهَ یا نِساءَ النَّبِیِّ لَسْتُنَّ کَأَحَدٍ إِلَی قَوْلِهِ وَ أَطِعْنَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ (۳) وَ الْعِصْمَهِ مِنْ فَاطِمَهَ علیها السلام وَ نِساءَنا وَ نِساءَکُمْ (۴) وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَعْطَی عَشَرَهَ أَشْیَاءَ لِعَشَرَهٍ مِنَ النِّسَاءِ التَّوْبَهَ لِحَوَّاءَ زَوْجَهِ آدَمَ وَ الْجَمَالَ لِسَارَهَ زَوْجَهِ إِبْرَاهِیمَ وَ الْحِفَاظَ لِرَحْمَهَ زَوْجَهِ أَیُّوبَ وَ الْحُرْمَهَ لِآسِیَهَ زَوْجَهِ فِرْعَوْنَ وَ الْحِکْمَهَ لِزَلِیخَا زَوْجَهِ یُوسُفَ وَ الْعَقْلَ لِبِلْقِیسَ زَوْجَهِ سُلَیْمَانَ وَ الصَّبْرَ لبرخانه أُمِّ مُوسَی وَ الصَّفْوَهَ لِمَرْیَمَ أُمِّ عِیسَی وَ الرِّضَی لِخَدِیجَهَ زَوْجَهِ الْمُصْطَفَی وَ الْعِلْمَ لِفَاطِمَهَ زَوْجَهِ الْمُرْتَضَی وَ الْإِجَابَهَ لِعَشَرَهٍ وَ لَقَدْ نادانا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِیبُونَ (۵) فَاسْتَجابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ کَیْدَهُنَ (۶) یُوسُفَ قالَ قَدْ أُجِیبَتْ دَعْوَتُکُما(۷) مُوسَی وَ هَارُونَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ (۸) یُونُسَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ فَکَشَفْنا ما بِهِ مِنْ ضُرٍّ(۹) أَیُّوبَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ وَهَبْنا لَهُ یَحْیی (۱۰) زَکَرِیَّا ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکُمْ (۱۱) لِلْمُخْلِصِینَ أَمَّنْ یُجِیبُ الْمُضْطَرَّ(۱۲) لِلْمُضْطَرِّینَ وَ إِذا سَأَلَکَ عِبادِی (۱۳) لِلدَّاعِینَ فَاسْتَجابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ (۱۴) فَاطِمَهَ وَ زَوْجِهَا وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَهْتَمُّ لِعَشَرَهِ أَشْیَاءَ فَآمَنَهُ اللَّهُ مِنْهَا وَ بَشَّرَهُ بِهَا لِفِرَاقِهِ وَطَنَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ إِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَیْکَ الْقُرْآنَ لَرادُّکَ إِلی مَعادٍ(۱۵) وَ لِتَبْدِیلِ الْقُرْآنِ بَعْدَهُ کَمَا فُعِلَ بِسَائِرِ الْکُتُبِ فَنَزَلَ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحافِظُونَ (۱۶)

۱- ۱. القصص: ۲۵.

۲- ۲. الضحی: ۸.

۳- ۳. الأحزاب: ۳۲.

۴- ۴. آل عمران: ۶۱.

۵- ۵. الصافّات: ۷۵.

۶- ۶. یوسف: ۳۲.

۷- ۷. یونس: ۸۹.

۸- ۸. الأنبیاء: ۸۸.

۹- ۹. الأنبیاء: ۸۴.

۱۰- ۱۰. الأنبیاء: ۹۰.

۱۱- ۱۱. المؤمن: ۶۰.

۱۲- ۱۲. النمل: ۶۲.

۱۳- ۱۳. البقره: ۱۸۶.

۱۴- ۱۴. آل عمران: ۱۹۵.

۱۵- ۱۵. القصص: ۸۵.

۱۶- ۱۶. الحجر: ۹.

وَ لِأُمَّتِهِ مِنَ الْعَذَابِ فَنَزَلَ وَ ما كانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِيهِمْ (۱) وَ لِظُهُورِ الدِّينِ فَنَزَلَ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ (۲) وَ لِلْمُؤْمِنِينَ بَعْدَهُ فَنَزَلَ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ فِي الْآخِرَهِ(۳) وَ لِخُصَمائِهِمْ فَنَزَلَ يَوْمَ لا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَ الَّذِينَ آمَنُوا(۴) وَ الشَّفَاعَهِ فَنَزَلَ وَ لَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضى (۵) وَ لِلْفِتْنَهِ بَعْدَهُ عَلَى وَصِيِّهِ فَنَزَلَ فَإِمّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ (۶) يَعْنِي بِعَلِيٍّ وَ لِثَبَاتِ الْخِلَافَهِ فِي أَوْلَادِهِ فَنَزَلَ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ (۷) وَ لِابْنَتِهِ حَالَ الْهِجْرَهِ فَنَزَلَ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِياماً وَ قُعُوداً(۸) الْآيَاتِ وَ رَأْسُ التَّوَّابِينَ أَرْبَعَهٌ آدَمُ قالا رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا(۹) وَ يُونُسُ قَالَ سُبْحانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّالِمِينَ (۱۰) وَ داوُدُ وَ خَرَّ راكِعاً وَ أَنابَ (۱۱) وَ فَاطِمَهُ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِياماً وَ قُعُوداً(۱۲) وَ خُوِّفَ أَرْبَعَهٌ مِنَ الصَّالِحَاتِ آسِيَهُ عُذِّبَتْ بِأَنْوَاعِ الْعَذَابِ فَكَانَتْ تَقُولُ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتاً فِي الْجَنَّهِ(۱۳) وَ مَرْيَمُ خَافَتْ مِنَ النَّاسِ وَ هَرَبَتْ فَناداها مِنْ تَحْتِها أَلّا تَحْزَنِي (۱۴) وَ خَدِيجَهُ عَذَلَهَا النِّسَاءُ فِي النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَهَجَرْنَهَا فَقَالَتْ فَاطِمَهُ(۱۵)

أَ مَا كَانَ أَبِي رَسُولَ اللّٰهِ صلى الله عليه و آله أَ لَا يُحْفَظُ فِي وُلْدِهِ أَسْرَعَ مَا أَخَذْتُمْ وَ أَعْجَلَ مَا نَكَصْتُمْ وَ رَأْسُ الْبَكَّاءِينَ ثَمَانِيَهٌ آدَمُ وَ نُوحٌ وَ يَعْقُوبُ وَ يُوسُفُ وَ شُعَيْبٌ وَ دَاوُدُ وَ فَاطِمَهُ وَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عليهم السلام قَالَ الصَّادِقُ أَمَّا فَاطِمَهُ فَبَكَتْ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى تَأَذَّى بِهَا أَهْلُ الْمَدِينَهِ فَقَالُوا لَهَا قَدْ آذَيْتِينَا بِكَثْرَهِ بُكَائِكِ إِمَّا أَنْ تَبْكِي

۱- ۱. الأنفال: ۳۳.

۲- ۲. براءه: ۳۴.

۳- ۳. إبراهيم: ۲۷.

۴- ۴. التحريم: ۸.

۵- ۵. الضحى: ۴.

۶- ۶. الزخرف: ۴۱.

۷- ۷. النور: ۵۵.

۸- ۸. آل عمران: ۱۹۱.

۹- ۹. الأعراف: ۲۲.

۱۰- ۱۰. الأنبياء: ۸۷.

۱۱- ۱۱. صلى الله عليه وآله.۲۴.

۱۲- ۱۲. آل عمران: ۱۹۱.

۱۳- ۱۳. التحريم: ۱۱.

۱۴- ۱۴. مريم: ۲۳.

۱۵- ۱۵. كذا في النسخ و في المصدر أيضا ج ۳ ص ۳۲۲ و الظاهر أن الصحيح هكذا: و فاطمه فقالت.

بِاللَّيْلِ وَ إِمَّا أَنْ تَبْكِى بِالنَّهَارِ فَكَانَتْ تَخْرُجُ إِلَى مَقَابِرِ الشُّهَدَاءِ فَتَبْكِى.

وَ خَيْرُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ أَرْبَعَهٌ كِتَابُ أَبِى بَكْرٍ الشِّيرَازِيِّ وَ رَوَى أَبُو الْهُذَيْلِ عَنْ مُقَاتِلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّهِ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَرَأَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ الْآيَه فَقَالَ لِى يَا عَلِيُّ خَيْرُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ أَرْبَعٌ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ آسِيَهُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ.

أَبُو نُعَيْمٍ فِى الْحِلْيَهِ وَ ابْنُ الْبَيِّعِ فِى الْمُسْنَدِ وَ الْخَطِيبُ فِى التَّارِيخِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِى الْإِبَانَهِ وَ أَحْمَدُ السَّمْعَانِيُّ فِى الْفَضَائِلِ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ قَتَادَهَ عَنْ أَنَسٍ وَ رَوَى الثَّعْلَبِيُّ فِى تَفْسِيرِهِ وَ السَّلَامِيُّ فِى تَارِيخِ خُرَاسَانَ وَ أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِى الْأَرْبَعِينَ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ أَبِى هُرَيْرَهَ وَ رَوَى الشَّعْبِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَ رَوَى كُرَيْبٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ رَوَى مُقَاتِلٌ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ قَدْ رَوَاهُ أَبُو مَسْعُودٍ وَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَ أَحْمَدُ وَ إِسْحَاقُ كُلُّهُمْ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ اللَّفْظُ لِلْحُلْيَهِ أَنَّهُ قَالَ صلى الله عليه وآله.حَسْبُكَ مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ آسِيَهُ امْرَأَهُ فِرْعَوْنَ وَ فِى رِوَايَهِ مُقَاتِلٍ وَ الضَّحَّاكِ وَ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَفْضَلُهُنَّ فَاطِمَهُ.

الْفَضَائِلُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ الْعُكْبَرِيِّ وَ مُسْنَدُ أَحْمَدَ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ صلى الله عليه وآله.سَيِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ مَرْيَمُ.

الْخَبَرَ سَوَاءً

تَارِيخُ بَغْدَادَ بِإِسْنَادِ الْخَطِيبِ عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: خَيْرُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ الْخَبَرَ سَوَاءً ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله فَضَّلَهَا عَلَى سَائِرِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ فِى الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ.

رَوَتْ عَائِشَهُ وَ غَيْرُهَا عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: يَا فَاطِمَهُ أَبْشِرِى فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اصْطَفاكِ عَلى نِساءِ الْعالَمِينَ وَ عَلَى نِسَاءِ الْإِسْلَامِ وَ هُوَ خَيْرُ دِينٍ.

حُذَيْفَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ: أَتَانِى مَلَكٌ فَبَشَّرَنِى أَنَّ فَاطِمَهَ سَيِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ أَوْ نِسَاءِ أُمَّتِى.

الْبُخَارِيُّ وَ مُسْلِمٌ فِى صَحِيحَيْهِمَا وَ أَبُو السَّعَادَاتِ فِى فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ وَ أَبُو بَكْرِ بْنُ شَيْبَهَ

فِی أَمَالِیهِ وَ الدَّیْلَمِیُّ فِی فِرْدَوْسِهِ أَنَّهُ ص قَالَ: فَاطِمَهُ سَیِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ.

حِلْیَهُ أَبِی نُعَیْمٍ رَوَی جَابِرُ بْنُ سَمُرَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی خَبَرٍ: أَمَا إِنَّهَا سَیِّدَهُ نِسَاءِ یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

تَارِیخُ الْبَلاذُرِیِّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ لِفَاطِمَهَ أَنْتِ أَسْرَعُ أَهْلِی لَحَاقاً بِی فَوَجَمَتْ فَقَالَ لَهَا أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنْ تَکُونِی سَیِّدَهَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَتَبَسَّمَتْ.

**[ترجمه]خرکوشی در کتاب لوامع و کتاب شرف المصطفی، ابوبکر شیرازی در کتاب خود، ابو اسحاق ثعلبی، علی بن احمد طائی و حسن بن علویه قطان در تفسیرهای خود و نیز ابو نُعَیم و قاضی نظری همگی از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام نقل کرده اند که منظور از این آیه که می فرماید: «مَرَجَ الْبَحْرَیْنِ یَلْتَقِیانِ» - . الرحمن / ۱۹ - ، {دو دریا را [به گونه ای] روان کرد [که] با هم برخورد کنند.} حضرت علی و زهرا علیهما السّلام است که دو دریای عمیق هستند که هیچ کدام بر دیگری ظلم و تعدی نمی کنند.

در روایت دیگر است که منظور از این جمله که می فرماید «بَیْنَهُما بَرْزَخٌ لا یَبْغِیانِ»، {میان آن دو، حدّ فاصلی است که به هم تجاوز نمی کنند.} پیامبر اسلام است و مقصود از این جمله که فرمود: «یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَ الْمَرْجانُ»، {از هر دو [دریا] مروارید و مرجان برآید.} امام حسن و امام حسین علیهما السّلام است.

عمار بن یاسر در تفسیر این آیه که می فرماید: «فَاسْتَجابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّی لا أُضِیعُ عَمَلَ عامِلٍ مِنْکُمْ مِنْ ذَکَرٍ أَوْ أُنْثی» - . آل عمران / ۱۹۵ - {پس، پروردگارشان دعای آنان را اجابت کرد [و فرمود که:] من عملِ هیچ صاحب عملی از شما را، از مرد یا زن، که همه از یکدیگرید، تباه نمی کنم.} می گوید: «منظور از کلمه: «ذَکَرٍ» که در آیه شریفه است، حضرت علی و منظور از کلمه «أُنْثی» فاطمه اطهر است که به طرف مدینه و به حضور پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله هجرت کردند.»

حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام در تفسیر این آیه که می فرماید: «وَ ما خَلَقَ الذَّکَرَ وَ الْأُنْثی» - . والليل / ۳ -۷ - ، {و [سوگند به] آنکه نر و ماده را آفرید.} فرموده است: «منظور از «ذکر» که در این آیه مبارکه آمده حضرت علی بن ابی طالب و منظور از کلمه «انثی» حضرت فاطمه زهرا است.

معنی«إِنَّ سَعْیَکُمْ لَشَتَّی» یعنی مختلف و منظور از«فَأَمَّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی»، {امّا آنکه [حقّ خدا را] داد و پروا داشت.} علی است که قوت و غذای خود را به فقیر داد و روزه گرفت تا نذر خود را ادا کند، انگشتر خویش را در حال رکوع به عنوان تصدق داد و مقداد را بر خویشتن مقدم داشت و آن دیناری را که قرض کرده بود به وی داد.

منظور از«وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی»، بهشت و ثوابی است از طرف خدا.

منظور از«فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْیُسْری» این است که علی علیه السّلام را پیشوای خیر و پدر امامان علیهم السّلام قرار داد.»

همچنین حضرت باقر علیه السّلام در تفسیر این آیه که می فرماید: «وَ لَقَدْ عَهِدْنا إِلی آدَمَ مِنْ قَبْلُ» - . طه / ۱۱۵ - ، {و به یقین پیش از این با آدم پیمان بستیم.} فرموده است: «منظور کلماتی است که درباره حضرت محمّد و علی و فاطمه و حسن و حسین

و فرزندان آنان علیهم السّلام نازل شده است.»

قاضـی ابو محمّد کرخی در کتاب خود از حضرت امام صادق، از فاطمه زهرا علیها السّلام روایت می کند که فرمود: وقتی آیه «لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضاً» - . نور / ۶۳ - ، {خطاب کردن پیامبر را در میان خود، مانند خطاب کردن بعضـی از خودتان به بعضـی [دیگر] قرار مدهیـد.} نازل شد، من از گفتن پدر به رسول خدا صـلی اللّٰه علیه و آله می ترسـیدم، بلکه به آن حضرت می گفتم یا رسول اللّٰه.

پدرم به این علت تا سه مرتبه از من اعراض کرد. تا اینکه روزی به من توجه کرد و فرمود: «ای فاطمه! این آیه درباره تو و اهل خانه و نسل تو نازل نشده، زیرا تو از من و من از تو هستم. بلکه این آیه درباره جفاکاران قریش که متکبرند نازل شده است تو از این پس مرا پدر خطاب کن، زیرا من این کلمه را خوش تر دارم و خدای را بیشتر خشنود می گرداند.»

بدان که خدای حکیم در قرآن مجید به کنایه، به وجود دوازده زن اشاره فرموده است بدین شرح:

۱.

منظور از این آیه که می فرماید: «اسْكُنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ الْجَنَّةَ» - . بقره / ۳۵ - ، {ای آدم، خود و همسرت در این باغ سکونت گیر[ید]}حضرت حوا است.

۲.

و ۳) منظور از این آیه که می فرمایـد: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ» - . تحریم / ۱۰ - ، {خدا برای کسانی که کفر ورزیده اند، آن نوح و آن لوط را مَثَل آورده.} زن نوح و زن لوط است.

۴.

منظور از این آیه که می فرمایـد: «إِذْ قالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ» - . تحریم / ۱۱ - ، {آنگاه که گفت«پروردگارا، پیش خود در بهشت خانه ای برایم بساز.}آسیه زن فرعون است.

۵.

منظور از این آیه که می فرماید: «وَ امْرَأَتُهُ قائِمَةٌ» - . هود / ۷۱ - ، {و زن او ایستاده بود.} ساره زن حضرت ابراهیم است.

۶.

منظور از این آیه که می فرماید: «وَ أَصْلَحْنا لَهُ زَوْجَهُ» - . انبیاء / ۶ - ، {و همسرش را برای او شایسته [و آماده حمل] کردیم.} زن حضرت زکریا است.

.۷

منظور از این آیه که می فرماید: «الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ» - . یوسف / ۵۱ - ، {اکنون حقیقت آشکار شد.} زلیخاست.

.۸

منظور از این آیه که می فرماید: «وَ آتَيْناهُ أَهْلَهُ» - . انبیاء / ۸۴ - ، {و کسان او و نظیرشان را همراه با آنان [مجدداً] به وی عطا کردیم.} اهل و عیال حضرت ایوب است.

.۹

منظور از این آیه که می فرماید: «إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ» - . نمل / ۱۷ - ، {من [آنجا] زنی را یافتم که بر آنها سلطنت می کرد.} بلقیس است .

.۱۰

منظور از این آیه که می فرماید إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ» - . قصص / ۲۷ - ، {من می خواهم یکی از این دو دختر خود را [که مشاهده می کنی] به نکاح تو در آورم.} زوجه حضرت موسی است.

.۱۱

و ۱۲) منظور از این آیه که می فرماید: «وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلى بَعْضِ أَزْواجِهِ حَدِيثاً» - . تحریم / ۲ - ، {و چون پیامبر با یکی از همسرانش سخنی نهانی گفت.} حفصه و عایشه است.

.۱۳

منظور از این آیه که می فرماید: «وَ وَجَدَكَ عائِلًا» - . الضحی / ۸ - ، {و تو را تنگدست یافت.} حضرت خدیجه کبری است.

.۱۴

منظور از این آیه که می فرماید: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيانِ»، حضرت فاطمه زهرا است

سپس خدای حکیم خصلت های آنان را شرح داده و فرموده است که حضرت حوا توبه کرد، چنان که در این آیه می فرماید: «قالا رَبَّنا ظَلَمْنا» - . اعراف / ۲۲ - ، {گفتند «پروردگارا، ما بر خویشتن ستم کردیم.»}

راجع به اشتیاق آسیه می فرماید: «ربِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتاً» - . تحریم / ۱۱ - ، {پروردگارا، پیش خود در بهشت خانه ای برایم بساز.}

درباره مهمان نوازی ساره می فرماید: «وَ امْرَأَتُهُ قائِمَةٌ»، {و زن ایستاده بود.}

راجع به عقل بلقیس می فرماید: «ا نَّ الْمُلُوکَ إِذا دَخَلُوا قَرْیَةً» - . نمل / ۳۴ - ، {پادشاهان چون به شهری درآیند.}

درباره حیای زوجه حضرت موسی می فرماید: «فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَی اسْتِحْیاءٍ» - . قصص / ۲۵ - ، {پس یکی از آن دو زن - در حالی که به آزرم گام بر می داشت.} راجع به احسان حضرت خدیجه کبرا می فرماید: «وَ وَجَدَکَ عائِلًا فَأَغْنی.»، {و تو را تنگدست یافت.}

درباره نصیحت و اندرز به عایشه و حفصه می فرماید: «یا نِساءَ النَّبِیِّ لَسْتُنَ» تا آنجا که فرموده است: «وَ أَطِعْنَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ» - . احزاب / ۳۲ - ، {ای همسران پیامبر، شما مانند هیچ یک از زنان [دیگر] نیستید... و خدا و فرستاده اش را فرمان برید.}

راجع به عصمت حضرت فاطمه اطهر می فرماید: «وَ نِساءَنا وَ نِساءَکُمْ» - . آل عمران / ۶۱ - ، {و زنانمان و زنانتان.}

خدای رئوف این ده خصلت را به این ده زن عطا فرموده است: توبه؛ حضرت حوا. زیبایی؛ ساره زوجه حضرت ابراهیم علیه السّلام. حفاظ؛ زوجه ایوب که نامش رحبه بود. احترام؛ آسیه زن فرعون. حکمت؛ زلیخا زوجه حضرت یوسف. عقل؛ بلقیس زوجه حضرت سلیمان. صبر؛ مادر حضرت موسی که نامش برخانه بود. برگزیدگی؛ مریم مادر حضرت عیسی. رضایت و خشنودی؛ حضرت خدیجه. علم و دانش؛ فاطمه زوجه مرتضی علی.

خدای رئوف دعای ده نفر را مستجاب کرده است بدین شرح:

۱.

در این آیه که می فرماید: «وَ لَقَدْ نادانا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِیبُون» - . صافات / ۵۷ - ، {حضرت نوح ما را خواند و ما اجابت کردیم.}

۲.

در این آیه که می فرماید: «فَاسْتَجابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ کَیْدَهُن» - . یوسف / ۳۲ - ، {خدا دعای یوسف را مستجاب و مکر و حیله زنان را از او رد کرد.}

۳.

در این آیه که راجع به حضرت موسی و هارون می فرماید: «قالَ قَدْ أُجِیبَتْ دَعْوَتُکُما» - . یونس / ۸۹ - ، {دعای شما مستجاب شد.}

۴.

در این آیه که می فرماید: «فَاسْتَجَبْنا لَه» - . انبیا / ۸۸ - ، {دعای یونس را مستجاب کردیم.}

.۵

در این آیه که درباره حضرت ایوب می فرماید: «فَاسْتَجَبْنا لَهُ فَكَشَفْنا ما بِهِ مِنْ ضُر» - . انبیا / ۸۴ - ، {ما دعای او را مستجاب کردیم.}

.۶

در این آیه که راجع به حضرت زکریا می فرماید: «فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ وَهَبْنا لَهُ يَحْيى» - . انبیا / ۹۰ - ، {ما دعای وی را اجابت و حضرت یحیی را بدو عطا کردیم.}

.۷

در این آیه درباره مخلصین می فرماید: «ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَكُم» - . مومن / ۶۹ - ، {دعا کنید تا مستجاب کنیم.}

.۸

در این آیه که راجع به افراد مضطر و ناچار می فرماید: «أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ» - . نمل / ۶۲ - ، {یا [کیست] آن کس که درمانده را .}

.۹

در این آیه که درباره دعای بندگان نیکوکار می فرماید: «وَ إِذا سَأَلَكَ عِبادِی» - . بقره / ۱۸۶ - ، {یا محمّد! هر گاه بندگان من از تو سؤالی بکنند، من اجابت می کنم.}

.۱۰

در این آیه که درباره حضرت فاطمه اطهر و امیرالمؤمنین علی می فرماید: «فَاسْتَجابَ لَهُمْ رَبُّهُم» - . آل عمران / ۱۹۵ - ، {خدا دعای ایشان را مستجاب کرد.}

پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله راجع به ده موضوع خائف و مضطرب بود و خدای توانا آن حضرت را در امان خود نگه داشت و به وی بشارت داد:

.۱

مفارقت از وطن خود (یعنی مکه معظمه) که در این آیه می فرماید: «إِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرادُّكَ إِلى مَعاد» - . قصص / ۸۵ - ، {همان خدایی که قرآن را بر تو واجب کرد، ترا به سوی وطن باز می گرداند.}

.۲

آن حضرت راجع به قرآن خائف بود که مبادا بعد از او نظیر کتاب های آسمانی گذشتگان دچار تغییر و تبدیل شود. خداوند می فرماید: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحافِظُون» - . حجر / ۹ - ، {ما قرآن را نازل کردیم و حتما آن را حفظ خواهیم کرد.}

.۳

راجع به عذاب امت آن حضرت، این آیه را نازل کرد که می فرماید: «وَ ما كانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِيهِم» - . انفال / ۳۳ - ، {چون تو در میان این امت هستی، خدا ایشان را عذاب نخواهد کرد.}

.۴

برای توسعه دین آن بزرگوار می فرماید: «لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّه»، - . برائت / ۳۴ - {خداپیامبر خود را به کلیه ادیان مسلط خواهد کرد.}

.۵

برای ثبات و استقامت مؤمنین بعد از رسول خدا می فرماید: «يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَياهِ الدُّنْيا وَ فِي الْآخِرَه» - . ابراهیم / ۲۷ - ، {خدا مؤمنین را در دنیا و آخرت در قول خود ثابت نگاه می دارد.}

.۶

درباره دشمنان مؤمنین می فرماید: «يَوْمَ لا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَ الَّذِينَ آمَنُوا» - . تحریم / ۸ - ، {روزی که خدای رئوف پیامبر و مؤمنین را رسوا نخواهد کرد.}

.۷

راجع به شفاعت آن حضرت می فرماید: «وَ لَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضى» - . الضحی / ۴ - ، {به زودی خدا آنقدر به تو ببخشد که راضی شود.}

.۸

درباره فتنه و آشوبی که بعد از آن حضرت دچار وصی او علی بن ابی طالب شد، می فرماید: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُون» - . زخرف / ۴۱ - ، {وقتی ترا از دنیا بردیم از آنان انتقام خواهیم گرفت.}

.۹

راجع به تداوم خلافت فرزندان علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرماید: «لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْض» - . نور / ۵۵ - ، {حتما آنان

را در زمین خلیفه خواهیم کرد.}

.۱۰

راجع به هجرت حضرت فاطمه اطهر از مکه به مدینه می فرماید: «الَّذِینَ یَذْکُرُونَ اللَّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً» - . آل عمران ۱۹۱ - ، {آن افرادی که خدا را در حال ایستادن و نشستن یاد می کنند والی آخر.}

رئیس توبه کنندگان چهار نفر بودند، بدین شرح:

.۱

حضرت آدم، چنان که در این آیه از قول وی می فرماید: «قالا رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا» - . اعراف / ۲۲ - ، {گفتند: پروردگارا! ما به نفس خود ظلم کردیم} و الی آخر.

.۲

حضرت یونس، چنان که در این آیه از قول او می فرماید: «سُبْحانَکَ إِنِّی کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِین» - . انبیا / ۸۷ - ، {بار خدایا! تو پاک و منزه هستی و من از ستمکارانم.}

.۳

حضرت داوود، چنان که در این آیه می فرماید: «وَ خَرَّ راکِعاً وَ أَناب»، - . ص / ۴۲ - {داود به خاک افتاد و توبه کرد.}

.۴

فاطمه اطهر، چنان که در این آیه می فرماید: «الَّذِینَ یَذْکُرُونَ اللَّهَ قِیاماً وَ قُعُودا» - . آل عمران / ۱۹۱ - ، آن افرادی که فاطمه هم یکی از آنان بود، {در حال نشستن و ایستادن به یاد خدا هستند.}

چهار نفر از زنان نیکوکار خائف و ترسان شدند، بدین شرح:

.۱

آسیه زن فرعون که از طرف فرعون دچار انواع و اقسام عذاب شد، چنان که در این آیه از قول وی می فرماید: «رَبِّ ابْنِ لِی عِنْدَکَ بَیْتاً فِی الْجَنَّه» - . تحریم / ۱۱ - ، {که گفت: پروردگارا! یک خانه ای نزد خود در بهشت برایم بنا کن.}

۲. حضرت مریم که از مردم گریخت، چنان که در این آیه از زیر آن درخت ندا کرد: «فَناداها مِنْ تَحْتِها أَلَّا تَحْزَنِی» - . مریم / ۲۳ - ، {محزون و افسرده مباش.}

۳ و ۴ خدیجه کبرا و فاطمه زهرا، زیرا وقتی خدیجه با رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله ازدواج کرد زنان قریش از وی کناره گیری کردند و فاطمه اطهر می گفت: «آیا پدر من پیامبر خدا نیست، آیا حرمت مرد در فرزندانش پاس داشته نمی شود؟ چه با شتاب گرفتید و چه با عجله عقب کشیدید.»

رئیس گریه کنندگان هشت نفر بودند، بدین شرح:

آدم، نوح، یعقوب، یوسف، شعیب، داوود، فاطمه، امام زین العابدین.

حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: «فاطمه زهرا به قدری برای پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله گریه کرد که اهل مدینه به ستوه آمدند و به وی گفتند: «از شدت گریه ات ما در رنجیم. یا شب گریه کن یا روز!» از این رو فاطمه از مدینه خارج می شد و بر سر قبر شهدا گریه می کرد.»

ابوبکر شیرازی از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت کرده که فرمود: پیغمبر خدا آیه «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ» را تلاوت کرد و به من فرمود: «یا علی! بهترین زنان چهار نفرند: مریم دختر عمران؛ خدیجه دختر خُوَیلد؛ فاطمه دختر محمّد و آسیه دختر مزاحم.»

ابو نُعَیم در کتاب حلیه الاولیاء و گروه دیگری از اهل تسنن، از پیامبر اعظم اسلام روایت کرده اند که فرمود: «زنان بزرگ عالم چهارنفرند: مریم دختر عمران؛ خدیجه دختر خُوَیلد؛ فاطمه دختر حضرت محمّد و آسیه زن فرعون.»

ابن عباس گفته است: «فاطمه اطهر از همه آنان افضل است.»

عایشه و دیگران از پیغمبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله و سلم روایت کرده اند که فرمود: «ای فاطمه! به تو مژده می دهم که خدا ترا از کلیه زنان عالم و زنان اسلام که بهترین دین است، افضل و برتر دانسته است.» حُذَیفه از رسول اکرم اسلام روایت می کند که فرمود: «ملکی نزد من آمد و گفت: «مژده باد ترا که فاطمه بزرگ ترین زنان اهل بهشت یا زنان امت من است.»

در تاریخ بلاذری نقل می کند که پیامبر خدا به فاطمه زهرا فرمود: «تو از کلیه اهل بیت من زودتر به من ملحق خواهی شد. فاطمه خشمگین شد. رسول خدا به وی فرمود: «آیا راضی نیستی که بزرگ زنان بهشت باشی؟» فاطمه اطهر خندان گردید.

**[ترجمه]

بیان

وجم کوعد أی سکت علی غیظ.

**[ترجمه]«وجم» مانند وعد، یعنی با خشم سکوت کرد.

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الشَّعْبِيُّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: أَسَرَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى فَاطِمَةَ شَيْئاً فَضَحِكَتْ فَسَأَلْتُهَا فَقَالَتْ قَالَ لِي أَ لَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَهَ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ أَوْ نِسَاءِ أُمَّتِي.

حِلْيَهُ الْأَوْلِيَاءِ وَ كِتَابُ الشِّيرَازِيِّ رَوَى عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ وَ جَابِرُ بْنُ سَمُرَهَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَخَلَ عَلَى فَاطِمَهَ فَقَالَ كَيْفَ تَجِدِينَكِ يَا بُنَيَّهِ قَالَتْ إِنِّي لَوَجِعَهٌ وَ إِنَّهُ لَيَزِيدُنِي أَنَّهُ مَا لِي طَعَامٌ آكُلُهُ قَالَ يَا بُنَيَّهِ أَ مَا تَرْضَيْنَ أَنَّكِ سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ قَالَتْ يَا أَبَتِ فَأَيْنَ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ قَالَ تِلْكِ سَيِّدَهُ نِسَاءِ عَالَمِهَا وَ إِنَّكِ سَيِّدَهُ نِسَاءِ عَالَمِكِ أَمَ وَ اللَّهِ زَوَّجْتُكِ سَيِّداً فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ.

وَ قِيلَ لِلصَّادِقِ عليها السلام: قَوْلُ الرَّسُولِ ص فَاطِمَهُ سَيِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ أَيْ سَيِّدَهُ نِسَاءِ عَالَمِهَا قَالَ ذَاکَ مَرْيَمُ وَ فَاطِمَهُ سَيِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

وَ فِي الْحَدِيثِ: أَنَّ آسِيَهَ بِنْتَ مُزَاحِمٍ وَ مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ وَ خَدِيجَهَ يَمْشِينَ أَمَامَ فَاطِمَهَ كَالْحِجَابِ لَهَا إِلَى الْجَنَّهِ.

وَ سَأَلَ بزل الْهَرَوِيُّ الْحُسَيْنَ بْنَ رَوْحٍ ره: فَقَالَ كَمْ بَنَاتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَرْبَعٌ فَقَالَ أَيَّتُهُنَّ أَفْضَلُ فَقَالَ فَاطِمَهُ قَالَ وَ لِمَ صَارَتْ أَفْضَلَ وَ كَانَتْ أَصْغَرَهُنَّ سِنّاً وَ أَقَلَّهُنَّ صُحْبَهً لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لِخَصْلَتَيْنِ خَصَّهَا اللَّهُ بِهِمَا إِنَّهَا وَرِثَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ نَسْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنْهَا وَ لَمْ يَخُصَّهَا بِذَلِكَ إِلَّا بِفَضْلِ إِخْلَاصٍ عَرَفَهُ مِنْ نِيَّتِهَا.

ص: ۳۷

وَ قَالَ الْمُرْتَضَى رَحِمَهُ اللَّهُ التَّفْضِيلُ هُوَ كَثْرَةُ الثَّوَابِ بِأَنْ يَقَعَ إِخْلَاصٌ وَ يَقِينٌ وَ نِيَّةٌ صَافِيَةٌ وَ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ أَنْ تَكُونَ عليها السلام قَدْ فُضِّلَتْ عَلَى أَخَوَاتِهَا بِذَلِكَ وَ يُعْتَمَدُ عَلَى أَنَّهَا عليها السلام أَفْضَلُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ بِإِجْمَاعِ الْإِمَامِيَّةِ وَ عَلَى أَنَّهُ قَدْ ظَهَرَ مِنْ تَعْظِيمِ الرَّسُولِ صلى الله عليه و آله لِشَأْنِ فَاطِمَةَ عليها السلام وَ تَخْصِيصِهَا مِنْ بَيْنِ سَائِرِهِنَّ مَا رُبَّمَا لَا يَحْتَاجُ إِلَى الِاسْتِدْلَالِ عَلَيْهِ.

جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ وَ إِبَانَةُ الْعُكْبَرِيِّ وَ أَخْبَارُ فَاطِمَةَ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الصَّوْلِيِّ وَ تَارِيخُ خُرَاسَانَ عَنِ السَّلَامِيِّ مُسْنَداً أَنَّ جُمَيْعاً التَّيْمِيَّ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ عَمَّتِي عَلَى عَائِشَةَ فَقَالَتْ لَهَا عَمَّتِي مَا حَمَلَكِ عَلَى الْخُرُوجِ عَلَى عَلِيٍّ فَقَالَتْ عَائِشَةُ دَعِينَا فَوَ اللَّهِ مَا كَانَ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ مِنْ عَلِيٍّ وَ لَا مِنَ النِّسَاءِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ فَاطِمَةَ.

فَضَائِلُ الْعَشَرَهِ عَنْ أَبِي السَّعَادَاتِ وَ فَضَائِلُ الصَّحَابَهِ عَنِ السَّمْعَانِيِّ وَ فِي رِوَايَاتٍ عَنِ الشَّرِيكِ وَ الْأَعْمَشِ وَ كَثِيرٍ النَّوَّاءِ وَ ابْنِ الْحَجَّامِ كُلُّهُمْ عَنْ جُمَيْعِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَائِشَةَ وَ عَنْ أُسَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ رُوِيَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَيُّ النِّسَاءِ أَحَبُّ إِلَيْکَ قَالَ فَاطِمَةُ قُلْتُ مِنَ الرِّجَالِ قَالَ زَوْجُهَا.

جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ قَالَ بُرَيْدَةُ: كَانَ أَحَبَّ النِّسَاءِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَاطِمَةُ وَ مِنَ الرِّجَالِ عَلِيٌّ.

قُوتُ الْقُلُوبِ عَنْ أَبِي طَالِبٍ الْمَكِّيِّ وَ الْأَرْبَعِينُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ الْمُؤَذِّنِ وَ فَضَائِلُ الصَّحَابَهِ عَنْ أَحْمَدَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ سُفْيَانَ وَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي الْجَحَّافِ عَنْ جُمَيْعٍ عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّهُ قَالَ عَلِيٌّ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله لَمَّا جَلَسَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ فَاطِمَةَ وَ هُمَا مُضْطَجِعَانِ أَيُّنَا أَحَبُّ إِلَيْکَ أَنَا أَوْ هِيَ فَقَالَ صلى الله عليه و آله هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ وَ أَنْتَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْهَا.

وَ فِي خَبَرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّهُ افْتَخَرَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ بِفَضَائِلِهِمَا فَأَخْبَرَ جَبْرَئِيلُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله أَنَّهُمَا قَدْ أَطَالا الْخُصُومَهَ فِي مَحَبَّتِکَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمَا فَدَخَلَ وَ قَصَّ عَلَيْهِمَا مَقَالَتَهُمَا ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى فَاطِمَةَ وَ قَالَ لَكِ حَلَاوَةُ الْوَلَدِ وَ لَهُ

عِزُّ الرِّجَالِ وَ هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْكِ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ وَ الَّذِی اصْطَفَاکَ وَ اجْتَبَاکَ وَ هَدَاکَ وَ هَدَی بِکَ الْأُمَّهَ لَا زِلْتُ مُقِرَّهً لَهُ مَا عِشْتُ.

عَامِرٌ الشَّعْبِیُّ وَ الْحَسَنُ الْبَصْرِیُّ وَ سُفْیَانُ الثَّوْرِیُّ وَ مُجَاهِدٌ وَ ابْنُ جُبَیْرٍ وَ جَابِرٌ الْأَنْصَارِیُّ وَ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ وَ جَعْفَرٌ الصَّادِقُ علیهما السلام عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: إِنَّمَا فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی فَمَنْ أَغْضَبَهَا فَقَدْ أَغْضَبَنِی.

أَخْرَجَهُ الْبُخَارِیُّ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَهَ:

وَ فِی رِوَایَهِ جَابِرٍ: فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَی اللَّهَ. وَ فِی مُسْلِمٍ وَ الْحِلْیَهِ: إِنَّمَا فَاطِمَهُ ابْنَتِی بَضْعَهٌ مِنِّی یُرِیبُنِی مَا أَرَابَهَا وَ یُؤْذِینِی مَا آذَاهَا.

**[ترجمه]مناقب: از جابر بن سَمره روایت کرده است که گفت: «پیغمبر اعظم اسلام نزد دخترش فاطمه آمد و فرمود: «ای دختر عزیزم! در چه حالی هستی؟» گفت: «من گذشته از اینکه ناراحتم، غذایی هم ندارم که بخورم.»

رسول خدا فرمود: «ای دخترم! آیا راضی نیستی که بزرگ ترین زنان عالم باشی؟» فاطمه اطهر گفت: «پدر جان، مگر این مقام از آن مریم دختر عمران نیست؟» فرمود: «مریم فقط بزرگ ترین زنان زمانه خود بود. تو نیز بزرگ ترین زنان زمانه خود هستی، آری، به خدا قسم که شوهرت علی، بزرگ اهل دنیا و آخرت است.»

از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیده شد: «آیا منظور از این قول پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله که فرموده فاطمه بزرگ ترین زنان اهل بهشت است، یعنی زنان زمان فاطمه؟» فرمود: «این مقام مریم دختر عمران است، ولی فاطمه اطهر بزرگ ترین اولین و آخرین زنان بهشت است.»

در روایتی وارد شده که آسیه دختر مزاحم و مریم دختر عمران و خدیجه کبرا، آن هنگام که فاطمه علیها السّلام به سوی بهشت می رود، پرده دار او خواهند بود.

بزل هروی از حسین بن روح پرسید: «دختران پیغمبر اکرم اسلام چند نفر بودند؟» گفت: «چهار نفر، گفت کدام یک از آنان افضل بودند؟» پاسخ گفت: «فاطمه.» پرسید: «چرا؟ فاطمه که از همه کوچک تر بود و کمتر از همه با رسول خدا زندگی کرد؟» گفت: «برای دو خصلت بود که خدا این مقام را به او اختصاص داد. اول اینکه وی وارث پیامبر خدا بود و دوم اینکه نسل پیغمبر اکرم از وی به یادگار ماند. خدای حکیم فاطمه را به جهت آن خلوص نیتی که داشت بدین مقام اختصاص داد.»

سید مرتضی فرموده: «معنی افضل بودن این است که اخلاص و یقین و نیت صاف در کار باشد تا ثواب زیاد نصیب شود. مانعی ندارد که فاطمه زهرا به همین جهت بر خواهران خود فضیلت و برتری داشته باشد.

این مطلب مورد اعتماد است که فاطمه به اتفاق و اجماع گروه امامیه، از کلیه زنان عالم افضل و برتر است.

همچنین به علت تعظیم و تمجیدی که پیغمبر خدا از شأن و مقام فاطمه اطهر می کرد و او را در میان زنان گرامی می داشت، افضل بودن وی محتاج به استدلال نیست. در کتاب جامع ترمذی از جُمَیع تیمی و دیگر کتب نقل می کنند که گفت: «من با

عمه ام نزد عایشه رفتم، عمه ام به عایشه گفت: «چه باعث شد که تو علیه علی ابن ابی طالب خروج کردی؟» عایشه گفت: «مرا به حال خود واگذار! به خدا قسم که از مردان کسی بیشتر از علی و از زنان کسی بیشتر از فاطمه زهرا نزد پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم عزیز نبودند.»

در کتاب فضائل العشره و کتاب فضائل الصحابه از پدر عبداللَّه بن بریده روایت می کند که گفت: «از رسول معظم اسلام پرسیدم: کدام زنان نزد تو محبوب ترند؟» فرمود: «فاطمه.» گفتم: «از مردان چه؟» فرمود: «شوهرش علی.»

در جامع ترمذی آمده: «برید گفت: محبوب ترین زنان نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه و محبوب ترین مردان علی بود.»

در کتاب قوت القلوب از عایشه روایت می کند گفت: «یک بار علی و زهرا به پهلو خوابیده بودند و پیامبر خدا در میان ایشان نشسته بود. علی به رسول خدا گفت: «من نزد تو محبوب ترم یا فاطمه؟» پیغمبر خدا فرمود: «فاطمه نزد من محبوب تر و تو از او نزد من عزیزتری.»

در روایتی از جابر بن عبداللَّه آمده است که گفت: «علی و فاطمه اطهر هر کدام به فضائل و مناقب خویشتن فخر می کردند. جبرئیل این موضوع را به پیغمبر خدا خبر داد و گفت: «ایشان درباره محبت تو گفتگوی طولانی دارند، تو در میان ایشان قضاوت کن!» رسول خدا نزد حضرت علی و زهرا آمد و ماجرا را برای آنان شرح داد. سپس روی به فاطمه کرد و فرمود: «تو نزد من حلاوت و شیرینی فرزندی را داری و علی عزت مردان را دارد، علی از تو نزد من محبوب تر است.»

فاطمه اطهر گفت: «به حق آن خدایی که تو را برگزید و تو را هدایت کرد و امت تو را به وسیله تو هدایت کرد، من مادامی که زنده باشم به این مطلب اقرار دارم.»

عامر شعبی و دیگران از امام باقر و امام جعفر صادق علیه السّلام، از رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم روایت کرده اند که فرمود: «فاطمه پاره ای از تن من است. هر کس که غضب وی را برانگیزد، غضب مرا برانگیخته است.»

در روایت دیگری آمده است که فرمود: «هر کس فاطمه را اذیت کند، مرا اذیت کرده و کسی که مرا اذیت کند، همانا که خدا را اذیت کرده است.»

در کتاب صحیح مسلم و کتاب حلیه الاولیاء از رسول اکرم روایت می کنند که فرمود: «فاطمه پاره تن من است. هر چه وی را ناراحت کند مرا ناراحت خواهد کرد و هر چه او را اذیت کند، مرا اذیت می کند.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری و فی الحدیث: فاطمه بضعه منی.

البضعه بالفتح القطعه من اللحم و قد تكسر أی إنها جزء منی کما أن القطعه من اللحم جزء من اللحم و قال و

فی حدیث: فاطمه یریبنی ما یریبها.

أی یسوؤنی ما یسوؤها و یزعجنی ما یزعجها یقال رابنی هذا الأمر و أرابنی إذا رأیت منه ما تکره.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث آمده: «فاطمه بضعه منی» فاطمه پاره تن من است، «بضعه» با فتح، قطعه ای از گوشت است و گـاهی هم به کسـره خوانـده می شود، یعنی فاطمه پاره تن من است همان گونه که تکه ای از گوشت جزو گوشت است. او گویـد: در حـدیث فاطمه آمـده: «یریبنی ما یریبها» یعنی آنچه او را ناراحت می کنـد مرا ناراحت می کند و آنچه او را در فشار قرار می دهـد مرا نیز در فشـار قرار می دهـد. گفته می شود «رابنی هـذا الاـمر و أرابنی» زمـانی که از او چیزی ببینی که خوش نداری.

**[ترجمه]

«۴۱»

قب، [المنـاقب لابـن شـهرآشوب] سَعْدُ بْنُ أَبِی وَقَّاصٍ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله یَقُولُ: فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی مَنْ سَرَّهَا فَقَدْ سَرَّنِی وَ مَنْ سَاءَهَا فَقَدْ سَاءَنِی فَاطِمَهُ أَعَزُّ الْبَرِیَّهِ عَلَیَّ.

مُسْتَدْرَکُ الْحَاکِمِ عَنْ أَبِی سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ وَ حِلْیَهُ أَبِی نُعَیْمٍ عَنِ الزُّهْرِیِّ وَ ابْنُ أَبِی مُلَیْکَهَ وَ الْمِسْوَرُ بْنُ مَخْرَمَهَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ: إِنَّمَا فَاطِمَهُ شِجْنَهٌ مِنِّی یَقْبِضُنِی مَا یَقْبِضُهَا وَ یَبْسُطُنِی مَا یَبْسُطُهَا.

وَ جَاءَ سَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَی عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ فَقَالَ: إِنَّ قَوْمَکَ یَقُولُونَ إِنَّکَ تُؤْثِرُ عَلَیْهِمْ وُلْدَ فَاطِمَهَ فَقَالَ عُمَرُ سَمِعْتُ الثِّقَهَ مِنَ الصَّحَابَهِ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی یُرْضِینِی مَا أَرْضَاهَا وَ یُسْخِطُنِی مَا أَسْخَطَهَا فَوَ اللَّهِ إِنِّی لَحَقِیقٌ أَنْ أَطْلُبَ رِضَی رَسُولِ اللَّهِ وَ رِضَاهُ وَ رِضَاهَا فِی رِضَی وُلْدِهَا

وَ قَدْ عَلِمُوا أَنَّ النَّبِیَّ یَسُرُّهُ**مَسَرَّتُهَا جِدّاً وَ یشنی [یَشْنَأُ] اغْتِمَامَهَا(۱)

قوله صلی الله علیه و آله هذا یدل علی عصمتها لأنها لو کانت ممن تقارف الذنوب لم یکن مؤذیها له صلی الله علیه و آله علی کل حال بل کان من فعل المستحق (۲) من ذمها و إقامه

۱- ۱. یشنی من شنأ الرجل: أبغضه.

۲- ۲. یعنی ما یستحقها بعد تقارف الذنوب.

الحد إن كان الفعل يقتضيه سارا له صلى الله عليه و آله و مطيعا.

أَبُو ثَعْلَبَهَ الْخُشَنِيُّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ يَدْخُلُ عَلَى فَاطِمَهَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا فَقَامَتْ إِلَيْهِ وَ اعْتَنَقَتْهُ وَ قَبَّلَتْ بَيْنَ عَيْنَيْهِ.

الْأَرْبَعِينُ عَنِ ابْنِ الْمُؤَذِّنِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُمَيْلٍ عَنْ مَيْسَرَهَ عَنِ الْمِنْهَالِ عَنْ عَائِشَهَ بِنْتِ طَلْحَهَ عَنْ عَائِشَهَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ وَ فِي فَضَائِلِ السَّمْعَانِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عِكْرِمَهَ قَالا: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِذَا قَدِمَ مِنْ مَغَازِيهِ قَبَّلَ فَاطِمَهَ.

وَ رَوَوْا عَنْ عَائِشَهَ: أَنَّ فَاطِمَهَ كَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَامَ لَهَا مِنْ مَجْلِسِهِ وَ قَبَّلَ رَأْسَهَا وَ أَجْلَسَهَا مَجْلِسَهُ وَ إِذَا جَاءَ إِلَيْهَا لَقِيَتْهُ وَ قَبَّلَ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ وَ جَلَسَا مَعاً.

أَبُو السَّعَادَاتِ فِي فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ وَ ابْنُ الْمُؤَذِّنِ فِي الْأَرْبَعِينِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عِكْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَهَ الْخُشَنِيِّ وَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالُوا: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِذَا أَرَادَ سَفَراً كَانَ آخِرَ النَّاسِ عَهْداً بِفَاطِمَهَ وَ إِذَا قَدِمَ كَانَ أَوَّلَ النَّاسِ عَهْداً بِفَاطِمَهَ.

وَ لَوْ لَمْ يَكُنْ لَهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى فَضْلٌ عَظِيمٌ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَفْعَلُ مَعَهَا ذَلِكَ إِذْ كَانَتْ وَلَدَهُ وَ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ بِتَعْظِيمِ الْوَلَدِ لِلْوَالِدِ وَ لَا يَجُوزُ أَنْ يَفْعَلَ مَعَهَا ذَلِكَ وَ هُوَ بِضِدِّ مَا أَمَرَ بِهِ أُمَّتَهُ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى.

أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ قَالَ: كَانَتْ فَاطِمَهُ مِنْ أَعَزِّ النَّاسِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَدَخَلَ عَلَيْهَا يَوْماً وَ هِيَ تُصَلِّي فَسَمِعَتْ كَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي رَحْلِهَا فَقَطَعَتْ صَلَاتَهَا وَ خَرَجَتْ مِنَ الْمُصَلَّى فَسَلَّمَتْ عَلَيْهِ فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهَا وَ قَالَ يَا بُنَيَّهِ كَيْفَ أَمْسَيْتِ رَحِمَكِ اللَّهُ عَشِّينَا غَفَرَ اللَّهُ لَكِ وَ قَدْ فَعَلَ.

أَخْبَارُ فَاطِمَهَ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الصَّوْلِيِّ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله عَلَى فَاطِمَهَ فَقَدَّمَتْ إِلَيْهِ كِسْرَهً يَابِسَهً مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ فَأَفْطَرَ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ يَا بُنَيَّهِ هَذَا أَوَّلُ خُبْزٍ أَكَلَ أَبُوكِ مُنْذُ ثَلَاثَهِ أَيَّامٍ فَجَعَلَتْ فَاطِمَهُ تَبْكِي وَ رَسُولُ اللَّهِ يَمْسَحُ وَجْهَهَا بِيَدِهِ.

أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِي الْأَرْبَعِينِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّهَ عَنْ

إِبْرَاهِيمَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمَّا أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَ فَاطِمَةَ مِنْ عَلِيٍّ فَفَعَلْتُ فَقَالَ لِی جَبْرَئِيلُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَنَى جَنَّةً مِنْ لُؤْلُؤٍ بَيْنَ كُلِّ قَصَبَةٍ إِلَى قَصَبَةٍ لُؤْلُؤَةٌ مِنْ يَاقُوتٍ مُشَذَّرَةٌ بِالذَّهَبِ وَ جَعَلَ سُقُوفَهَا زَبَرْجَداً أَخْضَرَ وَ جَعَلَ فِيهَا طَاقَاتٍ مِنْ لُؤْلُؤٍ مُكَلَّلَةٍ بِالْيَاقُوتِ ثُمَّ جَعَلَ غُرَفَهَا لَبِنَةً مِنْ ذَهَبٍ وَ لَبِنَةً مِنْ فِضَّةٍ وَ لَبِنَةً مِنْ دُرٍّ وَ لَبِنَةً مِنْ يَاقُوتٍ وَ لَبِنَةً مِنْ زَبَرْجَدٍ ثُمَّ جَعَلَ فِيهَا عُيُوناً تَنْبُعُ مِنْ نَوَاحِيهَا وَ حُفَّتْ بِالْأَنْهَارِ وَ جَعَلَ عَلَى الْأَنْهَارِ قِبَاباً مِنْ دُرٍّ قَدْ شُعِّبَتْ بِسَلَاسِلِ الذَّهَبِ وَ حُفَّتْ بِأَنْوَاعِ الشَّجَرِ وَ بَنَى فِی كُلِّ غُصْنٍ قُبَّةً وَ جَعَلَ فِی كُلِّ قُبَّةٍ أَرِيكَةً مِنْ دُرَّةٍ بَيْضَاءَ غِشَاؤُهَا السُّنْدُسُ وَ الْإِسْتَبْرَقُ وَ فَرَشَ أَرْضَهَا بِالزَّعْفَرَانِ وَ فَتَقَ بِالْمِسْكِ وَ الْعَنْبَرِ وَ جَعَلَ فِی كُلِّ قُبَّةٍ حَوْرَاءَ وَ الْقُبَّةُ لَهَا مِائَةُ بَابٍ عَلَى كُلِّ بَابٍ جَارِيَتَانِ وَ شَجَرَتَانِ فِی كُلِّ قُبَّةٍ مِفْرَشٌ وَ كِتَابٌ مَكْتُوبٌ حَوْلَ الْقِبَابِ آيَةُ الْكُرْسِيِّ فَقُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ لِمَنْ بَنَى اللَّهُ هَذِهِ الْجَنَّةَ قَالَ بَنَاهَا لِعَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ فَاطِمَةَ ابْنَتِكَ سِوَى جِنَانِهِمَا تُحْفَةً أَتْحَفَهُمَا اللَّهُ وَ لِتَقَرَّ بِذَلِكَ عَيْنُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ.

**[ترجمه]مناقب: از سعد بن ابی وقاص نقل می کند که گفت: «از پیامبر اعظم اسلام شنیدم که می فرمود: «فاطمه پاره ای از تن من است، هر کس که او را خشنود گرداند مرا خشنود گردانده و هر کس که وی را ناراحت کند، مرا ناراحت کرده است. فاطمه نزد من عزیزترین مردم است.» حاکم در کتاب مستدرک از پیغمبر گرامی اسلام روایت کرده که فرمود: «فاطمه از من است، آنچه که او را ناراحت کند مرا ناراحت می کند و آنچه که وی را خوشحال گرداند مرا خوشحال می گرداند.»

سهل بن عبداللّٰه نزد عمر بن عبدالعزیز آمد و گفت: «قوم تو می گویند که تو فرزندان فاطمه را بر آنان مقدم می داری.» گفت: «این طور به ما رسیده است که پیغمبر اکرم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله فرموده «فاطمه پاره تن من است، هر چه باعث رضایت زهرا شود باعث رضایت من می شود و هر آنچه که موجب خشم فاطمه شود، موجب خشم من نیز خواهد شد.» به خدا قسم من سزاوارترم که رضایت پیامبر خدا را حاصل گردانم. رضایت فاطمه و پدرش در رضایت فرزندان فاطمه است.»

حقا که دانستند مسرور بودن فاطمه، پیامبر اسلام را مسرور می کند و اندوهگین بودنش، او را به خشم خواهد آورد

این سخن پیغمبر که درباره فاطمه فرموده، بر معصوم بودن آن بانوی با عظمت دلالت می کند، زیرا اگر فاطمه اطهر مرتکب معصیت می شد، هر عملی که باعث ناراحتی وی می گردید، باعث ناراحتی رسول خدا نمی شد، بلکه هرکس که آنچه سزاوار فاطمه بود انجام می داد مثل اینکه او را نکوهش می کرد و یا حد بر او اقامه می کرد اگر زهرا حدّ را می طلبید در این صورت پیامبر خدا را خوشحال کرده بود و از پیامبر خدا اطاعت کرده بود.

ابو ثعلبه می گوید: «هر گاه رسول خدا از مسافرت بازمی گشت و به دیدار فاطمه اطهر می رفت، او بر می خاست، با پیغمبر خدا معانقه می کرد و میان دو چشم آن حضرت را می بوسید.»

در کتاب اربعین از عکرمه روایت می کند که هر گاه پیغمبر خدا از جنگ باز می گشت، فاطمه اطهر را می بوسید.

از عایشه روایت کرده اند که گفت: «هر گاه فاطمه زهرا نزد پیامبر اسلام می آمد، پیامبر از جای خود بر می خاست، سر فاطمه را می بوسید و او را در جای خود می نشانید و هر گاه رسول خدا نزد فاطمه می رفت و فاطمه آن حضرت را ملاقات می کرد، یکدیگر را می بوسیدند و پهلو به پهلوی هم می نشستند.»

ابوالسعادات در کتاب فضائل العشره از ابن عمر نقل می کند که گفت: «هر گاه پیامبر اسلام عازم سفر می شد، آخرین شخصی که به دیدارش می رفت، فاطمه اطهر بود. پس از بازگشت از سفر نیز اول کسی را که ملاقات می کرد، فاطمه زهرا بود. اگر فاطمه اطهر نزد خدا یک چنین فضیلت مهمی را نمی داشت، پیامبر خدا با وی این رفتار را نمی کرد. زیرا او فرزند رسول خدا بود و خدا دستور داده که فرزند نسبت به پدر خود احترام کند و جایز نبود پیغمبر اکرم این همه فاطمه را احترام کند. زیرا این عمل بر خلاف دستوری است که آن حضرت از طرف خدا به امت خود داده است.

ابو سعید خُدری می گوید: «فاطمه نزد رسول خدا عزیزترین مردم بود. یک روز فاطمه مشغول نماز بود که پیغمبر معظم اسلام نزد او آمد. فاطمه که مشغول نماز بود، نماز را قطع کرد و به سوی آن حضرت آمد و بر او سلام کرد. رسول خدا دست مبارک خود را بر سر فاطمه اطهر کشید و به او گفت: «ای دخترم! روزت را چگونه را شب کردی؟ خدا تو را رحمت کند. شامی برای ما بیاور. خداوند تو را بیامرزد که آمرزنده است.»

در کتاب اخبار فاطمه از عبداللّٰه بن حسن روایت می کند که گفت: «یک روز پیغمبر خدا نزد فاطمه اطهر آمد. فاطمه پاره ای نان جو خشک به حضور آن حضرت آورد و آن بزرگوار با آن نان افطار کرد. سپس فرمود: «ای دخترم! این اولین نانی است که پدرت بعد از سه روز می خورد.» فاطمه اطهر پس از شنیدن این سخن به گریه افتاد و پیغمبر خدا با دست مبارک خود صورت حضرت زهرا را نوازش کرد.»

ابوصالح مؤذن در کتاب اربعین، از ابن مسعود روایت می کند که گفت: «از پیامبر خدا شنیدم که فرمود: «خدا به من دستور داد تا فاطمه را به نکاح علی درآورم. پس از این ازدواج جبرئیل به من گفت: «خدای توانا بهشتی از لؤلؤ که بین هر قصبه تا قصبه دیگرش مرواریدی مرصع به طلا قرار دارد، سقف هایش را از زبرجد سبز ساخته است و در آن بهشت اتاق هایی از مروارید بنا نهاده که از یاقوت مکلل است. غرفه های آن را یک در میان با خشتی از طلا، خشتی از نقره، خشتی از درّ، خشتی از یاقوت و خشتی از زبرجد ساخته شده. در آن بهشت چشمه هایی آفریده که از اطراف این غرفه ها جریان دارند که نهرهایی در اطراف آنها در جریانند و قبه هایی از مروارید بر آنها ساخته شده. آن قبه ها را به وسیله زنجیر طلا بسته اند و در اطراف آنها انواع و اقسام درختان میوه رسته است. بر هر شاخی قبه ای بنا شده، در هر قبه ای تختی از درّ سفید گذاشته اند، و پرده هایی از سندس و استبرق بر روی آنها گسترده اند و فرش زمین آنها از زعفران است. تخت ها را با مشک و زعفران خوشبو کرده اند. در هر قبه ای حوریه ای جای داده اند و هر قبه ای صد در دارد، بر هر دری دو کنیزک ایستاده اند و در اطراف آن قبه آیه الکرسی نوشته شده.»

من به جبرئیل گفتم: «این بهشت برای که بنا شده؟» گفت: «برای حضرت علی بن ابی طالب و فاطمه زهرا که افزون بر بهشت های دیگری که خدا به ایشان مرحمت فرموده، این هم یکی از آن بهشت ها به شمار می رود. خدای رئوف این بهشت ها را بدین جهت به آنها عطا فرموده که چشم تو روشن شود.»

**[ترجمه]

بیان

قوله لؤلؤ من یاقوت لعل المعنی أنها فی صفاء اللؤلؤ و لون الیاقوت و لا یبعد أن تکون من زائده من النساخ أو یکون الظرف متعلقا بقوله مشذره أی اللؤلؤ مرصعه من الیاقوت بالذهب قال الفیروزآبادی الشذر قطع من الذهب تلقط من معدنه بلا إذابه أو خرز یفصل بها النظم أو هو اللؤلؤ الصغار.

قوله قد شعبت الشعب الجمع و التفریق و لعل الأظهر هنا الأول و قال الفیروزآبادی الأریکه کسفینه سریر فی حجله أو کل ما یتکأ علیه من سریر و منصه و فراش أو سریر منجد مزین فی قبه أو بیت فإذا لم یکن فیه سریر فهو حجله و السندس الرقیق من الحریر و الإستبرق الغلیظ منه.

قوله و فتق أی جعل بین الزعفران المسک و العنبر أو بین فرشها المبسوطه من الفتق بمعنی الشق و المفرش کمنبر شی ء کالشاذکونه.

ص: ۴۱

**[ترجمه]گفته «لؤلؤه من یاقوت» شاید معنا این باشد که آن لؤلؤه در صفای لؤلؤ و از نظر رنگ یاقوت است. و شاید هم «من» را نسّاخ افزوده اند و یا اینکه ظرف متعلّق به گفته «شذره» باشد، یعنی لؤلؤئی که با یاقوت و طلا ساخته شده.

فیروز آبادی گوید: «شذر» تکه های طلاست که از معدن برداشته می شود بدون اینکه ذوب شود، یا دانه هایی است که با فاصله گذاشته می شود، یا همان لولو کوچک است. این گفته که: «قد شعبت شعب» جمع کردن و جدا کردن است و شاید اظهر همان اوّل باشد.

فیروز آبادی گوید: اریکه مانند سفینه تختی است در حجله یا هرچه که بر آن تکیه زده می شود، مانند تخت، جایگاه بلند و بستر و یا تخت مزیّنی که در قبّه و یا خانه ای باشد و اگر تخت در آن نباشد، همان حجله است. سندس هم همان ابریشم نازک و استبرق ابریشم کلفت است .

این گفته که «و فتق» یعنی میان زعفران مشک و عنبر گذاشت و یا میان فرش های پهن شده از فتق به معنای شکافتن و مفرش مانند منبر، چیزی است مانند شاذ کونه (نوعی لباس که در یمن بافته می شود)

**[ترجمه]

«۴۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] ابْنُ عَبْدِ رَبِّهِ الْأَنْدُلُسِيُّ فِی الْعِقْدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَیْرِ فِی خَبَرٍ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ أَبِی سُفْیَانَ قَالَ: دَخَلَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ عَلَی جَدِّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَتَعَثَّرُ بِذَیْلِهِ فَأَسَرَّ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله سِرّاً فَرَأَیْتُهُ وَ قَدْ تَغَیَّرَ لَوْنُهُ ثُمَّ قَامَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله حَتَّی أَتَی مَنْزِلَ فَاطِمَهَ فَأَخَذَ بِیَدِهَا فَهَزَّهَا إِلَیْهِ هَزّاً قَوِیّاً ثُمَّ قَالَ یَا فَاطِمَهُ إِیَّاکِ وَ غَضَبَ عَلِیٍّ فَإِنَّ اللَّهَ یَغْضَبُ لِغَضَبِهِ وَ یَرْضَی لِرِضَاهُ ثُمَّ جَاءَ عَلِیٌّ فَأَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله بِیَدِهِ ثُمَّ هَزَّهَا إِلَیْهِ هَزّاً خَفِیفاً ثُمَّ قَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِیَّاکَ وَ غَضَبَ فَاطِمَهَ فَإِنَّ الْمَلَائِکَهَ تَغْضَبُ لِغَضَبِهَا وَ تَرْضَی لِرِضَاهَا فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهُ مَضَیْتَ مَذْعُوراً وَ قَدْ رَجَعْتَ مَسْرُوراً فَقَالَ یَا مُعَاوِیَهُ کَیْفَ لَا أَسُرُّ وَ قَدْ أَصْلَحْتُ بَیْنَ اثْنَیْنِ هُمَا أَکْرَمُ الْخَلْقِ عَلَی اللَّهِ.

وَ فِی رِوَایَهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ وَ حَبِیبِ بْنِ ثَابِتٍ وَ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ: أَحَبُّ اثْنَیْنِ فِی الْأَرْضِ إِلَیَّ.

قَالَ ابْنُ بَابَوَیْهِ هَذَا غَیْرُ مُعْتَمَدٍ لِأَنَّهُمَا مُنَزَّهَانِ أَنْ یَحْتَاجَا أَنْ یُصْلِحَ بَیْنَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ علیهما السلام: أَنَّهُ کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لَا یَنَامُ حَتَّی یُقَبِّلَ عُرْضَ وَجْهِ فَاطِمَهَ یَضَعُ وَجْهَهُ بَیْنَ ثَدْیَیْ فَاطِمَهَ وَ یَدْعُو لَهَا وَ فِی رِوَایَهٍ حَتَّی یُقَبِّلَ عُرْضَ وَجْنَهِ فَاطِمَهَ أَوْ بَیْنَ ثَدْیَیْهَا.

أَبُو بَکْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِیُّ وَ ابْنُ شِهَابٍ الزُّهْرِیُّ وَ ابْنُ الْمُسَیَّبِ کُلُّهُمْ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ وَ أَبُو مُعَاذٍ النَّحْوِیُّ الْمَرْوَزِیُّ وَ أَبُو قَتَادَهَ الْحَرَّانِیُّ عَنْ سُفْیَانَ الثَّوْرِیِّ عَنْ هَاشِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَائِشَهَ وَ الْخَرْکُوشِیُّ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ وَ الْأُشْنُهِیُّ فِی الِاعْتِقَادِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الرِّسَالَهِ وَ أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِی الْأَرْبَعِینَ وَ أَبُو السَّعَادَاتِ فِی الْفَضَائِلِ وَ مِنْ أَصْحَابِنَا أَبُو عُبَیْدَهَ الْحَذَّاءُ

وَ غَيْرُهُ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يُكْثِرُ تَقْبِيلَ فَاطِمَةَ فَأَنْكَرَتْ عَلَيْهِ بَعْضُ نِسَائِهِ فَقَالَ صلى الله عليه و آله إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أَخَذَ بِيَدِی جَبْرَئِيلُ فَأَدْخَلَنِی الْجَنَّةَ فَنَاوَلَنِی مِنْ رُطَبِهَا فَأَكَلْتُهَا فِی رِوَايَةٍ فَنَاوَلَنِی مِنْهَا تُفَّاحَةً فَأَكَلْتُهَا

ص: ۴۲

فَتَحَوَّلَ ذَلِکَ نُطْفَةً فِی صُلْبِی فَلَمَّا هَبَطْتُ إِلَى الْأَرْضِ وَاقَعْتُ خَدِیجَةَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ فَفَاطِمَةُ حَوْرَاءُ إِنْسِیَّةٌ فَكُلَّمَا اشْتَقْتُ إِلَى رَائِحَةِ الْجَنَّةِ شَمِمْتُ رَائِحَةَ ابْنَتِی وَ دَخَلَ النَّبِیُّ صلى الله علیه وآله عَلَى فَاطِمَةَ فَرَآهَا مُنْزَعِجَةً فَقَالَ لَهَا مَا بِكِ فَقَالَتْ الْحُمَیْرَاءُ افْتَخَرَتْ عَلَى أُمِّی أَنَّهَا لَمْ تَعْرِفْ رَجُلًا قَبْلَكَ وَ إِنَّ أُمِّی عَرَفَتْهَا مُسِنَّةً فَقَالَ صلى الله علیه و آله إِنَّ بَطْنَ أُمِّكِ كَانَ لِلْإِمَامَةِ وِعَاءً.

ابْنُ عَبْدِ رَبِّهِ فِی الْعِقْدِ: إِنَّ الْمَهْدِیَّ رَأَى فِی مَنَامِهِ شَرِیكاً الْقَاضِیَ مَصْرُوفاً وَجْهُهُ عَنْهُ فَلَمَّا انْتَبَهَ قَصَّ رُؤْیَاهُ عَلَى الرَّبِیعِ فَقَالَ إِنَّ شَرِیكاً مُخَالِفٌ لَكَ وَ إِنَّهُ فَاطِمِیٌّ مَحْضاً قَالَ الْمَهْدِیُّ عَلَیَّ بِشَرِیكٍ فَأُتِیَ بِهِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَیْهِ قَالَ بَلَغَنِی أَنَّكَ فَاطِمِیٌّ قَالَ أُعِیذُكَ بِاللَّهِ أَنْ تَكُونَ غَیْرَ فَاطِمِیٍّ إِلَّا أَنْ تَعْنِیَ فَاطِمَةَ بِنْتَ كِسْرَى قَالَ لَا وَ لَكِنْ أَعْنِی فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ قَالَ فَتَلْعَنُهَا قَالَ لَا مَعَاذَ اللَّهِ قَالَ فَمَا تَقُولُ فِی مَنْ یَلْعَنُهَا قَالَ عَلَیْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ قَالَ فَالْعَنْ هَذَا یَعْنِی الرَّبِیعَ قَالَ لَا وَ اللَّهِ مَا أَلْعَنُهَا یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ لَهُ شَرِیكٌ یَا مَاجِنُ فَمَا ذِكْرُكَ لِسَیِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ وَ ابْنَةِ سَیِّدِ الْمُرْسَلِینَ فِی مَجَالِسِ الرِّجَالِ قَالَ الْمَهْدِیُّ فَمَا وَجْهُ الْمَنَامِ قَالَ إِنَّ رُؤْیَاكَ لَیْسَتْ بِرُؤْیَا یُوسُفَ علیه السلام وَ إِنَّ الدِّمَاءَ لَا تُسْتَحَلُّ بِالْأَحْلَامِ وَ أُتِیَ بِرَجُلٍ شَتَمَ فَاطِمَةَ إِلَى الْفَضْلِ بْنِ الرَّبِیعِ فَقَالَ لِابْنِ غَانِمٍ انْظُرْ فِی أَمْرِهِ مَا تَقُولُ قَالَ یَجِبُ عَلَیْهِ الْحَدُّ قَالَ لَهُ الْفَضْلُ هِیَ ذَا أُمُّكَ إِنْ حَدَّدْتَهُ فَأَمَرَ بِأَنْ یُضْرَبَ أَلْفَ سَوْطٍ وَ یُصْلَبَ فِی الطَّرِیقِ.

**[ترجمه]مناقب: از معاویه بن ابی سفیان روایت کرده که گفت: «یک روز حضرت امام حسن مجتبی علیه السّلام به حضور پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله مشرف شد و پس از اینکه دامن آن حضرت را گرفت، آهسته مطلبی را به عرض آن بزرگوار رسانید که رنگ مبارک پیغمبر خدا از شنیدنش تغییر کرد.

آنگاه رسول خدا برخاست و به منزل فاطمه زهرا رفت، دست فاطمه را گرفت و او را به سوی خود کشید و به وی فرمود: «از غضب علی بترس! زیرا خدا از غضب علی غضب می کند و از رضایت وی راضی می شود.» وقتی علی علیه السّلام آمد، پیامبر اکرم دست او را گرفت و پس از اینکه فاطمه را حرکت داد، به حضرت علی ابن ابی طالب فرمود: «یا علی! از غضب فاطمه بیمناک باش! زیرا ملائکه از غضب فاطمه غضب می کنند و از رضایت وی راضی می شوند.»

من گفتم: «یا رسول اللّه! با ناراحتی رفتی و با حالتی مسرور مراجعت کردی.» فرمود: «ای معاویه! چگونه خوشحال نباشم در صورتی که بین دو نفری را صلح و سازش دادم که نزد خدا گرامی ترین خلق محسوب می شوند؟»

و در روایت عبدالله بن حارث و حبیب بن ثابت و علی بن ابراهیم است که «این دو در زمین محبوب ترین دو نفر نزد من هستند.»

ابن بابویه می گوید: «این روایت مورد اعتماد نیست، زیرا مقام حضرت علی و فاطمه بالاتر از این است که ما بین آنها اختلاف به وجود بیاید و کار به جایی برسد که رسول خدا بین ایشان را صلح و سازش دهد.»

امام باقر و امام صادق علیهما السّلام می فرمایند: «محال بود پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم بخوابد و صورت فاطمه را نبوسد صورتش را میان پستان های فاطمه می گذاشت و برای آن حضرت دعا می کرد.» و در روایتی دیگر وارد شده است که آن حضرت گونه ها و یا میان دو پستان وی را می بوسید .

گروهی از اهل تسنن و نیز ابو عبیده حذاء، و دیگران از اصحاب ما از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت کرده اند

که فرمود: «پیغمبر اکرم حضرت فاطمه اطهر را زیاد می بوسید. تا جایی که بعضی از زنان آن حضرت نسبت به این امر به آن بزرگوار اعتراض کردند. رسول خدا فرمود: «هنگامی که مرا به معراج بردند، جبرئیل دستم را گرفت و داخل بهشت کرد. آنگاه از رطب های بهشتی به من داد (و بنا به روایتی «یک سیب به من داد»). من آن را خوردم و آن میوه در صلب من به نطفه تبدیل شد. موقعی که به زمین بازگشتم و با خدیجه کبرا همبستر شدم، وی فاطمه را حامله شد. بنابراین فاطمه حوریه ای است انسیه و هر گاه که من مشتاق بوی بهشت می شوم، دخترم فاطمه را می بویم.»

یک روز پیغمبر اکرم نزد فاطمه آمد و دید آن بانو ناراحت است. فرمود: «چه پیش آمده؟» گفت: «عایشه بر مادر من فخر می فروشد و می گوید که من قبل از پیغمبر با کسی ازدواج نکردم، ولی مادر تو پیرزنی بود.» پیامبر خدا به فاطمه فرمود: «رحم مادر تو این لیاقت و ظرفیت را داشت که امام از آن به وجود بیاید.»

ابن عبد ربه در کتاب عقدالفرید می نویسد: مهدی در عالم خواب دید که شریک قاضی صورت خود را از او برگردانیده است. از خواب که بیدار شد این خواب را برای ربیع نقل کرد. ربیع خواب وی را تعبیر کرد و گفت: شریک با تو مخالف و از دوستداران فاطمه است. مهدی گفت: «شریک را نزد من بیاورید.» هنگامی که شریک نزد مهدی آمد، مهدی به وی گفت: «به من گفته اند که تو دوستدار فاطمه هستی؟» شریک گفت: «من تو را در پناه خدا قرار می دهم که دوستدار فاطمه نباشی، مگر اینکه فاطمه دختر کسری را منظور داشته باشی.» مهدی گفت: «منظور من فاطمه دختر حضرت محمّد است.» شریک گفت: «تو فاطمه را لعنت می کنی؟» مهدی پاسخ داد: «پناه به خدا! ابدا!» شریک گفت: «عقیده تو درباره کسی که فاطمه را لعنت کند چیست؟» مهدی گفت: «خدا هر کس را که فاطمه را لعنت می کند، لعنت کند.» شریک گفت: «پس این ربیع را لعنت کن.» ربیع گفت: «نه، یا امیرالمؤمنین! به خدا قسم که من فاطمه را لعنت نمی کنم.» شریک به ربیع گفت: «ای بدجنس! پس آن سخنانی که در مجالس و انجمن های مردان درباره فاطمه اطهر می گفتی چه بود!» مهدی گفت: «پس تعبیر خواب من چیست؟» شریک گفت: «خواب تو که خواب یوسف نیست و ریختن خون ها که به وسیله خواب های آشفته حلال نخواهد شد.»

یک بار مردی را که به فاطمه اطهر ناسزا گفته بود نزد فضل بن ربیع آوردند. فضل به ابن غانم گفت: «تو درباره این مرد چه نظری داری؟» گفت: «باید بر او حد جاری کرد.» فضل به وی گفت: «اگر تو حد خدا را بر او جاری کنی، مثل این است که از مادر خود دفاع کرده باشی.» سپس دستور داد تا هزار تازیانه به او زدند و جنازه اش را بر سر راه به دار آویختند.

**[ترجمه]

«۴۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] رُوِيَ: أَنَّ فَاطِمَةَ تَمَنَّتْ وَكِيلًا عِنْدَ غَزَاهِ عَلِيٍّ علیه السلام فَنَزَلَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا(۱).

صَحِيحُ الدَّارَقُطْنِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَرَ بِقَطْعِ لِصٍّ فَقَالَ اللِّصُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدَّمْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ وَ تَأْمُرُهُ بِالْقَطْعِ

فَقَالَ لَوْ كَانَتِ ابْنَتِی فَاطِمَهُ فَسَمِعَتْ فَاطِمَهُ فَحَزِنَتْ فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ بِقَوْلِهِ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ (۲) فَحَزِنَ

۱- ۱. المزّمّل: ۹.

۲- ۲. الزمر: ۶۵.

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَنَزَلَ لَوْ کانَ فِیهِما آلِهَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتا(۱) فَتَعَجَّبَ النَّبِیُّ مِنْ ذَلِکَ فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ وَ قَالَ کَانَتْ حَزِنَتْ مِنْ قَوْلِکَ فَهَذِهِ الْآیَاتُ لِمُوَافَقَتِهَا لِتَرْضَی.

**[ترجمه]مناقب: همچنین می نویسد: «فاطمه اطهر یک بار که حضرت علی علیه السّلام به جنگ رفته بود، آرزوی داشتن وکیل و کمک کار کرد، این آیه نازل شد: «ربُّ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ، لا إِلهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَکِیلًا.» - . مزمل / ۱ - ، {[اوست] پروردگار خاور و باختر، خدایی جز او نیست، پس او را کارساز خویش اختیار کن.}

در صحیح دارقطنی می نویسد: «پیغمبر معظم اسلام دستور به قطع کردن دست یک دزد داد. دزد گفت: «یا رسول اللَّه! من در اسلام بر او [مجری حد] مقدم بودم، با این حال او را مأمور به قطع دست می کنی؟» فرمود: «آری، ولو اینکه دخترم فاطمه باشد.» چون فاطمه این سخن را شنید محزون گردید. آنگاه جبرئیل نازل شد و این آیه را آورد که می فرماید: «لَئِنْ أَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُک» - . زمر / ۶۵ - ، {اگر برای خدا شریک قائل شوی، ثواب عمل تو نابود خواهد شد.}

پس از نزول این آیه رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله محزون گردید. آنگاه این آیه نازل شد که می فرماید: «لَوْ کانَ فِیهِما آلِهَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتا» - . انبیاء / ۲۲ - ، {اگر خدایانی غیر از خدای یکتا در آسمان و زمین وجود می داشتند، آسمان و زمین فاسد می شدند.} پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم از نزول این آیه تعجب کرد. آنگاه جبرئیل نازل شد و گفت: «چون فاطمه زهرا از این سخن تو که گفتی «و لو اینکه دخترم باشد» ناراحت شد، لذا این آیات برای موافقت فاطمه اطهر نازل شد که خشنود شود.»

**[ترجمه]

بیان

لعل المعنی أن هذه الآیات نزلت لتعلم فاطمه علیها السلام أن مثل هذا الکلام المشروط لا ینافی جلاله المخاطب و المسند إلیه و براءته لوقوع ذلک بالنسبه إلی الرسول صلی الله علیه و آله من الله عز و جل أو لبیان أن قطع ید فاطمه بمنزله الشرک أو أن هذا النوع من الخطاب المراد به الأمه إنما صدر لصدور هذا النوع من الکلام بالنسبه إلی فاطمه فکان خلافا للأولی و الأول أصوب و أوفق بالأصول.

**[ترجمه]شاید معنی چنین باشد که این آیات نازل شد تا فاطمه سلام الله علیها بداند که چنین کلام مشروطی، با جلال و عظمت مخاطب و کسی که به او نسبت داده می شود و نیز با برائت ساحت او منافاتی ندارد، چون همین جریان از سوی خداوند عزوجل نسبت به پیامبر صلی الله علیه و آله اتفاق افتاد. یا برای بیان این جهت است که قطع دست فاطمه به منزله شرک است و یا اینکه منظور از این نوع خطاب امّت هستند و این گونه خطاب صادر گشت، برای اینکه چنین کلامی در حق فاطمه صادر گشته بود که در این صورت بر خلاف احتمال اوّل است و احتمال اوّل درست تر و با اصول سازگارتر است.

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: سُئِلَ الصَّادِقُ عَنْ مَعْنَى حَيَّ عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ فَقَالَ خَيْرُ الْعَمَلِ بِرُّ فَاطِمَةَ وَ وُلْدِهَا وَ فِی خَبَرٍ آخَرَ الْوَلَايَهُ.

أَبُو صَالِحٍ فِی الْأَرْبَعِینَ عَنْ أَبِی حَامِدٍ الْأَسْفَرَائِینِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَوَّلُ شَخْصٍ تَدْخُلُ الْجَنَّهَ فَاطِمَهُ.

عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْجَنَّهَ خَلَقَهَا مِنْ نُورِ وَجْهِهِ ثُمَّ أَخَذَ ذَلِکَ النُّورَ فَقَذَفَهُ فَأَصَابَنِی ثُلُثُ النُّورِ وَ أَصَابَ فَاطِمَهَ ثُلُثُ النُّورِ وَ أَصَابَ عَلِیّاً وَ أَهْلَ بَیْتِهِ ثُلُثُ النُّورِ فَمَنْ أَصَابَهُ مِنْ ذَلِکَ النُّورِ اهْتَدَی إِلَی وَلَایَهِ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَنْ لَمْ یُصِبْهُ مِنْ ذَلِکَ النُّورِ ضَلَّ عَنْ وَلَایَهِ آلِ مُحَمَّدٍ.

الْحُسَیْنُ بْنُ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام وَ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: إِنَّ اللَّهَ لَیَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَهَ وَ یَرْضَی لِرِضَاهَا.

ابْنُ شُرَیْحٍ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام وَ أَبُو سَعِیدٍ الْوَاعِظُ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِی الْفَضَائِلِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْعُکْبَرِیُّ فِی الْإِبَانَهِ وَ مَحْمُودٌ الْأَسْفَرَائِینِیُّ فِی الدِّیَانَهِ رَوَوْا جَمِیعاً أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ: یَا فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ لَیَغْضَبُ لِغَضَبِکِ وَ یَرْضَی لِرِضَاکِ.

أَبُو بَکْرٍ مَرْدَوَیْهِ فِی کِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ سِنَانٍ الْأَوْسِیِّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: حَدَّثَنِی جَبْرَئِیلُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمَّا زَوَّجَ فَاطِمَهَ عَلِیّاً علیه السلام أَمَرَ رِضْوَانَ فَأَمَرَ شَجَرَهَ

۱- ۱. الأنبیاء: ۲۲.

طُوبَی فَحَمَلَتْ رِقَاعاً لِمُحِبِّی آلِ بَیْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَمْطَرَهَا مَلَائِکَهً مِنْ نُورٍ بِعَدَدِ تِیکَ الرِّقَاعِ فَأَخَذَ تِلْکَ الْمَلَائِکَهُ الرِّقَاعَ فَإِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ وَ اسْتَوَتْ بِأَهْلِهَا أَهْبَطَ اللَّهُ الْمَلَائِکَهَ بِتِلْکَ الرِّقَاعِ فَإِذَا لَقِیَ مَلَکٌ مِنْ تِلْکَ الْمَلَائِکَهِ رَجُلًا مِنْ مُحِبِّی آلِ بَیْتِ مُحَمَّدٍ دَفَعَ إِلَیْهِ رُقْعَهَ بَرَاءَهٍ مِنَ النَّارِ.

وَ جَاءَ فِی کَثِیرٍ مِنَ الْکُتُبِ مِنْهَا کَشْفُ الثَّعْلَبِیِّ وَ فَضَائِلُ أَبِی السَّعَادَاتِ: فِی مَعْنَی قَوْلِهِ لا یَرَوْنَ فِیها شَمْساً وَ لا زَمْهَرِیراً(۱) أَنَّهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بَیْنَا أَهْلُ الْجَنَّهِ فِی الْجَنَّهِ بَعْدَ مَا سَکَنُوا رَأَوْا نُوراً أَضَاءَ الْجِنَانَ فَیَقُولُ أَهْلُ الْجَنَّهِ یَا رَبِّ إِنَّکَ قَدْ قُلْتَ فِی کِتَابِکَ الْمُنْزَلِ عَلَی نَبِیِّکَ الْمُرْسَلِ لا یَرَوْنَ فِیها شَمْساً فَیُنَادِی مُنَادٍ لَیْسَ هَذَا نُورَ الشَّمْسِ وَ لَا نُورَ الْقَمَرِ وَ إِنَّ عَلِیّاً وَ فَاطِمَهَ تَعَجَّبَا مِنْ شَیْ ءٍ فَضَحِکَا فَأَشْرَقَتِ الْجِنَانُ مِنْ نُورِهِمَا.

أَبُو عَلِیٍّ الصَّوْلِیُّ فِی أَخْبَارِ فَاطِمَهَ وَ أَبُو السَّعَادَاتِ فِی فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ قَالَ: بَعَثَنِی النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَدْعُو عَلِیّاً فَأَتَیْتُ بَیْتَهُ وَ نَادَیْتُهُ فَلَمْ یُجِبْنِی فَأَخْبَرْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ عُدْ إِلَیْهِ فَإِنَّهُ فِی الْبَیْتِ وَ دَخَلْتُ عَلَیْهِ فَرَأَیْتُ الرَّحَی تَطْحَنُ وَ لَا أَحَدَ عِنْدَهَا فَقُلْتُ لِعَلِیٍّ إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله یَدْعُوکَ فَخَرَجَ مُتَوَشِّحاً حَتَّی أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَأَخْبَرْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله بِمَا رَأَیْتُ فَقَالَ یَا أَبَا ذَرٍّ لَا تَعْجَبْ فَإِنَّ لِلَّهِ مَلَائِکَهً سَیَّاحُونَ فِی الْأَرْضِ مُوَکَّلُونَ بِمَعُونَهِ آلِ مُحَمَّدٍ.

الْحَسَنُ الْبَصْرِیُّ وَ ابْنُ إِسْحَاقَ عَنْ عَمَّارٍ وَ مَیْمُونَهَ أَنَّ کِلَیْهِمَا قَالا: وَجَدْتُ فَاطِمَهَ نَائِمَهً وَ الرَّحَی تَدُورُ فَأَخْبَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ بِذَلِکَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَلِمَ ضَعْفَ أَمَتِهِ فَأَوْحَی إِلَی الرَّحَی أَنْ تَدُورَ فَدَارَتْ.

وَ قَدْ رَوَاهُ أَبُو الْقَاسِمِ الْبُسْتِیُّ فِی مَنَاقِبِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِی الْأَرْبَعِینَ عَنِ الشَّعْبِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مَیْمُونَهَ وَ ابْنِ فَیَّاضٍ فِی شَرْحِ الْأَخْبَارِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهَا علیها السلام رُبَّمَا اشْتَغَلَتْ بِصَلَاتِهَا وَ عِبَادَتِهَا فَرُبَّمَا بَکَی وُلْدُهَا فَرَأَی الْمَهْدَ یَتَحَرَّکُ وَ کَانَ مَلَکٌ یُحَرِّکُهُ.

۱- ۱. الدهر: ۱۳.

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله سَلْمَانَ إِلَى فَاطِمَةَ قَالَ فَوَقَفْتُ بِالْبَابِ وَقْفَةً حَتَّى سَلَّمْتُ فَسَمِعْتُ فَاطِمَةَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ مِنْ جَوًّا وَ الرَّحَى تَدُورُ مِنْ بَرًّا وَ مَا عِنْدَهَا أَنِيسٌ وَ قَالَ فِي آخِرِ الْخَبَرِ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ قَالَ يَا سَلْمَانُ إِنَّ ابْنَتِي فَاطِمَةَ مَلَأَ اللَّهُ قَلْبَهَا وَ جَوَارِحَهَا إِيمَاناً إِلَى مُشَاشِهَا تَفَرَّغَتْ لِطَاعَهِ اللَّهِ فَبَعَثَ اللَّهُ مَلَكاً اسْمُهُ زُوقَابِيلُ وَ فِي خَبَرٍ آخَرَ جَبْرَئِيلُ فَأَدَارَ لَهَا الرَّحَى وَ كَفَاهَا اللَّهُ مَئُونَهَ الدُّنْيَا مَعَ مَئُونَهِ الْآخِرَهِ.

**[ترجمه]مناقب: همچنین روایت می کند: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام راجع به معنی«حی علی خیر العمل» پرسیدند. فرمود: «منظور از این جمله نیکویی کردن به فاطمه اطهر و فرزندان وی است.» و بنا به روایتی دیگر منظور ولایت آل محمّد صلی اللّه علیه و آله است.

ابوصالح در کتاب اربعین از ابو هُرَیره، از پیغمبر مکرم اسلام روایت می کند که فرمود: «اولین شخصی که داخل بهشت می شود فاطمه زهرا است.»

از پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله روایت شده که فرمود: «خدای توانا هنگام آفرینش بهشت، آن را از نور وجه خویشتن آفرید. سپس آن نور را گرفت و پرتاب کرد؛ یک سوم آن نصیب من شد و یک سوم دیگرش به دخترم فاطمه رسید. یک سوم مانده آن نیز به علی و فرزندانش رسید. هر کس که از آن نور به وی رسیده باشد، به ولایت و دوستی آل محمّد صلی اللّه علیه و آله هدایت خواهد شد. کسی که از آن نور به او نرسیده باشد، از ولایت آنان گمراه می گردد.»

گروهی از شیعه و گروه از اهل تسنن از رسول معظم اسلام روایت کرده اند که فرمود: «خدا از رضایت فاطمه راضی و از غضب وی غضبناک می شود.» ابوبکر مردویه در کتاب خود از پیغمبر اعظم اسلام روایت می کند که فرمود: جبرئیل به من گفت: «هنگامی که خدای رئوف فاطمه را برای علی بن ابی طالب علیهما السّلام تزویج کرد، به رضوان امر کرد که به درخت طوبا دستور دهد که آن درخت، رقعه هایی را برای دوستداران آل محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم برگ و بار گیرد. آنگاه ملائکه ای از نور که تعداد آنها با آن رقعه ها مطابق بود، باران بر آنها فرو ریختند و آنها را برگرفتند. وقتی روز قیامت فرا رسد، خدای حکیم ملائکه را با آن رقعه ها فرو می فرستد. هر گاه یکی از آن ملائکه یکی از دوستان آل محمّد را می بیند، یکی از آن رقعه ها را که حکم آزادی وی از جهنم در آن نوشته شده، به وی خواهد داد.»

در کتاب های متعدد، از جمله کشف ثعلبی و کتاب فضائل أبی السعادات، در ذیل این آیه که می فرماید: «لا يَرَوْنَ فِيها شَمْساً وَ لا زَمْهَرِيرا» - . دهر / ۱۳ - ، {اهل بهشت در بهشت آفتاب و سرمایی نمی بینند.} از ابن عباس نقل می کنند که گفت: بعد از آنکه اهل بهشت داخل و ساکن بهشت می شوند، نوری را می بینند که بهشت را نورانی می کند. اهل بهشت می گویند: «پروردگارا! تو در قرآنی که به پیغمبر خود نازل کردی، فرموده ای که آفتاب را در بهشت نمی بینند.» خطاب می رسد: «این نور آفتاب و ماهتاب نیست.» علی و زهرا از چیزی تعجب کردند و خندیدند، این نورانیت بهشت از نور ایشان است.»

ابو علی صولی و ابوالسعادات از ابوذر غفاری روایت می کنند که گفت: «پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله مرا فرستاد تا علی بن ابی طالب علیه السّلام را به حضور آن حضرت بیاورم. من به خانه علی رفتم و او را صدا زدم، ولی آن بزرگوار جواب مرا نداد. نزد پیغمبر خدا باز آمدم و ماجرا را گفتم. فرمود: «علی در خانه است.» برگشتم و زمانی که داخل خانه علی شدم، دیدم

که آسیا خود بخود می چرخد و کسی کنار آن نیست. به علی گفتم: «رسول خدا ترا می خواهد.» علی علیه السّلام به سرعت به حضور پیغمبر آمد. من جریان آسیا را به عرض پیامبر خدا رساندم. آن حضرت فرمود: «ای ابوذر تعجب مکن! زیرا خدا ملائکه ای دارد که در زمین می گردند و موکلند که به آل محمّد صلی اللّٰه علیه و آله کمک کنند.»

حسن بصری و ابن اسحاق از عمار و میمونه روایت کرده اند که: فاطمه اطهر در عالم خواب بود و آسیای وی کار می کرد. وقتی این داستان را برای رسول خدا گفتیم فرمود: «چون خدا ضعف و ناتوانی فاطمه را دید، به آسیا دستور داد که بچرخد و آسیا هم اطاعت کرد.» همین روایت در کتاب مناقب امیرالمؤمنان علیه السّلام و در کتاب اربعین و نیز در شرح الاخبار آورده اند.

روایت شده است که: «چه بسا می شد مواقعی که فاطمه زهرا مشغول نماز و عبادت خویشتن بود و اگر فرزندش گریه می کرد، گهواره وی به حرکت درمی آمد. ملکی بود که آن گهواره را حرکت می داد.»

حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: «پیامبر اسلام سلمان فارسی را نزد فاطمه اطهر فرستاد. سلمان می گوید: «من کنار در ماندم و سلام کردم. شنیدم که فاطمه در داخل خانه مشغول تلاوت قرآن است و آسیا می چرخید، اما کسی کنار آن نبود.»

در آخر روایت می گوید: «پیغمبر خدا لبخند زد و فرمود: «ای سلمان! خدا قلب و اعضای دخترم فاطمه اطهر را از ایمان پر کرده. از این رو فاطمه با فراغ خاطر مشغول عبادت پروردگار می شود. خدا ملکی که نام او زوقابیل (و به روایتی جبرئیل) است فرستاده تا آسیا را بچرخاند. خدا عهده دار کارهای دنیوی و اخروی دخترم می شود.»

**[ترجمه]

بیان

المراد بالجوا داخل البیت و بالبرا خارجه و لم أظفر بهما فی اللغه نعم قال فی النهایه

فِی حَدِیثِ سَلْمَانَ: مَنْ أَصْلَحَ جَوَّانِیَّهُ أَصْلَحَ اللَّهُ بَرَّانِیَّهُ.

أراد بالبرانی العلانیه و الألف و النون من زیادات النسب و أصله من قولهم خرج فلان برا أی خرج إلی البر و الصحراء و قال الفیروزآبادی الجو داخل البیت کالجوانیه و قال فی النهایه فی صفته صلی الله علیه و آله جلیل المشاش أی عظیم رءوس العظام کالمرفقین و الکعبین و الرکبتین و قال الجوهری هی رءوس العظام اللینه التی یمکن مضغها و منه

الحدیث: ملی ء عمار إیمانا إلی مشاشه.

انتهی.

**[ترجمه]منظور از «جوّا» داخل خانه و منظور از «البرّا» خارج خانه است و من به این دو واژه با این معنی در کتاب های لغت دست نیافته ام.

در نهایه گوید: در حدیث سلمان آمده: «من أصلح جوّانیه اصلح الله برانیه»، منظور از «برّانی» همان علانیه و آشکار است و الف و نون هم از فزونی های به هنگام نسبت است و اصل آن از این ریشه است که می گویند «خرج فلان برّاً»، یعنی به بیابان و صحرا رفت .

فیروز آبادی گوید: «جوّ» داخل خانه است، مانند جوّانیه و در نهایه آمده: در وصف پیامبر صلی الله علیه و آله گفته اند: «جلیل المشاش» بود، یعنی سر استخوان های شان بزرگ بود، مانند دو مفرق، کعبین و دو زانو.

جوهری گوید: «مشاش» سر استخوان های نرم است که می شود آنها را جوید و از همین ریشه است حدیثی که می گوید: «ملئ عمّار ایماناً الی مشاشه»، عمّار تا سر استخوان هایش پر از ایمان است. (پایان کلام جوهری)

**[ترجمه]

«۴۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] عَلِيُّ بْنُ مَعْمَرٍ قَالَ: خَرَجَتْ أُمُّ أَيْمَنَ إِلَى مَكَّهَ لَمَّا تُوُفِّيَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ قَالَتْ لَا أَرَى الْمَدِينَهَ بَعْدَهَا فَأَصَابَهَا عَطَشٌ شَدِيدٌ فِي الْجُحْفَهِ حَتَّى خَافَتْ عَلَى نَفْسِهَا قَالَ فَكَسَرَتْ عَيْنَيْهَا نَحْوَ السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَتْ يَا رَبِّ أَ تُعْطِشُنِي وَ أَنَا خَادِمَهُ بِنْتِ نَبِيِّكَ قَالَ فَنَزَلَ إِلَيْهَا دَلْوٌ مِنْ مَاءِ الْجَنَّهِ فَشَرِبَتْ وَ لَمْ تَجُعْ وَ لَمْ تَطْعَمْ سَبْعَ سِنِينَ.

**[ترجمه]مناقب: ام ایمن پس از فاطمه اطهر گفت که من طاقت دیدن جای فاطمه را در مدینه ندارم. بنابراین رهسپار مکه معظمه گردید. هنگامی که به جحفه رسید، آنقدر تشنه اش شده بود که ترسید تلف شود. او چشمان خود را به آسمان دوخت و گفت: «پروردگارا! آیا مرا که خدمتکار دختر پیامبر تویم تشنه می گذاری؟» ناگاه دلوی از آب بهشت برای وی نازل شد. وقتی ام ایمن از آن آب آشامید، به مدت هفت سال گرسنه نشد و غذا نخورد.»

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی کسر من طرفه غض.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «کسر من طرفه» (نگاهش را شکست)، یعنی چشمش را فرو انداخت.

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مَالِکُ بْنُ دِینَارٍ: رَأَیْتُ فِی مُوَدَّعِ الْحَجِّ امْرَأَهً ضَعِیفَهً عَلَی دَابَّهٍ نَحِیفَهٍ وَ النَّاسُ یَنْصَحُونَهَا لِتَنْکُصَ فَلَمَّا تَوَسَّطْنَا الْبَادِیَهَ کَلَّتْ دَابَّتُهَا فَعَذَلْتُهَا فِی إِتْیَانِهَا فَرَفَعَتْ رَأْسَهَا إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَتْ لَا فِی بَیْتِی تَرَکْتَنِی وَ لَا إِلَی بَیْتِکَ حَمَلْتَنِی فَوَ عِزَّتِکَ وَ جَلَالِکَ لَوْ فَعَلَ بِی هَذَا غَیْرُکَ لَمَا شَکَوْتُهُ إِلَّا إِلَیْکَ فَإِذَا شَخْصٌ أَتَاهَا مِنَ الْفَیْفَاءِ وَ فِی یَدِهِ زِمَامُ نَاقَهٍ فَقَالَ لَهَا ارْکَبِی فَرَکِبَتْ وَ سَارَتِ النَّاقَهُ کَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ فَلَمَّا بَلَغْتُ الْمَطَافَ رَأَیْتُهَا تَطُوفُ فَحَلَفْتُهَا مَنْ أَنْتَ فَقَالَتْ أَنَا شُهْرَهُ بِنْتُ مُسْکَهَ بِنْتِ فِضَّهَ خَادِمَهِ الزَّهْرَاءِ علیها السلام.

ص: ۴۶

وَ رَهَنَتْ علیها السلام کِسْوَهً لَهَا عِنْدَ امْرَأهِ زَیْدٍ الْیَهُودِیِّ فِی الْمَدِینَهِ وَ اسْتَقْرَضَتِ الشَّعِیرَ فَلَمَّا دَخَلَ زَیْدٌ دَارَهُ قَالَ مَا هَذِهِ الْأَنْوَارُ فِی دَارِنَا قَالَتْ لِکِسْوَهِ فَاطِمَهَ فَأَسْلَمَ فِی الْحَالِ وَ أَسْلَمَتِ امْرَأَتُهُ وَ جِیرَانُهُ حَتَّی أَسْلَمَ ثَمَانُونَ نَفْساً.

وَ سَأَلَتْ علیها السلام رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَاتَماً فَقَالَ أَ لَا أُعَلِّمُکِ مَا هُوَ خَیْرٌ مِنَ الْخَاتَمِ إِذَا صَلَّیْتَ صَلَاهَ اللَّیْلِ فَاطْلُبِی مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ خَاتَماً فَإِنَّکِ تَنَالِینَ حَاجَتَکِ قَالَ فَدَعَتْ رَبَّهَا تَعَالَی فَإِذَا بِهَاتِفٍ یَهْتِفُ یَا فَاطِمَهُ الَّذِی طَلَبْتِ مِنِّی تَحْتَ الْمُصَلَّی فَرَفَعَتِ الْمُصَلَّی فَإِذَا الْخَاتَمُ یَاقُوتٌ لَا قِیمَهَ لَهُ فَجَعَلَتْهُ فِی إِصْبَعِهَا وَ فَرِحَتْ فَلَمَّا نَامَتْ مِنْ لَیْلَتِهَا رَأَتْ فِی مَنَامِهَا کَأَنَّهَا فِی الْجَنَّهِ فَرَأَتْ ثَلَاثَهَ

قُصُورٍ لَمْ تَرَ فِی الْجَنَّهِ مِثْلَهَا قَالَتْ لِمَنْ هَذِهِ الْقُصُورُ قَالُوا لِفَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ قَالَ فَکَأَنَّهَا دَخَلَتْ قَصْراً مِنْ ذَلِکَ وَ دَارَتْ فِیهِ فَرَأَتْ سَرِیراً قَدْ مَالَ عَلَی ثَلَاثِ قَوَائِمَ فَقَالَتْ علیها السلام مَا لِهَذَا السَّرِیرِ قَدْ مَالَتْ عَلَی ثَلَاثٍ قَالُوا لِأَنَّ صَاحِبَتَهُ طَلَبَتْ مِنَ اللَّهِ خَاتَماً فَنُزِعَ أَحَدُ الْقَوَائِمِ وَ صِیغَ لَهَا خَاتَماً وَ بَقِیَ السَّرِیرُ عَلَی ثَلَاثِ قَوَائِمَ فَلَمَّا أَصْبَحَتْ دَخَلَتْ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَصَّتِ الْقِصَّهَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مَعَاشِرَ آلِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَیْسَ لَکُمُ الدُّنْیَا إِنَّمَا لَکُمُ الْآخِرَهُ وَ مِیعَادُکُمُ الْجَنَّهُ مَا تَصْنَعُونَ بِالدُّنْیَا فَإِنَّهَا زَائِلَهٌ غَرَّارَهٌ فَأَمَرَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَنْ تَرُدَّ الْخَاتَمَ تَحْتَ الْمُصَلَّی فَرَدَّتْ ثُمَّ نَامَتْ عَلَی الْمُصَلَّی فَرَأَتْ فِی الْمَنَامِ أَنَّهَا دَخَلَتِ الْجَنَّهَ فَدَخَلَتْ ذَلِکَ الْقَصْرَ وَ رَأَتِ السَّرِیرَ عَلَی أَرْبَعِ قَوَائِمَ فَسَأَلَتْ عَنْ حَالِهِ فَقَالُوا رَدَّتِ الْخَاتَمَ وَ رَجَعَ السَّرِیرُ إِلَی هَیْئَتِهِ.

أَبُو جَعْفَرٍ الطُّوسِیُّ فِی اخْتِیَارِ الرِّجَالِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ: أَنَّهُ لَمَّا اسْتُخْرِجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مِنْ مَنْزِلِهِ خَرَجَتْ فَاطِمَهُ حَتَّی انْتَهَتْ إِلَی الْقَبْرِ فَقَالَتْ خَلُّوا عَنِ ابْنِ عَمِّی فَوَ الَّذِی بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ لَئِنْ لَمْ تُخَلُّوا عَنْهُ لَأَنْشُرَنَّ شَعْرِی وَ لَأَضَعَنَّ قَمِیصَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی رَأْسِی وَ لَأَصْرُخَنَّ إِلَی اللَّهِ فَمَا نَاقَهُ صَالِحٍ بِأَکْرَمَ عَلَی اللَّهِ مِنْ وُلْدِی قَالَ سَلْمَانُ فَرَأَیْتُ وَ اللَّهِ أَسَاسَ حِیطَانِ الْمَسْجِدِ تَقَلَّعَتْ مِنْ أَسْفَلِهَا حَتَّی لَوْ أَرَادَ رَجُلٌ أَنْ یَنْفُذَ مِنْ تَحْتِهَا نَفَذَ فَدَنَوْتُ مِنْهَا وَ قُلْتُ یَا سَیِّدَتِی وَ مَوْلَاتِی إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی بَعَثَ أَبَاکِ رَحْمَهً فَلَا تَکُونِی نَقِمَهً فَرَجَعَتِ الْحِیطَانُ حَتَّی سَطَعَتِ الْغَبَرَهُ مِنْ أَسْفَلِهَا فَدَخَلَتْ فِی خَیَاشِیمِنَا.

بُرَيْدَهُ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: إِنَّ مَلَكَ الْمَوْتِ خَيَّرَنِي فَاسْتَنْظَرْتُهُ إِلَى نُزُولِ جَبْرَئِيلَ فَتَجَلَّى ابْنَتَهُ فَاطِمَهَ الْغَشْيُ فَقَالَ لَهَا يَا بِنْتِي احْفَظِي عَلَيْكِ فَإِنَّكِ وَ بَعْلَكِ وَ ابْنَيْكِ مَعِي فِي الْجَنَّهِ.

بُشِّرَتْ مَرْيَمُ بِوَلَدِهَا إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَهٍ(۱) وَ بُشِّرَتْ فَاطِمَهُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فِي الْحَدِيثِ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله بَشَّرَهَا عِنْدَ وِلَادَهِ كُلٍّ مِنْهُمَا بِأَنْ يَقُولَ لَهَا لِيَهْنِئْكِ أَنْ وَلَدْتِ إِمَاماً يَسُودُ أَهْلَ الْجَنَّهِ وَ أَكْمَلَ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكِ فِي عَقِبِهَا قَوْلُهُ وَ جَعَلَها كَلِمَهً باقِيَهً فِي عَقِبِهِ (۲) يَعْنِي عَلِيّاً عليه السلام.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: كَانَتْ مُدَّهُ حَمْلِهَا تِسْعَ سَاعَاتٍ.

وَ وَلَدَتْ فَاطِمَهُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ بَيْنَهُمَا سِتَّهُ أَشْهُرٍ عَلَى رِوَايَهٍ وَرَدَتْ.

وَ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ شَرَفُ النَّاسِ بِآبَائِهِمْ وَ نَذَرَتْ أُمُّ مَرْيَمَ لِلَّهِ مُحَرَّراً وَ مُحَمَّدٌ صلى الله عليه و آله أَكْثَرُ الْخَلْقِ تَقَرُّباً إِلَى اللَّهِ فِي سَائِرِ الْأَحْوَالِ وَ ذَلِكَ يُوجِبُ أَنْ يَكُونَ قَدْ أَتَى عِنْدَ أَنْ سَأَلَهُ الزَّهْرَاءُ عليها السلام بِأَضْعَافِ مَا قَالَتْ أُمُّ مَرْيَمَ بِمُوجِبِ فَضْلِهِ عَلَى الْخَلَائِقِ وَ كَانَ نَذْرُهَا مِنْ قِبَلِ الْأُمِّ وَ هُوَ يَقْتَضِي تَنَصُّفَ مَنْزِلَتِهِ مِمَّا يُنْذِرُهُ الْأَبُ قَوْلُهُ وَ كَفَّلَها زَكَرِيَّا(۳) وَ الزَّهْرَاءُ كَفَّلَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ لَا خِلَافَ فِي فَضْلِ كَفَالَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَلَى كُلِّ كَفَالَهٍ وَ كَفَالَهُ الْيَتِيمِ مَنْدُوبٌ إِلَيْهَا وَ كَفَالَهُ الْوَلَدِ وَاجِبَهٌ وَلَدَتْ مَرْيَمُ بِعِيسَى عليه السلام فِي أَيَّامِ الْجَاهِلِيَّهِ وَ وَلَدَتْ فَاطِمَهُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَى فِطْرَهِ الْإِسْلَامِ وَ كَانَ اللَّهُ أَعْلَمَ مَرْيَمَ بِسَلَامَتِهَا وَ بِسَلَامَهِ مَا حَمَلَتْهُ فَلَا يَجُوزُ أَنْ يَتَطَرَّقَ إِلَيْهَا خَوْفٌ وَ الزَّهْرَاءُ حَمَلَتْ بِهِمَا وَ هِيَ لَا تَعْلَمُ مَا يَكُونُ مِنْ حَالِهَا فِي الْحَمْلِ وَ الْوَضْعِ مِنَ السَّلَامَهِ وَ الْعَطَبِ فَيَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ فِي ذَلِكَ مَثُوبَهٌ زَائِدَهٌ وَ لِذَلِكَ فُضِّلَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى الْمَلَائِكَهِ يَوْمَ بَدْرٍ فِي الْقِتَالِ لِأَنَّهُمْ كَانُوا بَيْنَ الْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ فِي سَلَامَتِهِمْ

۱- ۱. آل عمران: ۴۰.

۲- ۲. الزخرف: ۲۸.

۳- ۳. آل عمران: ۳۳.

وَ الْمَلَائِکَهُ لَيْسُوا کَذَلِکَ وَ قِيلَ لَهَا لا تَحْزَنِی (۱) وَ

قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله يَا فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ يَرْضَی لِرِضَاكِ. وَ قِيلَ لَهَا فَنَفَخْنا فِيهِ مِنْ رُوحِنا(۲) وَ فَاطِمَهُ علیها السلام خَامِسَهُ أَهْلِ الْعَبَاءِ وَ افْتِخَارُ جَبْرَئِيلَ بِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ قَوْلُهُ مَنْ مِثْلِی وَ أَنَا سَادِسُ خَمْسَهٍ وَ لَهَا تُساقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيًّا فَكُلِی وَ اشْرَبِی (۳) يَحْتَمِلُ أَنَّ النَّخْلَهَ وَ النَّهَرَ كَانَا مَوْجُودَيْنِ قَبْلَ ذَلِکَ لِأَنَّهُ لَمْ يَبْقَ لَهُمَا أَثَرٌ مِثْلُ مَا بَقِیَ لِزَمْزَمَ وَ الْمَقَامِ وَ مَوْضِعِ التَّنُّورِ وَ انْفِلَاقِ الْبَحْرِ وَ رَدِّ الشَّمْسِ وَ لِلزَّهْرَاءِ علیها السلام حَدِيثُ التَّمْرِ الصَّيْحَانِيِّ وَ قُدْسُ الْمَاءِ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ بَكَتْ أُمُّ أَيْمَنَ وَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاطِمَهُ زَوَّجْتَهَا وَ لَمْ تَنْثُرْ عَلَيْهَا شَيْئاً فَقَالَ يَا أُمَّ أَيْمَنَ لِمَ تَكْذِبِينَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمَّا زَوَّجَ فَاطِمَهَ عَلِيّاً أَمَرَ أَشْجَارَ الْجَنَّهِ أَنْ تَنْثُرَ عَلَيْهِمْ مِنْ حُلِيِّهَا وَ حُلَلِهَا وَ يَاقُوتِهَا وَ دُرِّهَا وَ زُمُرُّدِهَا وَ إِسْتَبْرَقِهَا فَأَخَذُوا مِنْهَا مَا لَا يَعْلَمُونَ.

وَ تَكَلَّمَتِ الْمَلَائِكَهُ مَعَ مَرْيَمَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفاكِ عَلی نِساءِ الْعالَمِينَ (۴) أَرَادَ نِسَاءَ عَالَمِ أَهْلِ زَمَانِهَا كَقَوْلِهِ لِبَنِی إِسْرَائِيلَ وَ أَنِّی فَضَّلْتُكُمْ عَلَی الْعالَمِينَ (۵) وَ لَيْسُوا بِأَفْضَلَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قَوْلُهُ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّهٍ(۶) ثُمَّ إِنَّ الصِّفَاتِ فِی هَذِهِ الْآيَهِ يُشَارِكُهَا غَيْرُهَا قَوْلُهُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ إِلَی قَوْلِهِ ذُرِّيَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ (۷) وَ فَاطِمَهُ وَ ذُرِّيَّتُهَا مِنْ جُمْلَتِهِمْ. وَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله: فَاطِمَهُ سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

وَ إِنَّهَا لَتَقُومُ فِی مِحْرَابِهَا فَيُسَلِّمُ عَلَيْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ وَ يُنَادُونَهَا بِمَا نَادَتْ بِهِ الْمَلَائِكَهُ مَرْيَمَ فَيَقُولُونَ يَا فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفاكِ عَلی نِساءِ الْعالَمِينَ (۸)

۱- ۱. مريم: ۲۴.

۲- ۲. التحريم: ۱۲.

۳- ۳. مريم: ۲۵ و ۲۶.

۴- ۴. آل عمران: ۳۷.

۵- ۵. البقره: ۴۴.

۶- ۶. آل عمران: ۱۰۶.

۷- ۷. آل عمران: ۳۱.

۸- ۸. آل عمران: ۳۷.

وَ إِنَّهُ كُلَّما دَخَلَ عَلَيْها زَكَرِيَّا الْمِحْرابَ وَجَدَ عِنْدَها رِزْقاً(۱) وَ لَيْسَ فِي نَفْسِ الْآيَهِ أَنَّ ذَلِكَ كَانَ اللَّهُ تَعَالَى يَخْلُقُهُ اخْتِرَاعاً أَوْ يَأْتِيهَا بِهِ الْمَلَكُ وَ إِنَّمَا هُوَ يَدُلُّ عَلَى كَثْرَهِ شُكْرِهَا لِلَّهِ تَعَالَى كَمَا تَقُولُ رَزَقَنِيَ اللَّهُ الْيَوْمَ دِرْهَماً كَمَا قَالَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ (۲) وَ لِلزَّهْرَاءِ مِنْ هَذَا الْبَابِ مَا لَا يُنْكِرُهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ الْمِقْدَادِ وَ خَبَرِ الطَّائِرِ وَ الرُّمَّانِ وَ الْعِنَبِ وَ التُّفَّاحِ وَ السَّفَرْجَلِ وَ غَيْرِهَا وَ ذَلِكَ مِمَّا يُقْطَعُ عَلَى أَنَّهَا كَانَتْ تَأْكُلُ مَا لَمْ يَكُنْ لِغَيْرِهَا مِنْ جَمِيعِ الْخَلْقِ بَعْدَ هُبُوطِ آدَمَ وَ حَوَّاءَ.

وَ فِي الْحَدِيثِ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَخَلَ عَلَى فَاطِمَهَ وَ هِيَ فِي مُصَلَّاهَا وَ خَلْفَهَا جَفْنَهٌ يَفُورُ دُخَانُهَا فَأَخْرَجَتْ فَاطِمَهُ الْجَفْنَهَ فَوَضَعَتْهَا بَيْنَ أَيْدِيهِمَا فَسَأَلَ عَلِيٌّ عليه السلام أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَ رِزْقِهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ.

وَ رُزِقَ مَرْيَمُ مِنَ الْجَنَّهِ وَ خُلِقَ فَاطِمَهُ مِنْ رِزْقِ الْجَنَّهِ وَ فِي الْحَدِيثِ: فَنَاوَلَنِي جَبْرَئِيلُ رُطَبَهً مِنْ رُطَبِهَا فَأَكَلْتُهَا فَتَحَوَّلَتْ ذَلِكَ نُطْفَهً فِي صُلْبِي.

وَ قَدْ مَدَحَ اللَّهُ تَعَالَى مَرْيَمَ فِي الْقُرْآنِ بِعِشْرِينَ مِدْحَهً وَ صَحَّ فِي الْأَخْبَارِ لِفَاطِمَهَ عِشْرُونَ اسْماً كُلُّ اسْمٍ يَدُلُّ عَلَى فَضِيلَهٍ ذَكَرَهَا ابْنُ بَابَوَيْهِ فِي كِتَابِ مَوْلِدِ فَاطِمَهَ عليها السلام وَ قَالَ لَهَا وَ مَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَها(۳) يُرِيدُ بِذَلِكَ الْعَفَافَ لَا الْمُلَامَسَهَ وَ الذُّرِّيَّهَ لِأَنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ كَذَلِكَ لَجَعَلَ حَمْلَهَا لَهُ وَ وَضْعَهَا وَ مَخَاضَهَا بِغَيْرِ مَا جَرَتْ بِهِ الْعَادَهُ فَلَمَّا جَعَلَهُ عَلَى مَجْرَى الْعَادَهِ دَلَّ عَلَى مَقَالِنَا وَ يُؤَكِّدُ ذَلِكَ الْأَخْبَارُ الْوَارِدَهُ فِي مَدْحِ التَّزْوِيجِ وَ طَلَبِ الْوَلَدِ وَ ذَمِّ الْعُزُوبَهِ وَ قَالَ تَعَالَى لِلزَّهْرَاءِ وَ لِأَوْلَادِهَا إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ (۴) حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ

وَ إِنَّ مَرْيَمَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا*** وَ جَاءَتْ بِعِيسَى كَبَدْرِ الدُّجَى

فَقَدْ أَحْصَنَتْ فَاطِمُ بَعْدَهَا*** وَ جَاءَتْ بِسِبْطَيْ نَبِيِّ الْهُدَى.

**[ترجمه]مناقب: همچنین از مالك بن دینار روایت می کند که گفت: «نزدیک مراسم حج، زن ناتوانی را دیدم که بر شتری ضعیف و نحیف سوار و عازم حج بود. مردم از همه سو او را نصیحت می کردند که باز گردد. هنگامی که به وسط صحرا رسیدیم، شتر او از حرکت ماند. آن زن مدتی شتر خود را سرزنش می کرد که چرا راه نمی رود. سپس سرش را به طرف آسمان بلند کرد و گفت: «بار خدایا! نه مرا در خانه ام گذاشتی و نه به خانه خودت رسانیدی. به عزت و جلال خودت قسم اگر کسی غیر از تو این عمل را با من انجام داده بود، شکایت او را به تو می کردم!» ناگاه شخصی که مهار ناقه ای را در دست داشت، از طرف بیابان به سوی او آمد و به وی گفت: «سوار شو!» وقتی زن سوار شد، آن ناقه همچون برق جهنده به راه افتاد. موقعی که من مشغول طواف بودم آن زن را دیدم که طواف می کرد. او را قسم دادم و گفتم: «تو کیستی؟» گفت: «من شهره، دختر مسکه، دختر فضه کنیز فاطمه زهرایم .

فاطمه اطهر در مدینه طیبه لباس خود را نزد زن مردی یهودی که او را زید می گفتند به عنوان وثیقه گذاشت و مقداری جو قرض کرد. موقعی که زید داخل خانه خویش شد و نوری را که از آن لباس می تراوید مشاهده کرد، پرسید: «این نورها از کجا در خانه ما می تابد؟» همسرش پاسخ داد: «از لباس فاطمه زهرا است.» آن یهودی به همراه همسرش فورا اسلام آوردند و

تعداد هشتاد نفر از همسایگان وی نیز به دین مقدس اسلام مشرف شدند.

یک بار فاطمه زهرا علیها السّلام از پدرش پیغمبر اعظم اسلام انگشتری خواست. پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله و سلم به وی فرمود: «آیا می خواهی مطلبی را به تو تعلیم دهم که بهتر از انگشتر باشد؟ هر گاه نماز شب خواندی، از خدای رئوف انگشتر بخواه تا حاجت تو روا شود.»

وقتی آن بانوی معظمه دعا کرد، هاتفی ندا داد: «ای فاطمه! آن چیزی که تو از من می خواهی زیر جانماز تو است» موقعی که جانماز را برداشت، با انگشتر یاقوتی مواجه شد که فوق العاده گرانبها بود. آن را در دست کرد و بسیار خوشحال گردید.

یک بار فاطمه زهرا در خواب، در عالم رویا دید که گویی در بهشت است و سه قصر را دید که در بهشت نظیر آنها وجود نداشت. پرسید: «این قصرها از آن کیست؟» گفتند: «از آن فاطمه دختر محمّد است.» سپس گویا داخل یکی از آن قصرها شد، گردشی در قصر کرد و چشمش به تختی افتاد که بر سه پایه کج شده بود. پرسید: «چرا این تخت بر سه پایه کج شده است؟» گفتند: «صاحب قصر یک انگشتر از خدا خواست. یک پایه آن را کندند و با آن انگشتری ساختند. به همین خاطر است که تخت دارای سه پایه است.»

صبح که شد فاطمه زهرا به حضور پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله رسید و داستان خواب خود را برای آن حضرت شرح داد. پیغمبر فرمود: «ای گروه عبدالمطب! دنیا برای شما نیست، بلکه آخرت از برای شماست. وعده گاه شما بهشت است. دنیا را برای چه می خواهید، چرا که دنیا از بین رفتنی و فریبنده است؟»

سپس پیغمبر به حضرت فاطمه اطهر دستور داد تا آن انگشتر را زیر جا نماز بگذارد و روی آن به خواب رود. در عالم خواب دید که داخل بهشت شد و دوباره وارد آن قصر گردید. وقتی به آن تخت رسید دید که تخت دارای چهار پایه است. وقتی علت را جویا شد گفتند: «چون صاحب آن انگشتر آن را برگرداند، این تخت به صورت اولیه خود بازگشت.»

ابوجعفر طوسی در کتاب اختیارالرجال، از امام جعفر صادق علیه السّلام، از سلمان فارسی روایت می کند که فرمود: «روزی که امیرالمؤمنین علی علیه السّلام را از خانه اش به طرف مسجد بردند، فاطمه زهرا هم از خانه خارج شد، کنار قبر پدرش پیغمبر آمد و گفت: «پسر عموی مرا رها کنید! به حق آن خدایی که حضرت محمّد را به حق مبعوث کرده، اگر علی را رها نکنید، موی سرم را پریشان می کنم، پیراهن پدرم رسول خدا را روی سرم می گذارم و به خدا شکایت می برم. نزد خدا ناقه صالح که از فرزندان من عزیزتر نبود.»

سلمان می گوید: «به خدا قسم که دیدم پایه های دیوارهای مسجد به گونه ای از پی کنده شد که اگر شخصی می خواست داخل آنها شود، می توانست. من نزدیک فاطمه اطهر رفتم و گفتم: «ای بانوی بزرگوار! خدای سبحان پدر تو را مبعوث کرد که (برای عالم) رحمت باشد. مبادا تو در حق این مردم نفرین کنی.» ناگاه دیدم پایه های دیوارها به جای خود بازگشتند. به قدری گرد و غبار از زیر آنها برخاست که داخل بینی های ما شد.»

بُرَیده از پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله روایت کرده که فرمود: «موقعی که ملک الموت نزد من آمد گفتم: «صبر کن تا

جبرئیل بیاید.» فاطمه اطهر پس از شنیدن این حرف از حال رفت. رسول خدا به وی فرمود: «ای دختر عزیزم! خویشتندار باش، زیرا تو با شوهرت و فرزندانت با من در بهشت خواهید بود.»

ولادت حضرت عیسی به مریم بشارت داده شد. چنان که خدای علیم در این آیه به مریم می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ یُبَشِّرُكِ بِكَلِمَه» - . انبیا / ۴۰ - ، {خدا تو را به ولادت عیسی مژده می دهد.} بشارت ولادت حسن و حسین نیز به فاطمه اطهر داده شد. چنان که در روایت وارد شده: «پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله پیش از ولادت هر یک از ایشان، به فاطمه بشارت داد و فرمود: «مبارك باشد، این امامی که تو به دنیا می آوری بزرگ اهل بهشت خواهد بود، خدا نعمت امامت را در نسل او تکمیل خواهد کرد.»

منظور از این آیه که می فرماید: «وَ جَعَلَها كَلِمَةً باقِيَةً فِی عَقِبِهِ» - . زخرف / ۴۰ - ، {و او آن را در پی خود سخنی جاویدان کرد.} حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: «مدت باردار بودن حضرت مریم نه ساعت بوده. فاطمه اطهر هم حضرت حسنین را به ترتیبی به دنیا آورد که فاصله بین تولد ایشان شش ماه بود. مریم دختر عمران بود و فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم بود و شریف و محترم بودن انسان ها از ناحیه پدرانشان است.»

مادر حضرت مریم نذر کرد فرزندی بیاورد که جز به عبادت، به کار دیگری نپردازد. حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله در هر حال بیشتر از همه مردم به خدا تقرب می جست. به همین علت زمانی که زهرا را از خدا خواست، خواسته اش فراتر از خواسته مادر مریم بود. زیرا حضرت محمّد بر تمامی خلائق افضل بود (پس باید خواسته وی هم افضل باشد). حضرت مریم را مادرش نذر کرد، ولی فاطمه اطهر را پدرش نذر کرد. معلوم است که اهمیت مادر نصف اهمیت پدر است.

همان طور که خدا در این آیه می فرماید: «وَ كَفَّلَها زَكَرِيَّا» - . آل عمران / ۳۳ - ، {حضرت زکریا متکفل مریم شد}، پیامبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله نیز متکفل حضرت فاطمه زهرا گردید. اختلافی نیست که تکفل و سرپرستی پیغمبر اسلام از هر سرپرستی بالاتر است. کفالت یتیم مستحب است ولی کفالت فرزند واجب.

حضرت مریم فرزند خود عیسی را در زمان جاهلیت به دنیا آورد، ولی فاطمه اطهر حضرت حسنین علیهما السّلام را بر فطرت اسلام زایید. خدای علیم حضرت مریم را آگاه کرد که تو و فرزندت به سلامت خواهید بود، از این روی دلیلی نداشت که مریم بیمناك و ترسان باشد. ولی موقعی که حضرت فاطمه زهراحسنین را حامله شد، نمی دانست در زمان حاملگی و زایمان چه حالی خواهد داشت. این خود باعث می شود که ثواب حضرت زهرا بیشتر باشد.

به همین علت است که مقام مسلمین در جنگ بدر از مقام ملائکه بالاتر بود، زیرا مسلمین در مورد سلامتی خود در خوف و رجاء بودند، ولی ملائکه این طور نبودند (یعنی سلامتی ملائکه در معرض خطر قرار نگرفته بود).

به حضرت مریم چنان که در این آیه می فرماید، گفته شد: {محزون مباش}، پیامبر اسلام هم به حضرت زهرای اطهر فرمود: «ای فاطمه! خدا از خشنودی تو خشنود می شود.»

در ایـن آیه دربـاره حضـرت مریم می فرمایـد: «فَنَفَخْنـا فِیهِ مِنْ رُوحِنـا» - . تحریم / ۱۲ - ، {مـا از روح خـود به حضـرت مریم دمیـدیم.} فاطمه هم پنجمین نفر از اهل کساء بود که جبرئیل به وجود ایشان افتخار کرد و گفت: «کیست مثل من، در صورتی که ششمین نفر آنان هستم.»

در این آیات که درباره حضرت مریم می فرمایـد: «تُساقِطْ عَلَیْکِ رُطَباً جَنِیًّا فَکُلِی وَ اشْـرَبِی» - . مریم / ۲۵ - ۲۶ - ، {درخت، خرمـای تـازه برای تو فرو می ریزد. پس تو از آن خرمـا بخور و از آب نهر بیاشام.} احتمال می رود که آن درخت خرما و نهر آب، پیش از این اتفاق وجود داشـته انـد، زیرا اثری از آنها باقی نمانده است. ولی اثر زمزم، مقام ابراهیم، موضع تنور، شـکافته شدن دریا و برگشـتن آفتاب (برای حضـرت علی) همچنان باقی است. داسـتان خرمای صـیحانی و آب مقدس درباره حضـرت فاطمه است.

روایت شـده است که ام ایمن گریـان نزد حضـرت محمّـد صـلی اللّه علیه و آله آمـد و گفت: «یا رسول اللّه! تو فاطمه را شوهر دادی و چیزی نثار او نکردی!» پیامبر خـدا فرمود: «ای ام ایمن، چرا کـذب می گویی؟ زیرا موقعی که خدای حکیم فاطمه زهرا را به نکاح علی درآورد، به درختان بهشت دسـتور داد تا از زر و زیور، یاقوت، درّ، زمرد و استبرق خود فرو ریختند و به قدری از این جواهرات برگرفتند که اندازه آن را نمی دانند.»

ملائکه چنان که در این آیه می فرمایـد: {با حضـرت مریم به تکلم درآمدنـد و گفتنـد: «خـدا ترا برگزید و پاکیزه ساخت و از میـان زنان عالم انتخاب کرد.»}، منظور از زنان عالم که قرآن فرموده، فقط زنان زمان حضـرت مریم بوده است. همان طور که خـدای سـبحان در این آیه درباره بنی اسـرائیل می فرماید: «وَ أَنِّی فَضَّلْتُکُمْ عَلَی الْعالَمِین» - . بقره / ۴۴ - ، {من شـما را بر اهل عالم برتری دادم..} در صورتی که بنی اسرائیل از مسلمانان افضل و برتر نیستند، زیرا خدای رئوف در این آیه درباره مسلمانان می فرماید: «کُنْتُمْ خَیْرَ أُمَّه» - . آل عمران / ۱۰۶ - ، {شما بهترین امت هستید.}

صفاتی که در این آیه است با آیه دیگر مشابهت دارند. چنان که در آیه می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ اصْـطَفی آدَم» - . آل عمران / ۳۱ - ، {خدا حضـرت آدم را برگزید} تا آنجا که می فرماید: «ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْض» - . آل عمران / ۳۴ - ، {ذریه ای که بعضی از آنان از بعضی دیگرند.} فاطمه و ذریه وی از همین ذریه اند که قرآن فرموده است.

از طرفی پیغمبر صـلی اللّه علیه و آله دربـاره فـاطمه فرموده است: «فـاطمه بزرگ ترین زنـان اولین و آخرین اهل عالم است. هر گـاه که وی در محراب عبـادت می ایسـتد، هفتـاد هزار نفر از ملائـکه مقربین به او سـلام می کننـد و همان سـخنی را به او می گویند که به حضرت مریم می گفتند.»یعنی همان سخن که در این آیه به آن اشاره شده و می فرماید: {خدا ترا انتخاب کرد و از بین زنان عالم برگزید.}

در این آیه می فرمایـد: {هر گاه حضـرت زکریا نزد مریم می رفت، غـذایی نزد او می یافت.} در این آیه نوشـته نشده که خدا غـذای حضـرت مریم را فورا برای وی مهیـا می کرد، یـا اینکه ملکی غـذای وی را حاضـر می کرد. معنـایی که از این آیه فقط مسـتفاد می شود فقط این است که حضـرت مریم خیلی شـکرگزار بود. مثل اینکه بگویی خـدا یک درهم به من رزق و روزی داد. همچنین در این آیه به پیغمبر می فرماید: «قُلْ کُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّه» - . نسا / ۸۱ - ، {بگو هر نعمتی از سوی خداست.}

از این قبیـل فضائـل و مناقب به انـدازه ای برای فاطمه برشـمارده شـده که هیـچ مسـلمانی آنها را انکار نمی کنـد. نظیر حـدیث مقـداد، خبر طیر، انار، انگور، سـیب، گلابی و غیره. این موضوع قطعی است که فاطمه زهرا بعـد از هبوط حضـرت آدم و حوا، میوه هایی مصرف می کرد که برای دیگران نبود.

در حدیث وارد شده که پیغمبر صـلی اللّٰه علیه و آله یک بار زمانی به خانه فاطمه اطهر آمد که آن بانو در محراب عبادت بود. پشت سـر آن بـانو کـاسه ای غـذا قرار داشت که بخار از آن بر می خاست. فاطمه اطهر آن کاسه را نزد پیغمبر و حضـرت علی گذاشت تا تناول کنند. علی علیه السّـلام به فاطمه گفت: «این غذا از کجا نصـیب تو شده؟» گفت: از فضل خدا، زیرا {خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.}

رزق و روزی حضـرت مریم از بهشت عطا شده، ولی فاطمه اطهر از رزق و روزی بهشت آفریده شد. همان طور که در حدیث وارد شـده پیغمـبر خـدا فرمود: «یـک بـار جبرئیـل از رطب هـای بهشـتی به من داد و من آن را خوردم آن میوه به نطفه تبـدیل گردید (و فاطمه از آن خلق شد). خدا در قرآن مجید در بیست جا حضرت مریم را مدح فرموده، ولی فاطمه زهرا دارای بیست نام است که هر یک از آنها بر فضیلت او دلالت می کنند. این بیست نام را ابن بابویه در کتاب مولد فاطمه ثبت کرده است.

خدای حکیم در این آیه درباره حضـرت مریم می فرماید: «وَ مَرْیَمَ ابْنَتَ عِمْرانَ الَّتِی أَحْصَنَتْ فَرْجَها» – . تحریم / ۱۲ – ، {مریم دختـر عمران که نـاموس خـود را نگـاه داشت.} منظـور از این آیه عفت داشـتن است، نه ملاـمسه و ذریه، زیرا اگر چنین نبود، حمـل و زایمـانی غیر عـادی را برای وی قرار می داد. همین که خداونـد حمل و زایمان او را به طور عادی قرار داده، بر قول ما دلالت می کند. اخباری که بر مدح ازدواج و طلب فرزند و مذمت عزب بودن وارد شده نیز تأیید کننده این موضوع است.

در صورتی که خدا درباره حضرت فاطمه، در این آیه می فرماید: «إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ» – . احزاب / ۳۴ – ، {جز این نیست که خدا تصمیم گرفته رجس و پلیدی را از شما اهل بیت دور گرداند.}

حسان بن ثابت می گوید:

مریم ناموس خود را حفظ کرد و عیسی را نظیر ماه شب چهارده به دنیا آورد.

بعد از مریم، حضرت زهرا بود که ناموس خویش را حفظ کرد و دو سبط هدایت گر پیامبر را به دنیا آورد

**[ترجمه]

«۴۷»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه]: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلَى عَلِیٍّ فَوَجَدَهُ هُوَ وَ فَاطِمَةَ علیها السلام

۱- ۱. آل عمران: ۳۴.

۲- ۲. النساء: ۸۱.

۳- ۳. التحریم: ۱۲.

۴- ۴. الأحزاب: ۳۴.

يَطْحَنَانِ فِي الجاروش [الْجَاوَرْسِ] فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَيُّكَمَا أَعْيَا فَقَالَ عَلِيٌّ فَاطِمَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهَا قُومِي يَا بُنَيَّهِ فَقَامَتْ وَ جَلَسَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَوْضِعَهَا مَعَ عَلِيٍّ عليه السلام فَوَاسَاهُ فِي طَحْنِ الْحَبِّ.

**[ترجمه]فضائل و روضه الواعظين: يک روز پيامبر معظم اسلام صلى اللّه عليه و آله نزد اميرالمؤمنين على عليه السّلام آمد و ديد كه على و فاطمه عليهما السّلام مشغول آسيا كردن هستند. رسول خدا فرمود: «كدام يک از شما خسته شده ايد؟» على گفت: «فاطمه.» پيغمبر فرمود: «اى دختر عزيزم برخيز!» فاطمه برخاست و پيامبر به جاى وى نشست و با على عليه السّلام مشغول آسيا كردن گرديد.

**[ترجمه]

«۴۸»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ كِتَابِ مَعَالِمِ الْعِتْرَهِ، لِعَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْأَخْضَرِ بِأَسَانِيدِهِ مَرْفُوعاً إِلَى قَتَادَهَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ وَ خَيْرُ نِسَائِهَا فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله.

وَ بِإِسْنَادِهِ إِلَى أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ يَرْفَعُهُ إِلَى أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ: حَسْبُكَ مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ آسِيَهُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ امْرَأَهُ فِرْعَوْنَ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ: حَسْبُكَ مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ مِنْهُ قَالَتْ عَائِشَهُ لِفَاطِمَهَ عَلَيْهَا السَّلَامُ أَ لَا أُبَشِّرُكِ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لَسَيِّدَاتُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ أَرْبَعٌ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ خَدِيجَهُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ آسِيَهُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ امْرَأَهُ فِرْعَوْنَ.

وَ مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: أَقْبَلَتْ فَاطِمَهُ تَمْشِي كَأَنَّ مِشْيَتَهَا مِشْيَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ مَرْحَباً يَا بِنْتِي ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ أَسَرَّ إِلَيْهَا حَدِيثاً فَبَكَتْ قُلْتُ اسْتَخَصَّكِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله بِحَدِيثِهِ ثُمَّ تَبْكِينَ ثُمَّ أَسَرَّ إِلَيْهَا حَدِيثاً فَضَحِكَتْ فَقُلْتُ مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ فَرَحاً أَقْرَبَ مِنْ حُزْنٍ فَسَأَلْتُهَا عَمَّا قَالَ فَقَالَتْ مَا كُنْتُ لِأُفْشِيَ سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله سَأَلْتُهَا فَقَالَتْ أَسَرَّ إِلَيَّ فَقَالَ إِنَّ جَبْرَئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يُعَارِضُنِي بِالْقُرْآنِ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّهً وَ إِنَّهُ عَارَضَنِي بِهِ الْعَامَ مَرَّتَيْنِ وَ لَا أَرَاهُ إِلَّا قَدْ حَضَرَ أَجَلِي وَ إِنَّكِ أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِي لُحُوقاً بِي وَ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكِ فَبَكَيْتُ لِذَلِكِ فَقَالَ أَ لَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَهَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ فَضَحِكْتُ لِذَلِكِ (۱).

۱- ۱. راجع المصدر ج ۲ ص ۸- المطبعه الإسلاميه.

وَ رَوَی ابْنُ خَالَوَیْهِ فِی کِتَابِ الْآلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحَنْبَلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ قُضَاعَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (۱) بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْکَرِیِّ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَ حَوَّاءَ تَبَخْتَرَا فِی الْجَنَّهِ فَقَالَ آدَمُ لِحَوَّاءَ مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقاً هُوَ أَحْسَنُ مِنَّا فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَی جَبْرَئِیلَ ائْتِ بِعَبْدَیَّ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَی فَلَمَّا دَخَلَا الْفِرْدَوْسَ نَظَرَا إِلَی جَارِیَهٍ عَلَی دُرْنُوکٍ مِنْ دَرَانِیکِ الْجَنَّهِ وَ عَلَی رَأْسِهَا تَاجٌ مِنْ نُورٍ وَ فِی أُذُنَیْهَا قُرْطَانِ مِنْ نُورٍ قَدْ أَشْرَقَتِ الْجِنَانُ مِنْ حُسْنِ (۲)

وَجْهِهَا فَقَالَ آدَمُ حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ مَنْ هَذِهِ الْجَارِیَهُ الَّتِی قَدْ أَشْرَقَتِ الْجِنَانُ مِنْ حُسْنِ (۳) وَجْهِهَا فَقَالَ هَذِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ نَبِیٍّ مِنْ وُلْدِکَ یَکُونُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ قَالَ فَمَا هَذَا التَّاجُ الَّذِی عَلَی رَأْسِهَا قَالَ بَعْلُهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ ابْنُ خَالَوَیْهِ الْبَعْلُ فِی کَلَامِ الْعَرَبِ خَمْسَهُ أَشْیَاءَ

الزَّوْجُ وَ الصَّنَمُ مِنْ قَوْلِهِ أَ تَدْعُونَ بَعْلًا(۴) وَ الْبَعْلُ اسْمُ امْرَأَهٍ وَ بِهَا سُمِّیَتْ بَعْلَبَکُ وَ الْبَعْلُ مِنَ النَّخْلِ مَا شَرِبَ بِعُرُوقِهِ مِنْ غَیْرِ سَقْیٍ وَ الْبَعْلُ السَّمَاءُ وَ الْعَرَبُ یَقُولُ السَّمَاءُ بَعْلُ الْأَرْضِ قَالَ فَمَا الْقُرْطَانِ اللَّذَانِ فِی أُذُنَیْهَا قَالَ وَلَدَاهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ قَالَ آدَمُ حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ أَ خُلِقُوا قَبْلِی قَالَ هُمْ مَوْجُودُونَ فِی غَامِضِ عِلْمِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ تُخْلَقَ بِأَرْبَعَهِ آلَافِ سَنَهٍ.

وَ عَنِ ابْنِ خَالَوَیْهِ مِنْ کِتَابِ الْآلِ یَرْفَعُهُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ حَتَّی تَجُوزَ فَاطِمَهُ عَلَیْهَا السَّلَامُ بِنْتُ

۱- ۱. فی المصدر: عبدان راجع ج ۲ ص ۱۲، اختصر العلّامه المجلسیّ قدّس سرّه سند الحدیث.

۲- ۲. و(۳) فی المصدر من نور وجهها فی کلا الموضعین.

۳- ۲. و(۳) فی المصدر من نور وجهها فی کلا الموضعین.

۴- ۴. الصافّات: ۱۲۵.

مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله.

وَ زَادَ ابْنُ عَرَفَهَ عَنْ رِجَالِهِ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یَا أَهْلَ الْجَمْعِ نَکِّسُوا رُءُوسَکُمْ وَ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ حَتَّی تَجُوزَ فَاطِمَهُ عَلَیْهَا السَّلَامُ عَلَی الصِّرَاطِ فَتَمُرُّ وَ مَعَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ جَارِیَهٍ مِنَ الْحُورِ الْعِینِ.

وَ مِنْهُ عَنْ نَافِعِ بْنِ أَبِی الْحَمْرَاءِ قَالَ: شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثَمَانِیَهَ أَشْهُرٍ إِذَا خَرَجَ إِلَی صَلَاهِ الْغَدَاهِ مَرَّ بِبَابِ فَاطِمَهَ عَلَیْهَا السَّلَامُ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ الصَّلَاهَ إِنَّمَا یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً(۱).

وَ مِنْهُ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: یَا فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ لَیَغْضَبُ لِغَضَبِکِ وَ یَرْضَی لِرِضَاکِ.

وَ مِنْ کِتَابِ أَبِی إِسْحَاقَ الثَّعْلَبِیِّ عَنْ جُمَیْعِ بْنِ عُمَیْرٍ عَنْ عَمَّتِهِ قَالَتْ: سَأَلْتُ عَائِشَهَ مَنْ کَانَ أَحَبَ (۲) إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ فَاطِمَهُ عَلَیْهَا السَّلَامُ قُلْتُ إِنَّمَا أَسْأَلُکِ عَنِ الرِّجَالِ قَالَتْ زَوْجُهَا وَ مَا یَمْنَعُهُ فَوَ اللَّهِ إِنْ کَانَ مَا عَلِمْتُ صَوَّاماً قَوَّاماً جَدِیراً أَنْ یَقُولَ بِمَا یُحِبُّ اللَّهُ وَ یَرْضَی.

وَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: مَا رَأَیْتُ فَاطِمَهَ عَلَیْهَا السَّلَامُ تَمْشِی (۳) إِلَّا ذَکَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَمِیلُ عَلَی جَانِبِهَا الْأَیْمَنِ مَرَّهً وَ عَلَی جَانِبِهَا الْأَیْسَرِ مَرَّهً.

وَ عَنْ عَائِشَهَ: وَ ذَکَرَتْ فَاطِمَهَ عَلَیْهَا السَّلَامُ مَا رَأَیْتُ أَصْدَقَ مِنْهَا إِلَّا أَبَاهَا.

وَ مِنْ کِتَابِ مَوْلِدِ فَاطِمَهَ لِابْنِ بَابَوَیْهِ رُوِیَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ: اشْتَاقَتِ الْجَنَّهُ إِلَی أَرْبَعٍ مِنَ النِّسَاءِ مَرْیَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ وَ آسِیَهَ بِنْتِ مُزَاحِمٍ زَوْجَهِ فِرْعَوْنَ وَ هِیَ زَوْجَهُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی الْجَنَّهِ وَ خَدِیجَهَ بِنْتِ خُوَیْلِدٍ زَوْجَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی الدُّنْیَا

۱- ۱. الأحزاب: ۳۴.

۲- ۲. فی المصدر: أحب الناس، راجع ج ۲ ص ۱۹.

۳- ۳. فی المصدر: مشیه رسول اللّه.

وَ الْآخِرَهِ وَ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله.

وَ رُوِیَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: كُنَّا جُلُوساً عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَخْبِرُونِی أَیُّ شَیْ ءٍ خَیْرٌ لِلنِّسَاءِ فَعَیِینَا بِذَلِكَ كُلُّنَا حَتَّى تَفَرَّقْنَا فَرَجَعْتُ إِلَى فَاطِمَهَ عَلَیْهَا السَّلَامُ فَأَخْبَرْتُهَا الَّذِی قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ لَیْسَ أَحَدٌ مِنَّا عَلِمَهُ وَ لَا عَرَفَهُ فَقَالَتْ وَ لَكِنِّی أَعْرِفُهُ خَیْرٌ لِلنِّسَاءِ أَنْ لَا یَرَیْنَ الرِّجَالَ وَ لَا یَرَاهُنَّ الرِّجَالُ فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ سَأَلْتَنَا أَیُّ شَیْ ءٍ خَیْرٌ لِلنِّسَاءِ وَ خَیْرٌ لَهُنَّ أَنْ لَا یَرَیْنَ الرِّجَالَ وَ لَا یَرَاهُنَّ الرِّجَالُ قَالَ مَنْ أَخْبَرَكَ فَلَمْ تَعْلَمْهُ وَ أَنْتَ عِنْدِی قُلْتُ فَاطِمَهُ فَأَعْجَبَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ إِنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی.

وَ رُوِیَ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: خَرَجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ هُوَ آخِذٌ بِیَدِ فَاطِمَهَ عَلَیْهَا السَّلَامُ فَقَالَ مَنْ عَرَفَ هَذِهِ فَقَدْ عَرَفَهَا وَ مَنْ لَمْ یَعْرِفْهَا فَهِیَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ هِیَ بَضْعَهٌ مِنِّی وَ هِیَ قَلْبِی وَ رُوحِیَ الَّتِی بَیْنَ جَنْبَیَّ فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَى اللَّهَ.

وَ رُوِیَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَیْهِمَا السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ لَیَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَهَ وَ یَرْضَى لِرِضَاهَا وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْهُ علیه السلام مِثْلَهُ فَقَالَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ بَلَغَنَا أَنَّكَ قُلْتَ وَ ذَكَرَ الْحَدِیثَ قَالَ فَمَا تُنْكِرُونَ مِنْ هَذَا فَوَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَیَغْضَبُ لِغَضَبِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ وَ یَرْضَى لِرِضَاهُ (۱).

وَ عَنْهُ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ فَاطِمَهَ شِجْنَهٌ مِنِّی یُسْخِطُنِی مَا أَسْخَطَهَا وَ یُرْضِینِی مَا أَرْضَاهَا.

و بالإسناد عنه علیه السلام: مثله.

وَ نَقَلْتُ مِنْ كِتَابٍ لِأَبِی إِسْحَاقَ الثَّعْلَبِیِّ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ قَدْ أَخَذَ بِیَدِ فَاطِمَهَ وَ قَالَ مَنْ عَرَفَ هَذِهِ فَقَدْ عَرَفَهَا وَ مَنْ لَمْ یَعْرِفْهَا فَهِیَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ هِیَ بَضْعَهٌ مِنِّی وَ هِیَ قَلْبِیَ الَّذِی بَیْنَ جَنْبَیَّ فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَى اللَّهَ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّ فَاطِمَهَ شَعْرَهٌ مِنِّی فَمَنْ آذَى شَعْرَهً مِنِّی فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَى اللَّهَ وَ مَنْ آذَى اللَّهَ لَعَنَهُ اللَّهُ مِلْ ءَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ.

۱- ۱. ما جعلناه بین العلامتین ساقط عن النسخ المطبوعه، و الضمیر فی قوله:« و عنه علیه السلام» راجع الی الصادق علیه السلام راجع المصدر ج ۲ ص ۵۷- المطبعه الإسلامیه.

وَ عَنْ حُذَيْفَهَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَا يَنَامُ حَتَّى يُقَبِّلَ عُرْضَ وَجْنَهِ فاطِمَهَ عَلَيْهَا السَّلَامُ أَوْ بَيْنَ ثَدْيَيْهَا.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لَا يَنَامُ لَيْلَتَهُ حَتَّى يَضَعَ وَجْهَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْ فَاطِمَهَ عَلَيْهَا السَّلَامُ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ قَرَأَ وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَ لَا نَبِيٍ (١) وَ لَا مُحَدَّثٍ قُلْتُ وَ هَلْ تُحَدِّثُ الْمَلَائِكَهُ إِلَّا الْأَنْبِيَاءَ قَالَ مَرْيَمُ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّهً وَ سَارَهُ امْرَأَهُ إِبْرَاهِيمَ قَدْ عَايَنَتِ الْمَلَائِكَهَ وَ بَشَّرُوهَا بِإِسْحَاقَ وَ مِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ (٢) وَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّهً وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَتْ مُحَدَّثَهً وَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّهً.

وَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ: كَانَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَشْبَهَ النَّاسِ وَجْهاً وَ شِبْهاً بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله.

وَ رُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام عَنْ فَاطِمَهَ عَلَيْهَا السَّلَامُ قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَا فَاطِمَهُ مَنْ صَلَّى عَلَيْكِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَ أَلْحَقَهُ بِي حَيْثُ كُنْتُ مِنَ الْجَنَّهِ.

وَ رُوِيَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لِفَاطِمَهَ عَلَيْهَا السَّلَامُ سَأَلْتِ أَبَاكِ فِيمَا سَأَلْتِ أَيْنَ تَلْقَيْنَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لِي اطْلُبِينِي عِنْدَ الْحَوْضِ قُلْتُ إِنْ لَمْ أَجِدْكَ هَاهُنَا قَالَ تَجِدِينِي إِذَنْ مُسْتَظِلًّا بِعَرْشِ رَبِّي وَ لَنْ يَسْتَظِلَّ بِهِ غَيْرِي قَالَتْ فَاطِمَهُ فَقُلْتُ يَا أَبَتِ أَهْلُ الدُّنْيَا يَوْمَ الْقِيَامَهِ عُرَاهٌ فَقَالَ نَعَمْ يَا بُنَيَّهِ فَقُلْتُ وَ أَنَا عُرْيَانَهٌ قَالَ نَعَمْ وَ أَنْتِ عُرْيَانَهٌ وَ إِنَّهُ لَا يَلْتَفِتُ فِيهِ أَحَدٌ إِلَى أَحَدٍ قَالَتْ فَاطِمَهُ عَلَيْهَا السَّلَامُ فَقُلْتُ لَهُ وَا سَوْأَتَاهْ يَوْمَئِذٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَا خَرَجْتُ حَتَّى قَالَ لِي هَبَطَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ الرُّوحُ الْأَمِينُ عليه السلام فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ أَقْرِئْ فَاطِمَهَ السَّلَامَ وَ أَعْلِمْهَا أَنَّهَا اسْتَحْيَتْ مِنَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهَا فَقَدْ وَعَدَهَا أَنْ يَكْسُوَهَا يَوْمَ الْقِيَامَهِ حُلَّتَيْنِ مِنْ نُورٍ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَقُلْتُ لَهَا فَهَلَّا سَأَلْتِيهِ عَنِ ابْنِ عَمِّكِ فَقَالَتْ قَدْ فَعَلْتُ فَقَالَ إِنَّ عَلِيّاً أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَنْ يُعْرِيَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

۱- ۱. الحجّ: ۵۱.

۲- ۲. إشاره الى الآيه ۷۴ من سوره هود.

**[ترجمه]کشف الغمه: از انس، از رسول اعظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم روایت می کند که فرمود: «بهترین زنان مریم است و بهترین زنان، فاطمه دختر حضرت محمّد است.»

همچنین از انس روایت می کند که پیغمبر معظم اسلام فرمود: «بزرگ ترین زنان عالم مریم بنت عمران، خدیجه دختر خُوَیلد، فاطمه دختر حضرت محمّد و آسیه بنت مزاحم زن فرعون است.»

وی همچنین می گوید: «عایشه به فاطمه زهرا می گفت: «مژده باد ترا که من از پیامبر اسلام شنیدم که می فرمود: «زنان بزرگ اهل بهشت چهار نفرند: مریم بنت عمران، فاطمه دختر حضرت محمّد، خدیجه دختر خُوَیلد و آسیه بنت مزاحم زن فرعون.» در کتاب مُسند احمد از عایشه نقل می کند که گفت: یک بار فاطمه زهرا که راه رفتن وی نظیر راه رفتن رسول خدا بود، نزد پدرش آمد. پیامبر اکرم پس از خوشامدگویی به فاطمه، او را طرف راست (یا طرف چپ خویش) جای داد. آنگاه سخنی به گوش فاطمه گفت که وی به گریه افتاد. من به او گفتم: «رسول خدا ترا بالاتر از همه هم صحبت خود قرار می دهد و تو گریه می کنی؟» سپس پیغمبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله برای دومین بار سخنی به گوش زهرا گفت که وی خندان شد.

من گفتم: «تا امروز هیچ ندیده بودم که شادمانی به این زودی به غم و اندوه تبدیل شود.» وقتی از فاطمه پرسیدم که پیغمبر چه در گوش تو گفته است، فرمود: «من سِرّ پیامبر خدا را افشا نخواهم کرد.» هنگامی که رسول خدا از دنیا رحلت کرد، بار دیگرهمین را از فاطمه پرسیدم. در پاسخ فرمود: «پدرم به گوشم گفت: جبرئیل در هر سال یک مرتبه قرآن را با من مقابله می کرد، اما امسال دو مرتبه قرآن را با من مقابله کرده است. این عمل او دلیلی بر فرا رسیدن اجل من است و تو در میان اهل بیت من، اول کسی هستی که به من ملحق خواهی شد و من بهترین گذشتگان تو هستم.» من از شنیدن این خبر گریان شدم. آنگاه پدرم به من گفت: «آیا تو راضی نیستی که بزرگ ترین زنان این امت و بزرگ ترین زنان مؤمن باشی؟» این بار من از شنیدم این حرف خندان شدم.»

ابن خالویه در کتاب آل از حضرت امام حسن عسکری، از پدران بزرگوارش علیهم السّلام روایت می کند که فرمودند: «موقعی که خدای توانا حضرت آدم و حوا را آفرید، آنها در بهشت به خود بالیدند و حضرت آدم به حوا فرمود: «خدا خلقی را نیافریده که از ما نیکوتر باشد.»

خدای علیم به جبرئیل وحی کرد: «این دو نفر بندگان مرا به فردوس اعلی ببر.» وقتی آنان وارد فردوس گردیدند، با دختری مواجه شدند که بر فراز فرشی از فرش های بهشت نشسته بود، تاجی از نور بر سر و دو گوشواره از نور در گوش داشت. از نیکویی صورتش بهشت روشن شده بود.

حضرت آدم علیه السّلام به جبرئیل گفت: «ای حبیب من! این دختر کیست که بهشت از نیکویی صورتش نورانی گردیده است؟» پاسخ شنید: «این بانو، فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله است که از فرزندان تو محسوب می شود و در آخرالزمان به وجود می آید.» حضرت آدم پرسید: «این تاج چیست که بر سر دارد؟» گفت: «این شوهرش علی بن ابی طالب علیه السّلام است.» (ابن خالویه گوید: بعل (شوهر) در کلام عرب پنج چیز است شوهر، بت برگرفته از آیه «اتدعون بعلًا» - . صافات / ۱۲۵ - و بعل اسم زنی است و به همین نام بعلیک نامیده است، و بعل از درخت خرما همان درختی است که بدون

آب دهی با رشته های خودش سیراب می شود و بعل به معنای آسمان و عرب می گوید: آسمان بعل زمین است.)

گفت: «این دو گوشواره چیست که در گوش دارد؟» گفت: «دو فرزندش حسن و حسین علیهما السّلام هستند.» حضرت آدم پرسید: «ای حبیب من جبرئیل! آیا ایشان قبل از من آفریده شده اند؟» گفت: «آری، ایشان چهار هزار سال قبل از اینکه تو آفریده شوی، موجود بوده اند.»

همچنین در کتاب مذکور از حضرت علی بن ابی طالب، از پیامبر معظم اسلام نقل می کند که فرمود: «موقعی که روز قیامت فرا رسد، منادی از وسط عرش ندا می کند: «ای گروه مردم! چشمان خود را ببندید تا فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله عبور کند.»

ابن عرفه اضافه کرده و گفته است: «پیغمبر فرمود: «هنگامی که روز قیامت فرامی رسد، منادی از وسط عرش ندا می کند: ای جمعیت محشر! سرهای خود را فرود آورید و چشمان خود را ببندید تا فاطمه زهرا از صراط عبور کند. آنگاه فاطمه در حالی از صراط عبور می کند که هفتاد هزار حوریه با وی خواهند بود.»

همچنین از نافع بن ابی الحمراء نقل می کند که گفت: «من مدت هشت ماه با پیامبر خدا بودم. هر گاه آن حضرت برای نماز می رفت، از در خانه فاطمه عبور می کرد و می فرمود: السلام علیکم یا اهل البیت و رحمه اللّٰه و برکاته. برای نماز قیام کنید! زیرا خدای سبحان درباره شما فرموده: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرا» - . احزاب / ۳۴ - ، {جز این نیست که خدا تصمیم گرفته پلیدی را از شما اهل بیت دور کند و شما را پاک و پاکیزه گرداند، یک نوع پاکیزگی مخصوص.}

در کتاب ابو اسحاق ثعلبی از عمّه جمیع بن عمیر نقل می کند که گفت: «از عایشه پرسیدم: «چه کسی نزد رسول خدا محبوب تر بود؟» گفت: «فاطمه زهرا.» گفتم: «منظور من از این پرسش در میان مردها بود.» گفت: «شوهرش علی بن ابی طالب. به خدا سوگند من روزه دار شب زنده دار که شایسته باشد که بگوید آنچه خدا دوست دارد و خوشنود از آن است (جز علی) نمی شناسم.

جابر گوید: من ندیدم فاطمه علیها السلام راه رود مگر اینکه به یاد رسول خدا افتادم، گاه به سمت راست و گاه به سمت چپ متمایل می شد.

عایشه می گوید: «گذشته از پیغمبر اکرم، من کسی را راستگوتر از فاطمه زهرا ندیدم.» ابن بابویه در کتاب مولد فاطمه می نویسد: «از پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله روایت شده که فرمود: «بهشت مشتاق وصال چهار زن است: مریم بنت عمران؛ آسیه بنت مزاحم زن فرعون که در بهشت زوجه پیامبر اسلام خواهد بود؛ خدیجه دختر خُوَیلد که در دنیا و آخرت زوجه پیغمبر اسلام است و فاطمه زهرا دختر حضرت محمّد.»

از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت شده که فرمود: روزی ما نزد رسول خدا بودیم. آن حضرت فرمود: «به من بگویید چه چیزی برای زنان بهتر است؟» ما همه از جواب این پرسش حضرت درماندیم تا اینکه عاقبت پراکنده گردیدیم. من

نزد فاطمه اطهر آمدم و ماجرای پرسش پیغمبر اکرم و از پاسخ درماندن شنوندگان را برای وی شرح دادم. زهرای اطهر فرمود: «من پاسخ این سئوال را می دانم و آن پاسخ این است که نه مردان زنان را ببینند و نه زنان مردان را مشاهده کنند.»

من به سوی پیامبر خدا بازگشتم و گفتم: «یا رسول اللَّه! شما از ما پرسش کردی که چه چیزی برای زنان بهتر است. پاسخ این است که چیزی برای زنان بهتر از این نیست که آنان مردان را نبینند و مردان هم ایشان را نبینند.» رسول اکرم فرمود: «تا نزد من بودی این جواب را نگفتی. بگو بدانم چه کسی ترا آگاه کرد؟ گفتم: فاطمه زهرا.» پیغمبر اکرم پس از تعجب فراوان گفت: «فاطمه پاره تن من است.»

از مجاهد روایت شده که گفت: «پیامبر عظیم الشأن اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم در حالی که دست فاطمه اطهر را در دست داشت از خانه خارج شد و فرمود: «هر کسی که فاطمه را می شناسد که می شناسد. هر کسی که وی را نمی شناسد (باید بداند که وی) دختر حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله است. این فاطمه پاره تن من است؛ قلب و روح من است؛ کسی که او را اذیت کند مرا اذیت کرده و کسی که مرا اذیت کند خدا را اذیت کرده است.» رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «خداوند برای خشم فاطمه خشم می کند و برای خشنودی او خشنود می شود.»

مشابه همین از امام صادق علیه السّلام روایت شده که به حضرت گفتند: ای فرزند رسول خدا! به ما رسیده که شما فرمودی... و همین روایت را آورده اند. حضرت فرمود: «چه انکاری دارد این مطلب؟ به خدا سوگند خداوند بر خشم بنده مؤمن خود خشم می گیرد و برای خشنودی او خشنود می شود.» و باز رسول خدا فرمود: «فاطمه سلام الله علیها قطعه ای از من است هرچه او را به خشم آورد، مرا به خشم می آورد و هرچه او را خشنود سازد مرا خشنود می سازد.» رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که دست فاطمه را گرفته بود بیرون آمد و فرمود: «هر کس این فاطمه را شناسد که شناخته و هرکس نمی شناسد بداند که وی دختر محمّد است. او پاره تن من است که در سینه ام است، پس هرکس او را آزار دهد مرا آزار داده و هر کس مرا آزار دهد، خدا را آزار داده است.»

از جابر بن عبداللَّه انصاری، از رسول معظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله روایت شده که فرمود: «حقا که فاطمه یگانه دختر من است. کسی که این یگانه دختر مرا اذیت کند بی شک مرا اذیت کرده، کسی که مرا اذیت کند، بی شک خدا را اذیت کرده، کسی که خدا را اذیت کند، خدا او را به قدر ظرفیت آسمان ها و زمین لعنت خواهد کرد.» حذیفه گوید: پیوسته رسول خدا صلی الله علیه و آله نمی خوابید تا آنکه پهنای گونه فاطمه را و یا میان پستان او را ببوسد.

از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده است که فرمود: «محال بود که پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله شبی را بخوابد و پیش از آن صورت مبارک خود را در میان پستان های فاطمه اطهر نگذاشته باشد.».

روایت شده است که«محمّد بن ابی بکر، این آیه را این طور تلاوت می کرد: «و ما أرسلنا من قبلک من رسول و لا نبیّ و لا محدث....» - . حج / ۵۱ - {و ما پیش از تو رسول و نبی و محدَّثی را نفرستادیم مگر ...} وی می گوید: «از وی پرسیدم مگر ملائکه با غیر از انبیا هم حدیث می گویند و گفتگو می کنند؟ پاسخ داد: «حضرت مریم پیغمبر نبود (و ملائکه با وی گفتگو می کردند). ساره زوجه حضرت ابراهیم ملائکه را دید. ملائکه به وی بشارت اسحاق و بعد از اسحاق بشارت یعقوب را

دادند، در صورتی که او پیغمبر نبود. فاطمه دختر محمّد صلی اللّه علیه و آله پیغمبر نبود، ولی ملائکه با وی سخن می گفتند.»

ام سلمه می گوید: «فاطمه زهرا از لحاظ سیما و اندام، بیشترین شباهت را با پیامبر اسلام داشت.»

از فاطمه اطهر علیها السّلام روایت شده که فرمود: «پدرم رسول خدا به من فرمود: «ای فاطمه! کسی که بر تو صلوات بفرستد خدا او را می آمرزد و در هر جای بهشت که من باشم، وی را به من ملحق می کند.»

از زُهری روایت شده که گفت: «حضرت علی بن ابی طالب از فاطمه زهرا پرسید: «آیا از پدرت پرسیدی که فردای قیامت وی را کجا ملاقات خواهی کرد؟» گفت: «آری، پدرم به من گفت: «کنار حوض کوثر مرا بجوی.» گفتم: «اگر ترا آنجا نیافتم چه؟» گفت: «مرا در سایه عرش پروردگارم خواهی یافت، چرا که غیر از من کسی در سایه عرش نخواهد بود.» فاطمه اطهر می گوید: «گفتم ای پدرا! آیا اهل دنیا در آخرت برهنه و عریان خواهند بود؟» گفت: «آری ای دختر عزیزم.» گفتم: «آیا من هم عریان خواهم بود؟» گفت: «آری، تو نیز عریان خواهی بود، ولی در آن روز هیچ کس متوجه دیگری نخواهد شد.» گفتم: «وای چه بد است برهنگی من نسبت به خدا!» هنوز خارج نشده بودم که پدرم به من فرمود: «این جبرئیل است که بر من نازل شده. می گوید: «یا محمّد! به فاطمه زهرا سلام برسان و او را آگاه کن که چون وی از خدا حیا می کند، خدا هم از او حیا می کند (که وی را برهنه محشور کند)، از این روی به فاطمه وعده می دهد که روز قیامت، دو حله از نور بر بدن او بپوشاند.»

امیرالمؤمنین علیه السّلام می فرماید: «از حضرت زهرا پرسیدم: «پس چرا درباره پسر عمویت نپرسیدی؟» فاطمه پاسخ داد: «پرسیدم. پدرم گفت: علی نزد خدا از این گرامی تر است که فردای قیامت وی را برهنه و عریان محشور گرداند.»

**[ترجمه]

«۴۹»

فَضَائِلُ شَهْرِ رَمَضَانَ، لِلصَّدُوقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْخَزَّازِ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ: كَانَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ إِذَا طَلَعَ هِلَالُ شَهْرِ رَمَضَانَ يَغْلِبُ نُورُهَا الْهِلَالَ وَ يَخْفَى فَإِذَا غَابَتْ عَنْهُ ظَهَرَ.

**[ترجمه]فضائل ماه رمضان: از حضرت علی بن موسی الرضا علیه السّلام در یک حدیث طولانی روایت می کند که فرمود: «هر گاه هلال ماه رمضان طلوع می کرد، نور فاطمه زهرا آن را تحت الشعاع قرار می داد و هر گاه که فاطمه غایب می شد، نور هلال ظاهر می گردید.»

**[ترجمه]

«۵۰»

بشا، [بشاره المصطفی] بِالْإِسْنَادِ إِلَى أَبِي عَلِيٍّ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الطُّوسِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ الصَّقَّالِ عَنْ مُحَمَّدِ

بْنِ مَعْقِلٍ الْعِجْلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الصُّهْبَانِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ حَمْزَهَ بْنِ حُمْرَانَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله صَلَاهَ الْعَصْرِ فَلَمَّا انْفَتَلَ جَلَسَ فِی قِبْلَتِهِ وَ النَّاسُ حَوْلَهُ فَبَيْنَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ أَقْبَلَ إِلَيْهِ شَيْخٌ مِنْ مُهَاجِرَهِ الْعَرَبِ عَلَيْهِ سَمَلٌ قَدْ تَهَلَّلَ وَ أَخْلَقَ وَ هُوَ لَا يَكَادُ يَتَمَالَكُ كِبَراً وَ ضَعْفاً فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَسْتَحِثُّهُ الْخَبَرَ فَقَالَ الشَّيْخُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَنَا جَائِعُ الْكَبِدِ فَأَطْعِمْنِی وَ عَارِی الْجَسَدِ فَاكْسُنِی وَ فَقِيرٌ فَأَرِشْنِی فَقَالَ صلى الله عليه و آله مَا أَجِدُ لَكَ شَيْئاً وَ لَكِنَّ الدَّالَّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ انْطَلِقْ إِلَى مَنْزِلِ مَنْ يُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ يُؤْثِرُ اللَّهَ عَلَى نَفْسِهِ انْطَلِقْ إِلَى حُجْرَهِ فَاطِمَهَ وَ كَانَ بَيْتُهَا مُلَاصِقَ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الَّذِی يَنْفَرِدُ بِهِ لِنَفْسِهِ مِنْ أَزْوَاجِهِ وَ قَالَ يَا بِلَالُ قُمْ فَقِفْ بِهِ عَلَى مَنْزِلِ فَاطِمَهَ فَانْطَلَقَ الْأَعْرَابِيُّ مَعَ بِلَالٍ فَلَمَّا وَقَفَ عَلَى بَابِ فَاطِمَهَ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النُّبُوَّهِ وَ مُخْتَلَفَ الْمَلَائِكَهِ وَ مَهْبِطَ جَبْرَئِيلَ الرُّوحِ الْأَمِينِ بِالتَّنْزِيلِ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ فَمَنْ أَنْتَ يَا هَذَا قَالَ شَيْخٌ مِنَ الْعَرَبِ أَقْبَلْتُ عَلَى أَبِيكِ سَيِّدِ الْبَشَرِ مُهَاجِراً مِنْ شُقَّهٍ وَ أَنَا يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ عَارِی الْجَسَدِ جَائِعُ الْكَبِدِ فَوَاسِينِی يَرْحَمُكِ اللَّهُ وَ كَانَ لِفَاطِمَهَ وَ عَلِيٍّ فِی تِلْكَ الْحَالِ وَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثلاثا [ثَلَاثٌ] مَا طَعِمُوا فِيهَا طَعَاماً وَ قَدْ عَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله ذَلِكَ مِنْ شَأْنِهِمَا

فَعَمَدَتْ فَاطِمَةُ إِلَى جِلْدِ كَبْشٍ مَدْبُوغٍ بِالْقَرَظِ كَانَ يَنَامُ عَلَيْهِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَقَالَتْ خُذْ هَذَا أَيُّهَا الطَّارِقُ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْتَاحَ لَكَ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ قَالَ الْأَعْرَابِيُّ يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ شَكَوْتُ إِلَيْكِ الْجُوعَ فَنَاوَلْتِينِي جِلْدَ كَبْشٍ مَا أَنَا صَانِعٌ بِهِ مَعَ مَا أَجِدُ مِنَ السَّغَبِ قَالَ فَعَمَدَتْ لَمَّا سَمِعَتْ هَذَا مِنْ قَوْلِهِ إِلَى عِقْدٍ كَانَ فِي عُنُقِهَا أَهْدَتْهُ لَهَا فَاطِمَةُ بِنْتُ عَمِّهَا حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَطَعَتْهُ مِنْ عُنُقِهَا وَ نَبَذَتْهُ إِلَى الْأَعْرَابِيِّ فَقَالَتْ خُذْهُ وَ بِعْهُ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يُعَوِّضَكَ بِهِ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ فَأَخَذَ الْأَعْرَابِيُّ الْعِقْدَ وَ انْطَلَقَ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله جَالِسٌ فِي أَصْحَابِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعْطَتْنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ هَذَا الْعِقْدَ فَقَالَتْ بِعْهُ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَصْنَعَ لَكَ قَالَ فَبَكَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ قَالَ وَ كَيْفَ لَا يَصْنَعُ اللَّهُ لَكَ وَ قَدْ أَعْطَتْكَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَيِّدَةُ بَنَاتِ آدَمَ فَقَامَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَأْذَنُ لِي بِشِرَاءِ هَذَا الْعِقْدِ قَالَ اشْتَرِهِ يَا عَمَّارُ فَلَوِ اشْتَرَكَ فِيهِ الثَّقَلَانِ مَا عَذَّبَهُمُ اللَّهُ بِالنَّارِ فَقَالَ عَمَّارٌ بِكَمِ الْعِقْدُ يَا أَعْرَابِيُّ قَالَ بِشَبْعَةٍ مِنَ الْخُبْزِ وَ اللَّحْمِ وَ بُرْدَةٍ يَمَانِيَّةٍ أَسْتُرُ بِهَا عَوْرَتِي وَ أُصَلِّي فِيهَا لِرَبِّي وَ دِينَارٍ يُبَلِّغُنِي إِلَى أَهْلِي وَ كَانَ عَمَّارٌ قَدْ بَاعَ سَهْمَهُ الَّذِي نَفَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مِنْ خَيْبَرَ وَ لَمْ يُبْقِ مِنْهُ شَيْئاً فَقَالَ لَكَ عِشْرُونَ دِينَاراً وَ مِائَتَا دِرْهَمٍ هَجَرِيَّةٌ وَ بُرْدَةٌ يَمَانِيَّةٌ وَ رَاحِلَتِي تُبَلِّغُكَ أَهْلَكَ وَ شِبَعُكَ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ وَ اللَّحْمِ فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ مَا أَسْخَاكَ بِالْمَالِ أَيُّهَا الرَّجُلُ وَ انْطَلَقَ بِهِ عَمَّارٌ فَوَفَّاهُ مَا ضَمِنَ لَهُ وَ عَادَ الْأَعْرَابِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَ شَبِعْتَ وَ اكْتَسَيْتَ قَالَ الْأَعْرَابِيُّ نَعَمْ وَ اسْتَغْنَيْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي قَالَ فَاجْزِ فَاطِمَةَ بِصَنِيعِهَا فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ اللَّهُمَّ إِنَّكَ إِلَهٌ مَا اسْتَحْدَثْنَاكَ وَ لَا إِلَهَ لَنَا نَعْبُدُهُ سِوَاكَ وَ أَنْتَ رَازِقُنَا عَلَى كُلِّ الْجِهَاتِ اللَّهُمَّ أَعْطِ فَاطِمَةَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَ لَا أُذُنٌ سَمِعَتْ فَأَمَّنَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله عَلَى دُعَائِهِ وَ أَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى

فَاطِمَهَ فِی الدُّنْیَا ذَلِکَ أَنَا أَبُوهَا وَ مَا أَحَدٌ مِنَ الْعَالَمِینَ مِثْلِی وَ عَلِیٌّ بَعْلُهَا وَ لَوْ لَا عَلِیٌّ مَا کَانَ لِفَاطِمَهَ کُفْوٌ أَبَداً وَ أَعْطَاهَا الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ وَ مَا لِلْعَالَمِینَ مِثْلُهُمَا سَیِّدَا شَبَابِ أَسْبَاطِ الْأَنْبِیَاءِ وَ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ کَانَ بِإِزَائِهِ مِقْدَادٌ وَ عَمَّارٌ وَ سَلْمَانُ فَقَالَ وَ أَزِیدُکُمْ قَالُوا نَعَمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَتَانِی الرُّوحُ یَعْنِی جَبْرَئِیلَ علیه السلام أَنَّهَا إِذَا هِیَ قُبِضَتْ وَ دُفِنَتْ یَسْأَلُهَا الْمَلَکَانِ فِی قَبْرِهَا مَنْ رَبُّکِ فَتَقُولُ اللَّهُ رَبِّی فَیَقُولَانِ فَمَنْ نَبِیُّکِ فَتَقُولُ أَبِی فَیَقُولَانِ فَمَنْ وَلِیُّکِ فَتَقُولُ هَذَا الْقَائِمُ عَلَی شَفِیرِ قَبْرِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَلَا وَ أَزِیدُکُمْ مِنْ فَضْلِهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ وَکَّلَ بِهَا رَعِیلًا مِنَ الْمَلَائِکَهِ یَحْفَظُونَهَا مِنْ بَیْنِ یَدَیْهَا وَ مِنْ خَلْفِهَا وَ عَنْ یَمِینِهَا وَ عَنْ شِمَالِهَا وَ هُمْ مَعَهَا فِی حَیَاتِهَا وَ عِنْدَ قَبْرِهَا وَ عِنْدَ مَوْتِهَا یُکْثِرُونَ الصَّلَاهَ عَلَیْهَا وَ عَلَی أَبِیهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِیهَا فَمَنْ زَارَنِی بَعْدَ وَفَاتِی فَکَأَنَّمَا زَارَنِی فِی حَیَاتِی وَ مَنْ زَارَ فَاطِمَهَ فَکَأَنَّمَا زَارَنِی وَ مَنْ زَارَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَکَأَنَّمَا زَارَ فَاطِمَهَ وَ مَنْ زَارَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَکَأَنَّمَا زَارَ عَلِیّاً وَ مَنْ زَارَ ذُرِّیَّتَهُمَا فَکَأَنَّمَا زَارَهُمَا فَعَمَدَ عَمَّارٌ إِلَی الْعِقْدِ فَطَیَّبَهُ بِالْمِسْکِ وَ لَفَّهُ فِی بُرْدَهٍ یَمَانِیَّهٍ وَ کَانَ لَهُ عَبْدٌ اسْمُهُ سَهْمٌ ابْتَاعَهُ مِنْ ذَلِکَ السَّهْمِ الَّذِی أَصَابَهُ بِخَیْبَرَ فَدَفَعَ الْعِقْدَ إِلَی الْمَمْلُوکِ وَ قَالَ لَهُ خُذْ هَذَا الْعِقْدَ فَادْفَعْهُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنْتَ لَهُ فَأَخَذَ الْمَمْلُوکُ الْعِقْدَ فَأَتَی بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَخْبَرَهُ بِقَوْلِ عَمَّارٍ فَقَالَ النَّبِیُّ انْطَلِقْ إِلَی فَاطِمَهَ فَادْفَعْ إِلَیْهَا الْعِقْدَ وَ أَنْتَ لَهَا فَجَاءَ الْمَمْلُوکُ بِالْعِقْدِ وَ أَخْبَرَهَا بِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخَذَتْ فَاطِمَهُ عَلَیْهَا السَّلَامُ الْعِقْدَ وَ أَعْتَقَتِ الْمَمْلُوکَ فَضَحِکَ الْغُلَامُ فَقَالَتْ مَا یُضْحِکُکَ یَا غُلَامُ فَقَالَ أَضْحَکَنِی عِظَمُ بَرَکَهِ هَذَا الْعِقْدِ أَشْبَعَ جَائِعاً وَ کَسَا عُرْیَاناً وَ أَغْنَی فَقِیراً وَ أَعْتَقَ عَبْداً وَ رَجَعَ إِلَی رَبِّهِ.

**[ترجمه]بشاره المصطفی: از جابر بن عبداللّه انصاری روایت می کند که گفت: یک روز پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله پس از خواندن نماز عصر، در میان محراب عبادت نشست و مردم پیرامون آن بزرگوار گرد آمدند. در آن هنگام پیرمردی از مهاجرین عرب که لبا س های مندرسی بر تن داشت و از شدت ضعف و پیری نمی توانست درست روی پاهای خود بایستد، به حضور آن حضرت وارد شد. پیامبر مهربان اسلام رو به او کرد و از حال او جویا شد.

پیرمرد گفت: «یا محمّد! من گرسنه ام، به من غذا بده. برهنه ام، لباس می خواهم. تهیدستم، مرا بی نیاز بگردان!» پیغمبر خدا فرمود: «من که چیزی ندارم به تو عطا کنم، ولی با این حال الدال علی الخیر کفاعله، (یعنی راهنمای خیر نظیر عامل خیر است). برخیز و به سوی خانه کسی برو که خدا و رسول را دوست دارد و خدا و رسول هم وی را دوست دارند؛ کسی که خدا را بر خویشتن مقدم می دارد. به طرف حجره فاطمه برو.» خانه فاطمه اطهر به خانه ای که پیامبر اسلام جداگانه در آن سکونت داشت، متصل بود.

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله به بلال فرمود: «برخیز و این اعرابی را بر در خانه فاطمه ببر.» وقتی اعرابی با هدایت بلال پشت در خانه فاطمه اطهر رسید، با صدای بلند گفت: «السلام علیکم یا اهل بیت النبوه و مختلف الملائکه و مهبط جبرئیل الروح الامین بالتنزیل من عند رب العالمین.» {سلام بر شما ای خاندان نبوت و محل آمد و شد فرشتگان و محل فرود جبرییل روح الامین با آیات الهی از جانب پروردگار جهانیان}

فاطمه اطهر فرمود: «و علیک السّلام، تو کیستی؟» گفت: «من پیرمردی از عرب هستم که از راه دور به سوی پدر تو آمده ام. ای دختر حضرت محمّد! من برهنه ام، گرسنه ام، به من رسیدگی کن. خدا تو را رحمت کند.»

این همه در حالی رخ می داد که سه روز بود پیغمبر اعظم اسلام و نیز حضرت علی و فاطمه زهرا غذا نخورده بودند و رسول

خدا از حال علی و زهرا علیهما السّلام آگاه بود. فاطمه زهرا علیها السّلام پوست گوسفندی را که حضرت حسنین علیهما السّلام روی آن می خوابیدند برداشت، آن را به اعرابی عطا کرد و به او گفت: «بگیر! شاید خدای توانا بهتر از این را هم به تو عطا فرماید.»

اعرابی گفت: «ای دختر حضرت محمّد! من از گرسنگی به تو شکایت می کنم، تو یک پوست گوسفند به من عطا می کنی؟ من با این شکم گرسنه و حال نزار این پوست را می خواهم چه کنم؟»

راوی می گوید: وقتی حضرت زهرا این سخن را از اعرابی شنید، گردنبند خویش را که فاطمه دختر حمزه بن عبدالمطب به عنوان هدیه برایش آورده بود از گردن خود باز کرد و آن را به اعرابی عطا کرد و گفت: «این گردنبند را بگیر و بفروش، شاید. خدای مهربان به جایش بهتر از این را به تو عطا فرماید.»

اعرابی پس از آنکه گردنبند را گرفت، به طرف مسجد پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله بازگشت. پیغمبر خدا در میان اصحاب نشسته بود. اعرابی گفت: «یا رسول اللّٰه! این گردنبند را دخترت فاطمه به من عطا کرد و گفت این گردنبند را بفروش، شاید خدا به تو مرحمتی بفرماید.»

پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله که از شنیدن این حرف گریان شده بود فرمود: «چگونه خدا به تو مرحمتی نفرماید در صورتی که فاطمه دختر حضرت محمّد، بزرگ ترین دختران حضرت آدم این گردنبند را به تو عطا کرده است!» عمار بن یاسر برخاست و گفت: «یا رسول اللّٰه! آیا اجازه می فرمایی که من این گردنبند را بخرم؟» فرمود: «بخر. اگر ثقلین در خریدن این گردنبند شرکت کنند، خدا آنان را به آتش عذاب نخواهد کرد.»

عمار گفت: «ای اعرابی! این گردنبند را چند می فروشی؟» گفت: «به یک شکم نان و گوشت و یک برد یمانی که عورت خود را به وسیله آن بپوشانم و با آن برای خدا نماز بخوانم، بعلاوه یک دینار که با آن خود را به اهل و عیالم برسانم.»

عمار که سهم غنیمت خیبر را که رسول خدا به وی عطا کرده بود فروخته و چیزی از برایش نمانده بود گفت: «مبلغ بیست دینار و دویست درهم هجریه و یک برد یمانی و شتر راهوار خودم را که تو را به وطنت برساند، بعلاوه یک شکم نان گندم و گوشت به تو می دهم.» اعرابی گفت: «ای مرد! تو چقدر باسخاوتی!» عمار او را با خود برد و آنچه را که وعده داده بود به وی پرداخت.

مدتی بعد اعرابی نزد رسول خدا بازگشت. آن حضرت به وی فرمود: «آیا سیر شدی؟ آیا بدن برهنه ات پوشیده شد؟» گفت: «آری، پدر و مادرم به فدای تو، من بی نیاز گردیدم.» رسول خدا به اعرابی فرمود: «اکنون این عطای فاطمه را تلافی کن!» اعرابی گفت: «پروردگارا! تو خدایی هستی ازلی. ما غیر از تو را نمی پرستیم، تو از هر جهت روزی رسان مایی. بار خدایا! به فاطمه اطهر عطایی کن که چشمی ندیده و گوشی نشنیده باشد!»

پیغمبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله پس از اینکه آمین گفت، رو به اصحاب خود کرد و فرمود: «خدا این دعا را در دنیا در حق فاطمه زهرا مستجاب کرده است، زیرا من پدر فاطمه هستم که احدی نظیر من نیست. علی شوهر فاطمه است که اگر علی نبود

محال بود همسر و همانندی برای فاطمه اطهر یافت شود. خدا حسنین را به فاطمه زهرا عطا کرده که نظیر ایشان در عالم وجود ندارد؛ حسنین بزرگ سبط های پیامبران و بزرگ جوانان اهل بهشتند.» آنگاه آن حضرت به مقداد و عمار و سلمان که در مقابلش بودند گفت: «آیا می خواهید بیش از این برای شما بگویم؟» گفتند: «آری یا رسول اللّه.»

رسول اعظم فرمود: «زمانی جبرئیل نزد من آمد و گفت: «هنگامی که فاطمه اطهر رحلت کند و دفن شود، فرشته ها در قبر از وی می پرسند: «پروردگار تو کیست؟» او خواهد گفت: «پروردگار من خدا است.» از او می پرسند: «پیغمبر تو کیست؟» او خواهد گفت: «پدرم.» می پرسند: «ولی تو کیست؟» می گوید: «همین علی بن ابی طالب که بر لب قبرم ایستاده است.»

آنگاه رسول خدا افزود: «گوش به من بسپارید تا بیش از این از فضائل فاطمه برای شما بگویم. خدای مهربان گروهی از ملائکه را مأمور کرده که فاطمه را از جلو، عقب، راست و چپ محافظت کنند، این ملائکه که در زمان حیات فاطمه و کنار قبر او و موقع رحلت وی با او هستند، صلوات بسیاری به فاطمه و پدر و شوهر و فرزندانش می فرستند. کسی که مرا پس از فوت زیارت کند، گویی مرا در زمان حیات زیارت کرده باشد؛ کسی که فاطمه را زیارت کند، مانند این است که مرا زیارت کرده باشد؛ کسی که علی بن ابی طالب را زیارت کند، مثل این است که فاطمه را زیارت کرده باشد؛ کسی که حسن و حسین علیهما السّلام را زیارت کند، گویی علی بن ابی طالب را زیارت کرده باشد؛ کسی که فرزندان حسنین علیهما السّلام را زیارت کند، مانند این است که خود ایشان را زیارت کرده باشد.»

عمار گردنبند فاطمه زهرا را با مشک خوشبو کرد و آن را در میان یک برد یمانی پیچید. سپس آن را به غلامی که نامش سهم بود داد (این برده را عمّار از سهمی که در جنگ خیبر به او رسیده بود خریداری کرده بود) و به وی گفت: «این گردنبند را بگیر و به حضور پیامبر اعظم اسلام تقدیم کن. من تو را نیز به آن حضرت هدیه کردم.»

غلام گردنبند را گرفت، به حضور رسول خدا آمد و سخن عمار را به عرض آن حضرت رسانید. پیغمبر اکرم به آن غلام گفت: «نزد دخترم زهرا برو، چرا که من تو را با این گردنبند به وی بخشیدم.» هنگامی که غلام با آن گردنبند به حضور فاطمه اطهر آمد و سخن پیامبر خدا را به عرض او رساند، آن بانو گردنبند را گرفت و خود غلام را در راه خدا آزاد کرد.

غلام پس از شنیدن مژده آزادی اش خندید. فاطمه گفت: «برای چه می خندی ای غلام؟» گفت: «وفور خیر و برکت این گرد بند مرا خندان کرده. زیرا گرسنه ای را سیر کرد، برهنه ای را پوشانید، فقیری را بی نیاز کرد، غلام زر خریدی را آزاد کرد و خود عاقبت به دست صاحب خویش بازگشت!»

**[ترجمه]

بیان

السمل بالتحریک الثوب الخلق قوله قد تهلل أی الرجل من قولهم تهلل وجهه إذا استنار و ظهر فیه آثار السرور أو الثوب کنایه عن انخراقه (۱).

۱- ۱. هذا هو المتعين لانه وصف للسمل لا للرجل، و القياس أن يقول: قد تهلهل.

قوله يستحثه الخبر أی يسأله الخبر و يحثه و يرغبه علی ذكر أحواله.

قوله أرشنی قال الجزری يقع الرياش علی الخصب و المعاش و المال المستفاد و منه حديث عائشه و يريش مملقها أی يكسوه و يعينه و أصله من الريش كان الفقير المملق لا ـ نهوض به كالمقصوص الجناح يقال راشه يريشه إذا أحسن إليه و القرظ ورق السلم يدبغ به و يقال ارتاح الله لفلان أی رحمه و السغب الجوع و قال الجزری يقال للقطعه من الفرسان رعله و لجماعه الخيل رعيل و منه حديث علی عليه السلام سراعا إلی أمره رعيلا أی ركابا علی الخيل.

**[ترجمه]«سمل» با حركت عين الفعل به معنای جامه كهنه است. «قد تهلّل» يعنی آن مرد از گفته آنان چهره اش باز شد نورانی شد و آثارش شادی در آن آشكار گشت، و اگر تهلّل به جامه اسناد داده شده، كنايه از پاره شدن جامه است.

يستحثّه الخبر: يعنی از او خبر می گرفت و او را تحريك و ترغيب می كرد كه احوالش را بازگو كند.

ارشنی: جزری گويد: «رياش» به فراوانی، معيشت و مال به دست آمده اطلاق می شود و از همين جاست حديث عايشه كه: «ويريش مملقها»، يعنی نادار را می پوشاند و كمك می كند، و ريشه اش از «ريش» به معنای پر است. فقير گرفتار نمی تواند بايستد، به سان حيوانی كه بالش بريده است. گفته می شود: «راشه يريشه»، زمانی كه به او احسان و نيكی كند، و «الفرظ» برگ درختی است كه با آن دبّاغی می شود. و گفته می شود «ارتاح الله لفلان» يعنی به او رحم كرد (و برايش فراهم نمود). «سغب» گرسنگی است و جزری گويد: «رعله» به دسته ای از سواران گفته می شود و به جمعی از اسبان رعيل و از همين معنی است حديث علی عليه السّلام كه: «سراعاً الی امره رعيلاً» يعنی با شتاب به سوی دستور او در حالی كه بر اسبان سوار هستند.

**[ترجمه]

«۵۱»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] عُبَيْدُ بْنُ كَثِيرٍ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: أَصْبَحَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام ذَاتَ يَوْمٍ سَاغِباً فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ هَلْ عِنْدَكِ شَیْ ءٌ تُغَذِّينِيهِ قَالَتْ لَا وَ الَّذِی أَكْرَمَ أَبِی بِالنُّبُوَّةِ وَ أَكْرَمَكَ بِالْوَصِيَّةِ مَا أَصْبَحَ الْغَدَاةَ عِنْدِی شَیْ ءٌ وَ مَا كَانَ شَیْ ءٌ أُطْعِمْنَاهُ مُذْ يَوْمَيْنِ إِلَّا شَیْ ءٌ كُنْتُ أُوثِرُكَ بِهِ عَلَی نَفْسِی وَ عَلَی ابْنَیَّ هَذَيْنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَقَالَ عَلِیٌّ يَا فَاطِمَةُ أَ لَا كُنْتِ أَعْلَمْتِينِی فَأَبْغِيَكُمْ شَيْئاً فَقَالَتْ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنِّی لَأَسْتَحْيِی مِنْ إِلَهِی أَنْ أُكَلِّفَ نَفْسَكَ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ فَخَرَجَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ مِنْ عِنْدِ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَاثِقاً بِاللَّهِ بِحُسْنِ الظَّنِّ فَاسْتَقْرَضَ دِينَاراً فَبَيْنَا الدِّينَارُ فِی يَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام يُرِيدُ أَنْ يَبْتَاعَ لِعِيَالِهِ مَا يُصْلِحُهُمْ فَتَعَرَّضَ لَهُ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ فِی يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ قَدْ لَوَّحَتْهُ الشَّمْسُ مِنْ فَوْقِهِ وَ آذَتْهُ مِنْ تَحْتِهِ فَلَمَّا رَآهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام أَنْكَرَ شَأْنَهُ فَقَالَ يَا مِقْدَادُ مَا أَزْعَجَكَ هَذِهِ السَّاعَةَ مِنْ رَحْلِكَ قَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ خَلِّ سَبِيلِی وَ لَا تَسْأَلْنِی عَمَّا وَرَائِی فَقَالَ يَا أَخِی إِنَّهُ لَا يَسَعُنِی أَنْ تُجَاوِزَنِی حَتَّی أَعْلَمَ عِلْمَكَ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ رَغْبَةً إِلَی اللَّهِ وَ إِلَيْكَ أَنْ تُخَلِّیَ سَبِيلِی وَ لَا تَكْشِفَنِی عَنْ حَالِی فَقَالَ لَهُ يَا أَخِی إِنَّهُ لَا يَسَعُكَ أَنْ تَكْتُمَنِی حَالَكَ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَمَّا إِذْ أَبَيْتَ فَوَ الَّذِی أَكْرَمَ مُحَمَّداً بِالنُّبُوَّةِ وَ أَكْرَمَكَ بِالْوَصِيَّةِ مَا أَزْعَجَنِی مِنْ رَحْلِی إِلَّا الْجُهْدُ وَ قَدْ تَرَكْتُ عِيَالِی يَتَضَاغَوْنَ جُوعاً فَلَمَّا سَمِعْتُ بُكَاءَ الْعِيَالِ لَمْ تَحْمِلْنِی الْأَرْضُ فَخَرَجْتُ مَهْمُوماً رَاكِبَ رَأْسِی هَذِهِ حَالِی وَ قِصَّتِی فَانْهَمَلَتْ عَيْنَا عَلِیٍّ بِالْبُكَاءِ

حَتَّى بَلَّتْ دَمْعَتُهُ لِحْيَتَهُ فَقَالَ لَهُ أَحْلِفُ بِالَّذِی حَلَفْتُ مَا أَزْعَجَنِی إِلَّا الَّذِی أَزْعَجَکَ مِنْ رَحْلِکَ فَقَدِ اسْتَقْرَضْتُ دِینَاراً فَقَدْ آثَرْتُکَ عَلَى نَفْسِی فَدَفَعَ الدِّینَارَ إِلَیْهِ وَ رَجَعَ حَتَّى دَخَلَ مَسْجِدَ النَّبِیِّ صلى الله علیه و آله فَصَلَّى فِیهِ الظُّهْرَ وَ الْعَصْرَ وَ الْمَغْرِبَ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله الْمَغْرِبَ مَرَّ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ فِی الصَّفِّ الْأَوَّلِ فَغَمَزَهُ بِرِجْلِهِ فَقَامَ عَلِیٌّ علیه السلام مُتَعَقِّباً خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله حَتَّى لَحِقَهُ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ فَسَلَّمَ عَلَیْهِ فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله السَّلَامَ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ هَلْ عِنْدَکَ شَیْ ءٌ نَتَعَشَّاهُ فَنَمِیلَ مَعَکَ فَمَکَثَ مُطْرِقاً لَا یُحِیرُ جَوَاباً حَیَاءً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله وَ هُوَ یَعْلَمُ مَا کَانَ مِنْ أَمْرِ الدِّینَارِ وَ مِنْ أَیْنَ أَخَذَهُ وَ أَیْنَ وَجَّهَهُ وَ قَدْ کَانَ أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِیِّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله علیه و آله أَنْ یَتَعَشَّى اللَّیْلَةَ عِنْدَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَلَمَّا نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله إِلَى سُکُوتِهِ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا لَکَ لَا تَقُولُ لَا فَأَنْصَرِفَ أَوْ تَقُولُ نَعَمْ فَأَمْضِیَ مَعَکَ فَقَالَ حَیَاءً وَ تَکَرُّماً فَاذْهَبْ بِنَا فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله یَدَ [یْ] عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَانْطَلَقَا حَتَّى دَخَلَا عَلَى فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ عَلَیْهَا السَّلَامُ وَ هِیَ فِی مُصَلَّاهَا قَدْ قَضَتْ صَلَاتَهَا وَ خَلْفَهَا جَفْنَةٌ تَفُورُ دُخَاناً فَلَمَّا سَمِعَتْ کَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله فِی رَحْلِهَا خَرَجَتْ مِنْ مُصَلَّاهَا فَسَلَّمَتْ عَلَیْهِ وَ کَانَتْ أَعَزَّ النَّاسِ عَلَیْهِ فَرَدَّ عَلَیْهِ السَّلَامَ وَ مَسَحَ بِیَدِهِ عَلَى رَأْسِهَا وَ قَالَ لَهَا یَا بِنْتَاهْ کَیْفَ أَمْسَیْتِ رَحِمَکِ اللَّهُ تَعَالَى (۱) عَشِّینَا غَفَرَ اللَّهُ لَکِ وَ قَدْ فَعَلَ فَأَخَذَتِ الْجَفْنَةَ فَوَضَعَتْهَا بَیْنَ یَدَیِ النَّبِیِّ صلى الله علیه و آله وَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَلَمَّا نَظَرَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ إِلَى طَعَامٍ وَ شَمَّ رِیحَهُ رَمَى فَاطِمَةَ بِبَصَرِهِ رَمْیاً شَحِیحاً قَالَتْ لَهُ فَاطِمَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أَشَحَّ نَظَرَکَ وَ أَشَدَّهُ هَلْ أَذْنَبْتُ فِیمَا بَیْنِی وَ بَیْنَکَ ذَنْباً اسْتَوْجَبْتُ بِهِ السَّخْطَةَ قَالَ وَ أَیُّ ذَنْبٍ أَعْظَمُ مِنْ ذَنْبٍ أَصَبْتِیهِ أَ لَیْسَ عَهْدِی إِلَیْکِ الْیَوْمَ الْمَاضِیَ وَ أَنْتِ تَحْلِفِینَ بِاللَّهِ مُجْتَهِدَةً مَا طَعِمْتِ طَعَاماً مُذْ یَوْمَیْنِ قَالَ فَنَظَرَتْ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَتْ إِلَهِی یَعْلَمُ فِی سَمَائِهِ وَ یَعْلَمُ فِی أَرْضِهِ أَنِّی لَمْ أَقُلْ إِلَّا حَقّاً فَقَالَ لَهَا یَا فَاطِمَةُ أَنَّى لَکِ هَذَا الطَّعَامُ الَّذِی لَمْ أَنْظُرْ إِلَى مِثْلِ لَوْنِهِ قَطُّ وَ لَمْ أَشَمَّ مِثْلَ رِیحِهِ قَطُّ وَ مَا آکُلُ أَطْیَبَ مِنْهُ

۱- ۱. کذا فی النسخ و المصدر و فی کشف الغمّه: قالت بخیر، قال: عشینا رحمک اللّه-

قَالَ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله كَفَّهُ الطَّيِّبَهَ الْمُبَارَكَهَ بَيْنَ كَتِفَيْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَغَمَزَهَا ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ هَذَا بَدَلُ دِينَارِكَ وَ هَذَا جَزَاءُ دِينَارِكَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ (۱) ثُمَّ اسْتَعْبَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بَاكِياً ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هُوَ أَبَى لَكُمْ

أَنْ تَخْرُجَا مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَجْزِيَكُمَا وَ يُجْرِيَكَ (۲)

يَا عَلِيُّ مُجْرَى زَكَرِيَّا وَ يُجْرِيَ فَاطِمَهَ مُجْرَى مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ كُلَّما دَخَلَ عَلَيْها زَكَرِيَّا الْمِحْرابَ وَجَدَ عِنْدَها رِزْقاً(۳).

کشف، [کشف الغمه] عن أبی سعید: مثله (۴) ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جماعه عن أبی المفضل عن محمد بن جعفر بن مسکان عن عبد الله بن الحسین عن یحیی بن عبد الحمید الحمانی عن قیس بن الربیع عن أبی هارون العبدی عن أبی سعید: مثله

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: به نقل از ابو سعید خُدری روایت کرده است که گفت: یک روز صبح حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام به فاطمه زهرا فرمود: «آیا غذایی در خانه پیدا می شود که به من بدهی؟» حضرت زهرا گفت: «نه، به حق آن خدایی که پدرم را به پیامبری برانگیخته و تو را به وصی او قرار داده، از امروز صبح تا به حال چیزی در خانه نداریم. مدت دو روز است که ما چیزی نخورده ایم، مختصر غذایی بود که من تو را بر خودم و حسنین علیهما السّلام مقدم داشته ام.»

امیرالمؤمنین فرمود: «ای فاطمه! پس چرا مرا آگاه نکردی تا غذایی برای شما تهیه کنم؟» گفت: «یا اباالحسن! من از پروردگار خویش خجالت می کشم از تو چیزی بخواهم که برای تو مقدور نباشد.» حضرت علی بن ابی طالب با توکل و امید به خدا از خانه خارج شد و یک دینار قرض کرد. همان وقت که علی علیه السّلام در نظر داشت آن دینار را بدهد و خورد و خوراکی برای اهل و عیالش بخرد، ناگاه با مقداد مواجه شد که در آن روز بسیار گرم، در زیر آفتاب سوزان عرق می ریخت و در رنج و عذاب بود. وقتی چشم علی علیه السّلام به وی افتاد به او فرمود: «برای چه در چنین موقعی از خانه خود خارج شدی؟» مقداد گفت: «یا علی مرا واگذار و از سرّ دلم چیزی مپرس.» حضرت علی فرمود: «ای برادرم! تا از حاجت تو آگاه نشده ام از تو درنمی گذرم.» گفت: «یا اباالحسن! من راغب ترم که مرا به خود واگذاری و چیزی از حال من نجویی.»

علی علیه السّلام فرمود: «ای برادر من! تو نباید اوضاع و احوال خود را از من پنهان کنی.» مقداد گفت: «یا اباالحسن! اکنون که مرا معاف نمی داری، به حق آن خدایی که محمّد صلی اللّه علیه و آله را به پیامبری مبعوث کرده و تو را وصی او قرار داده، چیزی جز گرسنگی مرا از خانه ام بیرون نرانده. من اهل و عیال خویش را گرسنه گذاشته ام. وقتی صدای گریه اهل خانه ام را شنیدم، زمین مرا از جای کند و مغموم و سر افکنده از خانه خود خارج شده ام. این است حال و روزگار من که می بینی.»

هنگامی که علی علیه السّلام این ماجرا را از مقداد شنید، چشمانش پر از اشک شد و آنقدر گریست که اشک ریش مبارکش را نمناک کرد. سپس به مقداد فرمود: «قسم به حق آن کسی که تو قسم خوردی، همان دلیلی که تو را از خانه ات خارج کرده، مرا نیز واداشته که از خانه خارج شود. من یک دینار قرض کرده ام، ولی تو را بر خویشتن مقدم می دارم.» آنگاه آن بزرگوار آن دینار را به مقداد عطا کرد، به طرف مسجد حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله رفت و نماز ظهر و عصر و مغرب را به جای آورد. رسول خدا پس از بجای آوردن نماز مغرب، نزد حضرت علی که در صف اول نماز بود آمد و به پای

خویش به آن حضرت اشاره کرد که برخیزد. علی علیه السّلام برخاست و به دنبال پیغمبر خدا آمد تا در نزدیکی درب مسجد به آن حضرت پیوست. علی سلام کرد و پیغمبر خدا سلام وی را جواب داد. آنگاه فرمود: «یا علی! آیا غذایی داری که ما امشب مهمان تو باشیم؟»

علی علیه السّلام سر مبارک خود را به زیر انداخت و مکث کرد و چون از رسول خدا خجالت می کشید چیزی نمی گفت، زیرا آن حضرت از داستان دیناری که قرض کرده بود و به مقداد عطا کرده بود آگاه بود. خدای علیم به پیغمبر معظم خود وحی کرده بود که امشب باید شام مهمان علی بن ابی طالب علیه السّلام باشد. وقتی پیامبر عزیز اسلام سکوت حضرت علی را دید فرمود: «یا علی! یا بگو نه تا من باز گردم یا بگو آری تا با تو بیایم!» گفت: «یا رسول اللّٰه! چه کنم، از روی تو خجالت می کشم. چه مانعی دارد، بفرمایید برویم.»

پیغمبر اکرم دست امیرالمؤمنین علی را گرفت و به طرف خانه حضرت علی رفتند. وقتی وارد خانه شدند، دیدند که فاطمه اطهر در محراب عبادت است و نماز خود را تمام کرده. پشت سر فاطمه کاسه ای پر از غذا دیده می شد که بخار از آن برمی خاست. هنگامی که فاطمه زهرا صدای مبارک رسول خدا را شنید، از محل نماز خارج گردید و بر آن حضرت سلام کرد. پیغمبر خدا جواب سلام آن بانو را که نزد او عزیزترین مردم محسوب می شد داد، دست مبارک خود را بر سر فاطمه کشید و به وی فرمود: «ای دخترم! روز خود را چگونه شب کردی؟ خدا تو را رحمت کند، برای ما شام بیاور، خدا تو را آمرزیده است.»

فاطمه زهرا آن کاسه غذا را آورد و در حضور رسول خدا و حضرت مرتضی علی گذاشت. وقتی چشم حضرت علی بن ابی طالب به آن غذا افتاد و بوی آن در مشامش پیچید، با نگاهی شگفت زده به فاطمه اطهر نگریست. فاطمه زهرا گفت: «یا علی! عجب نظر تندی به من می افکنی، آیا من گناهی کرده ام که مستوجب غضب تو شده باشم؟» علی علیه السّلام فرمود: «چه گناهی بزرگ تر از این که تو مرتکب شده ای؟ مگر نه چنین است که تو روز گذشته قسم خوردی و گفتی که مدت دو روز است غذا نخورده ای؟» فاطمه اطهر سرش را به طرف آسمان گرفت و گفت: «پروردگاری که از آسمان و زمین خود آگاه است، می داند که من حق گفته ام.»

حضرت علی رو به حضرت زهرا کرد و به وی فرمود: «این غذایی که من رنگی نظیر رنگ آن را هرگز ندیده ام و بویی نظیر بوی آن را نبوییده ام و بهتر از آن را نخورده ام، از کجا نصیب تو شده؟» در همین موقع بود که پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله کف دست مبارک خود را میان دو کتف حضرت علی بن ابی طالب گذاشت و فشار داد و به آن بزرگوار فرمود: «یا علی! این غذا عوض و جزای آن دیناری است که تو به مقداد دادی.»آنگاه فرمود: {خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.}

سپس رسول خدا گریست و فرمود: «سپاس مخصوص آن خدایی است که تا جزایتان را عطا نکند، شما را از دنیا نبرد. یا علی! خدا تو را نظیر حضرت زکریا و فاطمه را نظیر حضرت مریم علیهم السّلام قرار داد، همان طور که می فرماید: {هر گاه حضرت زکریا به محراب عبادت مریم می آمد، غذایی را نزد او می یافت.}

کشف الغمه نیز همین روایت را آورده است.

امالی طوسی نیز مانند این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری لوحت الشی ء بالنار أحمیته و قال فی النهایه فیه إن شئت دعوت الله أن یسمعک تضاغیهم فی النار أی صیاحهم و بکاءهم یقال ضغا یضغو ضغوا و ضغاء إذا صاح و منه الحدیث و صبیتی یتضاغون حولی.

قوله رمیا شحیحا الشح البخل مع حرص و هو لا یناسب المقام إلا بتکلف و یحتمل أن یکون أصله سحیحا بالسین المهمله من السح بمعنی السیلان کنایه عن المبالغه فی النظر و التحدیق بالبصر و علی ما فی النسخ یحتمل أن یکون من الحرص کنایه عن المبالغه فی النظر أو البخل کنایه عن النظر بطرف البصر علی وجه الغیظ.

**[ترجمه]جوهری گوید: «لوّحت الشئ بالنار» یعنی «احمیته»، داغ کردم آن را. در نهایه گوید: در حدیث است که: «ان شئت دعوت الله ان یسمعک تضاغیهم فی النار ای صیاحهم و بکاءهم»، یعنی فریاد کشیدن و گریه کردن. آنان گفته می شود: «ضغا یضغوا ضغواً و ضغاءً» زمانی که فریاد بکشد و از همین معنی است حدیثی که می گوید: «و صبیتی یقضاغون حولی» و فرزندانم در اطرافم فریاد می کشیدند.

رمیاً شحیحاً شحّ: یعنی بخل به همراه حرص و این معنی با این مورد مناسبت ندارد مگر با سختی، و احتمال می رود که اصل عبارت «سحیحاً» با سین بدون نقطه از «سحّ» به معنای جریان باشد، کنایه از مبالغه در نگاه کردن و تیز نگاه کردن و طبق آنچه در نسخه هاست احتمال می رود که از حرص باشد، کنایه از مبالغه در نگاه کردن یا از بخل باشد، کنایه از نگاه به گوشه چشم از روی کینه.

**[ترجمه]

«۵۲»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ

ص: ۶۱

۱- ۱. آل عمران: ۳۳.

۲- ۲. کذا فی النسخ و فی المصدر، حتی یجزیکما هدایا یا علی فی المنازل الذی جزی فیها زکریا و یجزیک یا فاطمه فی الذی جزیت فیه مریم إلخ و فی کشف الغمّه: الحمد للّه الذی أبی لکما أن تخرجا من الدنیا حتّی یجریک- الخ.

۳- ۳. المصدر: ۲۱، و الآیه فی آل عمران: ۳۳.

۴- ۴. راجع کشف الغمّه المطبعه الإسلامیه ج ۲ ص ۲۶- ۲۹.

زُرَارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ تَشْكُو إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَعْضَ أَمْرِهَا فَأَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله كَرَبَةً وَ قَالَ تَعَلَّمِي مَا فِيهَا فَإِذَا فِيهَا مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيَسْكُتْ.

**[ترجمه]کافی: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: یک بار فاطمه اطهر راجع از برخی مشکلات زندگی اش به رسول خدا صلی الله علیه و آله شکوه و شکایت کرد. پیغمبر خدا لوحی به وی داد و فرمود: «آنچه را که در آن نوشته شده یاد بگیر.» در آن لوح نوشته بود: «هر کسی به خدا و روز قیامت ایمان داشته باشد، نباید همسایه خود را اذیت کند. هر کسی به خدا و روز قیامت ایمان داشته باشد، باید به مهمان خود احترام بگذارد. هر کسی که به خدا و روز قیامت ایمان داشته باشد، باید سخن خیر بگوید یا سکوت اختیار کند.»

**[ترجمه]

بیان

کرب النخل أصول السعف أمثال الکتف.

**[ترجمه]«کرب النحل» همان ریشه های شاخه های درخت خرماست به سان کتف.

**[ترجمه]

«۵۳»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ شُرَيْحٍ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يُرِيدُ فَاطِمَةَ عليها السلام وَ أَنَا مَعَهُ فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى الْبَابِ وَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ فَدَفَعَهُ ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَدْخُلُ قَالَتْ ادْخُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَدْخُلُ أَنَا وَ مَنْ مَعِي فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ عَلَيَّ قِنَاعٌ فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ خُذِي فَضْلَ مِلْحَفَتِكِ فَقَنِّعِي بِهِ رَأْسَكِ فَفَعَلَتْ ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَتْ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَدْخُلُ قَالَتْ نَعَمْ ادْخُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ

أَنَا وَ مَنْ مَعِي قَالَتْ أَنْتَ وَ مَنْ مَعَكَ قَالَ جَابِرٌ فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ دَخَلْتُ أَنَا وَ إِذَا وَجْهُ فَاطِمَةَ أَصْفَرُ كَأَنَّهُ بَطْنُ جَرَادَةٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مَا لِي أَرَى وَجْهَكِ أَصْفَرَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْجُوعُ فَقَالَ اللَّهُمَّ مُشْبِعَ الْجَوْعَةِ وَ رَافِعَ الضَّيْعَةِ أَشْبِعْ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ فَقَالَ جَابِرٌ فَوَ اللَّهِ فَنَظَرْتُ إِلَى الدَّمِ يَنْحَدِرُ مِنْ قُصَاصِهَا حَتَّى عَادَ وَجْهُهَا أَحْمَرَ فَمَا جَاعَتْ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ.

**[ترجمه]کافی: از جابر بن عبداللّه انصاری روایت می کند که گفت: «یک روز که پیغمبر اسلام به طرف خانه فاطمه زهرا

می رفت، من هم با آن بزرگوار بودم. موقعی که پشت در خانه رسیدیم، رسول خدا دست مبارک خود را روی در گذاشت و فرمود: «السلام علیکم.» فاطمه زهرا پاسخ داد: «علیک السلام، یا رسول اللّٰه! داخل شو.» پیامبر اسلام فرمود: «شخصی به همراه من است. آیا با او داخل شوم؟» فاطمه گفت: «من مقنعه ندارم.» پیغمبر خدا فرمود: «گوشه لباس خود را مقنعه قرار بده.» وقتی فاطمه این عمل را انجام داد، رسول خدا دیگر بار فرمود: «السلام علیکم.» فاطمه پاسخ داد: «و علیکم السلام یا رسول اللّٰه! داخل شو.» فرمود: «اجازه هست که داخل شوم؟» فاطمه گفت: «آری.» فرمود: «با شخصی که همراه من است داخل شوم؟» گفت: «آری.»

جابر می گوید: «پیغمبر اعظم داخل شد و من هم داخل شدم.» صورت مبارک فاطمه نظیر شکم ملخ زرد شده بود. رسول خدا به او فرمود: «چرا صورتت زرد شده؟» گفت: «از شدت گرسنگی.» پیامبر خدا دعا کرد و گفت: «ای خدایی که گرسنگان را سیر می کنی! فاطمه دختر محمّد را سیر کن.» جابر می گوید: «به خدا قسم که (در همان حال) خون در زیر پوست صورت فاطمه اطهر به شکلی جریان یافت که صورتش قرمز و گلگون گردید و بعد از آن روز گرسنه نشد.»

**[ترجمه]

«۵۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ حَتَّی تَمُرَّ بِنْتُ حَبِیبِ اللَّهِ إِلَی قَصْرِهَا فَتَمُرُّ إِلَی قَصْرِهَا فَاطِمَهُ ابْنَتِی وَ عَلَیْهَا رَیْطَتَانِ خَضْرَاوَانِ حَوَالَیْهَا سَبْعُونَ أَلْفَ حَوْرَاءَ فَإِذَا بَلَغَتْ إِلَی بَابِ قَصْرِهَا وَجَدَتِ الْحَسَنَ قَائِماً وَ الْحُسَیْنَ نَائِماً مَقْطُوعَ الرَّأْسِ فَتَقُولُ لِلْحَسَنِ مَنْ هَذَا فَیَقُولُ هَذَا أَخِی إِنَّ أُمَّهَ أَبِیکِ قَتَلُوهُ وَ قَطَعُوا رَأْسَهُ فَیَأْتِیهَا النِّدَاءُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ یَا بِنْتَ حَبِیبِ اللَّهِ إِنِّی إِنَّمَا أَرَیْتُکِ

ص: ۶۲

مَا فَعَلَتْ بِهِ أُمَّهُ أَبِيكِ لِأَنِّی ادَّخَرْتُ لَکِ عِنْدِی تَعْزِیَهً بِمُصِیبَتِکِ فِیهِ إِنِّی جَعَلْتُ تَعْزِیَتَکِ الْیَوْمَ أَنِّی لَا أَنْظُرُ فِی مُحَاسَبَهِ الْعِبَادِ حَتَّی تَدْخُلَ الْجَنَّهَ أَنْتِ وَ ذُرِّیَّتُکِ وَ شِیعَتُکِ وَ مَنْ أَوْلَاکُمْ مَعْرُوفاً مِمَّنْ لَیْسَ هُوَ مِنْ شِیعَتِکِ قَبْلَ أَنْ أَنْظُرَ فِی مُحَاسَبَهِ الْعِبَادِ فَتَدْخُلُ فَاطِمَهُ ابْنَتِی الْجَنَّهَ وَ ذُرِّیَّتُهَا وَ شِیعَتُهَا وَ مَنْ أولادها [أَوْلَاهَا] مَعْرُوفاً مِمَّنْ لَیْسَ مِنْ شِیعَتِهَا فَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ لا یَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَکْبَرُ(۱) قَالَ هَوْلُ یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ هُمْ فِی مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خالِدُونَ (۲) هِیَ وَ اللَّهِ فَاطِمَهُ وَ ذُرِّیَّتُهَا وَ شِیعَتُهَا وَ مَنْ أَوْلَاهُمْ مَعْرُوفاً مِمَّنْ لَیْسَ هُوَ مِنْ شِیعَتِهَا.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: از پیامبر اسلام روایت می کند که فرمود: «موقعی که روز قیامت فرا می رسد، منادی از وسط عرش ندا می کند: «ای گروه خلائق! چشم خود را ببندید تا دختر حبیب خدا به سوی قصر خود رود!» فاطمه در حالی به طرف قصر خویش می رود که دو چادر سبز بر سردارد و هفتاد هزار ملک در اطراف آن بانو خواهند بود.

هنگامی که زهرا بر در قصر خود می آید، می بیند که حسن ایستاده و حسین در حالی که سر ندارد خوابیده است. به امام حسن می گوید: «این کیست که خوابیده!» می گوید: «برادرم حسین است که امت پدرت او را کشته و سرش را بریده اند.» در همین موقع است که از طرف خدا خطاب می شود: «ای دختر حبیب من! من این ظلم و ستمی را که امت پدرت انجام داده اند، به این دلیل به تو نشان دادم که تسلیتی را بابت آن برایت در نظر گرفته ام با تو بگویم. تسلیت تو این است که من امروز به حساب هیچ کس رسیدگی نخواهم کرد تا تو و فرزندانت و شیعیانت و افرادی که شیعه نبودند ولی به شما خدمتی کرده اند، داخل بهشت شوید.»

در همین موقع است که دخترم فاطمه و فرزندان و شیعیانش و اشخاصی که شیعه نیستند ولی به ایشان خدمتی کرده اند، داخل بهشت خواهند شد. به خدا معنای این آیه که می فرماید: «لا یَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَکْبر» - . انبیاء / ۱۰۳ - ، {جزع و فزع بزرگ ایشان را محزون نخواهد کرد} همین است.

روز قیامت چنان که در این آیه می فرماید: «وَ هُمْ فِی مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خالِدُون» - . انبیاء / ۱۰۲ - ، {ایشان در حالی در بهشت جاویدان ساکن خواهند بود که هر چه بخواهند موجود است} به خدا قسم منظور از افرادی که این آیه فرموده، فاطمه و فرزندان و شیعیان او و افرادی است که به وی خدمتی کرده باشند.»

**[ترجمه]

«۵۵»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لِفَاطِمَهَ یَا فَاطِمَهُ قُومِی فَاخْرُجِی تِلْکِ الصَّحْفَهَ فَقَامَتْ فَأَخْرَجَتْ صَحْفَهً فِیهَا تَرِیدٌ وَ عُرَاقٌ یَفُورُ فَأَکَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ عَلِیٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهم السلام ثَلَاثَهَ عَشَرَ یَوْماً ثُمَّ إِنَّ أُمَّ أَیْمَنَ رَأَتِ الْحُسَیْنَ مَعَهُ شَیْ ءٌ فَقَالَتْ لَهُ مِنْ أَیْنَ لَکَ هَذَا قَالَ إِنَّا لَنَأْکُلُهُ مُنْذُ أَیَّامٍ فَأَتَتْ أُمُّ أَیْمَنَ فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَتْ یَا فَاطِمَهُ إِذَا کَانَ عِنْدَ أُمِّ أَیْمَنَ شَیْ ءٌ فَإِنَّمَا هُوَ لِفَاطِمَهَ وَ لِوُلْدِهَا وَ إِذَا کَانَ عِنْدَ فَاطِمَهَ شَیْ ءٌ فَلَیْسَ لِأُمِّ أَیْمَنَ مِنْهُ شَیْ ءٌ فَأَخْرَجَتْ لَهَا

مِنْهُ فَأَكَلَتْ مِنْهُ أُمُّ أَيْمَنَ وَ نَفِدَتِ الصَّحْفَهُ فَقَالَ لَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَمَا لَوْ لَا أَنَّکِ أَطْعَمْتِهَا لَأَکَلْتِ مِنْهَا أَنْتِ وَ ذُرِّیَّتُکِ إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ الصَّحْفَهُ عِنْدَنَا یَخْرُجُ بِهَا قَائِمُنَا علیه السلام فِی زَمَانِهِ.

**[ترجمه]کافی: از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «روزی پیغمبر معظم اسلام به فاطمه اطهر فرمود: «برخیز و آن ظرف غذا را بیاور.» فاطمه برخاست و آن ظرف ترید و استخوان را در حالی که بخار از آن برمی خاست آورد. پیغمبر خدا، حضرت علی، فاطمه اطهر، حسن و حسین به مدت سیزده روز از آن ظرف غذا خوردند، تا اینکه ام ایمن آن ظرف را در دست امام حسین دید و از وی پرسید: «این غذا را از کجا آورده ای؟» فرمود: «ما چند روز است که از این غذا می خوریم.»

ام ایمن نزد حضرت فاطمه آمد و گفت: «چگونه است که هر گاه غذایی نزد من است تو و فرزندانت در آن سهیم هستید، ولی هر گاه غذایی نزد تو باشد، ام ایمن حقی نسبت به آن ندارد؟» فاطمه اطهر از آن غذا به ام ایمن داد. وقتی ام ایمن از آن خورد، ظرف ناپدید گردید. پیامبر خدا به فاطمه زهرا فرمود: «اگر از این غذا به ام ایمن نداده بودی، تو و فرزندانت تا قیام قیامت از آن می خوردید.» امام محمّد باقر می فرماید: «آن ظرف نزد ماست و امام زمان علیه السّلام در زمان خود آن را ظاهر خواهد کرد.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری العرق العظم الذی أخذ عنه اللحم و الجمع عراق بالضم انتهی.

و المراد هنا العظم مع اللحم کما ورد فی اللغه أیضا قال الفیروزآبادی العرق و کغراب العظم أکل لحمه و الجمع ککتاب و غراب نادر أو العرق العظم بلحمه فإذا أکل لحمه فعراق أو کلاهما لکلیهما.

۱- ۱. الأنبیاء: ۱۰۳.

۲- ۲. الأنبیاء: ۱۰۲.

**[ترجمه]جوهری گوید: «عرق» استخوانی است که گوشت آن گرفته شده و جمع آن عُراق با ضمّه است.

منظور در اینجا استخوان همراه با گوشت است، همان گونه که در لغت نیز آمده است. فیروز آبادی گوید: عرق و عُراق مانند غراب، استخوانی است که گوشتش خورده شده و جمع آن مانند کتاب و غراب نادر است، و یا عرق، استخوان به همراه گوشت آن است، ولی وقتی گوشتش خورده شود عُراق است، یا هر دو برای هر دو معنا است.

**[ترجمه]

«۵۶»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ بَزِیعٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ عُقْبَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیْ ءٍ مِنَ التَّمْجِیدِ أَفْضَلَ مِنْ تَسْبِیحِ فَاطِمَهَ علیها السلام وَ لَوْ کَانَ شَیْ ءٌ أَفْضَلَ مِنْهُ لَنَحَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَاطِمَهَ.

**[ترجمه]کافی: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «بهترین ذکر برای پرستش خدا، تسبیح فاطمه زهراست. اگر چیزی بهتر از آن بود، رسول خدا آن را به فاطمه تعلیم می داد.»

**[ترجمه]

«۵۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] سَهْلُ بْنُ أَحْمَدَ الدِّینَوَرِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: قَالَ جَابِرٌ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ حَدِّثْنِی بِحَدِیثٍ فِی فَضْلِ جَدَّتِکَ فَاطِمَهَ إِذَا أَنَا حَدَّثْتُ بِهِ الشِّیعَهَ فَرِحُوا بِذَلِکَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نُصِبَ لِلْأَنْبِیَاءِ وَ الرُّسُلِ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ فَیَکُونُ مِنْبَرِی أَعْلَی مَنَابِرِهِمْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ ثُمَّ یَقُولُ اللَّهُ یَا مُحَمَّدُ اخْطُبْ فَأَخْطُبُ بِخُطْبَهٍ لَمْ یَسْمَعْ أَحَدٌ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ وَ الرُّسُلِ بِمِثْلِهَا ثُمَّ یُنْصَبُ لِلْأَوْصِیَاءِ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ وَ یُنْصَبُ لِوَصِیِّی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فِی أَوْسَاطِهِمْ مِنْبَرٌ مِنْ نُورٍ فَیَکُونُ مِنْبَرُهُ أَعْلَی مَنَابِرِهِمْ ثُمَّ یَقُولُ اللَّهُ یَا عَلِیُّ اخْطُبْ فَیَخْطُبُ بِخُطْبَهٍ لَمْ یَسْمَعْ أَحَدٌ مِنَ الْأَوْصِیَاءِ بِمِثْلِهَا ثُمَّ یُنْصَبُ لِأَوْلَادِ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْمُرْسَلِینَ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ فَیَکُونُ لِابْنَیَّ وَ سِبْطَیَّ وَ رَیْحَانَتَیَّ أَیَّامَ حَیَاتِی مِنْبَرٌ مِنْ نُورٍ ثُمَّ یُقَالُ لَهُمَا اخْطُبَا فَیَخْطُبَانِ بِخُطْبَتَیْنِ لَمْ یَسْمَعْ أَحَدٌ مِنْ أَوْلَادِ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْمُرْسَلِینَ بِمِثْلِهِمَا ثُمَّ یُنَادِی الْمُنَادِی وَ هُوَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام أَیْنَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ أَیْنَ خَدِیجَهُ بِنْتُ خُوَیْلِدٍ أَیْنَ مَرْیَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ أَیْنَ آسِیَهُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ أَیْنَ أُمُّ کُلْثُومٍ أُمُّ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا فَیَقُمْنَ فَیَقُولُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَا أَهْلَ الْجَمْعِ لِمَنِ الْکَرَمُ الْیَوْمَ فَیَقُولُ مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ فَیَقُولُ اللَّهُ تَعَالَی یَا أَهْلَ الْجَمْعِ إِنِّی قَدْ جَعَلْتُ الْکَرَمَ لِمُحَمَّدٍ وَ عَلِیٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ فَاطِمَهَ یَا أَهْلَ الْجَمْعِ طَأْطِئُوا الرُّءُوسَ وَ غُضُّوا الْأَبْصَارَ فَإِنَّ هَذِهِ فَاطِمَهُ تَسِیرُ إِلَی الْجَنَّهِ فَیَأْتِیهَا جَبْرَئِیلُ بِنَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ مُدَبَّجَهَ الْجَنْبَیْنِ خِطَامُهَا مِنَ اللُّؤْلُؤِ الْمُخْفَقِ الرَّطْبِ عَلَیْهَا رَحْلٌ مِنَ الْمَرْجَانِ فَتُنَاخُ بَیْنَ یَدَیْهَا فَتَرْکَبُهَا فَیُبْعَثُ إِلَیْهَا مِائَهُ أَلْفِ

مَلَكٍ فَيَسِيرُونَ عَلَى يَمِينِهَا وَ يُبْعَثُ إِلَيْهَا مِائَةُ أَلْفِ مَلَكٍ فَيَصِيرُونَ عَلَى يَسَارِهَا وَ يُبْعَثُ إِلَيْهَا مِائَةُ أَلْفِ مَلَكٍ يَحْمِلُونَهَا عَلَى أَجْنِحَتِهِمْ حَتَّى يُسَيِّرُونَهَا عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَإِذَا صَارَتْ عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ تَلْتَفِتُ فَيَقُولُ اللَّهُ يَا بِنْتَ حَبِيبِي مَا الْتِفَاتُكِ وَ قَدْ أَمَرْتُ بِكِ إِلَى جَنَّتِي فَتَقُولُ يَا رَبِّ أَحْبَبْتُ أَنْ يُعْرَفَ قَدْرِي فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ فَيَقُولُ اللَّهُ يَا بِنْتَ حَبِيبِي ارْجِعِي فَانْظُرِي مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ حُبٌّ لَكِ أَوْ لِأَحَدٍ مِنْ ذُرِّيَّتِكِ خُذِي بِيَدِهِ فَأَدْخِلِيهِ الْجَنَّةَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ اللَّهِ يَا جَابِرُ إِنَّهَا ذَلِكَ الْيَوْمَ لَتَلْتَقِطُ شِيعَتَهَا وَ مُحِبِّيهَا كَمَا يَلْتَقِطُ الطَّيْرُ الْحَبَّ الْجَيِّدَ مِنَ الْحَبِّ الرَّدِيءِ فَإِذَا صَارَ شِيعَتُهَا مَعَهَا عِنْدَ بَابِ الْجَنَّةِ يُلْقِي اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ أَنْ يَلْتَفِتُوا فَإِذَا الْتَفَتُوا فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَا أَحِبَّائِي مَا الْتِفَاتُكُمْ وَ قَدْ شَفَّعْتُ فِيكُمْ فَاطِمَةَ بِنْتَ حَبِيبِي فَيَقُولُونَ يَا رَبِّ أَحْبَبْنَا أَنْ يُعْرَفَ قَدْرُنَا فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ فَيَقُولُ اللَّهُ يَا أَحِبَّائِي ارْجِعُوا وَ انْظُرُوا مَنْ أَحَبَّكُمْ لِحُبِّ فَاطِمَةَ انْظُرُوا مَنْ أَطْعَمَكُمْ لِحُبِّ فَاطِمَةَ انْظُرُوا مَنْ كَسَاكُمْ لِحُبِّ فَاطِمَةَ انْظُرُوا مَنْ سَقَاكُمْ شَرْبَةً فِي حُبِّ فَاطِمَةَ انْظُرُوا مَنْ رَدَّ عَنْكُمْ غَيْبَةً فِي حُبِّ فَاطِمَةَ خُذُوا بِيَدِهِ وَ أَدْخِلُوهُ الْجَنَّةَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ اللَّهِ لَا يَبْقَى فِي النَّاسِ إِلَّا شَاكٌّ أَوْ كَافِرٌ أَوْ مُنَافِقٌ فَإِذَا صَارُوا بَيْنَ الطَّبَقَاتِ نَادَوْا كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَما لَنا مِنْ شافِعِينَ وَ لا صَدِيقٍ حَمِيمٍ (۱) فَيَقُولُونَ فَلَوْ أَنَّ لَنا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (۲) قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ مُنِعُوا مَا طَلَبُوا وَ لَوْ رُدُّوا لَعادُوا لِما نُهُوا عَنْهُ وَ إِنَّهُمْ لَكاذِبُونَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: به نقل از از جابر روایت می کند که گفت: به حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام گفتم: «فدایت شوم یا ابن رسول اللّه! حدیثی راجع به فضیلت جده ات فاطمه برای من بگو که هر گاه آن را برای شیعیانت نقل کنم خوشحال شوند.»

امام محمّد باقر فرمود: پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله فرمود: «هنگامی که روز قیامت فرا می رسد، منبرهایی از نور برای پیامبران نصب خواهد شد. در آن روز منبر من از منبر همه بالاتر خواهد بود و خدای سبحان می فرماید: «یا محمّد! سخن بگو!» من آن روز خطبه ای خواهم خواند که هیچ کس از انبیا، نظیر آن را نشنیده باشند.

سپس منبرهایی از نور برای وصی های انبیا نصب خواهد شد که منبر وصی من علی بن ابی طالب علیه السّلام در وسط منبرهای آنان قرار خواهد داشت و بالاتر از منبر ایشان خواهد بود. آنگاه خطاب می رسد: «یا علی سخن بگو!» و علی خطبه ای می خواند که هیچ کس از اوصیا، نظیر آن را نشنیده باشند.

بعد از آن منبرهایی از نور برای فرزندان پیامبران نصب خواهند کرد. منبری از نور برای دو فرزندم، دو سبط من، دو نوگل من نصب خواهد شد و به ایشان گفته می شود: «سخن بگویید!» و ایشان خطبه ای می خوانند که احدی از فرزندان انبیا، نظیر آنها را نشنیده باشند.

پس از آن منادی که جبرئیل است ندا می کند: «فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله کجاست؟ خدیجه دختر خُوَیلد کجاست؟ مریم دختر عمران کجاست؟ آسیه دختر مزاحم کجاست؟ ام کلثوم مادر یحیی بن زکریا کجاست؟» وقتی ایشان همه برخاستند، خدای رئوف می فرماید: «ای اهل محشر! امروز کرامت از کیست؟» حضرت محمّد و علی و حسن و حسین علیهم السّلام می گویند: «از خدایی که یکتا و قهار است.» خدای توانا خواهد فرمود: «ای اهل محشر! من کرامت را برای محمّد و علی و حسن و حسین و فاطمه قرار دادم. ای اهل محشر! سرهایتان را به زیر بیندازید و چشم هایتان را ببندید تا فاطمه زهرا به سوی بهشت رود!»

در همین موقع جبرئیل ناقه ای از بهشت برای آن بانو می آورد که دو پهلوی آن را با دیبای بهشتی تزیین کرده اند، مهار آن از مروارید و جهاز آن از مرجان است. جبرئیل ناقه را می خواباند و فاطمه سوار بر آن خواهد شد. آنگاه خدای رئوف صد هزار ملك می فرستد تا طرف راست آن بانو بایستند، صد هزار ملك دیگر می فرستد تا در طرف چپ وی قرار بگیرند و صد هزار ملك دیگر می فرستد تا فاطمه را بر فراز پر و بال خود به سوی بهشت برند.

موقعی که به در بهشت رسیدند، فاطمه زهرا به پشت سر خود نگاه خواهد کرد. خطاب می رسد که «ای دختر حبیب من! برای چه به پشت سر خویش می نگری، در صورتی که من دستور داده ام که داخل بهشت شوی؟» فاطمه می گوید: «پروردگارا! دوست داشتم در چنین روزی قدر و قابلیت من شناخته شود.» خدا می فرماید: «ای دختر حبیب من! برگرد و ببین و دست هر کس که محبت تو یا یکی از فرزندان تو را در قلب دارد بگیر و او را داخل بهشت کن.»

امام محمّد باقر علیه السّلام فرمود: «ای جابر! به خدا قسم که فاطمه در آن روز شیعیان خود را به گونه ای از میان اهل محشر جدا می کند و نجات می دهد که پرنده دانه های نیکو را از میان دانه های بی ارزش برمی چیند. هنگامی که او با شیعیانش به در بهشت می رسند، خدا به دل شیعیان فاطمه می اندازد که به پشت سر خود بنگرند. وقتی آنها به پشت سرشان نگاه کردند، خدای رئوف می فرماید: «ای دوستان من! برای چه به پشت سر خویش می نگرید، در صورتی که من شفاعت فاطمه، دختر حبیب خود را درباره شما پذیرفتم؟»

می گویند: «پروردگارا ما دوست داریم در یک چنین روزی قدر و اهمیت ما شناخته شود.» خدا می فرماید: «ای دوستان من! برگردید و هر کسی که شما را به خاطر دوستی فاطمه دوست داشته، هر کسی که به خاطر محبت فاطمه به شما غذا داده، هر کسی که بدن شما را به خاطر دوستی فاطمه پوشانیده، هر کسی که یک جرعه آب به خاطر محبت فاطمه به شما داده و هر کسی که به خاطر دوستی فاطمه در غیاب از شما دفاع کرده، دست همه آنان را بگیرید و داخل بهشت کنید.»

حضرت باقر علیه السّلام می فرماید: «به خدا قسم که از آن جماعت، غیر از افراد شکاك و کافر و منافق کسی باقی نخواهد ماند. وقتی که ایشان، یعنی کفار در میان طبقات مردم آمدند، چنان که در قرآن خبر داده، می گویند: «فَلَوْ أَنَّ لَنا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِين» - . شعرا / ۱۰۰ - ۱۰۲ - ، ما شفیع و دوست مهربانی نداریم، {ای کاش ما نیز چاره ای می داشتیم و از مؤمنین محسوب می شدیم.}

حضرت باقر علیه السّلام گفت: «هیهات هیهات! آنان به خواسته خود نخواهند رسید و چنان که خداوند متعال می فرماید: «وَ لَوْ رُدُّوا لَعادُوا لِما نُهُوا عَنْهُ وَ إِنَّهُمْ لَكاذِبُون» - . انعام / ۲۸ - ، {اگر بر می گشتند نیز مشغول آن کاری می شدند که نباید بشوند؛ آنان دروغگو هستند.}

**[ترجمه]

«۵۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ عُبَيْدٍ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَيْلَةِ الْقَدْرِ(۴)

اللَّیْلَهُ فَاطِمَهُ وَ الْقَدْرُ اللَّهُ فَمَنْ عَرَفَ فَاطِمَهَ حَقَّ مَعْرِفَتِهَا فَقَدْ أَدْرَکَ لَیْلَهَ الْقَدْرِ وَ إِنَّمَا سُمِّیَتْ فَاطِمَهَ لِأَنَّ الْخَلْقَ فُطِمُوا عَنْ مَعْرِفَتِهَا.

۱- ۱. و(۲) الشعراء: ۱۰۰- ۱۰۲.

۲- ۱. و(۲) الشعراء: ۱۰۰- ۱۰۲.

۳- ۳. الأنعام: ۲۸.

۴- ۴. القدر: ۱.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: در تفسیر آیه «انّا انزلناه فی لیله القدر»، - . قدر / ۱ - { ما قران را در شب قدر نازل کردیم} از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که گفت: «معنی کلمه «لیله» که در آیه یکم این سوره مبارکه آمده، فاطمه و معنی کلمه «قدر» یعنی خدا. پس هر کس که فاطمه را آن طور که باید و شاید بشناسد، لیله القدر را درک کرده است. فاطمه از این روی فاطمه نامیده شد که خلق نتوانستند او را کاملا بشناسند.»

**[ترجمه]

«۵۹»

مهج، [مهج الدعوات] عَنِ الشَّیْخِ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الْفَقِیهِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَنْ أَبِی الْبَرَکَاتِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْجَوْزِیِّ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ فُرَاتِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بُشْرَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِیسَ بْنِ سَعِیدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ رُشَیْدٍ وَ الْوَلِیدِ بْنِ شُجَاعِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: خَرَجْتُ مِنْ مَنْزِلِی یَوْماً بَعْدَ وَفَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِعَشَرَهِ أَیَّامٍ فَلَقِیَنِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام ابْنُ عَمِّ الرَّسُولِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لِی یَا سَلْمَانُ جَفَوْتَنَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ حَبِیبِی أَبَا الْحَسَنِ مِثْلُکُمْ لَا یُجْفَی غَیْرَ أَنَّ حُزْنِی عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله طَالَ فَهُوَ الَّذِی مَنَعَنِی مِنْ زِیَارَتِکُمْ فَقَالَ علیه السلام یَا سَلْمَانُ ائْتِ مَنْزِلَ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَإِنَّهَا إِلَیْکَ مُشْتَاقَهٌ تُرِیدُ أَنْ تُتْحِفَکَ بِتُحْفَهٍ قَدْ أُتْحِفَتْ بِهَا مِنَ الْجَنَّهِ قُلْتُ لِعَلِیٍّ علیه السلام قَدْ أُتْحِفَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام بِشَیْ ءٍ مِنَ الْجَنَّهِ بَعْدَ وَفَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ نَعَمْ بِالْأَمْسِ قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ فَهَرْوَلْتُ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ علیها السلام بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَإِذَا هِیَ جَالِسَهٌ وَ عَلَیْهَا قِطْعَهُ عَبَاءٍ إِذَا خَمَّرَتْ رَأْسَهَا انْجَلَی سَاقُهَا وَ إِذَا غَطَّتْ سَاقَهَا انْکَشَفَ رَأْسُهَا فَلَمَّا نَظَرَتْ إِلَیَّ اعْتَجَرَتْ ثُمَّ قَالَ یَا سَلْمَانُ جَفَوْتَنِی بَعْدَ وَفَاهِ أَبِی صلی الله علیه و آله قُلْتُ حَبِیبَتِی أ أجفاکم [لَمْ أَجْفُکُمْ] قَالَتْ فَمَهْ اجْلِسْ وَ اعْقِلْ مَا أَقُولُ لَکَ إِنِّی کُنْتُ جَالِسَهً بِالْأَمْسِ فِی هَذَا الْمَجْلِسِ وَ بَابُ الدَّارِ مُغْلَقٌ وَ أَنَا أَتَفَکَّرُ فِی انْقِطَاعِ الْوَحْیِ عَنَّا وَ انْصِرَافِ الْمَلَائِکَهِ عَنْ مَنْزِلِنَا فَإِذَا انْفَتَحَ الْبَابُ مِنْ غَیْرِ أَنْ یَفْتَحَهُ أَحَدٌ فَدَخَلَ عَلَیَّ ثَلَاثُ جَوَارٍ لَمْ یَرَ الرَّاءُونَ بِحُسْنِهِنَّ وَ لَا کَهَیْئَتِهِنَّ وَ لَا نَضَارَهِ وُجُوهِهِنَّ وَ لَا أَزْکَی مِنْ رِیحِهِنَّ فَلَمَّا رَأَیْتُهُنَّ قُمْتُ إِلَیْهِنَّ مُتَنَکِّرَهً لَهُنَّ فَقُلْتُ بِأَبِی أَنْتُنَّ مِنْ أَهْلِ مَکَّهَ أَمْ مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ فَقُلْنَ یَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ لَسْنَا مِنْ أَهْلِ مَکَّهَ وَ لَا مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ وَ لَا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِیعاً غَیْرَ أَنَّنَا جَوَارٍ مِنَ الْحُورِ الْعِینِ مِنْ دَارِ السَّلَامِ أَرْسَلَنَا رَبُّ الْعِزَّهِ إِلَیْکِ یَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ إِنَّا إِلَیْکِ مُشْتَاقَاتٌ

فَقُلْتُ لِلَّتِی أَظُنُّ أَنَّهَا أَکْبَرُ سِنّاً مَا اسْمُکِ قَالَتْ اسْمِی مَقْدُودَهُ قُلْتُ وَ لِمَ سُمِّیتِ مَقْدُودَهَ قَالَتْ خُلِقْتُ لِلْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ الْکِنْدِیِّ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ لِلثَّانِیَهِ مَا اسْمُکِ قَالَتْ ذَرَّهُ قُلْتُ وَ لِمَ سُمِّیتِ ذَرَّهَ وَ أَنْتِ فِی عَیْنِی نَبِیلَهٌ قَالَتْ خُلِقْتُ لِأَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ لِلثَّالِثَهِ مَا اسْمُکِ قَالَتْ سَلْمَی قُلْتُ وَ لِمَ سُمِّیتِ سَلْمَی قَالَتْ أَنَا لِسَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ مَوْلَی أَبِیکِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَتْ فَاطِمَهُ ثُمَّ أَخْرَجَنَ لِی رُطَباً أَزْرَقَ کَأَمْثَالِ الْخُشْکَنَانَجِ (۱) الْکِبَارِ أَبْیَضَ مِنَ الثَّلْجِ وَ أَزْکَی رِیحاً مِنَ الْمِسْکِ الْأَذْفَرِ فَأَحْضَرَتْهُ (۲)

فَقَالَتْ لِی یَا سَلْمَانُ أَفْطِرْ عَلَیْهِ عَشِیَّتَکَ فَإِذَا کَانَ غَداً فَجِئْنِی بِنَوَاهُ أَوْ قَالَتْ عَجَمِهِ قَالَ سَلْمَانُ فَأَخَذْتُ الرُّطَبَ فَمَا مَرَرْتُ بِجَمْعٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَّا قَالُوا یَا سَلْمَانُ أَ مَعَکَ مِسْکٌ قُلْتُ نَعَمْ فَلَمَّا کَانَ وَقْتُ الْإِفْطَارِ أَفْطَرْتُ عَلَیْهِ فَلَمْ أَجِدْ لَهُ عَجَماً وَ لَا نَوًی فَمَضَیْتُ إِلَی بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی الْیَوْمِ الثَّانِی فَقُلْتُ لَهَا إِنِّی أَفْطَرْتُ عَلَی مَا أَتْحَفْتِینِی بِهِ فَمَا وَجَدْتُ لَهُ عَجَماً وَ لَا نَوًی قَالَتْ یَا سَلْمَانُ وَ لَنْ یَکُونَ لَهُ عَجَمٌ وَ لَا نَوًی وَ إِنَّمَا هُوَ نَخْلٌ غَرَسَهُ اللَّهُ فِی دَارِالسَّلَامِ بِکَلَامٍ عَلَّمَنِیهِ أَبِی مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله کُنْتُ أَقُولُهُ غُدْوَهً وَ عَشِیَّهً قَالَ سَلْمَانُ قُلْتُ علمنی [عَلِّمِینِی] الْکَلَامَ یَا سَیِّدَتِی فَقَالَتْ إِنْ سَرَّکَ أَنْ لَا یَمَسَّکَ أَذَی الْحُمَّی مَا عِشْتَ فِی دَارِ الدُّنْیَا فَوَاظِبْ عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ سَلْمَانُ عَلَّمَتْنِی هَذَا الْحِرْزَ فَقَالَتْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ بِسْمِ اللَّهِ النُّورِ بِسْمِ اللَّهِ نُورِ النُّورِ بِسْمِ اللَّهِ نُورٌ عَلَی نُورٍ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِی هُوَ مُدَبِّرُ الْأُمُورِ بِسْمِ اللَّهِ الَّذِی خَلَقَ النُّورَ مِنَ النُّورِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی خَلَقَ النُّورَ مِنَ النُّورِ وَ أَنْزَلَ النُّورَ عَلَی الطُّورِ فِی کِتابٍ مَسْطُورٍ فِی رَقٍّ مَنْشُورٍ بِقَدَرٍ مَقْدُورٍ عَلَی نَبِیٍّ مَحْبُورٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هُوَ بِالْعِزِّ مَذْکُورٌ

۱- ۱. خشکنانج معرب خشکنانه و هو الخبز السکریّ الذی یختبز مع الفستق و اللوز.

۲- ۲. ما جعلناه بین العلامتین ساقط عن النسخ المطبوعه. راجع المصدر ص ۸ و قد نقله المصنّف رحمه اللّه فی المجلد المتمم للعشرین فراجع.

وَ بِالْفَخْرِ مَشْهُورٌ وَ عَلَى السَّرَّاءِ وَ الضَّرَّاءِ مَشْكُورٌ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ قَالَ سَلْمَانُ فَتَعَلَّمْتُهُنَّ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ عَلَّمْتُهُنَّ أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِ نَفْسٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَ مَكَّةَ مِمَّنْ بِهِمُ الْحُمَّى فَكُلٌّ بَرَأَ مِنْ مَرَضِهِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى.

**[ترجمه]مهج الدعوات: از سلمان فارسی روایت می کند که گفت: ده روز بعد از رحلت پیغمبر عزیز اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم از منزل خود خارج و با حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام مواجه شدم. علی به من گفت: «ای سلمان! تو بعد از پیامبر خدا بر ما جفا کردی.» گفتم: «ای حبیب من، ای اباالحسن! جفایی به شما نکرده ام. چیزی که مرا از زیارت شما محروم کرده، غم و اندوه رحلت رسول خداست. علی فرمود: «ای سلمان، به منزل فاطمه زهرا بیا. زیرا او به تو لطف دارد و می خواهد از تحفه ای که از بهشت برایش آمده به تو عطا کند.» من گفتم: «آیا بعد از رحلت رسول اکرم اسلام برای فاطمه از بهشت تحفه آمده؟» فرمود: «آری، دیروز آمده.» سلمان می گوید: من به طرف خانه زهرای اطهر رفتم. وقتی وارد شدم، دیدم فاطمه نشسته و قطعه ای عبا در بر دارد. هر گاه آن عبا را روی سر خود می کشید پاهایش پیدا می شد و هر گاه پای خود را به وسیله آن می پوشاند، سر مبارکش باز می شد. وقتی چشم آن بانو به من افتاد عبا را به سر خود پیچید و گفت: «ای سلمان! تو بعد از رحلت پدرم به من جفا کردی.» گفتم: «ای دختر رسول خدا! مگر می شود که من به شما جفا کنم؟» فرمود: «پس بنشین و درباره آنچه به تو می گویم اندیشه کن.

من دیروز در همین جا نشسته بودم و در خانه بسته بود. من فکر می کردم به این دلیل که وحی از خاندان ما منقطع شده، ملائکه از منزل ما پا کشیده اند. ناگاه دیدم در خانه خود بخود باز شد و سه دختر وارد شدند که کسی به نیکویی، قد و قامت، تازگی صورت و خوشبویی آنان ندیده است. وقتی چشم من به ایشان افتاد، بدون اینکه آنان را بشناسم از جای برخاستم و گفتم: «پدرم به فدای شما! آیا از اهل مکه هستید یا اهل مدینه؟» گفتند: «ای دختر حضرت محمّد! ما اهل مکه و مدینه و اهل زمین نیستیم، بلکه از حوریه های بهشتی هستیم که خدای مهربان ما را برای زیارت تو فرستاده، زیرا ما مشتاق تو هستیم.»

من به یکی از ایشان که به نظرم می آمد از لحاظ سن بزرگ تر بود گفتم: «نام تو چیست؟» گفت: «مقدوده.» پرسیدم: «برای چه به این نام نامیده شدی؟» گفت: «برای اینکه من از برای مقداد بن اسود کندی، صحابه رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله آفریده شده ام.» از دومی پرسیدم: «نام تو چیست؟» گفت: «نام من ذره است.» گفتم: «تو را برای چه ذره می نامند، در صورتی که به نظر من شخص شریفی می آیی؟» گفت: «به این دلیل که برای ابوذر که صحابه رسول خداست آفریده شده ام.» به سومی گفتم: «نام تو چیست؟» گفت: «نامم سلمی است.» گفتم: «چرا تو را سلمی نام نهاده اند؟» گفت: «برای اینکه من برای سلمان، دوست پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم خلق شده ام.»

فاطمه اطهر گفت: «سپس آن حوریه ها رطب کبود رنگی را که همانند نان قندی بزرگ و از برف سفیدتر و از مشک خوشبوتر بود به من دادند.» آنگاه زهرای اطهر آن رطب را نزد من آورد و فرمود: «امشب با این رطب افطار کن و فردا هسته آن را نزد من بیاور.»

سلمان می گوید: «پس از گرفتن آن رطب از کنار گروهی از اصحاب پیامبر خدا عبور می کردم. آنها از من پرسیدند: «مگر مشک و عنبر همراه داری؟» گفتم: «آری، دارم.» وقت افطار با آن رطب افطار کردم، اما هسته ای در میان آن نیافتم. روز بعد به حضور دختر پیغمبر خدا رفتم و به وی گفتم: «من با آن تحفه ای که به من عطا کردی افطار کردم، ولی هسته ای در میان

آن نیافتم.» فرمود: «ای سلمان! آن رطب نباید هم هسته ای داشته باشد، زیرا درخت این رطب را خدا بابت این دعایی که پدرم به من تعلیم داده و من آن را صبح و شام می خوانم، در بهشت غرس کرده است.» گفتم: آن دعا را به من یاد بده. فاطمه زهرا گفت: «اگر دوست داری تا زنده ای رنج تب به سراغت نیاید، به هوش باش که این دعا را همیشه بخوانی.» دوباره گفتم: «این حرز را به من تعلیم بده.»

فاطمه زهرا فرمود: «بگو بسم اللّه النور، بسم اللّه نور النور. بسم اللّه نور علی نور، بسم اللّه الذی هو مدبر الامور، بسم اللّه الذی خلق النور من النور، الحمد للّه الذی خلق النور من النور، و أنزل النور علی الطور، فی کِتابٍ مَسْطُورٍ، فِی رَقٍّ مَنْشُورٍ، بقدر مقدور، علی نبیّ محبور الحمد للّه الذی هو بالعز مذکور، و بالفخر مشهور، و علی السراء و الضراء مشکور، و صلی اللّه علی سیدنا محمّد و آله الطاهرین.»

سلمان می گوید: «من این دعا را گرفتم. به خدا قسم من این دعا را به بیشتر از هزار نفر از اهل مدینه و مکه که دچار تب شده بودند تعلیم دادم و تک تک آنان به لطف خدا از مرض تب شفا یافتند.»

**[ترجمه]

بیان

الاعتجار لف العمامه علی الرأس قولها علیها السلام فمه أی فما السبب فی ترک زیارتنا أو اسکت و التنکر التغیر علی وجه الاستیحاش و الکراهه و لما کانت الذره موضوعه للصغیره من النمله قالت علیها السلام أنت مع نبلک و شرفک لم سمیت باسم یدل علی الحقاره و الخشکنانج لعله معرب أی الخبز الیابس.

**[ترجمه]«اعتجار» پیچیدن عمّامه به سر است. «فمه» به این معنی است که سبب ترک زیارت ما چیست و یا به این معنی است که «اسکت» (خاموش باش) و «تنکّر»، تغیّر است به گونه ای که بخواهد وحشت و ناخوشایندی ایجاد کند، و چون «ذرّه» (مورچه ریز) است، حضرت فرمود: تو با بزرگواری و شرافتی که داری، چرا به نامی که خفارت را می رساند نامیده شده ای، و «الخشکنانج» شاید معرّب است، به معنای نان خشک .

**[ترجمه]

«۶۰»

مِنْ بَعْضِ کُتُبِ الْمَنَاقِبِ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ أُسَامَهَ قَالَ: مَرَرْتُ بِعَلِیٍّ وَ الْعَبَّاسِ وَ هُمَا قَاعِدَانِ فِی الْمَسْجِدِ فَقَالا یَا أُسَامَهُ اسْتَأْذِنْ لَنَا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا عَلِیٌّ وَ الْعَبَّاسُ یَسْتَأْذِنَانِ فَقَالَ هَلْ تَدْرِی مَا جَاءَ بِهِمَا قُلْتُ لَا وَ اللَّهِ مَا أَدْرِی قَالَ لَکِنِّی أَدْرِی مَا جَاءَ بِهِمَا فَأَذِنَ لَهُمَا فَدَخَلَا فَسَلَّمَا ثُمَّ قَعَدَا فَقَالا یَا رَسُولَ اللَّهِ أَیُّ أَهْلِکَ أَحَبُّ إِلَیْکَ قَالَ فَاطِمَهُ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَائِشَهَ: أَنَّهَا کَانَتْ إِذَا ذُکِرَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ مَا رَأَیْتُ

أَحداً كَانَ أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْهَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الَّذِی وَلَدَهَا.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّعْلَبِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَامِدٍ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْمُزَنِیِّ عَنْ أَبِی يَعْلَی الْمَوْصِلِیِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ زَنْجَلَةَ الرَّازِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله أَقَامَ أَيَّاماً لَمْ يَطْعَمْ طَعَاماً حَتَّی شَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَ طَافَ فِی مَنَازِلِ أَزْوَاجِهِ فَلَمْ يُصِبْ عِنْدَ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ شَيْئاً فَأَتَی فَاطِمَةَ فَقَالَ يَا بُنَيَّةِ هَلْ عِنْدَكِ شَيْ ءٌ آكُلُهُ فَإِنِّی جَائِعٌ فَقَالَتْ لَا وَ اللَّهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا بَعَثَ إِلَيْهَا جَارَةٌ لَهَا بِرَغِيفَيْنِ وَ قِطْعَةِ لَحْمٍ فَأَخَذَتْهُ مِنْهَا فَوَضَعَتْهُ فِی جَفْنَةٍ لَهَا وَ غَطَّتْ عَلَيْهَا وَ قَالَتْ لَأُوثِرَنَّ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی نَفْسِی وَ مَنْ عِنْدِی وَ كَانُوا جَمِيعاً مُحْتَاجِينَ إِلَی شُبْعَةِ طَعَامٍ

ص: ۶۸

فَبَعَثَتْ حَسَناً أَوْ حُسَيْناً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله فَرَجَعَ إِلَيْهَا فَقَالَتْ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی قَدْ أَتَانَا اللَّهُ بِشَیْ ءٍ فَخَبَأْتُهُ قَالَ هَلُمِّی فَأَتَتْهُ فَكَشَفَتْ عَنِ الْجَفْنَةِ فَإِذَا هِیَ مَمْلُوءَةٌ خُبْزاً وَ لَحْماً فَلَمَّا نَظَرَتْ إِلَيْهِ بُهِتَتْ فَعَرَفَتْ أَنَّهَا كَرَامَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَحَمِدَتِ اللَّهَ وَ صَلَّتْ عَلَى نَبِيِّهِ فَقَالَ صلى الله علیه و آله مِنْ أَيْنَ لَكِ هَذَا يَا بُنَيَّةِ فَقَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَكِ شَبِيهَةً بِسَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ فِی نِسَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ فِی وَقْتِهِمْ فَإِنَّهَا كَانَتْ إِذَا رَزَقَهَا اللَّهُ تَعَالَى فَسُئِلَتْ عَنْهُ قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله إِلَى عَلِيٍّ ثُمَّ أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله وَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ جَمِيعُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صلى الله علیه و آله وَ أَهْلُ بَيْتِهِ جَمِيعاً وَ شَبِعُوا وَ بَقِيَتِ الْجَفْنَةُ كَمَا هِیَ قَالَتْ فَاطِمَةُ فَأَوْسَعْتُ مِنْهَا عَلَى جَمِيعِ جِيرَانِی وَ جَعَلَ اللَّهُ فِيهَا الْبَرَكَةَ وَ الْخَيْرَ كَمَا فَعَلَ اللَّهُ بِمَرْيَمَ علیها السلام.

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الثعلبی فی تفسیره و ابن المؤذن فی الأربعین بإسنادهما عن محمد بن المنكدر عن جابر: مثله.

**[ترجمه]در بعضی از کتب مناقب: از اسامه نقل می کند که گفت: من نزد علی و عباس که در مسجد نشسته بودند رفتم. آنان به من گفتند: «برای ما از رسول خدا اجازه ورود بگیر.» من به پیغمبر خدا گفتم: «علی و عباس از شما اجازه تشرف می خواهند.» پیامبر فرمود: «آیا می دانی برای چه می خواهند نزد من بیایند؟» گفتم: «نه به خدا.» فرمود: «ولی من می دانم. اجازه ورود به ایشان بده.» وقتی آنها به حضور آن حضرت مشرف شدند، سلام کردند، نشستند و گفتند: «یا رسول اللّٰه! کدام یک از اهل و عیالت نزد تو عزیزترند؟» فرمود: «فاطمه زهرا.»

همچنین از قول عایشه نقل می کند که هر گاه به یاد فاطمه می افتاد می گفت: «من جز پیامبر اسلام، کسی را راستگوتر از او ندیده ام.»

همچنین از جابر بن عبداللّٰه نقل می کند که گفت: «چند روزی بود که رسول خدا غذا نخورده بود و آن حضرت از این بابت در رنج و تعب بود. ایشان بعد از آنکه به منزل هر یک از زنان خود رفت و غذایی نزد آنان نیافت، نزد فاطمه اطهر رفت و گفت: «ای دختر عزیزم! من گرسنه ام. آیا چیزی داری من بخورم؟»

زهرای اطهر گفت: «نه به خدا.» بعد از خارج شدن پیامبر اسلام از خانه فاطمه، یکی از همسایگان حضرت زهرا دو گرده نان و مقداری گوشت برای آن بانو فرستاد. فاطمه آن غذا را گرفت و در میان کاسه ای گذاشت و سر آن را پوشانید. آنگاه با خویشتن گفت: «اگر پدرم، خودم و اهل خانه ام گرسنه و محتاج غذا باشیم، من پدرم را بر خودم و اهل خانه ام مقدم می دانم.» سپس حسن یا حسین را به دنبال پیغمبر خدا فرستاد و آن حضرت به منزل فاطمه بازگشت.

زهرای اطهر گفت: «پدر جان! خدا مختصر غذایی برای ما عطا کرده که من آن را برای تو نگه داشته ام.» پیامبر اکرم فرمود: «آن را بیاور.» وقتی زهرای اطهر کاسه غذا را آورد و درپوش آن را برداشت، دید کاسه انباشته از نان و گوشت است. فاطمه با مشاهده آن غذا، دریافت که برکت آن از خیر و برکت پروردگار است. پس حمد خدای را به جای آورد و بر پیامبر او صلوات فرستاد.

پیغمبر اعظم فرمود: «ای دختر عزیزم! این غـذا را از کجـا آورده ای؟» گفت: «خـدا آن را رسانـده است. {خـدا هر کس را که بخواهـد رزق و روزی بی حسـاب می دهـد.} رسـول اکرم نیز حمـد خـدای را بـه جـای آورد و بـه فـاطمه گفـت: «خـدای را سپاسـگزارم که ترا شبیه به حضـرت مریم که بزرگ ترین زنان زمان خود بود قرار داد، زیرا حضرت مریم نیز هر گاه خدا رزق و روزی به وی عطا میکرد و از او می پرسیدند: «این غذا از کجا نصیب تو شده؟» می گفت: {از طرف پروردگار، زیرا خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب عطا می کند.}

مناقب نیز این روایت را آورده است.

پیغمبر خـدا صـلی اللّه علیه و آله به دنبال حضـرت علی بن ابی طالب فرسـتاد که بیاید. آنگاه رسول خدا، علی مرتضـی، فاطمه زهرا، امام حسن مجتبی، امام حسـین و تمامی زنان پیغمبر اکرم از آن کاسه غـذا خوردنـد تا سـیر شدنـد. ولی غذای آن کاسـه هنوز هیـچ کاستی نیافته بود. فاطمه زهرا می فرماید: «من آن غذا را بین تمام همسایگانم تقسـیم کردم. خدای توانا همان اندازه به آن غذا خیر و برکت داده بود که به غذای حضرت مریم عطا کرده بود.»

**[ترجمه]

«۶۱»

وَ مِنْ كِتَابِ الْمَنَاقِبِ، الْمَذْكُورِ عَنْ أَبِي الْفَرَجِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَكِّيِّ عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيِّ عَنْ كَرِيمَةَ بِنْتِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيِّ وَ أَخْبَرَنِي أَيْضاً بِهِ عَالِياً قَاضِي الْقُضَاةِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبَغْدَادِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الزَّيْنَبِيِّ عَنِ الْكَرِيمَةِ فَاطِمَةَ بِنْتِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيَّةِ بِمَكَّةَ حَرَسَهَا اللَّهُ تَعَالَى عَنْ أَبِي عَلِيٍّ زَاهِرِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ يُوسُفَ الْجُرْجَانِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ غَالِبٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنِ ابْنِ نُمَيْرٍ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: خَرَجَ أَعْرَابِيٌّ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ يَتَبَدَّى فِي الْبَرِّيَّةِ فَإِذَا هُوَ بِضَبٍّ قَدْ نَفَرَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ فَسَعَى وَرَاءَهُ حَتَّى اصْطَادَهُ ثُمَّ جَعَلَهُ فِي كُمِّهِ وَ أَقْبَلَ يَزْدَلِفُ نَحْوَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا أَنْ وَقَفَ بِإِزَائِهِ نَادَاهُ يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ وَ كَانَ مِنْ أَخْلَاقِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذَا قِيلَ لَهُ يَا مُحَمَّدُ قَالَ يَا مُحَمَّدُ وَ إِذَا قِيلَ لَهُ يَا أَحْمَدُ قَالَ يَا أَحْمَدُ وَ إِذَا قِيلَ

لَهُ يَا أَبَا الْقَاسِمِ قَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ وَ إِذَا قِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَبَّيْكَ وَ سَعْدَيْكَ وَ تَهَلَّلَ وَجْهُهُ فَلَمَّا أَنْ نَادَاهُ الْأَعْرَابِيُّ يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ قَالَ لَهُ أَنْتَ السَّاحِرُ الْكَذَّابُ الَّذِي مَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَ لَا أَقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ مِنْ ذِي لَهْجَةٍ هُوَ أَكْذَبُ مِنْكَ أَنْتَ الَّذِي تَزْعَمُ أَنَّ لَكَ فِي هَذِهِ الْخَضْرَاءِ إِلَهاً بَعَثَ بِكَ إِلَى الْأَسْوَدِ وَ الْأَبْيَضِ وَ اللَّاتِ وَ الْعُزَّى لَوْ لَا أَنِّي أَخَافُ أَنَّ قَوْمِي يُسَمُّونَنِي الْعَجُولَ لَضَرَبْتُكَ بِسَيْفِي هَذَا ضَرْبَةً أَقْتُلُكَ بِهَا فَأَسُودَ بِكَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ فَوَثَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِيَبْطِشَ بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله اجْلِسْ يَا أَبَا حَفْصٍ فَقَدْ كَادَ الْحَلِيمُ أَنْ يَكُونَ نَبِيّاً ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى الْأَعْرَابِيِّ فَقَالَ لَهُ يَا أَخَا بَنِي سُلَيْمٍ هَكَذَا تَفْعَلُ الْعَرَبُ يَتَهَجَّمُونَ عَلَيْنَا فِي مَجَالِسِنَا يَجْبَهُونَنَا بِالْكَلَامِ الْغَلِيظِ يَا أَعْرَابِيُّ وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّ مَنْ ضَرَّ بِي فِي دَارِ الدُّنْيَا هُوَ غَداً فِي النَّارِ يَتَلَظَّى يَا أَعْرَابِيُّ وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ السَّابِعَهِ يُسَمُّونَنِي أَحْمَدَ الصَّادِقَ يَا أَعْرَابِيُّ أَسْلِمْ تَسْلَمْ مِنَ النَّارِ يَكُونُ لَكَ مَا لَنَا وَ عَلَيْكَ مَا عَلَيْنَا وَ تَكُونُ أَخَانَا فِي الْإِسْلَامِ قَالَ فَغَضِبَ الْأَعْرَابِيُّ وَ قَالَ وَ اللَّاتِ وَ الْعُزَّى لَا أُومِنُ بِكَ يَا مُحَمَّدُ أَوْ يُؤْمِنَ هَذَا الضَّبُّ ثُمَّ رَمَى بِالضَّبِّ عَنْ كُمِّهِ فَلَمَّا أَنْ وَقَعَ الضَّبُّ عَلَى الْأَرْضِ وَلَّى هَارِباً فَنَادَاهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَيُّهَا الضَّبُّ أَقْبِلْ إِلَيَّ فَأَقْبَلَ الضَّبُّ يَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَيُّهَا الضَّبُّ مَنْ أَنَا فَإِذَا هُوَ يَنْطِقُ بِلِسَانٍ فَصِيحٍ ذَرِبٍ غَيْرِ قَطِعٍ فَقَالَ أَنْتَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَنْ تَعْبُدُ قَالَ أَعْبُدُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ الَّذِي فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ وَ اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا وَ اصْطَفَاكَ يَا مُحَمَّدُ حَبِيباً ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ

أَلَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ صَادِقٌ*** فَبُورِكْتَ مَهْدِيّاً وَ بُورِكْتَ هَادِياً

شَرَعْتَ لَنَا دِينَ الْحَنِيفَهِ بَعْدَ مَا*** عَبَدْنَا كَأَمْثَالِ الْحَمِيرِ الطَّوَاغِيَا

فَيَا خَيْرَ مَدْعُوٍّ وَ يَا خَيْرَ مُرْسَلٍ*** إِلَى الْجِنِّ بَعْدَ الْإِنْسِ لَبَّيْکَ دَاعِياً

وَ نَحْنُ أُنَاسٌ مِنْ سُلَيْمٍ وَ إِنَّنَا*** أَتَيْنَاکَ نَرْجُو أَنْ نَنَالَ الْعَوَالِيَا

أَتَيْتَ بِبُرْهَانٍ مِنَ اللَّهِ وَاضِحٍ*** فَأَصْبَحْتَ فِينَا صَادِقَ الْقَوْلِ زَاكِياً

فَبُورِكْتَ فِي الْأَحْوَالِ حَيّاً وَ مَيِّتاً*** وَ بُورِكْتَ مَوْلُوداً وَ بُورِكْتَ نَاشِياً

قَالَ ثُمَّ أَطْبَقَ عَلَى فَمِ الضَّبِّ فَلَمْ يُحِرْ جَوَاباً فَلَمَّا أَنْ نَظَرَ الْأَعْرَابِيُّ إِلَى ذَلِکَ قَالَ وَا عَجَبَا ضَبٌّ اصْطَدْتُهُ مِنَ الْبَرِّيَّةِ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ فِي كُمِّي لَا يَفْقَهُ وَ لَا يَنْقَهُ وَ لَا يَعْقِلُ يُكَلِّمُ مُحَمَّداً صلى الله عليه و آله بِهَذَا الْكَلَامِ وَ يَشْهَدُ لَهُ بِهَذِهِ الشَّهَادَةِ أَنَا لَا أَطْلُبُ أَثَراً بَعْدَ عَيْنٍ مُدَّ يَمِينَکَ فَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِيُّ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُمْ عَلِّمُوا الْأَعْرَابِيَّ سُوَراً مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ فَلَمَّا أَنْ عُلِّمَ الْأَعْرَابِيُّ سُوَراً مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله هَلْ لَکَ شَيْ ءٌ مِنَ الْمَالِ قَالَ وَ الَّذِي بَعَثَکَ بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّا أَرْبَعَةُ آلَافِ رَجُلٍ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ مَا فِيهِمْ أَفْقَرُ مِنِّي وَ لَا أَقَلُّ مَالًا ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُمْ مَنْ يَحْمِلِ الْأَعْرَابِيَّ عَلَى نَاقَةٍ أَضْمَنْ لَهُ عَلَى اللَّهِ نَاقَةً مِنْ نُوقِ الْجَنَّةِ قَالَ فَوَثَبَ إِلَيْهِ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ فِدَاکَ أَبِي وَ أُمِّي عِنْدِي نَاقَةٌ حَمْرَاءُ عُشَرَاءُ وَ هِيَ لِلْأَعْرَابِيِّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَا سَعْدُ تَفْخَرُ عَلَيْنَا بِنَاقَتِکَ أَ لَا أَصِفُ لَکَ النَّاقَةَ الَّتِي نُعْطِيكَهَا بَدَلًا مِنْ نَاقَةِ الْأَعْرَابِيِّ فَقَالَ بَلَى فِدَاکَ أَبِي وَ أُمِّي فَقَالَ يَا سَعْدُ نَاقَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَحْمَرَ وَ قَوَائِمُهَا مِنَ الْعَنْبَرِ وَ وَبَرُهَا مِنَ الزَّعْفَرَانِ وَ عَيْنَاهَا مِنْ يَاقُوتَةٍ حَمْرَاءَ وَ عُنُقُهَا مِنَ الزَّبَرْجَدِ الْأَخْضَرِ وَ سَنَامُهَا مِنَ الْكَافُورِ الْأَشْهَبِ وَ ذَقَنُهَا مِنَ الدُّرِّ وَ خِطَامُهَا مِنَ اللُّؤْلُؤِ الرَّطْبِ عَلَيْهَا قُبَّةٌ مِنْ دُرَّةٍ بَيْضَاءَ يُرَى بَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا وَ ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا تَطِيرُ بِکَ فِي الْجَنَّةِ ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُمْ مَنْ يُتَوِّجِ الْأَعْرَابِيَّ أَضْمَنْ لَهُ

عَلَى اللَّهِ تَاجَ التُّقَى قَالَ فَوَثَبَ إِلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ قَالَ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی وَ مَا تَاجُ التُّقَى فَذَكَرَ مِنْ صِفَتِهِ قَالَ فَنَزَعَ عَلِيٌّ علیه السلام عِمَامَتَهُ فَعَمَّمَ بِهَا الْأَعْرَابِيَّ ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ مَنْ يُزَوِّدِ الْأَعْرَابِيَّ وَ أَضْمَنَ لَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ زَادَ التَّقْوَى قَالَ فَوَثَبَ إِلَيْهِ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ فَقَالَ فِدَاكَ أَبِی وَ أُمِّی وَ مَا زَادُ التَّقْوَى قَالَ يَا سَلْمَانُ إِذَا كَانَ آخِرُ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيَا لَقَّنَكَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَوْلَ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ أَنْتَ قُلْتَهَا لَقِيتَنِی وَ لَقِيتُكَ وَ إِنْ أَنْتَ لَمْ تَقُلْهَا لَمْ تَلْقَنِی وَ لَمْ أَلْقَكَ أَبَداً قَالَ فَمَضَى سَلْمَانُ حَتَّى طَافَ تِسْعَةَ أَبْيَاتٍ مِنْ بُيُوتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَهُنَّ شَيْئاً فَلَمَّا أَنْ وَلَّى رَاجِعاً نَظَرَ إِلَى حُجْرَةِ فَاطِمَةَ علیها السلام فَقَالَ إِنْ يَكُنْ خَيْرٌ فَمِنْ مَنْزِلِ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَقَرَعَ الْبَابَ فَأَجَابَتْهُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ مَنْ بِالْبَابِ فَقَالَ لَهَا أَنَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ فَقَالَتْ لَهُ يَا سَلْمَانُ وَ مَا تَشَاءُ فَشَرَحَ قِصَّةَ الْأَعْرَابِيِّ وَ الضَّبِّ مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ لَهُ يَا سَلْمَانُ وَ الَّذِی بَعَثَ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله بِالْحَقِّ نَبِيّاً إِنَّ لَنَا ثَلَاثاً مَا طَعِمْنَا وَ إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ قَدِ اضْطَرَبَا عَلَيَّ مِنْ شِدَّةِ الْجُوعِ ثُمَّ رَقَدَا كَأَنَّهُمَا فَرْخَانِ مَنْتُوفَانِ وَ لَكِنْ لَا أَرُدُّ الْخَيْرَ إِذَا نَزَلَ الْخَيْرُ بِبَابِی يَا سَلْمَانُ خُذْ دِرْعِی هَذَا ثُمَّ امْضِ بِهِ إِلَى شَمْعُونَ الْيَهُودِيِّ وَ قُلْ لَهُ تَقُولُ لَكَ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ أَقْرِضْنِی عَلَيْهِ صَاعاً مِنْ تَمْرٍ وَ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ أَرُدُّهُ عَلَيْكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ فَأَخَذَ سَلْمَانُ الدِّرْعَ ثُمَّ أَتَى

بِهِ إِلَى شَمْعُونَ الْيَهُودِيِّ فَقَالَ لَهُ يَا شَمْعُونُ هَذَا دِرْعُ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله تَقُولُ لَكَ أَقْرِضْنِی عَلَيْهِ صَاعاً مِنْ تَمْرٍ وَ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ أَرُدُّهُ عَلَيْكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ فَأَخَذَ شَمْعُونُ الدِّرْعَ ثُمَّ جَعَلَ يُقَلِّبُهُ فِی كَفِّهِ وَ عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ بِالدُّمُوعِ وَ هُوَ يَقُولُ يَا سَلْمَانُ هَذَا هُوَ الزُّهْدُ فِی الدُّنْيَا هَذَا الَّذِی أَخْبَرَنَا بِهِ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ

فِی التَّوْرَاهِ أَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ فَأَسْلَمَ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ.

ثُمَّ دَفَعَ إِلَی سَلْمَانَ صَاعاً مِنْ تَمْرٍ وَ صَاعاً مِنْ شَعِیرٍ فَأَتَی بِهِ سَلْمَانُ إِلَی فَاطِمَهَ فَطَحَنَتْهُ بِیَدِهَا وَ اخْتَبَزَتْهُ خُبْزاً ثُمَّ أَتَتْ بِهِ إِلَی سَلْمَانَ فَقَالَتْ لَهُ خُذْهُ وَ امْضِ بِهِ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ فَقَالَ لَهَا سَلْمَانُ یَا فَاطِمَهُ خُذِی مِنْهُ قُرْصاً تُعَلِّلِینَ بِهِ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَقَالَتْ یَا سَلْمَانُ هَذَا شَیْ ءٌ أَمْضَیْنَاهُ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَسْنَا نَأْخُذُ مِنْهُ شَیْئاً قَالَ فَأَخَذَهُ سَلْمَانُ فَأَتَی بِهِ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَلَمَّا نَظَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِلَی سَلْمَانَ قَالَ لَهُ یَا سَلْمَانُ مِنْ أَیْنَ لَکَ هَذَا قَالَ مِنْ مَنْزِلِ بِنْتِکَ فَاطِمَهَ قَالَ وَ کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لَمْ یَطْعَمْ طَعَاماً مُنْذُ ثَلَاثٍ قَالَ فَوَثَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله حَتَّی وَرَدَ إِلَی حُجْرَهِ فَاطِمَهَ فَقَرَعَ الْبَابَ وَ کَانَ إِذَا قَرَعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله الْبَابَ لَا یَفْتَحُ لَهُ الْبَابَ إِلَّا فَاطِمَهُ فَلَمَّا أَنْ فَتَحَتْ لَهُ الْبَابَ نَظَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِلَی صُفَارِ وَجْهِهَا وَ تَغَیُّرِ حَدَقَتَیْهَا فَقَالَ لَهَا یَا بُنَیَّهِ مَا الَّذِی أَرَاهُ مِنْ صُفَارِ وَجْهِکِ وَ تَغَیُّرِ حَدَقَتَیْکِ فَقَالَتْ یَا أَبَتِ إِنَّ لَنَا ثَلَاثاً مَا طَعِمْنَا طَعَاماً وَ إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ قَدِ اضْطَرَبَا عَلَیَّ مِنْ شِدَّهِ الْجُوعِ ثُمَّ رَقَدَا کَأَنَّهُمَا فَرْخَانِ مَنْتُوفَانِ قَالَ فَأَنْبَهَهُمَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَأَخَذَ وَاحِداً عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْمَنِ وَ الْآخَرَ عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْسَرِ وَ أَجْلَسَ فَاطِمَهَ بَیْنَ یَدَیْهَا وَ اعْتَنَقَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ دَخَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَاعْتَنَقَ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله مِنْ وَرَائِهِ ثُمَّ رَفَعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله طَرْفَهُ نَحْوَ السَّمَاءِ فَقَالَ إِلَهِی وَ سَیِّدِی وَ مَوْلَایَ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَیْتِی اللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِیراً قَالَ ثُمَّ وَثَبَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله حَتَّی دَخَلَتْ إِلَی مِخْدَعٍ لَهَا فَصَفَّتْ قَدَمَیْهَا فَصَلَّتْ رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ رَفَعَتْ بَاطِنَ کَفَّیْهَا إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَتْ إِلَهِی وَ سَیِّدِی هَذَا مُحَمَّدٌ نَبِیُّکَ وَ هَذَا عَلِیٌّ ابْنُ عَمِّ نَبِیِّکَ وَ هَذَانِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ

سِبْطَا نَبِيِّکَ إِلَهِی أَنْزِلْ عَلَيْنا مائِدَهً مِنَ السَّماءِ کَما أَنْزَلْتَها عَلَى بَنِی إِسْرَائِيلَ أَکَلُوا مِنْها وَ کَفَرُوا بِها اللَّهُمَّ أَنْزِلْها عَلَيْنَا فَإِنَّا بِهَا مُؤْمِنُونَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ اللَّهِ مَا اسْتَتَمَّتِ الدَّعْوَهُ فَإِذَا هِیَ بِصَحْفَهٍ مِنْ وَرَائِهَا يَفُورُ قُتَارُهَا وَ إِذَا قُتَارُهَا أَزْکَى مِنَ الْمِسْکِ الْأَذْفَرِ فَاحْتَضَنَتْهَا ثُمَّ أَتَتْ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله وَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَلَمَّا أَنْ نَظَرَ إِلَيْهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام قَالَ لَهَا يَا فَاطِمَهُ مِنْ أَيْنَ لَکِ هَذَا وَ لَمْ يَکُنْ عَهِدَ عِنْدَهَا شَيْئاً فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله عليه وآله کُلْ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَ لَا تَسْأَلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ يُمِتْنِی حَتَّى رَزَقَنِی وَلَداً مَثَلُهَا مَثَلُ مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ کُلَّما دَخَلَ عَلَيْها زَکَرِيَّا الْمِحْرابَ وَجَدَ عِنْدَها رِزْقاً قالَ يا مَرْيَمُ أَنَّی لَکِ هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ [(۱)](#) قَالَ فَأَکَلَ النَّبِيُّ صلی الله عليه وآله وَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ خَرَجَ النَّبِيُّ صلی الله عليه وآله وَ تَزَوَّدَ الْأَعْرَابِيُّ وَ اسْتَوَى عَلَى رَاحِلَتِهِ وَ أَتَى بَنِی سُلَيْمٍ وَ هُمْ يَوْمَئِذٍ أَرْبَعَهُ آلَافِ رَجُلٍ فَلَمَّا أَنْ وَقَفَ فِی وَسْطِهِمْ نَادَاهُمْ بِعُلُوِّ صَوْتِهِ قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ فَلَمَّا سَمِعُوا مِنْهُ هَذِهِ الْمَقَالَهَ أَسْرَعُوا إِلَى سُيُوفِهِمْ فَجَرَّدُوهَا ثُمَّ قَالُوا لَهُ لَقَدْ صَبَوْتَ إِلَى دِينِ مُحَمَّدٍ السَّاحِرِ الْکَذَّابِ فَقَالَ لَهُمْ مَا هُوَ بِسَاحِرٍ وَ لَا کَذَّابٍ ثُمَّ قَالَ يَا مَعْشَرَ بَنِی سُلَيْمٍ إِنَّ إِلَهَ مُحَمَّدٍ صلی الله عليه و آله خَيْرُ إِلَهٍ وَ إِنَّ مُحَمَّداً صلی الله عليه و آله خَيْرُ نَبِيٍّ أَتَيْتُهُ جَائِعاً فَأَطْعَمَنِی وَ عَارِياً فَکَسَانِی وَ رَاجِلًا فَحَمَلَنِی ثُمَّ شَرَحَ لَهُمْ قِصَّهَ الضَّبِّ مَعَ النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله وَ أَنْشَدَهُمُ الشِّعْرَ الَّذِی أَنْشَدَ فِی النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ يَا مَعَاشِرَ بَنِی سُلَيْمٍ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا مِنَ النَّارِ فَأَسْلَمَ فِی ذَلِکَ الْيَوْمِ أَرْبَعَهُ آلَافِ رَجُلٍ وَ هُمْ أَصْحَابُ الرَّايَاتِ الْخُضْرِ وَ هُمْ حَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه وآله.

أقول: وجدت هذا الحديث فی کتاب قديم من مؤلفات العامه قال حدثنا أبو بکر أحمد بن علی الطرشيشی ببغداد سنه أربع و ثمانين و أربعمائه قال حدثتنا

۱- ۱. آل عمران: ۳۳.

کریمه بنت أحمد بن محمد بن حاتم المروزی بمکه حرسها الله بقراءتها علینا فی المسجد الحرام فی ذی الحجه سنه إحدی و ثلاثین و أربعمائه قالت أخبرنا أبو علی زاهر بن أحمد الفقیه بسرخس قال حدثنا معاذ بن یوسف الجرجانی قال حدثنا أحمد بن محمد بن غالب عن عثمان بن أبی شیبه عن ابن نمیر عن مجالد عن ابن عباس: مثله

**[ترجمه]مناقب: از ابن عباس روایت می کند که گفت: «یک اعرابی از قبیله بنی سلیم به صحرا رفت. ناگاه دید سوسماری دوید و از جلوی او فرار کرد. اعرابی سوسمار را تعقیب کرد و بعد از شکار سوسمار، آن را در میان آستین خود جای داد. آنگاه به حضور پیغمبر معظم اسلام رفت.

وقتی در مقابل آن حضرت قرار گرفت گفت: «یا محمّد یا محمّد!» اخلاق رسول خدا این بود که هر گاه به آن حضرت می گفتند: «یا محمّد!» آن بزرگوار هم می فرمود: «یا محمّد!» هر گاه به او گفته می شد : «یا احمد!» می فرمود: «یا احمد!» هر گاه به آن حضرت گفته می شد: «یا ابوالقاسم!» می فرمود: «یا ابوالقاسم!» ولی هر وقت به آن بزرگوار گفته می شد: «یا رسول اللَّه!» می فرمود: «لبیک و سعدیک!» و صورت مبارکش می درخشید. وقتی آن اعرابی رسول خدا را با گفتن: «یا محمّد! یا محمّد!» خطاب قرار داد، آن بزرگوار هم طبق اخلاقی که داشت فرمود: «یا محمّد یا محمّد!»

آنگاه اعرابی به آن برگزیده خدا گفت: «تو همان جادوگر و دروغگویی هستی که آسمان در زیر خود و زمین در روی خود، همانند تو ندیده است. تو همان کسی هستی که گمان می کنی در این آسمان خدایی داری و آن خدا هم تو را بر هر سیاه و سفیدی و لات و عزی مبعوث کرده است! اگر من این بیمناک نبودم که قبیله ام مرا مردی عجول و بی صبر بنامند، با همین شمشیرم ضربتی به تو می زدم که تو را هلاک کند و به این ترتیب بر اولین و آخرین سیادت می کردم.»

عمر بن خطاب از جای جست تا به آن مرد حمله کند، ولی پیامبر اسلام رو به او کرد و فرمود: «بنشین! زیرا مقام شخص بردبار و صبور، کم از مقام پیغمبری نیست.» سپس رو به اعرابی کرد و به او فرمود: «ای عرب بنی سلیم! آیا از عرب عملی همچون عملی که تو انجام دادی سر می زند و این طور به ما و مجلس ما هجوم می آورد و این گونه خشونت و درشتی می کند؟ ای اعرابی! قسم به حق آن خدایی که مرا به پیامبری مبعوث کرده، هر کس که در دنیا به من زیانی برساند، فردای قیامت گرفتار آتش سوزان خواهد شد. ای اعرابی! قسم به آن خدایی که مرا به پیغمبری برگزیده، اهل آسمان هفتم مرا احمد صادق می نامند. ای اعرابی! اسلام بیاور تا از آتش در امان باشی، آنچه که موافق ما باشد، موافق تو نیز باشد، آنچه که بر علیه ما باشد، بر علیه تو نیز باشد و تو برادر دینی ما باشی.»

اعرابی خشمگین شد و گفت: «به حق بت لات و عزی قسم تا این سوسمار به تو ایمان نیاورد، من ایمان نخواهم آورد.» آنگاه آن سوسمار را از آستین خود بیرون آورد. همین که سوسمار روی زمین افتاد، پا به فرار گذاشت. رسول خدا صلّی اللَّه علیه و آله سوسمار را صدا زد و فرمود: «نزد من بیا!» سوسمار بازگشت، مقابل آن حضرت آمد و به جمال مبارکش نگریست! آنگاه پیغمبر اعظم به سوسمار فرمود: «من کیستم؟»

ناگاه سوسمار با زبانی فصیح به سخن درآمد و گفت: «تو محمّد بن عبداللَّه بن عبدالمطب بن هاشم بن عبد مناف هستی.» رسول اکرم به سوسمار فرمود: «تو که را می پرستی؟» گفت: «آن خدایی را می پرستم که دل دانه را می شکافد، انسان را می

آفریند و حضرت ابراهیم را خلیل خود و تو را حبیب خویش قرار داده است.» سپس این اشعار را سرود:

ای رسول خدا! حقا که تو راستگو هستی. تو هدایت شده ای با برکت هستی تو دین یکتاپرستی را برای ما آوردی که همچون الاغ بت ها را پرستش می کردیم.

ای بهترین خوانده شدگان! و ای بهترین فرستاده شدگان به سوی انس و جن!

دعوت تو را لبیک می گویم. ما مردمانی از قبیله سلیم می باشیم که نزد تو آمده ایم تا به مقامی عالی نائل شویم.

تو از طرف خدا دلیل و برهان واضحی آورده ای و ما تو رابه صدق گفتار و پاکیزگی می شناسیم

تو چه در حیات و چه در ممات، چه در کودکی و چه در بزرگسالی، با خیر و برکت بوده و هستی

آنگاه سوسمار دهان از سخن گفتن فرو بست. وقتی مرد اعرابی با این منظره مواجه شد گفت: «شگفتا! این سوسمار که من آن را از بیابان ها شکار کردم و در میان آستین خویشتن جای دادم، این جانداری که دانش و بینش و عقلی ندارد با محمّد این چنین سخن می گوید و چنین شهادتی را درباره نبوت وی می دهد، دیگر من در پی چه برهانی هستم؟» آنگاه رو به پیامبر خدا کرد و گفت: «یا محمّد! دست خود را پیش آور تا من با تو بیعت کنم. من شهادت می دهم که خدایی جز خدای یکتا نیست و شهادت می دهم که محمّد رسول اوست.» به این ترتیب مرد اعرابی اسلام آورد و در زمره مسلمانان ثابت قدم قرار گرفت.

پس از آن پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله رو به اصحاب خود کرد و به آنان فرمود: «چند سوره ای از قرآن به این اعرابی بیاموزید.» وقتی اعرابی تعدادی از سوره های قرآن را آموخت، رسول خدا به وی پرسید: «آیا از مال دنیا چیزی داری؟» گفت: «قسم به حق آن خدایی که تو را به پیامبری مبعوث فرموده، در میان چهار هزار نفر اهالی قبیله بنی سلیم، من از همه فقیرترم.» پیغمبر اکرم رو به یاران خود کرد و فرمود: «چه کسی یک ناقه به این اعرابی می دهد تا من از طرف خدا تضمین دهم که یک ناقه بهشتی به او عطا فرماید؟» سعد بن عباده برخاست و گفت: «پدر و مادرم به فدای تو! من یک ناقه سرخ دارم و به او می دهم.» پیامبر اعظم به سعد فرمود: «تو به واسطه این ناقه به ما فخر فروشی می کنی؟ آیا دوست داری صفات آن ناقه را که به تو عطا خواهیم کرد برایت وصف کنم؟» گفت: «آری، پدرم و مادرم به فدای تو!»

فرمود: «ای سعد! آن ناقه، ناقه ای است از طلای قرمز که پاهای آن از عنبر، کرک آن از زعفران، چشم هایش از یاقوت قرمز، گردن آن از زبرجد سبز، کوهان آن از کافور اشهب، چانه آن از درّ و عنان آن از مروارید تازه است. بر پشت آن قبه ای قرار دارد از درّ سفید که باطن آن از ظاهرش و ظاهرش از باطنش دیده می شود. همان ناقه است که پرواز کنان تو را به طرف بهشت می برد.»

آنگاه رسول خدا بار دیگر رو به صحابه کرد و فرمود: «چه کسی عمامه ای به این اعرابی می دهد تا من از طرف خدای تعالی ضامن شوم که تاج تقوا به وی عطا فرماید؟» حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام از جای برخاست و گفت: «پدر و مادرم به

فدای تو، یا رسول اللّٰه! تاج تقوا چگونه تاجی است؟» پس از اینکه رسول خدا وصف آن را شرح داد، علی علیه السّلام عمامه خود را باز کرد و آن را به سر اعرابی بست.

پیامبر اکرم دیگر بار رو به یاران خود کرد و فرمود: «چه کسی به این اعرابی زاد راه و توشه می دهد تا من ضامن شوم که خدا زاد راه و توشه تقوا به وی عطا کند؟» سلمان فارسی از جای برخاست و گفت: «پدر و مادرم به فدای تو، یا رسول اللّٰه! زاد راه و توشه تقوا چیست؟» فرمود: «ای سلمان! آنگاه که روز آخر عمر تو فرا رسد، خدا شهادت لا اله الا اللّٰه و ان محمّد! رسول اللّٰه را به تو تلقین خواهد کرد. اگر تو این شهادتین را بر زبان آوری، مرا ملاقات می کنی و من هم تو را ملاقات خواهم کرد. اگر آن را بر زبان نیاوری، مرا ملاقات نمی کنی و من نیز تو را نخواهم دید.»

سلمان رفت و نه خانه از خانه های پیغمبر خدا را جستجو کرد، ولی غذایی نزد زنان آن بزرگوار نیافت. دست آخر به طرف خانه فاطمه اطهر رفت و با خود گفت: «اگر خیری باشد، در منزل فاطمه دختر حضرت محمّد باید سراغش را گرفت.» وقتی دق الباب کرد، فاطمه زهرا از پشت در فرمود: «کیستی؟» گفت: «من سلمان فارسی ام.» فرمود: «چه حاجتی داری؟» سلمان ماجرای ملاقات اعرابی و سوسمارش با رسول خدا را شرح داد. فاطمه فرمود: «ای سلمان! به حق آن خدایی که حضرت محمّد را به پیامبری مبعوث فرموده، سه روز است که ما غذایی نخورده ایم. حسن و حسین از شدت گرسنگی بهانه جویی می کنند و حال همچون دو جوجه به خواب رفته اند. با این حال هر گاه خیری بر در خانه من بیاید، من آن را رد نخواهم کرد. بیا ای سلمان! این پیراهن مرا بگیر و نزد شمعون یهودی ببر و به او بگو که فاطمه دختر محمّد می گوید این پیراهن را بردار و در مقابل آن، یک من خرما و یک من جو به من بده تا به خواست خدا بعدا دینم را بپردازم.»

سلمان پیراهن را گرفت، نزد شمعون یهودی رفت و به وی گفت: «این پیراهن فاطمه دختر حضرت محمّد است. فاطمه می گوید این پیراهن را بگیر و در مقابل آن یک من خرما و یک من جو به من بده تا به خواست خدا بعدا دینم را به تو بپردازم. شمعون پیراهن را گرفت و همان طور که آن را با دو دست زیر و رو می کرد، از چشمانش اشک سرازیر بود و می گفت: «ای سلمان! این همان زهد و تقوای واقعی است در دنیا! این همان زهدی است که تورات حضرت موسی به ما خبر داده. من همین حالا شهادت می دهم که خدا یکی است و حضرت محمّد بنده و رسول او است.» به این ترتیب یهودی اسلام آورد و از مسلمانان ثابت قدم شد. سپس یک من خرما و یک من جو به سلمان داد. سلمان هم آنها را برد و به حضرت فاطمه تقدیم کرد.

حضرت زهرا جوها را به دست خود آسیا کرد و از آرد آن نان پخت. آنگاه نان ها را به سلمان داد و به او فرمود: «این نان ها را بگیر و به حضور رسول خدا ببر.» سلمان گفت: «یا فاطمه! یک گرده از این نان ها را برای حسنین بردار که آرام بگیرند.» فاطمه فرمود: «ای سلمان! ما از چیزی که در راه خدا دادیم نمی خوریم.» سلمان نان ها را برداشت و به حضور پیغمبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله و سلم آورد. وقتی چشم رسول اعظم به سلمان افتاد فرمود: «ای سلمان! این نان ها را از کجا آورده ای؟» گفت: «از منزل دخترت فاطمه.» پیغمبر خدا هم که مدت سه روز بود غذا نخورده بود، پس از مشاهده این صحنه به طرف خانه فاطمه رفت و دق الباب کرد. هر گاه پیامبر خدا دق الباب می کرد، کسی غیر از فاطمه در را باز نمی کرد .

وقتی که فاطمه در را برای پیغمبر خدا باز کرد، چشم مبارک رسول خدا به چهره زرد و چشمان از حدقه بیرون زده فاطمه افتاد

و به وی فرمود: «ای دختر عزیزم! چرا رنگ صورتت زرد شده و حدقه چشمانت تغییر کرده؟» گفت: «ای پدر عزیزم! ما سه روز است که غذایی نخورده ایم. حسن و حسین از شدت گرسنگی بهانه گرفته اند و اکنون به خواب رفته اند.» پیامبر اکرم صلی اللّٰه علیه و آله حسنین علیهم السّلام را از خواب بیدار کرد و یکی از آنها را روی زانوی راست و دیگری را روی زانوی چپ نشاند. فاطمه اطهر را هم در مقابل خویش نشاند و دست به گردن او گذاشت. حضرت علی بن ابی طالب هم وارد شد و از پشت سر پیامبر دست به گردن پیامبر گذاشت.

آنگاه پیغمبر خدا سرش را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «بار خدایا! ای مولای من! اینان اهل بیت منند، رجس و پلیدی ها را از ایشان دور نگه دار و ایشان را پاک و پاکیزه کن؛ یک نوع پاکیزگی مخصوص.» سپس فاطمه اطهر داخل اتاق خلوت خویش شد و پس از آنکه دو رکعت نماز خواند، دو دست خود را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «پروردگارا! این حضرت محمّد پیامبر تو، این علی پسر عموی او و اینان حسن و حسین دو سبط پیامبر تویند. بار خدایا! برای ما غذایی از آسمان فرو بفرست، همان طور که برای بنی اسرائیل فرستادی. گرچه آنها کفران نعمت ورزیدند، خدایا! اگر آن غذا را برای ما بفرستی، ما به آن ایمان داریم.»

ابن عباس می گوید: «به خدا قسم هنوز دعای فاطمه علیها السّلام تمام نشده بود که یک کاسه در پشت سر او حاضر شد که هنوز بخار از آن برمی خاست؛ بخاری که از مشک اذفر خوشبوتر بود. فاطمه اطهر کاسه غذا را برداشت و به حضور پیغمبر خدا، علی مرتضی و حضرت حسنین آورد. حضرت علی که می دانست آن بانو غذایی در خانه ندارد، وقتی چشمش به آن غذا افتاد از زهرای اطهر پرسید: «این غذا را از کجا آورده ای؟»

پیغمبر اکرم به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: «یا اباالحسن! از این غذا بخور و پرس و جوی مکن. سپاس مخصوص آن خدایی است که تا این فرزند را به من عطا نکرد، مرا از دنیا نبرد؛ فرزندی که نظیر مریم دختر عمران است، همان مریمی که هر گاه زکریا در میان محراب عبادت نزد او می رفت و غذایی در آنجا می یافت به مریم می فرمود: «این غذا را از کجا آورده ای؟» مریم پاسخ می داد: {از طرف خدا به من عطا شده. خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب می دهد.} پیغمبر خدا، علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم السّلام از آن غذا خوردند و پیامبر اعظم بیرون آمد.

اعرابی زاد راه و توشه خود را گرفت، بر ناقه خود سوار شد و نزد قبیله بنی سلیم بازگشت که چهار هزار مرد بودند. مرد اعرابی به میان آنان رفت، تا جایی که می توانست صدایش را بلند کرد و گفت: «قولوا لا اله الا اللّٰه محمّد رسول اللّٰه.» همین که آنان این سخن را از او شنیدند، از جا جستند، شمشیرهایشان را بیرون کشیدند و به او گفتند: «آیا تو به دین محمّد که شخصی ساحر و دروغگو است گرویدی؟» اعرابی جواب داد: «نه. محمّد ساحر و دروغگو نیست!»

سپس گفت: «ای قبیله بنی سلیم! حقا که خدای حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله بهترین خداست و آن بزرگوار بهترین پیامبر است. گرسنه نزد او رفتم مرا سیر کرد؛ برهنه بودم مرا پوشانید؛ پیاده بودم سواره ام کرد.» آنگاه ماجرای سوسمار را برای آنان شرح داد و اشعاری را که برای رسول خدا سروده بود، برای آنان خواند. در انتها نیز گفت: «ای قبیله بنی سلیم! اسلام بیاورید تا از آتش جهنم در امان بمانید.» در آن روز تعداد چهار هزار مرد ایمان آوردند. اینان صاحب پرچم های سبز هستند که هم اکنون گرد پیغمبر خدا هستند.

مؤلف: این روایت را در کتابی قدیمی از تألیفات اهل سنّت نیز یافته ام.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری تبدی الرجل أقام بالبادیه و ازدلف أی تقدم و قطع کفرح و کرم لم یقدر علی الکلام و نقه الحدیث کفرح فهمه و العشراء من النوق بضم العین و فتح الشین التی مضی لحملها عشره أشهر أو ثمانیه أو هی کالنفساء من النساء و ذرفت عینه أی سال دمعها و یقال علله بطعام و غیره أی شغله به و المخدع البیت الصغیر الذی یکون داخل البیت الکبیر و تضم میمه و تفتح و یقال صبأ فلان إذا خرج عن دین إلی دین غیره و قد تقلب الهمزه واوا.

**[ترجمه]جوهری گوید: «تبدّی الرجل» یعنی «اقام بالبادیه»، یعنی در بیابان زندگی کرد. «ازدلف» یعنی تقدّم یا پیش رفت. «قطع» مانند فرح و کرم، به معنای این است که نمی تواند سخن بگوید و «نقه الحدیث» مانند فرح، یعنی سخن را فهمید. «عشراء» از ناقه ها با ضم عین و فتح شین ناقه ای است که ده ماه یا هشت ماهه از حاملگی او بگذرد یا ناقه ای که به سان زن نفساء (زنی که تازه زایمان کرده) باشد.

ذرفت عینه: یعنی «دمعت» (اشکش جاری شد) و گفته می شود «علله بطعام و غیره» یعنی او را به آن مشغول ساخت. «مخدع» یعنی اتاق کوچکی که داخل خانه بزرگ است و میم مخدع هم مضموم و هم مفتوح خوانده نمی شود. گفته می شود «صبأ فلان»، زمانی که از دینی به دین دیگر رود و گاهی همزه صبأ به او قلب می شود.

**[ترجمه]

«۶۲»

وَ مِنَ الْکِتَابِ الْمَذْکُورِ، رُوِیَ فِی الْمَرَاسِیلِ: أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ کَانَ عَلَیْهِمَا ثِیَابٌ خَلَقٌ وَ قَدْ قَرُبَ الْعِیدُ فَقَالا لِأُمِّهِمَا فَاطِمَهَ علیها السلام إِنَّ بَنِی فُلَانٍ خِیطَتْ لَهُمُ الثِّیَابُ الْفَاخِرَهُ أَ فَلَا تَخِیطِینَ لَنَا ثِیَاباً لِلْعِیدِ یَا أُمَّاهْ فَقَالَتْ یُخَاطُ لَکُمَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْعِیدُ جَاءَ جَبْرَئِیلُ بِقَمِیصَیْنِ مِنْ حُلَلِ الْجَنَّهِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا هَذَا یَا أَخِی جَبْرَئِیلُ فَأَخْبَرَهُ بِقَوْلِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ لِفَاطِمَهَ وَ بِقَوْلِ فَاطِمَهَ یُخَاطُ لَکُمَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ جَبْرَئِیلُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی لَمَّا سَمِعَ قَوْلَهَا لَا نَسْتَحْسِنُ أَنْ نُکَذِّبَ فَاطِمَهَ بِقَوْلِهَا یُخَاطُ لَکُمَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

وَ عَنْ سَعِیدٍ الْحَفَّاظِ الدَّیْلَمِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: بَیْنَمَا أَهْلُ الْجَنَّهِ فِی الْجَنَّهِ یَتَنَعَّمُونَ وَ أَهْلُ النَّارِ فِی النَّارِ یُعَذَّبُونَ إِذَا لِأَهْلِ الْجَنَّهِ نُورٌ سَاطِعٌ فَیَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ مَا هَذَا النُّورُ لَعَلَّ رَبَّ الْعِزَّهِ اطَّلَعَ فَنَظَرَ إِلَیْنَا فَیَقُولُ لَهُمْ رِضْوَانُ لَا وَ لَکِنْ عَلِیٌّ علیه السلام مَازَحَ فَاطِمَهَ فَتَبَسَّمَتْ فَأَضَاءَ ذَلِکَ النُّورُ مِنْ ثَنَایَاهَا.

وَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: لَمَّا أَسْرِيَ بِي وَ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ بَلَغْتُ إِلَى قَصْرِ فَاطِمَةَ فَرَأَيْتُ سَبْعِينَ قَصْراً مِنْ مَرْجَانَةٍ حَمْرَاءَ مُكَلَّلَةٍ بِاللُّؤْلُؤِ أَبْوَابُهَا وَ حِيطَانُهَا وَ أُسْرَتُهَا مِنْ عِرْقٍ وَاحِدٍ.

وَ قَالَ الْحَسَنُ: مَا كَانَ فِي الدُّنْيَا أَعْبَدَ مِنْ فَاطِمَةَ علیها السلام كَانَتْ تَقُومُ حَتَّى تَتَوَرَّمَ قَدَمَاهَا.

**[ترجمه]مناقب: همچنین روایت می کند که زمانی امام حسن و امام حسین لباس های مندرسی در بر داشتند. ایام عید که فرا رسید به مادرشان زهرا گفتند: «فرزندان فلان همسایه لباس فاخر برای خود دوخته اند. ای مادر! تو برای عید ما لباس نمی دوزی؟» فاطمه فرمود: «به خواست خدا برای شما هم دوخته خواهد شد.»

هنگامی که روز عید فرا رسید، جبرئیل دو پیراهن از حله های بهشتی به حضور پیغمبر خدا آورد. رسول خدا به جبرئیل فرمود: «این لباس ها چیست؟» جبرئیل ماجرا را برای آن حضرت شرح داد و گفت: «چون فاطمه فرموده به خواست خدا برای شما هم لباس دوخته می شود، از این روی خدا می فرماید ما نیکو نمی دانیم که فاطمه نزد حسنین دروغگو در آید.»

سعید دیلمی از انس، از پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «در آن هنگامی که اهل بهشت برخوردار از نعمت های بهشتی اند و اهل جهنم در عذاب به سر می برند، نوری از داخل بهشت ساطع می شود. بعضی از اهالی دوزخ می گویند: «این نور از چیست؟ شاید خدای مهربان به ما نظر مرحمتی فرموده باشد!» رضوان به آنان می گوید: «نخیر. علی بن ابی طالب با فاطمه زهرا مزاح کرد و آن بانو لبخندی زد. این نور از دندان های ثنایای وی درخشید.»

نیز از ابن عباس، از رسول اکرم روایت می کند که فرمود: «موقعی که مرا به معراج بردند و داخل بهشت شدم، به قصر فاطمه زهرا رسیدم. در آنجا هفتاد قصر را دیدم از جنس مرجان سرخ و مکلل به مروارید که در و دیوارهای آنها از یک جنس بودند.»

حسن می گوید: «کسی در دنیا از فاطمه اطهر عابدتر نبود، زیرا در حین عبادت، به قدری می ایستاد که پاهایش ورم می کرد.»

**[ترجمه]

«۶۳»

نبه، [تنبیه الخاطر]: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ النَّاسُ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُونَ بِلَالًا أَنْ يَأْتِيَ فَيُؤَذِّنَ إِذْ أَتَى بَعْدَ زَمَانٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَا حَبَسَكَ يَا بِلَالُ فَقَالَ إِنِّي اجْتَزْتُ بِفَاطِمَةَ علیهاالسلام وَ هِيَ تَطْحَنُ وَاضِعَةً ابْنَهَا الْحَسَنَ عِنْدَ الرَّحَى وَ هِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ لَهَا أَيُّمَا أَحَبُّ إِلَيْكِ إِنْ شِئْتِ كَفَيْتُكِ ابْنَكِ وَ إِنْ شِئْتِ كَفَيْتُكِ الرَّحَى فَقَالَتْ أَنَا أَرْفَقُ بِابْنِي فَأَخَذْتُ الرَّحَى فَطَحَنْتُ فَذَاكَ الَّذِي حَبَسَنِي فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله رَحِمْتَهَا رَحِمَكَ اللَّهُ.

أَقُولُ رَوَى ابْنُ شِيرَوَيْهِ فِي الْفِرْدَوْسِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: فَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَا خَلَا مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ.

وَ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَهَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی فَمَنْ أَغْضَبَهَا أَغْضَبَنِی أَوْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی.

وَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْهُ صلی الله علیه وآله.فَاطِمَهُ وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ فِی حَظِیرَهِ الْقُدْسِ فِی قُبَّهٍ بَیْضَاءَ سَقْفُهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَ جَلَّ.

أَقُولُ قَالَ السَّیِّدُ ابْنُ طَاوُسٍ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ فِی کِتَابِ سَعْدِ السُّعُودِ قَالَ وَجَدْتُ فِی کِتَابِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ الْحَکِیمِ فِی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ أَهْلِ بَیْتِهِ علیهم السلام تَأْلِیفِ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ عُبَیْدٍ الْبُخَارِیُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ هَاشِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِی هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: أُهْدِیَتْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَطِیفَهٌ مَنْسُوجَهٌ بِالذَّهَبِ أَهْدَاهَا لَهُ مَلِکُ الْحَبَشَهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لَأُعْطِیَنَّهَا رَجُلًا یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ

وَ رَسُولُهُ فَمَدَّ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَعْنَاقَهُمْ إِلَيْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَيْنَ عَلِيٌّ قَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ فَلَمَّا سَمِعْتُ ذَلِكَ وَثَبْتُ حَتَّى أَتَيْتُ عَلِيّاً عليه السلام فَأَخْبَرْتُهُ فَجَاءَ فَدَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله الْقَطِيفَةَ إِلَيْهِ فَقَالَ أَنْتَ لَهَا فَخَرَجَ بِهَا إِلَى سُوقِ اللَّيْلِ فَنَقَضَهَا سِلْكاً سِلْكاً فَقَسَمَهَا فِي الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ وَ مَا مَعَهُ مِنْهَا دِينَارٌ فَلَمَّا كَانَ مِنْ غَدٍ اسْتَقْبَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَخَذْتَ أَمْسِ ثَلَاثَ آلَافِ مِثْقَالٍ مِنْ ذَهَبٍ فَأَنَا وَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ نَتَغَدَّى عِنْدَكَ غَداً فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فِي الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ حَتَّى قَرَعُوا الْبَابَ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ وَ قَدْ عَرِقَ مِنَ الْحَيَاءِ لِأَنَّهُ لَيْسَ فِي مَنْزِلِهِ قَلِيلٌ وَ لَا كَثِيرٌ فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ دَخَلَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ حَتَّى جَلَسُوا وَ دَخَلَ عَلِيٌّ عَلَى فَاطِمَةَ فَإِذَا هُوَ بِجَفْنَةٍ مَمْلُوءَةٍ ثَرِيداً عَلَيْهَا عُرَاقٌ يَفُورُ مِنْهَا رِيحُ الْمِسْكِ الْأَذْفَرِ فَضَرَبَ عَلِيٌّ بِيَدِهِ عَلَيْهَا فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى حَمْلِهَا فَعَاوَنَهُ فَاطِمَةُ عَلَى حَمْلِهَا حَتَّى أَخْرَجَهَا فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ فَدَخَلَ صلى الله عليه و آله عَلَى فَاطِمَةَ فَقَالَ أَيْ بُنَيَّةِ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ يَا أَبَتِ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُخْرِجْنِي مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى رَأَيْتُ فِي ابْنَتِي مَا رَأَى زَكَرِيَّا فِي مَرْيَمَ بِنْتِ عِمْرَانَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ يَا أَبَتِ أَنَا خَيْرٌ أَمْ مَرْيَمُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَنْتِ فِي قَوْمِكِ وَ مَرْيَمُ فِي قَوْمِهَا.

**[ترجمه]تنبيه الخاطر: يک روز پيغمبر اکرم و مردم در مسجد، به انتظار بلال بودند که بيايد و اذان بگويد. اما بلال بعد از لختی معطلی آمد. رسول خدا از وی پرسيد: «چه شد که دير آمدی؟» بلال پاسخ داد: «از نزديک خانه فاطمه اطهر عبور کردم که ديدم آن بانو، با چشم هايی گريان در حال آسيا کردن بود، در حالی که فرزندش حسن را هم در کنار خود داشت. من به او گفتم: «ميل داری که در عوض تو آسيا کنم يا اگر می خواهی امام حسن را آرام کنم؟» فرمود: «من به فرزندم مهربان ترم.» من هم مشغول آسيا کردن گرديدم. اين شد که دير آمدم.» پيامبر خدا به بلال فرمود: «خدا تو را رحمت کند که به دخترم فاطمه رحم کردی»

مؤلف: پيامبر فرمود: فاطمه سرور زنان جهانيان است به استثنای مريم بنت عمران. پيامبر فرمود: «فاطمه پاره تن من است هرکس او را به خشم آورد مرا به خشم آورده و يا او را آزار دهد مرا آزار داده است.»

عمر بن خطاب از پيغمبر عظيم الشأن اسلام روايت می کند که فرمود: «فاطمه، علی، حسن و حسين در حظيره القدس، يعنی فردوس برين، در قبه سفيدی هستند که سقف آن، عرش حضرت پروردگار است.»

مؤلف: از ابو سعيد خُدری روايت شده که گفت: «پادشاه حبشه قطيفه ای زرباف به پيغمبر مکرم اسلام اهدا کرد. پيامبر خدا فرمود: «من اين قطيفه را به مردی عطا می کنم که خدا و رسول را دوست دارد و خدا و رسول هم او را دوست می دارند.» صحابه هر يک به طرف پيامبر خدا گردن کشيدند، ولی آن حضرت فرمود: «علی بن ابی طالب کجا است؟» عمار بن ياسر می گويد: «وقتی من اين سخن را از آن حضرت شنيدم، از جا جستم، خود را به حضرت علی بن ابی طالب رساندم و ماجرا را برايش شرح دادم. وقتی علی عليه السّلام به حضور آن حضرت مشرف شد، پيامبر اعظم آن قطيفه را به وی عطا کرد و فرمود: «تو سزاوار اين قطيفه خواهی بود.» حضرت علی عليه السّلام قطيفه را گرفت، آن را به بازار برد و فروخت و پول آن را به تساوی بين مهاجرين و انصار تقسيم کرد.

سپس در حالی به طرف خانه بازگشت که يک دينار هم نداشت. فردای آن روز پيغمبر خدا به حضرت علی برخورد و به وی

گفت: «یا علی! تو دیروز از فروش قطیفه سه هزار مثقال طلا- گرفتی. فردا من و مهاجرین و انصار برای صبحانه مهمان تو خواهیم بود.» علی گفت: «مانعی ندارد.» فردای آن روز پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله با مهاجرین و انصار به سوی خانه حضرت علی بن ابی طالب رفتند و دق الباب کردند. علی علیه السّلام در حالی به استقبالشان آمد که از خجالت عرق از چهره مبارکش جاری شده بود، زیرا غذا و طعامی در منزل نداشت. پیغمبر اعظم به همراه مهاجرین و انصار داخل خانه علی شدند و نشستند.

وقتی حضرت علی علیه السّلام نزد فاطمه زهرا آمد، دید ظرفی پر از ترید پیش فاطمه است که عطر مشک اذفر از آن برمی خیزد. وقتی که علی دست دراز کرد تا ظرف را بلند کند، از سنگینی آن در شگفت شد. بنابراین با کمک فاطمه اطهر ظرف را به حضور پیامبر اکرم و مهمانانشان آوردند.

پس از اتمام غذا پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله نزد فاطمه آمد و گفت: «ای دختر عزیزم! این غذا را از کجا آورده بودی؟» گفت: «پدر جان، این غذا را خدا به من عطا کرد، زیرا {خدا هر کس را که بخواهد رزق و روزی بی حساب عطا می کند.} رسول خدا فرمود: «سپاس مخصوص آن خدایی است که مرا از دنیا نبرد تا معجزه ای را از دخترم ببینم که حضرت زکریا از حضرت مریم دید.» فاطمه زهرا پرسید: «یا رسول اللَّه! من بهترم یا حضرت مریم؟» پیامبر اکرم فرمود: «تو بهترین زنان قوم خود هستی، مریم هم بهترین زنان قوم خود بود.»

**[ترجمه]

«۶۴»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: أَقْبَلَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَرَفَ فِی وَجْهِهَا الْخَمْصَ قَالَ یَعْنِی الْجُوعَ فَقَالَ لَهَا یَا بُنَیَّهِ هَاهُنَا فَأَجْلَسَهَا عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْمَنِ فَقَالَتْ یَا أَبَتَاهْ إِنِّی جَائِعَهٌ فَرَفَعَ یَدَیْهِ إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ رَافِعَ الْوَضْعَهِ وَ مُشْبِعَ الْجَاعَهِ أَشْبِعْ فَاطِمَهَ بِنْتَ نَبِیِّکَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَوَ اللَّهِ مَا جَاعَتْ بَعْدَ یَوْمِهَا حَتَّی فَارَقَتِ الدُّنْیَا.

وَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ وَجَدَتْ عِلَّهً فَجَاءَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَائِداً فَجَلَسَ عِنْدَهَا وَ سَأَلَهَا عَنْ حَالِهَا فَقَالَتْ إِنِّی أَشْتَهِی طَعَاماً

طَيِّباً فَقَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى طَاقٍ فِي الْبَيْتِ فَجَاءَ بِطَبَقٍ فِيهِ زَبِيبٌ وَ كَعْكٌ وَ أَقِطٌ وَ قِطْفُ عِنَبٍ (۱) فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدِي فَاطِمَةَ عليها السلام فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَدَهُ فِي الطَّبَقِ وَ سَمَّى اللَّهَ وَ قَالَ كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ فَأَكَلَتْ فَاطِمَةُ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَبَيْنَمَا هُمْ يَأْكُلُونَ إِذْ وَقَفَ سَائِلٌ عَلَى الْبَابِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَطْعِمُونَا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله اخْسَأْ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَكَذَا تَقُولُ لِلْمِسْكِينِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِنَّهُ الشَّيْطَانُ وَ إِنَّ جَبْرَئِيلَ جَاءَكُمْ بِهَذَا الطَّعَامِ مِنَ الْجَنَّةِ فَأَرَادَ الشَّيْطَانُ أَنْ يُصِيبَ مِنْهُ وَ مَا كَانَ ذَلِكَ يَنْبَغِي لَهُ.

وَ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لَا يَنَامُ حَتَّى يُقَبِّلَ عُرْضَ وَجْنَةِ فَاطِمَةَ عليها السلام أَوْ بَيْنَ ثَدْيَيْهَا.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَا يَنَامُ حَتَّى يَضَعَ وَجْهَهُ الْكَرِيمَ بَيْنَ ثَدْيَيْ فَاطِمَةَ عليها السلام.

**[ترجمه]مصباح الانوار: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که گفت: یک روز فاطمه به حضور پیغمبر اعظم اسلام آمد. رسول خدا صلی اللّه علیه و آله که آثار گرسنگی را در صورت او مشاهده کرده بود به وی گفت: «ای دختر عزیزم! بیا روی زانوی راستم بنشین.» حضرت زهرا گفت: «پدر جان من گرسنه ام.» پیامبر خدا دست های مبارکش را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «ای خدایی که تواضع کنندگان را جایگاه بلند می بخشی و گرسنگان را سیر می کنی! فاطمه دختر محمّد را سیر کن.» امام باقر گفت: «به خدا قسم فاطمه بعد از آن، تا روز رحلتش دیگر هیچ گاه گرسنه نشد.» حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرماید: «یک بار فاطمه اطهر بیمار شد. رسول خدا به عیادت وی آمد و گفت: «حالت چگونه است؟» فاطمه گفت: «میل غذا خوردن دارم.» پیغمبر صلی اللّه علیه و آله برخاست و از بالای طاقی که در آن خانه بود، طبقی را که مقداری مویز، نان شیری، کشک، و خوشه انگور در آن بود آورد و مقابل فاطمه گذاشت.

سپس پیامبر صلّی اللّه علیه و آله دست مبارک خود را روی آن طبق گذاشت، نام خدای را بر زبان آورد و رو به اهل بیت خود گفت: «بسم اللّه، بخورید!» رسول خدا، فاطمه زهرا علی مرتضی، امام حسن مجتبی و امام حسین علیهم السّلام مشغول خوردن غذا شدند. اما در همان حین مرد سائلی پشت در خانه آمد و گفت: «السلام علیکم، از آن غذایی که خدا به شما عطا کرده به من هم بدهید.» پیغمبر صلی اللّه علیه و آله گفت: «گم شو!» زهرای اطهر با شگفتی گفت: «پدر جان، تاکنون ندیده بودم که با هیچ سائلی این گونه سخن بگویی؟» رسول خدا صلی اللّه علیه و آله گفت: «این سائل، شیطان است. این غذا را جبرئیل از بهشت آورده. حال شیطان در این خیال است که از این غذا بخورد، اما هیچ چیز نصیبش نخواهد شد.»

حُذیفه می گوید: «پیامبر معظم اسلام تا صورت یا ما بین پستان های فاطمه را نمی بوسید، نمی خوابید.»

امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: «رسول اکرم اسلام تا صورت مبارک خود را روی سینه فاطمه نمی گذاشت، به خواب نمی رفت.»

**[ترجمه]

ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّمَا سُمِّيَتْ فَاطِمَةُ مُحَدَّثَةً لِأَنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تَهْبِطُ مِنَ السَّمَاءِ فَتُنَادِيهَا كَمَا تُنَادِي مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ فَتَقُولُ يَا فَاطِمَةُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفاكِ عَلى نِساءِ الْعالَمِينَ يَا فَاطِمَةُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ (٢) فَتُحَدِّثُهُمْ وَ يُحَدِّثُونَهَا فَقَالَتْ لَهُمْ ذَاتَ لَيْلَةٍ أَ لَيْسَتِ الْمُفَضَّلَةُ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ فَقَالُوا إِنَّ مَرْيَمَ كَانَتْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ عَالَمِهَا وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَكِ سَيِّدَةَ نِسَاءِ عَالَمِكِ وَ عَالَمِهَا وَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

١- ١. الكعك خبز معروف فارسی معرب-. و الاقط بفتح الهمزه و كسر القاف و قد تسكن للتخفيف مع فتح الهمزه و كسرها لبن يابس متحجر يتخذ من مخيض الغنم يقال له بالفارسيه« كشك»-. و القطف بالكسر العنقود.

٢- ٢. آل عمران: ٣٧ و ٣٨.

كتاب دلائل الإمامه، للطبرى عن أبى محمد هارون بن موسى التلعكبرى عن الصدوق: مثله.

**[ترجمه]علل الشرائع: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که گفت: «فاطمه از این روی محدثه نامیده شد که ملائکه از آسمان به زمین می آمدند و آن بانو را ندا می کردند، همان گونه که حضرت مریم بنت عمران را ندا می کردند.

ملائکه به فاطمه زهرا می گفتند: «ای فاطمه! {خدا تو را پاک و پاکیزه کرد و بر زنان عالم برتری داد.} ای فاطمه! «اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ»، - . آل عمران / ۳۷ - ۳۸ - {برای خدای خود قنوت به جای آور و با رکوع کنندگان سجده و رکوع کن.} فاطمه با ملائکه و ملائکه با فاطمه گفتگو می کردند. یک شب زهرای اطهر به ملائکه گفت: «آیا نه چنین است که حضرت مریم از زنان عالم افضل بود؟» گفتند: «مریم بر زنان زمان خود افضل و برتر بود، ولی خدا تو را بر تمام زنان زمان خود و زنان زمان حضرت مریم و اولین و آخرین زنان برتری بخشیده است.»

**[ترجمه]

«۶۶»

ع، [علل الشرائع] أَبِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْأَصْبَهَانِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَضْرَمِيُّ بِمِصْرَ مُنْذُ ثَلَاثِينَ سَنَةً قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ لَمَّا قَرَأَ وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَ لَا نَبِيٍ (۱) وَ لَا مُحَدَّثٍ قُلْتُ وَ هَلْ يُحَدِّثُ الْمَلَائِكَةُ إِلَّا الْأَنْبِيَاءَ قَالَ إِنَّ مَرْيَمَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّةً وَ كَانَتْ مُحَدَّثَةً وَ أُمَّ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ كَانَتْ مُحَدَّثَةً وَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّةً وَ سَارَةَ امْرَأَةَ إِبْرَاهِيمَ قَدْ عَايَنَتِ الْمَلَائِكَةَ فَبَشَّرُوهَا بِإِسْحاقَ وَ مِنْ وَراءِ إِسْحاقَ يَعْقُوبَ وَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّةً وَ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَتْ مُحَدَّثَةً وَ لَمْ تَكُنْ نَبِيَّةً.

قال الصدوق رحمه الله قد أخبر الله عز و جل فی کتابه بأنه ما أرسل من النساء أحدا إلی الناس فی قوله تبارک و تعالی وَ ما أَرْسَلْنا قَبْلَكَ إِلَّا رِجالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ (۲) و لم یقل نساء و المحدثون لیسوا برسل و لا أنبیاء.

**[ترجمه]علل الشرائع: محمّد بن ابی بکر گوید: چون آیه «و ما ارسلنا من قلبک من رسول و لا نبی و لا محدّث» نازل گردید، پرسیدم: «آیا ملائکه جز با پیامبر سخن می گویند؟ فرمود: مریم پیامبر نبود، ولی محدّثه بود، یعنی فرشته ها را دید و آنان او را «بِإِسْحاقَ وَ مِنْ وَراءِ إِسْحاقَ يَعْقُوبَ» - . هود / ۷۱ - ، {به اسحاق و از پس اسحاق به یعقوب بشارت دادند}، با اینکه پیامبر نبود و فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله محدّثه بود، ولی پیامبر نبود.

شیخ صدوق رحمه الله گوید: خداوند در کتابش خبر داده که از زنان فردی را به سوی مردم به پیامبری نفرستاده است در این آیه که: «و ما ارسلنا قبلك الّا رجالاً نوحی الیهم» - . انبیاء / ۷ - {و پیش از تو [نیز] جز مردانی را که به آنان وحی می کردیم گسیل نداشتیم.} و نگفته است «نساءً»، و زنانی که فرشته ها با آنان سخن می گویند نه رسول هستند و نه پیامبر.

**[ترجمه]

یر، [بصائر الدرجات] کا، [الکافی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ أَبِی عُبَیْدَةَ قَالَ: سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْجَفْرِ فَقَالَ هُوَ جِلْدُ ثَوْرٍ مَمْلُوءٌ عِلْماً فَقَالَ لَهُ مَا الْجَامِعَةُ قَالَ تِلْکَ صَحِیفَةٌ طُولُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعاً فِی عَرْضِ الْأَدِیمِ مِثْلُ فَخِذِ الْفَالِجِ فِیهَا کُلُّ مَا یَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَیْهِ وَ لَیْسَ مِنْ قَضِیَّةٍ إِلَّا وَ فِیهَا حَتَّی أَرْشُ الْخَدْشِ قَالَ لَهُ فَمُصْحَفُ فَاطِمَهَ فَسَکَتَ طَوِیلًا ثُمَّ قَالَ إِنَّکُمْ لَتَبْحَثُونَ عَمَّا تُرِیدُونَ وَ عَمَّا لَا تُرِیدُونَ إِنَّ فَاطِمَهَ مَکَثَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَمْسَةً وَ سَبْعِینَ یَوْماً وَ قَدْ کَانَ دَخَلَهَا حُزْنٌ شَدِیدٌ عَلَی أَبِیهَا وَ کَانَ جَبْرَئِیلُ یَأْتِیهَا فَیُحْسِنُ عَزَاءَهَا عَلَی أَبِیهَا وَ یُطَیِّبُ نَفْسَهَا وَ یُخْبِرُهَا عَنْ أَبِیهَا وَ مَکَانِهِ وَ یُخْبِرُهَا بِمَا یَکُونُ بَعْدَهَا فِی ذُرِّیَّتِهَا وَ کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَکْتُبُ ذَلِکَ فَهَذَا مُصْحَفُ فَاطِمَهَ(۳).

ص: ۷۹

۱- ۱. الحجّ: ۵۱.

۲- ۲. الأنبیاء: ۷.

۳- ۳. أصول الکافی ج ۱ ص ۲۴۱.

**[ترجمه]کافی: از ابو عبیده روایت می کند که گفت: «برخی از اصحاب حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام از آن حضرت پرسیدند که «جفر» چیست. امام صادق علیه السّلام فرمود: «جفر پوست گاوی است که علوم فراوانی بر آن نوشته شده.» پرسیدند: «جامعه چیست؟» فرمود: «جامعه صحیفه ای است به طول هفتاد ذراع و به پهنای یک پوست. در آن جامعه هر آنچه را که مردم نیاز داشته باشند وجود دارد. هیچ موضوعی نیست که در آن نباشد، حتی تاوان و دیه خراش.» پرسیدند: «مصحف فاطمه علیها السّلام چیست؟» امام صادق پس از مکثی طولانی فرمود: «شما درباره موضوعی که تصمیم دارید و ندارید جستجو می کنید .

فاطمه اطهر بعد از رحلت رسول خدا، با دلی بسیار محزون به مدت هفتاد و پنج روز زنده بود. در این مدت جبرئیل نزد او می آمد و به خاطر رحلت پیامبر خدا به او تسلیت می گفت، او را از مکان پدرش آگاه می کرد و از مصائبی که فرزندانش بعدها به آن مبتلا می شدند با خبر می کرد. علی ابن ابی طالب علیه السّلام این موضوعات را می نوشت. این نوشته ها مصحف فاطمه است.»

**[ترجمه]

«۶۸»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: تَظْهَرُ زَنَادِقَةٌ سَنَةَ ثَمَانِیَةٍ وَ عِشْرِینَ وَ مِائَةٍ وَ ذَلِکَ لِأَنِّی نَظَرْتُ فِی مُصْحَفِ فَاطِمَةَ قَالَ فَقُلْتُ وَ مَا مُصْحَفُ فَاطِمَةَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَمَّا قَبَضَ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله دَخَلَ عَلَی فَاطِمَةَ مِنْ وَفَاتِهِ مِنَ الْحُزْنِ مَا لَا یَعْلَمُهُ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَرْسَلَ إِلَیْهَا مَلَکاً یُسَلِّی عَنْهَا غَمَّهَا وَ یُحَدِّثُهَا فَشَکَتْ ذَلِکَ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ لَهَا إِذَا أَحْسَسْتِ بِذَلِکِ وَ سَمِعْتِ الصَّوْتَ قُولِی لِی فَأَعْلَمَتْهُ فَجَعَلَ یَکْتُبُ کُلَّمَا سَمِعَ حَتَّی أَثْبَتَ مِنْ ذَلِکَ مُصْحَفاً قَالَ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ لَیْسَ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ لَکِنْ فِیهِ عِلْمُ مَا یَکُونُ.

**[ترجمه]بصائرالدرجات: از حماد بن عثمان روایت می کند که گفت: «از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می گفت: «در سال ۱۲۸ قمری زندیق هایی به وجود خواهند آمد. من با نگاه به مصحف فاطمه این خبر غیبی را می دهم.» من از امام صادق پرسیدم: «مصحف فاطمه چیست؟» فرمود: «موقعی که خدای توانا پیامبر خود را قبض روح کرد، چنان غم و اندوه ژرفی فاطمه اطهر را فرا گرفت که جز خدا کسی از وسعت آن با خبر نبود. خدای رئوف ملکی را نزد او فرستاد که به او تسلیت بگوید و با او گفتگو کند. فاطمه این مطلب را برای علی علیه السّلام شرح می داد. حضرت علی به وی می گفت: «هر گاه که صدای آن ملک را احساس کردی به من بگو.»

به این ترتیب هر گاه که فاطمه اطهر مطلبی را از آن ملک می شنید، برای حضرت علی شرح می داد و آن بزرگوار هم آن را می نوشت. نوشته های آن حضرت را مصحف فاطمه می گویند. حکم حلال و حرامی در آن نیست، ولی علم به امور آینده در آن موجود است»

**[ترجمه]

«۶۹»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ: مِثْلَهُ (۱)

أقول: قد أوردنا كثيرا من فضائلها و مناقبها و سيرها صلوات الله عليها في باب غصب فدك و باب فضائل أصحاب الكساء عليهم السلام.

وَ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ سُلَيْمَانَ فِي كِتَابِ الْمُحْتَضَرِ مِنْ تَفْسِيرِ الثَّعْلَبِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ قَدْ أَخَذَ بِيَدِ فَاطِمَهَ عليها السلام وَ قَالَ مَنْ عَرَفَ هَذِهِ فَقَدْ عَرَفَهَا وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْهَا فَهِيَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ هِيَ بَضْعَهٌ مِنِّي وَ هِيَ قَلْبِيَ الَّذِي بَيْنَ جَنْبَيَّ فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَ مَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ.

كِتَابُ الدَّلَائِلِ، لِلطَّبَرِيِّ عَنْ أَبِي الْفَرَجِ الْمُعَافَى عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمِّهِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَتْنِي فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَ لَا أُبَشِّرُكِ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُتْحِفَ زَوْجَهَ وَلِيِّهِ فِي الْجَنَّهِ بَعَثَ إِلَيْكِ تَبْعَثِينَ إِلَيْهَا مِنْ حُلِيِّكِ.

ص: ۸۰

۱- ۱. الکافی ج ۱ ص ۲۴۰.

**[ترجمه]کافی نیز همین روایت را آورده است.

مؤلف: بسیاری از فضیلت ها و منقبت ها و سیره های حضرت را در باب «غصب فدك» و نیز باب «فضیلت های اصحاب کساء» آورده ایم.

مجاهد گوید: رسول خدا دست فاطمه را گرفته بیرون آمد و فرمود: «هرکس این فاطمه را شناخته که شناخته است ولی هرکس که نشناخته، این فاطمه دختر محمّد است و این پاره تن من است و این قلب من در سینه ام است. هرکس او را آزار دهد، مرا آزار داده و هرکس مرا آزار دهد، خدا را آزار داده است.» طبری در کتاب دلائل الامامه، از حضرت فاطمه زهرا روایت می کند که فرمود: «پدرم رسول خدا به من گفت: «به تو بشارت می دهم هر گاه که خدای رئوف بخواهد در بهشت برای زوجه ولی و دوست خود تحفه ای عطا کند، نزد تو می فرستد که تو از زر و زیور خود برایش بفرستی.»

**[ترجمه]

باب ۴ سيرها و مكارم أخلاقها صلوات الله عليها و سير بعض خدمها

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] السِّنْدِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عليهم السلام قَالَ: تَقَاضَى عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي الْخِدْمَةِ فَقَضَى عَلَى فَاطِمَةَ بِخِدْمَةِ مَا دُونَ الْبَابِ وَ قَضَى عَلَى عَلِيٍّ بِمَا خَلْفَهُ قَالَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ فَلَا يَعْلَمُ مَا دَاخَلَنِي مِنَ السُّرُورِ إِلَّا اللَّهُ بِإِكْفَائِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله تَحَمُّلَ رِقَابِ الرِّجَالِ.

**[ترجمه]قرب الاسناد: از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: حضرت علی علیه السّلام و فاطمه علیها السّلام، از پیامبر اکرم صلّی اللَّه علیه و آله تقاضا کردند که آن حضرت دستور و برنامه زندگی ایشان را تعیین کند. پیغمبر اکرم امور داخلی خانه را بر عهده حضرت فاطمه و کارهای خارج از منزل را بر عهده حضرت علی بن ابی طالب گذاشت. حضرت زهرای اطهر از اینکه پیامبر خدا با این دستور خود او را از معامله کردن با مردان نجات داده بود، به قدری خوشحال شد که فقط خدا می دانست.

**[ترجمه]

بيان

تحمل رقاب الرجال أی تحمل أمور تحملها رقابهم من حمل القرب و الحطب و يحتمل أن يكون كناية عن التبرز من بين الرجال أو المشی علی رقاب النائمين عند خروجها ليلا للاستقاء أی التحمل علی رقابهم و لا يبعد أن يكون أصله ما تحمل فأسقطت كلمه ما من النساخ.

ثم اعلم أن المعروف فی اللغه کفاه لا أکفاه و لعل فیه أیضا تصحیفا(۱).

**[ترجمه]تحمل رقاب الرجال أی تحمل أمور تحملها رقابهم من حمل القرب و الحطب و یحتمل أن یکون کنایه عن التبرز من بین الرجال أو المشی علی رقاب النائمین عند خروجها لیلا للاستقاء أی التحمل علی رقابهم و لا یبعد أن یکون أصله ما تحمل فأسقطت کلمه ما من النساخ.

ثم اعلم أن المعروف فی اللغه کفاه لا- أکفاه و لعل فیه أیضا تصحیفا - ۱. بل هو مصدر أکفأ مهموزا و المراد کفاءه الزوجه تحملا مثل تحمل رقاب الرجال. - .

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَتْنِی أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ قَالَتْ: کُنْتُ عِنْدَ فَاطِمَهَ علیها السلام إِذْ دَخَلَ عَلَیْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ فِی عُنُقِهَا قِلَادَهٌ مِنْ ذَهَبٍ کَانَ اشْتَرَاهَا لَهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام مِنْ فَیْ ءٍ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَا فَاطِمَهُ لَا یَقُولُ النَّاسُ إِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ تَلْبَسُ لِبَاسَ الْجَبَابِرَهِ فَقَطَعَتْهَا وَ بَاعَتْهَا وَ اشْتَرَتْ بِهَا رَقَبَهً فَأَعْتَقَتْهَا فَسُرَّ بِذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از اسماء بنت عُمَیس روایت می کند که گفت: «من نزد فاطمه زهرا بودم که حضرت رسول اعظم صلی اللّٰه علیه و آله به منزل آن بانو آمد. گردنبندی در گردن فاطمه اطهر بود که علی بن ابی طالب آن را از سهم غنیمت خود خریده بود. پیغمبر اکرم به فاطمه اطهر فرمود: «ای فاطمه! مبادا مردم بگویند فاطمه دختر محمّد، لباس و زر و زیور ستمکاران را پوشیده است!» فاطمه گردنبند را باز کرد، آن را فروخت و با پول آن غلام زر خریدی را در راه خدا آزاد کرد.»

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ مَقْبُرَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ جَنْدَلِ بْنِ وَالِقٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْمَازِنِیِّ عَنْ عُبَادَهَ الْکَلْبِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ فَاطِمَهَ الصُّغْرَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَخِیهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: رَأَیْتُ أُمِّی فَاطِمَهَ علیها السلام قَامَتْ فِی مِحْرَابِهَا لَیْلَهَ جُمُعَتِهَا فَلَمْ تَزَلْ رَاکِعَهً سَاجِدَهً حَتَّی اتَّضَحَ عَمُودُ الصُّبْحِ وَ سَمِعْتُهَا تَدْعُو لِلْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ

۱- ۱. بل هو مصدر أکفأ مهموزا و المراد کفاءه الزوجه تحملا مثل تحمل رقاب الرجال.

وَ تُسَمِّيهِمْ وَ تُكْثِرُ الدُّعَاءَ لَهُمْ وَ لَا تَدْعُو لِنَفْسِهَا بِشَيْءٍ فَقُلْتُ لَهَا يَا أُمَّاهْ لِمَ لَا تَدْعِينَ لِنَفْسِكِ كَمَا تَدْعِينَ لِغَيْرِكِ فَقَالَتْ يَا بُنَيَّ الْجَارَ ثُمَّ الدَّارَ.

**[ترجمه]علل الشرائع: از حضرت امام حسن مجتبی علیه السّلام روایت می کند که گفت: «شب های جمعه فاطمه اطهر را می دیدم که تا طلوع صبح مشغول رکوع و سجود بود و می شنیدم که مادرم، برای زنان و مردان مؤمن دعا می کرد و نام ایشان را می برد و مکررا برای آنان دعا می کرد، ولی برای خود دعا نمی کرد. من از مادرم پرسیدم: «پس چرا همچنان که برای دیگران دعا می کنی، برای خود دعا نمی کنی؟» گفت: «ای پسر عزیزم! اول همسایه، سپس اهل خانه.»

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَرْوَزِيُّ عَنْ جَعْفَرٍ الْمُقْرِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِی زَيْدٍ الْكَحَّالِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: كَانَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام إِذَا دَعَتْ تَدْعُو لِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ لَا تَدْعُو لِنَفْسِهَا فَقِيلَ لَهَا يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّكِ تَدْعِينَ لِلنَّاسِ وَ لَا تَدْعِينَ لِنَفْسِكِ فَقَالَتِ الْجَارَ ثُمَّ الدَّارَ.

**[ترجمه]علل الشرائع: همچنین از حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «فاطمه اطهر برای مؤمنین و مؤمنات دعا می کرد و برای خویش دعا نمی کرد. وقتی از آن بانو پرسیده می شد: «تو برای مردم دعا می کنی، پس چرا برای خود دعا نمی کنی؟» می فرمود: «اول همسایه، دوم اهل خانه.»

**[ترجمه]

«۵»

ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَسْلَمَ عَنِ ابْنِ عُلَيَّهَ عَنِ الْحَرِيرِيِّ عَنْ أَبِی الْوَرْدِ بْنِ ثُمَامَهَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّهُ قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ بَنِی سَعْدٍ أَ لَا أُحَدِّثُكَ عَنِّی وَ عَنْ فَاطِمَهَ إِنَّهَا كَانَتْ عِنْدِی وَ كَانَتْ مِنْ أَحَبِّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ وَ أَنَّهَا اسْتَقَتْ بِالْقِرْبَهِ حَتَّى أَثَّرَ فِی صَدْرِهَا وَ طَحَنَتْ بِالرَّحَى حَتَّى مَجِلَتْ يَدَاهَا وَ كَسَحَتِ الْبَيْتَ حَتَّى اغْبَرَّتْ ثِيَابُهَا وَ أَوْقَدَتِ النَّارَ تَحْتَ الْقِدْرِ حَتَّى دَكِنَتْ ثِيَابُهَا فَأَصَابَهَا مِنْ ذَلِكَ ضَرَرٌ شَدِيدٌ فَقُلْتُ لَهَا لَوْ أَتَيْتِ أَبَاكِ فَسَأَلْتِيهِ خَادِماً يَكْفِيكِ ضُرَّ مَا أَنْتِ فِيهِ مِنْ هَذَا الْعَمَلِ فَأَتَتِ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله فَوَجَدَتْ عِنْدَهُ حُدَّاثاً فَاسْتَحَتْ فَانْصَرَفَتْ قَالَ فَعَلِمَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله أَنَّهَا جَاءَتْ لِحَاجَهٍ قَالَ فَغَدَا عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ نَحْنُ فِی لِفَاعِنَا فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَسَكَتْنَا وَ اسْتَحْيَيْنَا لِمَكَانِنَا ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَسَكَتْنَا ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَخَشِينَا إِنْ لَمْ نَرُدَّ عَلَيْهِ أَنْ يَنْصَرِفَ وَ قَدْ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ يُسَلِّمُ ثَلَاثاً فَإِنْ أُذِنَ لَهُ وَ إِلَّا انْصَرَفَ فَقُلْتُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْخُلْ فَلَمْ يَعْدُ أَنْ جَلَسَ عِنْدَ رُءُوسِنَا فَقَالَ يَا فَاطِمَهُ مَا كَانَتْ حَاجَتُكِ أَمْسِ عِنْدَ مُحَمَّدٍ قَالَ فَخَشِيتُ إِنْ لَمْ نُجِبْهُ أَنْ يَقُومَ قَالَ فَأَخْرَجْتُ رَأْسِی فَقُلْتُ أَنَا وَ اللَّهِ أُخْبِرُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا اسْتَقَتْ بِالْقِرْبَهِ حَتَّى أَثَّرَتْ فِی صَدْرِهَا وَ

جَرَتْ بِالرَّحَى حَتَّى مَجِلَتْ يَدَاهَا وَ كَسَحَتِ الْبَيْتَ حَتَّى اغْبَرَّتْ ثِيَابُهَا وَ أَوْقَدَتْ تَحْتَ الْقِدْرِ حَتَّى دَكِنَتْ ثِيَابُهَا فَقُلْتُ لَهَا لَوْ أَتَيْتِ أَبَاكِ فَسَأَلْتِيهِ خَادِماً يَكْفِيكِ ضُرَّ مَا أَنْتِ فِيهِ مِنْ هَذَا

الْعَمَلِ قَالَ أَ فَلَا أَعَلِّمُكَمَا مَا هُوَ خَيْرٌ لَكَمَا مِنَ الْخَادِمِ إِذَا أَخَذْتُمَا مَنَامَكَمَا فَسَبِّحَا ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ وَ احْمَدَا ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ وَ كَبِّرَا أربع [أَرْبَعاً] وَ ثَلَاثِينَ قَالَ فَأَخْرَجَتْ عليها السلام رَأْسَهَا فَقَالَتْ رَضِيتُ عَنِ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثَلَاثَ دَفَعَاتٍ.

**[ترجمه]علل الشرائع: همچنین روایت می کند که حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام به یکی از مردان بنی سعد فرمود: «می خواهی داستان خودم و فاطمه را برای تو باز گویم؟ بدان که فاطمه اطهر زوجه من، نزد رسول خدا از محبوب ترین اهل و عیالش بود.

فاطمه آنقدر با مشک آب می آورد که اثر آن در سینه اش بر جای می ماند؛ آنقدر آسیا کرده بود که دست هایش پینه بسته بودند؛ آنقدر خانه را رفت و روب می کرد که لباس هایش غبارآلود می شد؛ آنقدر در زیر دیگ آتش می افروخت که لباس هایش چرک می شد. به همین خاطر او دچار زحمت و مشقت شدیدی شده بود. یک بار به حضرت زهرا گفتم: «کاش پیش پدرت پیغمبر خدا می رفتی و از آن حضرت تقاضا می کردی که یک خدمتکار به تو عطا کند تا یاور و کمک حال تو باشد!»

هنگامی که زهرای اطهر برای این درخواست به حضور پیامبر اسلام رفت، دید گروهی با آن حضرت مشغول گفتگو می باشند. پس فاطمه زهرا خجالت کشید و مراجعت کرد. چون پیغمبر اعظم اسلام دریافت که فاطمه حاجتی داشته، فردای آن روز صبح زود که ما هنوز در خواب بودیم، آن بزرگوار به خانه ما آمد و گفت: «السلام علیکم.» ما سکوت اختیار کردیم و چون به وقت آمدن آن حضرت خوابیده بودیم، خجل شدیم. رسول خدا برای دومین بار گفت: «السلام علیکم» و ما همچنان ساکت ماندیم. وقتی برای سومین بار گفت: «السلام علیکم»، ما ترسیدیم که اگر جواب آن حضرت را نگوییم مراجعت فرماید، زیرا سه مرتبه به ما سلام کرده بود. و رسم رسول خدا بود که سه مرتبه سلام می داد، اگر اجازه ورود به خانه به ایشان داده می شد وارد می شدند وگرنه باز می گشتند. من گفتم: «و علیک السلام یا رسول اللّه، وارد شو!» وقتی وارد شد بالای سر ما نشست و به فاطمه اطهر گفت: «دیروز چه حاجتی داشتی که نزد من آمده بودی؟»

من ترسیدم اگر جواب آن برگزیده خدا را ندهیم، برخیزد و برود. بنابراین سر خود را از زیر لحاف در آوردم و گفتم: «یا رسول اللّه! من ماجرا را برایتان شرح می دهم. بدان که فاطمه زهرا آنقدر با مشک آب آورده که اثر مشک بر سینه او مانده؛ آنقدر آسیا کرده که دست هایش پینه بسته؛ آنقدر خانه را رفت و روب کرده که لباس هایش غبار آلوده شده؛ آنقدر در زیر دیگ آتش افروخته که لباس هایش چرک شده. من به فاطمه زهرا گفتم کاش نزد پدرت رسول خدا می رفتی و تقاضا می کردی که یک خدمتکار به تو عطا کند تا در این امور یاور و کمک حال تو باشد.»

پیامبر اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله فرمود: «آیا بهتر نیست دعایی به شما تعلیم دهم که از خدمتکار برایتان بهتر باشد؟ هر گاه خواستید بخوابید سی و سه مرتبه سبحان اللّه، سی و سه مرتبه الحمدللّه و سی و چهار مرتبه اللّه اکبر بگوید.» فاطمه زهرا سر خود را از زیر لحاف خارج کرد و سه مرتبه گفت: «من از خدا و رسول راضی شدم.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری مجلت یده تمجل مجلا إذا ثخن جلدها فی العمل بالأشیاء الصلبه و منها

حدیث فاطمه أنها شکت إلی علی علیه السلام مجل یدها من الطحن.

و قال فی حدیث فاطمه أنها أوقدت القدر حتی دکنت ثیابها.

دکن الثوب إذا اتسخ و اغبر لونه یدکن دکنا.

و قال اللفاع ثوب یجلل به الجسد کله کساء کان أو غیره و منه

حدیث علی و فاطمه و قد دخلنا فی لفاعنا أی لحافنا.

و قال فی حدیث فاطمه إنها جاءت إلی النبی صلی الله علیه و آله فوجدت عنده حداثا. أی جماعه یتحدثون و هو جمع علی غیر قیاس حملا علی نظیره نحو سامر و سمار فإن السمار المحدثون.

قوله فلم یعد أن جلس أی لم یتجاوز عن الجلوس من عدا یعدو قال الجوهری عداه أی جاوزه و ما عدا فلان أن صنع کذا.

**[ترجمه]جزری گوید: «مجلت یده»، تمجل مجلاً هنگامی که پوست دستش در کار یا چیزهای سفت و سخت، کلفت شود و از همین جاست حدیث فاطمه علیها السلام که: «شکّت الی علی علیه السّلام مجل یدها من الطحن» حضرت علی علیه السّلام از کلفت شدن پوست دستش به خاطر آسیاب کردن شکوه کرد.

انّها أوقدت القدر حتّی دکنت ثیابها: آنقدر زیر دیگ را روشن کرد تا آنجا که لباس هایش چرکین گشت. «دکن الثوب» زمانی است که رنگ لباس چرک و غبار آلود شود. یدکن دَکناً مضارع و مصدر آن است.

لفاع: پارچه ای است که روی همه بدن می افتد، چه کساء باشد یا غیر آن و از همین است حدیث علی علیه السّلام و فاطمه که: «و قد دخلنا فی اناعنا»، یعنی در لحاف.

و باز گوید: در حدیث فاطمه است که او خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و دید نزد پیامبر حدّاث هستند. «حدّاث» جماعتی هستند که گفتگو می کنند .

حدّاث جمع غیر قیاسی است، مانند مشابه های دیگرش مثل سامر و سمّار چون سمّار هم به معنای حدّاث است.

فلم یعدان جلس: یعنی از جلوس فراتر نرفت، از عدوا یعدو. جوهری گوید: «عداه» یعنی «جاوزه»، از آن گذشت. و «ما افلان ان صنع کذا» یعنی از انجام این کار نگذشت.

**[ترجمه]

كا، [الكافی] مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله إِذَا أَرَادَ السَّفَرَ سَلَّمَ عَلَی مَنْ أَرَادَ التَّسْلِیمَ عَلَیْهِ مِنْ أَهْلِهِ ثُمَّ یَکُونُ آخِرُ مَنْ یُسَلِّمُ عَلَیْهِ فَاطِمَهَ علیها السلام فَیَکُونُ وَجْهُهُ إِلَی سَفَرِهِ مِنْ بَیْتِهَا وَ إِذَا رَجَعَ بَدَأَ بِهَا فَسَافَرَ مَرَّهً وَ قَدْ أَصَابَ عَلِیٌّ علیه السلام شَیْئاً مِنَ الْغَنِیمَهِ فَدَفَعَهُ إِلَی فَاطِمَهَ فَخَرَجَ فَأَخَذَتْ سِوَارَیْنِ مِنْ فِضَّهٍ وَ عَلَّقَتْ عَلَی بَابِهَا سِتْراً فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَتَوَجَّهَ نَحْوَ بَیْتِ فَاطِمَهَ کَمَا کَانَ یَصْنَعُ فَقَامَتْ فَرِحَهً إِلَی أَبِیهَا صَبَابَهً وَ شَوْقاً إِلَیْهِ فَنَظَرَ فَإِذَا فِی یَدِهَا سِوَارَانِ مِنْ فِضَّهٍ وَ إِذَا عَلَی بَابِهَا سِتْرٌ فَقَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَیْثُ یَنْظُرُ إِلَیْهَا فَبَکَتْ فَاطِمَهُ وَ حَزِنَتْ وَ قَالَتْ مَا صَنَعَ هَذَا بِی قَبْلَهَا فَدَعَتِ ابْنَیْهَا فَنَزَعَتِ السِّتْرَ مِنْ بَابِهَا وَ خَلَعَتِ السِّوَارَیْنِ مِنْ یَدَیْهَا ثُمَّ دَفَعَتِ السِّوَارَیْنِ إِلَی أَحَدِهِمَا وَ السِّتْرَ إِلَی الْآخَرِ ثُمَّ قَالَتْ لَهُمَا انْطَلِقَا إِلَی أَبِی فَأَقْرِئَاهُ

ص: ۸۳

السَّلَامَ وَ قُولَا لَهُ مَا أَحْدَثْنَا بَعْدَكَ غَيْرَ هَذَا فَشَأْنَكَ بِهِ فَجَاءَاهُ فَأَبْلَغَاهُ ذَلِكَ عَنْ أُمِّهِمَا فَقَبَّلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ الْتَزَمَهُمَا وَ أَقْعَدَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى فَخِذِهِ ثُمَّ أَمَرَ بِهَذَيْنِكَ السِّوَارَيْنِ فَكُسِرَا فَجَعَلَهُمَا قِطَعاً ثُمَّ دَعَا أَهْلَ الصُّفَّهِ وَ هُمْ قَوْمٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ مَنَازِلُ وَ لَا أَمْوَالٌ فَقَسَّمَهُ بَيْنَهُمْ قِطَعاً ثُمَّ جَعَلَ يَدْعُو الرَّجُلَ مِنْهُمُ الْعَارِيَ الَّذِي لَا يَسْتَتِرُ بِشَيْ ءٍ وَ كَانَ ذَلِكَ السِّتْرُ طَوِيلًا لَيْسَ لَهُ عَرْضٌ فَجَعَلَ يُؤَزِّرُ الرَّجُلَ فَإِذَا الْتَقَيَا عَلَيْهِ قَطَعَهُ حَتَّى قَسَّمَهُ بَيْنَهُمْ أُزُراً ثُمَّ أَمَرَ النِّسَاءَ لَا يَرْفَعْنَ رُءُوسَهُنَّ مِنَ الرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ حَتَّى يَرْفَعَ الرِّجَالُ رُءُوسَهُمْ وَ ذَلِكَ أَنَّهُمْ كَانُوا مِنْ صِغَرِ إِزَارِهِمْ إِذَا رَكَعُوا وَ سَجَدُوا بَدَتْ عَوْرَتُهُمْ مِنْ خَلْفِهِمْ ثُمَّ جَرَتْ بِهِ السُّنَّهُ أَنْ لَا يَرْفَعَ النِّسَاءُ رُءُوسَهُنَّ مِنَ الرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ حَتَّى يَرْفَعَ الرِّجَالُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله رَحِمَ اللَّهُ فَاطِمَهَ لَيَكْسُوَنَّهَا اللَّهُ بِهَذَا السِّتْرِ مِنْ كِسْوَهِ الْجَنَّهِ وَ لَيُحَلِّيَنَّهَا بِهَذَيْنِ السِّوَارَيْنِ مِنْ حِلْيَهِ الْجَنَّهِ-.

عَنِ الْكَاظِمِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله دَخَلَ عَلَى ابْنَتِهِ فَاطِمَهَ عليها السلام وَ فِي عُنُقِهَا قِلَادَهٌ فَأَعْرَضَ عَنْهَا فَقَطَعَتْهَا وَ رَمَتْ بِهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَنْتِ مِنِّي ائْتِينِي يَا فَاطِمَهُ ثُمَّ جَاءَ سَائِلٌ فَنَاوَلَتْهُ الْقِلَادَهَ.

**[ترجمه]کافی و مکارم الاخلاق: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کنند که فرمود: «هر گاه رسول اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله می خواست مسافرت کند، اهل بیت خویش را وداع می گفت. آخرین نفری که به وداعش می رفت، حضرت فاطمه اطهر بود. آنگاه از خانه فاطمه زهرا به مسافرت می رفت. پس از بازگشت از سفر نیز قبل از همه جا، به خانه زهرای اطهر سر می زد. یک بار پس از عزیمت پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله، حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام مقداری از غنیمت هایی را که سهم آن حضرت شده بود به فاطمه زهرا داد. پیامبر به مسافرت رفت و حضرت زهرا سلام الله علیها با آن غنیمت دو عدد النگوی نقره و یک پرده برای در اتاق خود خرید. وقتی پیغمبر خدا از سفر بازگشت، وارد مسجد شد و مثل همیشه به طرف خانه فاطمه زهرا رفت. فاطمه اطهر از جای برخاست و با شوق فراوان به پیشواز پدرش رفت.

هنگامی که چشم پیامبر اسلام به النگوهای نقره حضرت زهرا و پرده در خانه وی افتاد، نشست و با دیدگانی شگفت زده به فاطمه زهرا نگریست. فاطمه اطهر که سابقه چنین رفتاری را از پدرش به یاد نداشت، غمگین شد، به گریه افتاد و گفت: «پدرم قبلا چنین رفتاری با من نمی کرد.»

آنگاه حضرت حسنین علیهما السّلام را صدا زد، پرده را کند، النگوها را از دستش درآورد، پرده را به یکی از آنها و النگوها را به دیگری داد و به آنان فرمود: «اینها را نزد پدرم پیغمبر خدا ببرید. سلام مرا به ایشان برسانید و بگویید ما بعد از مسافرت تو چیزی غیر از اینها به دارایی خود اضافه نکرده ایم. اکنون هر معامله ای که می پسندی با این النگوها و پرده انجام بده.» هنگامی که حضرت حسنین آمدند و پیام مادر خود را رسانیدند، پیغمبر خدا ایشان را بوسید و به خود چسبانید و بر زانوهای مبارک خود نشاند.

آنگاه دستور داد تا النگوها را قطعه قطعه کردند. سپس اهل صفه را خواست و تکه های النگوها را بین آنان تقسیم کرد. اهل صفه که از مهاجرین بودند، منزل و اموالی نداشتند. پس از تقسیم النگوها پیامبر خدا افرادی را از اهل صفّه که لباسی برای ستر عورت خود نداشتند صدا می زد و به اندازه یک لنگ از آن پرده را که طولانی بود ولی چندان عرضی نداشت، به ایشان عطا می کرد. تا اینکه آن کل پرده را بین آنان تقسیم کرد. سپس به زنان دستور داد وقتی به نماز می ایستند، قبل از آنکه مردان سر از رکوع و سجود بر نداشته باشند، سر از رکوع و سجود بر ندارند. زیرا مردان به دلیل کوچک بودن لنگی که عورت خود

را با آن می پوشاندند، هر گاه که به رکوع و سجود می رفتند، عورت ایشان از عقب پیدا می شد. بدین جهت است که سنّت شد زنان نباید قبل از مردان سر از رکوع و سجود بردارند.»

پس از این اتفاق پیغمبر معظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله فرمود: «خدا فاطمه را رحمت کند. خدا در ازای پرده ای که زهرا در راه خدا داد، از لباس های بهشتی به وی می پوشاند و در عوض این دو النگویی که داد، از زر و زیورهای بهشتی به او عطا می کند.»

حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام می فرماید: «یک بار پیغمبر اسلام نزد فاطمه اطهر رفت. اما با دیدن یک گردنبند در گردن آن بانو، از او رویگردانی کرد. وقتی فاطمه زهرا گردنبند را باز کرد و کنار گذاشت، رسول خدا به وی فرمود: «تو از من هستی. اکنون نزد من بیا!» سپس شخص سائلی از راه رسید و حضرت زهرا آن گردنبند را به او عطا کرد.»

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] حِلْیَهُ أَبِی نُعَیْمٍ وَ مُسْنَدُ أَبِی یَعْلَی قَالَتْ عَائِشَهُ: مَا رَأَیْتُ أَحَداً قَطُّ أَصْدَقَ مِنْ فَاطِمَهَ غَیْرَ أَبِیهَا.

وَ رَوَیَا: أَنَّهُ کَانَ بَیْنَهُمَا شَیْ ءٌ فَقَالَتْ عَائِشَهُ یَا رَسُولَ اللَّهُ سَلْهَا فَإِنَّهَا لَا تَکْذِبُ.

وَ قَدْ رَوَی الْحَدِیثَیْنِ عَطَاءٌ وَ عَمْرُو بْنُ دِینَارٍ.

الْحَسَنُ الْبَصْرِیُّ: مَا کَانَ فِی هَذِهِ الْأُمَّهِ أَعْبَدَ مِنْ فَاطِمَهَ کَانَتْ تَقُومُ حَتَّی تَوَرَّمَ قَدَمَاهَا.

وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لَهَا أَیُّ شَیْ ءٍ خَیْرٌ لِلْمَرْأَهِ قَالَتْ أَنْ لَا تَرَی رَجُلًا وَ لَا یَرَاهَا رَجُلٌ فَضَمَّهَا إِلَیْهِ وَ قَالَ ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ.

وَ فِی الْحِلْیَهِ الْأَوْزَاعِیُّ عَنِ الزُّهْرِیِّ قَالَ: لَقَدْ طَحَنَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

حَتَّی مَجِلَتْ (۱)

یَدَاهَا وَ طَبَّ الرَّحَی فِی یَدِهَا.

**[ترجمه]مناقب: عایشه گفت: من هرگز راستگوتر از فاطمه کسی را ندیدم جز پدرش. و میان فاطمه و عایشه جریانی بود. عایشه گفت: ای رسول خدا! از فاطمه بپرس، او دروغ نمی گوید

و حسن بصری گوید: در میان این امّت عابدتر از فاطمه نبود. او آنقدر به نماز می ایستاد که پا هایش ورم می کرد .

پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله به فاطمه اطهر فرمود: «چه چیزی برای زن بهتر است؟» زهرای اطهر پاسخ داد: «اینکه زن مرد نامحرمی را نبیند و مرد نامحرمی هم او را نبیند.» پیغمبر خدا آن بانو را به خود چسبانید و فرمود: «ذریه ای که بعضی از آنها از بعضی دیگرند.»

زهری گوید: آنقدر فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله آرد کرد تا آنجا که دستانش پینه بست (پوست آن کلفت شد)

**[ترجمه]

بیان

طب أی تأنی فی الأمور و تلطف و لعل المعنی أثرت فیها قلیلا قلیلا و لعل فیه تصحیفا(۲).

**[ترجمه]«طبّ ای تأنّی فی الامور» و تلطّف و شاید معنی این باشد که آسیاب کم کم در او اثر گذاشت و شاید در این عبارت غلط نوشتاری رخ داده باشد.

**[ترجمه]

«۸»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] فِی الصَّحِیحَیْنِ: إِنَّ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ أَشْتَکِی مِمَّا أَنْدَأُ بِالْقِرَبِ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ اللَّهِ إِنِّی أَشْتَکِی یَدِی مِمَّا أَطْحَنُ بِالرَّحَی وَ کَانَ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أُسَارَی فَأَمَرَهَا أَنْ تَطْلُبَ مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله خَادِماً فَدَخَلَتْ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ سَلَّمَتْ عَلَیْهِ وَ رَجَعَتْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مَا لَکِ قَالَتْ وَ اللَّهِ مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أُکَلِّمَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ هَیْبَتِهِ فَانْطَلَقَ عَلِیٌّ مَعَهَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُمَا لَقَدْ جَاءَتْ بِکُمَا حَاجَهٌ فَقَالَ عَلِیٌّ مُجَارَاتُهُمَا فَقَالَ صلی الله علیه و آله لَا وَ لَکِنِّی أَبِیعُهُمْ وَ أُنْفِقُ أَثْمَانَهُمْ عَلَی أَهْلِ الصُّفَّهِ وَ عَلَّمَهَا تَسْبِیحَ الزَّهْرَاءِ.

كِتَابُ الشِّيرَازِيِّ: أَنَّهَا لَمَّا ذَكَرَتْ حَالَهَا وَ سَأَلَتْ جَارِيَةً بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ إِنَّ فِي الْمَسْجِدِ أَرْبَعَمِائَةِ رَجُلٍ مَا لَهُمْ طَعَامٌ وَ لَا ثِيَابٌ وَ لَوْ لَا خَشْيَتِي خَصْلَةً لَأَعْطَيْتُكِ مَا سَأَلْتِ يَا فَاطِمَةُ إِنِّي لَا أُرِيدُ أَنْ يَنْفَكَّ عَنْكِ أَجْرُكِ إِلَى الْجَارِيَةِ وَ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَخْصِمَكِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا طَلَبَ حَقَّهُ مِنْكِ ثُمَّ عَلَّمَهَا صَلَاةَ التَّسْبِيحِ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَضَيْتِ تُرِيدِينَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الدُّنْيَا فَأَعْطَانَا اللَّهُ ثَوَابَ الْآخِرَةِ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَلَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مِنْ عِنْدِ فَاطِمَةَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ وَ إِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوها يَعْنِي عَنْ قَرَابَتِكَ وَ ابْنَتِكَ فَاطِمَةَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاهِ اللَّهِ يَعْنِي طَلَبَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ يَعْنِي رِزْقاً مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُوراً(۳) يَعْنِي قَوْلًا حَسَناً فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ أَنْفَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله جَارِيَةً إِلَيْهَا لِلْخِدْمَةِ وَ سَمَّاهَا فِضَّةَ.

تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام وَ تَفْسِيرُ الْقُشَيْرِيِّ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِيِّ: أَنَّهُ

۱- ۱. مجلت يده قرحت يده او تجمع ماء فيها بين الجلد و اللحم بسبب العمل.

۲- ۲. بل المراد بالطب أن تجعل طبابه أي سيرا من الجلد على الرحى فتمسكها بيدها و تدير.

۳- ۳. الإسراء: ۳۰.

رَأَی النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَاطِمَهَ وَ عَلَیْهَا کِسَاءٌ مِنْ أَجِلَّهِ الْإِبِلِ وَ هِیَ تَطْحَنُ بِیَدَیْهَا وَ تُرْضِعُ وُلْدَهَا فَدَمَعَتْ عَیْنَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا بِنْتَاهْ تَعَجَّلِی مَرَارَهَ الدُّنْیَا بِحَلَاوَهِ الْآخِرَهِ فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَی نَعْمَائِهِ وَ الشُّکْرُ لِلَّهِ عَلَی آلَائِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ لَسَوْفَ یُعْطِیکَ رَبُّکَ فَتَرْضی (۱).

ابْنُ شَاهِینٍ فِی مَنَاقِبِ فَاطِمَهَ وَ أَحْمَدُ فِی مُسْنَدِ الْأَنْصَارِ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ وَ ثَوْبَانَ أَنَّهُمَا قَالا: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یَبْدَأُ فِی سَفَرِهِ بِفَاطِمَهَ وَ یَخْتِمُ بِهَا فَجَعَلَتْ وَقْتاً سِتْراً مِنْ کِسَاءٍ خَیْبَرِیَّهٍ لِقُدُومِ أَبِیهَا وَ زَوْجِهَا فَلَمَّا رَآهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله تَجَاوَزَ عَنْهَا وَ قَدْ عُرِفَ الْغَضَبُ فِی وَجْهِهِ حَتَّی جَلَسَ عِنْدَ الْمِنْبَرِ فَنَزَعَتْ قِلَادَتَهَا وَ قُرْطَیْهَا وَ مَسَکَتَیْهَا وَ نَزَعَتِ السِّتْرَ فَبَعَثَتْ بِهِ إِلَی أَبِیهَا وَ قَالَتْ اجْعَلْ هَذَا فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَلَمَّا أَتَاهُ قَالَ علیه السلام قَدْ فَعَلَتْ فِدَاهَا أَبُوهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مَا لِآلِ مُحَمَّدٍ وَ لِلدُّنْیَا فَإِنَّهُمْ خُلِقُوا لِلْآخِرَهِ وَ خُلِقَتِ الدُّنْیَا لَهُمْ وَ فِی رِوَایَهِ أَحْمَدَ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَیْتِی وَ لَا أُحِبُّ أَنْ یَأْکُلُوا طَیِّبَاتِهِمْ فِی حَیَاتِهِمُ الدُّنْیَا.

أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِی کِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله دَخَلَ عَلَی ابْنَتِهِ فَاطِمَهَ فَإِذَا فِی عُنُقِهَا قِلَادَهٌ فَأَعْرَضَ عَنْهَا فقطعها [فَقَطَعَتْهَا] فَرَمَتْ بِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَنْتِ مِنِّی یَا فَاطِمَهُ ثُمَّ جَاءَهَا سَائِلٌ فَنَاوَلَتْهُ الْقِلَادَهَ.

أَبُو الْقَاسِمِ الْقُشَیْرِیُّ فِی کِتَابِهِ قَالَ بَعْضُهُمْ: انْقَطَعْتُ فِی الْبَادِیَهِ عَنِ الْقَافِلَهِ فَوَجَدْتُ امْرَأَهً فَقُلْتُ لَهَا مَنْ أَنْتِ فَقَالَتْ وَ قُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (۲) فَسَلَّمْتُ عَلَیْهَا فَقُلْتُ مَا تَصْنَعِینَ هَاهُنَا قَالَتْ مَنْ یَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ (۳) فَقُلْتُ أَ مِنَ الْجِنِّ أَنْتِ أَمْ مِنَ الْإِنْسِ قَالَتْ یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکُمْ (۴) فَقُلْتُ مِنْ أَیْنَ

۱- ۱. الضحی: ۵.

۲- ۲. الزخرف: ۸۹.

۳- ۳. لم نجد بهذا اللفظ آیه فی القرآن و الموجود فیه: الزمر: ۳۸ وَ مَنْ یَهْدِ اللَّهُ فَما لَهُ مِنْ مُضِلٍ.

۴- ۴. الأعراف: ۲۹.

أَقْبَلْتِ قَالَتْ يُنادَوْنَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ(۱) فَقُلْتُ أَيْنَ تَقْصِدِينَ قَالَتْ وَ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ (۲) فَقُلْتُ مَتَى انْقَطَعْتِ قَالَتْ وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ ...

فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ (۳) فَقُلْتُ أَ تَشْتَهِينَ طَعَاماً فَقَالَتْ وَ ما جَعَلْناهُمْ جَسَداً لا يَأْكُلُونَ الطَّعامَ (۴) فَأَطْعَمْتُهَا ثُمَّ قُلْتُ هَرْوِلِي وَ لَا تَعَجَّلِي قَالَتْ لا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها(۵) فَقُلْتُ أُرْدِفُكِ فَقَالَتْ لَوْ كانَ فِيهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتا(۶) فَنَزَلْتُ فَأَرْكَبْتُهَا فَقَالَتْ سُبْحانَ

الَّذِي سَخَّرَ لَنا هذا(۷) فَلَمَّا أَدْرَكْنَا الْقَافِلَةَ قُلْتُ أَ لَكِ أَحَدٌ فِيهَا قَالَتْ يا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ (۸) وَ ما مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ (۹) يا يَحْيى خُذِ الْكِتابَ (۱۰) يا مُوسى إِنِّي أَنَا اللَّهُ (۱۱) فَصِحْتُ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ فَإِذَا أَنَا بِأَرْبَعَةِ شَبَابٍ مُتَوَجِّهِيْنِ نَحْوَهَا فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ مِنْكِ قَالَتْ الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا(۱۲) فَلَمَّا أَتَوْهَا قَالَتْ يا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ (۱۳) فَكَافُونِي بِأَشْيَاءَ فَقَالَتْ وَ اللَّهُ يُضاعِفُ لِمَنْ يَشاءُ(۱۴) فَزَادُوا عَلَيَّ فَسَأَلْتُهُمْ عَنْهَا فَقَالُوا هَذِهِ أُمُّنَا فِضَّةُ جَارِيَةُ الزَّهْرَاءِ عليها السلام مَا تَكَلَّمَتْ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً إِلَّا بِالْقُرْآنِ.

**[ترجمه]مناقب: در صحیحین آمده است: حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام از بس با مشک آب کشیده بود، از این کار خسته شده بود. فاطمه اطهر فرمود: «من هم از بس آسیا کرده ام دستم خسته شده.» چون تعدادی اسیر نزد پیامبر خدا بودند، از این روی حضرت علی علیه السّلام به فاطمه فرمود: «از پدرت بخواه که یکی از این اسیران را به منظور خدمتکاری به تو عطا کند.» فاطمه زهرا به حضور پیغمبر اکرم مشرف شد و سلام کرد، ولی (بدون اظهار حاجت) به خانه بازگشت. امیرالمؤمنین علی به او فرمود: «پس چه شد؟» فاطمه گفت: «به خدا قسم وقتی هیبت پدرم را دیدم، نتوانستم با آن حضرت سخن بگویم!» علی و زهرا علیهما السّلام با یکدیگر برای عرض حاجت خود به حضور پیغمبر اکرم رفتند. رسول خدا فرمود: «گویا حاجتی دارید؟» علی گفت: «کنیزی برای فاطمه می خواهیم.» رسول معظم خدا فرمود: «نه، من این کار را نمی کنم. بلکه این اسیرها را می فروشم و پول آنها را به مصرف اهل صفه می رسانم.» آنگاه تسبیح حضرت زهرا را به آن بانو تعلیم داد.

در کتاب شیرازی آمده است: «هنگامی که فاطمه زهرا شرح حال خود را گفت و از رسول خدا کنیزی تقاضا کرد، پیامبر اکرم گریان شد و فرمود: ا ی فاطمه! قسم به حق آن خدایی که مرا به پیامبری مبعوث کرده، چهارصد مرد فقیر در مسجد من زندگی می کنند که نه غذا دارند و نه لباس. اگر من از یک خصلتی نمی ترسیدم، خواسته تو را انجام می دادم. ای فاطمه! من نمی خواهم که اجر و ثواب تو نصیب یک کنیز شود. من می ترسم که علی بن ابی طالب فردای قیامت پیش خدا حق خود را از تو مطالبه کند.» سپس حضرت محمّد صلّی اللّه علیه و آله تسبیح معروف فاطمه زهرا را به آن بانو تعلیم داد.» حضرت علی بن ابی طالب با خوشحالی فراوان به فاطمه فرمود: «گرچه تو به منظور حاجت دنیوی به حضور پدرت مشرف شدی، ولی خدای رئوف ثواب اخروی را به ما عطا فرمود!»

ابو هُریره می گوید: «وقتی پیغمبر خدا از نزد فاطمه خارج شد، این آیه نازل شد که می فرماید: «وَ إِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوها» - . اسراء / ۳۰ - ، {اگر از آنها رویگردان شدی که به رحمت پروردگار خود امیدوار باشی، پس در جواب ایشان سخن نیکویی بگو.} منظور از رحمت پروردگار این آیه شریفه، همان چیزی است که رسول اکرم برای فاطمه اطهر می خواست.

زمانی که این آیه شریفه نازل شد، پیامبر اعظم اسلام صلّی اللَّه علیه و آله و سلم کنیزی را برای خدمت فاطمه به خانه اش فرستاد که نامش فضه بود.

ثعلبی و قُشَیری در تفسیرهای خود از امام جعفر صادق و جابر انصاری روایت می کنند که پیغمبر اعظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله، فاطمه را در حالی دید که عبایی از پشم شتر به دوش انداخته و با دست خود مشغول آسیا کردن و شیر دادن فرزندش است. پیامبر خدا که چشمانش پر از اشک شده بودبه فاطمه فرمود: «ای دختر عزیزم! مرارت و تلخی های دنیا را در مقابل شیرینی آخرت قرار بده.»

فاطمه زهرا گفت: «یا رسول اللَّه! الحمد للَّه علی نعمائه و الشکر للَّه علی آلائه.» {خدای را بر نعمتهایش حمد و سپاس می گویم} در همین موقع بود که خدای رئوف این آیه را نازل کرد که می فرماید: «وَ لَسَوْفَ یُعْطِیکَ رَبُّکَ فَتَرْضی» - . الضحی / ۵ - ، {پروردگار تو به قدری از گنهکاران را به تو ببخشد که راضی شوی.}

ابن شاهین و احمد، از ابوهریره و ثوبان روایت می کنند که گفت: «هر گاه پیغمبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله از سفر باز می گشت، فاطمه اولین کسی بود که پیامبر به دیدارش می رفت و هر گاه به سفر می رفت، فاطمه آخرین کسی بود که پیامبر با وی وداع می گفت.»

یک بار فاطمه زهرا هنگام بازگشت پیامبر خدا و شوهرش از سفر، یک پرده از کسای خیبری بر در خانه اش آویخت. وقتی رسول خدا از راه رسید و چشم مبارکش به آن پرده افتاد، آثار غضب در صورت مقدسش مشاهده شد و نزد منبر نشست. فاطمه زهرا گردنبند، دو گوشواره، النگو و پرده را به حضور پدر بزرگوارش فرستاد و پیغام داد که اینها را در راه خدا مصرف کن! زمانی که آنها را به رسول خدا تقدیم کردند، سه مرتبه فرمود: «پدرش به فدای او باد که کار خوبی کرده! محمّد و آل محمّد را با دنیا چه کار! زیرا ایشان برای آخرت آفریده شده اند و دنیا از برای ایشان خلق شده است.»

در روایت احمد آمده است که: «پیغمبر فرمود اینان اهل بیت منند و من دوست ندارم چیزهای طیب و طاهر خود را در دنیا داشته باشند.»

پیامبر صلی الله علیه و آله بر دخترشان فاطمه علیه السّلام وارد شدند در گردن حضرت فاطمه سلام الله علیها گردنبندی بود پیامبر از حضرت زهرا سلام الله علیها رو گرداندند حضرت زهرا آن گردنبند را از گردنش بیرون آورد و تکه تکه کرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای فاطمه تو از منی!» آنگاه سائلی آمد و حضرت زهرا گردنبند را به او داد.

ابوالقاسم قشیری در کتاب خود از شخصی نقل می کند که گفت: «یک بار در صحرا از کاروان دور افتادم و با زنی رو به رو شدم. از وی پرسیدم: «تو کیستی؟» پاسخ داد: «و قل سلام فسوف یعلمون» - . زخرف / ۸۹ - ، {و بگو سلام، پس خواهند دانست} به او سلام کردم و پرسیدم اینجا چه می کنی، گفت: «مَنْ یَهْدِ اللَّهُ فلا مضل له» - . زمر / ۲۸ . در قران آیه بدین صورت است: «من یهد الله فما له من مضل» - {و هر که را خدا هدایت کند گمراه کننده ای ندارد.} گفتم از جنی یا انس؟ گفت: «یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکُمْ» - . اعراف / ۲۹ - ، {ای فرزندان آدم، جامه خود را در هر نمازی برگیرید.} پرسیدم از کجا

می آیی؟ گفت: «يُنادَوْنَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ» – . فصلت / ۴۴ – ، {و [گویی] آنان را از جایی دور ندا می دهند!} گفتم به کجا می روی؟ گفت: «وَ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ.» – . آل عمران / ۹۱ – {و برای خدا، حج آن خانه، بر عهده مردم است.} گفتم چند وقت است که از قافله دور افتادی؟ گفت: «وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ ... فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ» – . ق / ۳۷ – ، {و در حقیقت، آسمان ها و زمین و آنچه را که میان آن دو است در شش هنگام آفریدیم.} گفتم آیا میل به غذا داری؟گفت: «وَ ما جَعَلْناهُمْ جَسَداً لا يَأْكُلُونَ الطَّعامَ» – . انبیا / ۸ – ، {و ایشان را جسدی که غذا نخورند قرار ندادیم.}

پس از آنکه به وی غذا دادم، گفتم هروله کن ولی تعجیل نکن! گفت: «لا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها» – . بقره / ۲۸۶ – ، {خداوند هیچ کس را جز به قدر توانایی اش تکلیف نمی کند.} گفتم بیا تا تو را در ترک زین خود سوار کنم. گفت: «لَوْ كانَ فِيهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتا» – . انبیا / ۲۲ – ، {اگر در آنها [زمین و آسمان] جز خدا، خدایانی [دیگر] وجود داشت، قطعاً [زمین و آسمان] تباه می شد.} وقتی من پیاده شدم و او را سوار کردم گفت: «سُبْحانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنا هذا» – . زخرف / ۱۲ – ، {پاک است کسی که این را برای ما رام کرد.} وقتی به قافله رسیدیم به وی گفتم: «آیا کسی را در این قافله داری؟» گفت: «يا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ – . ص / ۲۵ – ... وَ ما مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ – . آل عمران / ۱۳۸ – ...، يا يَحْيى خُذِ الْكِتابَ – . مریم / ۱۳ – ...، يا مُوسى إِنِّي أَنَا اللَّهُ» – . طه / ۱۱ – ۱۳ – ، {ای داوود، ما تو را در زمین خلیفه [و جانشین] گردانیدیم...و محمد، جز فرستاده ای که پیش از او [هم] پیامبرانی [آمده و] گذشتند، نیست...ای یحیی، کتاب [خدا] را به جد و جهد بگیر... «ای موسی، منم، من، خداوند، پروردگار جهانیان.»}

آنگاه صاحبان این نام ها را صدا زد و دیدم چهار جوان به سوی او شتافتند. از زن پرسیدم اینها چه نسبتی با تو دارند؟ گفت: «الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا» – . کهف / ۴۴ – ، {مال و پسران زیور زندگی دنیایند.} وقتی آن چهار جوان به مقابل او رسیدند گفت: «يا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ، إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ» – . قصص / ۲۶ – ، {«ای پدر، او را استخدام کن، چرا که بهترین کسی است که استخدام می کنی: هم نیرومند [و هم] درخور اعتماد است.»} آنان اشیایی به من عطا کردند و زن گفت: «وَ اللَّهُ يُضاعِفُ لِمَنْ يَشاءُ» – . بقره / ۲۶۳ – ، {و خداوند برای هر کس که بخواهد [آن را] چند برابر می کند.} آنها چیزهای دیگری نیز به من دادند. من از آن چهار جوان پرسیدم این زن کیست؟ گفتند: «این مادر ما فضه است که خادمه فاطمه زهرا بوده. الان مدت بیست سال است که جز با آیات قرآن سخن نمی گوید.»

**[ترجمه]

«۹»

قیه، [الدروع الواقیه] مِنْ كِتَابِ زُهْدِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله لِأَبِي جَعْفَرٍ أَحْمَدَ الْقُمِّيِّ: أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ لَها سَبْعَةُ أَبْوابٍ لِكُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ (۱۵) بَكَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بُكَاءً شَدِيداً وَ بَكَتْ صَحَابَتُهُ لِبُكَائِهِ

۱- ۱. فصّلت: ۴۴.

۲- ۲. آل عمران: ۹۱.

۳- ۳. ق: ۳۷ بزياده: وَ ما بَيْنَهُما. بعد الْأَرْضَ.

۴- ۴. الأنبياء: ۸.

۵- ۵. البقره: ۲۸۶.

۶- ۶. الأنبياء: ۲۲.

۷- ۷. الزخرف: ۱۲.

۸- ۸. صلى الله عليه وآله.۲۵.

۹- ۹. آل عمران: ۱۳۸.

۱۰- ۱۰. مريم: ۱۳.

۱۱- ۱۱. طه: ۱۱ و ۱۳.

۱۲- ۱۲. الكهف: ۴۴.

۱۳- ۱۳. القصص: ۲۶.

۱۴- ۱۴. البقره: ۲۶۳.

۱۵- ۱۵. الحجر: ۴۳ و ۴۴.

وَ لَمْ یَدْرُوا مَا نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ لَمْ یَسْتَطِعْ أَحَدٌ مِنْ صَحَابَتِهِ أَنْ یُکَلِّمَهُ وَ کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِذَا رَأَی فَاطِمَهَ علیها السلام فَرِحَ بِهَا فَانْطَلَقَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ إِلَی بَابِ بَیْتِهَا فَوَجَدَ بَیْنَ یَدَیْهَا شَعِیراً وَ هِیَ تَطْحَنُ فِیهِ وَ تَقُولُ وَ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ وَ أَبْقی (۱) فَسَلَّمَ عَلَیْهَا وَ أَخْبَرَهَا بِخَبَرِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ بُکَائِهِ فَنَهَضَتْ وَ الْتَفَّتْ بِشَمْلَهٍ لَهَا خَلَقَهٍ قَدْ خِیطَتْ فِی اثْنَیْ عَشَرَ مَکَاناً بِسَعَفِ النَّخْلِ فَلَمَّا خَرَجَتْ نَظَرَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ إِلَی الشَّمْلَهِ وَ بَکَی وَ قَالَ وَا حُزْنَاهُ إِنَّ بَنَاتِ قَیْصَرَ وَ کِسْرَی لَفِی السُّنْدُسِ وَ الْحَرِیرِ وَ ابْنَهُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله عَلَیْهَا شَمْلَهُ صُوفٍ خَلَقَهٌ قَدْ خِیطَتْ فِی اثْنَیْ عَشَرَ مَکَاناً فَلَمَّا دَخَلَتْ فَاطِمَهُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ سَلْمَانَ تَعَجَّبَ مِنْ لِبَاسِی فَوَ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ مَا لِی وَ لِعَلِیٍّ مُنْذُ خَمْسِ سِنِینَ إِلَّا مَسْکُ کَبْشٍ نَعْلِفُ عَلَیْهَا بِالنَّهَارِ بَعِیرَنَا فَإِذَا کَانَ اللَّیْلُ افْتَرَشْنَاهُ وَ إِنَّ مِرْفَقَتَنَا لَمِنْ أَدَمٍ حَشْوُهَا لِیفٌ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یَا سَلْمَانُ إِنَّ ابْنَتِی لَفِی الْخَیْلِ السَّوَابِقِ ثُمَّ قَالَتْ یَا أَبَتِ فَدَیْتُکَ مَا الَّذِی أَبْکَاکَ فَذَکَرَ لَهَا مَا نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ مِنَ الْآیَتَیْنِ الْمُتَقَدِّمَتَیْنِ قَالَ فَسَقَطَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام عَلَی وَجْهِهَا وَ هِیَ تَقُولُ الْوَیْلُ ثُمَّ الْوَیْلُ لِمَنْ دَخَلَ النَّارَ فَسَمِعَ سَلْمَانُ

فَقَالَ یَا لَیْتَنِی کُنْتُ کَبْشاً لِأَهْلِی فَأَکَلُوا لَحْمِی وَ مَزَّقُوا جِلْدِی وَ لَمْ أَسْمَعْ بِذِکْرِ النَّارِ وَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ یَا لَیْتَ أُمِّی کَانَتْ عَاقِراً وَ لَمْ تَلِدْنِی وَ لَمْ أَسْمَعْ بِذِکْرِ النَّارِ وَ قَالَ مِقْدَادٌ یَا لَیْتَنِی کُنْتُ طَائِراً فِی الْقِفَارِ وَ لَمْ یَکُنْ عَلَیَّ حِسَابٌ وَ لَا عِقَابٌ وَ لَمْ أَسْمَعْ بِذِکْرِ النَّارِ وَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام یَا لَیْتَ السِّبَاعَ مَزَّقَتْ لَحْمِی وَ لَیْتَ أُمِّی لَمْ تَلِدْنِی وَ لَمْ أَسْمَعْ بِذِکْرِ النَّارِ ثُمَّ وَضَعَ عَلِیٌّ علیه السلام یَدَهُ عَلَی رَأْسِهِ وَ جَعَلَ یَبْکِی وَ یَقُولُ وَا بُعْدَ سَفَرَاهْ وَا قِلَّهَ زَادَاهْ فِی سَفَرِ الْقِیَامَهِ یَذْهَبُونَ فِی النَّارِ وَ یُتَخَطَّفُونَ مَرْضَی لَا یُعَادُ سَقِیمُهُمْ وَ جَرْحَی لَا یُدَاوَی جَرِیحُهُمْ وَ أَسْرَی لَا یُفَکُّ أَسْرُهُمْ مِنَ النَّارِ یَأْکُلُونَ وَ مِنْهَا یَشْرَبُونَ وَ بَیْنَ أَطْبَاقِهَا یَتَقَلَّبُونَ وَ بَعْدَ لُبْسِ الْقُطْنِ مُقَطَّعَاتِ النَّارِ یَلْبَسُونَ وَ بَعْدَ مُعَانَقَهِ الْأَزْوَاجِ

۱- ۱. القصص: ۶۰.

مَعَ الشَّیاطِینِ مُقَرَّنُونَ.

**[ترجمه]الـدروع الواقیه: وقتی این آیات که می فرمایـد: «وَ إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِینَ لَها سَبْعَهُ أَبْوابٍ لِکُلِّ بابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُـومٌ» - . حجر / ۴۳ - ۴۴ - ، {حتمـا جهنـم جایگـاه جمیـع آنـان خواهـد بـود. جهنـم دارای هفـت در اسـت که هر دری مخصوص گروهی خواهد بود} نازل شد، پیامبر اعظم اسلام به شدت گریان شد و اصحاب آن حضرت هم از گریه او به گریه افتادنـد. آنهـا نمی دانستند که جبرئیـل چه آیه ای نـازل کرده است و کسـی از صـحابه هم این جسارت را نـداشت که بـا آن حضرت سخن بگوید .

چون پیغمبر اعظم اسـلام صـلی اللّه علیه و آله هر گاه فاطمه را می دید خوشحال می شد، بنابراین یکی از صحابه به سوی خانه فاطمه زهرا رفت. وقتی پشت در خانه آن بانو رسید، دید مقداری جو در مقابل آن شفیعه روز جزاء بود و در حالی که جوها را آسیا می کرد، این آیه را می خواند که می فرماید: «وَ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ وَ أَبْقی» - . قصص / ۶۰ - ، {آنچه نزد خدا باشد بهتر و باقی خواهد بود.} آن مرد به حضـرت زهرا سـلام کرد و ماجرای گریه رسول خدا را شرح داد. فاطمه اطهر از جای برخاست و لباس مندرس خود را که دوازده نقطه با شاخه درخت خرما به هم دوخته شده بود پوشید. وقتی فاطمه اطهر از اتاق خود خارج شد تا نزد رسول خدا بیاید، سلمان فارسی لباس آن بانو را که مشاهده کرد به گریه افتاد و گفت: «آه آه! که دختران قیصـر و کسـری غرق ابریشم هستند و لباس دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم تکه پشمینه ای است مندرس که از دوازده نقطه وصله دارد!»

هنگامی که حضـرت زهرای اطهر به حضور پیامبر اکرم مشرف شد گفت: «یا رسول اللّه! سلمان از دیدن لباس من شگفت زده گردیـده. به حق آن خـدایی که تو را به حق مبعوث کرده، پنـج سال است که من و علی بن ابی طالب علیه السّلام جز تکه ای پوست گوسفند که روزها شتر ما روی آن علف می خورد و شب ها آن را به جای فرش می گسترانیم چیزی نداریم. متکای ما نیز از تکه پوسـتی است که آن را بـا لیف خرمـا پر کرده ایم.» آنگـاه رسول اکرم رو به سـلمان کرد و فرمود: «دخترم فـاطمه از گروه سابقین و پیشتازان است.»

سپس حضـرت فـاطمه اطهر به رسول اکرم گفت: «فـدای تو گردم! چه چیز تو را گریان کرده؟» رسول اکرم نیز ماجرای آن دو آیه ای را که جبرئیل آورده بود برای حضـرت زهرا شـرح داد. فاطمه اطهر پس از شنیدن این موضوع چهره خود را روی زمین نهـاد و گفت: «وای بر آن کسـی که داخل دوزخ شود! وای بر آن کسـی که داخل دوزخ شود!» هنگامی که سـلمان فارسـی با این منظره مواجه شد گفت: «کاش من گوسـفندی بودم و اهل و عیالم گوشت مرا می خوردند و پوسـتم را پاره می کردند، اما این داستان جهنم را نمی شنیدم.»

ابوذر می گفت: «ای کـاش مادرم نازا بود و مرا نمی زاییـد و داسـتان جهنم به گوشم نمی خورد!» مقـداد می گفت: «ای کاش من پرنده ای بودم، در بیابان ها می زیستم و حساب و عقابی نمی داشتم و این شرح دوزخ را نمی شنیدم!»

حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرمود: «ای کاش درندگان گوشت مرا پاره پاره می کردند و مادرم مرا نمی زایید و این داسـتان جهنم را نشنیده بودم.» سـپس آن امام عالی مقام دسـتش را بالای سـر مبارک خود گـذاشت و با چشـمانی گریان

فرمود: «آه از دوری سفرت آخرت! آه از اندکی زاد و توشه سفر قیامت! به سوی آتش می روند و ربوده می شوند. بیمارانی هستند که عیادتی از آنان نمی شود؛ مجروحینی هستند که مداوا نمی شوند و اسیرانی که آزاد نمی گردند، از آتش می خورند، از آن می آشامند، در میان طبقات جهنم می غلتند وپاره های آتش را به جای لباس می پوشند، در صورتی که قبلا لباس های نرم پنبه ای بر تن می کردند؛ با شیاطین همنشین خواهند شد، در صورتی که در دنیا زنان خویش را در آغوش می کشیدند.»

**[ترجمه]

«۱۰»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ (۱) عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَی رَسُولِ اللَّهِ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ إِذَا سَافَرَ آخِرُ عَهْدِهِ بِإِنْسَانٍ مِنْ أَهْلِهِ فَاطِمَةُ وَ أَوَّلُ مَنْ یَدْخَلُ عَلَیْهِ إِذَا قَدِمَ فَاطِمَةُ علیها السلام قَالَ فَقَدِمَ مِنْ غَزَاهٍ فَأَتَاهَا فَإِذَا هُوَ بِمِسْحٍ عَلَی بَابِهَا وَ رَأَی عَلَی الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قُلْبَیْنِ مِنْ فِضَّهٍ فَرَجَعَ وَ لَمْ یَدْخُلْ عَلَیْهَا فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِکَ فَاطِمَهُ ظَنَّتْ أَنَّهُ لَمْ یَدْخُلْ عَلَیْهَا مِنْ أَجْلِ مَا رَأَی فَهَتَکَتِ السِّتْرَ وَ نَزَعَتِ الْقُلْبَیْنِ مِنَ الصَّبِیَّیْنِ فَقَطَعَتْهُمَا فَبَکَی الصِّبْیَانُ فَقَسَمَتْهُ بَیْنَهُمَا فَانْطَلَقَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُمَا یَبْکِیَانِ فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنْهُمَا وَ قَالَ یَا ثَوْبَانُ اذْهَبْ بِهَذَا إِلَی بَنِی فُلَانٍ أَهْلِ بَیْتٍ بِالْمَدِینَهِ وَ اشْتَرِ لِفَاطِمَهَ قِلَادَهً مِنْ عَصَبٍ وَ سِوَارَیْنِ مِنْ عَاجٍ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَیْتِی وَ لَا أُحِبُّ أَنْ یَأْکُلُوا طَیِّبَاتِهِمْ فِی حَیَاتِهِمُ الدُّنْیَا.

**[ترجمه]کشف الغمّه: احمد بن حنبل در کتاب مُسند خود از ثوبان غلام پیغمبر معظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم روایت می کند که گفت: «هر گاه رسول خدا به سفرمی رفت، آخرین کسی که با او وداع می کرد فاطمه زهرا بود و هر گاه که از سفر باز می گشت، اولین کسی را که دیدار می کرد، آن بانو بود.»

یک بار رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم از یکی از جنگ ها مراجعت فرمود. وقتی به در خانه فاطمه آمد، دید که حضرت حسنین علیهما السّلام دستبند نقره بر دست دارند. آن حضرت از همان جا برگشت و به دیدن فاطمه نرفت. وقتی فاطمه اطهر با این منظره مواجه شد، دریافت که پیغمبر خدا به خاطر آن دستبندها مراجعت کرده. او فورا آن پرده ای را که داشت کند و دستبندهای حسنین را باز کرد و آنها را به حسنین داد. آنها نیز با چشم هایی گریان به حضور پیغمبر خدا مشرف شدند. رسول خدا پرده و دستبندها را از آنان گرفت و به ثوبان داد و گفت: «اینها را ببر نزد فلان قبیله مدینه و برای فاطمه یک جامه یمانی و دو دستبند عاج خریداری کن. آنها اهل بیت منند و من دوست ندارم اشیای نیکو و نفیس خود را در دنیا به مصرف برسانند.»

**[ترجمه]

بیان

القلب بالضم السوار

قال الجزری فی حدیث ثوبان أن فاطمه حلت الحسن و الحسین بقلبین من فضه. القلب السوار.

و قال و فیه أنه قال لثوبان اشتر لفاطمه قلاده من عصب و سوارین من عاج.

قال الخطابی فی المعالم إن لم تکن الثیاب الیمانیه فلا أدری ما هو و ما أری أن القلاده تکون منها و قال أبو موسی یحتمل عندی أن الروایه إنما هی العصب بفتح الصاد و هو أطناب مفاصل الحیوان و هو شی ء مدور فیحتمل أنهم کانوا یأخذون عصب

بعض الحیوانات الطاهره فیقطعونه و یجعلونه شبه الخرز فإذا یبس یتخذون منه القلائد و إذا جاز و أمکن أن یتخذ من عظام السلحفاه و غیرها الأسوره جاز و أمکن أن یتخذ من عصب أشباهها خرز ینظم القلائد.

قال ثم ذکر لی بعض أهل الیمن أن العصب سن دابه بحریه تسمی فرس فرعون یتخذ منها الخرز و غیر الخرز من نصاب سکین و غیره و یکون أبیض.

**[ترجمه]«قلب» با ضمه به معنای «سوار» است، سوار یعنی دستبند. جزری گوید: در حدیث ثوبان آمده که فاطمه علیها سلام حسن و حسین با دو دستبند فضّه زینت کرد. قلب به معنای سوار است.

و گوید: در حدیث ثوبان آمده که به ثوبان گفت: برای فاطمه گردنبندی از رشته های پارچه ای و دو دستبند از عاج خریداری کن. خطّابی در معالم گوید: اگر پارچه ها یمانی نباشد من نمی دانم که چیست و من فکر نمی کنم که گردنبند از این پارچه های یمانی درست شود. ابو موسی گوید: نزد من این احتمال می رود که روایت این گونه بوده. «عَصب» به فتح صاد و آن طناب هایی است که از مفاصل حیوان درست می کنند و آن چیز مدوّری است، پس احتمال می رود که آنان عصب برخی از حیوانات پاک را می گرفتند و آن را می بریدند و مثل بند در می آوردند و چون خشک می شد، از آنها دستبند ساخته می شد. می توان از رگ های مشابه، بندی ساخت که گردنبندها را درست کند.

او گوید: برخی از اهل یمن برایم گفته اند که عصب دندان حیوانی دریایی است که اسب فرعون نام دارد که از این دانه ها و غیر دانه ها مثل دسته کارد و غیر کارد از آن ساخته می شود و آن سفید است.

**[ترجمه]

«۱۱»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَیْسَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ بَقْلَهٌ أَشْرَفَ وَ لَا أَنْفَعَ مِنَ الْفَرْفَخِ وَ هُوَ بَقْلَهُ فَاطِمَهَ علیها السلام ثُمَّ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ بَنِی أُمَیَّهَ هُمْ سَمَّوْهَا

ص: ۸۹

۱- ۱. و الظاهر أنّه منقول من کتاب معالم العتره، راجع المصدر ج ۲ ص ۶.

بَقْلَهَ الْحَمْقَاءِ بُغْضاً لَنَا وَ عَدَاوَةً لِفَاطِمَةَ علیها السلام.

**[ترجمه]کافی: از فرات بن احنف روایت می کند که گفت: «از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «در تمام روی زمین گیاهی شریف تر و نافع تر از خُرفه نیست؛ خُرفه سبزی فاطمه است.» آنگاه فرمود: «خدا بنی امیه را لعنت کند، زیرا آنان به دلیل بغضی که با ما و عداوتی که با فاطمه داشتند، این گیاه را «گیاه احمق» نامیدند.»

**[ترجمه]

«۱۲»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَقْلَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْهِنْدَبَاءُ وَ بَقْلَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام الْبَاذَرُوجُ وَ بَقْلَهُ فَاطِمَةَ علیها السلام الْفَرْفَخُ.

**[ترجمه]کافی: همچنین از امام جعفر صادق روایت می کند که گفت: «کاسنی سبزی حضرت رسول، ریحان سبزی حضرت علی بن ابی طالب و خُرفه سبزی فاطمه زهرا است.»

**[ترجمه]

«۱۳»

یب، [تهذیب الأحکام] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَسِّنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَنَابٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام كَانَتْ تَأْتِی قُبُورَ الشُّهَدَاءِ فِی كُلِّ غَدَاةِ سَبْتٍ فَتَأْتِی قَبْرَ حَمْزَةَ وَ تَتَرَحَّمُ عَلَيْهِ وَ تَسْتَغْفِرُ لَهُ.

**[ترجمه]تهذیب: از صادق آل محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم روایت می کند که فرمود: «حضرت زهرا صبح روزهای شنبه به سراغ قبور شهدای احد می رفت، کنار قبر حضرت حمزه می ایستاد و بر او رحمت می فرستاد و برایش طلب مغفرت می کرد.»

**[ترجمه]

«۱۴»

فس، [تفسیر القمی] إِنَّمَا النَّجْوى مِنَ الشَّيْطانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَيْسَ بِضارِّهِمْ شَيْئاً إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (۱) قَالَ فَإِنَّهُ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ سَبَبُ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَهِ أَنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام رَأَتْ فِی مَنَامِهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَمَّ أَنْ يَخْرُجَ هُوَ وَ فَاطِمَةُ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهم السلام مِنَ الْمَدِينَهِ فَخَرَجُوا حَتَّى جَاوَزُوا مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَهِ فَتَعَرَّضَ لَهُمْ طَرِيقَانِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ذَاتَ الْيَمِينِ

حَتَّی انْتَهَی بِهِمْ إِلَی مَوْضِعٍ فِیهِ نَخْلٌ وَ مَاءٌ فَاشْتَرَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله شَاةً كَبْرَاءَ وَ هِیَ الَّتِی فِی إِحْدَی أُذُنَیْهَا نُقَطٌ بِیضٌ فَأَمَرَ بِذَبْحِهَا فَلَمَّا أَكَلُوا مَاتُوا فِی مَكَانِهِمْ فَانْتَبَهَتْ فَاطِمَةُ بَاكِیَةً ذَعِرَةً فَلَمْ تُخْبِرْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِذَلِكَ فَلَمَّا أَصْبَحَتْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِحِمَارٍ فَأَرْكَبَ عَلَیْهِ فَاطِمَةَ علیها السلام وَ أَمَرَ أَنْ یَخْرُجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهم السلام مِنَ الْمَدِینَهِ كَمَا رَأَتْ فَاطِمَهُ فِی نَوْمِهَا فَلَمَّا خَرَجُوا مِنْ حِیطَانِ الْمَدِینَهِ عَرَضَ لَهُ طَرِیقَانِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ذَاتَ الْیَمِینِ كَمَا رَأَتْ فَاطِمَهُ حَتَّی انْتَهَوْا إِلَی مَوْضِعٍ فِیهِ نَخْلٌ وَ مَاءٌ فَاشْتَرَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله شَاةً كَمَا رَأَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام فَأَمَرَ بِذَبْحِهَا فَذُبِحَتْ وَ شُوِیَتْ فَلَمَّا أَرَادُوا أَكْلَهَا قَامَتْ فَاطِمَهُ وَ تَنَحَّتْ نَاحِیَةً مِنْهُمْ تَبْكِی مَخَافَهَ أَنْ یَمُوتُوا فَطَلَبَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَتَّی وَقَعَ عَلَیْهَا وَ هِیَ تَبْكِی فَقَالَ مَا شَأْنُكِ یَا بُنَیَّهِ قَالَتْ

ص: ۹۰

۱- ۱. المجادله: ۱۱.

يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی رَأَيْتُ الْبَارِحَهَ كَذَا وَ كَذَا فِی نَوْمِی وَ قَدْ فَعَلْتَ أَنْتَ كَمَا رَأَيْتُهُ فَتَنَحَّيْتُ عَنْكَمْ فَلَا أَرَاكُمْ تَمُوتُونَ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَصَلَّی رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ نَاجَی رَبَّهُ فَنَزَلَ عَلَيْهِ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ هَذَا شَيْطَانٌ يُقَالُ لَهُ الدِّهَارُ وَ هُوَ الَّذِی أَرَی فَاطِمَهَ هَذِهِ الرُّؤْيَا وَ يُؤْذِی (۱)

الْمُؤْمِنِينَ فِی نَوْمِهِمْ مَا يَغْتَمُّونَ بِهِ فَأَمَرَ جَبْرَئِيلَ فَجَاءَ بِهِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ أَنْتَ أَرَيْتَ فَاطِمَهَ هَذِهِ الرُّؤْيَا فَقَالَ نَعَمْ يَا مُحَمَّدُ فَبَزَقَ عَلَيْهِ ثَلَاثَ بَزَقَاتٍ فَشَجَّهُ فِی ثَلَاثِ مَوَاضِعَ ثُمَّ قَالَ جَبْرَئِيلُ لِمُحَمَّدٍ قُلْ يَا مُحَمَّدُ إِذَا رَأَيْتَ فِی مَنَامِكَ شَيْئاً تَكْرَهُهُ أَوْ رَأَی أَحَدٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَلْيَقُلْ أَعُوذُ بِمَا عَاذَتْ بِهِ مَلَائِكَهُ اللَّهِ الْمُقَرَّبُونَ وَ أَنْبِيَاؤُهُ الْمُرْسَلُونَ وَ عِبَادُهُ الصَّالِحُونَ مِنْ شَرِّ مَا رَأَيْتُ وَ مِنْ رُؤْيَایَ وَ يَقْرَأُ الْحَمْدَ وَ الْمُعَوِّذَتَيْنِ وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ وَ يَتْفُلُ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثَ تَفَلَاتٍ فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّهُ مَا رَأَی وَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی رَسُولِهِ إِنَّمَا النَّجْوی مِنَ الشَّيْطانِ الْآيَهَ.

**[ترجمه]تفسیر قمی: علی بن ابراهیم سبب نزول این آیه را که می فرماید: «إِنَّمَا النَّجْوی مِنَ الشَّیْطانِ لِیَحْزُنَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَیْسَ بِضارِّهِمْ شَیْئاً إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَلَی اللَّهِ فَلْیَتَوَکَّلِ الْمُؤْمِنُون» - . مجادله / ۱۰ - ، {چنان نجوایی صرفاً از [القائات] شیطان است، تا کسانی را که ایمان آورده اند دلتنگ گرداند، و[لی] جز به فرمان خدا هیچ آسیبی به آنها نمی رساند، و مؤمنان باید بر خدا اعتماد کنند.} از امام جعفر صادق بدین شرح نقل می کند: «یک شب فاطمه زهرا در عالم خواب دید که پیغمبر اکرم، فاطمه اطهر، علی مرتضی، امام حسن مجتبی، و امام حسین علیهم السّلام تصمیم گرفتند که از مدینه طیبه خارج شوند. وقتی از دیوارهای مدینه گذشتند، بر سر یک دو راهی رسیدند. رسول خدا راه دست راست را انتخاب کرد و رفتند تا به منطقه ای که دارای نخلستان و آب بود رسیدند. آنگاه پیغمبر گوسفندی خرید که در یکی از گوش هایش خال ها و نقطه های سفیدی دیده می شد. سپس دستور داد تا آن را سر بریدند و وقتی از گوشت آن خوردند، همگی وفات کردند. فاطمه زهرا لرزان و هراسان از خواب بیدار شد، ولی چیزی از خواب خود به پیغمبر خدا نگفت.

صبح که شد رسول خدا الاغی آورد و حضرت زهرا را بر آن سوار کرد. آنگاه دستور داد که امیرالمؤمنین علی علیه السّلام و حسن و حسین علیهم السّلام هم از مدینه خارج شوند. سپس آنها همان گونه که حضرت فاطمه در عالم خواب دیده بود، از مدینه بیرون رفتند. وقتی از دیوارهای مدینه گذشتند و بر سر دو راهی رسیدند، پیغمبر خدا همان طور که فاطمه در خواب دیده بود، راه دست راست را برگزید و رفتند تا به منطقه ای رسیدند که دارای نخلستان و آب بود. سپس حضرت محمّد همان طور که فاطمه در خواب دیده بود، گوسفندی خرید و دستور داد تا آن را ذبح و کباب کردند.

هنگامی که نشستند تا از آن کباب بخورند، فاطمه زهرا برخاست و به گوشه ای رفت. آنگاه از ترس اینکه مبادا بمیرند، شروع کرد به گریه کردن. پیامبر خدا به دنبال او رفت و وقتی چشم های اشکبار دخترش را دید، پرسید: «ای دختر عزیزم! برای چه می گریی؟» گفت: «یا رسول اللّه! من شب گذشته چنین خوابی دیده ام و چون شما درست همان اعمالی را انجام دادی که من در خواب دیده ام، از شما دور شدم تا شاهد مرگ شما نباشم.»

رسول اکرم از جای برخاست و پس از اینکه دو رکعت نماز بجا آورد، با خدای خویش در این باره مناجات کرد. جبرئیل نازل شد و گفت: «یا محمّد! شیطانی وجود دارد که به او «دهار» می گویند. اوست که باعث شده فاطمه چنین خواب وحشتناکی ببیند؛ اوست که مؤمنین را اذیت و مؤمنین را دچار خواب های وحشتناک و حزن انگیز می کند.» رسول خدا فرمود تا جبرئیل

آن شیطان را نزد او آورد و آنگاه از او پرسید: «تو فاطمه را دچار چنین خوابی کرده ای؟» گفت: «آری.» پیغمبر خدا سه مرتبه آب دهان به او افکند که هر کدام آنها بر یکی از مواضع بدن او اثر گذاشت.

آنگاه جبرئیل به حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله و سلم گفت که هر گاه تو یا یکی از مؤمنین خوابی خوفناک دیدید، بگویید: «اعوذ به ما عاذت به ملائکه اللَّه المقربون و انبیائه المرسلون و عباده الصالحون من شر ما رئیت و من رؤیای.» سپس سوره حمد و سوره «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ و سوره قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» و سوره «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» را بخوانید و سه مرتبه آب دهان به طرف چپ خود بیندازید. هر کس که این کار را انجام دهد، ضرری از خواب های ترسناکش متوجه او نخواهد شد.» به همین جهت بود که آیه «انّما النجوی من الشیطان» بر حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله نازل شد.

**[ترجمه]

بیان

ما رأیت کبراء و أشکالها فیما عندنا من کتب اللغه بهذا المعنی.

**[ترجمه]واژه «کبراء» و مانند آن را در کتاب های لغتی که در اختیار داشتم به این معنی ندیدم .

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: رَأَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام فِی النَّوْمِ کَأَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ ذُبِحَا أَوْ قُتِلَا فَأَحْزَنَهَا ذَلِکَ فَأَخْبَرَتْ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رُؤْیَا فَتَمَثَّلَتْ بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ أَنْتِ أَرَیْتِ فَاطِمَهَ هَذَا الْبَلَاءَ قَالَتْ لَا فَقَالَ یَا أَضْغَاثُ أَنْتِ أَرَیْتِ فَاطِمَهَ هَذَا الْبَلَاءَ قَالَتْ نَعَمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَمَا أَرَدْتِ بِذَلِکِ قَالَتْ أَرَدْتُ أَنْ أُحْزِنَهَا فَقَالَ لِفَاطِمَهَ اسْمَعِی لَیْسَ هَذَا بِشَیْ ءٍ.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: از صادق آل محمّد صلی اللَّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «فاطمه اطهر در عالم خواب دید که گویا حسن و حسین ذبح یا کشته شدند. چون آن بانو از دیدن این خواب محزون شده بود، پدرش پیامبر خدا را از آن آگاه کرد. پیغمبر فرمود: «ای رویا، بیا!» وقتی رویا نزد آن حضرت مجسم شد، پیامبر خدا به وی گفت: «تو این خواب وحشتناک را به فاطمه نمایان کردی؟» گفت: «نه.» رسول خدا گفت: «ای اضغاث! آیا تو فاطمه زهرا را دچار این خواب خوفناک کردی؟» گفت: «آری یا رسول اللَّه!» فرمود: «از این کار چه منظوری داشتی؟» گفت: «می خواستم فاطمه را اندوهناک کنم.» پیامبر خدا رو به فاطمه کرد و گفت: «ببین چه می گوید و اطمینان داشته باش که چیزی نیست.»

**[ترجمه]

«۱۶»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: اسْتَأْذَنَ أَعْمَى عَلَى فَاطِمَةَ عليها السلام فَحَجَبَتْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَهَا لِمَ حَجَبْتِيهِ وَ هُوَ لَا يَرَاكِ فَقَالَتْ عليها السلام إِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَانِي فَإِنِّي أَرَاهُ وَ هُوَ يَشَمُّ الرِّيحَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَشْهَدُ أَنَّكِ بَضْعَةٌ مِنِّي.

۱- ۱. يرى، ظ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَصْحَابَهُ عَنِ الْمَرْأَةِ مَا هِيَ قَالُوا عَوْرَةٌ قَالَ فَمَتَى تَكُونُ أَدْنَى مِنْ رَبِّهَا فَلَمْ يَدْرُوا فَلَمَّا سَمِعَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام ذَلِكَ قَالَتْ أَدْنَى مَا تَكُونُ مِنْ رَبِّهَا أَنْ تَلْزَمَ قَعْرَ بَيْتِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّی.

**[ترجمه]نوادر راوندی: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که گفت: «یک بار شخص کوری از فاطمه زهرا اجازه خواست که به حضورش مشرف شود. فاطمه اطهر اجازه داد که آن شخص کور به حضورش برسد، اما خود را از وی پوشانید. پیامبر اسلام به زهرا گفت: «این مرد کور بود و تو را نمی دید. چرا خود را از او پوشاندی؟» فاطمه پاسخ گفت: «اگر چه او مرا نمی دید، ولی من او را می دیدم. گذشته از این بویم به مشام او می رسید!» رسول خدا فرمود: «شهادت می دهم که تو پاره تن من هستی.»

نیز می نویسد: «پیغمبر عظیم الشأن اسلام از اصحاب خود پرسید: «زن چیست؟» گفتند: «زن عورت است.» (یعنی باید از انظار نامحرمان پوشیده باشد) فرمود: «زن چه موقع به خدای خود نزدیک تر است؟» اصحاب نتوانستند به این پرسش پیامبر اسلام پاسخ دهند. موقعی که این پرسش به گوش فاطمه اطهر رسید گفت: «نزدیک ترین اوقات زن به خدای خود هنگامی است که در اندرون خانه خود باشد.» پس از این جواب بود که پیامبر خدا گفت: «حقا که فاطمه پاره تن من است.»

**[ترجمه]

باب ۵ تزویجها صلوات الله علیها

الأخبار

«۱»

قل، [إقبال الأعمال] بِإِسْنَادِهِ إِلَى شَيْخِنَا الْمُفِيدِ فِي كِتَابِ حَدَائِقِ الرِّيَاضِ قَالَ: لَيْلَةَ إِحْدَى وَ عِشْرِينَ مِنَ الْمُحَرَّمِ وَ كَانَتْ لَيْلَةَ خَمِيسٍ سَنَةَ ثَلَاثٍ مِنَ الْهِجْرَةِ كَانَ زِفَافُ فَاطِمَةَ ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى مَنْزِلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام يُسْتَحَبُّ صَوْمُهُ شُكْراً لِلَّهِ تَعَالَى لِمَا وُفِّقَ مِنْ جَمْعِ حُجَّتِهِ وَ صَفْوَتِهِ.

وَ مِنْ تَارِيخِ بَغْدَادَ بِإِسْنَادِهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا زُفَّتْ فَاطِمَةُ عليها السلام إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قُدَّامَهَا وَ جَبْرَئِيلُ عَنْ يَمِينِهَا وَ مِيكَائِيلُ عَنْ يَسَارِهَا وَ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ خَلْفَهَا يُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَ يُقَدِّسُونَهُ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ.

**[ترجمه]اقبال الاعمال: ازدواج فاطمه زهرا دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله با حضرت علی بن ابی طالب، در شب پنجشنبه بیست و یکم ماه محرم سال سوم هجری واقع شد. روزه گرفتن در این روز مستحب است. به پاس شکر خدا که توفیق داد حجت او (علی علیه السّلام) و برگزیده او (فاطمه سلام الله علیها) با هم ازدواج کنند.»

در تاریخ بغداد از ابن عباس روایت می کند: آن شبی که فاطمه زهرا را به خانه حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام بردند، پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله جلو فاطمه، جبرئیل سمت راست، میکائیل طرف چپ و تعداد هفتاد هزار ملک در

پشت سر آن بانو بودند كه خدا را تا طلوع فجر تسبيح و تقديس مى گفتند.

**[ترجمه]

«۲»

مصباح،: فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَاطِمَةَ عليها السلام مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ رُوِيَ أَنَّهُ كَانَ يَوْمَ السَّادِسِ.

**[ترجمه]مصباح: رسول خدا روز اول ماه ذى الحجه و به قولى روز ششم اين ماه، فاطمه اطهر را به نكاح حضرت على بن ابى طالب عليه السّلام درآورد.

**[ترجمه]

«۳»

ن، عيون أخبار الرضا عليه السلام جَعْفَرُ بْنُ نُعَيْمٍ الشَّاذَانِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَا عَلِيُّ لَقَدْ عَاتَبَنِي رِجَالٌ مِنْ قُرَيْشٍ فِي أَمْرِ فَاطِمَةَ وَ قَالُوا خَطَبْنَاهَا إِلَيْكَ فَمَنَعْتَنَا وَ زَوَّجْتَ عَلِيّاً فَقُلْتُ لَهُمْ وَ اللَّهِ مَا أَنَا مَنَعْتُكُمْ وَ زَوَّجْتُهُ بَلِ اللَّهُ مَنَعَكُمْ وَ زَوَّجَهُ فَهَبَطَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ يَقُولُ لَوْ لَمْ أَخْلُقْ عَلِيّاً لَمَا كَانَ

لِفَاطِمَهَ ابْنَتِکَ کُفْوٌ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ آدَمُ فَمَنْ دُونَهُ.

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الهمدانی عن علی عن أبیه عن علی بن معبد: مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که گفت: «پیغمبر اکرم اسلام به من گفت: «یا علی! گروهی از مردان قریش درباره فاطمه زهرا مرا مورد عتاب قرار دادند و گفتند که ما خواستگار فاطمه بودیم و تو نپذیرفتی، اکنون او را به علی بن ابی طالب دادی.» من گفتم: «به خدا قسم من نبودم که درخواست ازدواج شما با فاطمه را رد کردم، بلکه خدا خواستگاری شما را نپذیرفت و فاطمه را برای علی تزویج کرد، زیرا جبرئیل بر من نازل شد و گفت: «خدای تعالی می فرماید اگر من علی را خلق نمی کردم، از حضرت آدم به بعد شوهری که شایسته فاطمه باشد در روی زمین یافت نمی شد.»

عیون اخبار الرضا باز به سند دیگر، مانند این روایت را آورده است .

**[ترجمه]

«۴»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَسَدِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ هَاشِمٍ الْغَسَّانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ جُوَیْرِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الضَّحَّاکِ بْنِ مُزَاحِمٍ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَقُولُ: أَتَانِی أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ فَقَالا لَوْ أَتَیْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَذَکَرْتَ لَهُ فَاطِمَهَ قَالَ فَأَتَیْتُهُ فَلَمَّا رَآنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ضَحِکَ ثُمَّ قَالَ مَا جَاءَ بِکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ حَاجَتُکَ قَالَ فَذَکَرْتُ لَهُ قَرَابَتِی وَ قِدَمِی فِی الْإِسْلَامِ وَ نُصْرَتِی لَهُ وَ جِهَادِی فَقَالَ یَا عَلِیُّ صَدَقْتَ فَأَنْتَ أَفْضَلُ مِمَّا تَذْکُرُ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَاطِمَهُ تُزَوِّجُنِیهَا فَقَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّهُ قَدْ ذَکَرَهَا قَبْلَکَ رِجَالٌ فَذَکَرْتُ ذَلِکَ لَهَا فَرَأَیْتُ الْکَرَاهَهَ فِی وَجْهِهَا وَ لَکِنْ عَلَی رِسْلِکَ حَتَّی أَخْرُجَ إِلَیْکَ فَدَخَلَ عَلَیْهَا فَقَامَتْ فَأَخَذَتْ رِدَاءَهُ وَ نَزَعَتْ نَعْلَیْهِ وَ أَتَتْهُ بِالْوَضُوءِ فَوَضَّأَتْهُ بِیَدِهَا وَ غَسَلَتْ رِجْلَیْهِ ثُمَّ قَعَدَتْ فَقَالَ لَهَا یَا فَاطِمَهُ فَقَالَتْ لَبَّیْکَ لَبَّیْکَ حَاجَتُکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ مَنْ قَدْ عَرَفْتِ قَرَابَتَهُ وَ فَضْلَهُ وَ إِسْلَامَهُ وَ إِنِّی قَدْ سَأَلْتُ رَبِّی أَنْ یُزَوِّجَکِ خَیْرَ خَلْقِهِ وَ أَحَبَّهُمْ إِلَیْهِ وَ قَدْ ذَکَرَ مِنْ أَمْرِکِ شَیْئاً فَمَا تَرَیْنَ فَسَکَتَتْ وَ لَمْ تُوَلِّ وَجْهَهَا وَ لَمْ یَرَ فِیهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله کَرَاهَهً فَقَامَ وَ هُوَ یَقُولُ اللَّهُ أَکْبَرُ سُکُوتُهَا إِقْرَارُهَا فَأَتَاهُ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ زَوِّجْهَا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ رَضِیَهَا لَهُ وَ رَضِیَهُ لَهَا قَالَ عَلِیٌّ فَزَوَّجَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ثُمَّ أَتَانِی فَأَخَذَ بِیَدِی فَقَالَ قُمْ بِسْمِ اللَّهِ وَ قُلْ عَلَی بَرَکَهِ اللَّهِ وَ مَا شَاءَ اللَّهُ لا قُوَّهَ إِلَّا بِاللَّهِ تَوَکَّلْتُ عَلَی اللَّهِ ثُمَّ جَاءَنِی حَتَّی أَقْعَدَنِی عِنْدَهَا علیها السلام ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهُمَا أَحَبُّ خَلْقِکَ إِلَیَّ فَأَحِبَّهُمَا وَ بَارِکْ فِی ذُرِّیَّتِهِمَا وَ اجْعَلْ عَلَیْهِمَا مِنْکَ حَافِظاً وَ إِنِّی أُعِیذُهُمَا بِکَ وَ ذُرِّیَّتَهُمَا مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از ضحاک بن مزاحم نقل می کند که گفت: ازحضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «یک روز ابوبکر و عمر نزد من آمدند و گفتند که کاش پیش رسول خدا می رفتی و درباره ازدواج فاطمه گفتگو می کردی. وقتی که من نزد پیامبر خدا رفتم و آن بزرگوار مرا دید، خندید و گفت: «یا اباالحسن! آیا برای حاجتی که داری نزد

من آمـده ای؟» من خویشاونـدی و پیشـقدمی در اسـلام و یاری های خود به آن حضـرت و جهادهایی را که در راه خـدا کرده بودم، برای آن حضـرت شـرح دادم. پیغمبر اکرم فرمود: «یـا علی! راست می گویی. مقام تو بالاتر از این است که ذکر کردی.» گفتم: «یـا رسول اللَّه! فـاطمه زهرا را به همسـری من درآور!» گفت: «یـا علی! قبل از تو چنـد نفر دیگر این درخواست را از من کرده اند، ولی هر بار که به فاطمه می گفتم اظهار بی میلی می کرد. لختی بمان تا من نزد او بروم و برگردم.»

هنگامی که رسول خـدا صـلی اللَّه علیه و آله نزد فاطمه اطهر رفت، آن بانو از جای بر خاست، عبای پـدر خود را گرفت، نعلین های آن حضـرت را از پا خارج کرد، آب آورد و پاهای آن حضرت را با دست های خود شستشو کرد و آنگاه نشست. پیغمبر خدا فرمود: «ای فاطمه!» گفت: «لبیک یا رسول اللَّه!» گفت: «تو خود از خویشاوندی، فضایل و پیشـقدمی علی بن ابی طالب در اسلام آگاهی. من از خدای سبحان خواسته ام که ترا به همسری بهترین و محبوب ترین خلق خود درآورد. علی درباره ازدواج با تو با من سـخن گفته. تو چه صـلاح می دانی؟» فاطمه اطهر ساکت شـد و صورت خود را از پیغمبر خـدا بر نگردانیـد. رسول خـدا عـدم رضایت فاطمه را از صورتش دریافت، از این روی برخاست و فرمود: «اللَّه اکبر! سـکوت فاطمه دلیل بر رضایت وی خواهد بود.»

پس از این مـاجرا جبرئیـل نزد پیـامبر اکرم آمـد و گفت: «یا محمّـد! فاطمه را به نکاح حضـرت علی بن ابی طالب درآور، زیرا خـدا راضـی اسـت کـه زهرا برای علی و علی برای زهرا باشـد.» حضـرت امیر می فرمایـد: «رسـول خـدا فـاطمه را به نکـاح من درآورد، آنگاه نزد من آمد، دستم را گرفت و فرمود: «بسم اللَّه! برخیز و این دعا را بخوان: «علی برکه اللَّه، و ما شاءَ اللَّهُ، لا قُوَّهَ إِلَّا بِـاللَّهِ، تَوَکَّلْتُ عَلَی اللَّهِ!» سـپس مرا آورد و نزد حضـرت زهرای اطهر نشانیـد. آنگاه فرمود: «بار خـدایا! اینان نزد من محبوب ترین خلق تونـد. تو ایشان را دوست داشـته باش و خیر و برکت به فرزنـدانشان عطا بفرما و ایشان را محفوظ بدار. پروردگارا! من ایشان و ذریه ایشان را از شر شیطان رجیم به تو می سپارم.»

**[ترجمه]

بیان

الرسل بالکسر التأنی و الرفق.

ص: ۹۳

**[ترجمه]«رِسل» با كسره، به معناى تأنّى و رفق است.

**[ترجمه]

«۵»

ما، [الأمالى للشيخ الطوسى] جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِى غَالِبٍ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الزُّرَارِيِّ عَنْ خَالِهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ دَاوُدَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله عَلِيّاً فَاطِمَةَ عليها السلام دَخَلَ عَلَيْهَا وَ هِيَ تَبْكِي فَقَالَ لَهَا مَا يُبْكِيكِ فَوَ اللَّهِ لَوْ كَانَ فِى أَهْلِ بَيْتِى خَيْرٌ مِنْهُ زَوَّجْتُكِ وَ مَا أَنَا زَوَّجْتُكِ وَ لَكِنَّ اللَّهَ زَوَّجَكِ وَ أَصْدَقَ عَنْكِ الْخُمُسَ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله قُمْ فَبِعِ الدِّرْعَ فَقُمْتُ فَبِعْتُهُ وَ أَخَذْتُ الثَّمَنَ وَ دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَسَكَبْتُ الدَّرَاهِمَ فِى حَجْرِهِ فَلَمْ يَسْأَلْنِى كَمْ هِيَ وَ لَا أَنَا أَخْبَرْتُهُ ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً وَ دَعَا بِلَالًا فَأَعْطَاهُ فَقَالَ ابْتَعْ لِفَاطِمَةَ طِيباً ثُمَّ قَبَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله مِنَ الدَّرَاهِمِ بِكِلْتَا يَدَيْهِ فَأَعْطَاهُ أَبَا بَكْرٍ وَ قَالَ ابْتَعْ لِفَاطِمَةَ مَا يُصْلِحُهَا مِنْ ثِيَابٍ وَ أَثَاثِ الْبَيْتِ وَ أَرْدَفَهُ بِعَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ وَ بِعِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَحَضَرُوا السُّوقَ فَكَانُوا يَعْتَرِضُونَ الشَّيْ ءَ مِمَّا يُصْلِحُ فَلَا يَشْتَرُونَهُ حَتَّى يَعْرِضُوهُ عَلَى أَبِى بَكْرٍ فَإِنِ اسْتَصْلَحَهُ اشْتَرَوْهُ فَكَانَ مِمَّا اشْتَرَوْهُ قَمِيصٌ بِسَبْعَةِ دَرَاهِمَ وَ خِمَارٌ بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ وَ قَطِيفَةٌ سَوْدَاءُ خَيْبَرِيَّةٌ وَ سَرِيرٌ مُزَمَّلٌ بِشَرِيطٍ وَ فِرَاشَيْنِ مِنْ خَيْشِ مِصْرَ حَشْوُ أَحَدِهِمَا لِيفٌ وَ حَشْوُ الْآخَرِ مِنْ جِزِّ الْغَنَمِ وَ أَرْبَعَ مَرَافِقَ مِنْ أَدَمِ الطَّائِفِ حَشْوُهَا إِذْخِرٌ وَ سِتْرٌ مِنْ صُوفٍ وَ حَصِيرٌ هَجَرِيٌّ (۱) وَ رَحًى لِلْيَدِ وَ مِخْضَبٌ مِنْ نُحَاسٍ وَ سِقَاءٌ مِنْ أَدَمٍ وَ قَعْبٌ لِلَّبَنِ وَ شَنٌّ لِلْمَاءِ وَ مِطْهَرَةٌ مُزَفَّتَةٌ(۲) وَ جَرَّةٌ خَضْرَاءُ وَ كِيزَانُ خَزَفٍ حَتَّى إِذَا اسْتَكْمَلَ الشِّرَاءَ حَمَلَ أَبُو بَكْرٍ بَعْضَ الْمَتَاعِ وَ حَمَلَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الَّذِينَ كَانُوا مَعَهُ الْبَاقِيَ فَلَمَّا عَرَضَ الْمَتَاعَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله جَعَلَ يُقَلِّبُهُ بِيَدِهِ وَ يَقُولُ بَارَكَ اللَّهُ لِأَهْلِ الْبَيْتِ

۱- ۱. قال الفيروزآبادى: هجر محركه بلده باليمن بينه و بين عثر يوم و ليله مذكر مصروف و قد يؤنث و يمنع و النسبه هجرى و هاجرى و اسم لجميع ارض البحرين، و قريه كانت قرب المدينه.

۲- ۲. المزفت: المطلى بالزفت.

قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام فَأَقَمْتُ بَعْدَ ذَلِكَ شَهْراً أُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَرْجِعُ إِلَى مَنْزِلِي وَ لَا أَذْكُرُ شَيْئاً مِنْ أَمْرِ فَاطِمَةَ عليها السلام ثُمَّ قُلْنَ أَزْوَاجُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ لَا نَطْلُبُ لَكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله دُخُولَ فَاطِمَةَ عَلَيْكَ فَقُلْتُ افْعَلْنَ فَدَخَلْنَ عَلَيْهِ فَقَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ خَدِيجَةَ بَاقِيَةٌ لَقَرَّتْ عَيْنُهَا بِزِفَافِ فَاطِمَةَ وَ إِنَّ عَلِيّاً يُرِيدُ أَهْلَهُ فَقَرَّ عَيْنَ فَاطِمَةَ بِبَعْلِهَا وَ اجْمَعْ شَمْلَهَا وَ قَرَّ عُيُونَنَا بِذَلِكَ فَقَالَ فَمَا بَالُ عَلِيٍّ لَا يَطْلُبُ مِنِّي زَوْجَتَهُ فَقَدْ كُنَّا نَتَوَقَّعُ ذَلِكَ مِنْهُ قَالَ عَلِيٌّ فَقُلْتُ الْحَيَاءُ يَمْنَعُنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْتَفَتَ إِلَى النِّسَاءِ فَقَالَ مَنْ هَاهُنَا فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ أَنَا أُمُّ سَلَمَةَ وَ هَذِهِ زَيْنَبُ وَ هَذِهِ فُلَانَةُ وَ فُلَانَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله هَيِّئُوا لِابْنَتِي وَ ابْنِ عَمِّي فِي حُجَرِي بَيْتاً فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فِي أَيِّ حُجْرَةٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ فِي حُجْرَتِكِ وَ أَمَرَ نِسَاءَهُ أَنْ يُزَيِّنَّ وَ يُصْلِحْنَ مِنْ شَأْنِهَا قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَسَأَلْتُ فَاطِمَةَ هَلْ عِنْدَكِ طِيبٌ ادَّخَرْتِيهِ لِنَفْسِكِ قَالَتْ نَعَمْ فَأَتَتْ بِقَارُورَةٍ فَسَكَبَتْ مِنْهَا فِي رَاحَتِي فَشَمِمْتُ مِنْهَا رَائِحَةً مَا شَمِمْتُ مِثْلَهَا قَطُّ فَقُلْتُ مَا هَذَا فَقَالَتْ كَانَ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ يَدْخُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَيَقُولُ لِي يَا فَاطِمَةُ هَاتِي الْوِسَادَةَ فَاطْرَحِيهَا لِعَمِّكِ فَأَطْرَحُ لَهُ الْوِسَادَةَ فَيَجْلِسُ عَلَيْهَا فَإِذَا نَهَضَ سَقَطَ مِنْ بَيْنِ ثِيَابِهِ شَيْءٌ فَيَأْمُرُنِي بِجَمْعِهِ فَسَأَلَ عَلِيٌّ عليه السلام رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ هُوَ عَنْبَرٌ يَسْقُطُ مِنْ أَجْنِحَةِ جَبْرَئِيلَ قَالَ عَلِيٌّ ثُمَّ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ يَا عَلِيُّ اصْنَعْ لِأَهْلِكَ طَعَاماً فَاضِلًا ثُمَّ قَالَ مِنْ عِنْدِنَا اللَّحْمُ وَ الْخُبْزُ وَ عَلَيْكَ التَّمْرُ وَ السَّمْنُ فَاشْتَرَيْتُ تَمْراً وَ سَمْناً فَحَسَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله عَنْ ذِرَاعِهِ وَ جَعَلَ يَشْدَخُ التَّمْرَ فِي السَّمْنِ حَتَّى اتَّخَذَهُ حَيْساً وَ بَعَثَ إِلَيْنَا كَبْشاً سَمِيناً فَذُبِحَ وَ خُبِزَ لَنَا خُبْزٌ كَثِيرٌ ثُمَّ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله ادْعُ مَنْ أَحْبَبْتَ فَأَتَيْتُ الْمَسْجِدَ وَ هُوَ مُشْحَنٌ بِالصَّحَابَةِ فأحييت [فَحَيِيتُ] أَنْ أُشْخِصَ قَوْماً وَ أَدَعَ قَوْماً ثُمَّ صَعِدْتُ عَلَى رَبْوَةٍ هُنَاكَ وَ نَادَيْتُ أَجِيبُوا إِلَى وَلِيمَةِ فَاطِمَةَ فَأَقْبَلَ النَّاسُ أَرْسَالًا فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْ كَثْرَةِ النَّاسِ وَ قِلَّةِ

الطَّعَامِ فَعَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا تَدَاخَلَنِی فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِنِّی سَأَدْعُو اللَّهَ بِالْبَرَکَهِ قَالَ عَلِيٌّ فَأَکَلَ الْقَوْمُ عَنْ آخِرِهِمْ طَعَامِی وَ شَرِبُوا شَرَابِی وَ دَعَوْا لِی بِالْبَرَکَهِ وَ صَدَرُوا وَ هُمْ أَکْثَرُ مِنْ أَرْبَعَهِ آلَافِ رَجُلٍ وَ لَمْ يَنْقُصْ مِنَ الطَّعَامِ شَیْ ءٌ ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِالصِّحَافِ فَمُلِئَتْ وَ وَجَّهَ بِهَا إِلَی مَنَازِلِ أَزْوَاجِهِ ثُمَّ أَخَذَ صَحْفَهً وَ جَعَلَ فِيهَا طَعَاماً وَ قَالَ هَذَا لِفَاطِمَهَ وَ بَعْلِهَا حَتَّی إِذَا انْصَرَفَتِ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله يَا أُمَّ سَلَمَهَ هَلُمِّی فَاطِمَهَ فَانْطَلَقَتْ فَأَتَتْ بِهَا وَ هِیَ تَسْحَبُ أَذْيَالَهَا وَ قَدْ تَصَبَّبَتْ عَرَقاً حَيَاءً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَثَرَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَقَالَکِ اللَّهُ الْعَثْرَهَ فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَلَمَّا وَقَفَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ کَشَفَ الرِّدَاءَ عَنْ وَجْهِهَا حَتَّی رَآهَا عَلِيٌّ علیه السلام ثُمَّ أَخَذَ يَدَهَا فَوَضَعَهَا فِی يَدِ عَلِيٍّ علیه السلام وَ قَالَ بَارَکَ اللَّهُ لَکَ فِی ابْنَهِ رَسُولِ اللَّهِ يَا عَلِيُّ نِعْمَ الزَّوْجَهُ فَاطِمَهُ وَ يَا فَاطِمَهُ نِعْمَ الْبَعْلُ عَلِيٌّ انْطَلِقَا إِلَی مَنْزِلِکُمَا وَ لَا تُحْدِثَا أَمْراً حَتَّی آتِيَکُمَا قَالَ عَلِيٌّ فَأَخَذْتُ بِيَدِ فَاطِمَهَ وَ انْطَلَقْتُ بِهَا حَتَّی جَلَسَتْ فِی جَانِبِ الصُّفَّهِ وَ جَلَسْتُ فِی جَانِبِهَا وَ هِیَ مُطْرِقَهٌ إِلَی الْأَرْضِ حَيَاءً مِنِّی وَ أَنَا مُطْرِقٌ إِلَی الْأَرْضِ حَيَاءً مِنْهَا ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ مَنْ هَاهُنَا فَقُلْنَا ادْخُلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَرْحَباً بِکَ زَائِراً وَ دَاخِلًا فَدَخَلَ فَأَجْلَسَ فَاطِمَهَ مِنْ جَانِبِهِ ثُمَّ قَالَ يَا فَاطِمَهُ ايتِينِی بِمَاءٍ فَقَامَتْ إِلَی قَعْبٍ فِی الْبَيْتِ فَمَلَأَتْهُ مَاءً ثُمَّ أَتَتْهُ بِهِ فَأَخَذَ جُرْعَهً فَتَمَضْمَضَ بِهَا ثُمَّ مَجَّهَا فِی الْقَعْبِ ثُمَّ صَبَّ مِنْهَا عَلَی رَأْسِهَا ثُمَّ قَالَ أَقْبِلِی فَلَمَّا أَقْبَلَتْ نَضَحَ مِنْهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهَا ثُمَّ قَالَ أَدْبِرِی فَأَدْبَرَتْ فَنَضَحَ مِنْهُ بَيْنَ کَتِفَيْهَا ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ هَذِهِ ابْنَتِی وَ أَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ اللَّهُمَّ وَ هَذَا أَخِی وَ أَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَکَ وَلِيّاً وَ بِکَ حَفِيّاً وَ بَارِکْ لَهُ فِی أَهْلِهِ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ ادْخُلْ بِأَهْلِکَ بَارَکَ اللَّهُ لَکَ وَ رَحْمَتُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ عَلَيْکُمْ ... إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

**[ترجمه]امالی طوسی: همچنین از حضرت صادق آل محمّد صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «هنگامی که پیغمبر معظم اسلام فاطمه اطهر را به عقد علی بن ابی طالب درآورد و نزد فاطمه آمد، دید آن بانو گریان است. فرمود: «برای چه گریانی! به خدا قسم اگر در میان اهل بیت من کسی از علی بهتر می بود، من تو را به عقد او در می آوردم. نه اینکه من تو را تزویج کرده باشم، بلکه خدا تو را برای علی تزویج کرده و مادامی که آسمان ها و زمین برقرار باشند، خمس را به جای مهریه تو قرار داده است.»

حضرت امیر می فرماید: «پیغمبر خدا به من فرمود که برخیز و برو زره خود را بفروش. من برخاستم و رفتم زره خود را فروختم، پول آن را گرفتم و به حضور پیامبر اکرم آوردم. آن بزرگوار پول ها را در کنار خود ریخت و از من نپرسید که چه مبلغ پول است. من هم چیزی به آن حضرت نگفتم. سپس بلال را خواست، یک مشت از آن پول ها را برگرفت و به وی داد و فرمود: «با این پول برای فاطمه عطر خریداری کن.» بعد هر دو مشت خود را از آن پول ها پر کرد، آن را به ابوبکر داد و به وی فرمود: «با این پول برای فاطمه لباس و اثاثیه منزل خریداری کن.»

آنگاه عمار بن یاسر و گروه دیگری از اصحاب را همراه ابوبکر روانه کرد. هنگامی که آنها وارد بازار شدند، اشیایی را که به دنبالش بودند انتخاب می کردند، ولی نمی خریدند تا ابوبکر آنها را پسند کند، آنگاه آنها را خریداری می کردند.»

یک پیراهن به مبلغ هفت درهم؛ یک نقاب به مبلغ چهار درهم؛ یک قطیفه مشکی خیبری؛ یک تخت که وسط آن را با لیف خرما بافته بودند؛ دو عدد تشک که یکی از آنها را از لیف خرما و دیگری را از پشم پر کرده بودند؛ تعداد چهار متکا از پوست طائف که وسط آنها را با علف اذخر پر کرده بودند؛ یک پرده پشمی؛ یک حصیر حجری؛ یک آسیای دستی؛ یک

بـادیه مسـی؛ یـک ظرف آبخوری که از پوست ساخته شـده بود؛ یک کاسه چوبی برای شـیر؛ یک مشک آب؛ یک آفتابه قیر اندود؛ یک سبوی سبز و چند کوزه سفالی.

هنگامی که اشـیای مـذکور را خریدند، ابوبکر مقداری از آنها را برداشت و بقیه آنها را هم اصـحاب پیامبر خدا برداشـتند و به طرف منزل رسول اکرم رفتند. وقتی که آنها را به رسول خدا عرضه کردند، آن حضرت آنها را با دست مبارک خود زیر و رو می کرد و می فرمود: «خدا اینها را برای اهل بیت من مبارک گرداند!» حضـرت علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرماید: «من پس از این مـاجرا به مـدت یـک مـاه بـا پیغمبر معظم اسـلام نماز می خوانـدم و به منزل خویش بازمی گشـتم، بی آنکه درباره فاطمه اطهر چیزی به رسول خدا بگویم. تا اینکه زنان پیامبر اکرم به من گفتند: «می خواهی ما از حضرت رسول اکرم خواهش کنیم که فـاطمه را در اختیـار تو بگـذارد؟» گفتم بلی. وقتی آنها به حضور رسول مشـرف شدنـد، ام ایمن گفت: «یا رسول اللّٰه! اگر خدیجه کبرا زنده بود چشـمش به خاطر عروسی فاطمه زهرا روشن می شد. علی بن ابی طالب علیه السّلام دوست دارد که فـاطمه را ببرد. مـا تقاضـا داریم چشم فـاطمه را به علی روشن کنی و ایشان را در اختیار یکـدیگر بگـذاری تا چشم های ما هم روشن گردد.

رسول اعظم فرمود: «پس چرا علی زوجه خود را از من مطالبه نمی کند، در صورتی که من انتظار داشتم علی این کار را کند؟» من گفتم: «یـا رسـول اللّٰه! من از شـما خجـالت می کشـیدم.» سـپس آن بزرگـوار رو به سـوی زنـان کرد و فرمود: «چه کسـانی اینجاینـد؟»ام سـلمه گفت: «من و زینب و فلاـن و فلاـن.» فرمود: «یکی از حجره های مرا برای پسـر عمویم علی و دخترم فاطمه زهرا آماده کنیـد.» ام سـلمه گفت: «کـدام حجره یا رسول اللّٰه؟» فرمود: «حجره تو.» آنگاه به زنان خویش دسـتور داد تا خود را آراستند و لوازم عروسی زهرای اطهر را مهیا کردند.

ام سـلمه می گویـد: «من به فـاطمه اطهر گفتم آیـا برای خود عطری تهیه کرده ای؟» فرمود آری. فـاطمه زهرا یـک شـیشه عطر آورد و مقداری از آن در دست من ریخت. آن عطر شمیم خوشی داشت که من هرگز بویی نظیر آن را نبوییده بودم .

از فـاطمه پرسـیدم: «این عطر را از کجـا آورده ای؟» فرمـود: «هر گـاه دحیه کلبی به حضـور رسـول خـدا مشـرف می شـد، آن حضرت به من می فرمود که برای عموی خود پشتی بگذار. بعد از آنکه برایش پشتی می گذاشتم، چیزی از میان لباس های او فرو می ریخت و به من دسـتور می داد که آن را جمع کنم.» حضـرت علی بن ابی طالب از رسول خدا پرسـید: «این چیست که فرو می ریزد؟» فرمود: «عنبری است که از بال های جبرئیل فرو می ریزد.»

حضرت علی علیه السّلام می فرماید: «پیامبر معظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله به من فرمود: «یا علی! غذای فراوانی برای عروسی و اهـل و عیـال خود درست کن! یـا علی! گوشت و نـان به عهـده ما، خرما و روغن هم به عهـده تو.» من رفتم مقـداری خرما و روغن خریدم. پیغمبر معظم اسلام آستین های خود را بالا زد، خرماها را خرد کرد و در میان روغن ریخت و با آن غذایی طبخ کرد که به عربی آن را خبیص می نامند. آنگاه گوسفند فربهی نیزبه ما عطا کرد و نان فراوانی را تدارک دید.

آنگاه حضرت رسول به من فرمود: «هر کسی را که دوست داری برای صرف غذای عروسی خود دعوت کن.» من وارد مسجد که تمام صـحابه در آن حضور داشتند شدم. خجالت کشیدم که گروهی را دعوت کنم و گروهی دیگر را دعوت نکنم. از این

روی بالای یک بلندی که در آنجا بود رفتم و ندا در دادم که بیایید و از ولیمه عروسی فاطمه بهره مند شوید! جمعیت زیادی از مردم آمدند. من از کثرت جمعیت و کمبود غذا خجالت می کشیدم. وقتی پیغمبر از دلیل خجلت من آگاه شد فرمود: «یا علی! من دعا می کنم که خدا به غذای شما برکت دهد.»

علی علیه السّلام می فرماید: «جمعیت که بیشتر از چهار هزار نفر بودند، تا آخرین نفر از غذا و آب خوردند و آشامیدند تا همه سیر شدند و باز هم غذا اضافه آمد. آنان برای من دعای خیر و برکت کردند. آنگاه پیغمبر اعظم اسلام دستور فرمود کاسه هایی را پر از غذا کنند و آنها را برای زنان خویش عطا کرد. سپس آن بزرگوار کاسه ای را پر از غذا کرد و فرمود: «این هم برای فاطمه و شوهرش.»

نزدیکی های غروب حضرت رسول به ام سلمه فرمود که فاطمه زهرا را بیاورد. ام سلمه رفت و حضرت زهرا آورد. پر لباس های آن حضرت به زمین کشیده می شد و به قدری از روی پدر بزرگوارش خجالت می کشید که یک بار به زمین خورد. پیامبر خدا به او فرمود: «خدا تو را در دنیا و آخرت از زمین خوردن نگه دارد.» موقعی که فاطمه اطهر مقابل پدر خود رسید، رسول خدا نقاب را از صورت آن بانو برداشت تا حضرت علی سیمای آن شفیعه روز جزا را ببیند. سپس حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله دست فاطمه عزیز را گرفت، دستش را در میان دست امیرالمؤمنین گذاشت و فرمود: «یا علی! خدا قدم این دختر پیغمبر را برای تو مبارک کند! یا علی! فاطمه خوب زوجه ای است، ای فاطمه! علی خوب شوهری است. حال به خانه روید و عملی انجام ندهید تا خود بیایم.»

حضرت امیر می فرماید: «من دست فاطمه را گرفتم و به طرف خانه رفتیم. وقتی به آنجا رسیدیم وی گوشه ای نشست و من هم کنار او نشستم. من و فاطمه هر کدام به این دلیل که از یکدیگر خجالت می کشیدیم، به زمین نگاه می کردیم. سپس پیامبر خدا آمد و فرمود: «چه کسی اینجاست؟» گفتیم: «یا رسول اللَّه! بفرمایید، بسیار خوش آمدید!» رسول خدا وارد شد، فاطمه اطهر را در یک طرف خود نشاند و به وی فرمود: «مقداری آب برایم بیاور.»

فاطمه زهرا برخاست، ظرفی را پر از آب کرد و به حضور آن حضرت آورد. رسول خدا مقداری از آن آب را در دهان مبارک خود ریخت و پس از مضمضه کردن آب، دوباره آن را در کاسه ریخت و پس از آنکه مقداری از آب کاسه را به سر فاطمه اطهر ریخت به بانو فرمود: «نزدیک من بیا!» وقتی نزدیک آمد مقداری از آن آب را در میان پستان های آن بانو پاشید. سپس به او فرمود که برگردد. وقتی برگشت مقدار دیگری از آن آب را در میان دو کتف وی پاشید و فرمود: «بار خدایا! این دخترم محبوب ترین خلق است نزد من. پروردگارا! این علی برادر من است که محبوب ترین مخلوق است نزد من. بار خدایا! این علی را ولی و مطیع خود قرار بده و اهل و عیالش را برایش مبارک بگردان!» پس از این سخنان فرمود: «یا علی! اکنون نزد زوجه ات برو! برکت و رحمت خدا که پسندیده و با عظمت است بر شما اهل بیت باد!»

**[ترجمه]

بیان

مزمل أی ملفوف و الشریط خوص مفتول یشرط به السریر و نحوه

ص: ۹۶

و قال الفیروزآبادی الخیش ثیاب فی نسجها رقه و خیوطها غلاظ من مشاقه الکتان أو من أغلظ العصب قوله من جز الغنم بالکسر أی الصوف الذی جز من الغنم و المخضب کمنبر المرکن.

قوله فقر عین فاطمه ظاهره أنه بصیغه الأمر بناء علی أن مجرده یکون متعدیا أیضا لکنه لم یرد فیما عندنا من کتب اللغه.

و قال الجوهری جمع الله شملهم أی ما تشتت من أمرهم و شتت الله شمله أی ما اجتمع من أمره و قال الشدخ کسر الشی ء الأجوف و قال الحیس هو تمر یخلط بسمن و أقط و السحب الجر و القعب قدح من خشب قوله صلی الله علیه و آله و بک حفیا قال الجوهری تقول حفیت به بالکسر أی بالغت فی إکرامه و إلطافه انتهی أی مطیعا لک غایه الإطاعه أو مشفقا علی الخلق ناصحا لهم بسبب إطاعه أمرک.

**[ترجمه]«مزمّل» یعنی ملفوف (پیچیده شده). «شریط» برگ درخت خرماست که به شکل مفتولی درآمده و با آن تخت و مانند آن بسته می شود.

فیروز آبادی گوید: «خیش» پارچه هایی است که در بافت آن لطافتی است و نخ های آن کلفت است از پارچه های کتان پس از رسیدن آن و یا از رشته های پارچه ای کلفت.

من جزّ الغنم: با کسره یعنی پشمی از گوسفند بریده می شود و «مخضب» مانند منبر به معنای مرکن است، مرکن یعنی طشت.

فقّر عین فاطمه: ظاهر آن این است که به صیغه امر است، بنابر اینکه ثلاثی مجرد آن نیز متعدی باشد ولی در کتاب های لغتی که ما داریم متعدّی نیامده است.

جوهری گوید: «شدخ» شکستن چیز توخالی است و نیز گوید: «حین» خرمایی است که با روغن و پنیر مخلوط شده است. «سحب» به معنای کشیدن است. «قعب» کاسه چوبی است،

بک حفیّاً: جوهری گوید: می گویی «حفیت به» با کسره یعنی در تکریم و لطف به او مبالغه کردم.

بنابر این «حفّنابک» یعنی مطیع تو در نهایت اطاعت و یا با محبّت به خلق و خیر خواهی آنان به سبب اطاعت از دستور تو.

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی غَالِبٍ الزُّرَارِیِّ عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنِ الْخَیْبَرِیِّ عَنْ یُونُسَ بْنِ ظَبْیَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لِفَاطِمَهَ مَا کَانَ لَهَا کُفْوٌ عَلَی الْأَرْضِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از یونس بن ظبیان روایت می کند که از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «اگر خدا

حضرت علی بن ابی طالب را خلق نمی کرد، در سراسر زمین کفو و همسری برای فاطمه زهرا پیدا نمی شد .»

**[ترجمه]

«۷»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] رُوِیَ: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام دَخَلَ بِفَاطِمَهَ بَعْدَ وَفَاهِ أُخْتِهَا رُقَیَّهَ زَوْجِهِ عُثْمَانَ بِسِتَّهَ عَشَرَ یَوْماً وَ ذَلِکَ بَعْدَ رُجُوعِهِ مِنْ بَدْرٍ وَ ذَلِکَ لِأَیَّامٍ خَلَتْ مِنْ شَوَّالٍ وَ رُوِیَ أَنَّهُ دَخَلَ بِهَا یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ لِسِتٍّ خَلَوْنَ مِنْ ذِی الْحِجَّهِ وَ اللَّهُ تَعَالَی أَعْلَمُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: همچنین نقل می کند که علی بن ابی طالب علیه السّلام، شانزده روز بعد از رحلت رقیه خواهر حضرت زهرا علیها السّلام، با فاطمه اطهر عروسی کرد. این عروسی در چند روزی که از ماه شوال می گذشت و علی علیه السّلام تازه از جنگ بدر مراجعت کرده بود انجام گرفت. بنا به روایتی حضرت علی در روز سه شنبه که ششم ماه ذیحجه بود عروسی کرد. و خدای متعال می داند.

**[ترجمه]

«۸»

ل، [الخصال] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْعَدَوِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ یَحْیَی الْحِمَّانِیِّ عَنْ قَیْسِ بْنِ الرَّبِیعِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَایَهَ بْنِ رِبْعِیٍّ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَرِضَ مَرَضَهُ فَأَتَتْهُ فَاطِمَهُ علیها السلام تَعُودُهُ وَ هُوَ نَاقِهٌ (۱)

مِنْ مَرَضِهِ فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْجُهْدِ

ص: ۹۷

۱- ۱. یقال: نقه المریض من علته إذا بری ء و أفاق لکن فیه ضعف لم یرجع الی کمال قوته بعد، فهو ناقه.

وَ الضَّعْفِ خَنَقَتْهَا الْعَبْرَةُ حَتَّى جَرَتْ دَمْعَتُهَا عَلَى خَدِّهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لَهَا يَا فَاطِمَةُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكْرُهُ اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَارَ مِنْهَا بَعْلَكِ فَأَوْحَى إِلَيَّ فَأَنْكَحْتُكَهُ أَ مَا عَلِمْتِ يَا فَاطِمَةُ أَنَّ لِكَرَامَةِ اللَّهِ إِيَّاكِ زَوَّجَكِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً قَالَ فَسُرَّتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ عليها السلام وَ اسْتَبْشَرَتْ بِمَا قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَأَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَنْ يَزِيدَهَا مَزِيدَ الْخَيْرِ كُلِّهِ مِنَ الَّذِي قَسَمَهُ اللَّهُ لَهُ وَ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ لِعَلِيٍّ ثَمَانُ خِصَالٍ إِيمَانُهُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ عِلْمُهُ وَ حِكْمَتُهُ وَ زَوْجَتُهُ وَ سِبْطَاهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ أَمْرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهْيُهُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ قَضَاؤُهُ بِكِتَابِ اللَّهِ يَا فَاطِمَةُ إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ أُعْطِينَا سَبْعَ خِصَالٍ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ قَبْلَنَا وَ لَا يُدْرِكُهَا أَحَدٌ مِنَ الْآخِرِينَ بَعْدَنَا نَبِيُّنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ هُوَ أَبُوكِ وَ وَصِيُّنَا خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ هُوَ بَعْلُكِ وَ شَهِيدُنَا سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ هُوَ حَمْزَةُ عَمُّ أَبِيكِ وَ مِنَّا مَنْ لَهُ جَنَاحَانِ يَطِيرُ بِهِمَا فِي الْجَنَّةِ وَ هُوَ جَعْفَرٌ وَ مِنَّا سِبْطَا هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ هُمَا ابْنَاكِ.

**[ترجمه]خصال: از ابو ایوب انصاری روایت می کند که گفت: «یک بار پیغمبر اکرم اسلام بیمار شد و فاطمه زهرا در مدتی که رسول خدا دوره نقاهت را طی می کرد، به عیادت پدرش آمد. هنگامی که ضعف و ناتوانی پیامبر اکرم را مشاهده کرد، چنان محزون و دلشکسته شد که اشک از گونه های مبارکش جاری شد. پیغمبر اکرم به حضرت زهرا فرمود: «خدای علیم عنایتی به زمین کرد و شوهر تو را انتخاب کرد. آنگاه به من وحی کرد تا تو را به نکاح او در آوردم.ای فاطمه! آیا نمی دانی که خدا تو را گرامی داشته؟ زیرا تو را به همسری علی درآورده که در اسلام آوردن پیشقدم همگان است، حلمش سرآمد و علمش فراتر از دیگران است؟»

فاطمه اطهر پس از شنیدن این مژده بسیار شادمان شد. پیغمبر اعظم اسلام بر آن شد خصالی را که خدا به علی بن ابی طالب نصیب کرده، بیشتر برای فاطمه شرح دهد. از این روی فرمود: «ای فاطمه! حضرت علی بن ابی طالب دارای هشت خصلت است: به خدا ایمان دارد؛ دارای علم است؛ حکمت دارد؛ زوجه ای مثل تو و فرزندانی چون حسن و حسین دارد؛ دارای مقام امر به معروف است؛ نهی از منکر می کند و قضاوت هایش طبق قرآن مجید است. ای فاطمه! ما اهل بیتی هستیم که خدا هفت خصلت به ما عطا کرده که آن هفت خصلت را پیش از ما به هیچ کس عطا نفرموده است و بعد از ما نیز هیچ کس به این خصلت ها نخواهد رسید. این هفت خصلت عبارتند از: پیغمبر ما که پدر تو باشد، بهترین پیامبران است؛ وصی پیغمبر ما که شوهرت علی باشد، بهترین اوصیا است؛ حضرت حمزه که عموی پدر تو است، بزرگ شهیدان و از ما است؛ جعفر طیار که با دو بال خود در بهشت پرواز می کند از ماست و حسنین که فرزندان و دو سبط این امت به شمار می روند، از ما هستند.»

**[ترجمه]

«۹»

لی، [الأمالی للصدوق] أَبِي وَ الْعَطَّارُ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى آخَى بَيْنِي وَ بَيْنَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ زَوَّجَهُ ابْنَتِي مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَاوَاتِهِ وَ أَشْهَدَ عَلَى ذَلِكَ مُقَرَّبِي مَلَائِكَتِهِ وَ جَعَلَهُ لِي وَصِيّاً وَ خَلِيفَةً فَعَلِيٌّ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهُ مُحِبُّهُ مُحِبِّي وَ مُبْغِضُهُ مُبْغِضِي وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ بِمَحَبَّتِهِ.

**[ترجمه]امالی صدوق: از ابن عباس، از رسول خدا روایت می کند که فرمود: «خدای سبحان بین من و علی بن ابی طالب عقد برادری قرار داد؛ دخترم فاطمه را در بالای آسمان های هفتگانه به نکاح علی درآورد و ملائکه مقربین را شهود این ازدواج قرار داد و علی را وصی و خلیفه من کرد. پس علی از من و من از علی هستم. دوست علی دوست من، و دشمن وی دشمن من خواهد بود. ملائکه مقربین به وسیله محبت علی بن ابی طالب به خدا تقرب می جویند.»

**[ترجمه]

«۱۰»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: دَخَلَتْ أُمُّ أَيْمَنَ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ فِی مِلْحَفَتِهَا شَيْ ءٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا مَعَكِ يَا أُمَّ أَيْمَنَ فَقَالَتْ إِنَّ فُلَانَةَ أَمْلَكُوهَا فَنَثَرُوا عَلَيْهَا فَأَخَذْتُ مِنْ نُثَارِهَا

ص: ۹۸

ثُمَّ بَكَتْ أَمُّ أَيْمَنَ وَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَاطِمَهُ زَوَّجْتَهَا وَ لَمْ تَنْثُرْ عَلَيْهَا شَيْئاً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَا أَمَّ أَيْمَنَ لِمَ تَكْذِبِينَ فَإِنَّ اللَّهَ تَبارَكَ وَ تَعَالَى لَمَّا زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ عَلِيّاً عليه السلام أَمَرَ أَشْجَارَ الْجَنَّهِ أَنْ تَنْثُرَ عَلَيْهِمْ مِنْ حُلِيِّهَا وَ حُلَلِهَا وَ يَاقُوتِهَا وَ دُرِّهَا وَ زُمُرُّدِهَا وَ إِسْتَبْرَقِهَا فَأَخَذُوا مِنْهَا مَا لَا يَعْلَمُونَ وَ لَقَدْ نَحَلَ اللَّهُ طُوبَى فِي مَهْرِ فَاطِمَهَ عليها السلام فَجَعَلَهَا فِي مَنْزِلِ عَلِيٍّ عليه السلام.

شی، [تفسیر العیاشی] عن عمرو بن شمر عن جابر عن أبی جعفر علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق: همچنین از حضرت علی بن ابی طالب روایت می کند که فرمود: «یک بار ام ایمن در حالی که چیزی در میان چادر خود داشت، به حضور رسول خدا مشرف شد ، رسول اکرم به او فرمود: «این چیست که همراه داری؟» گفت: «من به عروسی فلان دختر رفته بودم. چیزی که در زیر چادر دارم، یکی از چیزهایی است که برای عروس نثار کرده بودند.» آنگاه ام ایمن به گریه افتاد و گفت: «یا رسول اللَّه! تو فاطمه را عروس کردی، ولی چیزی برایش نثار نکردی.» پیغمبر خدا به او فرمود: «دروغ مگو! زیرا وقتی خدای رئوف فاطمه را به نکاح علی درآورد، به درختان بهشت دستور داد تا از زیور، حله، یاقوت، درّ، زمرد و استبرق خود برای آنان نثار کردند و آنها به اندازه ای از آنها برگرفتند که کسی غیر از خدا نمی داند. خدا درخت طوبا را مهریه فاطمه زهرا قرار داده که در منزل بهشتی علی علیه السّلام قرار دارد»

تفسیر عیّاشی نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ: كَانَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام لَا يَذْكُرُهَا أَحَدٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَّا أَعْرَضَ عَنْهُ حَتَّى أَيِسَ النَّاسُ مِنْهَا فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يُزَوِّجَهَا مِنْ عَلِيٍّ أَسَرَّ إِلَيْهَا فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ أَوْلَى بِمَا تَرَى غَيْرَ أَنَّ نِسَاءَ قُرَيْشٍ تُحَدِّثُنِي عَنْهُ أَنَّهُ رَجُلٌ دَحْدَاحُ الْبَطْنِ طَوِيلُ الذِّرَاعَيْنِ ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ أَنْزَعُ عَظِيمُ الْعَيْنَيْنِ وَ السَّكِنَهِ [مشاشار كَمَشَاشِيرِ الْبَعِيرِ](۱) ضَاحِكُ السِّنِّ لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَا فَاطِمَهُ أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّ اللَّهَ أَشْرَفَ عَلَى الدُّنْيَا فَاخْتَارَنِي عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ ثُمَّ اطَّلَعَ فَاخْتَارَ عَلِيّاً عَلَى رِجَالِ الْعَالَمِينَ ثُمَّ اطَّلَعَ فَاخْتَارَكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ يَا فَاطِمَهُ إِنَّهُ لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ وَجَدْتُ مَكْتُوباً عَلَى صَخْرَهِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَيَّدْتُهُ بِوَزِيرِهِ وَ نَصَرْتُهُ بِوَزِيرِهِ فَقُلْتُ لِجَبْرَئِيلَ وَ مَنْ وَزِيرِي فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى سِدْرَهِ الْمُنْتَهَى وَجَدْتُ مَكْتُوباً عَلَيْهَا إِنِّي أَنَا اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِي مُحَمَّدٌ صَفْوَتِي مِنْ خَلْقِي أَيَّدْتُهُ بِوَزِيرِهِ وَ نَصَرْتُهُ بِوَزِيرِهِ فَقُلْتُ لِجَبْرَئِيلَ وَ مَنْ وَزِيرِي قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَلَمَّا جَاوَزْتُ السِّدْرَهَ انْتَهَيْتُ إِلَى عَرْشِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَجَدْتُ مَكْتُوباً عَلَى

۱- ۱. الظاهر أن الصحیح هکذا: مشاشاه کمشاشی البعیر، فصحف، و قد ذکر فی کتاب الصفین فی حلیته علیه السلام: عظیم

المشاشين كمشاش السبع الضارى بلفظ التثنيه، و قال الجزرىّ جليل المشاش اى عظيم رءوس العظام كالمرفقين و الكتفين و الركبتين، و هذا واضح.

قَائِمِهِ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ أَنَا اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا أَنَا مُحَمَّدٌ حَبِيبِی أَيَّدْتُهُ بِوَزِيرِهِ وَ نَصَرْتُهُ بِوَزِيرِهِ فَلَمَّا دَخَلْتُ الْجَنَّهَ رَأَيْتُ فِی الْجَنَّهِ شَجَرَهَ طُوبَی أَصْلُهَا فِی دَارِ عَلِیٍّ وَ مَا فِی الْجَنَّهِ قَصْرٌ وَ لَا مَنْزِلٌ إِلَّا وَ فِيهَا فِتْرٌ مِنْهَا وَ أَعْلَاهَا أَسْفَاطُ حُلَلٍ مِنْ سُنْدُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ يَكُونُ لِلْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ أَلْفُ أَلْفِ سَفَطٍ فِی كُلِّ سَفَطٍ مِائَهُ أَلْفِ حُلَّهٍ مَا فِيهِ حُلَّهٌ تُشْبِهُ الْأُخْرَی عَلَی أَلْوَانٍ مُخْتَلِفَهٍ وَ هُوَ ثِيَابُ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَسَطُهَا ظِلٌّ مَمْدُودٌ عَرْضُ الْجَنَّهِ كَعَرْضِ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِی ذَلِكَ الظِّلِّ مَسِيرَهَ مِائَهِ عَامٍ فَلَا يَقْطَعُهُ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ وَ ظِلٍّ مَمْدُودٍ(۱) وَ أَسْفَلُهَا ثِمَارُ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ طَعَامُهُمْ مُتَدَلٍّلٌ فِی بُيُوتِهِمْ يَكُونُ فِی الْقَضِيبِ مِنْهَا

مِائَهُ لَوْنٍ مِنَ الْفَاكِهَهِ مِمَّا رَأَيْتُمْ فِی دَارِ الدُّنْيَا وَ مَا لَمْ تَرَوْهُ وَ مَا سَمِعْتُمْ بِهِ وَ مَا لَمْ تَسْمَعُوا مِثْلَهَا وَ كُلَّمَا يُجْتَنَی مِنْهَا شَیْ ءٌ نَبَتَتْ مَكَانَهَا أُخْرَی لا مَقْطُوعَهٍ وَ لا مَمْنُوعَهٍ وَ يَجْرِی نَهَرٌ فِی أَصْلِ تِلْكَ الشَّجَرَهِ تَنْفَجِرُ مِنْهَا الْأَنْهَارُ الْأَرْبَعَهُ أَنْهارٌ مِنْ ماءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَ أَنْهارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَ أَنْهارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّهٍ لِلشَّارِبِينَ وَ أَنْهارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّی (۲) يَا فَاطِمَهُ إِنَّ اللَّهَ أَعْطَانِی فِی عَلِیٍّ سَبْعَ خِصَالٍ هُوَ أَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ مَعِی وَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ يَقِفُ مَعِی عَلَی الصِّرَاطِ فَيَقُولُ لِلنَّارِ خُذِی ذَا وَ ذَرِی ذَا وَ أَوَّلُ مَنْ يُكْسَی إِذَا كُسِيتُ وَ أَوَّلُ مَنْ يَقِفُ مَعِی عَلَی يَمِينِ الْعَرْشِ وَ أَوَّلُ مَنْ يُقْرِعُ مَعِی بَابَ الْجَنَّهِ وَ أَوَّلُ مَنْ يَسْكُنُ مَعِی عِلِّيِّينَ وَ أَوَّلُ مَنْ يَشْرَبُ مَعِی مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ خِتامُهُ مِسْكٌ وَ فِی ذلِكَ فَلْيَتَنافَسِ الْمُتَنافِسُونَ يَا فَاطِمَهُ هَذَا مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَلِيّاً فِی الْآخِرَهِ وَ أَعَدَّ لَهُ فِی الْجَنَّهِ إِذَا كَانَ فِی الدُّنْيَا لَا مَالَ لَهُ فَأَمَّا مَا قُلْتَ إِنَّهُ بَطِينٌ فَإِنَّهُ مَمْلُوءٌ مِنْ عِلْمٍ خَصَّهُ اللَّهُ بِهِ وَ أَكْرَمَهُ مِنْ بَيْنِ أُمَّتِی

۱- ۱. الواقعه: ۲۹.

۲- ۲. القتال: ۱۷.

وَ أَمَّا مَا قُلْتَ إِنَّهُ أَنْزَعُ عَظِيمُ الْعَيْنَيْنِ فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَهُ بِصِفَةِ آدَمَ علیه السلام وَ أَمَّا طُولُ يَدَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ طَوَّلَهَا لِيَقْتُلَ بِهَا أَعْدَاءَهُ وَ أَعْدَاءَ رَسُولِهِ وَ بِهِ يُظْهِرُ اللَّهُ الدِّينَ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ وَ بِهِ يَفْتَحُ اللَّهُ الْفُتُوحَ وَ يُقَاتِلُ الْمُشْرِكِينَ عَلَى تَنْزِيلِ الْقُرْآنِ وَ الْمُنَافِقِينَ مِنْ أَهْلِ الْبَغْيِ وَ النَّكْثِ وَ الْفُسُوقِ عَلَى تَأْوِيلِهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ سَيِّدَيْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ يُزَيِّنُ بِهِمَا عَرْشَهُ يَا فَاطِمَةُ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيّاً إِلَّا جَعَلَ لَهُ ذُرِّيَّةً مِنْ صُلْبِهِ وَ جَعَلَ ذُرِّيَّتِي مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ وَ لَوْ لَا عَلِيٌّ مَا كَانَتْ لِي ذُرِّيَّةٌ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخْتَارُ عَلَيْهِ أَحَداً مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَزَوَّجَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ عِنْدَ ذَلِكَ وَ اللَّهِ مَا كَانَ لِفَاطِمَةَ كُفْوٌ غَيْرُ عَلِيٍّ علیه السلام.

**[ترجمه]تفسیرعلی بن ابراهیم قمی: هر کس نزد رسول خدا به خواستگاری حضرت فاطمه می رفت، آن بزرگوار به او جواب منفی می داد تا اینکه کار به جایی رسید که مردم به کلی از ازدواج با فاطمه اطهر مأیوس شدند.

وقتی رسول خدا بر آن شد که حضرت فاطمه را به نکاح حضرت علی درآورد و با فاطمه اطهر در این باره مشورت کرد، زهرای اطهر گفت: «پدر جان! در این مورد نظر شما بر نظر من مقدم است، اما زنان قریش می گویند که علی شکم بزرگی دارد، ساق دست هایش بلند و بند استخوان هایش ضخیم است، جلوی سرش مو ندارد، چشمان بزرگی دارد، دائما خنده بر لب دارد و از مال و ثروت هم بی بهره است.»

رسول اعظم در جوابش فرمود: «آیا نمی دانی که خدای علیم عنایتی به زمین کرد و مرا از میان مردان عالم انتخاب کرد. آنگاه بار دیگرعنایت فرمود و علی ابن ابی طالب را از میان مردان جهان برگزید. سپس برای بار سوم عنایتی کرد و تو را از میان زنان عالمین انتخاب کرد؟ ای فاطمه! وقتی مرا به آسمان بردند، دیدم بر سنگ بیت المقدس نوشته شده«خدایی غیر از خدای یکتا نیست، محمّد رسول خدا است من محمّد را به وسیله وزیر او تأیید و یاری کرده ام» من از جبرئیل پرسیدم: «وزیر من کیست؟» گفت علی بن ابی طالب. هنگامی که به سدره المنتهی رسیدم، دیدم بر آن نوشته شده «من خدایی هستم که غیر از من خدایی نیست، محمّد صلی اللّه علیه و آله برگزیده من است من محمّد را به وسیله وزیرش تایید و نصرت کرده ام.» گفتم: «جبرئیل! وزیر من کیست؟» گفت علی بن ابی طالب. موقعی که از سدره المنتهی گذشتم و به عرش پروردگار عالم رسیدم، دیدم بر یکی از ستون های عرش نوشته شده «من همان خدایی هستم که غیر از من خدایی نیست، محمّد حبیب من است من او را به وسیله وزیرش تأیید و یاری کرده ام.»

وقتی داخل بهشت شدم درخت طوبا را دیدم. ریشه آن درخت در منزل علی بن ابی طالب بود. هیچ قصر و منزلی در بهشت نیست که یکی از شاخه های آن درخت در آن وجود نداشته باشد؛ بالای آن درخت سبدهایی پر از سندس و استبرق وجود دارد که در هر سبدی، هزار هزار سبد وجود دارد و در هر سبدی صد هزار حله است؛ هیچ حله ای در آن نیست که به دیگری شباهت داشته باشد، با اینکه هر کدام به رنگی هستند. آنها لباس های اهل بهشت هستند. در وسط آن سایه ای است کشیده شده، پهنای بهشت به اندازه پهنای آسمان و زمین است. بهشت برای افرادی که به خدا و رسولش ایمان داشته باشند آماده شده است.

اگر کسی سواره مدت صد سال در آن سایه راه طی کند، آن سایه تمام نخواهد شد و همین است قول خدا که می فرماید: «وَ ظِلٍّ مَمْدُودٍ» - . واقعه / ۲۹ - ، { سایه کشیده.} اهل بهشت میوه خود را از زیر آن درخت می گیرند. غذای اهل بهشت در

میـان خـانه هایشـان آویزان است. در هر شاخه از آن درخت، صـد رنگ میوه وجود دارد که بعضـی از آن رنگ ها را در دنیا دیده و شنیده اید و بقیه دیگر را نه دیده و نه شنیده اید. هر گاه یکی از آن میوه ها چیده شود، میوه دیگری به جای آن نمایان می شود. آن میوه ها هیچ گاه پایان نمی پذیرند و ممنوع نخواهد شد.

نهری در زیر آن درخـت در جریـان اسـت که چهـار نهر دیگر از آن جـاری می شـود. آن چهـار نهر همـان است که قرآن می فرمایـد: «أَنْهـارٌ مِنْ ماءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَ أَنْهـارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَ أَنْهـارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَ أَنْهـارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى»، {نهرهایی از آبی که فاسـد نمی شود؛ نهرهایی از شـیری که طعم آن تغییر نمی کنـد؛ نهرهایی از خمر که به آشامندگان لذت می دهند؛ نهرهایی از عسل تصفیه شده.} - . قتال / ۱۷ - ای فاطمه! خدای رئوف هفت خصلت به علی عطا فرموده که عبارتند از:

علی اولین کسی است که با من از قبر خارج خواهد شد.

علی اولین کسی است که با من بر لب صراط می ایستد و به آتش می گوید: «این شخص را بگیر و آن را رها کن.»

علی اولین کسی است که بدنش بعد از من پوشیده خواهد شد.

علی اولین کسی است که با من در طرف راست عرش توقف خواهد کرد.

علی اولین کسی است که با من در بهشت را خواهد کوبید.

علی اولین کسی است که با من ساکن علیین خواهد شد.

علی اولین کسی است که با من از شراب سر به مهر بهشت می آشامد؛ همان شرابی که مهر آن از مشک است و افراد راغب به آن رغبت پیدا می کنند.

ای فـاطمه! اینهـا نعمت هـایی هسـتند که خـدای رئوف برای اینکه علی در دنیا ثروتی نـدارد، در عالم آخرت در بهشت به وی عطا فرموده است. اما اینکه می گویی علی دارای شکم بزرگی است؛ علی دارای علم مخصوصی است که به واسطه آن خدا او را در میان امت من گرامی داشته است. اما اینکه می گویی جلوی سر علی مو ندارد و چشمانی بزرگ دارد، برای این است که خدا او را به صفت حضرت آدم آفریده است. علت بلند بودن دست های علی این است که دشمنان خود و دشمنان رسول را با آنها به قتل برساند. به وسـیله علی است که خدا دین خود را ظاهر می کند، ولو اینکه مشرکین نپسندند. به وسیله علی است که خدا فتح و فیروزی به اسـلام می دهد و مشـرکین را همان طور که در قرآن نازل شده، به قتل می رساند. او سـتمکاران و پیمان شکنان و فاسـقین را که از منافقین باشند، با تأویل قرآن به قتل خواهد رسانید. خدا از صلب علی دو بزرگ جوانان اهل بهشت را که زینت بخش بهشت می شونـد خارج می کند. ای فاطمه! خدا هر پیغمبری را که مبعوث کرده، از صـلب او ذریه و نسـلی قرار داده، ولی نسل مرا از صلب علی قرار داده است. اگر علی نبود من ذریه و نسلی نمی داشتم.

پس از این گفتگوهـا فـاطمه اطهر گفت: «یا رسول اللّه! من احـدی از اهل زمین را بر علی مقـدم نخواهم داشت.» آنگاه پیغمبر

خدا حضرت فاطمه را به نکاح علی درآورد.

ابن عباس می گوید: «به خدا قسم که غیر از علی کسی لایق و همانند فاطمه یافت نمی شد.»

**[ترجمه]

إیضاح

الدحداح القصیر السمین و اندح بطنه اندحاحا اتسع و کل عظمین التقیا فی مفصل فهو کردوس نحو المنکبین و الرکبتین و الورکین و الأنزع هو الذی انحسر الشعر عن جانبی جبهته و السکنه کقرحه مقر الرأس من العنق و لم أجد لمشاشار معنی فی اللغه و لعله کان فی الأصل له مشاش کمشاش البعیر و المشاش رءوس العظام و لم تکن تلک الفقره فی بعض النسخ و هو أصوب (۱).

قوله إلا و فیها فتر بالفاء المکسوره ما بین طرف الإبهام و طرف المشیره و فی بعضها بالقاف قال الفیروزآبادی القتر القدر و یحرک و فی بعضها قنو بالکسر أی عذق و التدلل التدلی و الآسن الآجن المتغیر و قد مر شرح سائر أجزاء الخبر فی کتاب الفتن و کتاب أحوال أمیر المؤمنین علیه السلام.

**[ترجمه]«دحداح» یعنی کوتاه قد و چاق. «اندّح بطنه اندحاحاً»، «اتّسع»، شکمش بزرگ شد و هر دو استخوانی که در مفصل به هم می رسند کردوس نام دارد مانند دو شانه و دو زانو و دو ران، و «انزع» کسی است که موی سرش از دو سوی پیشانی اش عقب نشینی کرده است و شاید در اصل چنین بود که: «له مشاش کمشاش البعیر»، و «مشاش» سرهای استخوان ها است.

الّا و فیها فتر: با فاء کسره دار مابین کنار انگشت ابهام اشاره و در بعضی از نسخه ها با قاف آمده. فیروز آبادی گوید: «فتر» به معنای قدر است و عین الفعل آن حرکت داده می شود و در برخی نسخه ها «قِنو» با کسره است، یعنی «عذق» (شاخه). و «تدّلل» همان است کشیده شدن و «آسن» همان آجن به معنای متغیّر است و شرح دیگر بندهای روایت در کتاب فتن و نیز کتاب احوال امیر مؤمنان علیه السّلام گذشت.

**[ترجمه]

«۱۲»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُقَاتِلٍ عَنْ حَامِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ هَارُونَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَقَدْ هَمَمْتُ بِتَزْوِیجِ فَاطِمَهَ ابْنَهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ لَمْ أَتَجَرَّأْ

ص: ۱۰۱

۱- ۱. و ذلک لان معنی قوله:« ضخم الکرادیس» هو معنی قوله« مشاشاه کمشاشی البعیر».

أَنْ أَذْكُرَ ذَلِکَ لِلنَّبِيِّ وَ إِنَّ ذَلِکَ لَيَخْتَلِجُ فِي صَدْرِي لَيْلِي وَ نَهَارِي حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا عَلِيُّ قُلْتُ لَبَّيْکَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هَلْ لَکَ فِي التَّزْوِيجِ قُلْتُ رَسُولُ اللَّهِ أَعْلَمُ وَ إِذَا هُوَ يُرِيدُ أَنْ يُزَوِّجَنِي بَعْضَ نِسَاءِ قُرَيْشٍ وَ إِنِّي لَخَائِفٌ عَلَى فَوْتِ فَاطِمَةَ فَمَا شَعَرْتُ بِشَيْءٍ إِذْ أَتَانِي رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لِي أَجِبِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله وَ أَسْرِعْ فَمَا رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَشَدَّ فَرَحاً مِنْهُ الْيَوْمَ قَالَ فَأَتَيْتُهُ مُسْرِعاً فَإِذَا هُوَ فِي حُجْرَةِ أُمِّ سَلَمَةَ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيَّ تَهَلَّلَ وَجْهُهُ فَرَحاً وَ تَبَسَّمَ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى بَيَاضِ أَسْنَانِهِ يَبْرُقُ فَقَالَ أَبْشِرْ يَا عَلِيُّ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ كَفَانِي مَا قَدْ كَانَ أَهَمَّنِي مِنْ أَمْرِ تَزْوِيجِکَ فَقُلْتُ وَ كَيْفَ ذَلِکَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَتَانِي جَبْرَئِيلُ وَ مَعَهُ مِنْ سُنْبُلِ الْجَنَّةِ وَ قَرَنْفُلِهَا فَنَاوَلَنِيهِمَا فَأَخَذْتُهُمَا وَ شَمِمْتُهُمَا فَقُلْتُ مَا سَبَبُ هَذَا السُّنْبُلِ وَ الْقَرَنْفُلِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى أَمَرَ سُكَّانَ الْجِنَانِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَ مَنْ فِيهَا أَنْ يُزَيِّنُوا الْجِنَانَ كُلَّهَا بِمَغَارِسِهَا وَ أَشْجَارِهَا وَ ثِمَارِهَا وَ قُصُورِهَا وَ أَمَرَ رِيحَهَا فَهَبَّتْ بِأَنْوَاعِ الْعِطْرِ وَ الطِّيبِ وَ أَمَرَ حُورَ عِينِهَا بِالْقِرَاءَةِ فِيهَا بِسُورَةِ طه وَ طَوَاسِينَ وَ يس وَ حمعسق ثُمَّ نَادَى مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ أَلَا إِنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ وَلِيمَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَلَا إِنِّي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ زَوَّجْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رِضًى مِنِّي بَعْضُهُمَا لِبَعْضٍ ثُمَّ بَعَثَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى سَحَابَةً بَيْضَاءَ فَقَطَرَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ لُؤْلُئِهَا وَ زَبَرْجَدِهَا وَ يَوَاقِيتِهَا وَ قَامَتِ الْمَلَائِكَةُ فَنَثَرَتْ مِنْ سُنْبُلِ الْجَنَّةِ وَ قَرَنْفُلِهَا هَذَا مِمَّا نَثَرَتِ الْمَلَائِكَةُ ثُمَّ أَمَرَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى مَلَكاً مِنْ مَلَائِكَةِ الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ رَاحِيلُ وَ لَيْسَ فِي الْمَلَائِكَةِ أَبْلَغُ مِنْهُ فَقَالَ اخْطُبْ يَا رَاحِيلُ فَخَطَبَ بِخُطْبَةٍ لَمْ يَسْمَعْ بِمِثْلِهَا أَهْلُ السَّمَاءِ وَ لَا أَهْلُ الْأَرْضِ ثُمَّ نَادَى مُنَادٍ أَلَا يَا مَلَائِكَتِي وَ سُكَّانَ جَنَّتِي بَارِكُوا عَلَى عَلِيِّ بْنِ

أَبِی طَالِبٍ حَبِیبِ مُحَمَّدٍ وَ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ فَقَدْ بَارَکْتُ عَلَیْهِمَا أَلَا إِنِّی قَدْ زَوَّجْتُ أَحَبَّ النِّسَاءِ إِلَیَّ مِنْ أَحَبِّ الرِّجَالِ إِلَیَّ بَعْدَ النَّبِیِّینَ وَ الْمُرْسَلِینَ فَقَالَ رَاحِیلُ الْمَلَکُ یَا رَبِّ وَ مَا بَرَکَتُکَ فِیهِمَا بِأَکْثَرَ مِمَّا رَأَیْنَا لَهُمَا فِی جِنَانِکَ وَ دَارِکَ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ یَا رَاحِیلُ إِنَّ مِنْ بَرَکَتِی عَلَیْهِمَا أَنْ أَجْمَعَهُمَا عَلَی مَحَبَّتِی وَ أَجْعَلَهُمَا حُجَّهً عَلَی خَلْقِی وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَخْلُقَنَّ مِنْهُمَا خَلْقاً وَ لَأُنْشِئَنَّ مِنْهُمَا ذُرِّیَّهً أَجْعَلُهُمْ خُزَّانِی فِی أَرْضِی وَ مَعَادِنَ لِعِلْمِی وَ دُعَاهً إِلَی دِینِی بِهِمْ أَحْتَجُّ عَلَی خَلْقِی بَعْدَ النَّبِیِّینَ وَ الْمُرْسَلِینَ فَأَبْشِرْ یَا عَلِیُّ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَکْرَمَکَ کَرَامَهً لَمْ یُکْرِمْ بِمِثْلِهَا أَحَداً وَ قَدْ زَوَّجْتُکَ ابْنَتِی فَاطِمَهَ عَلَی مَا زَوَّجَکَ الرَّحْمَنُ وَ قَدْ رَضِیتُ لَهَا بِمَا رَضِیَ اللَّهُ لَهَا فَدُونَکَ أَهْلَکَ فَإِنَّکَ أَحَقُّ بِهَا مِنِّی وَ لَقَدْ أَخْبَرَنِی جَبْرَئِیلُ علیه السلام أَنَّ الْجَنَّهَ مُشْتَاقَهٌ إِلَیْکُمَا وَ لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدَّرَ أَنْ یُخْرِجَ مِنْکُمَا مَا یَتَّخِذُهُ عَلَی الْخَلْقِ حُجَّهً لَأَجَابَ فِیکُمَا الْجَنَّهَ وَ أَهْلَهَا فَنِعْمَ الْأَخُ أَنْتَ وَ نِعْمَ الْخَتَنُ أَنْتَ وَ نِعْمَ الصَّاحِبُ أَنْتَ وَ کَفَاکَ بِرِضَی اللَّهِ رِضًی قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ بَلَغَ مِنْ قَدْرِی حَتَّی إِنِّی ذُکِرْتُ فِی الْجَنَّهِ وَ زَوَّجَنِی اللَّهُ فِی مَلَائِکَتِهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَکْرَمَ وَلِیَّهُ وَ أَحَبَّهُ أَکْرَمَهُ بِمَا لَا عَیْنٌ رَأَتْ وَ لَا أُذُنٌ سَمِعَتْ فَحَبَاهَا اللَّهُ لَکَ یَا عَلِیُّ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَیَ (۱) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله آمِینَ.

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] محمد بن علی بن الشاه عن أحمد بن المظفر عن محمد بن زکریا عن مهدی بن سابق عن الرضا عن آبائه عن علی علیه السلام: مثله ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الدقاق عن ابن زکریا القطان عن ابن حبیب عن أحمد بن الحارث عن أبی معاویه عن الأعمش عن الصادق علیه السلام عن آبائه عن علی علیه السلام: مثله

**[ترجمه]امالی صدوق: از حضرت علی بن ابی طالب روایت می کند که فرمود: «من در این آرزو بودم که با فاطمه دختر حضرت محمّد ازدواج کنم، ولی جرات نمی کردم این مطلب را با رسول خدا در میان بگذارم.این آرزو پیوسته در سینه من بود، تا اینکه بالاخره به حضور پیامبر خدا مشرف شدم. آن حضرت به من فرمود: «یا علی!» گفتم: لبیک یا رسول اللّه! فرمود: «تصمیم به ازدواج داری؟» گفتم: «رسول خدا بهتر می داند.» پیغمبر خدا در نظر داشت که یکی از زنان قریش را برایم بگیرد، ولی من این خوف را داشتم که مبادا فاطمه از دستم برود .

هنگامی که پیامبر خدا شخصی را نزد من فرستاد و مرا احضار فرمود، من در حالی که از شدت شادمانی سر از پا نمی شناختم به حضور آن حضرت مشرف شدم که در آن موقع در اتاق ام سلمه بود. دیدم آن برگزیده خدا به قدری مسرور و خوشحال است که تا آن روز ندیده بودم. وقتی چشم مبارک آن حضرت به من افتاد، صورت مبارکش می درخشید و آنقدر شادمان و متبسم بود که سفیدی و درخشندگی دندان هایش را به روشنی می دیدم.

رسول خدا به من فرمود: «یا علی! مژده باد تو را! زیرا خدا آن غم و اندوهی که من درباره ازدواج تو داشتم بر طرف کرد.» گفتم: «چگونه یا رسول اللّه!» فرمود: «جبرئیل نزد من آمد و یک سنبل و قرنفل بهشتی به من داد. من آنها را گرفتم و بوییدم و از جبرئیل پرسیدم: «این سنبل و قرنفل برای چیست؟» گفت: «خدای توانا به ملائکه و ساکنین بهشت دستور داده که بهشت را با درخت و میوه و قصرهای آن را زینت کنند. باد بهشت را مأمور کرد تا انواع و اقسام عطر و بوی خوش را در بهشت منتشر کند. حورالعین بهشتی را دستور داده که سوره طه و طاسین ها و یاسین و حمعسق را تلاوت کنند. سپس منادی از زیر عرش ندا در داده که: «آگاه باشید که امروز روز ولیمه و عروسی علی بن ابی طالب علیه السّلام است. من شما را شاهد می گیرم که فاطمه زهرا دختر محمّد را با رضایت خود به نکاح علی بن ابی طالب درآوردم.»

آنگاه خدای رئوف ابر سفیدی را فرستاد تا لؤلؤ و زبرجد و یاقوت بر سر آنها نثار کند. سپس ملائکه برخاستند و سنبل و قرنفل بهشت را نثار آنها کردند که این سنبل و قرنفل از جمله همان هاست. پس از این ماجرا خدا ملکی را که نامش راحیل است و در میان ملائکه خطیبی بلیغ تر از او وجود ندارد، مامور خواندن خطبه کرد. راحیل خطبه ای خواند که اهل آسمان و زمین نظیر آن را نشنیده بودند، آنگاه منادی بار دیگر در بهشت ندا کرد: «ای ملائکه و ساکنین بهشت من! ازدواج علی بن ابی طالب را که حبیب محمّد است با دختر محمّد تبریک بگویید، زیرا من هم به ایشان تبریک گفته ام. آگاه باشید که من بعد از پیامبران و رسولان، محبوب ترین زنان را به نکاح محبوب ترین مردان درآوردم.» راحیل گفت: «پروردگارا! چه برکتی بیشتر از آنچه که ما شاهدیم در بهشت به آنها داده ای، به آنها عطا خواهی کرد؟» خدای رئوف فرمود: «برکت بیشتری که به ایشان می دهم این است که آنها با محبت من زندگی خواهند کرد و آنها را برای خلق خود حجت قرار داده ام. به عزت و جلال خودم قسم که من مخلوقی از ایشان به وجود می آورم و نسلی از ایشان ایجاد می کنم که خزانه داران زمین و معدن علم و طرفداران دین خواهند بود و بعد از پیامبران، به وسیله آنان بر خلقم اتمام حجت می کنم.»

پس مژده باد تو را یا علی! زیرا خدا هیچ کس را به اندازه تو گرامی نداشته است. یا علی! من دخترم فاطمه را برای تو تزویج کردم، همان طور که خدای رحمان و رحیم تزویج کرده است. من برای زهرا به همان چیزی راضی شده ام که خدا راضی شده است. اکنون این زن تو و در اختیار تو است. تو از من به وی محق تر و سزاوارتری. جبرئیل به من خبر داده که بهشت مشتاق شما دو نفر است. اگر چنین نبود که خدای توانا مقدر فرموده فرزندانی از شما به وجود بیاید که بر خلق حجت باشند، دعای بهشت و بهشتیان را در حق شما مستجاب می کرد و شما را زودتر به بهشت می برد. یا علی! تو بهترین برادر و بهترین داماد و بهترین همدم منی. یا علی! برای تو همین بس که خدا از تو راضی است.

علی علیه السّلام می فرماید: از رسول خدا پرسیدم: «آیا مقام من به آنجا رسیده که در بهشت از من نام برده شود و خدا ملائکه را برای ازدواج من شاهد بگیرد؟» پیغمبر اکرم فرمود: «خدای رئوف هر گاه ولی و دوست خود را گرامی بدارد، به نوعی گرامی می دارد که تا آن زمان نه چشمی دیده و نه گوشی شنیده باشد. آری، خدا این مقام را به تو عطا فرموده است.» علی علیه السّلام فرمود: «رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَی» - . نمل / ۱۹ - ، {پروردگارا! به من توفیق بده که در برابر نعمت تو شکرگزار باشم.} پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله فرمود: آمین!»

عیون اخبار الرضا علیه السّلام به دو سند این روایت را آورده است .

**[ترجمه]

«۱۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عُقْبَةُ بْنُ مُکْرَمٍ الضَّبِّیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَمْرٍو عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هَارُونَ الطُّوسِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام: مِثْلَهُ وَ فِی آخِرِهِ فَإِنَّمَا حَبَاکَ

١- ١. النمل: ١٩.

اللَّهُ فِی الْجَنَّهِ بِمَا لَا عَیْنٌ رَأَتْ وَ لَا أُذُنٌ سَمِعَتْ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَا رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَ عَلی والِدَیَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صالِحاً تَرْضاهُ وَ أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّیَّتِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله آمِینَ یَا رَبَّ الْعَالَمِینَ وَ یَا خَیْرَ النَّاصِرِینَ.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: این روایت با اندک اختلافی در آخر آن نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام قَالَ: کَانَ فِرَاشُ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ حِینَ دَخَلَتْ عَلَیْهِ إِهَابُ کَبْشٍ إِذَا أَرَادَا أَنْ یَنَامَا عَلَیْهِ قَلَّبَاهُ فَنَامَا عَلَی صُوفِهِ قَالَ وَ کَانَتْ وِسَادَتُهُمَا أَدَماً حَشْوُهَا لِیفٌ قَالَ وَ کَانَ صَدَاقُهَا دِرْعاً مِنْ حَدِیدٍ.

**[ترجمه]قرب الاسناد: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «موقعی که فاطمه اطهر با حضرت علی بن ابی طالب ازدواج کرد، فرش ایشان تکه ای پوست گوسفند بود. هر گاه می خواستند روی آن بخوابند، آن را بر می گرداندند و روی پشم آن می خوابیدند. متکای آنان از پوستی بود که آن را با لیف خرما پر کرده بودند. مهریه فاطمه اطهر نیز یک زره آهنی بود.»

**[ترجمه]

«۱۵»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُوسَی بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْمَرْوَزِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ أَتَاهُ أُنَاسٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالُوا إِنَّکَ زَوَّجْتَ عَلِیّاً بِمَهْرٍ خَسِیسٍ فَقَالَ مَا أَنَا زَوَّجْتُ عَلِیّاً وَ لَکِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَوَّجَهُ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی عِنْدَ سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی أَوْحَی اللَّهُ إِلَی السِّدْرَهِ أَنِ انْثُرِی مَا عَلَیْکِ فَنَثَرَتِ الدُّرَّ وَ الْجَوْهَرَ وَ الْمَرْجَانَ فَابْتَدَرَ الْحُورُ الْعِینُ فَالْتَقَطْنَ فَهُنَّ یَتَهَادَیْنَهُ وَ یَتَفَاخَرْنَ وَ یَقُلْنَ هَذَا مِنْ نُثَارِ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا کَانَتْ لَیْلَهُ الزِّفَافِ أَتَی النَّبِیُّ بِبَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ وَ ثَنَی عَلَیْهَا قَطِیفَهً وَ قَالَ لِفَاطِمَهَ ارْکَبِی وَ أَمَرَ سَلْمَانَ أَنْ یَقُودَهَا وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یَسُوقُهَا فَبَیْنَمَا هُوَ فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ إِذْ سَمِعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَجْبَهً فَإِذَا هُوَ بِجَبْرَئِیلَ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً وَ مِیکَائِیلَ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مَا أَهْبَطَکُمْ إِلَی الْأَرْضِ قَالُوا جِئْنَا نَزُفُّ فَاطِمَهَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَکَبَّرَ جَبْرَئِیلُ وَ کَبَّرَ مِیکَائِیلُ وَ کَبَّرَتِ الْمَلَائِکَهُ وَ کَبَّرَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله فَوَقَعَ التَّکْبِیرُ عَلَی الْعَرَائِسِ مِنْ تِلْکَ اللَّیْلَهِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از جابر بن عبداللّه انصاری روایت می کند که گفت: هنگامی که رسول خدا فاطمه زهرا را به نکاح حضرت علی درآورد، گروهی از قریش نزد پیغمبر خدا آمدند و گفتند: «تو فاطمه را با مهریه اندکی به همسری علی

درآوری!» آن حضرت فرمود: «من فاطمه را به نکاح علی درنیاوردم، بلکه آن شبی که مرا به معراج بردند، خدا کنار سدره المنتهی ازدواج فاطمه را انجام داد و به سدره المنتهی فرمود آنچه درّ و گوهر و مرجان داری برای فاطمه زهرا نثار کن. آنگاه حوریان بهشتی سبقت گرفتند و آنها را جمع کردند و فخریه کردند و گفتند: «اینها از نثارهای فاطمه زهرا است!»

هنگامی که شب عروسی فاطمه زهرا فرا رسید، پیغمبر معظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم استر خود را آورد، قطیفه ای روی آن افکند و به فاطمه فرمود که سوار شود. آنگاه به سلمان دستور داد تا مهار آن را بکشد و خود آن حضرت آن استر را می راند. در بین راه بود که رسول خدا صدایی شنید. ناگاه دید جبرئیل و میکائیل هر کدام با هفتاد هزار ملک آمده اند. پیامبر خدا به ایشان فرمود: «برای چه به زمین آمده اید؟» گفتند که ما آمده ایم فاطمه زهرا را برای علی بن ابی طالب ببریم. سپس جبرئیل و میکائیل و رسول خدا تکبیر گفتند. از آن زمان به بعد بود که تکبیر گفتن در عروسی ها رواج یافت.

**[ترجمه]

بیان

الوجبه السقطه مع الهده أو صوت الساقط و فی بعض النسخ وحیه بالحاء المهمله و الیاء المثناه و الوحی الکلام الخفی.

**[ترجمه]«وجبه» افتادن با شدّت و صداست و در برخی نسخه ها وجیبه با حاء بی نقطه و یاء دو نقطه آمده است، و وحی سخن نهانی است .

**[ترجمه]

«۱۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: مَا زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ إِلَّا بَعْدَ مَا أَمَرَنِیَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِتَزْوِیجِهَا.

ص: ۱۰۴

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از پیغمبر اکرم روایت می کند که فرمود: «تا وقتی خدا به من دستور نداد، من فاطمه را تزویج نکردم.»

**[ترجمه]

«۱۷»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَتَانِی مَلَکٌ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ قَدْ زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ فَزَوِّجْهَا مِنْهُ وَ قَدْ أَمَرْتُ شَجَرَهَ طُوبَی أَنْ تَحْمِلَ الدُّرَّ وَ الْیَاقُوتَ وَ الْمَرْجَانَ وَ إِنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ قَدْ فَرِحُوا لِذَلِکَ وَ سَیُولَدُ مِنْهَا وَلَدَانِ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ بِهِمَا یُزَیَّنُ أَهْلُ الْجَنَّهِ فَأَبْشِرْ یَا مُحَمَّدُ فَإِنَّکَ خَیْرُ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ.

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عنه علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: همچنین از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «ملکی نزد من آمد و گفت: «یا محمّد! خدا تو را سلام می رساند و می فرماید که چون من فاطمه را به نکاح علی درآوردم، تو نیز این کار را بکن. من به درخت طوبا دستور داده ام که درّ و یاقوت و مرجان ها را آماده کنند. اهل آسمان از این ازدواج مسرور و خوشحال شدند. به زودی دو فرزند از او به وجود می آید که زینت و بزرگ جوانان اهل بهشت خواهند بود. یا محمّد! مژده باد تو را که تو بهترین اولین و آخرین خواهی بود.»

صحیفه الرضا علیه السّلام نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحَفَّارُ عَنِ الْجِعَابِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الْعِجْلِیِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَطْلُبُنِی فَقَالَ أَیْنَ أَخِی یَا أُمَّ أَیْمَنَ قَالَتْ وَ مَنْ أَخُوکَ قَالَ عَلِیٌّ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ تُزَوِّجُهُ ابْنَتَکَ وَ هُوَ أَخُوکَ قَالَ نَعَمْ أَمَا وَ اللَّهِ یَا أُمَّ أَیْمَنَ لَقَدْ زَوَّجْتُهَا کُفْواً شَرِیفاً وَجِیهاً فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبِینَ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فرمود: یک بار پیغمبر اعظم اسلام از ام ایمن پرسید: «برادرم کجا است؟» گفت: «برادرت کیست؟» فرمود علی. گفت: «یا رسول اللّه! تو دختر خود را به همسری علی داده ای و باز هم به او می گویی برادرم؟» فرمود: «آری ای ام ایمن! به خدا قسم که من دخترم را به همسری داده ام که در دنیا شریف است و در دنیا و آخرت بسیار آبرومند و از مقربین خواهد بود.»

**[ترجمه]

«۱۹»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحُسَیْنُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ الْقَزْوِینِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حُبَیْشٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ وَ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَمْهَرَ فَاطِمَةَ علیها السلام رُبُعَ الدُّنْیَا فَرُبُعُهَا لَهَا وَ أَمْهَرَهَا الْجَنَّةَ وَ النَّارَ تُدْخِلُ أَعْدَاءَهَا النَّارَ وَ تُدْخِلُ أَوْلِیَاءَهَا الْجَنَّةَ وَ هِیَ الصِّدِّیقَةُ الْکُبْرَی وَ عَلَی مَعْرِفَتِهَا دَارَتِ الْقُرُونُ الْأُولَی.

**[ترجمه]امالی طوسی: همچنین از حضرت امام جعفر صادق روایت می کند که فرمود: «خدای رئوف یک چهارم دنیا را مهریه فاطمه قرار داده است. بنابراین یک چهارم دنیا مال فاطمه است. گذشته از این، بهشت و دوزخ را نیز مهریه زهرا قرار داده است. زهرا دشمنان خود را روانه دوزخ و دوستان خود را وارد بهشت می کند. فاطمه صدیقه کبرا است و قرن های گذشته نسبت به وی معرفت داشتند.»

**[ترجمه]

«۲۰»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلِیّاً فَاطِمَةَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا عَلَی دِرْعٍ لَهُ حُطَمِیَّةٍ تَسْوَی ثَلَاثِینَ دِرْهَماً.

أَقُولُ: سَیَأْتِی فِی تَزْوِیجِ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی علیه السلام أَنَّهُ قَالَ إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی یَخْطُبُ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ عَبْدِ اللَّهِ الْمَأْمُونِ وَ بَذَلَ لَهَا مِنَ الصَّدَاقِ مَهْرَ جَدَّتِهِ فَاطِمَةَ وَ هُوَ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ جِیَادٍ.

ص: ۱۰۵

**[ترجمه]قرب الاسناد: از حضرت صادق آل محمّد روایت می کند که فرمود: «پیامبر خدا فاطمه را در مقابل یک زره که معادل سی درهم بود، به نکاح علی علیه السّلام درآورد.» مؤلف: در ازدواج امام جواد علیه السّلام می آید که فرمود: محمّد بن علی بن موسی از امّ الفضل دختر عبدالله خواستگاری می کند و مهر جدّه اش فاطمه را که پانصد درهم کامل بود را به عنوان صداق به او می دهد.

**[ترجمه]

«۲۱»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّهُ لَمَّا کَانَ وَقْتُ زِفَافِ فَاطِمَهَ علیها السلام اتَّخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله طَعَاماً وَ خَبِیصاً وَ قَالَ لِعَلِیٍّ ادْعُ النَّاسَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام جِئْتُ إِلَی النَّاسِ فَقُلْتُ أَجِیبُوا الْوَلِیمَهَ فَأَقْبَلُوا فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَدْخِلْ عَشَرَهً فَدَخَلُوا وَ قَدَّمَ إِلَیْهِمُ الطَّعَامَ وَ الثَّرِیدَ فَأَکَلُوا ثُمَّ أَطْعَمَهُمُ السَّمْنَ وَ التَّمْرَ فَلَا یَزْدَادُ الطَّعَامُ إِلَّا بَرَکَهً فَلَمَّا أَطْعَمَ الرِّجَالَ عَمَدَ إِلَی مَا فَضَلَ مِنْهَا فَتَفَلَ فِیهَا وَ بَارَکَ عَلَیْهَا وَ بَعَثَ مِنْهَا إِلَی نِسَائِهِ وَ قَالَ قُلْ لَهُنَّ کُلْنَ وَ أَطْعِمْنَ مَنْ غَشِیَکُنَّ ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَعَا بِصَحْفَهٍ فَجَعَلَ فِیهَا نَصِیباً فَقَالَ هَذَا لَکَ وَ لِأَهْلِکَ وَ هَبَطَ جَبْرَئِیلُ فِی زُمْرَهٍ مِنَ الْمَلَائِکَهِ بِهَدِیَّهٍ فَقَالَ لِأُمِّ سَلَمَهَ امْلَئِی الْقَعْبَ مَاءً فَقَالَ لِی یَا عَلِیُّ اشْرَبْ نِصْفَهُ ثُمَّ قَالَ لِفَاطِمَهَ اشْرَبِی وَ أَبْقِی ثُمَّ أَخَذَ الْبَاقِیَ فَصَبَّهُ عَلَی وَجْهِهَا وَ نَحْرِهَا ثُمَّ فَتَحَ السَّلَّهَ فَإِذَا فِیهَا کَعْکٌ وَ مَوْزٌ وَ زَبِیبٌ فَقَالَ هَذَا هَدِیَّهُ جَبْرَئِیلَ ثُمَّ أَقْلَبَ مِنْ یَدِهِ سَفَرْجَلَهً فَشَقَّهَا نِصْفَیْنِ وَ أَعْطَی عَلِیّاً وَ قَالَ هَذِهِ هَدِیَّهٌ مِنَ الْجَنَّهِ إِلَیْکُمَا وَ أَعْطَی عَلِیّاً نِصْفاً وَ فَاطِمَهَ نِصْفاً.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: «هنگام عروسی حضرت فاطمه که فرا رسید، پیغمبر اکرم غذایی از خرما و روغن که آن را خبیص می گویند تهیه کرد و به حضرت علی فرمود: «مردم را برای ولیمه حضرت فاطمه دعوت کن.»امیرالمؤمنین می گوید: «من نزد مردم آمدم و به آنها گفتم که بیایید و از ولیمه عروسی استفاده کنید. وقتی مردم آمدند رسول خدا فرمود: «ده نفر ده نفر بر سر سفره حاضر شوند.» پیامبر خدا علاوه بر اینکه به آنها غذا می داد، روغن و خرما هم به ایشان عطا می کرد. با این حال غذا همچنان برکت می کرد. هنگامی که غذای مردها را داد به طرف ظرف غذا رفت، آب دهان مبارک خود را به آن زد و از خدا خواست که به آن برکت دهد. سپس از آن غذا برای زنانش فرستاد و فرمود بخورید.

آنگاه پیغمبر خدا کاسه ای خواست، مقداری غذا در آن ریخت و به من فرمود: «این غذا هم برای تو و زوجه ات است.» آنگاه جبرئیل با گروهی از ملائکه نازل شدند و هدیه ای آوردند. رسول خدا به ام سلمه فرمود: «این ظرف را پر از آب کن.» بعد به من فرمود: «یا علی! نصف این آب را بیاشام.» سپس به فاطمه فرمود که تو نیز مقداری از این آب را بیاشام. آنگاه پیامبر خدا بقیه آن آب را گرفت و به صورت و گلوی فاطمه پاشید. رسول خدا پس از این کار، سبدی را که مقداری نان قندی و موز و کشمش در میان آن بود باز کرد و فرمود: «اینها هدیه جبرئیل است.» سپس یک گلابی از توی سبد بیرون آورد و فرمود: «این نیز هدیه بهشتی است.» آنگاه آن را به دو قسمت تقسیم کرد، یک قسمت آن را به علی و قسمت دیگرش را به فاطمه زهرا عطاء کرد.

**[ترجمه]

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] ابْنُ عَبَّاسٍ وَ ابْنُ مَسْعودٍ وَ جَابِرٌ وَ الْبَرَاءُ وَ أَنَسٌ وَ أُمُّ سَلَمَهَ وَ السُّدِّیُّ وَ ابْنُ سِیرِینَ وَ الْبَاقِرُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً(۱) قَالُوا هُوَ مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهم السلام وَ کانَ رَبُّکَ قَدِیراً الْقَائِمُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ لِأَنَّهُ لَمْ یَجْتَمِعْ نَسَبٌ وَ سَبَبٌ فِی الصَّحَابَهِ وَ الْقَرَابَهِ إِلَّا لَهُ فَلِأَجْلِ ذَلِکَ اسْتَحَقَّ الْمِیرَاثَ بِالنَّسَبِ وَ السَّبَبِ وَ فِی رِوَایَهٍ الْبَشَرُ الرَّسُولُ وَ النَّسَبُ فَاطِمَهُ وَ الصِّهْرُ عَلِیٌّ علیه السلام.

تَفْسِیرُ الثَّعْلَبِیِّ، قَالَ ابْنُ سِیرِینَ: نَزَلَتْ فِی النَّبِیِّ وَ عَلِیٍّ زَوْجِ فَاطِمَهَ وَ هُوَ ابْنُ عَمِّهِ وَ زَوْجُ ابْنَتِهِ فَکَانَ نَسَباً وَ صِهْراً.

ابْنُ الْحَجَّاجِ: بِالْمُصْطَفَی وَ بِصِهْرِهِ*** وَ وَصِیِّهِ یَوْمَ الْغَدِیرِ

کَعْبُ بْنُ زُهَیْرٍ : صِهْرُ النَّبِیِّ وَ خَیْرُ النَّاسِ کُلِّهِمْ.

الصَّادِقُ علیه السلام: أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْ لِفَاطِمَهَ لَا تَعْصِی عَلِیّاً فَإِنَّهُ

۱- ۱. الفرقان: ۵۶.

إِنْ غَضِبَ غَضِبْتُ لِغَضَبِهِ.

عُوتِبَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فِي أَمْرِ فَاطِمَهَ فَقَالَ لَوْ لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ مَا كَانَ لِفَاطِمَهَ كُفْوٌ وَ فِي خَبَرٍ لَوْلَاكَ لَمَّا كَانَ لَهَا كُفْوٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ.

الْمُفَضَّلُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَمْ يَكُنْ لِفَاطِمَهَ كُفْوٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ آدَمُ فَمَنْ دُونَهُ.

وَ قَالُوا تَزَوَّجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مِنَ الشَّيْخَيْنِ وَ زَوَّجَ مِنْ عُثْمَانَ بِنْتَيْنِ قُلْنَا التَّزْوِيجُ لَا يَدُلُّ عَلَى الْفَضْلِ وَ إِنَّمَا هُوَ مَبْنِيٌّ عَلَى إِظْهَارِ الشَّهَادَتَيْنِ ثُمَّ إِنَّهُ صلى الله عليه و آله تَزَوَّجَ فِي جَمَاعَهٍ وَ أَمَّا عُثْمَانُ فَفِي زَوَاجِهِ خِلَافٌ كَثِيرٌ وَ أَنَّهُ كَانَ زَوَّجَهُمَا مِنْ كَافِرَيْنِ قَبْلَهُ وَ لَيْسَتْ حُكْمُ فَاطِمَهَ مِثْلَ ذَلِكَ لِأَنَّهَا وَلِيدَهُ الْإِسْلَامِ وَ مِنْ أَهْلِ الْعَبَاءِ وَ الْمُبَاهَلَهِ وَ الْمُهَاجَرَهِ فِي أَصْعَبِ وَقْتٍ وَ وَرَدَ فِيهَا آيَهُ التَّطْهِيرِ وَ افْتَخَرَ جَبْرَئِيلُ بِكَوْنِهِ مِنْهُمْ وَ شَهِدَ اللَّهُ لَهُمْ بِالصِّدْقِ وَ لَهَا أُمُومَهُ الْأَئِمَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ- وَ مِنْهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَقِبُ الرَّسُولِ صلى الله عليه و آله وَ هِيَ سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَ زَوْجُهَا مِنْ أَصْلِهَا وَ لَيْسَ بِأَجْنَبِيٍّ وَ أَمَّا الشَّيْخَانِ فَقَدْ تَوَسَّلَا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله بِذَلِكَ وَ أَمَّا عَلِيٌّ فَتَوَسَّلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَيْهِ بَعْدَ مَا رَدَّ خِطْبَتَهُمَا وَ الْعَاقِدُ بَيْنَهُمَا هُوَ اللَّهُ تَعَالَى وَ الْقَابِلُ جَبْرَئِيلُ وَ الْخَاطِبُ رَاحِيلُ وَ الشُّهُودُ حَمَلَهُ الْعَرْشِ وَ صَاحِبُ النُّثَارِ رِضْوَانُ وَ طَبَقُ النُّثَارِ شَجَرَهُ طُوبَى وَ النُّثَارُ الدُّرُّ وَ الْيَاقُوتُ وَ الْمَرْجَانُ وَ الرَّسُولُ هُوَ الْمَشَّاطَهُ وَ أَسْمَاءُ صَاحِبَهُ الْحَجَلَهِ وَ وَلِيدُ هَذَا النِّكَاحِ الْأَئِمَّهُ عليهم السلام.

ابْنُ شَاهِينَ الْمَرْوَزِيُّ فِي كِتَابِ فَضَائِلِ فَاطِمَهَ عليها السلام بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ أَبِي بُرَيْدَهَ عَنْ أَبِيهِ وَ الْبَلَاذُرِيُّ فِي التَّارِيخِ بِأَسَانِيدِهِ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ خَطَبَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَاطِمَهَ عليها السلام فَقَالَ أَنْتَظِرُ لَهَا الْقَضَاءَ ثُمَّ خَطَبَ إِلَيْهِ عُمَرُ فَقَالَ أَنْتَظِرُ لَهَا الْقَضَاءَ الْخَبَرَ.

مُسْنَدُ أَحْمَدَ وَ فَضَائِلُهُ وَ سُنَنُ أَبِي دَاوُدَ وَ إِبَانَهُ ابْنِ بَطَّهَ وَ تَارِيخُ الْخَطِيبِ وَ كِتَابُ ابْنِ شَاهِينَ وَ اللَّفْظُ لَهُ بِالْإِسْنَادِ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ وَ أَبِي أَيُّوبَ وَ عِكْرِمَهَ وَ أَبِي نَجِيحٍ وَ عُبَيْدَهَ بْنِ سُلَيْمَانَ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ لَمَّا زَوَّجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَاطِمَهَ عَلِيّاً قَالَ لَهُ

النَّبِیُّ أَعْطِهَا شَیْئاً قَالَ مَا عِنْدِی شَیْ ءٌ قَالَ فَأَیْنَ دِرْعُکَ الْحُطَمِیَّهُ وَ فِی رِوَایَهِ غَیْرِهِ أَنَّهُ قَالَ عَلِیٌّ عِنْدِی قَالَ فَأَعْطِهَا إِیَّاهَا.

تَارِیخَیِ الْخَطِیبِ وَ الْبَلَاذُرِیِّ وَ حِلْیَهِ أَبِی نُعَیْمٍ وَ إِبَانَهِ الْعُکْبَرِیِّ سُفْیَانُ الثَّوْرِیُّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الثَّوْرِیِّ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: أَصَابَ فَاطِمَهَ صَبِیحَهَ یَوْمِ الْعُرْسِ رِعْدَهٌ فَقَالَ لَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یَا فَاطِمَهُ زَوَّجْتُکِ سَیِّداً فِی الدُّنْیَا وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَهِ لَمِنَ الصَّالِحِینَ* یَا فَاطِمَهُ لَمَّا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَی أَنْ أُمْلِکَکِ بِعَلِیٍّ أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَی جَبْرَئِیلَ فَقَامَ فِی السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ فَصَفَّ الْمَلَائِکَهَ صُفُوفاً ثُمَّ خَطَبَ عَلَیْهِمْ فَزَوَّجَکِ مِنْ عَلِیٍّ ثُمَّ أَمَرَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ شَجَرَ الْجِنَانِ فَحَمَلَتِ الْحُلِیَّ وَ الْحُلَلَ ثُمَّ أَمَرَهَا فَنَثَرَتْهُ عَلَی الْمَلَائِکَهِ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُمْ یَوْمَئِذٍ شَیْئاً أَکْثَرَ مِمَّا أَخَذَ غَیْرُهُ افْتَخَرَ بِهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ لَقَدْ کَانَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام تَفْتَخِرُ عَلَی النِّسَاءِ لِأَنَّهَا مَنْ خَطَبَ عَلَیْهَا جَبْرَئِیلُ علیه السلام.

وَ قَدِ اشْتَهَرَ فِی الصِّحَاحِ بِالْأَسَانِیدِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ ابْنِ مَسْعودٍ وَ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ وَ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ وَ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ وَ أُمِّ سَلَمَهَ بِأَلْفَاظٍ مُخْتَلِفَهٍ وَ مَعَانِی مُتَّفِقَهٍ: أَنَّ أَبَا بَکْرٍ وَ عُمَرَ خَطَبَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ مَرَّهً بَعْدَ أُخْرَی فَرَدَّهُمَا.

وَ رَوَی أَحْمَدُ فِی الْفَضَائِلِ عَنْ بُرَیْدَهَ: أَنَّ أَبَا بَکْرٍ وَ عُمَرَ خَطَبَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَاطِمَهَ فَقَالَ إِنَّهَا صَغِیرَهٌ.

وَ رَوَی ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ: أَنَّهُ خَطَبَهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَلَمْ یُجِبْهُ وَ فِی رِوَایَهِ غَیْرِهِ أَنَّهُ قَالَ بِکَذَا مِنَ الْمَهْرِ فَغَضِبَ صلی الله علیه و آله وَ مَدَّ یَدَهُ إِلَی حَصًی فَرَفَعَهَا فَسَبَّحَتْ فِی یَدِهِ فَجَعَلَهَا فِی ذَیْلِهِ فَصَارَتْ دُرّاً وَ مَرْجَاناً یُعَرِّضُ بِهِ جَوَابَ الْمَهْرِ وَ لَمَّا خَطَبَ عَلِیٌّ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ تَقُولُ کُلُّ سَبَبٍ وَ نَسَبٍ مُنْقَطِعٌ إِلَّا سَبَبِی وَ نَسَبِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَمَّا السَّبَبُ فَقَدْ سَبَّبَ اللَّهُ وَ أَمَّا النَّسَبُ فَقَدْ قَرَّبَ اللَّهُ وَ هَشَّ وَ بَشَّ فِی وَجْهِهِ وَ قَالَ أَ لَکَ شَیْ ءٌ أُزَوِّجُکَ مِنْهَا فَقَالَ لَا یَخْفَی عَلَیْکَ حَالِی إِنَّ لِی فَرَساً وَ بَغْلًا وَ سَیْفاً وَ دِرْعاً فَقَالَ بِعِ الدِّرْعَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ أَتَی سَلْمَانُ إِلَیْهِ وَ قَالَ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا دَخَلَ عَلَیْهِ

قَالَ أَبْشِرْ يَا عَلِيُّ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ زَوَّجَکَ بِهَا فِی السَّمَاءِ قَبْلَ أَنْ أَزَوِّجَکَهَا فِی الْأَرْضِ وَ لَقَدْ أَتَانِی مَلَکٌ وَ قَالَ أَبْشِرْ يَا مُحَمَّدُ بِاجْتِمَاعِ الشَّمْلِ وَ طَهَارَهِ النَّسْلِ قُلْتُ وَ مَا اسْمُکَ قَالَ نَسْطَائِيلُ مِنْ مُوَکَّلِی قَوَائِمِ الْعَرْشِ سَأَلْتُ اللَّهَ هَذِهِ الْبِشَارَهَ وَ جَبْرَئِيلُ عَلَی أَثَرِی.

أَبُو بُرَيْدَهَ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام خَطَبَ فَاطِمَهَ فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله عليه وآله مَرْحَباً وَ أَهْلًا فَقِيلَ لِعَلِیٍّ يَکْفِيکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله إِحْدَاهُمَا أَعْطَاکَ الْأَهْلَ وَ أَعْطَاکَ الرَّحْبَ.

ابْنُ بَطَّهَ وَ ابْنُ الْمُؤَذِّنِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی کُتُبِهِمْ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالا: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه وآله جَالِسٌ إِذْ جَاءَ عَلِیٌّ فَقَالَ يَا عَلِیُّ مَا جَاءَ بِکَ قَالَ جِئْتُ أُسَلِّمُ عَلَيْکَ قَالَ هَذَا جَبْرَئِيلُ يُخْبِرُنِی أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَوَّجَکَ فَاطِمَهَ وَ أَشْهَدَ عَلَی تَزْوِيجِهَا أَرْبَعِينَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ أَوْحَی اللَّهُ إِلَی شَجَرَهِ طُوبَی أَنِ انْثُرِی عَلَيْهِمُ الدُّرَّ وَ الْيَاقُوتَ فَنَثَرَتْ عَلَيْهِمُ الدُّرَّ وَ الْيَاقُوتَ فَابْتَدَرْنَ إِلَيْهِ الْحُورُ الْعِينُ يَلْتَقِطْنَ فِی أَطْبَاقِ الدُّرِّ وَ الْيَاقُوتِ وَ هُنَّ يَتَهَادَيْنَهُ بَيْنَهُنَّ إِلَی يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ کَانُوا يَتَهَادَوْنَ وَ يَقُولُونَ هَذِهِ تُحْفَهُ خَيْرِ النِّسَاءِ وَ فِی رِوَايَهِ ابْنِ بَطَّهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُ يَوْمَئِذٍ شَيْئاً أَکْثَرَ مِمَّا أَخَذَ صَاحِبُهُ أَوْ أَحْسَنَ افْتَخَرَ بِهِ عَلَی صَاحِبِهِ إِلَی يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

ابْنُ مَرْدَوَيْهِ فِی کِتَابِهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلْقَمَهَ قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ عَلِیٌّ فَاطِمَهَ تَنَاثَرَ ثِمَارُ الْجَنَّهِ عَلَی الْمَلَائِکَهِ.

عَبْدُ الرَّزَّاقِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أُمِّ أَيْمَنَ فِی خَبَرٍ طَوِيلٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله عليه وآله.وَ عَقَدَ جَبْرَئِيلُ وَ مِيکَائِيلُ فِی السَّمَاءِ نِکَاحَ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ فَکَانَ جَبْرَئِيلُ الْمُتَکَلِّمَ عَنْ عَلِیٍّ وَ مِيکَائِيلُ الرَّادَّ عَنِّی وَ فِی حَدِيثِ خَبَّابِ بْنِ الْأَرَتِّ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَوْحَی إِلَی جَبْرَئِيلَ زَوِّجِ النُّورَ مِنَ النُّورِ وَ کَانَ الْوَلِیُّ اللَّهَ وَ الْخَطِيبُ جَبْرَئِيلَ وَ الْمُنَادِی مِيکَائِيلَ وَ الدَّاعِی إِسْرَافِيلَ وَ النَّاثِرُ عِزْرَائِيلَ وَ الشُّهُودُ مَلَائِکَهَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ ثُمَّ أَوْحَی إِلَی

شَجَرَهِ طُوبَی أَنِ انْثُرِی مَا عَلَیْکِ فَنَثَرَتِ الدُّرَّ الْأَبْیَضَ وَ الْیَاقُوتَ الْأَحْمَرَ وَ الزَّبَرْجَدَ الْأَخْضَرَ وَ اللُّؤْلُؤَ الرَّطْبَ فَبَادَرْنَ الْحُورُ الْعِینُ یَلْتَقِطْنَ وَ یَهْدِینَ بَعْضُهُنَّ إِلَی بَعْضٍ.

الصَّادِقُ علیه السلام فِی خَبَرٍ: أَنَّهُ دَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ قَالَ أَبْشِرْ یَا عَلِیُّ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ کَفَانِی مَا کَانَ هَمَّنِی (۱) مِنْ تَزْوِیجِکَ.

ثُمَّ ذَکَرَ ابْنُ شَهْرَآشُوبَ مُخْتَصَراً مِمَّا مَرَّ بِرِوَایَهِ الصَّدُوقِ رَحِمَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ وَ قَدْ جَاءَ فِی بَعْضِ الْکُتُبِ: أَنَّهُ خَطَبَ رَاحِیلُ فِی الْبَیْتِ الْمَعْمُورِ فِی جَمْعٍ مِنْ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْأَوَّلِ قَبْلَ أَوَّلِیَّهِ الْأَوَّلِینَ الْبَاقِی بَعْدَ فَنَاءِ الْعَالَمِینَ نَحْمَدُهُ إِذْ جَعَلَنَا مَلَائِکَهً رُوحَانِیِّینَ وَ بِرُبُوبِیَّتِهِ مُذْعِنِینَ وَ لَهُ عَلَی مَا أَنْعَمَ عَلَیْنَا شَاکِرِینَ حَجَبَنَا مِنَ الذُّنُوبِ وَ سَتَرَنَا مِنَ الْعُیُوبِ أَسْکَنَنَا فِی السَّمَاوَاتِ وَ قَرَّبَنَا إِلَی السُّرَادِقَاتِ وَ حَجَبَ عَنَّا النَّهْمَ لِلشَّهَوَاتِ وَ جَعَلَ نَهْمَتَنَا(۲) وَ شَهْوَتَنَا فِی تَقْدِیسِهِ وَ تَسْبِیحِهِ الْبَاسِطِ رَحْمَتَهُ الْوَاهِبِ نِعْمَتَهُ جَلَّ عَنْ إِلْحَادِ أَهْلِ الْأَرْضِ مِنَ الْمُشْرِکِینَ وَ تَعَالَی بِعَظَمَتِهِ عَنْ إِفْکِ الْمُلْحِدِینَ ثُمَّ قَالَ بَعْدَ کَلَامٍ اخْتَارَ الْمَلِکُ الْجَبَّارُ صَفْوَهَ کَرَمِهِ وَ عَبْدَ عَظَمَتِهِ لِأَمَتِهِ سَیِّدَهِ النِّسَاءِ بِنْتِ خَیْرِ النَّبِیِّینَ وَ سَیِّدِ الْمُرْسَلِینَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِینَ فَوَصَلَ حَبْلَهُ بِحَبْلِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِهِ وَ صَاحِبِهِ الْمُصَدِّقِ دَعْوَتَهُ الْمُبَادِرِ إِلَی کَلِمَتِهِ عَلِیٍّ الْوَصُولِ بِفَاطِمَهَ الْبَتُولِ ابْنَهِ الرَّسُولِ.

وَ رُوِیَ أَنَّ جَبْرَئِیلَ رَوَی عَنِ اللَّهِ تَعَالَی عَقِیبَهَا قَوْلَهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْحَمْدُ رِدَائِی وَ الْعَظَمَهُ کِبْرِیَائِی وَ الْخَلْقُ کُلُّهُمْ عَبِیدِی وَ إِمَائِی زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ أَمَتِی مِنْ عَلِیٍّ صَفْوَتِی اشْهَدُوا مَلَائِکَتِی وَ کَانَ بَیْنَ تَزْوِیجِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ فَاطِمَهَ علیها السلام فِی السَّمَاءِ إِلَی تَزْوِیجِهِمَا فِی الْأَرْضِ أَرْبَعِینَ یَوْماً زَوَّجَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنْ عَلِیٍّ أَوَّلَ یَوْمٍ مِنْ ذِی الْحِجَّهِ وَ رُوِیَ أَنَّهُ کَانَ یَوْمَ السَّادِسِ مِنْهُ.

۱- ۱. فی المصدر ج ۳ ص ۳۴۷:« من همتی».

۲- ۲. النهمه: بلوغ الهمه و الشهوه فی الشی ء.

**[ترجمه]مناقب ابن شهرآشوب: از گروهی از اهل تسنن و حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که درباره معنای این آیه که می فرماید: «وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً» - . فرقان / ۵۶ - ، {خدا آن خدایی است که بشری را از آب آفرید و آن را نسب و نسل و داماد قرار داد.} فرمود: «منظور از این افراد حضرت محمّد، علی، حسن و حسین علیهم السّلام و حضرت قائم در آخرالزمان است، زیرا از میان صحابه تنها کسی که با رسول خدا هم نسبت، هم پیوند سببی و هم خویشاوندی داشت، حضرت علی علیه السّلام بود. به همین دلیل است که به دلیل نسب و سبب ارث می برد.»

بنا به روایتی منظور از کلمه «بشر» که در این آیه شریفه آمده، حضرت رسول، مقصود از «نسب» حضرت فاطمه و منظور از کلمه «صهر» حضرت علی است. ابن سیرین گوید: این آیه در مورد پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام شوهر حضرت فاطمه سلام الله علیها نازل شده است حضرت علی پسر عموی پیامبر و شوی دختر اوست پس علی علیه السّلام هم نسب و هم صهر است (هم خویشاوند و هم داماد)

ابن حجّاج گوید:

به مصطفی و به داماد او و وصی او در روز غدیر

کعب بن زهیر گوید:

داماد پیامبر و بهترین همه مردم

امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند متعال به رسولش وحی کرد که به فاطمه بگو از علی سرپیچی نکنی، چرا که اگر علی غضب کند، من برای غضب او غضب خواهم کرد.

به پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد تزویج فاطمه با علی علیه السّلام ایرادی گرفته شد. حضرت فرمود: اگر خداوند علی بن ابی طالب را نیافریده بود، برای فاطمه همتایی نبود. و در روایتی آمده: «اگر تو ای علی نبودی، برای فاطمه همتایی در روی زمین نبود.» امام صادق علیه السّلام فرمود: «اگر چنین نبود که خداوند امیرالمؤمنان علی علیه السّلام را آفرید، برای فاطمه بر روی زمین همتایی نبود از آدم گرفته تا پس از او.»

و گفته اند: پیامبر صلی الله علیه و آله از شیخین (ابوبکر و عمر) زن گرفت و به عثمان دو دختر تزویج کرد.

مؤلف: تزویج کردن دلالت بر فضیلت ندارد و تنها بر پایه اظهار شهادتین (اسلام) استوار است. گفتنی است که پیامبر صلی الله علیه و آله از گروهی زن گرفته اند و اما عثمان در ازدواج او اختلاف بسیار است و اینکه پیامبر آن دو را پیش عثمان به ازدواج دو کافر در آورده بوده است، ولی حکم فاطمه مثل اینها نیست، چون فاطمه علیها السّلام زاییده اسلام و از اهل عبا و مباهله و هجرت در سخت ترین شرایط است. درباره ایشان آیه تطهیر آمده و جبرئیل افتخار کرده که از اینان است، و خداوند گواهی راستی و درستی اینان است و او مادر امامان تا روز قیامت است. حسن و حسین علیهما السلام و نسل رسول خدا صلی الله علیه و آله از فاطمه است.

فـاطمه سـرور زنـان عالمیـان است و شوهر او و از ریشه اوست و بیگـانه نیست. و امّا شـیخین (ابوبکر و عمر) با تزویـج دختر به حضـرت پیامبر، خواستند با پیامبر خویشاوند بشوند، امّا در مورد علی علیه السّلام پیامبر خواسته تا با علی علیه السّلام خویشاوند بشود، آن هم پس از آنکه خواستگاری آن دو را ردّ کرد و کسـی که عقد علی و فاطمه را خوانده، خود خداست و کسی که قبـول کرده جبرئیـل بوده و خطبه خوان عقـد فرشـته راحیـل بوده است و شاهـدان حاملاـن عرش الهی بوده انـد و آن کس که شابـاش کرده، رضوان (خـازن بهشت) بوده است و طبق شابـاش درخت طوبـا و خود شابـاش همـان درّ و یاقوت و مرجان بوده است. و رسول خدا آرایش کننده او بود و اسماء آماده ساز حجله او بود و فرزندان این ازدواج امامان علیهم السّلام بودند.

ابوبکر از پیامبر صـلی الله علیه و آله فاطمه را خواسـتگاری کرد حضـرت فرمود: «منتظر قضای الهی برای فاطمه هسـتم.» پس از آن عمر خواسـتگاری کرد و حضـرت فرمود: «در انتظار قضای الهی برای فاطمه هستم...» ابن عبّاس گوید: چون پیامبر صلی الله علیه و آله فـاطمه سـلام الله علیهـا را بـا علی علیه السّـلام تزویـج کرد، به علی علیه السّـلام گفت چیزی به فـاطمه بـده علی علیه السّـلام گفت: چیزی ندارم حضـرت فرمود: آن زره حطمیّه ات کجاست؟ و در نقل دیگر آمده که علی علیه السّلام فرمود: آن زره را دارم و پیامبر فرمود: پس آن را به زهرا بده.

ابن مسـعود گویـد: در صـبح روز عروسـی حضـرت فاطمه اضـطرابی داشت. پیامبر صـلی الله علیه و آله به او فرمود: «ای فاطمه! بزرگ مردم دنیـا را به ازدواج تو در آوردم و او در آخرت از صالحـان است. ای فاطمه! چون خـدای متعال خواست که من تو را به ازدواج علی در آوردم. خدای متعال به جبرئیل دسـتور داد در آسـمان چهارم بایستد و فرشتگان در صفوفی بایستد. آنگاه جبرئیل برای فرشـتگان خطبه خواند و تو را به ازدواج علی علیه السّـلام درآورد. سپس خداوند سبحان به درخت بهشت دستور داد تـا بـار زیور و حلّه برگیرد و آنگـاه به او دسـتور داد تـا آنها را بر روی فرشـتگان بریزد و هرکس که از این شاباش بیشتر از دیگران برگرفته، تا روز قیامت به آن افتخار می کند.» ام سلمه گوید: «فاطمه بر زنان افتخار می کرد، چرا که او کسی است که جبرئیل خطبه عقد او را خوانده است.»

و روایت شـده است که ابوبکر و عمر چنـد بار از پیامبر فاطمه را خواسـتگاری کردند، ولی حضـرت آن در را جواب رد داد. و روایت شده است که ابوبکر و عمر از فاطمه نزد رسول خدا خواستگاری کردند حضرت فرمود: فاطمه کوچک است و روایت شـده که عبـدالرحمن خواسـتگاری کرد، اما پیامبر به او جوابی نداد. و در روایت دیگری است که او گفت: این اندازه مهر می دهم، ولی پیـامبر خشـمگین شـد و دست به سـنگریزه هـا برد و آنها را برداشت و سـنگریزه ها در دست پیامبر تسبیـح گفتنـد و حضرت آن ها را در دامنش ریخت و درّ و مرجان شدند و با این کار پیامبر خواست به مهر دادن عبدالرحمن تعریضی بزند.

و چون علی علیه السّـلام خواسـتگاری کرد گفت: ای رسول خـدا! از شـما شـنیدم که می فرمودیـد: «هر سبب و نسبی قطع می گردد جز سبب و نسب من.» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «اما سبب را خداوند سببیّت داده است و نسب و خویشاوندگی و نزدیکی را هم خداونـد نزدیـک سـاخته است.» و حضـرت به روی علی علیه السّـلام تبسّم و شادی کرد و گفت: «آیا تو چیزی داری که تو را به ازدواج فاطمه درآورم؟» حضرت گفت: «حال من بر شما پنهان نیست؛ من اسب و استر و شمشیر و زره دارم.» حضرت فرمود: «زره را بفروش!»

و روایت شـده که سـلمان نزد امیرالمؤمنین علی علیه السّـلام آمـد و گفت: رسول خدا تو را می خواهد. چون علی علیه السّـلام

نزد پیامبر رفت، حضرت فرمود: «ای علی! بشارت باد تو را خداوند تو را در آسمان به ازدواج زهرا در آورد، پیش از آنکه من تو را به ازدواج او در زمین درآورم، و فرشته ای نزد من آمد و گفت: ای محمّد! بشارت باد تو را به جمع شدن پراکندگی نسل. من گفتم: نام تو چیست؟ گفت: نسطائیل از موکّلان پایه های عرش الهی. من از خدا خواستم که این بشارت را به شما بدهم و جبرئیل از پی من می آید.»

علی علیه السّلام از حضرت فاطمه سلام الله علیها خواستگاری کرد پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: مرحباً و اهلاً (خوش آمدی و شایسته ای). به حضرت علی علیه السّلام گفته شد یکی از این دو که پیامبر به تو گفت برایت کافی است. پیامبر اهلیّت و شایستگی را به تو داد و نیز گسترش و خوشامدی را.

ابن عبّاس و انس بن مالك گویند: در حالی که رسول خدا صلی الله علیه و آله نشسته بودند، علی آمد. پیامبر فرمود: «ای علی! برای چه آمده ای؟» علی گفت: «آمده ام تا به شما سلام بدهم.» حضرت فرمود: «این جبرئیل است که به من خبر می دهد که خداوند عزّوجل تو را با فاطمه تزویج کرده است و بر این تزویج، چهل هزار فرشته را شاهد گرفته است و به درخت طوبا وحی کرده که درّ و یاقوت نثار فرشتگان کند و طوبا هم درّ و یاقوت نثار کرده است و حورالعین شتاب کرده اند و از طبق های درّ و یاقوت برمی گیرند. و حور العین اینها را تا قیامت میان خود هدیه به یکدیگر می دهند و می گویند این تحفه بهترین زنان است!» و در روایت است که کسی که در آن روز بیشتر یا چیزی بهتر از دوستش گرفته باشد، بر دوستش تا قیامت افتخار می کند .

علقمه گوید: چون علی علیه السّلام با فاطمه ازدواج کرد، میوه های بهشتی بر فرشتگان نثار شد.

پیامبر فرمود: «جبرئیل و میکائیل در آسمان عقد ازدواج خواندند؛ جبرئیل از سوی علی سخن می گفت و میکائیل از سوی من جواب می داد.»

در روایت است که: خداوند تعالی به جبرئیل وحی کرد نور را با نور تزویج کن و ولی این ازدواج، خداوند و خطبه خوان، جبرئیل و منادی، میکائیل و دعوتگر، اسرافیل و نثارگر، عزرائیل و شاهدان عقد، فرشتگان آسمان ها و زمین ها بودند. سپس خداوند به درخت طوبا وحی کرد که هرچه بر روی توست نثار کن! طوبا هم درّ سفید و یاقوت سرخ و زبرجد سبز و لؤلؤ تازه نثار کرد و حور العین شتاب کردند و از آنچه نثار شده بود برگرفتند و به یکدیگر هدیه دادند.

امام صادق علیه السّلام در روایتی فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله علی را خواند و فرمود: «بشارت باد تو را ای علی! چون خداوند فکر ازدواج تو را که داشتم کفایت کرد مرا.»

سپس ابن شهر آشوب مختصری از مطالب گذشته را به نقل شیخ صدوق رحمه الله آورده و گوید: در برخی از کتاب ها آمده که راحیل در بیت المعمور در جمع اهالی هفت آسمان خطبه خواند و گفت:

الحمد لله الأول قبل أوليه الأولين الباقی بعد فناء العالمين نحمده إذ جعلنا ملائكه روحانيّين و بربوبيّته مذعنين و له علی ما انعم علينا شاكرين حجبنا من الذنوب و سترنا من العيوب أسكننا فی السّماوات و قرّبنا الی السّرادقات و حجب عنّا النّهم للشهوات و

جعل نهمتنا و شهوتنا فی تقدیسه و تسبیحه الباسط رحمته الواهب نعمته جلّ عن إلحاد أهل الأرض من المشرکین و تعالی بعظمته عن إفک الملحدین.

{سپاس برای خداوندی که اوّل است پیش از همه اول ها و و باقی است بعد از فنا و نیستی همه جهانیان. او را سپاس می گوییم چون ما را فرشتگان روحانی قرار داد در حالی که به خدایی اش معترفیم و نیز به خاطر نعمت هایی که به ما ارزانی داشته است، شکرگزار او هستیم. ما را از گناهان باز داشته است و از عیبها پوشیده است. در آسمانها جایمان داده است و به سراپرده عرشش نزدیکمان کرده است. و از رغبت به شهوتها محجوبمان کرده و رغبت و میل ما را در تقدیس و تسبیح خودش قرار داده است. رحمتش را گسترده و نعمتش را بخشیده. منزه از الحاد و شرک ورزی مشرکان اهل زمین و متعالی از دروغ بافی های ملحدین است.}

سپس افزود: اختار الملک الجبّار صفوه کرمه و عبد عظمته لأمته سیّده النساء بنت خیر النبیّن و سیّد المرسلین و إمام المتّقین فوصل حبله بحبل رجل من أهله و صاحبه المصدّق دعوته المبادر ألی کلمته؛ علیّ الوصول بفاطمه البتول ابنه الرّسول.

{ملِک جبار گزیده کرامتش و بنده بزرگی اش را [علی علیه السلام] برای کنیزش سرور زنان و دختر بهترینِ پیامبران و سرور رسولان و پیشوای پرهیزگاران برگزید و رشته او را به رشته مردی از اهل و همراهش که تصدیق کننده دعوتش و شتابنده به پیامش بود، پیوند زد. یعنی علیّ وصول (پیوند خورده با پیامبر) را به فاطمه بتول و دختر رسول صلی الله علیه و آله}

روایت شده که جبرئیل این خطبه را از قول حضرت پروردگار برای فاطمه اطهر خواند: «الحمد ردایی، و العظمه کبریائی، و الخلق کلهم عبیدی و امائی زوجت فاطمه امتی من علی صفوتی، اشهدوا ملائکتی.» {حمد ردای من و بزرگی شکوه من است و مردم همه بندگان و کنیزان من اند. کنیزم فاطمه را به همسری علی، برگزیده ام، در آوردم. ای فرشتگانم شاهد باشید.}

و فاصله تزویج امیرمومنان و فاطمه علیها السّلام در آسمان تا تزویج اینان در زمین چهل روز بود. رسول خدا فاطمه را در روز اوّل ذی الحجّه به ازدواج علی علیه السلام درآورد و روایتی گوید: در روز ششم ذی الحجّه.

**[ترجمه]

«۲۳»

مع، [معانی الأخبار] ل، [الخصال] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی بْنَ جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: بَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله جَالِسٌ إِذْ دَخَلَ عَلَیْهِ مَلَکٌ لَهُ أَرْبَعَهٌ وَ عِشْرُونَ وَجْهاً فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ لَمْ أَرَکَ فِی مِثْلِ هَذِهِ الصُّورَهِ فَقَالَ الْمَلَکُ لَسْتُ بِجَبْرَئِیلَ أَنَا مَحْمُودٌ بَعَثَنِیَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ أُزَوِّجَ النُّورَ مِنَ النُّورِ قَالَ مَنْ مِمَّنْ فَقَالَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ قَالَ فَلَمَّا وَلَّی الْمَلَکُ إِذاً بَیْنَ کَتِفَیْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِیٌّ وَصِیُّهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مُنْذُ کَمْ کُتِبَ هَذَا بَیْنَ کَتِفَیْکَ فَقَالَ مِنْ قَبْلِ أَنْ یَخْلُقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ آدَمَ بِاثْنَیْنِ وَ عِشْرِینَ أَلْفَ عَامٍ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «روزی رسول خدا نشسته بود. ملکی به حضور آن حضرت مشرف شد که دارای بیست و چهار صورت بود. رسول اکرم به او فرمود: «ای حبیب من جبرئیل! من تا به حال تو را به این صورت ندیده بودم؟» گفت: «من جبرئیل نیستم، بلکه نام من محمود است. خدا مرا فرستاده که نور را به نکاح نور درآوردم.» پیغمبر خدا فرمود: «یعنی که را به نکاح که درآوری؟» گفت فاطمه را برای علی. وقتی آن ملک برگشت، پیامبر خدا دید که در میان دو کتف او نوشته بود: «محمّد رسول اللّه، علی وصیه.» پیغمبر خدا به وی فرمود: «چند وقت است که این عبارت در میان دو کتف تو نوشته شده است؟» گفت: «بیست و دو هزار سال قبل از اینکه حضرت آدم آفریده شود.»

**[ترجمه]

«۲۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ فِی رِوَایَهٍ بِأَرْبَعَهٍ وَ عِشْرِینَ أَلْفَ عَامٍ.

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَیْمُونٍ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَیْرَهَ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ فِی حَدِیثِ مَحْمُودٍ وَ أَنْبَأَنِی أَبُو یَعْلَی الْعَطَّارُ وَ أَبُو الْمُؤَیَّدِ الْخَطِیبُ بِنَحْوِ هَذَا الْخَبَرِ إِلَّا أَنَّهُمَا رَوَیَا: مَلَکٌ لَهُ عِشْرُونَ رَأْساً فِی کُلِّ رَأْسٍ أَلْفُ لِسَانٍ وَ کَانَ اسْمُ الْمَلَکِ صَرْصَائِیلَ.

أَبُو بَکْرٍ مَرْدَوَیْهِ فِی فَضَائِلِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ وَ کِتَابِ أَبِی الْقَاسِمِ سُلَیْمَانَ الطَّبَرِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ کِلَاهُمَا أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ.

کِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَیْهِ قَالَ ابْنُ سِیرِینَ قَالَ عُبَیْدَهُ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ذَکَرَ عَلِیّاً فَقَالَ ذَاکَ صِهْرُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ یَأْمُرُکَ أَنْ تُزَوِّجَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ.

ابْنُ شَاهِینَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: أُمِرْتُ بِتَزْوِیجِکَ مِنَ الْبَیْضَاءِ وَ فِی رِوَایَهٍ مِنَ السَّمَاءِ.

الضَّحَّاکُ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ لِفَاطِمَهَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ مِمَّنْ قَدْ عَرَفْتَ قَرَابَتَهُ وَ فَضْلَهُ مِنَ الْإِسْلَامِ وَ إِنِّی سَأَلْتُ رَبِّی أَنْ یُزَوِّجَکِ خَیْرَ خَلْقِهِ وَ

أَحَبَّهُمْ إِلَيْهِ وَ قَدْ ذَكَرَ مِنْ أَمْرِكِ شَيْئاً فَمَا تَرَيْنَ فَسَكَتَتْ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُ أَكْبَرُ سُكُوتُهَا إِقْرَارُهَا.

وَ رَوَى ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: أَنَّهُ صلى الله عليه و آله قَالَ لِعَلِيٍّ تَكَلَّمْ خَطِيباً لِنَفْسِكَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَرُبَ مِنْ حَامِدِيهِ وَ دَنَا مِنْ سَائِلِيهِ وَ وَعَدَ الْجَنَّهَ مَنْ يَتَّقِيهِ وَ أَنْذَرَ بِالنَّارِ مَنْ يَعْصِيهِ نَحْمَدُهُ عَلَى قَدِيمِ إِحْسَانِهِ وَ أَيَادِيهِ حَمْدَ مَنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ خَالِقُهُ وَ بَارِيهِ وَ مُمِيتُهُ وَ مُحْيِيهِ وَ مُسَائِلُهُ عَنْ مَسَاوِيهِ وَ نَسْتَعِينُهُ وَ نَسْتَهْدِيهِ وَ نُؤْمِنُ بِهِ وَ نَسْتَكْفِيهِ وَ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ شَهَادَةً تَبْلُغُهُ وَ تُرْضِيهِ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ صلى الله عليه و آله صَلَاةً تُزْلِفُهُ وَ تُحْظِيهِ وَ تَرْفَعُهُ وَ تَصْطَفِيهِ وَ النِّكَاحُ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ وَ يَرْضِيهُ وَ اجْتِمَاعُنَا مِمَّا قَدَّرَهُ اللَّهُ وَ أَذِنَ فِيهِ وَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله زَوَّجَنِي ابْنَتَهُ فَاطِمَهَ عَلَى خَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ وَ قَدْ رَضِيتُ فَاسْأَلُوهُ وَ اشْهَدُوا وَ فِي خَبَرٍ وَ قَدْ زَوَّجْتُكَ ابْنَتِي فَاطِمَهَ عَلَى مَا زَوَّجَكَ الرَّحْمَنُ وَ قَدْ رَضِيتُ بِمَا رَضِيَ اللَّهُ لَهَا فَدُونَكَ أَهْلَكَ فَإِنَّكَ أَحَقُّ بِهَا مِنِّي وَ فِي خَبَرٍ فَنِعْمَ الْأَخُ أَنْتَ وَ نِعْمَ الْخَتَنُ أَنْتَ وَ نِعْمَ الصَّاحِبُ أَنْتَ وَ كَفَاكَ بِرِضَى اللَّهِ رِضًى فَخَرَّ عَلِيٌّ سَاجِداً شُكْراً لِلَّهِ تَعَالَى وَ هُوَ يَقُولُ رَبِّ

أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَ (۱) الْآيَهَ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله آمِينَ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكُمَا وَ بَارَكَ فِيكُمَا وَ أَسْعَدَ جَدَّكُمَا وَ جَمَعَ بَيْنَكُمَا وَ أَخْرَجَ مِنْكُمَا الْكَثِيرَ الطَّيِّبَ ثُمَّ أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بِطَبَقِ بُسْرٍ وَ أَمَرَ بِنَهْبِهِ وَ دَخَلَ حُجْرَهَ النِّسَاءِ وَ أَمَرَ بِضَرْبِ الدَّفِّ.

الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام فِي خَبَرٍ: زَوَّجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَاطِمَهَ عَلِيّاً عَلَى أَرْبَعِمِائَهٍ وَ ثَمَانِينَ دِرْهَماً.

وَ رُوِيَ: أَنَّ مَهْرَهَا أَرْبَعُمِائَهِ مِثْقَالِ فِضَّهٍ.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ كَانَ خَمْسَمِائَهِ دِرْهَمٍ. وَ هُوَ أَصَحُّ وَ سَبَبُ الْخِلَافِ فِي ذَلِكَ مَا رَوَى عَمْرُو بْنُ أَبِي الْمِقْدَامِ وَ جَابِرٌ الْجُعْفِيُّ عَنْ

۱- ۱. النمل: ۱۹.

أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ صَدَاقُ فَاطِمَهَ بُرْدَ حِبَرَهٍ وَ إِهَابَ شَاهٍ عَلَی عِرَارٍ(۱).

وَ رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: کَانَ صَدَاقُ فَاطِمَهَ دِرْعَ حُطَمِیَّهٍ وَ إِهَابَ کَبْشٍ أَوْ جَدْیٍ.

رَوَاهُ أَبُو یَعْلَی فِی الْمُسْنَدِ عَنْ مُجَاهِدٍ.

کَافِی الْکُلَیْنِیِّ: زَوَّجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ عَلَی جَرْدِ بُرْدٍ.

وَ قِیلَ لِلنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَدْ عَلِمْنَا مَهْرَ فَاطِمَهَ فِی الْأَرْضِ فَمَا مَهْرُهَا فِی السَّمَاءِ قَالَ سَلْ عَمَّا یَعْنِیکَ وَ دَعْ مَا لَا یَعْنِیکَ قِیلَ هَذَا مِمَّا یَعْنِینَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ کَانَ مَهْرُهَا فِی السَّمَاءِ خُمُسَ الْأَرْضِ فَمَنْ مَشَی عَلَیْهَا مُغْضَباً(۲) لَهَا وَ لِوُلْدِهَا مَشَی عَلَیْهَا حَرَاماً إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ.

وَ فِی الْجِلَاءِ وَ الشِّفَاءِ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام: وَ جُعِلَتْ نِحْلَتُهَا مِنْ عَلِیٍّ خُمُسَ الدُّنْیَا وَ ثُلُثَ الْجَنَّهِ(۳) وَ جُعِلَتْ لَهَا فِی الْأَرْضِ أَرْبَعَهُ أَنْهَارٍ الْفُرَاتُ وَ نِیلُ مِصْرَ وَ نَهْرَوَانُ وَ نَهَرُ بَلْخٍ فَزَوِّجْهَا أَنْتَ یَا مُحَمَّدُ بِخَمْسِمِائَهِ دِرْهَمٍ تَکُونُ سُنَّهً لِأُمَّتِکَ.

وَ فِی حَدِیثِ خَبَّابِ بْنِ الْأَرَتِّ ثُمَّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ ابْنَتِی مِنْکَ بِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَی عَلَی صَدَاقِ خُمُسِ الْأَرْضِ وَ أَرْبَعِمِائَهٍ وَ ثَمَانِینَ دِرْهَماً الْآجِلُ خُمُسُ الْأَرْضِ وَ الْعَاجِلُ أَرْبَعُمِائَهٍ وَ ثَمَانِینَ دِرْهَماً.

وَ قَدْ رُوِیَ حَدِیثُ خُمُسِ الْأَرْضِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ شُعَیْبٍ.

إِسْحَاقُ بْنُ عَمَّارٍ وَ أَبُو بَصِیرٍ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی مَهَرَ فَاطِمَهَ رُبُعَ الدُّنْیَا فَرُبُعُهَا لَهَا وَ مَهْرُهَا الْجَنَّهُ وَ النَّارُ فَتُدْخِلُ أَوْلِیَاءَهَا الْجَنَّهَ وَ أَعْدَاءَهَا النَّارَ.

أَمَالِی أَبِی جَعْفَرٍ الطُّوسِیِّ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام فِی خَبَرٍ: وَ سَکَبَ الدَّرَاهِمَ فِی حَجْرِهِ فَأَعْطَی مِنْهَا قَبْضَهً کَانَتْ ثَلَاثَهً وَ سِتِّینَ أَوْ سِتَّهً وَ سِتِّینَ إِلَی أُمِّ أَیْمَنَ لِمَتَاعِ الْبَیْتِ وَ قَبْضَهً إِلَی أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ لِلطِّیبِ وَ قَبْضَهً إِلَی أُمِّ سَلَمَهَ لِلطَّعَامِ وَ أَنْفَذَ عَمَّاراً وَ أَبَا بَکْرٍ وَ بِلَالًا لِابْتِیَاعِ مَا یُصْلِحُهَا.

۱- ۱. الحبره کعنبه: ثوب یصنع بالیمن من قطن أو کتان. و الاهاب: الجلد ما لم یدبغ و العرار: نبت طیب الرائحه.

۲- ۲. فی المصدر: مبغضا.

۳- ۳. فی المصدر: و ثلثی الجنه راجع ج ۳ ص ۳۵۱ ط المطبعه العلمیه.

أَقُولُ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْواً مِمَّا نَقَلْنَا عَنْ أَمَالِي الشَّيْخِ: إِلَى قَوْلِهِ وَ جَرَّةٍ خَضْرَاءَ وَ كِيزَانِ خَزَفٍ.

ثُمَّ قَالَ وَ فِي رِوَايَةٍ: وَ نَطْعٍ مِنْ أَدَمٍ وَ عَبَاءٍ قَطَوَانِيٍّ وَ قِرْبَةِ مَاءٍ.

وَهْبُ بْنُ وَهْبٍ الْقُرَشِيُّ: وَ كَانَ مِنْ تَجْهِيزِ عَلِيٍّ دَارَهُ انْتِشَارُ رَمْلٍ لَيِّنٍ وَ نَصْبُ خَشَبَةٍ مِنْ حَائِطٍ إِلَى حَائِطٍ لِلثِّيَابِ وَ بَسْطُ إِهَابِ كَبْشٍ وَ مِخَدَّةِ لِيفٍ.

أَبُو بَكْرٍ مَرْدَوَيْهِ فِي حَدِيثِهِ: فَمَكَثَ عَلِيٌّ تِسْعاً وَ عِشْرِينَ لَيْلَةً فَقَالَ لَهُ جَعْفَرٌ وَ عَقِيلٌ سَلْهُ أَنْ يُدْخِلَ عَلَيْكَ أَهْلَكَ فَعَرَفَتْ أُمُّ أَيْمَنَ ذَلِكَ وَ قَالَتْ هَذَا مِنْ أَمْرِ النِّسَاءِ وَ خَلَتْ بِهِ أُمَّ سَلَمَةَ فَطَالَبَتْهُ بِذَلِكَ فَدَعَاهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ قَالَ حُبّاً وَ كَرَامَةً فَأَتَى الصَّحَابَةُ بِالْهَدَايَا فَأَمَرَ بِطَحْنِ الْبُرِّ وَ خَبْزِهِ وَ أَمَرَ عَلِيّاً بِذَبْحِ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ فَكَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَفْصِلُ وَ لَمْ يُرَ عَلَى يَدِهِ أَثَرُ دَمٍ فَلَمَّا فَرَغُوا مِنَ الطَّبْخِ أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَنْ يُنَادَى عَلَى رَأْسِ دَارِهِ أَجِيبُوا رَسُولَ اللَّهِ وَ ذَلِكَ كَقَوْلِهِ وَ أَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِ (١) فَأَجَابُوا مِنَ النَّخَلَاتِ وَ الزُّرُوعِ فَبَسَطَ النُّطُوعَ فِي الْمَسْجِدِ وَ صَدَرَ النَّاسُ وَ هُمْ أَكْثَرُ مِنْ أَرْبَعَةِ آلَافِ رَجُلٍ وَ سَائِرُ نِسَاءِ الْمَدِينَةِ وَ رَفَعُوا مِنْهَا مَا أَرَادُوا وَ لَمْ يَنْقُصْ مِنَ الطَّعَامِ شَيْ ءٌ ثُمَّ عَادَوْا فِي الْيَوْمِ الثَّانِي وَ أَكَلُوا وَ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ أَكَلُوا مَبْعُوثَةَ أَبِي أَيُّوبَ ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله بِالصِّحَافِ فَمُلِئَتْ وَ وَجَّهَ إِلَى مَنَازِلِ أَزْوَاجِهِ ثُمَّ أَخَذَ صَحْفَةً وَ قَالَ هَذَا لِفَاطِمَةَ وَ بَعْلِهَا ثُمَّ دَعَا فَاطِمَةَ وَ أَخَذَ يَدَهَا فَوَضَعَهَا فِي يَدِ عَلِيٍّ وَ قَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ يَا عَلِيُّ نِعْمَ الزَّوْجُ فَاطِمَةُ وَ يَا فَاطِمَةُ نِعْمَ الْبَعْلُ عَلِيٌّ وَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَمَرَ نِسَاءَهُ أَنْ يُزَيِّنَّهَا وَ يُصْلِحْنَ مِنْ شَأْنِهَا فِي حُجْرَةِ أُمِّ سَلَمَةَ فَاسْتَدْعَيْنَ مِنْ فَاطِمَةَ عليها السلام طِيباً فَأَتَتْ بِقَارُورَةٍ فَسُئِلَتْ عَنْهَا فَقَالَتْ كَانَ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ يَدْخُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَيَقُولُ لِي يَا فَاطِمَةُ هَاتِي الْوِسَادَةَ فَاطْرَحِيهَا لِعَمِّكِ فَكَانَ إِذَا نَهَضَ سَقَطَ مِنْ بَيْنِ ثِيَابِهِ شَيْ ءٌ فَيَأْمُرُنِي بِجَمْعِهِ فَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله عَنْ

۱- ۱. الحجّ: ۲۸.

ذَلِکَ فَقَالَ هُوَ عَنْبَرٌ یَسْقُطُ مِنْ أَجْنِحَهِ جَبْرَئِیلَ وَ أَتَتْ بِمَاءِ وَرْدٍ فَسَأَلَتْ أُمُّ سَلَمَهَ عَنْهُ فَقَالَتْ هَذَا عَرَقُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کُنْتُ آخُذُهُ عِنْدَ قَیْلُولَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عِنْدِی وَ رُوِیَ أَنَّ جَبْرَئِیلَ أَتَی بِحُلَّهٍ قِیمَتُهَا الدُّنْیَا فَلَمَّا لَبِسَتْهَا تَحَیَّرَتْ نِسْوَهُ قُرَیْشٍ مِنْهَا وَ قُلْنَ مِنْ أَیْنَ لَکِ هَذَا قَالَتْ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ.

تَارِیخُ الْخَطِیبِ وَ کِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَیْهِ وَ ابْنُ الْمُؤَذِّنِ وَ شِیرَوَیْهِ الدَّیْلَمِیُّ بِأَسَانِیدِهِمْ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنِ ابْنِ بِسْطَامَ عَنْ شُعْبَهَ بْنِ الْحَجَّاجِ وَ عَنْ عُلْوَانَ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الضُّبَعِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ جَابِرٍ: أَنَّهُ لَمَّا کَانَتِ اللَّیْلَهُ الَّتِی زُفَّتْ فَاطِمَهُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَمَامَهَا وَ جَبْرَئِیلُ عَنْ یَمِینِهَا وَ مِیکَائِیلُ عَنْ یَسَارِهَا وَ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ مِنْ خَلْفِهَا یُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَ یُقَدِّسُونَهُ حَتَّی طَلَعَ الْفَجْرُ.

کِتَابُ مَوْلِدِ فَاطِمَهَ عَنِ ابْنِ بَابَوَیْهِ فِی خَبَرٍ: أَمَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله بَنَاتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ نِسَاءَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ أَنْ یَمْضِینَ فِی صُحْبَهِ فَاطِمَهَ وَ أَنْ یَفْرَحْنَ وَ یَرْجُزْنَ وَ یُکَبِّرْنَ وَ یَحْمَدْنَ وَ لَا یَقُلْنَ مَا لَا یُرْضِی اللَّهَ قَالَ جَابِرٌ فَأَرْکَبَهَا عَلَی نَاقَتِهِ وَ فِی رِوَایَهٍ عَلَی بَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ وَ أَخَذَ سَلْمَانُ زِمَامَهَا وَ حَوْلَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ حَوْرَاءَ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ حَمْزَهُ وَ عَقِیلٌ وَ جَعْفَرٌ وَ أَهْلُ الْبَیْتِ یَمْشُونَ خَلْفَهَا مُشْهِرِینَ سُیُوفَهُمْ وَ نِسَاءُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قُدَّامَهَا یَرْجُزْنَ فَأَنْشَأَتْ أُمُّ سَلَمَهَ [شِعْرٌ]

سِرْنَ بِعَوْنِ اللَّهِ جَارَاتِی*** وَ اشْکُرْنَهُ فِی کُلِّ حَالاتٍ

وَ اذْکُرْنَ مَا أَنْعَمَ رَبُّ الْعُلَی***مِنْ کَشْفِ مَکْرُوهٍ وَ آفَاتٍ

فَقَدْ هَدَانَا بَعْدَ کُفْرٍ وَ قَدْ*** أَنْعَشَنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ

وَ سِرْنَ مَعَ خَیْرِ نِسَاءِ الْوَرَی***تَفْدِی بِعَمَّاتٍ وَ خَالاتٍ

یَا بِنْتَ مَنْ فَضَّلَهُ ذُو الْعُلَی*** بِالْوَحْیِ مِنْهُ وَ الرِّسَالاتِ

ثُمَّ قَالَتْ عَائِشَهُ :

شِعْرٌ :

يَا نِسْوَةُ اسْتُرْنَ بِالْمَعَاجِرِ*** وَ اذْكُرْنَ مَا يَحْسُنُ فِی الْمَحَاضِرِ

وَ اذْكُرْنَ رَبَّ النَّاسِ إِذْ يَخُصُّنَا*** بِدِينِهِ مَعَ كُلِّ عَبْدٍ شَاكِرٍ

وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى إِفْضَالِهِ *** وَ الشُّكْرُ لِلَّهِ الْعَزِيزِ الْقَادِرِ

سِرْنَ بِهَا فَاللَّهُ أَعْطَى ذِكْرَهَا*** وَ خَصَّهَا مِنْهُ بِطُهْرٍ طَاهِرٍ

ثُمَّ قَالَتْ حَفْصَةُ شِعْرٌ :

فَاطِمَةُ خَيْرُ نِسَاءِ الْبَشَرِ *** وَ مَنْ لَهَا وَجْهٌ كَوَجْهِ الْقَمَرِ

فَضَّلَكِ اللَّهُ عَلَى كُلِّ الْوَرَى*** بِفَضْلِ مَنْ خَصَّ بِآيِ الزُّمَرِ

زَوَّجَكِ اللَّهُ فَتًى فَاضِلًا*** أَعْنِی عَلِيّاً خَيْرَ مَنْ فِی الْحَضَرِ

فَسِرْنَ جَارَاتِی بِهَا إِنَّهَا *** كَرِيمَةٌ بِنْتُ عَظِيمِ الْخَطَرِ

ثُمَّ قَالَتْ مُعَاذَةُ أُمُّ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ: شِعْرٌ

أَقُولُ قَوْلًا فِيهِ مَا فِيهِ*** وَ أَذْكُرُ الْخَيْرَ وَ أُبْدِيهِ

مُحَمَّدٌ خَيْرُ بَنِی آدَمَ*** مَا فِيهِ مِنْ كِبْرٍ وَ لَا تِيهٍ

بِفَضْلِهِ عَرَّفَنَا رُشْدَنَا*** فَاللَّهُ بِالْخَيْرِ يُجَازِيهِ

وَ نَحْنُ مَعَ بِنْتِ نَبِيِّ الْهُدَى*** ذِی شَرَفٍ قَدْ مُكِّنَتْ فِيهِ

فِی ذِرْوَةٍ شَامِخَةٍ أَصْلُهَا*** فَمَا أَرَى شَيْئاً يُدَانِيهِ

وَ كَانَتِ النِّسْوَةُ يُرَجِّعْنَ أَوَّلَ بَيْتٍ مِنْ كُلِّ رَجَزٍ ثُمَّ يُكَبِّرْنَ وَ دَخَلْنَ الدَّارَ ثُمَّ أَنْفَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِلَى عَلِيٍّ وَ دَعَاهُ إِلَى الْمَسْجِدِ ثُمَّ دَعَا فَاطِمَةَ فَأَخَذَ يَدَيْهَا وَ وَضَعَهَا فِی يَدِهِ وَ قَالَ بَارَكَ اللَّهُ فِی ابْنَةِ رَسُولِ اللَّهِ.

كِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ: أَنَّ النَّبِيَّ سَأَلَ مَاءً فَأَخَذَ مِنْهُ جُرْعَةً فَتَمَضْمَضَ بِهَا ثُمَّ مَجَّهَا فِی الْقَعْبِ ثُمَّ صَبَّهَا عَلَى رَأْسِهَا ثُمَّ قَالَ أَقْبِلِی فَلَمَّا أَقْبَلَتْ نَضَحَ مِنْ بَيْنِ ثَدْيَيْهَا ثُمَّ قَالَ أَدْبِرِی فَلَمَّا أَدْبَرَتْ نَضَحَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهَا ثُمَّ دَعَا لَهُمَا كِتَابُ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِمَا وَ بَارِكْ عَلَيْهِمَا وَ بَارِكْ لَهُمَا فِی شِبْلَيْهِمَا

وَ رُوِیَ أَنَّهُ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهُمَا أَحَبُّ خَلْقِکَ إِلَیَّ فَأَحِبَّهُمَا وَ بَارِکْ فِی ذُرِّیَّتِهِمَا وَ اجْعَلْ عَلَیْهِمَا مِنْکَ حَافِظاً وَ إِنِّی أُعِیذُهُمَا بِکَ وَ ذُرِّیَّتَهُمَا مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ وَ رُوِیَ أَنَّهُ دَعَا لَهَا فَقَالَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْکِ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَکِ تَطْهِیراً.

وَ رُوِیَ أَنَّهُ قَالَ: مَرْحَباً بِبَحْرَیْنِ یَلْتَقِیَانِ وَ نَجْمَیْنِ یَقْتَرِنَانِ ثُمَّ خَرَجَ إِلَی الْبَابِ یَقُولُ طَهَّرَکُمَا وَ طَهَّرَ نَسْلَکُمَا أَنَا سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَکُمَا وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَکُمَا أَسْتَوْدِعُکُمَا اللَّهَ وَ أَسْتَخْلِفُهُ عَلَیْکُمَا وَ بَاتَتْ عِنْدَهَا أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ أُسْبُوعاً بِوَصِیَّةِ خَدِیجَةَ إِلَیْهَا فَدَعَا لَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فِی دُنْیَاهَا وَ آخِرَتِهَا ثُمَّ أَتَاهُمَا فِی صَبِیحَتِهِمَا وَ قَالَ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ أَدْخُلُ رَحِمَکُمُ اللَّهُ فَفَتَحَتْ أَسْمَاءُ الْبَابَ وَ کَانَا نَائِمَیْنِ تَحْتَ کِسَاءٍ فَقَالَ عَلَی حَالِکُمَا فَأَدْخَلَ رِجْلَیْهِ بَیْنَ أَرْجُلِهِمَا فَأَخْبَرَ اللَّهُ عَنْ أَوْرَادِهِمَا تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ الْآیَهَ(۱)

فَسَأَلَ عَلِیّاً کَیْفَ وَجَدْتَ أَهْلَکَ قَالَ نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَی طَاعَهِ اللَّهِ وَ سَأَلَ فَاطِمَهَ فَقَالَتْ خَیْرُ بَعْلٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ اجْمَعْ شَمْلَهُمَا وَ أَلِّفْ بَیْنَ قُلُوبِهِمَا وَ اجْعَلْهُمَا وَ ذُرِّیَّتَهُمَا مِنْ وَرَثَهِ جَنَّهِ النَّعِیمِ وَ ارْزُقْهُمَا ذُرِّیَّهً طَاهِرَهً طَیِّبَهً مُبَارَکَهً وَ اجْعَلْ فِی ذُرِّیَّتِهِمَا الْبَرَکَهَ وَ اجْعَلْهُمْ أَئِمَّهً یَهْدُونَ بِأَمْرِکَ إِلَی طَاعَتِکَ وَ یَأْمُرُونَ بِمَا یُرْضِیکَ ثُمَّ أَمَرَ بِخُرُوجِ أَسْمَاءَ وَ قَالَ جَزَاکِ اللَّهُ خَیْراً ثُمَّ خَلَا بِهَا بِإِشَارَهِ الرَّسُولِ صلی الله علیه وآله.

وَ رَوَی شُرَحْبِیلُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ: لَمَّا کَانَ صَبِیحَهُ عُرْسِ فَاطِمَهَ جَاءَ النَّبِیُّ بِعُسٍّ فِیهِ لَبَنٌ فَقَالَ لِفَاطِمَهَ اشْرَبِی فِدَاکِ أَبُوکِ وَ قَالَ لِعَلِیٍّ اشْرَبْ فِدَاکَ ابْنُ عَمِّکَ.

lt;meta info="- مناقب ابن آشوب: از علی بن جعفر مانند این روایت آورده است و در پایان افزوده که: «در روایتی آمده بیست و چهار هزار سال.»

باز دیگران روایت کرده اند که: «فرشته ای با بیست سر و در هر سر هزار زبان و نام فرشته صوصائیل است.»

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «خدای متعال به من دستور داد تا فاطمه را به ازدواج علی علیه السّلام در بیاورم.»

عمر خطاب از علی علیه السّلام یاد کرد و گفت: او داماد رسول خداست. جبرئیل بر رسول خدا فرود آمد و گفت: «خداوند به تو دستور می دهد که فاطمه را به علی تزویج کنی.»

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «من از جایگاه سفید مأمور شدم که تو را تزویج کنم» و در روایتی «از آسمان مأمور شده ام.»

پیامبر صلی الله علیه و آله به فاطمه فرمود: «علی بن ابیطالب از کسانی است که قرابت و نزدیکی او و فضیلت او را در اسلام می دانی و من از پروردگارم خواسته ام که تو را به بهترین خلقش و محبوب ترین آنان در نزد خدا تزویج کنم و او درباره تو سخنی گفته (خواستگاری کرده) نظر تو چیست؟» حضرت زهرا سکوت کرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله بیرون آمد، در حالی که می گفت: «الله اکبر! سکوت او اقرار و پذیرش است.»

و ابن مردویه روایت کرده که پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: «برای خودت خطبه ای بخوان!» علی علیه السّلام گفت: «ستایش ویژه خداوندی است که به کسانی که به او را حمد می گویند نزدیک است و نیز به کسانی که از او

چیزی می طلبند نزدیک است. بهشت را به کسانی که تقوا دارند وعده داده و هرکس را که معصیت او کند، با آتش بیم داده است. او را بر احسان و نعمت های قدیمی اش حمد می کنیم؛ حمد کسی که می داند خدا خالق او و آفریننده او و میراننده و زنده کننده اوست. از او درباره بدی هایش بازخواست می کند و ما از او کمک می خواهیم و از او هدایت می طلبیم. به او ایمان می آوریم و از او می خواهیم که ما را کفایت کند و شهادت می دهیم که جز الله خدایی نیست؛ یگانه و بی شریک است، شهادتی که به او برسد، راضی سازد.

و گواهی می دهم که محمّد بنده و رسول او. درودی بر او می فرستیم که او را نزدیک و بهره مند سازد و بالا برد و برگزیند و ازدواج امر الهی و رضایت اوست و این جمع ما مورد تقدیر الهی و اذن اوست. و این رسول خداست که دخترش فاطمه را با پانصد درهم به من تزویج کرد و من راضی شدم. از او بپرسید و شاهد باشید.»

و در روایتی است که: «من دخترم فاطمه را به تو تزویج کردم، آنگونه که خداوند رحمان به تو تزویج کرد و من راضی شدم به آنچه خداوند برای فاطمه پسندید. پس خانواده ات را بگیر که تو از من به او سزاوارتری.»

و در روایتی آمده که: «تو خوب برادری و خوب دامادی و خوب رفیقی هستی و همین که خداوند تو را پسندیده و به تو راضی شده، برای تو کافی است.» در اینجا علی علیه السّلام به سجده شکر افتاد، در حالی که می گفت: «پروردگارا! به من توفیق ده که سپاس نعمتی که به من داده ای را بکنم...»

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آمین! (مستجاب کن) و چون سرش را بالا برد، پیامبر فرمود: «خداوند به شما دو نفر برکت دهد و در شما دو نفر برکت قرار دهد و تلاش شما را موفّق بدارد و شما را با هم جمع کند و از شما نسل بسیار و پاک بیرون آورد.» آنگاه پیامبر صلی الله علیه و آله دستور داد که طبقی خرمای بسر بیاوردند و دستور داد که هرکس از آن بردارد و خودشان وارد اتاق زنان شدند و دستور زدن دف را صادر کردند.

حضرت امام حسین علیه السّلام فرمود: «پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله، فاطمه اطهر را به همسری امیرالمؤمنین درآورد و مهریه آن بانو مبلغ چهار صد مثقال نقره بود.» بنا به روایتی این مبلغ پانصد درهم بوده که قول دوم صحیح تر است. و سبب اختلاف مهر، روایتی است که عمرو بن ابی المقدام و جابر جعفی از امام باقر علیه السّلام دارند که حضرت فرمود: مهر فاطمه علیها السّلام نوعی برد یمنی و نیز پوست دباغی نشده یک گوسفند به همراه یک گیاه خوشبو بود و نیز روایتی که از امام صادق علیه السّلام است که فرمود: «مهر حضرت فاطمه علیها السّلام زره خاصّی و پوست گوسفند فر و یا پوست بزی بود.» در کافی آمده که: پیامبر صلی الله علیه و آله فاطمه را با یک برد یمانی کهنه ای به همسری علی علیه السّلام در آورد.

به رسول خدا گفته شد: «ما اندازه مهریه فاطمه را در زمین می دانیم، اکنون می خواهیم بدانیم مهریه وی در آسمان چقدر است؟» فرمود: «چیزی بپرسید که ثمری داشته باشد. مطلبی را که فایده ای ندارد رها کنید.» گفته شد: «یا رسول اللّه! این از آن مطالبی است که برای ما مفید است.» فرمود: «مهریه فاطمه را در آسمان یک پنجم زمین قرار داده اند. پس کسی که با عداوت نسبت به فاطمه و فرزندانش روی زمین راه برود، تا قیام قیامت حرام است.»

از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت شده که فرمود: «مهریه فاطمه اطهر یک پنجم دنیا، یک سوم بهشت و چهار نهر بوده که عبارتند از: نهر فرات، نیل مصر، نهروان و نهر بلخ.» خدا فرمود: «یا محمّد! تو مهریه فاطمه را به ظاهر مبلغ پانصد درهم قرار بده که برای امت تو سنت و دستوری باشد.» و در روایت خبّاب بن ارث است که آنگاه پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «دخترم را به دستور خدا به ازدواج با تو درآوردم، با مهر یک پنجم زمین و چهارصد و هشتاد درهم مدّت دار و آن یک پنجم زمین و نقد آن چهارصد و هشتاد درهم.»

از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت شده که فرمود: «خدای علیم یک چهارم دنیا را مهریه فاطمه زهرا قرار داد. پس یک چهارم زمین از آن ایشان است. همچنین بهشت و جهنم را نیز صداق آن بانوی معظم قرار داد. فاطمه دوستان خود را داخل بهشت و دشمنان خویشتن را داخل جهنم خواهد کرد.»

امالی طوسی گوید: امام صادق در روایتی فرموده است: پیامبر درهم ها را در دامنش ریخت، یک مشت آن را که شصت و شش درهم بود به امّ ایمن داد برای خرید لوازم خانه و یک مشت درهم هم به اسماء داد برای خرید عطر و یک مشت هم به امّ سلمه داد برای خرید خوراکی. و عمّار و ابوبکر و بلال را هم برای خرید چیزهایی که برای حضرت زهرا مناسب است فرستاد .

مؤلف: سپس مشابه نقلی که از امالی شیخ داشتیم آورده تا اینکه گفته: «و جرّه خضراء»، و ظرفی گلی و سبز شبیه تنگ و کوزه های گلی است. سپس گوید: و در روایتی آمده: «و پوست تختی و عبای خاصّی و مشک آبی.»

وهب بن وهب قرشی می گوید: «حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام ریگ های نرمی کف خانه خود ریخته بود و یک چوب را از دیواری تا دیوار دیگر نصب کرده بود برای لباس ها؛ فرش اتاق آن حضرت یک پوست گوسفند بود و مخده (بالش) آن بزرگوار از لیف خرما پر شده بود. اینها برخی از لوازم منزل حضرت بود.»

ابوبکر مردویه در حدیث خود گفته است که: علی علیه السّلام بیست و نه شب صبر کرد. جعفر و عقیل به او گفتند: «از پیامبر بخواه که همسرت را برایت بیاورد.» ام ایمن از این جریان با خبر شد و گفت: «این کار زنان است!» ام سلمه با پیامبر خلوت کرد و از پیامبر خواست که این کار را انجام دهد. پیامبر صلی الله علیه و آله، علی علیه السّلام را خواست و فرمود: «حبّاً و کرامه»، یعنی این کار را دوست دارم و بسیار خوب است. در این زمان بود که صحابه هدایای خود را آوردند. حضرت رسول دستور آرد کردن گندم و نان درست کردن را داد و به علی علیه السّلام دستور داد که گوسفند را ذبح کند و پیامبر گوشت ها از هم جدا و تکه تکه می کرد و بر دست پیامبر اثر خون دیده نشد. و چون از پخت غذا فارغ شدند، پیامبر دستور داد که منادی بر فراز خانه اش فریاد کند که ای مردم! به خدمت رسول خدا حاضر شوید و دعوت رسول خدا را پاسخ دهید! و این به سان آیه «و آذن فی الناس بالحج» - . حج / ۲۷ - ، {اعلام حج در میان مردم کن} می ماند.

مردم از باغستان های خرما و زراعت ها آمدند. فرش ها در مسجد گسترده شد و حدود بیش از چهار هزار مرد و همه زنان مدینه آمدند و هرچه خواستند از غذا خوردند، ولی چیزی از غذا کم نشد. سپس در روز دوم مجدّداً آمدند و خوردند و در روز سوّم آنچه را که ابو ایّوب فرستاده بود خوردند .

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله ظرف ها را خواست. پس پر از غذا شد و به منزل های زنان حضرت فرستاده شد. آنگاه حضرت ظرفی را گرفتند و فرمودند: این ظرف برای فاطمه و شوهر اوست. سپس فاطمه را خواستند و دست او را گرفتند و در دست علی علیه السّلام گذاشتند و فرمودند: «خدا برای تو در مورد دختر رسول خدا برکت دهد. ای علی! فاطمه خوب همسری است و ای فاطمه! علی خوب شوهری است.»

و پیامبر صلی الله علیه و آله به زنانش دستور داد که فاطمه را زینت کنند و او را مرتب سازند. در اتاق ام سلمه آنان از فاطمه علیها السّلام عطری خوشبو خواستند. فاطمه ظرفی شیشه ای آورد. آنان پرسیدند: «این چیست؟» فاطمه گفت: «وقتی دحیه کلبی خدمت رسول خدا می آمد، پدرم به من می گفت بالشت را بیاور و آن را برای عمویت بینداز و چون بر می خاست، از لابلای لباس هایش چیزی می ریخت و پیامبر به من می فرمود که آنها را جمع آوری کنم.» از رسول خدا صلی الله علیه و آله در این باره سوال شد فرمود: آن عنبری است که از بال های جبرئیل می ریزد. و باز حضرت زهرا گلابی آورد. ام سلمه درباره آن پرسید. حضرت زهرا فرمود: «این عرق رسول خداست. این عرق را از پیامبر به هنگامی که نزد من خواب قیلوله می کردند می گرفتم.»

و روایت شده که جبرئیل لباسی آورد که به قیمت دنیا بود و چون حضرت فاطمه آن لباس را پوشید، زنان قریش از آن لباس به حیرت افتادند و گفتند: «از کجا برایت آمده؟» حضرت زهرا فرمود: «این از نزد خداست.»

و باز از ابن عباس و جابر نقل کرده اند که چون شب زفاف فاطمه شد، پیامبر در پیش فاطمه و جبرئیل از سمت راست او و میکائیل در سمت چپ و هفتاد هزار فرشته پشت سر او بودند که خدا را تسبیح و تقدیس می کردند، تا آنکه فجر طلوع کرد.

ابن بابویه در کتاب مولد فاطمه می نویسد: «پیغمبر اعظم اسلام به دختران عبدالمطب و زنان مهاجرین و انصار دستور داد تا با حضرت فاطمه حرکت کنند، اظهار شادمانی و مسرت کنند، رجز بخوانند، تکبیر بگویند و حمد خدای را به جای آورند، ولی سخنی نگویند که خدا ناراضی باشد.»

جابر می گوید: «پیامبر خدا فاطمه زهرا را بر ناقه و به روایتی بر استر خود سوار کرد و سلمان مهار آن را گرفت. در اطراف آن بانو نیز هفتاد هزار ملک حرکت می کرد. رسول اعظم اسلام، حمزه، عقیل، جعفر و اهل بیت با شمشیرهای کشیده از پشت سر حضرت زهرای اطهر می رفتند. زنان حضرت رسول جلوی آن بانو حرکت می کردند و ام سلمه این ارجوزه را می خواند:

ای کنیزان من! به یاری خدا حرکت کنید، خدا را در هر حال شاکر باشید

یادآور نعمت های خدای بزرگ شوید که چه آفت ها و ناراحتی هایی را بر طرف کرده است

خدا ما را که کافر بودیم هدایت کرد و به ما نیرو بخشید

با بهترینِ زنان جهان حرکت کنید، عمه و خاله هایش به فدایش باد!

ای دختر آن کسی که خدای بزرگ او را به وسیله وحی و پیامبری برتری و فضیلت داد!

شعر عایشه

ای زنان! معجر بپوشید و یاد کنید از هرچه که در این جایگاه ها نیکوست

یادآور پروردگار خلق شوید، زیرا ما و هر بنده شاکری را به دین خود هدایت کرده است

حمد مخصوص خدایی است که ما را برتری داد؛ شکر مخصوص آن خدایی است که مقتدر است

با فاطمه حرکت کنید که خدا ذکر او را عطا کرده و وی را به همسری شوهری که پاك و پاکیزه استدرآورده

شعر حفصه دختر عمر

فاطمه بهترین زنان آدمیان است؛ فاطمه چهره ای دارد چون قمر

خدا تو را توسط آن کسی که به واسطه آیه های سوره زمر اختصاص داده شده برتری عطا کرده خدا تو را به همسری جوانی با فضیلت، یعنی علی بن ابی طالب درآورد که بهترین افرادی است که وجود دارند

ای کنیزان من! فاطمه را ببرید، زیرا که وی بزرگوار و دختر شخصی عظیم الشأن است.

شعری دیگر:

گفته ای گویم که در آن است آنچه در آن است و از خوبی یاد می کنم و آن را آشکار می سازم

محمّد بهترین فرزندان آدم است کبر و تکبّری در او نیست با فضیلتی که داشت ما را با راه هدایتمان آشنا ساخت

خداوند جزای خیر به او بدهد ما با دختر پیامبر صلی علیه و آله هدایت که صاحت شرافت است

و جایگاه شرافت است و جایگاه راسخی در شرافت دارد و در قلّه بلندی است

همراهیم و چیزی را نمی بینیم که نزدیک به او باشد

و این زنان بیت اوّل هر رجزی را می خواندند و آنگاه تکبیری می گفتند و در این حال وارد خانه می شدند.

زمانی که داخل خانه شدند، رسول اکرم شخصی را به دنبال حضرت امیر فرستاد تا او را به مسجد آورد. آنگاه فاطمه را هم خواست. سپس دست فاطمه را گرفت و در دست علی گذاشت و فرمود: «خدا این عروسی را برای دختر پیغمبر مبارك فرماید!» پیامبر آبی خواست از آن آب جرعه ای گرفت و با آن مضمضه کرد. آنگاه آن را در کاسه ریخت و پس از آن، آب را بر سر فاطمه ریخت آنگاه فرمود: «ای فاطمه رو کن!» فاطمه که رو کرد، حضرت آبی را در میان دو پستان او پاشید. سپس فرمود: «فاطمه پشت کن!» و چون پشت کرد، میان دو کتفش آب پاشید و آنگاه برای هر دو دعا چنین کرد: خدایا! به این دو

برکت ده و بر این دو برکت ده و برای این دو در دو فرزندشان برکت ده!» و روایت شده که پیامبر فرمود: «خدایا! این دو محبوب ترین خلقت در پیشگاه توانند. این دو را دوست بدار و در نسلشان برکت قرار ده و بر این دو از سوی خود نگهبانی بگمار و من این دو و نسلشان را از شر شیطان رانده شده، در پناه تو قرار می دهم.»

و روایت شده که پیامبر برای فاطمه دعا کرد و گفت: «خداوند از تو پلیدی را ببرد و تو را پاک سازد.»

و روایت شده که پیامبر فرمود: «مرحبا به دو دریا که با یکدیگر دیدار می کنند و دو ستاره که با هم همراه می شوند!»

سپس پیامبر خدا از در خارج شد و فرمود: «خدا شما و نسل شما را پاک و پاکیزه قرار داد. من با کسی که با شما صلح باشد صلح هستم؛ من با کسی که با شما بجنگد می جنگم؛ من شما را به خدا می سپارم.» بنا به وصیت حضرت خدیجه کبرا، اسماء بنت عمیس مدت یک هفته نزد حضرت زهرا ماند و پیغمبر خدا برای دنیا و آخرت وی دعا کرد.

صبح آن شب رسول خدا نزد حضرت علی و فاطمه آمد و فرمود: «السّلام علیکم! آیا اجازه ورود به من می دهید؟» اسماء در را باز کرد. علی و فاطمه علیها السّلام در زیر کسا خواب بودند. پیغمبر خدا به آنها فرمود که بخوابند. سپس آن حضرت پای خود را زیر کسا برد. منظور از این آیه که می فرماید: «تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ» - . سجده / ۱۶ - ، {پهلوهای خود را از رختخواب جدا می کنند.} همین ذکر و اوراد حضرت امیر و فاطمه زهرا است.

پیغمبر معظم اسلام رو به علی علیه السّلام کرد و فرمود: «زن خود را چگونه یافتی؟» گفت: «برای اطاعت خدا، بهترین یار و یاور است.» پیامبر اسلام همین پرسش را از فاطمه درباره علی کرد. فاطمه گفت: «بهترین شوهر است!» رسول خدا دعا کرد و گفت: «بار خدایا! یگانگی ایشان را محفوظ بدار؛ قلب ایشان را با یکدیگر مهربان فرما؛ آنها و فرزندانشان را وارث بهشت برین قرار بده؛ نسل پاک و مبارکی به ایشان عطا بفرما؛ خیر و برکت در فرزندان ایشان قرار بده؛ ذرّیه آنها را پیشوایانی قرار بده که مردم را به سوی اطاعت از تو راهنمایی کنند و دستور به اموری دهند که رضایت خاطر تو را برآورده سازد.» سپس رسول خدا به اسماء فرمود که خدا به تو پاداش خیر دهد و به او دستور داد تا از اتاق بیرون رود. آنگاه حضرت علی به دستور پیامبر خدا با فاطمه اطهر خلوت کرد.

صبح شب عروسی فاطمه، پیغمبر خدا یک ظرف شیر آورد و به حضرت زهرا فرمود: «پدرت به فدایت، بیاشام!» بعد به حضرت علی هم فرمود: «بیاشام پسر عمویت به فدایت!»

**[ترجمه]

«۲۵»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ عَلِیٌّ فَاطِمَهَ بَسَطَ الْبَیْتَ كَثِیباً وَ كَانَ فِرَاشُهُمَا إِهَابَ كَبْشٍ وَ مِرْفَقُهُمَا مَحْشُوَّهٌ لِیفاً وَ نَصَبُوا عُوداً یُوضَعُ عَلَیْهِ السِّقَاءُ فَسَتَرَهُ بِكِسَاءٍ.

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ نُعَيْمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: أَدْخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَاطِمَهَ عَلَی عَلِیٍّ وَ سِتْرُهَا عَبَاءَهٌ وَ فَرْشُهَا إِهَابُ کَبْشٍ وَ وِسَادَتُهَا أَدَمٌ مَحْشُوَّهٌ بِمَسَدٍ.

ص: ۱۱۷

۱- ۱. السجده: ۱۶.

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «رسول خدا در حالی فاطمه زهرا را به خانه علی علیه السّلام فرستاد که پوشاک آن بانو یک عبا، فرش او یک پوست گوسفند و متکای وی تکه پوستی بود که از لیف پر شده بود. و چوبی را نصب کرده بود که مشک آب روی آن گذاشته می شد پس آن را با عبایی پوشانده بودند حسین بن نعیم گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم می فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه را نزد علی علیه السّلام برد، در حالی که پوشش فاطمه یک عبا و فرش او پوست دبّاغی نشده یک گوسفند و بالشت حضرت زهرا یک پوست بود که با رشته های لیف خرما پر شده بود.

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی المسد حبل من لیف أو لیف المقل أو من أی شی ء کان.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «مسد» ریسمانی است از مطلق لیف (پوست درخت) یا لیف درخت خرما و یا از هر چیزی که باشد.

**[ترجمه]

«۲۶»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی الْحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ مَحْمُودٍ النَّجَّارُ عَنْ رِجَالٍ ذَکَرَهُمْ قَالَ سَمِعْتُ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَیْسٍ تَقُولُ سَمِعْتُ سَیِّدَتِی فَاطِمَةَ علیها السلام تَقُولُ: لَیْلَةَ دَخَلَ بِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَفْزَعَنِی فِی فِرَاشِی فَقُلْتُ أَ فَزِعْتِ یَا سَیِّدَةَ النِّسَاءِ قَالَتْ سَمِعْتُ الْأَرْضَ تُحَدِّثُهُ وَ یُحَدِّثُهَا فَأَصْبَحْتُ وَ أَنَا فَزِعَةٌ فَأَخْبَرْتُ وَالِدِی صلی الله علیه و آله فَسَجَدَ سَجْدَةً طَوِیلَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ یَا فَاطِمَةُ أَبْشِرِی بِطِیبِ النَّسْلِ فَإِنَّ اللَّهَ فَضَّلَ بَعْلَکِ عَلَی سَائِرِ خَلْقِهِ وَ أَمَرَ الْأَرْضَ أَنْ تُحَدِّثَهُ بِأَخْبَارِهَا وَ مَا یَجْرِی عَلَی وَجْهِهَا مِنْ شَرْقِ الْأَرْضِ إِلَی غَرْبِهَا.

**[ترجمه]کشف الغمه: از اسماء بنت عمیس، از حضرت فاطمه روایت می کند که فرمود: «شبی که به خانه علی رفتم دچار ترس و وحشت شدم.» پرسیدم: ای بانوی زنان! ترسیدی!؟» فرمود: «آری، زیرا شنیدم که زمین با علی گفتگو می کرد و آن حضرت هم با زمین مشغول گفتگو بود. ماجرا را برای پدرم پیغمبر شرح دادم، آن بزرگوار سجده ای طولانی به جای آورد، آنگاه سر مبارک خود را بلند کرد و به من فرمود: «ای فاطمه! تو را به داشتن نسلی پاکیزه مژده می دهم، زیرا خدای توانا شوهر تو را بر سایر مردم فضیلت و برتری بخشیده و به زمین دستور فرموده که اخبار خود و آنچه را که در شرق و غرب آن رخ می دهد، برای حضرت علی علیه السّلام شرح دهد.»

**[ترجمه]

«۲۷»

مل، [كامل الزيارات] قل، [إقبال الأعمال] أَخْبَرَنِی مُحَمَّدُ بْنُ النَّجَّارِ فِيمَا أَجَازَهُ لِی مِنْ كِتَابِ تَذْيِيلِهِ عَلَى تَارِيخِ الْخَطِيبِ فِی تَرْجَمِهِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّلَّالِ حَدَّثَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأُطْرُوشِ وَ أَبِی بَكْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ دُرَيْدٍ الْأَزْدِیِّ رَوَى عَنْهُ أَبُو الْحَسَنِ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ الْبَزَّازُ وَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْفَحَّامُ السَّامِرِيَّانِ أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِیٍّ ضِيَاءُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَلِیٍّ وَ أَبُو حَامِدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمِ بْنِ ثَابِتٍ وَ يُوسُفُ بْنُ الْمَيَّالِ بْنِ كَامِلٍ قَالُوا أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْبَاقِی الْبَزَّازُ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْبُرْسِیُّ قَالَ حَدَّثَنِی الْقَاضِی أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ السَّامِرِیُّ حَدَّثَنَا أَبُو الطَّيِّبِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّاهِدُ الْمَعْرُوفُ بِالدَّلَّالِ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَعْرُوفُ بِالْأُطْرُوشِ أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِی مَعْشَرٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ وَاثِلَهَ بْنِ الْأَسْقَعِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]در كتاب كامل الزياره و كتاب اقبال نيز با سند اين اتفاق را نقل كرده اند.

**[ترجمه]

«۲۸»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوارِزْمِیِّ عَنْ عَلِیٍّ عليه السلام قَالَ: خَطَبْتُ فَاطِمَهَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَتْ لِی مَوْلَاهٌ هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ فَاطِمَهَ قَدْ خُطِبَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قُلْتُ لَا قَالَتْ فَقَدْ خُطِبَتْ فَمَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَأْتِیَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَيُزَوِّجَكَ فَقُلْتُ وَ عِنْدِی شَیْ ءٌ أَتَزَوَّجُ بِهِ فَقَالَتْ إِنَّكَ إِنْ جِئْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ زَوَّجَكَ فَوَ اللَّهِ مَا زَالَتْ تُرْجِينِی حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله جَلَالَهٌ وَ هَيْبَهٌ فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ أُفْحِمْتُ فَوَ اللَّهِ مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه وآله مَا جَاءَ بِکَ أَ لَکَ حَاجَةٌ فَسَکَتُّ فَقَالَ لَعَلَّکَ جِئْتَ تَخْطُبُ فَاطِمَةَ فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ وَ هَلْ عِنْدَکَ مِنْ شَیْ ءٍ تَستَحِلُّهَا بِهِ فَقُلْتُ لَا وَ اللَّهِ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا فَعَلْتَ الدِّرْعَ الَّتِی سَلَّحْتُکَهَا(۱)

فَقُلْتُ عِنْدِی فَوَ الَّذِی نَفْسُ عَلِیٍّ بِیَدِهِ إِنَّهَا لَحُطَمِیَّةٌ مَا ثَمَنُهَا أَرْبَعُمِائَهِ دِرْهَم فَقَالَ صلی الله علیه و آله قَدْ زَوَّجْتُکَهَا فَابْعَثْ بِهَا إِلَیْهَا فَاسْتَحِلَّهَا بِهَا فإن [فَإِنَّهَا] کَانَتْ لَصَدَاقُ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]کشف الغمه: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «از فاطمه اطهر نزد رسول خدا خواستگاری شد. زنی از نزدیکانم به من گفت: «آیا می دانی که فاطمه اطهر را از رسول اکرم خواستگاری کرده اند؟» گفتم نه. گفت: «آری، او خواهان دارد. چه اشکالی دارد که نزد پیغمبر خدا مشرف شوی تا زهرا را به نکاح تو درآورد؟» من گفتم: «آخر من چیزی ندارم که ازدواج نمایم؟» گفت: «اگر تو نزد پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله مشرف شوی، حتما فاطمه را به تو خواهد داد.» وی همچنان مرا ترغیب می کرد تا بالاخره روزی به حضور حضرت رسول مشرف شدم. آن برگزیده خدا عظمت و ابهت بسیاری داشت. وقتی در حضور آن بزرگوار نشستم سکوت اختیار کردم، چون به خدا قسم که قدرت سخن گفتن نداشتم.

رسول اعظم صلی اللّه علیه و آله و سلم به من فرمود: «برای چه نزد من آمده ای، آیا حاجتی داری؟» من سکوت کردم. فرمود: «شاید برای خواستگاری فاطمه آمده ای؟» گفتم آری. فرمود: «آیا چیزی داری که با او ازدواج کنی؟» گفتم: «نه به خدا قسم.» فرمود: «آن زره جنگی ات که تو را مسلّح به آن کرده بودم چه شد؟» پاسخ دادم: «در خانه است. اما به حق آن خدایی که جان علی در دست قدرت اوست، آن زره که چهار صد درهم قیمت دارد. چرا که از نوع زره حطمیّه است (زرهی که سازنده خاصّی داشته باشد)» فرمود: «مانعی ندارد. من فاطمه را با همان زره به نکاح تو در می آورم. آن را برای زهرا بفرست و با وی ازدواج کن و این مهر حضرت زهرا سلام الله علیها بود

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی حدیث علی علیه السلام: ما زالت تزجینی حتی دخلت علیه أی تسوقنی و تدفعنی.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث علی علیه السّلام آمده که: «ما زالت تزجینی حتّی دخلت علیه» یعنی مرا پیوسته سوق می داد و هل می داد تا اینکه نزد پیامبر رفتم .

**[ترجمه]

«۲۹»

کشف، [کشف الغمه] وَ عَنْهُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَغَشِیَهُ الْوَحْیُ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ لِی یَا أَنَسُ أَ تَدْرِی

مَا جَاءَنِی بِهِ جَبْرَئِیلُ مِنْ عِنْدِ صَاحِبِ الْعَرْشِ قَالَ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ أَمَرَنِی أَنْ أَزَوِّجَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ فَانْطَلِقْ فَادْعُ لِی أَبَا بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ وَ عَلِیّاً وَ طَلْحَهَ وَ الزُّبَیْرَ وَ بِعَدَدِهِمْ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ فَانْطَلَقْتُ فَدَعَوْتُهُمْ لَهُ فَلَمَّا أَنْ أَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَحْمُودِ بِنِعْمَتِهِ الْمَعْبُودِ بِقُدْرَتِهِ الْمُطَاعِ فِی سُلْطَانِهِ الْمَرْهُوبِ مِنْ عَذَابِهِ الْمَرْغُوبِ إِلَیْهِ فِیمَا عِنْدَهُ النَّافِذِ أَمْرُهُ فِی أَرْضِهِ وَ سَمَائِهِ الَّذِی خَلَقَ الْخَلْقَ بِقُدْرَتِهِ وَ مَیَّزَهُمْ بِأَحْکَامِهِ وَ أَعَزَّهُمْ بِدِینِهِ وَ أَکْرَمَهُمْ بِنَبِیِّهِ مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْمُصَاهَرَهَ نَسَباً لَاحِقاً وَ أَمْراً مُفْتَرَضاً وَ شَجَّ بِهَا الْأَرْحَامَ وَ أَلْزَمَهَا الْأَنَامَ فَقَالَ تَبَارَکَ اسْمُهُ وَ تَعَالَی جَدُّهُ وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ کانَ رَبُّکَ قَدِیراً(۲) فَأَمْرُ اللَّهِ یَجْرِی إِلَی قَضَائِهِ وَ قَضَاؤُهُ یَجْرِی إِلَی قَدَرِهِ فَلِکُلِّ قَضَاءٍ قَدَرٌ وَ لِکُلِّ قَدَرٍ أَجَلٌ وَ لِکُلِّ أَجَلٍ کِتابٌ یَمْحُوا اللَّهُ ما یَشاءُ وَ یُثْبِتُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْکِتابِ (۳) ثُمَّ إِنِّی أُشْهِدُکُمْ أَنِّی قَدْ زَوَّجْتُ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ عَلَی أَرْبَعِمِائَهِ مِثْقَالِ فِضَّهٍ إِنْ رَضِیَ بِذَلِکَ عَلِیٌّ وَ کَانَ غَائِباً قَدْ بَعَثَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فِی حَاجَهٍ

۱- ۱. فی المصدر: ما فعلت درع سلحتکها، راجع ج ۱ ص ۴۷۱.

۲- ۲. الفرقان: ۵۶.

۳- ۳. الرعد: ۳۹.

ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِطَبَقٍ فِیهِ بُسْرٌ فَوَضَعَ بَیْنَ أَیْدِینَا ثُمَّ قَالَ انْتَهِبُوا فَبَیْنَا نَحْنُ کَذَلِکَ إِذْ أَقْبَلَ عَلِیٌّ فَتَبَسَّمَ إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَکَ فَاطِمَةَ وَ قَدْ زَوَّجْتُکَهَا عَلَی أَرْبَعِمِائَةِ مِثْقَالٍ فِضَّةً أَ رَضِیتَ قَالَ رَضِیتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ ثُمَّ قَامَ عَلِیٌّ فَخَرَّ لِلَّهِ سَاجِداً فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله جَعَلَ اللَّهُ فِیکُمُ الْخَیْرَ الْکَثِیرَ الطَّیِّبَ وَ بَارَکَ فِیکُمَا قَالَ أَنَسٌ وَ اللَّهِ لَقَدْ أُخْرِجَ مِنْهَا الْکَثِیرُ الطَّیِّبُ.

قب، المناقب لابن شهرآشوب: خطب النبی صلی الله علیه و آله علی المنبر فی تزویج فاطمه خطبه رواها یحیی بن معین فی أمالیه و ابن بطه فی الإبانه بإسنادهما عن أنس بن مالک مرفوعا: و روینا عن الرضا علیه السلام و ذکر نحوه

**[ترجمه]کشف الغمه: همچنین به نقل از انس بن مالک آمده است که گفت: «من در حضور حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله بودم که وحی بر آن بزرگوار نازل شد. وقتی حال طبیعی خود را بازیافت به من فرمود: «آیا می دانی جبرئیل از طرف خدای عرش چه دستوری برای من آورد؟» گفتم: «خدا و رسول بهتر می داند.» فرمود: «خدا مرا مأمور کرده که زهرا را به همسری علی درآورم.»

سپس به من فرمود: «برو ابوبکر، عمر، عثمان، علی، طلحه و زبیر و به تعداد آنها چند تن از انصار را نزد من بیاور!» وقتی من پیام رسول خدا را به آنها رساندم و آنها در مجلس آن حضرت حاضر شدند، پیغمبر معظم اسلام خطبه مفصلی خواند بدین شرح: «الحمد للّه المحمود بنعمته، المعبود بقدرته، المطاع فی سلطانه المرهوب من عذابه، المرغوب الیه فیما عنده، النافذ امره فی ارضه و سمائه، الذی خلق الخلق بقدرته، و میزهم باحکامه، و اعزهم بدینه و اکرمهم بنبیه. ثمّ ان الله جعل المصاهره نسباً لاحقاً و أمراً مفترضاً و شجّ بها الأرحام و الزمها الأنام فقال تبارک اسمه و تعالی جدّه «و هو الّذی خلق من الماء بشراً فجعله نسباً و صهراً و کان ربّک قدیراً» فأمر الله یجری الی قضائه و قضائه یجری الی أمره فلکلّ قدر أجل و لکلّ أجل کتاب یمحو الله ما یشاء و یثبت و عنده امّ الکتاب»

{سپاس خدایی را که به واسطه نعمتش ستوده و به واسطه قدرتش پرستیده است. در سلطنتش فرمان برده شده و از عذابش ترسیده شده است. و همه به آنچه نزد اوست، راغبند. فرمانش در زمین و آسمان نافذ و جاری است. خدایی که انسانها را با قدرتش آفرید و با احکامش آنان را امتیاز داد و با دینش عزیزشان گردانید و با پیامبرش کرامتشان داد. سپس دامادی را فامیلی ملحق شونده و امری واجب قرار داد و خویشان را بدان پیوند داد و مردم را بدان ملزم نمود. پس فرمود: «و اوست کسی که از آب، بشری آفرید و او را [دارای خویشاوندیِ] نَسَبی و دامادی قرار داد، و پروردگار تو همواره تواناست.» پس امر خدا به سوی قضایش روانه است و قضایش به سوی امرش. برای هر اندازه ای مهلتی است و برای هر مهلتی نوشته ای. خداوند محو و ثابت می کند آنچه را بخواهد و نزد اوست اصل کتاب.} سپس به حاضرین در مجلس فرمود: «من شما را شاهد می گیرم بر اینکه فاطمه زهرا را با مهریه چهار صد مثقال نقره، در صورت رضایت علی بن ابی طالب به نکاح او درمی آورم.» در آن زمان پیغمبر خدا حضرت علی را به دنبال کاری فرستاده بود. بعد از این سخنان رسول خدا دستور داد تا یک طبق بسر، یعنی خرمای نارس در جلوی ما گذاشتند و به ما فرمود: «از اینها بخورید.» در همان موقع حضرت علی وارد شد. رسول خدا به روی علی علیه السّلام لبخندی زد و به وی فرمود: «خدا مرا مأمور کرده که فاطمه را به نکاح تو درآورم. من او را با صداق چهار صد مثقال نقره برای تو عقد کردم. آیا راضی هستی؟» گفت: «آری یا رسول اللّه!» سپس علی برخاست و سجده شکر به جای آورد

و پیغمبر خدا به او فرمود: «خدا خیر پاک و فراوانی به شما عطا کرده و به شما برکت داده است.

انس می گوید: «به خدا قسم که خداوند از فاطمه خیر و خوبی فراوانی بیرون آورد.» در مناقب این خطبه پیامبر صلی الله علیه و آله آمده است.

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری وشجت العروق و الأغصان اشتبکت و منه حدیث علی علیه السلام و وشج بینها و بین أزواجها أی خلط و ألف.

**[ترجمه]جزری گوید: «و شجت العروق و الاغصان» یعنی «اشتبکت»، به این معنی که رگ ها یا شاخه ها در هم فرو رفت. «و وشبح بینها و بین ازواجها» یعنی مخلوط کرد و مأنوس ساخت.

**[ترجمه]

«۳۰»

کشف، [کشف الغمه] وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا فَاطِمَةُ زَوَّجْتُكِ سَيِّداً فِي الدُّنْيَا وَ إِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ لَمَّا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ أُمْلِكَكِ مِنْ عَلِيٍّ أَمَرَ اللَّهُ جَبْرَئِيلَ فَقَامَ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ وَ صَفَّ الْمَلَائِكَةَ صُفُوفاً ثُمَّ خَطَبَ عَلَيْهِمْ فَزَوَّجَكِ مِنْ عَلِيٍّ ثُمَّ أَمَرَ اللَّهُ شَجَرَ الْجِنَانِ فَحَمَلَتِ الْحُلِيَّ وَ الْحُلَلَ ثُمَّ أَمَرَهَا فَنَثَرَتْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهَا شَيْئاً أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذَهُ غَيْرُهُ افْتَخَرَ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ فَاطِمَةُ تَذْكُرُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَا يَذْكُرُهَا أَحَدٌ إِلَّا صَدَّ عَنْهُ حَتَّى يَئِسُوا مِنْهَا فَلَقِيَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ عَلِيّاً فَقَالَ إِنِّي وَ اللَّهِ مَا أَرَى رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَحْبِسُهَا إِلَّا عَلَيْكَ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ فَلِمَ تَرَى ذَلِكَ فَوَ اللَّهِ مَا أَنَا بِوَاحِدِ الرَّجُلَيْنِ مَا أَنَا بِصَاحِبِ دُنْيَا يُلْتَمَسُ مَا عِنْدِي وَ قَدْ عَلِمَ مَا لِي صَفْرَاءُ وَ لَا بَيْضَاءُ قَالَ سَعْدٌ فَإِنِّي أَعْزِمُ عَلَيْكَ لَتُفَرِّجَنَّهَا عَنِّي فَإِنَّ لِي فِي ذَلِكَ فَرَجاً قَالَ فَأَقُولُ مَا ذَا قَالَ تَقُولُ جِئْتُ خَاطِباً إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى رَسُولِهِ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله

قَالَ فَانْطَلَقَ عَلِيٌّ فَعَرَضَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ ثَقِيلٌ حَصِرٌ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله كَانَ لَكَ حَاجَةٌ يَا عَلِيُّ قَالَ أَجَلْ جِئْتُكَ خَاطِباً إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى رَسُولِهِ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَرْحَباً كَلِمَةً ضَعِيفَةً فَعَادَ إِلَى سَعْدٍ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ أَنْكَحَكَ فَوَ الَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ إِنَّهُ لَا خُلْفَ الْآنَ وَ لَا كَذِبَ عِنْدَهُ أَعْزِمُ عَلَيْكَ لَتَأْتِيَنَّهُ غَداً وَ لَتَقُولَنَّ يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَتَى تُبَيِّنُ لِي قَالَ عَلِيٌّ هَذَا أَشَدُّ عَلَيَّ مِنَ الْأُولَى أَ وَ لَا أَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَاجَتِي قَالَ قُلْ كَمَا أَمَرْتُكَ فَانْطَلَقَ عَلِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى تُبَيِّنُ لِي قَالَ اللَّيْلَةَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ دَعَا بِلَالًا فَقَالَ يَا بِلَالُ إِنِّي قَدْ زَوَّجْتُ ابْنَتِي مِنِ ابْنِ عَمِّي وَ أَنَا أُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مِنْ سُنَّةِ أُمَّتِيَ الطَّعَامُ عِنْدَ النِّكَاحِ فَأْتِ الْغَنَمَ فَخُذْ شَاةً مِنْهَا وَ أَرْبَعَةَ أَمْدَادٍ فَاجْعَلْ لِي قَصْعَةً لَعَلِّي أَجْمَعُ عَلَيْهَا الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارَ فَإِذَا فَرَغْتَ مِنْهَا فَآذِنِّي بِهَا فَانْطَلَقَ فَفَعَلَ مَا أَمَرَ بِهِ ثُمَّ أَتَاهُ بِقَصْعَةٍ فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَطَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ فِي رَأْسِهَا ثُمَّ قَالَ أَدْخِلْ عَلَيَّ النَّاسَ زُفَّةً زُفَّةً لَا تُغَادِرْ زُفَّةً إِلَى غَيْرِهَا يَعْنِي إِذَا فَرَغَتْ زُفَّةٌ لَمْ تَعُدْ ثَانِيَةً فَجَعَلَ النَّاسُ يَزِفُّونَ كُلَّمَا فَرَغَتْ زُفَّةٌ وَرَدَتْ أُخْرَى حَتَّى فَرَغَ النَّاسُ ثُمَّ عَمَدَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى فَضْلِ مَا فِيهَا فَتَفَلَ فِيهِ وَ بَارَكَ وَ قَالَ يَا بِلَالُ احْمِلْهَا إِلَى أُمَّهَاتِكَ وَ قُلْ لَهُنَّ كُلْنَ وَ أَطْعِمْنَ مَنْ غَشِيَكُنَّ ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَامَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ إِنِّي زَوَّجْتُ ابْنَتِي ابْنَ عَمِّي وَ قَدْ عَلِمْتُنَّ مَنْزِلَتَهَا مِنِّي وَ إِنِّي لَدَافِعُهَا إِلَيْهِ أَلَا فَدُونَكُنَّ ابْنَتَكُنَّ فَقَامَ النِّسَاءُ فَغَلَفْنَهَا(۱) مِنْ طِيبِهِنَّ وَ حُلِيِّهِنَّ وَ جَعَلْنَ فِي بَيْتِهَا فِرَاشاً حَشْوُهُ لِيفٌ وَ وِسَادَةً وَ كِسَاءً خَيْبَرِيّاً وَ مِخْضَباً وَ اتَّخَذْنَ أُمَّ أَيْمَنَ بَوَّابَةً ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَخَلَ فَلَمَّا رَآهُ النِّسَاءُ وَثَبْنَ وَ بَيْنَهُنَّ وَ بَيْنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله سُتْرَةٌ وَ تَخَلَّفَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله كَمَا أَنْتِ عَلَى رِسْلِكِ مَنْ أَنْتِ قَالَتْ أَنَا الَّتِي أَحْرِسُ ابْنَتَكَ إِنَّ الْفَتَاةَ لَيْلَةَ يُبْنَى بِهَا لَا بُدَّ لَهَا مِنِ امْرَأَةٍ تَكُونُ

۱- ۱. أى ضمخنها بالطيب. و عن ابن دريد أنّها لغه عاميّه و الصواب غللنها.

قَرِيبَةً مِنْهَا إِنْ عُرِضَتْ لَهَا حَاجَةٌ أَوْ أَرَادَتْ شَيْئاً أَفْضَتْ بِذَلِكَ إِلَيْهَا قَالَ فَإِنِّي أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَحْرُسَكِ مِنْ بَيْنِ يَدَيْكِ وَ مِنْ خَلْفِكِ وَ عَنْ يَمِينِكِ وَ عَنْ شِمَالِكِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ صَرَخَ بِفَاطِمَةَ فَأَقْبَلَتْ فَلَمَّا رَأَتْ عَلِيّاً جَالِساً إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَصِرَتْ وَ بَكَتْ فَأَشْفَقَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَنْ يَكُونَ بُكَاؤُهَا لِأَنَّ عَلِيّاً لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَا يُبْكِيكِ فَوَ اللَّهِ مَا أَلَوْتُكِ وَ نَفْسِي فَقَدْ أَصَبْتُ لَكِ خَيْرَ أَهْلِي وَ ايْمُ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ زَوَّجْتُكِهِ سَيِّداً فِي الدُّنْيَا وَ إِنَّهُ فِي الْآخِرَهِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ فَلَانَ مِنْهَا وَ أَمْكَنَتْهُ مِنْ كَفِّهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَا أَسْمَاءُ ائْتِينِي بِالْمِخْضَبِ فَمَلَأْتُهُ مَاءً فَمَجَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فِيهِ وَ غَسَّلَ قَدَمَيْهِ وَ وَجْهَهُ ثُمَّ دَعَا بِفَاطِمَةَ فَأَخَذَ كَفّاً مِنْ مَاءٍ فَضَرَبَ بِهِ عَلَى رَأْسِهَا وَ كَفّاً بَيْنَ يَدَيْهَا ثُمَّ رَشَّ جِلْدَهُ وَ جِلْدَهَا ثُمَّ الْتَزَمَهَا فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهَا مِنِّي وَ أَنَا مِنْهَا اللَّهُمَّ كَمَا أَذْهَبْتَ عَنِّي الرِّجْسَ وَ طَهَّرْتَنِي فَطَهِّرْهَا ثُمَّ دَعَا بِمِخْضَبٍ آخَرَ ثُمَّ دَعَا عَلِيّاً عليه السلام فَصَنَعَ بِهِ كَمَا صَنَعَ بِهَا ثُمَّ دَعَا لَهُ كَمَا دَعَا لَهَا ثُمَّ قَالَ قُومَا إِلَى بَيْتِكُمَا جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَكُمَا وَ بَارَكَ فِي نَسْلِكُمَا وَ أَصْلَحَ بَالَكُمَا ثُمَّ قَامَ فَأَغْلَقَ عَلَيْهِ بَابَهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرَتْنِي أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ أَنَّهَا رَمَقَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَلَمْ يَزَلْ يَدْعُو لَهُمَا خَاصَّةً وَ لَا يُشْرِكُهُمَا فِي دُعَائِهِ أَحَداً حَتَّى تَوَارَى فِي حُجْرَتِهِ.

**[ترجمه]کشف الغمّه و مناقب: از پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت می کنند که به فاطمه فرمود: «شوهر تو در دنیا بزرگ و در آخرت از نیکوکاران است. وقتی خدا تصمیم گرفت که من تو را به نکاح علی درآورم، به جبرئیل دستور داد تا در آسمان چهارم در میان صفوف ملائکه بایستد، برای آنان خطبه بخواند و تو را برای علی عقد کند. آنگاه به درختان بهشت فرمود تا زیور و حله های خود را بر سر ملائکه نثار کنند. هر کدام از آنها که از این زیورها بیشتر از دیگران برداشته باشد، تا روز قیامت به آن مباهات می کند.»

همچنین از ابن عباس نقل می کند که گفت: کسان زیادی حضرت فاطمه را از رسول خدا خواستگاری می کردند، اما هر کس که در این مورد به رسول خدا چیزی می گفت، آن حضرت از او رویگردان می شد. تا جایی که مردم به کلی از ازدواج با فاطمه زهرا مأیوس شدند .

روزی سعد بن معاذ با حضرت علی ملاقات کرد و به وی گفت: «به خدا قسم که نظر من بر این است پیغمبر خدا، فاطمه را برای تو نگه داشته است.» علی علیه السّلام فرمود: «چگونه چنین نظری داری؟ به خدا قسم من یکی از آن دو مرد نیستم. من ثروت دنیوی ندارم که کسی به آن طمع کند. رسول خدا می داند که من طلا و نقره ای ندارم.» سعد گفت: «من از تو تقاضا می کنم این خواسته مرا انجام دهی و مرا خوشحال گردانی.» علی پرسید من به پیامبر خدا چه بگویم؟ گفتم: «به رسول اکرم بگو که من آمده ام فاطمه را از خدا و رسول او خواستگاری کنم.»

وقتی حضرت امیر به حضور پیغمبر خدا مشرف شد، رسول خدا به وی فرمود: «یا علی! گویی حاجتی داری؟» گفت: «آری، من آمده ام که فاطمه را از خدا و رسول خدا خواستگاری کنم.» پیامبر خدا فرمود: «مرحبا، خوش آمدی!» البته نرم و ضعیف. حضرت علی نزد سعد بازگشت و جریان را بازگو کرد سعد گفت: «رسول خدا فاطمه را به عقد تو درآورد.» سعد افزود: «به حق آن خدایی که او را به پیغمبری مبعوث کرده، آن حضرت خلف وعده نمی کند و از دروغ مبراست. من از تو خواهش می کنم که فردا به حضور آن حضرت مشرف شوی و بگویی: «یا نبی اللّه! زمان این کار را برای من معلوم کن.» علی علیه السّلام فرمود: «این مرتبه از مرتبه اول برای من مشکل تر است. مگر اینکه بگویم ای رسول خدا کار من چه شد؟ سعد گفت: «اینکه

می گویم بگو.»

حضرت علی برای دومین بار نزد پیامبر خدا آمد و گفت: «یا رسول اللَّه! وقت ازدواج مرا تعیین کن.» فرمود: «زمان آن امشب است.» سپس بلال را خواست و به او فرمود: «من دخترم فاطمه را به عقد پسر عمویم درآوردم. من دوست دارم که امتم به هنگام عروسی ولیمه بدهند. برو یک گوسفند و چهار چارک غذا و یک کاسه یا سینی بزرگ نزد من بیاور تا مهاجرین و انصار را دعوت کنم و به آنها غذا بدهم. هر گاه اینها را آماده کردی مرا آگاه کن.

بلال رفت و پس از آنکه مأموریت خود را انجام داد، کاسه غذا را آورد در مقابل رسول خدا گذاشت. پیامبر اعظم دست مبارک خود را روی غذا گذاشت و به بلال فرمود: «مردم را دسته دسته دعوت کن، به شرط آنکه دو مرتبه نیایند.» مردم همچنان دسته دسته می آمدند و غذا می خوردند تا همگان سیر شدند. سپس پیغمبر اکرم بقیه آن غذا را گرفت، آب دهان مبارک خود را به آن زد و به بلال فرمود: «این غذا را برای زنان من ببر و بگو هم خودشان از آن بخورند و هم به اطرافیان خود بدهند.»

رسول اعظم صلی اللَّه علیه و آله و سلم پس از این اتفاق برخاست، نزد زنان آمد و فرمود: «من دخترم را به عقد پسر عمویم درآوردم. در صورتی که شما از مقام و منزلت فاطمه نزد من آگاهید، شما هم به فکر دختران خود باشید. زنان برخاستند و حضرت فاطمه را با عطرهایی که داشتند معطر و خوشبو کردند و به وی زر و زیور دادند، فرش و متکای لیف و کسای خیبری در میان خانه اش انداختند، و ظرفی برایش آوردند و ام ایمن را دربان قرار دادند.

سپس پیغمبر اکرم داخل شد. وقتی زنان آن حضرت را دیدند از جای جستند، ولی بین رسول خدا و زنان یک پرده آویخته بودند.اسماء بنت عمیس در جای خود ماند. پیغمبر خدا به او فرمود: «در جای خود باش! تو کیستی؟» گفت: «من کسی هستم که از دختر تو مواظبت می کنم، زیرا هر دختری باید در شب عروسی زنی را در کنار خود داشته باشد که از او مواظب کند تا اگر به چیزی احتیاجی پیدا کرد یا کاری داشت، برایش انجام دهد.» پیامبر خدا فرمود: «من از خدا می خواهم که تو را از چهار جهت از شر شیطان رجیم حفظ فرماید.»

آنگاه پیامبر خدا فاطمه را احضار فرمود. وقتی فاطمه آمد و علی را دید که پهلوی رسول خدا نشسته است، شرمزده شد و به گریه افتاد. رسول خدا از گریه وی ناراحت شد، زیرا علی مال و ثروتی نداشت. پیغمبر خدا به فاطمه اطهر فرمود: «چرا گریه می کنی؟ به خدا قسم که من درباره تو به جان خودم هیچ کوتاهی نکردم، من بهترین کس را در میان اهل خود برای تو انتخاب کردم. قسم به حق آن خدایی که جان من در دست قدرت او است، من تو را به همسری کسی دادم که در دنیا بزرگ و در آخرت در زمره نیکوکاران است.» پس از این سخنان بود که علی علیه السّلام برای زهرا سلام الله علیها نرم شد و فاطمه با علی علیه السّلام دست داد .

سپس حضرت رسول به اسماء فرمود که طشت بیاورد. اسماء طشت را پر از آب کرد و آورد. رسول خدا بعد از اینکه آب دهان مبارک خود را در آن آب ریخت، پاها و صورت حضرت علی را با آن شستشو داد. آنگاه فاطمه اطهر را صدا زد و یک مشت از آن آب را بر سر آن بانو ریخت و یک مشت هم به جلوی او پاشید. سپس مقداری از آن آب را روی پوست بدن

علی و زهرا پاشید. آنگاه رسول خدا نزدیک فاطمه آمد و فرمود: «پروردگارا! این فاطمه از من و من از اویم. بار خدایا! همچنان که پلیدی ها را از من دور کردی و مرا پاک و پاکیزه کردی، فاطمه را هم پاکیزه بگردان!»

پس از آن پیامبر خدا طشت دیگری خواست، حضرت علی بن ابی طالب را احضار کرد و همان کارها را که با فاطمه انجام داده بود، با علی نیز انجام داد. آنگاه همان دعایی را در حق علی کرد که در حق فاطمه کرده بود. بعد به علی و فاطمه علیهما السّلام فرمود: «برخیزید و به سوی خانه خود روید. خدا شما را نسبت به یکدیگر مهربان کند! به نسل شما برکت دهد و عاقبت شما را بخیر کند!» سپس رسول خدا برخاست و در خانه خود را بست.

ابن عباس می گوید: «اسماء بنت عمیس به من گفت: «پیامبر خدا همچنان در حق علی و زهرا دعا می کرد و کسی را در دعای آنان شریک نمی کرد تا اینکه داخل حجره خویش گردید.»

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السلام ما أنا بواحد الرجلین أی لست ممن یشار إلیه و یعرف من بین الناس حتی یقال إنه أحد الرجلین المعروفین و یحتمل أن یکون قوله ما أنا بصاحب دنیا تفصیلا للرجلین فذکر أحدهما و أحال الآخر علی الظهور أی لست بمعروف بین الناس أو لم یمهله المخاطب لذکر الآخر(۱).

و قال الجزری فی حدیث تزویجفاطمه علیهاالسلامأنه صنع طعاما و قال لبلال أدخل الناس علی زفه زفه.

أی طائفه بعد طائفه و زمره بعد زمره سمیت بذلک لزفیفها فی مشیها و إقبالها بسرعه قوله لا تغادر زفه أی لا تترک جماعه مائلا إلی غیرهم و تفسیره لا یخلو من بعد.

۱- ۱. و لعله أراد معنی قولهم:« رجل من القریتین عظیم» فافهم.

و قال فی النهایه فی حدیث زواجفاطمه علیهاالسلامفلما رأت علیا جالسا إلی جنب النبی صلی الله علیه و آله حصرت و بکت.

أی استحیت و انقطعت کأن الأمر ضاق بها کما یضیق الحبس علی المحبوس.

و قال قال النبی صلی الله علیه و آله لفاطمه ما یبکیک فما ألوتک و نفسی و قد أصبت لک خیر أهلی.

أی ما قصرت فی أمرک و أمری حیث اخترت لک علیا زوجا.

قوله فلان منها من للتبعیض أی لان شی ء منها و المعنی حصول بعض اللین و الانقیاد منها.

قوله ثم رش جلده و جلدها لعله صلی الله علیه و آله رش أولا علیهما ثم خص علیا علیه السلام بالرش و الأظهر ثم رش جلدها کما سیأتی.

**[ترجمه]«ما انا بواحد الرجلین» (من یکی از آن دو مرد نیستم) یعنی از آن کسانی نیستم که مورد توجّه مردم و معروف میان مردم است تا آنکه گفته شود این یکی از دو فرد معروف است، و احتمال می رود که گفته حضرت که من دنیا دار نیستم که تفصیل بیان دو فرد باشد و امام یکی از دو فرد را ذکر کرده و دیگری را به ظهورش واگذاشته است، یعنی من معروف میان مردم نیستم یا مخاطب به امام مهلت نداده که فرد دیگر را ذکر کند.

جزری گوید: در حدیث تزویج فاطمه علیها السّلام است که حضرت غذایی آماده کرد و به بلال گفت: «ادخل الناس علیّ زفّه زفّه» مردم را بر من دسته دسته و گروه گروه وارد ساز، دسته را «زفّه» نامیدند، چون در راه رفتن شتاب دارد به سرعت می آید. «لا تغاد زفزفه» یعنی دسته ای را فرو گذاری نکنی و به دیگران بپردازی و تفسیر این جمله (ظاهراً آنچه در متن روایت آمده که یک گروه دو بار غذا نخورند) بعید می نماید.

در نهایه گوید: در حدیث ازدواج فاطمه علیها السّلام آمده: چون فاطمه علیها السّلام علی علیه السّلام را در کنار پیامبر دید، حضرت «و بکت» گریست، یعنی شرم کرد ، گویا که موضوع برای او سخت و تنگ آمد آن گونه که زندان بر زندانی تنگ می شود.

و گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله به فاطمه فرمود: چرا گریه می کنی؟ من درباره تو و خودم کوتاهی نکرده ام. به جان خودم بهترین خاندانم را برای تو گرفته ام، یعنی من در مورد تو و خودم کوتاهی نکردم، چون برای تو علی را شوهر گرفته ام. این گفته که: «فلان منها» من برای تبعیض است یعنی مقداری از حضرت نرم شد و منظور حصول بخشی از نرمی و انقیاد برای حضرت است.

**[ترجمه]

كشف، [كشف الغمه] قَالَ الْخُوارِزْمِيُّ وَ أَنْبَأَنِي أَبُو الْعَلَاءِ الْحَافِظُ الْهَمْدَانِيُّ يَرْفَعُهُ إِلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ إِذْ هَبَطَ عَلَيْهِ مَلَكٌ لَهُ عِشْرُونَ رَأْساً فِي كُلِّ رَأْسٍ أَلْفُ لِسَانٍ يُسَبِّحُ اللَّهَ وَ يُقَدِّسُهُ بِلُغَةٍ لَا تُشْبِهُ الْأُخْرَى وَ رَاحَتُهُ أَوْسَعُ مِنْ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِينَ فَحَسِبَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَنَّهُ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا جَبْرَئِيلُ لَمْ تَأْتِنِي فِي مِثْلِ هَذِهِ الصُّورَةِ قَطُّ قَالَ مَا أَنَا جَبْرَئِيلَ أَنَا صَرْصَائِيلُ بَعَثَنِي اللَّهُ إِلَيْكَ لِتُزَوِّجَ النُّورَ مِنَ النُّورِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَنْ مِمَّنْ قَالَ ابْنَتَكَ فَاطِمَةَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَزَوَّجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَاطِمَةَ مِنْ عَلِيٍّ بِشَهَادَةِ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ وَ صَرْصَائِيلَ قَالَ فَنَظَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَإِذَا بَيْنَ كَتِفَيْ صَرْصَائِيلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مُقِيمُ الْحُجَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَا صَرْصَائِيلُ مُنْذُ كَمْ هَذَا كُتِبَ بَيْنَ كَتِفَيْكَ قَالَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ الدُّنْيَا بِاثْنَيْ عَشَرَ أَلْفَ سَنَةٍ.

وَ مِنْ كِتَابِ الْمَنَاقِبِ، عَنْ بِلَالِ بْنِ حَمَامَةَ قَالَ: طَلَعَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله ذَاتَ يَوْمٍ وَ وَجْهُهُ مُشْرِقٌ كَدَارَةِ الْقَمَرِ فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا النُّورُ قَالَ بِشَارَةٌ أَتَتْنِي مِنْ رَبِّي فِي أَخِي وَ ابْنِ عَمِّي وَ ابْنَتِي وَ أَنَّ اللَّهَ زَوَّجَ عَلِيّاً مِنْ فَاطِمَةَ وَ أَمَرَ رِضْوَانَ خَازِنَ الْجِنَانِ فَهَزَّ شَجَرَةَ طُوبَى

فَحَمَلَتْ رِقَاعاً يَعْنِی صِکَاکاً بِعَدَدِ مُحِبِّی أَهْلِ بَيْتِی وَ أَنْشَأَ مِنْ تَحْتِهَا مَلَائِکَةً مِنْ نُورٍ وَ دَفَعَ إِلَی کُلِّ مَلَکٍ صَکّاً فَإِذَا اسْتَوَتِ الْقِيَامَةُ بِأَهْلِهَا نَادَتِ الْمَلَائِکَةُ فِی الْخَلَائِقِ فَلَا يَبْقَی مُحِبٌّ لِأَهْلِ الْبَيْتِ إِلَّا دَفَعَتْ إِلَيْهِ صَکّاً فِيهِ فَکَاکُهُ مِنَ النَّارِ بِأَخِی وَ ابْنِ عَمِّی وَ ابْنَتِی فَکَاکُ رِقَابِ رِجَالٍ وَ نِسَاءٍ مِنْ أُمَّتِی مِنَ النَّارِ.

يج، [الخرائج و الجرائح] عن النبی صلی الله عليه وآله.مثله

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] تَارِيخُ بَغْدَادَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ بِلَالِ بْنِ حَمَامَةَ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ فِی رِوَايَةٍ أَنَّهُ يَکُونُ فِی الصُّکُوکِ بَرَاءَةٌ مِنَ الْعَلِیِّ الْجَبَّارِ لِشِيعَةِ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَةَ مِنَ النَّارِ.

**[ترجمه]کشف الغمه: از بلال بن حمامه روايت می کند که گفت: «يک روز پيغمبر خدا در حالی نزد ما آمد که صورت مبارکش نظير قرص ماه می درخشيد. عبدالرحمن بن عوف برخاست و گفت: «يا رسول اللّٰه! اين چه نوری است؟» فرمود: «برای مژده ای است که از طرف پروردگارم درباره برادرم و پسر عمويم با دخترم به من داده شده. آن مژده اين است که خدا فاطمه را به عقد اميرالمؤمنين درآورده است. خدا به خازن بهشت دستور داده که درخت طوبا را حرکت دهد تا رقعه هايی به شماره دوستان اهل بيت من حمل کند و در زير آن درخت ملائکه ای از نور آفريده و به هر يک از آنان يک رقعه عطا کرده است. هنگامی که قيامت از راه برسد، ملائکه دوستداران اهل بيت را در ميان خلائق ندا می کنند وتمام دوستداران اهل بيت من به وسيله پسر عمويم علی و دخترم فاطمه از جهنم نجات خواهند يافت.»

در خرايج و جرايح مانند اين حديث آمده است.

مناقب ابن شهر آشوب نيز اين روايت را آورده سپس افزوده که: در روايتی است که در اين برگه های نجات از آتش، از سوی پروردگار بلند مرتبه و جبّار برای شيعه علی و فاطمه است .

**[ترجمه]

«۳۲»

کشف، [کشف الغمه] وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا أَنْ كَانَتْ لَيْلَةُ زُفَّتْ فَاطِمَةُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ کَانَ النَّبِیُّ صلی الله عليه وآله قُدَّامَهَا وَ جَبْرَئِيلُ عَنْ يَمِينِهَا وَ مِيکَائِيلُ عَنْ يَسَارِهَا وَ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ مِنْ وَرَائِهَا يُسَبِّحُونَ اللَّهَ وَ يُقَدِّسُونَهُ حَتَّی طَلَعَ الْفَجْرُ.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ، عَنْ عَلِیٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله: أَتَانِی مَلَکٌ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقْرَأُ عَلَيْکَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ قَدْ زَوَّجْتُ فَاطِمَةَ مِنْ عَلِیٍّ فَزَوِّجْهَا مِنْهُ وَ قَدْ أَمَرْتُ شَجَرَةَ طُوبَی أَنْ تَحْمِلَ الدُّرَّ وَ الْيَاقُوتَ وَ الْمَرْجَانَ وَ إِنَّ أَهْلَ السَّمَاءِ قَدْ فَرِحُوا لِذَلِکَ وَ سَيُولَدُ مِنْهُمَا وَلَدَانِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ بِهِمَا يُزَيَّنُ الْجَنَّةُ فَأَبْشِرْ يَا مُحَمَّدُ فَإِنَّکَ خَيْرُ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

وَ مِنَ الْمَنَاقِبِ، عَنْ أَمِّ سَلَمَهَ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ وَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ كُلٌّ قَالُوا: إِنَّهُ لَمَّا أَدْرَكَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُدْرَكَ النِّسَاءِ خَطَبَهَا أَكَابِرُ قُرَيْشٍ مِنْ أَهْلِ الْفَضْلِ وَ السَّابِقَهِ فِی الْإِسْلَامِ وَ الشَّرَفِ وَ الْمَالِ وَ كَانَ كُلَّمَا ذَكَرَهَا رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِوَجْهِهِ حَتَّى كَانَ الرَّجُلُ مِنْهُمْ يَظُنُّ فِی نَفْسِهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَاخِطٌ عَلَيْهِ أَوْ قَدْ نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِيهِ وَحْیٌ مِنَ السَّمَاءِ وَ لَقَدْ خَطَبَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَمْرُهَا إِلَى رَبِّهَا وَ خَطَبَهَا بَعْدَ أَبِی بَكْرٍ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَمَقَالَتِهِ لِأَبِی بَکْرٍ.

قَالَ وَ إِنَّ أَبَا بَکْرٍ وَ عُمَرَ کَانَا ذَاتَ یَوْمٍ جَالِسَیْنِ فِی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَعَهُمَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْأَنْصَارِیُّ ثُمَّ الْأَوْسِیُّ فَتَذَاکَرُوا مِنْ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ قَدْ خَطَبَهَا الْأَشْرَافُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنَّ أَمْرَهَا إِلَی رَبِّهَا إِنْ شَاءَ أَنْ یُزَوِّجَهَا زَوَّجَهَا وَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ لَمْ یَخْطُبْهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَمْ یَذْکُرْهَا لَهُ وَ لَا أَرَاهُ یَمْنَعُهُ مِنْ ذَلِکَ إِلَّا قِلَّهُ ذَاتِ الْیَدِ وَ إِنَّهُ لَیَقَعُ فِی نَفْسِی أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولَهُ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا یَحْبِسَانِهَا عَلَیْهِ قَالَ ثُمَّ أَقْبَلَ أَبُو بَکْرٍ عَلَی عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَ عَلَی سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ هَلْ لَکُمَا فِی الْقِیَامِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ حَتَّی نَذْکُرَ لَهُ هَذَا فَإِنْ مَنَعَهُ قِلَّهُ ذَاتِ الْیَدِ وَاسَیْنَاهُ وَ أَسْعَفْنَاهُ فَقَالَ لَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ وَفَّقَکَ اللَّهُ یَا أَبَا بَکْرٍ فَمَا زِلْتَ مُوَفَّقاً قُومُوا بِنَا عَلَی بَرَکَهِ اللَّهِ وَ یُمْنِهِ قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ فَخَرَجُوا مِنَ الْمَسْجِدِ وَ الْتَمَسُوا عَلِیّاً فِی مَنْزِلِهِ فَلَمْ یَجِدُوهُ وَ کَانَ یَنْضَحُ بِبَعِیرٍ کَانَ لَهُ الْمَاءَ عَلَی نَخْلِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ بِأُجْرَهٍ فَانْطَلَقُوا نَحْوَهُ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِمْ عَلِیٌّ علیه السلام قَالَ مَا وَرَاءَکُمْ وَ مَا الَّذِی جِئْتُمْ لَهُ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّهُ لَمْ یَبْقَ خَصْلَهٌ مِنْ خِصَالِ الْخَیْرِ إِلَّا وَ لَکَ فِیهَا سَابِقَهٌ وَ فَضْلٌ وَ أَنْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالْمَکَانِ الَّذِی قَدْ عَرَفْتَ مِنَ الْقَرَابَهِ وَ الصُّحْبَهِ وَ السَّابِقَهِ وَ قَدْ خَطَبَالْأَشْرَافُ مِنْ قُرَیْشٍ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ابْنَتَهُ فَاطِمَهَ فَرَدَّهُمْ وَ قَالَ إِنَّ أَمْرَهَا إِلَی رَبِّهَا إِنْ شَاءَ أَنْ یُزَوِّجَهَا زَوَّجَهَا فَمَا یَمْنَعُکَ أَنْ تَذْکُرَهَا لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَخْطُبَهَا مِنْهُ فَإِنِّی أَرْجُو أَنْ یَکُونَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولَهُ صلی الله علیه و آله إِنَّمَا یَحْبِسَانِهَا عَلَیْکَ قَالَ فَتَغَرْغَرَتْ عَیْنَا عَلِیٍّ بِالدُّمُوعِ وَ قَالَ یَا أَبَا بَکْرٍ لَقَدْ هَیَّجْتَ مِنِّی سَاکِناً وَ أَیْقَظْتَنِی لِأَمْرٍ کُنْتُ عَنْهُ غَافِلًا وَ اللَّهِ إِنَّ فَاطِمَهَ لَمَوْضِعُ رَغْبَهٍ وَ مَا مِثْلِی قَعَدَ عَنْ مِثْلِهَا غَیْرَ أَنَّهُ یَمْنَعُنِی مِنْ ذَلِکَ قِلَّهُ ذَاتِ الْیَدِ فَقَالَ أَبُو بَکْرٍ لَا تَقُلْ هَذَا یَا أَبَا الْحَسَنِ فَإِنَّ الدُّنْیَا وَ مَا فِیهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَی وَ رَسُولِهِ کَهَبَاءٍ مَنْثُورٍ

قَالَ ثُمَّ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام حَلَّ عَنْ نَاضِحِهِ وَ أَقْبَلَ يَقُودُهُ إِلَى مَنْزِلِهِ فَشَدَّهُ فِيهِ وَ لَبِسَ نَعْلَهُ وَ أَقْبَلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فِی مَنْزِلِ زَوْجَتِهِ أُمِّ سَلَمَةَ ابْنَةِ أَبِی أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ الْمَخْزُومِيِّ فَدَقَّ عَلِيٌّ علیه السلام الْبَابَ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ مَنْ بِالْبَابِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنْ قَبْلِ أَنْ يَقُولَ عَلِيٌّ أَنَا عَلِيٌّ قُومِی يَا أُمَّ سَلَمَةَ فَافْتَحِی لَهُ الْبَابَ وَ مُرِيهِ بِالدُّخُولِ فَهَذَا رَجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ يُحِبُّهُمَا فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فِدَاكَ أَبِی وَ أُمِّی وَ مَنْ هَذَا الَّذِی تَذْكُرُ فِيهِ هَذَا وَ أَنْتَ لَمْ تَرَهُ فَقَالَ مَهْ يَا أُمَّ سَلَمَةَ فَهَذَا رَجُلٌ لَيْسَ بِالْخَرِقِ وَ لَا بِالنَّزِقِ هَذَا أَخِی وَ ابْنُ عَمِّی وَ أَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَيَّ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَقُمْتُ مُبَادِرَةً أَكَادُ أَنْ أَعْثُرَ بِمِرْطِی فَفَتَحْتُ الْبَابَ فَإِذَا أَنَا بِعَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ اللَّهِ مَا دَخَلَ حِينَ فَتَحْتُ حَتَّى عَلِمَ أَنِّی قَدْ رَجَعْتُ إِلَى خِدْرِی ثُمَّ إِنَّهُ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا أَبَا الْحَسَنِ اجْلِسْ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَجَلَسَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جَعَلَ يَنْظُرُ إِلَى الْأَرْضِ كَأَنَّهُ قَصَدَ الْحَاجَةَ وَ هُوَ يَسْتَحْيِی أَنْ يُبْدِيَهَا فَهُوَ مُطْرِقٌ إِلَى الْأَرْضِ حَيَاءً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَكَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله عَلِمَ مَا فِی نَفْسِ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنِّی أَرَى أَنَّكَ أَتَيْتَ لِحَاجَةٍ فَقُلْ حَاجَتَكَ وَ أَبْدِ مَا فِی نَفْسِكَ فَكُلُّ حَاجَةٍ لَكَ عِنْدِی مَقْضِيَّةٌ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام فَقُلْتُ فِدَاكَ أَبِی وَ أُمِّی إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنَّكَ أَخَذْتَنِی مِنْ عَمِّكَ أَبِی طَالِبٍ وَ مِنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدٍ وَ أَنَا صَبِيٌّ لَا عَقْلَ لِی فَغَذَّيْتَنِی بِغِذَائِكَ وَ أَدَّبْتَنِی بِأَدَبِكَ فَكُنْتَ إِلَيَّ أَفْضَلَ مِنْ أَبِی طَالِبٍ وَ مِنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدٍ فِی الْبِرِّ وَ الشَّفَقَةِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى هَدَانِی بِكَ وَ عَلَى يَدَيْكَ وَ اسْتَنْقَذَنِی مِمَّا كَانَ عَلَيْهِ آبَائِی وَ أَعْمَامِی مِنَ الْحَيْرَةِ وَ الشَّكِّ وَ إِنَّكَ وَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ذُخْرِی وَ ذَخِيرَتِی فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْ أَحْبَبْتُ مَعَ مَا شَدَّ اللَّهُ مِنْ عَضُدِی بِكَ أَنْ يَكُونَ لِی بَيْتٌ وَ أَنْ يَكُونَ

لِی زَوْجَهٌ أَسْکُنُ إِلَیْهَا وَ قَدْ أَتَیْتُکَ خَاطِباً رَاغِباً أَخْطُبُ إِلَیْکَ ابْنَتَکَ فَاطِمَهَ فَهَلْ أَنْتَ مُزَوِّجِی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ فَرَأَیْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَتَهَلَّلُ فَرَحاً وَ سُرُوراً ثُمَّ تَبَسَّمَ فِی وَجْهِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَهَلْ مَعَکَ شَیْ ءٌ أُزَوِّجُکَ بِهِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی وَ اللَّهِ مَا یَخْفَی عَلَیْکَ مِنْ أَمْرِی شَیْ ءٌ أَمْلِکُ سَیْفِی وَ دِرْعِی وَ نَاضِحِی وَ مَا أَمْلِکُ شَیْئاً غَیْرَ هَذَا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَا عَلِیُّ أَمَّا سَیْفُکَ فَلَا غِنًی بِکَ عَنْهُ تُجَاهِدُ بِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ تُقَاتِلُ بِهِ أَعْدَاءَ اللَّهِ وَ نَاضِحُکَ تَنْضِحُ بِهِ عَلَی نَخْلِکَ وَ أَهْلِکَ وَ تَحْمِلُ عَلَیْهِ رَحْلَکَ فِی سَفَرِکَ وَ لَکِنِّی قَدْ زَوَّجْتُکَ بِالدِّرْعِ وَ رَضِیتُ بِهَا مِنْکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ أُبَشِّرُکَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام قُلْتُ نَعَمْ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی بَشِّرْنِی فَإِنَّکَ لَمْ تَزَلْ مَیْمُونَ النَّقِیبَهِ مُبَارَکَ الطَّائِرِ رَشِیدَ الْأَمْرِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ فَقَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَبْشِرْ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ زَوَّجَکَهَا فِی السَّمَاءِ مِنْ قَبْلِ أَنْ أُزَوِّجَکَ فِی الْأَرْضِ وَ لَقَدْ هَبَطَ عَلَیَّ فِی مَوْضِعِی مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِیَنِی مَلَکٌ مِنَ السَّمَاءِ لَهُ وُجُوهٌ شَتَّی وَ أَجْنِحَهٌ شَتَّی لَمْ أَرَ قَبْلَهُ مِنَ الْمَلَائِکَهِ مِثْلَهُ فَقَالَ لِی السَّلَامُ عَلَیْکَ وَ رَحْمَهُ

اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ أَبْشِرْ یَا مُحَمَّدُ بِاجْتِمَاعِ الشَّمْلِ وَ طَهَارَهِ النَّسْلِ فَقُلْتُ وَ مَا ذَاکَ أَیُّهَا الْمَلِکُ فَقَالَ لِی یَا مُحَمَّدُ أَنَا سَیْطَائِیلُ الْمَلَکُ الْمُوَکَّلُ بِإِحْدَی قَوَائِمِ الْعَرْشِ سَأَلْتُ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یَأْذَنَ لِی فِی بِشَارَتِکَ وَ هَذَا جَبْرَئِیلُ علیه السلام فِی أَثَرِی یُخْبِرُکَ عَنْ رَبِّکَ عَزَّ وَ جَلَّ بِکَرَامَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَمَا اسْتَتَمَّ کَلَامَهُ حَتَّی هَبَطَ عَلَیَّ جَبْرَئِیلُ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیْکَ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ یَا نَبِیَّ اللَّهِ ثُمَّ إِنَّهُ وَضَعَ فِی یَدِی حَرِیرَهً بَیْضَاءَ مِنْ حَرِیرِ الْجَنَّهِ وَ فِیهِ سَطْرَانِ مَکْتُوبَانِ بِالنُّورِ فَقُلْتُ حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ مَا هَذِهِ الْحَرِیرَهُ وَ مَا هَذِهِ الْخُطُوطُ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اطَّلَعَ إِلَی الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَکَ مِنْ خَلْقِهِ فَبَعَثَکَ بِرِسَالَتِهِ ثُمَّ اطَّلَعَ إِلَی الْأَرْضِ ثَانِیَهً فَاخْتَارَ لَکَ مِنْهَا أَخاً وَ وَزِیراً

وَ صَاحِباً وَ خَتَناً فَزَوِّجْهُ ابْنَتَکَ فَاطِمَهَ فَقُلْتُ حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ وَ مَنْ هَذَا الرَّجُلُ فَقَالَ لِی یَا مُحَمَّدُ أَخُوکَ فِی الدُّنْیَا وَ ابْنُ عَمِّکَ فِی النَّسَبِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ إِنَّ اللَّهَ أَوْحَی إِلَی الْجِنَانِ أَنْ تَزَخْرَفِی فَتَزَخْرَفَتِ الْجِنَانُ وَ إِلَی شَجَرَهِ طُوبَی احْمِلِی الْحُلِیَّ وَ الْحُلَلَ وَ تَزَیَّنَتِ الْحُورُ الْعِینُ وَ أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِکَهَ أَنْ تَجْتَمِعَ فِی السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ عِنْدَ الْبَیْتِ الْمَعْمُورِ فَهَبَطَ مَنْ فَوْقَهَا إِلَیْهَا وَ صَعِدَ مَنْ تَحْتَهَا إِلَیْهَا وَ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ رِضْوَانَ فَنَصَبَ مِنْبَرَ الْکَرَامَهِ عَلَی بَابِ الْبَیْتِ الْمَعْمُورِ وَ هُوَ الَّذِی خَطَبَ عَلَیْهِ آدَمُ عَرَضَ الْأَسْمَاءِ عَلَی الْمَلَائِکَهِ وَ هُوَ مِنْبَرٌ مِنْ نُورٍ فَأَوْحَی إِلَی مَلَکٍ مِنْ مَلَائِکَهِ حُجُبِهِ یُقَالُ لَهُ رَاحِیلُ أَنْ یَعْلُوَ ذَلِکَ الْمِنْبَرَ وَ أَنْ یَحْمَدَهُ بِمَحَامِدِهِ وَ یُمَجِّدَهُ وَ بِتَمْجِیدِهِ وَ أَنْ یُثْنِیَ عَلَیْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَ لَیْسَ فِی الْمَلَائِکَهِ أَحْسَنُ مَنْطِقاً وَ لَا أَحْلَی لُغَهً مِنْ رَاحِیلَ الْمَلَکِ فَعَلَا الْمِنْبَرَ وَ حَمِدَ رَبَّهُ وَ مَجَّدَهُ وَ قَدَّسَهُ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ فَارْتَجَّتِ السَّمَاوَاتُ فَرَحاً وَ سُرُوراً قَالَ جَبْرَئِیلُ ثُمَّ أَوْحَی اللَّهُ إِلَیَّ أَنِ اعْقِدْ عُقْدَهَ النِّکَاحِ فَإِنِّی قَدْ زَوَّجْتُ أَمَتِی فَاطِمَهَ بِنْتَ حَبِیبِی مُحَمَّدٍ عَبْدِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَعَقَدْتُ عُقْدَهَ النِّکَاحِ وَ أَشْهَدْتُ عَلَی ذَلِکَ الْمَلَائِکَهَ أَجْمَعِینَ وَ کُتِبَ شَهَادَتُهُمْ فِی هَذِهِ الْحَرِیرَهِ وَ قَدْ أَمَرَنِی رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ أَعْرِضَهَا عَلَیْکَ وَ أَنْ أَخْتِمَهَا بِخَاتَمِ مِسْکٍ وَ أَنْ أَدْفَعَهَا إِلَی رِضْوَانَ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمَّا أَشْهَدَ الْمَلَائِکَهَ عَلَی تَزْوِیجِ عَلِیٍّ مِنْ فَاطِمَهَ أَمَرَ شَجَرَهَ طُوبَی أَنْ تَنْثُرَ حَمْلَهَا مِنَ الْحُلِیِّ وَ الْحُلَلِ فَنَثَرَتْ مَا فِیهَا فَالْتَقَطَتْهُ الْمَلَائِکَهُ وَ الْحُورُ الْعِینُ وَ إِنَّ الْحُورَ الْعِینَ لَیَتَهَادَیْنَهُ وَ یَفْخَرْنَ بِهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِی أَنْ آمُرَکَ أَنْ تُزَوِّجَ عَلِیّاً فِی الْأَرْضِ فَاطِمَهَ وَ تُبَشِّرَهُمَا بِغُلَامَیْنِ زَکِیَّیْنِ نَجِیبَیْنِ طَاهِرَیْنِ طَیِّبَیْنِ خَیِّرَیْنِ فَاضِلَیْنِ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَوَ اللَّهِ مَا عَرَجَ الْمَلَکُ مِنْ عِنْدِی حَتَّی دَقَقْتَ الْبَابَ أَلَا وَ إِنِّی مُنْفِذٌ فِیکَ أَمْرَ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ امْضِ یَا أَبَا الْحَسَنِ أَمَامِی فَإِنِّی خَارِجٌ إِلَی الْمَسْجِدِ وَ مُزَوِّجُکَ عَلَی رُءُوسِ النَّاسِ وَ ذَاکِرٌ مِنْ فَضْلِکَ مَا تَقَرُّ بِهِ عَیْنُکَ وَ أَعْیُنُ

مُحِبِّیکَ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ قَالَ عَلِیٌّ فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُسْرِعاً وَ أَنَا لَا أَعْقِلُ فَرَحاً وَ سُرُوراً فَاسْتَقْبَلَنِی أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ فَقَالا مَا وَرَاءَکَ فَقُلْتُ زَوَّجَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ابْنَتَهُ فَاطِمَهَ وَ أَخْبَرَنِی أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَوَّجَنِیهَا مِنَ السَّمَاءِ وَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله خَارِجٌ فِی أَثَرِی لِیُظْهِرَ ذَلِکَ بِحَضْرَهِ النَّاسِ فَفَرِحَا بِذَلِکَ فَرَحاً شَدِیداً وَ رَجَعَا مَعِی إِلَی الْمَسْجِدِ فَمَا تَوَسَّطْنَاهُ حَتَّی لَحِقَ بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ إِنَّ وَجْهَهُ لَیَتَهَلَّلُ سُرُوراً وَ فَرَحاً فَقَالَ یَا بِلَالُ فَأَجَابَهُ فَقَالَ لَبَّیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اجْمَعْ إِلَیَّ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارَ فَجَمَعَهُمْ ثُمَّ رَقِیَ دَرَجَهً مِنَ الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ قَالَ مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِینَ إِنَّ جَبْرَئِیلَ أَتَانِی آنِفاً فَأَخْبَرَنِی عَنْ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ جَمَعَ الْمَلَائِکَهَ عِنْدَ الْبَیْتِ الْمَعْمُورِ وَ أَنَّهُ أَشْهَدَهُمْ جَمِیعاً أَنَّهُ زَوَّجَ أَمَتَهُ فَاطِمَهَ ابْنَهَ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ عَبْدِهِ عَلِیِّ بْنِ

أَبِی طَالِبٍ وَ أَمَرَنِی أَنْ أُزَوِّجَهُ فِی الْأَرْضِ وَ أُشْهِدَکُمْ عَلَی ذَلِکَ ثُمَّ جَلَسَ وَ قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام قُمْ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَاخْطُبْ أَنْتَ لِنَفْسِکَ قَالَ فَقَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ صَلَّی عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ شُکْراً لِأَنْعُمِهِ وَ أَیَادِیهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ شَهَادَهً تَبْلُغُهُ وَ تُرْضِیهِ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ صَلَاهً تُزْلِفُهُ وَ تُحْظِیهِ وَ النِّکَاحُ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ وَ رَضِیَهُ وَ مَجْلِسُنَا هَذَا مِمَّا قَضَاهُ اللَّهُ وَ أَذِنَ فِیهِ وَ قَدْ زَوَّجَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ابْنَتَهُ فَاطِمَهَ وَ جَعَلَ صَدَاقَهَا دِرْعِی هَذَا وَ قَدْ رَضِیتُ بِذَلِکَ فَاسْأَلُوهُ وَ اشْهَدُوا فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَوَّجْتَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالُوا بَارَکَ اللَّهُ لَهُمَا وَ عَلَیْهِمَا وَ جَمَعَ شَمْلَهُمَا وَ انْصَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ إِلَی أَزْوَاجِهِ فَأَمَرَهُنَّ أَنْ یُدَفِّفْنَ لِفَاطِمَهَ فَضَرَبْنَ بِالدُّفُوفِ قَالَ عَلِیٌّ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ انْطَلِقِ الْآنَ فَبِعْ دِرْعَکَ وَ ائْتِنِی بِثَمَنِهِ حَتَّی أُهَیِّئَ لَکَ وَ لِابْنَتِی فَاطِمَهَ مَا یُصْلِحُکُمَا

قَالَ عَلِيٌّ فَانْطَلَقْتُ فَبِعْتُهُ بِأَرْبَعِمِائَةِ دِرْهَم سُودٍ هَجَرِيَّةٍ مِنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَلَمَّا قَبَضْتُ الدَّرَاهِمَ مِنْهُ وَ قَبَضَ الدِّرْعَ مِنِّی قَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ لَسْتُ أَوْلَی بِالدِّرْعِ مِنْکَ وَ أَنْتَ أَوْلَی بِالدِّرْهَم مِنِّی فَقُلْتُ بَلَی قَالَ فَإِنَّ الدِّرْعَ هَدِیَّةٌ مِنِّی إِلَیْکَ فَأَخَذْتُ الدِّرْعَ وَ الدَّرَاهِمَ وَ أَقْبَلْتُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَطَرَحْتُ الدِّرْعَ وَ الدَّرَاهِمَ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ أَخْبَرْتُهُ بِمَا کَانَ مِنْ أَمْرِ عُثْمَانَ فَدَعَا لَهُ بِخَیْرٍ وَ قَبَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قَبْضَةً مِنَ الدَّرَاهِمِ وَ دَعَا بِأَبِی بَکْرٍ فَدَفَعَهَا إِلَیْهِ وَ قَالَ یَا أَبَا بَکْرٍ اشْتَرِ بِهَذِهِ الدَّرَاهِمِ لِابْنَتِی مَا یُصْلِحُ لَهَا فِی بَیْتِهَا وَ بَعَثَ مَعَهُ سَلْمَانَ وَ بِلَالًا لِیُعِینَاهُ عَلَی حَمْلِ مَا یَشْتَرِیهِ قَالَ أَبُو بَکْرٍ وَ کَانَتِ الدَّرَاهِمُ الَّتِی أَعْطَانِیهَا ثَلَاثَةً وَ سِتِّینَ دِرْهَماً فَانْطَلَقْتُ وَ اشْتَرَیْتُ فِرَاشاً مِنْ خَیْشِ مِصْرَ مَحْشُوّاً بِالصُّوفِ وَ نَطْعاً مِنْ أَدَمٍ وَ وِسَادَةً مِنْ أَدَم حَشْوُهَا مِنْ لِیفِ النَّخْلِ وَ عَبَاءَةً خَیْبَرِیَّةً وَ قِرْبَةً لِلْمَاءِ وَ کِیزَاناً وَ جِرَاراً وَ مِطْهَرَةً لِلْمَاءِ وَ سِتْرَ صُوفٍ رَقِیقاً وَ حَمَلْنَاهُ جَمِیعاً حَتَّی وَضَعْنَاهُ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِ بَکَی وَ جَرَتْ دُمُوعُهُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِکْ لِقَوْمٍ جُلُّ آنِیَتِهِمُ الْخَزَفُ قَالَ عَلِیٌّ وَ دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بَاقِیَ ثَمَنِ الدِّرْعِ إِلَی أُمِّ سَلَمَةَ فَقَالَ اتْرُکِی هَذِهِ الدَّرَاهِمَ عِنْدَکِ وَ مَکَثْتُ بَعْدَ ذَلِکَ شَهْراً لَا أُعَاوِدُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی أَمْرِ فَاطِمَةَ بِشَیْ ءٍ اسْتِحْیَاءً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله غَیْرَ أَنِّی کُنْتُ إِذَا خَلَوْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ یَقُولُ لِی یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا أَحْسَنَ زَوْجَتَکِ وَ أَجْمَلَهَا أَبْشِرْ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَقَدْ زَوَّجْتُکَ سَیِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ قَالَ عَلِیٌّ فَلَمَّا کَانَ بَعْدَ شَهْرٍ دَخَلَ عَلَیَّ أَخِی عَقِیلُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ یَا أَخِی مَا فَرِحْتُ بِشَیْ ءٍ کَفَرَحِی بِتَزْوِیجِکَ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله یَا أَخِی فَمَا بَالُکَ لَا تَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُدْخِلُهَا عَلَیْکَ فَنَقَرَّ عَیْناً بِاجْتِمَاعِ شَمْلِکُمَا قَالَ عَلِیٌّ وَ اللَّهِ یَا أَخِی إِنِّی لَأُحِبُّ ذَلِکَ وَ مَا یَمْنَعُنِی مِنْ مَسْأَلَتِهِ إِلَّا الْحَیَاءُ مِنْهُ فَقَالَ أَقْسَمْتُ عَلَیْکَ إِلَّا قُمْتَ مَعِی

فَقُمْنَا نُرِيدُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَلَقِينَا فِي طَرِيقِنَا أُمَّ أَيْمَنَ مَوْلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهَا فَقَالَتْ لَا تَفْعَلْنَ وَ دَعْنَنِي نَحْنُ نُكَلِّمُهُ فَإِنَّ كَلَامَ النِّسَاءِ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَحْسَنُ وَ أَوْقَعُ بِقُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ انْثَنَتْ رَاجِعَةً فَدَخَلَتْ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ فَأَعْلَمَتْهَا بِذَلِكَ وَ أَعْلَمَتْ نِسَاءَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَاجْتَمَعْنَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ كَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ فَأَحْدَقْنَ بِهِ وَ قُلْنَ فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وَ أُمَّهَاتِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدِ اجْتَمَعْنَا لِأَمْرٍ لَوْ أَنَّ خَدِيجَةَ فِي الْأَحْيَاءِ لَقَرَّتْ بِذَلِكَ عَيْنُهَا قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَلَمَّا ذَكَرْنَا خَدِيجَةَ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله ثُمَّ قَالَ خَدِيجَةُ وَ أَيْنَ مِثْلُ خَدِيجَةَ صَدَّقَتْنِي حِينَ كَذَّبَنِي النَّاسُ وَ وَازَرَتْنِي عَلَى دِينِ اللَّهِ وَ أَعَانَتْنِي عَلَيْهِ بِمَالِهَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَنِي أَنْ أُبَشِّرَ خَدِيجَةَ بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبِ الزُّمُرُّدِ لَا صَخَبَ فِيهِ وَ لَا نَصَبَ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فَقُلْنَا فَدَيْنَاكَ بِآبَائِنَا وَ أُمَّهَاتِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ

لَمْ تَذْكُرْ مِنْ خَدِيجَةَ أَمْراً إِلَّا وَ قَدْ كَانَتْ كَذَلِكَ غَيْرَ أَنَّهَا قَدْ مَضَتْ إِلَى رَبِّهَا فَهَنَّأَهَا اللَّهُ بِذَلِكَ وَ جَمَعَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهَا فِي دَرَجَاتِ جَنَّتِهِ وَ رِضْوَانِهِ وَ رَحْمَتِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هَذَا أَخُوكَ فِي الدُّنْيَا وَ ابْنُ عَمِّكَ فِي النَّسَبِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يُحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ عَلَيْهِ زَوْجَتَهُ فَاطِمَةَ عليها السلام وَ تَجْمَعَ بِهَا شَمْلَهُ فَقَالَ يَا أُمَّ سَلَمَةَ فَمَا بَالُ عَلِيٍّ لَا يَسْأَلُنِي ذَلِكَ فَقُلْتُ يَمْنَعُهُ الْحَيَاءُ مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَتْ أُمُّ أَيْمَنَ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله انْطَلِقِي إِلَى عَلِيٍّ فَأْتِينِي بِهِ فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَإِذَا عَلِيٌّ يَنْتَظِرُنِي لِيَسْأَلَنِي عَنْ جَوَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا رَآنِي قَالَ مَا وَرَاكِ يَا أُمَّ أَيْمَنَ قُلْتُ أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ عليه السلام فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَ قُمْنَ أَزْوَاجُهُ فَدَخَلْنَ الْبَيْتَ وَ جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ مُطْرِقاً نَحْوَ الْأَرْضِ حَيَاءً مِنْهُ فَقَالَ أَ تُحِبُّ أَنْ تَدْخُلَ عَلَيْكَ زَوْجَتُكَ فَقُلْتُ وَ أَنَا مُطْرِقٌ نَعَمْ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي فَقَالَ نَعَمْ وَ كَرَامَةً يَا أَبَا الْحَسَنِ أُدْخِلُهَا عَلَيْكَ فِي لَيْلَتِنَا هَذِهِ أَوْ فِي لَيْلَةِ غَدٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَقُمْتُ فَرِحاً مَسْرُوراً وَ أَمَرَ صلى الله عليه و آله أَزْوَاجَهُ أَنْ يُزَيِّنَّ

فَاطِمَهَ علیها السلام وَ يُطَيِّبْنَهَا وَ يَفْرُشْنَ لَهَا بَيْتاً لِيُدْخِلْنَهَا عَلَى بَعْلِهَا فَفَعَلْنَ ذَلِکَ وَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنَ الدَّرَاهِمِ الَّتِی سَلَّمَهَا إِلَى أُمِّ سَلَمَهَ عَشَرَهَ دَرَاهِمَ فَدَفَعَهَا إِلَيَّ (۱)

وَ قَالَ اشْتَرِ سَمْناً وَ تَمْراً وَ أَقِطاً فَاشْتَرَيْتُ وَ أَقْبَلْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ وَ دَعَا بِسُفْرَهٍ مِنْ أَدَمٍ وَ جَعَلَ يَشْدَخُ التَّمْرَ وَ السَّمْنَ وَ يَخْلِطُهُمَا بِالْأَقِطِ حَتَّى اتَّخَذَهُ حَيْساً ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ ادْعُ مَنْ أَحْبَبْتَ فَخَرَجْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَوَافِرُونَ فَقُلْتُ أَجِيبُوا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَامُوا جَمِيعاً وَ أَقْبَلُوا نَحْوَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّ الْقَوْمَ كَثِيرٌ فَجَلَّلَ السُّفْرَهَ بِمِنْدِيلٍ وَ قَالَ أَدْخِلْ عَلَيَّ عَشَرَهً بَعْدَ عَشَرَهٍ فَفَعَلْتُ وَ جَعَلُوا يَأْكُلُونَ وَ يَخْرُجُونَ وَ لَا يَنْقُصُ الطَّعَامُ حَتَّى لَقَدْ أَكَلَ مِنْ ذَلِکَ الْحَيْسِ سَبْعُمِائَهِ رَجُلٍ وَ امْرَأَهٍ بِبَرَکَهِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ ثُمَّ دَعَا بِابْنَتِهِ فَاطِمَهَ وَ دَعَا بِعَلِيٍّ علیه السلام فَأَخَذَ عَلِيّاً بِيَمِينِهِ وَ فَاطِمَهَ بِشِمَالِهِ وَ جَمَعَهُمَا إِلَى صَدْرِهِ فَقَبَّلَ بَيْنَ أَعْيُنِهِمَا وَ دَفَعَ فَاطِمَهَ إِلَى عَلِيٍّ وَ قَالَ يَا عَلِيُّ نِعْمَ الزَّوْجَهُ زَوْجَتُکَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى فَاطِمَهَ وَ قَالَ يَا فَاطِمَهُ نِعْمَ الْبَعْلُ بَعْلُکِ ثُمَّ قَامَ يَمْشِی بَيْنَهُمَا حَتَّى أَدْخَلَهُمَا بَيْتَهُمَا الَّذِی هُيِّئَ لَهُمَا ثُمَّ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِمَا فَأَخَذَ بِعِضَادَتَيِ الْبَابِ فَقَالَ طَهَّرَكُمَا اللَّهُ وَ طَهَّرَ نَسْلَكُمَا أَنَا سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَكُمَا وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمَا أَسْتَوْدِعُكُمَا اللَّهَ وَ أَسْتَخْلِفُهُ عَلَيْكُمَا قَالَ عَلِيٌّ وَ مَكَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بَعْدَ ذَلِکَ ثَلَاثاً لَا يَدْخُلُ عَلَيْنَا فَلَمَّا كَانَ فِی صَبِيحَهِ الْيَوْمِ الرَّابِعِ جَاءَنَا لِيَدْخُلَ عَلَيْنَا فَصَادَفَ فِی حُجْرَتِنَا أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَيْسٍ الْخَثْعَمِيَّهَ فَقَالَ لَهَا مَا يَقِفُکِ هَاهُنَا وَ فِی الْحُجْرَهِ رَجُلٌ فَقَالَتْ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی إِنَّ الْفَتَاهَ إِذَا زُفَّتْ إِلَى زَوْجِهَا تَحْتَاجُ إِلَى امْرَأَهٍ تَتَعَاهَدُهَا وَ تَقُومُ بِحَوَائِجِهَا فَأَقَمْتُ هَاهُنَا لِأَقْضِيَ حَوَائِجَ فَاطِمَهَ علیها السلام قَالَ صلی الله علیه و آله يَا أَسْمَاءُ قَضَى اللَّهُ لَکِ حَوَائِجَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ

ص: ۱۳۲

۱- ۱. فی النسخه المطبوعه و المصدر ج ۱ ص ۴۸۸:« فدفعها الی علیّ علیه السلام» و هو سهو ظاهر فان قائل الکلام هو نفسه علیه السلام کما یقول: اشتریت إلخ.

قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ كَانَتْ غَدَاةَ قَرَّةٍ وَ كُنْتُ أَنَا وَ فَاطِمَةُ تَحْتَ الْعَبَاءِ فَلَمَّا سَمِعْنَا كَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَسْمَاءَ ذَهَبْنَا لِنَقُومَ فَقَالَ بِحَقِّي عَلَيْكُمَا لَا تَفْتَرِقَا حَتَّى أَدْخُلَ عَلَيْكُمَا فَرَجَعْنَا إِلَى حَالِنَا وَ دَخَلَ صلی الله علیه و آله وَ جَلَسَ عِنْدَ رُءُوسِنَا وَ أَدْخَلَ رِجْلَيْهِ فِيمَا بَيْنَنَا وَ أَخَذْتُ

رِجْلَهُ الْيُمْنَى فَضَمَمْتُهَا إِلَى صَدْرِي وَ أَخَذَتْ فَاطِمَةُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى فَضَمَّتْهَا إِلَى صَدْرِهَا وَ جَعَلْنَا نُدْفِئُ رِجْلَيْهِ مِنَ الْقُرِّ حَتَّى إِذَا دُفِئَتَا قَالَ يَا عَلِيُّ ائْتِنِي بِكُوزٍ مِنْ مَاءٍ فَأَتَيْتُهُ فَتَفَلَ فِيهِ ثَلَاثاً وَ قَرَأَ فِيهِ آيَاتٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ اشْرَبْهُ وَ اتْرُكْ فِيهِ قَلِيلًا فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَرَشَّ بَاقِيَ الْمَاءِ عَلَى رَأْسِي وَ صَدْرِي وَ قَالَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْكَ الرِّجْسَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَ طَهَّرَكَ تَطْهِيراً وَ قَالَ ائْتِنِي بِمَاءٍ جَدِيدٍ فَأَتَيْتُهُ بِهِ فَفَعَلَ كَمَا فَعَلَ وَ سَلَّمَهُ إِلَى ابْنَتِهِ علیها السلام وَ قَالَ لَهَا اشْرَبِي وَ اتْرُكِي مِنْهُ قَلِيلًا فَفَعَلَتْ فَرَشَّهُ عَلَى رَأْسِهَا وَ صَدْرِهَا وَ قَالَ صلی الله علیه و آله أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْكِ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَكِ تَطْهِيراً وَ أَمَرَنِي بِالْخُرُوجِ مِنَ الْبَيْتِ وَ خَلَا بِابْنَتِهِ وَ قَالَ كَيْفَ أَنْتِ يَا بُنَيَّةِ وَ كَيْفَ رَأَيْتِ زَوْجَكِ قَالَتْ لَهُ يَا أَبَتِ خَيْرَ زَوْجٍ إِلَّا أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيَّ نِسَاءٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَ قُلْنَ لِي زَوَّجَكِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنْ فَقِيرٍ لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ لَهَا يَا بُنَيَّةِ مَا أَبُوكِ بِفَقِيرٍ وَ لَا بَعْلُكِ بِفَقِيرٍ وَ لَقَدْ عُرِضَتْ عَلَيَّ خَزَائِنُ الْأَرْضِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ فَاخْتَرْتُ مَا عِنْدَ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ يَا بُنَيَّةِ لَوْ تَعْلَمِينَ مَا عَلِمَ أَبُوكِ لَسَمُجَتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْكِ وَ اللَّهِ يَا بُنَيَّةِ مَا أَلَوْتُكِ نُصْحاً إِنْ زَوَّجْتُكِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً يَا بُنَيَّةِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَارَ مِنْ أَهْلِهَا رَجُلَيْنِ فَجَعَلَ أَحَدَهُمَا أَبَاكِ وَ الْآخَرَ بَعْلَكِ يَا بُنَيَّةِ نِعْمَ الزَّوْجُ زَوْجُكِ لَا تَعْصِي لَهُ أَمْراً ثُمَّ صَاحَ بِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله يَا عَلِيُّ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ادْخُلْ بَيْتَكَ وَ الْطُفْ بِزَوْجَتِكَ وَ ارْفُقْ بِهَا فَإِنَّ فَاطِمَةَ بَضْعَةٌ مِنِّي يُؤْلِمُنِي مَا يُؤْلِمُهَا وَ يَسُرُّنِي

مَا يَسُرُّهَا أَسْتَوْدِعُكَمَا اللَّهَ وَ أَسْتَخْلِفُهُ عَلَيْكَمَا قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام فَوَ اللَّهِ مَا أَغْضَبْتُهَا وَ لَا أَكْرَهْتُهَا عَلَى أَمْرٍ حَتَّى قَبَضَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا أَغْضَبَتْنِي وَ لَا عَصَتْ لِي أَمْراً وَ لَقَدْ كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهَا فَتَنْكَشِفُ عَنِّي الْهُمُومُ وَ الْأَحْزَانُ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لِيَنْصَرِفَ فَقَالَتْ لَهُ فَاطِمَةُ يَا أَبَتِ لَا طَاقَةَ لِي بِخِدْمَةِ الْبَيْتِ فَأَخْدِمْنِي خَادِماً تَخْدُمُنِي وَ تُعِينُنِي عَلَى أَمْرِ الْبَيْتِ فَقَالَ لَهَا يَا فَاطِمَةُ أَ وَ لَا تُرِيدِينَ خَيْراً مِنَ الْخَادِمِ فَقَالَ عَلِيٌّ قُولِي بَلَى قَالَتْ يَا أَبَتِ خَيْراً مِنَ الْخَادِمِ فَقَالَ تُسَبِّحِينَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ مَرَّةً وَ تُحَمِّدِينَهُ ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ مَرَّةً وَ تُكَبِّرِينَهُ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ مَرَّةً فَذَلِكِ مِائَةٌ بِاللِّسَانِ وَ أَلْفُ حَسَنَةٍ فِي الْمِيزَانِ يَا فَاطِمَةُ إِنَّكِ إِنْ قُلْتَهَا فِي صَبِيحَةِ كُلِّ يَوْمٍ كَفَاكِ اللَّهُ مَا أَهَمَّكِ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.

**[ترجمه]کشف الغمّه و مناقب: از ابن عبّاس روایت کرده اند که گفت: چون شب زفاف فاطمه شد و او را برای علی علیه السّلام می بردند، پیامبر صلی الله علیه و آله در پیش روی فاطمه و جبرئیل در سمت راست و میکائیل در سمت چپ فاطمه و هفتاد هزار فرشته از پشت سر فاطمه بودند که تسبیح خدا و تقدیس او را می کردند تا طلوع فجر .

و در مناقب ابن شهر آشوب از علی علیه السّلام روایت کرده است که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: فرشته ای نزد من آمد و گفت: ای محمّد! خداوند عزّوجل بر تو درود می فرستد و می گوید: من فاطمه را به علی تزویج کرده ام، تو هم فاطمه را به علی تزویج کن. من دستور داده ام که درخت طوبا درّ و یاقوت و مرجان بر گیرد و آسمانیان برای این جریان خوشحال شده اند و به زودی از این دو نفر، دو فرزند متولد می شوند که سرور جوانان اهل بهشتند و بهشت با این دو زینت می شود. ای محمّد! بشارت باد تو را! چرا که تو بهترین اولین و آخرین هستی.

و باز در مناقب ابن شهر آشوب روایت می کند که ام سلمه و سلمان فارسی و علی بن ابی طالب علیه السّلام همه گفته اند: «هنگامی که فاطمه دختر پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله به سن بلوغ رسید، بزرگان قریش که در اسلام پیشقدم شده و اهل فضل و کمال و جاه و جلال و دارای مال و اموال بودند، به خواستگاری فاطمه أطهر می آمدند. هر گاه یکی از آنان در این باره با پیامبر خدا سخن می گفت، آن حضرت به شکلی از او رویگردانی می کرد، تا جایی که بعضی از آنها گمان می کردند که رسول خدا از دستشان خشمناک شده یا در این باره از آسمان وحی بر آن بزرگوار نازل گردیده! ابوبکر، فاطمه اطهر را از رسول اکرم اسلام خواستگاری کرد، ولی پیامبر اسلام فرمود: «اختیار فاطمه با خدای سبحان است.» بعد از ابوبکر، عمر بن خطاب خواهان فاطمه زهرا علیها السّلام شد، ولی رسول اعظم همان جوابی را به وی داد که به ابوبکر فرموده بود.

روزی ابوبکر، عمر و سعد بن معاذ در مسجد رسول خدا صلی اللّه علیه و آله نشسته بودند. آنها مدتی درباره فاطمه اطهر گفتگو کردند. ابوبکر گفت: «اشراف قریش به حضور پیامبر خدا رسیده و خواستگار فاطمه زهرا شده اند، اما آن بزرگوار فرموده است که اختیار فاطمه با خداست و هر گاه که خود بخواهد، وسیله ازدواج وی را مهیا می کند. علی بن ابی طالب فاطمه زهرا را از رسول خدا خواستگاری نکرده و در این باره سخنی با ایشان نگفته. من علت عدم خواستگاری علی را جز تهیدستی چیز دیگری نمی بینم. آن طور که من دریافته ام، خدا و رسول او، فاطمه اطهر را برای علی نگاه داشته اند.

سپس ابوبکر رو به عمر بن خطاب و سعد بن معاذ کرد و گفت: «آیا صلاح می دانید نزد علی بن ابی طالب برویم و راجع به این موضوع با وی گفتگو کنیم و چنانچه معلوممان شود که تهیدستی مانع علی است، ما به وی کمک کنیم؟ سعد بن معاذ گفت: «ای ابوبکر! خدا تو را توفیق دهد، برخیزید تا به امید خدا برویم.»

سلمان فارسی می گوید: «آنان از مسجد خارج شدند و برای یافتن علی به طرف منزل آن حضرت رفتند، ولی او را نیافتند. علی با شتری که داشت، برای درختان خرمای یکی از انصار آب می کشید و اجرت می گرفت. هنگامی که آنها به سوی علی رفتند و چشم آن حضرت به آنان افتاد فرمود: «چه خبر دارید و برای چه منظوری نزد من آمده اید؟» ابوبکر گفت: «یا علی! تو در هر خصلت نیکویی سرآمد همگانی. تو نزد پیغمبر اسلام از نظر خویشاوندی و دوستی و پیشقدمی از اسلام آوردن مقامی داری که خود بهتر می دانی. گروهی از اشراف قریش برای خواستگاری فاطمه زهرا نزد پیغمبر معظم اسلام رفته اند و آن بزرگوار دست رد به سینه آنها زده و در جوابشان فرموده است که اختیار فاطمه در دست قدرت خداست، اگر بخواهد او را شوهر دهد، می دهد. یا علی! چه مانعی دارد که تو فاطمه اطهر را از پیامبر اسلام خواستگاری کنی؟ زیرا من گمان می برم که خدا و رسول او، فاطمه را برای تو نگه داشته اند.»

راوی می گوید: «چشمان مبارک حضرت امیر پر از اشک شدند و فرمود: «ای ابوبکر! تو ذهن آرام مرا به غلیان درآوردی و مرا نسبت به مطلبی که از آن غافل بودم، بیدار کردی. به خدا قسم که من به فاطمه زهرا رغبت دارم و چون منی نمی تواند نسبت به او بی میل باشد. ولی تنها چیزی که مانع من است، تهیدستی است.» ابوبکر گفت: «یا علی! این سخن را مگوی، زیرا دنیا و آنچه که در آن است در چشم خدا و رسول بی مقدار است.»

پس از این اتفاق، علی علیه السّلام شترش را باز کرد، آن را به خانه برد و درآنجا بست. آنگاه نعلین های خود را پوشید و به سراغ پیغمبر معظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله رفت. رسول خدا آن روز در خانه زوجه اش ام سلمه مخزومی حضور داشت. وقتی علی در زد، ام سلمه پرسید کیست که در می زند؟ قبل از اینکه حضرت علی بگوید منم، پیامبر اکرم فرمود: «برخیز در را باز کن و به وی بگو که وارد شود. وی مردی است که خدا و رسول او را دوست دارند و او هم خدا و رسول را دوست دارد.»

ام سلمه گفت: پدر و مادرم به فدای تو یا رسول اللّٰه! این کیست که تو هنوز او را ندیده ای، اما این چنین درباره اش می فرمایی؟» فرمود: «ای ام سلمه! آرام باش! این مردی نیست که سفیه و سبک باشد و زود عصبانی شود. وی برادر و پسر عمویم و محبوب ترین مردم است نزد من.» ام سلمه می گوید: «من با عجله برای باز کردن در شتافتم، جوری که پایم به دامنم پیچید و نزدیک بود به زمین بخورم. وقتی در را گشودم، با علی بن ابی طالب مواجه شدم. آن حضرت تا وقتی یقین پیدا نکرد که من به جایگاه خود بازگشته ام، وارد خانه نشد. پس از ورود به رسول خدا گفت: «السلام علیک یا رسول اللّٰه و رحمت اللّٰه و برکاته.» پیغمبر خدا در جوابش فرمود: «و علیک السلام یا ابالحسن، بنشین!»

علی علیه السّلام در حالی که نگاهش را به زمین دوخته بود در حضور پیغمبر معظم اسلام نشست. به نظر می آمد که خواسته ای دارد، ولی از اظهار آن خجالت می کشد و سرش را پایین انداخته است. پیامبر اعظم اسلام که انگار از قلب علی آگاه بود، به وی فرمود: «یا اباالحسن! به نظرم می آید که حاجتی داری.اشکالی ندارد، حاجت قلبی خود را بگو، زیرا حاجت تو نزد من روا خواهد شد.» علی علیه السّلام گفت: «پدر و مادرم به فدایت یا رسول اللّٰه! می دانی که خودت مرا از عمویت ابوطالب و فاطمه بنت اسد گرفتی. من کودکی بودم و عقلی نداشتم، تو مرا با خویش هم غذا کردی. لطف و شفقتی که تو در حقم کردی، از پدرم ابو طالب و مادرم فاطمه بنت اسد افضل نیز برتر بود؛ خدای رئوف مرا به وسیله تو و در دست تو هدایت کرد؛ خدا مرا از حیرت و سرگردانی هایی که پدران و عموهایم دچارش بودند نجات داد. یا رسول اللّٰه! تو در دنیا و آخرت برای

من ذخیره و پناهگاهی. یا رسول اللَّه! من دوست دارم با تمام لطفی که در حق من روا داشته ای، خانه و زوجه ای داشته باشم که با او انس بگیرم. یا رسول اللَّه! من نزد تو آمده ام که تقاضا کنم دخترت فاطمه را به همسری من درآوری. آیا تقاضایم را می پذیری؟»

ام سلمه می گوید: «دیدم صورت مبارک پیغمبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله از شدت مسرت و خوشحالی به درخشش درآمد. آنگاه به حضرت علی فرمود: «یا اباالحسن! آیا تو چیزی داری که من فاطمه را به تو بدهم؟» علی علیه السّلام گفت: «پدر و مادرم به فدایت! اوضاع زندگی من که از تو مخفی نیست. من فقط یک شمشیر و یک زره و یک شتر دارم که با آن آب می کشم. غیر از اینها چیزی ندارم.» رسول خدا فرمود: «یا علی! به شمشیرت که احتیاج داری، زیرا باید با آن در راه خدا جهاد کنی و با دشمنان خدا بجنگی؛ شتر خود را نیز لازم داری تا با آن برای درختان خرما و خانه ات آب بکشی و بار سفر را به پشت آن بگذاری.آری، من فاطمه را با همان زره ای که داری به نکاح تو درمی آورم. یا اباالحسن! دوست داری مژده ای به تو دهم؟» گفت: «آری، پدر و مادرم به فدای تو! گفتار تو همیشه با برکت و هدایت بخش بوده است، صلوات خدا بر تو باد.»

پیامبر خدا به او فرمود: «یا اباالحسن! خدا قبل از اینکه من فاطمه را در زمین به عقد تو درآورم، وی را در آسمان به عقد تو درآورده است. قبل از اینکه تو نزد من بیایی، ملکی نزد من آمد تا در همین مورد چیزی را با من بگوید. این ملک دارای چندین صورت و چندین پر و بال بود، به گونه ای که من نظیر او را در میان

ملائکه ندیده بودم، او پس از گفتن السّلام علیک و رحمت اللَّه و برکاته به من، گفت: «مژده باد تو را به یگانگی و پاکیزگی نسل!» پرسیدم این چه بشارتی است؟ گفت: «نام من سیطائیل است. من موکل یکی از ستون های عرشم و از خدا خواهش کردم به من اجازه دهد که این مژده رابه تو دهم. این جبرئیل است که به دنبال من می آید و می خواهد تو را از کرامت پروردگار آگاه گرداند.» هنوز سخن وی تمام نشده بود که جبرئیل نازل شد و گفت: «السّلام علیک و رحمت اللَّه و برکاته یا نبی اللَّه!» سپس تکه ای حریر سفید از حریرهای بهشتی را که با نور دو سطر بر آن نوشته شده بود، توی دست من نهاد. گفتم: «ای حبیب من! این حریر و این خط چیست؟» گفت: «یا محمّد! خدای علیم عنایتی به زمین کرد و تو را از میان خلق خود برگزید و به پیامبری مبعوث کرد. برای دومین بار عنایتی به زمین کرد و یک وزیر، همصحبت و دامادی برای تو انتخاب کرد و دخترت فاطمه را به عقد او درآورد.» گفتم: «ای حبیب من! این مرد کیست؟» گفت: «یا محمّد! وی برادر و پسر عموی تو علی بن ابی طالب است. خدای توانا به بهشت دستور داد تا خود را زینت کند. به درخت طوبا امر کرد که زر و زیور و حله ها را آماده کند. حورالعین خود را زینت کرده اند. به ملائکه دستور داده که در آسمان چهارم نزد بیت المعمور گرد هم آیند. ملائکه ما فوق بیت المعمور به جانب آن فروآمدند و ملائکه پایین بیت المعمور، به طرف آن فراآمدند.

خدای رحمان و رحیم به رضوان امر کرده تا منبر کرامت را بر در بیت المعمور نصب کنند، این همان منبری است از نور است و حضرت آدم بر فراز آن رفت و نام های موجودات را بر ملائکه عرضه کرد. خدا به یکی از ملائکه حجب خود که به او راحیل می گویند، وحی کرد تا بر فراز آن منبر برود و حمد و ثنای خدا را آن طور که باید و شاید به جای آورد. در میان ملائکه از لحاظ زیبایی بیان و شیرین زبانی، ملکی بهتر از راحیل وجود ندارد. راحیل بر فراز منبر رفت و آن طور که باید و شاید حمد و ثنای خدا را به جای آورد و به همین خاطر اهل آسمان ها غرق سرور شدند.

جبرئیل گفت: «خدای سبحان به من دستور داد که عقد نکاح را جاری کن، زیرا من کنیز خودم فاطمه اطهر دختر حبیب خودم محمّد را برای بنده ام علی بن ابی طالب تزویج کردم. من عقد نکاح را جاری کردم و تمام ملائکه را بر آن شاهد گرفتم، شهادت آنها بر این پارچه حریر نوشته شده. خدای من دستور داده که این حریر را به تو نشان دهم، بعد آن را با عطر و مشک مهر کنم و به رضوان تحویل دهم. خدای تعالی پس از اینکه ملائکه را بر این ازدواج شاهد گرفت، به درخت طوبا امر کرد که زر و زیور و حله ها را نثار کند. ملائکه و حورالعین از این زیورها برگرفتند و تا قیامت به داشتن آنها مباهات می کنند. یا محمّد! خدای تعالی به من فرموده تا به تو بگویم که فاطمه را به نکاح حضرت علی بن ابی طالب درآوری و آنها را به برخوردار شدن از دو پسر بشارت دهی که در دنیا و آخرت، با زکاوت، نجیب، طاهر، طیب، خیرخواه و با فضیلت خواهند بود.»

آنگاه پیامبر خدا به حضرت علی بن ابی طالب فرمود: «به خدا قسم هنوز آن ملك از نزد من بالا نرفته بود که تو در زدی. من امر پروردگارم را درباره تو اجرا خواهم کرد. یا اباالحسن! تو قبل از من به مسجد برو تا من بیایم و فاطمه را در حضور مردم برای تو عقد کنم و آنقدر از فضائل تو بگویم که چشم تو و دوستانت در دنیا و آخرت روشن شود.»

علی علیه السّلام می فرماید: «من با شتاب از حضور آن حضرت خارج شدم، در حالی که از خوشحالی سر از پای نمی شناختم. عمر و ابوبکر به استقبال من آمدند و پرسیدند چه خبر؟ گفتم: «حضرت رسول دخترش فاطمه را به نکاح من درآورد و فرمود که خدا در آسمان فاطمه را برای تو تزویج کرده است. اکنون پیغمبر می آید تا این موضوع را در حضور مردم بگوید.» آنها خوشحال شدند و با من به سوی مسجد بازگشتند. هنوز ما به وسط مسجد نرسیده بودیم که پیامبر خدا در حالی که از خوشحالی نور از صورت مبارکش ساطع می شد از راه رسید. آنگاه بلال را خواست. بلال گفت: «لبیک یا رسول اللّه!» فرمود: «مهاجرین و انصار را نزد من بیاور.»

موقعی که آنان حضور یافتند، آن حضرت پا به پله منبر نهاد و پس از حمد و ثنای خدای جهان فرمود: «ای گروه مردم! جبرئیل نزد من آمد و گفت که خدای سبحان ملائکه را نزد بیت المعمور جمع کرده و آنان را شاهد گرفته که فاطمه زهرا دختر محمّد را برای علی بن ابی طالب علیه السّلام تزویج کرده و مرا هم مأمور کرده که این امر را در زمین انجام دهم و شما را بر آن شاهد بگیرم.» سپس آن حضرت نشست و به حضرت علی فرمود: «برخیز و برای خود خطبه بخوان.»

علی علیه السّلام برخاست و پس از حمد و ثنای خدا این خطبه را خواند: «الحمد للّه شکرا لانعمه و ایادیه، و لا اله الا اللّه شهاده تبلغه و ترضیه و صلی اللّه علی محمد صلاه تزلفه و تحظیه، و النکاح مما امر اللّه عز و جل و رضیه، و مجلسنا هذا مما قضاه اللّه و اذن فیه.» {سپاس برای خداوند به خاطر نعمتها و بخشهایش و شهادت لا اله الا الله به گونه ای که به خداوند برسد و او را خشنود سازد. و درود خداوند بر محمد، درودی که بر مرتبت او بیفزاید. ازدواج سفارش خداوند و مایه رضایت اوست و این مجلس ما مورد تایید و با اجازه خداوند است.} پیغمبر معظم اسلام دخترش فاطمه را به عقد من درآورده و زره مرا مهریه وی قرار داده و من به این ازدواج راضی ام. از او بپرسید و شاهد باشید.

مسلمانان به رسول خدا گفتند: «یا رسول اللّه! دخترت فاطمه را به عقد علی درآوردی؟ فرمود: «آری.» گفتند: «خدا این ازدواج را مبارك و یگانگی ایشان حفظ کند.» پیغمبر اعظم صلی اللّه علیه و آله و سلم پس از این اتفاق به سراغ زنان خویش

رفت و به ایشان دستور داد تا مراسم عروسی را شروع کنند.

حضرت امیر می فرماید: «رسول خدا بازگشت و به من فرمود: «همین حالا برو، زره خود را بفروش و پول آن را نزد من بیاور تا وسیله عروسی شما را مهیا کنم.» من رفتم و زره خود را به چهار صد درهم سیاه هجریه به عثمان بن عفان فروختم. هنگامی که پول را گرفتم و زره را تحویل دادم عثمان گفت: «یا اباالحسن! من نسبت به این زره از تو سزاوارتر نیستم، ولی تو نسبت به این پول از من سزاوارتری. گفتم آری. گفت: «پس من این زره را به تو هدیه می کنم.» من زره و پول را از او گرفتم، به حضور پیغمبر خدا مشرف شدم و جریان عثمان را برایش شرح دادم. پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله یک مشت از آن پول ها را برگرفت، ابوبکر را احضار کرد، آن پول ها را به وی داد و فرمود: «این پول را ببر و برای دخترم فاطمه لوازم منزل خریداری کن.» آنگاه سلمان و بلال را با وی فرستاد تا آنچه را که او می خرد بیاورند.

ابوبکر می گوید: «پولی که رسول خدا به من داد شصت و سه درهم بود. من به بازار رفتم و یک نوع فرش کتان مصری که با پشم پر شده بود؛ یک سفره چرمی و یک مخده که از لیف خرما پر شده بود؛ یک عبای خیبری؛ یک مشک آب؛ چند کوزه و ظرف آب سفالی بزرگ؛ یک آفتابه و یک چادر پشمی خریدم. آنگاه آنها را آوردیم و به حضور پیغمبر اکرم تقدیم کردیم. وقتی چشم رسول خدا به آنها افتاد، اشک از چشم هایش جاری شد، سر مبارک خود را به طرف آسمان بلند کرد و فرمود: «بار خدایا! به خاندانی که ظرف هایشان سفالی است خیر و برکت عطا کن!» حضرت امیر می فرماید: «پیامبر خدا مابقی پول زره را به ام سلمه داد و به وی فرمود: «این پول نزد تو باشد.» تا یک ماه من راجع به فاطمه اطهر با پیغمبر اکرم گفتگو نمی کردم، زیرا از آن حضرت خجالت می کشیدم. ولی آن بزرگوار هر گاه که به حضورش مشرف می شدم می فرمود: «یا اباالحسن! زوجه تو بسیار نیکو است! یا اباالحسن! مژده باد تو را، زیرا من بزرگ ترین زنان عالم را به همسری تو درآورده ام!»

یک ماهی که از این جریان گذشت، برادرم عقیل نزد من آمد و گفت: «یا علی! هیچ نعمتی مرا بیشتر از این خوشحال نکرده است که تو با فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله ازدواج کرده ای. یا علی! پس چرا از رسول خدا تقاضا نمی کنی که فاطمه را در اختیار تو بگذارد تا چشمان ما به در کنار هم بودن شما روشن شود؟» علی علیه السّلام فرمود: «آری، خودم خیلی مایلم که این آرزو بر آورده شود. هیچ مانعی هم در کار نیست، ولی از پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله خجالت می کشم.» عقیل گفت: «تو را به خدا قسمت می دهم که برخیزی و با من به حضور رسول خدا بیایی!»

برخاستیم تا به حضور آن حضرت مشرف شویم که در راه با ام ایمن کنیز پیامبر اکرم مواجه شدیم. وقتی او را از تصمیم خود آگاه کردیم گفت: «شما این کار را نکنید. بگذارید ما زنان این مطلب را با آن حضرت در میان بگذاریم، زیرا سخن زنان در این باره بهتر در دل مردان جای خواهد گرفت.» آنگاه ام سلمه موضوع را به زنان پیغمبر اکرم گفت و آنها را جمع کرد. آنان به حضور پیامبر که در خانه عایشه بود مشرف شدند و پس از اینکه در اطراف آن حضرت حلقه زدند گفتند: «یا رسول اللّٰه! پدر و مادرمان به فدای تو! ما برای موضوعی نزد تو آمده ایم که اگر خدیجه کبرا زنده بود، چشمانش از به وقوع پیوستن آن روشن می شد .»ام سلمه می گوید: «وقتی ما نام خدیجه کبرا را بردیم، آن حضرت گریان شد و فرمود: «زنی مثل خدیجه پیدا نخواهد شد. خدیجه در آن زمان که مردم مرا تکذیب می کردند، مرا تصدیق کرد و ثروت خود را در راه پیشرفت دین خدا بذل کرد. خدا به من دستور داد خدیجه را بشارت دهم که در بهشت صاحب قصری از زمرد خواهد شد که هیچ رنج و

زحمتی در آن نیست.»

ام سلمه می گوید: «گفتیم یا رسول اللَّه! پدر و مادر ما به فدای تو باد! آری خدیجه همین طور بود که شما می فرمایید، اما به هر تقدیر او به سوی رحمت پروردگار خود رفت. خدا این نعمت را برای وی مبارک گرداند و ما را هم با او در درجات بهشتی و در رضوان و رحمت خود جای دهد. یا رسول اللَّه! علی علیه السّلام در دنیا برادر و پسر عموی توست. او دوست دارد که فاطمه را در اختیارش بگذاری تا با یکدیگر مأنوس شوند.»

رسول اعظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم به ام سلمه فرمود: «پس چرا علی این موضوع را با من در میان نمی گذارد؟» گفت: «از شما خجالت می کشد.» ام ایمن می گوید: پیغمبر خدا به من فرمود که بروم و علی را نزد ایشان بیاورم. وقتی که به سراغ علی رفتم، دیدم آن حضرت چشم انتظار من است تا جواب رسول خدا را به او بگویم. وقتی مرا دید فرمود: «چه خبر؟» گفتم: «پیامبر خدا تو را می خواهد.»

حضرت امیر می فرماید: «هنگامی که من به حضور آن برگزیده خدا مشرف شدم، زنان آن حضرت برخاستند و به حجره های خود رفتند. من در حالی که از خجالت سر خود را به زیر انداخته بودم، در حضور رسول خدا نشستم. پیغمبر خدا فرمود: «آیا دوست داری که زوجه ات را در اختیارت بگذارم؟» من همان طور که به زمین می نگریستم گفتم: «آری، پدر و مادرم به فدایت باد!» فرمود که بسیار خوب، امشب یا فردا شب این خواسته تو بر آورده خواهد شد و من با یک دنیا خوشحالی برخاستم.»

سپس آن حضرت به زنان خود دستور داد: «فاطمه را زینت و معطر کنید و یک اتاق را برایش فرش کنید تا شوهرش نزد او بیاید.» رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم مبلغ ده درهم پولی را که به ام سلمه داده بود پس گرفت، آن را به من داد و فرمود که بروم روغن و خرما و کشک خریداری کنم. من آنها را خریدم و به حضور پیغمبر اعظم آوردم. رسول خدا آستین های خود را بالا- زد و یک سفره پوستی خواست. آنگاه خرما و کشک را با هم مخلوط و غذایی درست کرد که آن را به عربی حیس می گویند.

آنگاه به من فرمود: «یا علی! برو هر کسی را دوست داری دعوت کن.» من به طرف مسجد رفتم. بیشتر اصحاب پیامبر در مسجد بودند. به آنان گفتم: «دعوت پیغمبر خدا را اجابت کنید.» آنهانیز همگی برخاستند و به طرف خانه آن حضرت رفتیم. من به پیامبر خدا گفتم: «تعداد مهمان ها زیاد است.» رسول خدا پارچه ای روی سفره انداخت و به من فرمود: «مهمان ها را ده نفر ده نفر نزد من بفرست.» من اطاعت کردم. آنان ده نفر ده نفر وارد می شدند، غذایشان را می خوردند و خارج می شدند، ولی از غذا چیزی کم نمی شد . تا اینکه به برکت پیامبر خدا، هفتصد نفر مرد و زن از آن غذا خوردند.»

ام سلمه می گوید: «پیامبر خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم فاطمه و حضرت علی علیهما السّلام را خواست. علی را سمت راست و فاطمه اطهر را طرف چپ خود جای داد، او را به سینه مبارک خود چسبانید و بین چشم او را بوسید و پس از آنکه فاطمه را به حضرت علی سپرد فرمود: «یا علی! زوجه تو خوب زوجه ای است.» سپس رو به فاطمه کرد و فرمود: «شوهر تو خوب شوهری است.» آنگاه آن حضرت برخاست و در حالی که بین آن دو حرکت می کرد، آنها را به طرف حجره ای برد که برای

ایشان مهیا شده بود. سپس از حجره خارج شد و دو طرف در را گرفت و گفت: «خدا خود شما و نسل شما را پاک و پاکیزه گرداند. من با کسی که با شما آشتی باشد آشتی هستم و با کسی که با شما بجنگد، می جنگم. من شما را به خدا می سپارم.»

حضرت امیر می فرماید: «پیغمبر اسلام صلّی اللّه علیه و آله تا سه روز نزد ما نیامد. صبح روز چهارم که فرارسید، آن حضرت می خواست نزد ما بیاید که پشت در با اسماء بنت عمیس مواجه شد. به وی فرمود: «برای چه اینجا ایستاده ای، در حالتی که مردی در میان این اتاق است؟» گفت: «پدر و مادرم به فدایت! هر گاه دختری به خانه شوهر می رود، به زنی احتیاج دارد که خواسته های او را انجام دهد. من اینجا ایستاده ام تا اگر فاطمه فرمانی داشته باشد انجام دهم.» رسول اکرم به وی فرمود: «خدا نیازمندی های دنیوی و اخروی تو را روا فرماید.»

حضرت علی علیه السّلام می فرماید: «صبح زود بود و من و فاطمه اطهر زیر عبا خوابیده بودیم. وقتی صدای گفتگوی رسول خدا و اسماء را شنیدیم تصمیم گرفتیم که برخیزیم، ولی آن حضرت به ما فرمود: «به حق آن حقی که من به گردن شما دارم از یکدیگر جدا نشوید تا من نزد شما بیایم.» ما به جای خود بازگشتیم، آن حضرت آمد و بالای سر ما نشست و پاهای مبارک خود را زیر عبای ما داخل کرد. من پای راست آن بزرگوار و فاطمه پای چپ او را به سینه خود چسبانیدیم و به این شکل پاهای مبارک آن حضرت را گرم کردیم.

آنگاه پیغمبر خدا فرمود: «یا علی یک کوزه آب برای من بیاور.» وقتی آب را برای آن حضرت آوردم، سه مرتبه از آب دهان مبارک خود به آن آب زد و چندین آیه از قرآن مجید را بر آن خواند. سپس به من فرمود: «یا علی! از این آب بیاشام و کمی از آن را باقی بگذار.» من امر ایشان را اطاعت کردم و آن حضرت مابقی آن آب را بر سر و سینه من پاشید و فرمود: «یا اباالحسن! خدا پلیدی را از تو دور و تو را پاک کرد؛ یک نوع پاک کردن مخصوصی.» سپس به من فرمود که کوزه ای دیگر آب برایش بیاورم. آن بزرگوار همان عمل را تکرار کرد، بعد آن آب را به فاطمه زهرا عطا کرد و به وی فرمود: «بیاشام و اندکی از آن را باقی بگذار.» فاطمه نیز اطاعت کرد. رسول اکرم مابقی آن آب را بر سر و سینه آن بانو پاشید و به او فرمود: «خدا پلیدی را از تو دور و تو را پاک و پاکیزه کرد؛ یک نوع پاک کردن مخصوصی.»

آنگاه به من فرمود از حجره خارج شوم و پس از آنکه رسول خدا با فاطمه در میان اتاق تنها ماند، به فاطمه فرمود: «شوهرت را چگونه یافتی؟» گفت: «پدر جان! علی بهترین شوهر است. ولی زنان قریش به من می گویند که شوهر تو تهیدست است.» پیغمبر خدا به وی فرمود: «ای دختر عزیزم! پدر و شوهر تو فقیر نیستند، زیرا خزانه های طلا و نقره زمین به من عرضه شد، ولی من آنچه را که نزد پروردگارم است انتخاب کردم. ای دختر عزیزم! اگر آنچه را که پدرت می داند تو می دانستی، دنیا در نظرت ناچیز می آمد. به خدا قسم من درباره نصیحت تو کوتاهی نکرده ام. من تو را به علی دادم که از لحاظ اسلام بر همه مقدم و از نظر علم و حلم از همه برتر است. ای دختر عزیزم! خدای توانا عنایتی به زمین کرد و دو مرد را انتخاب کرد؛ یکی از آنها پدر و دیگری شوهر تو هستند. ای دختر من! شوهر تو خوب شوهری است. مبادا نسبت به وی نافرمانی کنی!»

سپس آن برگزیده خدا مرا صدا زد. گفتم: «لبیک یا رسول اللّه!» فرمود: «داخل حجره خود شو و نسبت به زوجه ات مهربانی و مدارا کن، زیرا فاطمه پاره تن من است. آنچه که ویرا ناراحت کند مرا ناراحت می کند و آنچه که او را مسرور گرداند، مرا مسرور می گرداند.» حضرت امیر می فرماید: «به خدا قسم من فاطمه را تا آخر عمر غضبناک و ناراحت نکردم. فاطمه هم هیچ

گاه مرا خشمناک و از من نافرمانی نکرد. هر گاه که من محزون و اندوهناک می شدم، برای رفع غم و اندوه خود به فاطمه می نگریستم.».

علی علیه السّلام می فرماید: «وقتی پیغمبر اسلام برخاست که برود، فاطمه اطهر به او گفت: «پدر جان! من طاقت اداره کردن امور خانه را ندارم، یک کنیز برای من بگیر تا در امور خانه یاور و کمک حال من باشد.» رسول اعظم در جوابش فرمود: «آیا دوست داری که چیزی بهتر از خادم به تو عطا کنم؟» حضرت امیر به فاطمه فرمود: «بگو آری.» فاطمه فرمود: «آنچه از خادم بهتر است می خواهم.» رسول خدا فرمود: «در هر روز سی و چهار مرتبه سبحان اللّه، سی و سه مرتبه الحمد اللّه و سی و سه مرتبه اللّه اکبر بگو. در این دعا زبان صد بار به کار می افتد، اما در میزان عمل دارای هزار ثواب خواهد بود. ای فاطمه! اگر تو این ذکرها را هر روز صبح بگویی، خدا امور دنیوی و اخروی تو را عهده دار خواهد شد.»

**[ترجمه]

تبیان

أقول روی مثل تلک الروایه من کتاب کفایه الطالب تألیف محمد بن یوسف الکنجی الشافعی بإسناده عن ابن عباس باختصار و تغییر ترکناه لتکرر مضامینه ثم قال قال محمد بن یوسف هکذا رواه ابن بطه و هو حسن عال و ذکر أسماء بنت عمیس فی هذا الحدیث غیر صحیح لأن أسماء هذه امرأه جعفر بن أبی طالب تزوجها بعده أبو بکر فولدت له محمدا فلما مات أبو بکر تزوجها علی بن أبی طالب علیه السلام و إن أسماء التی حضرت فی عرسفاطمه علیهاالسلامإنما هی أسماء بنت یزید بن السکن الأنصاری و أسماء بنت عمیس کان مع زوجها جعفر بالحبشه و قدم بها یوم فتح خیبر سنه سبع و کان زواج فاطمه علیهاالسلامبعد وقعه بدر بأیام یسیره فصح بهذا أن أسماء المذکوره فی هذا الحدیث إنما هی بنت یزید(۱) و لها أحادیث

ص: ۱۳۴

۱- ۱. أقول: و کانت أسماء هذه مکناه بام سلمه و کانت یقال لها خطیبه النساء فما روی فی قصه زفافها عن أمّ سلمه فانما هی أسماء بنت یزید بن السکن بن رافع لا أمّ سلمه التی زوجها النبیّ بعد ذاک الزفاف بسنه أو أکثر.

عن النبی صلی الله علیه و آله انتهی (۱).

أقول: المرط کساء من صوف أو خز کان یؤتزر بها و الخدر بالکسر الستر قوله علیه السلام مما کان علیه آبائی أی الحیره فی بعض الأمور التی اهتدی إلیه أمیر المؤمنین و خص به من العلوم الربانیه و الشرک (۲) إنما هو للأعمام أو یکون المراد بعض الأجداد من جهه الأم و قال الجزری فی میمون النقیبه أی منجح الفعال مظفر المطالب و النقیبه النفس و قیل الطبیعه و الخلیفه و قال طائر الإنسان ما حصل له فی علم الله مما قدر له و منه الحدیث بالمیمون طائره أی بالمبارک حظه و یجوز أن یکون أصله من الطیر السانح و البارح قوله علیه السلام تزلفه أی تقر به قوله و تحظیه من باب الإفعال یقال فلان أحظی منی أی أقرب إلیه منی قوله ثم انثنت أی انصرفت قال الجوهری ثنیته صرفته عن حاجته و قال الجزری الصخب الضجه و اضطراب الأصوات للخصام و منه حدیث خدیجه لا صخب فیه و لا نصب قوله فجلل السفره أی ستر ما فیها بمندیل لئلا یری الآکلون ما فیها فیحصل فیها البرکه و قد تکرر ذلک فی الأخبار المشتمله علی إعجاز البرکه.

**[ترجمه]مؤلف: مشابه همین روایت را از کتاب کفایه الطالب تألیف محمّد بن یوسف کنجی شافعی با سند خودش از ابن عبّاس با کمی اختصاص و تغییر آمده که ما ذکر نمی کنیم، چون مفاد آن تکراری است آنگاه گوید: محمّد بن یوسف گوید: ابن بطّه این روایت را آورده و آن نیکو و عالی است، ولی ذکر اسماء بنت عمیس در روایت صحیح نیست، چون این اسماء همسر جعفر بن ابی طالب است که ابوبکر پس از جعفر با او ازدواج کرد و از اسماء محمّد بن ابی بکر را پیدا کرد و چون ابوبکر مرد، علی بن ابی طالب علیه السّلام با او ازدواج کرد و آن اسماء که در عروسی حضرت فاطمه علیها السلام حاضر بوده، همانا اسماء بنت یزید بن سکن انصاری است و اسماء بنت عمیس با شوهرش جعفر در حبشه بوده و جعفر به همراه وی در روز فتح خیبر در سال هفتم هجری از حبشه به مدینه آمده است. اسماء که در این حدیث آمده، همان بنت یزید باشد وی از پیامبر صلی الله علیه و آله احادیثی دارد.

مؤلف: «مرط» پوششی است از پشم و یا خز که به مانند ازار پوشیده می شود، و «حذر» به کسر به معنای پوشش است. «ممّا کان علیه آبائی» (از آنچه پدرانم بر آن بودند) منظور حیرت در برخی امور است که امیر مؤمنان بدان ها راه یافته بود و نیز برخی از علوم ربّانی است و شرک تنها برای عموها است (نه پدرها) و یا اینکه منظور حضرت بعضی از جدّهای مادری است (نه جدّهای پدری)

جزری در تفسیر میمون النقبه گوید: یعنی کارش موفق است و در رسیدن به مطلوب ها پیروز، و «نقیبه» به معنای نفس است و برخی گفته اند که به معنای طبیعت و خلیقه است. او گوید: «طائر الانسان» مقدراتی است که برای بنده نزد خداست و از همین جاست حدیث «بالمیمون طائره»، یعنی بهره مبارکی دارد و می شود که اصل طائر از طیر به معنای پرنده باشد، پرنده خوشبختی که از سمت راست می آید و پرنده ای شوم که از سمت چپ می آید (او پرنده ای مبارک است)

تزلفه: یعنی نزدیک می کند آن را. «و تخطیه» از باب افعال است. گفته می شود «أحضی منّی»، یعنی اقرب الیه منی او از من به وی نزدیک تر است.

ثم انثنت: یعنی بازگشت. جوهری گوید: ثنیته یعنی او را از حاجتش برگرداندم و جزری گوید: «صخب» همان ضجّه و همهمه

صداها برای در گیری و صحبت است و از همین ریشه است حدیث خدیجه که «لا صخب فیه و لا نصب»، در او صخب نیست .

مجلّل السفره: یعنی هرچه در سفره بود با حوله ای پوشاند تا کسانی که از سفره می خواهند بخورند در دل سفره نبینند و برکت در آن پیدا شود و این عمل در روایاتی که موضوع اعجاز برکت در آنهاست مکرّر آمده است.

**[ترجمه]

«۳۳»

کشف، [کشف الغمه] وَ نَقَلْتُ مِنْ کِتَابِ الذُّرِّیَّهِ الطَّاهِرَهِ، تَصْنِیفِ أَبِی بِشْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِیِّ الْمَعْرُوفِ بِالدُّولَابِیِّ مِنْ نُسْخَهٍ بِخَطِّ الشَّیْخِ ابْنِ وَضَّاحٍ الْحَنْبَلِیِّ الشَّهْرَبَانِیِّ وَ أَجَازَ لِی أَنْ أَرْوِیَ عَنْهُ کُلَّ مَا یَرْوِی عَنْ مَشَایِخِهِ وَ هُوَ یَرْوِی کَثِیراً وَ أَجَازَ لِیَ السَّیِّدُ جَلَالُ الدِّینِ بْنُ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ فَخَّارٍ الْمُوسَوِیُّ الْحَائِرِیُّ أَدَامَ اللَّهُ شَرَفَهُ أَنْ أَرْوِیَهُ عَنْهُ عَنِ الشَّیْخِ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ الْأَخْضَرِ الْمُحَدِّثِ إِجَازَهً فِی مُحَرَّمٍ سَنَهَ عَشْرٍ وَ سِتِّمِائَهٍ وَ عَنِ الشَّیْخِ بُرْهَانِ الدِّینِ أَبِی الْحُسَیْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْغَزْنَوِیِّ إِجَازَهً فِی رَبِیعٍ الْأَوَّلِ سَنَهَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ وَ سِتِّمِائَهٍ کِلَاهُمَا عَنِ الشَّیْخِ الْحَافِظِ أَبِی الْفَضْلِ مُحَمَّدِ بْنِ نَاصِرٍ السَّلَامِیِّ بِإِسْنَادِهِ وَ السَّیِّدُ أَجَازَ لِی قَدِیماً رِوَایَهَ کُلِّمَا یَرْوِیهِ

ص: ۱۳۵

۱- ۱. انتهی ملخصا. راجع ج ۱ ص ۵۰۰.

۲- ۲. قد آثرنا هناک(ص ۱۲۶ س ۲۳) نسخه« الشک» بدل« الشرک» فراجع.

وَ بِهَذَا الْكِتَابِ فِى ذِى الْحِجَّهِ مِنْ سَنَهِ سِتٍّ وَ سَبْعِينَ وَ سِتِّمِائَهٍ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: خَطَبَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَأَبَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ عُمَرُ أَنْتَ لَهَا يَا عَلِيُّ فَقَالَ مَا لِى مِنْ شَيْ ءٍ إِلَّا دِرْعِى أَرْهَنُهَا فَزَوَّجَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَاطِمَهَ فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ فَاطِمَهَ بَكَتْ قَالَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ مَا يُبْكِيكِ يَا فَاطِمَهُ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ أَنْكَحْتُكِ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَفْضَلَهُمْ حِلْماً وَ أَوَّلَهُمْ سِلْماً.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام قَالَ: تَزَوَّجَ عَلِيٌّ فَاطِمَهَ فِى شَهْرِ رَمَضَانَ وَ بَنَى بِهَا فِى ذِى الْحِجَّهِ مِنَ السَّنَهِ الثَّانِيَهِ مِنَ الْهِجْرَهِ.

وَ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: خَطَبْتُ فَاطِمَهَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَتْ مَوْلَاهٌ لِى هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ فَاطِمَهَ قَدْ خُطِبَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قُلْتُ لَا قَالَتْ فَقَدْ خُطِبَتْ فَمَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَأْتِيَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَيُزَوِّجَكَ فَقُلْتُ وَ هَلْ عِنْدِى شَيْ ءٌ أَتَزَوَّجُ بِهِ فَقَالَتْ إِنَّكَ إِنْ جِئْتَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله زَوَّجَكَ فَوَ اللَّهِ مَا زَالَتْ تُرَجِّينِى حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ كَانَتْ لَهُ جَلَالَهٌ وَ هَيْبَهٌ فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ أُفْحِمْتُ فَوَ اللَّهِ مَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ فَقَالَ مَا جَاءَ بِكَ أَ لَكَ حَاجَهٌ فَسَكَتُّ فَقَالَ لَعَلَّكَ جِئْتَ تَخْطُبُ فَاطِمَهَ

قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْ ءٍ تَستَحِلُّهَا بِهِ قُلْتُ لَا وَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ مَا فَعَلَتَ الدِّرْعَ الَّتِى سَلَّحْتُكَهَا فَقُلْتُ عِنْدِى وَ الَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إِنَّهَا لَحُطَمِيَّهٌ مَا ثَمَنُهَا إِلَّا أَرْبَعُمِائَهِ دِرْهَمٍ قَالَ قَدْ زَوَّجْتُكَهَا فَابْعَثْ بِهَا فإن [فَإِنَّهَا] كَانَتْ لَصَدَاقَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله.

**[ترجمه]کشف الغمه: از حضرت علی بن ابی طالب روایت می کند که فرمود: «ابوبکر و عمر از پیغمبر اسلام خواهان فاطمه زهرا شدند، ولی رسول اکرم نپذیرفت. عمر به من گفت: «یا علی! تو لیاقت فاطمه را داری.» گفتم من غیر از زره ام که آن را گرو می گذارم چیزی ندارم. وقتی پیامبر خدا فاطمه را به عقد حضرت امیر درآورد و وقتی این موضوع به گوش آن بانوی معظمه رسید، به گریه افتاد. پیغمبر اکرم نزد حضرت زهرا آمد و فرمود: «برای چه گریه می کنی؟ به خدا قسم من تو را به نکاح کسی درآورده ام که علم و حلمش از همه بیشتر است و در اسلام آوردن پیشقدم همه شده است.»

و امام صادق علیه السّلام فرمود: علی علیه السّلام با فاطمه سلام الله علیها در ماه رمضان ازدواج و در ذی الحجه سال دوّم هجری با وی عروسی کرد.

علی علیه السّلام فرمود: از فاطمه علیه السّلام نزد رسول خدا خواستگاری شد. زنی از نزدیکان به من گفت: «آیا می دانی که از فاطمه علیها السّلام خواستگاری شده است؟» گفتم: نه. آن زن گفت: «آری خواستگاری شده است. پس چه چیزی مانع رفتن توست که نزد رسول خدا بروی و فاطمه را به ازدواج تو در آورد؟» گفتم: «آیا من چیزی دارم که با آن ازدواج کنم؟» او گفت: «اگر تو پیش رسول خدا صلی الله علیه و آله بروی، او فاطمه را به تو تزویج می کند.» به خدا سوگند پیوسته مرا امیدوار می ساخت. تا اینکه خدمت رسول خدا رفتم. حضرت جلال و هیبتی داشت. چون در مقابلش نشستم ساکت ماندم. حضرت فرمود: «برای چه آمده ای؟ کاری داری؟» من ساکت ماندم. حضرت فرمود: «شاید آمده ای از فاطمه خواستگاری کنی؟» گفتم: آری. حضرت فرمود: «آیا چیزی داری که با آن فاطمه را بگیری؟» گفتم: «نه به خدا سوگند ای رسول خدا!» حضرت فرمود: «آن زرهی که تو را به آن مسلّح کردم چه شد؟» گفتم: «نزد من است. به آن کس که جانم در دست اوست آن زره

حطمیّه است و تنها چهارصد درهم ارزش دارد.» حضرت فرمود: «من تو را به ازدواج فاطمه درآوردم. زرهت را بفرست.» و این زره مهر حضرت فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله بود.

**[ترجمه]

بیان

تقول سلحته و أسلحه إذا أعطیته سلاحا و قال الجزری

فی حدیث زواج فاطمه أنه قال لعلی أین درعک الحطمیه.

هی التی تحطم السیوف أی تکسرها و قیل هی العریضه الثقیله و قیل هی منسوبه إلی بطن من عبد القیس یقال لهم حطمه بن محارب کانوا یعملون الدروع و هذا أشبه الأقوال.

**[ترجمه]می گویی «سلّحته و أسلحته»، زمانی که به او سلاح داده باشی. جزری گوید: در حدیث ازدواج فاطمه است که پیامبر به علی فرمود: «آن زره حطمیّه ات کجاست؟» زره حطمیّه زرهی است که شمشیرها را می شکند و گفته شده آن زره عریض و سنگین است. و گفته شده منسوب به قبیله ای از عبد قیس است که به آنها حطمه بن محارب گویند. اینها کارشان ساخت زره بوده است و این از دیگر نظرها در تفسیر حطمیّه، به واقع شباهت بیشتر دارد.

**[ترجمه]

«۳۴»

کشف، [کشف الغمه] وَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِی رَبَاحٍ قَالَ: لَمَّا خَطَبَ عَلِیٌّ فَاطِمَهَ أَتَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً قَدْ ذَکَرَکِ فَسَکَتَتْ فَخَرَجَ فَزَوَّجَهَا.

وَ عَنِ ابْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: قَالَ نَفَرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام

ص: ۱۳۶

اخْطُبْ فَاطِمَةَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ مَا حَاجَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَرْحَباً وَ أَهْلًا لَمْ يَزِدْ عَلَيْهَا فَخَرَجَ عَلِيٌّ عَلَى أُولَئِكَ الرَّهْطِ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ كَانُوا يَنْتَظِرُونَهُ قَالُوا مَا وَرَاكَ قَالَ مَا أَدْرِي غَيْرَ أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ مَرْحَباً وَ أَهْلًا قَالُوا يَكْفِيكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ أَحَدُهُمَا أَعْطَاكَ الْأَهْلَ وَ الرَّحْبَ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ قَالَ يَا عَلِيُّ إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلْعُرْسِ مِنْ وَلِيمَةٍ فَقَالَ سَعْدٌ عِنْدِي كَبْشٌ وَ جَمَعَ لَهُ رَهْطٌ مِنَ الْأَنْصَارِ آصُعاً مِنْ ذُرَةٍ[(١)] فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةُ الْبِنَاءِ قَالَ لَا تُحْدِثَنَّ شَيْئاً حَتَّى تَلْقَانِي فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ مِنْهُ ثُمَّ أَفْرَغَهُ عَلَى عَلِيٍّ وَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِمَا وَ بَارِكْ عَلَيْهِمَا وَ بَارِكْ لَهُمَا فِي شِبْلَيْهِمَا وَ قَالَ ابْنُ نَاصِرٍ فِي نَسْلَيْهِمَا.

وَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ: كُنْتُ فِي زِفَافِ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا أَصْبَحْنَا جَاءَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله إِلَى الْبَابِ فَقَالَ يَا أُمَّ أَيْمَنَ ادْعِي لِي أَخِي قَالَتْ هُوَ أَخُوكَ وَ تُنْكِحُهُ ابْنَتَكَ قَالَ نَعَمْ يَا أُمَّ أَيْمَنَ قَالَتْ وَ سَمِعَ النِّسَاءُ صَوْتَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَتَنَحَّيْنَ وَ اخْتَبَيْتُ أَنَا فِي نَاحِيَةٍ فَجَاءَ عَلِيٌّ علیه السلام فَنَضَحَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله مِنَ الْمَاءِ وَ دَعَا لَهُ ثُمَّ قَالَ ادْعِي لِي فَاطِمَةَ فَجَاءَتْ خَرِقَةً مِنَ الْحَيَاءِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله اسْكُنِي لَقَدْ أَنْكَحْتُكِ أَحَبَّ أَهْلِ بَيْتِي إِلَيَّ ثُمَّ نَضَحَ عَلَيْهَا مِنَ الْمَاءِ وَ دَعَا لَهَا

۱- ۱. آصع جمع صاع، ذكره صاحب القاموس في ماده فرق، قال:« الفرق مكيال بالمدينه يسع ثلاثه آصع» و في المصباح:« و نقل المطرزى عن الفارسىّ انه يجمع- صاع- أيضا على آصع بالقلب كما قيل دار و آدر بالقلب، و هذا الذى نقله جعله أبو حاتم من خطا العوام، و قال ابن الأنبارى: و ليس عندى بخطإ في القياس، لانه و ان كان غير مسموع من العرب(يعنى من العرب الجاهلى) و لكنه قياس ما نقل عنهم و هو انهم ينقلون الهمزه من موضع العين الى موضع الفاء فيقولون أبار و آبار- ذيل أقرب الموارد.

قَالَتْ ثُمَّ رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَرَأَی سَوَاداً بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ مَنْ هَذَا فَقُلْتُ أَنَا أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ قَالَ جِئْتِ فِی زِفَافِ فَاطِمَهَ تُكْرِمِینَهَا قُلْتُ نَعَمْ قَالَتْ فَدَعَا لِی.

قَالَ عَلِیُّ بْنُ عِیسَی وَ حَدَّثَنِی السَّیِّدُ جَلَالُ الدِّینِ عَبْدُ الْحَمِیدِ بْنُ فَخَّارٍ الْمُوسَوِیُّ بِمَا هَذَا مَعْنَاهُ وَ رُبَّمَا اخْتَلَفَ الْأَلْفَاظُ قَالَ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ هَذِهِ: حَضَرْتُ وَفَاهَ خَدِیجَهَ علیهاالسلام فَبَكَتْ فَقُلْتُ أَ تَبْكِینَ وَ أَنْتِ سَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ وَ أَنْتِ زَوْجَهُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله مُبَشَّرَهٌ عَلَی لِسَانِهِ بِالْجَنَّهِ فَقَالَتْ مَا لِهَذَا بَكَیْتُ وَ لَكِنَّ الْمَرْأَهَ لَیْلَهَ زِفَافِهَا لَا بُدَّ لَهَا مِن امْرَأَهٍ تُفْضِی إِلَیْهَا بِسِرِّهَا وَ تَسْتَعِینُ بِهَا عَلَی حَوَائِجِهَا وَ فَاطِمَهُ حَدِیثَهُ عَهْدٍ بِصِبًا وَ أَخَافُ أَنْ لَا یَكُونَ لَهَا مَنْ یَتَوَلَّی أَمْرَهَا حِینَئِذٍ فَقُلْتُ یَا سَیِّدَتِی لَكِ عَلَیَّ عَهْدُ اللَّهِ إِنْ بَقِیتُ إِلَی ذَلِكِ الْوَقْتِ أَنْ أَقُومَ مَقَامَكِ فِی هَذَا الْأَمْرِ فَلَمَّا كَانَتْ تِلْكَ اللَّیْلَهُ وَ جَاءَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَمَرَ النِّسَاءَ فَخَرَجْنَ وَ بَقِیتُ فَلَمَّا أَرَادَ الْخُرُوجَ رَأَی سَوَادِی فَقَالَ مَنْ أَنْتِ فَقُلْتُ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ فَقَالَ أَ لَمْ آمُرْكِ أَنْ تَخْرُجِی فَقُلْتُ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ فِدَاكَ أَبِی وَ أُمِّی وَ مَا قَصَدْتُ خِلَافَكَ وَ لَكِنِّی أَعْطَیْتُ خَدِیجَهَ عَهْداً وَ حَدَّثْتُهُ فَبَكَی فَقَالَ بِاللَّهِ لِهَذَا وَقَفْتِ فَقُلْتُ نَعَمْ وَ اللَّهِ فَدَعَا لِی. عُدْنَا إِلَی مَا أَوْرَدَهُ الدُّولَابِیُّ.

وَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ قَالَتْ: لَقَدْ جُهِّزَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ مَا كَانَ حَشْوُ فَرْشِهِمَا وَ وَسَائِدِهِمَا إِلَّا لِیفٌ وَ لَقَدْ أَوْلَمَ عَلِیٌّ لِفَاطِمَهَ علیهما السلام فَمَا كَانَتْ وَلِیمَهُ ذَلِكَ الزَّمَانِ أَفْضَلَ مِنْ وَلِیمَتِهِ رَهَنَ دِرْعَهُ عِنْدَ یَهُودِیٍّ وَ كَانَتْ وَلِیمَتُهُ آصُعاً مِنْ شَعِیرٍ وَ تَمْرٍ وَ حَیْسٍ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: همچنین روایت می کند که چون علی علیه السّلام از فاطمه خواستگاری کرد، رسول خدا نزد فاطمه آمد و گفت: علی علیه السّلام از تو یاد کرده. زهرا ساکت شد. پیامبر بیرون رفت و زهرا را به علی تزویج کرد. و نیز گروهی از انصار به حضرت علی ابن ابی طالب گفتند: «فاطمه را از پیغمبر خدا خواستگاری کن.» حضرت امیر به حضورآن حضرت آمد و سلام کرد. رسول خدا به وی فرمود: «چه حاجتی داری؟» گفت: «برای خواستگاری فاطمه زهرا آمده ام.» پیامبر خدا فرمود: «مرحبا! خوش آمدی!» و چیز دیگری نفرمود.

وقتی حضرت علی نزد آن گروه که در انتظارش بودند بازگشت، از او پرسیدند: «چه شد؟» فرمود: «نمی دانم، فقط آن حضرت به من فرمود مرحبا، خوش آمدی.» گفتند: «همین که آن بزرگوار به تو فرموده مرحبا، خوش آمدی برای تو کافی است.»

پس از این ماجرا پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «یا علی! عروسی ولیمه لازم دارد.» سعد گفت: «من یک گوسفند دارم. گروهی از انصار هم مقداری ذرت دارند.»

وقتی شب عروسی فرا رسید، رسول اکرم به حضرت امیر فرمود: «تا من نیامده ام عملی انجام نده.» سپس پیغمبر اکرم آب خواست و پس از اینکه وضو گرفت، آن آب را به حضرت امیر پاشید و فرمود: «بار خدایا! این ازدواج را برای علی و زهرا و دو فرزندش مبارک بگردان!» ابن ناصر گوید فرمود: «در نسلشان برکت ده.»

اسماء بنت عمیس گوید: در شب زفاف فاطمه دختر رسول خدا بودم. چون صبح کردیم پیامبر صلی الله علیه و آله پشت در

آمـد و گفت: «ای ام ایمن! برادرم را صـدا بزن.» ام ایمن گفت: «او برادر توست و دخترت را به او می دهی؟» حضـرت فرمود: «آری ای ام ایمن!» ام ایمن گویـد: زنـان صـدای پیـامبر را شـنیدند و دور شدنـد، ولی من در گوشه ای پنهـان شـدم. علی علیه السّلام آمد. پیامبر از آب پاشید و برای علی علیه السّلام دعا کرد.

سپس به من فرمود: «فاطمه را صـدا بزن.» فاطمه آمد در حالی که از شـرم و حیاء در تنگی بود. رسول خدا صـلی الله علیه و آله به او فرمود: «آرام باش! من محبوب ترین فرد از خانواده ام را به ازدواج تو در آورده ام.» و از آن آب بر حضرت پاشید و برای حضـرت زهرا علیها السّـلام دعا کرد. سپس رسول خدا برگشت و سیاهی ای در پیش رویش دید. فرمود: «این کیست؟» گفتم: «من اسـماء بنت عمیس هسـتم.» حضـرت فرمود: «در مراسم زفاف فاطمه آمده ای که او را بزرگ بداری؟» گفتم: آری. اسماء گوید: حضرت برایم دعا کرد.

همچنین از اسماء بنت عمیس روایت می کند که گفت: «با نزدیک شدن زمان وفات حضرت خدیجه کبرا، روزی آن حضرت به گریه افتاد. من از وی پرسـیدم: «چرا گریه می کنی؟ در صورتی که تو بزرگ ترین زنان جهانیان و زوجه پیغمبر اسلامی که با زبان مبارکش بشارت بهشت را به تو داده؟» فرمود: «من از مردن نیست که می گریم. بلکه گریه ام برای این است که دخترم در شب عروسـی، زنی را لازم دارد تا امور شخصـی او را انجام دهد و به خواسـته های او رسیدگی کند. ولی فاطمه زهرا دختر بچه ای بیش نیست. می ترسم در شب عروسی دخترم فاطمه، کسی نباشد که به داد او برسد.» من گفتم: «ای بانوی من! من این تعهد را می دهم که اگر تا آن موقع زنده باشم، به جای تو برای فاطمه اطهر انجام وظیفه کنم.»

هنگامی که شب عروسی فاطمه علیها السّلام فرا رسید و پیامبر خدا آمد و فرمود که زنان از اتاق خارج شوند، من خارج نشدم. پیـامبر خـدا صـلی اللَّه علیه و آله به وقت خروج از اتاق حضـرت زهرا، سـیاهی مرا دیـد و فرمود: «کیستی؟» گفتم: «اسـماء بنت عمیس.» فرمود: «مگر من دستور خروج به تو ندادم؟» گفتم: «چرا یا رسول اللَّه! پدر و مادرم به فدای تو! مقصود من مخالفت با دسـتور شـما نیست، بلکه آن تعهـدی را که به حضـرت خدیجه کبرا داده بودم، انجام دادم.» آنگاه ماجرای گفتگوی خود را با حضـرت خدیجه برایش شـرح دادم. آن حضـرت با چشـمانی اشکبار از من پرسید: «تو را به خدا برای همین منظور اینجا مانده ای؟» گفتم: «آری به خدا قسم!» آنگاه آن حضرت برای من دعا کرد.»

و از اسماء بنت عمیس روایت است که گفت: من فاطمه بنت رسول خدا را بر اینکه نزد حضرت علی بن ابی طالب برود آماده ساختم و داخل فرش و بالش های آنان جز لیف (پوست درخت خرما) نبود. حضـرت علی علیه السّـلام برای فاطمه ولیمه داد و ولیمه ای در آن زمان بهتر از ولیمه او نبود. زرهش را نزد یک یهودی گرو گـذاشت و ولیمه اش غـذایی از جو و خرما و میس بود.

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی حدیث تزویج فاطمه علیهاالسلامفلما أصبح دعاها فجاءت خرقه من الحیاء. أی خجله مدهوشه من الخرق التحیر

و يحتمل أن يكون

ص: ۱۳۸

۱- ۱. المصدر ج ۱ ص ۴۹۴. و له كلام بعد هذه الروايه من أن الحاضره عند زفافها لا بدّ أن تكون هى سلمى بنت عميس- اخت أسماء- زوجه حمزه بن عبد المطلب. راجعه.

بالحاء المهمله و الزاء المعجمه فالمراد تقارب الخطو فی المشی قال الجوهری الحزق القصیر المتقارب الخطو و كذا الحزقه و روی أنها أتته تعثر فی مرطها من الخجل و قال الجوهری و قضینا إلیه ذلک الأمر أی أنهیناه إلیه.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث تزویج فاطمه علیها السلام آمده: چون صبح شد پیامبر فاطمه را خواست. فاطمه در فشار از شرم و حیاء آمد، یعنی شرم زده و مدهوش از فشار و تحیّر، و احتمال آن می رود که با حاء بدون نقطه و زاء نقطه دار باشد، یعنی «حزقه» که نزدیکی گام ها به هنگام راه رفتن است.

جوهری گوید: «حزق» کوتاه قدی است که گام هایش نزدیک به هم باشد و همینطور است «الحزقّه». و روایت شده که حضرت زهرا علیها السّلام به خدمت پیامبر آمد در حالی که از خجالت پایش در پوشش گیر می کرد. جوهری گوید: «و قضینا الیه ذلک الأمر»، یعنی آن را به او رساندیم.

**[ترجمه]

«۳۵»

كشف، [كشف الغمه] وَ مِنْ كِتَابِ كِفَایَهِ الطَّالِبِ فِی مَنَاقِبِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام تَأْلِیفِ مُحَمَّدِ بْنِ یُوسُفَ الْكَنْجِیِّ الشَّافِعِیِّ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: قَالَتْ فَاطِمَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ زَوَّجْتَنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ فَقِیرٌ لَا مَالَ لَهُ فَقَالَ یَا فَاطِمَهُ أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنَّ اللَّهَ اطَّلَعَ إِلَی الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَ مِنْهَا رَجُلَیْنِ أَحَدُهُمَا أَبُوكِ وَ الْآخَرُ بَعْلُكِ.

وَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَیُّهَا النَّاسُ هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ أَنْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنِّی أَنَا زَوَّجْتُهُ ابْنَتِی فَاطِمَهَ وَ لَقَدْ خَطَبَهَا إِلَیَّ أَشْرَافُ قُرَیْشٍ فَلَمْ أُجِبْ كُلَّ ذَلِکَ أَتَوَقَّعُ الْخَبَرَ مِنَ السَّمَاءِ حَتَّی جَاءَنِی جَبْرَئِیلُ لَیْلَهَ أَرْبَعٍ وَ عِشْرِینَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ الْعَلِیُّ الْأَعْلَی یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ وَ قَدْ جَمَعَ الرُّوحَانِیِّینَ وَ الْكَرُوبِیِّینَ فِی وَادٍ یُقَالُ لَهُ الْأَفْیَحُ تَحْتَ شَجَرَهِ طُوبَی وَ زَوَّجَ فَاطِمَهَ عَلِیّاً وَ أَمَرَنِی فَكُنْتُ الْخَاطِبَ وَ اللَّهُ تَعَالَی الْوَلِیَّ وَ أَمَرَ شَجَرَهَ طُوبَی فَحَمَلَتِ الْحُلِیَّ وَ الْحُلَلَ وَ الدُّرَّ وَ الْیَاقُوتَ ثُمَّ نَثَرَتْهُ وَ أَمَرَ الْحُورَ الْعِینَ فَاجْتَمَعْنَ فَلَقَطْنَ فَهُنَّ یَتَهَادَیْنَهُ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ یَقُلْنَ هَذَا نُثَارُ فَاطِمَهَ.

وَ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: أَصَابَ فَاطِمَهَ علیها السلام لَیْلَهَ صَبِیحَهِ الْعُرْسِ رِعْدَهٌ فَقَالَ لَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله زَوَّجْتُكِ سَیِّداً فِی الدُّنْیَا وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَهِ لَمِنَ الصَّالِحِینَ یَا فَاطِمَهُ لَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أُمْلِكَكِ بِعَلِیٍّ أَمَرَ اللَّهُ شَجَرَ الْجِنَانِ فَحَمَلَتْ حُلِیّاً وَ حُلَلًا وَ أَمَرَهَا فَنَثَرَتْهُ عَلَی الْمَلَائِكَهِ فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُ یَوْمَئِذٍ شَیْئاً أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذَ مِنْهُ صَاحِبُهُ أَوْ أَحْسَنَ افْتَخَرَ بِهِ عَلَی صَاحِبِهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ فَلَقَدْ كَانَتْ فَاطِمَهُ تَفْتَخِرُ عَلَی النِّسَاءِ لِأَنَّ أَوَّلَ مَنْ خَطَبَ عَلَیْهَا جَبْرَئِیلُ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَخَلَ عَلَی فَاطِمَهَ لَیْلَهَ عُرْسِهَا بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ فَقَالَ اشْرَبِی هَذَا فِدَاکِ أَبُوکِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام اشْرَبْ فِدَاکَ ابْنُ عَمِّکَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ لَمَّا زُفَّتْ فَاطِمَهُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام نَزَلَ جَبْرَئِیلُ وَ مِیكَائِیلُ وَ إِسْرَافِیلُ

وَ مَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ وَ قُدِّمَتْ بَغْلَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الدُّلْدُلُ وَ عَلَيْهَا فَاطِمَهُ عليها السلام مُشْتَمِلَهٌ قَالَ فَأَمْسَكَ جَبْرَئِيلُ بِاللِّجَامِ وَ أَمْسَكَ إِسْرَافِيلُ بِالرِّكَابِ وَ أَمْسَكَ مِيكَائِيلُ بِالثَّفَرِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يُسَوِّی عَلَيْهَا الثِّيَابَ فَكَبَّرَ جَبْرَئِيلُ وَ كَبَّرَ إِسْرَافِيلُ وَ كَبَّرَ مِيكَائِيلُ وَ كَبَّرَتِ الْمَلَائِكَهُ وَ جَرَتِ السُّنَّهُ بِالتَّكْبِيرِ فِی الزِّفَافِ إِلَی يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

**[ترجمه]كشف الغمه: از جابر بن سَمُره، از پیغمبر معظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «ایهاالناس! این علی بن ابی طالب است. شما گمان می کنید که من دخترم فاطمه را به نکاح او درآورده ام و خواسته اشراف قریش را که خواستگار فاطمه بودند اجابت نکرده ام؟ من در موضوع ازدواج دخترم زهرا، منتظر خبر آسمانی بودم. تا اینکه جبرئیل در شب بیست و چهارم ماه رمضان نزد من آمد و گفت: «یا محمّد! خدای علی اعلی به تو سلام می رساند. خدای توانا ملائکه روحانیین و کروبین را در مکانی در زیر درخت طوبا که آن را

افیح می گویند جمع کرده و فاطمه زهرا را به عقد حضرت علی بن ابی طالب درآورده است. من خطبه را خواندم و خدای سبحان ولی این امر بود. خدای توانا به درخت طوبا دستور فرمود تا زر و زیور و حله ها و درّ و یاقوت ها را حمل و نثار کند و حورالعین را مأمور کرده که جمع شوند و آن زر و زیورها را برگیرند و تا قیامت به داشتن آنها مباهات کنند.»

حضرت فاطمه سلام الله علیها را در شب صبح عروسی اضطرابی گرفت. پیامبر صلّی الله علیه و آله به او فرمود: «من تو را به ازدواج فردی که در دنیا بزرگ و در آخرت از صالحان را در آوردم. ای فاطمه! چون خواستم تو را به علی علیه السّلام بدهم، خداوند به درخت بهشت دستور داد درخت زیور و لباس هایی را در بر گرفت و خدا به آن دستور داد که آنها را بر فرشتگان نثار کند. پس هر کس در آن روز از آن نثار و شاباش بیش از دوستش یا بهتر از او بهره گرفت، به آن بر دوستش تا قیامت افتخار می کند.»

ام سلمه گوید: فاطمه بر زنان افتخار می کرد، چون اولین زنی بود که جبرئیل بر او خطبه عقد خواند.

روایت شده است که در شب عروسی حضرت فاطمه علیها السّلام، پیغمبر اعظم صلی اللّٰه علیه و آله یک ظرف شیر آورد و به حضرت زهرا فرمود: «پدرت به فدایت، از این شیر بیاشام! آنگاه به حضرت امیر هم فرمود: «پسر عمویت به فدایت، از این شیر بیاشام!»

همچنین روایت شده که در شب عروسی فاطمه اطهر، جبرئیل و میکائیل و اسرافیل با هفتاد هزار ملک نازل شدند. و استر پیامبر اکرم در حالی که فاطه سلام الله علیها بر آن سوار بود در جلو قرار گرفت. سپس جبرئیل مهار آن استر را گرفت، اسرافیل رکاب آن را گرفت و میکائیل هم به دنبال آن بود. پیغمبر خدا نیز لباس های فاطمه را آراسته می کرد. سپس جبرئیل و اسرافیل و میکائیل و ملائکه تکبیر گفتند. به همین دلیل است که تکبیر گفتن در شب عروسی، تا قیامت مرسوم و مستحب است .

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه الاشتمال افتعال من الشمله و هو کساء یتغطی به و یتلفف فیه و قال ثفر الدابه الذی یجعل تحت ذنبها.

**[ترجمه]در نهایه گوید: «اشتمال» با افتعال، از «شمله» است به معنای کسایی که با آن بدن را می پوشانند و آن را به بدن می پیچند. و گوید: «ثفر» چهارپا همان است که در زیر دمش قرار داده می شود.

**[ترجمه]

«۳۶»

کشف، [کشف الغمه] وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ آبائه علیهم السلام: أَنَّ أَبَا بَکْرٍ أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَوِّجْنِی فَاطِمَهَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَأَتَاهُ عُمَرُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِکَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَأَتَیَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ فَقَالا أَنْتَ أَکْثَرُ قُرَیْشٍ مَالًا فَلَوْ أَتَیْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَخَطَبْتَ إِلَیْهِ فَاطِمَهَ زَادَکَ اللَّهُ مَالًا إِلَی مَالِکَ وَ شَرَفاً إِلَی شَرَفِکَ فَأَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ لَهُ ذَلِکَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَأَتَاهُمَا فَقَالَ قَدْ نَزَلَ بِی مِثْلُ الَّذِی نَزَلَ بِکُمَا فَأَتَیَا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ یَسْقِی نَخَلَاتٍ لَهُ فَقَالا قَدْ عَرَفْنَا قَرَابَتَکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قِدْمَتَکَ فِی الْإِسْلَامِ فَلَوْ أَتَیْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَخَطَبْتَ إِلَیْهِ فَاطِمَهَ لَزَادَکَ اللَّهُ فَضْلًا إِلَی فَضْلِکَ وَ شَرَفاً إِلَی شَرَفِکَ فَقَالَ لَقَدْ نَبَّهْتُمَانِی فَانْطَلَقَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ اغْتَسَلَ وَ لَبِسَ کِسَاءً قِطْرِیّاً وَ صَلَّی رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله وَ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ زَوِّجْنِی فَاطِمَهَ قَالَ

إِذَا زَوَّجْتُکَهَا فَمَا تُصْدِقُهَا قَالَ أُصْدِقُهَا سَیْفِی وَ فَرَسِی وَ دِرْعِی وَ نَاضِحِی قَالَ أَمَّا نَاضِحُکَ وَ سَیْفُکَ وَ فَرَسُکَ فَلَا غِنًی بِکَ عَنْهَا تُقَاتِلُ الْمُشْرِکِینَ وَ أَمَّا دِرْعُکَ فَشَأْنَکَ بِهَا فَانْطَلَقَ عَلِیٌّ وَ بَاعَ دِرْعَهُ بِأَرْبَعِمِائَهٍ وَ ثَمَانِینَ دِرْهَماً قِطْرِیّاً فَصَبَّهَا بَیْنَ یَدَیِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَلَمْ یَسْأَلْهُ عَنْ عَدَدِهَا وَ لَا هُوَ أَخْبَرَهُ عَنْهَا فَأَخَذَ مِنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قَبْضَهً فَدَفَعَهَا إِلَی الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ فَقَالَ ابْتَعْ مِنْ هَذَا مَا تُجَهِّزُ بِهِ فَاطِمَهُ وَ أَکْثِرْ لَهَا مِنَ الطِّیبِ فَانْطَلَقَ الْمِقْدَادُ فَاشْتَرَی لَهَا رَحًی وَ قِرْبَهً وَ وِسَادَهً مِنْ أَدَمٍ وَ حَصِیراً قِطْرِیّاً فَجَاءَ بِهِ فَوَضَعَهُ بَیْنَ یَدَیِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ مَعَهُ فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ

خَطَبَ إِلَيْكَ ذَوُو الْأَسْنَانِ وَ الْأَمْوَالِ مِنْ قُرَيْشٍ وَ لَمْ تُزَوِّجْهُمْ فَزَوَّجْتَهَا مِنْ هَذَا الْغُلَامِ فَقَالَ يَا أَسْمَاءُ أَمَا إِنَّكِ سَتُزَوَّجِينَ بِهَذَا الْغُلَامِ وَ تَلِدِينَ لَهُ غُلَاماً هَذَا مَعَ مَا رُوِيَ أَنَّهَا كَانَتْ فِي الْحَبَشَةِ غَرِيبٌ فَإِنَّهَا تَزَوَّجَتْ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ وَلَدَتْ مِنْهُ كَمَا ذَكَرَ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ قَالَ لِسَلْمَانَ ائْتِنِي بِبَغْلَتِيَ الشَّهْبَاءِ فَأَتَاهُ بِهَا فَحَمَلَ عَلَيْهَا فَاطِمَةَ عليها السلام فَكَانَ سَلْمَانُ يَقُودُهَا وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَقُومُ بِهَا فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعَ حِسّاً خَلْفَ ظَهْرِهِ فَالْتَفَتَ فَإِذَا هُوَ جَبْرَئِيلُ وَ مِيكَائِيلُ وَ إِسْرَافِيلُ فِي جَمْعٍ كَثِيرٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ يَا جَبْرَئِيلُ مَا أَنْزَلَكُمْ قَالَ نَزُفُّ فَاطِمَةَ إِلَى زَوْجِهَا فَكَبَّرَ جَبْرَئِيلُ ثُمَّ كَبَّرَ مِيكَائِيلُ ثُمَّ كَبَّرَ إِسْرَافِيلُ ثُمَّ كَبَّرَتِ الْمَلَائِكَةُ ثُمَّ كَبَّرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله ثُمَّ كَبَّرَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ فَصَارَ التَّكْبِيرُ خَلْفَ الْعَرَائِسِ سُنَّةً مِنْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَجَاءَ بِهَا فَأَدْخَلَهَا عَلَى عَلِيٍّ عليه السلام فَأَجْلَسَهَا إِلَى جَنْبِهِ عَلَى الْحَصِيرِ الْقَطْرِيِّ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ هَذِهِ بِنْتِي فَمَنْ أَكْرَمَهَا فَقَدْ أَكْرَمَنِي وَ مَنْ أَهَانَهَا فَقَدْ أَهَانَنِي ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمَا وَ بَارِكْ عَلَيْهِمَا وَ اجْعَلْ لَهُمَا ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ثُمَّ وَثَبَ فَتَعَلَّقَتْ بِهِ وَ بَكَتْ فَقَالَ لَهَا مَا يُبْكِيكِ فَقَدْ زَوَّجْتُكِ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً.

**[ترجمه]کشف الغمه: از حضرت صادق آل محمّد صلی اللَّه علیه و آله، از پدرانش علیهم السّلام روایت می کند که ابوبکر نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: «ای رسول خدا! فاطمه را به من تزویج کن!» حضرت رسول از او روگرداند. عمر خدمت پیامبر آمد و همین خواسته را داشت. باز پیامبر از او هم روگرداند. هردو نزد عبدالرحمن بن عوف رفتند و گفتند: «تو از همه قریش مالدارتری. کاش نزد رسول خدا می رفتی و از او فاطمه را خواستگاری می کردی که در این صورت خداوند بر مالت و شرافتی بر شرافتت می افزود.» او هم نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و همین درخواست را به حضرت گفت. حضرت از او هم روگرداند. او هم نزد آن دو بازگشت و به آنان گفت: «همان که برای شما پیش آمد، برای من هم پیش آمد.»

آنگاه آن دو نزد علی بن ابی طالب رفتند، در حالی که حضرت درخت های خرمایی را که داشت، آب می داد. گفتند: «ما خویشاوندی تو را با رسول خدا و سابقه تو را در اسلام می شناسیم. کاش تو نزد رسول خدا می رفتی و فاطمه را از ایشان خواستگاری می کردی که در این صورت خدا بر فضل تو فضلی و بر شرافتت شرافتی می افزود.»

حضرت علی علیه السّلام فرمود: «شما دو نفر توجّهم دادید.» حضرت رفت و وضو گرفت. سپس غسل نمود و یک کسای قطری پوشید و دو رکعت نماز گذارد. آنگاه خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله رفت و گفت: «ای رسول خدا! فاطمه را به من تزویج کنید.» حضرت فرمود: «هنگامی که تو را به تو تزویج کنم، چه چیزی مهر می دهی؟» حضرت فرمود: «شمشیر و زره و شتر آبکش خودم را مهر او می کنم.» پیامبر فرمود: «امّا شتر آبکش و شمشیر و اسبت که مورد نیاز توست، چه که با مشرکان می جنگی. ولی زرهت را هرگونه خواستی خود دانی.» پس علی علیه السّلام رفت و زره خود را چهارصد و هشتاد درهم قطری فروخت و آنها را در پیش روی رسول خدا صلی الله علیه و آله ریخت و رسول خدا از مقدار آن پول ها نپرسید و حضرت علی علیه السّلام هم از مقدار آنها چیزی به رسول خدا چیزی نگفت. رسول خدا صلی الله علیه و آله یک مشت از آن درهم ها را به مقداد بن اسود داد و فرمود: «وسائل فاطمه را با این خریداری کن و عطر برای فاطمه زیاد تهیه کن!» مقداد رفت و یک آسیا، یک مشک ، یک بالش پوستی و یک حصیر قطری خریداری کرد و آنها را آورد و پیش روی رسول خدا صلی الله علیه و آله گذاشت، در حالی که اسماء بنت عمیس با او بود. اسماء گفت: «ای رسول خدا! سن داران و مالداران قریش از تو خواستگاری کردند، ولی به آنان ندادی، اما او را به این جوان تزویج کردی؟» حضرت فرمود: «ای اسماء! هش دار که تو

هم با این جوان در آینده ازدواج خواهی کرد و فرزندی برای او می زایی!» (این نقل با توجّه به روایتی که می گوید اسماء در حبشه بوده، غریب به ذهن می آید. همین اسماء با امیرالمؤمنین علیه السّلام ازدواج کرد و همان گونه که پیامبر یاد کرد، از حضرت علی علیه السّلام فرزند آورد.) در چنین حالی بود که پیامبر از پشت سر خود حرکتی را احساس کرد. نگاه کرد و دید که جبرئیل و میکائیل و اسرافیل به همراه جمع بسیاری از فرشته ها هستند. گفت: «ای جبرئیل! چه چیزی شما را به زمین آورده است؟» جیرئیل گفت: «ما فاطمه را برای شوهرش می بریم.» جبرئیل تکبیر گفت، آنگاه میکائیل و سپس اسرافیل و بعد از آن فرشتگان تکبیر گفتند. آنگاه پیامبر صلی الله علیه و آله و پس از ایشان سلمان فارسی چنین کردند. و تکبیر پشت سر عروسی ها از این شب سنّت گشت.

پیامبر صلّی الله علیه و آله فاطمه را برد و او را در کنار علی علیه السّلام بر روی حصیر قطری نشاند. سپس فرمود: «ای علی! این دختر من است. هرکس او را اکرام کند، مرا اکرام کند مرا اکرام کرده و هر کس به او اهانت کند، مرا اهانت نموده است.»

سپس فرمود: «خدایا! مبارک ساز برای این دو و نسل پاکی برایشان قرار ده که تو دعا را می شنوی.» سپس فاطمه زهرا برخاست و به پیامبر صلی الله علیه و آله چسبید و گریست. پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود: «چرا گریه می کنی؟ در حالی که من تو را به آن کس که از اینان عظیم تر است و علمی بیشتر دارد تزویج کردم.»

**[ترجمه]

إيضاح

قال الجزری فیه أنه علیه السلام كان متوشحا بثوب قطری هو ضرب من البرود فیه حمره و لها أعلام فیها بعض الخشونه و قیل هی حلل جیاد تحمل من قبل البحرین و قال الأزهری فی أعراض البحرین قریه یقال لها قطر و أحسب الثیاب القطریه نسبت إلیها فكسروا القاف للنسبه و خففوا.

**[ترجمه]جزری گوید: «انّه علیه السّلام كان متوشحاً بثوب قطری» (جامه ای بر خود پیچیده بود)، جامه قطری نوعی از برد است که در آن سرخی است و در آن خط ها و نشانه هایی است که مقداری زبر است، و گفته شده جامه قطری لباس های خوبی است که از سوی بحرین می آمده است. و ازهری گوید: در اطراف بحرین روستایی است به نام قطر و فکر می کنم که جامه قطری منسوب به آنجا باشد که قاف را کسره داده اند برای نسبت و تخفیف داده اند.

**[ترجمه]

«۳۷»

كشف، [كشف الغمه] قَدْ أَوْرَدَ صَاحِبُ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ فِی الْأَحَادِیثِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه وآله.لَوْ لَا عَلِیٌّ لَمْ یَكُنْ لِفَاطِمَهَ كُفْوٌ.

وَ رَوَى صَاحِبُ الْفِرْدَوْسِ أَيْضاً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله.يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ زَوَّجَکَ فَاطِمَهَ وَ جَعَلَ صَدَاقَهَا الْأَرْضَ فَمَنْ مَشَى عَلَيْهَا مُبْغِضاً لَکَ مَشَى حَرَاماً.

وَ رَوَى ابْنُ بَابَوَيْهِ مِنْ حَدِيثٍ طَوِيلٍ أَوْرَدَهُ فِی تَزْوِيجِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ بِفَاطِمَهَ عليها السلام: أَنَّهُ أَخَذَ فِی فِيهِ مَاءً وَ دَعَا فَاطِمَهَ فَأَجْلَسَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ مَجَّ الْمَاءَ فِی الْمِخْضَبِ وَ هُوَ الْمِرْكَنُ وَ غَسَّلَ قَدَمَيْهِ وَ وَجْهَهُ ثُمَّ دَعَا فَاطِمَهَ عليها السلام وَ أَخَذَ كَفّاً مِنْ مَاءٍ فَضَرَبَ بِهِ عَلَى رَأْسِهَا وَ كَفّاً بَيْنَ يَدَيْهَا ثُمَّ رَشَّ جِلْدَهَا ثُمَّ دَعَا بِمِخْضَبٍ آخَرَ ثُمَّ دَعَا عَلِيّاً فَصَنَعَ بِهِ كَمَا صَنَعَ بِهَا ثُمَّ الْتَزَمَهُمَا فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّهُمَا مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُمَا اللَّهُمَّ كَمَا أَذْهَبْتَ عَنِّی الرِّجْسَ وَ طَهَّرْتَنِی تَطْهِيراً فَأَذْهِبْ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِيراً ثُمَّ قَالَ قُومَا إِلَى بَيْتِكُمَا جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَكُمَا وَ بَارَكَ فِی سَيْرِكُمَا وَ أَصْلَحَ بَالَكُمَا ثُمَّ قَامَ فَأَغْلَقَ عَلَيْهِمَا الْبَابَ بِيَدِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرَتْنِی أَسْمَاءُ أَنَّهَا رَمَقَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَلَمْ يَزَلْ يَدْعُو لَهُمَا خَاصَّهً لَا يُشْرِكُهُمَا فِی دُعَائِهِ أَحَداً حَتَّى تَوَارَى فِی حُجْرَتِهِ وَ فِی رِوَايَهٍ أَنَّهُ قَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكُمَا فِی سَيْرِكُمَا وَ جَمَعَ شَمْلَكُمَا وَ أَلَّفَ عَلَى الْإِيمَانِ بَيْنَ قُلُوبِكُمَا شَأْنَكَ بِأَهْلِكَ السَّلَامُ عَلَيْكُمَا.

وَ رُوِیَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه وآله فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ عليه السلام كَانَ اللَّهُ تَعَالَى مُزَوِّجَهُ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ وَ كَانَ جَبْرَئِيلُ الْخَاطِبَ وَ كَانَ مِيكَائِيلُ وَ إِسْرَافِيلُ فِی سَبْعِينَ أَلْفاً مِنَ الْمَلَائِكَهِ شُهُوداً وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى شَجَرَهِ طُوبَى أَنِ انْثُرِی مَا فِيكِ مِنَ الدُّرِّ وَ الْيَاقُوتِ وَ اللُّؤْلُؤِ وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى الْحُورِ الْعِينِ أَنِ الْتَقِطْنَهُ فَهُنَّ يَتَهَادَيْنَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ فَرَحاً بِتَزْوِيجِ فَاطِمَهَ عَلِيّاً.

وَ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه وآله عَلَى فَاطِمَهَ فِی صَبِيحَهِ عُرْسِهَا بِقَدَحٍ فِيهِ لَبَنٌ فَقَالَ اشْرَبِی فِدَاكِ أَبُوكِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِیٍّ عليه السلام اشْرَبْ فِدَاكَ ابْنُ عَمِّكَ.

وَ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: لَمَّا كَانَتْ صَبِيحَهُ الْعُرْسِ أَصَابَ فَاطِمَهَ عليها السلام رِعْدَهٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه وآله زَوَّجْتُكِ سَيِّداً فِی الدُّنْيَا وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَهِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ.

(۱) وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: شَكَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله

۱- ۱. فی النسخه المطبوعه هناک رمز کا و هو سهو.

عَلِيّاً فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يَدَعُ شَيْئاً مِنْ رِزْقِهِ إِلَّا وَزَّعَهُ بَيْنَ الْمَسَاكِينِ فَقَالَ لَهَا يَا فَاطِمَهُ أَ تُسْخِطِينِي فِي أَخِي وَ ابْنِ عَمِّي إِنَّ سَخَطَهُ سَخَطِي وَ إِنَّ سَخَطِي لَسَخَطُ اللَّهِ فَقَالَتْ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ وَ سَخَطِ رَسُولِهِ.

وَ رُوِيَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام يَقُولُ: وَ اللَّهِ لَأَتَكَلَّمَنَّ بِكَلَامٍ لَا يَتَكَلَّمُ بِهِ غَيْرِي إِلَّا كَذَّابٌ وَرِثْتُ نَبِيَّ الرَّحْمَهِ وَ زَوْجَتِي خَيْرُ نِسَاءِ الْأُمَّهِ وَ أَنَا خَيْرُ الْوَصِيِّينَ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: همچنین از پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله نقل می کند که فرمود: «اگر علی بن ابی طالب نمی بود، برای فاطمه زهرا کفو و همانندی پیدا نمی شد .»

نیز روایت می کند که رسول اکرم به حضرت علی بن ابی طالب فرمود: «خدا فاطمه را به نکاح تو درآورد و زمین را مهریه آن بانو قرار داد. پس راه رفتن کسی که بغض تو را داشته باشد بر روی زمین حرام است.»

ابن بابویه در حدیثی طولانی که آن در باب تزویج امیرمؤمنان با فاطمه سلام الله علیها آورده روایت می کند که:

پیامبر صلی الله علیه و آله در دهان خود آبی را گرفت و فاطمه را خواست و او را در برابر خود نشاند. آنگاه آب را در طرف (طشت) ریخت و قدم ها و صورت فاطمه را شست. سپس فاطمه را خواست و یک کف از آب گرفت و آن را بر سر فاطمه ریخت و یک کف آب هم در برابرش و سپس به پوست بدن فاطمه آب پاشید. آنگاه طشت دیگر طلبید و علی را خواست و همان کار که با فاطمه کرد، با علی کرد. سپس هر دو را به خود چسباند و گفت: «خدایا! این دو از من و من از این دو هستم. خدایا! همان گونه که پلیدی را از من بردی و مرا پاک کردی، از اینان هم پلیدی را ببر و آنان را پاک ساز!» سپس فرمود: «برخیزید و به خانه تان بروید. خداوند میان شما را با هم جمع کند. و در رفتارتان برکت دهد و کارتان را سامان دهد.» سپس حضرت برخاست و با دست خویش در را بر علی و فاطمه بست. ابن عباس گوید: اسماء برایم گفت که زیر چشمی به رسول خدا نگاه می کرده که پیوسته برای تنها آن دو دعا می کرد و کسی را در دعایش شریک نساخت، تا آنکه آنها در حجره رفتند و از دیده پنهان شدند.

و در روایتی است که حضرت فرمود: «خداوند در رفتارتان برکت دهد و امور متفرّقان را جمع کند و بین دل هایتان برایمان الفت ایجاد کند به اهلت توجّه داشته باشد و سلام بر شما دو نفر!»

جابر بن عبدالله گوید: چون رسول خدا فاطمه را به علی تزویج کرد، خداوند متعال از بالای عرشش او را تزویج نمود و جبرئیل خطبه خوان و میکائیل و اسرافیل همراه با هفتاد هزار فرشته شاهد بودند. و خداوند به درخت طوبا وحی کرد که آنچه در تو از در و یاقوت و لؤلؤ است، نثار کن و بریز. و خداوند بر حورالعین وحی نمود که آنها را جمع آوری کنید. آنان تا روز قیامت از روی شادی به ازدواج فاطمه با علی، اینها را هدیه می دهند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله در صبح عروسی زهرا با ظرفی شیر بر فاطمه وارد شد و فرمود: «پدرت به فدایت، بنوش!» سپس به علی علیه السّلام فرمود: «پسر عمویت به فدایت، بنوش!»

شرحبیل گوید: چون صبح عروسی شد، لرزه و اضطرابی فاطمه را گرفت. رسول خدا صلی الله علیه و آله به او فرمود: «تو را به بزرگ در دنیا و کسی که در آخرت از صالحان است تزویج کرده ام.»

از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت شده که فرمود: «حضرت زهرای اطهر از حضرت امیر به پیغمبر خدا شکایت کرد و گفت: «یا رسول اللّه! علی تمام رزق و روزی خود را بین بینوایان تقسیم می کند.» پیامبر خدا فرمود: «ای فاطمه! تو می خواهی مرا نسبت به برادرم و پسر عمویم خشمگین کنی، در صورتی که خشم علی خشم من و خشم من خشم خدا است؟» فاطمه اطهر گفت: «از خشم خدا و رسول به خداپناه می برم.» از اصبغ بن نُباته روایت شده که گفت: «از حضرت امیر شنیدم که می فرمود: «به خدا قسم سخنی می گویم که هر کس غیر از من بگوید دروغگو است. من وارث پیغمبر رحمت هستم؛ زوجه ام بهترین زنان امت است و من بهترین وصی هستم.»

**[ترجمه]

«۳۸»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْبَزَنْطِيِّ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ عَلِيّاً تَزَوَّجَ فَاطِمَةَ علیها السلام عَلَى جَرْدِ بُرْدٍ وَ دِرْعٍ وَ فِرَاشٍ كَانَ مِنْ إِهَابِ كَبْشٍ.

**[ترجمه]کافی: از ابن ابی یعفور روایت کند که گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «علی علیه السّلام با فاطمه سلام الله علیها بر پایه مهر یک برد کهنه، یک زره و زیراندازی که از پوست دباغی نشده گوسفندی بود ازدواج کردند.»

**[ترجمه]

بیان

قوله علی جرد برد أی برد خلق.

**[ترجمه]«علی جرد برد» یعنی برد کهنه.

**[ترجمه]

«۳۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَاطِمَةَ عَلَى دِرْعٍ حُطَمِيَّةٍ يَسْوَى ثَلَاثِينَ دِرْهَماً.

**[ترجمه]کافی: از ابن بکیر روایت می کند که گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه را بر پایه مهر یک زره حطمی که سی درهم ارزش داشت شوهر داد.»

**[ترجمه]

«۴۰»

کا، [الکافی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلِيّاً فَاطِمَةَ عَلَى دِرْعٍ حُطَمِيَّةٍ وَ كَانَ فِرَاشُهَا إِهَابَ كَبْشٍ يَجْعَلَانِ الصُّوفَ إِذَا اضْطَجَعَا تَحْتَ جُنُوبِهِمَا.

**[ترجمه]کافی: از معاویه بن وهب، از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که حضرت فرمود: «رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه را بر پایه یک زره حطمی به علی علیه السّلام تزویج کرد، و زیراندازشان پوست دباغی نشده گوسفند بود و هر زمان که می خوابیدند، پشم پوست را زیر پهلوهایشان قرار می دادند.»

**[ترجمه]

«۴۱»

کا، [الکافی] بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی بُكَيْرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلِيّاً فَاطِمَةَ عَلَى دِرْعٍ حُطَمِيَّةٍ تُسَاوِی ثَلَاثِينَ دِرْهَماً.

**[ترجمه]کافی: از عبدالله بن بکیر، از امام صادق علیه السّلام روایت کند که حضرت فرمود: «رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را با یک زره حطمی که معادل سی درهم بود، به تزویج فاطمه سلام الله علیها در آورد.»

**[ترجمه]

بیان

یمکن الجمع بین تلک الروایات بوجوه الأول أن یکون المراد کون الدرع جزءا للمهر.

الثانی أن یکون المعنی أنه لو کان هذا الیوم لساوی ثلاثین درهما و إن کانت قیمته فی ذلک الزمان أکثر.

ص: ۱۴۳

۱- ۱. راجع کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۲.

الثالث أن یقال إنه کان یسوی ثلاثین درهما لکن بیع بخمسمائه درهم.

الرابع أن یکون بعض الأخبار محمولا علی التقیه.

**[ترجمه]می توان بین این روایات به چند گونه جمع کرد:

۱. اینکه منظور آن است که زره بخشی از مهر بوده است.

۲. معنی این است که اگر آن زره امروز بود، معادل سی درهم بود، گرچه قیمت آن در آن زمان بیشتر بوده است.

۳. زره معادل سی درهم بوده، لکن پانصد درهم فروخته شده است.

۴. اینکه بعضی از روایات بر تقیّه حمل شود.

**[ترجمه]

«۴۲»

کا، [الکافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِیدِ الْخَزَّازِ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ صَدَاقُ فَاطِمَهَ جَرْدَ بُرْدٍ حِبَرَهٍ وَ دِرْعَ حُطَمِیَّهٍ وَ کَانَ فِرَاشُهَا إِهَابَ کَبْشٍ یُلْقِیَانِهِ وَ یَفْرُشَانِهِ وَ یَنَامَانِ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]کافی: از امام باقر علیه السّلام روایت کند که فرمود: «مهر فاطمه برد کهنه خاصّی و زره حطمی بوده است، و زیرانداز حضرت پوست دباغی نشده گوسفندی بود که آن را می انداختند و فرش می کردند و روی آن می خوابیدند .

**[ترجمه]

«۴۳»

کا، [الکافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ دَاوُدَ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ شُعَیْبٍ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلِیّاً فَاطِمَهَ دَخَلَ عَلَیْهَا وَ هِیَ تَبْکِی فَقَالَ لَهَا مَا یُبْکِیکِ فَوَ اللَّهِ لَوْ کَانَ فِی أَهْلِی خَیْرٌ مِنْهُ مَا زَوَّجْتُکِهِ وَ مَا أَنَا زَوَّجْتُکِهِ وَ لَکِنَّ اللَّهَ زَوَّجَکِ وَ أَصْدَقَ عَنْکِ الْخُمُسَ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ.

**[ترجمه]کافی: از یعقوب بن شعیب روایت کند که فرمود: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه را به تزویج علی علیه السّلام در آورد، بر زهرا وارد شد، در حالی که زهرا می گریست. پیامبر صلی الله علیه و آله به زهرا فرمود: «چرا می گریی؟» به خدا سوگند اگر در خاندانم بهتر از علی علیه السّلام بود، من تو را به ازدواج او در نمی آوردم. و من تو را به ازدواج او در نیاورده ام، بلکه خداست که تو را تزویج کرده و برای تو خمس را مهر قرار داده، مادامی که آسمان ها و زمین هست.

**[ترجمه]

«۴۴»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله زَوَّجْتَنِی بِالْمَهْرِ الْخَسِیسِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا أَنَا زَوَّجْتُكِ وَ لَكِنَّ اللَّهَ زَوَّجَكِ مِنَ السَّمَاءِ وَ جَعَلَ مَهْرَكِ خُمُسَ الدُّنْيَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ.

**[ترجمه]کافی: از امام صادق علیه السّلام روایت کند که فرمود: فاطمه علیها السّلام به رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «مرا با مهر کم و بی ارزش شوهر دادی.» رسول خدا صلی الله علیه و آله به او فرمود: «من تو را شوهر ندادم، خدا بود که از آسمان تو را شوهر داد و مهر تو را خمس دنیا قرار داد تا آن زمان که آسمان ها و زمین است.»

**[ترجمه]

«۴۵»

کا عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَا غَيْرَةَ فِی الْحَلَالِ بَعْدَ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا تُحْدِثَا شَيْئاً حَتَّی أَرْجِعَ إِلَيْكُمَا فَلَمَّا أَتَاهُمَا أَدْخَلَ رِجْلَيْهِ بَيْنَهُمَا فِی الْفِرَاشِ.

**[ترجمه]کافی: از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که فرمود: پس از گفته رسول خدا صلی الله علیه و آله که: «کاری نکنید تا من به سوی شما دو نفر باز گردم» و آن زمان که رسول خدا نزد آن دو آمد، پاهایش را میان آن دو در بستر کرد، دیگر در مورد حلال، غیرت معنی ندارد.

**[ترجمه]

«۴۶»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ رَفَعَهُ قَالَ: لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَاطِمَةَ قَالُوا بِالرِّفَاءِ وَ الْبَنِينَ قَالَ لَا بَلْ عَلَی الْخَيْرِ وَ الْبَرَكَةِ.

**[ترجمه]کافی: از برقی مرفوعاً روایت کند که گفت: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله حضرت فاطمه را به همسری علی علیه السلام در آورد، مردم گفتند: با سازگاری و فرزندان پسر همراه باشد. پیامبر فرمود: «نه بلکه با خیر و برکت همراه باشد.»

**[ترجمه]

ایضاح

قال الجزری فیه نهی أن یقال للمتزوج بالرفاء و البنین الرفاء الالتیام و الاتفاق و البرکه و النماء و إنما نهی عنه کراهیه لأنه کان من عادتهم و لهذا سن فیه غیره.

**[ترجمه]جزری گوید: «نهی أن یقال للتمزوج بالرفاء و البنین » از اینکه برای فردی که ازدواج کرده دعا شود که همراه با رفاء و بنین باشد نهی شده است. و تنها از این دعا نهی شده، البته به شکل کراهت، چون این دعا عادت آنان بوده و لذا در این مورد غیر این دعا سنّت شده است.

**[ترجمه]

«۴۷»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَهْزِیَارَ

ص: ۱۴۴

عَنْ مُخَلَّدِ بْنِ مُوسَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى الْيَرْبُوعِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَتَزَوَّجُ فِيكُمْ وَ أُزَوِّجُكُمْ إِلَّا فَاطِمَةَ فَإِنَّ تَزْوِيجَهَا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ.

**[ترجمه]کافی: از امام باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «من انسانی مثل شما هستم که در میان شما ازدواج می کنم و شما را تزویج می نمایم، به استثنای مورد فاطمه که تزویج وی از آسمان فرود آمد.»

**[ترجمه]

«۴۸»

فر(۱)،

[تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْلَدٍ الْجُعْفِيُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَ هُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً(۲) قَالَ خَلَقَ اللَّهُ نُطْفَةً بَيْضَاءَ مَكْنُونَةً فَجَعَلَهَا فِي صُلْبِ آدَمَ ثُمَّ نَقَلَهَا مِنْ صُلْبِ آدَمَ إِلَى صُلْبِ شِيثٍ وَ مِنْ صُلْبِ شِيثٍ إِلَى صُلْبِ أَنُوشَ وَ مِنْ صُلْبِ أَنُوشَ إِلَى صُلْبِ قَيْنَانَ حَتَّى تَوَارَثَتْهَا كِرَامُ الْأَصْلَابِ فِي مُطَهَّرَاتِ الْأَرْحَامِ حَتَّى جَعَلَهَا اللَّهُ فِي صُلْبِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ قَسَمَهَا نِصْفَيْنِ فَأَلْقَى نِصْفَهَا إِلَى صُلْبِ عَبْدِ اللَّهِ وَ نِصْفَهَا إِلَى صُلْبِ أَبِي طَالِبٍ وَ هِيَ سُلَالَةٌ تُولِدُ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّداً وَ مِنْ أَبِي طَالِبٍ عَلِيّاً عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى وَ هُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ زَوَّجَ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ عَلِيّاً فَعَلِيٌّ مِنْ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدٌ مِنْ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ فَاطِمَةُ نَسَبٌ وَ عَلِيٌّ الصِّهْرُ(۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات کوفی: از ابن عباس در مورد گفته خداوند متعال که فرمود : «و هو الذی خلق من الماء بشراً فجعله نسباً و صهراً» روایت کرده که: خداوند نطفه سفیدی را آفرید و آن را در پشت آدم نهاد. آنگاه از پشت آدم به شیث و از پشت شیث به پشت أنوش و از پشت أنوش به پشت قینان منتقل کرد. تا آنکه پشت های بزرگوار آنها را در ارحام پاک و پاکیزه به ارث گذاشت.

تا آنکه خداوند آن را در صلب عبدالمطلب قرار داد. سپس آن را دو بخش کرد؛ نیمی از آن را در پشت عبدالله انداخت و نیمی را به پشت ابوطالب. و آن نطفه نسلی است که از عبدالله، محمّد را زایید و از ابوطالب، علی علیه السّلام را این گفته خدای تعالی است که: «و هو الذی خلق من الماء بشراً فجعله نسباً و صهراً»

و فاطمه دختر محمّد را به علی تزویج کرد، پس علی از محمّد و محمّد از علی است و حسن و حسین و فاطمه نسب است و علی داماد.

**[ترجمه]

«۴۹»

ِصْبَاحُ الْأَنْوَارُ، وَ كِتَابُ الْمُحْتَضَرِ، لِلْحَسَنِ بْنِ سُلَيْمَانَ نَقْلًا مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: لَوْ لَا عَلِيٌّ لَمْ يَكُنْ لِفَاطِمَهَ كُفْوٌ.

وَ مِنْهُ رَفَعَهُ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ زَوَّجَکَ فَاطِمَهَ وَ جَعَلَ صَدَاقَهَا الْأَرْضَ فَمَنْ مَشَى عَلَيْهَا مُبْغِضاً لَکَ مَشَى عَلَيْهَا حَرَاماً.

ص: ۱۴۵

۱- ۱. فی النسخه المطبوعه هناک تصحیف غریب راجع ص ۴۲.

۲- ۲. الفرقان: ۵۶.

۳- ۳. المصدر ص ۱۰۷.

**[ترجمه]مصباح الانوار و المحتضر: روایت کرده اند که پیامبر فرمود: «اگر علی علیه السّلام نبود، همتایی برای فاطمه علیها السّلام نبود.» و پیامبر صلی الله علیه و آله به علی فرمود: «ای علی! خداوند عزوجل تو را به ازدواج فاطمه در آورد و مهر فاطمه را زمین قرار داد. پس هرکس که با خشم بر تو بر روی زمین راه رود، به حرام بر روی زمین راه رفته است.»

**[ترجمه]

باب ۶ کیفیه معاشرتها مع علی علیه السلام

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَبْدِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله الْفَجْرَ ثُمَّ قَامَ بِوَجْهٍ كَئِيبٍ وَ قُمْنَا مَعَهُ حَتَّى صَارَ إِلَى مَنْزِلِ فَاطِمَةَ علیها السلام فَأَبْصَرَ عَلِيّاً نَائِماً بَيْنَ يَدَيِ الْبَابِ عَلَى الدَّقْعَاءِ فَجَلَسَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله فَجَعَلَ يَمْسَحُ التُّرَابَ عَنْ ظَهْرِهِ وَ يَقُولُ قُمْ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي يَا أَبَا تُرَابٍ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ وَ دَخَلَا مَنْزِلَ فَاطِمَةَ فَمَكَثْنَا هُنَيْئَةً ثُمَّ سَمِعْنَا ضَحِكاً عَالِياً ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِوَجْهٍ مُشْرِقٍ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ دَخَلْتَ بِوَجْهٍ كَئِيبٍ وَ خَرَجْتَ بِخِلَافِهِ فَقَالَ كَيْفَ لَا أَفْرَحُ وَ قَدْ أَصْلَحْتُ بَيْنَ اثْنَيْنِ أَحَبِّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ.

**[ترجمه]علل الشرائع: از ابو هریره روایت می کند که گفت: «یک روز پیغمبر اعظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم نماز صبح را بجای آورد. آنگاه با سیمایی اندوهناک برخاست و ما هم با آن حضرت برخاستیم. آن بزرگوار به طرف منزل فاطمه اطهر رفت و حضرت علی را دید که جلو در روی خاک ها خوابیده است.

پیغمبر خدا صلی اللَّه علیه و آله خاک ها را از پشت امیرالمؤمنین پاک کرد و فرمود: برخیز «فداک ابی و امی یا ابا تراب!» یعنی پدر و مادرم به فدای تو ای ابو تراب! سپس دست مبارک حضرت امیر را گرفت و با یکدیگر وارد منزل حضرت زهرا شدند. ما مختصری مکث کردیم، آنگاه صدای خنده ای به گوش ما رسید. سپس مشاهده کردیم که پیامبر خدا با چهره ای بشاش و متبسم از خانه فاطمه خارج شد. گفتیم: «چه شد یا رسول اللَّه! با صورتی مغموم و اندوهناک وارد و با چهره ای شادمان خارج شدید؟» فرمود: «چرا شادمان نباشم، در صورتی که بین دو نفر را که نزد اهل آسمان محبوب ترین مردم زمین هستند صلح و سازش دادم.»

**[ترجمه]

بیان

الدقعاء التراب و الأخبار المشتمله علی منازعتهما مأوله بما یرجع إلی ضرب من المصلحه لظهور فضلهما علی الناس أو غیر ذلک مما خفی علینا جهته.

**[ترجمه]«دقعاء» یعنی خاک. علامه مجلسی می فرماید این گونه اخباری را که مشتمل بر نزاع بین حضرت امیر و حضرت زهرا هستند باید تأویل و تفسیر کرد، که برگردد به نوعی از مصلحت تا فضل این دو بر مردم روشن شود و یا جهت دیگری که بر ما مخفی است.

**[ترجمه]

«۲»

ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ: كَانَ بَيْنَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ عليها السلام كَلَامٌ فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ أُلْقِيَ لَهُ مِثَالٌ فَاضْطَجَعَ عَلَيْهِ فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام فَاضْطَجَعَتْ مِنْ جَانِبٍ وَ جَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَاضْطَجَعَ مِنْ جَانِبٍ قَالَ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَدَ عَلِيٍّ فَوَضَعَهَا عَلَى سُرَّتِهِ وَ أَخَذَ يَدَ فَاطِمَةَ فَوَضَعَهَا عَلَى سُرَّتِهِ فَلَمْ يَزَلْ حَتَّى أَصْلَحَ بَيْنَهُمَا ثُمَّ خَرَجَ فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ دَخَلْتَ وَ أَنْتَ عَلَى حَالٍ وَ خَرَجْتَ وَ نَحْنُ نَرَى الْبُشْرَى فِي وَجْهِكَ قَالَ وَ مَا يَمْنَعُنِي وَ قَدْ أَصْلَحْتُ بَيْنَ اثْنَيْنِ أَحَبِّ مَنْ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ إِلَيَّ.

ص: ۱۴۶

قال الصـدوق رحمه الله لیس هذا الخبر عندی بمعتمد و لا هو لی بمعتقد فی هذه العله لأن علیا و فاطمه علیهاالسـلامما کانا لیقع بینهما کلام یحتاج رسول الله صـلی الله علیه و آله إلی الإصـلاح بینهما لأنه علیه السـلام سـید الوصیین و هی سیده نساء العالمین مقتدیان بنبی الله صلی الله علیه و آله فی حسن الخلق مصباح الأنوار، عن حبیب: مثله

**[ترجمه]علل الشـرائع: از حبیب بن ابی ثابت روایت می کند که گفت: «بین حضرت زهرا و علی بن ابی طالب علیهم السّلام گفتگویی در گرفت. پس از آن رسول خدا صـلی اللَّه علیه و آله نزد ایشان وارد شد، آنها فرشـی برای آن حضرت گستردند و رسول خدا روی آن خوابید. حضرت امیر نیز آمد و یک طرف آن بزرگوار خوابید. پیغمبر خدا دست حضرت علی را گرفت و روی ناف خود گذاشت. بعد دست فاطمه زهرا را هم گرفت و روی ناف خود نهاد. وقتی بین ایشان صلح و سازش برقرار کرد خارج شـد.از آن حضـرت پرسـیدند: «یا رسول اللَّه! تو با حال مخصوصـی وارد خانه علی و زهرا شدی، ولی اکنون می بینیم با چهره ای چنین شادمان خارج می شوی؟» فرمود: «چگونه شاد نباشم، درصورتی که بین دو نفر را که نزد من محبوب ترین اهل زمینند صلح و سازش دادم.»

صـدوق می گویـد که این خبر نزد من معتبر و مورد اعتماد نیست. زیرا بین علی و فاطمه سـخنی در نمی گرفت که رسول خدا بیاید و بین ایشان صـلح و سازش برقرار کند. علی علیه السّلام سـید الوصـیین و فاطمه اطهر سیده زنان عالم است. ایشان از نظر اخلاق به حضرت رسول اعظم اسلام اقتدا می کردند.

مصباح الانوار نیز از حبیب بن ثابت مشابه این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

المثال بالکسر الفراش ذکره الفیروزآبادی.

**[ترجمه]فیروز آبادی گفته است که «مثال» با کسره، زیرانداز است.

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشـرائع] أَبِی عَنْ سَـعْدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَرَفَهَ عَنْ وَکِیعٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْـرَائِیلَ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنْ أَبِی ذَرٍّ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: کُنْتُ أَنَا وَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ مُهَاجِرَیْنِ إِلَی بِلَادِ الْحَبَشَهِ(۱)

فَأُهْـدِیَتْ لِجَعْفَرٍ جَارِیَهٌ قِیمَتُهَا أَرْبَعَهُ آلَافِ دِرْهَم فَلَمَّا قَـدِمْنَا الْمَدِینَهَ أَهْدَاهَا لِعَلِیٍّ علیه السـلام تَخْدُمُهُ فَجَعَلَهَا عَلِیٌّ فِی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ فَـدَخَلَتْ فَاطِمَهُ علیها السـلام یَوْماً فَنَظَرَتْ إِلَی رَأْسِ عَلِیٍّ علیه السـلام فِی حَجْرِ الْجَارِیَهِ فَقَالَتْ یَا أَبَا الْحَسَنِ فَعَلْتَهَا فَقَالَ لَا وَ اللَّهِ یَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ مَا فَعَلْتُ شَـیْئاً فَمَا الَّذِی تُرِیـدِینَ قَالَتْ تَأْذَنُ لِی فِی الْمَصِـیرِ إِلَی مَنْزِلِ أَبِی رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهَا قَدْ

أَذِنْتُ لَکِ فَتَجَلَّلَتْ بِجَلَالِهَا وَ تَبَرْقَعَتْ بِبُرْقُعِهَا وَ أَرَادَتِ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ إِنَّ هَذِهِ فَاطِمَهُ قَدْ أَقْبَلَتْ تَشْکُو عَلِیّاً فَلَا تَقْبَلْ مِنْهَا فِی عَلِیٍّ شَیْئاً فَدَخَلَتْ فَاطِمَهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله جِئْتِ تَشْکِینَ عَلِیّاً قَالَتْ إِی وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ فَقَالَ لَهَا ارْجِعِی إِلَیْهِ فَقُولِی لَهُ رَغِمَ أَنْفِی لِرِضَاکَ فَرَجَعَتْ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَتْ لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ رَغِمَ أَنْفِی لِرِضَاکَ تَقُولُهَا ثَلَاثاً فَقَالَ لَهَا عَلِیٌّ شَکَوْتِنِی إِلَی خَلِیلِی وَ حَبِیبِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَا سَوْأَتَاهْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُشْهِدُ اللَّهَ یَا فَاطِمَهُ أَنَّ الْجَارِیَهَ حُرَّهٌ لِوَجْهِ اللَّهِ وَ أَنَّ الْأَرْبَعَمِائَهِ دِرْهَمٍ الَّتِی فَضَلَتْ مِنْ عَطَائِی صَدَقَهٌ عَلَی فُقَرَاءِ أَهْلِ الْمَدِینَهِ

ص: ۱۴۷

۱- ۱. لا یعرف لابی ذر هجره الی حبشه.

ثُمَّ تَلَبَّسَ وَ انْتَعَلَ وَ أَرَادَ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ علیه السلام فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَكَ قُلْ لِعَلِيٍّ قَدْ أَعْطَيْتُكَ الْجَنَّةَ بِعِتْقِكَ الْجَارِيَةَ فِي رِضَى فَاطِمَةَ وَ النَّارَ بِالْأَرْبَعِمِائَةِ دِرْهَمِ الَّتِي تَصَدَّقْتَ بِهَا فَأَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ شِئْتَ بِرَحْمَتِي وَ أَخْرِجْ مِنَ النَّارِ مَنْ شِئْتَ بِعَفْوِي فَعِنْدَهَا قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام أَنَا قَسِيمُ اللَّهِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ.

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أبو منصور الكاتب فی كتاب الروح و الريحان عن أبی ذر: مثله بشا، [بشاره المصطفی] والدی أبو القاسم و عمار بن ياسر و ولده سعد جميعا عن إبراهيم بن نصر الجرجانی عن محمد بن حمزه المرعشی عن محمد بن الحسن عن محمد بن جعفر عن حمزه بن إسماعيل عن أحمد بن الخليل عن يحيی بن عبد الحميد عن شريك عن ليث بن أبی سليم عن مجاهد عن ابن عباس: مثله بأدنی تغيير و قد أوردناه فی باب أنه علیه السلام قسيم الجنه و النار(۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: از ابوذر روایت می کند که گفت: «در آن زمان که من و جعفر بن ابی طالب به سوی حبشه هجرت می کردیم، کنیزکی را به جعفر بن ابی طالب هدیه کردند که قیمت آن چهار هزار درهم بود. هنگامی که به مدینه آمدیم، جعفر آن کنیزک را به حضرت علی بن ابی طالب تقدیم کرد که خدمتگزار آن بزرگوار باشد. حضرت امیر نیز آن کنیزک را در خانه فاطمه اطهر جایداد.

یک روز که حضرت فاطمه زهرا داخل خانه گردید، مشاهده کرد که حضرت علی ابن ابی طالب سر مبارک خود را در دامن آن کنیزک نهاده بود. فاطمه به حضرت علی گفت: «آیا با این کنیزک عملی انجام داده ای؟» فرمود نه. به خدا قسم من عملی انجام نداده ام. منظور تو چیست؟ گفت: «به من اجازه می دهی تا به خانه پدرم بروم.» فرمود: «مانعی ندارد.»

وقتی حضرت فاطمه اطهر لباس پوشید و نقاب زد تا به خانه پدر بزرگوار خویشتن برود، جبرئیل نازل شد و گفت: «یا محمّد! خدای رئوف به تو سلام می رساند و می فرماید که اکنون فاطمه زهرا نزد تو می آید و از علی شکایت می کند، ولی تو به شکایت او توجهی نکن!» وقتی حضرت فاطمه به حضور پیامبر خدا مشرف شد، آن حضرت فرمود: «گمانم آمدی که از علی شکایت کنی؟ گفت: «آری به خدا قسم!» رسول اکرم فرمود: «برگرد و به علی بگو که من علی رغم عنف خود، راضی ام به رضای تو!»

فاطمه اطهر به خانه بازگشت و سه مرتبه به آن بزرگوار گفت: «یا اباالحسن! من علی رغم عنف خود به رضای تو راضی ام.» علی علیه السّلام فرمود: «شکایت مرا به دوست و حبیبم پیغمبر اکرم کردی؟ آه از شرمندگی من نزد پیامبر خدا! ای فاطمه! من خدا را شاهد می گیرم که این کنیزک را در راه رضای خدا آزاد کردم. و آن چهار صد درهمی که از عطای من زیاد آمده را به فقرای مدینه صدقه می دهم.»

حضرت امیر علیه السّلام پس از این گفتگوها لباس و نعلین های خود را پوشید که به حضور حضرت رسول اکرم مشرف شود. جبرئیل نازل شد و گفت: «یا محمّد! خدای مهربان سلام می رساند و می فرماید که به حضرت امیر بفرما من به خاطر اینکه آن کنیز را برای رضایت فاطمه آزاد کردی، بهشت را به تو عطا کردم و جهنم را برای آن چهار صد درهمی که صدقه دادی، در اختیار تو نهادم. پس تو هر کسی را که می خواهی با اجازه من داخل بهشت کن و هر کسی را که می خواهی، به واسطه عفو و بخشش من از جهنم آزاد کن!» به همین دلیل بود که حضرت امیر می فرمود من از طرف خدا تقسیم کننده بهشت و جهنم

هستم.

مناقب ابن شهر آشوب و بشاره المصطفی مشابه این روایت را نقل کرده اند.

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: لَمَّا انْصَرَفَتْ فَاطِمَهُ مِنْ عِنْدِ أَبِی بَکْرٍ أَقْبَلَتْ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَتْ لَهُ یَا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ اشْتَمَلْتَ شِمْیَهَ الْجَنِینِ وَ قَعَدْتَ حُجْرَهَ الظَّنِینِ فَنَقَضْتَ قَادِمَهَ الْأَجْدَلِ فَخَانَکَ رِیشُ الْأَعْزَلِ أَضْرَعْتَ خَدَّکَ یَوْمَ أَضَعْتَ جِدَّکَ افْتَرَسْتَ الذِّئَابَ وَ افْتَرَشْتَ التُّرَابَ مَا کَفَفْتَ قَائِلًا وَ لَا أَغْنَیْتَ بَاطِلًا هَذَا ابْنُ أَبِی قُحَافَهَ یَبْتَزُّنِی نُحَیْلَهَ أَبِی وَ بُلَیْغَهَ ابْنِی وَ اللَّهِ لَقَدْ أَجْهَرَ فِی خِصَامِی وَ أَلْفَیْتُهُ أَلَدَّ فِی کَلَامِی حَتَّی مَنَعَتْنِی الْقَیْلَهُ نَصْرَهَا وَ الْمُهَاجِرَهُ وَصْلَهَا وَ غَضَّتِ الْجَمَاعَهُ دُونِی طَرْفَهَا فَلَا دَافِعَ وَ لَا مَانِعَ خَرَجْتُ کَاظِمَهً وَ عُدْتُ رَاغِمَهً وَ لَا خِیَارَ لِی لَیْتَنِی مِتُّ قَبْلَ هِینَتِی وَ دُونَ زَلَّتِی عَذِیرِیَ اللَّهُ مِنْکَ عَادِیاً وَ مِنْکَ حَامِیاً وَیْلَایَ فِی کُلِّ شَارِقٍ وَیْلَایَ مَاتَ الْعَمَدُ وَ وَهَنَتِ الْعَضُدُ وَ شَکْوَایَ إِلَی أَبِی وَ عَدْوَایَ إِلَی رَبِّی اللَّهُمَّ أَنْتَ أَشَدُّ قُوَّهً فَأَجَابَهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ لَا وَیْلَ لَکِ بَلِ الْوَیْلُ لِشَانِئِکِ نَهْنِهِی عَنْ وَجْدِکِ یَا بُنَیَّهَ الصَّفْوَهِ وَ بَقِیَّهَ النُّبُوَّهِ فَمَا وَنَیْتُ عَنْ دِینِی وَ لَا أَخْطَأْتُ مَقْدُورِی فَإِنْ کُنْتِ تُرِیدِینَ الْبُلْغَهَ فَرِزْقُکِ مَضْمُونٌ وَ کَفِیلُکِ مَأْمُونٌ وَ مَا أُعِدَّ لَکِ خَیْرٌ مِمَّا قُطِعَ

۱- ۱. راجع ج ۳۹ ص ۲۰۷ من الطبعه الحدیثه.

عَنْكِ فَاحْتَسِبِي اللَّهَ فَقَالَتْ حَسْبِيَ اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ (۱).

**[ترجمه]مناقب: هنگامی که فاطمه زهرا علیها السّلام از نزد ابوبکر بازگشت و پیش امیرالمؤمنین علیه السلام آمد، به آن حضرت گفت: ای فرزند ابوطالب! به عادت جنین خودت را جمع کرده ای و چون فرد متّهم که خود را می پوشاند نشسته ای؛ تو آن کسی بودی که پرهای بزرگ شاهین را شکستی، حال چه شده که این پرهای بی ارزش دست و پای تو را بسته اند. چهره ات را ذلیل کردی آن زمان که عظمت و تلاشت را ضایع نمودی؛ گرگ ها را دریدی، ولی هم اکنون بر روی خاک افتاده ای؛ گوینده ای را باز نمی داری و در برابر باطل کاری نمی کنی. این فرزند ابو قحافه است که هدیه پدرم و وسیله معاش فرزندم را از من به زور می ستاند. به خدا سوگند آشکارا دشمنی و مجادله با من می کند و او را می بینم که سرسختانه با من سخن می گوید، تا آنجا که انصار یاری شان را از من دریغ داشتند و مهاجرین پیوندشان را از من بازداشتند و مردمان چشم از من پوشاندند؛ نه کسی از من دفاع کرد و نه کسی از جفای به من بازداشت. با خشم فروبرده از خانه بیرون آمدم و با ناخشنودی برگشتم. هیچ اختیاری ندارم. کاش پیش از این زمانم و قبل از این خواری ام می مردم. یاور من نسبت به تو که دیگران را از ستم به من باز می داری و از من حمایت می کنی، خداوند است. وای من در هر صبح و طلوع! وای من که تکیه گاهم مرد و بازویم سست شد! و گلایه ام را به نزد پدرم و ستمی که بر من رفته را به نزد خدایم می برم. خدایا تو قدرتمندتری!

امیرمؤمنان علیه السّلام در پاسخ حضرت زهرا سلام الله علیها فرمود: «وای بر تو نیست، بلکه وای بر دشمن توست. مرا از خشم و نارضایتی ات دور بدار ای به پا شده برگزیده و ای باقیمانده پیامبری! من نسبت به دینم سستی نکردم و تا حدّ توانم خطایی نکرده ام. اگر تو وسیله معاش می طلبی، روزی ات ضمانت شده است و آن کس که به عهده گرفته، امین است و آنچه برای تو فراهم آمده، بهتر از آنچه است که از تو بریده شده است، به حساب خدا بگذار.»

حضرت زهرا سلام الله علیها فرمود: «خدا مرا کفایت می کند و او وکیل خوبی است.»

**[ترجمه]

بیان

أقول قد مر تصحيح كلماتها و شرحها في أبواب فدك.

**[ترجمه]تصحیح واژه های این کلام زهرا سلام الله علیها و شرح آن در ابواب فدک گذشت.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ وَ أَبُو قُبَيْلٍ وَ ابْنُ إِسْحَاقَ وَ حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ وَ عِمْرَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ وَ ابْنُ غَسَّانَ

وَ الْبَاقِرُ علیه السلام مَعَ اخْتِلَافِ الرِّوَايَاتِ وَ اتِّفَاقِ الْمَعْنَى: أَنَّ النِّسْوَهَ قُلْنَ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ خَطَبَكِ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ فَرَدَّهُمْ أَبُوكِ وَ

زَوَّجَكِ عَائِلًا فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ زَوَّجْتَنِي عَائِلًا فَهَزَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِيَدِهِ مِعْصَمَهَا وَ قَالَ لَا يَا فَاطِمَهُ وَ لَكِنْ زَوَّجْتُكِ أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً أَ مَا عَلِمْتِ يَا فَاطِمَهُ أَنَّهُ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ فَضَحِكَتْ وَ قَالَتْ رَضِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ.

وَ فِي رِوَايَهِ أَبِي قُبَيْلٍ: لَمْ أُزَوِّجْكِ حَتَّى أَمَرَنِي جَبْرَئِيلُ.

وَ فِي رِوَايَهِ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ وَ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ: أَمَا إِنِّي قَدْ زَوَّجْتُكِ خَيْرَ مَنْ أَعْلَمُ.

وَ فِي رِوَايَهِ ابْنِ غَسَّانَ: زَوَّجْتُكِ خَيْرَهُمْ.

وَ فِي كِتَابِ ابْنِ شَاهِينَ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مُعَمَّرٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَهَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله: أَنْكَحْتُكِ أَحَبَّ أَهْلِي إِلَيَّ.

**[ترجمه]مناقب: همچنین از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «زنان قریش به حضرت فاطمه گفتند که فلان و فلان خواستگار تو بودند، پدر تو آنان را رد کرد و تو را به مردی شوهر داد که تهیدست است. وقتی پیغمبر اکرم نزد آن بزرگوار آمد فاطمه گفت: «پدر جان! تو مرا به شخصی دادی که تهیدست است!» پیامبر اکرم با دست مبارک خود مچ دست فاطمه اطهر را تکان داد و به وی فرمود: «نه ای فاطمه! بلکه تو را به شخصیتی دادم که در اسلام آوردن بر همگان پیشقدم، از نظر علم از همه داناتر و از نظر حلم از همه برتر است.ای فاطمه! آیا نمی دانی که علی در دنیا و آخرت برادر من است؟» فاطمه زهرا پس از این سخنان خندید و گفت: «یا رسول اللّه! راضی شدم.» و در روایت ابو قبیل است که: من تو را به علی علیه السّلام تزویج نکردم تا آنکه جبرئیل به من دستور داد. و در روایت عمران بن حصین و حبیب بن ابی ثابت آمده: «آگاه باش که من تو را به بهترین کسی که می شناختم تزویج کردم.» و در روایت ابن غسّان است که: «تو را به بهترین آنان تزویج کردم.» و در کتاب شاهین آمده که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «تو را به ازدواج کسی در آوردم که محبوب ترین خاندانم نزد من بود.»

**[ترجمه]

«۶»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل لابن شاذان] عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ يَرْفَعُهُ إِلَى سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللَّهِ عَنْهُ قَالَ:

۱- ۱. ما نقله المصنّف رحمه اللّه يخالف النسخه المطبوعه كثيرا و لذلك ننقله من المصدر ج ۳ ص ۲۰۸ لمزيده الفائده: « و لما انصرفت من عند أبي بكر، أقبلت على أمير المؤمنين فقالت له: يا ابن أبي طالب! اشتملت شمله الجنين، و قعدت حجره الظنين نقضت قادمه الاجدل، فخاتك ريش الاعزل هذا ابن أبي قحافه قد ابتزني نحيله أبي؛ و بليغه ابني، و اللّه لقد أجهد في

ظلامتی و ألـد فی خصـامی، حتی منعتنی القیله نصـرها، و المهـاجره وصـلها و غضت الجمـاعه دونی طرفهـا فلاـ مانع و لا دافع، خرجت و اللّه کاظمه، وعـدت راغمه و لا خیار لی، لیتنی مت قبل ذلتی، و توفیت دون منیتی، عذیری و اللّه فیک حامیا، و منک داعیـا، ویلاـه فی کل شارق، ویلاه مات العمـد، و وهن العضـد شـکوای الی ربی، و عـدوای الی أبی ...» و باقی الکلام لیس فیه کثیر اختلاف فراجع.

كُنْتُ وَاقِفاً بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ أَسْكُبُ الْمَاءَ عَلَى يَدَيْهِ إِذَا دَخَلَتْ فَاطِمَهُ وَ هِيَ تَبْكِي فَوَضَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَدَهُ عَلَى رَأْسِهَا وَ قَالَ مَا يُبْكِيكِ لَا أَبْكَى اللَّهُ عَيْنَيْكِ يَا حُورِيَّهُ قَالَتْ مَرَرْتُ عَلَى مَلَإٍ مِنْ نِسَاءِ قُرَيْشٍ وَ هُنَّ مُخَضَّبَاتٌ فَلَمَّا نَظَرْنَ إِلَيَّ وَقَعُوا فِيَّ وَ فِي ابْنِ عَمِّي فَقَالَ لَهَا وَ مَا سَمِعْتِي مِنْهُنَّ قَالَتْ قُلْنَ كَانَ قَدْ عَزَّ عَلَى مُحَمَّدٍ أَنْ يُزَوِّجَ ابْنَتَهُ مِنْ رَجُلٍ فَقِيرِ قُرَيْشٍ وَ أَقَلِّهِمْ مَالًا قَالَ لَهَا وَ اللَّهِ يَا بُنَيَّهِ مَا زَوَّجْتُكِ وَ لَكِنَّ اللَّهَ زَوَّجَكِ مِنْ عَلِيٍّ فَكَانَ بَدْؤُهُ مِنْهُ وَ ذَلِكِ أَنَّهُ خَطَبَكِ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ فَعِنْدَ ذَلِكِ جَعَلْتُ أَمْرَكِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ أَمْسَكْتُ عَنِ النَّاسِ فَبَيْنَا صَلَّيْتُ يَوْمَ الْجُمُعَهِ صَلَاهَ الْفَجْرِ إِذْ سَمِعْتُ حَفِيفَ الْمَلَائِكَهِ وَ إِذَا بِحَبِيبِي جَبْرَئِيلَ وَ مَعَهُ سَبْعُونَ صَفّاً مِنَ الْمَلَائِكَهِ مُتَوَّجِينَ مُقَرَّطِينَ مُدَمْلَجِينَ (۱)

فَقُلْتُ مَا هَذِهِ الْقَعْقَعَهُ مِنَ السَّمَاءِ يَا أَخِي جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَ مِنْهَا مِنَ الرِّجَالِ عَلِيّاً عليه السلام وَ مِنَ النِّسَاءِ فَاطِمَهَ عليها السلام فَزَوَّجَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِيٍّ فَرَفَعَتْ رَأْسَهَا وَ تَبَسَّمَتْ بَعْدَ بُكَائِهَا وَ قَالَتْ رَضِيتُ بِمَا رَضِيَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَقَالَ صلى الله عليه و آله أَ لَا أَزِيدُكِ يَا فَاطِمَهُ فِي عَلِيٍّ رَغْبَهً قَالَتْ بَلَى قَالَ لَا يَرِدُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ رُكْبَانٌ أَكْرَمُ مِنَّا أَرْبَعَهٌ أَخِي صَالِحٌ عَلَى نَاقَتِهِ وَ عَمِّي حَمْزَهُ عَلَى نَاقَتِيَ الْعَضْبَاءِ وَ أَنَا عَلَى الْبُرَاقِ وَ بَعْلُكِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَى نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ فَقَالَتْ صِفْ لِيَ النَّاقَهَ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خُلِقَتْ قَالَ نَاقَهٌ خُلِقَتْ مِنْ نُورِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مُدَبَّجَهُ الْجَنْبَيْنِ صَفْرَاءُ حَمْرَاءُ الرَّأْسِ سَوْدَاءُ الْحَدَقِ قَوَائِمُهَا مِنَ الذَّهَبِ خِطَامُهَا مِنَ اللُّؤْلُؤِ الرَّطْبِ عَيْنَاهَا مِنَ الْيَاقُوتِ وَ بَطْنُهَا مِنَ الزَّبَرْجَدِ الْأَخْضَرِ عَلَيْهَا قُبَّهٌ مِنْ لُؤْلُؤَهٍ بَيْضَاءَ يُرَى بَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا وَ ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا خُلِقَتْ مِنْ عَفْوِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ

۱- ۱. أی كان علی رءوسهم التاج و فی اذنهم القرط و فی معصمهم الدملوج و هو حلی يلبس فی المعصم.

تِلْكَ النَّاقَةُ مِنْ نُوقِ اللَّهِ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ رُكْناً بَيْنَ الرُّكْنِ وَ الرُّكْنِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يُسَبِّحُونَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْوَاعِ التَّسْبِيحِ لَا يَمُرُّ عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا مَنْ هَذَا الْعَبْدُ مَا أَكْرَمَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَ تَرَاهُ نَبِيّاً مُرْسَلًا أَوْ مَلَكاً مُقَرَّباً أَوْ حَامِلَ عَرْشٍ أَوْ حَامِلَ كُرْسِيٍّ فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ أَيُّهَا النَّاسُ لَيْسَ هَذَا بِنَبِيٍّ مُرْسَلٍ وَ لَا مَلَكٍ مُقَرَّبٍ هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَ سَلَامُهُ عَلَيْهِ فَيَبْدُرُونَ رِجَالًا رِجَالًا فَيَقُولُونَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ حَدَّثُونَا فَلَمْ نُصَدِّقْ وَ نَصَحُونَا فَلَمْ نَقْبَلْ وَ الَّذِينَ يُحِبُّونَهُ تَعَلَّقُوا بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى كَذَلِكَ يَنْجُونَ فِي الْآخِرَةِ يَا فَاطِمَةُ أَ لَا أَزِيدُكِ فِي عَلِيٍّ رَغْبَةً قَالَتْ زِدْنِي يَا أَبَتَاهْ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِنَّ عَلِيّاً أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَارُونَ لِأَنَّ هَارُونَ أَغْضَبَ مُوسَى وَ عَلِيٌّ لَمْ يُغْضِبْنِي قَطُّ وَ الَّذِي بَعَثَ أَبَاكِ بِالْحَقِّ نَبِيّاً مَا غَضِبْتُ عَلَيْهِ يَوْماً قَطُّ وَ مَا نَظَرْتُ فِي وَجْهِ عَلِيٍّ إِلَّا ذَهَبَ الْغَضَبُ عَنِّي يَا فَاطِمَةُ أَ لَا أَزِيدُكِ فِي عَلِيٍّ رَغْبَةً قَالَتْ زِدْنِي يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ هَبَطَ عَلَيَّ جَبْرَئِيلُ وَ قَالَ يَا مُحَمَّدُ اقْرَأْ عَلِيّاً مِنَ السَّلَامِ السَّلَامَ فَقَامَتْ وَ قَالَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبّاً وَ بِكَ يَا أَبَتَاهْ نَبِيّاً وَ بِابْنِ عَمِّي بَعْلًا وَ وَلِيّاً.

**[ترجمه]روضه و فضائل: از سلمان فارسی روایت می کند که گفت: «باری نزد پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم ایستاده بودم و روی دست های مبارک آن حضرت آب می ریختم که در همان حال حضرت فاطمه زهرا، گریان وارد شد. پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم دست مبارک خود را روی سر فاطمه گذاشت و فرمود: «چه باعث گریه تو شده؟ خدا چشم تو را گریان نکند ای حوریه!» گفت: «من به گروهی از زنان قریش که خضاب کرده بودند رسیدم. وقتی چشمشان به من افتاد، در مورد پسر عمویم به من طعنه زدند.» فرمود: «چه سخنی از ایشان شنیدی؟»گفت: «گفتند چه ناگوار است که محمّد صلی اللّه علیه و آله می خواهد دختر خود را به مردی از قریش بدهد که فقیر است.» فرمود: «دخترم! من تو را شوهر ندادم، بلکه خدا تو را به نکاح علی درآورده. زیرا موقعی که فلان و فلان خواستگار تو بودند، من پاسخی به آنها ندادم و مسئله ازدواج تو را به خدا واگذار کردم. تا اینکه روزی نماز صبح جمعه را که خواندم، صدای ملائکه را شنیدم. ناگاه جبرئیل را با هفتاد هزار صف از ملائکه دیدم که تاج به سر گذاشته اند، گوشواره پوشیده اند و النگو به دست کرده اند. گفتم: «ای جبرئیل! این سر و صداها چیست که از آسمان می شنوم؟» گفت: «یا محمّد! خدای توانا عنایتی به زمین کرد و از مردان علی و از زنان فاطمه را برگزید. تو فاطمه را برای علی تزویج کن.»

حضرت زهرای اطهر سر خود را به سوی آسمان بلند کرد، در میان گریه تبسمی کرد و گفت: «راضی شدم به رضای خدا و رسول.» رسول اعظم فرمود: «آیا می خواهی بیش از این درباره مقام علی بگویم تا به وی رغبت پیدا کنی؟» گفت آری. فرمود: «گرامی تر از ما چهار نفر کسی نیست که سواره بر خدا وارد شود: برادرم حضرت صالح که بر ناقه خود سوار است؛ عمویم حمزه که بر ناقه عضباء سوار می شود؛ من که بر براق سوارم و شوهر تو علی بن ابی طالب که بر یکی از ناقه های بهشتی سوار خواهد شد.» فاطمه اطهر گفت: «وصف آن ناقه را برای من بگو که از چه چیزی آفریده شده؟»

رسول اکرم فرمود: «ناقه ای است که از نور خدا آفریده شده و وصف آن چنین است: دو پهلوی آن آراسته و زرد رنگ است؛ سری قرمز، چشم هایی سیاه و پاهای از طلا دارد؛ پوزه آن از لؤلؤ تازه، چشمان آن از یاقوت و شکم آن از زبرجد سبز است؛ قبه ای از لؤلؤ سفید بر پشت آن است و باطن آن از ظاهر آن، و ظاهر آن از باطن آن دیده می شود. آن ناقه از عفو خدا آفریده است. این ناقه که از ناقه های خداست دارای هفتاد هزار رکن است. بین هر رکن تا رکن دیگر هفتاد هزار ملک حضور دارند که به انحای مختلف سرگرم تسبیح پروردگار جهان هستند. علی علیه السّلام از مقابل هر گروه از این ملائکه که

عبور می کنـد آنها می گوینـد: «این بنـده کیست؟ چقدر خدای رئوف او را گرامی داشـته است! گویا پیغمبری مرسل است، یا ملکی مقرب، یا حامل عرش، یا حامل کرسی است!»

آنگـاه منـادی از وسـط عرش نـدا می کنـد: «ایهـا النـاس! این شـخص پیغمبر مرسل و ملك مقرب نیست، بلکه این علی بن ابی طالب است.» سـپس گروهی دسـته دسـته به شـتاب می آینـد و می گویند: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ. این را برای ما می گفتند، ولی ما باور نمی کردیم؛ ما را نصیحت می کردند، ولی نمی پذیرفتیم. افرادی که این علی را دوست داشـته باشند، به دستگیره محکمی چنگ زده اند که در آخرت این چنین نجات پیدا می کنند.»

ای فاطمه! دوست داری بیشتر از این درباره علی بگویم تا بیشتر راغب وی شوی؟» گفت آری. فرمود: «علی از حضـرت هارون پیش خدا عزیزتر است، زیرا هارون حضـرت موسی را به غضب در آورد، اما علی بن ابی طالب هرگز مرا به غضب در نیاورده است. ای فـاطمه! بـاز هم دوست داری که از مقام علی برای تو شـرح دهم؟ گفت آری یا نبی اللَّه! فرمود: «جبرئیل نازل شـد و گفت: یا محمّد! از طرف خدا به علی سلام برسان.»

فاطمه از جای برخاست و فرمود: «راضی شدم که خدا پروردگار من باشد و تو ای پدر جان، پیغمبر من باشی و پسر عمویم هم شوهر و ولی من باشد!

**[ترجمه]

«۷»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام قَالَ: كَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَحْتَطِبُ وَ یَسْتَقِی وَ یَكْنُسُ وَ كَانَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام تَطْحَنُ وَ تَعْجِنُ وَ تَخْبِزُ.

مـا، [الأمـالی للشـیخ الطوسـی] الحسـین بـن إبراهیـم القزوینی عـن محمـد بـن وهبـان عن أحمـد بن إبراهیم عن الحسن بن علی الزعفرانی عن البرقی عن أبیه عن ابن أبی عمیر: مثله.

**[ترجمه]کافی: از حضـرت صادق آل محمّد صلی اللَّه علیه و آله و سلم روایت می کند که فرمود: «حضرت امیر علیه السّلام هیزم می آورد، آب می آورد و جارو می کرد. فاطمه زهرا علیها السّلام هم آسیا می کرد، خمیر می کرد و نان می پخت.»

در امالی طوسی نیز همین روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحُسَیْنُ عَنِ ابْنِ وَهْبَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حُبَیْشٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ

الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِی غُنْدَرٍ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ عَنْ

ص: ۱۵۱

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْ لِفَاطِمَهَ لَا تَعْصِی عَلِیّاً فَإِنَّهُ إِنْ غَضِبَ غَضِبْتُ لِغَضَبِهِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «خدای علیم به رسول عظیم الشأن خود وحی کرد که به فاطمه بگو مبادا نسبت به علی نافرمانی کنی! زیرا اگر علی غضب کند، من هم غضب خواهم کرد.»

**[ترجمه]

«۹»

وَ فِی الدِّیوَانِ الْمَنْسُوبِ إِلَیْهِ أَبْیَاتُهَا إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ، أَنَّهُ قَالَ فِی مَرَضِهِ مُخَاطِباً لِفَاطِمَهَ مَا رُوِیَ عَنْ أَبِی الْعَلَاءِ الْحَسَنِ الْعَطَّارِ عَنِ الْحَسَنِ الْمُقْرِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الْمُقْرِی عَنْ زَیْدِ بْنِ مُسْکَانَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِیِّ: أَنَّهُ علیه السلام أَنْشَدَ هَذِهِ الْأَبْیَاتَ وَ هُوَ مَحْمُومٌ یَرْثِی فَاطِمَهَ علیها السلام

وَ إِنَّ حَیَاتِی مِنْکِ یَا بِنْتَ أَحْمَدَ*** بِإِظْهَارِ مَا أَخْفَیْتُهُ لَشَدِیدٌ

وَ لَکِنْ لِأَمْرِ اللَّهِ تَعْنُو رِقَابُنَا*** وَ لَیْسَ عَلَی أَمْرِ الْإِلَهِ جَلِیدٌ

أَ تُصْرِعُنِی الْحُمَّی لَدَیْکِ وَ أَشْتَکِی***إِلَیْکِ وَ مَا لِی فِی الرِّجَالِ نَدِیدٌ

أُصِرُّ عَلَی صَبْرٍ وَ أَقْوَی عَلَی مُنًی*** إِذَا صَبْرُ خَوَّارِ الرِّجَالِ بَعِیدٌ

وَ فِی هَذِهِ الْحُمَّی دَلِیلٌ بِأَنَّهَا*** لِمَوْتِ الْبَرَایَا قَائِدٌ وَ بَرِیدٌ

**[ترجمه]در کتاب دیوانی که اشعار آن منسوب به حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام است، درمرثیه فاطمه اطهر می فرماید:

حقا که زندگی من بعد از تو ای دختر احمد به آشکار کردن چیزی که مخفی کرده ام سخت است

ولی گردن های ما برای عظمت خدا فروتنی می کنند و برای انجام امر خدا هیچ عملی سخت نخواهد بود

آیا تب مرا نزد تو می اندازد و من به تو شکایت کنم، در صورتی که در میان مردان نظیر من وجود ندارد

من صبر می کنم و به حاجت خویش دست می یابم، آنگاه که بسیار بعید است صبر بتواند مردان را سست گرداند

در این تب دلیلی است که برای مرگ و موت مردم نوعی پیشوا و قاصد است.

**[ترجمه]

بیان

و إن حیاتی منک أی اشتدت حیاتی بسببک حیث لا بد لی من إظهار ما أخفیته من المرض کذا خطر بالبال (۱)

و قیل منك أی من بعدك و قیل أی حیاتی منک و بسببک و أنا شدید بإظهار ما أخفیته أی لا أظهره و لا یخفی بعدهما تعنو أی تخضع و الجلید الصلب و الندید المثل و النظیر و الخوار الضعیف و الصیاح.

**[ترجمه]«و انّ حیاتی منک» یعنی زندگی ام به سبب تو سخت شد و چون لازم شد تا بیماری مخفی ام را آشکار سازم. در تفسیر این جمله این گونه به ذهنم رسیده است و گفته شده «منک» یعنی پس از تو و گفته شده یعنی زندگی ام از توست و به سبب توست و من نسبت به اظهار آنچه مخفی داشته ام سخت هستم. یعنی آن را آشکار نمی کنم ولی این دو گفته بعید است. «تضر» یعنی خضوع می کند. «جلید» یعنی سخت. «ندید» یعنی مثل و مانند و «خوّار» یعنی ضعیف و صحیه کننده.

**[ترجمه]

«۱۰»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، عَنْ سُوَیْدِ بْنِ غَفَلَهَ قَالَ: أَصَابَتْ عَلِیّاً علیه السلام شِدَّهٌ فَأَتَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَدَقَّتِ الْبَابَ فَقَالَ أَسْمَعُ حِسَّ حَبِیبِی بِالْبَابِ یَا أُمَّ أَیْمَنَ قُومِی وَ انْظُرِی فَفَتَحَتْ لَهَا الْبَابَ فَدَخَلَتْ فَقَالَ صلی الله علیه و آله لَقَدْ جِئْتِنَا فِی وَقْتٍ مَا کُنْتِ تَأْتِینَا فِی مِثْلِهِ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا طَعَامُ الْمَلَائِکَهِ عِنْدَ رَبِّنَا فَقَالَ التَّحْمِیدُ فَقَالَتْ مَا طَعَامُنَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله

۱- ۱. و الذی یخطر بالبال أن« حیاتی» مصحف« حیائی» فیستقیم معنی الشعر و سیاق الکلام و لازمه کون الاشعار شکوائیه فی حیاتها علیها السلام لا رثائیه فی وفاتها بل هو الظاهر من سیاقها کما لا یخفی.

وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ مَا أَقْتَبِسُ فِی آلِ مُحَمَّدٍ شَهْراً نَاراً وَ أَعَلِّمُکِ خَمْسَ کَلِمَاتٍ عَلَّمَنِیهِنَّ جَبْرَئِیلُ علیه السلام قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْخَمْسُ الْکَلِمَاتُ قَالَ یَا رَبَّ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ یَا ذَا الْقُوَّهِ الْمَتِینَ وَ یَا رَاحِمَ الْمَسَاکِینِ وَ یَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ وَ رَجَعَتْ فَلَمَّا أَبْصَرَهَا عَلِیٌّ علیه السلام قَالَ بِأَبِی أَنْتِ وَ أُمِّی مَا وَرَاءَکِ یَا فَاطِمَهُ قَالَتْ ذَهَبْتُ لِلدُّنْیَا وَ جِئْتُ لِلْآخِرَهِ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام خَیْرٌ أَمَامَکِ خَیْرٌ أَمَامَکِ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: از سوید ابن غفله روایت می کند که گفت: «علی علیه السّلام دچار تهیدستی شدیدی شد. حضرت زهرای اطهر به حضور رسول اکرم مشرف شد تا در این باره با او سخن بگوید. هنگامی که در زد پیغمبر اعظم فرمود: «من احساس می کنم که حبیبه ام پشت در است! ای ام ایمن، بر خیز ببین کیست؟» وقتی ام ایمن در را باز کرد و فاطمه زهرا داخل شد، پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله به وی فرمود: «یک موقعی نزد ما آمدی که هیچ وقت نمی آمدی؟» پرسید: «یا رسول اللّه! غذای ملائکه نزد خدای ما چیست؟» فرمود: «گفتن الحمد اللّه.» گفت: «غذای ما چیست؟» فرمود: «قسم به حق آن خدایی که جان من در دست قدرت او است، یک ماه تمام است که آتش در خانه ما روشن نشده، (یعنی غذای پختنی در کار نبوده) ولی من پنج کلمه ای را که جبرئیل به من تعلیم داده به تو یاد می دهم.» گفت: «کدام پنج کلمه یا رسول اللّه؟» فرمود: «بگویا رب الاولین و الآخرین، یا ذا القوه المتین، و یا راحم المساکین، و یا ارحم الراحمین.»

فاطمه اطهر پس از شنیدن این کلمات به خانه برگشت. وقتی چشم حضرت امیر به وی افتاد فرمود: «پدر و مادرم به فدایت! چه خبر آوردی؟» گفت: «من به منظور کار دنیا رفتم، ولی با امر اخروی بازگشتم.» علی علیه السّلام دو مرتبه فرمود: «خیر فراوان نثار تو باد!»

**[ترجمه]

«۱۱»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: شَکَتْ فَاطِمَهُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیّاً فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَا یَدَعُ شَیْئاً مِنْ رِزْقِهِ إِلَّا وَزَّعَهُ عَلَی الْمَسَاکِینِ فَقَالَ لَهَا یَا فَاطِمَهُ أَ تُسْخِطِینِی فِی أَخِی وَ ابْنِ عَمِّی إِنَّ سَخَطَهُ سَخَطِی وَ إِنَّ سَخَطِی سَخَطُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

**[ترجمه]مصباح الانوار: از حضرت امام محمّد باقر روایت می کند که فرمود: «حضرت زهرا از دست علی علیهما السّلام به رسول خدا شکایت کرد و گفت: «علی همه رزق و روزی خود را بین فقرا تقسیم می کند.» رسول اعظم فرمود: «ای فاطمه! آیا می خواهی مرا نسبت به پسر عمویم خشمناک کنی؟ در صورتی که خشم او خشم من و خشم من خشم خدا است.»

**[ترجمه]

«۱۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی غَالِبٍ الزُّرَارِیِّ عَنْ خَالِهِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (۱) عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْعَبَّاسِ

عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ الْكَاتِبِ عَنْ أَبِی طَالِبٍ الْغَنَوِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی عَلِیٍّ النِّسَاءَ مَا دَامَتْ فَاطِمَهُ حَیَّهً قُلْتُ وَ کَیْفَ قَالَ لِأَنَّهَا طَاهِرَهٌ لَا تَحِیضُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «تا وقتی که که فاطمه اطهر زنده بود، خدای سبحان زنان دیگر را بر حضرت علی ابن ابی طالب علیه السّلام حرام کرده بود. زیرا حضرت زهرا پاك و پاکیزه بود و حیض نمی شد .»

**[ترجمه]

بیان

هذا التعلیل یحتمل وجهین الأول أن یکون المراد أنها لما کانت لا تحیض حتی یکون له علیه السلام عذر فی مباشره غیرها فلذا حرم الله علیه غیرها رعایه لحرمتها.

الثانی أن یکون المعنی أن جلالتها منعت من ذلک و عبر عن ذلک ببعض ما یلزمه من الصفات التی اختصت بها.

**[ترجمه]علامه مجلسی درباره تعلیلی که امام جعفر صادق فرموده حضرت زهرا حیض نمی شد، می فرماید: این تعلیل وجوهی دارد. اول اینکه چون فاطمه اطهر حیض نمی شد ، علی علیه السّلام از نظر زناشویی احتیاجی به زنان دیگر نداشت. بنابراین خدای علیم زنان دیگر را بر حضرت علی برای احترام فاطمه زهرا حرام کرده بود.

دوم اینکه منظور این باشد که جلالت حضرت او را از این باز می دارد و از این جملات به برخی از صفات ویژه حضرت تعبیر کرده است.

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: سُئِلَ عَالِمٌ فَقِیلَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَدْ أَنْزَلَ هَلْ أَتَی فِی أَهْلِ الْبَیْتِ وَ لَیْسَ شَیْ ءٌ مِنْ نَعِیمِ الْجَنَّهِ إِلَّا وَ ذَکَرَ فِیهِ إِلَّا الْحُورَ الْعِینَ قَالَ ذَلِکَ إِجْلَالًا لِفَاطِمَهَ علیها السلام.

ص: ۱۵۳

۱- ۱. یعنی أبا عبد اللّه محمّد بن خالد البرقی.

سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ: فِی قَوْلِهِ وَ إِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ (۱) قَالَ مَا مِنْ مُؤْمِنٍ یَوْمَ الْقِیَامَهِ إِلَّا إِذَا قَطَعَ الصِّرَاطَ زَوَّجَهُ اللَّهُ عَلَی بَابِ الْجَنَّهِ بِأَرْبَعِ نِسْوَهٍ مِنْ نِسَاءِ الدُّنْیَا وَ سَبْعِینَ أَلْفَ حُورِیَّهٍ مِنْ حُورِ الْجَنَّهِ إِلَّا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَإِنَّهُ زَوَّجَ الْبَتُولَ فَاطِمَهَ فِی الدُّنْیَا وَ هُوَ زَوْجُهَا فِی الْآخِرَهِ فِی الْجَنَّهِ لَیْسَتْ لَهُ زَوْجَهٌ فِی الْجَنَّهِ غَیْرُهَا مِنْ نِسَاءِ الدُّنْیَا لَکِنْ لَهُ فِی الْجِنَانِ سَبْعُونَ أَلْفَ حُوراً لِکُلِّ حُورٍ سَبْعُونَ أَلْفَ خَادِمٍ.

أقول: سیأتی بعض أخبار هذا الباب فی باب غسلها و دفنها علیها السلام.

ص: ۱۵۴

۱- ۱. التکویر: ۷.

**[ترجمه]مناقب: از عالم (شاید منظور حضرت صادق یا موسی بن جعفر علیهما السّلام باشد) پرسیده شد: «سوره مبارکه «هل اتی» که در شأن اهل بیت علیهم السّلام نازل شده حاوی هر نعمتی هست، ولی چرا نامی از حورالعین در این سوره برده نشده؟» فرمود: «این نوعی احترام و تجلیل است که خدا از فاطمه زهرا کرده است. (زیرا مقام حضرت فاطمه از مقام حورالعین بالاتر است) ابوصالح در تفسیر «وَ إِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ» - . تکویر / ۱ - ، {و آنگاه که جان ها به هم درپیوندند} می گوید: «روز قیامت هر مؤمنی که از صراط عبور کند، خدای رئوف بر در بهشت چهار زن از زنان دنیا و هفتاد هزار حوریه را به نکاح او در می آورد. فقط حضرت علی بن ابی طالب که زوجه اش در دنیا فاطمه زهرا بوده، در آخرت هم آن حضرت زوجه اش خواهد بود. علی علیه السّلام در بهشت غیر از حضرت زهرا زوجه ای از زنان دنیا نخواهد داشت. ولی امیرالمؤمنین علی در بهشت دارای هفتاد هزار حوریه است که هر یک از ایشان دارای هفتاد هزار خادم هستند.»

مؤلف: برخی از روایات این باب، در باب «غسل و دفن حضرت» خواهد آمد .

**[ترجمه]

باب ۷ ما وقع علیها من الظلم و بكائها و حزنها و شكايتها فی مرضها إلی شهادتها و غسلها و دفنها و بيان العله فی إخفاء دفنها صلوات الله عليها و لعنه الله علی من ظلمها

الأخبار

«۱»

ل، [الخصال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُهَیْلٍ الْبَحْرَانِیِّ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: الْبَكَّاءُونَ خَمْسَهٌ آدَمُ وَ یَعْقُوبُ وَ یُوسُفُ وَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَأَمَّا آدَمُ فَبَكَی عَلَی الْجَنَّهِ حَتَّی صَارَ فِی خَدَّیْهِ أَمْثَالُ الْأَوْدِیَهِ وَ أَمَّا یَعْقُوبُ فَبَكَی عَلَی یُوسُفَ حَتَّی ذَهَبَ بَصَرُهُ وَ حَتَّی قِیلَ لَهُ تَاللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ یُوسُفَ حَتَّی تَكُونَ حَرَضاً أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهالِكِینَ (۱) وَ أَمَّا یُوسُفُ فَبَكَی عَلَی یَعْقُوبَ حَتَّی تَأَذَّی بِهِ أَهْلُ السِّجْنِ فَقَالُوا لَهُ إِمَّا أَنْ تَبْكِیَ بِاللَّیْلِ وَ تَسْكُتَ بِالنَّهَارِ وَ إِمَّا أَنْ تَبْكِیَ بِالنَّهَارِ وَ تَسْكُتَ بِاللَّیْلِ فَصَالَحَهُمْ عَلَی وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَ أَمَّا فَاطِمَهُ فَبَكَتْ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّی تَأَذَّی بِهِ أَهْلُ الْمَدِینَهِ فَقَالُوا لَهَا قَدْ آذَیْتِنَا بِكَثْرَهِ بُكَائِكِ فَكَانَتْ تَخْرُجُ إِلَی الْمَقَابِرِ مَقَابِرِ الشُّهَدَاءِ فَتَبْكِی حَتَّی تَقْضِیَ حَاجَتَهَا ثُمَّ تَنْصَرِفُ وَ أَمَّا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَبَكَی عَلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام عِشْرِینَ سَنَهً أَوْ أَرْبَعِینَ سَنَهً مَا وُضِعَ بَیْنَ یَدَیْهِ طَعَامٌ إِلَّا بَكَی حَتَّی قَالَ لَهُ مَوْلًی لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی أَخَافُ عَلَیْكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِینَ قالَ إِنَّما أَشْكُوا بَثِّی وَ حُزْنِی إِلَی اللَّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ إِنِّی لَمْ أَذْكُرْ مَصْرَعَ بَنِی فَاطِمَهَ إِلَّا خَنَقَتْنِی لِذَلِكَ عَبْرَهٌ.

لی، [الأمالی للصدوق] الحسین بن أحمد بن إدریس عن أبیه عن ابن عیسی عن ابن معروف: مثله.

ص: ۱۵۵

۱- ۱. یوسف: ۸۵.

**[ترجمه]خصال: از صادق آل محمّد صلی اللّٰه علیه و آله و سلم روایت می کند که فرمود: «افرادی که بسیار گریستند پنج نفر بودند: آدم، یعقوب، یوسف، فاطمه، دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله و علی بن الحسین علیهم السّلام. حضرت آدم به قدری در فراق بهشت گریه کرد که اثر اشک نظیر دو جوی، در دو گونه اش باقی ماند. حضرت یعقوب به اندازه ای از فراق یوسف گریه کرد که بینایی اش را از دست داد و به وی گفته شد: «تَاللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضاً أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهالِكِينَ» - . یوسف / ۸۵ - ،

{به خدا قسم تو تا افسرده نشوی یا خودت را نابود نکنی، یوسف را از خاطر نخواهی برد.} حضرت یوسف به قدری برای پدرش یعقوب گریست که سایر زندانیان به ستوه آمدند و به وی گفتند: «یا شب گریه کن و روز ساکت بمان یا روز گریه کن و شب ساکت باش.» یوسف هم با یکی از پیشنهادهای آنها موافقت کرد.

حضرت فاطمه اطهر به اندازه ای از فراق پیغمبر خدا گریه کرد که اهل مدینه خسته و ناراحت شدند و به او گفتند: «صدای گریه های همیشگی ات ما را اذیت می کند. از این روی حضرت زهرا از مدینه خارج می شد، کنار قبر شهدا می رفت و پس از خالی کردن عقده های قلبی اش به مدینه برمی گشت. حضرت علی بن الحسین علیهم السّلام مدت بیست یا چهل سال بر حضرت حسین گریست. هر غذایی که مقابل آن حضرت می گذاشتند، او به گریه می افتاد. کار آن حضرت به جایی رسید که یکی از غلامانش به وی گفت: «یاابن رسول اللّٰه! فدای تو شوم، من می ترسم که خود را (به وسیله کثرت گریه) هلاک گردانی!» فرمود: «قالَ إِنَّما أَشْكُوا بَثِّي وَ حُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ» - . یوسف / ۸۶ - ، {چاره ای نیست، جز اینکه غم و اندوه خود را به خدا شکایت کنم من از خدا چیزهایی می دانم که شما نمی دانید.} هر گاه که به یاد قتلگاه فرزندان فاطمه علیها السّلام می افتم، گریه راه گلویم را سد می کند.»

امالی صدوق همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالي للشيخ الطوسي] الْمُفِيدُ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْوَفَاةُ بَكَى حَتَّى بَلَّتْ دُمُوعُهُ لِحْيَتَهُ فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يُبْكِيكَ فَقَالَ أَبْكِي لِذُرِّيَّتِي وَ مَا تَصْنَعُ بِهِمْ شِرَارُ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي كَأَنِّي بِفَاطِمَةَ بِنْتِي وَ قَدْ ظُلِمَتْ بَعْدِي وَ هِيَ تُنَادِي يَا أَبَتَاهْ فَلَا يُعِينُهَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي فَسَمِعَتْ ذَلِكَ فَاطِمَةُ عليها السلام فَبَكَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لَا تَبْكِينَّ يَا بُنَيَّةِ فَقَالَتْ لَسْتُ أَبْكِي لِمَا يُصْنَعُ بِي مِنْ بَعْدِكَ وَ لَكِنِّي أَبْكِي لِفِرَاقِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهَا أَبْشِرِي يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ بِسُرْعَةِ اللَّحَاقِ بِي فَإِنَّكِ أَوَّلُ مَنْ يَلْحَقُ بِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِي.

**[ترجمه]امالی طوسی: موقعی که وفات پیغمبر عظیم الشأن اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم نزدیک گردید، آن حضرت به قدری گریست که ریش مبارکش تر شد. پرسیدند یا رسول اللّٰه! چرا گریه می کنی؟ فرمود: «برای ذریه و فرزندانم و آن ستم

هایی که بعد از من از دست ستمکاران امتم به آنها می رسد می گریم. به نظرم می رسد که دخترم فاطمه زهرا را می بینم که بعد از من مظلوم واقع شده و هر چه صدا می زند«یا ابتاه!»، هیچ کس از امت من به فریاد او نمی رسد.»

وقتی فاطمه اطهر این مطلب را شنید به گریه افتاد. پیغمبر اکرم به وی فرمود: «ای دختر عزیزم! گریه نکن!» فاطمه گفت: «پدر جان! من برای ظلم هایی که بعد از تو خواهم دید گریه نمی کنم، بلکه از دوری و فراق توست که اشک می ریزم.» پیغمبر اعظم فرمود: «ای دختر محمّد! مژده باد تو را! زیرا در میان اهل بیتم تو اولین کسی هستی که به من ملحق خواهی شد.»

**[ترجمه]

«۳»

صلى الله علیه وآله.[قصص الأنبياء عليهم السلام] الصَّدُوقُ عَنِ السِّنَانِيِّ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ الْبَرْمَكِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلَتْ فَاطِمَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ قَالَ نُعِيَتْ إِلَيَّ نَفْسِي فَبَكَتْ فَاطِمَةُ فَقَالَ لَهَا لَا تَبْكِينَّ فَإِنَّكِ لَا تَمْكُثِينَ مِنْ بَعْدِي إِلَّا اثْنَيْنِ وَ سَبْعِينَ يَوْماً وَ نِصْفَ يَوْمٍ حَتَّى تَلْحَقِي بِي وَ لَا تلحقى [تَلْحَقِينَ] بِي حَتَّى تُتْحَفَيْ بِثِمَارِ الْجَنَّةِ فَضَحِكَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام.

**[ترجمه]قصص الأنبياء: از ابن عباس نقل می کند که گفت: «فاطمه زهرا علیها السّلام در ایام بیماری رسول خدا و پیش از رحلت ایشان، به حضور آن حضرت مشرف شد. پیامبر خدا فرمود: «اجل من فرا رسیده است.» حضرت زهرا به گریه افتاد. رسول اکرم فرمود: «گریه نکن! زیرا تو بعد از من بیشتر از هفتاد و دو روز و نصفی زنده نخواهی بود و به من ملحق خواهی شد. وقتی هم که به من ملحق شوی، از میوه های بهشتی به عنوان تحفه به تو عطا می شود.» فاطمه اطهر پس از شنیدن این بشارت خندان شد!

**[ترجمه]

«۴»

یج، [الخرائج و الجرائح] قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: إِنَّ فَاطِمَةَ مَكَثَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خَمْسَةً وَ سَبْعِينَ يَوْماً وَ كَانَ دَخَلَهَا حُزْنٌ شَدِيدٌ عَلَى أَبِيهَا وَ كَانَ جَبْرَئِيلُ يَأْتِيهَا وَ يُطَيِّبُ نَفْسَهَا وَ يُخْبِرُهَا عَنْ أَبِيهَا وَ مَكَانِهِ فِي الْجَنَّةِ وَ يُخْبِرُهَا مَا يَكُونُ بَعْدَهَا فِي ذُرِّيَّتِهَا وَ كَانَ عَلِيٌّ يَكْتُبُ ذَلِكَ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از صادق آل محمّد صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «حضرت فاطمه بعد از پدر بزرگوارش به مدت هفتاد و پنج روز زنده بود و در این مدت از فراق پدر خود، دچار غم و اندوه شدیدی شده بود. جبرئیل نزد آن بانو می آمد، او را تسلی می داد و او را از پدر و از مکان پدرش که در بهشت است آگاه می کرد. بعلاوه او را از مصائبی که فرزندانش بعدا به آن دچار شدند با خبر می کرد. حضرت امیر نیز این گونه مطالب را می نوشت.

**[ترجمه]

«۵»

قب (۱)،

[المنـاقب لابـن شـهرآشوب]: دَخَلَتْ أُمُّ سَلَمَةَ عَلَى فَاطِمَةَ علیها السلام فَقَالَتْ لَهَا كَيْفَ أَصْبَحْتِ عَنْ لَيْلَتِكِ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَتْ أَصْبَحْتُ بَيْنَ كَمَدٍ وَ كَرْبٍ فُقِدَ النَّبِيُّ وَ ظُلِمَ الْوَصِيُّ هُتِكَ وَ اللَّهِ حِجَابُهُ مَنْ أَصْبَحَتْ إِمَامَتُهُ مَقْبَضَةً عَلَى غَيْرِ

ص: ۱۵۶

۱- ۱. فی المطبوعه شی و هو سهو لا يناسب تفسير العيّاشيّ و انما يوجد فی المناقب ج ۲ ص ۲۰۳.

مَا شَرَعَ اللَّهُ فِي التَّنْزِيلِ وَ سَنَّهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فِي التَّأْوِيلِ وَ لَكِنَّهَا أَحْقَادٌ بَدْرِيَّةٌ وَ تِرَاتٌ أُحُدِيَّةٌ كَانَتْ عَلَيْهَا قُلُوبُ النِّفَاقِ مُكْتَمِنَةً لِإِمْكَانِ الْوُشَاةِ فَلَمَّا اسْتُهْدِفَ الْأَمْرُ أَرْسَلَتْ عَلَيْنَا شَآبِيبَ الْآثَارِ مِنْ مَخِيلَةِ الشِّقَاقِ فَيَقْطَعُ وَتَرَ الْإِيمَانِ مِنْ قِسِيِّ صُدُورِهَا وَ لَبِئْسَ عَلَى مَا وَعَدَ اللَّهُ مِنْ حِفْظِ الرِّسَالَةِ وَ كَفَالَةِ الْمُؤْمِنِينَ أَحْرَزُوا عَائِدَتَهُمْ غُرُورَ الدُّنْيَا بَعْدَ اسْتِنْصَارٍ مِمَّنْ فَتَكَ بِآبَائِهِمْ فِي مَوَاطِنِ الْكَرْبِ وَ مَنَازِلِ الشَّهَادَاتِ.

كان الخبر فى المأخوذ منه مصحفا محرفا و لم أجده فى موضع آخر أصححه به فأوردته على ما وجدته.

**[ترجمه]مناقب: ام سلمه به حضور حضرت فاطمه اطهر مشرف شد و گفت: «یا بنت رسول اللّه! امشب را چگونه صبح کردی؟» فرمود: «شب من با افسردگی و اندوه از دست دادن پدرم و مظلوم شدن شوهرم گذشت. پرده او به خدا سوگند که دریده شد؛ کسی که امامتش گرفته شد بر غیر آنچه خداوند در تنزیل تشریع کرده و پیامبر صلی الله علیه و آله سنّت آن را در تأویل گذاشته است، ولی کینه های بدری و تبعات احدی است که دل های نفاق بر آن کمین کرده بود. چون دروغگویان و نمّامان جاگیر شده بودند و چون امامت را هدف گرفتند، نشانه های آثار آن از ابر نفاق فرو ریخت و کمان ایمان را از سینه سخت آن قطع کرد و طبق وعده ای که خداوند داده که رسالت را حفظ می کند و از مؤمنان کفالت می کند، بدین گونه غرور دنیا را به چنگ آوردند پس از پیروزی بر کسی که در جایگاه های سختی و منزل های شهادت پدران اینان را کشته بود.»

مؤلف: این روایت در کتابی که از آن گرفته شده (مناقب) تحریف شده بود و من این روایت را در جای دیگر نیافتم تا با آن تصحیح کنم، لذا همان گونه که یافته ام آوردم.

**[ترجمه]

«۶»

مِنْ بَعْضِ كُتُبِ الْمَنَاقِبِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى بْنِ مَرْدَوَيْهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَبَّةَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: غَسَلْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله فِي قَمِيصِهِ فَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَقُولُ أَرِنِي الْقَمِيصَ فَإِذَا شَمَّتْهُ غُشِيَ عَلَيْهَا فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَلِكَ غَيَّبْتُهُ.

**[ترجمه]در بعضی از کتب مناقب، از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام نقل شده که فرمود: «من بدن مبارک پیغمبر خدا را با پیراهنش غسل دادم. فاطمه اطهر به من گفت که پیراهن پدرم را به من نشان بده. وقتی پیراهن را بویید از حال رفت .

زمانی که من با این صحنه مواجه شدم، پیراهن رسول خدا را از نظر فاطمه پنهان کردم.»

**[ترجمه]

«۷»

یه (۱)،

[من لا یحضره الفقیه] رُوِیَ: أَنَّهُ لَمَّا قُبِضَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله امْتَنَعَ بِلَالٌ مِنَ الْأَذَانِ قَالَ لَا أُؤَذِّنُ لِأَحَدٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ إِنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام قَالَتْ ذَاتَ یَوْم إِنِّی أَشْتَهِی أَنْ أَسْمَعَ صَوْتَ مُؤَذِّنِ أَبِی علیه السلام بِالْأَذَانِ فَبَلَغَ ذَلِکَ بِلَالًا فَأَخَذَ فِی الْأَذَانِ فَلَمَّا قَالَ اللَّهُ أَکْبَرُ اللَّهُ أَکْبَرُ ذَکَرَتْ أَبَاهَا وَ أَیَّامَهُ فَلَمْ تَتَمَالَکْ مِنَ الْبُکَاءِ فَلَمَّا بَلَغَ إِلَی قَوْلِهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ شَهَقَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ سَقَطَتْ لِوَجْهِهَا وَ غُشِیَ عَلَیْهَا فَقَالَ النَّاسُ لِبِلَالٍ أَمْسِکْ یَا بِلَالُ فَقَدْ فَارَقَتِ ابْنَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الدُّنْیَا وَ ظَنُّوا أَنَّهَا قَدْ مَاتَتْ فَقَطَعَ أَذَانَهُ وَ لَمْ یُتِمَّهُ فَأَفَاقَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ سَأَلَتْهُ أَنْ یُتِمَّ الْأَذَانَ فَلَمْ یَفْعَلْ وَ قَالَ لَهَا یَا سَیِّدَهَ النِّسْوَانِ إِنِّی أَخْشَی عَلَیْکِ مِمَّا تُنْزِلِینَهُ بِنَفْسِکِ إِذَا سَمِعْتِ صَوْتِی بِالْأَذَانِ فَأَعْفَتْهُ عَنْ ذَلِکَ.

۱- ۱. فی النسخه المطبوعه یر و هو سهو و الحدیث یوجد فی الفقیه باب الاذان.فراجع.

**[ترجمه]من لا يحضره الفقيه: روايت شده كه وقتى پيغمبر خدا از دنيا رحلت كرد، بلال از اذان گفتن خوددارى كرد و گفت: «من بعد از پيامبر اسلام براى هيچ كس اذان نخواهم گفت.» يک روز فاطمه زهرا فرمود: «من دوست دارم صداى اذان مؤذن پدرم را بشنوم.» وقتى اين سخن به گوش بلال رسيد، مشغول گفتن اذان شد. موقعى كه بلال دو مرتبه گفت «اللّه اكبر»، حضرت زهراى اطهر به ياد روزگار پدرش رسول خدا افتاد و نتوانست جلوى گريه اش را بگيرد. وقتى بلال گفت «اشهد ان محمّدا رسول اللّه»، فاطمه اطهر صيحه اى زد، با صورت به زمين افتادو غش كرد. مردم به بلال گفتند: «از گفتن اذان خوددارى كن! زيرا فاطمه دختر پيغمبر از دنيا رفت.» مردم فكر مى كردند كه فاطمه مرده است. بلال پس از اين اتفاق اذان را قطع كرد و آن را نيمه كاره گذاشت. زمانى كه فاطمه زهرا به هوش آمد، به بلال گفت: «اذان را تمام كن!» ولى بلال نپذيرفت و به حضرت زهرا گفت: «اى بزرگ ترين زنان! من از اينكه تو هر گاه صداى اذان مرا مى شنوى اين چنين ناراحت مى شوى، بيمناكم.» بنابراين حضرت فاطمه عليها السّلام وى را از اين كار معاف كرد.

**[ترجمه]

«۸»

مع، [معانى الأخبار] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَطَّانُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحُسَيْنِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الطَّيِّبِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ حُمَيْدٍ اللَّخْمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُهَلَّبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أُمِّهِ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَتْ: لَمَّا اشْتَدَّتْ عِلَّةُ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ غَلَبَهَا اجْتَمَعَ عِنْدَهَا نِسَاءُ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ فَقُلْنَ لَهَا يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ كَيْفَ أَصْبَحْتِ عَنْ عِلَّتِكِ فَقَالَتْ عليها السلام أَصْبَحْتُ وَ اللَّهِ عَائِفَةً لِدُنْيَاكُمْ قَالِيَةً لِرِجَالِكُمْ لَفَظْتُهُمْ قَبْلَ أَنْ عَجَمْتُهُمْ وَ شَنَئْتُهُمْ بَعْدَ أَنْ سَبَرْتُهُمْ فَقُبْحاً لِفُلُولِ الْحَدِّ وَ خَوَرِ الْقَنَاةِ وَ خَطَلِ الرَّأْيِ وَ بِئْسَ ما قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذابِ هُمْ خالِدُونَ لَا جَرَمَ لَقَدْ قَلَّدْتُهُمْ رِبْقَتَهَا وَ شَنَنْتُ عَلَيْهِمْ غَارَهَا فَجَدْعاً وَ عَقْراً وَ سُحْقاً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ وَيْحَهُمْ أَنَّى زَحْزَحُوهَا عَنْ رَوَاسِي الرِّسَالَةِ وَ قَوَاعِدِ النُّبُوَّةِ وَ مَهْبِطِ الْوَحْيِ الْأَمِينِ وَ الطَّبِينِ بِأَمْرِ الدُّنْيَا وَ الدِّينِ أَلا ذلِكَ هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ وَ مَا نَقَمُوا مِنْ أَبِي الْحَسَنِ نَقَمُوا وَ اللَّهِ مِنْهُ نَكِيرَ سَيْفِهِ وَ شِدَّةَ وَطْئِهِ وَ نَكَالَ وَقْعَتِهِ وَ تَنَمُّرَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ اللَّهِ لَوْ تَكَافُّوا عَنْ زِمَامٍ نَبَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِلَيْهِ لَاعْتَلَقَهُ وَ لَسَارَ بِهِمْ سَيْراً سُجُحاً لَا يَكْلُمُ خِشَاشُهُ وَ لَا يُتَعْتَعُ رَاكِبُهُ وَ لَأَوْرَدَهُمْ مَنْهَلًا نَمِيراً فَضْفَاضاً تَطْفَحُ ضَفَّتَاهُ وَ لَأَصْدَرَهُمْ بِطَاناً قَدْ تَحَيَّرَ بِهِمُ الرَّيُّ غَيْرَ مُتَحَلٍّ مِنْهُ بِطَائِلٍ إِلَّا بِغَمْرِ الْمَاءِ وَ رَدْعِهِ شَرَرَهُ السَّاغِبَ وَ لَفُتِحَتْ عَلَيْهِمْ بَرَكاتٌ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ سَيَأْخُذُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ أَلَا هَلُمَّ فَاسْمَعْ وَ مَا عِشْتَ أَرَاكَ الدَّهْرُ الْعَجَبَ وَ إِنْ تَعْجَبْ فَقَدْ أَعْجَبَكَ الْحَادِثُ إِلَى أَيِّ سِنَادٍ اسْتَنَدُوا وَ بِأَيِّ عُرْوَةٍ تَمَسَّكُوا اسْتَبْدَلُوا الذُّنَابَى وَ اللَّهِ بِالْقَوَادِمِ وَ الْعَجُزَ بِالْكَاهِلِ فَرَغْماً لِمَعَاطِسِ قَوْمٍ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَ لكِنْ لا يَشْعُرُونَ أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى فَما لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

أَمَا لَعَمْرُ إِلَهِكَ لَقَدْ لَقِحَتْ فَنَظِرَةٌ رَيْثَمَا تُنْتِجُ ثُمَّ احْتَلَبُوا طِلَاعَ الْقَعْبِ دَماً عَبِيطاً وَ ذُعَافاً مُمْقِراً هُنَالِكَ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ وَ يُعْرَفُ التَّالُونَ غِبَّ مَا سَنَّ الْأَوَّلُونَ ثُمَّ طِيبُوا عَنْ أَنْفُسِكُمْ أَنْفُساً وَ طَأْمِنُوا لِلْفِتْنَهِ جَأْشاً وَ أَبْشِرُوا بِسَيْفٍ صَارِمٍ وَ هَرْجٍ شَامِلٍ وَ اسْتِبْدَادٍ مِنَ الظَّالِمِينَ يَدَعُ فَيْئَكُمْ زَهِيداً وَ زَرْعَكُمْ حَصِيداً فَيَا حَسْرَتَى لَكُمْ وَ أَنَّى بِكُمْ وَ قَدْ عَمِيَتْ قُلُوبُكُمْ عَلَيْكُمْ أَ نُلْزِمُكُمُوهَا وَ أَنْتُمْ لَهَا كارِهُونَ.

ثُمَّ قَالَ وَ حَدَّثَنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمَعْرُوفُ بِابْنِ مَقْبُرَهَ الْقَزْوِينِيِّ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَنِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ حَسَنِ بْنِ حَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْهَاشِمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ فَاطِمَهَ عليها السلام الْوَفَاهُ دَعَتْنِي فَقَالَ أَ مُنْفِذٌ أَنْتَ وَصِيَّتِي وَ عَهْدِي قَالَ قُلْتُ بَلَى أُنْفِذُهَا فَأَوْصَتْ إِلَيْهِ وَ قَالَتْ إِذَا أَنَا مِتُّ فَادْفِنِّي لَيْلًا وَ لَا تُؤْذِنَنَّ رَجُلَيْنِ ذَكَرْتُهُمَا قَالَ فَلَمَّا اشْتَدَّتْ عِلَّتُهَا اجْتَمَعَ إِلَيْهَا نِسَاءُ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارُ فَقُلْنَ كَيْفَ أَصْبَحْتِ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ عِلَّتِكِ فَقَالَتْ أَصْبَحْتُ وَ اللَّهِ عَائِفَهً لِدُنْيَاكُمْ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ نَحْوَهُ.

قال الصدوق رحمه الله سألت أبا أحمد الحسين بن عبد الله بن سعيد العسكرى عن معنى هذا الحديث فقال أما قولها صلوات الله عليها عائفه إلى آخر ما ذكره (۱) و سنوردها فى تضاعيف ما سنذكره فى شرح الخطبه على اختلاف رواياتها.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از فاطمه دختر امام حسین علیه السّلام روایت کرده است که گوید: آنگاه که بیماری حضرت فاطمه سلام الله علیها دختر رسول خدا سخت شد و بر او چیره گشت، زنان مهاجر و انصار (به قصد عیادت) نزد فاطمه سلام الله علیها گرد آمدند و به او گفتند: «ای دختر رسول خدا! با این بیماری چه می کنی؟» حضرت فرمود: «سوگند به خدا دنیای شما را ناگوار می دانم و با مردانتان بغض و کینه دارم. آنان را به سان لقمه ای که هنوز دندان بر آن ننهاده ای از دهان بیرون افکنده ام و پس از آزمودن آنان، کینه ایشان را به دل گرفته ام. چه زشت است به کندی گراییدن تیزی شمشیر و از کار افتادن نیزه و تزلزل اندیشه. «ما قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذابِ هُمْ خالِدُون» - . مائده / ۸۰ - ، {چه بد است آن خشم الهی که خود برای خویش فراهم آورده اند آنان همیشه در عذاب خواهند بود.}

به ناچار آنان را در بند کارهای زشتشان می دانم و ننگ این رخداد بر آنان است. بردگی، نابودی و نفرین بر قوم ستمگر باد! شگفتا از آنان، چگونه از آنان خلافت را از سنگ پایه های پیامبری و جایگاه وحی و آنکه در امر دنیا و دین، دانا و روشن بود دور ساختند. «أَلا ذلِكَ هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِين» - . زمر / ۱۵ - ، {آری به راستی این زیان فراوان و آشکار است.}

ازابوالحسن علی علیه السّلام چه چیزی را نپسندیدند؟ به خدا سوگند آنان بی پروایی شمشیر ابوالحسن، استواری گام ها، سختی کارزار و خشم خدایی او را خوش نداشتند.

به خدا سوگند، اگر آنان از مرکب خلافتی که پیامبر به علی سپرده بود، دست می کشیدند، وی با آن دمساز می گشت و مردم را نرم و آسان راه می برد، آن گونه که نه بینی شتر خلافت آسیب بیند و نه سوارش به رنج افتد، و مردم را به چشمه همواره جوشان و سرشار و سرریز می رساند و آنان را سیراب باز می گرداند، به گونه ای که شگفت زده می شدند، ولیکن او خود جز به قدر فرو نشاندن آتش تشنگی بر نمی گرفت، کمتر از آنکه او را سیراب کند.

آنگـاه، تحقیقاً برکت هـای آسـمان و زمین برآنـان گشوده می گشت - لیکن اکنون - خداونـد آنان را به زودی در دام کرده های خویش، گرفتار خواهد نمود.

بیـا و بشـنو! که تـا زنـده ای روزگاران تو را به شـگفتی خواهـد انـداخت و حقّاً آن شـگفتی پیامـد این حادثه است. شـگفتا! به کدامین تکیه گاه پیوسـتند و به چه دستاویزی چنگ زده اند. بر جای پیشتازان، سفله گان را نشاندند و وازده گان را جایگزین برجسـتگان کردنـد. بینی گروهی کـه «یَحْسَـبُونَ أَنَّهُمْ یُحْسِـنُونَ صُـنْعاً» - . کهـف / ۱۰۴ - «أَلا إِنَّهُـمْ هُـمُ الْمُفْسِـدُونَ وَ لکِنْ لا یَشْعُرُونَ» - . بقره / ۱۲ - «أَ فَمَنْ یَهْـدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ أَمَّنْ لا یَهِدِّی إِلَّا أَنْ یُهْدی فَما لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُون» - . یونس / ۳۵ - ، {می پندارند کار نیکی به انجام رسانده اند» بر خاک باد. «راستی آنان همان فساد پیشگانند لیکن خود نمی دانند»، «آیا آنکه به حق راه یافته است شایسته رهبری است یا آنکه خود راهبر نیست جز اینکه راه را به او بنمایند؟ چیست شـما را چگونه داوری می کنید؟}

آگاه باش، سوگند به خداوند که تحقیقاً شتر خلافت آبستن حوادث است، دمی درنگ کنید تا فرزندش را به دنیا آورد. آنگاه از پستان شتر خلافت، جامی لبریز از خون تازه و زهری تلخ بدوشند. «یَخْسَرُ الْمُبْطِلُون» - . جاثیه / ۲۷ - ، {آن هنگام است که باطل پیشه گان زیانمند می شوند.} و آیندگان پیامد آنچه را پیشینیان بنیاد نهادند در خواهند یافت.

آنگاه، باید از خود دست بشویند و خود را به فتنه بسـپارند و بر شـما بشارت باد به شمشیری برنده و از هم گسسته ای فراگیر و بیداد ستمگران، که اموالتان را کم ارزش خواهند کرد و کشته شما را خویش درو خواهند کرد.

اندوه بر شما، و با شما چه باید کرد که «أَ نُلْزِمُکُمُوها وَ أَنْتُمْ لَها کارِهُون»، - . هود / ۲۸ -

{امر روشن بر شما مشتبه شده است. آیا می توان حقیقت روشن را بر شما تحمیل کرد با اینکه خود نمی خواهید.}

سخن فاطمه زهرا علیها السّلام خطاب به زنان مهاجر و انصار در اینجا به پایان رسید.

سویـد بن غفله (یکی از راویان این خطابه) گفته است که زنان، پیام زهرا را بر مردان خویش بازگفتنـد. پس گروهی از سـران مهاجر و انصار برای عـذر خواهی به نزد آن حضـرت آمدند و گفتند: «ای سـرور زنان! اگر ابوالحسن علی علیه السّـلام پیش از آنکه ما پیمان خویش را با دیگران محکم سازیم از ما خواسته بود، هرگز از او به دیگری نمی پیوستیم.»

فاطمه زهرا سـلام الله علیها فرمود: «از من دست بداریـد بعـد از این کار زشت جای پوزش نیست و بعـد از کوتاهی کردن شـما جای کاری نیست.» (چه می شود کرد)

آنگاه شـیخ صدوق از علی بن ابی طالب روایت کند که فرمود: چون زمان وفات حضرت زهرا سلام الله علیها فرا رسید، به امام وصیّت کرد و گفت: هنگـامی که من مردم، مرا در شب دفن کن و آن دو مرد را که گفتم با خبر مساز. حضـرت فرمود: وقتی بیماری فاطمه شـدّت گرفت زنان مهاجران و انصار نزد او گرد امدند و از وی پرسـیدند: ای دختر رسول خدا با بیماری ات چه می کنی؟ حضـرت سـلام الله علیها پاسـخ داد: سوگند به خدا نسبت به دنیایتان غضـبناکم .... و بعد مشابه همین روایت را ذکر

کرده است.

شیخ صدوق رحمه الله علیه گوید: از ابا احمد حسین بن عبدالله بن سعید عسکری درباره معنای این روایت پرسیدم. او گفت: امّا گفته حضرت زهرا سلام الله علیها که عألفهً... تا آخر سخنی که شیخ صدوق درباره تفسیر این خطبه نقل می کند.

و ما همه آن سخن را در لابلای شرح خطبه با توجّه به اختلاف روایات آن می آوریم.

**[ترجمه]

«۹»

ج، [الإحتجاج] قَالَ سُوَيْدُ بْنُ غَفَلَةَ: لَمَّا مَرِضَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام الْمَرْضَةَ الَّتِی تُوُفِّيَتْ فِيهَا اجْتَمَعَ إِلَيْهَا نِسَاءُ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ يَعُدْنَهَا فَقُلْنَ لَهَا كَيْفَ أَصْبَحْتِ مِنْ عِلَّتِكِ يَا ابْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ فَحَمِدَتِ اللَّهَ وَ صَلَّتْ عَلَى أَبِيهَا صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَتْ أَصْبَحْتُ وَ اللَّهِ عَائِفَةً لِدُنْيَاكُنَّ قَالِيَةً لِرِجَالِكُنَّ لَفَظْتُهُمْ بَعْدَ أَنْ عَجَمْتُهُمْ

ص: ۱۵۹

۱- ۱. راجع معانی الأخبار ص ۳۵۶، ط مکتبه الصدوق.

وَ شَنَأْتُهُمْ بَعْدَ أَنْ سَبَرْتُهُمْ فَقُبْحاً لِفُلُولِ الْحَدِّ وَ اللَّعِبِ بَعْدَ الْجِدِّ وَ قَرْعِ الصَّفَاهِ وَ صَدْعِ الْقَنَاهِ وَ خَطَلِ الْآرَاءِ وَ زَلَلِ الْأَهْوَاءِ وَ بِئْسَ ما قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَ فِي الْعَذابِ هُمْ خالِدُونَ لَا جَرَمَ لَقَدْ قَلَّدْتُهُمْ رِبْقَتَهَا وَ حَمَّلْتُهُمْ أَوْقَتَهَا وَ شَنَنْتُ عَلَيْهِمْ غَارَهَا فَجَدْعاً وَ عَقْراً وَ بُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ وَيْحَهُمْ أَنَّى زَعْزَعُوهَا عَنْ رَوَاسِي الرِّسَالَهِ وَ قَوَاعِدِ النُّبُوَّهِ وَ الدَّلَالَهِ وَ مَهْبِطِ الرُّوحِ الْأَمِينِ وَ الطَّبِينِ بِأُمُورِ الدُّنْيَا وَ الدِّينِ أَلَا ذلِكَ هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ وَ مَا الَّذِي نَقَمُوا مِنْ أَبِي الْحَسَنِ نَقَمُوا مِنْهُ وَ اللَّهِ نَكِيرَ سَيْفِهِ وَ قِلَّهَ مُبَالاتِهِ بِحَتْفِهِ وَ شِدَّهَ وَطْأَتِهِ وَ نَكَالَ وَقْعَتِهِ وَ تَنَمُّرَهُ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ تَاللَّهِ لَوْ مَالُوا عَنِ الْمَحَجَّهِ اللَّائِحَهِ وَ زَالُوا عَنْ قَبُولِ الْحُجَّهِ الْوَاضِحَهِ لَرَدَّهُمْ إِلَيْهَا وَ حَمَلَهُمْ عَلَيْهَا وَ لَسَارَ بِهِمْ سَيْراً سُجُحاً لَا يَكْلُمُ خِشَاشُهُ وَ لَا يَكِلُّ سَائِرُهُ وَ لَا يُمَلُّ رَاكِبُهُ وَ لَأَوْرَدَهُمْ مَنْهَلًا نَمِيراً صَافِياً رَوِيّاً تَطْفَحُ ضَفَّتَاهُ وَ لَا يَتَرَنَّقُ جَانِبَاهُ وَ لَأَصْدَرَهُمْ بِطَاناً وَ نَصَحَ لَهُمْ سِرّاً وَ إِعْلَاناً وَ لَمْ يَكُنْ يُحَلَّى مِنَ الْغِنَى بِطَائِلٍ وَ لَا يَحْظَى مِنَ الدُّنْيَا بِنَائِلٍ غَيْرَ رَيِّ النَّاهِلِ وَ شُبْعَهِ الْكَلِّ وَ لَبَانَ لَهُمُ الزَّاهِدُ مِنَ الرَّاغِبِ وَ الصَّادِقُ مِنَ الْكَاذِبِ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيْهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ وَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هؤُلاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئاتُ ما كَسَبُوا وَ ما هُمْ بِمُعْجِزِينَ أَلَا هَلُمَّ فَاسْتَمِعْ وَ مَا عِشْتَ أَرَاكَ الدَّهْرُ عَجَباً وَ إِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ لَيْتَ شِعْرِي إِلَى أَيِّ سِنَادٍ اسْتَنَدُوا وَ عَلَى أَيِّ عِمَادٍ اعْتَمَدُوا وَ بِأَيَّهِ عُرْوَهٍ تَمَسَّكُوا وَ عَلَى أَيَّهِ ذُرِّيَّهٍ أَقْدَمُوا وَ احْتَنَكُوا لَبِئْسَ الْمَوْلى وَ لَبِئْسَ الْعَشِيرُ وَ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا اسْتَبْدَلُوا وَ اللَّهِ الذَّنَابَى بِالْقَوَادِمِ وَ الْعَجُزَ بِالْكَاهِلِ فَرَغْماً لِمَعَاطِسِ قَوْمٍ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَ لكِنْ لا يَشْعُرُونَ وَيْحَهُمْ أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى فَما لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ أَمَا لَعَمْرِي لَقَدْ لَقِحَتْ فَنَظِرَهٌ رَيْثَمَا تُنْتَجُ ثُمَّ احْتَلِبُوا مِلْ ءَ الْقَعْبِ دَماً عَبِيطاً وَ ذُعَافاً مُبِيداً هُنَالِكَ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ وَ يُعْرَفُ التَّالُونَ غِبَّ مَا أُسِّسَ الْأَوَّلُونَ

ثُمَّ طِيبُوا عَنْ دُنْيَاكُمْ أَنْفُساً وَ اطْمَئِنُّوا لِلْفِتْنَهِ جَأْشاً وَ أَبْشِرُوا بِسَيْفٍ صَارِمٍ وَ سَطْوَهِ مُعْتَدٍ غَاشِمٍ وَ بِهَرْجٍ شَامِلٍ وَ اسْتِبْدَادٍ مِنَ الظَّالِمِينَ يَدَعُ فَيْئَكُمْ زَهِيداً وَ جَمْعَكُمْ حَصِيداً فَيَا حَسْرَهً لَكُمْ وَ أَنَّى بِكُمْ وَ قَدْ عَمِيَتْ عَلَيْكُمْ أَ نُلْزِمُكُمُوهَا وَ أَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ قَالَ سُوَيْدُ بْنُ غَفَلَهَ فَأَعَادَتِ النِّسَاءُ قَوْلَهَا عليها السلام عَلَى رِجَالِهِنَّ فَجَاءَ إِلَيْهَا قَوْمٌ مِنْ وُجُوهِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ مُعْتَذِرِينَ وَ قَالُوا يَا سَيِّدَهَ النِّسَاءِ لَوْ كَانَ أَبُو الْحَسَنِ ذَكَرَ لَنَا هَذَا الْأَمْرَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نُبْرِمَ الْعَهْدَ وَ نُحَكِّمَ الْعَقْدَ لَمَا عَدَلْنَا عَنْهُ إِلَى غَيْرِهِ فَقَالَتْ عليها السلام إِلَيْكُمْ عَنِّي فَلَا عُذْرَ بَعْدَ تَعْذِيرِكُمْ وَ لَا أَمْرَ بَعْدَ تَقْصِيرِكُمْ.

**[ترجمه]احتجاج: از سوید بن غفله نقل می کند که فرمود: «موقعی که بیماری حضرت زهرای اطهر شدت گرفت، زنان مهاجرین و انصار در اطراف او گرد آمدند و به وی گفتند: «ای دختر رسول خدا! امشب را با بیماری ات چگونه صبح کردی؟» فرمود: «در عین حالی که از دنیای شما بیزارم، دشمن مردان شمایم. من آنان را پس از اینکه آزمایش کردم از نزد خویشتن راندم. من ایشان را بعد از اینکه آزمودم، ملول و محکوم کردم. چقدر قبیح است که تیزی شمشیرشان کند شده و پس از جدّ به بازی گرفتن و کوبیدن سنگ و شکافتن نیزه و تزلزل اندیشه ها و لغزش هوا ها، چه بد آنچه که پیشاپیش برای خود تدارک دیدند، و آن چیز این است که خدای قهار بر آنها خشم گرفت و دائما در عذاب خواهند بود. آنها مقام خلافت را به خود بستند و سنگینی بار آن را بر دوش خود گذاشتند و دامنه غارت های خود را گسترش دادند. افراد ظالم و ستمکار دچار دماغ سوختگی و قطع اعضا و محرومیت خواهند شد. وای بر ایشان که مقام خلافت را از خاندان رسالت، پایه های نبوت و هدایت، مهبط روح الامین و آن کسی که از امور دین و دنیا آگاه بود (یعنی علی علیه السّلام)، غصب و دور کردند.

آگاه باشید! همانا این عمل یک زیانکاری آشکار است. چه چیزی را از ابوالحسن علی علیه السّلام بد دانستند به خدا سوگند از شمشیر او، نهراسیدن از مرگ، جنگاوری بی امان، عقاب و جدال و غضب کردن برای خدای او بدشان می آید. به خدا قسم که اگر آنان بعد از واگذاری مقام خلافت را به علی، از طریق واضح و حق و قبول حجت و برهان روشن منحرف و رویگردان می شدند، علی ایشان را به راه راست و حق راهنمایی و هدایت می کرد و آنان را به آرامش می رساند؛ محل لجام او مجروح نمی شد؛ راننده وی رنج نمی برد؛ سوار او ملول نمی شد؛ علی آنان را به سر چشمه ای می رساند که صاف و گوارا باشد؛ دو طرف آن پر می شد، دو طرف آن گل آلود نمی شد؛ آنها را از پر خوری بازمی داشت؛ در خلوت و جلوت آنان را نصیحت می کرد؛ از دنیا و مادیات آن فایده ای نمی برد؛ از دنیا از چیزی برخوردار نمی شد، مگر به قدری که شخص تشنه آب بنوشد و شخص گرسنه قوت لا یموت برگیرد.

علی شخص زاهد و دروغگو و راستگو را به ایشان معرفی می کرد. خدا می فرماید: «وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيْهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ» - . اعراف / ۹۶ - «وَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هؤُلاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئاتُ ما كَسَبُوا وَ ما هُمْ بِمُعْجِزِينَ» - . زمر / ۵۱ - ، {اگر اهل قریه ها ایمان می آوردند و پرهیزکار می شدند، ما برکات آسمان و زمین را برای ایشان می فرستادیم، ولی افسوس که حق را تکذیب کردند و ما آنان را به جزای اعمال زشت و ناپسندشان رساندیم. در میان این عده آن افرادی که ظلم و ستم کردند، به زودی به جزای اعمال خود خواهند رسید و معجزه و قدرتی هم نخواهند داشت.}

بیا و بشنو! در طول عمرت روزگار مطالب شگفت آوری را به تو نشان خواهد داد! اگر تعجب می کنی، از سخنان آنان تعجب

کن! کاش من می دانستم که ایشان به چه سندی استناد کردند؟ به چه تکیه گاهی اعتماد کردند؟ به چه دستگیره ای چنگ زدند؟ بر علیه چه خاندانی قیام کردند! چه سرپرست و همدم بدی برگزیدند! افراد ظالم بد چیزی را برگزیدند! به خدا قسم که دنباله روان را با پیشتازان عوض کردند و عقب افتادگان را با برآمدگان. سوخته باد دماغ گروهی که گمان می کنند عمل نیکویی انجام دادند! بدانید که ایشان فساد می کنند، ولی نمی دانند. وای بر ایشان! آیا باید از کسی پیروی کرد که مردم را به راه حق راهنمایی می کند یا از پی کسی رفت که نمی تواند بشر را هدایت کند؟

شما را چه شده؟ چگونه قضاوت می کنید؟ به جان خودم قسم که فتنه آنان باردار حوادثی است، در انتظار باشید تا ببینید چه ثمری از آن حاصل می شود. سپس آن را نظیر یک قدح، پر از خون تازه و زهر کشنده کردند. در آن موقع است که طرفداران باطل دچار خسارت خواهند شد و بنیانگذار پیشینیان را خواهند شناخت. سپس از دنیای خود درگذرید و مطمئن باشید که گرفتار فتنه خواهید شد. مژده باد شما را به شمشیری برنده و ظلمی شدید، به فتنه ای عمومی و استبدادی از ستمکاران که اندکی شما را واگذار می کنند، آنگاه هستی شما را به یغما می برد. وا حسرتا بر شما! در کجا هدایت می شوید؟ در صورتی که هدایت از شما رخت بربست. آیا ما می توانیم شما را ملزم و مجبور به راه راست کنیم، در صورتی که شما از راه راست بیزارید؟»

سوید بن غفله گوید: زنان گفته حضرت را بر مردانشان بازگو کردند. دسته ای از شخصیت های مهاجر و انصار نزد حضرت آمده و عذر خواهی کردند و گفتند: «ای سرور زنان! اگر ابوالحسن این موضوع را برای ما پیش از آنکه پیمان را محکم کنیم و عقد وفاداری با دیگران را استحکام بخشین می گفت، ما از او به دیگری رو نمی کردیم.» حضرت زهرا سلام الله علیها فرمود: «از من دور شوید! عذری نمی ماند پس از تقصیر شما و امری نیست پس از کوتاهی شما.»

**[ترجمه]

«۱۰»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْحَفَّارُ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ الدِّعْبِلِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْخَزَّازِ عَنْ أَبِی سَهْلٍ الدَّقَّاقِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ وَ قَالَ الدِّعْبِلِیُّ وَ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ الدَّیْرِیُّ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَهَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلْنَ نِسْوَهٌ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ عَلَی فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَعُدْنَهَا فِی عِلَّتِهَا فَقُلْنَ السَّلَامُ عَلَیْکِ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَیْفَ أَصْبَحْتِ فَقَالَتْ أَصْبَحْتُ وَ اللَّهِ عَائِفَهً لِدُنْیَاکُنَّ قَالِیَهً لِرِجَالِکُنَّ لَفَظْتُهُمْ بَعْدَ إِذْ عَجَمْتُهُمْ وَ سَئِمْتُهُمْ بَعْدَ أَنْ سَبَرْتُهُمْ فَقُبْحاً لِأُفُونِ الرَّأْیِ وَ خَطَلِ الْقَوْلِ وَ خَوَرِ الْقَنَاهِ وَ لَبِئْسَ ما قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ وَ فِی الْعَذابِ هُمْ خالِدُونَ لَا جَرَمَ وَ اللَّهِ لَقَدْ قَلَّدْتُهُمْ رِبْقَتَهَا وَ شَنَنْتُ عَلَیْهِمْ غَارَهَا فَجَدْعاً وَ رَغْماً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِینَ وَیْحَهُمْ أَنَّی زَحْزَحُوهَا عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مَا نَقَمُوا وَ اللَّهِ مِنْهُ إِلَّا نَکِیرَ سَیْفِهِ وَ نَکَالَ وَقْعِهِ وَ تَنَمُّرَهُ فِی ذَاتِ اللَّهِ وَ تَاللَّهِ لَوْ تَکَافُّوا عَلَیْهِ عَنْ زِمَامٍ نَبَذَهُ إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لَاعْتَلَقَهُ ثُمَّ لَسَارَ بِهِمْ سَیْرَهً سُجُحاً فَإِنَّهُ قَوَاعِدُ الرِّسَالَهِ وَ رَوَاسِی النُّبُوَّهِ وَ مَهْبِطُ الرُّوحِ الْأَمِینِ وَ الطَّبِینِ بِأَمْرِ الدِّینِ وَ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ أَلَا ذلِکَ هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِینُ وَ اللَّهِ لَا یَکْتَلِمُ خِشَاشُهُ وَ لَا یُتَعْتَعُ رَاکِبُهُ وَ لَأَوْرَدَهُمْ مَنْهَلًا رَوِیّاً فَضْفَاضاً

تَطْفَحُ ضَفَّتُهُ وَ لَأَصْدَرَهُمْ بِطاناً قَدْ خَثَرَ بِهِمُ الرَّيُّ غَيْرَ مُتَحَلٍّ بِطائِلٍ إِلَّا تَغَمُّرَ النَّاهِلِ وَ رَدْعَ سَوْرَهِ سَغَبٍ وَ لَفُتِحَتْ عَلَيْهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ سَيَأْخُذُهُمُ اللَّهُ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ فَهَلُمَّ فَاسْمَعْ فَما عِشْتَ أَرَاكَ الدَّهْرُ عَجَباً وَ إِنْ تَعْجَبْ بَعْدَ الْحادِثِ فَما بَالُهُمْ بِأَيِّ سَنَدٍ اسْتَنَدُوا أَمْ بِأَيَّهِ عُرْوَةٍ تَمَسَّكُوا لَبِئْسَ الْمَوْلی وَ لَبِئْسَ الْعَشِيرُ وَ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا اسْتَبْدَلُوا الذُّنَابَى بِالْقَوَادِمِ وَ الْحَرُونَ بِالْقَاحِمِ وَ الْعَجُزَ بِالْكَاهِلِ فَتَعْساً لِقَوْمٍ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَ لكِنْ لا يَشْعُرُونَ أَ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدى فَما لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ لَقِحَتْ فَنَظِرَةٌ رَيْثَما تُنْتَجُ ثُمَّ احْتَلَبُوا طِلَاعَ الْقَعْبِ دَماً عَبِيطاً وَ ذُعَافاً مُبِيداً هُنَالِكَ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ وَ يَعْرِفُ التَّالُونَ غِبَّ مَا أَسَّسَ الْأَوَّلُونَ ثُمَّ طِيبُوا بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ أَنْفُسِكُمْ لِفِتَنِهَا ثُمَّ اطْمَئِنُّوا لِلْفِتْنَهِ جَأْشاً وَ أَبْشِرُوا بِسَيْفٍ صَارِمٍ وَ هَرْجٍ دَائِمٍ شَامِلٍ وَ اسْتِبْدَادٍ مِنَ الظَّالِمِينَ فَزَرَعَ فَيْئُكُمْ زَهِيداً وَ جَمْعَكُمْ حَصِيداً فَيَا حَسْرَةً لَهُمْ وَ قَدْ عَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ أَ نُلْزِمُكُمُوها وَ أَنْتُمْ لَها كارِهُونَ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از ابن عباس روایت کرده که گوید: زنان مهاجر و انصار خدمت فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله آمدند و در بیماری اش از او عیادت کردند و گفتند: «سلام بر تو ای دختر رسول خدا! چگونه ای؟»

حضرت فرمود: سوگند به خدا دنیای شما را ناگوار می دانم و با مردانتان بغض و کینه دارم. آنان را به سان لقمه ای که هنوز دندان بر آن ننهاده ای، از دهان بیرون افکنده ام و پس از آزمودن آنان کینه ایشان را به دل گرفته ام.

چه زشت است سستی رأی بودن و تزلزل در گفتار و از کار افتادن نیزه؛ {چه بد است آن خشم الهی که خود برای خویش فراهم آورده اند آنان همیشه در عذاب خواهند بود.}

به ناچار آنان را در بند کارهای زشتشان می دانم و ننگ این رخداد بر آنان است. بردگی، نابودی برای قوم ستمگر باد!

شگفتا از آنان! چگونه آنان خلافت را از ابوالحسن دور ساختند. به خدا سوگند از ابوالحسن تنها بی پروایی شمشیر و سختی کارزار و خشم خدایی او را خوش نداشتند. به خدا سوگند اگر آنان از مرکب خلافتی که پیامبر به علی سپرده بود دست می کشیدند و با علی می شدند، وی با آن دمساز می گشت و آنگاه مردم را نرم و آسان راه می برد، چرا که اوست پایه های نبوّت و سنگ پایه های رسالت و جایگاه روح الامین و آنکه در امر دنیا و دین و آخرت روشن بود. {آری به راستی این زیان فراوان و آشکار است.}

به خدا سوگند بینی شتر خلافت آسیب نمی دید و سوار آن به رنج نمی افتاد و وی مردم را به چشمه سیراب و همواره جوشان و سر ریز وارد می کرد و آنان را سیراب بیرون می آورد، به گونه ای که از سیرابی سنگین شده باشند. ولیکن او خود جز کفی از آب و جز به قدر فرو نشاندن شدّت گرسنگی بر نمی گرفت. آنگاه تحقیقاً برکت های آسمان و زمین برآنان گشوده می گشت. لیکن اکنون خداوند آنان را به زودی در دام کرده های خویش گرفتار خواهد نمود. بیا و بشنو! که تا زنده ای روزگاران تو را به شگفتی خواهد انداخت و حقّاً آن شگفتی پیامد این حادثه است. شگفتا! به کدامین تکیه گاه پیوستند و به چه دستاویزی چنگ زده اند! «لَبِئْسَ الْمَوْلی وَ لَبِئْسَ الْعَشِيرُ وَ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلا» - . حج / ۱۳ - ، {بد سرپرستی و بد گروه همراهی است و بد جایگزینی است برای ستمگران.}

بر جای پیشتازان، سفله گان را نشاندند و چموش عصیانگر را با شجاع آماده عوض کردند و وازده گان را جایگزین برجسته گان کردند. نابود باد گروهی که می پندارند کار نیکی به انجام رسانده اند! راستی آنان همان فساد پیشگانند، لیکن خود نمی دانند {آیا آنکه به حق راه یافته است شایسته رهبری است یا آنکه خود راهبر نیست جز اینکه راه را به او بنمایند؟ چیست شما را چگونه داوری می کنید؟}

تحقیقاً شتر خلافت آبستن حوادث است، درنگ تا فرزندش را به دنیا بیاورد! آنگاه از پستان شتر خلافت جامی لبریز از خون تازه و زهری تلخ بدوشند {آن هنگام است که باطل پیشه گان زیانمند می شوند.} و آیندگان پیامد آنچه را پیشینیان بنیاد نهادند، درخواهند یافت.

آنگاه، باید از خود دست بشویید و خود را به فتنه بسپارید. و بر شما بشارت باد به شمشیری برنده و از هم گسسته ای فراگیر و دائم و بیداد ستمگران، که اموالتان را به ناحق می گیرند و آنچه جمع کردید را درو می سازند.

اندوه بر آنان! {امر روشن بر آنان مشتبه شده. آیا می توان حقیقت روشن را بر شما تحمیل کرد با اینکه خود نمی خواهید.}

**[ترجمه]

بیان

أقول روی صاحب کشف الغمه الروایتین اللتین أوردهما الصدوق عن کتاب السقیفه بحذف الإسناد: و رواه ابن أبی الحدید فی شرح نهج البلاغه عن أحمد بن عبد العزیز الجوهری عن محمد بن زکریا عن محمد بن عبد الرحمن: إلی آخر ما أورده الصدوق و إنما أوردتها مکرره للاختلاف الکثیر بین روایاتها و شده الاعتناء بشأنها و لنشرحها لاحتیاج جل فقراتها إلی الشرح و البیان زیاده علی ما أورده الصدوق و الله المستعان.

قولها علیها السلام عائفه أی کارهه یقال عاف الرجل الطعام یعافه عیافا إذا کرهه و القالیه المبغضه قال تعالی ما وَدَّعَکَ رَبُّکَ وَ ما قَلی (۱) و لفظت الشی ء من فمی أی رمیته و طرحته و العجم العض تقول عجمت العود أعجمه

۱- ۱. الضحی: ۳.

بالضم إذا عضضته و شنأه كمنعه و سمعه أبغضه و سبرتهم أى اختبرتهم فعلى ما فى أكثر الروايات المعنى طرحتهم و أبغضتهم بعد امتحانهم و مشاهده سيرتهم و أطوارهم و على روايه الصدوق المعنى أنى كنت عالمه بقبح سيرتهم و سوء سريرتهم فطرحتهم ثم لما اختبرتهم شنئتهم و أبغضتهم أى تأكد إنكارى بعد الاختبار و يحتمل أن يكون الأول إشاره إلى شناعه أطوارهم الظاهره و الثانى إلى خبث سرائرهم الباطنه.

قولها عليها السلام فقبحا لفلول الحد إلى قولها خالدون قبحا بالضم مصدر حذف فعله إما من قولهم قبحه الله قبحا أو من قبح بالضم قباحه فحرف الجر على الأول داخل على المفعول و على الثانى على الفاعل و الفلول بالضم جمع فل بالفتح و هو الثلمه و الكسر فى حد السيف و حكى الخليل فى العين أنه يكون مصدرا و لعله أنسب بالمقام و حد الشى ء شباته و حد الرجل بأسه و الخور بالفتح و التحريك الضعف و القناه الرمح و الخطل بالتحريك المنطق الفاسد المضطرب و خطل الرأى فساده و اضطرابه.

قولها عليها السلام اللعب بعد الجد أى أخذتم دينكم باللعب و الباطل بعد أن كنتم مجدين فيه آخذين بالحجه.

قولها عليها السلام و قرع الصفاه الصفاه الحجر الأملس أى جعلتم أنفسكم مقرعا لخصامكم حتى قرعوا صفاتكم أيضا قال الجزرى فى حديث معاويه يضرب صفاتها بمعوله و هو تمثيل أى اجتهد عليه و بالغ فى امتحانه و اختباره و منه الحديث لا يقرع لهم صفاه أى لا ينالهم أحد بسوء انتهى.

أقول: لا يبعد أن يكون كنايه عن عدم تأثير حيلتهم بعد ذلك و فلول حدهم كما أن من يضرب السيف على الصفاه لا يؤثر فيها و يفل السيف.

و صدع القناه شقها و السامه الملال و قَالَ الْجَزَرِيُّ فِي حَدِيثِ عَلِيٍّ: إِيَّاكَ وَ مُشَاوَرَةَ النِّسَاءِ فَإِنَّ رَأْيَهُنَّ إِلَى أَفْنٍ.

الأفن النقص و رجل أفن و مأفون أى ناقص العقل و قوله تعالى أَنْ سَخِطَ اللَّهُ هو المخصوص بالذم أو عله الذم و المخصوص محذوف أى لبئس شيئا ذلك لأن كسبهم السخط و الخلود.

قولها علیها السلام لا جرم لقد قلدتهم ربقتها لا جرم کلمه تورد لتحقیق الشی ء و الربقه فی الأصل عروه فی حبل تجعل فی عنق البهیمه أو یدها تمسکها و یقال للحبل الذی تکون فیه الربقه ربق و تجمع علی ربق و رباق و أرباق و الضمیر فی ربقتها راجع إلی الخلافه المدلول علیه بالمقام أو إلی فدک أو حقوق أهل البیت علیهم السلام أی جعلت إثمها لازمه لرقابهم کالقلائد.

قولها و شننت علیهم غارها الشن رش الماء رشا متفرقا و السن بالمهمله الصب المتصل و منه قولهم شنت علیهم الغاره إذا فرقت علیهم من کل وجه.

قولها و حملتهم أوقتها قال الجوهری الأوق الثقل یقال ألقی علیه أوقه و قد أوقته تأویقا أی حملته المشقه و المکروه.

قولها علیها السلام فجدعا و عقرا الجدع قطع الأنف أو الأذن أو الشفه و هو بالأنف أخص و یکون بمعنی الحبس و العقر بالفتح الجرح و یقال فی الدعاء علی الإنسان عقرا له و حلقا أی عقر الله جسده و أصابه بوجع فی حلقه و أصل العقر ضرب قوائم البعیر أو الشاه بالسیف ثم اتسع فیه فاستعمل فی القتل و الهلاک و هذه المصادر یجب حذف الفعل منها و السحق بالضم البعد.

قولها علیها السلام ویحهم أنی زحزحوها عن رواسی الرساله ویح کلمه تستعمل فی الترحم و التوجع و التعجب و الزحزحه التنحیه و التبعید و الزعزعه التحریک و الرواسی من الجبال الثوابت الرواسخ و قواعد البیت أساسه.

قولها علیها السلام و الطبین هو بالطاء المهمله و الباء الموحده الفطن الحاذق.

قولها علیها السلام و ما نقموا من أبی الحسن إلی قولها فی ذات الله و فی کشف الغمه و ما الذی نقموا من أبی الحسن یقال نقمت علی الرجل کضربت و قال الکسائی کعلمت لغه أی عتبت علیه و کرهت شیئا منه و التنکیر الإنکار و التنکر التغیر عن حال یسرک إلی حال تکرهها و الاسم النکیر و ما هنا یحتمل المعنیین و الأول أظهر أی إنکار سیفه فإنه علیه السلام کان لا یسل سیفه إلا لتغییر المنکرات و الوطأه الأخذه الشدیده و الضغطه و أصل الوطء الدوس بالقدم

و يطلق على الغزو و القتل لأن من يطأ الشی ء برجليه فقد استقصی فی هلاكه و إهانته و النكال العقوبه التی تنكل الناس و الوقعه صدمه الحرب و تنمر فلان أی تغير و تنكر و أوعد لأن النمر لا تلقاه أبدا إلا متنكرا غضبان.

قولها فی ذات الله قال الطيبی ذات الشی ء نفسه و حقيقته و المراد ما أضيف إليه و قال الطبرسی فی قوله تعالی وَ أَصْلِحُوا ذاتَ بَيْنِكُمْ كنايه عن المنازعه و الخصومه و الذات هی الخلقه و البنيه يقال فلان فی ذاته صالح أی فی خلقته و بنيته يعنی أصلحوا نفس كل شی ء بينكم أو أصلحوا حال كل نفس بينكم و قيل معناه و أصلحوا حقيقه وصلكم و كذلك معنی اللهم أصلح ذات البين أی أصلح الحال التی بها يجتمع المسلمون انتهی.

أقول: فالمراد بقولها فی ذات الله أی فی الله و لله بناء علی أن المراد بالذات الحقيقه أو فی الأمور و الأحوال التی تتعلق بالله من دينه و شرعه و غير ذلك كقوله تعالی إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذاتِ الصُّدُورِ أی المضمرات التی فی الصدور. قولها عليها السلام و تالله لو مالوا أی بعد أن مكنوه فی الخلافه قولها عليها السلام و تالله لو تكافوا إلی قولها بما كانوا يكسبون التكاف تفاعل من الكف و هو الدفع و الصرف و الزمام ككتاب الخيط الذی يشد فی البره أو الخشاش ثم يشد فی طرفه المقود و قد يسمی المقود زماما و نبذه أی طرحه و فی الصحاح اعتلقه أی أحبه و لعله هنا بمعنی تعلق به و إن لم أجد فيما عندنا من كتب اللغه.

و السجح بضمتين اللين السهل و الكلم الجرح و الخشاش بكسر الخاء المعجمه ما يجعل فی أنف البعير من خشب و يشد به الزمام ليكون أسرع لانقياده و تعتعت الرجل أی أقلقته و أزعجته.

و المنهل المورد و هو عين ماء ترده الإبل فی المراعی و تسمی المنازل التی فی المفاوز علی طرق السفار مناهل لأن فيها ماء قاله الجوهری و قال ماء نمير أی ناجع عذبا كان أو غيره و قال الصدوق نقلا عن الحسين بن عبد الله بن

سعید العسکری النمیر الماء النامی فی الجسد(۱) و قال الجوهری الروی سحابه عظیمه القطر شدیده الوقع و یقال شربت شربا رویا و الفضفاض الواسع یقال ثوب فضفاض و عیش فضفاض و درع فضفاضه و ضفتا النهر بالکسر و قیل و بالفتح أیضا جانباه و تطفح أی تمتلئ حتی تفیض.

و رنق الماء کفرح و نصر و ترنق کدر و صار الماء رونقه غلب الطین علی الماء و الترنوق الطین الذی فی الأنهار و المسیل فالظاهر أن المراد بقولها و لا یترنق جانباه أنه لا ینقص الماء حتی یظهر الطین و الحمأ من جانبی النهر و یتکدر الماء بذلک و بطن کعلم عظم بطنه من الشبع و منه الحدیث تغدو خماصا و تروح بطانا و المراد عظم بطنهم من الشرب.

و تحیر الماء أی اجتمع و دار کالمتحیر یرجع أقصاه إلی أدناه و یقال تحیرت الأرض بالماء إذا امتلأت و لعل الباء بمعنی فی أی تحیر فیهم الری أو للتعدیه أی صاروا حیاری لکثره الری و الری بالکسر و الفتح ضد العطش.

و فی روایه الشیخ قد خثر بالخاء المعجمه و الثاء المثلثه أی أثقلهم من قولک أصبح فلان خاثر النفس أی ثقیل النفس غیر طیب و لا نشیط و حلی منه بخیر کرضی أی أصاب خیرا و قال الجوهری قولهم لم یحل منها بطائل أی لم یستفد منها کثیر فائده و التحلی التزین و الطائل الغناء و المزیه و السعه و الفضل و التغمر هو الشرب دون الری مأخوذ من الغمر بضم الغین المعجمه و فتح المیم و هو القدح الصغیر.

و الناهل العطشان و الریان و المراد هنا الأول و الردع الکف و الدفع و الردعه الدفعه منه و فی جمیع الروایات سوی معانی الأخبار سوره الساغب و فیه شرره الساغب و لعله من تصحیف النساخ و الشرر ما یتطایر من النار و لا

۱- ۱. و فی معانی الأخبار- ط مکتبه الصدوق- ص ۳۵۷- و« النمیر»: الماء النامی فی الحشد. و قال فی ذیله بأنّه الصواب فان الحشد من العین ما لا ینقطع ماؤها.

يبعد أن يكون من الشره بمعنى الحرص.

و سوره الشى ء بالفتح حدته و شدته و السغب الجوع.

و قال الفيروزآبادى الحظوه بالضم و الكسر و الحظه كعده المكانه و الحظ من الرزق و حظى كل واحد من الزوجين عند صاحبه كرضى و النائل العطيه و لعل فيه شبه القلب.

و قال الفيروزآبادى الكافل العائل و الذى لا يأكل أو يصل الصيام و الضامن انتهى.

أقول: يمكن أن يكون هنا بكل من المعنيين الأولين و يحتمل أن يكون بمعنى كافل اليتيم فإنه لا يحل له الأكل إلا بقدر البلغه و حاصل المعنى أنه لو منع كل منهم الآخرين عن الزمام الذى نبذه رسول الله صلى الله عليه و آله و هو تولى أمر الأمه لتعلق به أمير المؤمنين عليه السلام أو أخذه محبا له و لسلك بهم طريق الحق من غير أن يترك شيئا من أوامر الله أو يتعدى حدا من حدوده و من غير أن يشق على الأمه و يكلفهم فوق طاقتهم و وسعهم و لفازوا بالعيش الرغيد فى الدنيا و الآخره و لم يكن ينتفع من دنياهم و ما يتولى من أمرهم إلا بقدر البلغه و سد الخله.

قولها عليها السلام ألا هلم فاسمع فى روايه ابن أبى الحديد ألا هلمن فاسمعن و ما عشتن أراكن الدهر عجبا إلى أى لجإ لجئوا و استندوا و بأى عروه تمسكوا لَبِئْسَ الْمَوْلى وَ لَبِئْسَ الْعَشِيرُ و ل بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا قال الجوهرى هلم يا رجل بفتح الميم بمعنى تعال يستوى فيه الواحد و الجمع و التأنيث فى لغه أهل الحجاز و أهل نجد يصرفونها فيقولون للاثنين هلما و للجمع هلموا و للمرأه هلمى و للنساء هلممن و الأول أفصح و إذا أدخلت عليه النون الثقيله قلت هلمن يا رجل و للمرأه هلمن بكسر الميم و فى التثنيه هلمان للمؤنث و المذكر جميعا و هلمن يا رجال بضم الميم و هلممنان يا نسوه انتهى و على الروايات الأخر الخطاب عام.

قولها و ما عشتن أى أراكن الدهر شيئا عجيبا لا يذهب عجبه و غرابته

ص: ۱۶۷

مده حیاتکن أو یتجدد لکن کل یوم أمر عجیب متفرع علی هذا الحادث الغریب.

و قال الجوهری شعرت بالشی ء أشعر به شعرا أی فطنت له و منه قولهم لیت شعری أی لیتنی علمت و اللجأ محرکه الملاذ و المعقل کالملجأ و لجأت إلی فلان إذا استندت إلیه و اعتضدت به و السناد ما یستند إلیه. و قال الجوهری احتنک الجراد الأرض أی أکل ما علیها و أتی علی نبتها و قوله تعالی حاکیا عن إبلیس لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ (۱) قال الفراء یرید لأستولین علیهم و المراد بالذریه ذریه الرسول صلی الله علیه وآله.

و المولی الناصر و المحب و العشیر الصاحب المخالط المعاشر و ل بِئْسَ لِلظّالِمِينَ بَدَلًا أی بئس البدل من اختاروه علی إمام العدل و هو أمیر المؤمنین علیه السلام.

قولها علیها السلام استبدلوا إلی قولها کیف تحکمون الذنابی بالضم ذنب الطائر و منبت الذنب و الذنابی فی الطائر أکثر استعمالا من الذنب و فی الفرس و البعیر و نحوهما الذنب أکثر و فی جناح الطائر أربع ذنابی بعد الخوافی و هی ما دون الریشات العشر من مقدم الجناح التی تسمی قوادم و الذنابی من الناس السفله و الأتباع.

و الحرون فرس لا ینقاد و إذا اشتدت به الجری وقف و قحم فی الأمر قحوما رمی بنفسه فیه من غیر رویه استعیر الأول للجبان و الجاهل و الثانی للشجاع و العالم بالأمور الذی یأتی بها من غیر احتیاج إلی ترو و تفکر و العجز کالعضد مؤخر الشی ء یؤنث و یذکر و هو للرجل و المرأه جمیعا و الکاهل الحارک و هو ما بین الکتفین و کاهل القوم عمدتهم فی المهمات و عدتهم للشدائد و الملمات و رغما مثلثه مصدر رغم أنفه أی لصق بالرغام بالفتح و هو التراب و رغم الأنف یستعمل فی الذل و العجز عن الانتصار و الانقیاد علی کره و المعاطس جمع معطس بالکسر و الفتح و هو الأنف و قرئ فی الآیه یهدی بفتح الهاء و کسرها و تشدید

۱- ۱. الإسراء: ۶۴.

الدال فأصله يهتدى و بتخفيف الدال و سكون الهاء.

قولها عليها السلام أما لعمر إلهك إلى آخر الخبر و فى بعض نسخ ابن أبى الحديد أما لعمر الله و فى بعضها أما لعمر إلهكن و العمر بالفتح و الضم بمعنى العيش الطويل و لا يستعمل فى القسم إلا العمر بالفتح و رفعه بالابتداء أى عمر الله قسمى و معنى عمر الله بقاؤه و دوامه.

و لقحت كعلمت أى حملت و الفاعل فعلتهم أو فعالهم أو الفتنه أو الأزمنه و النظره بفتح النون و كسر الظاء التأخير و اسم يقوم مقام الإنظار و نظره إما مرفوع بالخبريه و المبتدأ محذوف كما فى قوله تعالى فَنَظِرَةٌ إِلى مَيْسَرَةٍ(۱) أى فالواجب نظره و نحو ذلك و إما منصوب بالمصدريه أى انتظروا أو انظروا نظره قليله و الأخير أظهر كما اختاره الصدوق.

و ريثما تنتج أى قدر ما تنتج يقال نتجت الناقه على ما لم يسم فاعله تنتج نتاجا و قد نتجها أهلها نتجا و أنتجت الفرس إذا حان نتاجها.

و القعب قدح من خشب يروى الرجل أو قدح ضخم و احتلاب طلاع القعب هو أن يمتلئ من اللبن حتى يطلع عنه و يسيل و العبيط الطرى و الذعاف كغراب السم و المقر بكسر القاف الصبر و ربما يسكن و أمقر أى صار مرا و المبيد المهلك و أمضه الجرح أوجعه و غب كل شى ء عاقبته و طاب نفس فلان بكذا أى رضى به من دون أن يكرهه عليه أحد و طاب نفسه عن كذا أى رضى ببذله.

و نفسا منصوب على التميز و فى كتاب ناظر عين الغريبين (۲) طمأنته سكنته فاطمأن و الجأش مهموزا النفس و القلب أى اجعلوا قلوبكم مطمئنه لنزول الفتنه و السيف الصارم القاطع و الغشم الظلم و الهرج الفتنه و الاختلاط و فى روايه ابن أبى الحديد و قرح شامل فالمراد بشمول القرح إما للأفراد

ص: ۱۶۹

۱- ۱. البقره: ۳۹۰.

۲- ۲. كذا فى النسخ المطبوعه و لم أتحققه، فراجع و تحرر.

أو للأعضاء.

و الاستبداد بالشی ء التفرد به و الضمیر المرفوع فی یدع راجع إلی الاستبداد و الفی ء الغنیمه و الخراج و ما حصل للمسلمین من أموال الکفار من غیر حرب و الزهید القلیل و الحصید المحصود و علی روایه زرعکم کنایه عن أخذ أموالهم بغیر حق و علی روایه جمعکم یحتمل ذلک و أن یکون کنایه عن قتلهم و استئصالهم.

و أنی بکم أی و أنی تلحق الهدایه بکم و عمیت علیکم بالتخفیف أی خفیت و التبست و بالتشدید علی صیغه المجهول أی لبست و قرئ فی الآیه بهما.

و الضمائر فیها قیل هی راجعه إلی الرحمه المعبر عن النبوه بها و قیل إلی البینه و هی المعجزه أو الیقین و البصیره فی أمر الله و فی المقام یحتمل رجوعها إلی رحمه الله الشامله للإمامه و الاهتداء إلی الصراط المستقیم بطاعه إمام العدل أو إلی الإمامه الحقه و طاعه من اختاره الله و فرض طاعته أو إلی البصیره فی الدین و نحوها و إلیکم عنی أی کفوا و أمسکوا و قولها بعد تعذیرکم أی تقصیرکم و المعذر المظهر للعذر اعتلالا من غیر حقیقه.

**[ترجمه]مؤلف: صاحب کشف الغمّه هر دو روایتی را که صدوق آورده، از کتاب سقیفه با حذف سند روایت کرده است. و ابن ابی الحدید نیز در شرح نهج البلاغه، از احمد بن عبد العزیز جوهری، از محمد بن زکریا، از محمد بن عبد الرحمن تا پایان آنچه که صدوق آورده را روایت کرده است و تنها ما به این دلیل تکرار این روایات را آورده ایم چون بین روایات، اختلاف بسیار بود و شدید. این روایات مهم بود و این را علاوه بر آنچه صدوق آورده شرح می کنیم، چرا که بیشتر بندهای آن نیاز به شرح و بیان دارد و از خدا کمک می طلبیم.

عائفةً: یعنی «کارهه» (خوش نداشتم). گفته می شود: عاف الرجل الطعام یعافه عیافاً. در زمانی که از آن غذا خوشش نیاید و «قالیه» یعنی «مبغضه» (کینه داشتم). خدای متعال فرمود: «ما ودّعک ربّک و ما قلی»، پروردگارت تو را ترک نکرده و دشمن نداشته است.

و لقطت الشئ من فمی: یعنی آن را انداختم و پرت کردم. و «عجم»: دندان گرفتن. می گویی: «عجمت العود». اعجمه با ضمّه زمانی که آن را دندان بگیری و «شنأه» مانند منعه و سمعه، به معنای أبغضه است، یعنی دشمن داشت او را. و «سبرتهم» یعنی اختبرتهم (آزمودم آنان را). طبق اکثر روایات معنی چنین می شود که: آنان را پرت کردم و دشمن داشتم آنان را پس از آزمودن آنان و دیدن رفتارها و حالاتشان. و طبق روایت شیخ صدوق معنی این است که: من آگاه از زشتی رفتار و بدی باطن آنان بودم. پس آنان را پرت کردم. سپس هنگامی که آنان را آزمودم، با آنان بد شدم و کینه آنان را به دل گرفتم، یعنی پس از آزمایش، انکارم نسبت به رفتارشان موکّد شد.

و احتمال می رود که اوّلی اشاره به زشتی حالات ظاهری آنان باشد و دوّمی به پلیدی باطن درونشان. «فقبحاً لفلول الحدّ» تا «خالدون قبحاً» با ضمّه، مصدر است که فعلش حذف شده. یا از گفته اینان: «قبحه الله قبیحاً» و یا از «قبح» با ضمّه قباحةً، پس حرف جر بنابر اوّل داخل بر مفعول است و بنابر دوّم بر فاعل. و «فلول» با ضمّه جمع فلّ است و آن به معنای «ثلمه» یا سوراخ و

شکستگی در لبه تیز شمشیر است. خلیل در کتاب العین حکایت کرده که مصدر است و شاید این با مورد ما مناسب تر باشد.

و حدّ الشئ: تیزی آن است، «و حدّ الرجل» دلاوری و بی باکی او، و «خور» با فتحه و حرکت، به معنای ضعف است. و «تناه» یعنی نیزه، و «خطل» با حرکت عین الفعل، منطق فاسد و تزلزل است و «خطل الرأی» یعنی فساد و اضطراب و تزلزل رأی است .

اللعب بعد الجدّ: یعنی دینتان را به بازی و باطل گرفتید.

و قرع الصفاه: صفاه به معنای سنگ صاف است، یعنی خودتان را محل کوبیدن دشمنانتان قرار دادید تا آنجا که سنگ صاف شما را نیز کوبیدند. جزری گوید: در حدیث معاویه است که «یضرب صفاتها بمعوله» سنگ صاف او را چکش می کوبید و این تمثیل است، یعنی تلاش کرد و در آزمایش و امتحان آنان مبالغه نمود و از همین معنی است روایت که: «لا ـ یقرع ام صفاه»، یعنی احدی نمی تواند به آنان بدی برساند. پایان.

مؤلف: بعید نیست که این جمله کنایه از عدم تأثیر حیله آنان پس از این و پس از کند شدن تیزی شمشیر آنان باشد، همانگونه که آن کس که با شمشیر بر سنگ صاف می زند، در آن اثری نمی گذارد و شمشیر کند می شود.

و صدع القناه: یعنی شکافتن نیزه، و «سأمه» یعنی ملال. و جزری گوید: در حدیث علی است که «ایاک و مشاوره النّساء فإن رأيهنّ إلى أفن»، از مشورت با زنان بپرهیز، چرا که رأی آنان به سستی و ضعف است. «أفن» یعنی نقص و کاستی و «رجل أفن و مأفون»، یعنی ناقص العقل. و گفته خدای متعال که: «ان سخط الله» مخصوص به ذم است و علّت ذمّ و مخصوص محذوف است، یعنی این گونه بوده: «لبئس شيئاً ذلک لأن كسبهم السخط و الخلود.»

لا ـ جرم لقد قلّدتهم ربقتها: «لا جرم» واژه ای است که برای تثبیت یک شئ می آید و «ربقه» (دستگیره) در آن است. ربق و رباق و ارباق و ضمیر در رتقبها به خلافت برمی گردد که مورد بر آن دلالت دارد یا به فدک یا به حقوق اهل بیت علیهم السّلام، یعنی گناه آن را به گردن آنان قرار می دهم، مانند گرد بندها.

و شننت علیهم غارها: «شنّ» یعنی پاشیدن آب پاشیدن پراکنده و «سنّ» با سین بدون نقطه، به معنای ریختن پیوسته است و از همین است گفته آنان که: «سنّت علیهم الغاره»، زمانی که از هر جهت بر آنان ریخته شود.

و حملتهم اوقتها: جوهری گوید: «اوق» به معنای سنگینی گفته می شود. القی علیه أوقه و نیز تداوقته تأويقاً یعنی سختی و ناخوشایندی بر او باد کردم .

فجدعاً و عقراً: «جدع» بریده شدن بینی یا گوش و یا لب و البنه با بینی مناسب تر است، و نیز به معنای حبس خواهد بود و «عقر» به فتح، جراحت است و در نفرین بر انسان گفته می شود: «عقراً له و حلقاً» یعنی خداوند تن او را مجروح سازد و درد گلو بگیرد. و اصل عقر زدن پاهای شتر یا گوسفند با شمشیر است سپس وسعت پیدا کرده و در کشتن و هلاک شدن به کار رفته است و این مصادر فعلشان باید حذف گردد و سحق با ضمّه، یعنی بعد و دوری.

ویحهم انّی زحزحوها عن رواسی الرساله: «ویح» واژه ای که در رقم ترحم و اظهار همدردی و تعجّب و شگفتی به کار می

رود و «زحزمه» به معنای دور کردن و «زعزمه» حرکت دادن است و «رواسی» از کوه ها، همان کوه های ثابت و راسخ است و «قواعد البیت»، یعنی اساس و پایه های خانه.

طبین: با طاء بدون نقطه به معنای زیرک ماهر است.

و ما نقموا من ابی الحسن تا این گفته که فی ذات الله: در کشف الغمه است: «و ما الذی نقموا من ابی الحسن» گفته می شود «نقمت علی الرجل» مانند ضربت، و کسائی گوید: مانند علمت نیز لغتی است، یعنی بر او عقاب کردم و چیزی از او را خوش نداشتم.

تنکیر: به معنای انکار کردن است.

تنکّر: متغیّر شدن از حالی که توان را خوش نداری و اسم مصدر آن نکیر است و نکیر در اینجا دو معنی را احتمال می دهد و اول روشن تر است یعنی انکار شمشیر او، چرا که او شمشیرش را نمی کشد مگر برای تغییر دادن منکرها.

و طأه: گرفتن سخت و فشار و اصل «مرطی» قدم نهادن است و بر جنگ و کشتار نیز اطلاق می شود. چون کسی که با دو پا روی یک چیز می رود در هلاکت آن و اهانت به آن حدّ نهایت را رفته است.

نکال: به معنی کیفر است که مردم را تکّه تکّه می کند و «وقعه» به معنای آسیب جنگ است. و «تنمّر فلانٌ» یعنی تغیر کرد و انکار یک چیزی را نمود و وعید داد، چون پلنگ را تو همیشه با تنکّر و غضب می بینی .

فی ذات الله: طیبی گوید: ذات شئ خود آن شئ و حقیقت آن است و منظور در اینجا همان چیزی است که ذات به او اضافه شده است. شیخ طبرسی در گفته خدای متعال «و أصلحوا ذات بینکم» گوید: کنایه از منازعه و خصومت است و ذات همان ساختمان است. گفته می شود «فلان فی ذاته صالح»، فلانی در ذاتش صالح است، یعنی در خلقت و ساختمان وجودی اش صالح است، یعنی اصلاح کنید هر چیزی که بین شماست، یعنی اصلاح کنید و همین طور است معنای آن این است که حقیقت ارتباط را اصلاح کنید و همین طور است معنای «اللهم أصلح ذات البین»، یعنی اصلاح کن حالی را که بدان مسلمانان با هم اجتماع می کنند. پایان.

مؤلف: پس منظور از «فی ذات الله» یعنی «فی الله و لله»، درباره خدا و برای خدا. بنا بر اینکه منظور از ذات حقیقت باشد یا در امور و حوالی که متعلّق به خداست مانند دین و شریعت و دیگر چیزها مانند گفته خدای متعال «أنّه علیم بذات الصدور»، یعنی به آنچه در دل ها نهان است آگاه است.

و تالله لومالوا: منظور پس از آنکه امام را در جایگاه خلافت تمکین دهند.

و تالله لو تکافّوا تا آنجا که می گوید: بما کانوا یکسبون: «تکّاف» باب تفاعل از مادّه کفّ است، به معنای دفع کردن و صرف و بازگرداندن. «زمام» مانند کتاب نخی است که در بره و یا چوبی است که در بینی حیوان می کنند بسته می شود و کنار آن افسار بسته می شود و گاهی افسار، زمام نامیده می شود. «نبذه» یعنی «طرحه» یعنی انداخت آن را. در کتاب صحاح آمده:

«اعتلقه» یعنی أحبّه و شاید در اینجا به معنای تعلّق به باشد، یعنی به او می چسبد. گرچه این معنی را در کتاب های لغتی که داریم ندیده ایم.

«سجح» با دو ضمّه، به معنای نرم آسان است. و «کلم» به معنای جراحت و «خشاش» با کسر خاء نقطه دار، چوبی است که در بینی شتر قرار می دهند و زمام به آن بسته می شود تا بهتر شتر را تحت بیاورد، و «تعتعت الرجل» یعنی او را در فشار و تنگنا قرار دادم.

و «منهل» یعنی محل ورود آب و آن چشمه آب است که شتر در چراگاه ها بر آن وارد می شود و منزل هایی که در بیابان ها بر سر راه مسافران قرار دارد، مناهل نامیده می شود، چرا که در آنها آب است، این را جوهری گوید. و نیز گوید: «ماء غیر» یعنی آب گوارا پاکیزه باشد یا نه. شیخ صدوق به نقل از حسین بن عبدالله بن سعید عسکری گوید: «غیر» آبی است که در بدن رشد می کند. و جوهری گوید: روی ابر با باران بزرگ و فرو ریختن سخت و گفته می شود، شربت شرباً رویّاً و فضفاض یعنی گسترده. گفته می شود: ثوب فضفاض و یا فضفاض و درع فضفاضه ضفّتا النهر با کسره و برخی با فتحه، به معنای دو طرف نهر است و «تطفح» یعنی پر می شود، تا آنجا که سر می رود.

و «رنق الماء» مانند فرح و نصر و نیز «ترّنق» یعنی آب کدورت پیدا کرد. و نیز «صار الماء رونقه» یعنی گل بر خاک غالب شد، و «ترنوق» یعنی همان گلی که در نهرها و محل جریان سیل هاست. پس ظاهراً منظور از گفته حضرت که «و لا یترنّق جانباه» این است که آب کم نمی شود تا گل و لای از دو سوی نهر آشکار شود و آب بدان کدر گردد. و «بطن» مانند علم، یعنی شکمش از سیر خوری بزرگ شد و از همین معنی است حدیث «تغذو خماصاً و تروح بطاناً»، صبح با شکم خالی اند و شب با شکم سیر. و منظور در اینجا بزرگی شکم آنان از سیرابی است.

و تحیّر الماء: یعنی آب جمع شد و دور زد مانند فرد متحیّر (که می چرخد) نهایت آن به نزدیک تر آن باز می گردد. و گفته می شود: «تحیّرت الارض بالماء»، زمانی که زمین پر از آب شود و شاید «با» به معنای «فی» است، یعنی سیرابی در آنان متحیّر می شود یا برای تعدیه است، یعنی متحیّر می شوند به دلیل زیادی سیرابی و «ریّ» به کسر و فتح، بر ضدّ عطش است.

و در روایت شیخ است که «قد ختر» با خاء نقطه دار و ثاء سه نقطه، یعنی سنگین کرد آنان را، از این است که گفته شده «اصبح فلان خاثر»، یعنی فلان صبح کرد در حالی که سنگین و بی نشاط و بی حال است. و «حلی منه بخیر» مانند رضی، یعنی به خیری دست یافت. جوهری گوید: گفته اینان که: «لم یحل منها بطائل» یعنی از آن فایده زیادی به دست نیامد.

و «تحلّی» یعنی «تزیّن» و طائل، به معنای غنا و بی نیازی و نهیت و گشایش و فضّل و تغمّر است. و «تغمّر» به معنای نوشیدن آب کمتر از آن مقدار که سیراب شوی، از «غُمَر» گرفته شد و با ضم غین نقطه دار و فتح میم و آن کاسه کوچک است.

و «ناهل» به معنای فرد تشنه و یا فرد سیراب است و در اینجا منظور اولی است. و «ردع» به معنای کشف و بازداشتن است و ردعه به معنای یک بار بازداشتن است، و در همه روایات سوای روایت معانی الاخبار آمده: «سوره الساغب»، ولی در معانی الاخبار آمده: «شرره الساغب» و شاید این از تصحیف ناسخان باشد. و «شرر» آتشی که بالا می رود است و بعید نیست که از

«شره» به معنای حرص باشد. و «سوره الشئ» با فتحه، تیزی و سختی آن است و «سغب» به معنای گرسنگی است.

فیروز آبادی گوید: «خطوه» با ضـمّه و کسره و خطه مانند عده مکانت و بهره ورزی است، و «خطی کلّ واحد من الزوجین عند صاحبه» ماننـد رضـی، یعنی هر کـدام از مرد و زن نزد دیگری بهره منـد شدنـد، و «نائل» یعنی «عطیّه» و شایـد در آن شـبه قلبی باشد.

فیروز آبـادی گویـد: «کافـل» یعنی «عائل» (کسـی که عائله و خانواده دارد) و نیز کافل کسـی است که نمی خورد یا کسـی که روزه اش را پیوسته می کند و نیز به معنای ضامن است. پایان.

مؤلـف: کافـل ممکن است در اینجـا به هر یـک از دو معنی اوّل باشـد، و ممکن است به معنـای کافـل یـتیم باشـد، چـون برای خوردن جز به انـدازه زنـده بمانـد جـایز نیست و نتیجه معنـای این است که اگر هر یـک مردم دیگران را از زمـانی که پیامبر به امیرالمؤمنان علیه السّـلام واگذار کرده بود، باز می داشتند، که این زمام، همان زمام تولی امور امّت است، هرآیینه امیرالمؤمنان علیه السّـلام به آن می چسبید یا آن را با محبّت می گرفت و مردم را به راه حق می برد، بدون اینکه چیزی از اوامر الهی را رها کند و یا از حدی از حدود الهی تعدّی نماید، و باز بدون اینکه بر امّت سخت بگیرد و چیزی ما فوق طاقت و وسع آنان بر آنان تحمیل نمایـد، مردم به زنـدگی خوش و خوبی در دنیا و آخرت دست می یافتنـد و خود حضـرت از دنیای مردم و از ولایت بر آنان به اندازه زنده بماند و گرسنگی اش را سدّ کند بهره نمی برد .

ألا هلّم فاسـمع: در روایت ابن ابی الحدید آمده: «ألا هلّمنّ فاسـمعن و ما عشتنّ اراکنّ الدهر عجباً الی ایّ لجأ لجأوا واستندوا و بـأیّ عروه تمسّـکوا لبئس المولی و لبئس العشیر و لبئس للظـالمین بـدلاً.» جوهری گویـد: «هلّم یـا رجل» به فتـح میم، به معنای «تعـال» یعنی بیا است و مفرد و جمع و تـذکیر و تأنیث در آن یکسان است. در لغت اهل حجاز و اهل نجـد، هلّم را صـرف می کننـد و خطاب به دو نفر می گویند هلّما و خطاب به جمع می گویند هلّموا و به زن می گویند هلّی و به زنان می گویند هلّمنّ با کسر میم و در تثنیه هلّمان برای مؤنث و مذکّر و نیز می گویند هلمُنَّ یا رجال با ضمّه میم و هلمنانّ یا نسوه. پایان.

و طبق روایات دیگر خطاب عمومی است.

و ما عشـتّن: یعنی روزگار شگفت انگیز به شما نشان خواهد داد که در مدّت حیات شگفتی و غرابت آن از بین نرود و یا اینکه برای شما هر روز امر عجیبی که مترتّب برای حادثه غریب است تجدید می شود.

جوهری گوید: «شـعرت بالشی» أشعر به شعراً یعنی متوجّه آن شدم و از همین معنی است «لیت شعری»، یعنی کاش می دانستم. و «لَجَأ» با حرکت عین الفعل، به معنای پناهگاه و جای بستن است، مانند ملجأ و لجأت الی فلان، زمانی که به او تکیه کنی و از او کمک بگیری، و «سناد» چیزی است که به آن تکیه می شود.

جوهری گویـد: «احتنک الجراد الأرض» یعنی ملخ هر چه بر زمین بود خورد و نابود کرد رولیدنی های زمین را؛ و گفته خدای متعال به حکایت از ابلیس: «لأحتنکنّ ذریّته». فرّا گوید: منظور این است که من بر آنان مسلّط می گردم و منظور از ذرّیه، ذرّیه رسول صلی الله علیه و آله است.

مولی: یعنی یاور و دوست و «عشیر» یعنی رفیقی که با انسان معاشرت و آمیزش دارد، و «لبئس للظالمین بدلاً» یعنی بد جایگزینی است که انتخاب کرده اند و بر امام عادل یعنی امیرالمؤمنان علیه السّلام مقدّم داشته اند.

استبدلوا تـا این گفته که: کیـف تحکمون: «ذنـابی» بـا ضـمّه، دم پرنـده و محـل رویش دم است و ذنـابی در پرنـده بیش از دم استعمال می شود، ولی در مورد اسب و شتر وماننـد این دو «ذنب» بیشتر اسـتعمال می شود (نه ذنـابی) و در بـال پرنـده، چهار ذنـابی که پس از «خوافی» است و خوافی، همـان جلو بال قبل پرهای دهگانه است که «قوادم» نامیـده می شود و ذنابی از مردم پست و دنباله روان هستند.

و «حرون» اسبی است که رام نمی شود و هنگامی که حرکت او شدید و تند می شود، می ایستد. و «قحم فی الأمر قحوماً» یعنی بدون فکر خودش را در آن کار انداخت. اوّلی اسـتعاره از ترسو و جاهل است و دوّمی برای شجاع و عالم به امور است که نیاز به فکر و تأمل ندارد. و «عجز» مانند عضد آخر شی است مؤنث و مذکر است و برای مرد و زن است. و «کامل» همان «حارک» است و آن همان فاصله دو کتف است، و «کاهل القوم» همان مهم ترین آنان در کارها و گروه مورد توجّه آنان در سختی ها و گرفتاری هاست.

و «رغماً» با سه حرکت، مصـدر «رغم انفه» است، یعنی به «رغام»، یعنی خاک چسبید و رغم الانف در ذلّت و عجز از پیروزی و تن دادن به اکراه اسـتعمال می شود. و «معاطس» به کسـره و فتحه و آن بینی است و در آیه این گونه قرائت شده که «یَهِدّی» با فتح ها و کسر آن و تشدید دال که اصلش یهتدی بوده و نیز با تخفیف دال و سکون هاء.

اما لعمر الهک تا پایان روایت: در بعضـی نسخه های ابن ابی الحدید آمده، اما «لعمر الله» و در برخی «اما لعمر الهکنّ»، و «عمر» با فتـح و ضم، به معنای زنـدگی طولانی است و در مورد قسم تنها عمر با فتحه به کار گرفته می شود. و رفع عمر بنابر ابتدائیت است، یعنی عمر الله قسمی و معنای عمر الله همان بقا و دوام خداست.

و «لقحت»ماننـد علمت، یعنی «حلمت» (بـار گرفت) و فاعل آن همان فعلتهم یا فعالهم و یا فتنه و یا ازمنه است. و «نظره» با فتح نون و کسـر خاء، به معنای تأخیر است و نظره اسمی است که به جای انظار = مهلت دادن می نشیند و نظره یا مرفوع است بنا بر خبریّت و مبتـداء محـذوف است، مثل آیه قرآن که «فنظره الی میسـره»، یعنی واجب مهلت دادن و ماننـد آن است و یا منصوب است بنـا بر مصـدریّت، یعنی انتظروا یـا انظروا نظره قلیله و احتمـال اخیر روشن تر است، همان گونه که شـیخ صـدوق همین را انتخاب کرده است .

و ریثما تنتـج: یعنی به اندازه ای که نتیجه دهد. گفته می شود «نتجت الناقه» به صـیغه مجهول تنتج نتاجاً و قد نتجها اهلها نتجاً و أنتجت الفرس زمانی که زاییدن آن فرا رسد.

و «قعب» ظرفی چوبی است که سـیراب می کنـد مرد را یا ظرفی درشت است، و «احتلاب طلاع القعب» این است که این ظرف از شـیر پر شود، تـا آنجـا که از ظرف بیرون زنـد و جاری کرد. و «عبیط» یعنی تازه و «ذعاف» ماننـد غراب، یعنی سمّ و «مقر» با کسـر قـاف، یعنی صبر (مـادّه تلخی است) و چه بسـا ساکن می شود. و «أمقر» یعنی تلـخ شـد، و «مبیـد» یعنی مهلک، و «أمضّه

الجرح» یعنی جراحت او را به درد آورد. و «غبّ کلّ شیء» همان عاقبت آن است و «طاب نفس فلان بکذا» یعنی به آن راضی شد، بدون اینکه احدی او را مجبور به آن کند، و «طاب نفسه عن کذا» یعنی خوشنود شد و اینکه آن را ببخشد.

و «نفساً» منصوب است بنا بر اینکه تمیز باشد، و در کتاب ناظر عین الغریبین آمده: «طأمنته» یعنی او را آرام کردم و پس آرام گرفت، و «جأش» با همزه، به معنای نفس و قلب است.ر یعنی دل هایتان را برای نزول فتنه آرام قرار دهید. و «سیف صارم» یعنی شمشیر برنده و «غشم» یعنی ظلم و هرج یعنی فتنه و بهم ریختگی و در روایت ابن ابی الحدید است که و قرح شامل منظور از شمول قرح یا شمول آن نسبت به افراد است یا نسبت به اعضاء.

و استبداء به شئ همان تفرّد به آن است و ضمیر مرفوع در «یدع» به استبداد بر می گردد. و فتی همان غنیمت، خراج و آنچه از اموال کافران بدون جنگ برای مسلمین فراهم می شود.

«زهید» یعنی کم، «حصید» یعنی درد شده و طبق نقلی آمده: «زرعکم» که کنایه از گرفتن اموال آنان به ناحق است. و طبق نقل «جمعکم» همین معنی نیز احتمال می رود و باز اینکه کنایه از کشتن آنان و نابود کردن آنان باشد.

«و أنّی بکم» یعنی چگونه هدایت به شما برسد، و «عمیت علیکم» با تخفیف، بر شما مخفی شد و مشتبه گردید و با تشدید، به صیغه مجهول یعنی مشتبه گردانیده شد و بر شما و در آیه به هر دو گونه قرائت شده است .

و ضمائر آیه گفته شده که به رحمت برمی گردد، همان رحمتی که عبارت از نبوّت است و گفته شده به بیّنه که همان معجزه است برمی گردد یا به یقین یا به بصیرت در امر خدا. و در مورد روایت می تواند به رحمت خدا که شامل امامت و هدایت به راه مستقیم با طاعت از امام عادل یا به امامت صفّه و طاعت کسی که خداوند او را انتخاب نموده و طاعت او را واجب کرده یا به بصیرت در دین و مانند آن برگردد.

و «الیکم عنّی» یعنی دست نگه دارید و امساک کنید و «بعد تعذیرکم»، یعنی پس از شما، و «معذر» چیزی است که عذر را به بهانه ابراز می کند، بدون اینکه حقیقت داشته باشد.

**[ترجمه]

«۱۱»

کِتَابُ دَلَائِلِ الْإِمَامَهِ لِلطَّبَرِیِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ بْنِ مُوسَی التَّلَّعُکْبَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام عَنْ أَحْمَدَ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُبِضَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام فِی جُمَادَی الْآخِرَهِ یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ لِثَلَاثٍ خَلَوْنَ مِنْهُ سَنَهَ إِحْدَی عَشْرَهَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ کَانَ سَبَبُ وَفَاتِهَا أَنَّ قُنْفُذاً مَوْلَی عُمَرَ لَکَزَهَا بِنَعْلِ السَّیْفِ بِأَمْرِهِ فَأَسْقَطَتْ مُحَسِّناً وَ مَرِضَتْ مِنْ ذَلِکَ مَرَضاً شَدِیداً وَ لَمْ تَدَعْ أَحَداً مِمَّنْ آذَاهَا یَدْخُلُ عَلَیْهَا وَ کَانَ الرَّجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله سَأَلَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صلوات الله علیه أَنْ یَشْفَعَ لَهُمَا إِلَیْهَا فَسَأَلَهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَلَمَّا دَخَلَا عَلَیْهَا قَالا لَهَا کَیْفَ أَنْتِ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ بِخَیْرٍ بِحَمْدِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَتْ لَهُمَا مَا سَمِعْتُمَا النَّبِیَ

يَقُولُ فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَی اللَّهَ قَالا بَلَی قَالَتْ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ آذَیْتُمَانِی قَالَ فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهَا علیها السلام وَ هِیَ سَاخِطَهٌ عَلَیْهِمَا قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّام وَ رُوِیَ أَنَّهَا قُبِضَتْ لِعَشْرٍ بَقِینَ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ وَ قَدْ کَمَلَ عُمُرُهَا یَوْمَ قُبِضَتْ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ خَمْساً وَ ثَمَانِینَ یَوْماً بَعْدَ وَفَاهِ أَبِیهَا فَغَسَلَهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ لَمْ یَحْضُرْهَا غَیْرُهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ زَیْنَبُ وَ أُمُّ کُلْثُوم وَ فِضَّهُ جَارِیَتُهَا وَ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَیْسٍ وَ أَخْرَجَهَا إِلَی الْبَقِیعِ فِی اللَّیْلِ وَ مَعَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ صَلَّی عَلَیْهَا وَ لَمْ یَعْلَمْ بِهَا وَ لَا حَضَرَ وَفَاتَهَا وَ لَا صَلَّی عَلَیْهَا أَحَدٌ مِنْ سَائِرِ النَّاسِ غَیْرُهُمْ وَ دَفَنَهَا بِالرَّوْضَهِ وَ عَمَّی مَوْضِعَ قَبْرِهَا وَ أَصْبَحَ الْبَقِیعُ لَیْلَهَ دُفِنَتْ وَ فِیهِ أَرْبَعُونَ قَبْراً جُدُداً وَ إِنَّ الْمُسْلِمِینَ لَمَّا عَلِمُوا وَفَاتَهَا جَاءُوا إِلَی الْبَقِیعِ فَوَجَدُوا فِیهِ أَرْبَعِینَ قَبْراً فَأَشْکَلَ عَلَیْهِمْ قَبْرُهَا مِنْ سَائِرِ الْقُبُورِ فَضَجَّ النَّاسُ وَ لَامَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ قَالُوا لَمْ یُخَلِّفْ نَبِیُّکُمْ فِیکُمْ إِلَّا بِنْتاً وَاحِدَهً تَمُوتُ وَ تُدْفَنُ وَ لَمْ تَحْضُرُوا وَفَاتَهَا وَ الصَّلَاهَ عَلَیْهَا وَ لَا تَعْرِفُوا قَبْرَهَا ثُمَّ قَالَ وُلَاهُ الْأَمْرِ مِنْهُمْ هَاتُمْ مِنْ نِسَاءِ الْمُسْلِمِینَ مَنْ یَنْبُشُ هَذِهِ الْقُبُورَ حَتَّی نَجِدَهَا فَنُصَلِّیَ عَلَیْهَا وَ نَزُورَ قَبْرَهَا فَبَلَغَ ذَلِکَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَخَرَجَ مُغْضَباً قَدِ احْمَرَّتْ عَیْنَاهُ وَ دَرَّتْ أَوْدَاجُهُ وَ عَلَیْهِ قَبَاهُ الْأَصْفَرُ الَّذِی کَانَ یَلْبَسُهُ فِی کُلِّ کَرِیههٍ وَ هُوَ مُتَوَکِّئٌ عَلَی سَیْفِهِ ذِی الْفَقَارِ حَتَّی وَرَدَ الْبَقِیعَ فَسَارَ إِلَی النَّاسِ النَّذِیرُ وَ قَالُوا هَذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ قَدْ أَقْبَلَ کَمَا تَرَوْنَهُ یُقْسِمُ بِاللَّهِ لَئِنْ حُوِّلَ مِنْ هَذِهِ الْقُبُورِ حَجَرٌ لَیَضَعَنَّ السَّیْفَ عَلَی غَابِرِ الْآخِرِ فَتَلَقَّاهُ عُمَرُ وَ مَنْ مَعَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ قَالَ لَهُ مَا لَکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ وَ اللَّهِ لَنَنْبُشَنَّ قَبْرَهَا وَ لَنُصَلِّیَنَّ عَلَیْهَا فَضَرَبَ عَلِیٌّ علیه السلام بِیَدِهِ إِلَی جَوَامِعِ ثَوْبِهِ فَهَزَّهُ ثُمَّ ضَرَبَ بِهِ الْأَرْضَ وَ قَالَ لَهُ یَا ابْنَ السَّوْدَاءِ أَمَّا حَقِّی فَقَدْ تَرَکْتُهُ مَخَافَهَ أَنْ یَرْتَدَّ النَّاسُ عَنْ دِینِهِمْ وَ أَمَّا قَبْرُ فَاطِمَهَ فَوَ الَّذِی نَفْسُ عَلِیٍّ بِیَدِهِ لَئِنْ رُمْتَ وَ أَصْحَابُکَ شَیْئاً مِنْ ذَلِکَ لَأَسْقِیَنَّ الْأَرْضَ مِنْ دِمَائِکُمْ فَإِنْ شِئْتَ فَاعْرِضْ یَا عُمَرُ

فَتَلَقَّاهُ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ بِحَقِّ رَسُولِ اللَّهِ وَ بِحَقِّ مَنْ فَوْقَ الْعَرْشِ إِلَّا خَلَّيْتَ عَنْهُ فَإِنَّا غَيْرُ فَاعِلِينَ شَيْئاً تَكْرَهُهُ قَالَ فَخَلَّى عَنْهُ وَ تَفَرَّقَ النَّاسُ وَ لَمْ يَعُودُوا إِلَى ذَلِكَ.

**[ترجمه]دلائل الامامه: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت فاطمه زهرا علیها السّلام روز سه شنبه، سوم ماه جمادی الثانی سال ۱۱ هجری از دنیا رحلت کرد. علت وفات آن حضرت، همان ضربه ای بود که قنفذ غلام آن مرد به امر او به ایشان وارد آورد. حضرت زهرا به علت آن ضربه، محسن را سقط کرد و به همین دلیل به شدت بیمار شد و اجازه نداد هیچ یک از آن افرادی که وی را اذیت کرده بودند، به حضور او برسند. آن دو نفر که از اصحاب پیامبر خدا بودند، از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام تقاضا کردند که شفاعت آنها را نزد فاطمه کند. وقتی حضرت امیر برای آنان اجازه گرفت و به حضور آن حضرت مشرف شدند، گفتند: «ای دختر پیغمبر خدا! در چه حالی؟» فرمود: «خدای را شکر، خوبم.» آنگاه به ایشان فرمود: «آیا نشنیدید که پیامبر خدا می فرمود «فاطمه بضعه منی، فمن آذاها فقد آذانی، و من آذانی فقد آذی اللّه!؟» یعنی فاطمه پاره ای از تن من است، کسی که او را اذیت کند مرا اذیت کرده و کسی که مرا اذیت کند، خدا را اذیت کرده؟ گفتند چرا. فرمود: «به خدا قسم که شما مرا اذیت کرده اید.» آنها در حالی از نزد فاطمه اطهر خارج شدند که آن بانو سخت بر آنان خشمناک بود.

محمد بن همام می گوید: «روایت شده که حضرت فاطمه اطهر، در روز بیستم ماه جمادی الآخر وفات یافت. عمر آن حضرت هجده سال و هشتاد و پنج روز بود. حضرت امیر علیه السّلام آن بانو را غسل داد. در موقع غسل دادن وی غیر از حضرت امیر، حضرت حسنین، زینب، ام کلثوم، فضه خادمه و اسماء بنت عمیس کسی حضور نداشت. آنگاه جنازه آن بانو را شبانه به همراه حضرت حسین علیهما السّلام به طرف بقیع بردند و بر بدن آن حضرت نماز خواندند. کسی از فوت آن بانو آگاه نشد و جز آن افرادی که گفته شد، هیچ کس از مردم بر بدن آن بانو نماز نخواند. جسد مبارک آن حضرت را در روضه مقدسه دفن و محل قبرش را پنهان کردند. صبح آن شبی که فاطمه زهرا را دفن کردند، اثر چهل قبر جدید در قبرستان بقیع مشاهده می شد .

هنگامی که مسلمانان از رحلت حضرت فاطمه آگاه شدند و به سوی بقیع رفتند، با چهل قبر جدید رو به رو شدند و نتوانستند قبر حضرت زهرا را از میان آن چهل قبر تشخیص دهند. همه مردم از این مصیبت ضجه کردند و یکدیگر را ملامت کردند و گفتند: «پیغمبر شما بیشتر از یک دختر به یادگار نگذاشت. فاطمه رحلت کرد و دفن شد و شما در موقع مردنش حاضر نشدید، نماز بر جنازه اش نگذاشتید و جای قبر او را هم نمی دانید!» آنگاه زعمای قوم گفتند: «گروهی از زنان مسلمان را احضار کنید که این قبرها را بشکافند تا جنازه فاطمه را به دست بیاوریم، بر بدن او نماز بخوانیم و قبرش را زیارت کنیم.»

هنگامی که خبر این توطئه به گوش حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام رسید، آن حضرت با چهره ای خشمناک و چشمانی سرخ و در حالی که رگ های گردنش برآمده بود و قبای زرد رنگی را که در موقع غضب و ناراحتی می پوشید بر تن کرده و بر ذوالفقار تکیه داده بود، آمد تا به بقیع رسید. شخصی در میان مردم رفت و گفت: «این علی بن ابی طالب است که با این حالت آمده است. علی قسم می خورد که اگر یک سنگ از این قبور جابه جا شود، شمشیر را در میان همه شما می گذارد و تا آخرین نفرتان را معدوم می کند.» عمر و یارانش نزد حضرت امیر علیه السّلام رفتند و گفتند: «یا اباالحسن! چه منظوری داری؟ به خدا قسم که ما قبر حضرت فاطمه را می شکافیم و بر جنازه اش نماز می گذاریم.» حضرت امیر لباس های

وی را چسبید، او را از جای برکند و بر زمین کوبید و فرمود: «ای فرزند زن سیاه! من حق (یعنی مقام خلافت) خود را بدین جهت از دست دادم که مبادا مردم از دین خود برگردند. اما درباره قبر فاطمه، به حق آن خدایی که جان علی که در دست قدرت اوست، اگر تو و یارانت با این قبرها کاری کنید، زمین را از خون شما سیراب خواهم کرد. عمر! از این خیال درگذر.»

پس از آن، ابوبکر نزد حضرت امیر آمد و گفت: «یا ابالحسن! تو را به حق پیغمبر اسلام و آن کسی که بالای عرش است قسم می دهم که از عمر دست برداری، زیرا ما از انجام دادن عملی که تو نمی پسندی خودداری می کنیم.» راوی می گوید: «علی علیه السّلام عمر را رها کرد. مردم هم پراکنده شدند و دیگر دنبال این کار را نگرفتند.»

**[ترجمه]

«۱۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ حَمَّوَيْهِ عَنْ أَبِی الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِی خَلِيفَةَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی رَجَاءٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَلْمَى امْرَأَةِ أَبِی رَافِعٍ قَالَتْ: مَرِضَتْ فَاطِمَةُ فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِی مَاتَتْ فِيهِ قَالَتْ هَيِّئِی لِی مَاءً فَصَبَبْتُ لَهَا فَاغْتَسَلَتْ كَأَحْسَنِ مَا كَانَتْ تَغْتَسِلُ ثُمَّ قَالَتِ ائْتِينِی بِثِيَابٍ جُدُدٍ فَلَبِسَتْهَا ثُمَّ أَتَتِ الْبَيْتَ الَّذِی كَانَتْ فِيهِ فَقَالَتِ افْرُشِی لِی فِی وَسَطِهِ ثُمَّ اضْطَجَعَتْ وَ اسْتَقْبَلَتِ الْقِبْلَةَ وَ وَضَعَتْ يَدَهَا تَحْتَ خَدِّهَا وَ قَالَتْ إِنِّی مَقْبُوضَةٌ الْآنَ فَلَا أُكْشَفَنَّ فَإِنِّی قَدِ اغْتَسَلْتُ قَالَتْ وَ مَاتَتْ فَلَمَّا جَاءَ عَلِيٌّ أَخْبَرْتُهُ فَقَالَ لَا تُكْشَفُ فَحَمَلَهَا يَغْسِلُهَا علیها السلام.

**[ترجمه]امالی طوسی: از سلمی زن ابو رافع روایت می کند که گفت: «در آن روزی که وفات حضرت زهرای اطهر نزدیک بود، به من فرمود: «لباس جدیدی برایم بیاور.» وقتی لباس را برایش بردم و او آنها را پوشید، وارد خانه شد و فرمود: «فرش را در میان خانه بینداز.» آنگاه آن بانو رو به قبله خوابید، دست های مبارک خود را زیر گونه مقدسش گذاشت و فرمود: «من الساعه قبض روح می شوم. مبادا لباس من را درآورید، زیرا من بدنم را شستشو داده ام.» این بفرمود و از دنیا رفت.

موقعی که حضرت امیر آمد و من جریان را برایش شرح دادم، فرمود: «آری، مبادا بدن فاطمه باز و بدون لباس باشد. آنگاه آن بزرگوار، جسد زهرای اطهر را برد و غسل داد.»

**[ترجمه]

بيان

لعلها علیها السلام إنما نهت عن كشف العوره و الجسد للتنظيف و لم تنه عن الغسل.

**[ترجمه]شاید حضرت زهرا سلام الله علیها از کشف عورت و کشف بدن برای نظافت نهی کرده اند، ولی از غسل دادن نهی نکرده اند.

**[ترجمه]

«۱۳»

لی، [الأمالی للصدوق] الدَّقَّاقُ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ قَدْ أَثْبَتْنَاهُ فِی بَابِ مَا أَخْبَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله بِظُلْمِ أَهْلِ الْبَیْتِ قَالَ صلی الله علیه وآله.وَ أَمَّا ابْنَتِی فَاطِمَهُ فَإِنَّهَا سَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ مِنَ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ وَ هِیَ بَضْعَهٌ مِنِّی وَ هِیَ نُورُ عَیْنِی وَ هِیَ ثَمَرَهُ فُؤَادِی وَ هِیَ رُوحِیَ الَّتِی بَیْنَ جَنْبَیَّ وَ هِیَ الْحَوْرَاءُ الْإِنْسِیَّهُ مَتَی قَامَتْ فِی مِحْرَابِهَا بَیْنَ یَدَیْ رَبِّهَا جَلَّ جَلَالُهُ زَهَرَ نُورُهَا لِمَلَائِکَهِ السَّمَاءِ کَمَا یَزْهَرُ نُورُ الْکَوَاکِبِ لِأَهْلِ الْأَرْضِ وَ یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَلَائِکَتِهِ یَا مَلَائِکَتِی انْظُرُوا إِلَی أَمَتِی فَاطِمَهَ سَیِّدَهِ إِمَائِی قَائِمَهً بَیْنَ یَدَیَّ تَرْتَعِدُ فَرَائِصُهَا مِنْ خِیفَتِی وَ قَدْ أَقْبَلَتْ بِقَلْبِهَا عَلَی عِبَادَتِی أُشْهِدُکُمْ أَنِّی قَدْ آمَنْتُ شِیعَتَهَا مِنَ النَّارِ وَ إِنِّی لَمَّا رَأَیْتُهَا ذَکَرْتُ مَا یُصْنَعُ بِهَا بَعْدِی کَأَنِّی بِهَا وَ قَدْ دَخَلَ

ص: ۱۷۲

الـذُّلَّ بَيْتَهَا وَ انْتُهِكَتْ حُرْمَتُهَا وَ غُصِبَتْ حَقَّهَا وَ مُنِعَتْ إِرْثَهَا وَ كُسِرَ جَنْبُهَا وَ أَسْقَطَتْ جَنِينَهَا وَ هِيَ تُنَادِي يَا مُحَمَّدَاهْ فَلَا تُجَابُ وَ تَسْتَغِيثُ فَلَا تُغَاثُ فَلَا تَزَالُ بَعْدِي مَحْزُونَةً مَكْرُوبَةً بَاكِيَةً تَتَذَكَّرُ انْقِطَاعَ الْوَحْيِ عَنْ بَيْتِهَا مَرَّةً وَ تَتَذَكَّرُ فِرَاقِي أُخْرَى وَ تَسْتَوْحِشُ إِذَا جَنَّهَا اللَّيْلُ لِفَقْدِ صَوْتِيَ الَّذِي كَانَتْ تَسْتَمِعُ إِلَيْهِ إِذَا تَهَجَّدْتُ بِالْقُرْآنِ ثُمَّ تَرَى نَفْسَهَا ذَلِيلَةً بَعْدَ أَنْ كَانَتْ فِي أَيَّامِ أَبِيهَا عَزِيزَةً فَعِنْدَ ذَلِكَ يُؤْنِسُهَا اللَّهُ تَعَالَى ذِكْرُهُ بِالْمَلَائِكَةِ فَنَادَتْهَا بِمَا نَادَتْ بِهِ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ فَتَقُولُ يَا فَاطِمَةُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفَاكِ عَلى نِساءِ الْعالَمِينَ يَا فَاطِمَةُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ (۱) ثُمَّ يَبْتَدِئُ بِهَا الْوَجَعُ فَتَمْرَضُ فَيَبْعَثُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهَا مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ تُمَرِّضُهَا وَ تُؤْنِسُهَا فِي عِلَّتِهَا فَتَقُولُ عِنْدَ ذَلِكَ يَا رَبِّ إِنِّي قَدْ سَئِمْتُ الْحَيَاةَ وَ تَبَرَّمْتُ بِأَهْلِ الدُّنْيَا فَأَلْحِقْنِي بِأَبِي فَيُلْحِقُهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِي فَتَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يَلْحَقُنِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَتَقْدَمُ عَلَيَّ مَحْزُونَةً مَكْرُوبَةً مَغْمُومَةً مَغْصُوبَةً مَقْتُولَةً فَأَقُولُ عِنْدَ ذَلِكَ اللَّهُمَّ الْعَنْ مَنْ ظَلَمَهَا وَ عَاقِبْ مَنْ غَصَبَهَا وَ ذَلِّلْ مَنْ أَذَلَّهَا وَ خَلِّدْ فِي نَارِكَ مَنْ ضَرَبَ جَنْبَيْهَا حَتَّى أَلْقَتْ وَلَدَهَا فَتَقُولُ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ ذَلِكَ آمِينَ.

**[ترجمه]امـالی صـدوق: از پیغمـبر اکرم روایت می کنـد که فرمود: «فـاطمه دختر من بزرگ ترین زنـان اولین و آخرین اهل جهان است. فاطمه زهرا پاره تن من است. زهرا نور دو چشم من است. زهرا میوه قلب من است که در میان دو پهلویم جا دارد. زهرا روح و جـان من است. زهرا حوریه ای است که به قیـافه انسـان در آمـده. هنگـامی که فاطمه در مقابل پروردگار خود در میان محراب عبادت می ایستد، نور او نظیر نور ستارگان از برای اهل زمین، برای ملائکه آسمان می درخشد. خدای رئوف به ملائکه خـود می گویـد: «ای ملائکه من! به فـاطمه که بزرگ ترین کنیزان من است. نظر کنیـد که چگونه در مقابـل من قرار گرفته است. اعضا و جوارح او از خوف من می لرزد. فاطمه با توجه قلبی مشغول عبادت من شـده است. من شـما را شاهد می گیرم که شیعیان وی را در امان می گذارم.»

سپس پیامبر خـدا فرمود: «هر گاه زهرا را می بینم، به یاد آن سـتم هایی می افتم که بعـد از من در حق او خواهـد شد. گویا می بینم که ذلت داخل خانه وی شـده؛ احترامش را از او سـلب کرده انـد؛ حقش را غصب کرده انـد؛ از دریافت ارث خود ممنوع شده؛ پهلوی او را شکسـته اند؛ جنین وی سقط شده و او فریاد می زند: «یا محمّداه!» ولی کسی به دادش نمی رسد؛ استغاثه می کنـد، ولی کسـی به فریادش نخواهـد رسـید. لـذا بعـد از من همواره محزون و غصه دار می شود و می گرید؛ گاهی به یاد می آورد که وحی از خانه اش قطع شـده، گاهی به یاد جـدایی و دوری از من می افتد. شب ها از اینکه دیگر صدای تلاوت قرآن مرا در نماز شب نمی شـنود، دچار وحشت خواهـد شد. سـپس خویشـتن را که در ایام پدرش عزیزترین افراد بود، ذلیل خواهد دید.

تا اینکه خـدای رئوف ملائکه را مونس فاطمه قرار می دهـد. ملائکه فاطمه را به همان ندایی ندا می کنند که حضـرت مریم را نـدا کردنـد و به وی می گوینـد: {ای فـاطمه! خـدا تو را از میـان زنان جهانیان انتخاب کرده است.} ای فاطمه! «اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِين» - . آل عمران / ۳۷ - ۳۸ - ، {فرمانبردار پروردگار خود باش و با افراد سـجده کننده و رکوع کننـده، ساجـد و راکع باش.} سـپس درد و مرض بر او غلبه خواهـد کرد. آنگاه خدای سـبحان حضـرت مریم را می فرسـتد تا پرستار و مونس فاطمه اطهر باشد. در همین موقع است که زهرا می گوید: «پروردگارا! من از زندگی سیر شده و از مردم دنیا بیزارم. مرا به پـدرم ملحق فرما!» و آنگاه خـدای توانا او را به من ملحق می کند. در میان اهل بیت من، زهرا اولین کسـی اسـت که به من ملحق خواهد شد. فاطمه زهرا در حالی که محزون و غصه دار است، حقش را غصب کرده اند و شـهیدش ساخته اند

بر من وارد خواهـد شـد. من در آن موقع می گویم: «بار خـدایا! هر کسـی را که به فاطمه ظلم کرده لعن کن! آن کسـی را که حق زهرا را غصب کرده عقاب و عذاب کن! آن کسـی را که فاطمه را ذلیل کرده، ذلیل کن! آن کسـی را که ضـربه به پهلوی فاطمه زد تا بچه خود را سقط کرد، در دوزخ جاودانی کن! ملائکه می گویند آمین!»

**[ترجمه]

«۱۴»

لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَبْلَ مَوْتِهِ بِثَلَاثٍ سَلَامٌ عَلَیْکَ یَا أَبَا الرَّیْحَانَتَیْنِ أُوصِیکَ بِرَیْحَانَتَیَّ مِنَ الدُّنْیَا فَعَنْ قَلِیلٍ یَنْهَدُّ رُكْنَاكَ وَ اللَّهُ خَلِیفَتِی عَلَیْکَ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام هَذَا أَحَدُ رُكْنَیَّ الَّذِی قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَلَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام قَالَ عَلِیٌّ هَذَا الرُّكْنُ الثَّانِی الَّذِی قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

مع، [معانی الأخبار] أبی عن سعد عن ابن عیسی عن محمد بن یونس عن حماد: مثله.

ص: ۱۷۳

۱- ۱. آل عمران: ۳۷ و ۳۸.

**[ترجمه]امالی صدوق: از جابر بن عبداللّه روایت می کند که گفت: «سه روز قبل از رحلت پیغمبر معظم اسلام، از آن حضرت شنیدم که به حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرمود: «ای پدر دو نوگل من! سلام بر تو باد! من سفارش دو نوگل دنیوی خود را به تو می کنم و آنها را به تو می سپارم. به زودی تو دو رکن خود را از دست خواهی داد. من تو را به خدا می سپارم.» هنگامی که پیامبر اسلام از جهان رحلت کرد، علی بن ابی طالب فرمود: «این یکی از آن دو رکن من بود که رسول خدا به من خبر داد.» زمانی که حضرت فاطمه زهرا از دنیا رفت، حضرت امیر فرمود: «این هم دومین رکنی بود که پیغمبر خدا خبرش را به من داده بود.»

معانی الاخبار هم همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۵»

أَقُولُ وَجَدْتُ فِی بَعْضِ الْكُتُبِ خَبَراً فِی وَفَاتِهَا علیها السلام فَأَحْبَبْتُ إِیرَادَهُ وَ إِنْ لَمْ آخُذْهُ مِنْ أَصْلٍ یُعَوَّلُ عَلَیْهِ رَوَی وَرَقَهُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَزْدِیُّ قَالَ: خَرَجْتُ حَاجّاً إِلَی بَیْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ رَاجِیاً لِثَوَابِ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ فَبَیْنَمَا أَنَا أَطُوفُ وَ إِذَا أَنَا بِجَارِیَهٍ سَمْرَاءَ وَ مَلِیحَهِ الْوَجْهِ عَذْبَهِ الْكَلَامِ وَ هِیَ تُنَادِی بِفَصَاحَهِ مَنْطِقِهَا وَ هِیَ تَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّ الْكَعْبَهِ الْحَرَامِ وَ الْحَفَظَهِ الْكِرَامِ وَ زَمْزَمَ وَ الْمَقَامِ وَ الْمَشَاعِرِ الْعِظَامِ وَ رَبَّ مُحَمَّدٍ خَیْرِ الْأَنَامِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ الْبَرَرَهِ الْكِرَامِ أَسْأَلُكَ أَنْ تَحْشُرَنِی مَعَ سَادَاتِیَ الطَّاهِرِینَ وَ أَبْنَائِهِمُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ الْمَیَامِینِ أَلَا فَاشْهَدُوا یَا جَمَاعَهَ الْحُجَّاجِ وَ الْمُعْتَمِرِینَ أَنَّ مَوَالِیَّ خِیَرَهُ الْأَخْیَارِ وَ صَفْوَهُ الْأَبْرَارِ وَ الَّذِینَ عَلَا قَدْرُهُمْ عَلَی الْأَقْدَارِ وَ ارْتَفَعَ ذِكْرُهُمْ فِی سَائِرِ الْأَمْصَارِ الْمُرْتَدِینَ بِالْفَخَارِ(۱) قَالَ وَرَقَهُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقُلْتُ یَا جَارِیَهُ إِنِّی لَأَظُنُّكِ مِنْ مَوَالِی أَهْلِ الْبَیْتِ علیهم السلام فَقَالَتْ أَجَلْ قُلْتُ لَهَا وَ مَنْ أَنْتِ مِنْ مَوَالِیهِمْ قَالَتْ أَنَا فِضَّهُ أَمَهُ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ ابْنَهِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهَا وَ عَلَی أَبِیهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِیهَا فَقُلْتُ لَهَا مَرْحَباً بِكِ وَ أَهْلًا وَ سَهْلًا فَلَقَدْ كُنْتُ مُشْتَاقاً إِلَی كَلَامِكِ وَ مَنْطِقِكِ فَأُرِیدُ مِنْكِ السَّاعَهَ أَنْ تُجِیبِینِی مِنْ مَسْأَلَهٍ أَسْأَلُكِ فَإِذَا أَنْتِ فَرَغْتِ مِنَ الطَّوَافِ قِفِی لِی عِنْدَ سُوقِ الطَّعَامِ حَتَّی آتِیَكِ وَ أَنْتِ مُثَابَهٌ مَأْجُورَهٌ فَافْتَرَقْنَا فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنَ الطَّوَافِ وَ أَرَدْتُ الرُّجُوعَ إِلَی مَنْزِلِی جَعَلْتُ طَرِیقِی عَلَی سُوقِ الطَّعَامِ وَ إِذَا أَنَا بِهَا جَالِسَهً فِی مَعْزِلٍ عَنِ النَّاسِ فَأَقْبَلْتُ عَلَیْهَا وَ اعْتَزَلْتُ بِهَا وَ أَهْدَیْتُ إِلَیْهَا هَدِیَّهً وَ لَمْ أَعْتَقِدْ أَنَّهَا صَدَقَهٌ ثُمَّ قُلْتُ لَهَا یَا فِضَّهُ أَخْبِرِینِی عَنْ مَوْلَاتِكِ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ علیها السلام وَ مَا الَّذِی رَأَیْتِ مِنْهَا عِنْدَ وَفَاتِهَا بَعْدَ مَوْتِ أَبِیهَا مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله قَالَ وَرَقَهُ فَلَمَّا سَمِعَتْ كَلَامِی تَغَرْغَرَتْ عَیْنَاهَا بِالدُّمُوعِ ثُمَّ انْتَحَبَتْ نَادِبَهً وَ قَالَتْ یَا وَرَقَهَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ هَیَّجْتَ عَلَیَّ حُزْناً سَاكِناً وَ أَشْجَاناً فِی فُؤَادِی كَانَتْ

۱- ۱. أی لابسین رداء الفخر.

کَامِنَهً فَاسْمَعِ الْآنَ مَا شَاهَدْتُ مِنْهَا علیها السلام.

اعْلَمْ أَنَّهُ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهُ افْتَجَعَ لَهُ الصَّغِیرُ وَ الْکَبِیرُ وَ کَثُرَ عَلَیْهِ الْبُکَاءُ وَ قَلَّ الْعَزَاءُ وَ عَظُمَ رُزْؤُهُ عَلَی الْأَقْرِبَاءِ وَ الْأَصْحَابِ وَ الْأَوْلِیَاءِ وَ الْأَحْبَابِ وَ الْغُرَبَاءِ وَ الْأَنْسَابِ وَ لَمْ تَلْقَ إِلَّا کُلَّ بَاکٍ وَ بَاکِیهٍ وَ نَادِبٍ وَ نَادِبَهٍ وَ لَمْ یَکُنْ فِی أَهْلِ الْأَرْضِ وَ الْأَصْحَابِ وَ الْأَقْرِبَاءِ وَ الْأَحْبَابِ أَشَدَّ حُزْناً وَ أَعْظَمَ بُکَاءً وَ انْتِحَاباً مِنْ مَوْلَاتِی فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ علیها السلام وَ کَانَ حُزْنُهَا یَتَجَدَّدُ وَ یَزِیدُ وَ بُکَاؤُهَا یَشْتَدُّ فَجَلَسَتْ سَبْعَهَ أَیَّامٍ لَا یَهْدَأُ لَهَا أَنِینٌ وَ لَا یَسْکُنُ مِنْهَا الْحَنِینُ کُلُّ یَوْمٍ جَاءَ کَانَ بُکَاؤُهَا أَکْثَرَ مِنَ الْیَوْمِ الْأَوَّلِ فَلَمَّا فِی الْیَوْمِ الثَّامِنِ أَبْدَتْ مَا کَتَمَتْ مِنَ الْحُزْنِ فَلَمْ تُطِقْ صَبْراً إِذْ خَرَجَتْ وَ صَرَخَتْ فَکَأَنَّهَا مِنْ فَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَنْطِقُ فَتَبَادَرَتِ النِّسْوَانُ وَ خَرَجَتِ الْوَلَائِدُ وَ الْوِلْدَانُ وَ ضَجَّ النَّاسُ بِالْبُکَاءِ وَ النَّحِیبِ وَ جَاءَ النَّاسُ مِنْ کُلِّ مَکَانٍ وَ أُطْفِئَتِ الْمَصَابِیحُ لِکَیْلَا تَتَبَیَّنَ صَفَحَاتُ النِّسَاءِ وَ خُیِّلَ إِلَی النِّسْوَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ قَامَ مِنْ قَبْرِهِ وَ صَارَتِ النَّاسُ فِی دَهْشَهٍ وَ حَیْرَهٍ لِمَا قَدْ رَهِقَهُمْ وَ هِیَ علیها السلام تُنَادِی وَ تَنْدُبُ أَبَاهُ وَا أَبَتَاهْ وَا صَفِیَّاهْ وَا مُحَمَّدَاهْ وَا أَبَا الْقَاسِمَاهْ وَا رَبِیعَ الْأَرَامِلِ وَ الْیَتَامَی مَنْ لِلْقِبْلَهِ وَ الْمُصَلَّی وَ مَنْ لِابْنَتِکَ الْوَالِهَهِ الثَّکْلَی ثُمَّ أَقْبَلَتْ تَعْثُرُ فِی أَذْیَالِهَا وَ هِیَ لَا تُبْصِرُ شَیْئاً مِنْ عَبْرَتِهَا وَ مِنْ تَوَاتُرِ دَمْعَتِهَا حَتَّی دَنَتْ مِنْ قَبْرِ أَبِیهَا مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا نَظَرَتْ إِلَی الْحُجْرَهِ وَقَعَ طَرْفُهَا عَلَی الْمَأْذَنَهِ فَقَصُرَتْ خُطَاهَا وَ دَامَ نَحِیبُهَا وَ بُکَاهَا إِلَی أَنْ أُغْمِیَ عَلَیْهَا فَتَبَادَرَتِ النِّسْوَانُ إِلَیْهَا فَنَضَحْنَ الْمَاءَ عَلَیْهَا وَ عَلَی صَدْرِهَا وَ جَبِینِهَا حَتَّی أَفَاقَتْ فَلَمَّا أَفَاقَتْ مِنْ غَشْیَتِهَا قَامَتْ وَ هِیَ تَقُولُ رُفِعَتْ قُوَّتِی وَ خَانَنِی جِلْدِی وَ شَمِتَ بِی عَدُوِّی وَ الْکَمَدُ قَاتِلِی یَا أَبَتَاهْ بَقِیتُ وَالِهَهً وَحِیدَهً وَ حَیْرَانَهً فَرِیدَهً فَقَدِ انْخَمَدَ صَوْتِی وَ انْقَطَعَ ظَهْرِی وَ تَنَغَّصَ عَیْشِی وَ تَکَدَّرَ دَهْرِی فَمَا أَجِدُ یَا أَبَتَاهْ بَعْدَکَ أَنِیساً لِوَحْشَتِی وَ لَا رَادّاً لِدَمْعَتِی وَ لَا مُعِیناً لِضَعْفِی فَقَدْ فَنِیَ بَعْدَکَ مُحْکَمُ التَّنْزِیلِ وَ مَهْبِطُ جَبْرَئِیلَ وَ مَحَلُّ مِیکَائِیلَ

انْقَلَبَتْ بَعْدَكَ يَا أَبَتَاهْ الْأَسْبَابُ وَ تَغَلَّقَتْ دُونِيَ الْأَبْوَابُ فَأَنَا لِلدُّنْيَا بَعْدَكَ قَالِيَهٌ وَ عَلَيْكَ مَا تَرَدَّدَتْ أَنْفَاسِی بَاكِيَهٌ لَا يَنْفَدُ شَوْقِی إِلَيْكَ وَ لَا حُزْنِی عَلَيْكَ ثُمَّ نَادَتْ يَا أَبَتَاهْ وَا لُبَّاهْ ثُمَّ قَالَتْ :

إِنَّ حُزْنِی عَلَيْكَ حُزْنٌ جَدِيدٌ*** وَ فُؤَادِی وَ اللَّهِ صَبٌّ عَنِيدٌ

كُلَّ يَوْمٍ يَزِيدُ فِيهِ شُجُونِی*** وَ اكْتِيَابِی عَلَيْكَ لَيْسَ يَبِيدُ

جَلَّ خَطْبِی فَبَانَ عَنِّی عَزَائِی*** فَبُكَائِی كُلَّ وَقْتٍ جَدِيدٌ

إِنَّ قَلْباً عَلَيْكَ يَأْلَفُ صَبْراً*** أَوْ عَزَاءً فَإِنَّهُ لَجَلِيدٌ

ثُمَّ نَادَتْ يَا أَبَتَاهْ انْقَطَعَتْ بِكَ الدُّنْيَا بِأَنْوَارِهَا وَ زَوَتْ زَهْرَتُهَا وَ كَانَتْ بِبَهْجَتِكَ زَاهِرَةً فَقَدِ اسْوَدَّ نَهَارُهَا فَصَارَ يَحْكِی حَنَادِسَهَا رَطْبَهَا وَ يَابِسَهَا يَا أَبَتَاهْ لَا زِلْتُ آسِفَةً عَلَيْكَ إِلَى التَّلَاقِ يَا أَبَتَاهْ زَالَ غُمْضِی مُنْذُ حَقَّ الْفِرَاقُ يَا أَبَتَاهْ مَنْ لِلْأَرَامِلِ وَ الْمَسَاكِينِ وَ مَنْ لِلْأُمَّهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ يَا أَبَتَاهْ أَمْسَيْنَا بَعْدَكَ مِنَ الْمُسْتَضْعَفِينَ يَا أَبَتَاهْ أَصْبَحَتِ النَّاسُ عَنَّا مُعْرِضِينَ وَ لَقَدْ كُنَّا بِكَ مُعَظَّمِينَ فِی النَّاسِ غَيْرَ مُسْتَضْعَفِينَ فَأَيُّ دَمْعَهٍ لِفِرَاقِكَ لَا تَنْهَمِلُ وَ أَيُّ حُزْنٍ بَعْدَكَ عَلَيْكَ لَا يَتَّصِلُ وَ أَيُّ جَفْنٍ بَعْدَكَ بِالنَّوْمِ يَكْتَحِلُ وَ أَنْتَ رَبِيعُ الدِّينِ وَ نُورُ النَّبِيِّينَ فَكَيْفَ لِلْجِبَالِ لَا تَمُورُ وَ لِلْبِحَارِ بَعْدَكَ لَا تَغُورُ وَ الْأَرْضُ كَيْفَ لَمْ تَتَزَلْزَلْ رُمِيتُ يَا أَبَتَاهْ بِالْخَطْبِ الْجَلِيلِ وَ لَمْ تَكُنِ الرَّزِيَّهُ بِالْقَلِيلِ وَ طُرِقْتُ يَا أَبَتَاهْ بِالْمُصَابِ الْعَظِيمِ وَ بِالْفَادِحِ الْمُهُولِ بَكَتْكَ يَا أَبَتَاهْ الْأَمْلَاكُ وَ وَقَفَتِ الْأَفْلَاكُ فَمِنْبَرُكَ بَعْدَكَ مُسْتَوْحَشٌ وَ مِحْرَابُكَ خَالٍ مِنْ مُنَاجَاتِكَ وَ قَبْرُكَ فَرِحٌ بِمُوَارَاتِكَ وَ الْجَنَّهُ مُشْتَاقَهٌ إِلَيْكَ وَ إِلَى دُعَائِكَ وَ صَلَاتِكَ يَا أَبَتَاهْ مَا أَعْظَمَ ظُلْمَهَ مَجَالِسِكَ فَوَا أَسَفَاهْ عَلَيْكَ إِلَى أَنْ أَقْدِمَ عَاجِلًا عَلَيْكَ وَ أُثْكِلَ أَبُو الْحَسَنِ الْمُؤْتَمَنُ أَبُو وَلَدَيْكَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ أَخُوكَ وَ وَلِيُّكَ وَ حَبِيبُكَ وَ مَنْ رَبَّيْتَهُ صَغِيراً وَ وَاخَيْتَهُ كَبِيراً وَ أَحْلَى أَحْبَابِكَ وَ أَصْحَابِكَ إِلَيْكَ مَنْ كَانَ مِنْهُمْ سَابِقاً وَ مُهَاجِراً وَ نَاصِراً وَ الثُّكْلُ شَامِلُنَا وَ الْبُكَاءُ قَاتِلُنَا وَ الْأَسَى لَازِمُنَا ثُمَّ زَفَرَتْ زَفْرَةً وَ أَنَّتْ أَنَّةً كَادَتْ رُوحُهَا أَنْ تَخْرُجَ ثُمَّ قَالَتْ

قَلَّ صَبْرِی وَ بَانَ عَنِّی عَزَائِی*** بَعْدَ فَقْدِی لِخَاتَمِ الْأَنْبِیَاءِ

عَیْنُ یَا عَیْنُ اسْکُبِی الدَّمْعَ سَحّاً*** وَیْکِ لَا تَبْخَلِی بِفَیْضِ الدِّمَاءِ

یَا رَسُولَ الْإِلَهِ یَا خِیَرَهَ اللَّهِ*** وَ کَهْفَ الْأَیْتَامِ وَ الضُّعَفَاءِ

قَدْ بَکَتْکَ الْجِبَالُ وَ الْوَحْشُ جَمْعاً*** وَ الطَّیْرُ وَ الْأَرْضُ بَعْدُ بَکَی السَّمَاءُ

وَ بَکَاکَ الْحَجُونُ وَ الرُّکْنُ وَ الْمَشْ-*** عَرُ یَا سَیِّدِی مَعَ الْبَطْحَاءِ

وَ بَکَاکَ الْمِحْرَابُ وَ الدَّرْسُ*** لِلْقُرْآنِ فِی الصُّبْحِ مُعْلِناً وَ الْمَسَاءِ

وَ بَکَاکَ الْإِسْلَامُ إِذْ صَارَ فِی النَّا***سِ غَرِیباً مِنْ سَائِرِ الْغُرَبَاءِ

لَوْ تَرَی الْمِنْبَرَ الَّذِی کُنْتَ تَعْلُو***هُ عَلَاهُ الظَّلَامُ بَعْدَ الضِّیَاءِ

یَا إِلَهِی عَجِّلْ وَفَاتِی سَرِیعاً***فَلَقَدْ تَنَغَّصَتِ الْحَیَاهُ یَا مَوْلَائِی

قَالَتْ ثُمَّ رَجَعَتْ إِلَی مَنْزِلِهَا وَ أَخَذَتْ بِالْبُکَاءِ وَ الْعَوِیلِ لَیْلَهَا وَ نَهَارَهَا وَ هِیَ لَا تَرْقَأُ دَمْعَتُهَا وَ لَا تَهْدَأُ زَفْرَتُهَا وَ اجْتَمَعَ شُیُوخُ أَهْلِ الْمَدِینَهِ وَ أَقْبَلُوا إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالُوا لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام تَبْکِی اللَّیْلَ وَ النَّهَارَ فَلَا أَحَدٌ مِنَّا یَتَهَنَّأُ بِالنَّوْمِ فِی اللَّیْلِ

عَلَی فُرُشِنَا وَ لَا بِالنَّهَارِ لَنَا قَرَارٌ عَلَی أَشْغَالِنَا وَ طَلَبِ مَعَایِشِنَا وَ إِنَّا نُخْبِرُکَ أَنْ تَسْأَلَهَا إِمَّا أَنْ تَبْکِیَ لَیْلًا أَوْ نَهَاراً فَقَالَ علیه السلام حُبّاً وَ کَرَامَهً فَأَقْبَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام حَتَّی دَخَلَ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام وَ هِیَ لَا تُفِیقُ مِنَ الْبُکَاءِ وَ لَا یَنْفَعُ فِیهَا الْعَزَاءُ فَلَمَّا رَأَتْهُ سَکَنَتْ هُنَیْئَهً لَهُ فَقَالَ لَهَا یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ شُیُوخَ الْمَدِینَهِ یَسْأَلُونِّی أَنْ أَسْأَلَکِ إِمَّا أَنْ تَبْکِینَ أَبَاکِ لَیْلًا وَ إِمَّا نَهَاراً فَقَالَتْ یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا أَقَلَّ مَکْثِی بَیْنَهُمْ وَ مَا أَقْرَبَ مَغِیبِی مِنْ بَیْنِ أَظْهُرِهِمْ فَوَ اللَّهِ لَا أَسْکُتُ لَیْلًا وَ لَا نَهَاراً أَوْ أَلْحَقَ بِأَبِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهَا عَلِیٌّ علیه السلام افْعَلِی یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ مَا بَدَا لَکِ ثُمَّ إِنَّهُ بَنَی لَهَا بَیْتاً فِی الْبَقِیعِ نَازِحاً عَنِ الْمَدِینَهِ یُسَمَّی بَیْتَ الْأَحْزَانِ وَ کَانَتْ إِذَا أَصْبَحَتْ قَدَّمَتِ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ علیهما السلام أَمَامَهَا وَ خَرَجَتْ إِلَی الْبَقِیعِ بَاکِیَهً

فَلَا تَزَالُ بَیْنَ الْقُبُورِ بَاکِیَهً فَإِذَا جَاءَ اللَّیْلُ أَقْبَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِلَیْهَا وَ سَاقَهَا بَیْنَ یَدَیْهِ إِلَی مَنْزِلِهَا وَ لَمْ تَزَلْ عَلَی ذَلِکَ إِلَی أَنْ مَضَی لَهَا بَعْدَ مَوْتِ أَبِیهَا سَبْعَهٌ وَ عِشْرُونَ یَوْماً وَ اعْتَلَّتِ الْعِلَّهَ الَّتِی تُوُفِّیَتْ فِیهَا فَبَقِیَتْ إِلَی یَوْمِ الْأَرْبَعِینَ وَ قَدْ صَلَّی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام صَلَاهَ الظُّهْرِ وَ أَقْبَلَ یُرِیدُ الْمَنْزِلَ إِذَا اسْتَقْبَلَتْهُ الْجَوَارِی بَاکِیَاتٍ حَزِینَاتٍ فَقَالَ لَهُنَّ مَا الْخَبَرُ وَ مَا لِی أَرَاکُنَّ مُتَغَیِّرَاتِ الْوُجُوهِ وَ الصُّوَرِ فَقُلْنَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَدْرِکْ ابْنَهَ عَمِّکَ الزَّهْرَاءَ علیها السلام وَ مَا نَظُنُّکَ تُدْرِکُهَا فَأَقْبَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مُسْرِعاً حَتَّی دَخَلَ عَلَیْهَا وَ إِذَا بِهَا مُلْقَاهٌ عَلَی فِرَاشِهَا وَ هُوَ مِنْ قَبَاطِیِّ مِصْرَ وَ هِیَ تَقْبِضُ یَمِیناً وَ تَمُدُّ شِمَالًا فَأَلْقَی الرِّدَاءَ عَنْ عَاتِقِهِ وَ الْعِمَامَهَ عَنْ رَأْسِهِ وَ حَلَّ أَزْرَارَهُ وَ أَقْبَلَ حَتَّی أَخَذَ رَأْسَهَا وَ تَرَکَهُ فِی حَجْرِهِ وَ نَادَاهَا یَا زَهْرَاءُ فَلَمْ تُکَلِّمْهُ فَنَادَاهَا یَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی فَلَمْ تُکَلِّمْهُ فَنَادَاهَا یَا بِنْتَ مَنْ حَمَلَ الزَّکَاهَ فِی طَرَفِ رِدَائِهِ وَ بَذَلَهَا عَلَی الْفُقَرَاءِ فَلَمْ تُکَلِّمْهُ فَنَادَاهَا یَا ابْنَهَ مَنْ صَلَّی بِالْمَلَائِکَهِ فِی السَّمَاءِ مَثْنَی مَثْنَی فَلَمْ تُکَلِّمْهُ فَنَادَاهَا یَا فَاطِمَهُ کَلِّمِینِی فَأَنَا ابْنُ عَمِّکِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ قَالَ فَفَتَحَتْ عَیْنَیْهَا فِی وَجْهِهِ وَ نَظَرَتْ إِلَیْهِ وَ بَکَتْ وَ بَکَی وَ قَالَ مَا الَّذِی تَجِدِینَهُ فَأَنَا ابْنُ عَمِّکِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَتْ یَا ابْنَ الْعَمِّ إِنِّی أَجِدُ الْمَوْتَ الَّذِی لَا بُدَّ مِنْهُ وَ لَا مَحِیصَ عَنْهُ وَ أَنَا أَعْلَمُ أَنَّکَ بَعْدِی لَا تَصْبِرُ عَلَی قِلَّهِ التَّزْوِیجِ فَإِنْ أَنْتَ تَزَوَّجْتَ امْرَأَهً اجْعَلْ لَهَا یَوْماً وَ لَیْلَهً وَ اجْعَلْ لِأَوْلَادِی یَوْماً وَ لَیْلَهً یَا أَبَا الْحَسَنِ وَ لَا تَصِحْ فِی وُجُوهِهِمَا فَیُصْبِحَانِ یَتِیمَیْنِ غَرِیبَیْنِ مُنْکَسِرَیْنِ فَإِنَّهُمَا بِالْأَمْسِ فَقَدَا جَدَّهُمَا وَ الْیَوْمَ یَفْقِدَانِ أُمَّهُمَا فَالْوَیْلُ لِأُمَّهٍ تَقْتُلُهُمَا وَ تُبْغِضُهُمَا ثُمَّ أَنْشَأَتْ تَقُولُ

ابْکِنِی إِنْ بَکَیْتَ یَا خَیْرَ هَادٍ*** وَ اسْبِلِ الدَّمْعَ فَهُوَ یَوْمُ الْفِرَاقِ

یَا قَرِینَ الْبَتُولِ أُوصِیکَ بِالنَّسْلِ*** فَقَدْ أَصْبَحَا حَلِیفَ اشْتِیَاقٍ

ابْکِنِی وَ ابْکِ لِلْیَتَامَی وَ لَا*** تَنْسَ قَتِیلَ الْعِدَی بِطَفِّ الْعِرَاقِ

فَارَقُوا فَأَصْبَحُوا يَتَامَی حَیَارَی*** یَحْلِفُ اللَّهَ فَهُوَ یَوْمُ الْفِرَاقِ

قَالَتْ فَقَالَ لَهَا عَلِیٌّ علیه السلام مِنْ أَیْنَ لَکِ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ هَذَا الْخَبَرُ وَ الْوَحْیُ قَدِ انْقَطَعَ عَنَّا فَقَالَتْ یَا أَبَا الْحَسَنِ رَقَدْتُ السَّاعَهَ فَرَأَیْتُ حَبِیبِی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی قَصْرٍ مِنَ الدُّرِّ الْأَبْیَضِ فَلَمَّا رَآنِی قَالَ هَلُمِّی إِلَیَّ یَا بُنَیَّهِ فَإِنِّی إِلَیْکِ مُشْتَاقٌ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ إِنِّی لَأَشَدُّ شَوْقاً مِنْکَ إِلَی لِقَائِکَ فَقَالَ أَنْتِ اللَّیْلَهَ عِنْدِی وَ هُوَ الصَّادِقُ لِمَا وَعَدَ وَ الْمُوفِی لِمَا عَاهَدَ .

فَإِذَا أَنْتَ قَرَأْتَ یس فَاعْلَمْ أَنِّی قَدْ قَضَیْتُ نَحْبِی فَغَسِّلْنِی وَ لَا تَکْشِفْ عَنِّی فَإِنِّی طَاهِرَهٌ مُطَهَّرَهٌ وَ لْیُصَلِّ عَلَیَّ مَعَکَ مِنْ أَهْلِیَ الْأَدْنَی فَالْأَدْنَی وَ مَنْ رُزِقَ أَجْرِی وَ ادْفِنِّی لَیْلًا فِی قَبْرِی بِهَذَا أَخْبَرَنِی حَبِیبِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ عَلِیٌّ وَ اللَّهِ لَقَدْ أَخَذْتُ فِی أَمْرِهَا وَ غَسَّلْتُهَا فِی قَمِیصِهَا وَ لَمْ أَکْشِفْهُ عَنْهَا فَوَ اللَّهِ لَقَدْ کَانَتْ مَیْمُونَهً طَاهِرَهً مُطَهَّرَهً ثُمَّ حَنَّطْتُهَا مِنْ فَضْلَهِ حَنُوطِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَفَّنْتُهَا وَ أَدْرَجْتُهَا فِی أَکْفَانِهَا فَلَمَّا هَمَمْتُ أَنْ أَعْقِدَ الرِّدَاءَ نَادَیْتُ یَا أُمَّ کُلْثُوم یَا زَیْنَبُ یَا سُکَینَهُ یَا فِضَّهُ یَا حَسَنُ یَا حُسَیْنُ هَلُمُّوا تَزَوَّدُوا مِنْ أُمِّکُمْ فَهَذَا الْفِرَاقُ وَ اللِّقَاءُ فِی الْجَنَّهِ فَأَقْبَلَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهما السلام وَ هُمَا یُنَادِیَانِ وَا حَسْرَتَا لَا تَنْطَفِئُ أَبَداً مِنْ فَقْدِ جَدِّنَا مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی وَ أُمِّنَا فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ یَا أُمَّ الْحَسَنِ یَا أُمَّ الْحُسَیْنِ إِذَا لَقِیتِ جَدَّنَا مُحَمَّداً الْمُصْطَفَی فَأَقْرِئِیهِ مِنَّا السَّلَامَ وَ قُولِی لَهُ إِنَّا قَدْ بَقِینَا بَعْدَکَ یَتِیمَیْنِ فِی دَارِ الدُّنْیَا فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنِّی أُشْهِدُ اللَّهَ أَنَّهَا قَدْ حَنَّتْ وَ أَنَّتْ وَ مَدَّتْ یَدَیْهَا وَ ضَمَّتْهُمَا إِلَی صَدْرِهَا مَلِیّاً وَ إِذَا بِهَاتِفٍ مِنَ السَّمَاءِ یُنَادِی یَا أَبَا الْحَسَنِ ارْفَعْهُمَا عَنْهَا فَلَقَدْ أَبْکَیَا وَ اللَّهِ مَلَائِکَهَ السَّمَاوَاتِ فَقَدِ اشْتَاقَ الْحَبِیبُ إِلَی الْمَحْبُوبِ قَالَ فَرَفَعْتُهُمَا عَنْ صَدْرِهَا وَ جَعَلْتُ أَعْقِدُ الرِّدَاءَ وَ أَنَا أُنْشِدُ بِهَذِهِ الْأَبْیَاتِ :

فِرَاقُکِ أَعْظَمُ الْأَشْیَاءِ عِنْدِی***وَ فَقْدُکِ فَاطِمُ أَدْهَی الثُّکُولِ

سَأَبْکِی حَسْرَهً وَ أَنُوحُ شَجْواً*** عَلَی خَلٍّ مَضَی أَسْنَی سَبِیلٍ

أَلَا يَا عَيْنُ جُودِی وَ أَسْعِدِینِی*** فَحُزْنِی دَائِمٌ أَبْکِی خَلِیلِی

ثُمَّ حَمَلَهَا عَلَی یَدِهِ وَ أَقْبَلَ بِهَا إِلَی قَبْرِ أَبِیهَا وَ نَادَی السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا حَبِیبَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا نُورَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا صَفْوَهَ اللَّهِ مِنِّی السَّلَامُ عَلَیْکَ وَ التَّحِیَّهُ وَاصِلَهٌ مِنِّی إِلَیْکَ وَ لَدَیْکَ وَ مِنِ ابْنَتِکَ النَّازِلَهِ عَلَیْکَ بِفِنَائِکَ وَ إِنَّ الْوَدِیعَهَ قَدِ اسْتُرِدَّتْ وَ الرَّهِینَهَ قَدْ أُخِذَتْ فَوَا حُزْنَاهْ عَلَی الرَّسُولِ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ عَلَی الْبَتُولِ وَ لَقَدِ اسْوَدَّتْ عَلَیَّ الْغَبْرَاءُ وَ بَعُدَتْ عَنِّی الْخَضْرَاءُ فَوَا حُزْنَاهُ ثُمَّ وَا أَسَفَاهْ ثُمَّ عَدَلَ بِهَا عَلَی الرَّوْضَهِ فَصَلَّی عَلَیْهِ فِی أَهْلِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَ مَوَالِیهِ وَ أَحِبَّائِهِ وَ طَائِفَهٍ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ فَلَمَّا وَارَاهَا وَ أَلْحَدَهَا فِی لَحْدِهَا أَنْشَأَ بِهَذِهِ الْأَبْیَاتِ یَقُولُ:

أَرَی عِلَلَ الدُّنْیَا عَلَیَّ کَثِیرَهً*** وَ صَاحِبُهَا حَتَّی الْمَمَاتِ عَلِیلٌ

لِکُلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِیلَیْنِ فُرْقَهٌ*** وَ إِنَّ بَقَائِی عِنْدَکُمْ لَقَلِیلٌ

وَ إِنَّ افْتِقَادِی فَاطِماً بَعْدَ أَحْمَدَ***دَلِیلٌ عَلَی أَنْ لَا یَدُومَ خَلِیلٌ

**[ترجمه]مؤلف: در بعضی از کتاب ها روایتی درباره وفات حضرت فاطمه علیها السّلام یافتم که دوست دارم آن را بنویسم، گرچه از کتاب مورد اعتمادی نیست. آن روایت این است: ورقه بن عبداللَّه ازدی می گوید: «من برای رضای خدا به مکه معظمه مشرف شدم. هنگامی که مشغول طواف بودم با کنیزکی که گندمگون، خوش صورت و خوش کلام مواجه شدم. وی با فصاحت و بلاغت مشغول خواندن این دعا بود: «اللهم رب الکعبه الحرام، و الحفظه الکرام، و زمزم و المقام، و المشاعر العظام، و رب محمّد خیر الانام صلی اللَّه علیه و آله البرره الکرام، اسألک ان تحشرنی مع ساداتی الطاهرین و ابنائهم الغر المحجلین المیامین.» {خداوندا! ای پروردگار کعبه صاحب حرمت، و پروردگار حافظان با کرامت آن و پروردگار زمزم و مقام ابراهیم و مشاعر بزرگ و ای پروردگار بهترین انسانها حضرت محمد که درود خداوند بر او و خانواده نیک و بزرگ مرتبه اش باد، از تو می خواهم که مرا با بزرگان پاکم و فرزندان شریف مشهور خجسته شان محشورم کنی} ای گروه حجاج! آگاه باشید که آقایان من خوب ترین خوبان و برگزیدگان نیکان است، افرادی هستند که قدر و قابلیت آنان از دیگران بالاتر است و نام ایشان در همه شهرها مشهور و این لباس افتخار را پوشیده اند.

ورقه بن عبداللَّه می گوید که من به آن کنیزک گفتم: «این طور به نظرم می آید که تو از دوستداران اهل بیت باشی؟» گفت آری. گفتم: «از کدام دوستان ایشان هستی؟» گفت: «من فضه کنیز فاطمه زهرا دختر پیغمبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله هستم.» گفتم: «مرحبا بک، اهلا و سهلا! من مشتاق شنیدن سخن و منطق تو بودم. اکنون جواب پرسشی را که از تو می کنم بگو. هنگامی که از طواف فراغت حاصل کردی، در بازار طعام فروشان توقف کن تا من بیایم، این عمل برای تو ثواب دارد.» پس از این گفتگوها از یکدیگر جدا شدیم.

زمانی که من از طواف فراغت یافتم و راهی منزل خود شدم، به طرف بازار طعام فروشان رفتم. دیدم آن کنیزک در کناری نشسته است. به طرفش رفتم، او را در کناری بردم و هدیه ای به وی دادم که صدقه نبود. سپس به او گفتم: «مرا از بانوی خودت فاطمه اطهر آگاه کن و آن چه را که بعد از فوت پدرش متحمل شد برایم شرح بده!» ورقه بن عبداللَّه می گوید وقتی

او سـخن مرا شـنید، چشـمانش پر از اشـک شـد. آنگاه با ناله و نـدبه گفت: «ای ورقه بن عبـداللّه! غم و انـدوه مرا تازه کردی. نگرانی هایی را که در قلب من نهان بودند زنده کردی! اکنون بشـنو تا آنچه را که از حضرت فاطمه اطهر مشاهده کردم برایت بگویم.

بدان وقتی که پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله و سـلم از دنیا رحلت کرد، مردم از صغیر و کبیر برای آن حضرت ضجه و گریه کردند. مصیبت رحلت پیامبر خدا برای نزدیکان و یاران، دوسـتان و غریبان و خویشاوندان بسیار جانکاه بود. هیچ زن و مردی را نمی دیدی که سر به گریبان گریه و ناله و ندبه نداشـته باشد. در میان اهل زمین و اصحاب و خویشاوندان و دوستان، کسی نبود که هم انـدازه بانوی من حزن و اندوه داشـته باشد. هر روز که می گذشت غم و غصه بانوی من بیشتر می شد و گریه اش شدت می گرفت .

هفت روز بود که ناله فاطمه اطهر آرام نمی شد و ضجه اش آرام نمی گرفت. هر روز گریه حضرت زهرا از روز گذشته بیشتر می شـد. روز هشـتم که فرا رسـید، فاطمه اطهر هر آنچه غم و اندوه که در درونش داشت بیرون ریخت و از روی بی قراری از خانه خارج شد و فریاد کشـید. تو گویی که او با دهان مبارک پیامبر اسـلام سخن می گوید. در همین موقع بود که زنان مدینه دویدنـد، کودکـان از جایگـاه خود خارج شدنـد، صـدای گریه و ضـجه مردم بلنـد شـد. مردم از هر طرف آمدنـد، چراغ ها را خاموش کردند که صورت زنان پیدا نباشد. زنان خیال می کردند که پیغمبر معظم اسـلام صـلی اللّه علیه و آله و سلم سر از قبر بیرون آورده! مردم از مشاهــده آن منظره دلخراش دچـار دهشــت و حیرت شــده بودنــد. حضــرت زهرای اطهر برای پــدر بزرگوارش ناله و ندبه می کرد و می فرمود: «وا ابتاه! وا صـفیاه! وا محمداه! وا ابا القاسـما! وا ربیع الارامل و الیتامی! من للقبله و المصـلی؟ و من لابنتک الوالهه و الثکلی!» {ای پدرجان، ای برگزیده خداوند، ای محمد، ای اباالقاسم، و ای مایه دلگرمی بیوه زنان و یتیمان، دیگر چه کسـی به قبله و مسجد بپردازد و چه کسـی از دختر سرگشـته و فرزنـد مرده حمایت کند؟} سـپس در حـالی که دامن لباسـش به زمین کشـیده می شـد ، به سوی قـبر پـدر بزرگوارش رفت. در حـالی که از شـدت اشـک به خوبی مقـابلش را نمی دیـد، همچنان رفت تا نزدیک قبر پـدر بزرگوارش رسـید. وقتی به طرف حجره نگاه کرد و چشـمش به محلی افتاد که در آنجا اذان گفته می شد ، پاهایش از حرکت ماند. در همان حال آنقدر ناله و گریه کرد تا از حال رفت.

آنگـاه زنـان دویدنـد و آب بر بـدن و سـینه و پهلوهـای او پاشـیدند تا به هوش آمـد. وقتی حواس خود را بازیافت، برخاست و فرمود: «قـدرت و قوت من به آخر رسـیده، طاقتم تمام شده. دشـمن من مرا شـماتت و سـرزنش کرد. غم و اندوه مرا می کشد، پـدر جـان! من سـرگردان و تنهـا و حیران مانـده ام، صـوت و صـدای من سـاکت شـده، پشت من خم و زنـدگی من نـاگوار و روزگارم تیره و تار گردیده.

پـدر جان! بعد از تو انیس و مونسـی ندارم، کسـی نیست که گریه مرا تسـکین دهد و در موقع ناتوانی یار و یاور من باشد. بابا! بعـد از تو مکـان نزول قرآن از بین رفت، محـل هبوط جبرئیـل و میکائیل ناپدیـد شـد. پـدر جان! بعـد از تو سـبب ها دگرگون شدند، درهای چاره به روی من بسـته شد! بعد از تو دنیا را ترک کرده ام. بابا جان! تا نفس من بالا بیاید برای تو گریه می کنم و در اشتیاق توام و غم و اندوه من برای تو ادامه دارد.»

سپس گفت:

حقا که غم و اندوه من برای تو تجدید می شود، به خدا قسم که قلب من فرو می ریزد

و در هر روزی افسوس من اضافه خواهد شد، رنج من از دوری ات تمامی ندارد

این پیش آمد ناگوار برایم عزا و مصیبتی بزرگ است، گریه من همه وقت تجدید می شود

حقا آن قلبی که در عزا و مصیبت تو صبور باشد، بسیار شکیبا و پر طاقت خواهد بود

آنگاه فرمود: «پدر جان! بعد از رفتن تو نور از دنیا رفت، دنیا آن تر و تازگی را که با حضور تو داشت از دست داد و روزگار دنیا تیره و تار گردید. تاریکی های دنیا تر و خشک آن را فرا گرفت. پدر جان! من تا آن زمان که به دیدار روی تو نائل شوم در افسوس خواهم بود. پدر جان! از هنگام جدایی از تو خواب به چشم من نرفته است. پدر جان! کیست که به داد بیوه زنان و بینوایان برسد؟ کیست که تا روز قیامت به داد امت تو برسد؟ پدر جان! بعد از تو ما ضعیف و ناتوان شدیم. پدر جان! مردم از ما رویگردان شده اند، در صورتی که ما به واسطه وجود تو در میان مردم بزرگ و عزیز به شمار می آمدیم. کدام چشم است که در فراق تو نبارد! کدام غم و اندوه است که در مصیبت تو همیشگی نباشد! کدام پلک چشم است که بعد از تو برای خواب فرو افتد! با توجه به اینکه تو بهار دین و نور پیامبران بودی، چگونه است که کوه ها فرو نمی ریزند، دریاها فرو نمی روند و زمین طعمه زلزله نمی گردد؟پدر جان! من گرفتار مصیبت بزرگی شده ام، مصیبت من مصیبت کوچکی نیست. پدر جان! من در پنجه این عزای بزرگ و این رخداد هولناک گرفتار گردیده ام. پدر جان! ملائکه برای تو گریان شدند و افلاک از حرکت باز ماندند. بعد از تو منبرت دچار وحشت و محرابت از وجود تو خالی شد، قبر تو از اینکه تو را در برگرفته خوشحال و بهشت مشتاق تو و دعا و نماز توست.

پدر جان! آن مجالسی که تو درآنها می نشستی گرفتار ظلمتی بزرگ شده اند. تا وقتی که به زودی نزد تو بیایم، در افسوس تو به سر می برم. ابوالحسن (یعنی حضرت علی) تو را از دست داد؛ همان ابوالحسنی که مؤمن، پدر دو فرزند تو حسن و حسین، برادر تو، دوست تو و محبوب توست؛ همان علی که تو او را از زمان کودکی پرورش دادی و آنگاه که بزرگ شد با وی برادر شدی؛ همان علی که محبوب ترین اصحاب تو بود؛ همان علی که در اسلام آوردن و هجرت کردن و یاری رساندن به تو از همه پیشی گرفت. ما تو را از دست دادیم، گریه قاتل ما خواهد بود. گرفتار افسوس و حسرت شده ایم.»

سپس آن بانو ناله ای کرد و فریادی زد که نزدیک بود روح از بدنش جدا شود. آنگاه این اشعار را بر زبان آورد:

صبر من قلیل و عزای من آشکار شد بعد از آنکه خاتم انبیا را از دست دادم

ای چشم من! اشک فراوان بریز. ای چشم من! وای بر تو! بخل مکن و خون گریه کن.ای رسول خدا!

ای برگزیده خدا! ای پناگاه یتیمان و ضعیفان. حقا که کوه ها و وحوش و پرندگان و زمین بعد از گریه کردن آسمان برای تو گریان شدند.

پدر جان! قبرستان حجون و رکن و مشعر و بطحاء از برای تو گریان شدند

محراب عبادت و مجلس درس قرآن که در هر صبح و شام تشکیل می شد ند، برای تو گریه می کنند

دین اسلام که در میان مردم غریب شده، در مصیبت تو گریان گردید

کاش می دیدی آن منبری را که بر فراز آن می رفتی، چگونه بعد از نور، ظلمت آن را فرا گرفته

ای خدای زهرا! اجل مرا به زودی برسان! زیرا زندگی من تیره و تار گردیده است سپس به منزل خود بازگشت و شب و روز گریست و ناله کرد؛ آن گونه که نه چشمه اشکش خشک می شد و نه ناله و ضجه اش آرام می گرفت. بزرگان مدینه گرد هم آمدند، به حضور امیرالمؤمنین علی علیه السّلام مشرف شدند و گفتند: «یا اباالحسن! فاطمه شب و روز گریه می کند، هیچ کدام از ما شب در رختخواب به خواب نمی رویم. روزها هم بر مشغله و کسب معاش آرام و قرار نداریم. ما از تو تقاضا می کنیم که فاطمه یا شب ها گریه کند یا روزها.» حضرت امیر فرمود: «اشکالی ندارد.» وقتی علی علیه السّلام به سراغ فاطمه اطهر رفت، دید که گریه آن بانوی معظمه دمی آرام نمی گیرد و تسلیت گویی به او ثمری ندارد. هنگامی که چشم آن بانو به حضرت امیر افتاد، لحظه ای ساکت شد. علی علیه السّلام به وی فرمود: «ای دختر پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم! بزرگان مدینه از من خواسته اند که از تو بخواهم یا شب برای پدر بزرگوارت گریه کنی یا روز.» فاطمه اطهر علیها السّلام گفت: «یا اباالحسن! من چندان در میان این مردم نمی مانم. به زودی از میان این مردم می روم. یا علی! به خدا قسم من شب و روز می گریم تا اینکه به پدرم ملحق شوم.» حضرت امیر فرمود: «باشد، هر چه می خواهی همان بکن.»

علی علیه السّلام بعد از این ماجرا، اتاقی خارج از شهر مدینه برای حضرت زهرای اطهر ساخت که آن را بیت الاحزان می گفتند. موقعی که صبح می شد، فاطمه اطهر حضرت حسن و حسین علیهما السّلام را برمی داشت، از مدینه خارج می شد، به قبرستان بقیع می رفت و همچنان تا شب گریه می کرد. وقتی شب فرا می رسید، حضرت امیر می آمد و فاطمه اطهر را به منزل خود باز می گرداند. حضرت فاطمه پس از فوت پدر بزرگوارش بیست و هفت روز به همین منوال زندگی کرد، تا اینکه بیمار شد و تا روز چهلم زنده ماند و آنگاه از دنیا رحلت کرد. به هنگام وفات حضرت فاطمه، حضرت امیر نماز ظهر را خوانده و به طرف منزل می رفت که ناگاه کنیزان را دید که ماتم زده و گریان به استقبال آن حضرت آمدند. امام علیه السّلام از آنها پرسید که چه خبر شده، چرا شما را ناراحت و مضطرب می بینم؟ گفتند: «یا امیرالمؤمنین! دختر عموی خود فاطمه اطهر را دریاب! گرچه گمان نمی کنیم به هنگام برسی.» حضرت امیر به سرعت وارد خانه شد و نزد فاطمه اطهر رفت. ناگاه دید که فاطمه اطهر در میان بستر خود که از پارچه کتان سفید مصری بود افتاده و به طرف راست و چپ می غلتد. علی علیه السّلام ردا را از دوش خود انداخت، عمامه را از سر مبارک خود برداشت و لباس خود را در آورد. آنگاه جلو رفت، سر مبارک حضرت زهرا را به دامن گرفت و فرمود: «یا زهرا!» ولی حضرت فاطمه پاسخی نداد. برای دومین بار فرمود: «یا بنت محمد المصطفی!» فاطمه اطهر باز هم جوابی نداد. حضرت امیر برای سومین بار صدا زد: «ای دختر آن کسی که زکات را در دامن عبای خود برای فقرا می برد!» اما باز هم جوابی نشنید. دوباره گفت: «ای دختر آن کسی که با ملائکه نماز خواند!» حضرت زهرا علیها السّلام باز هم جوابی نداد. علی علیه السّلام صدا زد: «یا فاطمه کلمینی! (یعنی ای فاطمه! با من تکلم کن) من پسر عموی تو علی بن ابی طالب هستم.» حضرت فاطمه زهرا این بار چشم های خود را به روی حضرت امیر گشود. آنگاه به گریه افتاد. علی علیه السّلام هم گریان شد و به زهرای اطهر فرمود: «مگر تو را چه شده؟ من پسر عمویت علی هستم.»

فاطمه اطهر گفت: «یا پسر عمو! من اکنون مرگی را که نمی توان از دست آن گریخت، به چشم می بینم. من می دانم که تو بعد از من نمی توانی بی همسر بمانی. یا علی! اگر ازدواج کردی یک شب و یک روز را نزد زوجه ات و یک شب و یک روز را پیش فرزندان من باش. یا علی! به صورت حسن و حسینم صیحه نزنی، زیرا آنها یتیم و دل شکسته اند. همین دیروز بود که حسنین من جد بزرگوارشان را از دست دادند و امروز هم مادر خود را از دست می دهند. وای بر آن امتی که حسنین مرا می کشند و با ایشان بغض و دشمنی می ورزند!» آنگاه اشعاری را خواند که اول آنها این است:

اگر گریه می کنی بر من گریه کن، ای بهترین هدایت کنندگان و اشک بریز که روز فراق رسید

ای همسر بتول! من درباره نسل خود به تو سفارش می کنم، زیرا که ایشان ملازم اشتیاق هستند یا علی! برای من و یتیم های من گریه کن، مخصوصا قتیل کربلا را از یاد نبری

آنها مفارقت می کنند و یتیمانی حیران و سرگردان می شوند، خدا امضا کرده که روز فراق است

حضرت امیر به زهرای اطهر فرمود: «ای دختر رسول خدا! تو از کجا این را می گویی، در صورتی که وحی خدا از خاندان ما قطع شده است؟» فاطمه اطهر گفت: «یا علی! من همین حالا خوابیده بودم و پدر بزرگوارم را در میان قصری از دُر سفید دیدم. وقتی چشمش به من افتاد فرمود: «ای دخترم! نزد من بیا، زیرا در شوق دیدن تو هستم.» گفتم: «پدر جان! به خدا قسم که من بیشتر شوق ملاقات تو را دارم.» پدرم فرمود: «تو امشب نزد من خواهی بود.» پدرم شخصی راستگو است و به وعده خود وفا خواهد کرد. یا علی! هنگامی که دیدی من سوره یس را قرائت کردم بدان که اجلم فرا رسیده. مرا غسل بده، ولی بدنم را برهنه نکن، زیرا من پاک و مطهرم. یا علی! خودت و اهل خانه ام که به من نزدیک هستند بر جنازه ام نماز بخوانید. یا علی! مرا شبانه به خاک بسپار، این خبر را پدرم پیغمبر خدا به من داده.»

حضرت امیر علیه السّلام می فرماید: «به خدا قسم من متصدی امر آن بانو شدم و بدن وی را از روی پیراهن غسل دادم. به خدا قسم که بدن فاطمه زهرا مبارک و پاک و مطهر بود. آنگاه بدن مقدس او را با باقیمانده حنوط پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم حنوط کردم، جسد مبارکش را در میان کفن هایش جای دادم و موقعی که می خواستم کفن او را گره بزنم صدا زدم: «ای ام کلثوم، زینب، سکینه، فضه، حسن، حسین! بیایید از مادر خود زاد و توشه برگیرید، روز فراق آمد و ملاقات شما در بهشت خواهد بود.»

حضرت حسنین علیهما السّلام آمدند و در همان حال فریاد می زدند: «آه از این حسرتی که هیچ وقت به خاطر از دست دادن جدمان پیامبر خدا و مادرمان فاطمه زهرا از بین نخواهد رفت. ای مادر حسن و حسین! هنگامی که جدّ ما حضرت محمّد مصطفی صلی اللّه علیه و آله و سلم را ملاقات کردی، سلام ما را به آن حضرت برسان و به آن بزرگوار بگو که ما بعد از تو در دار دنیا یتیم ماندیم!» حضرت امیر می فرماید: «من خدا را شاهد می گیرم که فاطمه زهرا آه و ناله کرد، دست های خود را دراز کرد و حضرت حسنین را چند لحظه ای به سینه خود چسبانید. ناگاه هاتفی از آسمان ندا در داد که: «یا اباالحسن! حسنین را از روی سینه فاطمه بردار. به خدا قسم که ملائکه آسمان ها را گریان کردند، زیرا دوست مشتاق دیدار دوست است.»

حضـرت امیر علیه السّـلام می فرمایـد: «من حسـنین را از روی سـینه زهرا برداشـتم و هنگـام بسـتن بنـدهای کفن، این اشـعار را سرودم:

فراق تو نزد من بزرگ ترین چیزها است و از دست دادن تو برایم سخت ترین مصیبت است

من برای حسرت و غم کسی گریه و ناله می کنم که بهترین راه مرگ را رفت

ای چشم من! با من همراهی کن که حزن من دائمی است و برای دوست خودم گریانم

سپس امیرالمـؤمنین علی علیه السّـلام جسـد فـاطمه اطهر را روی دست خـود گرفت و به سوی قـبر پـدرش رسول خـدا آورد و فرمود: «السـلام علیـک یـا رسول اللّه! السـلام علیـک یـا حبیب اللّه! السـلام علیك یا نور اللّه! السـلام علیك یا صـفوه اللّه! منی السـلام علیـک. درود و تحیت من و دخترت فـاطمه که بر تو وارد می شود، بر تو بـاد. حقا که امانت مسترد گردیـد.آه از حزن رسول! آه از حزن بتول! دنیـا برای من تیره و تار شـد. شادمانی و سـرور از من دور شـد. آن از حزن و تأسف من!» آنگاه جنازه آن بانو را کنار قبر پیغمبر خـدا آورد و به همراه گروهی از اهل خانه خود، اصحاب و دوسـتان و برخی از مهاجرین و انصار بر بدن مبارک حضرت زهرای اطهر نماز خواند.

هنگامی که جسد فاطمه را به خاک سپرد، این اشعار را خواند:

مصیبت و علل دنیا برای من زیاد است، صاحب دنیا که دنیا طلب باشد تا دم مرگ علیل خواهد بود

برای اجتمـاع هر دو نفر دوستی مفـارقتی خواهـد بود، حقـا که بقای من نزد شـما قلیل و انـدک خواهـد بود حقا از دست دادن فاطمه زهرا که بعد از رسول خدا برای من اتفاق افتاد، دلیلی بر این است که هیچ دوستی دائم و برقرار نخواهد بود

**[ترجمه]

«۱۶»

قب، [المناقب لابن شـهرآشوب]: قُبِضَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ لَهَا یَوْمَئِذٍ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ سَبْعَهُ أَشْهُرٍ وَ عَاشَتْ بَعْدَهُ اثْنَیْنِ وَ سَبْعِینَ یَوْماً وَ یُقَالُ خَمْسَهً وَ سَبْعِینَ یَوْماً وَ قِیلَ أَرْبَعَهَ أَشْهُرٍ وَ قَالَ الْقُرْبَانِیُّ قَدْ قِیلَ أَرْبَعِینَ یَوْماً وَ هُوَ أَصَحُّ وَ تُوُفِّیَتْ علیها السلام لَیْلَهَ

الْأَحَدِ لِثَلَاثَ عَشْرَهَ لَیْلَهً خَلَتْ مِنْ شَهْرِ رَبِیعٍ الْآخِرِ سَنَهَ إِحْدَی عَشْرَهَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ مَشْهَدُهَا بِالْبَقِیعِ وَ قَالُوا إِنَّهَا دُفِنَتْ فِی بَیْتِهَا وَ قَالُوا قَبْرُهَا بَیْنَ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مِنْبَرِهِ.

السَّمْعَانِیُّ فِی الرِّسَالَهِ وَ أَبُو نُعَیْمٍ فِی الْحِلْیَهِ وَ أَحْمَدُ فِی فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ وَ النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ وَ ابْنُ مَرْدَوَیْهِ فِی فَضَائِلِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ الزَّمَخْشَرِیُّ فِی الْفَائِقِ عَنْ جَابِرٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لِعَلِیٍّ قَبْلَ مَوْتِهِ السَّلَامُ عَلَیْکَ أَبَا

الرَّيْحَانَتَيْنِ أَوصِيكَ بِرَيْحَانَتَيَّ مِنَ الدُّنْيَا فَعَنْ قَلِيلٍ يَنْهَدُّ رُكْنَاكَ عَلَيْكَ قَالَ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله قَالَ عَلِيٌّ هَذَا أَحَدُ الرُّكْنَيْنِ فَلَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ قَالَ عَلِيٌّ هَذَا هُوَ الرُّكْنُ الثَّانِي.

الْبُخَارِيُّ وَ مُسْلِمٌ وَ الْحِلْيَةُ وَ مُسْنَدُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ رَوَتْ عَائِشَةُ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله دَعَا

فَاطِمَهَ فِی شَکْوَاهُ الَّذِی قُبِضَ فِیهِ فَسَارَّهَا بِشَیْ ءٍ فَبَکَتْ ثُمَّ دَعَاهَا فَسَارَّهَا فَضَحِکَتْ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَتْ أَخْبَرَنِی النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَنَّهُ مَقْبُوضٌ فَبَکَیْتُ ثُمَّ أَخْبَرَنِی أَنِّی أَوَّلُ أَهْلِهِ لُحُوقاً بِهِ فَضَحِکْتُ.

کِتَابُ ابْنِ شَاهِینَ: قَالَتْ أُمُّ سَلَمَهَ وَ عَائِشَهُ إِنَّهَا لَمَّا سُئِلَتْ عَنْ بُکَائِهَا وَ ضِحْکِهَا قَالَتْ أَخْبَرَنِی النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَنَّهُ مَقْبُوضٌ ثُمَّ أَخْبَرَ أَنَّ بَنِیَّ سَیُصِیبُهُمْ بَعْدِی شِدَّهٌ فَبَکَیْتُ ثُمَّ أَخْبَرَنِی أَنِّی أَوَّلُ أَهْلِهِ لُحُوقاً بِهِ فَضَحِکْتُ.

وَ فِی رِوَایَهِ أَبِی بَکْرٍ الْجِعَابِیِّ وَ أَبِی نُعَیْمٍ الْفَضْلِ بْنِ دُکَیْنٍ وَ الشَّعْبِیِّ عَنْ مَسْرُوقٍ وَ فِی السُّنَنِ عَنِ الْقَزْوِینِیِّ وَ الْإِبَانَهِ عَنِ الْعُکْبَرِیِّ وَ الْمُسْنَدِ عَنِ الْمَوْصِلِیِّ وَ الْفَضَائِلِ عَنْ أَحْمَدَ بِأَسَانِیدِهِمْ عَنْ عُرْوَهَ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَتْ عَائِشَهُ: أَقْبَلَتْ فَاطِمَهُ تَمْشِی کَأَنَّ مِشْیَتَهَا مِشْیَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَرْحَباً بِابْنَتِی فَأَجْلَسَهَا عَنْ یَمِینِهِ وَ أَسَرَّ إِلَیْهَا حَدِیثاً فَبَکَتْ ثُمَّ أَسَرَّ إِلَیْهَا حَدِیثاً فَضَحِکَتْ فَسَأَلْتُهَا عَنْ ذَلِکَ فَقَالَتْ مَا أُفْشِی سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّی إِذَا قُبِضَ سَأَلْتُهَا فَقَالَتْ إِنَّهُ أَسَرَّ إِلَیَّ فَقَالَ إِنَّ جَبْرَئِیلَ کَانَ یُعَارِضُنِی بِالْقُرْآنِ کُلَّ سَنَهٍ مَرَّهً وَ إِنَّهُ عَارَضَنِی بِهِ الْعَامَ مَرَّتَیْنِ وَ لَا أَرَانِی إِلَّا وَ قَدْ حَضَرَ أَجَلِی وَ إِنَّکِ لَأَوَّلُ أَهْلِ بَیْتِی لُحُوقاً بِی وَ نِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَکِ بَکَیْتُ لِذَلِکِ ثُمَّ قَالَ أَ لَا تَرْضَیْنَ أَنْ تَکُونِی سَیِّدَهَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِینَ فَضَحِکْتُ لِذَلِکَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهَا مَا زَالَتْ بَعْدَ أَبِیهَا مُعَصَّبَهَ الرَّأْسِ نَاحِلَهَ الْجِسْمِ مُنْهَدَّهَ الرُّکْنِ بَاکِیَهَ الْعَیْنِ مُحْتَرِقَهَ الْقَلْبِ یُغْشَی عَلَیْهَا سَاعَهً بَعْدَ سَاعَهٍ وَ تَقُولُ لِوَلَدَیْهَا أَیْنَ أَبُوکُمَا الَّذِی کَانَ یُکْرِمُکُمَا وَ یَحْمِلُکُمَا مَرَّهً بَعْدَ مَرَّهٍ أَیْنَ أَبُوکُمَا الَّذِی کَانَ أَشَدَّ النَّاسِ شَفَقَهً عَلَیْکُمَا فَلَا یَدَعُکُمَا تَمْشِیَانِ عَلَی الْأَرْضِ وَ لَا أَرَاهُ یَفْتَحُ هَذَا الْبَابَ أَبَداً وَ لَا یَحْمِلُکُمَا عَلَی عَاتِقِهِ کَمَا لَمْ یَزَلْ یَفْعَلُ بِکُمَا ثُمَّ مَرِضَتْ وَ مَکَثَتْ أَرْبَعِینَ لَیْلَهً ثُمَّ دَعَتْ أُمَّ أَیْمَنَ وَ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَیْسٍ (۱)

وَ

۱- ۱. قد کثر فی هذا الباب ذکر أسماء بنت عمیس و أن فاطمه علیها السلام أوصت الیها بکذا و کذا. لکنه ینافی ما هو الثابت فی التاریخ من أنّها کانت زوجه جعفر بن. أبی طالب ثمّ بعد شهادته تزوجه أبو بکر ابن أبی قحافه و بعد وفاته- فی سنه ثلاث و عشره من الهجره- بعد رحله النبیّ صلّی اللّه علیه و آله بأزید من سنتین- تزوجها علیّ بن أبی طالب فکانت عنده مع ابنه محمّد بن أبی بکر، فاما أن یکون وفاه فاطمه علیها السلام بعد هذه السنه و لم یقل به أحد أو کان« اسماء بنت عمیس» مصحفا عن سلمی امرأه أبی رافع کما مرّ عن أمالی المفید ص ۱۷۲ و یجی ء فی غیره من المصادر أو سلمی امرأه حمزه بن عبد المطلب و هی اخت أسماء بنت عمیس کما احتمله الاربلی فی کشف الغمّه و قد مر ص ۱۳۶ و اما أن یکون مصحفا عن أسماء بنت یزید بن السکن کما مرّ فی ص ۱۳۲ عن الکنجی الشافعی. و هو الاشبه.

عَلِيّاً عليه السلام وَ أَوْصَتْ إِلَى عَلِيٍّ بِثَلَاثٍ أَنْ يَتَزَوَّجَ بِابْنَهِ أَخْتِهَا(۱)

أُمَامَهَ لِحُبِّهَا أَوْلَادَهَا وَ أَنْ يَتَّخِذَ نَعْشاً لِأَنَّهَا كَانَتْ رَأَتِ الْمَلَائِكَهَ تَصَوَّرُوا صُورَتَهُ وَ وَصَفَتْهُ لَهُ وَ أَنْ لَا يَشْهَدَ أَحَدٌ جَنَازَتَهَا مِمَّنْ ظَلَمَهَا وَ أَنْ لَا يَتْرُكَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهَا أَحَدٌ مِنْهُمْ.

وَ ذَكَرَ مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَهَ عَنْ عَائِشَهَ وَ فِي حَدِيثِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَقِيلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَهَ عَنْ عَائِشَهَ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ يَذْكُرُ فِيهِ: أَنَّ فَاطِمَهَ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْأَلُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ الْقِصَّهَ قَالَ فَهَجَرَتْهُ وَ لَمْ تُكَلِّمْهُ حَتَّى تُوُفِّيَتْ وَ لَمْ يُؤْذَنْ بِهَا أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي عَلَيْهَا.

الْوَاقِدِيُّ: أَنَّ فَاطِمَهَ لَمَّا حَضَرَتْهَا الْوَفَاهُ أَوْصَتْ عَلِيّاً أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ فَعَمِلَ بِوَصِيَّتِهَا.

عِيسَى بْنُ مِهْرَانَ عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُمَرَ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَوْصَتْ فَاطِمَهُ أَنْ لَا يَعْلَمَ إِذَا مَاتَتْ أَبُو بَكْرٍ وَ لَا

۱- ۱. ما جعلناه بين العلامتين ساقط عن النسخه المطبوعه، موجود في المصدر ج ۳ ص ۳۶۲ و هو الصحيح فان أمامه بنت اختها زينب بنت رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله زوجه أبي العاص بن الربيع قال أبو عمر في الاستيعاب: تزوجها- يعني أمامه- علي بن أبي طالب رضي اللّه عنه بعد فاطمه رضي اللّه عنها، زوجها منه الزبير بن العوام، و كان أبوها أبو العاص قد أوصى بها إليه.

عُمَرُ وَ لَا يُصَلِّيَا عَلَيْهَا قَالَ فَدَفَنَهَا عَلِيٌّ عليه السلام لَيْلًا وَ لَمْ يُعْلِمْهُمَا بِذَلِكَ.

تَارِيخُ أَبِي بَكْرِ بْنِ كَامِلٍ قَالَتْ عَائِشَةُ: عَاشَتْ فَاطِمَةُ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله سِتَّةَ أَشْهُرٍ فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ دَفَنَهَا عَلِيٌّ لَيْلًا وَ صَلَّى عَلَيْهَا عَلِيٌّ.

وَ رُوِيَ فِيهِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي شَيْبَهَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ: أَنَّ فَاطِمَهَ عليها السلام دُفِنَتْ لَيْلًا وَ عَنْهُ فِي هَذَا الْكِتَابِ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عليهم السلام دَفَنُوهَا لَيْلًا وَ غَيَّبُوا قَبْرَهَا.

تَارِيخُ الطَّبَرِيِّ: إِنَّ فَاطِمَهَ دُفِنَتْ لَيْلًا وَ لَمْ يَحْضُرْهَا إِلَّا الْعَبَّاسُ وَ عَلِيٌّ وَ الْمِقْدَادُ وَ الزُّبَيْرُ وَ فِي رِوَايَاتِنَا أَنَّهُ صَلَّى عَلَيْهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَقِيلٌ وَ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ عَمَّارٌ وَ بُرَيْدَهُ وَ فِي رِوَايَهٍ وَ الْعَبَّاسُ وَ ابْنُهُ الْفَضْلُ وَ فِي رِوَايَهٍ وَ حُذَيْفَهُ وَ ابْنُ مَسْعُودٍ.

الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَهَ: أَنَّهُ سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَنْ دَفْنِهَا لَيْلًا فَقَالَ إِنَّهَا كَانَتْ سَاخِطَهً عَلَى قَوْمٍ كَرِهَتْ حُضُورَهُمْ جِنَازَتَهَا وَ حَرَامٌ عَلَى مَنْ يَتَوَلَّاهُمْ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ وُلْدِهَا.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ سَوَّى قَبْرَهَا مَعَ الْأَرْضِ مُسْتَوِياً وَ قَالُوا سَوَّى حَوَالَيْهَا قُبُوراً مُزَوَّرَهً مِقْدَارَ سَبْعَهٍ حَتَّى لَا يُعْرَفَ قَبْرُهَا.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ رَشَّ أَرْبَعِينَ قَبْراً حَتَّى لَا يَبِينَ قَبْرُهَا مِنْ غَيْرِهِ مِنَ الْقُبُورِ فَيُصَلُّوا عَلَيْهَا.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ حَمَّوَيْهِ بْنُ عَلِيٍّ الْبَصْرِيُّ وَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ بَطَّهَ بِأَسَانِيدِهِمْ قَالَتْ أُمُّ سَلْمَى امْرَأَهُ أَبِي رَافِعٍ (۱): اشْتَكَتْ فَاطِمَهُ شَكْوَاهَا الَّتِي قُبِضَتْ فِيهَا وَ كُنْتُ أُمَرِّضُهَا فَأَصْبَحْتُ يَوْماً أَسْكَنُ مَا كَانَتْ فَخَرَجَ عَلِيٌّ إِلَى بَعْضِ حَوَائِجِهِ فَقَالَتِ اسْكُبِي لِي غَسْلًا فَسَكَبْتُ فَقَامَتْ وَ اغْتَسَلَتْ أَحْسَنَ مَا يَكُونُ مِنَ الْغُسْلِ

۱- ۱. كذا في النسخ المطبوعه و هكذا المصدر ج ۳ ص ۳۶۴ و هو سهو و الصحيح: قالت سلمى امرأه أبي رافع» كما مرّ عن المفيد ص ۱۷۲ و يجيى ء عن ابن بابويه ص ۱۸۸ راجع كتب الرجال أيضا.

ثُمَّ لَبِسَتْ أَثْوَابَهَا الْجُدُدَ ثُمَّ قَالَتِ افْرُشِي فِرَاشِي وَسَطَ الْبَيْتِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَتِ الْقِبْلَهَ وَ نَامَتْ وَ قَالَتْ أَنَا مَقْبُوضَهٌ وَ قَدِ اغْتَسَلْتُ فَلَا يَكْشِفْنِي أَحَدٌ ثُمَّ وَضَعَتْ خَدَّهَا عَلَى يَدِهَا وَ مَاتَتْ.

وَ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ: أَوْصَتْ إِلَيَّ فَاطِمَهُ أَنْ لَا يُغَسِّلَهَا إِذَا مَاتَتْ إِلَّا أَنَا وَ عَلِيٌّ فَأَعَنْتُ عَلِيّاً عَلَى غُسْلِهَا.

كِتَابُ الْبَلاذُرِيِّ: أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام غَسَلَهَا مِنْ مَعْقِدِ الْإِزَارِ وَ إِنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَيْسٍ غَسَلَتْهَا مِنْ أَسْفَلِ ذَلِكَ.

أَبُو الْحَسَنِ الْخَزَّازُ الْقُمِّيُّ فِي الْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّهِ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنْ فَاطِمَهَ مَنْ غَسَّلَهَا فَقَالَ غَسَّلَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لِأَنَّهَا كَانَتْ صِدِّيقَهً وَ لَمْ يَكُنْ لِيُغَسِّلَهَا إِلَّا صِدِّيقٌ وَ رُوِيَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام قَالَ عِنْدَ دَفْنِهَا السَّلَامُ عَلَيْكَ إِلَى آخِرِ مَا سَيَأْتِي نَقْلًا مِنَ الْكَافِي وَ رُوِيَ أَنَّهُ لَمَّا صَارَ بِهَا إِلَى الْقَبْرِ الْمُبَارَكِ خَرَجَتْ يَدٌ فَتَنَاوَلَتْهَا وَ انْصَرَفَ.

عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْهَمْدَانِيُّ وَ حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ: أَنَّهُ عليه السلام أَنْشَأَ عَلَى شَفِيرِ قَبْرِهَا:

ذَكَرْتُ أَبَا وُدِّي فَبِتُّ كَأَنَّنِي*** بِرَدِّ الْهُمُومِ الْمَاضِيَاتِ وَكِيلٌ

لِكُلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِيلَيْنِ فُرْقَهٌ*** وَ كُلُّ الَّذِي دُونَ الْفِرَاقِ قَلِيلٌ

وَ إِنَّ افْتِقَادِي فَاطِماً بَعْدَ أَحْمَدَ دَلِيلٌ عَلَى أَنْ لَا يَدُومَ خَلِيلٌ

فَأَجَابَ هَاتِفٌ :

يُرِيدُ الْفَتَى أَنْ لَا يَمُوتَ خَلِيلُهُ*** وَ لَيْسَ لَهُ إِلَّا الْمَمَاتَ سَبِيلٌ

فَلَا بُدَّ مِنْ مَوْتٍ وَ لَا بُدَّ مِنْ بِلًى*** وَ إِنَّ بَقَائِي بَعْدَكُمْ لَقَلِيلٌ

إِذَا انْقَطَعَتْ يَوْماً مِنَ الْعَيْشِ مُدَّتِي*** فَإِنَّ بُكَاءَ الْبَاكِيَاتِ قَلِيلٌ

سَتُعْرَضُ عَنْ ذِكْرِي وَ تُنْسَى مَوَدَّتِي*** وَ يَحْدُثُ بَعْدِي لِلْخَلِيلِ بَدِيلٌ

**[ترجمه]مناقب ابن شهرآشوب: زمانی که پیغمبر اعظم اسلام از دنیا رحلت کرد، هجده سال و هفت ماه از عمر حضرت فاطمه اطهر گذشته بود. او بعد از پدر بزرگوارش، به مدت هفتاد و دو روز زنده بود. هفتاد و پنج روز و چهار ماه هم گفته شده. قربانی گفته چهل روز زنده بود و این قول صحیح است. فاطمه زهرا در شب یک شنبه، سیزدهم ماه ربیع الاول سال ۱۱قمری از دنیا رحلت کرد و قبر مقدسش در بقیع است. گفته اند قبرش در خانه خودش است. قول دیگر آن است که قبرش مابین قبر و منبر پیامبر اعظم اسلام است. گروهی از علمای اهل تسنن از جابر نقل کرده اند که گفت: پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله قبل از رحلت خود به حضرت علی بن ابی طالب فرمود: «سلام بر تو باد، ای پدر دو نو گل من! من سفارش این دو نوگل دنیوی خود را به تو میکنم. طولی نمی کشد که دو رکن تو از بین خواهند رفت.» جابر می گوید: «هنگامی که رسول خدا از دنیا رفت، حضرت علی فرمود: «این یکی از آن دو رکن من بود که پیغمبر خدا فرمود.» زمانی که فاطمه اطهر از دنیا

رفت، حضرت امیر فرمود: «این هم دومین رکن من بود.» عایشه روایت کرده که پیامبر صلی الله علیه و آله در ایام بیماری منجر به رحلتش، فاطمه را خواست و با او در نهان چیزی گفت. فاطمه علیها السّلام گریست. پس از آن او را خواست و در نهان چیزی به او فرمود. فاطمه خندید. من در این باره پرسیدم. فاطمه علیها السّلام فرمود: «پیامبر صلی الله علیه و آله به من خبر داد که من هم خواهم رفت. من گریستم. آنگاه به من فرمود: که نخستین نفر از اهل اویم که به او ملحق می شوم، پس خندیدم.»

ام سلمه و عایشه گفتند: چون از گریه و خنده فاطمه سوال شد فرمود: «پدرم به من خبر داد که خواهم رفت. آنگاه خبر داد که به پسرانم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله سختی می رسد گریستم. سپس خبر داد که من نخستین فرد از خاندان اویم که به او ملحق می شوم و من خندیدم.» عایشه گوید: فاطمه به گونه ای می آمد و راه می رفت که گویا راه رفتن رسول خدا صلی الله علیه و آله است. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «مرحبا به دخترم!» حضرت فاطمه را سمت راست خود نشاند و در گوشی به او مطلبی گفت. حضرت زهرا علیها السّلام گریست. آنگاه خبر دیگری به او داد و او خندید. عایشه گوید: من از زهرا سلام الله علیها در این باره پرسیدم. او گفت: «من سرّ رسول خدا را فاش نمی سازم.» تا بعدها که پیامبر خدا رحلت کرد باز پرسیدم. فرمود: «او این راز را با من گفت که جبرئیل هر سال یک بار قرآن را برایم می خواند، ولی امسال دو بار خواند. به نظرم مرگم نزدیک است و تو نخستین فردی هستی که از خاندانم به من ملحق می شوی و من خوب سلفی برای تو هستم. در اینجا بود که گریستم. سپس به من فرمود: آیا نمی پسندی که سرور زنان مؤمنان باشی؟ که در اینجا خندیدم.»

روایت شده که حضرت زهرای اطهر بعد از فوت پدر بزرگوارش، دائما سر خود را می بست؛ جسمش ناتوان شده بود؛ قوت خود را از دست داده بود؛ چشمانش گریان بود؛ قلبی سوخته داشت؛ پیاپی از حال می رفت و به حضرت حسنین علیهما السّلام می فرمود: «پدر (یعنی جد) تان که شما را گرامی می داشت و مرتب شما را در آغوش می گرفت کجا است؟ کجا است آن جد شما که از همه مردم بیشتر به شما مهربان بود و نمی گذاشت که روی زمین راه بروید؟ افسوس که دیگر هرگز شاهد نخواهم بود که جد شما در خانه مرا باز کند و شما را به دوش خود بگیرد، در صورتی که دائما این کار را انجام می داد.» سپس حضرت زهرای اطهر بیمار شد و بیماری اش به مدت چهل شب ادامه پیدا کرد. آنگاه ام ایمن، اسماء بنت عمیس و حضرت امیر را خواست و به حضرت امیر سه وصیت کرد: با امامه دختر خواهرش ازدواج کند، چرا که او فرزندان حضرت زهرا را دوست می داشت؛ برای حضرت فاطمه تابوت درست کند و از آنجا که ملائکه شکل و شمایل تابوت را به حضرت زهرا نشان داده بودند، آن بانو اوصاف تابوت را برای حضرت امیر شرح داد؛ هیچ یک از آن افرادی که در حق آن بانوی مظلومه ظلم کرده بودند، در تشییع جنازه اش حاضر نشوند و بر جنازه اش نماز نخوانند.» مسلم و واقدی و ابن عباس و دیگران روایت کرده اند که حضرت فاطمه زهرا وصیت کرد ابوبکر و عمر بر جنازه اش نماز نخوانند و جنازه اش را شبانه به خاک بسپارند. در تاریخ طبری آمده است که فاطمه اطهر شبانه دفن شد و غیر از عباس، علی، مقداد و زبیر کسی در تشییع جنازه آن بانو حاضر نشد.

در روایات ما نقل شده که حضرت امیر، حسن، حسین، عقیل، سلمان ابوذر، مقداد عمار و بریده و بنا به روایتی عباس و پسرش فضل و طبق روایت دیگری حُذَیفه و ابن مسعود بر جنازه آن بانوی معظمه نماز خواندند.

اصبغ بن نُباته می گوید: «از حضرت امیر در این باره که چرا فاطمه شبانه دفن گردید پرسیدند. فرمود: «به این دلیل که فاطمه

زهرا از گروهی خشمناک بود و راضی نبود که آنان برای تشییع جنازه اش حاضر شوند و بر کسی که فرزندان فاطمه را دوست نداشته باشد، حرام است که بر جنازه هیچ یک از آنان نماز بخواند.»

روایت شده که حضرت امیر قبر فاطمه اطهر را با زمین یکسان کرد. گفته اند که علی علیه السّلام هفت قبر شبیه به قبر فاطمه اطهر درست کرد که قبر آن بانو شناخته نشود. روایت شده که تعداد چهل قبر ظاهری برای حضرت زهرا درست کرد تا قبر واقعی آن بانو تشخیص داده نشود و کسی حتی بر قبر او نماز نخواند.

از امّ سلمی زوجه ابو رافع روایت شده که گفت: «من حضرت فاطمه اطهر را در ایام آن بیماری که به علت همان از دنیا رفت پرستاری می کردم. یک روز حضرت امیر به دنبال کار خود رفت و حضرت زهرابه من فرمود آب بیاورم تا غسل کند. وقتی آب آوردم آن بانو برخاست و نیکوترین غسل ها را بجای آورد، آنگاه لباس های جدید خود را پوشید و به من فرمود که رختخواب او را در میان اتاق بیندازم. وقتی رختخواب وی را انداختم، او رو به قبله خوابید و فرمود: «من قبض روح می شوم. چون غسل کرده ام لذا مبادا کسی بدنم را برهنه کند.» این بفرمود و صورت خود را در دست های خود گذاشت و از دنیا رحلت کرد.» اسماء بنت عمیس گوید: فاطمه به من وصیّت کرد که پس از مرگش تنها من و علی او را غسل دهیم و من علی را در غسل فاطمه یاری می دادم .

در کتاب بلاذری آمده که: امیرمؤمنان او را از محلّ بستن شلوار غسل داد و اسماء بنت عمیس پایین تر از آن را غسل داد.

ابو الحسن خزار قمی می نویسد: «از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدند چه کسی فاطمه اطهر را غسل داد؟ فرمود: «حضرت امیر. به این دلیل که حضرت زهرای اطهر، صدیقه بود غیر از شخص صدیق کسی حق نداشت وی را غسل بدهد.»

روایت شده زمانی که حضرت علی بن ابی طالب جنازه مبارک فاطمه اطهر را کنار قبر شریف آورد، دستی از قبر بیرون آمد، آن جنازه را برگرفت و بازگشت.

عبدالرحمن همدانی و حمید طویل نقل کرده اند که حضرت امیرالمؤمنین در کنار قبر فاطمه زهرا علیها السّلام اشعاری سرود که چنین است:

من دوستدار خود را به خاطر آوردم و گویا من به رد کردن غم و اندوه های گذشته وکیلم. برای اجتماع هر دو نفر دوستی، فراق و جدایی خواهد بود

و کلیه آنها در مقابل فراق و جدایی قلیل و اندک است

از دست دادن فاطمه بعد از حضرت رسول، دلیل بر این است که هیچ دوستی دائمی نخواهد بود

هاتفی در جواب آن حضرت این اشعار را گفت:

جوانمرد اراده دارد که دوستش نمیرد، در صورتی که غیر از مردن راهی برای وی نخواهد بود

پس مرگ و نابود شدن را چاره ای نیست و بقای من بعد از شما قلیل و اندک است

وقتی مدتی از مرگ من گذشت گریه گریه کنندگان قلیل می شود

به زودی از یاد من خواهی رفت، دوستی مرا فراموش خواهی کرد و دوست دیگری جای مرا خواهد گرفت

**[ترجمه]

بیان

أبا ودی أی من کان یلازم ودی و حبی و الحاصل أنی ذکرت محبوبی فبت کأننی لشده همومی ضامن لرد کل هم و حزن کان لی قبل ذلک

ص: ۱۸۴

و قوله فلا بد من موت لعله من تتمه أبياته علیه السلام لا کلام الهاتف و لو کان من کلام الهاتف فلعله ألقاه علی وجه التلقین.

**[ترجمه]«أباودّی» یعنی کسی که ملازم محبّت و دوستی من است و حاصل اینکه من به یاد محبوبم افتادم و شب را به صبح آوردم گویا که من به دلیل شدّت غم هایم ضامنم که هم غم ها و همّ ها گذشته ام را برگردانم. و این گفته که: «فلا بدّ من موت» شاید تتمّه شعرهای حضرت باشد نه کلام هاتف و اگر کلام هاتف باشد، شاید می خواسته این معنی را به حضرت تلقین کند.

**[ترجمه]

«۱۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الطُّوسِیُّ: الْأَصْوَبُ أَنَّهَا مَدْفُونَهٌ فِی دَارِهَا أَوْ فِی الرَّوْضَهِ یُؤَیِّدُ قَوْلَهُ قَوْلُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله إِنَّ بَیْنَ قَبْرِی وَ مِنْبَرِی رَوْضَهٌ مِنْ رِیَاضِ الْجَنَّهِ وَ فِی الْبُخَارِیِّ بَیْنَ بَیْتِی وَ مِنْبَرِی وَ فِی الْمُوَطَّإِ وَ الْحِلْیَهِ وَ التِّرْمِذِیِّ وَ مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ مَا بَیْنَ بَیْتِی وَ مِنْبَرِی وَ قَالَ صلی الله علیه و آله مِنْبَرِی عَلَی تُرْعَهٍ مِنْ تُرَعِ الْجَنَّهِ وَ قَالُوا حَدُّ الرَّوْضَهِ مَا بَیْنَ الْقَبْرِ إِلَی الْمِنْبَرِ إِلَی الْأَسَاطِینِ الَّتِی تَلِی صَحْنَ الْمَسْجِدِ.

أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السلامعَنْ قَبْرِ فَاطِمَهَ فَقَالَ دُفِنَتْ فِی بَیْتِهَا فَلَمَّا زَادَتْ بَنُو أُمَیَّهَ فِی الْمَسْجِدِ صَارَتْ فِی الْمَسْجِدِ.

یَزِیدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام فَبَدَأَتْنِی بِالسَّلَامِ ثُمَّ قَالَتْ مَا غَدَا بِکَ قُلْتُ طَلَبُ الْبَرَکَهِ قَالَتْ أَخْبَرَنِی أَبِی وَ هُوَ ذَا مَنْ سَلَّمَ عَلَیْهِ أَوْ عَلَیَّ ثَلَاثَهَ أَیَّامٍ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّهَ قُلْتُ لَهَا فِی حَیَاتِهِ وَ حَیَاتِکِ قَالَتْ نَعَمْ وَ بَعْدَ مَوْتِنَا.

**[ترجمه]مناقب: از شیخ طوسی نقل می کند که گفته است قبر حضرت فاطمه زهرا در روضه مقدسه حضرت رسول صلی اللَّه علیه و آله و سلم است. عقیده شیخ طوسی را این گفته پیامبر اکرم که می فرماید: «مابین قبر و منبر من یکی از باغ های بهشت قرار دارد» تأیید می کند. در نقل بخاری آمده «بین خانه و منبرم» و نیز در برخی از دیگر کتب اهل سنّت و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «منبر من بر روی دری از درهای بهشت است.» و گفته اند: محدوده روضه، فاصله مابین منبر تا ستون هایی است که در کنار صحن مسجد قرار دارند.

احمد بن محمّد بن ابی نصر می گوید: «از حضرت ابی الحسن علیه السّلام پرسیدم قبر فاطمه زهرا کجا است؟ فرمود: «حضرت زهرای اطهر در میان حجره خودش دفن شد.» زمانی که بنی امیه مسجد حضرت رسول را توسعه دادند، قبر آن بانوی معظمه جزو مسجد شد.» یزید بن عبدالملک از پدرش از جدّش نقل کرده که گوید: خدمت حضرت زهرا سلام الله علیها رسیدم. او ابتدا به من سلام داد و سپس گفت: «چه چیزی باعث شده که صبح بیایی؟» گفتم: طلب برکت. حضرت فرمود: «برکت این است که پدرم به من خبر داد هر کس بر او و بر من سه روز سلام دهد، خداوند بهشت را بر او واجب می سازد.» به حضرت گفتم: «در زمان حیات پیامبر و حیات شما؟» حضرت فرمود: «آری و پس ازمرگمان.»

**[ترجمه]

«۱۸»

کشف، [کشف الغمه] رُوِیَ: أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام أَخْرَجَ سَفَطاً أَوْ حُقّاً وَ أَخْرَجَ مِنْهُ کِتَاباً فَقَرَأَهُ وَ فِیهِ وَصِیَّهُ فَاطِمَهَ علیها السلام بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ هَذَا مَا أَوْصَتْ بِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أَوْصَتْ بِحَوَائِطِهَا السَّبْعَهِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنْ مَضَی فَإِلَی الْحَسَنِ فَإِنْ مَضَی فَإِلَی الْحُسَیْنِ فَإِنْ مَضَی فَإِلَی الْأَکَابِرِ مِنْ وُلْدِی شَهِدَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ الزُّبَیْرُ بْنُ الْعَوَّامِ وَ کَتَبَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

وَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ قَالَتْ: أَوْصَتْنِی فَاطِمَهُ علیها السلام أَنْ لَا یُغَسِّلَهَا إِذَا مَاتَتْ إِلَّا أَنَا وَ عَلِیٌّ فَغَسَّلْتُهَا أَنَا وَ عَلِیٌّ علیه السلام.

وَ قِیلَ: قَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام لِأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ حِینَ تَوَضَّأَتْ وُضُوءَهَا لِلصَّلَاهِ هَاتِی طِیبِیَ الَّذِی أَتَطَیَّبُ بِهِ وَ هَاتِی ثِیَابِیَ الَّتِی أُصَلِّی فِیهَا فَتَوَضَّأَتْ ثُمَّ وَضَعَتْ

ص: ۱۸۵

رَأْسِهَا فَقَالَتْ لَهَا اجْلِسِی عِنْدَ رَأْسِی فَإِذَا جَاءَ وَقْتُ الصَّلَاهِ فَأَقِیمِینِی فَإِنْ قُمْتُ وَ إِلَّا فَأَرْسِلِی إِلَی عَلِیٍّ فَلَمَّا جَاءَ وَقْتُ الصَّلَاهِ قَالَتِ الصَّلَاهَ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ فَإِذَا هِیَ قَدْ قُبِضَتْ فَجَاءَ عَلِیٌّ فَقَالَتْ لَهُ قَدْ قُبِضَتْ ابْنَهُ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ عَلِیٌّ مَتَی قَالَتْ حِینَ أَرْسَلْتُ إِلَیْکَ قَالَ فَأَمَرَ أَسْمَاءَ فَغَسَّلَتْهَا وَ أَمَرَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ علیهما السلام یُدْخِلَانِ الْمَاءَ وَ دَفَنَهَا لَیْلًا وَ سَوَّی قَبْرَهَا فَعُوتِبَ عَلَی ذَلِکَ فَقَالَ بِذَلِکَ أَمَرَتْنِی.

وَ رُوِیَ: أَنَّهَا بَقِیَتْ بَعْدَ أَبِیهَا أَرْبَعِینَ صَبَاحاً وَ لَمَّا حَضَرَتْهَا الْوَفَاهُ قَالَتْ لِأَسْمَاءَ إِنَّ جَبْرَئِیلَ أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله لَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ بِکَافُورٍ مِنَ الْجَنَّهِ فَقَسَمَهُ أَثْلَاثاً ثُلُثاً لِنَفْسِهِ وَ ثُلُثاً لِعَلِیٍّ وَ ثُلُثاً لِی وَ کَانَ أَرْبَعِینَ دِرْهَماً فَقَالَتْ یَا أَسْمَاءُ ائْتِینِی بِبَقِیَّهِ حَنُوطِ وَالِدِی مِنْ مَوْضِعِ کَذَا وَ کَذَا فَضَعِیهِ عِنْدَ رَأْسِی فَوَضَعَتْهُ ثُمَّ تَسَجَّتْ بِثَوْبِهَا وَ قَالَتِ انْتَظِرِینِی هُنَیْهَهً وَ ادْعِینِی فَإِنْ أَجَبْتُکِ وَ إِلَّا فَاعْلَمِی أَنِّی قَدْ قَدِمْتُ عَلَی أَبِی صلی الله علیه و آله فَانْتَظَرَتْهَا هُنَیْهَهً ثُمَّ نَادَتْهَا فَلَمْ تُجِبْهَا فَنَادَتْ یَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی یَا بِنْتَ أَکْرَمِ مَنْ حَمَلَتْهُ النِّسَاءُ یَا بِنْتَ خَیْرِ مَنْ وَطِئَ الْحَصَا یَا بِنْتَ مَنْ کَانَ مِنْ رَبِّهِ قاب قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنی قَالَ فَلَمْ تُجِبْهَا فَکَشَفَتِ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهَا فَإِذَا بِهَا قَدْ فَارَقَتِ الدُّنْیَا فَوَقَعَتْ عَلَیْهَا تُقَبِّلُهَا وَ هِیَ تَقُولُ فَاطِمَهُ إِذَا قَدِمْتِ عَلَی أَبِیکِ رَسُولِ اللَّهِ فَأَقْرِئِیهِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ السَّلَامَ فَبَیْنَا هِیَ کَذَلِکَ إِذْ دَخَلَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ فَقَالَا یَا أَسْمَاءُ مَا یُنِیمُ أُمَّنَا فِی هَذِهِ السَّاعَهِ قَالَتْ یَا ابْنَیْ رَسُولِ اللَّهِ لَیْسَتْ أُمُّکُمَا نَائِمَهً قَدْ فَارَقَتِ الدُّنْیَا فَوَقَعَ عَلَیْهَا الْحَسَنُ یُقَبِّلُهَا مَرَّهً وَ یَقُولُ یَا أُمَّاهْ کَلِّمِینِی قَبْلَ أَنْ تُفَارِقَ رُوحِی بَدَنِی قَالَتْ وَ أَقْبَلَ الْحُسَیْنُ یُقَبِّلُ رِجْلَهَا وَ یَقُولُ یَا أُمَّاهْ أَنَا ابْنُکِ الْحُسَیْنُ کَلِّمِینِی قَبْلَ أَنْ یَتَصَدَّعَ قَلْبِی فَأَمُوتَ قَالَتْ لَهُمَا أَسْمَاءُ یَا ابْنَیْ رَسُولِ اللَّهِ انْطَلِقَا إِلَی أَبِیکُمَا عَلِیٍّ فَأَخْبِرَاهُ بِمَوْتِ أُمِّکُمَا فَخَرَجَا حَتَّی إِذَا کَانَا قُرْبَ الْمَسْجِدِ رَفَعَا أَصْوَاتَهُمَا بِالْبُکَاءِ فَابْتَدَرَهُمَا جَمِیعُ الصَّحَابَهِ فَقَالُوا مَا یُبْکِیکُمَا یَا ابْنَیْ رَسُولِ اللَّهِ لَا أَبْکَی اللَّهُ أَعْیُنَکُمَا لَعَلَّکُمَا نَظَرْتُمَا

إِلَى مَوْقِفٍ جَدِّكُمَا فَبَكَيْتُمَا شَوْقاً إِلَيْهِ فَقَالا لَا أَ وَ لَيْسَ قَدْ مَاتَتْ أُمُّنَا فَاطِمَةُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهَا قَالَ فَوَقَعَ عَلِيٌّ علیه السلام عَلَى وَجْهِهِ يَقُولُ بِمَنِ الْعَزَاءُ يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ كُنْتُ بِكِ أَتَعَزَّى فَفِيمَ الْعَزَاءُ مِنْ بَعْدِكِ ثُمَّ قَالَ:

لِكُلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِيلَيْنِ فُرْقَةٌ*** وَ كُلُّ الَّذِی دُونَ الْفِرَاقِ قَلِيلٌ

وَ إِنَّ افْتِقَادِی فَاطِماً بَعْدَ أَحْمَدَ*** دَلِيلٌ عَلَى أَنْ لَا يَدُومَ خَلِيلٌ (۱)

ثُمَّ قَالَ علیه السلام يَا أَسْمَاءُ غَسِّلِيهَا وَ حَنِّطِيهَا وَ كَفِّنِيهَا قَالَ فَغَسَّلُوهَا وَ كَفَّنُوهَا وَ حَنَّطُوهَا وَ صَلَّوْا عَلَيْهَا لَيْلًا وَ دَفَنُوهَا بِالْبَقِيعِ وَ مَاتَتْ بَعْدَ الْعَصْرِ.

و قال ابن بابويه رحمه الله جاء هذا الخبر كذا و الصحيح عندی أنها دفنت فی بيتها فلما زاد بنو أميه فی المسجد صارت فی المسجد.

قلت الظاهر و المشهور مما نقله الناس و أرباب التواريخ و السير أنها عليها السلام دفنت بالبقيع كما تقدم.

وَ رَوَى مَرْفُوعاً إِلَى سَلْمَى أُمِّ بَنِی رَافِعٍ قَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی شَكْوَاهَا الَّتِی مَاتَتْ فِيهَا قَالَتْ فَلَمَّا كَانَ فِی بَعْضِ الْأَيَّامِ وَ هِیَ أَخَفُّ مَا نَرَاهَا فَغَدَا عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فِی حَاجَتِهِ وَ هُوَ يَرَى يَوْمَئِذٍ أَنَّهَا أَمْثَلُ مَا كَانَتْ فَقَالَتْ يَا أُمَّهْ (۲)

اسْكُبِی لِی غَسْلًا فَفَعَلْتُ فَاغْتَسَلَتْ كَأَشَدِّ مَا رَأَيْتُهَا ثُمَّ قَالَتْ لِی أَعْطِينِی ثِيَابِیَ الْجُدُدَ فَأَعْطَيْتُهَا فَلَبِسَتْ ثُمَّ قَالَتْ ضَعِی فِرَاشِی وَ اسْتَقْبِلِينِی ثُمَّ قَالَتْ إِنِّی قَدْ فَرَغْتُ مِنْ نَفْسِی فَلَا أُكْشَفَنَّ إِنِّی مَقْبُوضَةٌ الْآنَ ثُمَّ تَوَسَّدَتْ يَدَهَا الْيُمْنَى وَ اسْتَقْبَلَتِ الْقِبْلَةَ فَقُبِضَتْ.

فَجَاءَ عَلِيٌّ علیه السلام وَ نَحْنُ نَصِيحُ فَسَأَلَ عَنْهَا فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ إِذاً وَ اللَّهِ لَا تُكْشَفُ فَاحْتُمِلَتْ فِی ثِيَابِهَا فَغُيِّبَتْ.

۱- ۱. فی بعض النسخ: و ان افتقادی واحدا بعد واحد و هو الصحيح فانه عليه السلام تمثل بهذه الاشعار و أنشدها، لا أنّه أنشأها.

۲- ۲. فی المصدر: يا أمه اللّه، راجع ج ۲ ص ۶۴.

أَقُولُ إِنَّ هَذَا الْحَدِيثَ قَدْ رَوَاهُ ابْنُ بَابَوَيْهِ رَحِمَهُ اللَّهُ كَمَا تَرَى وَ قَدْ رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي مُسْنَدِهِ عَنْ أُمِّ سَلْمَى (١)

قَالَتْ: اشْتَكَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام شَكْوَاهَا الَّتِي قُبِضَتْ فِيهِ فَكُنْتُ أُمَرِّضُهَا فَأَصْبَحْتُ يَوْماً كَأَمْثَلِ مَا رَأَيْتُهَا فِي شَكْوَاهَا ذَلِكَ قَالَتْ وَ خَرَجَ عَلِيٌّ عليه السلام لِبَعْضِ حَاجَتِهِ فَقَالَتْ يَا أُمَّاهْ اسْكُبِي لِي غَسْلًا فَسَكَبْتُ لَهَا غَسْلًا فَاغْتَسَلَتْ كَأَحْسَنِ مَا رَأَيْتُهَا تَغْتَسِلُ ثُمَّ قَالَتْ يَا أُمَّاهْ أَعْطِينِي ثِيَابِيَ الْجُدُدَ فَأَعْطَيْتُهَا فَلَبِسَتْهَا ثُمَّ قَالَتْ يَا أُمَّاهْ قَدِّمِي لِي فِرَاشِي وَسَطَ الْبَيْتِ فَفَعَلْتُ فَاضْطَجَعَتْ وَ اسْتَقْبَلَتِ الْقِبْلَةَ وَ جَعَلَتْ يَدَهَا تَحْتَ خَدِّهَا ثُمَّ قَالَتْ يَا أُمَّاهْ إِنِّي مَقْبُوضَةٌ الْآنَ وَ قَدْ تَطَهَّرْتُ فَلَا يَكْشِفْنِي أَحَدٌ فَقُبِضَتْ مَكَانَهَا قَالَتْ فَجَاءَ عَلِيٌّ عليه السلام فَأَخْبَرْتُهُ.

و اتفاقهما من طرق الشيعه و السنه على نقله مع كون الحكم على خلافه عجيب فإن الفقهاء من الطريقين لا يجيزون الدفن إلا بعد الغسل إلا فى مواضع ليس هذا منه فكيف رويا هذا الحديث و لم يعللاه و لا ذكرا فقهه و لا نبها على الجواز و لا المنع و لعل هذا أمر يخصها عليها السلام و إنما استدل الفقهاء على أنه يجوز للرجل أن يغسل زوجته بأن عليا غسل فاطمه عليهاالسلامو هو المشهور.

وَ رَوَى ابْنُ بَابَوَيْهِ مَرْفُوعاً إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام: أَنَّ عَلِيّاً غَسَّلَ فَاطِمَةَ عليها السلام وَ عَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ صَلَّى عَلَى فَاطِمَةَ وَ كَبَّرَ عَلَيْهَا خَمْساً وَ دَفَنَهَا لَيْلًا.

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام: أَنَّ فَاطِمَةَ عليها السلام دُفِنَتْ لَيْلًا.

**[ترجمه]کشف الغمه: حضرت ابوجعفر علیه السّلام کیسه ای آورد و نامه ای از میان آن در آورد که وصیت حضرت فاطمه بدین شرح در آن نوشته شده بود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ. این وصیت نامه فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله است. حضرت زهرا وصیت کرده که بستان های هفتگانه ام برای حضرت علی بن ابی طالب باشد. چنانچه حضرت علی از دنیا رفت، از آن حسن بن علی و اگر حسن از دنیا رحلت کرد برای حسین باشد و اگر حسین از دنیا رفت، از آن بزرگ ترین فرزندانم باشد. مقداد بن اسود و زبیر بن عوام شهود این وصیت نامه اند و حضرت علی بن ابی طالب آن را نوشت.» اسماء بنت عمیس گوید: فاطمه علیها السّلام به من وصیت کرد که پس از مرگش، تنها من و علی علیه السّلام او را غسل بدهیم. پس او را من و علی علیه السّلام غسل دادم.

گفته شده که حضرت فاطمه علیها السّلام پس از اینکه برای نماز وضو گرفت، به اسماء بنت عمیس فرمود: «آن عطری را که من استعمال می کنم بیاور. آن لباس هایی را که با آنها نماز می خوانم را نیز حاضر کن!» آنگاه سر مبارک خود را (به زمین) گذاشت و به اسماء فرمود: «بالای سر من بنشین، هنگامی که وقت نماز فرا رسید، مرا بلند کن، اگر دیدی بلند شدم که هیچ، و الا شخصی را به دنبال حضرت علی بفرست.» وقت نماز که شد اسماء صدا زد: «ای دختر رسول خدا! وقت نماز است.» ناگاه اسماء دریافت که آن جگر گوشه پیغمبر اسلام قبض روح شده. وقتی حضرت امیر آمد اسماء به آن حضرت گفت: «فاطمه زهرا از دنیا رحلت کرده.» امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: «چه موقع؟» گفت همان موقعی که به دنبال شما فرستادم. علی علیه السّلام به اسماء دستور داد تا فاطمه را غسل دهد و به حضرت حسنین علیهما السّلام نیز امر کرد تا آب آوردند. آنگاه جنازه آن بانو را شبانه به خاک سپرد. وقتی که به آن حضرت اعتراض کردند که چرا چنین کرده، فرمود: «حضرت زهرا خودش این

طور وصیت کرده است.»

روایت شده که حضرت فاطمه زهرا بعد از فوت پدر بزرگوارش به مدت چهل روز زنده بود. وقتی اجلش فرا رسید به اسماء فرمود: «در موقع فوت پدرم جبرئیل کافور بهشتی آورد. پدرم آن را به سه قسمت کرد. یک قسمت برای خودش، یک قسمت برای علی و یک قسمت هم برای من.» آنگاه به اسماء فرمود: «باقیمانده حنوط پدرم را که در فلان جاست بیاور و کنار سرم بگذار.» اسماء می گوید وقتی امر آن بانو را انجام دادم لباسش را روی خودش کشید و به من فرمود: «پس از چند لحظه مرا صدا بزن. اگر جواب تو را گفتم که هیچ، وگرنه بدان که نزد پدر بزرگوارم رفته ام.» اسماء بعد از چند لحظه آن بانوی مظلومه را صدا زد، ولی جوابی نشنید. دوباره صدا زد: «ای دختر محمّد مصطفی! ای دختر بهترین کسی که مادرش وی را حمل کرد! ای دختر بهترین کسی که بر روی سنگریزه ها پا گذاشت! ای دختر آن کسی که مقامش به«قابَ قَوْسَيْنِ، أَوْ أَدْنی» رسید! اما جوابی نگرفت. وقتی اسماء لباس آن حضرت را از روی بدنش برداشت، ناگاه دید از دنیا رفته است. اسماء بدن آن بانو را حرکت داد و گفت: «ای فاطمه! نزد پدر بزرگوارت که رفتی، سلام اسماء بنت عمیس را به آن حضرت برسان.» در همان حینی که اسماء این سخن را می گفت، حضرت حسنین علیهما السّلام از راه رسیدند و گفتند: «اسماء! مادر ما که در یک چنین ساعتی به خواب نمی رفت؟» اسما جواب داد: «مادر شما به خواب نرفته، بلکه از دنیا رفته است.»

امام حسن روی نعش مادر افتاد و در حالی که جسد مقدس او را حرکت می داد و فرمود: «مادر جان! تا روح از بدن من جدا نشده با من سخن بگو!» آنگاه امام حسین آمد و در حالی که پاهای مبارک مادر را حرکت میداد و می بوسید، می فرمود: «مادر جان! من فرزند تو حسینم. قبل از اینکه در هم بشکنم و قالب تهی کنم با من حرف بزن!» اسماء به آنها گفت: «ای فرزندان پیغمبر اسلام! نزد پدرتان علی بروید و آن حضرت را از فوت مادرتان آگاه کنید.» حضرت حسنین از خانه خارج شدند و به طرف مسجد رفتند. هنگامی که نزدیک مسجد رسیدند، با صدای بلند گریه سر دادند. گروهی از صحابه به حضور آنها آمدند و پرسیدند: «برای چه می گریید؟ خدا چشم شما را نگریاند! شاید چشمتان به جای جدتان رسول خدا افتاد و از شدت علاقه ای که به آن حضرت دارید گریان شده اید؟» فرمودند: «نه، مگر مادر ما از دنیا رحلت نکرده است؟»

حضرت امیر علیه السّلام پس از شنیدن این خبر جانگداز به رو در افتاد و فرمود: «ای دختر حضرت محمّد! من غم و اندوه خود را بعد از تو به که بگویم؟ من درد دل های خود را برای تو می گفتم. اکنون برای چه کسی درد دل کنم؟» آنگاه آن اشعاری را که قبلا ترجمه کردیم سرود. سپس به اسماء فرمود: «فاطمه زهرا را غسل بده، حنوط کن و کفن بپوشان.» وقتی غسل و کفن آن بانوی معظمه خاتمه یافت، نماز بر بدنش خواندند و شبانه او را در بقیع دفن کردند. فوت آن بانو بعد از عصر واقع شد.

ابن بابویه می گوید: «گرچه در این روایت آمده است که حضرت فاطمه را در بقیع دفن کردند، ولی آنچه را که من صحیح می دانم این است که آن بانو در خانه خود دفن شد. موقعی که بنی امیه مسجد حضرت رسول را توسعه دادند، قبر آن بانوی معظمه جزو مسجد شد.»

مؤلف: ظاهر و مستور از نقل مردم و ارباب تواریخ و سیر آن است که حضرت زهرا سلام الله علیها در بقیع دفن شده اند، همانگونه که گذشت. و روایت مرفوعه ای است که امّ بنی رافع گوید: نزد فاطمه دختر محمّد صلی الله علیه و آله در بیماری اش که در آن بیماری وفات یافت بودم. او گوید: در روزی که سبک ترین روز کسالت حضرت زهرا سلام الله علیها بود، امیر

مؤمنان علیه السّلام به دنبال کاری که داشتند صبح زود رفتند. حضرت علی فکر می کرد امروز بهترین روز زهرا سلام الله علیها است. پس از رفتن حضرت علی علیه السّلام، حضرت زهرا سلام الله علیها فرمود: «ای مادر آبی بریز برایم که خودم را بشویم.» من هم چنین کردم. ایشان غسل کاملی کرد. سپس به من فرمود: «لباس های نوام را برایم بیاور.» من لباس هایش را به او دادم. او بر تن کرد و پوشید. سپس فرمود: «بسترم را بگذار و مرا رو به قبله کن.» سپس فرمود: «من از خویش فارغ شده ام، برهنه ام نکنید. من الان وفات می یابم.» آنگاه دست راستش را به سان بالش زیر صورتش نهاد و رو به قبله کرد و جان داد.

علی علیه السّلام از راه رسید و در حالی که ما فریاد می کشیدیم، از ما درباره فاطمه پرسید. جریان را برای حضرت گفتم. حضرت فرمود: «هم اکنون که وصیّت اوست، قطعاً به خدا سوگند برهنه نخواهد شد.» پس او را به همراه لباس هایش بردند و دفن شد.

مؤلف: ابن بابویه رحمه الله این روایت را همان گونه که می بینی روایت کرده است و احمد بن حنبل در سندش از ام سلمی نقل کرده که گفت: فاطمه علیها السّلام در بیماری اش که در آن وفات کرد، من از او پرستاری می کردم.

یک روز که از همیشه ایام آن بهتر بود، پس از آنکه امیرالمؤمنان علیه السّلام برای کاری رفته بود، به من فرمود: «برایم آبی بریز که غسل کنم.» من برایش ریختم و او به بهترین شکل که از او می دیدم غسل کرد. سپس فرمود: «ای مادر! لباس های تازه ام را برایم بیاور.» برایش آوردم. آنها را پوشید. سپس فرمود: «ای مادر! بسترم را در میان خانه ببر» و من چنین کردم. او به پهلو و رو به قبله دراز کشید و دستش را زیر گونه اش نهاد. سپس فرمود: «ای مادر! من الآن وفات می یابم. خودم را پاک کرده ام، کسی لباس هایم را در نیاورد.» و در همان جا جان داد. ام سلمی گوید: پس از آن علی علیه السّلام آمد و من به او خبر دادم.

اتفاق ابن بابویه و احمد بن حنبل از طریق شیعه و سنّی بر نقل این جریان با اینکه حکم شرعی بر خلاف این جریان است عجیب است. چرا که فقیهان شیعه و سنّی دفن میّت را جز پس از غسل جایز نمی دانند، مگر در مواردی که این از آن نیست. چگونه است که این دو این روایت را نقل کرده اند و درباره علّت آن سخن نگفته اند و به فقه الحدیث نپرداخته اند و اشاره ای به جواز و منع دفن بدون غسل نکرده اند و شاید این دفن بدون غسل، از ویژگی های حضرت زهرا سلام الله علیها بوده است و فقیهان بر اینکه مرد می تواند همسرش را غسل بدهد به غسل دادن علی علیه السّلام فاطمه زهرا سلام الله علیها را استدلال کرده اند و این مشهور است.

ابن بابویه روایتی از امام حسن علیه السّلام دارد که علی علیه السّلام فاطمه سلام الله علیها را غسل داد و نیز از علی علیه السّلام است که او بر فاطمه نماز گزارد و پنج تکبیر بر او گفت و شب او را به خاک سپرد.

و از محمّد بن علی علیه السّلام روایت است که فاطمه سلام الله علیها در شب به خاک سپرده شد.

**[ترجمه]

بیان

قد بینا فی کتاب المزار أن الأصح أنها مدفونه فی بیتها و أما ما ذکره من ترک غسلها فالأولی أن یؤول بما ذکرنا سابقا من عدم کشف بدنها للتنظیف فلا تنافی للأخبار الکثیره الداله علی أن علیا علیه السلام غسلها و یؤید ما ذکرنا من التأویل ما مر فی روایه ورقه فلا تغفل.

**[ترجمه]ما در کتاب مزار بیان کردیم که نظر صحیح تر آن است که حضرت در خانه اش دفن شده اند، و امّا این جهت که او را غسل ندادند، بهتر آن است که آن گونه که سابقاً گفتیم تفسیر شود که بدنش را برای نظافت برهنه نکردند. پس منافاتی با روایات بسیاری که علی علیه السّلام او را غسل دادند ندارد و مؤیّد تفسیر ما همان است که در روایت ورقه گذشت، پس غافل مباش.

**[ترجمه]

«۱۹»

کشف، [کشف الغمه] وَ نَقَلْتُ مِنْ کِتَابِ الذُّرِّیَّهِ الطَّاهِرَهِ لِلدُّولَابِیِّ فِی وَفَاتِهَا علیها السلام مَا نَقَلَهُ مِنْ رِجَالِهِ قَالَ: لَبِثَتْ فَاطِمَهُ بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثَلَاثَهَ أَشْهُرٍ وَ قَالَ

۱- ۱. راجع ص ۱۸۳ فیما سبق.

ابْنُ شِهَابٍ سِتَّهَ أَشْهُرٍ وَ قَالَ الزُّهْرِیُّ سِتَّهَ أَشْهُرٍ وَ مِثْلُهُ عَنْ عَائِشَهَ وَ مِثْلُهُ عَنْ عُرْوَهَ بْنِ الزُّبَیْرِ وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام خَمْساً وَ تِسْعِینَ لَیْلَهً فِی سَنَهِ إِحْدَی عَشْرَهَ وَ قَالَ ابْنُ قُتَیْبَهَ فِی مَعَارِفِهِ مِائَهَ یَوْمٍ وَ قِیلَ مَاتَتْ فِی سَنَهِ إِحْدَی عَشْرَهَ لَیْلَهَ الثَّلَاثَاءِ لِثَلَاثٍ لَیَالٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ هِیَ بِنْتُ تِسْعٍ وَ عِشْرِینَ سَنَهً أَوْ نَحْوِهَا.

وَ قِیلَ: دَخَلَ الْعَبَّاسُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَحَدُهُمَا یَقُولُ لِصَاحِبِهِ أَیُّنَا أَکْبَرُ فَقَالَ الْعَبَّاسُ وُلِدْتَ یَا عَلِیُّ قَبْلَ بِنَاءِ قُرَیْشٍ الْبَیْتَ بِسَنَوَاتٍ وَ وُلِدَتْ ابْنَتِی وَ قُرَیْشٌ تَبْنِی الْبَیْتَ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ابْنُ خَمْسٍ وَ ثَلَاثِینَ سَنَهً قَبْلَ النُّبُوَّهِ بِخَمْسِ سِنِینَ.

وَ رُوِیَ: أَنَّهَا أَوْصَتْ عَلِیّاً علیه السلام وَ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَیْسٍ أَنْ یُغَسِّلَاهَا.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَرِضَتْ فَاطِمَهُ مَرَضاً شَدِیداً فَقَالَتْ لِأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ أَ لَا تَرَیْنَ إِلَی مَا بَلَغْتُ فَلَا تَحْمِلِینِی عَلَی سَرِیرٍ ظَاهِرٍ فَقَالَتْ لَا لَعَمْرِی وَ لَکِنْ أَصْنَعُ نَعْشاً کَمَا رَأَیْتُ یُصْنَعُ بِالْحَبَشَهِ قَالَتْ فَأَرِینِیهِ فَأَرْسَلَتْ إِلَی جَرَائِدَ رَطْبَهٍ فَقُطِّعَتْ مِنَ الْأَسْوَاقِ ثُمَّ جَعَلَتْ عَلَی السَّرِیرِ نَعْشاً وَ هُوَ أَوَّلُ مَا کَانَ النَّعْشُ فَتَبَسَّمَتْ وَ مَا رُئِیَتْ مُتَبَسِّمَهً إِلَّا یَوْمَئِذٍ ثُمَّ حَمَلْنَاهَا فَدَفَنَّاهَا لَیْلًا وَ صَلَّی عَلَیْهَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ نَزَلَ فِی حُفْرَتِهَا هُوَ وَ عَلِیٌّ وَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ.

وَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ: أَنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَتْ لِأَسْمَاءَ إِنِّی قَدِ اسْتَقْبَحْتُ مَا یُصْنَعُ بِالنِّسَاءِ أَنَّهُ یُطْرَحُ عَلَی الْمَرْأَهِ الثَّوْبُ فَیَصِفُهَا لِمَنْ رَأَی فَقَالَتْ أَسْمَاءُ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ أَنَا أُرِیکِ شَیْئاً رَأَیْتُهُ بِأَرْضِ الْحَبَشَهِ قَالَ فَدَعَتْ بِجَرِیدَهٍ رَطْبَهٍ فَحَسَّنَتْهَا ثُمَّ طَرَحَتْ عَلَیْهَا ثَوْباً فَقَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام مَا أَحْسَنَ هَذَا وَ أَجْمَلَهُ لَا تُعْرَفُ بِهِ الْمَرْأَهُ مِنَ الرَّجُلِ قَالَ قَالَتْ فَاطِمَهُ فَإِذَا مِتُّ فَاغْسِلِینِی أَنْتِ وَ لَا یَدْخُلَنَّ عَلَیَّ أَحَدٌ فَلَمَّا تُوُفِّیَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام جَاءَتْ عَائِشَهُ تَدْخُلُ عَلَیْهَا فَقَالَتْ أَسْمَاءُ لَا تَدْخُلِی فَکَلَّمَتْ عَائِشَهُ

أَبَا بَكْرٍ فَقَالَتْ إِنَّ هَذِهِ الْخَثْعَمِيَّهَ تَحُولُ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ ابْنَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَدْ جَعَلَتْ لَهَا مِثْلَ هَوْدَجِ الْعَرُوسِ فَقَالَتْ أَسْمَاءُ لِأَبِی بَكْرٍ أَمَرَتْنِی أَنْ لَا یَدْخُلَ عَلَیْهَا أَحَدٌ وَ أَرَیْتُهَا هَذَا الَّذِی صَنَعْتُ وَ هِیَ حَیَّهٌ فَأَمَرَتْنِی أَنْ أَصْنَعَ لَهَا ذَلِكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ اصْنَعِی مَا أَمَرَتْكِ فَانْصَرَفَ وَ غَسَّلَهَا عَلِیٌّ علیه السلام وَ أَسْمَاءُ.

وَ رَوَی الدُّولَابِیُّ حَدِیثَ الْغُسْلِ الَّذِی اغْتَسَلَتْهُ قَبْلَ وَفَاتِهَا وَ كَوْنُهَا دُفِنَتْ بِهِ وَ لَمْ تُكْشَفْ وَ قَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ.

وَ رُوِیَ مِنْ غَیْرِ هَذَا: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَ عُمَرَ عَاتَبَا عَلِیّاً علیه السلام كَوْنَهُ لَمْ یُؤْذِنْهُمَا بِالصَّلَاهِ عَلَیْهَا فَاعْتَذَرَ أَنَّهَا أَوْصَتْهُ بِذَلِكَ وَ حَلَفَ لَهُمَا فَصَدَّقَاهُ وَ عَذَّرَاهُ وَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام عِنْدَ دَفْنِ فَاطِمَهَ علیها السلام كَالْمُنَاجِی بِذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِنْدَ قَبْرِهِ السَّلَامُ عَلَیْكَ یَا رَسُولَ اللَّهِ عَنِّی وَ عَنِ ابْنَتِكَ النَّازِلَهِ فِی جِوَارِكَ إِلَی آخِرِ مَا سَیَأْتِی.

ثُمَّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ عِیسَی الْحَدِیثُ ذُو شُجُونٍ أَنْشَدَنِی بَعْضُ الْأَصْحَابِ لِلْقَاضِی أَبِی بَكْرِ بْنِ أَبِی قُرَیعَهَ:

یَا مَنْ یُسَائِلُ دَائِباً***عَنْ كُلِّ مُعْضِلَهٍ سَخِیفَهٍ

لَا تَكْشِفَنَّ مُغَطًّی*** فَلَرُبَّمَا كَشَفْتَ جِیفَهً

وَ لَرُبَّ مَسْتُورٍ بَدَا*** كَالطَّبْلِ مِنْ تَحْتِ الْقَطِیفَهِ

إِنَّ الْجَوَابَ لَحَاضِرٌ***لَكِنَّنِی أُخْفِیهِ خِیفَهً

لَوْ لَا اعْتِدَاءُ رَعِیَّهٍ*** أُلْقِی سِیَاسَتَهَا الْخَلِیفَهَ

وَ سُیُوفُ أَعْدَاءٍ بِهَا*** هَامَاتُنَا أَبَداً نَقِیفَهٌ

لَنَشَرْتُ مِنْ أَسْرَارِ آلِ*** مُحَمَّدٍ جُمَلًا طَرِیفَهً

تُغْنِیكُمْ عَمَّا رَوَاهُ*** مَالِكٌ وَ أَبُو حَنِیفَهَ

وَ أَرَیْتُكُمْ أَنَّ الْحُسَیْنَ أُصِیبَ*** فِی یَوْمِ السَّقِیفَهِ

وَ لِأَیِّ حَالٍ لُحِّدَتْ*** بِاللَّیْلِ فَاطِمَهُ الشَّرِیفَهُ

وَ لِمَا حَمَتْ شَیْخَیْكُمُ*** عَنْ وَطْءِ حُجْرَتِهَا الْمُنِیفَهِ

أَوْهِ لِبِنْتِ مُحَمَّدٍ*** مَاتَتْ بِغُصَّتِهَا أَسِیفَهً

و قد ورد من كلامها عليها السلام في مرض موتها ما يدل على شده تألمها و عظم موجدتها و فرط شكايتها ممن ظلمها و منعها حقها أعرضت عن ذكره و ألغيت القول فيه و نكبت عن إيراده لأن غرضي من هذا الكتاب نعت مناقبهم و مزاياهم و تنبيه الغافل عن موالاتهم فربما تنبه و والاهم و وصف ما خصهم الله به من الفضائل التي ليست لأحد سواهم فأما ذكر الغير و البحث عن الشر و الخير فليس من غرض هذا الكتاب و هو موكول إلى يوم الحساب و إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ

**[ترجمه]کشف الغمه: از کتاب ذریه طاهره تألیف دولابی نقل می کند که: «حضرت فاطمه زهرا علیها السّلام به مدت سه ماه بعد از پدر خود زنده بود.» ولی ابن شهاب و زهری و عایشه و عروه بن زبیر گفته اند که آن بانو شش ماه بعد از رحلت پدر خود زندگی کرد. حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام می فرماید: «فاطمه اطهر به مدت نود و پنج روز بعد از پدر بزرگوارش زنده بود و در سال۱۱ هجری از دنیا رفت.» ابن قتیبه می گوید که به مدت یکصد روز زنده بود. گفته شده که حضرت زهرای اطهر، در سال ۱۱ هجری، شب سه شنبه سوم ماه رمضان در سن بیست و نه سالگی وفات کرد. گفته شده که: عباس بر علی بن ابی طالب و فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد شد، در حالی که یکی به دیگری می گفت: کدامین یک از ما بزرگ تر است. عبّاس گفت: ای علی! تو چند سال پیش از آنکه قریش خانه خدا را بسازد متولّد شدی و دخترم در حالی متولّد شد قریش خانه خدا را می ساخت و رسول خدا سی و پنج سال داشت. پنج سال پیش از نبوّت پیامبر صلی الله علیه و آله. و روایت شده که حضرت زهرا سلام الله علیها به علی و اسماء بنت عمیس و وصیّت کرد که او را غسل بدهند.

ابن عباس می گوید: «در آن ایامی که حضرت فاطمه اطهر به شدت بیمار شده بود، به اسماء بنت عمیس فرمود: «آیا نمی بینی من در چه حالی هستم؟ مبادا مرا روی تخته ای بگذارید که جنازه ام پیدا باشد!» اسماء گفت: «به جان خودم قسم نه! بلکه نظیر آن تابوتی را برای تو درست می کنم که در حبشه دیده بودم.» حضرت زهرا به وی فرمود: «پس نمونه آن را به من نشان بده!» اسماء فرستاد تا از بازار شاخه های تازه خرما آوردند. آنگاه شبیه تابوتی را که در حبشه دیده بود ساخت و آن اولین تابوتی بود که ساخته می شد. حضرت زهرا که تا آن موقع هرگز لبخند نزده بود، پس از دیدن آن تابوت خندان شد. سپس جنازه آن بانو را شبانه بردیم و دفن کردیم. عباس ابن عبدالمطب بر جنازه آن بانو نماز خواند. عباس، علی و فضل بن عباس در قبر آن بانو وارد شدند.

از اسماء بنت عمیس روایت شده که گفت: فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله به وی فرمود: «من این عمل را زشت می دانم که یک پارچه روی جنازه زنان می اندازند، زیرا هر کسی از حجم و وصف آن جنازه آگاه می شود.» اسماء گفت: «ای دختر رسول خدا! من نظیر آن تابوتی را که در سرزمین حبشه دیده ام به تو نشان می دهم.» آنگاه فرستاد تا شاخه های تازه خرما آوردند و با آنها تابوتی نیکو ساخت و پارچه ای روی آن انداخت. حضرت زهرای اطهر فرمود: «چقدر این تابوت خوب است، زیرا اگر جنازه ای که در میان آن باشد، تشخیص داده نمی شود که جنازه زن است یا جنازه مرد.» سپس حضرت فاطمه به اسماء فرمود: «موقعی که من از دنیا رفتم، تو مرا غسل بده. هیچ کس حق ندارد نزد جنازه ام بیاید.» وقتی فاطمه از دنیا رحلت کرد و عایشه خواست بر سر جنازه اش برود، اسماء به وی گفت که مبادا نزد فاطمه بروی! عایشه به ابوبکر شکایت کرد و گفت: «اسماء نمی گذارد که من نزد دختر رسول خدا بروم. او هودجی نظیر هودج عروس هم برای فاطمه ساخته است.» اسماء در جواب ابوبکر گفت: «فاطمه به من دستور داده که کسی برسر جنازه اش نرود. من این تابوت را در

زمان حیات فاطمه اطهر طبق دستور خود آن بانو ساخته ام.» ابوبکر گفت: «مانعی ندارد، آنچه را که فاطمه دستور داده انجام بده.» ابوبکر این راگفت و بازگشت. آنگاه جنازه حضرت زهرا را علی و اسماء غسل دادند.»

دولابی روایت غسلی که حضرت پیش از وفات داشتند و اینکه او را بدون برهنه کردن دفن کردند را آورده و این جریان قبلاً هم گذشته بود و دیگران غیر از دولابی روایت کرده که ابوبکر و عمر به علی علیه السّلام اعتراض کردند که چرا آنها را برای نماز بر فاطمه علیها السّلام خبر نکرده است و حضرت عذر خواست که این وصیّت فاطمه بوده و برای آن دو سوگند خورد و آن دو سخن علی علیه السّلام را و عذرش را پذیرفتند. و علی علیه السّلام به هنگام دفن فاطمه علیها السّلام به سان کسی که با رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد نجوا می کند گفت: سلام بر تو ای رسول خدا! از سوی من و از سوی دخترت که در جوار تو فرود آمده ... تا پایان آنچه که بعداً خواهد آمد.

آنگاه صاحب کتاب کشف الغمه می گوید: سخن گوناگون است. یکی از اصحاب قاضی ابوبکر ابن ابو قریعه اشعاری را برایم خواند:

ای کسی که پیوسته از مشکلی ضعیف می پرسی

پرده از پوشیده بر مدار که چه بسا از مرداری پرده برداشته باشی

و چه بسا پوشیده ای که مانند طبل از زیر پارچه آشکار شود

جواب سوال تو نزد من آماده است، ولی من از ترس آن را نهان می دارم

اگر دشمنی مردم نبود که سیاست آن را خلیفه القاء کرده بود و اگر شمشیرهای دشمنان نبود که سرهای ما همیشه با آن شکافته می شد

از اسرار آل محمّد بخش های تازه ای را برایت باز می کردم

که شما از آنچه مالک و ابوحنیفه گفته اند بی نیاز سازد

و به شما نشان می دادم که امام حسین علیه السّلام در روز سقیفه به شهادت رسید

آنگاه در سه بیت پایانی آمده است:

برای چه بود که فاطمه شریفه در شب به خاک سپرده شد؟

برای چه بود که شیخ و بزرگ شما را از ورود در حجره مبارکه خود ممنوع کرد؟

آه برای دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم که با غصه و تأسف از دنیا رفت

و از سخن حضرت زهرا سلام الله علیها در بیماری مرگشان کلامی آمده که دلالت بر شدّت ناراحتی حضرت و بزرگی خشم ایشان و شکایت بسیار ایشان دارد از کسانی که به ایشان ستم کردند و حق ایشان را ندادند که من البته از ذکر این سخن خودداری می کنم و در آن باره سخن نمی گویم و از پرداختن به آن بر زمین می افتم. چون هدف من در این کتاب وصف منقبت ها و امتیازهای آنان است و می خواهم که کسی را که از ولایت اینان غافل است بیدار سازم، چه بسا که آگاه شود و ولایت اینان را بپذیرد و قائل به فضائلی شود که خداوند ویژه اینان ساخته و احدی دیگر این فضائل را ندارد. و امّا ذکر آنچه که تعصّب ها را برمی انگیزد و گفتگو از خیر و شر هدف من در این کتاب نیست و آن موکول به روز حساب است و همه امور به سوی خدا باز می گردد.

**[ترجمه]

بیان

النقف کسر الهامه عن الدماغ أو ضربها أشد ضرب أو برمح أو عصا.

**[ترجمه]«تقف» به معنای شکستن سر از بینی است و یا زدن بر سر به شدیدترین نوع زدن و یا با نیزه و عصا.

**[ترجمه]

«۲۰»

ضه، [روضه الواعظین]: مَرِضَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام مَرَضاً شَدِیداً وَ مَکَثَتْ أَرْبَعِینَ لَیْلَهً فِی مَرَضِهَا إِلَی أَنْ تُوُفِّیَتْ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا فَلَمَّا نُعِیَتْ إِلَیْهَا نَفْسُهَا دَعَتْ أُمَّ أَیْمَنَ وَ أَسْمَاءَ بِنْتَ عُمَیْسٍ وَ وَجَّهَتْ خَلْفَ عَلِیٍّ وَ أَحْضَرَتْهُ فَقَالَتْ یَا ابْنَ عَمِّ إِنَّهُ قَدْ نُعِیَتْ إِلَیَّ نَفْسِی وَ إِنِّی لَا أَرَی مَا بِی إِلَّا أَنَّنِی لَاحِقٌ بِأَبِی سَاعَهً بَعْدَ سَاعَهٍ(۱) وَ أَنَا أُوصِیکَ بِأَشْیَاءَ فِی قَلْبِی قَالَ لَهَا عَلِیٌّ علیه السلام أَوْصِینِی بِمَا أَحْبَبْتِ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهَا وَ أَخْرَجَ مَنْ کَانَ فِی الْبَیْتِ ثُمَّ قَالَتْ یَا ابْنَ عَمِّ مَا عَهِدْتَنِی کَاذِبَهً وَ لَا خَائِنَهً وَ لَا خَالَفْتُکَ مُنْذُ عَاشَرْتَنِی فَقَالَ علیه السلام مَعَاذَ اللَّهِ أَنْتِ أَعْلَمُ بِاللَّهِ وَ أَبَرُّ وَ أَتْقَی وَ أَکْرَمُ وَ أَشَدُّ خَوْفاً مِنَ اللَّهِ مِنْ أَنْ أُوَبِّخَکِ بِمُخَالَفَتِی (۲)

قَدْ عَزَّ عَلَیَّ مُفَارَقَتُکِ وَ تَفَقُّدُکِ إِلَّا أَنَّهُ أَمْرٌ لَا بُدَّ مِنْهُ وَ اللَّهِ جَدَّدْتِ عَلَیَّ مُصِیبَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ عَظُمَتْ وَفَاتُکِ وَ فَقْدُکِ فَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ مِنْ مُصِیبَهٍ مَا أَفْجَعَهَا وَ آلَمَهَا وَ أَمَضَّهَا وَ أَحْزَنَهَا هَذِهِ وَ اللَّهِ مُصِیبَهٌ لَا عَزَاءَ لَهَا وَ رَزِیَّهٌ لَا خَلَفَ لَهَا

ص: ۱۹۱

۱- ۱. الساعه أو بعد ساعه. ظ.

۲- ۲. فی النسخه المطبوعه:« و أشدّ خوفا من اللّه أن أوبخک» و هو ناقص قطعا. فانه لا بدّ فی الکلام من صله متممه لا فعل

التفضيل فى قوله عليه السلام: أعلم و أبر و أتقى و أكرم و أشد خوفا من اللّٰه.

ثُمَّ بَکَیا جَمِیعاً سَاعَهً وَ أَخَذَ عَلَی رَأْسِهَا وَ ضَمَّهَا إِلَی صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ أَوصِینِی بِمَا شِئْتِ فَإِنَّکِ تجدنی [تَجِدِینِی] فِیهَا أَمْضِی کَمَا أَمَرْتِنِی بِهِ وَ أَخْتَارُ أَمْرَکِ عَلَی أَمْرِی ثُمَّ قَالَتْ جَزَاکَ اللَّهُ عَنِّی خَیْرَ الْجَزَاءِ یَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ أُوصِیکَ أَوَّلًا أَنْ تَتَزَوَّجَ بَعْدِی بِابْنَهِ أُخْتِی (۱) أُمَامَهَ فَإِنَّهَا تَکُونُ لِوُلْدِی مِثْلِی فَإِنَّ الرِّجَالَ لَا بُدَّ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ قَالَ فَمِنْ أَجْلِ ذَلِکَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَرْبَعٌ لَیْسَ لِی إِلَی فِرَاقِهِ سَبِیلٌ بِنْتُ أَبِی الْعَاصِ (۲)

أُمَامَهُ أَوْصَتْنِی بِهَا فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَتْ أُوصِیکَ یَا ابْنَ عَمِّ أَنْ تَتَّخِذَ لِی نَعْشاً فَقَدْ رَأَیْتُ الْمَلَائِکَهَ صَوَّرُوا صُورَتَهُ فَقَالَ لَهَا صِفِیهِ لِی فَوَصَفَتْهُ فَاتَّخَذَهُ لَهَا فَأَوَّلُ نَعْشٍ عُمِلَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ ذَاکَ وَ مَا رَأَی أَحَدٌ قَبْلَهُ وَ لَا عَمِلَ أَحَدٌ ثُمَّ قَالَتْ أُوصِیکَ أَنْ لَا یَشْهَدَ أَحَدٌ جِنَازَتِی مِنْ هَؤُلَاءِ الَّذِینَ ظَلَمُونِی وَ أَخَذُوا حَقِّی فَإِنَّهُمْ عَدُوِّی وَ عَدُوُّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَا تَتْرُکْ أَنْ یُصَلِّیَ عَلَیَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ وَ لَا مِنْ أَتْبَاعِهِمْ وَ ادْفِنِّی فِی اللَّیْلِ إِذَا هَدَأَتِ الْعُیُونُ وَ نَامَتِ الْأَبْصَارُ ثُمَّ تُوُفِّیَتْ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا وَ عَلَی أَبِیهَا وَ بَعْلِهَا وَ بَنِیهَا فَصَاحَتْ أَهْلُ الْمَدِینَهِ صَیْحَهً وَاحِدَهً وَ اجْتَمَعَتْ نِسَاءُ بَنِی هَاشِمٍ فِی دَارِهَا فَصَرَخُوا صَرْخَهً وَاحِدَهً کَادَتِ الْمَدِینَهُ أَنْ تَتَزَعْزَعَ مِنْ صُرَاخِهِنَّ وَ هُنَّ یَقُلْنَ یَا سَیِّدَتَاهْ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَقْبَلَ النَّاسُ مِثْلَ عُرْفِ الْفَرَسِ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام وَ هُوَ جَالِسٌ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهما السلام بَیْنَ یَدَیْهِ یَبْکِیَانِ فَبَکَی النَّاسُ لِبُکَائِهِمَا وَ خَرَجَتْ أُمُّ کُلْثُومٍ وَ عَلَیْهَا بُرْقُعَهٌ

وَ تَجُرُّ ذَیْلَهَا مُتَجَلِّلَهً بِرِدَاءٍ عَلَیْهَا تُسَبِّحُهَا وَ هِیَ تَقُولُ یَا أَبَتَاهْ یَا رَسُولَ اللَّهِ الْآنَ حَقّاً فَقَدْنَاکَ فَقْداً لَا لِقَاءَ بَعْدَهُ أَبَداً وَ اجْتَمَعَ النَّاسُ فَجَلَسُوا وَ هُمْ یَضِجُّونَ وَ یَنْتَظِرُونَ أَنْ تُخْرَجَ الْجِنَازَهُ فَیُصَلُّونَ عَلَیْهَا وَ خَرَجَ أَبُو ذَرٍّ وَ قَالَ انْصَرِفُوا فَإِنَّ ابْنَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ أُخِّرَ إِخْرَاجُهَا فِی هَذِهِ الْعَشِیَّهِ فَقَامَ النَّاسُ وَ انْصَرَفُوا

۱- ۱. و(۲) قد عرفت فیما سبق وجه هذه الزیاده فراجع ص ۱۸۲.

۲- ۱. و(۲) قد عرفت فیما سبق وجه هذه الزیاده فراجع ص ۱۸۲.

فَلَمَّا أَنْ هَدَأَتِ الْعُيُونُ وَ مَضَى شَطْرٌ مِنَ اللَّيْلِ أَخْرَجَهَا عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهم السلام وَ عَمَّارٌ وَ الْمِقْدَادُ وَ عَقِيلٌ وَ الزُّبَيْرُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ سَلْمَانُ وَ بُرَيْدَةُ وَ نَفَرٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ وَ خَوَاصُّهُ صَلَّوْا عَلَيْهَا وَ دَفَنُوهَا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ وَ سَوَّى عَلِيٌّ علیه السلام حَوَالَيْهَا قُبُوراً مُزَوَّرَةً مِقْدَارَ سَبْعَةٍ حَتَّى لَا يُعْرَفَ قَبْرُهَا وَ قَالَ بَعْضُهُمْ مِنَ الْخَوَاصِّ قَبْرُهَا سُوِّيَ مَعَ الْأَرْضِ مُسْتَوِياً فَمَسَحَ مَسْحاً سَوَاءً مَعَ الْأَرْضِ حَتَّى لَا يُعْرَفَ مَوْضِعُهُ.

**[ترجمه]روضه الواعظین: حضرت فاطمه زهرا به شدّت مریض شد و مدت چهل روز مریض بود تا اینکه وفات یافت. هنگامی که از نزدیک بودن مرگ خود مطمئن شد، ام ایمن و اسماء بنت عمیس را خواست و فرستاد تا حضرت امیر علیه السّلام هم آمد. آنگاه فرمود: «ای پسر عمو! اجل من فرا رسیده. من هر لحظه خود را به حالی می بینم که دارم به پدرم ملحق می شوم. می خواهم درباره مطالبی که در قلب خود دارم به تو وصیت کنم.» حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: «ای دختر پیغمبر! هر وصیتی که دوست داری بکن.» سپس حضرت امیر بالای سر حضرت زهرا نشست و دستور داد افرادی که در اتاق بودند خارج شدند. آنگاه حضرت فاطمه فرمود: «یا بن عم! آیا در این مدتی که تو با من معاشرت داشتی، دروغ و خیانت و مخالفتی از من دیدی؟»

حضرت امیر علیه السّلام فرمود: «ابدا! پناه به خدا می برم! تو به وجود خدا داناتر، نیکوکارتر، پرهیزکارتر، گرامی تر و از خدا خائف تر از آنی که من تو را به دلیل مخالفت کردن با خویش سرزنش کنم. حقا که جدایی و فقدان تو برای من بسیار ناگوار است، ولی چه باید کرد، چاره ای نیست. به خدا قسم که تو مصیبت پیامبر خدا را برای من تجدید کردی. حقا که وفات و فقدان تو برای من بسیار سنگین و بزرگ است. إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ. به خدا قسم که این مصیبت دردناک ترین و غصه دارترین مصیبت هاست که هیچ تسلیت و تعزیتی جبران آن را نمی کند و جانشین آن نخواهد شد.» سپس حضرت علی و زهرا علیهما السّلام به اندازه یک ساعت گریستند. آنگاه حضرت امیر سر مبارک فاطمه اطهر را برداشت و به سینه خود گذاشت و به آن بانو فرمود: «هر وصیتی که داری بکن، زیرا من هر دستوری را که تو صادر کنی اجرا می کنم و امر تو را بر امر خودم مقدم می دارم.»

حضرت فاطمه فرمود: «ای پسر عموی پیغمبر! خدا تو را بهترین جزا عطا کند. من اولا به تو وصیت می کنم که بعد از من با امامه دختر خواهرم ازدواج کنی، زیرا او برای فرزندانم نظیر خودم خواهد بود و مردان چاره ای جز ازدواج کردن ندارند.» از این روی است که حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرماید: «چهار چیز است که من نمی توانم از آنها جدا شوم. یکی از آنها امامه دختر ابوالعاص است. زیرا حضرت زهرا وصیت کرده است که من با وی ازدواج کنم.» باری، سپس فاطمه اطهر به حضرت امیر گفت: «ای پسر عمو! من به تو وصیت می کنم که تابوتی برایم تهیه کنی، زیرا دیدم که ملائکه شکل و شمایل آن تابوت را به من نشان دادند.» امیرالمؤمنین فرمود: «اوصاف آن تابوت را برای من شرح بده.» حضرت زهرا مشخصات آن را شرح داد و علی علیه السّلام بر اساس آن تابوتی تدارک دید. آن تابوت اولین تابوتی بود که در روی زمین ساخته شد و کسی قبلا نظیر آن را ندیده بود و بعدا هم ساخته نشد.

فاطمه اطهر پس از این اتفاق رو به حضرت امیر کرد و گفت: «مبادا احدی از این گروهی که در حق من ظلم روا داشتند و حق مرا غصب کردند، برای تشییع جنازه ام حاضر شوند! زیرا آنها دشمن من و دشمن رسول خدایند. مبادا بگذاری هیچ یک از

آنان و پیروانشان بر جنازه ام نماز بخوانند! مرا شبانه و زمانی که چشم همگان به خواب فرو رفته دفن کن.» پس از این وصیت بود که فاطمه اطهر از دنیا رفت. آنگاه همه اهل مدینه صدا به ضجه و فریاد بلند کردند. زنان بنی هاشم در خانه حضرت فاطمه گرد آمدند و جوری گریه و صیحه و گریه سردادند که نزدیک بود مدینه طیبه از گریه آنان از جا کنده شود! مردم فریاد می زدند: «یا سیدتاه! یا بنت رسول اللَّه!» مردم همچنان پشت سر یکدیگر به طرف حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام رفتند. آن بزرگوار نشسته بود، حضرت حسنین علیهما السّلام نیز در حضور آن حضرت بودند و می گریستند و مردم برای گریه آنان اشک می ریختند! ام کلثوم که نقاب به صورت داشت و دامن لباسش به زمین کشیده می شد ، خارج شد، در حالی که فریاد می زد و می گفت: «ای پدر بزرگوارم، یا رسول اللَّه! گویی ما همین حالا تو را به شکلی از دست دادیم که دیگر ملاقاتی در کار نخواهد بود!» مردم مدینه اجتماع کردند و در انتظار نشستند تا جنازه حضرت فاطمه خارج شود و بر آن نماز بخوانند.

ولی ابوذر بیرون آمد و به مردم گفت: «برگردید، زیرا خارج کردن جنازه دختر پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله به تأخیر افتاده است.» مردم هم برخاستند و رفتند. هنگامی که مردم به خواب رفتند و پاسی از شب گذشت، حضرت علی بن ابی طالب به همراه حضرت حسنین علیهم السّلام، عمار، مقداد، عقیل، زبیر، ابوذر، سلمان، بریده و گروهی از بنی هاشم، جنازه مبارک حضرت زهرای اطهر را خارج کردند، بر بدن آن بانو نماز خواندند و او را شبانه به خاک سپردند. آنگاه حضرت امیر در اطراف قبر فاطمه عزیز، هفت قبر ظاهری درست کرد تا قبر مطهر فاطمه قابل تشخیص نباشد. بعضی از خواص گفته اند که قبر حضرت زهرا را با زمین یکسان کردند تا جای قبر معلوم نباشد!

**[ترجمه]

«۲۱»

کا، [الکافی] أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ رَحِمَهُ اللَّهُ رَفَعَهُ وَ أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهُرْمُزَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا قُبِضَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام دَفَنَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام سِرّاً وَ عَفَا عَلَى مَوْضِعِ قَبْرِهَا ثُمَّ قَامَ فَحَوَّلَ وَجْهَهُ إِلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنِّي وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ عَنِ ابْنَتِكَ وَ زَائِرَتِكَ وَ الْبَائِتَةِ فِي الثَّرَى بِبُقْعَتِكَ وَ الْمُخْتَارُ اللَّهُ لَهَا سُرْعَةَ اللَّحَاقِ بِكَ قَلَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَ عَفَا عَنْ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ تَجَلُّدِي إِلَّا أَنَّ فِي التَّأَسِّي لِي بِسُنَّتِكَ فِي فُرْقَتِكَ مَوْضِعَ تَعَزٍّ فَلَقَدْ وَسَّدْتُكَ فِي مَلْحُودَةِ قَبْرِكَ وَ فَاضَتْ نَفْسُكَ بَيْنَ نَحْرِي وَ صَدْرِي بَلَى وَ فِي كِتَابِ اللَّهِ لِي أَنْعَمُ الْقَبُولِ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ قَدِ اسْتُرْجِعَتِ الْوَدِيعَةُ وَ أُخِذَتِ الرَّهِينَةُ وَ أُخْلِسَتِ الزَّهْرَاءُ فَمَا أَقْبَحَ الْخَضْرَاءَ وَ الْغَبْرَاءَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا حُزْنِي فَسَرْمَدٌ وَ أَمَّا لَيْلِي فَمُسَهَّدٌ وَ هَمٌّ لَا يَبْرَحُ مِنْ قَلْبِي أَوْ يَخْتَارَ اللَّهُ لِي دَارَكَ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا مُقِيمٌ كَمَدٌ مُقَيِّحٌ وَ هَمٌّ مُهَيِّجٌ سَرْعَانَ مَا فَرَّقَ بَيْنَنَا وَ إِلَى اللَّهِ أَشْكُو وَ سَتُنْبِئُكَ ابْنَتُكَ بِتَظَافُرِ أُمَّتِكَ عَلَى هَضْمِهَا فَأَحْفِهَا السُّؤَالَ وَ اسْتَخْبِرْهَا الْحَالَ فَكَمْ مِنْ غَلِيلٍ مُعْتَلِجٍ بِصَدْرِهَا لَمْ تَجِدْ إِلَى بَثِّهِ سَبِيلًا وَ سَتَقُولُ وَ يَحْكُمُ اللَّهُ وَ هُوَ خَيْرُ الْحاكِمِينَ

وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمَا سَلَامَ مُوَدِّعٍ لَا قَالٍ وَ لَا سَئِمٍ فَإِنْ أَنْصَرِفْ فَلَا عَنْ مَلَالَةٍ وَ إِنْ أُقِمْ فَلَا عَنْ سُوءِ ظَنٍّ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّابِرِينَ وَاهاً وَاهاً وَ الصَّبْرُ أَيْمَنُ وَ أَجْمَلُ وَ لَوْ لَا غَلَبَةُ الْمُسْتَوْلِينَ لَجَعَلْتُ الْمُقَامَ وَ اللَّبْثَ لِزَاماً مَعْكُوفاً وَ لَأَعْوَلْتُ إِعْوَالَ الثَّكْلَى عَلَى جَلِيلِ الرَّزِيَّةِ فَبِعَيْنِ اللَّهِ تُدْفَنُ ابْنَتُكَ سِرّاً وَ تُهْضَمُ حَقُّهَا وَ يُمْنَعُ إِرْثُهَا وَ لَمْ يَتَبَاعَدِ الْعَهْدُ وَ لَمْ يَخْلُقْ مِنْكَ الذِّكْرُ وَ إِلَى اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْمُشْتَكَى وَ فِيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحْسَنُ الْعَزَاءِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَ الرِّضْوَانُ.

**[ترجمه]کافی: از حضرت امام حسین علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «وقتی فاطمه زهرا قبض روح شد، حضرت علی بن ابی طالب آن بانو را مخفیانه به خاک سپرد و مکان قبر مقدسش را محو کرد. آنگاه برخاست، به سوی قبر مبارک پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله رفت و گفت: «یا رسول اللّٰه! سلام من و سلام دخترت فاطمه بر تو باد! همان دخترت که به زیارت تو آمده و در بقعه تو خوابیده و خدا خواست به سرعت به تو ملحق شود. یا رسول اللّٰه! از فراق دختر برگزیده تو یارای صبر و شکیبایی ندارم، نیروی من از دوری بزرگ ترین زنان یعنی فاطمه اطهر ضعیف گردیده، ولی برای مفارقت تو تأسی کردن موجب تسلیت من خواهد شد. من تو را به دست خود به خاک سپردم، در صورتی که جان مقدس تو در گلو و سینه من بود. آری آنچه که در قرآن است می پذیرم و می گویم إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ. یا رسول اللّٰه! آن امانتی را که به من دادی پس گرفته شد! سپرده باز پس گرفته شد! فاطمه زهرا را بردی، یا رسول اللّٰه! چقدر این آسمان سبز و زمین غبار آلود در نظر من تیره و تار است! غم و اندوه من همیشگی گردیده! شب من با بی خوابی می گذرد! تا وقتی که خدا مرا در آن خانه ای که تو در آن هستی وارد کند، این اندوه از قلب من خارج نمی شود! در دلم دردی است که آن را جریحه دار می کند. هم و غمی است تحریک کننده! چه زود بین ما جدایی افتاد! من درد دل خود را برای خدا می گویم.

دخترت به زودی تو را آگاه خواهد کرد که چگونه امت تو دست به دست هم دادند و حق او را پایمال کردند. جریان را از فاطمه ات جویا شو و شرح حال را از وی بخواه! چه غم و غصه هایی که در دل او ماوا کردند! با این همه نمی توانست برای کسی درد دل کند. وی همه آنها را برای تو خواهد گفت. خدا که بهترین حکم کنندگان است، حکم خواهد کرد. سلام من بر شما باد! سلامی که به منزله وداع من باشد، نه آن سلامی که شما را ترک کنم. اگر باز می گردم از ملالت و خستگی نیست و اگر کنار قبر تو اقامت گزینم به علت بدگمانی نیست که خدا به صابرین وعده ثواب داده است. صبر و شکیبایی مبارک تر و نیکوتر است. اگر غلبه یافتن افرادی که بر ما مستولی شدند نبود، بر خود لازم می دانستم که نزد قبر تو اقامت گزینم و معتکف گردم و برای این مصیبت بزرگ نظیر زن جوان مرده ناله و فریاد می کردم. خدا می بیند که دختر تو مخفیانه دفن می شود! حق وی غصب شد! از گرفتن ارث ممنوع گردید! در صورتی که از دوران حیات تو تاکنون چندان مدتی نگذشته و هنوز ذکر تو از یاد نرفته است. یا رسول اللّٰه! من به خدا شکایت می کنم و پیمودن راهی که تو رفتی برای من بهترین تسلیت است. یا رسول اللّٰه! صلوات خدا بر تو و سلام و خشنودی خدا بر فاطمه اطهر باد!»

**[ترجمه]

بیان

العفو المحو و الانمحاء و التجلد القوه قوله علیه السلام إلا أن فی التأسی لی بسنتک أی بسنه فرقتک و المعنی أن المصیبه

بفراقک کانت أعظم فکما صبرت علی تلک مع کونها أشد فلأن أصبر علی هذه أولی و التأسی الاقتداء بالصبر فی هذه المصیبه کالصبر فی تلک و فاضت نفسه خرجت روحه.

قوله علیه السلام فی کتاب الله أنعم القبول أی فیه ما یصیر سببا لقبول المصائب أنعم القبول و استعار علیه السلام لفظ الودیعه و الرهینه لتلک النفس الکریمه لأن الأرواح کالودیعه و الرهن فی الأبدان أو لأن النساء کالودائع و الرهائن عند الأزواج و یمکن أن یقرأ استرجعت و قرائنه علی بناء المعلوم و المجهول.

و التخالس التسالب و السهود قله النوم أو یختار أی إلی أن یختار و الکمد بالفتح و بالتحریک الحزن الشدید و مرض القلب منه و هو إما خبر لقوله هم أو کل منهما خبر مبتدإ محذوف و الهضم الظلم و الإحفاء المبالغه فی السؤال و الغلیل حراره الجوف و اعتلجت الأمواج التطمت

و فی نهج البلاغه و کشف الغمه: و السلام علیکما سلام مودع.

و عکفه یعکفه حبسه و الإعوال رفع الصوت بالبکاء و الصیاح قوله فبعین الله أی تدفن ابنتک سرا متلبسا بعلم من الله و حضوره و شهوده قوله علیه السلام و فیک أی فی إطاعه أمرک.

**[ترجمه]«عفو» به معنای محو کردن و محو شدن است. «و تجّلد» به معنای قوّت است.

الدالّ فی التأسی لی بسنّتک: منظور به سنّت جدایی و فراق تو و معنی آن است که مصیبت فراق تو بزرگ تر است و من همان گونه که بر آن صبر کردم با اینکه سخت تر بود به طریق اولی بر این هم صبر خواهم کرد و تأسی همان اقتدای به صبر در این مصیبت مانند آن مصیبت است. «فاضات نفسه» یعنی روح و جان او خارج شد.

فی کتاب الله انعم القبول: یعنی در قرآن چیزی است که موجب پذیرش مصیبت ها به بهترین شکل پذیرش می شود و حضرت واژه ودیعه (امامت) و رهینه (وثیقه) را برای آن نفس ارزشمند (حضرت زهرا سلام الله علیها) به استعاره گرفته است، چون ارواح به سان ودیعه و وثیقه در بدن ها هستند، یا چون زنان به سان ودیعه ها و وثیقه ها نزد شوهرانشان هستند و می توان «استرجعت» خوانده شود و بر صیغه معلوم و مجهول باشد.

و «تخاس» به معنای «تسالب» یعنی گرفتن است و «سهود» کم خوابی است. «اویختار» به معنای «الی أن یختار» (تا اختیار کند) است. «کمد» با فتح کاف و حرکت میم به معنای حزن شدید است و بیماری قلب از آن است و «کمد» یعنی مبالغه در سوال، و «غلیل» همان حرارت درون است و «اعتلجت الأمواج» به معنای «التطمت» یعنی موج ها به هم می خورد و در نهج البلاغه و کشف الغمّه آمده: «و السلام علیکما سلام مودّع» و عکفه یعکفه یعنی جلسه آن را حبس کرد و نگاه داشت و «اعوال» (صدا را به گریه بلند کردن) صیحه زدن است.

فبعین الله: یعنی دختر تو در نهان و مخفیانه دفن می شود در حالی که خدا می داند و حاضر و شاهد است. «و فیک» یعنی در راه اطاعت امر تو.

**[ترجمه]

«۲۲»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ

ص: ۱۹۴

عَنْ أَبِی عُبَیْدَهَ قَالَ: سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الْجَفْرِ فَقَالَ هُوَ جِلْدُ ثَوْرٍ مَمْلُوءٌ عِلْماً قَالَ لَهُ فَالْجَامِعَهُ قَالَ تِلْکَ صَحِیفَهٌ طُولُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعاً فِی عَرْضِ الْأَدِیمِ مِثْلُ فَخِذِ الْفَالِجِ فِیهَا کُلُّ مَا یَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَیْهِ وَ لَیْسَ مِنْ قَضِیَّهٍ إِلَّا وَ هِیَ فِیهَا حَتَّی أَرْشُ الْخَدْشِ قَالَ فَمُصْحَفُ فَاطِمَهَ علیها السلام قَالَ فَسَکَتَ طَوِیلًا ثُمَّ قَالَ إِنَّکُمْ لَتَبْحَثُونَ عَمَّا تُرِیدُونَ وَ عَمَّا لَا تُرِیدُونَ إِنَّ فَاطِمَهَ مَکَثَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله خَمْسَهً وَ سَبْعِینَ یَوْماً وَ کَانَ دَخَلَهَا حُزْنٌ شَدِیدٌ عَلَی أَبِیهَا وَ کَانَ جَبْرَئِیلُ یَأْتِیهَا فَیُحْسِنُ عَزَاءَهَا عَلَی أَبِیهَا وَ یُطَیِّبُ نَفْسَهَا وَ یُخْبِرُهَا عَنْ أَبِیهَا وَ مَکَانِهِ وَ یُخْبِرُهَا بِمَا یَکُونُ بَعْدَهَا فِی ذُرِّیَّتِهَا وَ کَانَ عَلِیٌّ علیه السلام یَکْتُبُ ذَلِکَ فَهَذَا مُصْحَفُ فَاطِمَهَ علیها السلام.

**[ترجمه]کافی: روایت می کند که بعضی از شیعیان از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام راجع به جفر جویا شد. حضرت صادق فرمود: «جفر پوست گاوی است که مملو از علم است.» پرسیدند که معنی جامعه چیست؟ فرمود: «جامعه صحیفه ای است به طول هفتاد ذراع، به پهنای یک پوست و به ضخامت یک طناب خیلی ضخیم. در آن صحیفه هر آنچه را که مردم احتیاج داشته باشند، موجود و مرقوم است. هیچ مسئله و مطلبی نیست که در آن نباشد، حتی دیه و جریمه خراشیدگی در آن نوشته شده است.» راوی پرسید که مصحف فاطمه اطهر چیست؟

حضرت صادق علیه السّلام پس از سکوت طولانی فرمود: «چرا شما درباره مطالبی که احتیاج دارید و موضوعاتی که احتیاجی به آنها ندارید جستجو می کنید؟ حضرت فاطمه زهرا به مدت هفتاد و پنج روز بعد از رحلت پدر بزرگوارش زنده و به دلیل از دست دادن پدر خویش دچار غم و اندوه شدیدی بود. جبرئیل نزد آن بانوی معظم می آمد، وی را تسلا می داد، خاطرش را آرام می کرد، او را از مقام و مکان پدر بزرگوارش با خبر می ساخت و آن حضرت را از مصائبی که بعدا دچار فرزندانش شد آگاه می کرد. حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام هم آن مطالب را می نوشت. این معنی مصحف فاطمه است.»

**[ترجمه]

«۲۳»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام: إِنَّ أَسْقَاطَکُمْ إِذَا لَقُوکُمْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ لَمْ تُسَمُّوهُمْ یَقُولُ السِّقْطُ لِأَبِیهِ أَلَّا سَمَّیْتَنِی وَ قَدْ سَمَّی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مُحَسِّناً قَبْلَ أَنْ یُولَدَ.

**[ترجمه]کافی: همچنین از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «آن کودکانی که از شما سقط می شوند و نامی برای آنان نمی گذارید، روز قیامت که شما را ملاقات می کنند و خواهند گفت چرا نام ما را تعیین نکردید، در صورتی که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله برای کودک حضرت فاطمه قبل از اینکه متولد شود نامی برگزید و او را محسن نامید؟»

**[ترجمه]

بیان

يحتمل أن يكون و قد سمى كلام السقط.

**[ترجمه]احتمال می رود که جمله «و قدّسمی رسول الله» سخن طفل سقط شده باشد .

**[ترجمه]

«۲۴»

كا، [الكافى] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: عَاشَتْ فَاطِمَةُ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خَمْسَةً وَ سَبْعِينَ يَوْماً لَمْ تُرَ كَاشِرَةً وَ لَا ضَاحِكَةً تَأْتِي قُبُورَ الشُّهَدَاءِ فِي كُلِّ جُمْعَةٍ مَرَّتَيْنِ الْإِثْنَيْنَ وَ الْخَمِيسَ فَتَقُولُ عليه السلام هَاهُنَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ وَ هَاهُنَا كَانَ الْمُشْرِكُونَ.

وَ فِي رِوَايَةِ أَبَانٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: أَنَّهَا كَانَتْ تُصَلِّي هُنَاكَ وَ تَدْعُو حَتَّى مَاتَتْ عليها السلام

كا، [الكافى] على عن أبيه عن ابن أبى عمير عن هشام: مثله.

**[ترجمه]كـافى: نيز از هشـام بن سـالم روايت مى كنـد كه گفت: «از حضـرت امـام جعفر صادق عليه السّلام شـنيدم كه مى فرمود: «حضـرت فاطمه اطهر بعـد از حضـرت محمّد صـلى اللّه عليه و آله به مـدت هفتاد و پنـج روز زنده بود و كسـى در اين مـدت وى را خنـدان و خوشـحال نديـد! هفته اى دو باردر روز دوشـنبه و روز پنجشـنبه كنار قبر شـهيدان مى آمد و مى فرمود: «پيامبر خدا در اينجا بود و مشركين در آنجا بودند.»

در روايت ابان از حضرت صادق نقل مى كند كه فرمود: «حضرت فاطمه آنقدر بر سر قبر شهدا نماز خواند و دعا كرد تا از دنيا رحلت كرد.»

كافى با سند ديگر نيز همين حديث را آورده است.

**[ترجمه]

«۲۵»

كا، [الكافى] حُمَيْدٌ عَنِ ابْنِ سَمَاعَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام إِلَى سَارِيَةٍ فِي الْمَسْجِدِ وَ هِيَ تَقُولُ وَ تُخَاطِبُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله

قَدْ كَانَ بَعْدَكَ أَنْبَاءٌ وَ هَنْبَثَةٌ*** لَوْ كُنْتَ شَاهِدَهَا لَمْ يَكْثُرِ الْخَطْبُ

إِنَّا فَقَدْنَاكَ فَقْدَ الْأَرْضِ وَابِلَهَا***وَ اخْتَلَّ قَوْمُكَ فَاشْهَدْهُمْ وَ لَا تَغِبْ

**[ترجمه]کافی: از محمّد بن مفضل نقل می کند که گفت: «از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «فاطمه اطهر نزدیکی از ستون های مسجد حضرت رسول آمد و پیغمبر خدا را این چنین خطاب کرد و این دو شعر را خواند:

پدر جان! بعد از تو قیل و قال ها و سر و صداهایی به پاشد که اگر تو می بودی و شاهد بودی، مشکل زیاد نمی شد

ما تو را آن طور از دست دادیم که زمین باران رحمت خود را از دست بدهد، امور امت تو مختل و نامنظم شد، بیا و مشاهده کن و غایب مباش!

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری الهنبثه واحده الهنابث و هی الأمور الشداد المختلفه و الهنبثه الاختلاط فی القول و الشهود الحضور و الخطب بالفتح الأمر الذی تقع فیه المخاطبه و الشأن و الحال و الوابل المطر الشدید.

**[ترجمه]جزری گوید: «هنبثه» مفرد هنابث است و هنابث همان امور سخت و مختلف است. و نیز هنبثه به معنای گفته های درهم و برهم (قیل و قال) است. «شهود» به معنای حضور و «خطب» با فتحه چیزی است که در مورد آن خطاب و گفتگو صورت گیرد و نیز به معنای شأن و حال می آید، و «وابل» باران شدید است.

**[ترجمه]

«۲۶»

قل، [إقبال الأعمال] رُوِّينَا عَنْ جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا ذَكَرْنَاهُمْ فِي كِتَابِ التَّعْرِيفِ لِلْمَوْلِدِ الشَّرِيفِ: أَنَّ وَفَاةَ فَاطِمَةَ علیها السلام صَارَتْ يَوْمَ ثَالِثِ جُمَادَى الْآخِرَهِ.

**[ترجمه]اقبال الاعمال: می نویسد که وفات حضرت زهرای اطهر در روز سوم جمادی الآخر واقع شد.

**[ترجمه]

«۲۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب]: أَنْشَدَتِ الزَّهْرَاءُ علیها السلام بَعْدَ وَفَاهِ أَبِيهَا صلی الله علیه و آله:

وَ قَدْ رُزِئْنَا بِهِ مَحْضاً خَلِيقَتُهُ*** صَافِي الضَّرَائِبِ وَ الْأَعْرَاقِ وَ النَّسَبِ

وَ كُنْتَ بَدْراً وَ نُوراً يُسْتَضَاءُ بِهِ*** عَلَيْكَ تَنْزِلُ مِنْ ذِی الْعِزَّهِ الْكُتُبُ

وَ كَانَ جَبْرَئِيلُ رُوحُ الْقُدُسِ زَائِرَنَا***فَغَابَ عَنَّا وَ كُلُّ الْخَيْرِ مُحْتَجَبٌ

فَلَيْتَ قَبْلَكَ كَانَ الْمَوْتُ صَادَفَنَا*** لَمَّا مَضَيْتَ وَ حَالَتْ دُونَكَ الْحُجُبُ

إِنَّا رُزِئْنَا بِمَا لَمْ يُرْزَ ذُو شَجَنٍ*** مِنَ الْبَرِيَّهِ لَا عَجَمٌ وَ لَا عَرَبُ

ضَاقَتْ عَلَيَّ بِلَادٌ بَعْدَ مَا رَحُبَتْ*** وَ سِيمَ سِبْطَاكَ خَسْفاً فِيهِ لِی نَصَبُ

فَأَنْتَ وَ اللَّهِ خَيْرُ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ*** وَ أَصْدَقُ النَّاسِ حَيْثُ الصِّدْقُ وَ الْكَذِبُ

فَسَوْفَ نَبْكِيكَ مَا عِشْنَا وَ مَا بَقِيَتْ*** مِنَّا الْعُيُونُ بِتِهْمَالٍ لَهَا سَكْبُ

عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام قَالَ: مَا رُئِيَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام ضَاحِكَهً قَطُّ مُنْذُ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله حَتَّى قُبِضَتْ.

**[ترجمه]مناقب: حضرت فاطمه زهرا بعد از رحلت پدر بزرگوارش اشعاری را سرود که عبارتند از:

حقـا که مـا دچار مصـیبت کسـی شـدیم که مخلوقی محض و دارای طبیعت و رگ و ریشه و حسب و نسب صاف و پاکی بود پـدر جان! تو همان ماه شب چهارده و نوری بودی که موجودات از نور آن بهره منـد می شدنـد، از طرف خدای با عزت کتبی به تو نازل می گردید

جبرئیل که روح القدس است به زیارت ما می آمد، ولی اکنون از نظر ما غایب شده و تمام خوبی ها بر ما پوشیده است

پدر جان! ای کاش مرگ قبل از تو ما را ربوده بود، در آن موقعی که تو درگذشتی و پرده ها بین ما و تو حائل شدند

پدر جان! ما به مصیبتی مبتلا شدیم که هیچ مصیبت زده ای در میان خلق عرب و عجم به آن مبتلا نشد

دنیا با آن وسـعتی که برای من داشت اکنون تنگ شده، دو سبط توحسن و حسین در نظر مردم دچار نقص و ذلتی شده اند که مرا رنج می دهد

پدر جان! به خدا قسم که تو بهترین تمام خلایق بودی، هر کجا که راست و دروغی در کار بود تو راستگوترین مردم بودی

پدر جان! تا ما زنده باشیم و چشمان ما باقی و اشکی مانده باشد، برای تو گریه می کنیم

عمرو بن دینار از امام باقر علیه السّلام روایت کند که حضرت فرمود: «فاطمه زهرا سلام الله علیها از زمانی که حضرت رسول صلی الله علیه و آله رحلت کرد تا زمانی که خود فاطمه رحلت کرد، خندان دیده نشد.»

**[ترجمه]

بیان

الرزء بالضم و الهمزه المصیبه بفقد الأعزه و رزئنا علی صیغه المجهول أی أصبنا و أسقطت الهمزه للتخفیف (۱)

و قوله محضا خلیقته مفعول ثان لرزئنا علی التجرید کقولهم لقیت بزید أسدا أی رزئت به بشخص محض الخلیقه لا یشوبها کدر و سوء و الضریبه الطبیعه و السجیه و الأعراق جمع عرق بالکسر و هو الأصل من کل شی ء و الشجن بالتحریک الهم و الحزن و العجم بالضم و

ص: ۱۹۶

۱- ۱. یرید اسقاطها فی قولها:« بما لم یرز». فان أصلها« لم یرزأ».

بالتحريک خلاف العرب و قال الجزری الخسف النقصان و الهوان و سيم كلف و ألزم و هملت عينه فاضت.

**[ترجمه]«رُزء» با ضمّه و همزه مصيبت از دست دادن عزيزان است و «رُزئنا» به صيغه مجهول است، يعنی مصيبت زده شديم و همزه برای تخفيف حذف شده است. و اين گفته كه «محضاً خليقته» مفعول دوّم برای رزئنا است. مانند اين گفته آنان كه: «لقيت بزيد اسلًا». پس معنی می شود ای رزئت به بشخص محض الخليقه كه لا يشوبها كدر و لا سو (مصيبت زده شدم) به او به شخصی كه مخلوقی خاص بود و كدورت و بدی در او نياميخته بود.

و «ضريبه» يعنی طبيعت و سجيّت و «اعراق» جمع عرق با كسره و آن اصل هر چيز است. و «شجن» با تحريک عين الفعل همّ و حزن است و «عجم» به ضمّه و تحريک خلاف عرب است. جزری گويد: «خسف» نقصان و ذلّت است. «سيم» به معنای اينكه به عهده آنان گذاشته شد و ملازم آنان شد. و «هملت عينه» يعنی «فاضت»، فروريخت.

**[ترجمه]

«۲۸»

ج، [الإحتجاج]: فِيمَا احْتَجَّ بِهِ الْحَسَنُ عليه السلام عَلَى مُعَاوِيَهَ وَ أَصْحَابِهِ أَنَّهُ قَالَ لِمُغِيرَهَ بْنِ شُعْبَهَ أَنْتَ ضَرَبْتَ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى أَدْمَيْتَهَا وَ أَلْقَتْ مَا فِي بَطْنِهَا اسْتِذْلَالًا مِنْكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ مُخَالَفَهً مِنْكَ لِأَمْرِهِ وَ انْتِهَاكاً لِحُرْمَتِهِ وَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَنْتِ سَيِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ اللَّهُ مُصَيِّرُكَ إِلَى النَّارِ.

**[ترجمه]احتجاج: از جمله احتجاج و استدلال هايی كه امام حسن عليه السّلام بر معاويه و يارانش كرد، اين بود كه آن حضرت به مغيره بن شعبه فرمود: «تو همان كسی هستی كه فاطمه دختر پيغمبر خدا را زدی و بدنش را خون آلود كردی. او به همين دليل جنين خود را سقط كرد. تو اين عمل را به اين علت كه رسول خدا را ذليل بشماری، با امر آن حضرت مخالفت كنی و نسبت به آن بزرگوار هتک حرمت كنی انجام دادی. در صورتی كه پيغمبر معظم اسلام صلی اللّٰه عليه و آله و سلم به حضرت زهرای اطهر می فرمود: «ای فاطمه! تو بزرگ ترين زنان اهل بهشت می باشی. ای مغيره! بدان كه خدا تو را طعمه آتش جهنم خواهد كرد.»

**[ترجمه]

«۲۹»

أَقُولُ، وَجَدْتُ فِي كِتَابِ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ الْهِلَالِيِّ بِرِوَايَهِ أَبَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ عَنْهُ عَنْ سَلْمَانَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالا: تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَوْمَ تُوُفِّيَ فَلَمْ يُوضَعْ فِي حُفْرَتِهِ حَتَّى نَكَثَ النَّاسُ وَ ارْتَدُّوا وَ أَجْمَعُوا عَلَى الْخِلَافِ وَ اشْتَغَلَ عَلِيٌّ عليه السلام بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ وَ تَكْفِينِهِ وَ تَحْنِيطِهِ وَ وَضْعِهِ فِي حُفْرَتِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى تَأْلِيفِ الْقُرْآنِ وَ شُغِلَ عَنْهُمْ بِوَصِيَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ عُمَرُ لِأَبِي بَكْرٍ يَا هَذَا إِنَّ النَّاسَ أَجْمَعِينَ قَدْ بَايَعُوكَ مَا خَلَا هَذَا الرَّجُلَ وَ أَهْلَ بَيْتِهِ فَابْعَثْ إِلَيْهِ فَبَعَثَ إِلَيْهِ ابْنَ عَمٍّ لِعُمَرَ يُقَالُ لَهُ قُنْفُذٌ فَقَالَ لَهُ يَا قُنْفُذُ انْطَلِقْ إِلَى عَلِيٍّ فَقُلْ لَهُ أَجِبْ خَلِيفَهَ رَسُولِ اللَّهِ فَبَعَثَا مِرَاراً

وَ أَبی عَلِیٍّ علیه السلام أَنْ یَأْتِیَهُمْ فَوَثَبَ عُمَرُ غَضْبَانَ وَ نَادَی خَالِدَ بْنَ الْوَلِیدِ وَ قُنْفُذاً فَأَمَرَهُمَا أَنْ یَحْمِلَا حَطَباً وَ ناراً ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّی انْتَهَی إِلَی بَابِ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ فَاطِمَهُ قَاعِدَهٌ خَلْفَ الْبَابِ قَدْ عَصَبَتْ رَأْسَهَا وَ نَحِلَ جِسْمُهَا فِی وَفَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَقْبَلَ عُمَرُ حَتَّی ضَرَبَ الْبَابَ ثُمَّ نَادَی یَا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ افْتَحِ الْبَابَ فَقَالَ فَاطِمَهُ یَا عُمَرُ مَا لَنَا وَ لَکَ لَا تَدَعُنَا وَ مَا نَحْنُ فِیهِ قَالَ افْتَحِی الْبَابَ وَ إِلَّا أَحْرَقْنَا عَلَیْکُمْ فَقَالَتْ یَا عُمَرُ أَ مَا تَتَّقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ تَدْخُلُ عَلَی بَیْتِی وَ تَهْجُمُ عَلَی دَارِی فَأَبَی أَنْ یَنْصَرِفَ ثُمَّ دَعَا عُمَرُ بِالنَّارِ فَأَضْرَمَهَا فِی الْبَابِ فَأَحْرَقَ الْبَابَ ثُمَّ دَفَعَهُ عُمَرُ فَاسْتَقْبَلَتْهُ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ صَاحَتْ یَا أَبَتَاهْ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَرَفَعَ السَّیْفَ وَ هُوَ فِی غِمْدِهِ فَوَجَأَ بِهِ جَنْبَهَا فَصَرَخَتْ فَرَفَعَ السَّوْطَ فَضَرَبَ بِهِ ذِرَاعَهَا فَصَاحَتْ یَا أَبَتَاهْ

ص: ۱۹۷

فَوَثَبَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَأَخَذَ بِتَلَابِيبِ عُمَرَ ثُمَّ هَزَّهُ فَصَرَعَهُ وَ وَجَأَ أَنْفَهُ وَ رَقَبَتَهُ وَ هَمَّ بِقَتْلِهِ فَذَكَرَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَا أَوْصَاهُ بِهِ مِنَ الصَّبْرِ وَ الطَّاعَهِ فَقَالَ وَ الَّذِی كَرَّمَ مُحَمَّداً بِالنُّبُوَّهِ يَا ابْنَ صُهَاكَ لَوْ لا كِتابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَعَلِمْتَ أَنَّکَ لَا تَدْخُلُ بَيْتِی فَأَرْسَلَ عُمَرُ يَسْتَغِيثُ فَأَقْبَلَ النَّاسُ حَتَّى دَخَلُوا الدَّارَ فَكَاثَرُوهُ وَ أَلْقَوْا فِی عُنُقِهِ حَبْلًا فَحَالَتْ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَهُ فَاطِمَهُ عِنْدَ بَابِ الْبَيْتِ فَضَرَبَهَا قُنْفُذٌ الْمَلْعُونُ بِالسَّوْطِ فَمَاتَتْ حِينَ مَاتَتْ وَ إِنَّ فِی عَضُدِهَا كَمِثْلِ الدُّمْلُجِ مِنْ ضَرْبَتِهِ لَعَنَهُ اللَّهُ فَأَلْجَأَهَا إِلَى عِضَادَهِ بَيْتِهَا وَ دَفَعَهَا فَكَسَرَ ضِلْعَهَا مِنْ جَنْبِهَا فَأَلْقَتْ جَنِيناً مِنْ بَطْنِهَا فَلَمْ تَزَلْ صَاحِبَهَ فِرَاشٍ حَتَّى مَاتَتْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهَا مِنْ ذَلِکَ شَهِيدَهً وَ سَاقَ الْحَدِيثَ الطَّوِيلَ فِی الدَّاهِيَهِ الْعُظْمَى وَ الْمُصِيبَهِ الْكُبْرَى إِلَى أَنْ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ثُمَّ إِنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام بَلَغَهَا أَنَّ أَبَا بَكْرٍ قَبَضَ فَدَكاً فَخَرَجَتْ فِی نِسَاءِ بَنِی هَاشِمٍ حَتَّى دَخَلَتْ عَلَى أَبِی بَكْرٍ فَقَالَتْ يَا أَبَا بَكْرٍ تُرِيدُ أَنْ تَأْخُذَ مِنِّی أَرْضاً جَعَلَهَا لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَدَعَا أَبُو بَكْرٍ بِدَوَاهٍ لِيَكْتُبَ بِهِ لَهَا فَدَخَلَ عُمَرُ فَقَالَ يَا خَلِيفَهَ رَسُولِ اللَّهِ لَا تَكْتُبْ لَهَا حَتَّى تُقِيمَ الْبَيِّنَهَ بِمَا تَدَّعِی فَقَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام عَلِیٌّ وَ أُمُّ أَيْمَنَ يَشْهَدَانِ بِذَلِکَ فَقَالَ عُمَرُ لَا تُقْبَلُ شَهَادَهُ امْرَأَهٍ أَعْجَمِيَّهٍ لَا تُفْصِحُ وَ أَمَّا عَلِیٌّ فَيَجُرُّ النَّارَ إِلَى قُرْصَتِهِ فَرَجَعَتْ فَاطِمَهُ مُغْتَاظَهً فَمَرِضَتْ وَ كَانَ عَلِیٌّ يُصَلِّی فِی الْمَسْجِدِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ كَيْفَ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى أَنْ ثَقُلَتْ فَسَأَلَا عَنْهَا وَ قَالا قَدْ كَانَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهَا مَا قَدْ عَلِمْتَ فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَنَا لِنَعْتَذِرَ إِلَيْهَا مِنْ ذَنْبِنَا قَالَ ذَاکَ إِلَيْكُمَا فَقَامَا فَجَلَسَا بِالْبَابِ وَ دَخَلَ عَلِیٌّ علیه السلام عَلَى فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَ لَهَا أَيَّتُهَا الْحُرَّهُ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ بِالْبَابِ يُرِيدَانِ أَنْ يُسَلِّمَا عَلَيْکِ فَمَا تُرِيدِينَ قَالَتِ الْبَيْتُ بَيْتُکَ وَ الْحُرَّهُ زَوْجَتُکَ افْعَلْ مَا تَشَاءُ فَقَالَ سُدِّی قِنَاعَکِ فَسَدَّتْ قِنَاعَهَا وَ حَوَّلَتْ وَجْهَهَا

إِلَى الْحَائِطِ فَدَخَلَا وَ سَلَّمَا وَ قَالا ارْضَیْ عَنَّا رَضِیَ اللَّهُ عَنْکِ فَقَالَتْ مَا دَعَا إِلَی هَذَا فَقَالا اعْتَرَفْنَا بِالْإِسَاءَهِ وَ رَجَوْنَا أَنْ تَعْفِی عَنَّا فَقَالَتْ إِنْ کُنْتُمَا صَادِقَیْنِ فَأَخْبِرَانِی عَمَّا أَسْأَلُکُمَا عَنْهُ فَإِنِّی لَا أَسْأَلُکُمَا عَنْ أَمْرٍ إِلَّا وَ أَنَا عَارِفَهٌ بِأَنَّکُمَا تَعْلَمَانِهِ فَإِنْ صَدَقْتُمَا عَلِمْتُ أَنَّکُمَا صَادِقَانِ فِی مَجِیئِکُمَا قَالا سَلِی عَمَّا بَدَا لَکِ قَالَتْ نَشَدْتُکُمَا بِاللَّهِ هَلْ سَمِعْتُمَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی قَالا نَعَمْ فَرَفَعَتْ یَدَهَا إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَتِ اللَّهُمَّ إِنَّهُمَا قَدْ آذَیَانِی فَأَنَا أَشْکُوهُمَا إِلَیْکَ وَ إِلَی رَسُولِکَ لَا وَ اللَّهِ لَا أَرْضَی عَنْکُمَا أَبَداً حَتَّی أَلْقَی أَبِی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أُخْبِرَهُ بِمَا صَنَعْتُمَا فَیَکُونَ هُوَ الْحَاکِمَ فِیکُمَا قَالَ فَعِنْدَ ذَلِکَ دَعَا أَبُو بَکْرٍ بِالْوَیْلِ وَ الثُّبُورِ وَ جَزِعَ جَزَعاً شَدِیداً فَقَالَ عُمَرُ تَجْزَعُ یَا خَلِیفَهَ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ قَوْلِ امْرَأَهٍ قَالَ فَبَقِیَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام بَعْدَ وَفَاهِ أَبِیهَا علیها السلام أَرْبَعِینَ لَیْلَهً فَلَمَّا اشْتَدَّ بِهَا الْأَمْرُ دَعَتْ عَلِیّاً علیه السلام وَ قَالَتْ یَا ابْنَ عَمِّ مَا أَرَانِی إِلَّا لِمَا بِی وَ أَنَا أُوصِیکَ أَنْ تَتَزَوَّجَ بِأُمَامَهَ بِنْتِ أُخْتِی زَیْنَبَ تَکُونُ لِوُلْدِی مِثْلِی وَ اتَّخِذْ لِی نَعْشاً فَإِنِّی رَأَیْتُ الْمَلَائِکَهَ یَصِفُونَهُ لِی وَ أَنْ لَا یَشْهَدَ أَحَدٌ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ جِنَازَتِی وَ لَا دَفْنِی وَ لَا الصَّلَاهَ عَلَیَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقُبِضَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام مِنْ یَوْمِهَا فَارْتَجَّتِ الْمَدِینَهُ بِالْبُکَاءِ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ دَهِشَ النَّاسُ کَیَوْمِ قُبِضَ فِیهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَأَقْبَلَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ یُعَزِّیَانِ عَلِیّاً علیه السلام وَ یَقُولَانِ لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ لَا تَسْبِقْنَا بِالصَّلَاهِ عَلَی ابْنَهِ رَسُولِ اللَّهِ فَلَمَّا کَانَ اللَّیْلُ دَعَا عَلِیٌّ علیه السلام الْعَبَّاسَ وَ الْفَضْلَ وَ الْمِقْدَادَ وَ سَلْمَانَ وَ أَبَا ذَرٍّ وَ عَمَّاراً فَقَدَّمَ الْعَبَّاسَ فَصَلَّی عَلَیْهَا وَ دَفَنُوهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ أَقْبَلَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ وَ النَّاسُ یُرِیدُونَ الصَّلَاهَ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَ الْمِقْدَادُ قَدْ دَفَنَّا فَاطِمَهَ الْبَارِحَهَ فَالْتَفَتَ عُمَرُ إِلَی أَبِی بَکْرٍ فَقَالَ لَمْ أَقُلْ لَکَ إِنَّهُمْ سَیَفْعَلُونَ قَالَ الْعَبَّاسُ إِنَّهَا أَوْصَتْ أَنْ لَا تُصَلِّیَا عَلَیْهَا فَقَالَ عُمَرُ لَا تَتْرُکُونَ یَا بَنِی هَاشِمٍ حَسَدَکُمُ الْقَدِیمَ لَنَا أَبَداً إِنَّ هَذِهِ الضَّغَائِنَ الَّتِی فِی صُدُورِکُمْ لَنْ تَذْهَبَ وَ اللَّهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْبُشَهَا فَأُصَلِّیَ عَلَیْهَا فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ اللَّهِ لَوْ رُمْتَ ذَاکَ یَا ابْنَ صُهَاکَ لَا رَجَعَتْ

إِلَيْکَ يَمِينُکَ لَئِنْ سَلَلْتُ سَيفِي لَا غَمَدْتُهُ دُونَ إِزْهَاقِ نَفْسِکَ فَانْکَسَرَ عُمَرُ وَ سَکَتَ وَ عَلِمَ أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام إِذَا حَلَفَ صَدَقَ ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام يَا عُمَرُ أَ لَسْتَ الَّذِي هَمَّ بِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَجِئْتُ مُتَقَلِّداً سَيْفِي ثُمَّ أَقْبَلْتُ نَحْوَکَ لِأَقْتُلَکَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَلا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّما نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا(۱).

أقول: تمام الخبر مع الأخبار الأخر المشتمله على ما وقع عليها من الظلم أوردتها فی کتاب الفتن.

**[ترجمه]مؤلف: در کتاب سُلیم ابن قیس هلالی، از سلمان فارسی و عبداللَّه بن عباس روایت می کند که گفتند: «هنگامی که پیامبر معظم اسلام رحلت کرد، هنوز جنازه مقدس آن حضرت را به خاک نسپرده بودند که مردم عهد و پیمان خود را شکستند، مرتد شدند و علم مخالفت را برافراشتند. اما حضرت امیر مشغول غسل و کفن و حنوط جسد مبارک پیغمبر عزیز اسلام شد تا آن جسد مقدس را به خاک بسپارد. سپس علی علیه السّلام طبق وصیت حضرت رسول صلی اللَّه علیه و آله مشغول جمع آوری قرآن مجید شد.

پس از این ماجرا دومی به اولی گفت: «همه مردم به غیر از علی و اهل بیتش با تو بیعت کردند. به دنبال وی بفرست تا بیاید و بیعت کند.» اولی پسر عموی دومی را که نامش قنفذ بود خواست و به او گفت: «نزد علی برو و به وی بگو خلیفه پیغمبر تو را خواسته!» قنفذ چندین مرتبه این مأموریت را انجام داد، ولی حضرت امیر نزد آنان نیامد. دومی در حالی که خشمناک بود از جا جست و خالد بن ولید و قنفذ را خواست و به آنها دستور داد تا هیزم و آتش بردارند و به طرف خانه حضرت بروند. در آن موقع حضرت زهرا علیها السّلام که جسمش پس از رحلت رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله ناتوان شده بود، پشت در نشسته بود. دومی با همان حال پشت در خانه علی رفت، در را کوبید و فریاد زد: «یا ابن ابی طالب! در را باز کن!» حضرت زهرای اطهر به وی فرمود: «ما با تو چه کار داریم که نمی گذاری به عزاداری خود مشغول باشیم؟» دومی به حضرت فاطمه گفت: «در را باز کن! و الا آتش به جان شما می زنیم!» فاطمه اطهر در جوابش فرمود: «آیا از خدای توانا نمی ترسی که داخل خانه من می شوی و به خانه ام حمله می آوری؟» ولی دومی حاضر نشد که برگردد! آنگاه آتش خواست و در خانه را آتش زد و وقتی در سوخت، آن را باز کرد! در همین موقع بود که حضرت زهرا در مقابل وی قرار گرفت و فریاد زد: «یا ابتاه! یا رسول اللَّه!» اما دومی شمشیر خود را همان طور که در غلاف بود بلند کرد و به پهلوی فاطمه علیها السّلام زد. وقتی ناله آن بانوی مظلومه بلند شد، با تازیانه جوری به ساق دست آن حضرت نواخت که صیحه ای زد و گفت: «یا ابتاه!»

وقتی حضرت امیر با این منظره مواجه شد، از جای برجست، کمربند دومی را گرفت، او را از جای کند و بر زمین افکند. آنگاه ضربه ای به بینی و گردن وی کوبید و می خواست او را به قتل برساند، ولی به یاد دستور پیغمبر معظم اسلام افتاد که به آن حضرت فرموده بود باید صبور و شکیبا باشی. از این روی به وی فرمود: «ای پسر صهاک! قسم به حق آن خدایی که حضرت محمّد را به مقام نبوت برگزید، اگر چنین نبود که ناگزیر باشم به خاطر امر خدا صبر کنم، به تو می فهماندم که نمی توانی داخل خانه من شوی!» دومی همچنان استغاثه می کرد. بعد از این ماجرا مردم توی خانه علی ریختند، بر آن حضرت غلبه یافتند و ریسمان به گردن مقدسش انداختند. حضرت فاطمه زهرا جلو آمد تا حضرت امیر را از دست آنان رها کند، ولی قنفذ آن بانوی مظلومه را هدف تازیانه قرار داد. زمانی که حضرت زهرا از دنیا رفت، اثر آن تازیانه نظیر یک بازوبند روی بازوی آن حضرت دیده می شد. سپس آن بانو را به شکلی به لنگه در کوبید که دنده پهلویش شکست و جنینی را که در رحم داشت

سقط کرد. پس از این اتفاق حضرت فاطمه زهرا علیها السّلام همینطور در بستر بیماری بود تا شهید شد.

سپس این روایت طولانی درباره آن حادثه بزرگ و مصیبت کبری ادامه دارد تا آنجا که ابن عبّاس گوید: سپس به گوش حضرت فاطمه رسید که ابوبکر فدك را غصب کرده است. آن مظلومه با گروهی از زنان نزد ابوبکر آمد و به وی فرمود: «آیا می خواهی زمینی را که پدرم پیغمبر خدا به من عطا فرموده بگیری؟» ابوبکر دوات خواست تا بنویسد که فدك مال فاطمه اطهر باشد. دومی وارد شد و به او گفت: «ای خلیفه پیامبر خدا! مبادا سند فدك را برای زهرا بنویسی تا برای مدعای خود شاهد بیاورد.» حضرت فاطمه علیها السّلام فرمود: «علی و ام ایمن برای مدعای من شهادت می دهند.» دومی گفت: «شهادت زن عجمی که فصاحت ندارد قبول نیست. علی هم روی خمیر خود آتش می کشد! حضرت فاطمه اطهر با حالتی خشمناك مراجعت کرد و بیمار شد.

یک روز حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام در مسجد نمازهای پنجگانه را بجای می آورد که اولی و دومی از آن حضرت پرسیدند: «دختر رسول خدا در چه حال است؟ یا علی! چون از آن جریانی که بین ما و او گذشت آگاهی، چنانچه صلاح می دانی از آن بانو کسب اجازه کن تا ما نزد او بیاییم و از گناه خود عذر خواهی کنیم.» حضرت امیر فرمود که اختیار با شماست. آنها برخاستند و بر در خانه حضرت زهرا آمدند. حضرت امیر نزد فاطمه اطهر رفت و به وی فرمود: «ای بانوی با شخصیت! فلان و فلان پشت در آمده اند و تصمیم دارند سلامی به تو بگویند، تو چه می گویی؟» فاطمه زهرا فرمود: «خانه خانه توست و من که بانویی با شخصیت ام، زوجه تو هستم. هر عملی که خود می پسندی انجام بده.» حضرت امیر به آن مظلومه فرمود: «مقنعه خود را بپوش.» آن بانو مقنعه خود را پوشید و روی خود را به طرف دیوار کرد.

سپس آنها به حضور آن بانو آمدند و پس از اینکه سلام کردند، به حضرت زهرا گفتند: «از ما راضی باش تا خدا از تو راضی شود.» فرمود: «منظور شما چیست؟» گفتند: «ما قبول داریم که به تو ستم کردیم و برای همین تقاضای عفو و بخشش داریم.» زهرای اطهر فرمود: «اگر شما راست می گویید چیزی را که من از شما می پرسم جواب بگویید و می دانم که جواب آن را می دانید. اگر جواب مرا درست گفتید، آن وقت یقین پیدا می کنم برای این مطلبی که گفتید آمده اید.» گفتند: «آنچه در نظر داری بپرس.» حضرت زهرای اطهر فرمود: «شما را به خدا قسم می دهم آیا نشنیدید که پدرم پیغمبر خدا درباره من می فرمود: «فاطمه پاره تن من است هر کس که او را اذیت کند، مرا اذیت کرده است.» گفتند چرا. فاطمه اطهر دست خود را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «پروردگارا! این دو نفر مرا اذیت کردند، من شکایت ایشان را به تو و به پیغمبر تو می کنم. نه به خدا من هرگز از شما راضی نخواهم شد، تا اینکه نزد پدر بزرگوارم بروم و او را از ظلم و ستمی که با من کردید آگاه کنم و آن حضرت درباره شما قضاوت کند!» اولی پس از شنیدن این مطلب صدا به واویلا بلند کرد و دچار جزع و فزع شدیدی شد! دومی به وی گفت: «ای خلیفه پیامبر خدا! آیا جا دارد که تو از سخن یک زن این طور به جزع و فزع بیفتی!»

راوی می گوید: «حضرت زهرای اطهر به مدت چهل روز بعد از رحلت پدر بزرگوارش زنده بود. هنگامی که بیماری آن بانو شدت گرفت، حضرت علی بن ابی طالب را خواست و به آن حضرت فرمود: «ای پسر عمو! من خودم را آماده سفر آخرت می بینم. به تو وصیت می کنم که با دختر خواهرم ازدواج کنی، زیرا او برای فرزندانم نظیر خودم است. یک تابوت هم برای من تدارك ببین، زیرا ملائکه اوصاف آن را برای من شرح داده اند. مبادا در موقع تشییع جنازه و دفن و نماز خواندن بر بدن من،

هیچ کدام از دشمنان خدا حاضر گردند!»

ابن عباس می گوید: «حضرت زهرای اطهر همان روز از دنیا رحلت کرد. همه مردم مدینه از زن و مرد غرق ضجه و گریه شدند و مردم دچار مصیبتی گردیدند که در روز رحلت پدرش حضرت رسول دچار شده بودند. اولی و دومی نزد حضرت امیر آمدند و پس از تسلیت گفتن، به آن حضرت گفتند: «مبادا قبل از ما بر جسد دختر پیامبر نماز بگذاری!» ولی هنگامی که شب شد، علی بن ابی طالب علیه السّلام، عباس، فضل، مقداد، سلمان ابوذر و عمار را خواست. آنگاه بر بدن مبارک آن مظلومه نماز خواندند و او را به خاک سپردند.

صبح که شد، اولی و دومی به همراه مردم مدینه آمدند تا بر بدن حضرت فاطمه زهرا نماز بخوانند. ولی مقداد گفت: «فاطمه را شب گذشته به خاک سپردیم. دومی رو به اولی کرد و گفت: «نگفتم آنها کار خودشان را خواهند کرد!» عباس گفت: «فاطمه اطهر خودش وصیت کرد که شما بر بدنش نماز نخوانید!» دومی گفت: «ای بنی هاشم! شما آن حسادتی را که از قدیم الایام با ما داشتید، هرگز ترک نخواهید کرد؛ آن کینه و دشمنی هایی که در سینه شماست از بین نخواهد رفت. به خدا قسم من تصمیم دارم که قبر فاطمه را نبش کنم و بر جنازه اش نماز بخوانم!» حضرت امیر علیه السّلام فرمود: «یا ابن صحاک! به خدا قسم اگر چنین عملی را انجام دهی، قسمی را که خورده ای به تو باز می گردانم و اگر این شمشیرم را از غلاف بکشم، تا تو را هلاک نکرده ام آن را غلاف نمی کنم.» دومی از این حرف آن حضرت جا خورد و ساکت شد، زیرا می دانست علی هر گاه قسم بخورد، به قسم خود عمل خواهد کرد. آنگاه به وی فرمود: «آیا تو همان کسی نیستی که پیغمبر معظم اسلام تصمیم گرفت تو را بکشد، آن حضرت به دنبال من فرستاد، من با شمشیر کشیده نزد تو آمدم که تو را به قتل برسانم، اما خدای علیم این آیه را نازل کرد: «فَلا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّما نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا» - . مریم / ۸۵ - ، {بر علیه آنان عجله مکن، زیرا ما آنچه را که باید برای آنان آماده کنیم، آماده کرده ایم.}

مؤلف: ادامه روایت به همراه روایات دیگری که در بردارنده ظلم هایی است که بر آن مظلومه رفته است، همه را در «کتاب فتن» آورده ام.

**[ترجمه]

«۳۰»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: مَاتَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام مَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَ الْعِشَاءِ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السلام: أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا احْتُضِرَتْ نَظَرَتْ نَظَراً حَادّاً ثُمَّ قَالَتْ السَّلَامُ عَلَى جَبْرَئِيلَ السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ مَعَ رَسُولِكَ اللَّهُمَّ فِي رِضْوَانِكَ وَ جِوَارِكَ وَ دَارِكَ دَارِ السَّلَامِ ثُمَّ قَالَتْ أَ تَرَوْنَ مَا أَرَى فَقِيلَ لَهَا مَا تَرَى قَالَتْ هَذِهِ مَوَاكِبُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ هَذَا جَبْرَئِيلُ وَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ وَ يَقُولُ يَا بُنَيَّةِ اقْدَمِي فَمَا أَمَامَكِ خَيْرٌ لَكِ.

وَ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام: أَنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام لَمَّا احْتُضِرَتْ سَلَّمَتْ عَلَى جَبْرَئِيلَ وَ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ

سَلَّمَتْ عَلَى مَلَكِ الْمَوْتِ وَ سَمِعُوا حِسَّ الْمَلَائِكَهِ وَ وَجَدُوا رَائِحَهً طَيِّبَهً كَأَطْيَبِ مَا يَكُونُ مِنَ الطِّيبِ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَهَ عَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سِتَّهَ أَشْهُرٍ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَکَثَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام فِی مَرَضِهَا خَمْسَهَ عَشَرَ یَوْماً وَ تُوُفِّیَتْ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: شَهِدَ دَفْنَهَا سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ وَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِیُّ وَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ الزُّبَیْرُ بْنُ الْعَوَّامِ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ آبائه علیهم السلام: أَنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَاشَتْ بَعْدَ

ص: ۲۰۰

۱- ۱. مریم: ۸۵.

النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله سِتَّهَ أَشْهُرٍ مَا رُئِیَتْ ضَاحِکَهً وَ عَنْهُ علیه السلام أَنَّ فَاطِمَهَ کُفِّنَتْ فِی سَبْعَهِ أَثْوَابٍ.

وَ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: بُدُوُّ مَرَضِ فَاطِمَهَ بَعْدَ خَمْسِینَ لَیْلَهً مِنْ وَفَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَعَلِمَتْ أَنَّهَا الْوَفَاهُ فَاجْتَمَعَتْ لِذَلِکَ تَأْمُرُ عَلِیّاً بِأَمْرِهَا وَ تُوصِیهِ بِوَصِیَّتِهَا وَ تَعْهَدُ إِلَیْهِ عُهُودَهَا وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَجْزَعُ لِذَلِکَ وَ یُطِیعُهَا فِی جَمِیعِ مَا تَأْمُرُهُ فَقَالَتْ یَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَهِدَ إِلَیَّ وَ حَدَّثَنِی أَنِّی أَوَّلُ أَهْلِهِ لُحُوقاً بِهِ وَ لَا بُدَّ مِمَّا لَا بُدَّ مِنْهُ

فَاصْبِرْ لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَی وَ ارْضَ بِقَضَائِهِ قَالَ وَ أَوْصَتْهُ بِغُسْلِهَا وَ جَهَازِهَا وَ دَفْنِهَا لَیْلًا فَفَعَلَ قَالَ وَ أَوْصَتْهُ بِصَدَقَتِهَا وَ تَرِکَتِهَا قَالَ فَلَمَّا فَرَغَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ مِنْ دَفْنِهَا لَقِیَهُ الرَّجُلَانِ فَقَالا لَهُ مَا حَمَلَکَ عَلَی مَا صَنَعْتَ قَالَ وَصِیَّتُهَا وَ عَهْدُهَا.

**[ترجمه]مصباح الانوار: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت زهرای اطهر مابین نماز مغرب و عشا از دنیا رفت.» عبداللّه بن حسن روایت می کند که وقتی اجل حضرت زهرای اطهر نزدیک شد، نگاه تندی کرد و فرمود: «سلام بر جبرئیل، سلام به رسول خدا، بار خدایا! مرا با رسول خود قرار بده. پروردگارا! مرا در بهشت و در جوار خود جای بده. خانه تو خانه سلامتی است.» سپس فرمود: «آیا آنچه را که من می بینم شما هم می بینید؟ زیرا این گروه های اهل آسمان ها هستند، این جبرئیل و این هم پیامبر خدا است که به من می فرماید دخترم بیا! زیرا این نعمت هایی که در انتظار توست برایت بهتر است.»

زید بن علی علیه السّلام می گوید: «موقعی که وفات حضرت فاطمه نزدیک شد، آن بانو به جبرئیل و حضرت رسول و ملک الموت سلام کرد. حاضرین احساسات ملائکه راشنیدند و بوی مرغوب ترین مشک ها را استشمام کردند.» امام باقر علیه السّلام فرمود: فاطمه علیها السّلام شش ماه پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله زندگی کرد.

و امام باقر علیه السّلام فرمود: فاطمه سلام الله علیها در بیماری شان پانزده روز درنگ کردند و وفات یافتند.

امام صادق علیه السّلام فرمود: سلمان فارسی، مقداد بن اسود، ابوذر غفّاری، ابن مسعود، عبّاس بن عبدالمطّلب و زبیر بن عوام در مراسم دفن حضرت حضور داشتند.

امام باقر علیه السّلام از پدرانشان علیهم السّلام روایت کرده اند که: فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله پس از پیامبر شش ماه زندگی کردند. در این مدّت خندان دیده نشدند. و باز امام باقر علیه السّلام فرمود که: فاطمه سلام الله علیها در هفت جامه کفن شدند.

امام باقر علیه السّلام فرمود: آغاز بیماری حضرت فاطمه سلام الله علیها پس از پنجاه شب از رحلت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بود. حضرت زهرا سلام الله علیها دانست که این بیماری مرگ است برای آن آماده شد و دستورهای خود را به علی علیه السّلام داد و وصیّت هایش را کرد و عهد خویش را با وی گفت و امیرالمؤمنان علیه السّلام در این رابطه بیتابی کرد و همه دستورهای فاطمه را اطاعت نمود.

حضـرت زهرا سـلام الله علیهـا گفـت: «ای ابـوالحسن! رسـول خـدا صـلی الله علیـه و آله بـا من عهـد کرده و برایم گفته که من نخستین کس از خانـدان وی هسـتم که به او ملحق می شوم و چـاره نیست از آن چه قطعی است. پس در برابر امر الهی شـکیبا باش و به قضای او خشـنود و راضـی.» حضـرت زهرا سلام الله علیها به امیرمؤمنان علیه السّلام وصیّت کرد که او را غسل دهد و تجهیز کند و در شب دفن نماید و حضرت هم چنین کرد.

امـام علیه السّـلام فرمود: چون امیرمؤمنـان علیه السّـلام از دفن حضـرت زهرا سـلام الله علیها فارغ شـد، آن دو مرد با او ملاقات کردند و به حضـرت گفتند: «چه چیزی تو را بر این کار که کردی واداشت؟» حضرت علی علیه السّلام فرمود: «وصیّت و پیمان حضرت زهرا سلام الله علیها.»

**[ترجمه]

«۳۱»

ع، [علل الشـرائع] حَدَّثَنَا عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ وَ زِیَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالا: أَتَی رَجُـلٌ أَبَا عَبْـدِ اللَّهِ علیه السـلام فَقَالَ لَهُ یَرْحَمُکَ اللَّهُ هَلْ تُشَیَّعُ الْجِنَازَهُ بِنَارٍ وَ یُمْشَی مَعَهَا بِمِجْمَرَهٍ وَ قِنْـدِیلٍ أَوْ غَیْرِ ذَلِکَ مِمَّا یُضَاءُ بِهِ قَالَ فَتَغَیَّرَ لَوْنُ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السـلام مِنْ ذَلِکَ وَ اسْـتَوَی جَالِساً ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ جَاءَ شَقِیٌّ مِنَ الْأَشْقِیَاءِ إِلَی فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ صـلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهَا أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّ عَلِیّاً قَدْ خَطَبَ بِنْتَ أَبِی جَهْلٍ فَقَالَتْ حَقّاً مَا تَقُولُ فَقَالَ حَقّاً مَا أَقُولُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَدَخَلَهَا مِنَ الْغَیْرَهِ مَا لَا تَمْلِکُ نَفْسَـهَا وَ ذَلِکَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی کَتَبَ عَلَی النِّسَاءِ غَیْرَهً وَ کَتَبَ عَلَی الرِّجَالِ جِهَاداً وَ جَعَـلَ لِلْمُحْتَسِـبَهِ الصَّابِرَهِ مِنْهُنَّ مِنَ الْأَجْرِ مَـا جَعَـلَ لِلْمُرَابِطِ الْمُهَاجِرِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ قَالَ فَاشْـتَدَّ غَمُّ فَاطِمَهَ علیها السـلام مِنْ ذَلِکَ وَ بَقِیَتْ مُتَفَکِّرَهً هِیَ حَتَّی أَمْسَتْ وَ جَاءَ اللَّیْلُ حَمَلَتِ الْحَسَنَ عَلَی عَاتِقِهَا الْأَیْمَنِ وَ الْحُسَیْنَ عَلَی عَاتِقِهَا الْأَیْسَرِ وَ أَخَذَتْ بِیَدِ أُمِّ کُلْثُومٍ الْیُسْرَی بِیَدِهَا الْیُمْنَی ثُمَّ تَحَوَّلَتْ إِلَی حُجْرَهِ أَبِیهَا فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السلام فَدَخَلَ فِی حُجْرَتِهِ فَلَمْ یَرَ فَاطِمَهَ علیها السلام فَاشْتَدَّ لِذَلِکَ غَمُّهُ وَ عَظُمَ عَلَیْهِ وَ لَمْ یَعْلَمِ الْقِصَّهَ

ص: ۲۰۱

مَا هِیَ فَاسْتَحْیَا أَنْ یَدْعُوَهَا مِنْ مَنْزِلِ أَبِیهَا فَخَرَجَ إِلَی الْمَسْجِدِ فَصَلَّی فِیهِ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ جَمَعَ شَیْئاً مِنْ کَثِیبِ الْمَسْجِدِ وَ اتَّکَأَ عَلَیْهِ.

فَلَمَّا رَأَی النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مَا بِفَاطِمَهَ مِنَ الْحُزْنِ أَفَاضَ عَلَیْهِ الْمَاءَ ثُمَّ لَبِسَ ثَوْبَهُ وَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَلَمْ یَزَلْ یُصَلِّی بَیْنَ رَاکِعٍ وَ سَاجِدٍ وَ کُلَّمَا صَلَّی رَکْعَتَیْنِ دَعَا اللَّهَ أَنْ یُذْهِبَ مَا بِفَاطِمَهَ مِنَ الْحُزْنِ وَ الْغَمِّ وَ ذَلِکَ أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا وَ هِیَ تَتَقَلَّبُ وَ تَتَنَفَّسُ الصُّعَدَاءَ فَلَمَّا رَآهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَنَّهَا لَا یَهْنَؤُهَا النَّوْمُ وَ لَیْسَ لَهَا قَرَارٌ قَالَ لَهَا قُومِی یَا بُنَیَّهِ فَقَامَتْ فَحَمَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله الْحَسَنَ وَ حَمَلَتْ فَاطِمَهُ الْحُسَیْنَ وَ أَخَذَتْ بِیَدِ أُمِّ کُلْثُومٍ فَانْتَهَی إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام وَ هُوَ نَائِمٌ فَوَضَعَ النَّبِیُّ رِجْلَهُ عَلَی رِجْلِ عَلِیٍّ فَغَمَزَهُ وَ قَالَ قُمْ یَا أَبَا تُرَابٍ فَکَمْ سَاکِنٍ أَزْعَجْتَهُ ادْعُ لِی أَبَا بَکْرٍ مِنْ دَارِهِ وَ عُمَرَ مِنْ مَجْلِسِهِ وَ طَلْحَهَ فَخَرَجَ عَلِیٌّ علیه السلام فَاسْتَخْرَجَهُمَا مِنْ مَنْزِلِهِمَا وَ اجْتَمَعُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَا عَلِیُّ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ فَاطِمَهَ بَضْعَهٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهَا فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی وَ مَنْ آذَانِی فَقَدْ آذَی اللَّهَ (۱)

وَ مَنْ آذَاهَا بَعْدَ مَوْتِی کَانَ کَمَنْ آذَاهَا فِی حَیَاتِی وَ مَنْ آذَاهَا فِی حَیَاتِی کَانَ کَمَنْ آذَاهَا بَعْدَ مَوْتِی قَالَ فَقَالَ عَلِیٌّ بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ فَمَا دَعَاکَ إِلَی مَا صَنَعْتَ فَقَالَ عَلِیٌّ وَ الَّذِی بَعَثَکَ بِالْحَقِّ نَبِیّاً مَا کَانَ مِنِّی مِمَّا بَلَغَهَا شَیْ ءٌ وَ لَا حَدَّثَتْ بِهَا نَفْسِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله صَدَقْتَ وَ صَدَقَتْ فَفَرِحَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام بِذَلِکَ وَ تَبَسَّمَتْ حَتَّی رُئِیَ ثَغْرُهَا فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ إِنَّهُ لَعَجَبٌ لِحِینِهِ مَا دَعَاهُ إِلَی مَا دَعَانَا هَذِهِ السَّاعَهَ قَالَ ثُمَّ أَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السلام فَشَبَّکَ أَصَابِعَهُ بِأَصَابِعِهِ فَحَمَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله الْحَسَنَ وَ حَمَلَ الْحُسَیْنَ عَلِیٌّ علیه السلام وَ حَمَلَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام أُمَّ کُلْثُومٍ وَ أَدْخَلَهُمُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله بَیْتَهُمْ وَ وَضَعَ عَلَیْهِمْ قَطِیفَهً وَ اسْتَوْدَعَهُمُ اللَّهَ ثُمَّ خَرَجَ وَ صَلَّی بَقِیَّهَ اللَّیْلِ فَلَمَّا مَرِضَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام مَرَضَهَا الَّذِی مَاتَتْ فِیهِ أَتَیَاهَا عَائِدَیْنِ وَ اسْتَأْذَنَا عَلَیْهَا فَأَبَتْ أَنْ تَأْذَنَ لَهُمَا فَلَمَّا رَأَی ذَلِکَ أَبُو بَکْرٍ أَعْطَی اللَّهَ عَهْداً لَا یُظِلُّهُ سَقْفُ

۱- ۱. زیاده جعلها فی المصدر ج ۲ ص ۱۷۷ بین العلامتین و لم یذیل بشی ء و کیف کان فهی زیاده یستدعیها السیاق کما یأتی آنفا من کلامها علیها السلام.

بَيْتٍ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَى فَاطِمَهَ عليها السلام وَ يَتَرَاضَاهَا فَبَاتَ لَيْلَهً فِی الصَّقِيعِ مَا أَظَلَّهُ شَیْ ءٌ ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ أَتَى عَلِيّاً عليه السلام فَقَالَ لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ شَيْخٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ وَ قَدْ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِی الْغَارِ فَلَهُ صُحْبَهٌ وَ قَدْ أَتَيْنَاهَا غَيْرَ هَذِهِ الْمَرَّهِ مِرَاراً نُرِيدُ الْإِذْنَ عَلَيْهَا وَ هِیَ تَأْبَى أَنْ تَأْذَنَ لَنَا حَتَّى نَدْخُلَ عَلَيْهَا فَنَتَرَاضَى فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَسْتَأْذِنَ لَنَا عَلَيْهَا فَافْعَلْ قَالَ نَعَمْ فَدَخَلَ عَلِیٌّ عَلَى فَاطِمَهَ عليها السلام فَقَالَ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ كَانَ مِنْ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ مَا قَدْ رَأَيْتِ وَ قَدْ تَرَدَّدَا مِرَاراً كَثِيرَهً وَ رَدَدْتِهِمَا وَ لَمْ تَأْذَنِی لَهُمَا وَ قَدْ سَأَلَانِی أَنْ أَسْتَأْذِنَ لَهُمَا عَلَيْكِ فَقَالَتْ وَ اللَّهِ لَا آذَنُ لَهُمَا وَ لَا أُكَلِّمُهُمَا كَلِمَهً مِنْ رَأْسِی حَتَّى أَلْقَى أَبِی فَأَشْكُوَهُمَا إِلَيْهِ بِمَا صَنَعَاهُ وَ ارْتَكَبَاهُ مِنِّی.

قَالَ عَلِیٌّ عليه السلام فَإِنِّی ضَمِنْتُ لَهُمَا ذَلِكِ قَالَتْ إِنْ كُنْتَ قَدْ ضَمِنْتَ لَهُمَا شَيْئاً فَالْبَيْتُ بَيْتُكَ وَ النِّسَاءُ تَتْبَعُ الرِّجَالَ لَا أُخَالِفُ عَلَيْكَ بِشَیْ ءٍ فَأْذَنْ لِمَنْ أَحْبَبْتَ فَخَرَجَ عَلِیٌّ عليه السلام فَأَذِنَ لَهُمَا فَلَمَّا وَقَعَ بَصَرُهُمَا عَلَى فَاطِمَهَ عليها السلام سَلَّمَا عَلَيْهَا فَلَمْ تَرُدَّ عَلَيْهِمَا وَ حَوَّلَتْ وَجْهَهَا عَنْهُمَا فَتَحَوَّلَا وَ اسْتَقْبَلَا وَجْهَهَا حَتَّى فَعَلَتْ مِرَاراً وَ قَالَتْ يَا عَلِیُّ جَافِ الثَّوْبَ وَ قَالَتْ لِنِسْوَهٍ حَوْلَهَا حَوِّلْنَ وَجْهِی فَلَمَّا حَوَّلْنَ وَجْهَهَا حَوَّلَا إِلَيْهَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّمَا أَتَيْنَاكِ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِكِ وَ اجْتِنَابَ سَخَطِكِ نَسْأَلُكِ أَنْ تَغْفِرِی لَنَا وَ تَصْفَحِی عَمَّا كَانَ مِنَّا إِلَيْكِ قَالَتْ لَا أُكَلِّمُكُمَا مِنْ رَأْسِی كَلِمَهً وَاحِدَهً حَتَّى أَلْقَى أَبِی وَ أَشْكُوَكُمَا إِلَيْهِ وَ أَشْكُوَ صُنْعَكُمَا وَ فِعَالَكُمَا وَ مَا ارْتَكَبْتُمَا مِنِّی قَالا إِنَّا جِئْنَا مُعْتَذِرَيْنِ مبتغين [مُبْتَغِيَيْنِ] مَرْضَاتَكِ فَاغْفِرِی وَ اصْفَحِی عَنَّا وَ لَا تُؤَاخِذِينَا بِمَا كَانَ مِنَّا فَالْتَفَتَتْ إِلَى عَلِیٍّ عليه السلام وَ قَالَتْ إِنِّی لَا أُكَلِّمُهُمَا مِنْ رَأْسِی كَلِمَهً حَتَّى أَسْأَلَهُمَا عَنْ شَیْ ءٍ سَمِعَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَإِنْ صَدَقَانِی رَأَيْتُ رَأْيِی قَالا اللَّهُمَّ ذَلِكَ لَهَا وَ إِنَّا لَا نَقُولُ إِلَّا حَقّاً وَ لَا نَشْهَدُ إِلَّا صِدْقاً فَقَالَتْ أَنْشُدُكُمَا بِاللَّهِ أَ تَذْكُرَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله اسْتَخْرَجَكُمَا فِی جَوْفِ اللَّيْلِ بِشَیْ ءٍ كَانَ حَدَثَ مِنْ أَمْرِ عَلِیٍّ فَقَالا اللَّهُمَّ نَعَمْ فَقَالَتْ أَنْشُدُكُمَا بِاللَّهِ

هَلْ سَمِعْتُمَا النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله يَقُولُ فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي وَ أَنَا مِنْهَا مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَ مَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ وَ مَنْ آذَاهَا بَعْدَ مَوْتِي فَكَانَ كَمَنْ آذَاهَا فِي حَيَاتِي وَ مَنْ آذَاهَا فِي حَيَاتِي كَانَ كَمَنْ آذَاهَا بَعْدَ مَوْتِي قَالا اللَّهُمَّ نَعَمْ فَقَالَتِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ثُمَّ قَالَتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أُشْهِدُكَ فَاشْهَدُوا يَا مَنْ حَضَرَنِي أَنَّهُمَا قَدْ آذَيَانِي فِي حَيَاتِي وَ عِنْدَ مَوْتِي وَ اللَّهِ لَا أُكَلِّمُكُمَا مِنْ رَأْسِي كَلِمَةً حَتَّى أَلْقَى رَبِّي فَأَشْكُوَكُمَا إِلَيْهِ بِمَا صَنَعْتُمَا بِهِ وَ بِي وَ ارْتَكَبْتُمَا مِنِّي فَدَعَا أَبُو بَكْرٍ بِالْوَيْلِ وَ الثُّبُورِ وَ قَالَ لَيْتَ أُمِّي لَمْ تَلِدْنِي فَقَالَ عُمَرُ عَجَباً لِلنَّاسِ كَيْفَ وَلَّوْكَ أُمُورَهُمْ وَ أَنْتَ شَيْخٌ قَدْ خَرِفْتَ تَجْزَعُ لِغَضَبِ امْرَأَةٍ وَ تَفْرَحُ بِرِضَاهَا وَ مَا لِمَنْ أَغْضَبَ امْرَأَةً وَ قَامَا وَ خَرَجَا قَالَ فَلَمَّا نُعِيَ إِلَى فَاطِمَةَ عليها السلام نَفْسُهَا أَرْسَلَتْ إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ وَ كَانَتْ أَوْثَقَ نِسَائِهَا عِنْدَهَا وَ فِي نَفْسِهَا فَقَالَتْ يَا أُمَّ أَيْمَنَ إِنَّ نَفْسِي نُعِيَتْ إِلَيَّ فَادْعِي لِي عَلِيّاً فَدَعَتْهُ لَهَا فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا قَالَتْ لَهُ يَا ابْنَ الْعَمِّ أُرِيدُ أَنْ أُوصِيَكَ بِأَشْيَاءَ فَاحْفَظْهَا عَلَيَّ فَقَالَ لَهَا قُولِي مَا أَحْبَبْتِ قَالَتْ لَهُ تَزَوَّجْ فُلَانَةَ تَكُونُ مُرَبِّيَةً لِوُلْدِي مِنْ بَعْدِي مِثْلِي وَ اعْمَلْ نَعْشاً رَأَيْتُ الْمَلَائِكَةَ قَدْ صَوَّرَتْهُ لِي فَقَالَ لَهَا عَلِيٌّ أَرِينِي كَيْفَ صُورَتُهُ فَأَرَتْهُ ذَلِكَ كَمَا وَصَفَتْ لَهُ وَ كَمَا أَمَرَتْ بِهِ ثُمَّ قَالَتْ فَإِذَا أَنَا قَضَيْتُ نَحْبِي فَأَخْرِجْنِي مِنْ سَاعَتِكَ أَيَّ سَاعَةٍ كَانَتْ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ وَ لَا يَحْضُرَنَّ مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ وَ أَعْدَاءِ رَسُولِهِ لِلصَّلَاةِ عَلَيَّ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام أَفْعَلُ فَلَمَّا قَضَتْ نَحْبَهَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهَا وَ هُمْ فِي ذَلِكَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَخَذَ عَلِيٌّ عليه السلام فِي جَهَازِهَا مِنْ سَاعَتِهِ كَمَا أَوْصَتْهُ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ جَهَازِهَا أَخْرَجَ عَلِيٌّ الْجِنَازَةَ وَ أَشْعَلَ النَّارَ فِي جَرِيدِ النَّخْلِ وَ مَشَى مَعَ الْجِنَازَةِ بِالنَّارِ حَتَّى صَلَّى عَلَيْهَا وَ دَفَنَهَا لَيْلًا فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ عَاوَدَا عَائِدَيْنِ لِفَاطِمَةَ فَلَقِيَا رَجُلًا مِنْ قُرَيْشٍ فَقَالا لَهُ مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ قَالَ عَزَّيْتُ عَلِيّاً بِفَاطِمَةَ قَالا وَ قَدْ مَاتَتْ قَالَ نَعَمْ وَ دُفِنَتْ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ فَجَزِعَا جَزَعاً شَدِيداً ثُمَّ أَقْبَلَا إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام فَلَقِيَاهُ فَقَالا لَهُ وَ اللَّهِ

مَا تَرَكْتَ شَيْئاً مِنْ غَوَائِلِنَا وَ مَسَاءَتِنَا وَ مَا هَذَا إِلَّا مِنْ شَيْ ءٍ فِي صَدْرِكَ عَلَيْنَا هَلْ هَذَا إِلَّا كَمَا غَسَّلْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله دُونَنَا وَ لَمْ تُدْخِلْنَا مَعَكَ وَ كَمَا عَلَّمْتَ ابْنَكَ أَنْ يَصِيحَ بِأَبِي بَكْرٍ أَنِ انْزِلْ عَنْ مِنْبَرِ أَبِي فَقَالَ لَهُمَا عَلِيٌّ عليه السلام أَ تُصَدِّقَانِّي إِنْ حَلَفْتُ لَكُمَا قَالا نَعَمْ فَحَلَفَ فَأَدْخَلَهُمَا عَلَى الْمَسْجِدِ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَقَدْ أَوْصَانِي وَ قَدْ تَقَدَّمَ إِلَيَّ أَنَّهُ لَا يَطَّلِعُ عَلَى عَوْرَتِهِ أَحَدٌ إِلَّا ابْنُ عَمِّهِ فَكُنْتُ أُغَسِّلُهُ وَ الْمَلَائِكَةُ تُقَلِّبُهُ وَ الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ يُنَاوِلُنِي الْمَاءَ وَ هُوَ مَرْبُوطُ الْعَيْنَيْنِ بِالْخِرْقَةِ وَ لَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْزِعَ الْقَمِيصَ فَصَاحَ بِي صَائِحٌ مِنَ الْبَيْتِ سَمِعْتُ الصَّوْتَ وَ لَمْ أَرَ الصُّورَةَ لَا تَنْزِعْ قَمِيصَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ لَقَدْ سَمِعْتُ الصَّوْتَ يُكَرِّرُهُ عَلَيَّ فَأَدْخَلْتُ يَدِي مِنْ بَيْنِ الْقَمِيصِ فَغَسَّلْتُهُ ثُمَّ قُدِّمَ إِلَيَّ الْكَفَنُ فَكَفَّنْتُهُ ثُمَّ نَزَعْتُ الْقَمِيصَ بَعْدَ مَا كَفَّنْتُهُ وَ أَمَّا الْحَسَنُ ابْنِي فَقَدْ تَعْلَمَانِ وَ يَعْلَمُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ أَنَّهُ كَانَ يَتَخَطَّى الصُّفُوفَ حَتَّى يَأْتِيَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله وَ هُوَ سَاجِدٌ فَيَرْكَبَ ظَهْرَهُ فَيَقُومُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ يَدُهُ عَلَى ظَهْرِ الْحَسَنِ وَ الْأُخْرَى عَلَى رُكْبَتِهِ حَتَّى يُتِمَّ الصَّلَاةَ قَالا نَعَمْ قَدْ عَلِمْنَا ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ تَعْلَمَانِ وَ يَعْلَمُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ أَنَّ الْحَسَنَ كَانَ يَسْعَى إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ يَرْكَبُ عَلَى رَقَبَتِهِ وَ يُدْلِي الْحَسَنُ رِجْلَيْهِ عَلَى صَدْرِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله حَتَّى يُرَى بَرِيقُ خَلْخَالَيْهِ مِنْ أَقْصَى الْمَسْجِدِ وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَخْطُبُ وَ لَا يَزَالُ عَلَى رَقَبَتِهِ حَتَّى يَفْرُغَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مِنْ خُطْبَتِهِ وَ الْحَسَنُ عَلَى رَقَبَتِهِ فَلَمَّا رَأَى الصَّبِيُّ عَلَى مِنْبَرِ أَبِيهِ غَيْرَهُ شَقَّ عَلَيْهِ ذَلِكَ وَ اللَّهِ مَا أَمَرْتُهُ بِذَلِكَ وَ لَا فَعَلَهُ عَنْ أَمْرِي وَ أَمَّا فَاطِمَةُ فَهِيَ الْمَرْأَةُ الَّتِي اسْتَأْذَنْتُ لَكُمَا عَلَيْهَا فَقَدْ رَأَيْتُمَا مَا كَانَ مِنْ كَلَامِهَا لَكُمَا وَ اللَّهِ لَقَدْ أَوْصَتْنِي أَنْ لَا تَحْضُرَا جِنَازَتَهَا وَ لَا الصَّلَاةَ عَلَيْهَا وَ مَا كُنْتُ الَّذِي أُخَالِفُ أَمْرَهَا وَ وَصِيَّتَهَا إِلَيَّ فِيكُمَا فَقَالَ عُمَرُ دَعْ عَنْكَ هَذِهِ الْهَمْهَمَةَ أَنَا أَمْضِي إِلَى الْمَقَابِرِ فَأَنْبُشُهَا حَتَّى أُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ عليه السلام وَ اللَّهِ لَوْ ذَهَبْتَ تَرُومُ مِنْ ذَلِكَ شَيْئاً وَ عَلِمْتُ أَنَّكَ لَا تَصِلُ إِلَى ذَلِكَ حَتَّى يَنْدُرَ عَنْكَ الَّذِي فِيهِ عَيْنَاكَ فَإِنِّي كُنْتُ لَا أُعَامِلُكَ إِلَّا بِالسَّيْفِ قَبْلَ أَنْ تَصِلَ إِلَى شَيْ ءٍ مِنْ ذَلِكَ .

فَوَقَعَ بَیْنَ عَلِیٍّ علیه السلام وَ عُمَرَ کَلَامٌ حَتَّی تَلَاحَیَا وَ اسْتَبْسَلَ وَ اجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ فَقَالُوا وَ اللَّهِ مَا نَرْضَی بِهَذَا أَنْ یُقَالَ فِی ابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَخِیهِ وَ وَصِیِّهِ وَ کَادَتْ أَنْ تَقَعَ فِتْنَهٌ فَتَفَرَّقَا(۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: روایت می کند که دو نفر نزد حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام آمدند و گفتند: «آیا مشروع است در موقع تشییع جنازه، منقل و چراغ و امثال اینها که روشنی داشته باشند همراه ببرند؟» رنگ حضرت صادق علیه السّلام از شنیدن این مطلب تغییر کرد. آنگاه یک بار برخاست و نشست فرمود: «یکی از افراد شقی نزد حضرت فاطمه زهرا آمد و به وی گفت که آیا نمی دانی که حضرت امیر دختر ابوجهل را خواستگاری کرده؟ فاطمه اطهر فرمود: «این سخنی که تو می گویی حقیقت دارد؟» سه مرتبه گفت آری، حقیقت دارد. حضرت زهرا به شدت ناراحت شد و نتوانست جلوی خود را بگیرد، زیرا خدای علیم این صفت را به زنان داده که نمی توانند هوو را تحمل کنند و جهاد را برای مردان واجب کرده است. ولی خدای رئوف به زنانی که به خاطر رضای خدا هوو را تحمل می کنند، اجر و ثواب مردانی را عطا می کند که در مرزهای اسلام برای خدا جهاد کنند.

حضرت فاطمه زهرا از شنیدن این مطلب همچنان تا شب متحیر و متفکر بود! شب که شد، امام حسن را روی شانه راست و امام حسین را روی شانه چپ خود گذاشت، دست چپ ام کلثوم را در دست راست خود گرفت و به طرف حجره پدر بزرگوارش رفت. وقتی حضرت امیر علیه السّلام به حجره خود برگشت و فاطمه اطهر را ندید، شدیدا اندوهناک گردید و این موضوع به نظرش بزرگ آمد، در حالی که از ماجرا با اطلاع نبود. علی علیه السّلام خجالت کشید که حضرت زهرا را از حجره پدرش احضار کند، بنابراین به مسجد رفت و مشغول نماز شد. آنگاه مقداری از ریگ های مسجد را جمع کرد و بر آنها تکیه داد. هنگامی که حضرت رسول صلی اللّٰه علیه و آله فاطمه زهرا را محزون و مغموم دید، لباس خود را پوشید و به مسجد رفت و مشغول رکوع و سجود شد. هر گاه دو رکعت نماز بجای می آورد، دعا می کرد که خدای توانا غم و اندوه زهرا را برطرف کند. زیرا موقعی که پیغمبر خدا از نزد فاطمه خارج شد، آن بانو ناراحت بود و نفس های عمیق و بلند می کشید. وقتی پیامبر خدا دید که چشم فاطمه به خواب نمی رود و قرار و آسایش ندارد فرمود: «ای دختر من برخیز!» حضرت زهرا برخاست، رسول خدا امام حسن را برداشت. فاطمه اطهر هم امام حسین را برداشت و دست ام کلثوم را گرفت. آنگاه به سراغ حضرت علی بن ابی طالب رفتند. حضرت امیر در آن موقع خواب بود. پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله با پای مبارک خود پای علی را فشار داد و به وی فرمود: «ای ابو تراب! برخیز! چه افراد آرامی را که ناراحت کردی! برخیز و ابوبکر را از خانه خود و عمر را از مجلس خود با طلحه نزد من حاضر کن!» حضرت امیر رفت و آنان را از منزلشان به حضور پیغمبر اعظم اسلام آورد. وقتی ایشان نزد رسول خدا جمع شدند، آن حضرت به علی بن ابی طالب فرمود: «آیا نمی دانی که فاطمه پاره تن من است و من از اویم، کسی که فاطمه را اذیت کند مرا اذیت کرده و کسی که مرا اذیت کند، خدا را اذیت کرده و کسی که وی را بعد از مرگ من اذیت کند، مثل این است که او را در زمان حیات من اذیت کرده باشد و کسی که فاطمه را در زمان حیات من اذیت کرده باشد، مثل این است که وی را بعد از مرگ من اذیت کرده باشد؟»

علی علیه السّلام پاسخ داد: «چرا یا رسول اللّٰه!» فرمود: «پس چه باعث شد که تو چنین عملی را انجام داده ای؟» حضرت امیر گفت: «قسم به آن خدایی که تو را به پیغمبری مبعوث کرده چنین مطلبی که به گوش فاطمه رسیده از من سر نزده و اصلا چنین خیالی هم نداشته ام.» حضرت رسول فرمود: «فاطمه راست گفت و تو نیز راست گفتی.» پس از این جریان حضرت زهرا

خوشحال گردید و به گونه ای لبخند زد که دندان هایش دیده شد. یکی از آن دو نفر به رفیق خود گفت: «خیلی تعجب می کنم! چه باعث شده که رسول خدا ما را در این ساعت فرا بخواند؟»

سپس پیامبر خدا دست علی را گرفت و انگشت های مبارک خود را در میان انگشتان حضرت امیر گذاشت. آنگاه رسول خدا امام حسن را برداشت، علی علیه السّلام حسین را برگرفت، حضرت زهرا هم ام کلثوم را برداشت و داخل خانه علی شدند. پیغمبر خدا قطیفه ای روی آنها انداخت، آنان را به خدا سپرد و برگشت و بقیه شب را به نماز مشغول شد.

وقتی حضرت فاطمه دچار آن مرضی شد که به علت آن از دنیا رفت، آن دو نفر برای عیادت حضرت زهرای اطهر آمدند و اذن ورود خواستند، ولی آن بانوی مظلومه اجازه نداد. هنگامی که اولی با این منظره مواجه شد، با خدا عهد کرد که تا وقتی نزد حضرت فاطمه نرفته و رضایت آن حضرت را کسب نکرده، به زیر سقف و سایه نرود. لذا یک شب در زیر آسمان خوابید و زیر سقف و سایه نرفت. پس از این اتفاق دومی به حضور حضرت امیر آمد و گفت: «ابوبکر پیرمردی است دل نازک. ابوبکر در غار با پیغمبر بوده، افتخار رفاقت با آن حضرت را دارد، ما غیر از این مرتبه چند بار نزد فاطمه آمده ایم و اذن ورود خواسته ایم، ولی وی به ما اجازه نداده تا به حضورش مشرف شویم و رضایت از او کسب کنیم. اگر صلاح می دانی الان وقت آن است که از آن حضرت برای ما اجازه تشرف بگیری.»

حضرت امیر فرمود مانعی ندارد. امیرالمؤمنین علی نزد حضرت زهرا آمد و به وی فرمود: «ای دختر پیغمبر خدا! تو از جریان این دو نفر با اطلاعی که چند مرتبه نزد تو آمده اند و تو ایشان را رد کرده ای و به آنها اذن ورود نداده ای. ایشان از من خواسته اند که از تو برای آنان اذن ورود بگیرم.» حضرت فاطمه زهرا فرمود: «به خدا قسم من به ایشان اجازه ورود نخواهم داد و با آنان یک کلمه تکلم نخواهم کرد، تا اینکه پدرم را ملاقات کنم و از کاری که آنها با من انجام دادند به آن حضرت شکایت کنم.» حضرت امیر علیه السّلام فرمود: «من به آنان ضمانت داده ام.» فاطمه عزیز فرمود: «اکنون که ضمانت داده ای مانعی ندارد، زیرا خانه، خانه تو است و زنان باید تابع مردان باشند. من در مورد هیچ موضوعی با تو مخالفت نخواهم کرد، به هر کسی که دوست داری اجازه ورود بده.»

حضرت امیر خارج شد و به آن دو نفر اذن ورود داد. وقتی که آنان وارد شدند و چشمشان به حضرت زهرا افتاد سلام کردند. ولی آن بانوی مظلومه جواب سلام ایشان را نداد و صورت مبارک خود را از ایشان برگرداند. آنان برخاستند و رو به روی آن حضرت قرار گرفتند و این عمل را چند مرتبه انجام دادند. حضرت فاطمه اطهر فرمود: «یا علی این لباس را از من دور کن.» آنگاه به زنانی که در اطراف آن بانو بودند فرمود: «صورت مرا برگردانید!» وقتی صورت او را برگرداندند، آن دو نفر هم برخاستند و در مقابل حضرت زهرا نشستند. اولی گفت: «ای دختر رسول خدا! ما آمده ایم که رضایت تو را کسب کنیمتا از خشم تو بر حذر باشیم. ما تقاضا داریم ما را به خاطر آن اجحافی که نسبت به تو کرده ایم عفو فرمایی؟» زهرای اطهر فرمود: «من اصلا با شما یک کلمه سخن نمی گویم، تا اینکه پدرم را ملاقات کنم و از شما به خاطر اعمالی که با من انجام دادید، به آن حضرت شکایت کنم.» گفتند: «ما آمدیم که از تو پوزش بطلبیم و رضایت حاصل کنیم. تمنا می کنیم که از ما درگذری و ما را به کاری که از ما سر زده مؤاخذه نکنی.»

حضرت زهرا رو به حضرت امیر کرد و فرمود: «من با اینان یک کلمه تکلم نمی کنم تا درباره چیزی که ایشان از رسول خدا

شنیده اند از آنها بپرسم. اگر راست بگویند من صلاح خود را بهتر می دانم.» آنان گفتند: «بار خدایا! تو شاهد باش که هر چه فاطمه بپرسد ما جواب وی را راست خواهیم گفت.» زهرای اطهر فرمود: «شما را به خدا قسم می دهم آیا به خاطر دارید که پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله نیمه شبی شما را برای مختصر اختلافی که بین من و علی رخ داده بود از منزل خودتان خارج کرد؟» گفتند آری و اللّٰه! زهرای اطهر فرمود: «شما را به خدا قسم می دهم آیا نشنیدید که پیغمبر خدا فرمود فاطمه پاره تن من است و من از فاطمه ام، کسی که او را اذیت کند مرا اذیت کرده و کسی که مرا اذیت کند خدا را اذیت کرده، کسی که زهرا را بعد از مرگ من اذیت کند، مثل این است که در زمان حیات من او را اذیت کرده باشد و کسی که در زمان حیات من او را اذیت کند، مثل کسی است که وی را بعد از فوت من اذیت کرده باشد؟» گفتند: آری و اللّٰه! فرمود: «الحمد للّٰه!» سپس حضرت فاطمه افزود: «پروردگارا! من تو را شاهد می گیرم و این افرادی که در اینجا حضور دارند شهود قرار می دهم که این دو نفر مرا در زمان حیات و به هنگام مرگ اذیت و آزار کرده اند. به خدا قسم که من کلمه ای با شما تکلم نخواهم کرد، تا موقعی که خدای خود را ملاقات کنم و درباره کاری که شما با من کرده اید به پروردگار خود شکایت کنم.» ناگاه صدای ابوبکر به واویلا ـ بلند شد و گفت: «ای کاش مادرم مرا نمی زاد!» دومی گفت: «تعجب می کنم از این مردم که چگونه تو را سرپرست و متصدی امور خود قرار دادند، در صورتی که تو پیرمردی خرفتی که از غضب یک زن جزع و فزع می کنی و ازخشنودی او خوشحال می شوی! چه مانعی دارد که شخصی یک زن را خشمناک کند!» آنگاه برخاستند و خارج شدند .

هنگامی که حضرت فاطمه از نزدیک بودن مرگ خود یقین پیدا کرد، به دنبال ام ایمن که نزد آن حضرت از موثق ترین زنان محسوب می شد فرستاد. وقتی ام ایمن آمد حضرت زهرا به وی فرمود: «اجل من فرا رسیده، علی علیه السّلام را نزد من بیاور.» موقعی که حضرت امیر آمد فاطمه اطهر به آن حضرت فرمود: «یا پسر عمو! من در نظر دارم وصیتی بکنم، تو وصیت مرا گوش کن.» امیرالمؤمنین علی فرمود: «هر چه دوست داری بگو.» حضرت فاطمه فرمود: «با فلان زن که برای فرزندانم نظیر خود من است ازدواج کن. یک تابوت که ملائکه شکل آن را به من نشان دادند هم برایم درست کن.» حضرت امیر فرمود: «شکل آن تابوت چگونه است؟» فاطمه اطهر اوصاف آن تابوت را برای علی علیه السّلام شرح داد و فرمود: «موقعی که من از دنیا رحلت کردم، هر ساعتی از شبانه روز که بود جنازه مرا بردار. مبادا هیچ کدام از دشمنان خدا و رسول برای نماز خواندن به جنازه ام حاضر شوند!» علی علیه السّلام فرمود مانعی ندارد.

هنگامی که فاطمه زهرا از دنیا رفت، حضرت علی بن ابی طالب طبق وصیت آن بانوی معظمه جنازه اش را شبانه برداشت. آنگاه شاخه های خرما را آتش زدند و به دنبال جنازه آوردند و با استفاده از روشنایی آن، بر بدن حضرت فاطمه نماز خواندند و جسد مقدس آن حضرت را شبانه دفن کردند. وقتی صبح شد اولی و دومی به منظور عیادت آن مظلومه به راه افتادند. در بین راه با مردی از قریش مصادف شدند و از او پرسیدند از کجا می آیی؟ گفت: «به خاطر فوت حضرت زهرا برای تسلیت گفتن به علی بن ابی طالب رفته بودم.» پرسیدند: «مگر فاطمه مرد؟» گفت: «آری، او را شبانه دفن کردند. آنها که به شدت ناراحت شده بودند به سراغ حضرت امیر رفتند و به آن حضرت گفتند: «به خدا قسم که تو چیزی از عیوب ما را باقی نگذاشتی. این کارهای تو از روی آن کینه ای است که در سینه خود داری. آیا نه چنین است که هنگام غسل پیامبر اسلام هم ما را خبر نکردی و نگذاشتی که همدست تو شویم و نیز به پسرت یاد دادی که پای منبر ابوبکر بیاید و فریاد بزند: «از منبر پدرم پایین بیا!» حضرت امیر در جواب ایشان فرمود: «اگر من قسم بخورم شما حرفم را باور می کنید؟ گفتند آری. حضرت

علی پس از اینکه قسم خورد، ایشان را داخل مسجد کرد و به آنان فرمود: «پیغمبر معظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله به من وصیت کرد و فرمود که مبادا غیر از تو که پسر عموی من هستی، کسی از عورت من آگاه شود. لذا من جسد آن بزرگوار را غسل می دادم، ملائکه آن جسد مقدس را حرکت می دادند و فضل بن عباس در حالی که چشمانش را با دستمالی بسته بود، آب غسل را می ریخت. من تصمیم گرفتم که پیراهن رسول خدا را از بدن مبارکش بیرون آورم. ناگاه صدایی از خانه بلند شد که من صاحب آن صدا را ندیدم، ولی مکررا به من فریاد می زد: «مبادا پیراهن پیامبر خدا را از بدن مقدسش خارج کنی!» از این رو من دست خود را زیر پیراهن آن حضرت کردم و جسد شریفش را غسل دادم، آنگاه کفن به من تقدیم شد و بدن مبارک او را کفن کردم، بعد پیراهن وی را از جسدش خارج کردم.

اما در مورد فرزندم حسن که می گویید پای منبر آمد و به ابوبکر گفت از منبر پدرم پایین بیا! آیا غیر از این است که شما و همه اهل مدینه می دانید که حسن در میان صف نماز جماعت راه می رفت تا به کنار پیغمبر معظم اسلام که در حال سجده بود می رسید و بر پشت مبارک آن حضرت سوار می شد و وقتی رسول خدا سر از سجده بر می داشت، یک دست خود را به پشت حسن و دست دیگرش را روی زانوی مبارک خود می گذاشت و نماز را به همین کیفیت تمام می کرد؟» گفتند آری، ما خوب از این موضوع آگاهیم. آنگاه حضرت امیر فرمود: «شما و اهل مدینه همگی قبول دارید که فرزندم حسن به سوی پیامبر معظم اسلام می شتافت و پس از اینکه بر گردن مقدس آن حضرت سوار می شد ، پاهای خود را به شکلی از سینه مبارک آن بزرگوار آویزان می کرد که برق خلخال های حسن از انتهای مسجد مشاهده می شد و حسن همچنان در آغوش رسول خدا بود تا آن حضرت از خواندن خطبه و سخنرانی فراغت حاصل می کرد؟ موقعی که آن کودک دیگری را به جای جد خود بر فراز منبر می بیند، طبیعی است که ناراحت می شود و این منظره برایش ناگوار خواهد شد. به خدا قسم من این مطلبی را که شما می گویید به وی تعلیم ندادم و او را مأمور این کار نکردم.

اما در مورد فاطمه اطهر. فاطمه همان زنی بود که (به شما اجازه عیادت نداد) من برای شما از او اجازه گرفتم و شما خود شاهد بودید و شنیدید سخنانی را که وی با شما گفت. به خدا قسم فاطمه زهرا خودش به من وصیت کرد که شما در تشییع جنازه اش حاضر نشوید و بر جسدش نماز نخوانید. من هم شخصی نبودم که با وصیتی که او درباره شما کرده بود مخالفت کنم.» دومی به حضرت امیر گفت: «این همهمه ها را فرو بگذار! من می روم قبر فاطمه زهرا را می شکافم و بر بدنش نماز می خوانم.» حضرت علی علیه السّلام به وی فرمود: «به خدا قسم اگر به دنبال چنین منظوری بروی، قبل از انجام این کار چشمانت از کاسه خارج خواهند شد، زیرا من قبل از اینکه تو موفق به انجام این کار شوی، جز با شمشیر با تو معامله ای نخواهم کرد!» سپس بین حضرت امیر و دومی سخنانی زشت رد و بدل شد و علی علیه السّلام تصمیم به نبرد گرفت. آنگاه گروهی از مهاجرین و انصار جمع شدند و گفتند که به خدا قسم ما راضی نیستیم که چنین سخنانی درباره پسر عمو، برادر و وصی پیغمبر خدا گفته شود. نزدیک بود فتنه ای به پا شود، ولی پراکنده شدند.»

**[ترجمه]

بیان

الصعداء بالمد تنفس ممدود قوله صلى الله علیه و آله و صدقت إما تأکید للأول أو علی بناء المجهول من المخاطب أو علی الغیبه أی صَدَقَتْ فاطمه علیهاالسلاملأنها لم تذکر إلا ما سمعت و الصقیع الذی یسقط من السماء باللیل شبیه بالثلج و یقال أجفیت السرج من ظهر الفرس إذا رفعته عنه و جافاه عنه أی أبعده و لعل المعنی خذ الثوب و ارفعه قلیلا حتی أتحول من جانب إلی جانب و الهمهمه تنویم المرأه الطفل بصوتها و ندر الشی ء یندر ندرا سقط و شذ و الملاحاه المنازعه و المباسله المصاوله فی الحرب و المستبسل الذی یوطن نفسه علی الموت و استبسل أی طرح نفسه فی الحرب و هو یرید أن یقتل لا محاله.

**[ترجمه]«صُعَداء» با مدّ نفس کشیدن طولانی است. «و صدقت» یا تأکید اولی است و یا راست گفته ای و یا صیغه مجهول مخاطب است. یعنی راست گفته ای و به تو راست گفته شده است و یا صیغه مؤنث غایب است. یعنی تو راست گفته ای و فاطمه سلام الله علیها نیز راست گفته است. چون او هم چیزی نگفته جز آنچه را که شنیده است، و «صقیع» چیزی است که از آسمان در شب می ریزد و شبیه برف است.

و گفته می شود: «اجفیت السرج من ظهر الفرس»، زمانی که زین را از پشت است برداری، و «جافاه عنه» یعنی آن را دور کرد و شاید یعنی این باشد که جامه را بگیر و کمی بالا ببر تا از طرفی طرف دیگر بروم و همهمه خواباندن طفل است که توسط زن با صدایش صورت می گیرد. «و ندر الشی»، یندر ندراً یعنی ساقط شد و یا شاذّ شد، و «ملاحاه» همان منازعه است و «مباسله» همان جنگیدن تن به تن در جنگ است. و «مستبسل» کسی است که خود را برای مرگ آماده می کند و استبسل یعنی خودش را در جنگ انداخت، گویا می خواهد کشته شود در نهایت.

**[ترجمه]

«۳۲»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ مَنْ غَسَّلَ فَاطِمَهَ قَالَ ذَاکَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ فَکَأَنِّی اسْتَعْظَمْتُ ذَلِکَ مِنْ قَوْلِهِ فَقَالَ کَأَنَّکَ ضِقْتَ مِمَّا أَخْبَرْتُکَ بِهِ قُلْتُ قَدْ کَانَ ذَلِکَ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ لَا تَضِیقَنَّ فَإِنَّهَا صِدِّیقَهٌ لَا یُغَسِّلُهَا إِلَّا صِدِّیقٌ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مَرْیَمَ لَمْ یُغَسِّلْهَا إِلَّا عِیسَی علیه السلام.

کا، [الکافی] محمد بن یحیی عن ابن عیسی عن عبد الرحمن بن سالم: مثله.

**[ترجمه]علل الشرائع: از مفضل روایت می کند که گفت: از حضرت امام جعفر صادق پرسیدم: «فدایت شوم! چه کسی فاطمه اطهر را غسل داد؟» فرمود: «حضرت امیر علیه السّلام.» ولی من از سخن آن بزرگوار تعجب کردم. امام فرمود: «گویا از سخن من شگفت زده شدی؟» گفتم آری فدای تو گردم. فرمود: «تعجب نکن! زیرا چون حضرت فاطمه صدیقه بود، لذا غیر از شخص صدیق کسی نمی باید وی را غسل می داد. مگر نمی دانی که حضرت مریم را غیر از عیسی علیه السّلام کسی غسل نداد؟»

کافی نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۳۳»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام: أَنَّ عَلِيّاً عليه السلام غَسَّلَ امْرَأَتَهُ فَاطِمَةَ عليها السلام بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله.

**[ترجمه]قرب الاسناد: از جعفر از پدر بزرگوارش علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت امیر جنازه همسرش فاطمه دختر پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله را غسل داد.»

**[ترجمه]

«۳۴»

ع، [علل الشرائع] عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّخَعِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام لِأَيِّ عِلَّةٍ دُفِنَتْ فَاطِمَةُ

ص: ۲۰۶

۱- ۱. عرضنا الحديث على المصدر ج ۱ ص ۱۷۷ و صححنا بعض ألفاظه المصحفه.

علیها السلام بِاللَّیْلِ وَ لَمْ تُدْفَنْ بِالنَّهَارِ قَالَ لِأَنَّهَا أَوْصَتْ أَنْ لَا یُصَلِّیَ عَلَیْهَا الرَّجُلَانِ الْأَعْرَابِیَّانِ (۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: از ابن بطائنی، از پدرش روایت می کند که گفت: «از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم که برای چه حضرت زهرای اطهر شبانه دفن شد و او را روز به خاک نسپردند؟ فرمود: «به خاطرآنکه آن حضرت وصیّت کرده بود که آن دو نفر مرد اعرابی به جنازه اش نماز نگذارند.»

**[ترجمه]

بیان

الأعرابیان الکافران لقوله تعالی الْأَعْرابُ أَشَدُّ کُفْراً وَ نِفاقاً(۲).

**[ترجمه]«اعرابیّان» به معنای آن دو کافر است به دلیل گفته خداوند متعال: «الا لأعراب اشدّ کفراً و نفاقاً»

**[ترجمه]

«۳۵»

ع، [علل الشرائع] لی، [الأمالی للصدوق] ابْنُ مُوسَی عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ الْجَحْدَرِیِّ قَالا حَدَّثَنَا ابْنُ عَائِشَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: لَمَّا دَفَنَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَاطِمَةَ علیها السلام قَامَ عَلَی شَفِیرِ الْقَبْرِ وَ ذَلِکَ فِی جَوْفِ اللَّیْلِ لِأَنَّهُ کَانَ دَفَنَهَا لَیْلًا ثُمَّ أَنْشَأَ یَقُولُ:

لِکُلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِیلَیْنِ فُرْقَهٌ*** وَ کُلُّ الَّذِی دُونَ الْمَمَاتِ قَلِیلٌ

وَ إِنَّ افْتِقَادِی وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ*** دَلِیلٌ عَلَی أَنْ لَا یَدُومَ خَلِیلٌ

سَتُعْرَضُ عَنْ ذِکْرِی وَ تُنْسَی مَوَدَّتِی*** وَ یَحْدُثُ بَعْدِی لِلْخَلِیلِ خَلِیلٌ

**[ترجمه]علل الشرائع و امالی صدوق: از عبدالرحمن همدانی روایت می کنند که گفت: «هنگامی که علی بن ابی طالب علیه السّلام جنازه فاطمه زهرا را شبانه به خاک سپرد، در همان موقع کنار قبر ایستاد و اشعاری را سرود که ترجمه آنها در ضمن حدیث هجدهم گذشت.

**[ترجمه]

«۳۶»

کِتَابُ الدَّلَائِلِ لِلطَّبَرِیِّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَشَّابِ عَنْ زَکَرِیَّا بْنِ یَحْیَی عَنِ ابْنِ أَبِی زَائِدَةَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ

أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا تَرَکَ إِلَّا الثَّقَلَیْنِ کِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتَهُ أَهْلَ بَیْتِهِ وَ کَانَ قَدْ أَسَرَّ إِلَی فَاطِمَهَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا أَنَّهَا لَاحِقَهٌ بِهِ أَوَّلُ أَهْلِ بَیْتِهِ لُحُوقاً قَالَتْ بَیْنَا أَنِّی بَیْنَ النَّائِمَهِ وَ الْیَقْظَانَهِ بَعْدَ وَفَاهِ أَبِی بِأَیَّامٍ إِذْ رَأَیْتُ کَأَنَّ أَبِی قَدْ أَشْرَفَ عَلَیَّ فَلَمَّا رَأَیْتُهُ لَمْ أَمْلِکْ نَفْسِی أَنْ نَادَیْتُ یَا أَبَتَاهْ انْقَطَعَ عَنَّا خَبَرُ السَّمَاءِ فَبَیْنَا أَنَا کَذَلِکَ إِذْ أَتَتْنِی الْمَلَائِکَهُ صُفُوفاً یَقْدُمُهَا مَلَکَانِ حَتَّی أَخَذَانِی فَصَعِدَا بِی إِلَی السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ رَأْسِی فَإِذَا أَنَا بِقُصُورٍ مُشَیَّدَهٍ وَ بَسَاتِینَ وَ أَنْهَارٍ تَطَّرِدُ وَ قَصْرٍ بَعْدَ قَصْرٍ وَ بُسْتَانٍ بَعْدَ بُسْتَانٍ وَ إِذَا قَدِ اطَّلَعَ عَلَیَّ مِنْ تِلْکَ الْقُصُورِ جَوَارٍ کَأَنَّهُنَّ اللُّعَبُ فَهُنَّ یَتَبَاشَرْنَ وَ یَضْحَکْنَ إِلَیَّ وَ یَقُلْنَ مَرْحَباً بِمَنْ خُلِقَتِ الْجَنَّهُ وَ خُلِقْنَا مِنْ

۱- ۱. فی المصدر المطبوع ج ۱ ص ۱۷۶: أن لا یصلی علیها رجال.

۲- ۲. براءه: ۹۸.

أَجْلِ أَبِيهَا.

فَلَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَهُ تَصْعَدُ بِی حَتَّی أَدْخَلُونِی إِلَی دَارٍ فِیهَا قُصُورٌ فِی كُلِّ قَصْرٍ مِنَ الْبُیُوتِ مَا لَا عَیْنٌ رَأَتْ وَ فِیهَا مِنَ السُّنْدُسِ وَ الْإِسْتَبْرَقِ عَلَی أَسِرَّهٍ(۱)

وَ عَلَیْهَا أَلْحَافٌ مِنْ أَلْوَانِ الْحَرِیرِ وَ الدِّیبَاجِ وَ آنِیَهِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ فِیهَا مَوَائِدُ عَلَیْهَا مِنْ أَلْوَانِ الطَّعَامِ وَ فِی تِلْكَ الْجِنَانِ نَهَرٌ مُطَّرِدٌ أَشَدُّ بَیَاضاً مِنَ اللَّبَنِ وَ أَطْیَبُ رَائِحَهً مِنَ الْمِسْكِ الْأَذْفَرِ فَقُلْتُ لِمَنْ هَذِهِ الدَّارُ وَ مَا هَذَا النَّهَرُ فَقَالُوا هَذِهِ الدَّارُ الْفِرْدَوْسُ الْأَعْلَی الَّذِی لَیْسَ بَعْدَهُ جَنَّهٌ وَ هِیَ دَارُ أَبِیكِ وَ مَنْ مَعَهُ مِنَ النَّبِیِّینَ وَ مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ قُلْتُ فَمَا هَذَا النَّهَرُ قَالُوا هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِی وَعَدَهُ أَنْ یُعْطِیَهُ إِیَّاهُ فَقُلْتُ فَأَیْنَ أَبِی قَالُوا السَّاعَهَ یَدْخُلُ عَلَیْكِ فَبَیْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ بَرَزَتْ لِی قُصُورٌ هِیَ أَشَدُّ بَیَاضاً وَ أَنْوَرُ مِنْ تِلْكَ وَ فُرُشٌ هِیَ أَحْسَنُ مِنْ تِلْكَ الْفُرُشِ وَ إِذَا بِفُرُشٍ مُرْتَفِعَهٍ عَلَی أَسِرَّهٍ وَ إِذَا أَبِی صلی الله علیه و آله جَالِسٌ عَلَی تِلْكَ الْفُرُشِ وَ مَعَهُ جَمَاعَهٌ فَلَمَّا رَآنِی أَخَذَنِی فَضَمَّنِی وَ قَبَّلَ مَا بَیْنَ عَیْنَیَّ وَ قَالَ مَرْحَباً بِابْنَتِی وَ أَخَذَنِی وَ أَقْعَدَنِی فِی حَجْرِهِ ثُمَّ قَالَ لِی یَا حَبِیبَتِی أَ مَا تَرَیْنَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ لَكِ وَ مَا تَقْدَمِینَ عَلَیْهِ فَأَرَانِی قُصُوراً مُشْرِقَاتٍ فِیهَا أَلْوَانُ الطَّرَائِفِ وَ الْحُلِیِّ وَ الْحُلَلِ وَ قَالَ هَذِهِ مَسْكَنُكِ وَ مَسْكَنُ زَوْجِكِ وَ وَلَدَیْكِ وَ مَنْ أَحَبَّكِ وَ أَحَبَّهُمَا فَطِیبِی نَفْساً فَإِنَّكِ قَادِمَهٌ عَلَیَّ إِلَی أَیَّامٍ قَالَتْ فَطَارَ قَلْبِی وَ اشْتَدَّ شَوْقِی وَ انْتَبَهْتُ مِنْ رَقْدَتِی مَرْعُوبَهً قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَلَمَّا انْتَبَهَتْ مِنْ مَرْقَدِهَا صَاحَتْ بِی فَأَتَیْتُهَا فَقُلْتُ لَهَا مَا تَشْتَكِینَ فَخَبَّرَتْنِی بِخَبَرِ الرُّؤْیَا ثُمَّ أَخَذَتْ عَلَیَّ عَهْدَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ أَنَّهَا إِذَا تَوَفَّتْ لَا أُعْلِمُ أَحَداً إِلَّا أُمَّ سَلَمَهَ زَوْجَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أُمَّ أَیْمَنَ وَ فِضَّهَ وَ مِنَ الرِّجَالِ ابْنَیْهَا وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِیَّ وَ عَمَّارَ بْنَ یَاسِرٍ وَ الْمِقْدَادَ وَ أبـو [أَبَا] ذَرٍّ وَ حُذَیْفَهَ وَ قَالَتْ إِنِّی أَحْلَلْتُكَ مِنْ أَنْ تَرَانِی بَعْدَ مَوْتِی فَكُنْ مَعَ النِّسْوَهِ فِیمَنْ

۱- ۱. الاسره: جمع سریر و هو التخت و یغلب علی تخت الملک؛ لان من جلس علیه من أهل الرفعه یکون مسرورا. و ألحاف جمع لحاف- علی غیر قیاس- و المراد هنا غطاء التخت.

يُغَسِّلُنِي وَ لَا تَدْفِنِّي إِلَّا لَيْلًا وَ لَا تُعْلِمْ أَحَداً قَبْرِي فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يُكْرِمَهَا وَ يَقْبِضَهَا إِلَيْهِ أَقْبَلَتْ تَقُولُ وَ عَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَ هِيَ تَقُولُ لِي يَا ابْنَ عَمِّ قَدْ أَتَانِي جَبْرَئِيلُ مُسَلِّماً وَ قَالَ لِي السَّلَامُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ يَا حَبِيبَةَ حَبِيبِ اللَّهِ وَ ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ الْيَوْمَ تَلْحَقِينَ بِالرَّفِيعِ الْأَعْلَى وَ جَنَّةِ الْمَأْوَى ثُمَّ انْصَرَفَ عَنِّي ثُمَّ سَمِعْنَاهَا ثَانِيَةً تَقُولُ وَ عَلَيْكُمُ السَّلَامُ فَقَالَتْ يَا ابْنَ عَمِّ هَذَا وَ اللَّهِ مِيكَائِيلُ وَ قَالَ لِي كَقَوْلِ صَاحِبِهِ ثُمَّ تَقُولُ وَ عَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَ رَأَيْنَاهَا قَدْ فَتَحَتْ عَيْنَيْهَا فَتْحاً شَدِيداً ثُمَّ قَالَتْ يَا ابْنَ عَمِّ هَذَا وَ اللَّهِ الْحَقُّ وَ هَذَا عِزْرَائِيلُ قَدْ نَشَرَ جَنَاحَهُ بِالْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ قَدْ وَصَفَهُ لِي أَبِي وَ هَذِهِ صِفَتُهُ فَسَمِعْنَاهَا تَقُولُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا قَابِضَ الْأَرْوَاحِ عَجِّلْ بِي وَ لَا تُعَذِّبْنِي ثُمَّ سَمِعْنَاهَا تَقُولُ إِلَيْكَ رَبِّي لَا إِلَى النَّارِ ثُمَّ غَمَّضَتْ عَيْنَيْهَا وَ مَدَّتْ يَدَيْهَا وَ رِجْلَيْهَا كَأَنَّهَا لَمْ تَكُنْ حَيَّةً قَطُّ.

**[ترجمه]دلائل الامامه: از حضرت صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «موقعی که پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم قبض روح شد، غیر از ثقلین یعنی عترت و اهل بیت خود چیزی به یادگار نگذاشت. آن حضرت آهسته به فاطمه زهرا فرمود: «در میان اهل بیت من، تو اولین کسی هستی که به من ملحق خواهی شد.» حضرت زهرای اطهر می فرماید: «چند روز بعد از رحلت پدر بزرگوارم، بین خواب و بیداری بودم که پدرم را در عالم خواب دیدم. وقتی آن حضرت را دیدم نتوانستم خودداری کنم، از این رو به وی گفتم: «پدر جان! وحی و اخبار آسمانی از ما بریده شد.» در همان حینی که این سخن را می گفتم، ناگاه دیدم چند صف از ملائکه که دو ملک در جلوی آنها بودند، نزد من آمدند، مرا گرفته و به سوی آسمان بردند.

وقتی سر خود را بلند کردم، در مقابلم قصرهایی برافراشته دیدم با بستان ها و نهرهایی فراوان. پشت هر قصر، قصر دیگری و پشت هر بستان، بستان دیگری به چشم می خورد. ناگاه دیدم دخترانی از میان آن قصرها رو به من کردند. آنها مزاح می کردند، به یکدیگر مژده می دادند، به روی من می خندیدند و می گفتند: «مرحبا به کسی که بهشت برای او خلق شده و ما به خاطر پدرش آفریده شده ایم!» ملائکه همچنان مرا بالا می بردند تا اینکه مرا داخل خانه ای کردند که دارای قصرهای بسیار بود و در هر قصری خانه هایی بود که هیچ چشمی ندیده بود. سندس و استبرق هایی بر فراز تخت هایی که درآنجا وجود داشت دیده می شد. انواع و اقسام لحاف های حریر الوان و دیبا روی این تخت ها گسترده بودند. ظرف هایی از طلا و نقره وجود داشت و سفره هایی در آنجا بود انباشته ازخوراک های رنگارنگ. در آن بهشت نهری بود که از شیر سفیدتر و از مشک اذفر خوشبوتر بود.

پرسیدم: «این خانه از آن کیست و این نهر چیست؟» گفتند: «این فردوس اعلی است که بالاتر از آن بهشتی وجود ندارد. این خانه از آن پدرت رسول خدا و پیغمبرانی که همراه آن حضرتند و افرادی که محبوب خدایند است.» گفتم: «پس این نهر چیست؟» گفتند: «این همان کوثری است که خدا به پدر بزرگوارت وعده داده است.» پرسیدم: «پدرم کجاست؟» گفتند: «همین حالا نزد تو می آید.»

در همین حال بودیم که قصرهایی بر من نمایان شد که از قصرهای قبلی سفیدتر و نورانی تر بودند. فرش آنها از فرش قصرهای سابق بهتر بود. فرشی را دیدم که بر فراز تختی انداخته بودند، پدرم رسول خدا روی آن نشسته بود و گروهی در حضور آن حضرت بودند. هنگامی که پدرم مرا دید، مرا گرفت و میان دو چشمم را بوسید و فرمود: «مرحبا به دخترم!» آنگاه مرا گرفت، در کنار خود جای داد و به من فرمود: «ای حبیبه من! می بینی خدا چه نعمت هایی برای تو آماده کرده و نزد چه نعمت هایی خواهی آمد؟» سپس قصرهایی نورانی را به من نشان داد که حاوی زر و زیور و حله هایی الوان بودند. آنگاه به

من فرمود: «اینجا مسکن تو و شوهرت و دو فرزندت و کسانی که تو و آنها را دوست داشته باشد است. خوشحال باش، زیرا تا چند روز دیگر نزد من خواهی آمد.» پس از این اتفاق قلبم به تپش افتاد، تمام وجودم سرشار از اشتیاق شد و در حالی که دچار ترس شده بودم، از خواب پریدم.

حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: «حضرت امیر فرمود وقتی فاطمه اطهر از خواب پرید، مرا صدا زد. من نزد او رفتم و پرسیدم: «تو را چه شده؟» وی ماجرای خواب خود را برایم شرح داد و از من تعهد گرفت هر وقت که از دنیا رفت، من از زنان غیر از ام سلمه زوجه رسول خدا، ام ایمن، فضه و از مردان غیر از دو فرزندش، عبداللّٰه بن عباس، سلمان فارسی، عمار بن یاسر، مقداد، ابوذر و حذیفه کسی را آگاه نگردانم. فاطمه به من گفت: «من به تو اجازه می دهم که پس از فوت جسدم را مشاهده کنی. تو با کمک زنان بدن مرا غسل بده و شبانه مرا به خاک بسپار، و کسی را از محل قبر من آگاه مکن.» وقتی آن شب موعود فرا رسید که خدای رئوف فاطمه را گرامی داشت و او را قبض روح کرد، حضرت زهرا می فرمود علیکم السّلام! و به من می فرمود: «ای پسر عمو! این جبرئیل است که به من سلام می کند و می گوید: «این حبیبه حبیب خدا و میوه قلب اوست! خدا به تو سلام می رساند. تو امروز در جنت المأوا وارد خواهی شد.» او این مژده را به من داد و رفت.»

حضرت امیر می فرماید: «برای دومین بار شنیدیم که حضرت زهرا فرمود و علیکم السّلام! آنگاه به من فرمود: «ای پسر عمو! این میکائیل است که همچون جبرئیل به من مژده می دهد.» برای سومین بار فاطمه اطهر فرمودو علیکم السّلام! آنگاه چشمان خود را به شدت باز کرد و به من فرمود: «ای پسر عمو! به خدا قسم که این حق است؛ این عزرائیل است که پر و بال خود را در مشرق و مغرب گسترده است. پدرم این اوصاف او را برای من شرح داده بود.» سپس شنیدیم که حضرت زهرا می فرمود: «و علیکم السّلام یا قابض الارواح! زودتر مرا قبض روح کن که ناراحت نباشم.» پس از آن شنیدیم که می فرمود: «یا رب به سوی تو می آیم، نه به سوی آتش!» سپس چشمان خود را بست و دست و پای خود را کشید؛ گویا فاطمه هرگز زنده نبوده است.»

**[ترجمه]

«۳۷»

الْمُكَتِّبُ عَنِ الْعَلَوِيِّ عَنِ الْفَزَارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الزَّيَّاتِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ حَفْصٍ الْمَرْوَزِيِّ عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ قَالَ: سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام عَنْ عِلَّةِ دَفْنِهِ لِفَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَيْلًا فَقَالَ إِنَّهَا كَانَتْ سَاخِطَةً عَلَى قَوْمٍ كَرِهَتْ حُضُورَهُمْ جِنَازَتَهَا وَ حَرَامٌ عَلَى مَنْ يَتَوَلَّاهُمْ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ وُلْدِهَا.

**[ترجمه]امالی صدوق: از ابن نباته نقل می کند که گفت: از حضرت امیر سؤال شد: «به چه دلیل فاطمه شبانه دفن شد؟» فرمود: «برای اینکه آن بانو بر گروهی خشمناک بود، از این رو دوست نداشت در تشییع جنازه اش حاضر شوند و بر کسی که آن گروه را دوست داشته باشد، حرام است که بر بدن فرزندان آن بانو نماز بگذارد.»

**[ترجمه]

«۳۸»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَنْصُورِیِّ عَنْ سَلْمَانَ بْنِ سَهْلٍ عَنْ عِیسَی بْنِ إِسْحَاقَ الْقُرَشِیِّ عَنْ حَمْدَانَ بْنِ عَلِیٍّ الْخَفَّافِ عَنِ ابْنِ حُمَیْدٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ یَاسِرٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: لَمَّا مَرِضَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَرْضَتَهَا الَّتِی تُوُفِّیَتْ فِیهَا وَ ثَقُلَتْ-(۱) جَاءَهَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَائِداً فَقِیلَ لَهُ إِنَّهَا ثَقِیلَهٌ وَ لَیْسَ یَدْخُلُ عَلَیْهَا أَحَدٌ فَانْصَرَفَ إِلَی دَارِهِ وَ أَرْسَلَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ لِرَسُولِهِ قُلْ لَهُ یَا ابْنَ أَخِ عَمُّکَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ لِلَّهِ قَدْ فَجَأَنِی مِنَ الْغَمِّ بِشَکَاهِ حَبِیبَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

۱- ۱. عطف علی قوله:« لما مرضت».

وَ قُرَّهِ عَيْنَيْهِ وَ عَيْنَيَّ فَاطِمَهَ مَا هَدَّنِي وَ إِنِّي لَأَظُنُّهَا أَوَّلَنَا لُحُوقاً بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَخْتَارُ لَهَا وَ يَحْبُوهَا وَ يُزْلِفُهَا لِرَبِّهِ فَإِنْ كَانَ مِنْ أَمْرِهَا مَا لَا بُدَّ مِنْهُ فَاجْمَعْ أَنَا لَكَ الْفِدَاءُ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارَ حَتَّى يُصِيبُوا الْأَجْرَ فِي حُضُورِهَا وَ الصَّلَاهَ عَلَيْهَا وَ فِي ذَلِكَ جَمَالٌ لِلدِّينِ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام لِرَسُولِهِ وَ أَنَا حَاضِرٌ عِنْدَهُ أَبْلِغْ عَمِّيَ السَّلَامَ وَ قُلْ لَا عَدِمْتُ إِشْفَاقَكَ وَ تَحِيَّتَكَ وَ قَدْ عَرَفْتُ مَشُورَتَكَ وَ لِرَأْيِكَ فَضْلُهُ إِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ تَزَلْ مَظْلُومَهً مِنْ حَقِّهَا مَمْنُوعَهً وَ عَنْ مِيرَاثِهَا مَدْفُوعَهً لَمْ تُحْفَظْ فِيهَا وَصِيَّهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَا رُعِيَ فِيهَا حَقُّهُ وَ لَا حَقُّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ كَفَى بِاللَّهِ حَاكِماً وَ مِنَ الظَّالِمِينَ مُنْتَقِماً وَ أَنَا أَسْأَلُكَ يَا عَمِّ أَنْ تَسْمَحَ لِي بِتَرْكِ مَا أَشَرْتَ بِهِ فَإِنَّهَا وَصَّتْنِي بِسَتْرِ أَمْرِهَا قَالَ فَلَمَّا أَتَى الْعَبَّاسَ رَسُولُهُ بِمَا قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام قَالَ يَغْفِرُ اللَّهُ لِابْنِ أَخِي فَإِنَّهُ لَمَغْفُورٌ لَهُ إِنَّ رَأْيَ ابْنِ أَخِي لَا يُطْعَنُ فِيهِ إِنَّهُ لَمْ يُولَدْ لِعَبْدِ الْمُطَّلِبِ مَوْلُودٌ أَعْظَمُ بَرَكَهً مِنْ عَلِيٍّ إِلَّا النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله إِنَّ عَلِيّاً لَمْ يَزَلْ أَسْبَقَهُمْ إِلَى كُلِّ مَكْرُمَهٍ وَ أَعْلَمَهُمْ بِكُلِّ فَضِيلَهٍ وَ أَشْجَعَهُمْ فِي الْكَرِيهَهِ وَ أَشَدَّهُمْ جِهَاداً لِلْأَعْدَاءِ فِي نُصْرَهِ الْحَنِيفِيَّهِ وَ أَوَّلَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]امالی طوسی: از عمار بن یاسر روایت می کند که گفت: در ایام آن بیماری که فاطمه زهرا به دلیل آن حالش وخیم شد و از دنیا رفت، عباس بن عبدالمطب برای عیادت آن حضرت آمد. به عباس گفتند که حال فاطمه وخیم است و کسی نزد او نمی رود. عباس به سوی خانه خود بازگشت و شخصی را نزد حضرت علی فرستاد و گفت که از قول من به حضرت امیر بگو که عمویت به تو سلام می رساند و می گوید: «به خدا قسم که غم و اندوه حبیبه و نور چشم رسول خدا و نور چشم من، مرا به شدت رنج می دهد، گمان من این است که آن بانو زودتر از همه ما به رسول خدا صلی اللّه علیه و آله ملحق شود و خدا او را برمی گزیند و به رحمت خود نزدیک می کند. فدایت شوم! اگر فاطمه اطهر رحلت کرد، مهاجرین و انصار را با خبر و جمع کن تا برای تشییع جنازه اش و نماز گزاردن بر بدنش حاضر شوند و ثواب ببرند، زیرا این عمل باعث سرافرازی دین می شود.»

راوی می گوید من در حضور حضرت امیر بودم که به فرستاده عباس بن عبدالمطب فرمود: «سلام مرا به عمویم برسان و به وی بگو لطف و مرحمت تو زیاد شود. من از مشورت تو آگاه شدم، رأی و نظر تو بسیار نیکو است. ولی فاطمه دختر پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله همواره مظلوم، محروم از حق خود و بی نصیب از میراث خود بوده است. ملاحظه آن وصیتی را که پیامبر درباره اش کرده، نکردند. حق آن حضرت و حق خدا را رعایت نکردند. کافی است که خدا بین ما و آنان حکم کند و از ظالمین انتقام بگیرد.ای عمو! من از تو خواهش می کنم از مطلبی که گفتی صرف نظر فرمایی، زیرا فاطمه اطهر به من وصیت کرده که موضوع وفات او را پوشیده بدارم.» وقتی که فرستاده عباس نزد او بازگشت و جواب حضرت امیر را برای وی شرح داد، عباس گفت: «خدا برادرزاده مرا بیامرزد، زیرا رأی برادرزاده من نقصانی ندارد. عبدالمطلب غیر از رسول خدا صاحب فرزندی نشد که از لحاظ خیر و برکت، از علی علیه السّلام بزرگ تر باشد. حقا که علی در هر بزرگواری و فضیلتی بر همه آنان سبقت گرفت؛ علی از همه شجاع تر است ودر راه نصرت دین خدا، از همه بیشتر با دشمنان جهاد کرد. علی اولین کسی است که به خدا و رسول ایمان آورد.»

**[ترجمه]

ل، [الخصال] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَيْرٍ الْبَغْدَادِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعُمَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: خُلِقَتِ الْأَرْضُ لِسَبْعَةٍ بِهِمْ يُرْزَقُونَ وَ بِهِمْ يُمْطَرُونَ وَ بِهِمْ يُنْصَرُونَ أَبُو ذَرٍّ وَ سَلْمَانُ وَ الْمِقْدَادُ وَ عَمَّارٌ وَ حُذَيْفَةُ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ أَنَا إِمَامُهُمْ وَ هُمُ الَّذِينَ شَهِدُوا الصَّلَاةَ عَلَى فَاطِمَةَ.

كش، [رجال الكشى] جبرئيل بن أحمد عن الحسين بن خرزاد عن ابن فضال عن ثعلبه عن زراره عن أبى جعفر عن أبيه عن جده عليهم السلام: مثله.

**[ترجمه]خصال: از حضرت امير عليه السّلام روايت مى كند كه فرمود: «زمين به خاطر هفت نفر خلق شده كه به مردم، به واسطه آنان رزق و روزى داده مى شود، باران براى آنان مى بارد و يارى مى شوند: ابوذر، سلمان، مقداد، عمار، حذيفه و عبداللّه بن مسعود.» حضرت امير مى فرمايد: «من امام آنان هستم. آنها بودند كه بر بدن فاطمه اطهر نماز خواندند.»

رجال كشى نيز همين روايت را آورده است.

**[ترجمه]

«۴۰»

جا، [المجالس للمفيد] ما، [الأمالى للشيخ الطوسى] الْمُفِيدُ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الهرمرازى (۱) عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ: لَمَّا مَرِضَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَصَّتْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام أَنْ يَكْتُمَ أَمْرَهَا وَ يُخْفِيَ خَبَرَهَا وَ لَا يُؤْذِنَ أَحَداً بِمَرَضِهَا فَفَعَلَ ذَلِكَ وَ كَانَ يُمَرِّضُهَا بِنَفْسِهِ وَ تُعِينُهُ عَلَى ذَلِكَ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ رَحِمَهَا اللَّهُ عَلَى اسْتِسْرَارٍ بِذَلِكَ كَمَا وَصَّتْ بِهِ فَلَمَّا حَضَرَتْهَا الْوَفَاةُ وَصَّتْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَنْ يَتَوَلَّى أَمْرَهَا وَ يَدْفِنَهَا لَيْلًا وَ يُعَفِّيَ قَبْرَهَا فَتَوَلَّى ذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ دَفَنَهَا وَ عَفَّى مَوْضِعَ قَبْرِهَا فَلَمَّا نَفَضَ يَدَهُ مِنْ تُرَابِ الْقَبْرِ هَاجَ بِهِ الْحُزْنُ فَأَرْسَلَ دُمُوعَهُ عَلَى خَدَّيْهِ وَ حَوَّلَ وَجْهَهُ إِلَى قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنِ ابْنَتِكَ وَ حَبِيبَتِكَ وَ قُرَّةِ عَيْنِكَ وَ زَائِرَتِكَ وَ الْبَائِتَةِ فِي الثَّرَى بِبَقِيعِكَ الْمُخْتَارِ اللَّهُ لَهَا سُرْعَةَ اللَّحَاقِ بِكَ قَلَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِيَّتِكَ صَبْرِي وَ ضَعُفَ عَنْ سَيِّدَةِ النِّسَاءِ تَجَلُّدِي إِلَّا أَنَّ فِي التَّأَسِّي لِي بِسُنَّتِكَ وَ الْحُزْنِ الَّذِي حَلَّ بِي لِفِرَاقِكَ مَوْضِعَ التَّعَزِّي وَ لَقَدْ وَسَّدْتُكَ فِي مَلْحُودِ قَبْرِكَ بَعْدَ أَنْ فَاضَتْ نَفْسُكَ عَلَى صَدْرِي وَ غَمَّضْتُكَ بِيَدِي وَ تَوَلَّيْتُ أَمْرَكَ بِنَفْسِي نَعَمْ وَ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَنْعَمُ الْقَبُولِ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ قَدِ اسْتُرْجِعَتِ الْوَدِيعَةُ وَ أُخِذَتِ الرَّهِينَةُ وَ اخْتُلِسَتِ الزَّهْرَاءُ فَمَا أَقْبَحَ الْخَضْرَاءَ وَ الْغَبْرَاءَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا حُزْنِي فَسَرْمَدٌ وَ أَمَّا لَيْلِي فَمُسَهَّدٌ لَا يَبْرَحُ الْحُزْنُ مِنْ قَلْبِي أَوْ يَخْتَارَ اللَّهُ لِي دَارَكَ الَّتِي فِيهَا أَنْتَ مُقِيمٌ كَمَدٌ مُقَيِّحٌ وَ هَمٌّ مُهَيِّجٌ سَرْعَانَ مَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَ إِلَى اللَّهِ أَشْكُو وَ سَتُنَبِّئُكَ ابْنَتُكَ بِتَظَاهُرِ أُمَّتِكَ عَلَيَّ وَ عَلَى هَضْمِهَا حَقَّهَا فَاسْتَخْبِرْهَا الْحَالَ فَكَمْ مِنْ غَلِيلٍ مُعْتَلِجٍ بِصَدْرِهَا لَمْ تَجِدْ إِلَى بَثِّهِ سَبِيلًا وَ سَتَقُولُ وَ

۱- ۱. كذا في النسخه و فيه الهروى خ ل و قد مر عن الكافى(ج ۱ ص ۴۵۸) الهرمزانى راجع ص ۱۹۳ فيما سبق.

يَحْكَمَ اللَّهُ وَ هُوَ خَيْرُ الْحاكِمِينَ سَلَامٌ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَلَامَ مُوَدِّعٍ لَا سَئِمٍ (۱) وَ لَا قَالٍ فَإِنْ أَنْصَرِفْ فَلَا عَنْ مَلَالَةٍ وَ إِنْ أَقِمْ فَلَا عَنْ سُوءِ ظَنِّي بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّابِرِينَ الصَّبْرُ أَيْمَنُ وَ أَجْمَلُ وَ لَوْ لَا غَلَبَةُ الْمُسْتَوْلِينَ عَلَيْنَا لَجَعَلْتُ الْمُقَامَ عِنْدَ قَبْرِكَ لِزَاماً وَ التَّلَبُّثَ عِنْدَهُ مَعْكُوفاً وَ لَأَعْوَلْتُ إِعْوَالَ الثَّكْلَى عَلَى جَلِيلِ الرَّزِيَّةِ فَبِعَيْنِ اللَّهِ تُدْفَنُ بِنْتُكَ سِرّاً وَ يُهْتَضَمُ حَقُّهَا قَهْراً وَ يُمْنَعُ إِرْثُهَا جَهْراً وَ لَمْ يَطُلِ الْعَهْدُ وَ لَمْ يَخْلُقْ مِنْكَ الذِّكْرُ فَإِلَى اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْمُشْتَكَى وَ فِيكَ أَجْمَلُ الْعَزَاءِ فَصَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهَا وَ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

**[ترجمه]مجالس مفید: از حضرت امام حسین علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «هنگامی که فاطمه دختر پیغمبر صلی اللَّه علیه و آله بیمار شد، به حضرت امیر وصیت کرد که موضوع بیماری وی را مخفی بدارد و هیچ کس را از بیماری او با خبر نکند. علی علیه السّلام نیز به وصیت او عمل کرد. حضرت امیر خودش پرستاری فاطمه زهرا را عهده دار بود و اسماء بنت عمیس طبق وصیت فاطمه علیهاالسّلام، در امر پرستاری آن بانو به علی یاری می رساند. وقتی زمان رحلت فاطمه فرا رسید، وصیت کرد که حضرت امیر متصدی امر آن بانو شود، شبانه او را به خاک بسپارد و محل قبر مطهرش را مخفی کند. علی علیه السّلام نیز به این وصیت عمل کرد و شبانه او را به خاک سپرد و محل قبرش را مخفی کرد.» چون حضرت دستش را از خاک قبر تکاند حزن و اندوه به او هجوم برد اشک هایش بر گونه هایش روان شد و چهره اش را به قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله گرداند و گفت:

سلام بر تو ای رسول خدا! سلام بر تو از سوی دخترت و حبیبه ات و نور چشمت و زائرت و آنکه در خاک در بقیعت ماندگار شده است. هم او که خداوند برای او خواست که زود به تو ملحق گردد .

ای رسول خدا شکیبم در مورد دختر برگزیده ات تمام گشت و قدرتم در مورد سرور زنان به ضعیف کشید.

فقط اینکه در اقتدای به سنّت فراق تو و حزنی که بر من دارد گشت برای جدایی تو، جای تسلّی است برای من تو را در جایگاه کنار قبرت تکیه دادم، پس از آنکه جانت بر سینه ام ریخت و با دستم تو را در قبر پوشاندم و کار رسیدگی به شما را خودم به عهده گرفتم.

آری در کتاب خدا بهترین پذیرش برای مصیبت است. «انّا لله و انّا علیه راجعون»، {ما برای خداییم و ما به سوی او باز می گردیم.} امانت بازگردانده شد و وثیقه گرفته شد و زهرا از دست علی گرفته شد و چه زشت است آسمان و زمین ای رسول خدا.

امّا اندوهم همیشگی است و به بیداری سپری می شود. اندوه از دلم نمی رود تا آنکه خداوند خانه تو را که در آن مقیم هستی برای من برگزیند.

در دلم دردی است که آن را جریحه دار می کند و همّ و غمّی است تحریک کننده، چه زود بین ما جدایی افتاد! من درد دلم را برای خدا می گویم.

دخترت به زودی تو را آگاه خواهد کرد. چگونه امّت تو دست به دست هم دادند و حقّ او را پایمال کردند. جریان را از

فاطمه ات جویا شو و شرح حال را از وی بخواه. چه غم و غصّه هایی که در دل او مأوا کردند که نمی توانست برای کسی درد دل کند و همه آنها را برای تو خواهد گفت و خدا که بهترین حکم کننده گان است حکم خواهد کرد.

سلام من بر شما باد! سلامی که به منزله وداع من باشد نه آن سلامی که شما را ترک کنم. اگر باز می گردم از ملامت و خستگی نیست و اگر کنار قبر تو اقامت گزینم به علّت بدگمانی نیست که خدا به صابران وعده ثواب داده است.

صبر و شکیبای مبارک تر و زیباتر است. اگر غلبه کردن افرادی که مسلّط بر مایند نبود، برخود لازم می دانستم که نزد قبرت بمانم و معتکف گردم و برای این مصیبت بزرگ، نظیر زن جوان مرده ناله و فریاد می کردم. خدا می بیند که دخترت مخفیانه دفن می شود و حقّ وی به زور غصب می شود و آشکارا از ارث بری محروم می گردد، در صورتی که از دوران حیات تو تا کنون چندان مدّتی نگذشته و هنوز ذکر تو از یادها کهنه نشده است.

ای رسول خدا! من به خدا شکایت می کنم و تو برای من زیباترین تسلّی هستی. صلوات خدا بر زهرا و بر شما و نیز رحمت و برکات او بر شما باد!

**[ترجمه]

«۴۱»

عُيُونُ الْمُعْجِزَاتِ، لِلسَّيِّدِ الْمُرْتَضَى رَحِمَهُ اللَّهُ: رُوِيَ أَنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام تُوُفِّيَتْ وَ لَهَا ثَمَانَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ شَهْرَانِ وَ أَقَامَتْ بَعْدَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله خَمْسَةً وَ سَبْعِينَ يَوْماً وَ رُوِيَ أَرْبَعِينَ يَوْماً وَ تَوَلَّى غُسْلَهَا وَ تَكْفِينَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ أَخْرَجَهَا وَ مَعَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فِي اللَّيْلِ وَ صَلَّوْا عَلَيْهَا وَ لَمْ يَعْلَمْ بِهَا أَحَدٌ وَ دَفَنَهَا فِي الْبَقِيعِ وَ جَدَّدَ أَرْبَعِينَ قَبْراً فَاسْتُشْكِلَ عَلَى النَّاسِ قَبْرُهَا فَأَصْبَحَ النَّاسُ وَ لَامَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ قَالُوا إِنَّ نَبِيَّنَا صلی الله علیه و آله خَلَّفَ بِنْتاً وَ لَمْ نَحْضُرْ وَفَاتَهَا وَ الصَّلَاةَ عَلَيْهَا وَ دَفْنَهَا وَ لَا نَعْرِفُ قَبْرَهَا فَنَزُورَهَا فَقَالَ مَنْ تَوَلَّى الْأَمْرَ هَاتُوا مِنْ نِسَاءِ الْمُسْلِمِينَ مَنْ تَنْبُشُ هَذِهِ الْقُبُورَ حَتَّى نَجِدَ فَاطِمَةَ علیها السلام فَنُصَلِّيَ عَلَيْهَا وَ نَزُورَ قَبْرَهَا فَبَلَغَ ذَلِكَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام

فَخَرَجَ مُغْضَباً قَدِ احْمَرَّتْ عَيْنَاهُ وَ قَدْ تَقَلَّدَ سَيْفَهُ ذَا الْفَقَارِ حَتَّى بَلَغَ الْبَقِيعَ وَ قَدِ اجْتَمَعُوا فِيهِ فَقَالَ علیه السلام لَوْ نَبَشْتُمْ قَبْراً مِنْ هَذِهِ الْقُبُورِ لَوَضَعْتُ السَّيْفَ فِيكُمْ فَتَوَلَّى الْقَوْمُ عَنِ الْبَقِيعِ.

**[ترجمه]عیون المعجزات: روایت شده است که سن حضرت زهرای اطهر به هنگام وفات، هجده سال و دو ماه بود و بعد از پیغمبر خدا به مدت هفتاد و پنج روز و بر اساس برخی روایت های دیگر، چهل روز زنده بود. حضرت علی بن ابی طالب متصدی غسل و کفن آن بانو شد. جنازه آن بانوی مظلومه را شبانه به همراه امام حسن و امام حسین خارج کردند، بر بدنش نماز خواندند و بی آنکه کسی را آگاه کنند، جسد مقدسش را در بقیع دفن کرد و چهل قبر صوری درست کرد تا مکان قبر او تشخیص داده نشود. وقتی مردم شنیدند یکدیگر را ملامت کردند و گفتند: «پیغمبر ما یک دختر بر جای گذاشت و ما هنگام فوت و نماز و دفن او حاضر نشدیم و از محل قبر او نیز آگاه نیستیم تا به زیارت آن برویم.»

آن کسی که متصدی امر خلافت بود گفت: «زنان مسلمین را بیاورید تا این قبرها را بشکافند تا جنازه فاطمه را پیدا کنیم، بر آن نماز بخوانیم و قبرش را زیارت کنیم. وقتی این سخن به گوش حضرت امیر رسید، با حالتی غضبناک و چشمانی به رنگ سرخ و در حالی که ذوالفقار را حمایل کرده بود از خانه بیرون آمد. او با همین حالت آمد تا وارد بقیع شد که آن عده در آن گرد آمده بودند. آنگاه فرمود: «اگر یکی از این قبرها را بشکافید، این شمشیر را در میان شما می گذارم!» پس از این ماجرا بود که آن عده از بقیع خارج شدند.

**[ترجمه]

«۴۲»

یب، [تهذیب الأحکام] سَلَمَهُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ مُوسَی بْنِ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ أَوَّلِ مَنْ جُعِلَ لَهُ النَّعْشُ فَقَالَ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]تهذیب: از سلیمان بن خالد روایت می کند که گفت: «از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم که اولین تابوت را برای چه کسی ساختند؟ فرمود: «برای فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم.»

**[ترجمه]

«۴۳»

یب، [تهذیب الأحکام] سَلَمَهُ بْنُ الْخَطَّابِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ أَبِیهِ عَنْ

ص: ۲۱۲

۱- ۱. و القیاس: سؤوم.

حُمَيْدِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَوَّلُ نَعْشٍ أُحْدِثَ فِی الْإِسْلَامِ نَعْشُ فَاطِمَهَ إِنَّهَا اشْتَکَتْ شَکْوَتَهَا الَّتِی قُبِضَتْ فِیهَا وَ قَالَتْ لِأَسْمَاءَ إِنِّی نَحِلْتُ وَ ذَهَبَ لَحْمِی أَ لَا تَجْعَلِینَ لِی شَیْئاً یَسْتُرُنِی قَالَتْ أَسْمَاءُ إِنِّی إِذْ کُنْتُ بِأَرْضِ الْحَبَشَهِ رَأَیْتُهُمْ یَصْنَعُونَ شَیْئاً أَ فَلَا أَصْنَعُ لَکِ فَإِنْ أَعْجَبَکِ أَصْنَعُ لَکِ قَالَتْ نَعَمْ فَدَعَتْ بِسَرِیرٍ فَأَکَبَّتْهُ لِوَجْهِهِ ثُمَّ دَعَتْ بِجَرَائِدَ فَشَدَّدَتْهُ عَلَی قَوَائِمِهِ ثُمَّ جَلَّلَتْهُ ثَوْباً فَقَالَتْ هَکَذَا رَأَیْتُهُمْ یَصْنَعُونَ فَقَالَتِ اصْنَعِی لِی مِثْلَهُ اسْتُرِینِی سَتَرَکِ اللَّهُ مِنَ النَّارِ.

**[ترجمه]تهذیب: همچنین از حضرت صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «اولین تابوتی که در اسلام ساخته شد، تابوت فاطمه اطهر بود. زیرا آن بانو در ایام آن بیماری که به واسطه آن از دنیا رفت، به اسماء فرمود: «من لاغر شده ام و گوشت بدنم آب شده است. می شود چیزی برایم درست کنی که بدنم را بپوشاند؟ اسماء گفت: «آن زمان که من در حبشه بودم، دیدم که در آنجا نوعی تابوت می ساختند. اگر مایل باشی می توانم شکل آن را نشانت دهم؟» فرمود: «مانعی ندارد.» اسماء گفت تختی آوردند. سپس آن تخت را وارونه روی زمین گذاشت و دستور داد تا مقداری شاخه خرما نیز برایش آوردند. او شاخه های خرما را به پایه های تخت تابید و پارچه ای هم روی آنها انداخت و گفت: «تابوتی که در آنجا دیدم این شکلی بود.» فاطمه اطهر فرمود: «نظیر این تابوت را برای من بساز و بدنم را به وسیله آن بپوشان! خدا بدن تو را از آتش محفوظ بدارد!»

**[ترجمه]

«۴۴»

مِنْ بَعْضِ کُتُبِ الْمَنَاقِبِ الْقَدِیمَهِ: اخْتَلَفَ الرِّوَایَاتُ فِی وَقْتِ وَفَاتِهَا فَفِی رِوَایَهٍ أَنَّهَا بَقِیَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَهْرَیْنِ وَ فِی رِوَایَهٍ ثَلَاثَهَ أَشْهُرٍ وَ فِی رِوَایَهٍ مِائَهَ یَوْمٍ وَ فِی رِوَایَهٍ ثَمَانِیَهَ أَشْهُرٍ.

وَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الْعَاصِمِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّ فَاطِمَهَ لَمَّا تُوُفِّیَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَتْ تَقُولُ وَا أَبَتَاهْ مِن رَبِّهِ مَا أَدْنَاهُ وَا أَبَتَاهْ جِنَانُ الْخُلْدِ مَثْوَاهُ وَا أَبَتَاهْ یُکْرِمُهُ رَبُّهُ إِذَا أَتَاهُ یَا أَبَتَاهْ الرَّبُّ وَ الرُّسُلُ تُسَلِّمُ عَلَیْهِ حِینَ تَلْقَاهُ فَلَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ یَرْثِیهَا

لِکُلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِیلَیْنِ فُرْقَهٌ الْأَبْیَاتِ.

وَ ذَکَرَ الْحَاکِمُ: أَنَّ فَاطِمَهَ لَمَّا مَاتَتْ أَنْشَأَ عَلِیٌّ علیه السلام:

نَفْسِی عَلَی زَفَرَاتِهَا مَحْبُوسَهٌ*** یَا لَیْتَهَا خَرَجَتْ مَعَ الزَّفَرَاتِ

لَا خَیْرَ بَعْدَکَ فِی الْحَیَاهِ وَ إِنَّمَا*** أَبْکِی مَخَافَهَ أَنْ تَطُولَ حَیَاتِی

وَ عَنْ سَیِّدِ الْحُفَّاظِ أَبِی مَنْصُورٍ الدَّیْلَمِیِّ بِإِسْنَادِهِ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَسَنِ دَخَلَ عَلَی هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ عِنْدَهُ الْکَلْبِیُّ فَقَالَ هِشَامٌ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ یَا أَبَا مُحَمَّدٍ کَمْ بَلَغَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ مِنَ السِّنِّ فَقَالَ بَلَغَتْ ثَلَاثِینَ فَقَالَ لِلْکَلْبِیِّ مَا تَقُولُ قَالَ بَلَغَتْ

خَمْساً وَ ثَلَاثِينَ فَقَالَ هِشَامٌ لِعَبْدِ اللَّهِ أَ لَا تَسْمَعُ مَا يَقُولُ الْكَلْبِيُّ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ سَلْنِی عَنْ أَمِّی فَأَنَا أَعْلَمُ بِهَا وَ سَلِ الْكَلْبِيَّ عَنْ أُمِّهِ فَهُوَ أَعْلَمُ بِهَا.

ص: ۲۱۳

وَ عَنِ الْعَاصِمِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: تُوُفِّيَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله لِثَلَاثٍ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ هِیَ بِنْتُ تِسْعٍ وَ عِشْرِينَ أَوْ نَحْوِهَا.

وَ ذَكَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مَنْدَهَ الْأَصْفَهَانِيُّ فِی كِتَابِ الْمَعْرِفَهِ: أَنَّ عَلِيّاً تَزَوَّجَ فَاطِمَهَ بِالْمَدِينَهِ بَعْدَ سَنَهٍ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ بَنَى بِهَا بَعْدَ ذَلِكَ بِنَحْوٍ مِنْ سَنَهٍ وَ وَلَدَتْ لِعَلِيٍّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ الْمُحَسِّنَ وَ أُمَّ كُلْثُومٍ الْكُبْرَى وَ زَيْنَبَ الْكُبْرَى.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ: تُوُفِّيَتْ وَ لَهَا ثَمَانٌ وَ عِشْرُونَ سَنَهً وَ قِيلَ سَبْعٌ وَ عِشْرُونَ سَنَهً وَ فِی رِوَايَهٍ أَنَّهَا وُلِدَتْ عَلَى رَأْسِ سَنَهِ إِحْدَى وَ أَرْبَعِينَ مِنْ مَوْلِدِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَيَكُونُ سِنُّهَا عَلَى هَذَا ثَلَاثاً وَ عِشْرِينَ وَ الْأَكْثَرُ عَلَى أَنَّهَا كَانَتْ بِنْتَ تِسْعٍ وَ عِشْرِينَ أَوْ ثَلَاثِينَ علیها السلام.

وَ ذَكَرَ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهَا بَقِيَتْ أَرْبَعِينَ يَوْماً بَعْدَهُ وَ فِی رِوَايَهٍ سِتَّهَ أَشْهُرٍ وَ سَاقَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ لَمَّا تُوُفِّيَتْ علیها السلام شَقَّتْ أَسْمَاءُ جَيْبَهَا وَ خَرَجَتْ فَتَلَقَّاهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَقَالا أَيْنَ أُمُّنَا فَسَكَتَتْ فَدَخَلَا الْبَيْتَ فَإِذَا هِیَ مُمْتَدَّهٌ فَحَرَّكَهَا الْحُسَيْنُ فَإِذَا هِیَ مَيِّتَهٌ فَقَالَ يَا أَخَاهُ آجَرَكَ اللَّهُ فِی الْوَالِدَهِ وَ خَرَجَا يُنَادِيَانِ يَا مُحَمَّدَاهْ يَا أَحْمَدَاهْ الْيَوْمَ جُدِّدَ لَنَا مَوْتُكَ إِذْ مَاتَتْ أُمُّنَا ثُمَّ أَخْبَرَا عَلِيّاً وَ هُوَ فِی الْمَسْجِدِ فَغُشِیَ عَلَيْهِ حَتَّى رُشَّ عَلَيْهِ الْمَاءُ ثُمَّ أَفَاقَ فَحَمَلَهُمَا حَتَّى أَدْخَلَهُمَا بَيْتَ فَاطِمَهَ وَ عِنْدَ رَأْسِهَا أَسْمَاءُ تَبْكِی وَ تَقُولُ وَا يَتَامَى مُحَمَّدٍ كُنَّا نَتَعَزَّى بِفَاطِمَهَ بَعْدَ مَوْتِ جَدِّكُمَا فَبِمَنْ نَتَعَزَّى بَعْدَهَا فَكَشَفَ عَلِيٌّ عَنْ وَجْهِهَا فَإِذَا بِرُقْعَهٍ عِنْدَ رَأْسِهَا فَنَظَرَ فِيهَا فَإِذَا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا أَوْصَتْ بِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَوْصَتْ وَ هِیَ تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنَّ الْجَنَّهَ حَقٌّ وَ النَّارَ حَقٌّ وَ أَنَّ السَّاعَهَ آتِيَهٌ لا رَيْبَ فِيها وَ أَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِی الْقُبُورِ يَا عَلِيُّ أَنَا فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ زَوَّجَنِیَ اللَّهُ مِنْكَ لِأَكُونَ لَكَ فِی الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ أَنْتَ أَوْلَى بِی مِنْ غَيْرِی حَنِّطْنِی وَ غَسِّلْنِی وَ كَفِّنِّی بِاللَّيْلِ وَ صَلِّ عَلَيَّ وَ ادْفِنِّی بِاللَّيْلِ وَ لَا تُعْلِمْ أَحَداً وَ أَسْتَوْدِعُكَ اللَّهَ وَ أَقْرَأُ عَلَى وُلْدِی السَّلَامَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ

فَلَمَّا جَنَّ اللَّيْلُ غَسَّلَهَا عَلِيٌّ وَ وَضَعَهَا عَلَى السَّرِيرِ وَ قَالَ لِلْحَسَنِ ادْعُ لِی أَبَا ذَرٍّ فَدَعَاهُ فَحَمَلَاهُ إِلَى الْمُصَلَّى فَصَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَ رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ فَنَادَى هَذِهِ بِنْتُ نَبِيِّکَ فَاطِمَةُ أَخْرَجْتَهَا مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ فَأَضَاءَتِ الْأَرْضُ مِيلًا فِی مِيلٍ فَلَمَّا أَرَادُوا أَنْ يَدْفِنُوهَا نُودُوا مِنْ بُقْعَةٍ مِنَ الْبَقِيعِ إِلَيَّ إِلَيَّ فَقَدْ رُفِعَ تُرْبَتُهَا مِنِّی فَنَظَرُوا فَإِذَا هِیَ بِقَبْرٍ مَحْفُورٍ فَحَمَلُوا السَّرِيرَ إِلَيْهَا فَدَفَنُوهَا

فَجَلَسَ عَلِيٌّ عَلَى شَفِيرِ الْقَبْرِ فَقَالَ يَا أَرْضُ اسْتَوْدَعْتُكِ وَدِيعَتِی هَذِهِ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ فَنُودِیَ مِنْهَا يَا عَلِيُّ أَنَا أَرْفَقُ بِهَا مِنْکَ فَارْجِعْ وَ لَا تَهْتَمَّ فَرَجَعَ وَ انْسَدَّ الْقَبْرُ وَ اسْتَوَى بِالْأَرْضِ فَلَمْ يُعْلَمْ أَيْنَ كَانَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ.

**[ترجمه]در بعضی از کتب مناقب قدیمی آمده است که راجع به زمان وفات حضرت فاطمه زهرا علیها السّلام اختلاف است. در یک روایت می گوید: «آن بانوی معظم تا دو ماه بعد از پدر بزرگوارش زنده بود.» در روایت دیگری آمده است که به مدت سه ماه زنده بود. در یک روایت است که مدت یکصد روز و در حدیث دیگری می گوید به مدت هشت ماه بعد از رحلت پدرش زنده بود. امام علی علیه السّلام فرمود: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله رحلت کرد، حضرت فاطمه سلام الله علیها می فرمود: وای پدرا! چقدر پدرم به پروردگارش نزدیک است! وای پدرم که بهشت خلد جایگاه اوست! وای پدرم که آن زمان که نزد پروردگارش برود، او را اکرام می نماید! وای پدرم که به هنگام دیدار خدا و رسولان، بر او سلام می دهند! و چون فاطمه علیها السّلام رحلت کرد، علی بن ابی طالب این مرثیه را برای او سرود:

لکلّ اجتماع من خلیلین فرقه {بین دو دوست بالاخره جدایی می افتد} تا پایان این اشعار.

حاکم روایت می کند که وقتی حضرت فاطمه اطهر از دنیا رحلت کرد، حضرت امیر این اشعار را سرود:

جان من با ناله های خود حبس شده، ای کاش جان من با ناله هایم خارج می شد

بعد از تو خیری در زندگانی نخواهد بود، جز این نیست که از خوف طولانی شدن زندگی ام می گریم

نقل است که عبدالله بن حسن بر هشام بن عبدالملک وارد شد. کلبی نزد هشام بود. هشام به عبدالله بن حسن گفت: «ای ابا محمّد! حضرت فاطمه دختر رسول خدا چه اندازه سن داشت؟» عبدالله بن حسن گفت: «به سی سال رسید.» هشام به کلبی گفت: «نظر تو چیست؟» کلبی گفت: «به سی و پنج سال رسید.» هشام به عبدالله بن حسن گفت: «آیا نمی شنوی که کلبی چه می گوید؟» عبدالله گفت: «ای امیرالمؤمنان! از من درباره مادرم بپرس که من به او آگاه ترم و از کلبی درباره مادرش بپرس که او بدان آگاه تر است.»

محمّد بن عمر گفت: «فاطمه دختر محمّد صلی الله علیه و آله برای سوّم ماه رمضان در سن بیست و نه سالگی و مانند آن رحلت کرد.» در کتاب المعرفه آمده: علی علیه السّلام با فاطمه سلام الله علیها در مدینه و پس از یک سال از هجرت ازدواج کرد و حدود یک سال بعد عروسی کرد و حسن و حسین و محسن و امّ کلثوم و زینب کبری را برای علی علیه السّلام آورد.

و محمّد بن اسحاق گوید: «زهرا سلام الله علیها بیست و هشت ساله رحلت کرد و گفته شده بیست و هفت ساله بود و در روایتی آمده که زهرا سلام الله علیها ابتدای سال چهل و یکم از میلاد پیامبر صلی الله علیه و آله متولّد گشت و بنابراین سن آن

حضرت بیست و سه سال است.»

ولی اکثراً بر این نظر هستند که وی بیست و نه یا سی ساله بوده است.

وهب بن منبه از ابن عباس نقل می کند که گفت: «حضرت زهرای اطهر مدت چهل روز و به قولی شش ماه بعد از پدر بزرگوارش زنده بود...» تا آنجا که می گوید: «زمانی که فاطمه اطهر علیها السّلام رحلت کرد، اسماء گریبان خود را پاره کرد و از خانه خارج شد. او بیرون از خانه با حضرت حسنین علیهما السّلام رو به رو شد. آنها از وی پرسیدند: «مادر ما کجا است؟» اسماء جوابی نداد. وقتی آنان وارد خانه شدند، دیدند که مادر بزرگوارشان خوابیده است. هنگامی که امام حسین مادر خود را حرکت داد، دید از دنیا رفته است. سپس به حضرت امام حسن گفت: «برادر جان! خدا به خاطر رحلت مادرت زهرا، به تو اجر عطا کند!» آنگاه در حالی خارج شدند که می فرمودند: «یا محمداه! یا احمداه! امروز به خاطر فوت مادرمان مصیبت تو برای ما زنده شد.» آنگاه به طرف مسجد رفتند تا حضرت امیر را از رحلت مادرشان آگاه کنند .

امیرالمؤمنین علی علیه السّلام بعد از شنیدن این خبر دلخراش از حال رفت. آب به صورت آن حضرت پاشیدند تا به هوش آمد. آنگاه حسنین علیهما السّلام را برداشت و به طرف خانه رفت. اسماء را دید که بالای سر زهرا نشسته، گریه می کند و می گوید: «یتیمان حضرت محمّد چه کنند؟ بعد از فوت جد شما، دل ما به فاطمه اطهر خوش بود! بعد از فاطمه به چه کسی دل خوش کنیم!» آنگاه حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام صورت مبارک فاطمه زهرا را باز کرد. رقعه ای کنار سر آن بانوی معظمه یافت که در آن نوشته بود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ. این وصیتی است که فاطمه دختر پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله کرده. فاطمه شهادت می دهد که خدایی جز خدای یگانه وجود ندارد؛ حضرت محمّد بنده و پیامبر خداست؛ بهشت بر حق و دوزخ بر حق است؛ قیامت خواهد آمد و شکی در آن نخواهد بود و خدا کلیه افرادی را که در قبرها مدفونند برخواهد انگیخت. یا علی! من فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله هستم. خدا مرا در دنیا و آخرت به نکاح تو درآورد. یا علی! تو از دیگران برای (غسل و کفن) من مقدم هستی؛ مرا حنوط کن، غسل بده، شبانه مرا دفن کن، شبانه بر بدنم نماز بگذار، شبانه به خاکم بسپار. هیچ کس را از فوت من آگاه مکن. من تو را به خدا می سپارم و تا روز قیامت به فرزندانم سلام می رسانم.»

شب که فرا رسید، حضرت امیر جسد مقدس حضرت فاطمه اطهر را غسل داد، آن را در میان تابوت گذاشت و به حضرت امام حسن فرمود که ابوذر را بیاورد. وقتی ابوذر آمد، جنازه مقدس آن بانوی مظلومه را در محل نماز آوردند و بر بدن مبارکش نماز خواند، آنگاه دست های مبارک خود را به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «پروردگارا! این جنازه دختر پیغمبر توست که تو او را از دنیای ظلمانی به طرف نور بردی و او زمین را یک میل در یک میل نورانی کرد.» هنگامی که تصمیم گرفتند جنازه آن بانو را دفن کنند، صدایی از یکی از بقعه های بقیع شنیدند که می فرمود: «به سوی من بیا! به سوی من! زیرا تربت و خاک وی از من گرفته شده است. وقتی نگاه کردند با قبری کنده و آماده مواجه شدند. تابوت را به سوی آن قبر بردند و جنازه را در آن دفن کردند. سپس حضرت امیر کنار قبر نشست و فرمود: «ای قبر! من امانت خود را به تو می سپارم، این جنازه دختر رسول خدا است.» ناگاه ندایی شنیدند که می فرمود: «یا علی! من از تو به وی مهربان ترم. برگرد و مهموم مباش!» علی علیه السّلام بازگشت و در قبر را بست و آن را با زمین مساوی کرد. آن قبر تا قیام قیامت معلوم نخواهد شد.

**[ترجمه]

«۴۵»

أَقُولُ قَالَ أَبُو الْفَرَجِ فِی مَقَاتِلِ الطَّالِبِیِّینَ،: کَانَتْ وَفَاهُ فَاطِمَهَ علیها السلام بَعْدَ وَفَاهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله بِمُدَّهٍ یُخْتَلَفُ فِی مَبْلَغِهَا فَالْمُکْثِرُ یَقُولُ ثَمَانِیَهَ أَشْهُرٍ وَ الْمُقَلِّلُ یَقُولُ أَرْبَعِینَ یَوْماً إِلَّا أَنَّ الثَّبْتَ فِی ذَلِکَ مَا رُوِیَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام أَنَّهَا تُوُفِّیَتْ بَعْدَهُ بِثَلَاثَهِ أَشْهُرٍ حَدَّثَنِی بِذَلِکَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنِ الْحَارِثِ عَنِ ابْنِ سَعْدٍ عَنِ الْوَاقِدِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِینَارٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام:

**[ترجمه]مؤلف: ابوالفرج در کتاب مقاتل الطالبیین می نویسد: «درباره اینکه حضرت فاطمه اطهر بعد از پدر بزرگوارش چقدر زنده بود اختلاف است. حداکثر آن را هشت ماه و حداقل آن را چهل روز نوشته اند. ولی آنچه که صحیح و قطعی به نظر می رسد، این است که حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام فرموده است که آن بانوی مظلومه مدت هفتاد و پنج روز زنده بوده است.»

**[ترجمه]

«۴۶»

کف، [المصباح] للکفعمی مصبا، [المصباحین]: فِی الثَّالِثِ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ کَانَ وَفَاهُ فَاطِمَهَ علیها السلام سَنَهَ إِحْدَی عَشَرَهَ.

**[ترجمه]مصباح کفعمی و مصباح شیخ: وفات فاطمه زهرا علیها السّلام، در روز سوم ماه جمادی الآخر سال ۱۱ قمری واقع شد.

**[ترجمه]

«۴۷»

مصبا، [المصباحین]: فِی الْیَوْمِ الْحَادِی وَ الْعِشْرِینَ مِنْ رَجَبٍ کَانَتْ وَفَاهُ الطَّاهِرَهِ فَاطِمَهَ علیها السلام فِی قَوْلِ ابْنِ عَبَّاسٍ.

**[ترجمه]مصباح: وفات حضرت زهرای مظلومه، بنا بر قول ابن عباس در روز بیست و یکم ماه رجب بود.

**[ترجمه]

بیان

أقول لا یمکن التطبیق بین أکثر تواریخ الولاده و الوفاه و مده عمرها الشریف و لا بین تواریخ الوفاه و بین ما مر

فی الخبر الصحیح: أنها علیها السلام عاشت بعد أبیها خمسه و سبعین یوما.

إذ لو کان وفاه الرسول صلی الله علیه و آله فی الثامن و العشرین من صفر کان علی هذا وفاتها فی أواسط جمادی الأولی و لو کان فی ثانی عشر ربیع الأول کما ترویه العامه کان وفاتها فی أواخر جمادی الأولی و ما رواه أبو الفرج عن الباقر علیه السلام: من کون مکثها بعده صلی الله علیه و آله ثلاثه أشهر.

یمکن تطبیقه علی ما هو المشهور من کون وفاتها فی ثالث جمادی الآخره و یدل علیه أیضا ما مر من خبر

ص: ۲۱۵

أبی بصیر عن أبی عبد الله علیه السلام بروایه الطبری بأن یکون علیه السلام لم یتعرض للأیام الزائده لقلتها و الله یعلم.

**[ترجمه]مؤلف: اکثر تواریخ در موضوع ولادت و وفات و مدت عمر شریف حضرت زهرای اطهر با یک دیگر قابل تطبیق نیستند. همچنین تاریخ وفات آن بانو، با آن روایت صحیحی که پیشتر از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام گذشت و فرمود مدت عمر آن حضرت بعد از پدر بزرگوارش هفتاد و پنج بود تطبیق نمی کند. زیرا اگر وفات پیامبر خدا در روز بیست و هشت ماه صفر بوده باشد، وفات حضرت زهرای مظلومه در اواسط ماه جمادی الاولی واقع می شود. اگر رحلت رسول خدا چنانچه اهل تسنن می گویند در روز دوازدهم ماه ربیع الاول بوده باشد، وفات فاطمه اطهر در اواخر ماه جمادی الاول واقع می شود.

آن روایتی را که ابوالفرج از حضرت امام محمّد باقر نقل کرده که آن بانوی معظمه مدت سه ماه بعد از پدرش زنده بود، می توان با این قول مشهور که شهادت آن حضرت در سوم ماه جمادی الآخر بوده منطبق دانست. روایتی که ابو بصیر به روایت طبری از حضرت صادق نقل کرده نیز این موضوع را تأیید می کند و احتمال دارد که متعرض آن چند روز اضافی نشده باشد .

**[ترجمه]

«۴۸»

أَقُولُ فِی الدِّیوَانِ الْمَنْسُوبِ إِلَیْهِ ع: أَنَّهُ أَنْشَدَ بَعْدَ وَفَاهِ فَاطِمَهَ علیها السلام:

أَلَا هَلْ إِلَی طُولِ الْحَیَاهِ سَبِیلٌ*** وَ أَنَّی وَ هَذَا الْمَوْتُ لَیْسَ یَحُولُ

وَ إِنِّی وَ إِنْ أَصْبَحْتُ بِالْمَوْتِ مُوقِناً*** فَلِی أَمَلٌ مِنْ دُونِ ذَاکَ طَوِیلٌ

وَ لِلدَّهْرِ أَلْوَانٌ تَرُوحُ وَ تَغْتَدِی*** وَ إِنَّ نُفُوساً بَیْنَهُنَّ تَسِیلُ

وَ مَنْزِلُ حَقٍّ لَا مُعَرَّجَ دُونَهُ*** لِکُلِّ امْرِئٍ مِنْهَا إِلَیْهِ سَبِیلٌ

قَطَعْتُ بِأَیَّامِ التَّعَزُّزِ ذِکْرَهُ***وَ کُلُّ عَزِیزٍ مَا هُنَاکَ ذَلِیلٌ

أَرَی عِلَلَ الدُّنْیَا عَلَیَّ کَثِیرَهً*** وَ صَاحِبُهَا حَتَّی الْمَمَاتِ عَلِیلٌ

وَ إِنِّی لَمُشْتَاقٌ إِلَی مَنْ أُحِبُّهُ*** فَهَلْ لِی إِلَی مَنْ قَدْ هَوِیتُ سَبِیلٌ

وَ إِنِّی وَ إِنْ شَطَّتْ بِیَ الدَّارُ نَازِحاً*** وَ قَدْ مَاتَ قَبْلِی بِالْفِرَاقِ جَمِیلٌ

فَقَدْ قَالَ فِی الْأَمْثَالِ فِی الْبَیْنِ قَائِلٌ*** أَضَرَّ بِهِ یَوْمَ الْفِرَاقِ رَحِیلٌ

لِکَلِّ اجْتِمَاعٍ مِنْ خَلِیلَیْنِ فُرْقَهٌ*** وَ کُلَّ الَّذِی دُونَ الْفِرَاقِ قَلِیلٌ

وَ إِنَّ افْتِقَادِی فَاطِماً بَعْدَ أَحْمَدَ*** دَلِیلٌ عَلَی أَنْ لَا یَدُومَ خَلِیلٌ

وَ کَیْفَ هَنَاکَ الْعَیْشُ مِنْ بَعْدِ فَقْدِهِمْ*** لَعَمْرُکَ شَیْ ءٌ مَا إِلَیْهِ سَبِیلٌ

سَیُعْرَضُ عَنْ ذِکْرِی وَ تُنْسَی مَوَدَّتِی*** وَ یَظْهَرُ بَعْدِی لِلْخَیْلِ عَدِیلٌ

وَ لَیْسَ خَلِیلِی بِالْمَلُولِ وَ لَا الَّذِی*** إِذَا غِبْتُ یَرْضَاهُ سِوَایَ بَدِیلٌ

وَ لَکِنْ خَلِیلِی مَنْ یَدُومُ وِصَالُهُ*** وَ یَحْفَظُ سِرِّی قَلْبُهُ وَ دَخِیلٌ

إِذَا انْقَطَعَتْ یَوْماً مِنَ الْعَیْشِ مُدَّتِی*** فَإِنَّ بُکَاءَ الْبَاکِیاتِ قَلِیلٌ

یُرِیدُ الْفَتَی أَنْ لَا یَمُوتَ حَبِیبُهُ*** وَ لَیْسَ إِلَی مَا یَبْتَغِیهِ سَبِیلٌ

وَ لَیسَ جَلِیلًا رُزْءُ مَالٍ وَ فَقْدُهُ*** وَ لَکِنَّ رُزْءَ الْأَکْرَمِینَ جَلِیلٌ

لِذَلِکَ جَنْبِی لَا یُؤَاتِیهِ مَضْجَعٌ*** وَ فِی الْقَلْبِ مِنْ حَرِّ الْفِرَاقِ غَلِیلٌ

**[ترجمه]مؤلف: در آن دیوانی که به حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام منسوب است، آمده است: حضرت امیر بعد از وفات حضرت زهرای اطهر اشعار ذیل را سرود:

آیا به سوی زندگانی طولانی راه و طریقی هست؟ از کجا خواهد بود در صورتی که مرگ جابجا نخواهد شد

حقا که من اگر چه به مرگ یقین دارم، ولی در عین حال امید درازی پیش از موت و مرگ دارم

روزگار دارای رنگ هایی است که شب را صبح می کند، و خون نفوسی در بین آنها می ریزد

روزگار را منزل بر حقی است که محل اقامت نزد آن نیست، و برای هر مردی از روزگار به طرف آن راهی خواهد بود

من ذکر او را به وسیله روزهای عزت سپری کردم، و هر عزیزی در آنجا ذلیل و خوار خواهد شد

مرض های دنیا را برای خود فراوان می بینم، صاحب دنیا تا موقع مردن علیل خواهد بود

من مشتاق آن کسی هستم که او را دوست دارم، آیا به سوی آن کسی که من او را دوست دارم راهی هست؟

و گرچه خانه، مرا دور کرده است، پیش از من هم شخصی که از فراق مرده است نیکو بود

گوینده ای در داستان ها درباره جدایی مثلی زده و من آن مثال را در روز کوچ کردن زیاد می زنم

برای هر اجتماع دو دوست روز فراق و جدایی است و هرچه غیر فراق است کم است

حقا که برای من از دست دادن فاطمه بعد از احمد صلی اللّٰه علیه و آله و سلم، دلیلی است بر اینکه هیچ دوستی دائمی نخواهد بود

بعد از نیافتن آنان زندگی در اینجا چگونه خواهد بود، به جان تو قسم این مطلبی است که راهی به سوی آن نخواهد بود به زودی از یادآوری من اعراض می شود و دوستی فراموش می گردد، و بعد از من دوستی برای دوست نظیر من ظاهر خواهد شد

شخص ملول و آن کسی که چون من غایب شوم وی را راضی کند دوست من نخواهد بود

ولی دوست من آن است که وصال او دائمی باشد، قلب او مرا حفظ کند و برای کارهای من دخیل باشد

وقتی که یک روز از فوت بگذرد یقینا گریه افراد گریه کننده کم خواهد شد

اراده جوانمرد آن است که دوست او نمیرد، و راهی به سوی آنچه که می خواهد وجود ندارد

مصیبت مال و مفقود شدن آن بزرگ نخواهد بود، ولی مصیبت اشخاص بزرگوار بزرگ است

از همین است که خوابگاهی با پهلوی من موافق نیست، در دل من از حرارت فراق تشنگی جایگزین است

**[ترجمه]

بیان

خبر أنی محذوف و منزل عطف علی ألوان و المعرج محل

ص: ۲۱۶

الإقامه و شطت الدار و نزحت بعدت و الباء للتعديه و التضريب مبالغه فی الضرب و البين الفراق أی أضرب المثل الذی قاله القائل فی يوم الفراق الذی هو رحيل و المثل قوله لكل اجتماع و فاطم مرخم فاطمه لضروره الشعر و البديل البدل و دخيل الرجل الذی يداخله فی أموره و يختص به لا يؤاتيه أی لا يوافقه و الغليل العطش.

وَ مِنْهُ:، قَوْلُهُ عليه السلام عِنْدَ رِحْلَتِهَا عليها السلام:

حَبِيبٌ لَيْسَ يَعْدِلُهُ حَبِيبٌ*** وَ مَا لِسِوَاهُ فِی قَلْبِی نَصِيبٌ

حَبِيبٌ غَابَ عَنْ عَيْنِی وَ جِسْمِی*** وَ عَنْ قَلْبِی حَبِيبِی لَا يَغِيبُ.

**[ترجمه]خبر «أنی» حذف شده است. و «منزل» عطف بر «ألوان» است و «معرّج» محلّ اقامت است، و «شّطت الدار و نزحت» يعنی «بعدت» (دور شد) و باء برای تعدّی است و تضريب مبالغه در ضرب است، يعنی بسيار می زنم. و «البين» به معنای فراق و جدایی، يعنی آن مثلی را می زنم كه گوينده در روز فراق كه همان روز رحيل است گفته است. و مثل همين گفته است كه لكلّ اجتماع... و «فاطم» ترخيم شده فاطمه است. كه به دليل ضرورت شعری است، و «دخيل» مردی است كه در امور او دخالت دارد و از خواصّ اوست. «لايواتيه» يعنی «لايوافقه»، با او موافقت ندارد، و «غليل» همان عطش است.

نيز هنگام رحلت حضرت زهرا می فرمايد:

دوستی كه نظير او دوستی نخواهد بود، و در قلب من برای غير از او بهره ای وجود ندارد

دوستی كه از جلو چشم و جسم من غايب شد، ولی از قلب من غايب نخواهد بود

**[ترجمه]

حبيب فی الموضعين خبر مبتدإ محذوف أو الثانی خبر الأول.

وَ مِنْهُ:، مُخَاطِباً لَهَا بَعْدَ وَفَاتِهَا:

مَا لِی وَقَفْتُ عَلَى الْقُبُورِ مُسَلِّماً*** قَبْرَ الْحَبِيبِ فَلَمْ يَرُدَّ جَوَابِی

أَ حَبِيبُ مَا لَكَ لَا تَرُدُّ جَوَابَنَا***أَ نَسِيتَ بَعْدِی خُلَّهَ الْأَحْبَابِ.

وَ مِنْهُ:، مُجِيباً لِنَفْسِهِ مِنْ قِبَلِهَا عليها السلام

قَالَ الْحَبِيبُ وَ كَيْفَ لِی بِجَوَابِكُمْ*** وَ أَنَا رَهِينُ جَنَادِلَ وَ تُرَابٍ

أَكَلَ التُّرَابُ مَحَاسِنِی فَنَسِيتُكُمْ*** وَ حُجِبْتُ عَنْ أَهْلِی وَ عَنْ أَتْرَابِی

فَعَلَيْكُمْ مِنِّى السَّلَامُ تَقَطَّعَتْ***عَنِّى وَ عَنْكُمْ خُلَّهُ الْأَحْبَابِ.

**[ترجمه]«حبیب» در هر دو مورد جز مبتدای محذوف است یا دوّمی جز اوّلی است.

خطاب به حضرت زهرا بعد از فوت:

مرا چه شده که بر روی قبرها توقف می کنم و بر قبر دوست سلام می دهم ولی او سلام مرا پاسخ نمی دهد

ای دوست تو را چه شده که سلام ما را پاسخ نمی دهی، آیا بعد از من دوستی دوستان را فراموش کردی

جواب از زبان حضرت زهرا:

دوست در جواب گفت: من چگونه جواب شما را بگویم، در صورتی که رهین خاک و سنگ های فراوان قرار گرفتم

حقا که خاک اعضای عزیز بدنم را خورد و من شما را فراموش کردم و از نظر اهل خانه و هم سن و سال هایم ناپدید شدم

از من بر شما سلام باد! رشته دوستی و محبت من و شما قطع شد.

**[ترجمه]

الجنادل الأحجار و التراب الموافق فی السن.

و فی شرح الدیوان روی أن الأبیات الأخیره سمعت من هاتف.

**[ترجمه]«جنادل» یعنی سنگ ها. «ترب» یعنی هم سنّ.

و در شرح دیوان منسوب به امام علیه السّلام آمده که این چند شعر اخیر از هاتف غیبی شنیده شده است.

**[ترجمه]

«۴۹»

مِصْبَاحُ الْأَنْوَارِ، عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَكَثَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سِتِّینَ یَوْماً ثُمَّ مَرِضَتْ فَاشْتَدَّتْ عَلَیْهَا فَكَانَ مِنْ دُعَائِهَا فِی شَكْوَاهَا یَا حَیُّ یَا قَیُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِیثُ فَأَغِثْنِی اللَّهُمَّ زَحْزِحْنِی عَنِ النَّارِ وَ أَدْخِلْنِی الْجَنَّهَ وَ أَلْحِقْنِی بِأَبِی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَكَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام یَقُولُ لَهَا یُعَافِیكِ اللَّهُ وَ یُبْقِیكِ فَتَقُولُ یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا أَسْرَعَ اللَّحَاقَ بِاللَّهِ وَ أَوْصَتْ بِصَدَقَتِهَا وَ مَتَاعِ الْبَیْتِ وَ أَوْصَتْهُ أَنْ یَتَزَوَّجَ أُمَامَهَ بِنْتَ أَبِی الْعَاصِ وَ قَالَتْ بِنْتَ أُخْتِی وَ تَحَنَّنُ عَلَی

وُلْدِی قَالَ وَ دَفَنَهَا لَیْلًا.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: رَأَتْ فَاطِمَهُ فِی مَنَامِهَا النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَتْ فَشَکَوْتُ إِلَیْهِ مَا نَالَنَا مِنْ بَعْدِهِ قَالَتْ فَقَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لَکُمُ الْآخِرَهُ الَّتِی أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِینَ وَ إِنَّکِ قَادِمَهٌ عَلَیَّ عَنْ قَرِیبٍ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ فَاطِمَهَ الْوَفَاهُ بَکَتْ فَقَالَ لَهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ یَا سَیِّدَتِی مَا یُبْکِیکِ قَالَتْ أَبْکِی لِمَا تَلْقَی بَعْدِی فَقَالَ لَهَا لَا تَبْکِی فَوَ اللَّهِ إِنَّ ذَلِکِ لَصَغِیرٌ عِنْدِی فِی ذَاتِ اللَّهِ قَالَ وَ أَوْصَتْهُ أَنْ لَا یُؤْذِنَ بِهَا الشَّیْخَیْنِ فَفَعَلَ.

**[ترجمه]مصباح الانوار: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «فاطمه اطهر بعد از پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله به مدت شصت روز زنده بود. وقتی بیماری آن بانو شدت گرفت، در دعای خود می گفت: «یا حی یا قیوم، برحمتک استغیث فاغثنی، اللهم زحزحنی عن النار، و ادخلنی الجنه و الحقنی بابی محمد صلی اللّه علیه و آله.» {ای زنده ازلی، به رحمتت از تو کمک می طلبم پس به فریادم برس. خداوندا مرا از آتش دورم کن و به بهشتت داخلم کن و به پدرم محمد صلی الله علیه و آله ملحقم کن.} حضرت امیر به وی می فرمود: خدا تو را عافیت می دهد و باقی می دارد.» فاطمه اطهر می گفت: «یا اباالحسن! من به زودی به سوی خدا می روم.» آنگاه وصایایی درباره صدقه ها و متاع خانه فرمود و وصیت کرد که امیرالمؤمنین با امامه که دختر خواهرش بود ازدواج کند که با فرزندانش مهربانی کند. امام باقر علیه السّلام فرمود: علی علیه السّلام آن بانوی مظلومه را شبانه دفن کرد.

ابن عباس می گوید: «حضرت فاطمه زهرا فرمود که پدرم را در خواب دیدم و درباره ظلم و ستم هایی که با ما شد، به آن حضرت شکایت کردم. رسول خدا در جوابم فرمود: «آن آخرتی که برای پرهیزکاران آماده شده، برای شما است و تو به زودی نزد من خواهی آمد.» حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام از پدران بزرگوارش روایت می کند که فرمودند: «موقعی که فوت حضرت زهرای اطهر نزدیک شد، به گریه افتاد. حضرت امیر به وی فرمود: «ای سیده من! چرا گریه می کنی؟» فرمود: «برای آن مصیبت هایی که تو بعد از من خواهی دید.» امیرالمؤمنین فرمود: «گریه نکن، به خدا قسم در راه رضای خدا آن مصائب نزد من کوچک و ناچیزند.» آنگاه به علی وصیت کرد که به آن دو نفر اجازه تشییع جنازه و نماز ندهد. حضرت نیز به وصیت آن بانو عمل کرد.

**[ترجمه]

«۵۰»

کِتَابُ الدَّلَائِلِ لِلطَّبَرِیِّ، عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ الْبَاقِرْجِی عَنْ فلایجه عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَغْدَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی جَرِیحٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ فَاطِمَهَ علیها السلام: أَنَّهَا أَوْصَتْ لِأَزْوَاجِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِکُلِّ وَاحِدَهٍ مِنْهُنَّ بِاثْنَتَیْ عَشْرَهَ أُوقِیَّهً وَ لِنِسَاءِ بَنِی هَاشِمٍ مِثْلَ ذَلِکَ وَ أَوْصَتْ لِأُمَامَهَ بِنْتِ أَبِی الْعَاصِ بِشَیْ ءٍ.

وَ بِإِسْنَادٍ آخَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ: أَنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام تَصَدَّقَتْ بِمَالِهَا عَلَی بَنِی هَاشِمٍ وَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ

أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام تَصَدَّقَ عَلَيْهِمْ وَ أَدْخَلَ مَعَهُمْ غَيْرَهُمْ.

ص: ۲۱۸

**[ترجمه]دلائل الامامه: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت فاطمه اطهر وصیت کرد که به هر یک از زنان پیغمبر خدا و زنان بنی هاشم، دوازده اوقیه [هر اوقیه دوازده درهم نقره است] بدهند. همچنین وصیت کرد که به امامه هم چیزی بپردازند.»

طبق روایت دیگری زید بن علی می فرماید: «حضرت زهرای اطهر سلام اللّه علیها کلیه اموال خود را به بنی هاشم و فرزندان عبدالمطب صدقه داد. حضرت امیر هم کلیه اموال خود را به ایشان و دیگران صدقه داد .

**[ترجمه]

باب ۸ تظلمها صلوات الله علیها فی القیامه و کیفیه مجیئها إلی المحشر

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِیرٍ الطَّبَرِیِّ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ السُّدِّیِّ عَنْ مَنِیعِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ عِیسَی بْنِ مُوسَی عَنْ جَعْفَرٍ الْأَحْمَرِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ علیهما السلام قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیَّ یَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ تُقْبِلُ ابْنَتِی فَاطِمَهُ عَلَی نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ مُدَبَّجَهَ الْجَنْبَیْنِ خِطَامُهَا مِنْ لُؤْلُؤٍ رَطْبٍ قَوَائِمُهَا مِنَ الزُّمُرُّدِ الْأَخْضَرِ ذَنَبُهَا مِنَ الْمِسْکِ الْأَذْفَرِ عَیْنَاهَا یَاقُوتَتَانِ حَمْرَاوَانِ عَلَیْهَا قُبَّهٌ مِنْ نُورٍ یُرَی ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَ بَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا دَاخِلُهَا عَفْوُ اللَّهِ وَ خَارِجُهَا رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَی رَأْسِهَا تَاجٌ مِنْ نُورٍ لِلتَّاجِ سَبْعُونَ رُکْناً کُلُّ رُکْنٍ مُرَصَّعٌ بِالدُّرِّ وَ الْیَاقُوتِ یُضِی ءُ کَمَا الْکَوْکَبُ الدُّرِّیُّ فِی أُفُقِ السَّمَاءِ وَ عَنْ یَمِینِهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ عَنْ شِمَالِهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ وَ جَبْرَئِیلُ آخِذٌ بِخِطَامِ النَّاقَهِ یُنَادِی بِأَعْلَی صَوْتِهِ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ حَتَّی تَجُوزَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ فَلَا یَبْقَی یَوْمَئِذٍ نَبِیٌّ وَ لَا رَسُولٌ وَ لَا صِدِّیقٌ وَ لَا شَهِیدٌ إِلَّا غَضُّوا أَبْصَارَهُمْ حَتَّی تَجُوزَ فَاطِمَهُ فَتَسِیرُ حَتَّی تُحَاذِیَ عَرْشَ رَبِّهَا جَلَّ جَلَالُهُ فَتَنْزَخُ بِنَفْسِهَا عَنْ نَاقَتِهَا وَ تَقُولُ إِلَهِی وَ سَیِّدِی احْکُمْ بَیْنِی وَ بَیْنَ مَنْ ظَلَمَنِی اللَّهُمَّ احْکُمْ بَیْنِی وَ بَیْنَ مَنْ قَتَلَ وُلْدِی فَإِذَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ یَا حَبِیبَتِی وَ ابْنَهَ حَبِیبِی سَلِینِی تُعْطَیْ وَ اشْفَعِی تُشَفَّعِی فَوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا جَازَنِی ظُلْمُ ظَالِمٍ فَتَقُولُ إِلَهِی وَ سَیِّدِی ذُرِّیَّتِی وَ شِیعَتِی وَ شِیعَهَ ذُرِّیَّتِی وَ مُحِبِّیَّ وَ مُحِبِّی ذُرِّیَّتِی

فَإِذَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَيْنَ ذُرِّيَّةُ فَاطِمَةَ وَ شِيعَتُهَا وَ مُحِبُّوهَا وَ مُحِبُّو ذُرِّيَّتِهَا فَيُقْبِلُونَ وَ قَدْ أَحَاطَ بِهِمْ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ فَتَقْدُمُهُمْ فَاطِمَةُ علیها السلام حَتَّى تُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ.

**[ترجمه]امالی صدوق: از حضرت امام محمّد باقر، از جابر بن عبداللّه انصاری، از پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «موقعی که روز قیامت فرا می رسد، دخترم فاطمه در حالی از راه می رسد که بر یکی از ناقه های بهشتی سوار است و از دو پهلوی آن ناقه حریرهای بهشتی آویزان است، مهار آن از مروارید تر، پاهایش از زمرد سبز، دم آن از مشک ناب و دیدگانش از درّ و یاقوت سرخ خواهد بود. قبه ای از نور بر پشت آن ناقه نصب شده که اندرون آن از بیرون آشکار است و وسط آن حاوی عفو پروردگار و بیرون آن رحمت خدای رحیم است. فاطمه تاجی از نور بر سر دارد که دارای هفتاد پایه است و هر پایه از آن دارای یک مروارید مرصع است که نظیر ستاره ای درخشان می درخشد. در طرف راست و چپ فاطمه علیها السّلام هر کدام هفتاد هزار ملک خواهد بود.

جبرئیل که در آن موقع مهار ناقه حضرت فاطمه را گرفته، با صدای بلند خواهد گفت: «چشمان خود را ببندید تا فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله عبور کند!» در آن روز هر چه پیغمبر و رسول و صدیق و شهیدی دیدگان خود را می بندند تا حضرت زهرا از صحرای محشر عبور کند. هنگامی که آن بانو به زیر عرش پروردگار می رسد از آن ناقه فرود می آید و می گوید: «ای پروردگار من! حال بین من و آن افرادی که در حق من ظلم و فرزندان مرا شهید کرده اند قضاوت کن.» آنگاه از طرف خدای رئوف ندا می رسد: «ای حبیبه و فرزند رسول من! از من بخواه تا به تو عطا کنم. شفاعت کن تا من بپذیرم. به عزت و جلال خودم که امروز ظلم و ستم هیچ ستمگری از نظر من دور نخواهد ماند.» در همین موقع است که حضرت زهرا می گوید: «بار خدایا! فرزندان و شیعیانم و شیعه فرزندانم و دوستان من و دوست فرزندان مرا به من ببخش!» آنگاه از طرف پروردگار جهان منادی ندا می کند: «فرزندان و شیعیان فاطمه و دوستان فاطمه و دوستان ذریه فاطمه کجایند؟» آنها در حالی که ملائکه رحمت پروردگار همه آنان را احاطه کرده اند می آیند. سپس فاطمه اطهر جلو می رود و آنها را وارد بهشت می کند.»

**[ترجمه]

توضیح

قال الفیروزآبادی المدبج المزین و قال الجزری فیه کان له طیلسان مدبج هو الذی زینت أطرافه بالدیباج قوله الأذفر أی طیب الریح قوله داخلها عفو الله کنایه عن أنها مشموله بعفو الله و رحمته و تجی ء إلی القیامه شفیعه للعباد معها رحمه الله و عفوه لهم و قال الفیروزآبادی زخه دفعه فی وهده و زید اغتاظ و وثب انتهی و التشفیع قبول الشفاعه.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «مدبّج» یعنی مزیّن. جزری گوید: در حدیث آمده که «کان له طیلسان مدبّج برای او طیلسان»، یعنی کلاه خاصّ مدبّج بود. مدبّج همان است که اطراف آن با دیباج تزیین شده است. «اذفر» یعنی خوشبو. «و اخلها عفو الله» کنایه از آن است عفو و رحمت خدا شامل حضرت است و او در روز قیامت شفیعه بندگان است. رحمت خدا و عفو او برای بندگان همراه فاطمه علیها السّلام است. فیروز آبادی گوید: «زخّه» یعنی «دفعه فی وهده»، یعنی او را به جای پایینی هل داد، و

«تشفیع» یعنی پذیرش شفاعت.

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَحْمَدُ بْنُ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَیْهَقِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الْجُرْجَانِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْقَطَّانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ الطَّائِیِّ عَنْ أَبِی أَحْمَدَ بْنِ سُلَیْمَانَ الطَّائِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تُحْشَرُ ابْنَتِی فَاطِمَهُ علیها السلام یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ مَعَهَا ثِیَابٌ مَصْبُوغَهٌ بِالدِّمَاءِ تَتَعَلَّقُ بِقَائِمَهٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ تَقُولُ یَا عَدْلُ احْکُمْ بَیْنِی وَ بَیْنَ قَاتِلِ وُلْدِی قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ یَحْکُمُ اللَّهُ لِابْنَتِی وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «دخترم فاطمه در حالی وارد صحرای محشر می شود که لباس هایی غرقه به خون همراه خود دارد. وی پایه عرش خدا را می گیرد و می گوید: «ای خدای عادل و عالم! بین من و آن افرادی که فرزندان مرا کشتند حکم کن!» به حق خدای کعبه که آن روز پروردگار عادل برای دخترم قضاوت خواهد کرد.»

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: تُحْشَرُ ابْنَتِی فَاطِمَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ مَعَهَا ثِیَابٌ مَصْبُوغَهٌ بِالدَّمِ فَتَتَعَلَّقُ بِقَائِمَهٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ فَتَقُولُ یَا عَدْلُ احْکُمْ بَیْنِی وَ بَیْنَ قَاتِلِ وُلْدِی قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَیَحْکُمُ لِابْنَتِی وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَهَ وَ یَرْضَی لِرِضَاهَا.

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عن الرضا عن آبائه علیهم السلام: مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: نیز از پیغمبر معظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «هنگامی که روز قیامت فرا رسد، دخترم فاطمه در حالی که لباس های خون آلودی به همراه دارد محشور می شود. آنگاه یکی از پایه های عرش را می گیرد و می گوید: «ای خدای عادل! بین من و قاتل فرزندانم حکم کن!» سپس پیامبر اکرم فرمود: «به حق خدای کعبه قسم که خدا به نفع دخترم قضاوت می کند، زیرا خدا از غضب فاطمه غضب می کند و از رضایت وی راضی خواهد شد.»

صحیفه الرضا علیه السّلام نیز مانند همین روایت را آورده است .

**[ترجمه]

«۴»

«۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْإِسْنَادِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ نَادَى مُنَادٍ يَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ حَتَّى تَجُوزَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از رسول اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: روز قیامت که فرا رسد، منادی ندا می کند: «ای گروه خلائق! چشمان خود را ببندید تا فاطمه دختر پیامبر خدا عبور کند.»

**[ترجمه]

«۵»

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عَنِ الرِّضَا آبائه علیهم السلام: مِثْلَهُ

ص: ۲۲۰

ثُمَّ قَالَ وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ قِيلَ يَا أَهْلَ الْجَمْعِ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ تَمُرَّ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَتَمُرُّ وَ عَلَيْهَا رَيْطَتَانِ حَمْرَاوَانِ.

**[ترجمه]صحيفه الرضا عليه السّلام: نيز نظير اين روايت را نقل كرده است. پس گويد: در روايت ديگرى آمده: چون روز قيامت شود، گفته مى شود اى مردم محشر! چشم هايتان را فرو آوريد كه فاطمه دختر رسول خدا صلى الله عليه و آله مى گذرد. پس حضرت عبور مى كند در حالى كه دو جامه يک تكه سرخ بر اوست.

**[ترجمه]

بيان

قال الفيروزآبادى الريطه كل ملاءه غير ذات لفقين كلها نسج واحد و قطعه واحده أو كل ثوب لين رقيق.

**[ترجمه]قال الفيروزآبادى الريطه كل ملاءه غير ذات لفقين كلها نسج واحد و قطعه واحده أو كل ثوب لين رقيق.

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: تُحْشَرُ ابْنَتِي فَاطِمَهُ وَ عَلَيْهَا حُلَّهُ الْكَرَامَهِ قَدْ عُجِنَتْ بِمَاءِ الْحَيَوَانِ فَيَنْظُرُ إِلَيْهَا الْخَلَائِقُ فَيَتَعَجَّبُونَ مِنْهَا ثُمَّ تُكْسَى أَيْضاً مِنْ حُلَلِ الْجَنَّهِ أَلْفَ حُلَّهٍ مَكْتُوبٌ عَلَى كُلِّ حُلَّهٍ بِخَطٍّ أَخْضَرَ أَدْخِلُوا بِنْتَ مُحَمَّدٍ الْجَنَّهَ عَلَى أَحْسَنِ الصُّورَهِ وَ أَحْسَنِ الْكَرَامَهِ وَ أَحْسَنِ مَنْظَرٍ فَتُزَفُّ إِلَى الْجَنَّهِ كَمَا تُزَفُّ الْعَرُوسُ وَ يُوَكَّلُ بِهَا سَبْعُونَ أَلْفَ جَارِيَهٍ.

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عنه عن آبائه عليهم السلام: مثله

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: از پيغمبر اكرم روايت مى كند كه فرمود: «دخترم فاطمه در حالى محشور مى شود كه لباس كرامت را پوشيده است و خلائق از ديدن آن بانو تعجب مى كنند. آنگاه تعداد هزار حله ديگر مى پوشد كه بر هر كدام آنها به خط سبز نوشته است: «دختر حضرت محمّد را با بهترين صورت، بهترين كرامت و بهترين منظره وارد بهشت كنيد.» آنگاه آن بانو در حالى كه هفتاد هزار ملک موكل وى هستند، نظير عروس به سرعت داخل بهشت خواهد شد.»

صحيفه الرضا عليه السّلام نيز همين روايت را آورده است.

**[ترجمه]

بيان

قوله علیه السلام قد عجنت فی بعض النسخ بالباء الموحده علی بناء المفعول من باب التفعیل أی جعلت عجیبه لغسلها بماء الحیوان و فی بعض النسخ بالنون کنایه عن الغسل به أو کونها بحیث لا یموت أبدا من یلبسها

و قال الجزری فی الحدیث: یزف علی بینی و بین إبراهیم إلی الجنه.

إن کسرت الزاء فمعناه یسرع من زف فی مشیه و أزف إذا أسرع و إن فتحت فهو من زففت العروس أزفها إذا أهدیتها إلی زوجها.

**[ترجمه]«قد عجنت» در بعضی نسخه ها با باء یک نقطه به صیغه مجهول از باب تفعیل آمده، یعنی این لباس کرامت عجیب و شگفت انگیز است، چون با آب حیات شسته شده است. و در برخی نسخه ها با نون است. کنایه از شسته شدن آن با آب حیات و یا اینکه به گونه ای است که پوشنده آن هرگز نمی میرد. جزری گوید: در حدیث آمده که: «یزّف علیٌ بینی و بین ابراهیم الی الجنّه» اگر زاء مکسور باشد، معنای «یزّف»، «یسرع» خواهد بود. از «زفّ فی مشیه» و ازفّ به معنای أسرع و اگر مفتوح باشد از «زففت العروس أزّفها» است، زمانی که او را برای شوهرش ببری.

**[ترجمه]

«۷»

ثو، ثواب الأعمال مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نُصِبَ لِفَاطِمَهَ علیها السلام قُبَّهٌ مِنْ نُورٍ وَ أَقْبَلَ الْحُسَیْنُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ رَأْسُهُ فِی یَدِهِ فَإِذَا رَأَتْهُ شَهَقَتْ شَهْقَهً لَا یَبْقَی فِی الْجَمْعِ مَلَکٌ مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِیٌّ مُرْسَلٌ وَ لَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ إِلَّا بَکَی لَهَا فَیُمَثِّلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ رَجُلًا لَهَا فِی أَحْسَنِ صُورَهٍ وَ هُوَ یُخَاصِمُ قَتَلَتَهُ بِلَا رَأْسٍ فَیَجْمَعُ اللَّهُ قَتَلَتَهُ وَ الْمُجَهِّزِینَ عَلَیْهِ وَ مَنْ شَرِکَ فِی قَتْلِهِ فَیَقْتُلُهُمْ حَتَّی أَتَی عَلَی آخِرِهِمْ ثُمَّ یُنْشَرُونَ فَیَقْتُلُهُمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ

ص: ۲۲۱

عليه السلام ثُمَّ يُنْشَرُونَ فَيَقْتُلُهُمُ الْحَسَنُ عليه السلام ثُمَّ يُنْشَرُونَ فَيَقْتُلُهُمُ الْحُسَيْنُ عليه السلام ثُمَّ يُنْشَرُونَ فَلَا يَبْقَى مِنْ ذُرِّيَّتِنَا أَحَدٌ إِلَّا قَتَلَهُمْ قَتْلَهً فَعِنْدَ ذَلِكَ يَكْشِفُ اللَّهُ الْغَيْظَ وَ يُنْسِي الْحُزْنَ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام رَحِمَ اللَّهُ شِيعَتَنَا شِيعَتُنَا وَ اللَّهِ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ فَقَدْ وَ اللَّهِ شَرَكُونَا فِي الْمُصِيبَهِ بِطُولِ الْحُزْنِ وَ الْحَسْرَهِ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: از امام صادق از پیغمبر معظم اسلام روایت می کند که فرمود: «موقعی که روز قیامت فرا می رسد، قبه ای از نور برای حضرت فاطمه اطهر بر پا خواهد شد. امام حسین علیه السّلام در حالی که سر بریده خود را در دست گرفته جلو می آید. وقتی چشم فاطمه زهرا به حسین علیه السّلام می افتد، ضجه ای می زند و آنچنان به گریه می افتد که هر چه ملک و پیغمبر و مؤمنی که در محشر حاضرند، گریان خواهند شد. در همین موقع است که خدای توانا مرد نیک صورتی را به نظر آن بانو می رساند که با قاتلان حضرت حسین شهید مخاصمه کند. آنگاه خدای سبحان قاتلین امام حسین را به همراه آن افرادی که مددکار آنان بودند و آن کسانی که در ریختن خون آن حضرت مشارکت داشتند حاضر می کند و آن مرد تا آخرین نفر آنان را می کشد. سپس آنها را زنده می کند تا حضرت امیر برای دومین بار آنان را بکشد. آنگاه یک بار دیگرآنها را زنده می کند تا امام حسین علیه السّلام آنان را برای سومین بار به قتل برساند. بعد از این اتفاق است که غضب ما و شیعیان ما فرو خواهد نشست.» آنگاه حضرت صادق علیه السّلام فرمود: «خدا شیعیان ما را رحمت کند، زیرا آنها با غم و اندوه طولانی با ما در مصیبت ما شریکند.»

**[ترجمه]

بیان

قوله صلی الله علیه و آله بلا رأس لعله حال عن الضمیر فی قوله قتلته.

**[ترجمه]قوله صلی الله علیه و آله بلا رأس لعله حال عن الضمیر فی قوله قتلته.

**[ترجمه]

«۸»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ رَجُلٍ عَنْ شَرِيكٍ يَرْفَعُهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ جَاءَتْ فَاطِمَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهَا فِي لُمَهٍ مِنْ نِسَائِهَا فَيُقَالُ لَهَا ادْخُلِي الْجَنَّهَ فَتَقُولُ لَا أَدْخُلُ حَتَّى أَعْلَمَ مَا صُنِعَ بِوَلَدِي مِنْ بَعْدِي فَيُقَالُ لَهَا انْظُرِي فِي قَلْبِ الْقِيَامَهِ فَتَنْظُرُ إِلَى الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَائِماً وَ لَيْسَ عَلَيْهِ رَأْسٌ فَتَصْرُخُ صَرْخَهً وَ أَصْرُخُ لِصُرَاخِهَا وَ تَصْرُخُ الْمَلَائِكَهُ لِصُرَاخِنَا فَيَغْضَبُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَنَا عِنْدَ ذَلِكَ فَيَأْمُرُ نَاراً يُقَالُ لَهَا هَبْهَبُ قَدْ أُوقِدَ عَلَيْهَا أَلْفَ عَامٍ حَتَّى اسْوَدَّتْ لَا يَدْخُلُهَا رَوْحٌ أَبَداً وَ لَا يَخْرُجُ مِنْهَا غَمٌّ أَبَداً فَيُقَالُ لَهَا الْتَقِطِي قَتَلَهَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ حَمَلَهَ الْقُرْآنِ فَتَلْتَقِطُهُمْ فَإِذَا صَارُوا فِي حَوْصَلَتِهَا صَهَلَتْ وَ صَهَلُوا بِهَا وَ شَهَقَتْ وَ شَهَقُوا بِهَا وَ زَفَرَتْ وَ زَفَرُوا بِهَا فَيَنْطِقُونَ بِأَلْسِنَهٍ ذَلْقَهٍ طَلْقَهٍ يَا رَبَّنَا أَوْجَبْتَ لَنَا النَّارَ قَبْلَ عَبَدَهِ الْأَوْثَانِ فَيَأْتِيهِمُ الْجَوَابُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّ مَنْ عَلِمَ لَيْسَ

كَمَنْ لَا يَعْلَمُ.

**[ترجمه]ثواب الاعمـال: همچنين از پيامبر اسـلام صـلى اللّه عليه و آله روايت كرده كه فرمود: «هنگامى كه روز قيامت شود، فاطمه زهرا در حالى وارد صحراى محشر مى شود كه گروهى از زنان شيعيان اطراف آن بانو را گرفته اند. به حضرت زهرا مى گوينـد: «داخل بهشت شو!» وى مى فرمايـد: «وارد بهشت نمى شوم تا بـدانم بعد از من با فرزندانم چه عملى انجام داده اند.» به آن حضرت مى گويند كه در ميان جمعيت قيامت نگاه كن. وقتى نظر مى كند امام حسين عليه السّلام را خواهد ديد كه با بدن بى سر ايستاده است! زهرا فريادى مى زند كه من از فرياد او فرياد خواهم زد و آنگاه همه ملائكه نيز به فرياد مى آيند.

در اين موقع است كه خداى قهار از غضب ما به غضب مى آيد و به آتشى كه هزار سال است آن را برافروخته اند تا سياه شده و به آن هبهب مى گوينـد و هرگز نسـيمى داخل آن نشده، دسـتور مى دهد تا قاتلين امام حسـين و افرادى را كه حامل قرآن و تـاركـ اهل بيت پيغمبر بوده انـد فرو ببلعـد. وقتى كه آنها داخل آتش مى شونـد، آتش نعره اى مى زنـد و صـداى ناله و زارى آنهـا برمى خيزد؛ آتش مى خروشـد و آنـان هم به خروش مى آينـد؛ آتش زبـانه مى كشـد و آنهـا به زبان فصـيح مى گوينـد: «پروردگارا! به چه علت آتش را قبل از بت پرسـتان به ما مسـلط كرده اى؟» خطاب مى رسد: «كسـى كه از روى جهالت عملى را انجام دهد، با آن كسى كه بداند و عملى را انجام دهد فرق دارد.»

**[ترجمه]

إيضاح

اللمه بضم اللام و فتح الميم المخففه الجماعه و قال الجوهرى لمه الرجل تربه و شـكله و الهاء عوض و اللمه الأصـحاب ما بين الثلاثه إلى العشره انتهى و المراد بحمله القرآن الذين ضيعوه و حرفوه.

**[ترجمه]«لُمَه» به ضمّ لام و فتح ميم مخفف به معناى جماعت است. و جوهرى گويد: «لُمَه الرجل» يعنى هم سن و هم شـكل او و هاء براى عوض است و لمه به معناى اصحاب و ياران است بين سه تا ده نفر. پايان.

و منظور از «حاملان قرآن» كسانى هستند كه قرآن را ضايع و تحريف كرده اند.

**[ترجمه]

«۹»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْبَرْقِي (۱) عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ يَرْفَعُهُ

ص: ۲۲۲

۱- ۱. هو عليّ بن أحمد بن عبد اللّه بن أحمد بن محمّد بن خالد البرقى. راجع المستدرک ج ۳ ص ۶۶۵.

إِلَی عَنْبَسَهَ الطَّائِیِّ عَنْ أَبِی خَیْرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یُمَثَّلُ لِفَاطِمَهَ علیها السلام رَأْسُ الْحُسَیْنِ علیه السلام مُتَشَحِّطاً بِدَمِهِ فَتَصِیحُ وَا وَلَدَاهْ وَا ثَمَرَهَ فُؤَادَاهْ فَتَصْعَقُ الْمَلَائِکَهُ لِصَیْحَهِ فَاطِمَهَ علیها السلام وَ یُنَادِی أَهْلُ الْقِیَامَهِ قَتَلَ اللَّهُ قَاتِلَ وَلَدِکِ یَا فَاطِمَهُ قَالَ فَیَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِکَ أَفْعَلُ بِهِ وَ بِشِیعَتِهِ وَ أَحِبَّائِهِ وَ أَتْبَاعِهِ وَ إِنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ عَلَی نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ مُدَبَّجَهَ الْجَنْبَیْنِ وَاضِحَهَ الْخَدَّیْنِ شَهْلَاءَ الْعَیْنَیْنِ رَأْسُهَا مِنَ الذَّهَبِ الْمُصَفَّی وَ أَعْنَاقُهَا مِنَ الْمِسْکِ وَ الْعَنْبَرِ خِطَامُهَا مِنَ الزَّبَرْجَدِ الْأَخْضَرِ رَحَائِلُهَا دُرٌّ مُفَضَّضٌ بِالْجَوْهَرِ عَلَی النَّاقَهِ هَوْدَجٌ غِشَاؤُهَا مِنْ نُورِ اللَّهِ وَ حَشْوُهَا مِنْ رَحْمَهِ اللَّهِ خِطَامُهَا فَرْسَخٌ مِنْ فَرَاسِخِ الدُّنْیَا یَحُفُّ بِهَوْدَجِهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ بِالتَّسْبِیحِ وَ التَّحْمِیدِ وَ التَّهْلِیلِ وَ التَّکْبِیرِ وَ الثَّنَاءِ عَلَی رَبِّ الْعَالَمِینَ ثُمَّ یُنَادِی مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یَا أَهْلَ الْقِیَامَهِ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ فَهَذِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تَمُرُّ عَلَی الصِّرَاطِ فَتَمُرُّ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ شِیعَتُهَا عَلَی الصِّرَاطِ کَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ یُلْقَی أَعْدَاؤُهَا وَ أَعْدَاءُ ذُرِّیَّتِهَا فِی جَهَنَّمَ.

**[ترجمه]ثواب الاعمال: از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام، از رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله روایت کرده که فرمود: «هنگامی که روز قیامت فرا رسد، سر مبارک و غرقه به خون امام حسین علیه السّلام در نظر حضرت زهرای اطهر جلوه گر خواهد شد. وقتی چشم حضرت زهرا به سر بریده امام حسین می افتد فریاد می زند: «ای فرزند مظلوم من! ای میوه قلب محزون من!» از صدای ناله و فریاد حضرت زهرا است که ملائکه مدهوش می شوند و همگی اهل محشر فریاد می زنند و می گویند: «یا فاطمه! خدا قاتل های فرزندت حسین را بکشد!» در همین موقع از طرف پروردگار ندا می رسد: «من این عمل را انجام می دهم و از قاتل های حسین و پیروان و دوستان آنان انتقام خواهم کشید.»

فاطمه زهرا در آن روز بر یکی از ناقه های بهشتی سوار است که پهلوهای آن با حریرهای بهشتی زینت شده و صورتی زیبا، چشمانی شهلا، سری از طلا، گردنی از مشک و عنبر، مهاری از زبرجد سبز و جهازی از مروارید که با جواهر زینت شده دارد! بر پشت آن ناقه هودجی نصب شده که پرده اش از نور خدا، وسط آن پر از رحمت پروردگار و بلندای مهار آن به اندازه یک فرسخ از فرسخ های دنیا خواهد بود. تعداد هفتاد هزار ملک اطراف هودج آن بانو را احاطه خواهند کرد که به تسبیح و تهلیل و تکبیر حضرت پروردگار مشغول خواهند بود. آنگاه از طرف خدای رئوف منادی ندا می کند: «ای اهل قیامت! چشمان خود را ببندید تا فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله و سلم از صراط عبور کند.» پس آن بانوی معظمه، شیعیان و دوستانش مانند برق جهنده از صراط می گذرند. پیامبر فرمود: «آن حضرت دشمنان ذریه خود را به دوزخ خواهد انداخت.»

**[ترجمه]

توضیح

ذلک أفعل به أی بالحسین علیه السلام أی أقتل قاتلیه و قاتلی شیعته و أحبائه و یحتمل إرجاع الضمائر جمیعا إلی القاتل و قال الجوهری الشهله فی العین أن یشوب سوادها زرقه و عین شهلاء قوله علیه السلام رحائلها الأصوب رحالها جمع رحل و کأنه جمع رحاله ککتابه و هی السرج.

**[ترجمه]«ذلک افعل به» ضمیر به به امام حسین علیه السّلام برمی گردد، یعنی قاتلان او، قاتلان شیعه او و قاتلان دوستان او

را می کشم. و احتمال می رود که ضمیرها همه به قاتل برگردد. و جوهری گوید: «الشهله فی العین» این است که رنگی آبی با سیاهی چشم آمیخته شود. و گفته می شود: «عین شهلاء.» «رحائلها» صحیح تر «رحالها» است که جمع رحل است و گویا که جمع رحاله مانند «کتابه» است به معنای زین.

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب السَّمْعَانِيُّ فِی الرِّسَالَهِ الْقَوَامِیَّهِ وَ الزَّعْفَرَانِیُّ فِی فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ وَ الْأُشْنُهِیُّ فِی اعْتِقَادِ أَهْلِ السُّنَّهِ وَ الْعُكْبَرِیُّ فِی الْإِبَانَهِ وَ أَحْمَدُ فِی الْفَضَائِلِ وَ ابْنُ الْمُؤَذِّنِ فِی الْأَرْبَعِینِ بِأَسَانِیدِهِمْ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ أَبِی جُحَیْفَهَ وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ الْأَصْبَغُ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ وَ قَدْ رَوَی حَفْصُ بْنُ غِیَاثٍ عَنِ الْقَزْوِینِیِّ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ كُلُّهُمْ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: إِذَا كَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ وَ وَقَفَ الْخَلَائِقُ بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ تَعَالَی نَادَی مُنَادٍ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَیُّهَا النَّاسُ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ وَ نَكِّسُوا رُءُوسَكُمْ فَإِنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله تَجُوزُ عَلَی الصِّرَاطِ وَ فِی حَدِیثِ أَبِی أَیُّوبَ فَتَمُرُّ مَعَهَا سَبْعُونَ جَارِیَهً

ص: ۲۲۳

مِنَ الْحُورِ الْعِينِ كَالْبَرْقِ اللَّامِعِ.

**[ترجمه]مناقب: رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم فرمود: «وقتی روز قیامت فرا رسد و مردم در مقابل پروردگار قرار بگیرند، منادی از پشت حجاب ها ندا می کند: «ای گروه مردم! چشمان خود را ببندید و سرها را به زیر اندازید، زیرا فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله می خواهد از صراط عبور کند.» در روایت ابو ایوب می گوید: «هفتاد حوریه به همراه حضرت زهرا، نظیر برق لامع عبور خواهند کرد.»

**[ترجمه]

«۱۱»

جا، [المجالس] للمفید الصَّدُوقُ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ فَیُنَادِی مُنَادٍ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ وَ نَکِّسُوا رُءُوسَکُمْ حَتَّی تَجُوزَ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله الصِّرَاطَ قَالَ فَتَغُضُّ الْخَلَائِقُ أَبْصَارَهُمْ فَتَأْتِی فَاطِمَهُ علیها السلام عَلَی نَجِیبٍ مِنْ نُجُبِ الْجَنَّهِ یُشَیِّعُهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ فَتَقِفُ مَوْقِفاً شَرِیفاً مِنْ مَوَاقِفِ الْقِیَامَهِ ثُمَّ تَنْزِلُ عَنْ نَجِیبِهَا فَتَأْخُذُ قَمِیصَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام بِیَدِهَا مُضَمَّخاً بِدَمِهِ وَ تَقُولُ یَا رَبِّ هَذَا قَمِیصُ وَلَدِی وَ قَدْ عَلِمْتَ مَا صُنِعَ بِهِ فَیَأْتِیهَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یَا فَاطِمَهُ لَکِ عِنْدِیَ الرِّضَا فَتَقُولُ یَا رَبِّ انْتَصِرْ لِی مِنْ قَاتِلِهِ فَیَأْمُرُ اللَّهُ تَعَالَی عُنُقاً مِنَ النَّارِ فَتَخْرُجُ مِنْ جَهَنَّمَ فَتَلْتَقِطُ قَتَلَهَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام کَمَا یَلْتَقِطُ الطَّیْرُ الْحَبَّ ثُمَّ یَعُودُ الْعُنُقُ بِهِمْ إِلَی النَّارِ فَیُعَذَّبُونَ فِیهَا بِأَنْوَاعِ الْعَذَابِ ثُمَّ تَرْکَبُ فَاطِمَهُ علیها السلام نَجِیبَهَا حَتَّی تَدْخُلَ الْجَنَّهَ وَ مَعَهَا الْمَلَائِکَهُ الْمُشَیِّعُونَ لَهَا وَ ذُرِّیَّتُهَا بَیْنَ یَدَیْهَا وَ أَوْلِیَاؤُهُمْ مِنَ النَّاسِ عَنْ یَمِینِهَا وَ شِمَالِهَا.

**[ترجمه]مجالس: از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «روز قیامت که فرا رسد، خدای توانا خلق اولین و آخرین را در یک زمین جمع می کند. آنگاه منادی ندا می کند: «چشمان خود را ببندید و سرهای خود را به زیر افکنید تا فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله عبور کند.» مردم چشمان خود را می بندند و حضرت فاطمه اطهر در حالی که بر یکی از ناقه های بهشتی سوار است و هفتاد هزار ملک آن بانوی با عظمت را مشایعت می کنند می آید. آنگاه آن حضرت در یکی از مکان های شریف قیامت توقف می کند، پیراهن خون آلود حضرت امام حسین را در دست می گیرد و می گوید: «بار خدایا! این پیراهن فرزند من حسین است. تو می دانی با او چه کرده اند.» آنگاه از طرف خدای رئوف خطاب می رسد: «من هر عملی که موجب خشنودی تو باشد انجام خواهم داد.» حضرت زهرای اطهر خواهد گفت: «پروردگارا! انتقام مرا از قاتلین فرزندم بگیر!» خدای قهار دستور می دهد. گروهی از آتش جهنم بیرون میایند و کشندگان امام حسین را نظیر مرغی که دانه برچیند، از صحرای محشر می ربایند و به طرف دوزخ باز می گردانند و آنان را دچار عذاب های گوناگون می کنند. سپس فاطمه اطهر بر ناقه خود سوار می شود و در حالی که ملائکه آن حضرت را مشایعت می کنند و فرزندان بزرگوار حضرت زهرا در کنار آن بانو و دوستان آنها در طرف راست و چپ آنان قرار دارند، وارد بهشت می شود.»

**[ترجمه]

بیان:

قال الجزری فیه یخرج عنق من النار أی طائفه منها.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث آمده که: «یخرج عنق من النار» یعنی دسته از آتش بیرون می آیند.

**[ترجمه]

«۱۲»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِیُّ الْحَسَنِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: إِذَا كَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ یَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ غُضُّوا أَبْصَارَكُمْ حَتَّی تَمُرَّ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَتَكُونُ أَوَّلَ مَنْ تُكْسَی وَ یَسْتَقْبِلُهَا مِنَ الْفِرْدَوْسِ اثْنَتَا عَشْرَهَ أَلْفَ حَوْرَاءَ لَمْ یَسْتَقْبِلُوا أَحَداً قَبْلَهَا وَ لَا أَحَداً بَعْدَهَا عَلَی نَجَائِبَ مِنْ یَاقُوتٍ أَجْنِحَتُهَا وَ أَزِمَّتُهَا اللُّؤْلُؤُ عَلَیْهَا رَحَائِلُ مِنْ دُرٍّ عَلَی كُلِّ رِحَالَهٍ مِنْهَا نُمْرُقَهٌ مِنْ سُنْدُسٍ وَ رَكَائِبُهَا زَبَرْجَدٌ فَیَجُوزُونَ بِهَا الصِّرَاطَ حَتَّی ینتهون [یَنْتَهُوا] بِهَا إِلَی الْفِرْدَوْسِ فَیَتَبَاشَرُ بِهَا أَهْلُ الْجِنَانِ وَ فِی بُطْنَانِ الْفِرْدَوْسِ قُصُورٌ بِیضٌ وَ قُصُورٌ صُفْرٌ مِنْ لُؤْلُؤَهٍ مِنْ عِرْقٍ وَاحِدٍ وَ إِنَّ فِی الْقُصُورِ الْبِیضِ لَسَبْعِینَ أَلْفَ دَارٍ مَنَازِلُ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ وَ إِنَّ فِی الْقُصُورِ الصُّفْرِ لَسَبْعِینَ أَلْفَ دَارٍ مَسَاكِنُ إِبْرَاهِیمَ وَ آلِهِ علیهم السلام فَتَجْلِسُ عَلَی كُرْسِیٍّ مِنْ نُورٍ فَیَجْلِسُونَ

ص: ۲۲۴

حَوْلَهَا وَ يُبْعَثُ إِلَيْهَا مَلَکٌ لَمْ يُبْعَثْ إِلَى أَحَدٍ قَبْلَهَا وَ لَا يُبْعَثُ إِلَى أَحَدٍ بَعْدَهَا فَيَقُولُ إِنَّ رَبَّكِ يُقْرِئُكِ السَّلَامَ وَ يَقُولُ سَلِينِي أُعْطِكِ فَتَقُولُ قَدْ أَتَمَّ عَلَيَّ نِعْمَتَهُ وَ هَنَّأَنِي كَرَامَتَهُ وَ أَبَاحَنِي جَنَّتَهُ أَسْأَلُهُ وُلْدِي وَ ذُرِّيَّتِي وَ مَنْ وَدَّهُمْ فَيُعْطِيهَا اللَّهُ ذُرِّيَّتَهَا وَ وُلْدَهَا وَ مَنْ وَدَّهُمْ لَهَا وَ حَفِظَهُمْ فِيهَا فَيَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ وَ أَقَرَّ بِعَيْنِي قَالَ جَعْفَرٌ كَانَ أَبِي يَقُولُ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا ذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمانٍ أَلْحَقْنا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: خود از ابن عباس روایت می کند که گفت: «موقعی که روز قیامت بپا شود منادی ندا می کند: «ای گروه مردم! چشمان خود را ببندید تا فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم عبور کند.» فاطمه اولین کسی است که دوازده هزار حوریه از فردوس او را استقبال خواهند کرد. آن حوریه ها قبل از فاطمه و بعد از آن بانو، ازهیچ کس استقبال نکرده و نخواهند کرد. آن حوریه ها بر ناقه هایی سوارند که بال های آنها از یاقوت و مهار آنها از لؤلؤ است و رحل هایی از درّ بر پشت آنها است که بر هر یک از آنها یک بالش سندس قرار دارد و رکاب های آنها زبرجد است. آنان از صراط می گذرند، فاطمه زهرا را وارد فردوس می کنند و اهل بهشت با آن بانو ملاقات خواهند کرد. در وسط فردوس قصرهای سفید و زردی است از لؤلؤ که در یک محل قرار دارند. در آن قصرهای سفید هفتاد هزار خانه است که منزل حضرت محمّد و آل اطهر آن بزرگوار است. در آن قصرهای زرد هفتاد هزار خانه است که مسکن حضرت ابراهیم و آل آن حضرت علیهم السّلام خواهد بود.

فاطمه اطهر بالای صندلی از نور می نشیند و آنها در اطرافش می نشینند. آنگاه یک ملک نزد آن بانو فرستاده می شود که قبل از آن حضرت و بعد از او نزد کسی فرستاده نشده و نخواهد شد. آن ملک به فاطمه می گوید: «پروردگارت به تو سلام می رساند و می فرماید هر چه را که می خواهی از من بخواه تا به تو عطا کنم.» حضرت فاطمه می گوید: «خدای رئوف نعمت خود را برای من تمام و بهشت خود را برای من مباح کرده است. من از خدا می خواهم که فرزندان و ذریه من و افرادی که آنها را دوست داشته اند به من عطا فرماید.» خدای منان نیز ذریه و فرزندان و کسانی را که فرزندان فاطمه را به خاطر آن حضرت حفظ کرده اند، به آن حضرت عطا می فرماید. سپس آن بانوی معظمه می گوید: «سپاس آن خدایی را که غم و اندوه مرا بر طرف و چشم مرا روشن کرد.»

راوی می گوید: «هر گاه ابن عباس این حدیث را نقل می کرد، این آیه را این طور تلاوت می کرد و می گفت: «وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمانٍ أَلْحَقْنا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ» - . طور / ۲۱ - ، {و کسانی که گرویده و فرزندانشان آنها را در ایمان پیروی کرده اند، فرزندانشان را به آنان ملحق خواهیم کرد.}

**[ترجمه]

تبيين

قال الفيروزآبادي النمرقه مثلثه الوساده الصغيره أو الميثره أو الطنفسه فوق الرحل و قال الجزري فيه: ينادي مناد من بطنان العرش. أي من وسطه و قيل من أصله و قيل البطنان جمع بطن و هو الغامض من الأرض يريد من دواخل العرش انتهى قوله من غرز واحد أي من محل واحد من قولهم غرزت الشي ء بالإبره.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «نمرقه» با سه حرکت خوانده می شود به معنای بالشت کوچک و یا زیراندازی است که روی زین حیوان می اندازند. جزری گوید: در حدیث است که: «ینادی مناد من بطنان العرش» یعنی از وسط عرش و گفته شده: از اصل عرش و گفته شده: «بطنان» جمع بطن به معنای زمین آرام و افتاده که منظور جای آرامی از درون عرش است.

من غرز واحد: یعنی از یک جا از این گفته گرفته شده که «غرزت الشئ بالإبره»، با سوزن در او فرو کردم.

**[ترجمه]

«۱۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] سُلَیْمَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام یَقُولُ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله ذَاتَ یَوْمٍ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام وَ هِیَ حَزِینَهٌ فَقَالَ لَهَا مَا حُزْنُکِ یَا بُنَیَّهِ قَالَتْ یَا أَبَتِ ذَکَرْتُ الْمَحْشَرَ وَ وُقُوفَ النَّاسِ عُرَاهً یَوْمَ الْقِیَامَهِ قَالَ یَا بُنَیَّهِ إِنَّهُ لَیَوْمٌ عَظِیمٌ وَ لَکِنْ قَدْ أَخْبَرَنِی جَبْرَئِیلُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَالَ أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَنَا ثُمَّ أَبِی إِبْرَاهِیمُ ثُمَّ بَعْلُکِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام ثُمَّ یَبْعَثُ اللَّهُ إِلَیْکِ جَبْرَئِیلَ فِی سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَکٍ فَیَضْرِبُ عَلَی قَبْرِکِ سَبْعَ قِبَابٍ مِنْ نُورٍ ثُمَّ یَأْتِیکِ إِسْرَافِیلُ بِثَلَاثِ حُلَلٍ مِنْ نُورٍ فَیَقِفُ عِنْدَ رَأْسِکِ فَیُنَادِینَکِ یَا فَاطِمَهُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ قُومِی إِلَی مَحْشَرِکِ فَتَقُومِینَ آمِنَهً رَوْعَتَکِ مَسْتُورَهً عَوْرَتُکِ فَیُنَاوِلُکِ إِسْرَافِیلُ الْحُلَلَ فَتَلْبَسِینَهَا وَ یَأْتِیکِ زُوقَائِیلُ بِنَجِیبَهٍ مِنْ نُورٍ زِمَامُهَا مِنْ لُؤْلُؤٍ رَطْبٍ عَلَیْهَا مِحَفَّهٌ مِنْ ذَهَبٍ فَتَرْکَبِینَهَا وَ یَقُودُ زُوقَائِیلُ بِزِمَامِهَا وَ بَیْنَ یَدَیْکِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ بِأَیْدِیهِمْ أَلْوِیَهُ التَّسْبِیحِ.

ص: ۲۲۵

۱- ۱. الطور: ۲۱. راجع المصدر ص ۱۶۹.

فَإِذَا جَدَّ بِکِ السَّیْرُ اسْتَقْبَلَتْکِ سَبْعُونَ أَلْفَ حَوْرَاءَ یَسْتَبْشِرُونَ بِالنَّظَرِ إِلَیْکِ بِیَدِ کُلِّ وَاحِدَهٍ مِنْهُنَّ مِجْمَرَهٌ مِنْ نُورٍ یَسْطَعُ مِنْهَا رِیحُ الْعُودِ مِنْ غَیْرِ نَارٍ وَ عَلَیْهِنَّ أَکَالِیلُ الْجَوْهَرِ الْمُرَصَّعِ بِالزَّبَرْجَدِ الْأَخْضَرِ فَیَسِرْنَ عَنْ یَمِینِکِ فَإِذَا سِرْتَ مِثْلَ الَّذِی سِرْتَ مِنْ قَبْرِکِ إِلَی أَنْ لَقِینَکِ اسْتَقْبَلَتْکِ مَرْیَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ فِی مِثْلِ مَنْ مَعَکِ مِنَ الْحُورِ فَتُسَلِّمُ عَلَیْکِ وَ تَسِیرُ هِیَ وَ مَنْ مَعَهَا عَنْ یَسَارِکِ ثُمَّ تَسْتَقْبِلُکِ أُمُّکِ خَدِیجَهُ بِنْتُ خُوَیْلِدٍ أَوَّلُ الْمُؤْمِنَاتِ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ مَعَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَکٍ بِأَیْدِیهِمْ أَلْوِیَهُ التَّکْبِیرِ فَإِذَا قَرُبْتِ مِنَ الْجَمْعِ اسْتَقْبَلَتْکِ حَوَّاءُ فِی سَبْعِینَ أَلْفَ حَوْرَاءَ وَ مَعَهَا آسِیَهُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ فَتَسِیرُ هِیَ وَ مَنْ مَعَهَا مَعَکِ فَإِذَا تَوَسَّطْتِ الْجَمْعَ وَ ذَلِکِ أَنَّ اللَّهَ یَجْمَعُ الْخَلَائِقَ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ فَیَسْتَوِی بِهِمُ الْأَقْدَامُ ثُمَّ یُنَادِی مُنَادٍ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ یُسْمِعُ الْخَلَائِقَ غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ حَتَّی تَجُوزَ فَاطِمَهُ الصِّدِّیقَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ مَنْ مَعَهَا فَلَا یَنْظُرُ إِلَیْکِ یَوْمَئِذٍ إِلَّا إِبْرَاهِیمُ خَلِیلُ الرَّحْمَنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَ سَلَامُهُ عَلَیْهِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ یَطْلُبُ آدَمُ حَوَّاءَ فَیَرَاهَا مَعَ أُمِّکِ خَدِیجَهَ أَمَامَکِ ثُمَّ یُنْصَبُ لَکِ مِنْبَرٌ مِنَ النُّورِ فِیهِ سَبْعُ مَرَاقِی بَیْنَ الْمِرْقَاهِ إِلَی الْمِرْقَاهِ صُفُوفُ الْمَلَائِکَهِ بِأَیْدِیهِمْ أَلْوِیَهُ النُّورِ وَ یَصْطَفُّ الْحُورُ الْعِینُ عَنْ یَمِینِ الْمِنْبَرِ وَ عَنْ یَسَارِهِ وَ أَقْرَبُ النِّسَاءِ مَعَکِ عَنْ یَسَارِکِ حَوَّاءُ وَ آسِیَهُ فَإِذَا صِرْتِ فِی أَعْلَی الْمِنْبَرِ أَتَاکِ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَیَقُولُ لَکِ یَا فَاطِمَهُ سَلِی حَاجَتَکِ فَتَقُولِینَ یَا رَبِّ أَرِنِی الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَیَأْتِیَانِکِ وَ أَوْدَاجُ الْحُسَیْنِ تَشْخُبُ دَماً وَ هُوَ یَقُولُ یَا رَبِّ خُذْ لِیَ الْیَوْمَ حَقِّی مِمَّنْ ظَلَمَنِی فَیَغْضَبُ عِنْدَ ذَلِکِ الْجَلِیلُ وَ یَغْضَبُ لِغَضَبِهِ جَهَنَّمُ وَ الْمَلَائِکَهُ أَجْمَعُونَ فَتَزْفِرُ جَهَنَّمُ عِنْدَ ذَلِکِ زَفْرَهً ثُمَّ یَخْرُجُ فَوْجٌ مِنَ النَّارِ وَ یَلْتَقِطُ قَتَلَهَ الْحُسَیْنِ وَ أَبْنَاءَهُمْ وَ أَبْنَاءَ أَبْنَائِهِمْ وَ یَقُولُونَ یَا رَبِّ إِنَّا لَمْ نَحْضُرِ الْحُسَیْنَ فَیَقُولُ اللَّهُ لِزَبَانِیَهِ جَهَنَّمَ خُذُوهُمْ بِسِیمَاهُمْ بِزُرْقَهِ الْأَعْیُنِ وَ سَوَادِ الْوُجُوهِ خُذُوا بِنَوَاصِیهِمْ فَأَلْقُوهُمْ فِی الدَّرْکِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ فَإِنَّهُمْ کَانُوا أَشَدَّ عَلَی أَوْلِیَاءِ الْحُسَیْنِ مِنْ آبَائِهِمُ الَّذِینَ حَارَبُوا الْحُسَیْنَ فَقَتَلُوهُ.

ثُمَّ يَقُولُ جَبْرَئِيلُ علیه السلام يَا فَاطِمَةُ سَلِي حَاجَتَكِ فَتَقُولِينَ يَا رَبِّ شِيعَتِي فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ فَتَقُولِينَ يَا رَبِّ شِيعَةُ وُلْدِي فَيَقُولُ اللَّهُ قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ فَتَقُولِينَ يَا رَبِّ شِيعَةُ شِيعَتِي فَيَقُولُ اللَّهُ انْطَلِقِي فَمَنِ اعْتَصَمَ بِكِ فَهُوَ مَعَكِ فِي الْجَنَّةِ فَعِنْدَ ذَلِكِ يَوَدُّ الْخَلَائِقُ أَنَّهُمْ كَانُوا فَاطِمِيِّينَ فَتَسِيرِينَ وَ مَعَكِ شِيعَتُكِ وَ شِيعَةُ وُلْدِكِ وَ شِيعَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ آمِنَةً رَوْعَاتِهِمْ مَسْتُورَةً عَوْرَاتُهُمْ قَدْ ذَهَبَتْ عَنْهُمُ الشَّدَائِدُ وَ سَهُلَتْ لَهُمُ الْمَوَارِدُ يَخَافُ النَّاسُ وَ هُمْ لَا يَخَافُونَ وَ يَظْمَأُ النَّاسُ وَ هُمْ لَا يَظْمَئُونَ فَإِذَا بَلَغْتِ بَابَ الْجَنَّةِ تَلَقَّتْكِ اثْنَتَا عَشْرَةَ أَلْفَ حَوْرَاءَ لَمْ يَلْتَقِينَ أَحَداً قَبْلَكِ وَ لَا يَتَلَقَّيْنَ أَحَداً كَانَ بَعْدَكِ بِأَيْدِيهِمْ حِرَابٌ مِنْ نُورٍ عَلَى نَجَائِبَ مِنْ نُورٍ رَحَائِلُهَا مِنَ الذَّهَبِ الْأَصْفَرِ وَ الْيَاقُوتِ أَزِمَّتُهَا مِنْ لُؤْلُؤٍ رَطْبٍ عَلَى كُلِّ نَجِيبٍ نُمْرُقَةٌ مِنْ سُنْدُسٍ مَنْضُودٍ فَإِذَا دَخَلْتِ الْجَنَّةَ تُبَاشِرُ بِكِ أَهْلُهَا وَ وُضِعَ لِشِيعَتِكِ مَوَائِدُ مِنْ جَوْهَرٍ عَلَى أَعْمِدَةٍ مِنْ نُورٍ فَيَأْكُلُونَ مِنْهَا وَ النَّاسُ فِي الْحِسَابِ وَ هُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ وَ إِذَا اسْتَقَرَّ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ فِي الْجَنَّةِ زَارَكِ آدَمُ وَ مَنْ دُونَهُ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ إِنَّ فِي بُطْنَانِ الْفِرْدَوْسِ لؤلؤتان [لُؤْلُؤَتَيْنِ] مِنْ عِرْقٍ وَاحِدٍ لُؤْلُؤَةً بَيْضَاءَ وَ لُؤْلُؤَةً صَفْرَاءَ فِيهِمَا قُصُورٌ وَ دُورٌ فِي كُلِّ وَاحِدَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ دَارٍ فَالْبَيْضَاءُ مَنَازِلُ لَنَا وَ لِشِيعَتِنَا وَ الصَّفْرَاءُ مَنَازِلُ لِإِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ قَالَتْ يَا أَبَتِ فَمَا كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أَرَى يَوْمَكَ وَ لَا أَبْقَى بَعْدَكَ قَالَ يَا ابْنَتِي لَقَدْ أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّكِ أَوَّلُ مَنْ تَلْحَقُنِي مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَالْوَيْلُ كُلُّهُ لِمَنْ ظَلَمَكِ وَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ لِمَنْ نَصَرَكِ قَالَ عَطَاءٌ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا ذَكَرَ هَذَا الْحَدِيثَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمانٍ أَلْحَقْنا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ ما أَلَتْناهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْ ءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِما كَسَبَ رَهِينٌ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: از حضرت علی بن ابی طالب روایت می کند که فرمود: «یک روز پیغمبر معظم اسلام نزد حضرت زهرای اطهر رفت و آن بانو را محزون یافت. به فاطمه فرمود: «ای دختر عزیز من! سبب غم و اندوه تو چیست؟» فاطمه گفت: «روز محشر و برهنگی مردم به خاطرم آمد.» رسول خدا فرمود: «آری آن روز، روز بسیار بزرگی است. ولی جبرئیل از طرف خدای رئوف به من خبر داد:

«وقتی در آن روز زمین شکافته شود، اول کسی که از زمین خارج می شود من هستم، بعد از من حضرت ابراهیم خلیل، بعد از او شوهر تو حضرت امیر. آنگاه خدای مهربان جبرئیل را با هفتاد هزار ملک نزد قبر تو خواهد فرستاد؛ بر قبر تو هفت قبه نور نصب خواهد شد؛ اسرافیل سه حله نور برای تو می آورد، کنار سر تو توقف می کند و صدا می زند: «ای دختر حضرت محمّد، بیا در صحرای محشر! تو در حالی که بدنت پوشیده است از قبر بیرون می آیی و از خوف آن روز در امان خواهی بود. اسرافیل آن حله ها را به تو می دهد و تو آنها را می پوشی. آنگاه ملکی که به آن زوقائیل می گویند، ناقه ای برای تو می آورد که مهار آن از مروارید است و کجاوه ای از طلا بر پشت آن نصب شده. تو بر آن ناقه سوار می شوی و زوقائیل در حالی که جلوی تو هفتاد هزار ملک قرار دارند و علم های تسبیح در دست دارند، مهار آن را خواهد کشید. هنگامی که حرکت می کنی، هفتاد هزار ملک به استقبال تو می آیند و از دیدن تو خوشحال می شوند. هر یک از آنان منقلی از نور بدون آتش در کف دارند که عود از آن ساطع می شود. هر یک از ایشان تاج مرصع از زبرجد بر سر دارند و در طرف راست تو قرار خواهند داشت.

پس از طی کردن مقداری از راه، حضرت مریم با هفتاد هزار حوریه به استقبال تو می آیند، بر تو سلام می کنند و در طرف چپ تو قرار خواهند گرفت. آنگاه مادرت حضرت خدیجه دختر خویلد که در میان زنان عالم اول کسی است که به خدا و رسول او ایمان آورده، با هفتاد هزار ملک که علم های تکبیر در دست دارند به استقبال تو می آیند. وقتی به محشر نزدیک

شدی، حضرت حوا با هفتاد هزار ملک و نیز آسیه زن فرعون، به استقبال تو خواهند آمد و با تو حرکت می کنند. هنگامی که وارد صحرای محشر می شوی، منادی از زیر عرش با ندایی که همه خلائق می شنوند می گوید: «چشمان خود را ببندید تا فاطمه صدیقه دختر حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله و زنان مطهره ای که با او هستند عبور کنند.» در آن روز غیر از حضرت ابراهیم و شوهرت حضرت علی بن ابی طالب، کسی به تو نظر نخواهد کرد. سپس حضرت آدم، حضرت حوا را صدا می کند و با مادرت حضرت خدیجه نزد تو می آیند.

آنگاه منبری از نور برای تو نصب می شود که هفت پایه دارد. در فاصله هر پایه تا پایه دیگر، صف هایی از ملائکه که علم هایی از نور در دست دارند ایستاده اند. حوریه ها در طرف چپ و راست منبر تو صف می کشند. از طرف چپ نزدیک ترین زنان به تو، حضرت حوا و آسیه خواهند بود. هنگامی که بر فراز منبر روی، جبرئیل از طرف خدای سبحان نزد تو می آید و می گوید: «ای فاطمه! حاجت خود را بخواه!» تو خواهی گفت: «پروردگارا! حسن و حسینم را به من نشان بده!» حسنین در حالی نزد تو می آیند که خون از رگ های گردن حسین فرو می ریزد. حسین می گوید: «بار خدایا! امروز حق مرا از آن افرادی که به من ظلم و ستم کردند بگیر.» در همان موقع است که دریای غضب حضرت پروردگار به جوش می آید و غضب خداست که ملائکه و جهنم نیز به خروش می آیند. جهنم نعره می زند، زبانه می کشد و به صحرای محشر می آید. آنگاه قاتلین حضرت حسین را به همراه فرزندان و فرزندان فرزندان آنان می رباید. آنها می گویند: «پروردگارا! ما که در موقع قتل حسین خلق نشده بودیم!» خدای قهار به زبانه آتش دستور می دهد: «آن عده از افرادی را که چشمشان کبود و صورتشان سیاه است بگیرید! موهای جلو سر ایشان را بگیرید و بکشید و با صورت در طبقات پایین جهنم بیفکنید! زیرا سختگیری ایشان بر دوستان امام حسین، از جنگیدن پدرانشان با خود امام حسین شدیدتر بوده است.»

آنگاه جبرئیل به تو می گوید: «حاجت خود را بخواه!» تو می گویی: «پروردگارا! من شیعیان خود را می خواهم.» خدای رئوف می فرماید که من گناه آنان را آمرزیدم. تو می گویی: «بار خدایا! من شیعیان خود و دوستان آنها را می خواهم.» خدای سبحان می فرماید: «برو هر کدام از آنان را که دست به دامن تو می شود وارد بهشت کن!» در آن روز همه مردم آرزو می کنند که کاش از شیعیان و دوستان فاطمه بودند! آنگاه تو با شیعیان، دوستان و فرزندان خود و شیعیان حضرت امیر علیه السّلام به حرکت در می آیید، در حالی که خوف و بیم آنان بر طرف شده و عورت هایشان پوشیده شده، سختی های قیامت بر آنها آسان می شود و از هول و هراس های قیامت به آسانی خواهند گذشت. در آن روز همه مردم دچار ترس می شوند، ولی ایشان نمی ترسند؛ همه مردم در آن روز تشنه اند، ولی آنها سیراب خواهند بود.

وقتی نزدیک در بهشت می رسی، دوازده هزار حوریه به استقبال تو می شتابند. این حوریه ها که قبل از تو از کسی استقبال نکرده اند، ظرف هایی از نور در دست دارند و بر ناقه هایی از نور سوارند که جهاز آنها از طلای زرد و یاقوت، مهار آنها از مروارید تر و رکاب آنها از زبرجد سبز است و در میان جهاز هر ناقه ای، بالش از سندس و استبرق بهشتی قرار دارد. وقتی وارد بهشت می شوی، تمام اهل بهشت مسرور و خوشحال می شوند و به یکدیگر بشارت می دهند. برای شیعیان تو خانه هایی از جواهر الوان بر فراز ستون هایی از نور نصب می کنند. آنها در حالی که مردم مشغول حساب هستند، از آن خانه ها غذا می خورند. شیعیان تو وقتی داخل آن شوند، همواره از نعمت های بهشتی برخوردار خواهند بود. همه پیامبران از حضرت آدم تا خاتم علیهم السّلام به زیارت تو می آیند. دو مروارید است که از یک رشته به وجود آمده اند؛ یکی از آنها سفید و دیگری

زرد رنـگ است. در هر یـک از آنهـا هفتـاد هزار قصـر و در هر قصـری هفتـاد هزار خانه قرار دارد. قصـرهای سـفید منزل ما و شیعیان ما و قصرهای زرد منزل ابراهیم و آل ابراهیم علیهم السّلام خواهد بود.»

فـاطمه اطهر گفت: «پـدر جـان! من نمی توانم مرگ تو را ببینم و بعـد از تو زنـده بمـانم.» پیغمبر اکرم فرمود: «جبرئیل از طرف خـدای رئوف به من خبر داده است که از اهل بیت من اولین کسـی که به من ملحق می شود، تو خواهی بود. وای بر آن کسـی که در حق تو ظلم کند! رستگاری از آن شخصی است که تو را یاری کند.»

عطاء گویـد: ابن عباس زمانی که این حـدیث را ذکر کرد این آیه را خوانـد که: «والـذین آمنوا و اتّبعتهم ذرّیتهم بایمان الحقنا بهم ذرّیتهم و ما التناهم من عملهم من شـئ کل امرء بما کسب رهین»، {کسانی که ایمان آورده انـد و فرزندانشان در ایمان از آنان پیروی کرده انـد. فرزنـدانشان را (در آخرت و بهشت) به آنها ملحق می سازیم و از عمل های آنان چیزی نمی کاهیم. هر انسانی در گرد عمل خویش است.}

**[ترجمه]

بیان

وَ ما أَلَتْناهُمْ أی و ما نقصناهم.

ص: ۲۲۷

۱- ۱. الطور: ۲۱. راجع المصدر ص ۱۷۱.

**[ترجمه]«و ما ألقيناهم» يعنى «ما نقضاهمم»، يعنى از آنان كم نمى گذاريم .

**[ترجمه]

باب ۹ أولادها و ذريتها و أحوالهم و فضلهم و أنهم من أولاد الرسول صلى الله عليه و آله حقيقه

الأخبار

«۱»

وَجَدْتُ فِی بَعْضِ كُتُبِ الْمَنَاقِبِ أَخْبَرَنَا عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ الْعَاصِمِیُّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَحْمَدَ الْبَیْهَقِیِّ عَنْ أَبِیهِ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْخُرَاسَانِیِّ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ أَبِی الْعَوَّامِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَرِیزِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ شَیْبَةَ بْنِ نَعَامَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَیْنِ عَنْ فَاطِمَةَ الْكُبْرَی قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كُلُّ بَنِی أُمٍّ یَنْتَمُونَ إِلَی عَصَبَتِهِمْ إِلَّا وُلْدَ فَاطِمَةَ فَإِنِّی أَنَا أَبُوهُمْ وَ عَصَبَتُهُمْ.

وَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ بُشْرَانَ الْعَدْلُ بِبَغْدَادَ عَنْ أَبِی عَمْرِو بْنِ السِّمَاكِ عَنْ حَنْبَلِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ صَالِحِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَهَ عَنْ یَحْیَی بْنِ یَعْمُرَ الْعَامِرِیِّ قَالَ: بَعَثَ إِلَیَّ الْحَجَّاجُ فَقَالَ یَا یَحْیَی أَنْتَ الَّذِی تَزْعُمُ أَنَّ وُلْدَ عَلِیٍّ مِنْ فَاطِمَةَ وُلْدُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْتُ لَهُ إِنَّ أَمَّنْتَنِی تَكَلَّمْتُ قَالَ فَأَنْتَ آمِنٌ قُلْتُ لَهُ نَعَمْ أَقْرَأُ عَلَیْكَ كِتَابَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ یَقُولُ وَ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ یَعْقُوبَ كُلًّا هَدَیْنا إِلَی أَنْ قَالَ وَ زَكَرِیَّا وَ یَحْیی وَ عِیسی وَ إِلْیاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِینَ (۱) وَ عِیسَی كَلِمَةُ اللَّهِ وَ رُوحُهُ أَلْقَاهَا إِلَی الْعَذْرَاءِ الْبَتُولِ وَ قَدْ نَسَبَهُ اللَّهُ تَعَالَی إِلَی إِبْرَاهِیمَ علیه السلام قَالَ مَا دَعَاكَ إِلَی نَشْرِ هَذَا وَ ذِكْرِهِ قُلْتُ مَا اسْتَوْجَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی أَهْلِ الْعِلْمِ فِی عِلْمِهِمْ لَتُبَیِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَ لا تَكْتُمُونَهُ الْآیَهَ(۲) قَالَ صَدَقْتَ وَ لَا تَعُودَنَ

۱- ۱. الأنعام: ۸۵.

۲- ۲. آل عمران: ۱۸۷.

لِذِكْرِ هَذَا وَ لَا نَشْرِهِ.

وَ جَاءَ الْحَدِيثُ مُرْسَلًا أَطْوَلَ مِنْ هَذَا عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ أَنَّهُ قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ الْحَجَّاجُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَخَشِيتُ فَقُمْتُ فَتَوَضَّأْتُ وَ أَوْصَيْتُ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَنَظَرْتُ فَإِذَا نَطْعٌ مَنْشُورٌ وَ السَّيْفُ مَسْلُولٌ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ فَقَالَ لَا تَخَفْ فَقَدْ آمَنْتُكَ اللَّيْلَةَ وَ غَداً إِلَى الظُّهْرِ وَ أَجْلَسَنِي عِنْدَهُ ثُمَّ أَشَارَ فَأُتِيَ بِرَجُلٍ مُقَيَّدٍ بِالْكُبُولِ وَ الْأَغْلَالِ فَوَضَعُوهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ إِنَّ هَذَا الشَّيْخَ يَقُولُ إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ كَانَا ابْنَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَيَأْتِينِي بِحُجَّةٍ مِنَ الْقُرْآنِ وَ إِلَّا لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَهُ.

فَقُلْتُ يَجِبُ أَنْ تَحِلَّ قَيْدَهُ فَإِنَّهُ إِذَا احْتَجَّ فَإِنَّهُ لَا مَحَالَةَ يَذْهَبُ وَ إِنْ لَمْ يَحْتَجَّ فَإِنَّ السَّيْفَ لَا يَقْطَعُ هَذَا الْحَدِيدَ فَحَلُّوا قُيُودَهُ وَ كُبُولَهُ فَنَظَرْتُ فَإِذَا هُوَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ فَحَزِنْتُ بِذَلِكَ وَ قُلْتُ كَيْفَ يَجِدُ حُجَّةً عَلَى ذَلِكَ مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ لَهُ الْحَجَّاجُ ائْتِنِي بِحُجَّةٍ مِنَ الْقُرْآنِ عَلَى مَا ادَّعَيْتَ وَ إِلَّا أَضْرِبْ عُنُقَكَ فَقَالَ لَهُ انْتَظِرْ فَسَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ انْتَظِرْ فَسَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ قَالَ وَ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ يَعْقُوبَ إِلَى قَوْلِهِ وَ كَذلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ثُمَّ سَكَتَ وَ قَالَ لِلْحَجَّاجِ اقْرَأْ مَا بَعْدَهُ فَقَرَأَ وَ زَكَرِيَّا وَ يَحْيى وَ عِيسى فَقَالَ سَعِيدٌ كَيْفَ يَلِيقُ هَاهُنَا عِيسَى قَالَ إِنَّهُ كَانَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ قَالَ إِنْ كَانَ عِيسَى مِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَبٌ بَلْ كَانَ ابْنَ ابْنَتِهِ فَنُسِبَ إِلَيْهِ مَعَ بُعْدِهِ فَالْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ أَوْلَى أَنْ يُنْسَبَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَعَ قُرْبِهِمَا مِنْهُ فَأَمَرَ لَهُ بِعَشَرَةِ آلَافِ دِينَارٍ وَ أَمَرَ بِأَنْ يَحْمِلُوهَا مَعَهُ إِلَى دَارِهِ وَ أَذِنَ لَهُ فِي الرُّجُوعِ قَالَ الشَّعْبِيُّ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ قُلْتُ فِي نَفْسِي قَدْ وَجَبَ عَلَيَّ أَنْ آتِيَ هَذَا الشَّيْخَ فَأَتَعَلَّمَ مِنْهُ مَعَانِيَ الْقُرْآنِ لِأَنِّي كُنْتُ أَظُنُّ أَنِّي أَعْرِفُهَا فَإِذَا أَنَا لَا أَعْرِفُهَا فَأَتَيْتُهُ فَإِذَا هُوَ فِي الْمَسْجِدِ وَ تِلْكَ الدَّنَانِيرُ بَيْنَ يَدَيْهِ يُفَرِّقُهَا عَشْراً عَشْراً وَ يَتَصَدَّقُ بِهَا ثُمَّ قَالَ هَذَا كُلُّهُ بِبَرَكَةِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لَئِنْ كُنَّا أَغْمَمْنَا وَاحِداً لَقَدْ أَفْرَحْنَا أَلْفاً وَ أَرْضَيْنَا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ صلى الله عليه وآله.

كِتَابُ الدَّلَائِلِ، لِمُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ الطَّبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَاضِي التَّنُوخِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ شَيْبَةَ بْنِ نَعَامَةَ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ فَاطِمَةَ الصُّغْرَى عَنْ فَاطِمَةَ الْكُبْرَى قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: لِكُلِّ نَبِيٍّ عَصَبَةٌ يَنْتَمُونَ إِلَيْهِ وَ إِنَّ فَاطِمَةَ عَصَبَتِيَ الَّتِي تَنْتَمِي إِلَيَ (۱).

**[ترجمه]در بعضی از کتب مناقب یافتم که پیغمبر صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: «فرزندان هر مادری به پدر و خویشاوندان پدری خود منسوب می شوند، غیر از فرزندان فاطمه که من پدر و خویشاوندان ایشانم.»

یحیی بن یعمر عامری می گوید: «حجاج بن یوسف مرا خواست و به من گفت: «ای یحیی! تو چنین عقیده داری که فرزندانی که فاطمه از علی دارد، فرزندان پیامبر اسلام هستند؟» گفتم: «اگر در امان باشم جواب تو را خواهم داد.» گفت که تو در امان هستی. گفتم: «آری، این آیه که می خوانم، این مطلب را ثابت می کند: «وَ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ يَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنا»تا آنجا که می فرماید: «وَ زَكَرِيَّا وَ يَحْيى وَ عِيسى وَ إِلْياسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ» - . انعام / ۸۴ و ۸۵ - ، {و به او اسحاق و یعقوب را بخشیدیم، و همه را به راه راست درآوردیم... و زکریّا و یحیی و عیسی و الیاس را که همه از شایستگان بودند.} در صورتی که عیسی روح اللّٰه است و خدا او را به حضرت مریم عطا کرد. با این حال خدای علیم، عیسی را به حضرت ابراهیم نسبت می دهد و او را از فرزندان ابراهیم به شمار می آورد.» حجاج گفت: «چه باعث شده که تو این موضوع را تبلیغ کنی؟» گفتم: خدا بر اهل علم واجب کرده که علم خود را نشر دهند، چنان که در قرآن مجید می فرماید: «لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَ لا تَكْتُمُونَهُ» - . آل عمران / ۱۸۷ - ، {حتماً باید آن را [به وضوح] برای مردم بیان نمایید و کتمانش مکنید.} حجاج گفت: «راست می گویی، ولی با این حال مبادا از این پس این موضوع را تکرار کنی و اشاعه دهی!»

این حدیث را عامر شعبی مفصل تر از این نقل کرده، چنان که می گوید: «یک شب حجاج مرا خواست. من وضو گرفتم، وصیت خود را کردم و نزد حجاج رفتم. وقتی نگاه کردم دیدم یک سفره چرمی گسترده و یک شمشیر برهنه مقابل حجاج است. من سلام کردم. او جواب داد و آنگاه به من گفت: «هراسان مباش، زیرا من تو را تا فردا ظهر امان داده ام.» پس از اینکه مرا نزد خود نشاند، دستور داد مردی را که درغل و زنجیر بود آوردند و او را در مقابل حجاج قرار دادند. حجاج گفت: «این پیرمرد می گوید: «حسن و حسین علیهما السّلام فرزندان پیغمبر خدایند. اگر برای این مدعایش دلیلی از قرآن نیاورد، گردن او را خواهم زد.» من گفتم: «پس باید این غل و زنجیر را از گردن وی باز کرد، زیرا او آزاد خواهد شد. اگر هم دلیلی از قرآن نیاورد و حکم به زدن گردن وی قرار گیرد که شمشیر این غل و زنجیر را قطع نمی کند.» هنگامی که غل و زنجیر را از گردنش باز کردند، دیدم که او سعید بن جبیر است. من که به شدت اندوهگین شده بودم با خود گفتم: «چگونه از قرآن دلیل خواهد آورد؟»

حجاج به وی گفت: «دلیل خود را از قرآن بیاور، والا گردن تو را خواهم زد.» سعید بن جبیر گفت: «قدری مهلتم بده.» وی ساعتی صبر کرد و گفت: «حجت و دلیل خود را بیاور!» سعید گفت: «قدری دیگر صبر کن.» او ساعتی صبر کرد و گفت: «حال دلیل و برهان خویش را بیاور!» سعید بن جبیر گفت: «اعوذ باللّٰه من الشیطان الرجیم. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ. وَ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ يَعْقُوبَ» تا آنجا که می فرماید: «وَ كَذلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ.» سعید پس از خواندن این آیه ساکت شد. حجاج به وی گفت: «ما بعد آیه را بخوان!» سعید پس از تلاوت این قسمت از آیه «وَ زَكَرِيَّا وَ يَحْيى وَ عِيسى» گفت: «ای حجاج! عیسی چه

نسبتی با حضرت ابراهیم دارد؟» حجاج پاسخ داد که عیسی از فرزندان ابراهیم محسوب می شود. سعید گفت: «عیسی که بدون پدر خلق شده و از نواده های دختری حضرت ابراهیم به شمار می رود، با اینکه فاصله بین عیسی و حضرت ابراهیم خیلی زیاد است، با این حال از فرزندان حضرت ابراهیم به حساب می آید. پس حضرت حسنین علیهما السّلام با اینکه با رسول خدا چندان فاصله ای ندارند، به طریق اولی فرزندان پیغمبر اکرم محسوب خواهند شد.» حجاج پس از این گفتگوها مبلغ ده هزار اشرفی به سعید بن جبیر جایزه داد و دستور داد تا او را به خانه اش بازگردانند.»

شعبی می گوید: من با خود گفتم که بر من واجب است نزد این مرد عالم، یعنی سعید بن جبیر بروم و معانی قرآن را از او بیاموزم، زیرا تا پیش از آن گمان می کردم که معانی قرآن را می دانم، ولی اکنون معلومم شد که نمی دانم. لذا وقتی به سراغ سعید بن جبیر رفتم، دیدم وی در میان مسجد نشسته و آن اشرفی ها را در مقابل خود ریخته و آنها را ده اشرفی ده اشرفی صدقه می دهد و می گوید: «اینها از برکت حسن و حسین علیهما السّلام است. اگر ما یک نفر (یعنی حجاج) را ناراحت کردیم، هزار نفر را با پرداخت این پول ها خوشحال کردیم و خدا و رسول را راضی گرداندیم.»

در کتاب دلائل الامامه از رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «فرزندان هر پیغمبری به خود او منسوبند. فاطمه فرزند من است که به من منسوب است.»

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] الْحُسَیْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْعَلَوِیُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ بَشَّارٍ مَعاً عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَزْوِینِیِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی حَمَّادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی الْوَشَّاءِ الْبَغْدَادِیِّ قَالَ: کُنْتُ بِخُرَاسَانَ مَعَ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی الرِّضَا علیهما السلام فِی مَجْلِسِهِ وَ زَیْدُ بْنُ مُوسَی حَاضِرٌ وَ قَدْ أَقْبَلَ عَلَی جَمَاعَهٍ فِی الْمَجْلِسِ یَفْتَخِرُ عَلَیْهِمْ وَ یَقُولُ نَحْنُ وَ نَحْنُ وَ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام مُقْبِلٌ عَلَی قَوْمٍ یُحَدِّثُهُمْ فَسَمِعَ مَقَالَهَ زَیْدٍ فَالْتَفَتَ إِلَیْهِ فَقَالَ یَا زَیْدُ أَ غَرَّکَ قَوْلُ بَقَّالِی الْکُوفَهِ إِنَّ فَاطِمَهَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّیَّتَهَا عَلَی النَّارِ وَ اللَّهِ مَا ذَلِکَ إِلَّا لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ وُلْدِ بَطْنِهَا خَاصَّهً فَأَمَّا أَنْ یَکُونَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ علیهما السلام یُطِیعُ اللَّهَ وَ یَصُومُ نَهَارَهُ وَ یَقُومُ لَیْلَهُ وَ تَعْصِیهِ أَنْتَ ثُمَّ تَجِیئَانِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ سَوَاءً لَأَنْتَ أَعَزُّ عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام کَانَ یَقُولُ لِمُحْسِنِنَا کِفْلَانِ مِنَ الْأَجْرِ وَ لِمُسِیئِنَا ضِعْفَانِ مِنَ الْعَذَابِ وَ قَالَ الْحَسَنُ الْوَشَّاءُ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَیَّ وَ قَالَ یَا حَسَنُ کَیْفَ تَقْرَءُونَ هَذِهِ الْآیَهَ قالَ یا نُوحُ إِنَّهُ لَیْسَ مِنْ أَهْلِکَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَیْرُ صالِحٍ (۲) فَقُلْتُ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَقْرَأُ إِنَّهُ عَمِلَ غَیْرَ صَالِحٍ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَقْرَأُ إِنَّهُ عَمَلٌ غَیْرُ صالِحٍ نَفَاهُ عَنْ أَبِیهِ فَقَالَ علیه السلام کَلَّا لَقَدْ کَانَ ابْنَهُ وَ لَکِنْ لَمَّا عَصَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَفَاهُ اللَّهُ عَنْ أَبِیهِ کَذَا مَنْ کَانَ مِنَّا لَمْ یُطِعِ اللَّهَ فَلَیْسَ مِنَّا وَ أَنْتَ إِذَا أَطَعْتَ اللَّهَ فَأَنْتَ مِنَّا أَهْلَ الْبَیْتِ.

۱- ۱. هکذا فی النسخه المطبوعه. و یحتمل أن یکون اللفظ هکذا: عصبتی الی تنتمی و قد مر الخبر عن المناقب تحت الرقم ۱ و فیه: کل بنی أم. فراجع.

۲- ۲. هود: ۴۶.

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] السنانى عن الأسدى عن صالح بن أحمد: مثله.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از حسن بن موسی نقل می کند که گفت: «یک بار در خراسان در مجلس حضرت رضا علیه السّلام حاضر بودم. زید بن موسی (برادر حضرت رضا) هم در آن مجلس حضور داشت. زید رو به گروهی از اهل مجلس کرد و گفت که ما چنین و چنانیم. وقتی حضرت رضا رو به آن گروه کرد و سخنان زید را شنید، به وی فرمود: «ای زید! آیا قول بقال های کوفه که می گویند فاطمه خویشتن را حفظ کرد و خدا فرزندان او را به آتش جهنم حرام کرد تو را مغرور کرده است! به خدا قسم که این مطلب جز برای حسن و حسین علیهما السّلام و فرزندانی که از رحم آن بانو متولد شده اند نخواهد بود. اگر حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام خدا را اطاعت کند، صائم النهار و قائم اللیل باشد و تو معصیت خدا را انجام دهی و فردای قیامت نزد خدا با او مساوی باشی در این صورت تو نزد خدا عزیزتر از او خواهی بود؟ در صورتی که حضرت علی بن الحسین علیه السّلام می فرماید: «اجر نیکوکاران ما خاندان دو برابر و عذاب گنهکاران ما نیز دو برابر خواهد بود.»

حسن می گوید: سپس حضرت رضا علیه السّلام رو به من کرد و فرمود: «ای حسن! این آیه را چگونه قرائت می کنی که خدا می فرماید: «قالَ يا نُوحُ إِنَّهُ لَيسَ مِنْ أَهْلِكَ، إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صالِحٍ.» - . هود / ۴۶ - {فرمود «ای نوح، او در حقیقت از کسان تو نیست، او [دارای] کرداری ناشایسته است.»} گفتم: «بعضی از مردم می خوانند «انه عمل غیر صالح» (به فتح عین و لام و کسر میم) و بعضی می خوانند: «انَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صالِحٍ» (به فتح عین و میم و دو پیش لام). بنا بر قرائت دوم، خدا پسر نوح را از پدرش ندانسته است. حضرت رضا فرمود: «ابدا این طور نیست، بلکه وی پسر حضرت نوح بود. ولی خدا را معصیت کرد خدای تعالی او را از پدرش ندانست. به همین ترتیب هر کسی از ما خاندان اطاعت خدا را نکند، از ما نخواهد بود.

تو نیز اگر خدا را اطاعت کنی، از ما اهل بیت خواهی بود.»

در عیون اخبار الرضا نیز همین روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۳»

مع، [معاني الأخبار] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام هَلْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِنَّ فَاطِمَةَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّيَّتَهَا عَلَى النَّارِ قَالَ نَعَمْ عَنَى بِذَلِكَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ زَيْنَبَ وَ أُمَّ كُلْثُومٍ عليهم السلام.

**[ترجمه]معانی الاخبار: همچنین از محمّد بن مروان روایت می کند که گفت: «از حضرت صادق پرسیدم که آیا رسول خدا صلی اللّه علیه و آله فرموده است که «فاطمه اطهر خویشتن را حفظ کرد و خدا ذریه او را به آتش جهنم حرام کرد؟» فرمود: «آری، ولی منظور از ذریه آن بانو در این حدیث: حسن، حسین زینب و ام کلثوم علیهم السّلام است.»

**[ترجمه]

«۴»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَهْزِيَارَ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ الْفُضَيْلِ (۱)

عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا مَعْنَى قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ فَاطِمَةَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّيَّتَهَا عَلَى النَّارِ فَقَالَ الْمُعْتَقُونَ مِنَ النَّارِ هُمْ وُلْدُ بَطْنِهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ زَيْنَبُ وَ أُمُّ كُلْثُومٍ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: از حماد بن عثمان روایت می کند که گفت: «به حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام گفتم: فدایت شوم! معنی اینکه پیغمبر خدا فرموده است «حضرت فاطمه اطهر خود را حفظ کرد و خدا ذریه وی را به آتش حرام کرد» چیست؟ فرمود: «آنان که از آتش رهایند، امام حسن و امام حسین و زینب و ام کلثوم خواهند بود.»

**[ترجمه]

«۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِيمِيِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله: إِنَّ فَاطِمَةَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّيَّتَهَا عَلَى النَّارِ.

مصباح الأنوار، عن أبی عبد الله علیه السلام عن النبی صلی الله علیه وآله.مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از حضرت رضا علیه السّلام روایت می کند که فرمود: پیامبر اسلام فرمود که «فاطمه خویشتن را حفظ کرد و خدا ذریه او را به آتش حرام کرد.»

مصباح الانوار نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] مَاجِيلَوَيْهِ وَ ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ وَ الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَاسِرٍ قَالَ: خَرَجَ زَيْدُ بْنُ مُوسَى أَخُو أَبِي الْحَسَنِ علیه السلامبِالْمَدِينَةِ وَ أَحْرَقَ وَ قَتَلَ وَ كَانَ يُسَمَّى زَيْدَ النَّارِ فَبَعَثَ إِلَيْهِ الْمَأْمُونُ فَأُسِرَ وَ حُمِلَ إِلَى الْمَأْمُونِ فَقَالَ الْمَأْمُونُ اذْهَبُوا بِهِ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ قَالَ يَاسِرٌ فَلَمَّا أُدْخِلَ إِلَيْهِ قَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ يَا زَيْدُ أَ غَرَّكَ قَوْلُ سَفِلَةِ أَهْلِ الْكُوفَةِ إِنَّ فَاطِمَةَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّيَّتَهَا عَلَى النَّارِ ذَاكَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ خَاصَّةً إِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّكَ تَعْصِي اللَّهَ وَ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ أَطَاعَ اللَّهَ وَ دَخَلَ الْجَنَّةَ فَأَنْتَ إِذاً أَكْرَمُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ اللَّهِ مَا يَنَالُ أَحَدٌ مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا بِطَاعَتِهِ وَ زَعَمْتَ أَنَّكَ تَنَالُهُ بِمَعْصِيَتِهِ فَبِئْسَ مَا زَعَمْتَ

۱- ۱. هذا هو الصحيح، راجع المصدر ص ۱۰۹، رجال النجاشیّ ص ۲۸۰ و فی المطبوعه محمّد بن القاسم بن المفضل.

فَقَالَ لَهُ زَيْدٌ أَنَا أَخُوكَ وَ ابْنُ أَبِيكَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ علیه السلام أَنْتَ أَخِي مَا أَطَعْتَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ نُوحاً علیه السلام قَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَ إِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَ أَنْتَ أَحْكَمُ الْحاكِمِينَ (۱) فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ يا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صالِحٍ فَأَخْرَجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَهْلِهِ بِمَعْصِيَتِهِ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: نیز از یاسر روایت می کند که گفت: «زید بن موسی بن جعفر علیه السّلام در مدینه خروج کرد، گروهی را آتش زد و گروهی را به قتل رساند. بدین لحاظ او را زید النار نامیدند. مأمون فرستاد تا او را گرفتند، اسیر کردند و نزد مأمون بردند. مأمون گفت وی را نزد امام رضا علیه السّلام ببرند. یاسر می گوید: «وقتی زید به حضور حضرت رضا آمد، امام به او فرمود: «ای زید! آیا قول مردمان پست کوفه که می گویند «فاطمه خود را حفظ کرد و خدا ذریه او را به آتش جهنم حرام کرد» تو را مغرور کرد! به خدا قسم که این مطلب جز برای حسن و حسین علیهما السّلام نخواهد بود. تو این طور گمان می کنی که اگر خدا را معصیت کنی داخل بهشت خواهی شد و موسی ابن جعفر هم که خدا را اطاعت می کند داخل بهشت می شود، اگر چنین باشد تو نزد خدا از آن بزرگوار عزیزتر باشی؟ به خدا قسم کسی از ما نزد خدا به مقامی نخواهد رسید، مگر به اطاعت کردن از پروردگار، ولی تو می گویی که اگر خدا را معصیت کنی، باز هم به این مقام خواهی رسید؟ بد سخنی می گویی.»

زید در جواب حضرت رضا گفت: «من هم برادر و پسر پدر تو هستم.» امام رضا فرمود: «آری، تو مادامی برادر من خواهی بود که خدا را اطاعت کنی.» حضرت نوح گفت: «رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَ إِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَ أَنْتَ أَحْكَمُ الْحاكِمِين» - . هود / ۴۵ - ، {پروردگارا! پسر من هم از اهل من محسوب می شود، وعده تو حق و تو بهترین حکم کنندگان خواهی بود.} خدای حکیم فرمود: {ای نوح! او از اهل تو نیست. او معصیت کار است.} خدا او را برای اینکه معصیت کرد از اهل نوح ندانست .

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب تَارِيخُ بَغْدَادَ وَ كِتَابُ السَّمْعَانِيِّ وَ أَرْبَعِينُ الْمُؤَذِّنِ وَ مَنَاقِبُ فَاطِمَةَ عَنِ ابْنِ شَاهِينَ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ حُذَيْفَةَ وَ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله: إِنَّ فَاطِمَةَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّيَّتَهَا عَلَى النَّارِ قَالَ ابْنُ مَنْدَهَ خَاصٌّ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ يُقَالُ أَيْ مَنْ وَلَدَتْهُ بِنَفْسِهَا وَ هُوَ الْمَرْوِيُّ عَنِ الرِّضَا علیه السلام وَ الْأَوْلَى كُلُّ مُؤْمِنٍ مِنْهُمْ.

**[ترجمه]مناقب: از گروهی از اهل تسنن، از ابن مسعود، از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «فاطمه خویشتن را حفظ کرد و خدا ذریه او را به آتش جهنم حرام کرد.» ابن منده می گوید: «این مطلب مخصوص حضرت حسنین علیهما السّلام است. گفته شده این مطلب مخصوص آن فرزندانی است که از رحم حضرت زهرا متولد شده اند. ولی حق این است که شامل حال فرزندان مؤمن آن بانو می شود.»

**[ترجمه]

«۸»

ج، [الإحتجاج] عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام يَا أَبَا الْجَارُودِ مَا يَقُولُونَ فِي الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ قُلْتُ يُنْكِرُونَ عَلَيْنَا أَنَّهُمَا ابْنَا رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ فَبِأَيِّ شَيْءٍ احْتَجَجْتُمْ عَلَيْهِمْ قُلْتُ بِقَوْلِ اللَّهِ فِي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ داوُدَ إِلَى قَوْلِهِ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ فَجَعَلَ عِيسَى مِنْ ذُرِّيَّهِ إِبْرَاهِيمَ وَ احْتَجَجْنَا عَلَيْهِمْ بِقَوْلِهِ تَعَالَى فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ (٢) قَالَ فَأَيَّ شَيْءٍ قَالُوا قَالَ قُلْتُ قَالُوا قَدْ يَكُونُ وَلَدُ الْبِنْتِ مِنَ الْوَلَدِ وَ لَا يَكُونُ مِنَ الصُّلْبِ قَالَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام وَ اللَّهِ يَا أَبَا الْجَارُودِ لَأُعْطِيَنَّكَهَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ آيَةً تُسَمِّي لِصُلْبِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَا يَرُدُّهَا إِلَّا كَافِرٌ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ أَيْنَ قَالَ حَيْثُ قَالَ اللَّهُ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ وَ أَخَواتُكُمْ إِلَى قَوْلِهِ وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ (٣) فَسَلْهُمْ يَا أَبَا الْجَارُودِ هَلْ يَحِلُّ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نِكَاحُ حَلِيلَتِهِمَا فَإِنْ قَالُوا نَعَمْ فَكَذَبُوا وَ اللَّهِ وَ إِنْ قَالُوا لَا فَهُمَا وَ اللَّهِ ابْنَا رَسُولِ اللَّهِ لِصُلْبِهِ وَ مَا حَرُمَتْ عَلَيْهِ إِلَّا لِلصُّلْبِ.

**[ترجمه]احتجاج: از ابوالجارود روایت می کند که گفت: حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام به من فرمود: «مردم درباره امام حسن و امام حسین چه می گویند؟» گفتم: «انکار می کنند که حسنین علیهما السّلام فرزندان پیامبر خدا باشند.» فرمود: «شما چه دلیلی برای آنان می آورید؟» گفتم: «این آیه قرآن را درباره عیسی بن مریم که می فرماید: «وَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ داوُدَ» تا آنجا که می فرماید: «كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ.» زیرا خدا در این آیه حضرت عیسی را از فرزندان حضرت ابراهیم قرار داده است. همچنین بر اساس این آیه که می فرماید: «فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ» - . آل عمران / ۶۱ - ، {بگو: «بیایید پسرانمان و پسرانتان، و زنانمان و زنانتان، و ما خویشان نزدیک و شما خویشان نزدیک خود را فرا خوانیم.} برایشان چنین استدلال می کنیم.» فرمود: «آنها چه می گویند؟» گفتم: «می گویند گاهی اتفاق می افتد که فرزند دختر فرزند است، ولی از صلب انسان نخواهد بود.»

راوی می گوید حضرت باقر علیه السّلام به من فرمود: «به خدا قسم من دلیلی از قرآن می آورم که فرزندان زهرا از صلب پیغمبر خدایند. این حجت را هیچ کس جز شخص کافر رد نخواهد کرد.» گفتم: «فدایت شوم! از کجای قرآن؟» فرمود: «این آیه که می فرماید: «حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ» تا آنجا که می فرماید: «وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ» - . نساء / ۲۲ - ، {[نکاح اینان] بر شما حرام شده است مادرانتان، و دخترانتان... و زنان پسرانتان که از پشت خودتان هستند.} ای ابوالجارود! از ایشان بپرس که آیا برای پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله حلال بود که با زنان حضرت حسنین ازدواج کند؟ اگر بگویند آری، معلوم است که دروغ می گویند و اگر بگویند نه، پس ثابت می شود که ایشان فرزندان پیامبرند و به همین دلیل زنان ایشان به رسول خدا حرام بودند.»

**[ترجمه]

بیان

أقول إطلاق الابن و الولد علیهم کثیر و قد مضی الأخبار المفصله

۱- ۱. هود: ۴۵.

۲- ۲. آل عمران: ۶۱.

۳- ۳. النساء: ۲۲.

فی باب احتجاج الرضا علیه السلام عند المأمون فی الإمامه و سیأتی فی اح ٠ تجاج موسی بن جعفر علیهما السلام مع خلفاء زمانه و لعل وجه الاحتجاج بالآیه الأخیره هو اتفاقهم علی دخول ولد البنت فی هذه الآیه و الأصل فی الإطلاق الحقیقه أو أنهم یستدلون بهذه الآیه علی حرمه حلیله ولد البنت و لا یتم إلا بکونه ولدا حقیقه للصلب و سیأتی تمام القول فی ذلک فی أبواب الخمس إن شاء الله.

**[ترجمه]مؤلف: اطلاق ابن و ولد بر آنان فراوان است و اخبار مفصّلی در باب احتجاج حضرت رضا علیه السّلام نزد مأمون در موضوع امامت گذشت و در احتجاج حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام با خلفای زمانش نیز می آید. و شاید وجه احتجاج به آیه اخیر این است که همه اتفاق دارند که فرزند دختر در این آیه داخل است و اصل در اطلاق حقیقت است یا اینکه اینان به این آیه استدلال می کنند بر حرمت حلیله فرزند دختر و این تمام نمی شود مگر اینکه او فرزند حقیقی باشد و به زودی تمام سخن در این موضوع خواهد آمد. انشاء الله.

**[ترجمه]

«۹»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ ظَرِیفِ بْنِ نَاصِحٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِیرٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی أَبُو جَعْفَرٍ یَا أَبَا الْجَارُودِ مَا یَقُولُونَ فِی الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قُلْتُ یُنْکِرُونَ عَلَیْنَا أَنَّهُمَا ابْنَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَبِأَیِّ شَیْ ءٍ احْتَجَجْتُمْ عَلَیْهِمْ قُلْتُ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی عِیسَی بْنِ مَرْیَمَ وَ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ داوُدَ وَ سُلَیْمانَ إِلَی قَوْلِهِ وَ کَذلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ وَ جَعَلَ عِیسَی مِنْ ذُرِّیَّهِ إِبْرَاهِیمَ قَالَ فَأَیَّ شَیْ ءٍ قَالُوا لَکُمْ قُلْتُ قَالُوا قَدْ یَکُونُ وَلَدُ الِابْنَهِ مِنَ الْوَلَدِ وَ لَا یَکُونُ مِنَ الصُّلْبِ قَالَ فَبِأَیِّ شَیْ ءٍ احْتَجَجْتُمْ عَلَیْهِمْ قَالَ قُلْتُ احْتَجَجْنَا عَلَیْهِمْ بِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکُمْ الْآیَهَ قَالَ فَأَیَّ شَیْ ءٍ قَالُوا لَکُمْ قُلْتُ قَالُوا قَدْ یَکُونُ فِی کَلَامِ الْعَرَبِ ابنی [ابْنَا] رَجُلٍ وَاحِدٍ فَیَقُولُ أَبْنَاؤُنَا وَ إِنَّمَا هُمَا ابن [ابْنَا] وَاحِدٍ قَالَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ اللَّهِ یَا أَبَا الْجَارُودِ لَأُعْطِیَنَّکَهَا مِنْ کِتَابِ اللَّهِ تُسَمِّی لِصُلْبِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا یَرُدُّهَا إِلَّا کَافِرٌ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ أَیْنَ قَالَ حَیْثُ قَالَ اللَّهُ حُرِّمَتْ عَلَیْکُمْ أُمَّهاتُکُمْ وَ بَناتُکُمْ إِلَی أَنْ یَنْتَهِیَ إِلَی قَوْلِهِ وَ حَلائِلُ أَبْنائِکُمُ الَّذِینَ مِنْ أَصْلابِکُمْ فَسَلْهُمْ یَا أَبَا الْجَارُودِ هَلْ حَلَّ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نِکَاحُ حَلِیلَتِهِمَا فَإِنْ قَالُوا نَعَمْ فَکَذَبُوا وَ اللَّهِ وَ فَجَرُوا وَ إِنْ قَالُوا لَا فَهُمَا وَ اللَّهِ ابْنَاهُ لِصُلْبِهِ وَ مَا حَرُمَتَا عَلَیْهِ إِلَّا لِلصُّلْبِ.

کا، [الکافی] العده عن البرقی عن الحسن بن ظریف عن عبد الصمد: مثله.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم قمی: از ابوالجارود روایت می کند که گفت: «حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام از من پرسید که این مردم درباره امام حسن و امام حسین علیهما السّلام چه می گویند؟ گفتم: «منکر می شوند که آنها فرزندان پیغمبر خدایند.» فرمود: «شما چه دلیلی برای این موضوع می آورید؟» گفتم: «این آیه که خدا درباره عیسی بن مریم می فرماید: «وَ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ داوُدَ وَ سُلَیْمانَ» تا آنجا که می فرماید: «وَ کَذلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ.» زیرا خدا حضرت عیسی را در این آیه از فرزندان حضرت ابراهیم معرفی کرده است.» حضرت باقر فرمود: «آنان چه می گویند؟» گفتم: «می گویند آری همین طور است که شما می گویید، ولی در عین حال آنها فرزند صلبی نیستند.» فرمود: «شما در جواب آنان چه می گویید؟» گفتم: «به

این آیه استدلال می کنیم که خدا می فرماید: «فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ.» فرمود: «آنان چه می گویند؟» گفتم: «می گویند که در کلام عرب، گاهی به دو نفر فرزند که از یک نفر هستند می گویند «فرزندان ما»، در صورتی که آنها فرزند یک نفرند.»

حضرت باقر به من فرمود: «به خدا قسم که من از قرآن دلیلی برای تو می آورم و ثابت می کنم که آنان فرزندان صلبی پیامبر خدایند و این دلیل را جز شخص کافر رد نخواهد کرد.» گفتم: «فدایت شوم! از کجای قرآن؟» فرمود: آنجا که می فرماید: «حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهاتُكُمْ وَ بَناتُكُمْ» تا آنجا که می فرماید: «وَ حَلائِلُ أَبْنائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ.» ای ابوالجارود! تو از ایشان بپرس که آیا برای رسول خدا حلال بود که با زنان حضرت حسنین علیهما السّلام ازدواج نماید یا نه؟ اگر بگویند آری که به خدا قسم که دروغ گفته اند و گناه کرده اند و اگر هم بگویند نه، پس ثابت می شود که حسنین فرزندان صلبی رسول خدایند و به همین علت است که زنان ایشان به پیغمبر خدا حرام بودند.»

کافی نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: وَلَدَتِ الْحَسَنَ علیه السلام وَ لَهَا اثْنَتَا عَشْرَةَ سَنَةً وَ أَوْلَادُهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْمُحَسِّنُ سَقَطَ وَ فِي مَعَارِفِ الْقُتَيْبِيِّ أَنَّ مُحَسِّناً فَسَدَ مِنْ زَخْمِ قُنْفُذٍ الْعَدَوِيِّ وَ زَيْنَبُ وَ أُمُّ كُلْثُومٍ.

ص: ۲۳۳

تَذْنِيبٌ : قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِی الْحَدِيدِ: فِی شَرْحِ قَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فِی بَعْضِ أَيَّامِ صِفِّينَ حِينَ رَأَى ابْنَهُ الْحَسَنَ عليه السلام يَتَسَرَّعُ إِلَى الْحَرْبِ أَمْلِكُوا عَنِّی هَذَا الْغُلَامَ لَا يَهُدَّنِی فَإِنِّی أَنْفَسُ بِهَذَيْنِ يَعْنِی الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَنِ الْمَوْتِ لِئَلَّا يَنْقَطِعَ بِهِمَا نَسْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله.

فَإِنْ قُلْتَ أَ يَجُوزُ أَنْ يُقَالَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ وُلْدِهِمَا أَبْنَاءُ رَسُولِ اللَّهِ وَ وُلْدُ رَسُولِ اللَّهِ وَ ذُرِّيَّةُ رَسُولِ اللَّهِ وَ نَسْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قُلْتُ نَعَمْ لِأَنَّ اللَّهَ سَمَّاهُمْ أَبْنَاءَهُ فِی قَوْلِهِ تَعَالَى نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ إِنَّمَا عَنَى الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ لَوْ أَوْصَى لِوُلْدِ فُلَانٍ بِمَالٍ دَخَلَ فِيهِ أَوْلَادُ الْبَنَاتِ وَ سَمَّى اللَّهُ تَعَالَى عِيسَى ذُرِّيَّةَ إِبْرَاهِيمَ وَ لَمْ يَخْتَلِفْ أَهْلُ اللُّغَهِ فِی أَنَّ وُلْدَ الْبَنَاتِ مِنْ نَسْلِ الرَّجُلِ.

فَإِنْ قُلْتَ فَمَا تَصْنَعُ بِقَوْلِهِ تَعَالَى ما كانَ مُحَمَّدٌ أَبا أَحَدٍ مِنْ رِجالِكُمْ (١) قُلْتُ أَسْأَلُكَ عَنْ أُبُوَّتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ بْنِ مَارِيَهَ فَكُلَّمَا تُجِيبُ بِهِ عَنْ ذَلِكَ فَهُوَ جَوَابِی عَنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ الْجَوَابُ الشَّامِلُ لِلْجَمِيعِ أَنَّهُ عَنَى زَيْدَ بْنَ الْحَارِثَهِ لِأَنَّ الْعَرَبَ كَانَتْ تَقُولُ زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَلَى عَادَتِهِمْ فِی تَبَنِّی الْعَبِيدِ فَأَبْطَلَ اللَّهُ تَعَالَى ذَلِكَ وَ نَهَى عَنْ سُنَّهِ الْجَاهِلِيَّهِ وَ قَالَ إِنَّ مُحَمَّداً لَيْسَ أَباً لِوَاحِدٍ مِنَ الرِّجَالِ الْبَالِغِينَ الْمَعْرُوفِينَ بَيْنَكُمْ وَ ذَلِكَ لَا يَنْفِی كَوْنَهُ أَباً لِأَطْفَالٍ لَمْ يُطْلَقْ عَلَيْهِمْ لَفْظَهُ الرِّجَالِ كَإِبْرَاهِيمَ وَ حَسَنٍ وَ حُسَيْنٍ عليهما السلام.

أَقُولُ ثُمَّ ذَكَرَ بَعْضَ الِاعْتِرَاضَاتِ وَ الْأَجْوِبَهِ الَّتِی لَيْسَ هَذَا الْبَابُ مَوْضِعَ ذِكْرِهَا.

١- ١. الأحزاب: ۴٠.

**[ترجمه]مناقب: حضرت فاطمه زهرا دوازده ساله بود که حضرت امام حسن را به دنیا آورد. فرزندان فاطمه اطهر عبارتند از: حسن، حسین، محسن. (ابن قتیبه در کتاب معارف می نویسد: «محسن از آن ضربتی که قنفذ به حضرت زهرا زد سقط شد»)، زینب و ام کلثوم.

تکمله: ابن ابی الحدید در شرح این خطبه می گوید: «وقتی حضرت امیر در جنگ صفین دید که امام حسن به سرعت به سوی جنگ می رود فرمود: «این پسر را در پشت سر من قرار دهید، زیرا من از مرگ این دو پسر، یعنی حسن و حسین مضایقه دارم. اگر آنها بمیرند نسل پیامبر خدا قطع خواهد شد.» اگر بپرسی که آیا جایز است به حضرت حسنین و فرزندان ایشان گفته شود فرزندان و ذریه و نسل پیغمبر خدا؟ من می گویم آری، زیرا منظور خدای علیم که در این آیه شریفه می فرماید: «نَدْعُ أَبْنٰاءَنٰا وَ أَبْنٰاءَكُمْ»، حضرت حسن و حضرت حسین است. (جواب دیگر اینکه:) اگر کسی وصیت کند که مالی را به فرزندان فلانی بدهید، فرزندان دختری او هم جزو فرزندان وی خواهند بود. دیگر اینکه خدا حضرت عیسی را از ذریه حضرت ابراهیم قرار داده است. دیگر اینکه اهل لغت عرب در اینکه فرزند دختری از نسل مرد به شمار می رود اختلافی ندارند .

اگر در جواب به این آیه استناد کنی که می فرماید: «ما كٰانَ مُحَمَّدٌ أَبٰا أَحَدٍ مِنْ رِجٰالِكُم» - . احزاب / ۴۰ - ، {حضرت محمّد پدر هیچ کدام از مردان شما نبود} من در جواب می گویم تو در اینکه پیغمبر خدا پدر ابراهیم بن ماریه است چه می گویی؟ هر جوابی که در این باره بدهی، من هم همان جواب را درباره حضرت حسنین خواهم گفت. جوابی که شامل همه اینها بشود این است که منظور از آیه مذکور، زید بن حارثه است. زیرا دأب عرب در زمان جاهلیت این بود که غلام زر خرید را برای خود پسر می دانستند، لذا به زید بن حارثه هم می گفتند: زید بن محمّد صلی اللّٰه علیه و آله و سلم. به همین دلیل بود که خدا این دأب را باطل کرد و فرمود: «حضرت محمّد پدر مردانی که بالغ و معروفند نیست.» این مطلب با اینکه آن بزرگوار پدر کودکانی از قبیل ابراهیم و حسنین باشد منافاتی ندارد.»

مؤلف: سپس ابن ابی الحدید برخی از اعتراضات و جواب هایی را آورده که این باب جای ذکر آنها نیست .

**[ترجمه]

باب ۱۰ أوقافها و صدقاتها صلوات الله علیها

الأخبار

«۱»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی مَرْيَمَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ صَدَقَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ صَدَقَهِ عَلِيٍّ علیه السلام فَقَالَ هِيَ لَنَا حَلَالٌ وَ قَالَ إِنَّ فَاطِمَهَ علیها السلام جَعَلَتْ صَدَقَتَهَا لِبَنِی هَاشِمٍ وَ بَنِی الْمُطَّلِبِ.

**[ترجمه]کافی: از ابو مریم روایت می کند که گفت: «از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام درباره صدقات رسول خدا و

حضرت امیر جویا شدم. آن حضرت فرمود: «صدقه های آنان به ما حلال است. حضرت فاطمه صدقه های خود را برای بنی هاشم و بنی مطلب قرار داد.»

**[ترجمه]

«۲»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام أَ لَا أُقْرِئُکَ وَصِیَّهَ فَاطِمَهَ قَالَ قُلْتُ بَلَی فَأَخْرَجَ حُقّاً أَوْ سَفَطاً فَأَخْرَجَ مِنْهُ کِتَاباً فَقَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ هَذَا مَا أَوْصَتْ بِهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَوْصَتْ بِحَوَائِطِهَا السَّبْعَهِ الْعَوَافِ وَ الدَّلَالِ وَ الْبُرْقَهِ وَ الْمَبِیتِ وَ الْحَسْنَی وَ الصَّافِیَهِ وَ مَا لِأُمِّ إِبْرَاهِیمَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَإِنْ مَضَی عَلِیٌّ فَإِلَی الْحَسَنِ فَإِنْ مَضَی الْحَسَنُ فَإِلَی الْحُسَیْنِ فَإِنْ مَضَی الْحُسَیْنُ فَإِلَی الْأَکْبَرِ مِنْ وُلْدِی شَهِدَ اللَّهُ عَلَی ذَلِکَ وَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ الزُّبَیْرُ بْنُ الْعَوَّامِ وَ کَتَبَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَیْدٍ: مِثْلَهُ وَ لَمْ یَذْکُرْ حُقّاً وَ لَا سَفَطاً وَ قَالَ إِلَی الْأَکْبَرِ مِنْ وُلْدِی دُونَ وُلْدِکَ.

**[ترجمه]کافی: همچنین به نقل از ابو بصیر روایت می کند که گفت: «حضرت امام محمّد باقر به من فرمود: «دوست داری که وصیت نامه حضرت فاطمه را برایت بخوانم؟» گفتم آری. آن بزرگوار کیسه ای در آورد و از داخل آن نامه ای بیرون آورد که نوشته بود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ.این وصیت نامه ای است که فاطمه دختر پیغمبر خدا به حضرت علی بن ابی طالب کرده است. بستان های هفتگانه ام که عبارتند از: عواف، دلال، برقه، مبیت، حسنی، صافیه و نیز آنچه که از ام ابراهیم است، موقعی که علی از دنیا رفت حسن متصدی آنها باشد، هر گاه حسن از دنیا رحلت کرد حسین متصدی باشد، هنگامی که حسین از این جهان رفت بزرگ ترین فرزندانم متولی آنها باشد. خدا و مقداد بن اسود و زبیر بن عوام بر این وصیت نامه شاهدند.این وصیت نامه را علی بن ابی طالب نوشت.»

کافی با سند دیگر همین روایت را آورده است. و واژه «حقّاً و سفطاً» را ذکر نکرده و نیز گفته است: «الی الاکبر من ولدی دون ولدک»، یعنی با اضافه کردن «دون ولدک.»

**[ترجمه]

«۳»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَ لَا أُقْرِئُکَ وَصِیَّهَ فَاطِمَهَ قُلْتُ بَلَی قَالَ فَأَخْرَجَ إِلَیَّ صَحِیفَهً هَذَا مَا عَهِدَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی أَمْوَالِهَا إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَإِنْ مَاتَ فَإِلَی الْحَسَنِ فَإِنْ مَاتَ فَإِلَی الْحُسَیْنِ فَإِنْ مَاتَ فَإِلَی الْأَکْبَرِ مِنْ وُلْدِی دُونَ وُلْدِکَ الدَّلَالُ وَ الْعَوَافُ وَ الْمَبِیتُ وَ الْبُرْقَهُ وَ الْحَسْنَی وَ الصَّافِیَهُ وَ مَا لِأُمِّ إِبْرَاهِیمَ

شَهِدَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى ذَلِكَ وَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ.

**[ترجمه]کافی: به نقل از ابو بصیر روایت می کند که گفت: «حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام به من فرمود: «آیا میل داری وصیت نامه فاطمه زهرا را برای تو بخوانم؟» گفتم آری. آن بزرگوار نامه ای درآورد که در آن نوشته شده بود: «این عهدی است که فاطمه دختر حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله درباره اموال خود با حضرت علی بن ابی طالب کرده است. هر گاه علی از دنیا برود، حسن متصدی باشد. موقعی که حسن از دنیا رحلت کند، حسین متولی باشد. وقتی حسین از دنیا برود، بزرگ ترین فرزندان من متصدی آنها باشد، نه فرزندان تو. دلال، عواف، مبیت، برقه، حسنی، صافیه و آنچه که برای ما در ابراهیم بوده است. خدا و مقداد بن اسود و زبیر بن عوام را بر این گواه می گیرد.»

**[ترجمه]

«۴»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی يَحْيَى الْمُزَنِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْمَبِيتُ هُوَ الَّذِی كَاتَبَ عَلَيْهِ سَلْمَانُ فَأَفَاءَهُ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ فَهُوَ فِی صَدَقَتِهَا.

**[ترجمه]کافی: همچنین به نقل از حضرت صادق روایت می کند که فرمود: «مبیت همان است که سلمان بر آن مکاتبه کرد و خدا آن را به رسولش بازگرداند و آن جزو صدقات حضرت زهرا بود.»

**[ترجمه]

«۵»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الثَّانِی علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْحِيطَانِ السَّبْعَةِ الَّتِی كَانَتْ مِيرَاثَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِفَاطِمَةَ علیها السلام فَقَالَ إِنَّمَا كَانَتْ وَقْفاً فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله يَأْخُذُ إِلَيْهِ مِنْهَا مَا يُنْفِقُ عَلَى أَضْيَافِهِ وَ التَّابِعَةُ تَلْزَمُهُ فِيهَا فَلَمَّا قُبِضَ جَاءَ الْعَبَّاسُ يُخَاصِمُ فَاطِمَةَ فِيهَا فَشَهِدَ عَلِيٌّ وَ غَيْرُهُ أَنَّهَا وَقْفٌ عَلَى فَاطِمَةَ علیها السلام وَ هِيَ الدَّلَالُ وَ الْعَوَافُ وَ الْحَسْنَى وَ الصَّافِيَةُ وَ مَا لِأُمِّ إِبْرَاهِيمَ وَ الْمَبِيتُ وَ الْبُرْقَةُ.

ص: ۲۳۶

**[ترجمه]کافی: نیز از احمد بن محمّد روایت کرده که گفت: «درباره بستان های هفتگانه ای که میراث پیغمبر خدا بودند و به حضرت زهرا رسیدند پرسیدم. فرمود: «آنها وقف بودند و رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله برای مخارج مهمانان خود از آنها استفاده می کرد. و نیز آنچه که بر پیامبر صلی الله علیه و آله لازم می آمد در همین ها بر پیامبر صلی الله علیه و آله لازم می آمد. هنگامی که پیامبر خدا رحلت کرد، عباس آمد و درباره آنها با حضرت زهرا بگومگو کرد. حضرت علی و دیگران شهادت دادند که آنها برای حضرت فاطمه وقف شده اند. و آنها دلال و عواف و حسنی و صافیه و آنچه که برای ما در ابراهیم بوده و مبیت و برقه است.»

**[ترجمه]

أبواب تاريخ الإمامين الهمامين قرتی عين رسول الثقلين الحسن و الحسين سيدی شباب أهل الجنه أجمعين صلوات الله عليهما أبد الآبدين و لعنه الله على أعدائهما فی كل حين

باب ۱۱ ولادتهما و أسمائهما و عللها و نقش خواتيمهما صلوات الله عليهما

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: وُلِدَ الْحُسَيْنُ علیه السلام عَامَ الْخَنْدَقِ بِالْمَدِينَهِ يَوْمَ الْخَمِيسِ أَوْ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ لِخَمْسٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ أَرْبَعٍ مِنَ الْهِجْرَهِ بَعْدَ أَخِيهِ بِعَشَرَهِ أَشْهُرٍ وَ عِشْرِينَ يَوْماً وَ اسْمُهُ الْحُسَيْنُ وَ فِی التَّوْرَاهِ شَبِيرٌ وَ فِی الْإِنْجِيلِ طاب وَ كُنْيَتُهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَ الْخَاصُّ أَبُو عَلِيٍّ وَ أَلْقَابُهُ الشَّهِيدُ السَّعِيدُ وَ السِّبْطُ الثَّانِی وَ الْإِمَامُ الثَّالِثُ.

**[ترجمه]مناقب: امام حسین علیه السّلام در سال جنگ خندق، روز پنجشنبه یا سه شنبه پنجم ماه شعبان، سنه چهارم هجری، ده ماه و بیست روز بعد از ولادت امام حسن در مدینه طیبه متولد شد. نام آن بزرگوار (به عربی) حسین، در تورات شبیر و در انجیل طاب است.کنیه آن حضرت ابو عبداللَّه و ابو علی است. لقب های آن بزرگوار شهید سعید، سبط ثانی و امام ثالث است.»

**[ترجمه]

«۲»

كشف، [كشف الغمه] قَالَ كَمَالُ الدِّينِ بْنُ طَلْحَهَ: كُنْيَهُ الْحُسَيْنِ علیه السلام أَبُو عَبْدِ اللَّهِ لَا غَيْرُ وَ أَمَّا أَلْقَابُهُ فَكَثِيرَهٌ الرَّشِيدُ وَ الطَّيِّبُ وَ الْوَفِیُّ وَ السَّيِّدُ وَ الزَّكِیُّ وَ الْمُبَارَكُ وَ التَّابِعُ لِمَرْضَاهِ اللَّهِ وَ السِّبْطُ وَ أَشْهَرُهَا الزَّكِیُّ وَ لَكِنَّ أَعْلَاهَا رُتْبَهً مَا لَقَّبَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی قَوْلِهِ عَنْهُ وَ عَنْ أَخِيهِ إِنَّهُمَا سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَيَكُونُ السَّيِّدُ أَشْرَفَهَا وَ كَذَلِكَ السِّبْطُ فَإِنَّهُ صَحَّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

وَ قَالَ ابْنُ الْخَشَّابِ: يُكَنَّى بِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ لَقَبُهُ الرَّشِيدُ وَ الطَّيِّبُ وَ الْوَفِيُّ وَ السَّيِّدُ وَ الْمُبَارَكُ وَ التَّابِعُ لِمَرْضَاهِ اللَّهِ وَ الدَّلِيلُ عَلَی ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ السِّبْطُ.

ص: ۲۳۷

**[ترجمه]کشف الغمه: به نقل از کمال الدین بن طلحه گوید: «کنیه امام حسین فقط ابو عبداللَّه است، ولی لقب های آن حضرت فراوانند بدین شرح: رشید، طیب، وفی، سید، زکی، مبارک، تابع رضایت خدا و سبط که مشهورترین آنها زکی است. ولی عالی تر از همه همان لقبی است که جد بزرگوارش برای آن حضرت و امام حسن تعیین کرد و فرمود: «آنها بزرگ جوانان اهل بهشت هستند.» بنابراین کلمه سید و سبط، والاترین لقب های آن حضرت است، زیرا در حدیث صحیح از پیغمبر خدا وارد شده که فرمود: «حسین یکی از سبط ها است.» ابن خشّاب گوید: او کنیه اش ابوعبدالله است. لقب آن خباب: رشید، طیّب، وفّی، سیّد، مبارک، تابع لمرضاه الله، الدلیل علی ذات الله عزّوجل و سبط است.

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] لی، [الأمالی] للصدوق أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَطَّانُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ السُّکَّرِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ الضَّبِّیِّ عَنْ حَرْبِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْ فَاطِمَةُ الْحَسَنَ علیهما السلام قَالَتْ لِعَلِیٍّ علیه السلام سَمِّهِ فَقَالَ مَا کُنْتُ لِأَسْبِقَ بِاسْمِهِ رَسُولَ اللَّهِ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَأُخْرِجَ إِلَیْهِ فِی خِرْقَةٍ صَفْرَاءَ فَقَالَ أَ لَمْ أَنْهَکُمْ أَنْ تَلُفُّوهُ فِی خِرْقَةٍ صَفْرَاءَ ثُمَّ رَمَی بِهَا وَ أَخَذَ خِرْقَةً بَیْضَاءَ فَلَفَّهُ فِیهَا ثُمَّ قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السلام هَلْ سَمَّیْتَهُ فَقَالَ مَا کُنْتُ لِأَسْبِقَکَ بِاسْمِهِ فَقَالَ صلی الله علیه و آله وَ مَا کُنْتُ لِأَسْبِقَ بِاسْمِهِ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ فَأَوْحَی اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی إِلَی جَبْرَئِیلَ أَنَّهُ قَدْ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ ابْنٌ فَاهْبِطْ فَأَقْرِئْهُ السَّلَامَ وَ هَنِّئْهُ وَ قُلْ لَهُ إِنَّ عَلِیّاً مِنْکَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی فَسَمِّهِ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَهَنَّأَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَأْمُرُکَ أَنْ تُسَمِّیَهُ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ قَالَ وَ مَا کَانَ اسْمُهُ قَالَ شَبَّرَ قَالَ لِسَانِی عَرَبِیٌّ قَالَ سَمِّهِ الْحَسَنَ فَسَمَّاهُ الْحَسَنَ فَلَمَّا وُلِدَ الْحُسَیْنُ علیه السلام أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی جَبْرَئِیلَ علیه السلام أَنَّهُ قَدْ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ ابْنٌ فَاهْبِطْ إِلَیْهِ فَهَنِّئْهُ وَ قُلْ لَهُ إِنَّ عَلِیّاً مِنْکَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی فَسَمِّهِ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ قَالَ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَهَنَّأَهُ مِنَ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی ثُمَّ قَالَ إِنَّ عَلِیّاً مِنْکَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی فَسَمِّهِ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ قَالَ وَ مَا اسْمُهُ قَالَ شَبِیرٌ قَالَ لِسَانِی عَرَبِیٌّ قَالَ سَمِّهِ الْحُسَیْنَ فَسَمَّاهُ الْحُسَیْنَ.

**[ترجمه]علل الشرائع و امالی صدوق: به نقل از حضرت امام زین العابدین علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «وقتی فاطمه اطهر حضرت امام حسن علیه السّلام را به دنیا آورد، به حضرت امیر گفت: «نامی برای این نوزاد انتخاب کن.» امیرالمؤمنین فرمود که من در نامگذاری وی بر پیغمبر خدا سبقت نخواهم گرفت. هنگامی که پیامبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله و سلم آمد، آن مولود مسعود را در حالی به حضور آن حضرت آوردند که پارچه زردی دور آن حضرت پیچیده بودند. پیامبر خدا فرمود: «مگر نگفتم پارچه زرد دور او نپیچید؟» آنگاه آن بزرگوار پارچه را باز کرده و به دور انداخت و پارچه سفیدی را دور او پیچید. سپس به حضرت امیر فرمود: «آیا برای این کودک نامی برگزیده اید؟» گفت: «در نامگذاری وی بر تو سبقت نخواهم گرفت.» رسول اعظم فرمود: «من هم در این باره بر خدای خود سبقت نمی گیرم.»

خدای علیم به جبرئیل وحی کرد: «برای حضرت محمّد نوزادی متولد شده. به زمین هبوط کن و پس از اینکه سلام مرا بر آن حضرت رساندی و تبریک گفتی، به وی بگو چون علی بن ابی طالب از برای تو نظیر هارون است برای موسی، لذا نام پسر

هارون را برای این پسر برگزین.» جبرئیل پس از نزول به زمین و تهنیت به رسول خدا به آن حضرت گفت: «خدای سبحان تو را مأمور کرده که این کودک را همنام پسر هارون قرار دهی.» پیغمبر خدا فرمود: «نام پسر هارون چه بود؟» گفت شبر. فرمود: «زبان من عربی است.» گفت: «پس نام او را حسن بگذار.»

هنگامی که حسین متولد شد، خدای رئوف به جبرئیل وحی کرد: «پسری برای حضرت محمّد متولد شده است. به زمین هبوط کن و پس از اینکه به آن حضرت تهنیت گفتی، بگو چون علی بن ابی طالب علیه السّلام برای تو نظیر هارون است برای موسی، لذا نام پسر هارون را برای این پس برگزین.» جبرئیل پس از هبوط به زمین و تبریک گفتن به رسول خدا، به آن حضرت گفت: «علی برای تو نظیر موسی است برای هارون. پس این نوزاد را با پسر هارون همنام کن.» رسول اعظم فرمود: «نام او چه بود؟» گفت شبیر. فرمود: «زبان من عربی است.» گفت: «پس نام وی را حسین بگذار.»

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی شَبَّرُ كَبَقَّمٍ و شَبِّيرٌ كَقَمِّيرٍ و مُشَبِّرٌ كَمُحَدِّثٍ أبناء هارون علیه السلام قيل و بأسمائهم سمى النبى صلی الله علیه و آله الْحَسَنَ و الْحُسَيْنَ و الْمُحَسِّنَ.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «شبّر» مانند «بُقّم» و «شبیر» مانند «قمّیر» و «مشبّر» مانند «محدّث»، فرزندان هارون علیه السّلام هستند گفته شده، و به نام های اینان، پیامبر صلی الله علیه و آله حسن و حسین و محسِّن را نامیده است .

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَةِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهم السلام عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ: قَالَتْ قَبِلْتُ (۱) جَدَّتَكَ فَاطِمَةَ علیها السلام بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَلَمَّا وُلِدَ الْحَسَنُ علیه السلام جَاءَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ يَا أَسْمَاءُ هَاتِي ابْنِي فَدَفَعْتُهُ إِلَيْهِ فِي

ص: ۲۳۸

۱- ۱. يقال: قبل المرأه- كعلم- قباله، كانت قابله و هى المرأه التى تأخذ الولد عند الولاده.

خِرْقَهٍ صَفْرَاءَ فَرَمَى بِهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ قَالَ يَا أَسْمَاءُ أَ لَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ أَنْ لَا تَلُفُّوا الْمَوْلُودَ فِي خِرْقَهٍ صَفْرَاءَ فَلَفَفْتُهُ فِي خِرْقَهٍ بَيْضَاءَ وَ دَفَعْتُهُ إِلَيْهِ فَأَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى وَ أَقَامَ فِي الْيُسْرَى ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام بِأَيِّ شَيْ ءٍ سَمَّيْتَ ابْنِي قَالَ مَا كُنْتُ أَسْبِقُكَ بِاسْمِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أُسَمِّيَهُ حَرْباً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ لَا أَسْبِقُ أَنَا بِاسْمِهِ رَبِّي ثُمَّ هَبَطَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ عَلِيٌّ مِنْكَ بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَ لَا نَبِيَّ بَعْدَكَ سَمِّ ابْنَكَ هَذَا بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ مَا اسْمُ ابْنِ هَارُونَ قَالَ شَبَّرُ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لِسَانِي عَرَبِيٌّ قَالَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام سَمِّهِ الْحَسَنَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَسَمَّاهُ الْحَسَنَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ سَابِعِهِ عَقَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله عَنْهُ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ وَ أَعْطَى الْقَابِلَهَ فَخِذاً وَ دِينَاراً وَ حَلَقَ رَأْسَهُ وَ تَصَدَّقَ بِوَزْنِ الشَّعْرِ وَرِقاً وَ طَلَى رَأْسَهُ بِالْخَلُوقِ ثُمَّ قَالَ يَا أَسْمَاءُ الدَّمُ فِعْلُ الْجَاهِلِيَّهِ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ حَوْلٍ وُلِدَ الْحُسَيْنُ عليه السلام وَ جَاءَنِي النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فَقَالَ يَا أَسْمَاءُ هَلُمِّي ابْنِي فَدَفَعْتُهُ إِلَيْهِ فِي خِرْقَهٍ بَيْضَاءَ فَأَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى وَ أَقَامَ فِي الْيُسْرَى وَ وَضَعَهُ فِي حَجْرِهِ فَبَكَى فَقَالَتْ أَسْمَاءُ قُلْتُ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي مِمَّ بُكَاؤُكَ قَالَ عَلَى ابْنِي هَذَا قُلْتُ إِنَّهُ وُلِدَ السَّاعَهَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ تَقْتُلُهُ الْفِئَهُ الْبَاغِيَهُ مِنْ بَعْدِي لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي ثُمَّ قَالَ يَا أَسْمَاءُ لَا تُخْبِرِي فَاطِمَهَ بِهَذَا فَإِنَّهَا قَرِيبَهُ عَهْدٍ بِوِلَادَتِهِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ عليه السلام أَيَّ شَيْ ءٍ سَمَّيْتَ ابْنِي قَالَ مَا كُنْتُ لِأَسْبِقَكَ بِاسْمِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ قَدْ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أُسَمِّيَهُ حَرْباً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ لَا أَسْبِقُ بِاسْمِهِ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ هَبَطَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَكَ عَلِيٌّ مِنْكَ كَهَارُونَ مِنْ مُوسَى سَمِّ ابْنَكَ هَذَا بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ مَا اسْمُ ابْنِ هَارُونَ قَالَ شَبِيرٌ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لِسَانِي عَرَبِيٌّ قَالَ جَبْرَئِيلُ سَمِّهِ الْحُسَيْنَ فَسَمَّاهُ الْحُسَيْنَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ سَابِعِهِ عَقَّ عَنْهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ

وَ أَعْطَى الْقَابِلَهَ فَخِذاً وَ دِينَاراً ثُمَّ حَلَقَ رَأْسَهُ وَ تَصَدَّقَ بِوَزْنِ الشَّعْرِ وَرِقاً وَ طَلَى رَأْسَهُ بِالْخَلُوقِ فَقَالَ يَا أَسْمَاءُ الدَّمُ فِعْلُ الْجَاهِلِيَّهِ.

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عن الرضا عن آبائه عليهم السلام: مثله قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الواعظ فى شرف النبى صلى الله عليه و آله و السمعانى فى فضائل الصحابه و جماعه من أصحابنا فى كتبهم عن هانئ بن هانئ عن أمير المؤمنين عليه السلام و عن على بن الحسين عليهم السلام و عن أسماء بنت عميس: و ذكر نحوه

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: به نقل از حضرت على بن الحسين، از اسماء بنت عميس روايت مى كند كه گفت: «هنگام ولادت حضرت حسنين من قابله جده ات فاطمه زهرا بودم. موقعى كه حضرت حسن متولد شد رسول خدا صلى اللّٰه عليه و آله آمد و فرمود: «اى اسماء فرزندم را بياور!» من آن نوزاد عزيز را در حالى كه يک پارچه زرد به دور او پيچيده بودم به حضور پيغمبر خدا بردم. رسول اكرم آن پارچه را به دور انداخت و فرمود: «مگر به شما نگفتم نوزاد را در ميان پارچه زرد نپيچيد!» من آن حضرت را در ميان پارچه اى سفيد پيچيدم و به حضور آن بزرگوار بردم. پيامبر اكرم اذان به گوش راست و اقامه به گوش چپ حسن گفت. آنگاه به حضرت امير فرمود: «نام اين فرزند مرا چه گذاشته ايد؟» على گفت: «يا رسول اللّٰه! من در نامگذارى او بر تو سبقت نمى گيرم.» حضرت رسول فرمود: «من هم در اين كار بر خداى خودم سبقت نخواهم گرفت.»

سپس جبرئيل نازل شد و گفت: «يا محمّد! خداى تعالى به تو سلام مى رساند و مى فرمايد: «چون على براى تو نظير هارون است براى موسى و پيغمبرى هم بعد از تو نخواهد بود، لذا اين پسرت را با پسر هارون همنام كن!» پيامبر خدا فرمود: «نام پسر هارون چه بود؟» گفت شبر. فرمود: «زبان من عربى است.» گفت: «پس نام او را حسن بگذار.» رسول اعظم اسلام هم او را حسن ناميد. هنگامى كه روز هفتم ولادت امام حسن فرا رسيد، پيغمبر خدا صلى اللّٰه عليه و آله دو قوچ ابلق براى او عقيقه كرد. آنگاه يک ران آنها را به همراه يک اشرفى به قابله امام حسن عطا كرد. سپس سر مبارك او را تراشيد و به وزن موى سرش نقره صدقه داد و سر آن نوزاد را با خلوق (كه يک نوع عطر است) معطر كرد و فرمود: «اى اسماء! خون كار مردمان زمان جاهليت بود.»

اسماء مى گويد: «بعد از يک سال حضرت حسين عليه السّلام متولد شد. اين بار نيز حضرت رسول آمد و فرمود: «اى اسماء! فرزند مرا بياور.» من امام حسين را در حالى كه در ميان يک پارچه سفيد پيچيده بودم به پيغمبر اعظم تقديم كردم. رسول اكرم به گوش راست امام حسين اذان و به گوش چپش اقامه گفت. آنگاه حسين عليه السّلام را در كنار خود نشاند و گريان شد. من پرسيدم: «پدر و مادرم به فدايت! براى چه گريان شدى؟» فرمود: «به خاطر اين پسرم به گريه افتادم.» گفتم: «اما اين مولود همين حالا متولد شده است.» فرمود: «وى را گروهى ستمگر خواهند كشت. خدا شفاعت مرا نصيب آنان نكند.» سپس فرمود: «اى اسماء! اين موضوع را به فاطمه مگو، زيرا فاطمه تازه اين كودك را به دنيا آورده است.» آنگاه حضرت محمّد به حضرت امير فرمود: «نام اين فرزند را چه گذاشته ايد؟» گفت: «يا رسول اللّٰه! من در نامگذارى او بر تو سبقت نخواهم گرفت، اگر چه دوست دارم نام وى را حرب بگذارم.» پيامبر خدا فرمود: «من هم در نامگذارى وى بر پروردگارم سبقت نخواهم گرفت.»

پس از اين گفتگوها جبرئيل نازل شد و گفت: «يا محمّد! خداى مهربان به تو سلام مى رساند و مى گويد چون على عليه السّلام براى تو نظير هارون است براى حضرت موسى، لذا اين پسر خود را با پسر هارون همنام كن.

پیغمبر خدا فرمود: «نام پسر هارون چه بود؟» گفت: شبیر. رسول خدا فرمود: «زبان من عربی است.» جبرئیل گفت: «پس نام او را حسین بگذار.» لذا پیامبر اعظم اسلام نام آن حضرت را حسین گذاشت. هنگامی که روز هفتم ولادت حسین علیه السّلام فرا رسید، پیغمبر خدا دو قوچ ابلق را برای او عقیقه کرد، یک ران گوسفند و یک دینار طلا ـ به قابله داد و سر آن بزرگوار را تراشید. آنگاه به وزن موی سرش نقره صدقه داد، سر آن حضرت را با عطر معطر کرد و فرمود: «ای اسماء! کار زمان جاهلیت بوده است.»

در کتاب صحیفه الرضا علیه السّلام و کتاب مناقب ابن شهر آشوب مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

بیان

الملحه بیاض یخالطه سواد و الخلوق طیب معروف مرکب یتخذ من الزعفران و غیره من أنواع الطیب و تغلب علیه الحمره و الصفره.

**[ترجمه]«ملحه» سفیدی است که با سیاهی آمیخته شده باشد. «خلوق» عطر معروفی است که از زعفران و غیر آن از انواع طیب گرفته می شود و سرخی و زردی بر آن غالب است.

**[ترجمه]

«۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام: أَنَّهُ سُمِّیَ حَسَناً یَوْمَ السَّابِعِ وَ اشْتُقَّ مِنِ اسْمِ الْحَسَنِ حُسَیْناً وَ ذَکَرَ أَنَّهُ لَمْ یَکُنْ بَیْنَهُمَا إِلَّا الْحَمْلُ.

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عنه علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: از حضرت امام حسن علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «روز هفتم نام او را حسن نهادند و نام حسین از نام حسن گرفته شد. فاصله ولادت آنها نیز بیشتر از یک مدت حمل نبود.» در کتاب صحیفه الرضا علیه السّلام نیز مانند این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۶»

ن (۱)،

[عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله أَذَّنَ فِي أُذُنِ الْحُسَيْنِ بِالصَّلَاةِ يَوْمَ وُلِدَ.

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عنه عليه السلام: مثله.

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: به نقل از حضرت على بن الحسين عليه السّلام روايت مى كند كه فرمود: «پيغمبر اكرم صلى اللّه عليه و آله همان روزى كه امام حسين متولد شد، به گوش آن حضرت اذان گفت.»

صحيفه الرضا عليه السّلام همين روايت را آورده است.

**[ترجمه]

«۷»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ: إِنَّ فَاطِمَةَ عليها السلام عَقَّتْ عَنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ أَعْطَتِ الْقَابِلَةَ رِجْلَ شَاةٍ وَ دِينَاراً.

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عنه عليه السلام: مثله.

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: نيز به نقل از حضرت على بن الحسين عليهما السّلام روايت مى كند كه فرمود: «حضرت فاطمه زهرا براى حضرت حسنين عليهما السّلام يک گوسفند عقيقه كرد و يک ران گوسفند را با يک دينار طلا به قابله داد.»

در صحيفه الرضا عليه السّلام نيز همين روايت آمده است.

**[ترجمه]

«۸»

مع، [معاني الأخبار] ع، [علل الشرائع] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ الضَّبِّيِّ عَنْ عَبَّادِ بْنِ كَثِيرٍ وَ أَبِي بَكْرٍ الْهُذَلِيِّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَمَّا حَمَلَتْ فَاطِمَةُ بِالْحَسَنِ فَوَلَدَتْ وَ قَدْ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَمَرَهُمْ أَنْ يَلُفُّوهُ فِي خِرْقَةٍ بَيْضَاءَ فَلَفُّوهُ فِي صَفْرَاءَ وَ قَالَتْ فَاطِمَةُ يَا عَلِيُّ سَمِّهِ فَقَالَ مَا كُنْتُ لِأَسْبِقَ بِاسْمِهِ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَجَاءَ النَّبِيُّ فَأَخَذَهُ وَ قَبَّلَهُ وَ أَدْخَلَ لِسَانَهُ فِي فِيهِ فَجَعَلَ الْحَسَنُ عليه السلام يَمَصُّهُ

ص: ۲۴۰

۱- ۱. في النسخه المطبوعه ب و هو سهو ظاهر، راجع عيون أخبار الرضا عليه السلام ج ۲ ص ۴۳.

ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَ لَمْ أَتَقَدَّمْ إِلَيْكُمْ أَنْ لَا تَلُفُّوهُ فِي خِرْقَةٍ صَفْرَاءَ فَدَعَا صلی الله علیه و آله بِخِرْقَةٍ بَيْضَاءَ فَلَفَّهُ فِيهَا وَ رَمَى بِالصَّفْرَاءِ وَ أَذَّنَ فِي أُذُنِهِ الْيُمْنَى وَ أَقَامَ فِي الْيُسْرَى ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السلام مَا سَمَّيْتَهُ قَالَ مَا كُنْتُ لِأَسْبِقَكَ بِاسْمِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا كُنْتُ لِأَسْبِقَ رَبِّي بِاسْمِهِ (۱)

قَالَ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ ذِكْرُهُ إِلَى جَبْرَئِيلَ علیه السلام أَنَّهُ قَدْ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ ابْنٌ فَاهْبِطْ إِلَيْهِ فَأَقْرِئْهُ السَّلَامَ وَ هَنِّئْهُ مِنِّي وَ مِنْكَ وَ قُلْ لَهُ إِنَّ عَلِيّاً مِنْكَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى فَسَمِّهِ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ عَلَى النَّبِيِّ وَ هَنَّأَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَأْمُرُكَ أَنْ تُسَمِّيَهُ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ (۲)

قَالَ وَ مَا كَانَ اسْمُهُ قَالَ شَبَّرَ قَالَ لِسَانِي عَرَبِيٌّ قَالَ سَمِّهِ الْحَسَنَ فَسَمَّاهُ الْحَسَنَ فَلَمَّا وُلِدَ الْحُسَيْنُ جَاءَ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله فَفَعَلَ بِهِ كَمَا فَعَلَ بِالْحَسَنِ علیه السلام وَ هَبَطَ جَبْرَئِيلُ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَكَ إِنَّ عَلِيّاً علیه السلام مِنْكَ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى فَسَمِّهِ بِاسْمِ ابْنِ هَارُونَ قَالَ وَ مَا كَانَ اسْمُهُ قَالَ شَبِيراً قَالَ لِسَانِي عَرَبِيٌّ قَالَ فَسَمِّهِ الْحُسَيْنَ فَسَمَّاهُ الْحُسَيْنَ.

**[ترجمه]علل الشرائع و معانی الاخبار: به نقل از جابر روایت می کنند که گفت: «حضرت زهرای اطهر امام حسن را حامله شد و او را به دنیا آورد. رسول اکرم دستور داده بود که نوزاد را در میان پارچه سفید ببندند، ولی آنان وی را در میان پارچه زرد بستند. آنگاه فاطمه اطهر به حضرت امیر گفت: «برای این نوزاد نامی انتخاب کن.» حضرت امیر فرمود: «من در نامگذاری او از رسول خدا سبقت نخواهم گرفت.» سپس پیغمبر اعظم اسلام آمد، حسن را گرفت، بوسید و زبان خود را در دهان وی نهاد. حضرت حسن زبان پیامبر خدا را می مکید. آنگاه پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله به آنان فرمود: «مگر من قبلا به شما نگفتم که او را در میان پارچه زرد نپیچید!» پس آن حضرت پارچه سفیدی خواست. وقتی آوردند، امام حسن را در میان آن پارچه پیچید و پارچه زرد را به دور انداخت و بعد از آنکه درگوش راست او اذان و در گوش چپ آن حضرت اقامه گفت، به حضرت امیر فرمود: «نام این نوزاد را چه گذاشته اید؟» گفت: «من در نامگذاری وی بر شما سبقت نخواهم گرفت.» رسول اعظم فرمود: «من هم بر پروردگار خود سبقت نمی گیرم.»

سپس خدای رئوف به جبرئیل وحی کرد: «پسری برای حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله متولد شده. به سوی آن حضرت برو و بعد از آنکه از طرف من و خودت سلام و تبریک به آن بزرگوار گفتی، و به آن حضرت بگو چون علی بن ابی طالب علیه السّلام از برای تو نظیر هارون است برای حضرت موسی، لذا این نوزاد را با پسر هارون همنام کن!» جبرئیل علیه السّلام به سوی حضرت رسول هبوط کرد و پس از آنکه تبریک و تهنیت خودش و خدا را به پیامبر اکرم اسلام رساند، به حضرت رسول گفت: «خدا تو را مأمور کرده که این مولود مسعود را با پسر هارون همنام کنی.» فرمود: «نام پسر هارون چه بود؟» گفت شبر. فرمود: «زبان من عربی است!» گفت: «پس نام وی را حسن بگذار.» از این رو آن بزرگوار حسن نامیده شد.

هنگامی که حضرت حسین متولد شد، حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم نزد آنها آمد و همان اعمالی را که برای امام حسن انجام داده بود، برای امام حسین نیز انجام داد. آنگاه جبرئیل بر آن حضرت نازل شد و گفت: خدای رئوف به تو سلام می رساند و می فرماید: «چون علی برای تو نظیر هارون است برای حضرت موسی، لذا این نوزاد را با پسر هارون همنام کن.» فرمود: «زبان من عربی است.» گفت: «پس نام وی را حسین بگذار.» لذا رسول اعظم صلی اللّه علیه و آله او را حسین نام

گذاشت.

**[ترجمه]

«۹»

ع، [علل الشرائع] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ وَكِيعٍ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّی سَمَّیْتُ ابْنَیَّ هَذَیْنِ بِاسْمِ ابْنَیْ هَارُونَ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِیراً.

**[ترجمه]علل الشرائع: به نقل از سالم روایت می کند که گفت: «پیغمبر معظم اسلام فرمود که من این دو فرزندم را با دو فرزند هارون که شبر و شبیر نام داشتند همنام کردم.»

**[ترجمه]

«۱۰»

ع، [علل الشرائع] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الضَّبِّیِّ عَنْ حَرْبِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: یَا فَاطِمَهُ اسْمُ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ فِی ابْنَیْ هَارُونَ شَبَّرَ وَ شَبِیرٍ لِکَرَامَتِهِمَا عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

**[ترجمه]علل الشرائع: نیز به نقل از پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله نقل می کند که فرمود: «ای فاطمه! نام حسن و حسین در ردیف نام دو فرزند هارون است که شبر و شبیر نام داشتند، زیرا ایشان نزد خدا گرامی هستند.»

**[ترجمه]

«۱۱»

مع، [معانی الأخبار] ع، [علل الشرائع] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَلَوِیُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ صَالِحٍ التَّمِیمِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِیسَی عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام قَالَ: أَهْدَی جَبْرَئِیلُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اسْمَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ وَ خِرْقَهَ حَرِیرٍ مِنْ ثِیَابِ

۱- ۱. و(۲) ما جعلناه بین العلامتین ساقط من النسخ المطبوعه راجع علل الشرائع ج ۱ ص ۱۳۱، معانی الأخبار ص ۵۷.

۲- ۱. و(۲) ما جعلناه بین العلامتین ساقط من النسخ المطبوعه راجع علل الشرائع ج ۱ ص ۱۳۱، معانی الأخبار ص ۵۷.

الْجَنَّهِ وَ اشْتَقَّ اسْمَ الْحُسَيْنِ مِنِ اسْمِ الْحَسَنِ.

**[ترجمه]معانی الاخبار: به نقل از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «جبرئیل نام حسن را با یک پارچه حریر از بهشت برای پیغمبر اکرم اسلام هدیه آورد. نام حسین هم از نام حسن گرفته شده است.»

**[ترجمه]

«۱۲»

مع، [معانی الأخبار] ع، [علل الشرائع] الْحَسَنُ الْعَلَوِيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عِيسَى عَنْ يُوسُفَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ عِكْرِمَهَ قَالَ: لَمَّا وَلَدَتْ فَاطِمَهُ الْحَسَنَ جَاءَتْ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله علیه و آله فَسَمَّاهُ حَسَناً فَلَمَّا وَلَدَتِ الْحُسَيْنَ جَاءَتْ بِهِ إِلَيْهِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا فَسَمَّاهُ حُسَيْناً.

**[ترجمه]معانی الاخبار: همچنین به نقل از عکرمه نقل می کند: «موقعی که فاطمه اطهر حضرت امام حسن را به دنیا آورد، آن نوزاد را نزد پیامبر اعظم اسلام آورد و آن حضرت نام وی را حسن گذاشت. پس از ولادت امام حسین نیز او را به حضور رسول خدا صلی اللّه علیه و آله آورد و گفت: «یا رسول اللّه! این نوزاد نیکوتر از آن یک است.» پس پیغمبر خدا او را حسین نامید .

**[ترجمه]

«۱۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْعُقْبَهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ الْحَسَنِ علیه السلامالْعِزَّهُ لِلَّهِ وَ كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ الْخَبَرَ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا و امالی صدوق: به نقل از حضرت امام رضا علیه السّلام روایت می کنند که فرمود: «نقش انگشتر امام حسن علیه السّلام «العزه للّه» و نقش انگشتر امام حسین علیه السّلام «إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ» بود.» الی آخر حدیث.

**[ترجمه]

«۱۴»

د، [العدد القویه] رُوِيَ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ زَوْجَهِ الْعَبَّاسِ أَنَّهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ عُضْواً مِنْ أَعْضَائِكَ فِي حَجْرِي فَقَالَ صلى الله علیه و آله تَلِدُ فَاطِمَهُ غُلَاماً فتكفليه [فَتَكْفُلِينَهُ] فَوَضَعَتْ فَاطِمَهُ الْحَسَنَ فَدَفَعَهُ إِلَيْهَا النَّبِيُّ صلى الله علیه وآله فَرَضَعَتْهُ بِلَبَنِ قُثَمِ بْنِ الْعَبَّاسِ.

**[ترجمه]العدد اقویه: از زوجه عباس که او را ام الفضل می گفتند نقل می کند که به رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله گفت: «در عالم خواب دیدم که گویا عضوی از اعضای تو در کنار من قرار گرفته است.» رسول اکرم فرمود: «تعبیرش این است که فاطمه اطهر پسری می آورد و تو متکفل امور وی خواهی شد.» پس ازآنکه حضرت زهرا امام حسن را به دنیا آورد، پیغمبر اعظم اسلام امام حسن را به ام الفضل سپرد و او نیز امام حسن را با شیر قُثَم ابن عباس تغذیه کرد.

**[ترجمه]

«۱۵»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی وَ أَبِی إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَقْبَلَ جِیرَانُ أُمِّ أَیْمَنَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّ أَیْمَنَ لَمْ تَنَم الْبَارِحَهَ مِنَ الْبُکَاءِ لَمْ تَزَلْ تَبْکِی حَتَّی أَصْبَحَتْ قَالَ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ إِلَی أُمِّ أَیْمَنَ فَجَاءَتْهُ فَقَالَ لَهَا یَا أُمَّ أَیْمَنَ لَا أَبْکَی اللَّهُ عَیْنَیْکِ إِنَّ جِیرَانَکِ أَتَوْنِی وَ أَخْبَرُونِی أَنَّکِ لَمْ تَزَلِ اللَّیْلَ تَبْکِینَ أَجْمَعَ فَلَا أَبْکَی اللَّهُ عَیْنَکِ مَا الَّذِی أَبْکَاکِ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَیْتُ رُؤْیَا عَظِیمَهً شَدِیدَهً فَلَمْ أَزَلْ أَبْکِی اللَّیْلَ أَجْمَعَ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقُصِّیهَا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ أَعْلَمُ فَقَالَتْ تَعْظُمُ عَلَیَّ أَنْ أَتَکَلَّمَ بِهَا فَقَالَ لَهَا إِنَّ الرُّؤْیَا لَیْسَتْ عَلَی مَا تَرَی فَقُصِّیهَا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ رَأَیْتُ فِی لَیْلَتِی هَذِهِ کَأَنَّ بَعْضَ أَعْضَائِکَ مُلْقًی فِی بَیْتِی فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله نَامَتْ عَیْنُکِ یَا أُمَّ أَیْمَنَ تَلِدُ فَاطِمَهُ الْحُسَیْنَ فَتُرَبِّینَهُ وَ تَلْبَیْنَهُ (۱) فَیَکُونُ بَعْضُ أَعْضَائِی فِی بَیْتِکِ

ص: ۲۴۲

۱- ۱. أی تسقینه اللبن.

فَلَمَّا وَلَدَتْ فَاطِمَةُ الْحُسَيْنَ عليه السلام فَكَانَ يَوْمُ السَّابِعِ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَحُلِقَ رَأْسُهُ وَ تُصُدِّقَ بِوَزْنِ شَعْرِهِ فِضَّةٌ وَ عُقَّ عَنْهُ ثُمَّ هَيَّأَتْهُ أُمُّ أَيْمَنَ وَ لَفَّتْهُ فِي بُرْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ أَقْبَلَتْ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ مَرْحَباً بِالْحَامِلِ وَ الْمَحْمُولِ يَا أُمَّ أَيْمَنَ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَاكِ.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الصادق عليه السلام و ابن عباس: مثله أخرجه القيروانى فى التعبير و صاحب فضائل الصحابه.

**[ترجمه]امالی صدوق: به نقل از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «همسایگان ام ایمن به حضور پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم آمدند و گفتند: «یا رسول اللّه! ام ایمن شب گذشته از شدت گریه خواب نرفت. او تا خود صبح بی وقفه گریه کرد.» پیغمبر اعظم صلی اللّه علیه و آله به سراغ ام ایمن فرستاد و وقتی که وی به حضور پیامبر اکرم مشرف شد، آن حضرت به او فرمود: «خدا چشم تو را گریان نکند، برای چه می گریستی؟» گفت: «یا رسول اللّه! دیشب خواب بسیار وحشتناکی دیدم و به همین خاطر تا صبح اشک ریختم.» فرمود: «خواب خود را برای رسول خدا شرح بده، چرا که خدا و رسول خدا داناترند.» گفت: «یا رسول اللّه! برای من تلخ و ناگوار است که خواب خود را بازگو کنم.» فرمود: «تعبیر خواب تو آن طور که گمان می کنی نیست. برای رسول خدا بگو که چه در خواب دیدی.»

ام ایمن گفت: «خواب دیدم که گویی یکی از اعضای بدن تو در خانه من افتاده است.» فرمود: «ای ام ایمن، چشم تو به خواب برود! فاطمه، حسین را به دنیا خواهد آورد و تو عهده دار شیر دادن و پرورش او خواهی شد. بدین تعبیر یکی از اعضای بدن من در خانه تو خواهد بود.»

پس ازآنکه حضرت زهرا امام حسین را به دنیا آورد و روز هفتم آن حضرت فرا رسید، پیغمبر اکرم دستور داد تا سر مبارک امام حسین را تراشیدند و به وزن موی سرش نقره صدقه دادند و برای آن بزرگوار عقیقه یعنی گوسفند قربانی کردند. سپس ام ایمن امام حسین را آماده کرد، او را در میان پارچه برد رسول خدا پیچید و به حضور آن حضرت آورد. پیامبر خدا به ام ایمن فرمود: «مرحبا به حامل و محمول! ای ام ایمن! این تعبیر همان خوابی است که دیدی!»

کتاب مناقب ابن شهر آشوب نیز همین روایت را آورده، برخی دیگر هم همین روایت را آورده اند.

**[ترجمه]

«۱۶»

لی، [الأمالی] للصدوق أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ الضَّبِّيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ صَفِيَّهَ بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَتْ: لَمَّا سَقَطَ الْحُسَيْنُ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ وَ كُنْتُ وَلِيَتُهَا عليها السلام قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَا عَمَّهِ هَلُمِّي إِلَيَّ ابْنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَمْ نُنَظِّفْهُ بَعْدُ فَقَالَ يَا عَمَّهِ أَنْتِ تُنَظِّفِينَهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَدْ نَظَّفَهُ وَ طَهَّرَهُ.

**[ترجمه]امالی صدوق: نیز به نقل از صفیه دختر عبدالمطب نقل می کند که گفت: «پس از آنکه حضرت زهرا امام حسین

را به دنیا آورد و من عهده دار پرستاری از حضرت زهرا بودم، پیامبر خدا به من فرمود: «ای عمه! فرزندم را نزد من بیاور.» پاسخ دادم که هنوز او را نظیف نکرده ام. فرمود: «تو می خواهی حسین را نظیف کنی؟ در صورتی که خدای رئوف او را نظیف و مطهر کرده است.»

**[ترجمه]

«۱۷»

لی، [الأمالی] للصدوق بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَتْ: لَمَّا سَقَطَ الْحُسَيْنُ علیه السلام مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ فَدَفَعْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَوَضَعَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله لِسَانَهُ فِي فِيهِ وَ أَقْبَلَ الْحُسَيْنُ عَلَى لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَمَصُّهُ قَالَتْ فَمَا كُنْتُ أَحْسَبُ رَسُولَ اللَّهِ يَغْذُوهُ إِلَّا لَبَناً أَوْ عَسَلًا قَالَتْ فَبَالَ الْحُسَيْنُ علیه السلام فَقَبَّلَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَيَّ وَ هُوَ يَبْكِي وَ يَقُولُ لَعَنَ اللَّهُ قَوْماً هُمْ قَاتِلُوكَ يَا بُنَيَّ يَقُولُهَا ثَلَاثاً قَالَتْ فَقُلْتُ فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي وَ مَنْ يَقْتُلُهُ قَالَ بَقِيَّةُ(۱)

الْفِئَةِ الْبَاغِيَةِ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ.

**[ترجمه]امالی صدوق: همچنین از صفیه دختر عبدالمطب روایت می کند که گفت: «هنگامی که فاطمه اطهر حسین علیه السّلام را به دنیا آورد و من آن حضرت را نزد پیغمبر اکرم بردم، آن بزرگوار زبان مبارك خود را در دهان امام حسین قرار داد و امام حسین زبان مقدس آن حضرت را می مکید.»

ام ایمن می گوید: «من گمان نمی کردم که رسول خدا غیر از شیر یا عسل چیز دیگری به حسین بدهد. در این بین حسین علیه السّلام ادرار کرد، پیامبر خدا بین چشمان مبارك امام حسین را بوسید و او را به من داد. آن حضرت در حالی که می گریست سه مرتبه فرمود: «ای فرزند عزیزم! خدا قاتل های تو را لعنت کند.» گفتم: «پدر و مادرم به فدایت! چه کسی حسین را خواهد کشت؟» فرمود: «فرقه ستمکار بنی امیه لعنهم اللّه.»

**[ترجمه]

«۱۸»

لی، [الأمالی] للصدوق الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَبَّاحٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شُعَيْبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ لَمَّا وُلِدَ أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ جَبْرَئِيلَ أَنْ يَهْبِطَ فِي أَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَيُهَنِّئَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مِنْ جَبْرَئِيلَ

۱- ۱. کذا فی النسخ و المصدر ص ۱۳۶ و الظاهر:« تقتله».

قَالَ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ فَمَرَّ عَلَى جَزِيرَةٍ فِي الْبَحْرِ فِيهَا مَلَكٌ يُقَالُ لَهُ فُطْرُسُ كَانَ مِنَ الْحَمَلَةِ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي شَيْ‌ءٍ فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ فَكَسَرَ جَنَاحَهُ وَ أَلْقَاهُ فِي تِلْكَ الْجَزِيرَةِ فَعَبَدَ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِيهَا سَبْعَمِائَةِ عَامٍ حَتَّى وُلِدَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالَ الْمَلَكُ لِجَبْرَئِيلَ يَا جَبْرَئِيلُ أَيْنَ تُرِيدُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْعَمَ عَلَى مُحَمَّدٍ بِنِعْمَةٍ فَبُعِثْتُ أُهَنِّئُهُ مِنَ اللَّهِ وَ مِنِّي فَقَالَ يَا جَبْرَئِيلُ احْمِلْنِي مَعَكَ لَعَلَّ مُحَمَّداً صلى الله عليه و آله يَدْعُو لِي قَالَ فَحَمَلَهُ قَالَ فَلَمَّا دَخَلَ جَبْرَئِيلُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله هَنَّأَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مِنْهُ وَ أَخْبَرَهُ بِحَالِ فُطْرُسَ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قُلْ لَهُ تَمَسَّحْ بِهَذَا الْمَوْلُودِ وَ عُدْ إِلَى مَكَانِكَ قَالَ فَتَمَسَّحَ فُطْرُسُ بِالْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ ارْتَفَعَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا إِنَّ أُمَّتَكَ سَتَقْتُلُهُ وَ لَهُ عَلَيَّ مُكَافَاةٌ أَلَّا يَزُورَهُ زَائِرٌ إِلَّا أَبْلَغْتُهُ عَنْهُ وَ لَا يُسَلِّمَ عَلَيْهِ مُسَلِّمٌ إِلَّا أَبْلَغْتُهُ سَلَامَهُ وَ لَا يُصَلِّي عَلَيْهِ مُصَلٍّ إِلَّا أَبْلَغْتُهُ صَلَاتَهُ ثُمَّ ارْتَفَعَ.

مل، [كامل الزيارات] محمد بن جعفر الرزاز عن ابن أبي الخطاب عن موسى بن سعدان عن عبد الله بن القاسم عن إبراهيم بن شعيب: مثله أقول قد مضى بتغيير ما في باب أخذ ميثاقهم من الملائكه

**[ترجمه]امالی صدوق: به نقل از ابراهیم بن شعیب نقل می کند که گفت: «از صادق آل محمّد صلی اللّه علیه و آله شنیدم می فرمود: «وقتی حضرت حسین بن علی علیه السّلام متولد شد، خدای حکیم به جبرئیل دستور داد که با هزار ملک به زمین هبوط کند و از طرف خدا و خودش، به حضرت رسول اعظم اسلام تهنیت و تبریک بگوید. هنگامی که جبرئیل به طرف زمین آمد، گذارش به جزیره ای در میان جزیره های دریا افتاد. در آن جزیره ملکی بود که وی را فطرس می گفتند و از ملائکه حاملین عرش به شمار می رفت. خدای حکیم او را به دنبال امری فرستاده بود، اما وی در انجام آن کار سستی کرده بود. خدای توانا نیز پرهای او را شکسته و وی را در آن جزیره انداخته بود. فطرس هفتصد سال بود که در آن جزیره خدا را می پرستید، تا اینکه امام حسین علیه السّلام متولد شد. آن ملک از جبرئیل پرسید کجا می روی؟ گفت: «خدای رحمان و رحیم نعمتی به حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم عطا کرده و من مأمور شده ام که از طرف خدا و خودم به آن بزرگوار تهنیت بگویم.»

فطروس گفت: «ای جبرئیل! مرا نیز به همراه خود ببر، شاید حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله در حق من دعایی کند!» جبرئیل هم او را با خود برد. هنگامی که جبرئیل به حضور پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله مشرف شد، از طرف خدا و خودش به پیامبر اعظم تبریک گفت و داستان فطرس را بازگو کرد. رسول اکرم فرمود: «به فطرس بگو بدن خود را به این مولود مسعود بمال تا به سوی مکان خود باز گردی.» فطرس پس از اینکه بدن خود را به بدن حضرت حسین علیه السّلام سایید، به پرواز درآمد و گفت: «یا رسول اللّه! امت تو به زودی حسین تو را می کشند. حسین علیه السّلام به گردن من حق دارد، پس هر کس که آن بزرگوار را زیارت کند من زیارت وی را به عرض آن حضرت می رسانم، هر کسی که به آن حضرت سلام کند، من سلامش را به آن بزرگوار می رسانم و هر کسی که درود بر آن حضرت بفرستد، من درود او را به امام حسین می رسانم.» آنگاه فطرس به پرواز در آمد و به سوی بالا رفت.»

کامل الزیارات همین روایت را آورده است.

مؤلف: با تغییر اندکی همین روایت در باب «گرفتن میثاق امامان علیهم السّلام» از فرشتگان آمده است.

**[ترجمه]

«۱۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ عَبَّاسٍ وَ الصَّادِقُ علیه السلام: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ قَدْ ذَكَرَ الطُّوسِيُّ فِي الْمِصْبَاحِ رِوَايَةً عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيِّ حَدِيثَ فُطْرُسَ الْمَلَكِ فِي الدُّعَاءِ.

وَ فِي الْمَسْأَلَةِ الْبَاهِرَةِ فِي تَفْضِيلِ الزَّهْرَاءِ الطَّاهِرَةِ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ طَاهِرٍ الْقَائِمِيِّ الْهَاشِمِيِّ: أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى كَانَ خَيَّرَهُ بَيْنَ عَذَابِهِ فِي الدُّنْيَا أَوْ فِي الْآخِرَةِ فَاخْتَارَ عَذَابَ الدُّنْيَا فَكَانَ مُعَلَّقاً بِأَشْفَارِ عَيْنَيْهِ فِي جَزِيرَةٍ فِي الْبَحْرِ لَا يَمُرُّ بِهِ حَيَوَانٌ وَ تَحْتَهُ دُخَانٌ مُنْتِنٌ غَيْرُ مُنْقَطِعٍ فَلَمَّا أَحَسَّ الْمَلَائِكَةَ نَازِلِينَ سَأَلَ مَنْ مَرَّ بِهِ مِنْهُمْ عَمَّا أَوْجَبَ لَهُمْ ذَلِكَ فَقَالَ وُلِدَ لِلْحَاشِرِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ أَحْمَدَ مِنْ بِنْتِهِ وَ وَصِيِّهِ وَلَدٌ يَكُونُ مِنْهُ أَئِمَّةُ الْهُدَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَسَأَلَ مَنْ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ يُهَنِّئُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِتِلْكَ عَنْهُ وَ يُعْلِمُهُ بِحَالِهِ

ص: ۲۴۴

فَلَمَّا عَلِمَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله بِذَلِکَ سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَی أَنْ یُعْتِقَهُ لِلْحُسَیْنِ فَفَعَلَ سُبْحَانَهُ فَحَضَرَ فُطْرُسُ وَ هَنَّأَ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله وَ عَرَجَ إِلَی مَوْضِعِهِ وَ هُوَ یَقُولُ مَنْ مِثْلِی وَ أَنَا عَتَاقَهُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ جَدِّهِ أَحْمَدَ الْحَاشِرِ.

**[ترجمه]مصباح کفعمی: به روایت از قاسم بن ابی العلأ همدانی حدیث فطرس را در دعا آورده است و در کتاب مناقب از مسأله باهره، از حسن بن طاهر هاشمی نقل می کند که گفت: «خدای علیم فطرس را مخیر کرد که بین عذاب دنیا و عذاب آخرت یکی را انتخاب کند، فطرس هم عذاب دنیا را برگزید. فطرس از مژگان چشمان خود در جزیره در وسط دریا آویزان بود، به گونه ای که گذر هیچ حیوانی به آنجا نمی افتاد و از زیر او نیز دود بد بویی متصاعد بود که قطع نمی شد. تا اینکه یک بار فطرس نزول ملائکه را احساس کرد و از یکی از آنها که از نزدیکی او عبور می کرد پرسید که چه چیزی موجب نزول شما شده است؟ گفت: «به این دلیل که از دختر و وصی حاشر، یعنی حضرت محمّد که احمد است پسری متولد شده که امامان هدایت کننده تا روز قیامت از نسل وی خواهند بود.» فطرس از ملکی که این خبر را داده بود خواهش کرد که از طرف او هم به پیامبر خدا تهنیت و تبریک بگوید و حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم را از حال او با خبر کند. هنگامی که پیغمبر اعظم اسلام از ماجرای فطرس آگاه شد، از خدای رئوف خواست که به خاطر امام حسین علیه السّلام او را آزاد کند و خدای سبحان هم دعای آن حضرت را مستجاب کرد.

آنگاه فطرس به حضور رسول خدا آمد و پس از تبریک گفتن به آن حضرت، هنگام بازگشت به جای خود می گفت: «کیست مثل من؟ چرا که من آزادشده حسین بن علی و فاطمه و جدش احمد حاشر هستم!»

**[ترجمه]

بیان

العتاقه بالفتح الحریه و یقال فلان مولی عتاقه فالمصدر بمعنی المفعول و لعله سقط لفظ المولی من النساخ.

**[ترجمه]«عَتاقه» با فتح، آزادی است. و گفته می شود: «فلانی مولی عتاقه». مصدر در اینجا به معنای مقعول است و شاید واژه مولی از قلم ناسخان افتاده باشد.

**[ترجمه]

«۲۰»

ع، [علل الشرائع] أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ زَکَرِیَّا عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ(۱)

الْهَاشِمِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ مِنْ أَیْنَ جَاءَ لِوُلْدِ الْحُسَیْنِ الْفَضْلُ عَلَی وُلْدِ الْحَسَنِ وَ هُمَا یَجْرِیَانِ فِی شِرْعٍ وَاحِدٍ فَقَالَ لَا أَرَاکُمْ تَأْخُذُونَ بِهِ إِنَّ جَبْرَئِیلَ علیه السلام نَزَلَ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ مَا وُلِدَ الْحُسَیْنُ بَعْدُ فَقَالَ لَهُ یُولَدُ لَکَ غُلَامٌ تَقْتُلُهُ أُمَّتُکَ مِنْ بَعْدِکَ فَقَالَ یَا جَبْرَئِیلُ لَا حَاجَهَ لِی فِیهِ فَخَاطَبَهُ ثَلَاثاً ثُمَّ دَعَا عَلِیّاً علیه السلام فَقَالَ لَهُ إِنَّ جَبْرَئِیلَ

يُخْبِرُنِی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ یُولَدُ لَکَ غُلَامٌ تَقْتُلُهُ أُمَّتُکَ مِنْ بَعْدِکَ فَقَالَ لَا حَاجَةَ لِی فِیهِ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَخَاطَبَ عَلِیّاً علیه السلام ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ إِنَّهُ یَکُونُ فِیهِ وَ فِی وُلْدِهِ الْإِمَامَةُ وَ الْوِرَاثَةُ وَ الْخِزَانَةُ فَأَرْسَلَ إِلَی فَاطِمَةَ علیها السلام أَنَّ اللَّهَ یُبَشِّرُکِ بِغُلَامٍ تَقْتُلُهُ أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی فَقَالَتْ فَاطِمَةُ لَیْسَ لِی حَاجَةٌ فِیهِ یَا أَبَتِ فَخَاطَبَهَا ثَلَاثاً ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَیْهَا لَا بُدَّ أَنْ یَکُونَ فِیهِ الْإِمَامَةُ وَ الْوِرَاثَةُ وَ الْخِزَانَةُ فَقَالَتْ لَهُ رَضِیتُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَعَلِقَتْ وَ حَمَلَتْ بِالْحُسَیْنِ علیه السلام فَحَمَلَتْ سِتَّةَ أَشْهُرٍ ثُمَّ وَضَعَتْهُ وَ لَمْ یَعِشْ مَوْلُودٌ قَطُّ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ غَیْرُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ وَ عِیسَی بْنِ مَرْیَمَ علیهم السلام فَکَفَلَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ وَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَأْتِیهِ فِی کُلِّ یَوْمٍ فَیَضَعُ لِسَانَهُ فِی فَمِ الْحُسَیْنِ فَیَمَصُّهُ حَتَّی یَرْوَی فَأَنْبَتَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَحْمَهُ مِنْ لَحْمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَمْ یَرْضَعْ مِنْ فَاطِمَةَ علیها السلام وَ لَا مِنْ غَیْرِهَا لَبَناً قَطُّ.

۱- ۱. هذا هو الصحیح و فی المصدر ج ۱ ص ۱۹۶ و هکذا النسخه المطبوعه عبد الرحمن ابن المثنی و هو سهو. قال النجاشیّ: عبد الرحمن بن کثیر الهاشمی مولی عبّاس بن محمّد ابن علیّ بن عبد اللّه بن العباس کان ضعیفا غمز أصحابنا علیه، و هو عم علیّ بن حسان الراوی عنه.

فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبارَکَ وَ تَعالَی فِیهِ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً حَتَّی إِذا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِینَ سَنَةً قالَ رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَ عَلی والِدَیَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صالِحاً تَرْضاهُ وَ أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّیَّتِی (۱) فَلَوْ قَالَ أَصْلِحْ لِی ذُرِّیَّتِی کَانُوا کُلُّهُمْ أَئِمَّةً وَ لَکِنْ خَصَّ هَکَذَا.

**[ترجمه]علل الشرائع: به نقل از عبدالرحمن بن کثیر هاشمی نقل می کند که گفت: «از حضرت صادق آل محمّد صلی اللَّه علیه و آله پرسیدم: «فدایت شوم! چگونه شد که فرزندان امام حسین از فرزندان امام حسن افضل و برتر شدند، در صورتی که ایشان تابع یک دین بودند؟» فرمود: «هر چند که شما سخن مرا نمی پذیرید، با این حال پاسخت را می دهم. جبرئیل پیش از تولد امام حسین نزد پیغمبر خدا صلی اللَّه علیه و آله آمد و به آن حضرت گفت که پسری برای تو متولد می شود که امت تو، او را بعد از تو خواهند کشت. رسول خدا فرمود که ای جبرئیل! من به چنین فرزندی احتیاج ندارم. سه مرتبه این موضوع را به آن حضرت خاطر نشان کرد. آنگاه پیامبر خدا حضرت امیر را خواست و به وی فرمود: «جبرئیل از طرف خدا به من خبر می دهد که پسری برای تو متولد خواهد شد که امت تو او را می کشند.» امیرالمؤمنین گفت: «یا رسول اللَّه! من به چنین فرزندی احتیاج ندارم.» پیامبر خدا سه بار این موضوع را به حضرت امیر خاطر نشان کرد. سپس فرمود: «مقام امامت و وارث بودن و خازن علم بودن از آن فرزندان حسین خواهد بود.»

پیامبر خدا پس از این گفتگوها نزد حضرت فاطمه اطهر فرستاد و پیغام داد که خدا به تو پسری می دهد که امتم بعد از من او را شهید خواهند کرد. زهرای اطهر گفت: «من به چنین فرزندی احتیاج ندارم.» پیغمبر خدا این مطلب را سه مرتبه به فاطمه زهرا گوشزد کرد، سپس پیغام داد: «مقام امامت و وارث بودن و خازن علم بودن از آن فرزندان حسین خواهد بود.» فاطمه اطهر گفت: «از خدای سبحان راضی شدم.»

پس از این اتفاق حضرت فاطمه علیها السّلام امام حسین را باردار شد. پس از سپری شدن مدت حمل وی که شش ماه بود، آن بزرگوار را به دنیا آورد. غیر از امام حسین و حضرت عیسی بن مریم علیها السّلام، هیچ نوزاد شش ماهه ای زنده نمانده است. ام سلمه متکفل پرورش امام حسین گردید. پیغمبر خدا نیز روزی یک مرتبه می آمد، زبان خود را در دهان امام حسین می گذاشت و آن حضرت زبان پیامبر خدا را می مکید تا سیر می شد . خدای توانا گوشت امام حسین را از گوشت رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله رویانید. امام حسین هرگز از فاطمه اطهر و هیچ زن دیگری شیر نخورد. آنگاه خدای مهربان این آیه را درباره امام حسین نازل کرد که می فرماید: «وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً حَتَّی إِذا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِینَ سَنَةً قالَ رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَ عَلی والِدَیَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صالِحاً تَرْضاهُ وَ أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّیَّتِی» - . احقاف / ۱۵ - ، {مدت حمل و شیرخوارگی وی سی ماه بود، تا اینکه قوی شد و به سن چهل سالگی رسید و گفت پروردگارا، مرا توفیق ده تا در مقابل این نعمتی که به من و پدر و مادرم عطا کردی شکرگذار باشم و عمل نیکویی را که مورد پسند تو باشد انجام دهم و فرزندان مرا صالح و نیکوکار بگردان.} اگر می گفت «اصلح لی ذریتی» کلیه فرزندانش امام می شدند. ولی چون گفت «أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّیَّتِی»، مقام امامت به بعضی از آنها اختصاص یافت.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری قولهم الناس فی هذا الأمر شرع سواء یحرک و یسکن و یستوی فیه الواحد و المؤنث و الجمع و هذا شرع هذا و هما شرعان أی مثلان قوله علیه السلام لا أراکم تأخذون به أی لا تعتقدون المساواه أیضا بل تفضلون ولد الحسن أو أنکم لا تأخذون بقولی إن بینت لکم العله فی ذلک و الأخیر أظهر.

**[ترجمه]جوهری گوید: گفته مردم که: «الناس فی هذا الأمر شرع سواء»، شرع هم با حرکت عین الفعل و هم با سکون خوانده می شود و مفرد و مؤنّث و جمع در آن یکسان است و گفته می شود «هذا شرع.» هذا یعنی این مثل این است و «هما شرعان»، این دو مثل هم اند. «لا اراکم تأخذئن» به یعنی شما مساوات را هم نمی پذیرید بلکه فرزندان امام حسن علیه السّلام را ترجیح می دهید، یا شما گفته مرا نمی پذیرید اگر علّت آن را برایتان بگویم و این احتمال اخیر روشن تر است.

**[ترجمه]

«۲۱»

فس، [تفسیر القمی]: وَ وَصَّیْنَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیْهِ إِحْساناً(۲) قَالَ الْإِحْسَانُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قَوْلُهُ بِوالِدَیْهِ إِنَّمَا عَنَی الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ علیهما السلام ثُمَّ عَطَفَ عَلَی الْحُسَیْنِ فَقَالَ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهاً وَ وَضَعَتْهُ کُرْهاً وَ ذَلِکَ أَنَّ اللَّهَ أَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بَشَّرَهُ بِالْحُسَیْنِ قَبْلَ حَمْلِهِ وَ أَنَّ الْإِمَامَهَ تَکُونُ فِی وُلْدِهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِمَا یُصِیبُهُ مِنَ الْقَتْلِ وَ الْمُصِیبَهِ فِی نَفْسِهِ وَ وُلْدِهِ ثُمَّ عَوَّضَهُ بِأَنْ جَعَلَ الْإِمَامَهَ فِی عَقِبِهِ وَ أَعْلَمَهُ أَنَّهُ یُقْتَلُ ثُمَّ یَرُدُّهُ إِلَی الدُّنْیَا وَ یَنْصُرُهُ حَتَّی یَقْتُلَ أَعْدَاءَهُ وَ یُمَلِّکَهُ الْأَرْضَ وَ هُوَ قَوْلُهُ وَ نُرِیدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَی الَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْضِ (۳) الْآیَهَ وَ قَوْلُهُ وَ لَقَدْ کَتَبْنا فِی الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّکْرِ أَنَّ الْأَرْضَ یَرِثُها عِبادِیَ الصَّالِحُونَ (۴) فَبَشَّرَ اللَّهُ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله أَنَّ أَهْلَ بَیْتِکَ یَمْلِکُونَ الْأَرْضَ وَ یَرْجِعُونَ إِلَیْهَا وَ یَقْتُلُونَ أَعْدَاءَهُمْ فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَاطِمَهَ علیها السلام بِخَبَرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ قَتْلِهِ فَحَمَلَتْهُ کُرْهاً ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَهَلْ رَأَیْتُمْ أَحَداً یُبَشِّرُهُ بِوَلَدٍ ذَکَرٍ فَیَحْمِلُهُ کُرْهاً؟

۱- ۱. و(۲) الاحقاف: ۱۵.

۲- ۱. و(۲) الاحقاف: ۱۵.

۳- ۳. القصص: ۴.

۴- ۴. الأنبیاء: ۱۰۵.

أَیْ إِنَّهَا اغْتَمَّتْ وَ کَرِهَتْ لِمَا أَخْبِرَتْ بِقَتْلِهِ وَ وَضَعَتْهُ کُرْهاً لِمَا عَلِمَتْ مِنْ ذَلِکَ وَ کَانَ بَیْنَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا طُهْرٌ وَاحِدٌ وَ کَانَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فِی بَطْنِ أُمِّهِ سِتَّهَ أَشْهُرٍ وَ فِصَالُهُ أَرْبَعَهٌ وَ عِشْرُونَ شَهْراً وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم قمی: در ذیل این آیه که می فرماید: «وَ وَصَّیْنَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیْهِ إِحْساناً» - . قصص / ۴ - ، {ما به بشر توصیه کردیم که به والدین خود احسان کند.} فرمود: منظور از احسان، حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم و منظور از والدین، امام حسن و امام حسین علیهما السّلام است. آنگاه درباره امام حسین فرمود: «حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهاً وَ وَضَعَتْهُ کُرْهاً» - . احقاف / ۱۵ - ، {مادرش با تحمّل رنج به او باردار شد و با تحمّل رنج او را به دنیا آورد.}

زیرا خدای علیم قبل از انعقاد نطفه امام حسین، ولادت او و اینکه مقام امامت تا روز قیامت نصیب فرزندان وی خواهد شد را به رسول عزیز خود بشارت داده بود، آنگاه آن حضرت را از مصائبی که حسین و فرزندانش دچار می شدند آگاه کرده و این مژده را داده بود که در ازای این مصائب، مقام امامت را به فرزندان آن حضرت خواهد داد. همچنین به پیغمبر خود خبر داده بود که حسین کشته خواهد شد. سپس خدا او را به دنیا باز می گرداند و وی را یاری می کند تا دشمنان خود را به قتل برساند و زمین را ملک او قرار خواهد داد .

منظور از این آیه که می فرماید: «وَ نُرِیدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَی الَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْض» - . قصص / ۴ - ، {ما اراده کرده ایم بر آن افرادی که در زمین ناتوان شده اند منت بگذاریم.} همین موضوع است و نیز در این باره می فرماید: «وَ لَقَدْ کَتَبْنا فِی الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّکْرِ أَنَّ الْأَرْضَ یَرِثُها عِبادِیَ الصَّالِحُون» - . انبیاء / ۱۰۵ - ، {بعد از ذکر در زبور نوشتیم که بندگان نیکوکار من وارث زمین خواهند شد.} خدا به این طریق به رسول خود خبر داده که اهل بیتش مالک زمین می شوند و به سوی زمین باز می گردند و دشمنان خود را می کشند. پس از این جریان بود که پیغمبر اعظم اسلام، فاطمه زهرا را از سرنوشت حسین آگاه کرد و حضرت زهرا با اکراه حسین را باردارشد.» سپس حضرت صادق علیه السّلام فرمود: «آیا کسی را دیده اید که مژده پسر به وی دهند و او با اکراه وی را باردار شود؟ یعنی وقتی که از قتل وی آگاه شود مغموم و غصه دار گردد و زمانی که او را به دنیا بیاورد ناراحت شود؟ فاصله بین ولادت امام حسن و امام حسین یک طهر بود. امام حسین مدت شش ماه در رحم مادرش بود و مدت بیست و چهار ماه شیر خورد. معنی قول خداوند علیم که می فرماید: {مدت حمل و شیر خواری او سی ماه بود} همین است.

**[ترجمه]

بیان

إنما عبر عن الإمامین علیهما السلام بالوالدین لأن الإمام کالوالد للرعیه فی الشفقه علیهم و وجوب طاعتهم له و کون حیاتهم بالعلم و الإیمان بسببه فقوله إِحْساناً نصب علی العله أی وصینا کل إنسان بإکرام الإمامین للرسول و لانتسابهما إلیه و لا یبعد أن یکون مصحفا و یکون فی الأصل قال الإنسان رسول الله صلی الله علیه و آله و یکون فی قراءتهم بولدیه بدون الألف.

قوله علیه السلام و کان بین الحسن و الحسین طهر واحد أی مقدار أقل طهر واحد و هی عشره أیام کما سیجی ء بروایه الکلینی و کان بینهما فی المیلاد سته أشهر و عشرا.

**[ترجمه]تنها از دو امام علیهما السّلام به والدین (دو پدر) تعبیر کرد. چون امام برای مردم چون پدر است، به آنان مهر می ورزد و آنان باید از وی اطاعت کنند و حیات آنان به علم است و ایمان هم به سبب آن است. پس گفته «احساناً» بنا بر علّت بودن منصوب شده است. یعنی هر انسانی را به اکرام دو امام برای خاطر رسول خدا صلی الله علیه و آله و به دلیل انتساب به رسول خدا صلی الله علیه و آله، سفارش کردیم و بعید نیست که تصحیفی صورت گرفته باشد. و در اصل چنین بوده که: «قال الانسان رسول الله صلی الله علیه و آله» و در قرائت ائمه چنین بوده که: «بولدیه»، به دو پسرش بدون الف، یعنی «بوالدیه» نبوده است. «و کان بین الحسن و الحسین طهر واحد»، یعنی مقدار اقل طهر واحد که همان ده روز است، آنگونه که در روایت کلینی می آید و بین این دو در توّلد، شش ماه و ده روز بوده است.

**[ترجمه]

«۲۲»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مُوسَی عَنِ الْأَسَدِیِ (۱) عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام قَالَ: کَانَ لِلْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام خَاتَمَانِ نَقْشُ أَحَدِهِمَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عُدَّهٌ لِلِقَاءِ اللَّهِ وَ نَقْشُ الْآخَرِ إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ وَ کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام خَزِیَ وَ شَقِیَ قَاتِلُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام.

**[ترجمه]امالی صدوق: از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «امام حسین دو انگشتر داشت که نقش یکی از آنها «لا اله الا اللّه، عده للقاء اللّه» بود و نقش دیگری«إِنَّ اللّهَ بالِغُ أَمْرِهِ.». نقش انگشتر حضرت علی بن الحسین علیه السّلام این بود: «خزی و شقی قاتل حسین بن علی علیهما السّلام.»

**[ترجمه]

«۲۳»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنِ الْمُثَنَّی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السلام عَنْ خَاتَمِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام إِلَی مَنْ صَارَ وَ ذَکَرْتُ لَهُ إِنِّی سَمِعْتُ أَنَّهُ أُخِذَ مِنْ إِصْبَعِهِ فِیمَا أُخِذَ قَالَ علیه السلام لَیْسَ کَمَا قَالُوا إِنَّ الْحُسَیْنَ علیه السلام أَوْصَی إِلَی ابْنِهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ جَعَلَ خَاتَمَهُ فِی إِصْبَعِهِ وَ فَوَّضَ إِلَیْهِ أَمْرَهُ کَمَا فَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ فَعَلَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ بِالْحَسَنِ وَ فَعَلَهُ الْحَسَنُ بِالْحُسَیْنِ علیهما السلام

١- ١. فى المصدر ص ١٣١ عن الأسدى، عن النخعىّ إلخ.

ثُمَّ صَارَ ذَلِکَ الْخَاتَمُ إِلَی أَبِی علیه السلام بَعْدَ أَبِیهِ وَ مِنْهُ صَارَ إِلَیَّ فَهُوَ عِنْدِی وَ إِنِّی لَأَلْبَسُهُ کُلَّ جُمُعَهٍ وَ أُصَلِّی فِیهِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ فَدَخَلْتُ إِلَیْهِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ هُوَ یُصَلِّی فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاهِ مَدَّ إِلَیَّ یَدَهُ فَرَأَیْتُ فِی إِصْبَعِهِ خَاتَماً نَقْشُهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عُدَّهٌ لِلِقَاءِ اللَّهِ فَقَالَ هَذَا خَاتَمُ جَدِّی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام.

**[ترجمه]امالی صدوق: به نقل از محمّد بن مسلم روایت می کند که گفت: «از امام جعفر صادق علیه السّلام پرسیدم که انگشتر امام حسین به چه کسی رسید؟ من شنیده ام که آن هم با اشیایی که غارت کردند به تاراج رفت؟ فرمود: «این طور نیست که می گویند. بلکه امام حسین علیه السّلام، علی بن الحسین را وصی خود قرار داد و انگشتر خود را به دست وی سپرد، همچنان که رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم این عمل را با حضرت امیر انجام داد و آن بزرگوار هم این کار را به امام حسن و آن حضرت هم به امام حسین واگذار کرد. سپس آن انگشتر بعد از امام سجاد به پدرم امام باقر و بعد از آن حضرت به من رسید. آن انگشتر فعلا نزد من است و من هر جمعه آن را می پوشم و نماز می خوانم.»

محمّد بن مسلم می گوید: «یک روز جمعه نزد حضرت صادق رفتم. وقتی آن بزرگوار از نماز فراغت حاصل کرد و دست مبارک خود را به سوی من دراز کرد، من انگشتری را در انگشت آن حضرت دیدم که نقش آن «لا اله الا اللَّه، عده للقاء اللَّه» بود. آنگاه فرمود: «این انگشتر جدم امام حسین علیه السّلام است.»

**[ترجمه]

«۲۴»

ک (۱)،

[إکمال الدین] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنْ أَبِی الرَّبِیعِ الزاهرانی [الزَّهْرَانِیِ] عَنْ حَرِیزٍ عَنْ لَیْثِ بْنِ أَبِی سُلَیْمٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: إِنَّ لِلَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی مَلَکاً یُقَالُ لَهُ دَرْدَائِیلُ کَانَ لَهُ سِتَّهَ عَشَرَ أَلْفَ جَنَاحٍ مَا بَیْنَ الْجَنَاحِ إِلَی الْجَنَاحِ هَوَاءٌ وَ الْهَوَاءُ کَمَا بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ فَجَعَلَ یَوْماً یَقُولُ فِی نَفْسِهِ أَ فَوْقَ رَبِّنَا جَلَّ جَلَالُهُ شَیْ ءٌ فَعَلِمَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی مَا قَالَ فَزَادَهُ أَجْنِحَهً مِثْلَهَا فَصَارَ لَهُ اثْنَانِ وَ ثَلَاثُونَ أَلْفَ جَنَاحٍ ثُمَّ أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِ أَنْ طِرْ فَطَارَ مِقْدَارَ خَمْسِمِائَهِ عَامٍ فَلَمْ یَنَلْ رَأْسُهُ قَائِمَهً مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ فَلَمَّا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِتْعَابَهُ أَوْحَی إِلَیْهِ أَیُّهَا الْمَلَکُ عُدْ إِلَی مَکَانِکَ فَأَنَا عَظِیمٌ فَوْقَ کُلِّ عَظِیمٍ وَ لَیْسَ فَوْقِی شَیْ ءٌ وَ لَا أُوصَفُ بِمَکَانٍ فَسَلَبَهُ اللَّهُ أَجْنِحَتَهُ وَ مَقَامَهُ مِنْ صُفُوفِ الْمَلَائِکَهِ فَلَمَّا وُلِدَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ کَانَ مَوْلِدُهُ عَشِیَّهَ الْخَمِیسِ لَیْلَهَ الْجُمُعَهِ أَوْحَی اللَّهُ إِلَی ملک [مَالِکٍ] خَازِنِ النِّیرَانِ أَنْ أَخْمِدِ النِّیرَانَ عَلَی أَهْلِهَا لِکَرَامَهِ مَوْلُودٍ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ أَوْحَی إِلَی رِضْوَانَ خَازِنِ الْجِنَانِ أَنْ زَخْرِفِ الْجِنَانَ وَ طَیِّبْهَا لِکَرَامَهِ مَوْلِدٍ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی دَارِ الدُّنْیَا وَ أَوْحَی إِلَی حُورِ الْعِینِ أَنْ تَزَیَّنَّ وَ تَزَاوَرْنَ لِکَرَامَهِ مَوْلُودٍ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی دَارِ الدُّنْیَا وَ أَوْحَی اللَّهُ إِلَی الْمَلَائِکَهِ أَنْ قُومُوا صُفُوفاً بِالتَّسْبِیحِ وَ التَّحْمِیدِ وَ التَّمْجِیدِ وَ التَّکْبِیرِ لِکَرَامَهِ مَوْلُودٍ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی دَارِ الدُّنْیَا وَ أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ

۱- ۱. فی بعض النسخ المطبوعه: کا و هو سهو راجع کمال الدین ج ۱ ص ۳۹۸.

إِلَی جَبْرَئِیلَ علیه السلام أَنِ اهْبِطْ إِلَی نَبِیِّی مُحَمَّدٍ فِی أَلْفِ قَبِیلٍ فِی الْقَبِیلِ أَلْفُ أَلْفِ مَلَکٍ عَلَی خُیُولٍ بُلْقٍ مُسْرَجَهٍ مُلْجَمَهٍ عَلَیْهَا قِبَابُ الدُّرِّ وَ الْیَاقُوتِ مَعَهُمْ مَلَائِکَهٌ یُقَالُ لَهُمُ الرُّوحَانِیُّونَ بِأَیْدِیهِمْ حِرَابٌ مِنْ نُورٍ أَنْ هَنِّئُوا مُحَمَّداً بِمَوْلُودِهِ وَ أَخْبِرْهُ یَا جَبْرَئِیلُ إِنِّی قَدْ سَمَّیْتُهُ الْحُسَیْنَ وَ عَزِّهِ وَ قُلْ لَهُ یَا مُحَمَّدُ یَقْتُلُهُ شِرَارُ أُمَّتِکَ عَلَی شِرَارِ الدَّوَابِّ فَوَیْلٌ لِلْقَاتِلِ وَ وَیْلٌ لِلسَّائِقِ وَ وَیْلٌ لِلْقَائِدِ قَاتِلِ الْحُسَیْنِ أَنَا مِنْهُ بَرِی ءٌ وَ هُوَ مِنِّی بَرِی ءٌ لِأَنَّهُ لَا یَأْتِی أَحَدٌ یَوْمَ الْقِیَامَهِ إِلَّا وَ قَاتِلُ الْحُسَیْنِ أَعْظَمُ جُرْماً مِنْهُ قَاتِلُ الْحُسَیْنِ یَدْخُلُ النَّارَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مَعَ الَّذِینَ یَزْعُمُونَ أَنَ مَعَ اللَّهِ إِلهاً آخَرَ* وَ النَّارُ أَشْوَقُ إِلَی قَاتِلِ الْحُسَیْنِ مِمَّنْ أَطَاعَ اللَّهَ إِلَی الْجَنَّهِ قَالَ فَبَیْنَا جَبْرَئِیلُ یَهْبِطُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ إِذْ مَرَّ بِدَرْدَائِیلَ فَقَالَ لَهُ دَرْدَائِیلُ یَا جَبْرَائِیلُ مَا هَذِهِ اللَّیْلَهُ فِی السَّمَاءِ هَلْ قَامَتِ الْقِیَامَهُ عَلَی أَهْلِ الدُّنْیَا قَالَ لَا وَ لَکِنْ وُلِدَ لِمُحَمَّدٍ مَوْلُودٌ فِی دَارِ الدُّنْیَا وَ قَدْ بَعَثَنِیَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِ لِأُهَنِّئَهُ بِمَوْلُودِهِ فَقَالَ الْمَلَکُ لَهُ یَا جَبْرَئِیلُ بِالَّذِی خَلَقَکَ وَ خَلَقَنِی إِنْ هَبَطْتَ إِلَی مُحَمَّدٍ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُ بِحَقِّ هَذَا الْمَوْلُودِ عَلَیْکَ إِلَّا مَا سَأَلْتَ اللَّهَ رَبَّکَ أَنْ یَرْضَی عَنِّی وَ یَرُدَّ عَلَیَّ أَجْنِحَتِی وَ مَقَامِی مِنْ صُفُوفِ الْمَلَائِکَهِ فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ هَنَّأَهُ کَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عَزَّاهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله تَقْتُلُهُ أُمَّتِی قَالَ نَعَمْ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مَا هَؤُلَاءِ بِأُمَّتِی أَنَا بَرِی ءٌ مِنْهُمْ وَ اللَّهُ بَرِی ءٌ مِنْهُمْ قَالَ جَبْرَئِیلُ وَ أَنَا بَرِی ءٌ مِنْهُمْ یَا مُحَمَّدُ فَدَخَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله عَلَی فَاطِمَهَ وَ هَنَّأَهَا وَ عَزَّاهَا فَبَکَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام وَ قَالَتْ یَا لَیْتَنِی لَمْ أَلِدْهُ قَاتِلُ الْحُسَیْنِ فِی النَّارِ(1) وَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَنَا أَشْهَدُ بِذَلِکَ یَا فَاطِمَهُ وَ لَکِنَّهُ لَا یُقْتَلُ حَتَّی یَکُونَ مِنْهُ إِمَامٌ تَکُونُ مِنْهُ الْأَئِمَّهُ الْهَادِیَهُ بَعْدَهُ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله الْأَئِمَّهُ بَعْدِی الْهَادِی عَلِیٌّ الْمُهْتَدِی الْحَسَنُ النَّاصِرُ الْحُسَیْنُ الْمَنْصُورُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ الشَّافِعُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ النَّفَّاعُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَمِینُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ الرِّضَا عَلِیُّ بْنُ مُوسَی الْفَعَّالُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْمُؤْتَمَنُ عَلِیُّ بْنُ

۱- ۱. جمله اسمیه دعائیه أی أورد اللّه قاتله فی النار.

مُحَمَّدٍ الْعَلَّامُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ مَنْ يُصَلِّی خَلْفَهُ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ فَسَكَنَتْ فَاطِمَهُ مِنَ الْبُكَاءِ ثُمَّ أَخْبَرَ جَبْرَئِيلُ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله بِقَضِيَّهِ الْمَلَكِ وَ مَا أُصِيبَ بِهِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَأَخَذَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله الْحُسَيْنَ وَ هُوَ مَلْفُوفٌ فِی خِرَقٍ مِنْ صُوفٍ فَأَشَارَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ بِحَقِّ هَذَا الْمَوْلُودِ عَلَيْكَ لَا بَلْ بِحَقِّكَ عَلَيْهِ وَ عَلَى جَدِّهِ مُحَمَّدٍ وَ إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ إِنْ كَانَ لِلْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ابْنِ فَاطِمَهَ عِنْدَكَ قَدْرٌ فَارْضَ عَنْ دَرْدَائِيلَ وَ رُدَّ عَلَيْهِ أَجْنِحَتَهُ وَ مَقَامَهُ مِنْ صُفُوفِ الْمَلَائِكَهِ فَاسْتَجَابَ اللَّهُ دُعَاءَهُ وَ غَفَرَ لِلْمَلَكِ وَ الْمَلَكُ لَا يُعْرَفُ فِی الْجَنَّهِ إِلَّا بِأَنْ يُقَالَ هَذَا مَوْلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ابْنِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]کمال الدین: به نقل از ابن عباس روایت می کند که گفت: «از پیغمبر معظم اسلام شنیدم که می فرمود: «خدای سبحان ملکی دارد که به او دردائیل می گویند و دارای شانزده هزار بال است. بین هر بال وی تا بال دیگرش هوایی وجود دارد که به قدر هوای بین آسمان و زمین است. یک روز آن ملک به خودش می گفت: «آیا ما فوق پروردگار ما چیزی هست؟» خدای علیم که از این حرف او آگاه شده بود، به تعداد بال هایی که داشت به بال های او اضافه کرد و او دارای سی و دو هزار بال شد. سپس خدای توانا به وی دستور داد که پرواز کن! وی مدت پانصد سال پرواز کرد، با این حال سرش به یکی از قائمه های عرش هم نرسید. خدای عزیز پس از مشاهده خستگی اش، به او وحی کرد که: «به جای خویشتن بازگرد! زیرا من خدای عظیمم که ما فوق هر عظیم و بزرگی هستم و مافوق من چیزی نیست و در هیچ مکانی وصف کرده نخواهم شد.» سپس خدای توانا بال های او را گرفت و از صف ملائکه اخراجش کرد.

هنگامی که امام حسین عصر پنجشنبه و شب جمعه متولد شد، خدای رئوف به خازن آتش وحی کرد که آتش ها را به خاطر ولادت مولودی که برای حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله در دنیا متولد شده خاموش کند. همچنین به خازن بهشت وحی کرد که بهشت را به خاطر مولودی که در دنیا برای پیغمبر اسلام متولد شده، زینت و معطر کند. آنگاه به حورالعین وحی کرد که به خاطر نوزادی که در دنیا به حضرت محمّد عطا شده، خویشتن را زینت و یکدیگر را زیارت و ملاقات کنند. سپس خدای رئوف به ملائکه وحی کرد که صف بکشید و مشغول تسبیح و تمجید و تکبیر شوید، زیرا در دنیا مولود مسعودی برای پیامبر اسلام متولد شده. همچنین به جبرئیل وحی کرد که با هزار قبیله از ملائکه که هر قبیله ای هزار هزار ملک هستند، در حالی که هر کدام بر اسبی سوار شده اند که ابلق و زین و لگام کرده اند و قبه هایی از در و یاقوت بر پشت آنهاست و به همراه آنها ملائکه ای هستند که حربه هایی از نور در دست دارند، به طرف زمین بروید و به حضرت محمّد به خاطر مولودی که به وی عطا شده تهنیت و تبریک بگویید.

خدای عزوجل گفت: «ای جبرئیل! به رسول ما بگو که ما نام او را حسین گذاشته ایم. سپس به پیامبر ما تسلیت بگو و اضافه کن که اشرار امت تو که بر بدترین اسب ها سوارند، حسینت را خواهند کشت. وای بر قاتل او! وای بر آن افرادی که آنها را می رانند! وای بر آن اشخاصی که راهنمای آنان می شوند! من از قاتل حسین بیزار و او نیز از من بیزار است، زیرا در فردای قیامت، هیچ گناهی بزرگ تر از جرم قاتل حسین نخواهد بود. فردای قیامت کشنده حسین به همراه آن افرادی که برای خدا شریک قرار دادند داخل جهنم خواهند شد. اشتیاق آتش نسبت به قاتل حسین، از شوق بهشت به کسانی که اطاعت خدا را کردند، بیشتر است.» راوی می گوید: هنگامی که جبرئیل به طرف زمین می آمد، به ملکی برخورد که به او دردائیل می گفتند. او به جبرئیل گفت: «این چه شبی است که در آسمان می بینم! مگر قیامت برای اهل دنیا قیام کرده؟» گفت: «نه. ولی

در دنیا نوزادی برای حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله متولد شده. خدا مرا به سوی پیغمبر اعظم اسلام فرستاده که به او تبریک بگویم.» دردائیل گفت: «ای جبرئیل! تو را به حق آن خدایی که تو و مرا آفریده، وقتی نزد پیامبر اسلام رفتی سلام مرا به آن حضرت برسان و بگو که تو را به حق این مولود قسم می دهم از خدا بخواه که از من راضی شود و پر و بال و مقامی را که در میان ملائکه داشتم به من باز گرداند.»

هنگامی که جبرئیل به زمین آمد و به رسول خدا تبریک و تهنیت گفت، حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله و سلم فرمود: «آیا حسین مرا امتم خواهد کشت؟» گفت آری. پیغمبر اعظم فرمود: «آنان امت من نیستند. من از ایشان بیزارم و خدا هم از آنان بیزار است.» جبرئیل گفت: «یا محمّد! من نیز از آنان بیزارم.» آنگاه پیامبر خدا نزد فاطمه اطهر آمد و به وی تبریک و تسلیت گفت. حضرت زهرا که به گریه افتاده بود فرمود: «کاش من این حسین را به دنیا نیاورده بودم. خدا قاتل حسین را وارد جهنم کند!» رسول اکرم به فاطمه اطهر فرمود: «من هم به این موضوع شهادت می دهم. ولی حسینم شهید نخواهد شد، مگر آنکه یک امام از او به وجود بیاید که امامان هدایت کننده بعدی از او خواهند بود.»

سپس پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله فرمود: «امامان بعد از من عبارتند از: علی که هدایت کننده است؛ حسن که هدایت کننده است؛ حسین که یاری کننده است؛ علی بن الحسین که یاری شده است؛ محمّد بن علی که شفیع است؛ جعفر بن محمّد که وجودش سودمند است؛ موسی بن جعفر که امین است؛ علی بن موسی الرضا که فعال است؛ محمّد بن علی که مؤتمن است؛ علی بن محمّد که بسیار عالم است؛ حسن بن علی؛ و آن کسی که عیسی بن مریم پشت سرش نماز خواهد خواند.» در این موقع بود که گریه حضرت فاطمه اطهر متوقف شد.

بعد از این اتفاق، جبرئیل داستان آن ملک را به عرض رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله رساند. ابن عباس می گوید که پیغمبر معظم اسلام، امام حسین را که در میان یک پارچه پشمی قنداق شده بود به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «پروردگارا! به حقی که این نوزاد بر تو دارد، نه، بلکه آن حقی که تو نسبت به این نوزاد و جدش حضرت محمّد، و ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب داری، اگر این حسین بن علی که پسر فاطمه است نزد تو قدر و منزلتی دارد، از قصور دردائیل درگذر و پر و بال و مقامی را که در میان ملائکه داشته به او عطا فرما!» خدای رئوف دعای حضرت محمّد را مستجاب کرد و آن ملک را آمرزید. آن ملک در بهشت، به آزادشده حسین بن علی که پسر پیغمبر است معروف است.

**[ترجمه]

بیان

لعل هذا علی تقدیر صحه الخبر کان بمحض خطور البال من غیر اعتقاد بکون الباریٔ تعالی ذا مکان أو المراد بقوله فوق ربنا شی ء فوق عرش ربنا إما مکانا أو رتبه فیکون ذلک منه تقصیرا فی معرفه عظمته و جلاله فیکون علی هذا ذکر نفی المکان لرفع ما ربما یتوهم متوهم و الله یعلم.

**[ترجمه]شاید این گفته فرشته به فرض صحّت خبر، صرف خطور به ذهن باشد که خدای متعال مکان دارد یا منظور از گفته

اش که: «بالاـتر از پروردگارمان چیزی هست» این باشد که بالاـتر از عرش پروردگارمان چیزی هست؟ یا بالاـتر مکانی و یا بالاـتر رتب،ی و این تقصیری از فرشته در مورد معرفت عظمت خدا و جلال او باشد و بنا بر این ذکر نفی مکان برای رفع چیزی است که توهّم کرده است. و در هر صورت خدا می داند.

**[ترجمه]

«۲۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَأْتِی مَرَاضِعَ فَاطِمَهَ فَیَتْفُلُ فِی أَفْوَاهِهِمْ وَ یَقُولُ لِفَاطِمَهَ لَا تُرْضِعِیهِمْ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله نزد شیرخواران فاطمه اطهر می آمد، آب دهان مبارک خود را در دهان آنان می ریخت و به حضرت فاطمه زهرا می فرمود: «به آنها شیر نده.»

**[ترجمه]

«۲۶»

شا، [الإرشاد]: کُنْیَهُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا أَبُو مُحَمَّدٍ وُلِدَ بِالْمَدِینَهِ لَیْلَهَ النِّصْفِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ سَنَهَ ثَلَاثٍ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ جَاءَتْ بِهِ أُمُّهُ فَاطِمَهُ علیها السلام إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله یَوْمَ السَّابِعِ مِنْ مَوْلِدِهِ فِی خِرْقَهٍ مِنْ حَرِیرِ الْجَنَّهِ کَانَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام نَزَلَ بِهَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَسَمَّاهُ حَسَناً وَ عَقَّ عَنْهُ کَبْشاً رَوَی ذَلِکَ جَمَاعَهٌ مِنْهُمْ أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ التَّمِیمِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِیسَی عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیهما السلام: وَ کُنْیَهُ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وُلِدَ بِالْمَدِینَهِ لِخَمْسِ لَیَالٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ أَرْبَعٍ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ جَاءَتْ بِهِ أُمُّهُ فَاطِمَهُ إِلَی جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَاسْتَبْشَرَ بِهِ وَ سَمَّاهُ حُسَیْناً وَ عَقَّ عَنْهُ کَبْشاً.

**[ترجمه]ارشاد: «کنیه امام حسن، ابو محمّد بود. آن حضرت در مدینه طیبه، نیمه ماه رمضان سال سوم هجری متولد شد. حضرت فاطمه زهرا آن بزرگوار را روز هفتم ولادتش در میان پارچه ای از حریر که جبرئیل از بهشت آورده بود پیچید و به حضور پیغمبر اسلام آورد. حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله آن نوزاد مبارک را حسن نامید و یک قوچ برایش عقیقه کرد. کنیه امام حسین، ابو عبداللّه بود. امام حسین علیه السّلام در مدینه طیبه در پنجم ماه شعبان سال چهاردهم هجری متولد شد. زهرای اطهر حضرت حسین را نزد پیامبر اسلام آورد. رسول خدا از دیدن وی مسرور شد و پس از اینکه آن حضرت را حسین نامید، یک قوچ را برایش عقیقه کرد.»

**[ترجمه]

«۲۷»

سر، [السرائر] فِی جَامِعِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ عیسان [عَنَّانٍ] مَوْلَی سَدِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

ص: ۲۵۰

وَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ وَ ذَكَرَهُ غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ فُطْرُسَ مَلَكٌ كَانَ يَطُوفُ بِالْعَرْشِ فَتَلَكَّأَ فِی شَیْ ءٍ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ فَقَصَّ جَنَاحَهُ وَ رَمَی بِهِ عَلَی جَزِيرَةٍ مِنْ جَزَائِرِ الْبَحْرِ فَلَمَّا وُلِدَ الْحُسَيْنُ علیه السلام هَبَطَ جَبْرَئِيلُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يُهَنِّئُهُ بِوِلَادَهِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَمَرَّ بِهِ فَعَاذَ بِجَبْرَئِيلَ فَقَالَ قَدْ بُعِثْتُ إِلَی مُحَمَّدٍ أُهَنِّئُهُ بِمَوْلُودٍ وُلِدَ لَهُ فَإِنْ شِئْتَ حَمَلْتُكَ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ شِئْتُ فَحَمَلَهُ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَبَصْبَصَ بِإِصْبَعِهِ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله امْسَحْ جَنَاحَكَ بِحُسَيْنٍ فَمَسَحَ جَنَاحَهُ بِحُسَيْنٍ فَعَرَجَ.

**[ترجمه]سرائر: به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: فطرس ملکی بود که گرداگرد عرش طواف می کرد. تا اینکه یک بار او در انجام دادن امر پروردگار اندکی سستی و اهمال کرد. خدای توانا پر و بال وی را گرفت و او را در یکی از جزیره های دریابه عذاب کشیدن گمارد. هنگامی که امام حسین متولد شد و جبرئیل به طرف زمین می آمد تا به خاطر ولادت آن حضرت به رسول معظم اسلام تبریک بگوید، گذارش به فطرس ملك افتاد. فطرس از جبرئیل کمک خواست و جبرئیل گفت: «من مأمور شده ام برای نوزادی که خدا به پیغمبر عطا کرده، به آن حضرت تبریک بگویم. اگر تمایل داری تو را به حضور آن حضرت ببرم؟» فطرس پذیرفت. جبرئیل وی را با خود آورد، او را در حضور حضرت رسول گذاشت و با انگشت خود به او اشاره کرد. پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله به وی فرمود: «پر و بال خود را به بدن حسین بمال.» آن ملك پر و بال خود را به حضرت حسین مالید و به پرواز درآمد.

**[ترجمه]

بیان

تلكأ عن الأمر تلكؤا تباطأ عنه و توقف.

**[ترجمه]«تلكّأ عن الأمر»، تكلؤاً یعنی تباطأ عنه و توقف کندی کرد و توقف نمود.

**[ترجمه]

«۲۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُسْنَدُ أَحْمَدَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ هَانِئِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام وَ فِی رِوَايَهِ غَيْرِهِ عَنْ أَبِی غَسَّانَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا وُلِدَ الْحَسَنُ جَاءَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ أَرُونِی ابْنِی مَا سَمَّيْتُمُوهُ قُلْتُ سَمَّيْتُهُ حَرْباً قَالَ بَلْ هُوَ حَسَنٌ.

مُسْنَدَیْ أَحْمَدَ وَ أَبِی يَعْلَی قَالَ: لَمَّا وُلِدَ الْحَسَنُ سَمَّاهُ حَمْزَةَ فَلَمَّا وُلِدَ الْحُسَيْنُ سَمَّاهُ جَعْفَراً قَالَ عَلِیٌّ فَدَعَانِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ إِنِّی أُمِرْتُ أَنْ أُغَيِّرَ اسْمَ هَذَيْنِ فَقُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ فَسَمَّاهُمَا حَسَناً وَ حُسَيْناً.

وَ قَدْ رُوِّينَا نَحْوَ هَذَا عَنِ ابْنِ أَبِی عَقِيلٍ.

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَمِرْتُ أَنْ أَسَمِّيَ ابْنَيَّ هَذَيْنِ حَسَناً وَ حُسَيْناً.

شَرْحُ الْأَخْبَارِ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَمَّا وُلِدَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ أَهْدَى جَبْرَئِيلُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اسْمُهُ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ مِنْ ثِيَابِ الْجَنَّةِ فِيهَا حَسَنٌ وَ اشْتُقَّ مِنْهَا اسْمُ الْحُسَيْنِ فَلَمَّا وَلَدَتْ فَاطِمَةُ الْحَسَنَ أَتَتْ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَمَّاهُ حَسَناً فَلَمَّا وَلَدَتِ الْحُسَيْنَ أَتَتْهُ بِهِ قَالَ هَذَا أَحْسَنُ مِنْ ذَاكَ فَسَمَّاهُ الْحُسَيْنَ.

قوله سَرَقَه أی أحسن الحریر.

**[ترجمه]مناقب: مسند احمد از حضرت امیر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «موقعی که امام حسین متولد شد، پیغمبر اعظم آمد و فرمود: «پسرم را نزد من بیاورید. چه نامی برای او انتخاب کرده ای؟» من گفتم: «حرب.» فرمود: «نه، نام او حسین است.»

در سند احمد و مسند ابی یعلی آمده که گفت: چون متولّد گشت نامش را حمزه نامید و چون حسین متوّلد شد، او را جعفر نامید. علی علیه السّلام گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا خواست و فرمود: «من مأمور شده ام که اسم این دو را تغییر دهم.» گفتم: «خدا و رسول او را داناترند.» پس رسول خدا آن دو را حسن و حسین نامید. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «من مأمور شده ام که این دو فرزند را حسن و حسین بنامم.»

در کتاب شرح الاخبار از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «هنگامی که امام حسن متولد شد، جبرئیل قطعه ای حریر بهشتی را که نام آن حضرت بر آن نوشته شده بود و نام حسین هم از نام او گرفته شده بود، برای پیامبر خدا هدیه آورد. وقتی حضرت زهرای اطهر امام حسن را به دنیا آورد، او را نزد رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله برد. پیامبر اکرم نام وی را حسن گذاشت. زمانی که امام حسین متولد شد و فاطمه اطهر او را نزد پیغمبر خدا آورد، فرمود: «این نوزاد از آن بهتر است.» آنگاه وی را حسین نامید.»

سرقه: یعنی بهترین حریر.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری السرق شقق الحریر قال أبو عبید إلا أنها البیض منها و الواحده منها سَرَقَه قال و أصلها بالفارسیه سره أی جید.

**[ترجمه]جوهری گوید: «سرق» تکه های حریر است. ابوعبید گوید: فقط اینها تکه ها سفید است و مفرد آن «سرقه» است. او گوید: و اصل آن در فارسی همان «سره» یعنی خوب است.

**[ترجمه]

«۲۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ مِنْ أَرْبَعِ طُرُقٍ مِنْهَا أَبُو الْخَلِیلِ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَمَّی هَارُونُ ابْنَیْهِ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِیراً وَ إِنِّی سَمَّیْتُ ابْنَیَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ.

مُسْنَدُ أَحْمَدَ وَ تَارِیخُ الْبَلَاذُرِیِّ وَ کُتُبُ الشِّیعَهِ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّمَا سَمَّیْتُهُمْ بِأَسْمَاءِ أَوْلَادِ هَارُونَ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِیراً وَ مُشَبِّراً.

فِرْدَوْسُ الدَّیْلَمِیُّ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: سَمَّی هَارُونُ ابْنَیْهِ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِیراً وَ إِنِّی سَمَّیْتُ ابْنَیَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ بِمَا سَمَّی هَارُونُ ابْنَیْهِ.

عَطَاءُ بْنُ یَسَارٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: قَدِمَ رَاهِبٌ عَلَی قَعُودٍ لَهُ فَقَالَ دُلُّونِی عَلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ علیها السلام قَالَ فَدَلُّوهُ عَلَیْهَا فَقَالَ لَهَا یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ أَخْرِجِی إِلَیَّ ابْنَیْکِ فَأَخْرَجَتْ إِلَیْهِ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَجَعَلَ یُقَبِّلُهُمَا وَ یَبْکِی وَ یَقُولُ اسْمُهُمَا فِی التَّوْرَاهِ شَبِیرٌ وَ شَبَّرُ وَ فِی الْإِنْجِیلِ طاب وَ طَیِّبٌ ثُمَّ سَأَلَهُ عَنْ صِفَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا ذَکَرُوهُ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]مناقب: از سلمان، از پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «هارون نام پسران خویشتن را شبر و شبیر گذاشت. من نام دو فرزندم را حسن و حسین گذاشتم.»

در مسند احمد و تاریخ بالاذی و کتاب های شیعه آمده که: تنها من آنان را به نام های فرزندان هارون شبر و شبیر و مبشّر نامیدم.

پیامبر فرمود: هارون دو پسرش را شبر و شبیر قرار داد و من دو پسرم را حسن و حسین به آن نامی که هارون دو فرزندش را به آن نامیده نامیدم.

عطاء بن یسار از ابوهریره روایت کرده که او گوید: راهبی سوار شتر جوانی آمد و گفت: مرا به منزل فاطمه سلام الله علیها راهنمایی کنید. ابوهریره گوید: او را راهنمایی کردند او به حضرت زهرا علیها السّلام گفت: «ای دختر رسول خدا! دو فرزندت را نزد من بیاور.» حضرت حسن و حسین علیهما السّلام را نزد او برد. او هر دو را می بوسید و گریه می کرد و می گفت: «نام این دو در تورات شبیر و شبّر است و در انجیل طاب و طیّب است.» سپس درباره وصف پیامبر صلی الله علیه و آله پرسید. چون پیامبر صلی الله علیه و آله را برایش وصف کردند گفت: «گواهی می دهم که جز الله خدایی نیست و گواهی می دهم که محمّد رسول خداست.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری الْقَعُودُ من الإبل هو البکر حین یرکب أی یمکن ظهره من الرکوب و أدنی ذلک أن یأتی علیه سنتان إلی أن یثنی فإذا أثنی سمی جملا.

**[ترجمه]جوهری گوید: «قَعود» شتر بکر است آن زمان که سوار می تواند بر پشتش سوار شود و کمترین آن این است که دو سال بر او برود تا آنکه دو سال مکرّر شود که در این صورت جمل نامیده می شود.

**[ترجمه]

«۳۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عِمْرَانُ بْنُ سَلْمَانَ وَ عَمْرُو بْنُ ثَابِتٍ قَالا: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ اسْمَانِ مِنْ أَسَامِی أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ لَمْ يَكُونَا فِی الدُّنْيَا.

جَابِرٌ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: سُمِّیَ الْحَسَنُ حَسَناً لِأَنَّ بِإِحْسَانِ اللَّهِ قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرَضُونَ وَ اشْتُقَّ الْحُسَيْنُ مِنَ الْإِحْسَانِ وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ اسْمَانِ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَی وَ الْحُسَيْنُ تَصْغِيرُ الْحَسَنِ.

وَ حَكَی أَبُو الْحُسَيْنِ النَّسَّابَهُ كَأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَجَبَ هَذَيْنِ الِاسْمَيْنِ عَنِ الْخَلْقِ يَعْنِی حَسَناً وَ حُسَيْناً حَتَّی يُسَمَّی بِهِمَا ابْنَا فَاطِمَهَ علیها السلام فَإِنَّهُ لَا يُعْرَفُ أَنَّ أَحَداً مِنَ الْعَرَبِ تَسَمَّی بِهِمَا فِی قَدِيمِ الْأَيَّامِ إِلَی عَصْرِهِمَا لَا مِنْ وُلْدِ نِزَارٍ(۱) وَ لَا الْيَمَنِ مَعَ سَعَهِ أَفْخَاذِهِمَا

ص: ۲۵۲

۱- ۱. هذا هو الصحیح کما فی المصدر ج ۳ ص ۳۹۸ و فی النسخ المطبوعه تراد. مراد خ ل، و کلاهما سهو فان تراد مهمل و مراد من قبائل الیمن فلا یعد فی قباله. و نزار. هو نزار بن معد بن عدنان بطن من العدنانیه منهم بطنان عظیمان: ربیعه و مضر. و من أیامهم یوم خزازی، و قیل خزاز، و هو جبل کانت به وقعه بین نزار و الیمن. راجع معجم قبائل العرب.

وَ كَثْرَهِ مَا فِيهِمَا مِنَ الْأَسَامِي وَ إِنَّمَا يُعْرَفُ فِيهِمَا حَسْنٌ بِسُكُونِ السِّينِ وَ حَسِينٌ بِفَتْحِ الْحَاءِ وَ كَسْرِ السِّينِ عَلَى مِثَالِ حَبِيبٍ فَأَمَّا حَسَنٌ بِفَتْحِ الْحَاءِ وَ الْحُسَيْنُ فَلَا نَعْرِفُهُ إِلَّا اسْمَ جَبَلٍ مَعْرُوفٍ قَالَ الشَّاعِرُ :

لِأُمِّ الْأَرْضِ وَبْلٌ مَا أَجَنَّتْ*** بِحَيْثُ أَضَرَّ بِالْحَسَنِ السَّبِيلِ (۱)

سُئِلَ أَبُو عمه [عُمَرَ] غُلَامُ تغلب [ثَعْلَبٍ] عَنْ مَعْنَى

قَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: حَتَّى لَقَدْ وُطِئَ الْحَسَنَانِ وَ شُقَّ عِطْفَايَ.

فَقَالَ الْحَسَنَانِ الْإِبْهَامَانِ وَاحِدُهُمَا حَسَنٌ قَالَ الشَّنْفَرَى (۲)

مَهْضُومَهُ الْكَشْحَيْنِ دَرْمَاءُ الْحَسَنِ (۳) ***جَمَّاءُ مَلْسَاءُ بِكَفَّيْهَا شَثَنُ

شُقَّ عِطْفَايَ أَيْ ذَيْلَيَّ.

**[ترجمه]مناقب: از عمران بن سلمان و عمرو بن ثابت نقل می کند که گفتند: «کلمات حسن و حسین، دو نام از نام های بهشت هستند که تا پیش از آن در دنیا نبودند.» جابر گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: امام حسن، حسن نامیده شد چون با احسان خدا آسمان ها و زمین ها به پا ایستاده است و حسین از احسان مشتق شده است و علی و حسن دو اسم از اسمای خداوند است و حسین مصغّر حسن است.

ابوالحسن نسابه می گوید: «خدای علیم کلمه حسن و حسین را از نظر مردم پنهان نگه داشت. آنگاه دو فرزند فاطمه زهرا را به آن نام ها نامید. زیرا تا زمان نزار و قبائل یمن، با اینکه قبائل متعددی بودند و اسامی فراوانی داشتند، هیچ کس از مردم عرب، تا عصر حضرت حسنین به این دو نام نامیده نشد. آنها نام حسن به فتح حاء و سکون سین و نام حسین به فتح حاء و کسر سین که بر وزن حبیب است داشتند. اما نام حسن به فتح حاء و سین نداشتند، مگر نام آن کوه معروف که شاعر درباره آن گفته:

لام الارض وبل ما اجنت بحیث اضر بالحسن السبیل

از غلام تغلب درباره معنای گفته امیرمؤمنان علیه السّلام که: «حتّی لقد وطئ الحسنان و شقّ عطفای» سوال شد. او گفت: «حسنان» یعنی دو انگشت ابهام و مفرد آن «حسن» است. شنفری گوید: آن زن شکمش لاغر و انگشت پاهایش با گوشت و چربی پوشیده است. استخوان هایش گوشتی و بدنی لطیف دارد و دو کف دست او کلفت و گوشتی است. «شقّ عطفای» یعنی پایین لباسم.

**[ترجمه]

«۳۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب كِتَابُ الْأَنْوَارِ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى هَنَّأَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله بِحَمْلِ الْحُسَيْنِ وَ وِلَادَتِهِ وَ عَزَّاهُ بِقَتْلِهِ

فَعَرَفَتْ فَاطِمَهُ فَكَرِهَتْ ذَلِكَ فَنَزَلَتْ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهاً وَ وَضَعَتْهُ كُرْهاً وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۴) فَحَمْلُ النِّسَاءِ تِسْعَهُ أَشْهُرٍ وَ لَمْ يُولَدْ

ص: ۲۵۳

۱- ۱. أنشده الجوهرىّ فى الصحاح و نقل أن الشاعر قال فى الحسين: تركنا بالنواصف من حسين*** نساء الحى يلقطن الجمانا.

۲- ۲. شاعر من بنى الأزد كان من أشدّ محاضير العرب قيل سمى به لحدته، و قيل لعظم شفته.

۳- ۳. درماء مؤنث الادرم- و هو كل ما غطاه الشحم و خفى حجمه، و رجل أدرم لا تستبين كعوبه و مرافقه. و هذا المعنى هو الصحيح الذى اختاره الراوندىّ فى شرحه على النهج و أنكره ابن أبى الحديد- راجع شرح الحديدى ج ۱ ص ۵۰.

۴- ۴. الأحقاف: ۱۵.

مَوْلُودٌ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ عَاشَ غَيْرَ عِيسَى وَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام.

غُرَرُ أَبِی الْفَضْلِ بْنِ خَیْرَانَهَ(۱) بِإِسْنَادِهِ: أَنَّهُ اعْتَلَّتْ فَاطِمَهُ لَمَّا وَلَدَتِ الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ جَفَّ لَبَنُهَا فَطَلَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مُرْضِعاً فَلَمْ یَجِدْ فَکَانَ یَأْتِیهِ فَیُلْقِمُهُ إِبْهَامَهُ فَیَمَصُّهَا فَیَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ فِی إِبْهَامِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رِزْقاً یَغْذُوهُ وَ یُقَالُ بَلْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یُدْخِلُ

لِسَانَهُ فِی فِیهِ فَیَغُرُّهُ کَمَا یَغُرُّ الطَّیْرُ فَرْخَهُ فَجَعَلَ اللَّهُ لَهُ فِی ذَلِکَ رِزْقاً فَفَعَلَ ذَلِکَ أَرْبَعِینَ یَوْماً وَ لَیْلَهً فَنَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ لَحْمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

**[ترجمه]مناقب: خدای رئوف به خاطر حمل و تولد امام حسین و قتل وی به پیامبر خود تبریک و تعزیت گفت. وقتی فاطمه اطهر از این موضوع با خبر شد، ناراحت و اندوهگین گردید، لذا این آیه شریفه نازل شد: «حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهاً وَ وَضَعَتْهُ کُرْهاً وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً.» مدت حمل زنان نه ماه است. هیچ نوزادی شش ماهه متولد نشده که زنده بماند، غیر از حضرت عیسی بن مریم و امام حسین علیهما السّلام.

در کتاب غرر ابوالفضل بن خیرانه می نویسد: «هنگامی که حضرت فاطمه اطهر امام حسین را به دنیا آورد، به دلیل بیماری شیرش خشک شد. پیغمبر خدا پی یک زن شیرده گشت، اما کسی را نیافت. از این رو پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله نزد امام حسین می آمد و انگشت خود را در دهان حضرت حسین می گذاشت. خدای توانا شیر از انگشت آن حضرت جاری می کرد و امام حسین آن شیر را می مکید. همچنین گفته شده است که آن بزرگوار زبان خود را در دهان امام حسین می گذاشت و آن حضرت از زبان رسول خدا تغذیه می کرد. پیامبر خدا به مدت چهل شب و روز این عمل را انجام داد تا اینکه گوشت حسین علیه السّلام از گوشت پیامبر معظم اسلام پرورش یافت و رویید.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری غر الطائر فرخه یغره غرا أی زقه.

**[ترجمه]جوهری گوید: «غرّ الطائر فرخه» یغرّه غرّاً ای زقّه به این معنی که به دهان جوجه اش خوراک گذاشت.

**[ترجمه]

«۳۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب بَرَّهُ ابْنَهُ أُمَیَّهَ الْخُزَاعِیِّ قَالَتْ: لَمَّا حَمَلَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام بِالْحَسَنِ خَرَجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فِی بَعْضِ وُجُوهِهِ فَقَالَ لَهَا إِنَّکِ سَتَلِدِینَ غُلَاماً قَدْ هَنَّأَنِی بِهِ جَبْرَئِیلُ فَلَا تُرْضِعِیهِ حَتَّی أَصِیرَ إِلَیْکِ قَالَتْ فَدَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَهَ حِینَ وَلَدَتِ الْحَسَنَ علیه السلام وَ لَهُ ثَلَاثٌ مَا أَرْضَعَتْهُ فَقُلْتُ لَهَا أَعْطِینِیهِ حَتَّی أُرْضِعَهُ فَقَالَتْ کَلَّا ثُمَّ أَدْرَکَتْهَا رِقَّهُ الْأُمَّهَاتِ فَأَرْضَعَتْهُ

فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قَالَ لَهَا مَا ذَا صَنَعْتِ قَالَتْ أَدْرَكَنِي عَلَيْهِ رِقَّهُ الْأُمَّهَاتِ فَأَرْضَعْتُهُ فَقَالَ أَبَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا مَا أَرَادَ فَلَمَّا حَمَلَتْ بِالْحُسَيْنِ عليه السلام قَالَ لَهَا يَا فَاطِمَهُ إِنَّكِ سَتَلِدِينَ غُلَاماً قَدْ هَنَّأَنِي بِهِ جَبْرَئِيلُ فَلَا تُرْضِعِيهِ حَتَّى أَجِيءَ إِلَيْكِ وَ لَوْ أَقَمْتِ شَهْراً قَالَتْ أَفْعَلُ ذَلِكَ وَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فِي بَعْضِ وُجُوهِهِ فَوَلَدَتْ فَاطِمَهُ الْحُسَيْنَ عليهما السلام فَمَا أَرْضَعَتْهُ حَتَّى جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَقَالَ لَهَا مَا ذَا صَنَعْتِ قَالَتْ مَا أَرْضَعْتُهُ فَأَخَذَهُ فَجَعَلَ لِسَانَهُ فِي فَمِهِ فَجَعَلَ الْحُسَيْنُ يَمَصُّ حَتَّى قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِيهاً حُسَيْنُ إِيهاً حُسَيْنُ ثُمَّ قَالَ أَبَى اللَّهُ إِلَّا مَا يُرِيدُ هِيَ فِيكَ وَ فِي وُلْدِكَ يَعْنِي الْإِمَامَهَ.

**[ترجمه]مناقب: به نقل از دختر امیه خزاعی که نامش برّه بود، روایت می کند که گفت: «هنگامی که حضرت فاطمه زهرا امام حسن را باردار بود، پیغمبر خدا که می خواست دنبال کاری برود به فاطمه اطهر فرمود: «تو به زودی پسری خواهی زایید که جبرئیل به خاطر او به من تهنیت گفته. تو وی را شیر نده تا من نزد تو بازگردم.» دختر امیه می گوید: «موقعی که فاطمه زهرا امام حسن را به دنیا آورد، من نزد آن بانو رفتم. سه روز بود که آن نوزاد عزیز را شیر نداده بود. من به وی گفتم: «امام حسن را بده تا من هم به او شیر بدهم.» فرمود ابدا! اما چندی که گذشت محبت مادری بر او غلبه کرد و خود آن بانو امام حسن را شیر داد. هنگامی که رسول خدا آمد به فاطمه اطهر فرمود: «چکار کردی؟» گفت: «محبت مادری باعث شد که حسنم را شیر دهم.» فرمود: «خدا اراده خود را عملی خواهد کرد.»

زمانی که فاطمه زهرا امام حسین را باردار شد، پیغمبر اسلام به حضرت زهرا فرمود: «تو به زودی پسری به دنیا خواهی آورد که جبرئیل به خاطر او به من تبریک گفته است. به وی شیر نده تا من نزد تو بازگردم، اگر چه یک ماه باشد.» آنگاه پیامبر خدا به دنبال کار خود رفت. هنگامی که فاطمه اطهر امام حسین را به دنیا آورد، او را شیر نداد تا پیغمبر خدا آمد و به وی فرمود: «چه کار کردی؟» گفت: که من حسین را شیر نداده ام. پیامبر خدا حسین را گرفت و زبان خود را در دهان آن حضرت گذاشت. امام حسین آنقدر زبان آن بزرگوار را مکید که رسول خدا فرمود: «ای حسین! کافی است! کافی است! خدا اراده خود را درباره تو و فرزندانت عملی خواهد کرد. امامت در تو و فرزندان توست.»

**[ترجمه]

«۳۳»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ كَمَالُ الدِّينِ بْنُ طَلْحَهَ: اعْلَمْ أَنَّ هَذَا الِاسْمَ الْحَسَنَ سَمَّاهُ بِهِ جَدُّهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَإِنَّهُ لَمَّا وُلِدَ عليه السلام قَالَ مَا سَمَّيْتُمُوهُ قَالُوا حَرْباً قَالَ بَلْ سَمُّوهُ حَسَناً ثُمَّ إِنَّهُ صلى الله عليه و آله عَقَّ عَنْهُ كَبْشاً وَ بِذَلِكَ احْتَجَّ الشَّافِعِيُّ فِي كَوْنِ الْعَقِيقَهِ سُنَّهً عَنِ الْمَوْلُودِ وَ تَوَلَّى ذَلِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ مَنَعَ أَنْ تَفْعَلَهُ فَاطِمَهُ عليها السلام

۱- ۱. راجع المصدر ج ۴ ص ۵۰.

وَ قَالَ لَهَا احْلِقِی رَأْسَهُ وَ تَصَدَّقِی بِوَزْنِ الشَّعْرِ فِضَّهً فَفَعَلَتْ ذَلِکَ وَ کَانَ وَزْنُ شَعْرِهِ یَوْمَ حَلْقِهِ دِرْهَماً وَ شَیْئاً فَتَصَدَّقَتْ بِهِ فَصَارَتِ الْعَقِیقَهُ وَ التَّصَدُّقُ بِزِنَهِ الشَّعْرِ سُنَّهً مُسْتَمِرَّهً بِمَا شَرَّعَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فِی حَقِّ الْحَسَنِ علیه السلاموَ کَذَا اعْتَمَدَ فِی حَقِّ الْحُسَیْنِ علیه السلام عِنْدَ وِلَادَتِهِ وَ سَیَأْتِی ذِکْرُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی.

وَ رَوَی الْجَنَابِذِیُّ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام سَمَّی الْحَسَنَ حَمْزَهَ وَ الْحُسَیْنَ جَعْفَراً فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلِیّاً وَ قَالَ لَهُ قَدْ أُمِرْتُ أَنْ أُغَیِّرَ اسْمَ ابْنَیَّ هَذَیْنِ قَالَ فَمَا شَاءَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ قَالَ فَهُمَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ.

و یظهر من کلامه أنه بقی الحسن علیه السلام مسمی حمزه إلی حین ولد الحسین و غیرت أسماؤهما علیهما السلام وقتئذ و فی هذا نظر لمتأمله أو یکون قد سمی الحسن و غیره و لما ولد الحسین و سمی جعفرا غیره فیکون التسمیه فی زمانین و التغییر کذلک.

و کنیته أبو محمد لا غیر و أما ألقابه فکثیره التقی و الطیب و الزکی و السید و السبط و الولی کل ذلک کان یقال له و یطلق علیه و أکثر هذه الألقاب شهره التقی لکن أعلاها رتبه و أولاها به ما لقبه به رسول الله صلی الله علیه و آله حیث وصفه به و خصه بأن جعله نعتا له فإنه صلی الله علیه وآله.النقل عن النبی صلی الله علیه و آله فیما أورده الأئمه الأثبات و الرّواه الثقات أنه قال ابنی هذا سید. فیکون أولی ألقابه السید.

وَ قَالَ ابْنُ الْخَشَّابِ: کُنْیَتُهُ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ أَلْقَابُهُ الْوَزِیرُ وَ التَّقِیُّ وَ الْقَائِمُ وَ الطَّیِّبُ وَ الْحُجَّهُ وَ السَّیِّدُ وَ السِّبْطُ وَ الْوَلِیُّ.

وَ رُوِیَ مَرْفُوعاً إِلَی أُمِّ الْفَضْلِ قَالَتْ: قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَأَیْتُ فِی الْمَنَامِ کَأَنَّ عُضْواً مِنْ أَعْضَائِکَ فِی بَیْتِی قَالَ خَیْراً رَأَیْتِ تَلِدُ فَاطِمَهُ غُلَاماً تُرْضِعِینَهُ بِلَبَنِ قُثَمَ فَوَلَدَتِ الْحَسَنَ فَأَرْضَعْتُهُ بِلَبَنِ قُثَمَ.

وَ رُوِیَ مَرْفُوعاً إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ وِلَادَهُ فَاطِمَهَ علیها السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لِأَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ وَ أُمِّ سَلَمَهَ احْضُرَاهَا فَإِذَا وَقَعَ وَلَدُهَا وَ اسْتَهَلَّ فَأَذِّنَا فِی أُذُنِهِ الْیُمْنَی وَ أَقِیمَا فِی أُذُنِهِ الْیُسْرَی فَإِنَّهُ لَا یُفْعَلُ ذَلِکَ بِمِثْلِهِ إِلَّا عُصِمَ مِنَ الشَّیْطَانِ وَ لَا تُحْدِثَا شَیْئاً حَتَّی آتِیَکُمَا.

فَلَمَّا وَلَدَتْ فَعَلَتَا ذَلِکَ فَأَتَاهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَسَرَّهُ وَ لَبَأَهُ بِرِیقِهِ (۱)

وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أُعِیذُهُ بِکَ وَ وُلْدَهُ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ.

وَ مِنْ کِتَابِ الْفِرْدَوْسِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه وآله.أُمِرْتُ أَنْ أُسَمِّیَ ابْنَیَّ هَذَیْنِ حَسَناً وَ حُسَیْناً.

**[ترجمه]کشف الغمه: بدان که رسول اکرم امام حسن را حسن نامید. زیرا وقتی که آن بزرگوار متولد شد، رسول خدا فرمود: «وی را چه نام نهاده اید؟» گفتند حرب. فرمود: «نه، بلکه باید نام او را حسن بگذارید.» آنگاه آن حضرت یک قوچ برای امام حسن عقیقه کرد. شافعی برای مستحب بودن عقیقه به همین حدیث استناد کرده است. رسول خدا شخصا متصدی این عمل شد و نگذاشت که حضرت زهرا انجام دهد. پیغمبر خدا به فاطمه زهرا فرمود: «سر امام حسن را بتراش و هم وزن موی سرش نقره صدقه بده.» موقعی که حضرت زهرای اطهر موی سر امام حسن را تراشید و هم وزن آن نقره صدقه داد، وزن آن به اندازه یک درهم و اندی شد. بدین لحاظ بود که عقیقه و به وزن موی سر صدقه دادن نقره، به سنتی همیشگی تبدیل شد. زیرا رسول خدا این عمل را در حق امام حسن تشریع و پس از ولادت امام حسین تکرار کرد. جریان آن به خواست خدا بعدا خواهد آمد.

جنابذی روایت کرده که علی علیه السّلام حسن را حمزه و حسین را جعفر نام گذاشت. رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را خواست و به او فرمود: «من مأموریت یافتم که اسم این دو فرزند را تغییر دهم.» علی علیه السّلام گفت: «هرچه خدا و رسولش بخواهند.» پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «این دو حسن و حسین هستند.»

و از کلام جنابذی به دست می آید که امام حسن علیه السّلام تا زمان ولادت امام حسین علیه السّلام نامش حمزه بوده است و به هنگام ولادت امام حسین علیه السّلام نام هر دو تغییر داده شده است. و این جای تأمل دارد. یا اینکه علی علیه السّلام نام حسن را گذاشت و پیامبر تغییر داد و چون امام حسین علیه السّلام هم متولّد شد و جعفر نامیده شد، نام او را هم تغییر داد که در نتیجه نامگذاری در دو زمان بوده و تغییر آن نیز در دو زمان.

کنیه امام حسن فقط ابو محمّد بود. ولی لقب های فراوانی داشتند، از جمله تقی، طیب، زکی، سید، سبط و ولی. مشهورترین لقب آن بزرگوار تقی بود، ولی بهترین آنها همان لقبی است که جدش رسول خدا صلی اللّه علیه و آله آن را مخصوص و صفت آن بزرگوار قرار داد. زیرا چنان که راویان موثق و مطمئن در حدیث صحیح روایت کرده اند، پیغمبر معظم اسلام درباره امام حسن فرموده: «ابنی هذا سید»، یعنی این پسر من سید و بزرگ است. بنابراین بهترین لقب او سید است.

ابن خشاب می گوید: «کنیه امام حسن، ابو محمّد و لقب هایش وزیر، تقی، قائم، طیب، حجت، سید، سبط و ولی بود.»

و امّ الفضل گوید: گفتم: ای رسول خدا در خواب دیدم گویا عضوی از اعضای تو در خانه ام هست. حضرت فرمود: خواب خیر دیده ای. فاطمه پسری می زاید که تو او را با شیر قثم (فرزندت) شیر می دهی. فاطمه سلام الله علیها حسن را زایید و امّ ایمن با شیر قثم او را شیر داد.

از حضرت امیر علیه السّلام روایت شده که فرمود: «هنگامی که وضع حمل حضرت فاطمه اطهر نزدیک شد، پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله به اسماء بنت عمیس و ام سلمه فرمود: «نزد فاطمه حاضر شوید و وقتی فرزندش متولد شد، در گوش راست او اذان و در گوش چپش اقامه بگویید، زیرا این عمل باعث می شود که انسان از شر شیطان محفوظ بماند. ولی عمل دیگری انجام ندهید تا خودم بیایم.» زمانی که حضرت زهرای اطهر وضع حمل کرد، آنها دستوری را که پیامبر اسلام داده بود انجام دادند. آنگاه پیغمبر عظیم الشأن اسلام آمد و ناف امام حسن را برید، بعد آب دهان مبارک خود را در دهان امام حسن ریخت و فرمود: «پروردگارا! من این حسن و فرزندانش را از شر شیطان رجیم به تو می سپارم.»

در کتاب فردوس از رسول خدا روایت می کند که فرمود: «من مأموریت دارم که نام این دو فرزندم را حسن و حسین بگذارم.»

**[ترجمه]

إیضاح

سررت الصبی أسره سرا قطعت سرره و هو ما تقطعه القابله من سره الصبی

و قال فی النهایه فی حدیث ولاده الحسن بن علی و ألبأه بریقه.

أی صلی الله علیه وآله.ریقه فی فیه کما یصب اللباء فی فم الصبی و هو أول ما یحلب عند الولاده و لبأت الشاه ولدها أرضعته اللباءه و ألبأت السخله أرضعتها اللباء.

**[ترجمه]«سررت الصبی»، أسرّه سرّاً یعنی ناف او را بریدم و آن همان مقداری است که قابله از ناف بچّه می برد. و در نهایه گوید: در حدیث ولاده حسن بن علی آمده: «و ألبأه بریقه» یعنی آب دهانش را پیامبر در دهان حسن ریخت آن گونه که شیر را در دهان بچّه می ریزند، و «لباء» شیر اوّل مادر است و «لبّأت الشاه ولدها» یعنی این شیر اوّل را به بچّه اش نوشاند، و «ألبأت النحله» یعنی گوسفند به بچّه اش شیر را نوشاند.

**[ترجمه]

«۳۴»

عُیُونُ الْمُعْجِزَاتِ، لِلْمُرْتَضَی: رُوِیَ أَنَّ فَاطِمَهَ وَلَدَتِ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ مِنْ فَخِذِهَا الْأَیْسَرِ وَ رُوِیَ أَنَّ مَرْیَمَ وَلَدَتِ الْمَسِیحَ مِنْ فَخِذِهَا الْأَیْمَنِ.

وَ حَدِیثُ هَذِهِ الْحِکَایَهِ فِی کِتَابِ الْأَنْوَارِ وَ فِی کُتُبٍ کَثِیرَهٍ وَ رَوَی الْعَلَائِیُّ فِی کِتَابِهِ یَرْفَعُ الْحَدِیثَ إِلَی صَفِیَّهَ بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَتْ: لَمَّا سَقَطَ الْحُسَیْنُ بْنُ فَاطِمَهَ علیها السلام کُنْتُ بَیْنَ یَدَیْهَا فَقَالَ لِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله هَلُمِّی إِلَیَّ بِابْنَیَّ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَمْ نُنَظِّفْهُ بَعْدُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَنْتِ تُنَظِّفِینَهُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ نَظَّفَهُ وَ طَهَّرَهُ.

وَ رُوِیَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَامَ إِلَیْهِ وَ أَخَذَهُ فَکَانَ یُسَبِّحُ وَ یُهَلِّلُ وَ یُمَجِّدُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]عیون المعجزات: روایت شده که حضرت فاطمه اطهر، حسن و حسین علیهما السّلام را از ران چپ به دنیا آورد. روایت شده است که حضرت مریم، حضرت عیسی را از ران راست به دنیا آورد.

این داستان در کتاب انوار آمده است. در کتاب های فراوانی از صفیه دختر عبدالمطب روایت کرده اند که گفت: «موقعی که امام حسین متولد شد من نزد حضرت زهرا بودم. پیغمبر عالیقدر اسلام به من فرمود: «پسرم را نزد من بیاور.» گفتم: «یا رسول اللَّه! ما هنوز او را نظیف نکرده ایم، بعدا وی را نزد تو می آورم.» فرمود: «تو می خواهی حسین را نظیف و پاکیزه کنی، در صورتی که خدای مهربان وی را پاک کرده است؟»

روایت شده که وقتی پیغمبر عالی مقام امام حسین را برگرفت، آن حضرت مشغول تسبیح و تهلیل و تمجید پروردگار بود.»

**[ترجمه]

«۳۵»

کا، [الکافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مُعَاذٍ الْهَرَّاءِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْغُلَامُ رَهْنٌ بِسَابِعِهِ بِکَبْشٍ یُسَمَّی فِیهِ وَ یُعَقُّ عَنْهُ وَ قَالَ إِنَّ فَاطِمَةَ علیها السلام حَلَقَتْ ابْنَیْهَا وَ تَصَدَّقَتْ بِوَزْنِ شَعْرِهِمَا فِضَّةً.

**[ترجمه]کافی: به نقل از امام صادق روایت می کند که فرمود: «در هفتمین روز تولد نوزاد، باید قوچی را برایش عقیقه کنند و نامی برای او برگزینند.» امام فرمود: فاطمه علیها السّلام سر دو فرزندش را تراشید و معادل وزن موی آن نقره صدقه داد.

**[ترجمه]

«۳۶»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مَرَّارٍ عَنْ یُونُسَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: عَقَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَنِ الْحَسَنِ علیه السلام بِیَدِهِ وَ

۱- ۱. فی نسختنا و فی نسخه المصدر« لبأه» و فی بعض النسخ« ألبأه» و کلاهما بمعنی راجع المصدر ج ۲ ص ۹۵.

قَالَ بِسْمِ اللَّهِ عَقِيقَةٌ عَنِ الْحَسَنِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ عَظْمُهَا بِعَظْمِهِ وَ لَحْمُهَا بِلَحْمِهِ وَ دَمُهَا بِدَمِهِ وَ شَعْرُهَا بِشَعْرِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا وِقَاءً لِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ.

**[ترجمه]در کتاب کافی از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «پیغمبر عظیم الشأن اسلام صلی اللّه علیه و آله، با دست مبارک خود برای امام حسن علیه السّلام عقیقه کرد و این دعا را خواند: «این عقیقه از حسن است. استخوانش در برابر استخوان حسن و گوشتش در برابر گوشتش و خونش در برابر خونش و مویش به مویش. خدایا! این عقیقه را مایه حفظ محّمد و آل محمّد قرار بده.»

**[ترجمه]

«۳۷»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: عَقَّتْ فَاطِمَةُ علیها السلام عَنِ ابْنَيْهَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا وَ حَلَقَتْ رُءُوسَهُمَا فِي الْيَوْمِ السَّابِعِ وَ تَصَدَّقَتْ بِوَزْنِ الشَّعْرِ وَرِقاً.

**[ترجمه]کافی: به نقل از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «فاطمه اطهر برای حضرت حسنین عقیقه کرد و در روز هفتم سر مبارک ایشان را تراشید و به وزن موی سرشان نقره صدقه داد.»

**[ترجمه]

«۳۸»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَاصِمٍ الْكُوزِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَذْكُرُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَقَّ عَنِ الْحَسَنِ علیه السلامبِكَبْشٍ وَ عَنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام بِكَبْشٍ وَ أَعْطَى الْقَابِلَةَ شَيْئاً وَ حَلَقَ رُءُوسَهُمَا يَوْمَ سَابِعِهِمَا وَ وَزَنَ شَعْرَهُمَا فَتَصَدَّقَ بِوَزْنِهِ فِضَّةً.

**[ترجمه]کافی: نیز به نقل از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم یک قوچ برای امام حسن عقیقه و یک قوچ هم برای امام حسین عقیقه کرد و در روز هفتم تولد آنان، سر مبارکشان را تراشید و به وزن موی سر ایشان نقره صدقه داد. آن حضرت به قابله هم چیزی عطا کرد.»

**[ترجمه]

«۳۹»

کا، [الکافی] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبَانٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: سَمَّى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَسَناً وَ حُسَيْناً علیهما السلام يَوْمَ سَابِعِهِمَا وَ شَقَّ مِنِ اسْمِ الْحَسَنِ الْحُسَيْنَ وَ عَقَّ

عَنْهُمَا شَاةً شَاةً وَ بَعَثُوا بِرِجْلِ شَاةٍ إِلَى الْقَابِلَةِ وَ نَظَرُوا مَا غَيْرَهُ فَأَكَلُوا مِنْهُ وَ أَهْدَوْا إِلَى الْجِيرَانِ وَ حَلَقَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام رُءُوسَهُمَا وَ تَصَدَّقَتْ بِوَزْنِ شَعْرِهِمَا فِضَّةً.

**[ترجمه]کافی: همچنین از امام جعفر صادق علیه السّلام نقل می کند که فرمود: «پیامبر عالیقدر اسلام در روز هفتم ولادت حضرت حسنین آنها را نامگذاری کرد و نام حسین را از نام حسن گرفت. آن حضرت برای هر کدام یک گوسفند عقیقه کرد، یک ران گوسفند را برای قابله فرستادند و از مابقی آن خوردند و برای همسایگان نیز فرستادند. سپس حضرت فاطمه اطهر سر مبارک حسنین علیهما السّلام را تراشید و هم وزن موی سرشان نقره صدقه داد.»

**[ترجمه]

«۴۰»

كا، [الكافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام عَنِ التَّهْنِئَةِ بِالْوَلَدِ مَتَى فَقَالَ أَمَا إِنَّهُ لَمَّا وُلِدَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ هَبَطَ جَبْرَئِيلُ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله بِالتَّهْنِئَةِ فِي الْيَوْمِ السَّابِعِ وَ أَمَرَهُ أَنْ يُسَمِّيَهُ وَ يُكَنِّيَهُ وَ يَحْلِقَ رَأْسَهُ وَ يَعُقَّ عَنْهُ وَ يَثْقُبَ أُذُنَهُ وَ كَذَلِكَ كَانَ حِينَ وُلِدَ الْحُسَيْنُ علیه السلام أَتَاهُ فِي الْيَوْمِ السَّابِعِ فَأَمَرَهُ بِمِثْلِ ذَلِكَ قَالَ وَ كَانَ لَهُمَا ذُؤَابَتَانِ فِي الْقَرْنِ الْأَيْسَرِ وَ كَانَ الثَّقْبُ فِي الْأُذُنِ الْيُمْنَى فِي شَحْمَةِ الْأُذُنِ وَ فِي الْيُسْرَى فِي أَعْلَى الْأُذُنِ فَالْقُرْطُ فِي الْيُمْنَى وَ الشَّنْفُ فِي الْيُسْرَى وَ قَدْ رُوِيَ أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله تَرَكَ لَهُمَا ذُؤَابَتَيْنِ فِي وَسَطِ الرَّأْسِ وَ هُوَ أَصَحُّ مِنَ الْقَرْنِ.

**[ترجمه]کافی: به نقل از حسن بن خالد روایت می کند که گفت: «از حضرت علی بن موسی الرضا علیه السّلام راجع به تبریک نوزاد جویا شدم. فرمود: «مگر نه چنین است که پس از تولد حسن بن علی علیه السّلام جبرئیل در روز هفتم نازل گردید و بعد از تبریک گفتن به رسول خدا، گفت که نام و کنیه آن حضرت را تعیین کند، سر مبارکش را بتراشد، برایش عقیقه کند و گوش وی را سوراخ کند؟ هنگامی که امام حسین متولد شد نیز همین دستورها انجام داده شد. حضرت حسنین هر کدام دو گیسو در طرف چپ سر خود داشتند، سوراخ گوش راست آنها در نرمه گوش و سوراخ گوش چپشان در بالای گوش بود.» و در گوش راست وسیله زینتی بود و در گوش چپ چیز مخصوص آن در روایت دیگری که صحیح تر است نقل شده که گیسوان ایشان در وسط سر مبارکشان قرار داشت.

**[ترجمه]

بیان

القرط بالضم الذی یعلق فی شحمه الأذن و الشنف بالفتح ما یعلق فی أعلی الأذن.

**[ترجمه]«قُرط» بـا ضمّ همـان است که در لالـه پـايين گوش آويزان می شود و «شـفف» با فتـح، همان است که بالای گوش آويزان می شود .

**[ترجمه]

«۴۱»

کا، [الکافی] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ رَبِيعِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُسْلِي (۱)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْعَامِرِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: لَمَّا عُرِجَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نَزَلَ بِالصَّلَاةِ عَشْرَ رَكَعَاتٍ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ فَلَمَّا وُلِدَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ زَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله سَبْعَ رَكَعَاتٍ شُكْراً لِلَّهِ فَأَجَازَ اللَّهُ لَهُ ذَلِكَ.

**[ترجمه]کافی: نيز به نقل از حضـرت امام محمّد باقر عليه السّلام روايت می کند که فرمود: «زمانی که پيغمبر عاليقدر اسلام را به معراج بردنـد، نمازهای واجب که ده رکعت بودند، هر کدام دو رکعتی بودند. وقتی حضـرت حسـنين متولد شدند، پيامبر اسلام صلی اللَّه عليه و آله و سلم برای شکرگزاری خدا هفت رکعت ديگر به آنها اضافه کرد و خدا هم اجازه داد.»

**[ترجمه]

«۴۲»

کـا، [الکـافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلٍ عَنِ ابْنِ ظَبْيَانَ وَ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ فِي خَاتَمِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ.

**[ترجمه]کـافی: به نقـل از امـام جعفر صـادق عليه السّـلام روايت می کنـد که فرمود: «نقش انگشتر حضـرت حسـنين عليهما السّلام «الحمد للّه» بود.»

**[ترجمه]

«۴۳»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا عليه السلام قَالَ: كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ الْحَسَنِ عليه السلامالْعِزَّةُ لِلَّهِ وَ خَاتَمِ الْحُسَيْنِ عليه السلام إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ.

**[ترجمه]کافی: از حضـرت امام رضا عليه السّلام روايت می کند که فرمود: «نقش انگشتر امام حسن مجتبی عليه السّلام«العزه للّه» بود و نقش انگشتر امام حسين«إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ» بود.

**[ترجمه]

«۴۴»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِذَا سَقَطَ لِسِتَّهِ أَشْهُرٍ فَهُوَ تَامٌّ وَ ذَلِکَ أَنَّ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام وُلِدَ وَ هُوَ ابْنُ سِتَّهِ أَشْهُرٍ.

**[ترجمه]کافی: همچنین به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «چنانچه طفلی شش ماهه به دنیا بیاید خلقت او تمام است، زیرا حضرت امام حسین علیه السّلام شش ماهه به دنیا آمد.»

**[ترجمه]

«۴۵»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْحُسَیْنُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ الْقَزْوِینِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الزَّعْفَرَانِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حُمِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ سِتَّهَ أَشْهُرٍ وَ أُرْضِعَ سَنَتَیْنِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ وَصَّیْنَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیْهِ إِحْساناً حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهاً وَ وَضَعَتْهُ کُرْهاً وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۲).

**[ترجمه]کافی: نیز از حضرت صادق آل محمّد علیهم السّلام روایت می کند که فرمود: «امام حسین شش ماهه متولد شد و مدت دو سال شیر خورد. منظور از قول خدای سبحان که می فرماید: {ما به انسان دستور دادیم که به والدین خود نیکویی کند، مادرش به ناراحتی وی را باردار شد و به ناراحتی او را به دنیا آورد و مدت حمل و شیرخوارگی وی سی ماه بود} امام حسین علیه السّلام است.

**[ترجمه]

«۴۶»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَرْزَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ بَیْنَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام طُهْرٌ وَ کَانَ بَیْنَهُمَا فِی الْمِیلَادِ سِتَّهُ أَشْهُرٍ وَ عشرا [عَشْرٌ].

**[ترجمه]کافی: همچنین به نقل از حضرت صادق آل محمّد روایت می کند که فرمود: «بین حضرت حسنین یک طهر فاصله بود و بین ولادت ایشان فاصله شش ماه و ده روزی قرار داشت.»

**[ترجمه]

«۴۷»

أَقُولُ فِی حَدِیثِ الْمُفَضَّلِ بِطُولِهِ الَّذِی یَأْتِی بِإِسْنَادِهِ فِی کِتَابِ الْغَیْبَهِ

۱- ۱. نسبه الی مسلیه کمحسنه بطن من مذحج من القحطانیه و هم بنو مسلیه بن عامر بن عمرو ابن عله بن جلد بن مالک بن أدد بن زید بن یشجب، یروی عن أبی عبد اللّه علیه السلام.

۲- ۲. الأحقاف: ۱۵.

عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: كَانَ مَلَكٌ بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ يُقَالُ لَهُ صَلْصَائِيلُ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي بَعْثٍ فَأَبْطَأَ فَسَلَبَهُ رِيشَهُ وَ دَقَّ جَنَاحَيْهِ وَ أَسْكَنَهُ فِي جَزِيرَةٍ مِنْ جَزَائِرِ الْبَحْرِ إِلَى لَيْلَةٍ وُلِدَ الْحُسَيْنُ علیه السلام فَنَزَلَتِ الْمَلَائِكَةُ وَ اسْتَأْذَنَتِ اللَّهَ فِي تَهْنِئَةِ جَدِّي رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَهْنِئَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَ فَاطِمَةَ علیها السلام فَأَذِنَ اللَّهُ لَهُمْ فَنَزَلُوا أَفْوَاجاً مِنَ الْعَرْشِ وَ مِنْ سَمَاءٍ سَمَاءٍ فَمَرُّوا بِصَلْصَائِيلَ وَ هُوَ مُلْقًى بِالْجَزِيرَةِ.

فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ وَقَفُوا فَقَالَ لَهُمْ يَا مَلَائِكَةَ رَبِّي إِلَى أَيْنَ تُرِيدُونَ وَ فِيمَ هَبَطْتُمْ فَقَالَتْ لَهُ الْمَلَائِكَةُ يَا صَلْصَائِيلُ قَدْ وُلِدَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ أَكْرَمُ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الدُّنْيَا بَعْدَ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَبِيهِ عَلِيٍّ وَ أُمِّهِ فَاطِمَةَ وَ أَخِيهِ الْحَسَنِ وَ هُوَ الْحُسَيْنُ وَ قَدِ اسْتَأْذَنَّا اللَّهَ فِي تَهْنِئَةِ حَبِيبِهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله لِوَلَدِهِ فَأَذِنَ لَنَا فَقَالَ صَلْصَائِيلُ يَا مَلَائِكَةَ اللَّهِ إِنِّي أَسْأَلُكُمْ بِاللَّهِ رَبِّنَا وَ رَبِّكُمْ وَ بِحَبِيبِهِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ بِهَذَا الْمَوْلُودِ أَنْ تَحْمِلُونِي مَعَكُمْ إِلَى حَبِيبِ اللَّهِ وَ تَسْأَلُونَهُ وَ أَسْأَلُهُ أَنْ يَسْأَلَ اللَّهَ بِحَقِّ هَذَا الْمَوْلُودِ الَّذِي وَهَبَهُ اللَّهُ لَهُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي وَ يَجْبُرَ كَسْرَ جَنَاحِي وَ يَرُدَّنِي إِلَى مَقَامِي مَعَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ فَحَمَلُوهُ وَ جَاءُوا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَهَنَّئُوهُ بِابْنِهِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ قَصُّوا عَلَيْهِ قِصَّةَ الْمَلَكِ وَ سَأَلُوهُ مَسْأَلَةَ اللَّهِ وَ الْإِقْسَامَ عَلَيْهِ بِحَقِّ الْحُسَيْنِ علیه السلام أَنْ يَغْفِرَ لَهُ خَطِيئَتَهُ وَ يَجْبُرَ كَسْرَ جَنَاحِهِ وَ يَرُدَّهُ إِلَى مَقَامِهِ مَعَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَدَخَلَ عَلَى فَاطِمَةَ علیها السلام فَقَالَ لَهَا نَاوِلِينِي ابْنِيَ الْحُسَيْنَ فَأَخْرَجَتْهُ إِلَيْهِ مَقْمُوطاً يُنَاغِي جَدَّهُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَخَرَجَ بِهِ إِلَى الْمَلَائِكَةِ فَحَمَلَهُ عَلَى بَطْنِ كَفِّهِ فَهَلَّلُوا وَ كَبَّرُوا وَ حَمَّدُوا اللَّهَ تَعَالَى وَ أَثْنَوْا عَلَيْهِ فَتَوَجَّهَ بِهِ إِلَى الْقِبْلَةِ نَحْوَ السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ ابْنِيَ الْحُسَيْنِ أَنْ تَغْفِرَ لِصَلْصَائِيلَ خَطِيئَتَهُ وَ تَجْبُرَ كَسْرَ جَنَاحِهِ وَ تَرُدَّهُ إِلَى مَقَامِهِ مَعَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ فَتَقَبَّلَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله مَا أَقْسَمَ بِهِ عَلَيْهِ وَ غَفَرَ لِصَلْصَائِيلَ خَطِيئَتَهُ وَ جَبَرَ كَسْرَ جَنَاحِهِ وَ رَدَّهُ إِلَى مَقَامِهِ مَعَ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ.

lt;meta info=". مؤلف: در حدیث طولانی مفضل که در کتاب غیبت خواهد آمد، از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: ملکی بین مؤمنین وجود داشت که به او صلصائیل می گفتند. خدای حکیم وی را دنبال امری فرستاد و او در انجام فوری دستور خدا سستی کرد. از این رو خدای توانا پر و بال وی را گرفت و او را در یکی از جزیره های دریا مسکن داد. در آن شبی که امام حسین علیه السّلام متولد شد، ملائکه از خدای رئوف اجازه گرفتند و برای تبریک گفتن به رسول خدا و امیرالمؤمنین علی و فاطمه اطهر علیهم السّلام، فوج فوج از عرش به طرف زمین راهی شدند و آسمان ها را یک به یک پایین آمدند تا به جایی که صلصائیل آویزان بود رسیدند. وقتی آنها صلصائیل را دیدند توقف کردند. وی به آنان گفت: «ای ملائکه پروردگار من! قصد کجا را دارید و برای چه نازل شده اید؟»

ملائکه پاسخ دادند: «امشب نوزادی که بعد از رسول خدا و امیرالمؤمنین علی و فاطمه اطهر، امام و بهترین نوزاد است متولد شده. ما از خدای سبحان اجازه گرفته ایم که برای تبریک گفتن به حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله برویم، خدا همبه ما اجازه داده است.» صلصائیل گفت: «ای ملائکه پروردگار من! شما را به حق خدا و رسول او و به حق این نوزاد قسم می دهم که مرا نیز با خود نزد حبیب خدا یعنی حضرت رسول ببرید تا شما و من از آن حضرت تقاضا کنیم وی خدا را به حق مولودی که به او عطا فرموده، قسم دهد تا خدا از خطای من درگذرد و پر و بال شکسته و مقامم در میان ملائکه مقربین را به من باز گرداند.» ملائکه صلصائیل را با خود نزد پیغمبر عالی مقام اسلام صلی اللّٰه علیه و آله آوردند و پس از آنکه به رسول خدا تبریک گفتند، داستان آن ملک را برای پیامبر خدا شرح دادند و از آن حضرت تقاضا کردند که خدا را به حق امام حسین قسم دهد تا از خطای آن ملک درگذرد، پر و بال شکسته اش را به وی عطا کند و مقام وی در میان ملائکه مقربین را به او بازگرداند.

حضرت محمّد صلی اللّٰه علیه و آله و سلم برخاست، نزد حضرت زهرای اطهر رفت و فرمود: «حسین را بیاور!» فاطمه اطهر امام حسین را در حالی که قنداق شده بود به حضور آن حضرت آورد. رسول خدا آن حضرت رادر میان کف دست خود گرفت و در حالی که او با جدّ بزرگوارش گفتگو می کرد، او را نزد ملائکه آورد. ملائکه با دیدن حسین مشغول تهلیل و تکبیر و حمد و ثنای خدا شدند. سپس حضرت رسول صلی اللّٰه علیه و آله رو به قبله ایستاد، امام حسین را بالای دست بلند کرد و فرمود: «پروردگارا! من تو را به حق این فرزندم حسین قسم می دهم که خطای صلصائیل را ببخشی، پر و بالش را به وی عطا کنی و مقامش را در میان ملائکه مقربین به او بازگردانی.» خدای مهربان هم دعای حضرت رسول را مستجاب کرد؛ صلصائیل را بخشید، پر و بال او را عطا کرد و وی را به همان مقامی که در میان ملائکه مقربین داشت باز گردانید.»

**[ترجمه]

«۴۸»

مصباح،: خَرَجَ إِلَی الْقَاسِمِ بْنِ عَلَاءٍ الْهَمْدَانِیِّ وَکِیلِ أَبِی مُحَمَّدٍ علیه السلام أَنَّ مَوْلَانَا الْحُسَیْنَ علیه السلام وُلِدَ یَوْمَ الْخَمِیسِ لِثَلَاثٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ.

وَ رَوَی الْحُسَیْنُ بْنُ زَیْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: وُلِدَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ لِخَمْسِ لَیَالٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ أَرْبَعٍ مِنَ الْهِجْرَهِ.

أقول: سيأتي تمام القول من المصباح و سائر الكتب في أبواب أحوال أبي عبد الله الحسين من ولادته و شهادته و لعن الله على قاتله.

ص: ۲۶۰

**[ترجمه]مصباحين: برای وکیل ابو محمّد علیه السّلام که

ابوالقاسم بن علاء همدانی بود، نوشته شد که امام حسین در روز پنجشنبه سوم ماه شعبان متولد شد.

از امام جعفر صادق نیز روایت کرده اند که امام حسین در پنجم ماه شعبان سال چهارم هجری به دنیا آمده است.

مؤلف: به زودی روایت مصباح به همراه روایات سایر کتاب ها در بخش حالات و تولد و شهادت حضرت ابی عبداللّٰه الحسین علیه السّلام خواهد آمد. خداوند قاتلان امام حسین علیه السّلام را لعن می کند .

**[ترجمه]

باب ۱۲ فضائلهما و مناقبهما و النصوص علیهما صلوات الله علیهما

الأخبار

«۱»

کشف، [کشف الغمه] التِّرْمِذِیُّ بِسَنَدِهِ عَنْ یَعْلَی بْنِ مُرَّهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حُسَیْنٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ حُسَیْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَیْناً حُسَیْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

**[ترجمه]کشف الغمه: به نقل از پیغمبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «حسین از من و من از حسینم. خدا هر کسی را که حسین را دوست دارد، مرا دوست می دارد. حسین یکی از اسباط است.»

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب تَفْسِیرُ النَّقَّاشِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سُفْیَانَ الثَّوْرِیِّ عَنْ قَابُوسَ بْنِ أَبِی ظَبْیَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْسَرِ ابْنُهُ إِبْرَاهِیمُ وَ عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْمَنِ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ وَ هُوَ تَارَهً یُقَبِّلُ هَذَا وَ تَارَهً یُقَبِّلُ هَذَا إِذْ هَبَطَ جَبْرَئِیلُ بِوَحْیٍ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِینَ فَلَمَّا سُرِّیَ عَنْهُ قَالَ أَتَانِی جَبْرَئِیلُ مِنْ رَبِّی فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَبَّکَ یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَسْتُ أَجْمَعُهُمَا لَکَ فَافْدِ أَحَدَهُمَا بِصَاحِبِهِ فَنَظَرَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِلَی إِبْرَاهِیمَ فَبَکَی وَ نَظَرَ إِلَی الْحُسَیْنِ فَبَکَی وَ قَالَ إِنَّ إِبْرَاهِیمَ أُمُّهُ أَمَهٌ وَ مَتَی مَاتَ لَمْ یَحْزَنْ عَلَیْهِ غَیْرِی وَ أُمُّ الْحُسَیْنِ فَاطِمَهُ وَ أَبُوهُ عَلِیٌّ ابْنُ عَمِّی لَحْمِی وَ دَمِی وَ مَتَی مَاتَ حَزِنَتْ ابْنَتِی وَ حَزِنَ ابْنُ عَمِّی وَ حَزِنْتُ أَنَا عَلَیْهِ وَ أَنَا أُوثِرُ حُزْنِی عَلَی حُزْنِهِمَا یَا جَبْرَئِیلُ یُقْبَضُ إِبْرَاهِیمُ فَدَیْتُهُ لِلْحُسَیْنِ قَالَ فَقُبِضَ بَعْدَ ثَلَاثٍ فَکَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِذَا رَأَی الْحُسَیْنَ علیه السلام مُقْبِلًا قَبَّلَهُ وَ ضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ وَ رَشَفَ ثَنَایَاهُ وَ قَالَ فُدِیتُ مَنْ فَدَیْتُهُ بِابْنِی إِبْرَاهِیمَ.

**[ترجمه]تفسیر نقاش: به نقل از ابن عباس نقل می کند که گفت: «من در حضور پیغمبر عالیقدر اسلام بودم. ابراهیم فرزند

آن حضرت روی ران چپ و امام حسین روی ران راست آن بزرگوار نشسته بودند. پیامبر خدا گاهی حسین و گاهی ابراهیم را می بوسید. در همین اثنا جبرئیل نازل شد و برای آن حضرت وحی آورد. هنگامی که جبرئیل مراجعت کرد، پیامبر اعظم صلی اللَّه علیه و آله و سلم فرمود: «جبرئیل نزد من آمد و گفت که خدا می فرماید: «من این دو فرزند را برای تو باقی نمی گذارم. یکی از ایشان را فدای دیگری بکن.» پیغمبر عالیقدر اسلام یک نگاه به ابراهیم کرد و گریست و یک نگاه به امام حسین کرد و باز هم گریست. آنگاه فرمود: «مادر ابراهیم کنیز (زر خرید) است. چنانچه ابراهیم بمیرد، غیر از من کسی محزون نمی شود. ولی مادر حسین فاطمه و پدرش علی است که پسر عموی من و گوشت وی گوشت من و خون او خون من است. اگر حسین بمیرد فاطمه دخترم و پسر عمویم و من همگی محزون خواهیم شد. لذا من محزون بودن خود را به غم و اندوه آنها مقدم می دارم. ای جبرئیل! من ابراهیم را فدای حسینم می کنم.»

راوی می گوید: سه روز پس از این اتفاق ابراهیم علیه السّلام از دنیا رفت. هر وقت پیغمبر خدا می دید که امام حسین به سوی آن حضرت می آید، او را به سینه خود می چسبانید، او را می بوسید و دندان های ثنایای آن حضرت را می مکید و می فرمود: فدای آن کس که فرزندم ابراهیم را فدای او کردم!

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنْ یُوسُفَ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مُعَمَّرٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُعَاوِیَهَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ زُیِّنَ عَرْشُ رَبِّ الْعَالَمِینَ بِکُلِّ زِینَهٍ ثُمَّ یُؤْتَی بِمِنْبَرَیْنِ مِنْ نُورٍ طُولُهُمَا مِائَهُ مِیلٍ فَیُوضَعُ أَحَدُهُمَا عَنْ یَمِینِ الْعَرْشِ وَ الْآخَرُ عَنْ یَسَارِ الْعَرْشِ ثُمَّ یُؤْتَی بِالْحَسَنِ وَ

ص: ۲۶۱

الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَيَقُومُ الْحَسَنُ عَلَى أَحَدِهِمَا وَ الْحُسَيْنُ عَلَى الْآخَرِ يُزَيِّنُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِهِمَا عَرْشَهُ كَمَا يُزَيِّنُ الْمَرْأَةَ قُرْطَاهَا.

**[ترجمه]امالی صدوق: به نقل از ابن عمر، از رسول خدا روایت می کند که فرمود: «روز قیامت که فرا رسد، عرش پروردگار را زینت می کنند. آنگاه دو منبر از نور می آورند که طول آنها صد میل است. یکی از آنها را طرف راست و دیگری را طرف چپ عرش قرار می دهند. سپس حسن و حسین علیهما السّلام را می آورند. حسن بر فراز یکی از آن منبرها و حسین بر فراز دیگری خواهند رفت و خدای سبحان عرش خود را به وسیله آنها آن گونه می آراید که زن گوشواره های خود را زینت می کند.»

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِيهِ علیه السلام قَالَ قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام قَبْلَ مَوْتِهِ بِثَلَاثٍ سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْكَ أَبَا الرَّيْحَانَتَيْنِ أُوصِيكَ بِرَيْحَانَتَيَّ مِنَ الدُّنْيَا فَعَنْ قَلِيلٍ يَنْهَدُّ رُكْنَاكَ وَ اللَّهُ خَلِيفَتِي عَلَيْكَ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قَالَ عَلِيٌّ هَذَا أَحَدُ رُكْنَيَّ الَّذِي قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَلَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام قَالَ عَلِيٌّ هَذَا الرُّكْنُ الثَّانِي الَّذِي قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

مع، [معانی الأخبار] أبی عن سعد عن ابن عیسی عن محمد بن یونس عن حماد بن عیسی: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق: همچنین به نقل از جابر بن عبداللّه انصاری روایت می کند که فرمود: «از پیامبر خدا شنیدم که سه روز قبل از فوت خود درباره حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام می فرمود: «ای پدر دو نو گل من، سلام خدا بر تو باد! من سفارش این دو نو گل دنیوی ام را به تو می کنم. به زودی دو رکن تو از دستت خواهند رفت. خدا سرپرست تو خواهد بود.» موقعی که پیغمبر خدا از دنیا رحلت کرد حضرت امیر فرمود: «این یکی از آن دو رکنی بود که رسول خدا می فرمود.» هنگامی که فاطمه اطهر از دنیا رفت، امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: «این هم دومین رکنی است که پیامبر اسلام فرمود.»

معانی الاخبار نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ ابْنِ عَائِشَةَ وَ الْحَكَمِ وَ الْعَبَّاسِ جَمِيعاً عَنْ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ عَنِ ابْنِ أَبِي نُعَيْمٍ قَالَ: شَهِدْتُ ابْنَ عُمَرَ وَ أَتَاهُ رَجُلٌ فَسَأَلَهُ عَنْ دَمِ الْبَعُوضَةِ فَقَالَ مِمَّنْ أَنْتَ قَالَ

مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ قَالَ انْظُرُوا إِلَى هَذَا يَسْأَلُنِی عَنْ دَمِ الْبَعُوضَهِ وَ قَدْ قَتَلُوا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّهُمَا رَیْحَانَتِی مِنَ الدُّنْیَا یَعْنِی الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ علیهما السلام.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أبو عیسی فی جامعه و أبو نعیم فی حلیته و السمعانی فی فضائله و ابن بطه فی إبانته عن ابن أبی نعیم: مثله.

**[ترجمه]امالی صدوق: نیز به نقل از ابن ابو نعیم نقل می کند که گفت: من نزد ابن عمر بودم که مردی پیش وی آمد و درباره ریختن خون پشه پرسشی کرد. ابن عمر گفت: «تو اهل کجایی؟» گفت اهل عراق. ابن عمر گفت: «این مرد را بنگرید که درباره ریختن خون پشه از من می پرسد، در حالی که آنها پسر پیغمبر خدا را کشتند، حال آنکه خودم از پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله شنیدم که فرمود: «حسن و حسین علیهما السّلام دو نو گل دنیوی منند.»

مناقب همین روایت را آورده است .

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنِ السُّکَّرِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنْ عُمَیْرِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ عِمْرَانَ النَّخَعِیِّ عَنْ رِبْعِیِّ بْنِ خِرَاشٍ عَنْ حُذَیْفَهَ بْنِ الْیَمَانِ قَالَ: رَأَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله آخِذاً بِیَدِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ هُوَ یَقُولُ یَا أَیُّهَا النَّاسُ هَذَا الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ فَاعْرِفُوهُ فَوَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ إِنَّهُ لَفِی الْجَنَّهِ وَ مُحِبِّیهِ فِی الْجَنَّهِ وَ مُحِبِّی مُحِبِّیهِ فِی الْجَنَّهِ.

**[ترجمه]امالی صدوق: از حذیفه ابن یمان روایت می کند که گفت: من رسول خدا را در حالی دیدم که دست حضرت حسنین علیهما السّلام را گرفته بود و می فرمود: «ایها الناس! این حسین بن علی است، وی را بشناسید! قسم به حق آن خدایی که جان من در دست قدرت اوست، این حسین، دوستانش و دوستان دوستانش در بهشت خواهند بود.»

**[ترجمه]

«۷»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السلام

ص: ۲۶۲

قَالَ: بَيْنَمَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ يَصْطَرِعَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله هَيِّ يَا حَسَنُ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ تُعِينُ الْكَبِيرُ عَلَى الصَّغِيرِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله جَبْرَئِيلُ يَقُولُ هَيِّ يَا حُسَيْنُ وَ أَنَا أَقُولُ هَيِّ يَا حَسَنُ.

**[ترجمه]قرب الاسناد: به نقل از حضرت امیر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «یک بار که حضرت حسنین علیهما السّلام با هم کشتی می گرفتند، پیغمبر صلی اللّه علیه و آله و سلم به حضرت امام حسن می فرمود: «شتاب کن!» فاطمه اطهر به رسول خدا گفت: «پدر جان! پسر بزرگ تر را بر پسر کوچک تر مسلط می کنی؟» پیغمبر خدا فرمود: «جبرئیل حسین را تحریک می کند و من حسن را.»

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی هَيِّكَ أسرع فيما أنت فيه (۱).

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «هیّک» یعنی در کاری که مشغول به آنی شتاب کن.

**[ترجمه]

«۸»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا. وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَمَّا الْحَسَنُ فَأَنْحَلُهُ الْهَيْبَهَ وَ الْعِلْمَ وَ أَمَّا الْحُسَيْنُ فَأَنْحَلُهُ الْجُودَ وَ الرَّحْمَهَ.

**[ترجمه]قرب الاسناد: نیز به نقل از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام از پیامبر خدا روایت می کند که فرمود: «حسن و حسین دو بزرگ جوانان اهل بهشت هستند و پدرشان از آنها بهتر است. من هیبت و علم خود را به حسن و صفت بخشش و رحمت خود را به حسین عطا کرده ام.»

**[ترجمه]

«۹»

ل، [الخصال] ابْنُ مَقْبُرَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الْأَحْوَلِ عَنْ خَلَّادٍ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ قَيْسٍ عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ عَلَى الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام تَعْوِيذَانِ حَشْوُهُمَا مِنْ زَغَبِ جَنَاحِ جَبْرَئِيلَ عليه السلام

**[ترجمه]خصال: از عبداللّه بن عمر روایت می کند که گفت: «حضرت حسنین علیهما السّلام دارای دو تعویذ بودند که محتویات آنها از پر جبرئیل علیه السّلام بود.»

**[ترجمه]

«۱۰»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَلَوِیُّ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الزُّبَیْرِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ حَمْزَةَ الزُّبَیْرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَلِیٍّ الرَّافِعِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدَّتِهِ زَیْنَبَ بِنْتِ أَبِی رَافِعٍ قَالَتْ: أَتَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِابْنَیْهَا الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی شَکْوَاهُ الَّذِی تُوُفِّیَ فِیهِ فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَانِ ابْنَاکَ فَوَرِّثْهُمَا شَیْئاً فَقَالَ أَمَّا الْحَسَنُ فَإِنَّ لَهُ هَیْبَتِی وَ سُؤْدُدِی وَ أَمَّا الْحُسَیْنُ فَإِنَّ لَهُ شَجَاعَتِی وَ جُودِی.

عم، [إعلام الوری] شا، [الإرشاد] عن إبراهیم بن علی الرافعی: مثله (۲).

**[ترجمه]خصال: نیز به نقل از زینب دختر ابو رافع روایت می کند که گفت: «حضرت فاطمه زهرا علیها السّلام در ایام آن بیماری که به علت آن از دنیا رحلت کرد، حضرت حسنین را نزد پیغمبر اسلام آورد و گفت: «پدر جان! آنها فرزندان تویند، از باب ارث چیزی به آنها عطا بفرما.» پیامبر خدا فرمود: «من هیبت و سیادت خود را به حسن و شجاعت و بخشش خود را به حسین عطا کردم.»

اعلام الوری و ارشاد نیز مانند همین روایت را آورده اند .

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ حُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ شَیْخٍ مِنَ الْأَنْصَارِ

۱- ۱. هی: اسم فعل للأمر، ضبطه فی القاموس ط مصر بالفتح و فی أقرب الموارد بالکسر.

۲- ۲. إرشاد المفید ص ۱۶۹، إعلام الوری ص ۲۱۰ و فی بعض النسخ المطبوعه: «ع، م، شا» و هو سهو ظاهر.

يَرْفَعُهُ إِلَى زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِى رَافِعٍ عَنْ أَمِّهَا قَالَتْ: قَالَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَانِ ابْنَاكَ فَانْحَلْهُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَمَّا الْحَسَنَ فَنَحَلْتُهُ هَيْبَتِى وَ سُؤْدُدِى وَ أَمَّا الْحُسَيْنَ فَنَحَلْتُهُ سَخَائِى وَ شَجَاعَتِى.

**[ترجمه]خصال: نیز به نقل از زن ابو رافع نقل می کند که گفت: «فاطمه اطهر به رسول خدا گفت که این حسنین فرزندان تو هستند، یک چیزی به آنها عطا بفرما! پیغمبر خدا فرمود: «من هیبت و سیادت خویش را به حسن و بخشش و شجاعت خود را به حسین بخشیدم.»

**[ترجمه]

«۱۲»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ: أَمَّا الْحَسَنُ فَأَنْحَلُهُ الْهَيْبَهَ وَ الْحِلْمَ وَ أَمَّا الْحُسَيْنُ فَأَنْحَلُهُ الْجُودَ وَ الرَّحْمَهَ.

**[ترجمه]خصال: همچنین به نقل از صفوان بن سلیمان روایت می کند که گفت: «پیامبر اسلام فرمود: «من هیبت و حلم خود را به حسن و بخشش و رحمت خود را به حسین عطا کردم.»

**[ترجمه]

«۱۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْوَلَدُ رَيْحَانَهٌ وَ رَيْحَانَتَاىَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهما السلام.

صح، [صحیفه الرضا علیه السلام] عن الرضا عن آبائه علیهم السلام: مثله.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: به نقل از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم روایت می کند که فرمود: «فرزند مثل گل است؛ دو نو گل دنیوی من حسن و حسین هستند.»

صحیفه الرضا علیه السّلام نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۱۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: نیز از پیغمبر اسلام روایت می کند که فرمود: «حسن و حسین دو بزرگ جوانان اهل بهشت هستند و پدرشان از آنها بهتر است.»

**[ترجمه]

«۱۵»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِيمِيِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ بَعْدِي وَ بَعْدَ أَبِيهِمَا وَ أُمُّهُمَا أَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ الْأَرْضِ.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: همچنین به نقل از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «حسن و حسین بعد از من و بعد از پدرشان، بهترین مردم روی زمین هستند و مادرشان هم بهترین زنان روی زمین است.»

**[ترجمه]

«۱۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الرَّاشِدِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ ثَابِتٍ الْعَطَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَامِلَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: به نقل از براء بن عازب نقل می کند که گفت: «یک بار دیدم که پیامبر خدا حسین را به دوش گرفته بود و می فرمود: «پروردگارا! من حسین را دوست دارم، تو نیز او را دوست داشته باش.»

**[ترجمه]

«۱۷»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا بْنِ شَيْبَانَ عَنْ أَرْطَاةَ بْنِ حَيْدَرٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ حُبَابٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: مَنْ أَحَبَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا فَقَدْ أَبْغَضَنِي.

**[ترجمه]امالی طوسی: نیز از ابو هریره روایت می کند که گفت: «از رسول خدا شنیدم که می فرمود: «هر کس حسن و حسین را دوست بدارد مرا دوست داشته است و هر کس ایشان را دشمن بدارد، مرا دشمن داشته است.»

**[ترجمه]

«۱۸»

فض، [کتاب الروضه] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْأُشْنَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الْقَاضِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ آدَمَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ الْأَحْمَرِ عَنْ أَبِي الصَّيْرَفِيِّ عَنْ

ص: ۲۶۴

صَفْوَانَ بْنِ قَمِيصَهَ عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ أَنْتُمَا إِمَامَانِ بِعَقِبِی وَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ الْمَعْصُومَانِ حَفَظَكُمَا اللَّهُ وَ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَى مَنْ عَادَاكُمَا.

**[ترجمه]روضه الواعظين: نقل می کند که حضرت امير به حضرت حسنين فرمود: «شما بعد از من امام و دو بزرگ جوانان بهشت و معصوم خواهيد بود، خدا شما را حفظ کند؛ لعنت خدا بر کسی که نسبت به شما دشمنی ورزد.»

**[ترجمه]

«۱۹»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی ابْنُ حَشِيشٍ عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ فَضْلِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ مُخَوَّلٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنِ الْحَارِثِ عَنْ عَلِیٍّ عليه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: همچنين به نقل از پيغمبر خدا روايت می کند که فرمود: «حسن و حسين دو بزرگ جوانان اهل بهشت هستند.»

**[ترجمه]

«۲۰»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی الْحَفَّارُ عَنْ عِيسَى بْنِ مُوسَى عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ عليه السلام عَنِ النَّبِیِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام يَوْمَ الْقِيَامَهِ عَنْ جَنْبَیْ عَرْشِ الرَّحْمَنِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِمَنْزِلَهِ الشَّنْفَيْنِ مِنَ الْوَجْهِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: به نقل از حضرت رسول روايت می کند که فرمود: «حسن و حسين در روز قيامت، در دو طرف عرش پروردگار جهان، به منزله دو گوشوار يک صورت خواهند بود.»

**[ترجمه]

«۲۱»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَلِيفَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ قَالَ: اصْطَرَعَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إيهاً حَسَنُ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ عليها السلام يَا رَسُولَ اللَّهِ تَقُولُ إيهاً حَسَنُ وَ هُوَ أَكْبَرُ الْغُلَامَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَقُولُ إيهاً حَسَنُ وَ يَقُولُ جَبْرَئِيلُ إيهاً حُسَيْنُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: از ابو هریره، روایت می کند که گوید: حسن و حسین با هم کشتی گرفتند. رسول خدا صلی الله علیه و آله حسن را تحریک می کرد و می فرمود: «حسن بیشترا!»

فاطمه سلام الله علیها گفت: «ای رسول خدا! شما می فرمایید حسن بیشترا! (حسن را تحریک می کنید) با اینکه او پسر بزرگ تر است.» رسول خدا فرمود: «من می گویم حسن بیشتر و جبرئیل می گوید: حسین بیشترا!» (جبرئیل هم حسین را تحریک و تشویق می کند).

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری تقول للرجل إذا استزدته من حدیث أو عمل إِیهِ بکسر الهاء قال ابن السکیت فإن وصلت نونت فقلت إِیهٍ حدثنا ثم قال فإذا أسکته و کففته قلت إِیهاً عنا و إذا أردت التبعید قلت أَیْهاً بالفتح.

أقول: یظهر من الخبر أن إِیهاً بالنصب أیضا یکون للاستزاده.

**[ترجمه]جوهری گوید: هنگامی که می خواهی فردی حرفی یا کاری را بیشتر انجام دهد می گویی: «ایه» به کسر ها (یعنی بیشتر). ابن سکیت گوید: اگر وصل کنی تنوین می دهی و می گویی: «ایهٍ حدّثنا». سپس گوید: پس اگر او را ساکت کنی و باز داری، می گویی: «ایهاً عنّا»، یعنی نگو و اگر دور گرفتن را منظور داری گویی: «ایها» با فتحه، یعنی دور بگیر از ما.

مؤلف: از روایت به دست می آید که «ایهاً» با نصب نیز برای طلب فزونی است.

**[ترجمه]

«۲۲»

ب، [قرب الإسناد] مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الزَّنْجَانِیُّ فِیمَا کَتَبَ إِلَیَّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِی عُبَیْدٍ الْقَاسِمِ بْنِ سَلَّامٍ عَنْ هَیْثَمٍ عَنْ یُونُسَ عَنِ الْحَسَنِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُتِیَ بِالْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام فَوُضِعَ فِی حَجْرِهِ فَبَالَ عَلَیْهِ فَأُخِذَ فَقَالَ لَا تَزْرِمُوا ابْنِی ثُمَّ دُعِیَ بِمَاءٍ فَصَبَّ عَلَیْهِ. قال الأصمعی الإزرام القطع یقال للرجل إذا قطع

بوله أزرمت بولک و أزرمه غیره إذا قطعه و زرم البول نفسه إذا انقطع.

**[ترجمه]معانی الاخبار و قرب الاسناد: نقل می کنند که یک بار امام حسین را نزد حضرت رسول آوردند و آن بزرگوار در دامن پیغمبر خدا ادرار کرد. وقتی خواستند حسین را ببرند، پیغمبر اکرم فرمود: «ادرار پسرم را قطع نکنید!» آنگاه آب آوردند و آن حضرت موضعی را که بر آن ادرار کرده بود آب کشید.

اصمعی گوید: «ارزام» یعنی قطع کردن که بولش را قطع کرده. می گویند «ازرمت بولک» و نیز «ازرمه غیر» گفته می شود زمانی که بولش را قطع کرده باشد .

**[ترجمه]

«۲۳»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ مَعَالِمِ الْعِتْرَهِ الطَّاهِرَهِ لِلْجَنَابِذِیِّ عَنْ أُمِّ عُثْمَانَ أُمِّ وَلَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَتْ: کَانَ لِآلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَطِیفَهٌ یَجْلِسُ عَلَیْهَا جَبْرَئِیلُ وَ لَا یَجْلِسُ عَلَیْهَا غَیْرُهُ وَ إِذَا عَرَجَ طُوِیَتْ وَ کَانَ إِذَا عَرَجَ انْتَقَضَ فَیَسْقُطُ مِنْ زَغَبِ رِیشِهِ فَیَقُومُ فَیَتَّبِعُهُ فَیَجْعَلُهُ فِی تَمَائِمِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام.

وَ مِنْ کِتَابِ حِلْیَهِ الْأَوْلِیَاءِ قَالَ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَاضِعاً الْحَسَنَ عَلَی عَاتِقِهِ وَ قَالَ مَنْ أَحَبَّنِی فَلْیُحِبَّهُ.

وَ عَنْ نُعَیْمٍ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَیْرَهَ: مَا رَأَیْتُ الْحَسَنَ قَطُّ إِلَّا فَاضَتْ عَیْنَایَ دُمُوعاً وَ ذَلِکَ أَنَّهُ أَتَی یَوْماً یَشْتَدُّ حَتَّی قَعَدَ فِی حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَفْتَحُ فَمَهُ ثُمَّ یُدْخِلُ فَمَهُ فِی فَمِهِ وَ یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّهُ یَقُولُهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

**[ترجمه]کشف الغمه: به نقل از کنیز حضرت امیر نقل می کند که گفت: «آل رسول قطیفه ای داشتند که غیر از جبرئیل کسی روی آن نمی نشست. هر گاه جبرئیل بالا می رفت آن را جمع می کردند. موقعی که جبرئیل عروج می کرد، مقداری از پرهای او می ریخت. آن حضرت بر می خاست، پرها را جمع می کرد و آنها را در میان تعویذ حضرت حسنین علیهما السّلام می گذاشت.»

در کتاب حلیه الاولیاء می نویسد: پیغمبر اکرم حضرت حسن را روی کتف خود می گذاشت و می فرمود: «کسی که این حسن را دوست داشته باشد، مرا دوست داشته است.»

همچنین از ابو هریره نقل می کند که گفت: «محال بود امام حسن را ببینم و چشمانم پر از اشک نشود. گریه من به این خاطر بود که یک روز امام حسن به حضور پیغمبر خدا آمد و در کنار آن حضرت نشست. پیغمبر خدا دهان مبارک خود را بر دهان امام حسن گذاشت و سه مرتبه فرمود: «پروردگارا! من این فرزندم را دوست دارم و هر کسی را که وی را دوست داشته باشد، دوست دارم.»

**[ترجمه]

«۲۴»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] بِالْأَسَانِيدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ: إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عليهما السلام كَانَا يَلْعَبَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله حَتَّى مَضَى عَامَّهُ اللَّيْلِ ثُمَّ قَالَ لَهُمَا انْصَرِفَا إِلَى أُمِّكُمَا فَبَرَقَتْ بَرْقَهٌ فَمَا زَالَتْ تُضِي ءُ لَهُمَا حَتَّى دَخَلَا عَلَى فَاطِمَهَ عليها السلام وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَنْظُرُ إِلَى الْبَرْقَهِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَكْرَمَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ.

صح، [صحيفه الرضا عليه السلام] عنه عن آبائه عليهم السلام: مثله.

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: از آن حضرت روايت می كند كه فرمود: «يک بار حضرت حسنين تا اواخر شب در حضور پيامبر خدا مشغول بازی بودند. تا اينكه رسول اعظم اسلام به آنها فرمود كه برخيزند و نزد مادرشان بروند. وقتی آنها به حركت درآمدند، برقی زد و آن برق همچنان روشن بود تا آنها نزد مادرشان رسيدند. پيغمبر اكرم نيز همچنان به آن برق نگاه می كرد و می فرمود: «سپاس آن خدايی را كه ما اهل بيت را گرامی داشته است!»

صحيفه الرضا عليه السّلام نيز همين روايت را آورده است.

**[ترجمه]

«۲۵»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِيِّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ زَيْدٍ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليه السلام قَالَ: مَرِضَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله الْمَرْضَهَ الَّتِی عُوفِيَ مِنْهَا فَعَادَتْهُ فَاطِمَهُ سَيِّدَهُ النِّسَاءِ وَ مَعَهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام قَدْ أَخَذَتِ الْحَسَنَ بِيَدِهَا الْيُمْنَى وَ أَخَذَتِ الْحُسَيْنَ بِيَدِهَا الْيُسْرَى وَ هُمَا يَمْشِيَانِ وَ فَاطِمَهُ بَيْنَهُمَا حَتَّى دَخَلُوا مَنْزِلَ عَائِشَهَ فَقَعَدَ الْحَسَنُ عليه السلام عَلَى جَانِبِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْأَيْمَنِ وَ الْحُسَيْنُ عليه السلام عَلَى جَانِبِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الْأَيْسَرِ فَأَقْبَلَا يَغْمِزَانِ مَا يَلِيهِمَا مِنْ بَدَنِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَمَا أَفَاقَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مِنْ نَوْمِهِ.

فَقَالَتْ فَاطِمَةُ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ حَبِيبَيَّ إِنَّ جَدَّكُمَا قَدْ غَفَا فَانْصَرِفَا سَاعَتَكُمَا هَذِهِ وَ دَعَاهُ حَتَّى يُفِيقَ وَ تَرْجِعَانِ إِلَيْهِ فَقَالا لَسْنَا بِبَارِحَيْنِ فِي وَقْتِنَا هَذَا فَاضْطَجَعَ الْحَسَنُ عَلَى عَضُدِ النَّبِيِّ الْأَيْمَنِ وَ الْحُسَيْنُ عَلَى عَضُدِهِ الْأَيْسَرِ فَغَفَيَا وَ انْتَبَهَا قَبْلَ أَنْ يَنْتَبِهَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ قَدْ كَانَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام لَمَّا نَامَا انْصَرَفَتْ إِلَى مَنْزِلِهَا فَقَالا لِعَائِشَةَ مَا فَعَلَتْ أُمُّنَا قَالَتْ لَمَّا نُمْتُمَا رَجَعَتْ إِلَى مَنْزِلِهَا.

فَخَرَجَا فِي لَيْلَةٍ ظَلْمَاءَ مُدْلَهِمَّةٍ ذَاتِ رَعْدٍ وَ بَرْقٍ وَ قَدْ أَرْخَتِ السَّمَاءُ عَزَالِيَهَا فَسَطَعَ لَهُمَا نُورٌ فَلَمْ يَزَالا يَمْشِيَانِ فِي ذَلِكَ النُّورِ وَ الْحَسَنُ قَابِضٌ بِيَدِهِ الْيُمْنَى عَلَى يَدِ الْحُسَيْنِ الْيُسْرَى وَ هُمَا يَتَمَاشَيَانِ وَ يَتَحَدَّثَانِ حَتَّى أَتَيَا حَدِيقَةَ بَنِي النَّجَّارِ فَلَمَّا بَلَغَا الْحَدِيقَةَ حَارَا فَبَقِيَا لَا يَعْلَمَانِ أَيْنَ يَأْخُذَانِ فَقَالَ الْحَسَنُ لِلْحُسَيْنِ إِنَّا قَدْ حِرْنَا وَ بَقِينَا عَلَى حَالَتِنَا هَذِهِ وَ مَا نَدْرِي أَيْنَ نَسْلُكُ فَلَا عَلَيْكَ أَنْ نَنَامَ فِي وَقْتِنَا هَذَا حَتَّى نُصْبِحَ فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ عليه السلام دُونَكَ يَا أَخِي فَافْعَلْ مَا تَرَى فَاضْطَجَعَا جَمِيعاً وَ اعْتَنَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ وَ نَامَا وَ انْتَبَهَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله عَنْ نَوْمَتِهِ الَّتِي نَامَهَا فَطَلَبَهُمَا فِي مَنْزِلِ فَاطِمَةَ فَلَمْ يَكُونَا فِيهِ وَ افْتَقَدَهُمَا فَقَامَ صلى الله عليه و آله قَائِماً عَلَى رِجْلَيْهِ وَ هُوَ يَقُولُ إِلَهِي وَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ هَذَانِ شِبْلَايَ خَرَجَا مِنَ الْمَخْمَصَةِ وَ الْمَجَاعَةِ اللَّهُمَّ أَنْتَ وَكِيلِي عَلَيْهِمَا فَسَطَعَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله نُورٌ فَلَمْ يَزَلْ يَمْضِي فِي ذَلِكَ النُّورِ حَتَّى أَتَى حَدِيقَةَ بَنِي النَّجَّارِ فَإِذَا هُمَا نَائِمَانِ قَدِ اعْتَنَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ وَ قَدْ تَقَشَّعَتِ السَّمَاءُ فَوْقَهُمَا كَطَبَقٍ فَهِيَ تُمْطِرُ كَأَشَدِّ مَطَرٍ مَا رَآهُ النَّاسُ قَطُّ وَ قَدْ مَنَعَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْمَطَرَ مِنْهُمَا فِي الْبُقْعَةِ الَّتِي هُمَا فِيهَا نَائِمَانِ لَا يُمْطِرُ عَلَيْهِمَا قَطْرَةً وَ قَدِ اكْتَنَفَتْهُمَا حَيَّةٌ لَهَا شَعَرَاتٌ كَآجَامِ الْقَصَبِ وَ جَنَاحَانِ جَنَاحٌ قَدْ غَطَّتْ بِهِ الْحَسَنَ وَ جَنَاحٌ قَدْ غَطَّتْ بِهِ الْحُسَيْنَ فَلَمَّا أَنْ بَصُرَ بِهِمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله تَنَحْنَحَ فَانْسَابَتِ الْحَيَّةُ وَ هِيَ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُشْهِدُكَ وَ أُشْهِدُ مَلَائِكَتَكَ أَنَّ هَذَيْنِ شِبْلَا نَبِيِّكَ قَدْ حَفِظْتُهُمَا عَلَيْهِ وَ دَفَعْتُهُمَا إِلَيْهِ سَالِمَيْنِ صَحِيحَيْنِ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَيَّتُهَا الْحَيَّةُ مِمَّنْ أَنْتِ قَالَتْ أَنَا رَسُولُ الْجِنِّ إِلَيْكَ قَالَ وَ أَيُّ الْجِنِّ قَالَتْ جِنُّ نَصِيبِينَ نَفَرٌ مِنْ بَنِي مُلَيْحٍ نَسِينَا آيَةً مِنْ

كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَبَعَثُونِی إِلَیْکَ لِتُعَلِّمَنَا مَا نَسِینَا مِنْ کِتَابِ اللَّهِ فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذَا الْمَوْضِعَ سَمِعْتُ مُنَادِیاً یُنَادِی أَیَّتُهَا الْحَیَّةُ هَذَانِ شِبْلَا رَسُولِ اللَّهِ فَاحْفَظِیهِمَا مِنَ الْعَاهَاتِ وَ الْآفَاتِ وَ مِنْ طَوَارِقِ اللَّیْلِ وَ النَّهَارِ فَقَدْ حَفِظْتُهُمَا وَ سَلَّمْتُهُمَا إِلَیْکَ سَالِمَیْنِ صَحِیحَیْنِ وَ أَخَذَتِ الْحَیَّةُ الْآیَةَ وَ انْصَرَفَتْ فَأَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله الْحَسَنَ فَوَضَعَهُ عَلَى عَاتِقِهِ الْأَیْمَنِ وَ وَضَعَ الْحُسَیْنَ عَلَى عَاتِقِهِ الْأَیْسَرِ وَ خَرَجَ عَلِیٌّ علیه السلام فَلَحِقَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی ادْفَعْ إِلَیَّ أَحَدَ شِبْلَیْکَ أُخَفِّفْ عَنْکَ فَقَالَ امْضِ فَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ کَلَامَکَ وَ عَرَفَ مَقَامَکَ وَ تَلَقَّاهُ آخَرُ فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی ادْفَعْ إِلَیَّ أَحَدَ شِبْلَیْکَ أُخَفِّفْ عَنْکَ فَقَالَ امْضِ فَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ کَلَامَکَ وَ عَرَفَ مَقَامَکَ فَتَلَقَّاهُ عَلِیٌّ علیه السلام فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ ادْفَعْ إِلَیَّ أَحَدَ شِبْلَیَّ وَ شِبْلَیْکَ حَتَّى أُخَفِّفَ عَنْکَ فَالْتَفَتَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِلَى الْحَسَنِ فَقَالَ یَا حَسَنُ هَلْ تَمْضِی إِلَى کَتِفِ أَبِیکَ فَقَالَ لَهُ وَ اللَّهِ یَا جَدَّاهْ إِنَّ کَتِفَکَ لَأَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ کَتِفِ أَبِی ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى الْحُسَیْنِ علیه السلام فَقَالَ یَا حُسَیْنُ هَلْ تَمْضِی إِلَى کَتِفِ أَبِیکَ فَقَالَ لَهُ وَ اللَّهِ یَا جَدَّاهْ إِنِّی لَأَقُولُ لَکَ کَمَا قَالَ أَخِی الْحَسَنُ إِنَّ کَتِفَکَ لَأَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ کَتِفِ أَبِی فَأَقْبَلَ بِهِمَا إِلَى مَنْزِلِ فَاطِمَةَ علیها السلام وَ قَدِ ادَّخَرَتْ لَهُمَا تُمَیْرَاتٍ فَوَضَعَتْهَا بَیْنَ أَیْدِیهِمَا فَأَکَلَا وَ شَبِعَا وَ فَرِحَا فَقَالَ لَهُمَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله قُومَا الْآنَ فَاصْطَرِعَا فَقَامَا لِیَصْطَرِعَا وَ قَدْ خَرَجَتْ فَاطِمَةُ فِی بَعْضِ حَاجَتِهَا فَدَخَلَتْ فَسَمِعَتِ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله وَ هُوَ یَقُولُ إِیهٍ یَا حَسَنُ شُدَّ عَلَى الْحُسَیْنِ فَاصْرَعْهُ فَقَالَتْ لَهُ یَا أَبَتِ وَا عَجَبَاهْ أَ تُشَجِّعُ هَذَا عَلَى هَذَا تُشَجِّعُ الْکَبِیرَ عَلَى الصَّغِیرِ فَقَالَ لَهَا یَا بُنَیَّةِ أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنْ أَقُولَ أَنَا یَا حَسَنُ شُدَّ عَلَى الْحُسَیْنِ فَاصْرَعْهُ وَ هَذَا حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ یَقُولُ یَا حُسَیْنُ شُدَّ عَلَى الْحَسَنِ فَاصْرَعْهُ.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو هُرَیْرَةَ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ الصَّادِقُ علیه السلام: وَ ذَکَرَ نَحْوَهُ ثُمَّ قَالَ وَ قَدْ رَوَى الْخَرْکُوشِیُّ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَنْ هَارُونَ الرَّشِیدِ عَنْ آبَائِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: هَذَا الْمَعْنَى.

**[ترجمه]امـالی صـدوق: به نقل از حضـرت امام جعفر صادق علیه السّـلام روایت می کنـد که فرمود: «در ایام آن بیماری که پیغمبر خدا از آن شـفا یافت، فاطمه اطهر با حسـنین به عیادت آن حضـرت رفت. آن بانوی با عظمت در حالی که امام حسن را در دست راست و امام حسین را در دست چپ خود گرفته بود، داخل منزل عایشه گردید. امام حسن طرف راست پیامبر خدا و امام حسـین سـمت چپ آن حضرت نشستند و با دست خود مشغول مالیدن بدن مبارک رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله شدند. ولی آن حضـرت از خواب بیدار نشد. حضـرت زهرای اطهر به حسنین فرمود: «فرزندان محبوب من! جد شما خواب است. بهتر است اکنون برگردیـد و بگذاریـد که بخوابـد و بعـدا دوباره نزد او برگردید. گفتند: «ما برنمی گردیم.» سـپس امام حسن روی بازوی راست پیامبر اکرم صـلی اللَّه علیه و آله و سلم و امام حسن روی بازوی چپ آن حضرت خوابیدند و قبل از پیغمبر اعظم اسلام از خواب بیدار شدند.

هنگامی که حسـنین خوابیدنـد، حضـرت فاطمه علیها السّـلام به منزل خود بازگشت. وقتی که حسـنین از خواب بیـدار شدند به عایشه گفتند: «مادرمان کجاست؟» گفت: وقتی شـما به خواب رفتید به منزل خودتان برگشت.» حضـرت حسنین علیهما السّلام در همان وقت شب که هوا به شـدت تاریک بود، رعـد و برق زیادی می زد و باران فراوان می آمـد از خانه پیغمبر خدا خارج شدنـد. به ناگـاه نوری برای ایشـان ساطع شـد و آنها در حالی که گفتگو می کردنـد و امام حسن دست چپ امام حسـین را به دست راست خود گرفته بود، همچنان به دنبال آن نور رفتنـد تا وارد حـدیقه یعنی باغ بنی نجار شدنـد. پس از ورود به حـدیقه آنها متحیر و سـرگردان ماندنـد و نمی دانستند که کجا بروند. امام حسن به امام حسـین گفت: «ما سـرگردان شـده ایم و نمی دانیم از کدام راه برویم. به نظرت بهتر نیست همین جا بخوابیم تا صـبح شود؟» امام حسـین گفت: «اختیار با شماست، هر کاری که می خواهی انجام بده.» آن دو نو گل محمّدی صلی اللَّه علیه و آله دست در گردن یکدیگر انداختند و به خواب رفتند.

هنگـامی که پیـامبر معظم اسـلام از خواب بیـدار شـد، به خـانه فاطمه اطهر رفت و سـراغ حسـنین را گرفت، ولی آنها را نیافت. پیغمبر اعظم اسـلام بر پای خود ایستاد و گفت: «بار خدایا! ای مولای بزرگ من! این دو شیر بچه من از فشار گرسنگی از خانه خارج شدند، پروردگارا! تو در عوض من نگاهدار ایشان باش.» در همین موقع بود که نوری در مقابل رسول اکرم ساطع شد و آن حضـرت در پی آن نور روان گردید تا به حدیقه بنی نجار رسید. در آنجا ناگاه دید حضرت حسنین در حالی که دست در گردن یکـدیگر انـداخته اند به خواب رفته اند. با اینکه باران به شدت می بارید، با این حال ابرها از بالای سـر حسـنین پراکنده شـده بودنـد و باران بر سـر ایشان نمی آمـد. یک مار هم محافظ و مواظب حسـنین بود. موهای بدن آن مار مثل شاخه های نی بودند و امام حسن را با یک بال و امام حسین را با بال دیگرش پوشانیده بود. هنگامی که چشم مبارک پیغمبر خدا به آنها افتاد سرفه کرد. وقتی که مار صدای سـرفه رسول خدا را شنید، کناری رفت، به سخن در آمد و گفت: «پروردگارا! من تو و ملائکه تو را شاهـد می گیرم که اینها دو شـیر بچه پیغمبر تویند. من ازآنها نگهداری کردم و اکنون آنها را صـحیح و سالم به پیامبر تو می سپارم.»

پیـامبر اکرم صـلی اللَّه علیه و آله به آن مـار فرمود: «از چه گروهی هسـتی؟» گفت که من فرسـتاده اجنه ام که نزد تو آمـده ام. فرمود: «کدام اجنه؟» گفت: «از اجنه نصـیبین که گروهی از بنی ملیح هستند. ما یکی از آیات قرآن را فراموش کرده ایم و آنها مرا فرستاده بودند که تو آن آیه را به ما یاد دهی. وقتی به اینجا رسیدم، شنیدم که منادی به من گفت: «ای مار! این دو کودک شیر بچگـان پیامبر خـدا صـلی اللَّه علیه و آله هسـتند. ایشان را از آفات و بلیات و حوادث شب و روز محافظت کن»، من هم از

آنها محافظت کردم و اکنون آنها را صحیح و سالم به تو می سپارم.» آنگاه آن مار آیه ای را که فراموش شده بود یاد گرفت و رفت.

پس از این ماجرا پیغمبر عالیقدر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله امام حسن را روی شانه راست و امام حسین را روی شانه چپ خود گذاشت و بازگشت. موقعی که حضرت امیر از این ماجرا آگاه شد، به سراغ حضرت رسول رفت. یکی از اصحاب به پیامبر خدا گفت: «یا رسول اللّٰه! پدر و مادرم به فدایت! یکی از دو فرزند خود را به من بده بیاورم که خسته نشوی.» فرمود: «برو! خدا سخن تو را شنید و مقام تو را شناخت.» شخص دیگری با آن حضرت رو به روشد و گفت: «پدر و مادرم به فدایت! اجازه بده یکی از این دو کودک را من بیاورم که تو خسته نشوی.» فرمود: «برو! خدا سخن تو را شنید و مقام تو را شناخت.» سپس حضرت امیر به حضور رسول اعظم اسلام آمد و گفت: «پدر و مادرم به فدایت یا رسول اللّٰه! یکی از این دو شیر بچه مرا بده من بیاورم که شما خسته نشوی.»

پیغمبر خدا به حضرت امام حسن فرمود: «حاضری روی شانه پدرت بروی؟» گفت: «یا جدا! به خدا قسم که روی شانه تو را بیشتر دوست دارم.» آنگاه پیامبر خدا به امام حسین فرمود: «آیا تو می روی روی شانه پدرت؟» گفت: «یا جدا! به خدا قسم که من هم با برادرم حسن هم عقیده هستم، زیرا روی شانه تو بودن برای من و حسن از روی شانه پدرم خوشایند تر است.» سپس حضرت رسول صلی اللّٰه علیه و آله آنها را به منزل فاطمه اطهر آورد. فاطمه زهرا مقداری خرما برای حضرت حسنین آورد. آنها خرما را خوردند و خوشحال گردیدند.

پس از این اتفاق پیغمبر خدا به حضرت حسنین فرمود: «برخیزید و کشتی بگیرید!» آنها هم برخاستند تا کشتی بگیرند. حضرت زهرای اطهر که به دنبال کاری رفته بود، مراجعت کرد و شنید که پیامبر خدا به امام حسن می گوید: «برخیز و با حسین کشتی بگیر و او را به زمین بزن!» فاطمه اطهر گفت: «پدر جان! تعجب می کنم که تو پسر بزرگ تر را بر پسر کوچک تر مسلط می کنی!» حضرت رسول فرمود: «دختر جان! تو راضی نیستی که من به حسن بگویم «با حسین کشتی بگیر و او را به زمین بزن!»، در صورتی که این حبیب من جبرئیل است که به حسین می گوید: «با حسن کشتی بگیر و او را به زمین بزن.»

مناقب نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

غفا غفوا و غفوا نام أو نعس کأغفی و ادلهم الظلام کثف و قال الجزری العزالی جمع العزلاء و هو فم المزاده الأسفل فشبه اتساع المطر و اندفاقه بالذی یخرج من فم المزاده انتهی و الشبل بالکسر ولد الأسد إذا أدرک الصید و یقال قشعت الریح السحاب أی کشفته فانقشع و تقشع و انسابت الحیه جرت.

**[ترجمه]«غفّا غفواً و غفّواً» نام او، «نعس» یعنی خوابید و یا چرت زد. مانند «أغفی و ادلّهم الظّلام»، یعنی تاریکی شدید شد. جزری گوید: «غرالی» جمع غرلاء دهان پایین. وسعت باران و فروریزی آن به آنچه از دهانه بیرون می آید، تشبیه شده است.

«شِبل» با کسره فرزند شیر است زمانی که توان شکار کردن را پیدا کند. و گفته می شود: «قشعت الریح السحاب»، یعنی باد ابر را کنار زد. «فانقشع و تقشع» یعنی پس ابر کنار رفت و «انسایت الحیّه»، یعنی آن مار به راه افتاد و حرکت کرد.

**[ترجمه]

«۲۶»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ وَ الْحِمْیَرِیِّ وَ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ جَمِیعاً عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ وَ غَیْرِهِ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَخِیهِ نُوحٍ عَنِ الْأَجْلَحِ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: یَا عَلِیُّ لَقَدْ أَذْهَلَنِی هَذَانِ الْغُلَامَانِ یَعْنِی الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ أَنْ أُحِبَّ بَعْدَهُمَا أَحَداً إِنَّ رَبِّی أَمَرَنِی أَنْ أُحِبَّهُمَا وَ أُحِبَّ مَنْ یُحِبُّهُمَا.

**[ترجمه]کامل الزیاره: به نقل از حضرت امیر صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «پیغمبر عظیم الشأن اسلام به من می فرمود: «یا علی! من بعد از این دو کودک هیچ کس را دوست نخواهم داشت. زیرا خدای سبحان مرا مأمور کرده که آنها و هر کسی که آنها را دوست داشته باشد، دوست بدارم.»

**[ترجمه]

«۲۷»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ الزَّیْدِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبَّاسٍ وَ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ حَرْبٍ مَعاً عَمَّنْ سَمِعَ بَکْرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِیَّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَیْنِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لِی یَا عِمْرَانَ بْنَ حُصَیْنٍ إِنَّ لِکُلِّ شَیْ ءٍ مَوْقِعاً مِنَ الْقَلْبِ وَ مَا وَقَعَ مَوْقِعَ هَذَیْنِ الْغُلَامَیْنِ مِنْ قَلْبِی شَیْ ءٌ قَطُّ فَقُلْتُ کُلُّ هَذَا یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ یَا عِمْرَانُ وَ مَا خَفِیَ عَلَیْکَ أَکْثَرُ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی بِحُبِّهِمَا.

**[ترجمه]کامل الزیاره: به نقل از عمر بن حصین روایت می کند که گفت: «پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله به من فرمود: «هر چیزی در قلب انسان جایی خواهد داشت. هیچ چیزی هرگز مثل این دو کودک در قلب من جای نگرفته است.» پرسیدم: «هیچ چیزی یا رسول اللّه؟» فرمود: «آنچه که بر تو مخفی است، بیشتر است. خدا مرا مأمور کرده که چنین کنم!»

**[ترجمه]

«۲۸»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ سُفْیَانَ الْجَرِیرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی رَافِعٍ (۱) عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ قَالَ: أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ بِحُبِّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ فَأَحْبَبْتُهُمَا وَ أَنَا أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّهُمَا لِحُبِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِیَّاهُمَا.

**[ترجمه]کامل الزیاره: همچنین از ابوذر غفاری روایت می کند که گفت: «پیامبر عالیقدر اسلام مرا به دوست داشتن حضرت حسنین مأمور کرده است. از این روی من آنها را دوست دارم، بلکه هر کسی را که آنها را دوست داشته باشد، به خاطر پیامبر خدا دوست دارم.»

**[ترجمه]

«۲۹»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ مُهَلْهَلٍ الْعَبْدِیِّ عَنْ أَبِی هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنْ رَبِیعَهَ السَّعْدِیِّ عَنْ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ قَالَ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُقَبِّلُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ وَ هُوَ یَقُولُ مَنْ أَحَبَّ الْحَسَنَ

ص: ۲۶۹

۱- ۱. كانه مصحف عن الرافعی و هو إبراهيم بن علیّ بن أبی رافع كما مرّ فی ص ۲۶۳ ذيل الرقم ۱۰ و يأتی فی ص ۲۷۶ تحت الرقم ۴۶. أو غير إبراهيم من أحفاد أبی رافع فراجع.

وَ الْحُسَیْنَ وَ ذُرِّیَّتَهُمَا مُخْلِصاً لَمْ تَلْفَحِ النَّارُ وَجْهَهُ وَ لَوْ کَانَتْ ذُنُوبُهُ بِعَدَدِ رَمْلِ عَالِجٍ إِلَّا أَنْ یَکُونَ ذَنْباً یُخْرِجُهُ مِنَ الْإِیمَانِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: نیز به نقل از ابوذر غفاری روایت می کند که گفت: «یک بار شاهد بودم که پیغمبر معظم اسلام امام حسین را می بوسید و می فرمود: «هر کس حسن و حسین و ذریه آنها را از روی اخلاص دوست داشته باشد، آتش جهنم صورت او را نمی سوزاند، ولو اینکه گناهانش به شماره ریگ های عالج (به منطقه ای که ریگ فراوان دارد می گویند) باشد. مگر اینکه آن گناه، گناهی باشد که او را از ایمان خارج کند.»

**[ترجمه]

«۳۰»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَابِسٍ عَنِ الْجَحَّافِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عَبِیدَةَ السَّلْمَانِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَنْ کَانَ یُحِبُّنِی فَلْیُحِبَّ ابْنَیَّ هَذَیْنِ فَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی بِحُبِّهِمَا.

**[ترجمه]کامل الزیاره: نیز از ابن مسعود روایت می کند که گفت: از پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله شنیدم که می فرمود: «هر کس مرا دوست دارد، این دو فرزندم را دوست داشته باشد. زیرا خدای حکیم مرا مأمور کرده که آنها را دوست داشته باشم.»

**[ترجمه]

«۳۱»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الْبَزَّازِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ یَتَمَسَّکَ بِعُرْوَهِ اللَّهِ الْوُثْقَی الَّتِی قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کِتَابِهِ فَلْیَتَوَالَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یُحِبُّهُمَا مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: همچنین به نقل از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: پیامبر معظم اسلام فرمود: «هر کسی می خواهد به عروه الوثقایی که خدا در قرآن فرموده چنگ بزند، باید علی بن ابی طالب و حسنین علیهما السّلام را دوست داشته باشد. زیرا خدا از بالای عرش آنها را دوست می دارد.»

**[ترجمه]

«۳۲»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ وَ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَبْغَضَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ جَاءَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ لَیْسَ عَلَی وَجْهِهِ لَحْمٌ وَ لَمْ تَنَلْهُ شَفَاعَتِی.

**[ترجمه]کامل الزیاره: به نقل از پیامبر عالیقدر اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم روایت می کند که فرمود: «کسی که بغض حسن و حسین را داشته باشد، فردای قیامت در حالی می آید که صورتش گوشت ندارد و شفاعت من نصیب وی نخواهد شد.»

**[ترجمه]

«۳۳»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قُرَّهُ عَیْنِی النِّسَاءُ وَ رَیْحَانَتِی الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: نیز از رسول خدا صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «زنان نور چشم منند و این حسن و حسین دو نو گل دنیوی من هستند.»

**[ترجمه]

«۳۴»

مل، [کامل الزیارات] الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ الْأَصْبَغِ عَنْ زَاذَانَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فِی الرَّحْبَهِ یَقُولُ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ رَیْحَانَتَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: به نقل از حضرت امیر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حسن و حسین دو نو گل پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله هستند.»

**[ترجمه]

«۳۵»

مل، [کامل الزیارات] الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ الزَّعْفَرَانِیُّ عَنْ یَحْیَی بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خُثَیْمٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ أَبِی رَاشِدٍ عَنْ یَعْلَی بْنِ مُرَّهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ

اللَّهِ صلی الله علیه وآله.حُسَيْنٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ حُسَيْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْناً حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

عم، [إعلام الوری] شا، [الإرشاد] سعید: مثله.

**[ترجمه]کامل الزیاره: همچنین از پیغمبر اسلام روایت می کند که فرمود: «حسین از من و من از حسینم، خدا آن کسی را که حسین را دوست داشته باشد، دوست می دارد. حسین یکی از اسباط است.»

اعلام الوری و ارشاد نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۳۶»

مل، [کامل الزيارات] مُحَمَّدٌ الْحِمْيَرِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ حَمَّادٍ عَنْ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِی رَاشِدٍ عَنْ يَعْلَى الْعَامِرِيِّ: أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَى طَعَامٍ دُعِيَ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ بِحُسَيْنٍ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ فَاسْتَقْبَلَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله أَمَامَ الْقَوْمِ ثُمَّ بَسَطَ يَدَيْهِ فَطَفَرَ الصَّبِيُّ هَاهُنَا مَرَّةً وَ هَاهُنَا مَرَّةً وَ جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ يُضَاحِكُهُ حَتَّى أَخَذَهُ فَجَعَلَ إِحْدَى يَدَيْهِ تَحْتَ ذَقَنِهِ وَ الْأُخْرَى تَحْتَ قَفَاهُ وَ وَضَعَ فَاهُ عَلَى فِيهِ وَ قَبَّلَهُ ثُمَّ قَالَ حُسَيْنٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْناً حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: از یعلی عامری نقل می کند که گفت: من از حضور پیغمبر عظیم الشأن اسلام خارج و به سمت جایی که مهمان بودم رفتم. در راه دیدم که امام حسین علیه السّلام با کودکان مشغول بازی است. پیغمبر خدا نزد آن کودکان آمد و دست های خود را باز کرد تا امام حسین را بگیرد. امام حسین از این طرف به آن طرف می دوید و پیامبر خدا همچنان که می خندید آنقدر حسین علیه السّلام را دنبال کرد تا او را گرفت. آنگاه یکی از دست های خود را زیر گلوی حسین و دست دیگر را پشت سر آن حضرت گذاشت، دهان خود را روی دهان حسین گذاشت و مشغول بوسیدن او گردید. آنگاه فرمود: «حسین از من و من از حسین هستم. خدا آن کسی را که حسین را دوست داشته باشد، دوست می دارد. حسین یکی از اسباط است.»

**[ترجمه]

«۳۷»

مل، [کامل الزيارات] مُحَمَّدٌ الْحِمْيَرِيُّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ نَضْرِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بِيَدِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَقَالَ مَنْ أَحَبَّ هَذَيْنِ الْغُلَامَيْنِ وَ أَبَاهُمَا وَ أُمَّهُمَا فَهُوَ مَعِی فِی دَرَجَتِی يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

**[ترجمه]کامل الزیاره: نیز به نقل از حضرت موسی بن جعفر روایت می کند که فرمود: «پیغمبر اکرم صلی اللّه علیه و آله دست حسن و حسین علیهما السّلام را گرفت و فرمود: «هر کسی که این دو کودک و پدر و مادر ایشان را دوست داشته باشد،

فردای قیامت درجه او با درجه من یکی خواهد بود.»

**[ترجمه]

«۳۸»

أَقُولُ رَوَى بَعْضُ مُؤَلِّفِی أَصْحَابِنَا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ أَنَّهَا قَالَتْ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُلْبِسُ وَلَدَهُ الْحُسَیْنَ علیه السلام حُلَّهً لَیْسَتْ مِنْ ثِیَابِ الدُّنْیَا فَقُلْتُ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الْحُلَّهُ فَقَالَ هَذِهِ هَدِیَّهٌ أَهْدَاهَا إِلَیَّ رَبِّی لِلْحُسَیْنِ علیه السلام وَ إِنَّ لُحْمَتَهَا مِنْ زَغَبِ جَنَاحِ جَبْرَئِیلَ وَ هَا أَنَا أُلْبِسُهُ إِیَّاهَا وَ أُزَیِّنُهُ بِهَا فَإِنَّ الْیَوْمَ یَوْمُ الزِّینَهِ وَ إِنِّی أُحِبُّهُ.

**[ترجمه]مؤلف: در بعضی کتب اصحاب، از ام سلمه روایت شده است که گفت: من دیدم که پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم مشغول پوشاندن حله ای به حسین بود که از لباس های دنیوی نبود. پرسیدم: «یا رسول اللّه! این چه حله ای است؟» فرمود: «این هدیه ای است که خدا برای حسین عطا کرده است و از پر جبرئیل ساخته شده. من امروز که روز زینت است این لباس را به حسین می پوشانم. من حسین را دوست دارم.»

**[ترجمه]

«۳۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ الْبَرْمَکِیُّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ یَحْیَى بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ شَرِیکِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی ثَوْبَانَ الْأَسَدِیِّ وَ کَانَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِی جَعْفَرٍ عَنِ الصَّلْتِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنِ الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ الْکِنْدِیِّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله خَرَجَ فِی طَلَبِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ قَدْ خَرَجَا مِنَ الْبَیْتِ وَ أَنَا مَعَهُ فَرَأَیْتُ أَفْعًى عَلَى الْأَرْضِ فَلَمَّا أَحَسَّتْ بِوَطْءِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَامَتْ وَ نَظَرَتْ وَ کَانَتْ أَعْلَى مِنَ النَّخْلَهِ وَ أَضْخَمَ مِنَ الْبَکْرِ یَخْرُجُ مِنْ فِیهَا النَّارُ فَهَالَنِی ذَلِکَ

فَلَمَّا رَأَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَارَتْ كَأَنَّهَا خَيْطٌ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ أَ لَا تَدْرِی مَا تَقُولُ هَذِهِ يَا أَخَا كِنْدَهَ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ قَالَتِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ يُمِتْنِی حَتَّی جَعَلَنِی حَارِساً لِابْنَیْ رَسُولِ اللَّهِ وَ جَرَتْ فِی الرَّمْلِ رَمْلِ الشِّعَابِ فَنَظَرْتُ إِلَی شَجَرَهٍ لَا أَعْرِفُهَا بِذَلِكَ الْمَوْضِعِ لِأَنِّی مَا رَأَيْتُ فِيهِ شَجَرَهً قَطُّ قَبْلَ يَوْمِی ذَلِكَ وَ لَقَدْ أَتَيْتُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ أَطْلُبُ الشَّجَرَهَ فَلَمْ أَجِدْهَا وَ كَانَتِ الشَّجَرَهُ أَظَلَّتْهُمَا بِوَرَقٍ وَ جَلَسَ النَّبِیُّ بَيْنَهُمَا فَبَدَأَ بِالْحُسَيْنِ فَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَی فَخِذِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَ الْحَسَنِ عَلَی فَخِذِهِ الْأَيْسَرِ ثُمَّ جَعَلَ يُرْخِی لِسَانَهُ فِی فَمِ الْحُسَيْنِ فَانْتَبَهَ الْحُسَيْنُ فَقَالَ يَا أَبَتِ ثُمَّ عَادَ فِی نَوْمِهِ فَانْتَبَهَ الْحَسَنُ وَ قَالَ يَا أَبَتِ وَ عَادَ فِی نَوْمِهِ فَقُلْتُ كَأَنَّ الْحُسَيْنَ أَكْبَرُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِنَّ لِلْحُسَيْنِ فِی بَوَاطِنِ الْمُؤْمِنِينَ مَعْرِفَهً مَكْتُومَهً سَلْ أُمَّهُ عَنْهُ فَلَمَّا انْتَبَهَا حَمَلَهُمَا عَلَی مَنْكِبِهِ ثُمَّ أَتَيْتُ فَاطِمَهَ فَوَقَفْتُ بِالْبَابِ فَأَتَتْ حَمَامَهٌ وَ قَالَتْ يَا أَخَا كِنْدَهَ قُلْتُ مَنْ أَعْلَمَكِ أَنِّی بِالْبَابِ فَقَالَتْ أَخْبَرَتْنِی سَيِّدَتِی أَنَّ بِالْبَابِ رَجُلًا مِنْ كِنْدَهَ مِنْ أَطْيَبِهَا أَخْبَاراً يَسْأَلُنِی عَنْ مَوْضِعِ قُرَّهِ عَيْنِی فَكَبُرَ ذَلِكَ عِنْدِی فَوَلَّيْتُهَا ظَهْرِی كَمَا كُنْتُ أَفْعَلُ حِينَ أَدْخُلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَنْزِلِ أُمِّ سَلَمَهَ فَقُلْتُ لِفَاطِمَهَ مَا مَنْزِلَهُ الْحُسَيْنِ قَالَتْ إِنَّهُ لَمَّا وَلَدْتُ الْحَسَنَ أَمَرَنِی أَبِی أَنْ لَا أَلْبَسَ ثَوْباً أَجِدُ فِيهِ اللَّذَّهَ حَتَّی أَفْطِمَهُ فَأَتَانِی أَبِی زَائِراً فَنَظَرَ إِلَی الْحَسَنِ وَ هُوَ يَمَصُّ الثَّدْیَ فَقَالَ فَطَمْتِهِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ إِذَا أَحَبَّ عَلِیٌّ الِاشْتِمَالَ فَلَا تَمْنَعِيهِ فَإِنِّی أَرَی فِی مُقَدَّمِ وَجْهِكِ ضَوْءاً وَ نُوراً وَ ذَلِكِ إِنَّكِ سَتَلِدِينَ حُجَّهً لِهَذَا الْخَلْقِ فَلَمَّا تَمَّ شَهْرٌ مِنْ حَمْلِی وَجَدْتُ فِیَّ سُخْنَهً فَقُلْتُ لِأَبِی ذَلِكَ فَدَعَا بِكُوزٍ مِنْ مَاءٍ فَتَكَلَّمَ عَلَيْهِ وَ تَفَلَ عَلَيْهِ وَ قَالَ اشْرَبِی فَشَرِبْتُ فَطَرَدَ اللَّهُ عَنِّی مَا كُنْتُ أَجِدُ وَ صِرْتُ فِی الْأَرْبَعِينَ مِنَ الْأَيَّامِ فَوَجَدْتُ دَبِيباً فِی ظَهْرِی كَدَبِيبِ النَّمْلِ فِی بَيْنِ الْجِلْدَهِ وَ الثَّوْبِ فَلَمْ أَزَلْ عَلَی ذَلِكَ

حَتَّی تَمَّ الشَّهْرُ الثَّانِی فَوَجَدْتُ الِاضْطِرَابَ وَ الْحَرَكَهَ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ تَحَرَّكَ وَ أَنَا بَعِيدٌ عَنِ الْمَطْعَمِ وَ الْمَشْرَبِ فَعَصَمَنِیَ اللَّهُ كَأَنِّی شَرِبْتُ لَبَناً حَتَّی تَمَّتِ الثَّلَاثَهُ أَشْهُرٍ وَ أَنَا أَجِدُ الزِّيَادَهَ وَ الْخَيْرَ فِی مَنْزِلِی

فَلَمَّا صِرْتُ فِي الْأَرْبَعِهِ آنَسَ اللَّهُ بِهِ وَحْشَتِي وَ لَزِمْتُ الْمَسْجِدَ لَا أَبْرَحُ مِنْهُ إِلَّا لِحَاجَهٍ تَظْهَرُ لِي فَكُنْتُ فِي الزِّيَادَهِ وَ الْخِفَّهِ فِي الظَّاهِرِ وَ الْبَاطِنِ حَتَّى تَمَّتِ الْخَمْسَهُ فَلَمَّا صَارَتِ السِّتَّهُ كُنْتُ لَا أَحْتَاجُ فِي اللَّيْلَهِ الظَّلْمَاءِ إِلَى مِصْبَاحٍ وَ جَعَلْتُ أَسْمَعُ إِذَا خَلَوْتُ بِنَفْسِي فِي مُصَلَّايَ التَّسْبِيحَ وَ التَّقْدِيسَ فِي بَاطِنِي فَلَمَّا مَضَى فَوْقَ ذَلِكَ تِسْعٌ ازْدَدْتُ قُوَّهً فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأُمِّ سَلَمَهَ فَشَدَّ اللَّهُ بِهَا أَزْرِي فَلَمَّا زَادَتِ الْعَشْرُ غَلَبَتْنِي عَيْنِي وَ أَتَانِي آتٍ فَمَسَحَ جَنَاحَهُ عَلَى ظَهْرِي فَقُمْتُ وَ أَسْبَغْتُ الْوُضُوءَ وَ صَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَأَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي وَ عَلَيْهِ ثِيَابٌ بِيضٌ فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِي وَ نَفَخَ فِي وَجْهِي وَ فِي قَفَايَ فَقُمْتُ وَ أَنَا خَائِفَهٌ فَأَسْبَغْتُ الْوُضُوءَ وَ أَدَّيْتُ أَرْبَعاً ثُمَّ غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَأَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي فَأَقْعَدَنِي وَ رَقَانِي وَ عَوَّذَنِي فَأَصْبَحْتُ وَ كَانَ يَوْمَ أُمِّ سَلَمَهَ فَدَخَلْتُ فِي ثَوْبِ حَمَامَهَ ثُمَّ أَتَيْتُ أُمَّ سَلَمَهَ فَنَظَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَى وَجْهِي فَرَأَيْتُ أَثَرَ السُّرُورِ فِي وَجْهِهِ فَذَهَبَ عَنِّي مَا كُنْتُ أَجِدُ وَ حَكَيْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَبْشِرِي أَمَّا الْأَوَّلُ فَخَلِيلِي عِزْرَائِيلُ الْمُوَكَّلُ بِأَرْحَامِ النِّسَاءِ وَ أَمَّا الثَّانِي فَخَلِيلِي مِيكَائِيلُ الْمُوَكَّلُ بِأَرْحَامِ أَهْلِ بَيْتِي فَنَفَخَ فِيكِ قُلْتُ نَعَمْ فَبَكَى ثُمَّ ضَمَّنِي إِلَيْهِ وَ قَالَ وَ أَمَّا الثَّالِثُ فَذَاكِ حَبِيبِي جَبْرَئِيلُ يُخْدِمُهُ اللَّهُ وَلَدَكِ فَرَجَعْتُ فَنَزَلَ تَمَامَ السَّنَهِ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: به نقل از مقداد بن اسود کندی روایت می کند که گفت: «رسول خدا صلی اللّه علیه و آله برای یافتن حسن و حسین که از خانه بیرون رفته بودند خارج شد. من هم همراه آن حضرت بودم. ناگاه یک افعی را دیدم که روی زمین می خزید. وقتی آن افعی آمدن رسول خدا را احساس کرد، پشت راست کرد و ایستاد. ارتفاع افعی از یک درخت خرما بلندتر و کلفتی بدنش از بدن شتر بیشتر بود و از دهانش آتش خارج می شد. جوری که من از دیدن آن دچار هول و هراس شدم.

وقتی چشم افعی به پیغمبر خدا افتاد، به یکباره گویی نظیر نخ گردید. پیامبر خدا رو به من کرد و فرمود: «آیا می دانی که این افعی چه می گوید؟» گفتم که خدا و رسول داناترند. فرمود: «می گوید خدای را سپاسگزارم که مرا از دنیا نبرد تا عاقبت نگهبان دو فرزند پیغمبر خدا شدم.» پس از آن چشمم به درخت خرمایی افتاد که آن را ندیده بودم. زیرا تا آن روز هیچگاه چنین درختی در آن جا وجود نداشت. بعد از آن روز هم رفتم که آن درخت را پیدا کنم، ولی اثری از آن نبود. آن درخت بر سر حسنین سایه انداخته بود.

پیامبر معظم اسلام در میان حسنین نشست، ابتدا سر حسین را روی زانوی راست خود و بعد سر حسن را روی زانوی چپ خویشتن گذاشت. سپس دهانش را در دهان حسین گذاشت تا آن حضرت بیدار شد و گفت: «ای پدر!» و دوباره به خواب رفت. حسن هم بیدار شد و گفت: «ای پدر!» و دوباره خوابید. من گفتم: «به نظر می رسد که حسین علیه السّلام بزرگ تر است!» پیغمبر اکرم فرمود: «مؤمنین در باطن، معرفت مخصوصی نسبت به امام حسین دارند. این مطلب را از مادرش بپرس.» هنگامی که حسنین بیدار شدند، حضرت رسول آنها را روی دوش مبارک خود گذاشت. پس از این اتفاق من پشت در خانه فاطمه اطهر رفتم. ناگاه دیدم کنیز زیبایی آمد و گفت: «ای برادر کندی!» گفتم: «چه کسی به تو گفت که من پشت در خانه ام؟» گفت: «بانویم به من گفت که مردی از کنده، پشت در خانه ایستاده و در نظر دارد درباره نور چشمم حسین، مطلبی را از من جویا شود.»

این مطلب به نظر من بزرگ آمد. سپس به آن کنیزک پشت کردم. این کاری بود که هر گاه در منزل ام سلمه به حضور پیامبر

خدا مشرف می شد م، انجام می دادم. آنگاه از فاطمه اطهر پرسیدم: «مقام و منزلت حسین چگونه است؟» فرمود: «هنگامی که حسن متولد شد، پدرم پیغمبر اکرم به من دستور داد تا موقعی که حسن را از شیر نگرفته ام، لباسی را که از آن لذت می برم نپوشم. یک روز پدرم به دیدن من آمد. چشم آن حضرت به حسن افتاد که مشغول مکیدن پستان من بود. به من فرمود: «حسن را از شیر گرفته ای؟» گفتم آری. فرمود: «هر گاه علی دوست داشت با تو همبستر شود، از این کار جلوگیری نکن، زیرا من در مقابل صورت تو نوری را می بینم. این نور علامت آن است که تو به زودی فرزندی به دنیا خواهی آورد که برای خلق جهان حجت خواهد بود. هنگامی که یک ماه از حمل من گذشت، درد و حرارتی در خود احساس کردم. این مطلب را با پدرم در میان گذاشتم. پدرم یک کوزه آب خواست، دعایی به آن کوزه خواند، آب دهان مبارکش را در آن ریخت و به من فرمود که از آن آب بیاشامم. وقتی که از آن آب آشامیدم، خدای رئوف آن حرارت و دردی را که احساس می کردم برطرف کرد.

موقعی که چهل روز از مدت حمل من گذشت، احساس می کردم که روی پشتم، بین پوست بدن و لباسم چیزی نظیر مورچه حرکت می کند. همچنان در همین حال بودم تا اینکه ماه دوم از حمل من گذشت. پس از آن دچار اضطراب و حرکت جنین شدم. حسین حرکت می کرد و من نمی توانستم به خوراکی ها و آشامیدنی ها لب بزنم. خدای توانا به شکلی مرا محافظت کرد که گویا شیر می آشامیدم. هنگامی که سه ماه از حمل من گذشت، خیر و برکت در منزل من فراوان شد.

در چهارمین ماه بارداری ام خدا وحشت مرا به وسیله انس با حسین بر طرف کرد. من همواره در محراب عبادت بودم و جز در مواقعی که کاری داشتم، از عبادت غفلت نمی کردم. هر چه می گذشت خود را سبک تر احساس می کردم، تا اینکه ماه پنجم تمام شد. وقتی ماه ششم فرا رسید، دیگر در شب تاریک احتیاجی به چراغ نداشتم. هر گاه تنها در میان محراب عبادت بودم، از باطن خود صدای تسبیح و تقدیس می شنیدم. هنگامی که نه روز بیش از این شد، قدرت و قوت من زیاد شد. من این جریان را برای ام سلمه که یار و یاور من بود شرح دادم. موقعی که ده روز اضافه شد، در عالم خواب دیدم که ملکی نزد من آمد و بال خود را بر پشت من مالید و از خواب بیدار شدم. برخاستم، وضو گرفتم و دو رکعت نماز بجای آوردم. برای دومین بار که به خواب رفتم، در عالم خواب دیدم مردی که جامه های سفید در بر داشت نزد من آمد و نشست. آنگاه بر صورت و پشت من دمید. من که هراسان شده بودم از خواب بیدار شدم، وضو گرفتم و چهار رکعت نماز بجای آوردم. برای سومین بار که خوابم برد، دیدم شخصی آمد و مرا نشاند و دعا و تعویذ بر من خواند.

صبح که شد، من لباس های حمامه کنیز را پوشیدم و به حضور پدرم که در اتاق ام سلمه بود مشرف شدم. موقعی که نگاه آن حضرت به من افتاد، آثار شادی و مسرت رادر صورت مبارکش مشاهده کردم و آن ترس و بیمی که دچارش شده بودم بر طرف گردید، آنگاه جریان خواب هایی را که دیده بودم برای پدرم شرح دادم. پدرم به من فرمود: «مژده باد تو را! زیرا آن مرد اول دوست من عزرائیل بوده که موکل است بر رحم زنان. مردم دوم میکائیل بوده که موکل رحم زنان اهل بیت است.آیا بر تو دمید؟» گفتم آری. آنگاه پدرم به گریه افتاد، مرا در بر گرفت و فرمود: «آن مرد سوم حبیب من جبرئیل بوده که خدای رئوف او را خدمتگزار فرزندان تو قرار داده است.» آنگاه من به منزل بازگشتم و پس از یک سال حسین متولد شد.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری و إنی لأجد فی نفسی سخنه بالتحریک و هی فضل حراره تجدها مع وجع قولها علیها السلام و أنا بعید عن المطعم و المشرب أی لا أجدهما أو لا أشتهیهما و لا یخفی تنافی الأخبار الوارده فی مده الحمل و أخبار السته أکثر و أقوی.

**[ترجمه]جوهری گوید: «و انّی لأجد فی نفسی سخنه» با حرکت و سخنه فزونی حرارتی است که با درد احساس می کنی. «و أنا بعبید عن المطعم و المشرب» یعنی خوراکی و نوشیدنی پیدا نمی کردم و یا تمایلی به نوشیدنی و خوراکی نداشتم. این روایت از نظر مدت حمل امام حسین که می گوید یک سال بوده، با روایات دیگر منافات دارد. زیرا در اکثر روایات دیگر مدت شش ماه نوشته اند.

**[ترجمه]

«۴۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِی سُمَیْنَهَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْجَعْفَرِیِّ عَنْ أَبِی إِبْرَاهِیمَ علیه السلام قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ حَتَّی أَتَیَا نَخْلَ الْعَجْوَهِ لِلْخَلَاءِ فَهَوَیَا إِلَی مَکَانٍ وَ وَلَّی کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِظَهْرِهِ إِلَی صَاحِبِهِ فَرَمَی اللَّهُ بَیْنَهُمَا بِجِدَارٍ یَسْتُرُ

ص: ۲۷۳

أَحَدَهُمَا عَنْ صَاحِبِهِ فَلَمَّا قَضَيَا حَاجَتَهُمَا ذَهَبَ الْجِدَارُ وَ ارْتَفَعَ عَنْ مَوْضِعِهِ وَ صَارَ فِی الْمَوْضِعِ عَیْنُ مَاءٍ وَ جَنَّتَانِ (۱)

فَتَوَضَّئَا وَ قَضَیَا مَا أَرَادَا.

ثُمَّ انْطَلَقَا حَتَّی صَارَا فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ عَرَضَ لَهُمَا رَجُلٌ فَظٌّ غَلِیظٌ فَقَالَ لَهُمَا مَا خِفْتُمَا عَدُوَّکُمَا مِنْ أَیْنَ جِئْتُمَا فَقَالا إِنَّهُمَا جَاءَا(۲)

مِنَ الْخَلَاءِ فَهَمَّ بِهِمَا فَسَمِعُوا صَوْتاً یَقُولُ یَا شَیْطَانُ أَ تُرِیدُ أَنْ تُنَاوِیَ ابْنَیْ مُحَمَّدٍ وَ قَدْ عَلِمْتَ بِالْأَمْسِ مَا فَعَلْتُ وَ نَاوَیْتَ أُمَّهُمَا وَ أَحْدَثْتَ فِی دِینِ اللَّهِ وَ سَلَکْتَ (۳)

عَنِ الطَّرِیقِ وَ أَغْلَظَ لَهُ الْحُسَیْنُ أَیْضاً فَهَوَی بِیَدِهِ لِیَضْرِبَ بِهِ وَجْهَ الْحُسَیْنِ فَأَیْبَسَهَا اللَّهُ مِنْ مَنْکِبِهِ فَأَهْوَی بِالْیُسْرَی فَفَعَلَ اللَّهُ بِهِ مِثْلَ ذَلِکَ فَقَالَ أَسْأَلُکُمَا بِحَقِّ أَبِیکُمَا وَ جَدِّکُمَا لَمَّا دَعَوْتُمَا اللَّهَ أَنْ یُطْلِقَنِی فَقَالَ الْحُسَیْنُ اللَّهُمَّ أَطْلِقْهُ وَ اجْعَلْ لَهُ فِی هَذَا عِبْرَةً وَ اجْعَلْ ذَلِکَ عَلَیْهِ حُجَّةً فَأَطْلَقَ اللَّهُ یَدَهُ.

فَانْطَلَقَ قُدَّامَهُمَا حَتَّی أَتَیَا عَلِیّاً وَ أَقْبَلَ عَلَیْهِ بِالْخُصُومَهِ فَقَالَ أَیْنَ دَسَسْتَهُمَا وَ کَانَ هَذَا بَعْدَ یَوْمِ السَّقِیفَهِ بِقَلِیلٍ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السلام مَا خَرَجَا إِلَّا لِلْخَلَاءِ وَ جَذَبَ رَجُلٌ مِنْهُمْ عَلِیّاً حَتَّی شَقَّ رِدَاءَهُ فَقَالَ الْحُسَیْنُ لِلرَّجُلِ لَا أَخْرَجَکَ اللَّهُ مِنَ الدُّنْیَا حَتَّی تُبْتَلَی بِالدِّیَاثَهِ فِی أَهْلِکَ وَ وُلْدِکَ وَ قَدْ کَانَ الرَّجُلُ قَادَ ابْنَتَهُ إِلَی رَجُلٍ مِنَ الْعِرَاقِ فَلَمَّا خَرَجَا إِلَی مَنْزِلِهِمَا قَالَ الْحُسَیْنُ لِلْحَسَنِ سَمِعْتُ جَدِّی یَقُولُ إِنَّمَا مَثَلُکُمَا مَثَلُ یُونُسَ إِذْ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ بَطْنِ الْحُوتِ وَ أَلْقَاهُ بِظَهْرِ الْأَرْضِ وَ أَنْبَتَ عَلَیْهِ شَجَرَةً مِنْ یَقْطِینٍ وَ أَخْرَجَ لَهُ عَیْناً مِنْ تَحْتِهَا فَکَانَ یَأْکُلُ مِنَ الْیَقْطِینِ وَ یَشْرَبُ مِنْ مَاءِ الْعَیْنِ وَ سَمِعْتُ جَدِّی یَقُولُ أَمَّا الْعَیْنُ فَلَکُمْ وَ أَمَّا الْیَقْطِینُ فَأَنْتُمْ عَنْهُ أَغْنِیَاءُ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ فِی یُونُسَ وَ أَرْسَلْناهُ إِلی مِائَهِ أَلْفٍ أَوْ یَزِیدُونَ فَآمَنُوا فَمَتَّعْناهُمْ

۱- ۱. اجانتان(خ ل) و الاجانه- بالکسر اناء تغسل فیه الثیاب.

۲- ۲. اننا جئنا خ ل.

۳- ۳. أی نکبت عن الصراط المستقیم و عدلت عنه.

إلى حِينٍ (١) وَ لَسْنَا نَحْتَاجُ إِلَى الْيَقْطِينِ وَ لَكِنْ عَلِمَ اللَّهُ حَاجَتَنَا إِلَى الْعَيْنِ فَأَخْرَجَهَا لَنَا وَ سَيُرْسَلُ إِلَى أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَيَكْفُرُونَ وَ يَتَمَتَّعُونَ إِلَى حِينٍ فَقَالَ الْحَسَنُ قَدْ سَمِعْتُ هَذَا.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: به نقل از حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حسن و حسین علیهما السّلام برای قضای حاجت به نخلستان عجوه رفتند. هر یک از آنها پشت خود را به دیگری کردند که مشغول قضای حاجت شدند. خدای توانا برای احترام آنها، دیواری بین آنها به وجود آورد که یکدیگر را نمی دیدند. وقتی فراغت حاصل کردند، آن دیوار نیز از نظر ناپدید شد. سپس به قدرت خدای توانا چشمه آبی در آنجا ایجاد شد. آن ها دو ظرف از آن آب برداشتند و خود را تطهیر کردند. آنگاه وضو گرفتند و برگشتند. در بین راه با شخصی مواجه شدند، وی پرسید: «از کجا می آیید؟ آیا از دشمنان خود نمی ترسید که در این موقع بیرون آمده اید؟» گفتند: «ما از قضای حاجت باز می گردیم.»آن مرد تصمیم گرفت آنها را اذیت کند، اما ناگاه صدایی شنیدند که می گفت: «ای شیطان! تو می خواهی با دو فرزند حضرت محمّد دشمنی کنی، در صورتی که می دانی دیروز با مادرشان چه دشمنی هایی کردی؟ چه بدعت ها که در دین اسلام نگذاشتی و از راه راست منحرف شدی.» حضرت حسین علیه السّلام به وی پرخاش و اعتراض کرد. او دست راست خود را بلند کرد که به صورت حسین بزند. ناگاه خدای توانا دست وی را تا شانه اش خشک کرد. مرد تصمیم گرفت که با دست چپش حسین را بزند، ولی خدای توانا دست چپ او را نیز خشک کرد. مرد حضرت حسنین را به حق پدر و جدشان قسم داد که از خدا بخواهند تا وی را شفا دهد.

امام حسین دعا کرد و گفت: «پروردگارا! او را شفا بده و کاری کن که از این اتفاق عبرت بگیرد و برایش حجت باشد!»

سپس آن مرداز جلو و حضرت حسنین از پشت سر به راه افتادند و نزد حضرت امیر آمدند. مرد با علی علیه السّلام از در خصومت درآمد و گفت: «حسنین را کجا فرستاده بودی که برای تو خبر بیاورند؟» این اتفاق چند روز بعد از جریان سقیفه رخ می داد. حضرت امیر فرمود: «ایشان برای قضای حاجت از خانه خارج شده اند. مردی از ایشان لباس علی علیه السّلام را جوری چسبید که پاره شد. امام حسین به آن مرد فرمود: «تا خدا تو را نسبت به اهل و فرزندانت به مرض دیوثی مبتلا نکرده، از دنیا خارج نکند!» بعدها آن مرد دختر خود را برای زنا تحویل یک نفر از اهل عراق داد.

وقتی حضرت حسنین علیهما السّلام به سوی منزل خویش بازمی گشتند، امام حسن به امام حسین فرمود: «از جدم رسول خدا شنیدم که می فرمود: «مثل شما مثل حضرت یونس است که خدا او را از شکم ماهی خارج کرد و روی زمین آورد. آنگاه یک درخت کدو بالای سرش آفرید و چشمه آبی کنار پایش جاری کرد. حضرت یونس از درخت کدو می خورد و از آن چشمه آب می آشامید.» از جدم شنیدم که می فرمود: «آن چشمه برای شماست؛ شما از آن درخت کدو بی نیازید. خدای سبحان درباره حضرت یونس می فرماید: «وَ أَرْسَلْنَاهُ إِلى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُم إِلى حِين» - . صافات / ۱۴۷ - ، {ما یونس را به جانب صد هزار نفر یا بیشتر فرستادیم. آنان به یونس ایمان آوردند و ما هم ایشان را تا مدتی بهره مند و برخوردار کردیم.} ما احتیاجی به کدو نداریم. ولی خدا می دانست که ما به آن چشمه محتاجیم، لذا آن را برای ما از زمین خارج کرد. به زودی ما به سوی بیشتر از این مبعوث می شویم، آنان کافر می شوند و تا مدت معلومی بهره مند و برخوردار خواهند شد.» امام حسن فرمود: «من این مطلب را از جدم شنیدم.»

**[ترجمه]

بیان

ناواه عاداه و الدس الإخفاء و الدسیس من تدسه لیأتیک بالأخبار أی أین أرسلتهما خفیه لیأتیاک بالخبر.

**[ترجمه]«ناواه ای عاداه» یعنی با او دشمنی کرد. «دسّ» یعنی پنهان کردن و «دسیس» کسی است که او را در نهان می فرستی تا خبرها را برایت بیاورد. و معنای عبارت روایت این می شود که در نهان کجا آنان را فرستاده بودی تا برایت خبر بیاورند.

**[ترجمه]

«۴۱»

شا، [الإرشاد]: كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام يُشْبِهُ بِالنَّبِيِّ صلی الله علیه و آله مِنْ صَدْرِهِ إِلَى رَأْسِهِ وَ الْحُسَيْنُ يُشْبِهُ مِنْ صَدْرِهِ إِلَى رِجْلَيْهِ وَ كَانَا علیهما السلام حَبِيبَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ بَيْنِ جَمِيعِ أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ.

**[ترجمه]ارشاد: حضرت حسن بن علی علیهما السّلام از سینه تا سر به رسول خدا صلی اللّه علیه و آله شباهت داشت، ولی امام حسین از سینه تا پا به حضرت رسول شباهت داشت. حضرت حسنین، نزد آن بزرگوار محبوب ترین اهل و عیال پیغمبر خدا بودند.

**[ترجمه]

«۴۲»

شا، [الإرشاد] رَوَى زَاذَانُ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ فِي الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا وَ أَحْبِبْ مَنْ أَحَبَّهُمَا وَ قَالَ صلی الله علیه و آله مَنْ أَحَبَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ أَحْبَبْتُهُ وَ مَنْ أَحْبَبْتُهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحَبَّهُ اللَّهُ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا أَبْغَضْتُهُ وَ مَنْ أَبْغَضْتُهُ أَبْغَضَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ أَدْخَلَهُ النَّارَ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّ ابْنَيَّ هَذَيْنِ رَيْحَانَتِي مِنَ الدُّنْيَا.

**[ترجمه]ارشاد: نیز به نقل از سلمان روایت می کند که گفت: «از پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله شنیدم که درباره حسنین می فرمود: «پروردگارا! من حسنین را دوست دارم. تو آنها و کسانی که آنها را دوست دارند، دوست داشته باش. هر کس حسنین را دوست داشته باشد، من او را دوست دارم و هر کسی را که من او را دوست داشته باشم، خدا دوستش دارد و هر کس را که خدا دوست داشته باشد، داخل بهشت خواهد کرد. هر کس بغض حسنین را داشته باشد، من بغض او را دارم و هر کس را که من بغض او را داشته باشم، خدا هم بغض او را دارد؛ هر کس را که خدا بغض او را داشته باشد، داخل جهنم خواهد کرد، این دو فرزند من دو نو گل دنیوی من هستند.»

**[ترجمه]

بیان

ريحانتى على المفرد أو على التثنيه على قول من جوز نصب خبر الحروف المشبهه بالفعل

وَ قَدْ رَوَوْا عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله.أَنَّ قَعْرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعِينَ خَرِيفاً. و قد ورد فى الشعر أن حراسنا أسدا.

**[ترجمه]«ريحانتى» مى توانـد مفرد باشـد و يا تثنيه، بنا بر نظريه كسـى كه منصوب بودن خبر حروف مشـبهه بالفعل را تجويز مى كنـد و اينـان از پيامبر صـلى الله عليه و آله روايت كرده انـد كه: «انّ قعر جهنّم لسـبعين حزيفاً» و در شـعر هم آمـده كه: «انّ حرّامنا أسداً».

**[ترجمه]

«۴۳»

شا، [الإرشاد] رَوَى زِرُّ بْنُ حُبَيْشٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يُصَلِّى فَجَاءَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام فَارْتَدَفَاهُ فَلَمَّا رَفَعَ رَأْسَهُ أَخَذَهُمَا أَخْذاً رَفِيقاً فَلَمَّا عَادَ عَادَا فَلَمَّا انْصَرَفَ أَجْلَسَ هَذَا عَلَى فَخِذِهِ الْأَيْمَنِ وَ هَذَا عَلَى فَخِذِهِ الْأَيْسَرِ ثُمَّ قَالَ مَنْ أَحَبَّنِى

فَلْيُحِبَّ هَذَيْنِ وَ كَانَا عليهما السلام حُجَّةَ اللَّهِ لِنَبِيِّهِ صلى الله عليه و آله فِى الْمُبَاهَلَهِ وَ حُجَّةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ أَبِيهِمَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلَى الْأُمَّهِ فِى الدِّينِ وَ الْمِنَّهُ لِلَّهِ.

**[ترجمه]ارشاد: همچنين از ابن مسعود روايت مى كند كه گفت: پيغمبر عاليقدر اسلام عليه السّلام مشغول نماز بود. حضرت حسـنين مى آمدند و هر دو بر دوش آن حضـرت سوار مى شدند. هنگامى كه پيامبر اكرم سر مبارك خود را از سجده بلند مى كرد، آنها را با مهربانى كامل مى گرفت و وقتى كه به سـجود مى رفت، آنها نيز مجـدداً بر دوش پيامبر مى رفتند. زمانى كه از نماز فراغت حاصل مى كرد، يكى از ايشان را روى زانوى راست و ديگرى را روى زانوى چپ خود جاى مى داد و مى فرمود: «هر كسـى مرا دوست دارد، بايد اين دو نو گل مرا دوست داشـته باشد.» حضـرت حسنين در موقع مباهله، براى پيامبر خدا صلى اللّه عليه و آله حجت بودند و بعد از پدرشان، بر امت اسلام حجت بودند. اين منت از طرف خدا بود.

**[ترجمه]

«۴۴»

شـا، [الإرشاد] ابْنُ لَهِيعَهَ عَنْ أَبِى عَوَانَهَ يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صـلى الله عليه و آله قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله: إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ شَنْفَا الْعَرْشِ وَ إِنَّ الْجَنَّهَ قَالَتْ يَا رَبِّ أَسْكَنْتَنِى

ص: ۲۷۵

۱- ۱. الصافّات: ۱۴۷.

الضُّعَفَاءَ وَ الْمَسَاكِينَ فَقَالَ لَهَا اللَّهُ تَعَالَى أَ لَمَا تَرْضَيْنَ أَنِّي زَيَّنْتُ أَرْكَانَكِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ قَالَ فَمَاسَتْ كَمَا تَمِيسُ الْعَرُوسُ فَرَحاً.

**[ترجمه]ارشاد: نیز از پیغمبر اسلام روایت می کند که فرمود: حسن و حسین دو گوشوار عرش هستند. بهشت می گوید: «پروردگارا! تو بینوایان و فقرا را در میان من مسکن دادی؟» خدای علیم در جوابش می فرماید: «آیا تو راضی نیستی که ارکان تو را با حسن و حسین زینت داده ام؟» بهشت پس از این مژده مسرور و خوشحال می شود.

**[ترجمه]

بیان

یقال ماس یمیس میسا إذا تبختر فی مشیته و تثنی قاله الجزری.

**[ترجمه]یقال ماس یمیس میسا إذا تبختر فی مشیته و تثنی قاله الجزری.

**[ترجمه]

«۴۵»

عم، [إعلام الوری] شا، [الإرشاد] رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: اصْطَرَعَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهما السلام بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله إِيهاً حَسَنُ خُذْ حُسَيْناً فَقَالَتْ فَاطِمَةُ علیها السلام يَا رَسُولَ اللَّهُ تَسْتَنْهِضُ الْكَبِيرَ عَلَى الصَّغِيرِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله هَذَا جَبْرَئِيلُ علیه السلام يَقُولُ لِلْحُسَيْنِ إِيهاً يَا حُسَيْنُ خُذِ الْحَسَنَ.

**[ترجمه]اعلام الوری و ارشاد: به نقل از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کنند که فرمود: «یک بار حسنین علیهما السّلام در حضور پیامبر اعظم اسلام کشتی می گرفتند. رسول خدا به امام حسن می فرمود: «ای حسن! بشتاب و حسین را بگیر!» فاطمه اطهر گفت: «پدر جان! آیا پسر بزرگ تر را بر پسر کوچک تر برمی انگیزی؟» حضرت رسول فرمود: «این جبرئیل است که می گوید: «یا حسین! حسن را بگیر!»

**[ترجمه]

«۴۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب شا، [الإرشاد] رَوَى إِبْرَاهِيمُ الرَّافِعِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ علیهما السلام يَمْشِيَانِ إِلَى الْحَجِّ فَلَمْ يَمُرَّا بِرَجُلٍ رَاكِبٍ إِلَّا نَزَلَ يَمْشِي فَثَقُلَ ذَلِكَ عَلَى بَعْضِهِمْ فَقَالُوا لِسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَدْ ثَقُلَ عَلَيْنَا الْمَشْيُ وَ لَا نَسْتَحْسِنُ أَنْ نَرْكَبَ وَ هَذَانِ السَّيِّدَانِ يَمْشِيَانِ فَقَالَ سَعْدٌ لِلْحَسَنِ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ الْمَشْيَ قَدْ ثَقُلَ عَلَى جَمَاعَةٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَ النَّاسُ

إِذَا رَأَوْكُمَا تَمْشِيَانِ لَمْ تَطِبْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَرْكَبُوا فَلَوْ رَكِبْتُمَا فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام لَا نَرْكَبُ قَدْ جَعَلْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا الْمَشْيَ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ عَلَى أَقْدَامِنَا وَ لَكِنَّا نَتَنَكَّبُ عَنِ الطَّرِيقِ فَأَخَذَا جَانِباً مِنَ النَّاسِ.

**[ترجمه]مناقب: به نقل از جد ابراهیم رافعی روایت می کند که گفت: حضرت حسنین را دیدم که پیاده به حج می رفتند. آنها به هر سواره ای که بر می خوردند، سواره ها پیاده می شدند و پای پیاده ادامه مسیر می دادند. این موضوع برای بعضی از حجاج سنگین و ناگوار بود، از این رو به سعد بن ابی وقاص گفتند: «پیاده روی برای آنان ناگوار است و برای ما زیبنده نیست که حضرت حسنین پیاده و ما سواره باشیم.» سعد به امام حسن گفت: «پیاده روی برای گروهی که با تو هستند سخت و ناگوار است. مردم که شما را پیاده می بینند، خوب نمی دانند که سوار شوند. کاش شما سوار می شدید!» امام حسن فرمود: «ما سوار نمی شویم، زیرا بر خود واجب کرده ایم که پای پیاده به حج برویم. ولی ما از راه خارج می شویم.» آنگاه از جاده خارج شدند و پیاده به مسیر خود ادامه دادند.

**[ترجمه]

«۴۷»

جا، [المجالس] للمفيد الْجِعَابِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَفَّانَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله آخِذاً بِيَدِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَالَ إِنَّ ابْنَيَّ هَذَيْنِ رَبَّيْتُهُمَا صَغِيرَيْنِ وَ دَعَوْتُ لَهُمَا كَبِيرَيْنِ وَ سَأَلْتُ اللَّهَ لَهُمَا ثَلَاثاً فَأَعْطَانِي اثْنَتَيْنِ وَ مَنَعَنِي وَاحِدَةً سَأَلْتُ اللَّهَ لَهُمَا أَنْ يَجْعَلَهُمَا طَاهِرَيْنِ مُطَهَّرَيْنِ زَكِيَّيْنِ فَأَجَابَنِي إِلَى ذَلِكَ وَ سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَقِيَهُمَا وَ ذُرِّيَّتَهُمَا وَ شِيعَتَهُمَا النَّارَ فَأَعْطَانِي ذَلِكَ وَ سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْمَعَ الْأُمَّةَ عَلَى مَحَبَّتِهِمَا فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي قَضَيْتُ قَضَاءً وَ قَدَرْتُ قَدَراً وَ إِنَّ طَائِفَةً مِنْ أُمَّتِكَ سَتَفِي لَكَ بِذِمَّتِكَ فِي الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى وَ الْمَجُوسِ وَ سَيَخْفِرُونَ ذِمَّتَكَ فِي وُلْدِكَ وَ إِنِّي أَوْجَبْتُ عَلَى نَفْسِي لِمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ أَلَّا أُحِلَّهُ مَحَلَّ كَرَامَتِي وَ لَا أُسْكِنَهُ

جَنَّتِی وَ لَا أَنْظُرَ إِلَیْهِ بِعَیْنِ رَحْمَتِی یَوْمَ الْقِیَامَهِ.

**[ترجمه]مجالس: از جابر بن عبداللَّه انصاری روایت می کند که گفت: پیغمبر عظیم الشأن اسلام صلی اللَّه علیه و آله در حالی که دست حسن و حسین علیهما السّلام را گرفته بود از خانه خارج شد و فرمود: «من این دو فرزندم را در کودکی پرورش داده ام و حالا که بزرگ شده اند، در حق ایشان دعا کرده ام. من از خدای رئوف سه چیز از برای ایشان خواسته ام که دو تای آنها را به من عطا فرمود و یکی از آنها را نپذیرفت.

از خدای مهربان خواستم که آنها را پاک و مطهر و با زکاوت قرار دهد که این دعایم را مستجاب کرد. از خدا خواستم که آنها را به همراه فرزندان و شیعیانشان از آتش جهنم دور نگاه دارد که این دعایم نیز مستجاب شد. از خدای رئوف خواستم که همه این امت حسنین را دوست داشته باشند. خطاب آمد: «یا محمّد! من این طور قضاوت کرده ام که گروهی از امت تو نسبت به یهود و نصارا و مجوس وفا می کنند، ولی درباره فرزندان تو عهدشکنی خواهند کرد. من بر خویشتن واجب کرده ام که هر کس را که این عمل را انجام دهد، مشمول کرامت و بزرگواری خود قرار ندهم، او را در بهشت خود ساکن نکنم و در روز قیامت به چشم رحمت به وی ننگرم.»

**[ترجمه]

بیان

رشفه یرشفه کنصره و ضربه و سمعه رشفا مصه.

**[ترجمه]رشفه یرشفه کنصره و ضربه و سمعه رشفا مصه.

**[ترجمه]

«۴۸»

قب، المناقب لابن شهرآشوب قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّیَّتُهُمْ بِإِیمانٍ (۱) وَ لَا اتِّبَاعَ أَحْسَنُ مِنِ اتِّبَاعِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ قَالَ تَعَالَی أَلْحَقْنا بِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ فَقَدْ أَلْحَقَ اللَّهُ بِهِمَا ذُرِّیَّتَهُمَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ شَهِدَ بِذَلِکَ کِتَابُهُ فَوَجَبَ لَهُمُ الطَّاعَهُ لِحَقِّ الْإِمَامَهِ مِثْلُ مَا وَجَبَ لِلنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِحَقِّ النُّبُوَّهِ وَ قَالَ تَعَالَی حِکَایَهً عَنْ حَمَلَهِ الْعَرْشِ الَّذِینَ یَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ... وَ یَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِینَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ کُلَّ شَیْ ءٍ رَحْمَهً وَ عِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِینَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِیلَکَ وَ قِهِمْ عَذابَ الْجَحِیمِ رَبَّنا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِی وَعَدْتَهُمْ وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّیَّاتِهِمْ إِنَّکَ أَنْتَ الْعَزِیزُ الْحَکِیمُ وَ قِهِمُ السَّیِّئاتِ (۲) وَ قَالَ أَیْضاً وَ الَّذِینَ یَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیَّاتِنا قُرَّهَ أَعْیُنٍ (۳) وَ لَا یُسْبَقُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فِی فَضِیلَهٍ وَ لَیسَ أَحَقُّ بِهَذَا الدُّعَاءِ بِهَذِهِ الصِّیغَهِ مِنْهُ وَ ذُرِّیَّتِهِ فَقَدْ وَجَبَ لَهُمُ الْإِمَامَهُ وَ یُسْتَدَلُّ عَلَی إِمَامَتِهِمَا بِمَا رَوَاهُ الطَّرِیقَانِ الْمُخْتَلِفَانِ وَ الطَّائِفَتَانِ الْمُتَبَایِنَتَانِ مِنْ نَصِّ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَلَی إِمَامَهِ الِاثْنَیْ عَشَرَ وَ إِذَا ثَبَتَ ذَلِکَ فَکُلُّ مَنْ قَالَ بِإِمَامَهِ الِاثْنَیْ عَشَرَ قَطَعَ عَلَی إِمَامَتِهِمَا وَ یَدُلُّ أَیْضاً مَا ثَبَتَ بِلَا خِلَافٍ أَنَّهُمَا دَعَوُا النَّاسَ إِلَی بَیْعَتِهِمَا وَ الْقَوْلُ

بِإِمَامَتِهِمَا فَلَا يَخْلُو مِنْ أَنْ يَكُونَا مُحِقَّيْنِ أَوْ مُبْطِلَيْنِ فَإِنْ كَانَا مُحِقَّيْنِ فَقَدْ ثَبَتَ إِمَامَتُهُمَا وَ إِنْ كَانَا مُبْطِلَيْنِ وَجَبَ الْقَوْلُ بِتَفْسِيقِهِمَا وَ تَضْلِيلِهِمَا وَ هَذَا لَا يَقُولُهُ مُسْلِمٌ وَ يُسْتَدَلُّ أَيْضاً بِأَنَّ طَرِيقَ الْإِمَامَهِ لَا يَخْلُو إِمَّا أَنْ يَكُونَ هُوَ النَّصَّ أَوِ الْوَصْفَ وَ الِاخْتِيَارَ وَ كُلُّ ذَلِكَ قَدْ حَصَلَ فِي حَقِّهِمَا فَوَجَبَ الْقَوْلُ بِإِمَامَتِهِمَا وَ يُسْتَدَلُّ أَيْضاً بِمَا قَدْ ثَبَتَ بِأَنَّهُمَا خَرَجَا وَ ادَّعَيَا وَ لَمْ يَكُنْ فِي زَمَانِهِمَا غَيْرُ مُعَاوِيَهَ وَ يَزِيدَ وَ هُمَا قَدْ ثَبَتَ فِسْقُهُمَا بَلْ كُفْرُهُمَا فَيَجِبُ أَنْ تَكُونَ الْإِمَامَهُ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ

ص: ۲۷۷

۱- ۱. الطور: ۲۱.

۲- ۲. الغافر: ۷- ۹.

۳- ۳. الفرقان: ۷۴.

وَ يُسْتَدَلُّ أَيْضاً بِإِجْمَاعِ أَهْلِ الْبَيْتِ عليهم السلام لِأَنَّهُمْ أَجْمَعُوا عَلَى إِمَامَتِهِمَا وَ إِجْمَاعُهُمْ حُجَّةٌ وَ يُسْتَدَلُّ بِالْخَبَرِ الْمَشْهُورِ أَنَّهُ قَالَ عليه السلام ابْنَايَ هَذَانِ إِمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا أَوْجَبَ لَهُمَا الْإِمَامَهَ بِمُوجِبِ الْقَوْلِ سَوَاءٌ نَهَضَا بِالْجِهَادِ أَوْ قَعَدَا عَنْهُ دَعَيَا إِلَى أَنْفُسِهِمَا أَوْ تَرَكَا ذَلِكَ وَ طَرِيقَهُ الْعِصْمَهُ وَ النُّصُوصُ وَ كَوْنُهُمَا أَفْضَلُ الْخَلْقِ يَدُلُّ عَلَى إِمَامَتِهِمَا وَ كَانَتِ الْخِلَافَهُ فِي أَوْلَادِ الْأَنْبِيَاءِ وَ مَا بَقِيَ لِنَبِيِّنَا وَلَدٌ سِوَاهُمَا وَ مِنْ بُرْهَانِهِمَا بَيْعَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَهُمَا وَ لَمْ يُبَايِعْ صَغِيراً غَيْرَهُمَا وَ نَزَلَ الْقُرْآنُ بِإِيجَابِ ثَوَابِ الْجَنَّهِ مِنْ عَمَلِهِمَا مَعَ ظَاهِرِ الطُّفُولِيَّهِ مِنْهُمَا قَوْلُهُ تَعَالَى وَ يُطْعِمُونَ الطَّعامَ (۱) الْآيَاتِ فَعَمَّهُمَا بِهَذَا الْقَوْلِ مَعَ أَبَوَيْهِمَا وَ إِدْخَالُهُمَا فِي الْمُبَاهَلَهِ قَالَ ابْنُ عَلَّانٍ الْمُعْتَزِلِيُّ هَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُمَا كَانَا مُكَلَّفَيْنِ فِي تِلْكَ الْحَالِ لِأَنَّ الْمُبَاهَلَهَ لَا تَجُوزُ إِلَّا مَعَ الْبَالِغِينَ وَ قَالَ أَصْحَابُنَا إِنَّ صِغَرَ السِّنِّ عَنْ حَدِّ الْبُلُوغِ لَا يُنَافِي كَمَالَ الْعَقْلِ وَ بُلُوغُ الْحُلُمِ حَدٌّ لِتَعَلُّقِ الْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّهِ فَكَانَ ذَلِكَ لِخَرْقِ الْعَادَهِ فَثَبَتَ بِذَلِكَ أَنَّهُمَا كَانَا حُجَّهَ اللَّهِ لِنَبِيِّهِ فِي الْمُبَاهَلَهَ مَعَ طُفُولِيَّتِهِمَا وَ لَوْ لَمْ يَكُونَا إِمَامَيْنِ لَمْ يَحْتَجَّ اللَّهُ بِهِمَا مَعَ صِغَرِ سِنِّهِمَا عَلَى أَعْدَائِهِ وَ لَمْ يَتَبَيَّنْ فِي الْآيَهِ ذِكْرُ قَبُولِ دُعَائِهِمَا وَ لَوْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَجَدَ مَنْ يَقُومُ مَقَامَهُمْ غَيْرَهُمْ لَبَاهَلَ بِهِمْ أَوْ جَمَعَهُمْ مَعَهُمْ فَاقْتِصَارُهُ عَلَيْهِمْ يُبَيِّنُ فَضْلَهُمْ وَ نَقْصَ غَيْرِهِمْ وَ قَدْ قَدَّمَهُمْ فِي الذِّكْرِ عَلَى الْأَنْفُسِ لِيُبَيِّنَ عَنْ لُطْفِ مَكَانِهِمْ وَ قُرْبِ مَنْزِلَتِهِمْ وَ لِيُؤْذِنَ بِأَنَّهُمْ مُقَدَّمُونَ عَلَى الْأَنْفُسِ مُعَدُّونَ بِهَا وَ فِيهِ دَلِيلٌ لَا شَيْءَ أَقْوَى مِنْهُ أَنَّهُمْ أَفْضَلُ خَلْقِ اللَّهِ وَ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ فِي التَّوْحِيدِ وَ الْعَدْلِ قُلْ يا أَهْلَ الْكِتابِ تَعالَوْا إِلى كَلِمَهٍ سَواءٍ

۱- ۱. الدهر: ۷.

بَیْنَنا وَ بَیْنَکمْ (۱) وَ فِی النُّبُوَّهِ وَ الْإِمَامَهِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ (۲) وَ فِی الشَّرْعِیَّاتِ قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّکمْ (۳) وَ قَدْ أَجْمَعَ الْمُفَسِّرُونَ بِأَنَّ الْمُرَادَ بِأَبْنَائِنَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ قَالَ أَبُو بَکرٍ الرَّازِیُّ هَذَا یَدُلُّ عَلَی أَنَّهُمَا ابْنَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَّ وَلَدَ الِابْنَهِ ابْنٌ عَلَی الْحَقِیقَهِ

أَبُو صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سَلامٌ عَلی عِبادِهِ الَّذِینَ اصْطَفی (۴) قَالَ هُمْ أَهْلُ بَیْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ أَوْلَادُهُمْ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ هُمْ صَفْوَهُ اللَّهِ وَ خِیَرَتُهُ مِنْ خَلْقِهِ.

أَبُو نُعَیْمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُکیْنٍ عَنْ سُفْیَانَ- عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ الْبَطِینِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ الَّذِینَ یَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیَّاتِنا(۵) الْآیَهَ قَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ وَ اللَّهِ خَاصَّهً فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَالَ کانَ أَکثَرُ دُعَائِهِ یَقُولُ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا یَعْنِی فَاطِمَهَ وَ ذُرِّیَّاتِنا الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ قُرَّهَ أَعْیُنٍ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ اللَّهِ مَا سَأَلْتُ رَبِّی وَلَداً نَضِیرَ الْوَجْهِ وَ لَا سَأَلْتُهُ وَلَداً حَسَنَ الْقَامَهِ وَ لَکنْ سَأَلْتُ رَبِّی وُلْداً مُطِیعِینَ لِلَّهِ خَائِفِینَ وَجِلِینَ مِنْهُ حَتَّی إِذَا نَظَرْتُ إِلَیْهِ وَ هُوَ مُطِیعٌ لِلَّهِ قَرَّتْ بِهِ عَیْنِی قَالَ وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِینَ إِماماً قَالَ نَقْتَدِی بِمَنْ قَبْلَنَا مِنَ الْمُتَّقِینَ فَیَقْتَدِی الْمُتَّقُونَ بِنَا مِنْ بَعْدِنَا وَ قَالَ اللَّهُ أُوْلئِک یُجْزَوْنَ الْغُرْفَهَ بِما صَبَرُوا یَعْنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ وَ فَاطِمَهَ وَ یُلَقَّوْنَ فِیها تَحِیَّهً وَ سَلاماً خالِدِینَ فِیها حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَ مُقاماً وَ قَدْ رُوِیَ أَنَّ وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ نَزَلَتْ فِیهِمْ.

الصَّادِقُ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یُؤْتِکمْ کفْلَیْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یَجْعَلْ لَکمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ (۶) قَالَ الْکفْلَیْنِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ النُّورُ عَلِیٌّ.

وَ فِی رِوَایَهِ سَمَاعَهَ عَنْهُ علیه السلام: نُوراً تَمْشُونَ بِهِ قَالَ إِمَاماً

۱- ۱. آل عمران: ۶۴.

۲- ۲. آل عمران: ۶۱.

۳- ۳. الأنعام: ۱۵۱.

۴- ۴. النمل: ۵۹.

۵- ۵. الفرقان: ۷۴- ۷۶.

۶- ۶. الحدید: ۲۸.

تَأْتَمُّونَ بِهِ فِي مَحَبَّهِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله لَهُمَا.

أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَ أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ فِي مُسْنَدَيْهِمَا وَ ابْنُ مَاجَهْ فِي السُّنَنِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِي الْإِبَانَهِ وَ أَبُو سَعِيدٍ فِي شَرَفِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ السَّمْعَانِيُّ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: مَنْ أَحَبَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا فَقَدْ أَبْغَضَنِي.

جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله أَيُّ أَهْلِ بَيْتِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله مَنْ أَحَبَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ أَحْبَبْتُهُ وَ مَنْ أَحْبَبْتُهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحَبَّهُ اللَّهُ أَدْخَلَهُ الْجَنَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا أَبْغَضْتُهُ وَ مَنْ أَبْغَضْتُهُ أَبْغَضَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ خَلَّدَهُ النَّارَ.

جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ وَ فَضَائِلُ أَحْمَدَ وَ شَرَفُ الْمُصْطَفَى وَ فَضَائِلُ السَّمْعَانِيِّ وَ أَمَالِي ابْنِ شُرَيْحٍ وَ إِبَانَهُ ابْنِ بَطَّهَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله أَخَذَ بِيَدِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَقَالَ مَنْ أَحَبَّنِي وَ أَحَبَّ هَذَيْنِ وَ أَبَاهُمَا وَ أُمَّهُمَا كَانَ مَعِي فِي دَرَجَتِي فِي الْجَنَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ.

وَ قَدْ نَظَمَهُ أَبُو الْحُسَيْنِ فِي نَظْمِ الْأَخْبَارِ فَقَالَ:

أَخَذَ النَّبِيُّ يَدَ الْحُسَيْنِ وَ صِنْوِهِ*** يَوْماً وَ قَالَ وَ صَحِبَهُ فِي مَجْمَعٍ

مَنْ وَدَّنِي يَا قَوْمِ أَوْ هَذَيْنِ أَوْ*** أَبَوَيْهِمَا فَالْخُلْدُ مَسْكَنُهُ مَعِي.

جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ وَ إِبَانَهُ الْعُكْبَرِيِّ وَ كِتَابُ السَّمْعَانِيِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أُسَامَهَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: طَرَقْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله ذَاتَ لَيْلَهٍ فِي بَعْضِ الْحَاجَهِ فَخَرَجَ إِلَيَّ وَ هُوَ مُشْتَمِلٌ عَلَى شَيْ ءٍ مَا أَدْرِي مَا هُوَ فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنْ حَاجَتِي فَقُلْتُ مَا هَذَا الَّذِي أَنْتَ مُشْتَمِلٌ عَلَيْهِ فَكَشَفَهُ فَإِذَا هُوَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عَلَى وَرِكَيْهِ فَقَالَ هَذَانِ ابْنَايَ وَ ابْنَا ابْنَتِي اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا وَ أُحِبُّ مَنْ يُحِبُّهُمَا.

فَضَائِلُ أَحْمَدَ وَ تَارِيخُ بَغْدَادَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ زَعَمَتِ الْمَرْأَهُ الصَّالِحَهُ خَوْلَهُ بِنْتُ حَكِيمٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خَرَجَ وَ هُوَ مُحْتَضِنٌ أَحَدَ ابْنَيْ ابْنَتِهِ حَسَناً أَوْ حُسَيْناً وَ هُوَ يَقُولُ إِنَّكُمْ لَتُجَبِّنُونَ وَ تُجَهِّلُونَ وَ تُبَخِّلُونَ وَ إِنَّكُمْ لَمِنْ رَيْحَانِ اللَّهِ.

عَلِيُّ بْنُ صَالِحِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ جَالِسَانِ عَلَى فَخِذَيْهِ مَنْ أَحَبَّنِي فَلْيُحِبَّ هَذَيْنِ.

أَبُو صَالِحٍ وَ أَبُو حَازِمٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالا: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ مَعَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ هَذَا عَلَى عَاتِقِهِ وَ هَذَا عَلَى عَاتِقِهِ وَ هُوَ يَلْثِمُ هَذَا مَرَّةً وَ هَذَا مَرَّةً حَتَّى انْتَهَى إِلَيْنَا فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ لَتُحِبُّهُمَا فَقَالَ مَنْ أَحَبَّهُمَا فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا فَقَدْ أَبْغَضَنِي.

التِّرْمِذِيُّ فِي الْجَامِعِ وَ السَّمْعَانِيُّ فِي الْفَضَائِلِ عَنْ يَعْلَى بْنِ مُرَّةَ الثَّقَفِيِّ وَ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ وَ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَ أَبِي هُرَيْرَةَ وَ أُمِّ سَلَمَةَ فِي أَحَادِيثِهِمْ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُمَا وَ فِي رِوَايَةٍ وَ أُحِبُّ مَنْ أَحَبَّهُمَا.

أَبُو الْحُوَيْرِثِ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ اللَّهُمَّ أَحِبَّ حَسَناً وَ حُسَيْناً وَ أَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُمَا.

مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: إِنَّ حُبَّ عَلِيٍّ قُذِفَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ فَلَا يُحِبُّهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا يُبْغِضُهُ إِلَّا مُنَافِقٌ وَ إِنَّ حُبَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ قُذِفَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُنَافِقِينَ وَ الْكَافِرِينَ فَلَا تَرَى لَهُمْ ذَامّاً وَ دَعَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ قُرْبَ مَوْتِهِ فَقَرَّبَهُمَا وَ شَمَّهُمَا وَ جَعَلَ يَرْشُفُهُمَا وَ عَيْنَاهُ تَهْمِلَانِ.

**[ترجمه]مناقب: در ذیل این آیه که می فرماید: «وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّیَّتُهُمْ بِإِیمان» - . طور / ۲۱ - ، {آن افرادی که ایمان آوردند و فرزندانشان در ایمان آوردن تابع آن شدند.} نقل می کنند که هیچ تابعی از حضرت حسنین علیهما السّلام نیکوتر نیست. منظور خدا که می فرماید ما فرزندان آنان را به آنان ملحق گرداندیم، این است که فرزندان حسنین رابه پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله ملحق گرداند، قرآن خدا به این موضوع شهادت می دهد. پس همان طور که واجب است مردم از پیغمبر به خاطر نبوتش اطاعت کنند، واجب است که از امام نیز به خاطر امامتش اطاعت کنند. خدای علیم از قول ملائکه ای که حامل عرش هستند می فرماید: «الَّذِینَ یَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ... وَ یَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِینَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ کُلَّ شَیْ ءٍ رَحْمَةً وَ عِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِینَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِیلَکَ وَ قِهِمْ عَذابَ الْجَحِیمِ رَبَّنا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِی وَعَدْتَهُمْ وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّیَّاتِهِمْ إِنَّکَ أَنْتَ الْعَزِیزُ الْحَکِیمُ وَ قِهِمُ السَّیِّئات» - . غافر / ۷ - ۹ - ، {آنهایی که عرش را حمل می کنند با آنهایی که در اطراف آن هستند، خدا را تسبیح می کنند و برای افرادی که ایمان آورده اند استغفار می کنند و می گویند پروردگارا! تو از نظر رحمت و علم بر هر چیزی احاطه داری، پس آن افرادی را که توبه کردند و تابع راه تو شدند بیامرز و آنان را از عذاب جهنم نگاه دار. بار خدایا! ایشان را با پدران و زنان و فرزندانشان که اهلیت و صلاحیت داشته باشند، داخل آن بهشت هایی که به ایشان وعده داده ای بکن و آنان را از گناهان نگاه دار، زیرا تو خدایی توانا و با حکمت هستی.}

همچنین می فرماید: «وَ الَّذِینَ یَقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیَّاتِنا قُرَّةَ أَعْیُنٍ»، {آن افرادی که می گویند پروردگارا! زنان و فرزندانی به ما عطا کن که چشم ما به آنان روشن شود.} - . فرقان / ۷۴ - کسی درباره این دعا بر پیغمبر خدا سبقت نگرفته و از آن بزرگوار و فرزندانش به این دعا سزاوارتر نیست. بنابراین مقام امامت برای ایشان واجب و لازم است.

برای اثبات امامت حضرت حسنین می توان به آن دسته از روایاتی استناد کرد که سنی و شیعه، از پیغمبر اکرم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم درباره امامت دوازده امام علیهم السّلام روایت کرده اند. وقتی امامت دوازده امام به وسیله این گونه روایات ثابت شود، پس هر کسی که به امامت دوازده امام قائل گردد به امامت حضرت حسنین نیز قائل خواهد شد. این موضوع که حضرت حسنین علیهما السّلام مردم را برای بیعت کردن و امامت خویشتن دعوت می کردند نیز بر امامت ایشان دلالت می کند، زیرا ایشان درباره دعوتی که برای خود می کردند یا به حق بودند یا به باطل. اگر بر حق بوده اند که پس امامت ایشان ثابت می شود و اگر بر باطل بوده، پس باید ایشان را فاسق و گمراه دانست، در صورتی که هیچ مسلمانی چنین سخنی را نگفته است.

همچنین برای اثبات امامت، استدلال شده که مقام امامت از دو حال خارج نیست: یا به وسیله روایت ثابت می شود، یا به واسطه صفات و انتخاب و این دو موضوع هر دو در مورد حضرت حسنین صدق می کنند. پس واجب است که به امامت ایشان قائل شد. بعلاوه امامت ایشان از این راه نیز ثابت می شود که آنان خروج کردند و مقام امامت را طالب شدند و در زمان آنها غیر از معاویه و یزید کسی نبود که برای مقام امامت صلاحیت داشته باشد. معاویه و یزید هم که فسق بلکه کفرشان ثابت شده. پس واجب است که مقام امامت به حضرت حسنین تعلق داشته باشد.

همچنین اجماع و اتحاد اهل بیت علیهما السّلام که بر امامت ایشان متفق بودند نیز امامت ایشان را ثابت می کند، زیرا اجماع و اتحاد اهل بیت پیغمبر صلی اللّه علیه و آله حجت و دلیل است. نیز این خبر مشهور که پیامبر اکرم اسلام فرموده: «این دو پسر من امام هستند، چه قیام کنند و چه سکوت»، بر امامت حضرت حسنین دلالت دارد. خواه برای جهاد نهضت کنند و خواه سکوت را برگزینند؛ خواه کسی را به امامت خود دعوت کنند و خواه این مطلب را ترک کنند .

این موضوع که حسنین معصوم بودند و روایاتی که درباره امامت ایشان وارد شده و اینکه آنها افضل خلایق زمان خود بوده اند نیز امامت ایشان را ثابت می کند. مقام خلافت برای فرزندان انبیا بوده و برای پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله، غیر از حضرت حسنین فرزندی باقی نماند. از جمله دلیل و برهان های حضرت حسنین همان بیعتی بود که پیامبر خدا با ایشان کرد. پیغمبر عالیقدر اسلام غیر از حسنین علیهما السّلام که کودک بودند، با هیچ کودکی بیعت نکرد. قرآن در این آیه که می فرماید: «وَ یُطْعِمُونَ الطَّعامَ» الی آخر - . دهر / ۷ - {...خوراک می دادند.} جزا و ثواب حضرت حسنین را بهشت قرار داده است با اینکه طفل بوده اند. زیرا آیه مذکور شامل حال حضرت حسنین علیهما السّلام نیز می شود به علاوه پدر و مادرشان.

ابن علان معتزلی می گوید: «حسنین در زمان مباهله با نصارا بالغ بودند. زیرا مباهله برای افراد غیر بالغ جایز نیست. ولی شیعیان می گویند که نابالغ بودن با کامل بودن عقل منافات ندارد.آری بالغ بودن در مکلف بودن به احکام شرعیه ارتباط دارد. داستان حسنین از باب معجزه بود، پس به این بیان ثابت می شود که حسنین که در زمان مباهله کودک بودند، برای پیغمبر خدا (در مقابل نصارا) حجت بودند. اگر آنها امام نبودند، خدای علیم آنها را با اینکه کودک بودند، برای دشمنان خود استدلال و احتجاج نمی آورد. اگر پیامبر اسلام صلی اللّه علیه و آله اشخاص دیگری را که قائم مقام ایشان باشند می یافت، آنان را برای مباهله با خود می آورد یا دست کم آنان را هم در مباهله سهیم و شریک می کرد. پس اکتفاکردن پیغمبر خدا به آنها، فضیلت ایشان و نقص دیگران را ثابت می کند.

خـدا آنها را در این آیه که می فرمایـد: «أَبْناءَنا»، بر کلمه «أَنْفُسَـنا» مقـدم داشـته است تا مقام و اهمیت آنها را خاطر نشان کرده باشد و معلوم کرده باشد که آنها حتی بر نفس پیغمبر مقدم هستند. این موضوع قوی ترین دلیل است بر اینکه آنها بهترین خلق خدا هسـتند. بـدان اینکه خـدا در قرآن، دربـاره توحیـد و عـدالت می فرمایـد: «قُلْ یا أَهْلَ الْکِتابِ تَعالَوْا إِلی کَلِمَهٍ سَواء بَیْنَنا وَ بَیْنَکُم» - . آل عمران / ۶۴ - ، {ای اهل کتاب، بیایید تا کلمه توحید را بپذیریم.} درباره نبوت و امامت می فرماید: «فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکُم» - . آل عمران / ۶۱ - ، {تا ما فرزندان خود را و شـما هم فرزندان خود را دعوت کنیم.} و درباره دستور شرع می فرماید: «قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّکُم» - . انعام / ۱۵۱ - ، {بیایید تا آنچه را که خدا حرام کرده برای شما شرح دهم.} اکثر مفسرین می گویند که منظور از کلمه «ابنائنا»، امام حسن و امام حسین علیهما السّلام هستند.»

ابوبکر رازی می گوید: این آیه دلالت بر این دارد که حسنین فرزندان پیغمبر خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم هستند و فرزندان دختر انسان هم فرزنـد حقیقی خود انسان محسوب می شونـد. ابوصالـح درباره این آیه که می فرمایـد: «قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سَلامٌ عَلی عِبادِهِ الَّذِینَ اصْطَفی» - . نمل / ۵۹ - ، {بگو: حمد برای خدا است و سـلام بر آن بندگانی که آنان را برگزیده است.} از ابن عباس نقل می کنـد که گفت: «منظور از آنها یعنی اهل بیت پیغمبر خدا؛ علی بن ابی طالب، فاطمه، حسن و حسـین و اولاد آنها علیهم السّلام است. ایشانند که برگزیدگان خدا هستند.»

مسـلم بن بطین دربـاره این آیه که می فرمایـد: «الَّذِینَ یَقُولُونَ رَبَّنـا هَبْ لَنـا مِنْ أَزْواجِنـا وَ ذُرِّیَّاتِنـا»، {آن افرادی که می گویند پروردگارا! زنان و فرزنـدانی به ما عطا کن.} از سـعید بن جبیر روایت می کند که گفت: «این آیه مخصوص حضـرت علی بن ابی طـالب است. اکثر دعاهـای حضـرت امیر علیه السّـلام این بود که می فرمود: «پروردگـارا! از زنـان به مـا ببخش»، منظورش حضرت فاطمه اطهر بود و«از فرزندان به ما ببخش تا موجب چشم روشنی ما باشند»، منظورش حضرت حسنین بود.

حضرت علی بن ابی طالب می فرمود: «به خدا قسم من از خدا نخواستم که فرزندانی خوش صورت به من بدهد و باز نخواستم که فرزندانی خوش قامت به من بدهد. بلکه خواسـتم فرزندانی به من ببخشد که مطیع خدا باشـند، از خدا بترسـند و هر گاه که من در موقع خـداپرستی شـان به آنان نظر کنم، چشـم روشن شود. منظور از اینکه می فرمایـد: «وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِینَ إِماما»، {ما را پیشوای پرهیزکاران قرار بـده} این است که ما به پرهیزکاران قبل از خود اقتـدا کنیم و پرهیزکاران بعـد از ما، به ما اقتـدا کنند. منظور از اینکه خـدا می فرماید: «أُوْلئِکَ یُجْزَوْنَ الْغُرْفَهَ بِما صَبَرُوا» - . فرقان / ۷۴ - ۷۶ - ، {جزای آنها برای اینکه صبر کردند غرفه های بهشتی است} حضـرت امیر، فاطمه اطهر، حسن و حسـین علیهم السّـلام است. ایشاننـد که در بهشت با درود و سـلام مواجه خواهند شد و دائما در آن مکان و مقام نیکو برقرار خواهند بود. همچنین روایت شده که آیه «وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ» در شأن ایشان نازل شده است.»

حضـرت امـام جعفر صادق علیه السّـلام در توضـیح این آیه که می فرمایـد: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یُؤْتِکُمْ کِفْلَیْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یَجْعَلْ لَکُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ» - . حدیـد / ۲۸ - ، {ای مؤمنین! پرهیزکار باشـید و به رسول خدا ایمان بیاورید تا خدا دو قسـمت از رحمت خود را به شما عطا کند و نوری را برای شما قرار دهد که به وسیله آن هدایت شوید.} می فرماید که منظور از«کِفْلَیْنِ» که در آیه شریفه است، حضرت حسنین هستند و مقصود از «نور»، حضرت امیر است.»

بنا به روایت سـماعه منظور از جمله «نُوراً تَمْشُونَ بِهِ» که در این آیه شـریفه است، یعنی امامی که شـما از روی محبت نسـبت به

پیغمبر خدا، به وی اقتدا کنید.

احمد حنبل، ابو یعلی موصلی، ابن ماجه، ابن بطه، ابو سعید و سمعانی، همگی به نقل از ابو هریره از پیغمبر معظم اسلام روایت کرده اند که فرمود: «همانا هر کس حسن و حسین را دوست داشته باشد، مرا دوست داشته است و هر کس بغض ایشان را داشته باشد، بغض مرا داشته است.»

در کتاب جامع ترمذی از انس بن مالک نقل می کند که گفت: «از پیامبر خدا پرسیدند کدام یک از اهل بیت تو نزد تو محبوب ترند؟ فرمود: حسن و حسین. هر کس حسن و حسین را دوست داشته باشد من او را دوست دارم، کسی که من او را دوست داشته باشم، خدا او را دوست دارد و کسی که خدا او را دوست داشته باشد، او را داخل بهشت خواهد کرد. هر کس بغض حسنین را داشته باشد، من بغض او را خواهم داشت و کسی که من بغض او را داشته باشم، خدا هم بغض وی را دارد و کسی که خدا بغض او را داشته باشد، وی را برای همیشه در جهنم جای خواهد داد.»

همچنین در کتاب جامع ترمذی و گروه دیگری از اهل تسنن روایت شده است که پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله دست حسنین را گرفت و فرمود: «هر کس مرا به همراه این دو کودک و پدر و مادرشان را دوست داشته باشد، فردای قیامت در بهشت درجه مرا خواهد داشت. این حدیث را ابوالحسین به نظم در آورده و گفته:

یک روز پیغمبر معظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم در حضور اصحاب دست حضرت حسن و حسین را گرفت و فرمود:

ای مردمان! هر کس که مرا به همراه این دو کودک و والدینشان دوست داشته باشد، مسکن وی برای همیشه در بهشت در کنار من خواهد بود

همچنین در کتاب جامع ترمذی و گروه دیگری از اهل تسنن، از اسامه بن زید روایت می کنند که گفت: «من یک شب برای حاجتی که داشتم به حضور پیامبر خدا رفتم. آن حضرت در حالی بیرون آمد که به نظر می رسید چیزی را در دامن داشت، ولی من متوجه نشدم که چیست. وقتی رسول خدا حاجت مرا روا کرد گفتم: «یا رسول اللّٰه! این چیست که همراه داری؟» ناگاه دیدم حسنین را که در دامن خود داشت خارج کرد و فرمود: «اینها پسران و پسر دختر منند. بار خدایا! من ایشان و هر کسی که ایشان را دوست داشته باشد دوست دارم.»

در کتاب فضائل احمد و تاریخ بغداد، از عمر بن عبدالعزیز نقل می کنند که گفت: خوله دختر حکیم که زنی نیکوکار بود، دید که پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله در حالی خارج شد که حسن یا حسین، یکی از پسران فاطمه اطهر را در دامن داشت. پیامبر اکرم به وی می فرمود: «مردم از شما دوری خواهند کرد، قدر و منزلت شما ناشناخته خواهد ماند، مردم نسبت به شما بخل می ورزند، شما چون گل خدا هستید.» علی بن صالح از ابن مسعود روایت می کند که گفت: پیغمبر عالیقدر اسلام حضرت حسنین را روی زانوی مبارک نشاند و فرمود: «هر کسی مرا دوست دارد، باید این دو نوگل مرا دوست داشته باشد.»

ابوصالح از ابو هریره روایت می کند که گفت: «پیامبر خدا در حالی از خانه خارج شد که حضرت حسنین را بر دوش مبارک خود داشت و در حالی که گاهی حسن و گاهی حسین را می بوسید، نزد ما آمد. شخصی به آن حضرت گفت: «مگر حسنین

را دوست داری یا رسول اللَّه!» فرمود: «هر کسی آنها را دوست باشد، مرا دوست داشته و هر کسی بغض ایشان را داشته باشد، بغض مرا داشته است.»

گروه متعددی از اهل تسنن روایت کرده اند که پیامبر خدا صلی اللَّه علیه و آله راجع به حضرت حسنین فرمود: «بار خدایا! من آنها را دوست دارم.» در روایت دیگر فرمود: «هر کسی را که آنها را دوست داشته باشد نیز دوست دارم.»

ابوالحویرث می گوید: «پیغمبر خدا می فرمود: «پروردگارا! حسن و حسین را دوست داشته باش. هر کسی را که ایشان را دوست دارد نیز دوست داشته باش.»

حضرت امام جعفر صادق از پیغمبر اکرم اسلام روایت می کند که فرمود: «محبت حضرت علی در دل مؤمنین جای گرفته است. پس غیر از مؤمن کسی علی را دوست ندارد و غیر از شخص منافق بغض او را نخواهد داشت. ولی محبت حسنین در دل مؤمن و منافق و کافر جای گرفته است. لذا کسی ایشان را مذمت نخواهد کرد. پیامبر خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم پیش از رحلت، حسنین را خواست و نزدیک خود جای داد. آنگاه در حالی که چشمان مبارکش اشکبار بود ایشان را می بویید و می بوسید.»

**[ترجمه]

بیان

رشفه یرشفه کنصره و ضربه و سمعه رشفا مصه.

**[ترجمه]«رشفه یرشفه» مانند نصره ضربه و سمعه، مصدر آن «رشفاً»، یعنی او را می مکید.

**[ترجمه]

«۴۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب شَرَفُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَنِ الْخَرْكُوشِیِّ وَ الْفِرْدَوْسُ عَنِ الدَّیْلَمِیِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ وَ الْجَامِعُ عَنِ التِّرْمِذِیِّ عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ وَ الصَّحِیحُ عَنِ الْبُخَارِیِّ وَ مُسْنَدُ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ اللَّفْظُ لَهُ قَالَ: الْوَلَدُ رَیْحَانَةٌ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ رَیْحَانَتَایَ مِنَ الدُّنْیَا.

قَالَ التِّرْمِذِیُّ وَ هَذَا حَدِیثٌ صَحِیحٌ وَ قَدْ رَوَاهُ شُعْبَهُ وَ مَهْدِیُّ بْنُ مَیْمُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ.

وَ یُرْوَی عَنْهُ صلی الله علیه وآله.أَنَّهُ قَالَ لَهُمَا إِنَّكُمَا مِنْ رَیْحَانِ اللَّهِ.

وَ فِی رِوَایَهِ عُتْبَهَ بْنِ غَزْوَانَ: أَنَّهُ وَضَعَهُمَا فِی حَجْرِهِ وَ جَعَلَ یُقَبِّلُ هَذَا مَرَّةً وَ هَذَا مَرَّةً فَقَالَ قَوْمٌ أَ تُحِبُّهُمَا یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ مَا لِی لَا

أَحِبُّ رَيْحَانَتَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَ رَوَى

ص: ٢٨١

نَحْواً مِنْ ذَلِکَ رَاشِدُ بْنُ عَلِیٍّ وَ أَبُو أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیُّ وَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَیْسٍ عَنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام: قَالَ الشَّرِیفُ الرَّضِیُّ شَبَّهَ بِالرَّیْحَانِ لِأَنَّ الْوَلَدَ یُشَمُّ وَ یُضَمُّ کَمَا یُشَمُّ الرَّیْحَانُ وَ أَصْلُ الرَّیْحَانِ مَأْخُوذٌ مِنَ الشَّیْ ءِ الَّذِی یُتَرَوَّحُ إِلَیْهِ وَ یُتَنَفَّسُ مِنَ الْکَرْبِ بِهِ.

وَ مِنْ شَفَقَتِهِ مَا رَوَاهُ صَاحِبُ الْحِلْیَهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَلْقَمَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: کُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا کُنَّا جُلُوساً عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ إِذْ مَرَّ بِهِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ هُمَا صَبِیَّانِ فَقَالَ هَاتِ ابْنَیَّ أُعَوِّذْهُمَا بِمَا عَوَّذَ بِهِ إِبْرَاهِیمُ ابْنَیْهِ إِسْمَاعِیلَ وَ إِسْحَاقَ فَقَالَ أُعِیذُکُمَا بِکَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّهِ مِنْ کُلِّ عَیْنٍ لَامَّهٍ وَ مِنْ کُلِّ شَیْطَانٍ وَ هَامَّهٍ.

ابْنُ مَاجَهْ فِی السُّنَنِ وَ أَبُو نُعَیْمٍ فِی الْحِلْیَهِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله کَانَ یُعَوِّذُ حَسَناً وَ حُسَیْناً فَیَقُولُ أُعِیذُکُمَا بِکَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ کُلِّ شَیْطَانٍ وَ هَامَّهٍ وَ مِنْ کُلِّ عَیْنٍ لَامَّهٍ وَ کَانَ إِبْرَاهِیمُ یُعَوِّذُ بِهَا إِسْمَاعِیلَ وَ إِسْحَاقَ.

وَ جَاءَ فِی أَکْثَرِ التَّفَاسِیرِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله کَانَ یُعَوِّذُهُمَا بِالْمُعَوِّذَتَیْنِ وَ لِهَذَا سُمِّیَ الْمُعَوِّذَتَیْنِ.

وَ زَادَ أَبُو سَعِیدٍ الْخُدْرِیُّ فِی الرِّوَایَهِ: ثُمَّ یَقُولُ علیه السلام هَکَذَا کَانَ إِبْرَاهِیمُ یُعَوِّذُ ابْنَیْهِ إِسْمَاعِیلَ وَ إِسْحَاقَ کَانَ یَتْفُلُ عَلَیْهِمَا.

وَ مِنْ کَثْرَهِ عَوْذِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَ غَیْرُهُ إِنَّهُمَا عُوذَتَانِ لِلْحَسَنَیْنِ وَ لَیْسَتَا مِنَ الْقُرْآنِ الْکَرِیمِ.

ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ أَبُو نُعَیْمٍ بْنُ دُکَیْنٍ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ أَبِی رَافِعٍ قَالَ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَذَّنَ فِی أُذُنِ الْحَسَنِ لَمَّا وُلِدَ وَ أَذَّنَ کَذَلِکَ فِی أُذُنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام لَمَّا وُلِدَ.

ابْنُ غَسَّانَ بِإِسْنَادِهِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله عَقَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ شَاهً شَاهً وَ قَالَ کُلُوا وَ أَطْعِمُوا وَ ابْعَثُوا إِلَی الْقَابِلَهِ بِرِجْلٍ. یَعْنِی الرُّبُعَ الْمُؤَخَّرَ مِنَ الشَّاهِ رَوَاهُ ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ.

أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی الْمُسْنَدِ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یُقَبِّلُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَقَالَ عُیَیْنَهُ وَ فِی رِوَایَهِ غَیْرِهِ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ أَنَّ لِی عَشَرَهً مَا قَبَّلْتُ

وَاحِداً مِنْهُمْ قَطُّ فَقَالَ علیه السلام مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ وَ فِي رِوَايَهِ حَفْصِ الْفَرَّاءِ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَتَّى الْتُمِعَ لَوْنُهُ وَ قَالَ لِلرَّجُلِ إِنْ كَانَ اللَّهُ قَدْ نَزَعَ الرَّحْمَهَ مِنْ قَلْبِكَ فَمَا أَصْنَعُ بِكَ مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَ لَمْ يُعَزِّزْ كَبِيرَنَا فَلَيْسَ مِنَّا.

أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ فِي الْمُسْنَدِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي شَيْبَهَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ السَّمْعَانِيُّ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ: أَنَّهُ كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله يُصَلِّي فَإِذَا سَجَدَ وَثَبَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عَلَى ظَهْرِهِ فَإِذَا أَرَادُوا أَنْ يَمْنَعُوهُمَا أَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ دَعُوهُمَا فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاهَ وَضَعَهُمَا فِي حَجْرِهِ وَ قَالَ مَنْ أَحَبَّنِي فَلْيُحِبَّ هَذَيْنِ.

وَ فِي رِوَايَهِ الْحِلْيَهِ: ذَرُوهُمَا بِأَبِي وَ أُمِّي مَنْ أَحَبَّنِي فَلْيُحِبَّ هَذَيْنِ.

تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ لِبَعْضِ مَنْ شَهِدَ قَتْلَ الْحُسَيْنِ علیه السلام جِئْتُمْ بِهَا مُعَلِّقِيهَا يَعْنِي الرُّءُوسَ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ لَقَدْ قَتَلْتُمْ صَفْوَهً لَوْ أَدْرَكَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لَقَبَّلَ أَفْوَاهَهُمْ وَ أَجْلَسَهُمْ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ قَرَأَ اللَّهُمَّ فاطِرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ عالِمَ الْغَيْبِ وَ الشَّهادَهِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبادِكَ فِي ما كانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (۱).

وَ مِنْ إِيثَارِهِمَا عَلَى نَفْسِهِ صلی الله علیه و آله مَا رُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: عَطِشَ الْمُسْلِمُونَ عَطَشاً شَدِيداً فَجَاءَتْ فَاطِمَهُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمَا صَغِيرَانِ لَا يَحْتَمِلَانِ الْعَطَشَ فَدَعَا الْحَسَنَ فَأَعْطَاهُ لِسَانَهُ فَمَصَّهُ حَتَّى ارْتَوَى ثُمَّ دَعَا الْحُسَيْنَ فَأَعْطَاهُ لِسَانَهُ فَمَصَّهُ حَتَّى ارْتَوَى.

أَبُو صَالِحٍ الْمُؤَذِّنُ فِي الْأَرْبَعِينِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِي الْإِبَانَهِ عَنْ عَلِيٍّ وَ عَنْ الْخُدْرِيِّ وَ رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي مُسْنَدِ الْعَشَرَهِ وَ فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَزْرَقِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام وَ قَدْ رَوَى جَمَاعَهُ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ وَ عَنْ مَيْمُونَهَ وَ اللَّفْظُ لَهُ عَنْ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: رَأَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ أَدْخَلَ رِجْلَهُ فِي اللِّحَافِ أَوْ فِي الشِّعَارِ فَاسْتَسْقَى الْحَسَنُ فَوَثَبَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله إِلَى مَنِيحَهٍ لَنَا فَمَصَّ مِنْ ضَرْعِهَا فَجَعَلَهُ فِي قَدَحٍ ثُمَّ وَضَعَهُ فِي يَدِ الْحَسَنِ فَجَعَلَ الْحُسَيْنُ يَثِبُ عَلَيْهِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله يَمْنَعُهُ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ كَأَنَّهُ أَحَبُّهُمَا إِلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا هُوَ بِأَحَبِّهِمَا إِلَيَّ وَ لَكِنَّهُ اسْتَسْقَى أَوَّلَ مَرَّهٍ وَ إِنِّي وَ

۱- ۱. الزمر: ۴۷.

إِيَّاكِ وَ هَذَيْنِ وَ هَذَا الْمُنْجَدَلُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ فِی مَكَانٍ وَاحِدٍ.

**[ترجمه]مناقب: به نقل از گروه متعدی از اهل تسنن و از حضرت رضا علیه السّلام روایت می کند که پیامبر معظم اسلام فرمود: «فرزند برای انسان نظیر گل است. حسنین دو نوگل دنیوی منند.» ترندی گوید: این حدیث صحیح است و شعبه و مهدی بن میمون از محمّد بن یعقوب روایت کرده اند.

و از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت می شود که به حسن و حسین فرمود: «شما ریحان خدایید.»

و در روایت عقبه بن غزوان است که پیامبر صلی الله علیه و آله حسن و حسین را در دامن خود نهاد و یک بار این را و یک بار آن را می بوسید. مردمی گفتند: «آیا این دو را دوست می داری ای رسول خدا؟» حضرت فرمود: «چرا دو گلم را از دنیا نبوسم؟»

مشابه این را راشد بن علی و ابوایّوب انصاری و اشعث بن قیس از امام حسین علیه السّلام روایت کرده است.

شریف رضی می گوید: «فرزند را به این دلیل به ریحان تشبیه کرده اند که وی را می بویند و به خود می چسبانند، درست همان گونه که گیاه ریحان را می بویند. اصل کلمه ریحان از آن چیزی گرفته شده که آن را می بویند و غم و اندوه را به وسیله آن برطرف می کنند.»

و از مهر پیامبر صلی الله علیه و آله روایتی را حکایت می کنند که صاحب حلیه با سند خود از گروهی نقل کرده که: یک روز ما در حضور پیغمبر اعظم اسلام نشسته بودیم. حضرت حسنین که کودک بودند از آنجا عبور کردند. رسول خدا فرمود: «این دو فرزند مرا بیاورید تا همان طور که حضرت ابراهیم برای اسماعیل و اسحاق تعویذ و دعا خواند، من هم برای ایشان بخوانم.» آنگاه این دعا را برای آنها خواند: «اعیذکما بکلمات اللّه التامه، من کل عین لامه و من کل شیطان و هامه.» {شما دو تن را از شرّ چشم شور و از شرّ شیطان و حیوانات موذی در پناه کلمات تامه خداوند قرار می دهم.}

ابن ماجه از ابن عباس روایت می کند که پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله همان دعایی را برای حسنین می خواند که ذکر شد. در اکثر تفسیرها می نویسند که پیامبر اعظم، غالبا سوره«قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ» و سوره«قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» را برای سلامتی حسنین می خواند. به همین خاطر است که این دو سوره به معوّذتین نامیده شدند.

ابوسعید خدری در روایت افزوده که: پیامبر خدا می فرمود: ابراهیم این گونه دو فرزندش اسماعیل و اسحاق را تعویذ می داد و آب دهان خود را به آن دو می مالید.

چون پیغمبر خدا مکرر این دو سوره را برای سلامتی حسنین می خواند، از این رو ابن مسعود و دیگران می گفتند که این دو سوره تعویذ حسنین هستند، جزو قرآن نیستند.

ابو رافع می گوید: «هنگامی که امام حسن متولد شد، رسول خدا در گوش وی اذان گفت. پس از ولادت امام حسین نیز همین عمل را در مورد او انجام داد.»

ابن غسان روایت می کند که پیغمبر خدا برای حسنین هر کدام یک گوسفند عقیقه کرد. آنگاه فرمود: «از گوشت آن بخورید و به دیگران هم بدهید و یک ران آن را برای قابله بفرستید.»

احمد حنبل از ابو هریره روایت می کند که گفت: «یک بار پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله حسنین را می بوسید. عیینه و به قولی اقرع بن حابس گفت که من تعداد ده فرزند دارم و هرگز هیچ کدامشان را نبوسیده ام. رسول اعظم اسلام فرمود: «کسی که رحم نکند مورد ترحم قرار نخواهد گرفت.» بنا به روایت حفص پیغمبر اکرم به طوری غضب کرد که رنگ مبارکش دگرگون شد و به آن شخص فرمود: «اگر خدا ترحم را از قلب تو گرفته است، پس من با تو چه کنم. کسی که به کودکان ما رحم نکند و به بزرگان ما عزت و احترام نگذارد، از ما نخواهد بود.»

ابویعلی موصلی و گروه دیگری از اهل تسنن از ابو هریره روایت کرده اند که گفت: «هر گاه پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم به نماز می ایستاد و به سجده می رفت، حضرت حسنین بر پشت مبارک آن حضرت سوار می شدند. وقتی مردم می خواستند آنها را بردارند، به اشاره می فرمود که آنها را به حال خود واگذارید. وقتی که نماز رسول اکرم تمام می شد، حسنین را در کنار خود می نشاند و می فرمود: «کسی که مرا دوست دارد، باید این دو کودک را نیز دوست داشته باشد.» در روایت حلیه الاولیاء آمده است که فرمود: «آنها را به حال خود واگذارید، پدر و مادرم به فدای ایشان باد! هر کس که مرا دوست دارد، باید آنها را نیز دوست داشته باشد.»

در تفسیر ثعلبی آمده است: ربیع ابن خُثیم از شخصی که شاهد قتل امام حسین علیه السّلام بود پرسید این سرها را بر فراز نیزه آوردید؟ آنگاه گفت: «به خدا قسم شما برگزیدگانی را کشتید که اگر پیغمبر عالیقدر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله روزگار آنها را درک می کرد، دهانشان را می بوسید و آنان را در کنار خود جای می داد.» سپس گفت: «اللَّهُمَّ فاطِرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ عالِمَ الْغَيْبِ وَ الشَّهادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبادِكَ فِي ما كانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُون» - . زمر / ۴۷ - ، {ای خدایی که آفریننده آسمان ها و زمین هایی و عالم به غیب و شهود هستی! تو درباره آنچه که بندگانت بر سر آن اختلاف دارند حکم خواهی کرد.}

از جمله مواردی که پیامبر اعظم اسلام حضرت حسنین را بر خود مقدم داشت، این بود که حضرت امیر می فرماید: «یک بار مسلمانان دچار تشنگی شدیدی شدند. حضرت فاطمه اطهر حسنین را به حضور رسول خدا آورد و گفت که آنها کودکند و طاقت تشنگی ندارند. پیغمبر خدا امام حسن را خواست و زبان خود را در دهان آن حضرت قرار داد. امام حسن آنقدر زبان آن بزرگوار را مکید که سیراب شد. آنگاه رسول خدا این عمل را با امام حسین علیه السّلام نیز انجام داد.»

ابوصالح مؤذن و گروه متعددی از اهل تسنن از حضرت امیر و ام سلمه و میمونه روایت کرده اند که گفته اند: «دیدیم که پیغمبر معظم اسلام (به قصد استراحت) پای خود را زیر لحاف یا لباس کرد. در همان موقع امام حسن طلب آب کرد. پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم از جای بر جست، پستان ناقه ای را که نزد ما امانت بود مکید، شیر آن را در میان ظرف ریخت و به دست امام حسن داد. امام حسین از جا جست تا ظرف شیر را از دست امام حسن بگیرد، ولی رسول اکرم نگذاشت. فاطمه زهرا گفت: «پدر جان! گویا امام حسن نزد تو محبوب تر است!» پیامبر عالیقدر اسلام فرمود: «نه، وی نزد من محبوب تر نیست، ولی حسن قبل از حسین طلب آب کرد. من و تو و این دو کودک و این شخصی که روی خاک هاست یعنی حضرت امیر، فردای قیامت در یک مکان خواهیم بود.

**[ترجمه]

بیان

المنیحه بفتح المیم و الحاء و کسر النون منحه اللبن کالناقه أو الشاه تعطیها غیرک یحتلبها ثم یردها علیک و قال الجزری فیه أنا خاتم النبیین فی أم الکتاب و إن آدم لمنجدل فی طینته أی ملقی علی الجداله و هی الأرض و منه حدیث ابن صیاد و هو منجدل فی الشمس انتهی و لعله علیه السلام کان متکئا أو نائما.

**[ترجمه]«منیحه» با فتح میم و حاء و کسر نون «منحه اللّبن» است، مانند شتر یا گوسفندی که به دیگری می دهی تا آن را بدوشد و به تو بازگرداند. جزری گوید: در حدیث آمده که: «انا ختم النبیّین فی امّ الکتاب» در لوح محفوظ من خاتم پیامبران هستم، «و انّ آدم لمنجدل فی طینته» در حالی که آدم همراه گلش در روز زمین افتاده بود. «منجدل» یعنی افتاده بود بر «جداله» که جداله هم همان زمین است و از همین جاست حدیث ابن صیّاء که «و هو منجدل فی الشمس» که ابن صیّاد (دجّال) در خورشید افتاده بود. (پایان کلام جزری) و شاید حضرت تکیه داده بودند یا خوابیده بودند.

**[ترجمه]

«۵۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو حَازِمٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: رَأَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله یَمَصُّ لُعَابَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ کَمَا یَمَصُّ الرَّجُلُ الثَّمَرَهَ.

وَ مِنْ فَرْطِ مَحَبَّتِهِ لَهُمَا مَا رَوَی یَحْیَی بْنُ کَثِیرٍ وَ سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ بِإِسْنَادِهِمَا: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله بُکَاءَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ هُوَ عَلَی الْمِنْبَرِ فَقَامَ فَزِعاً ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ مَا الْوَلَدُ إِلَّا فِتْنَهٌ لَقَدْ قُمْتُ إِلَیْهِمَا وَ مَا مَعِی عَقْلِی وَ فِی رِوَایَهٍ وَ مَا أَعْقَلُ.

الْخَرْکُوشِیُّ فِی اللَّوَامِعِ وَ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ أَیْضاً وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ وَ التِّرْمِذِیُّ فِی الْجَامِعِ وَ الثَّعْلَبِیُّ فِی الْکَشْفِ وَ الْوَاحِدِیُّ فِی الْوَسِیطِ وَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی الْفَضَائِلِ وَ رَوَی الْخَلْقُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِی یَقُولُ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَخْطُبُ عَلَی الْمِنْبَرِ فَجَاءَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ عَلَیْهِمَا قَمِیصَانِ أَحْمَرَانِ یَمْشِیَانِ وَ یَعْثُرَانِ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنَ الْمِنْبَرِ فَحَمَلَهُمَا وَ وَضَعَهُمَا بَیْنَ یَدَیْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّما أَمْوالُکُمْ وَ أَوْلادُکُمْ فِتْنَهٌ(۱) إِلَی آخِرِ کَلَامِهِ.

وَ قَدْ ذَکَرَهُ أَبُو طَالِبٍ الْحَارِثِیُّ فِی قُوتِ الْقُلُوبِ: إِلَّا أَنَّهُ تَفَرَّدَ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام.

وَ فِی خَبَرٍ: أَوْلَادُنَا أَکْبَادُنَا یَمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ.

مُعْجَمُ الطَّبَرَانِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَرْبَعِینُ الْمُؤَذِّنِ وَ تَارِیخُ الْخَطِیبِ بِأَسَانِیدِهِمْ إِلَی جَابِرٍ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ ذُرِّیَّهَ کُلِّ نَبِیٍّ مِنْ صُلْبِهِ خَاصَّهً وَ جَعَلَ ذُرِّیَّتِی مِنْ صُلْبِی وَ مِنْ صُلْبِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ إِنَّ کُلَّ بَنِی بِنْتٍ یُنْسَبُونَ إِلَی أَبِیهِمْ إِلَّا أَوْلَادَ فَاطِمَهَ فَإِنِّی أَنَا أَبُوهُمْ.

وَ

ص: ۲۸۴

۱- ۱. الأنفال: ۲۸.

قِيلَ فِي قَوْلِهِ ما كانَ مُحَمَّدٌ أَبا أَحَدٍ مِنْ رِجالِكُمْ (۱) إِنَّمَا نَزَلَ فِي نَفْيِ التَّبَنِّى لِزَيْدِ بْنِ حَارِثَهَ وَ أَرَادَ بِقَوْلِهِ مِنْ رِجالِكُمْ الْبَالِغِينَ فِى وَقْتِكُمْ وَ الْإِجْمَاعُ عَلَى أَنَّهُمَا لَمْ يَكُونَا بَالِغَيْنِ فِيهِ.

الْإِحْيَاءُ عَنِ الْغَزَّالِيِّ وَ الْفِرْدَوْسُ عَنِ الدَّيْلَمِيِّ قَالَ الْمِقْدَامُ بْنُ مَعْدِيكَرِبَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: حَسَنٌ مِنِّى وَ حُسَيْنٌ مِنْ عَلِيٍّ وَ قَالَ صلى الله عليه و آله هُمَا وَدِيعَتِى فِى أُمَّتِى.

وَ مِنْ مُلَاعَبَتِهِ صلى الله عليه و آله مَعَهُمَا مَا رَوَاهُ ابْنُ بَطَّهَ فِي الْإِبَانَهِ مِنْ أَرْبَعَهِ طُرُقٍ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ أَبِى الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام عَلَى ظَهْرِهِ وَ هُوَ يَجْثُو لَهُمَا وَ يَقُولُ نِعْمَ الْجَمَلُ جَمَلُكُمَا وَ نِعْمَ الْعَدْلَانِ أَنْتُمَا.

ابْنُ نَجِيحٍ: كَانَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ يَرْكَبَانِ ظَهْرَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ يَقُولَانِ حَلْ حَلْ (۲)

وَ يَقُولُ نِعْمَ الْجَمَلُ جَمَلُكُمَا.

السَّمْعَانِيُّ فِي الْفَضَائِلِ عَنْ أَسْلَمَ مَوْلَى عُمَرَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: رَأَيْتُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَى عَاتِقَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقُلْتُ نِعْمَ الْفَرَسُ لَكُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ نِعْمَ الْفَارِسَانِ هُمَا.

ابْنُ حَمَّادٍ(۳)

عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله بَرَّكَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَحَمَلَهُمَا وَ خَالَفَ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا وَ أَرْجُلِهِمَا وَ قَالَ نِعْمَ الْجَمَلُ جَمَلُكُمَا.

**[ترجمه]مناقب: همچنین از ابو هریره روایت می کند که گفت: «یک بار دیدم که پیامبر اعظم اسلام لعاب دهان حسن و حسین علیهما السّلام را می مکید، همان طور که مردی میوه ای را بمکد.»

از جمله محبت زیادی که رسول خدا به حضرت حسنین داشت این بود که یحیی بن کثیر و سفیان بن عیینه روایت کرده اند: «یک روز پیغمبر عظیم الشأن اسلام بر فراز منبر بود. وقتی صدای گریه حسنین را شنید، با جزع و فزع از جای برخاست. آنگاه فرمود: «ایها الناس! فرزند فتنه (وسیله امتحان) است. من در حالی از جای خود برخاستم که نزدیک بود عقل خود را از دست بدهم.»

خرکوشی و گروه متعددی از اهل تسنن از عبداللّه بن بریده روایت کرده اند که گفت: «از پدرم شنیدم که می گفت: «یک روز پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله بر فراز منبر مشغول سخنرانی بود. ناگاه حسنین علیهما السّلام از راه رسیدند، در حالی که پیراهن قرمزی بر تن داشتند که به پای آنها می پیچید و آنها را به زمین می زد. پیغمبر اکرم اسلام از منبر فرود آمد، آنها را برداشت و در مقابل خود جای داد و سپس این آیه را تلاوت فرمود: «إِنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَه» - . انفال / ۲۸ - ، {جز این نیست که اموال و اولاد شما فتنه خواهند بود.}

ابوطـالب حـارثی همین روایت را در کتـاب قوّت القلوب آورده است. بـا این تفـاوت که جریـان تنها مربوط به امام حسن علیه السّلام است.

در روایت دیگر آمده است که رسول خدا فرمود: «فرزندان جگرهای ما هستند که بر روی زمین راه می روند.»

در کتاب معجم طبرانی از جابر از رسول خدا روایت می کند که فرمود: «خدای توانا ذریه و فرزند هر پیغمبری را از صـلب وی آفرید، ولی ذریه مرا از صلب من و صلب علی بن ابی طالب قرار داد. تمام پسران هر دختری به پدرشان منسوب می شوند، غیر از فرزنـدان فاطمه که من پـدر آنهایم.» درباره این آیه که می فرماید: «ما کانَ مُحَمَّدٌ أَبا أَحَدٍ مِنْ رِجالِکُمْ» - . احزاب / ۴۰ - ، {حضـرت محمّـد پـدر هیچ کدام از مردان شـما نیست} گفته شده که این آیه درباره زید بن حارثه نازل شده. منظور از کلمه «رجال» که در آیه شـریفه است، مردانی است که در آن موقع بالغ بوده اند. اجماع مسـلمین بر این است که حضرت حسنین در آن زمان بالغ نبوده اند.

در کتاب احیاء العلوم از مقدام بن معدیکرب از پیغمبر بزرگوار اسـلام روایت می کند که فرمود: «حسن از من و حسین از علی بن ابی طالب است، این دو کودک در میان امت من امانتند.»

درباره شوخی پیامبر صـلی الله علیه و آله با حسـین ابن بطه در کتاب ابانه از جابر روایت می کند که گفت: «یک بار به حضور پیغمبر خـدا مشـرف شـدم. دیدم حضـرت حسـنین بر پشت مبارک آن حضـرت سوار شده اند. رسول خدا به ایشان می فرمود: «شتر شـما خوب شتری است و شـما هم خوب سوارانی هستیـد!» ابن نجیـح می گوید: «حضـرت حسـنین بر پشت مبارک پیامبر خدا سوار می شدند و می گفتند: «حل، حل!» یعنی حرکت کن. رسول اکرم هم می فرمود: «شتر شما خوب شتری است!»

سمعانی از عمر بن الخطاب روایت می کند که گفت: «حضـرت حسنین را در آغوش پیغمبر اعظم اسلام دیدم و به آنها گفتم: «اسب شما خوب اسبی است!» پیامبر اکرم فرمود: «آنها هم خوب سوارانی هستند!»

ابن حماد از پـدرش نقل می کنـد که گفت: «پیامبر خـدا برای حضـرت حسـنین زانو به زمین زد، آنها را بر عکس یکـدیگر بر پشت مبارک خود سوار کرد و فرمود: «شتر شما خوب شتری است!»

**[ترجمه]

بیان

لعل المعنی أنهما اسـتقبلا أو اسـتدبرا عند الرکوب فحاذی یمین کل منهما شمال الآخر أو أنه جعل أیدی کل منهما أو أرجلهما من جانب کما سیأتی فی روایه أبی یوسف.

**[ترجمه]شایـد معنی این باشـد که حسن و حسـین رو به هم و یا پشت به هم به هنگام سواری بودنـد، به گونه ای که دست راست هر کـدام مقابـل دست چپ دیگری قرار داشت یا اینکه دست های هر کـدام از یک طرف بود، آن گونه که در روایت

ابو یوسف می آید.

**[ترجمه]

«۵۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْخَرْكُوشِيُّ فِي شَرَفِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه وآله.أَنَّهُ كَانَ جَالِساً فَأَقْبَلَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَلَمَّا رَآهُمَا النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله قَامَ

ص: ۲۸۵

۱- ۱. الأحزاب: ۴۰.

۲- ۲. قال الجوهریّ: حلحلت بالناقه، اذا قلت لها حل- بالتسکین- و هو زجر للناقه.

۳- ۳. فی المصدر ج ۲ ص ۳۸۷: ابن مهاد، عن أبیه، عن النبیّ.

لَهُمَا وَ اسْتَبْطَأَ بُلُوغُهُمَا إِلَيْهِ فَاسْتَقْبَلَهُمَا وَ حَمَلَهُمَا عَلَى كَتِفَيْهِ وَ قَالَ نِعْمَ الْمَطِيُّ مَطِيُّكُمَا وَ نِعْمَ الرَّاكِبَانِ أَنْتُمَا وَ أَبُوكُمَا خَيْرٌ مِنْكُمَا.

تَفْسِيرُ أَبِي يُوسُفَ يَعْقُوبَ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: حَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عَلَى ظَهْرِهِ الْحَسَنَ عَلَى أَضْلَاعِهِ الْيُمْنَى وَ الْحُسَيْنَ عَلَى أَضْلَاعِهِ الْيُسْرَى ثُمَّ مَشَى وَ قَالَ نِعْمَ الْمَطِيُّ مَطِيُّكُمَا وَ نِعْمَ الرَّاكِبَانِ أَنْتُمَا وَ أَبُوكُمَا خَيْرٌ مِنْكُمَا.

وَ رُوِيَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله تَرَكَ لَهُمَا ذُؤَابَتَيْنِ فِي وَسَطِ الرَّأْسِ.

مرزد [مُزَرِّدٌ] قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ(۱) يَقُولُ: سَمِعَ أُذُنَايَ هَاتَانِ وَ بَصُرَ عَيْنَايَ هَاتَانِ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ آخِذٌ بِيَدَيْهِ جَمِيعاً بِكَتِفَيِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ قَدَمَاهُمَا عَلَى قَدَمِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ يَقُولُ تَرَقَّ عَيْنَ بَقَّهْ قَالَ فَرَقَا الْغُلَامُ حَتَّى وَضَعَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ لَهُ افْتَحْ فَاكَ ثُمَّ قَبَّلَهُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَحِبَّهُ فَإِنِّي أُحِبُّهُ.

كِتَابُ ابْنِ الْبَيِّعِ وَ ابْنِ مَهْدِيٍّ وَ الزَّمَخْشَرِيِّ قَالَ: حُزُقَّهْ حُزُقَّهْ تَرَقَّ عَيْنَ بَقَّهْ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَ أَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ.

الحزقه القصير الصغير الخطا و عين بقه أصغر الأعين و قال أراد بالبقه فاطمه(۲) فَقَالَ لِلْحُسَيْنِ يَا قُرَّةَ عَيْنِ بَقَّهْ تَرَقَّ.

وَ كَانَتْ فَاطِمَةُ عليها السلام تُرَقِّصُ ابْنَهَا حَسَناً عليه السلام وَ تَقُولُ:

أَشْبِهْ أَبَاكَ يَا حَسَنُ*** وَ اخْلَعْ عَنِ الْحَقِّ الرَّسَنَ

وَ اعْبُدْ إِلَهاً ذَا مِنَنٍ*** وَ لَا تُوَالِ ذَا الْإِحَنِ

وَ قَالَتْ لِلْحُسَيْنِ عليه السلام:

أَنْتَ شَبِيهٌ بِأَبِي*** لَسْتَ شَبِيهاً بِعَلِيٍ

ص: ۲۸۶

۱- ۱. راجع المصدر ج ۳ ص ۳۸۸.

۲- ۲. فی النسخ المطبوعه:« أراد بالبقه عین فاطمه» و ما فی الصلب هو الصحیح المطابق للمصدر ج ۳ ص ۳۸۸.

وَ فِی مُسْنَدِ الْمَوْصِلِیِّ: أَنَّهُ کَانَ یَقُولُ أَبُو بَکْرٍ لِلْحَسَنِ علیه السلام وَ أَبَاهُ یَسْمَعُ

أَنْتَ شَبِیهٌ بِنَبِیٍ*** لَسْتَ شَبِیهاً بِعَلِیٍ

وَ عَلِیٌّ یَتَبَسَّمُ وَ کَانَتْ أُمُّ سَلَمَهَ تُرَبِّی الْحَسَنَ وَ تَقُولُ

بِأَبِی ابْنُ عَلِیٍ*** أَنْتَ بِالْخَیْرِ مَلِیٌ

کُنْ کَأَسْنَانِ حُلِیٍ*** کُنْ کَکَبْشِ الْحَوْلِیِ

وَ کَانَتْ أُمُّ الْفَضْلِ امْرَأَهُ الْعَبَّاسِ تُرَبِّی الْحُسَیْنَ وَ تَقُولُ:

یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ***یَا ابْنَ کَثِیرِ الْجَاهِ

فَرْدٌ بِلَا أَشْبَاهٍ*** أَعَاذَهُ إِلَهِی

مِنْ أَمَمِ الدَّوَاهِی

**[ترجمه]مناقب: همچنین از عبدالعزیز نقل می کند که گفت: پیغمبر خدا نشسته بود که حضرت حسنین وارد شدند. وقتی چشم حضرت رسول به آنها افتاد فورا از جای برخاست و گفت که چرا دیر به حضور آن حضرت آمده اند! پیغمبر خدا از آنها استقبال کرد، آنها را بر شانه های خود سوار کرد و گفت: «شتر شما خوب شتری است، شما هم خوب سوارانی هستید و پدرتان از شما بهتر است!»

در تفسیر ابو یوسف از ابن مسعود نقل می کند که گفت: پیغمبر عالیقدر اسلام حضرت حسنین را بر پشت مقدس خود سوار کرد. او حسن را بر پهلوی راست و حسین را بر پهلوی چپ خود جای داد، آنگاه به راه افتاد و فرمود: «شتر شما خوب شتری است، شما هم خوب سوارانی هستید و پدر شما از شما بهتر است!»

روایت شده که پیامبر خدا دو گیسو در وسط سر حسنین قرار داده بود.

ابو هریره

می گوید: «خودم با این دو گوشم شنیدم و با این دو چشمم دیدم که پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم با دو دست خود، دو کتف حسنین را گرفته بود وآنها جلوتر از پیامبر خدا می رفتند. آن حضرت می فرمود: «بیا بالا، چشم تو کوچک است!» (شاید منظور مزاح با وی بوده است). راوی می گوید: «آن کودک به قدری بالاـ آمد که پاهای خود را روی سینه مبارک پیغمبر اکرم اسلام صلی اللّه علیه و آله گذاشت. سپس رسول خدا به وی فرمود: «دهان خود را باز کن!» وقتی کودک دهان خود را باز کرد، پیامبر خدا دهانش را بوسید و فرمود: «بار خدایا! وی را دوست داشته باش، زیرا من او را دوست دارم.»

در کتاب ابن بیع، ابن مهدی و زمخشری نقل کرده اند که فرمود:

قدم های کوچک بردار، بیا بالا، چشم تو کوچک است!

پروردگارا! من وی را دوست دارم، تو نیز او و هر کس که وی را دوست دارد، دوست بدار.

«حُزقّه» یعنی کوتاه و گام کوچک، و «عین بقّه» یعنی چشم همان حیوان ریز که کوچک ترین چشم است و گویا که منظور از بقّه، فاطمه علیها السّلام است و به امام حسین علیه السّلام می فرمود که «ای نور چشم بقّه! (منظور فاطمه علیها السلام است) بالا بیا!»

حضرت فاطمه زهرا علیها السّلام امام حسن را حرکت می داد و می فرمود:

ای حسن! تو به پدرت شباهت داشته باش و بخشنده باش

خدای ذوالمنن را پرستش کن و این بغض و کینه را دوست مدار

همچنین حضرت امام حسین را حرکت می داد و می فرمود:

تو شبیه به پدرم رسول خدا هستی و به علی شباهتی نداری

در کتاب مسند موصلی آمده است: ابوبکر در حالی که پدر آن حضرت می شنید، به امام حسن می گفت:

تو شبیه به پیامبر هستی و به علی شباهت نداری

حضرت امیر ازشنیدن این حرف لبخند می زد. ام سلمه که امام حسن را پرورش می داد، می گفت:

پدرم به فدای پسر علی شود! تو به خیر و خوبی سزاواری!

تو نظیر دندان های زیبا باش! تو نظیر یک قوچ یک ساله باش!

ام الفضل که زن عباس بود و امام حسین را پرورش می داد، می گفت: ای پسر رسول خدا! ای پسر کسی که دارای جاه و جلال است!

تو فردی بی نظیر و مانندی، خدا تو را پناه دهد! از حوادث ریشه ای

**[ترجمه]

إيضاح

قال الجزری فیه: أنه علیه الصلاه و السلام کان یرقص الحسن أو الحسین و یقول حزقه حزقه ترق عین بقه فترقی الغلام حتی وضع قدمیه علی صدره.

الحزقه الضعیف المقارب الخطو من ضعفه و قیل القصیر العظیم البطن فذکرها له علی سبیل المداعبه و التأنیس له و ترق بمعنی اصعد و عین بقه کنایه عن صغر العین و حزقه مرفوع علی أنه خبر مبتدإ محذوف تقدیره أنت حزقه و حزقه الثانی کذلک أو أنه خبر مکرر و من لم ینون حزقه فحذف حرف النداء و هی فی الشذوذ کقولهم أطرق کرا(۱) لأن حرف النداء إنما یحذف من العلم المضموم أو المضاف انتهی.

و الحزقه بضم الحاء المهمله و الزاء المعجمه و فتح القاف المشدده و الظاهر أن عین بقه کنایه عن صغر الجثه لا صغر العین و یمکن أن یکون مراده ذلک بأن یکون مراده بالعین النفس أو أن وجه التشبیه بعین البقه صغر عینها و لکن الزمخشری صرح فی الفائق بذلک حیث قال و عین بقه منادی ذهب إلی صغر عینیه تشبیها لهما بعین البعوضه انتهی.

قولها علیها السلام و اخلع عن الحق الرسن الحق بفتح الحاء فیکون کنایه

ص: ۲۸۷

۱- ۱. الکرا: الذکر من القبج، و« أطرق کرا» مثل یضرب لمن یخدع بکلام لطیف له و یراد به الغائله.

عن إظهار الأسرار أو بضمها بأن يكون جمع حقه بالضم أو بالكسر و هو ما كان من الإبل ابن ثلاث سنين فيكون كنايه عن السخاء و الجود أو عن التصرف فی الأمور و الاشتغال بالأعمال فإن تسريح الإبل تدبير لها و موجب للاشتغال بغيرها و أسنان الحلی تضاريسه و التشبيه فی الاستواء و الحسن.

**[ترجمه]جزری گويد: در حديث آمده است كه: «او عليه الصلاه و السلام» حسن يا حسين را به بازی حركت دادن بدن وا می داشت و می فرمود: كوچولو كوچولو ای چشم كوچولو بالا- بيا! و بچه بالا- می آمد تا آنكه پاهايش را روی سينه او می گذاشت. «حزقّه» فرد ضعيفی است كه گام های كوچك برمی دارد و گفته شده به معنای كوچكی است كه شكم بزرگ دارد. پس اينكه اين تعبير را بر او می كرده از باب بازی و انس با او بوده است. و «ترّق» به معنای بالا- بيا است و «عين بقّه» كنايه از كوچكی چشم است. و حزقّه مرفوع است تا خبر مبتدای محذوف باشد كه تقدير آن اين بوده كه «أنت حزقّه»، تو حزقّه ای و حزقّه دوم نيز خبر مبتدای محذوف بوده و يا تكرار خبر است و هر كس حزقّه را تنوين نداده، حرف نداء را محذوف گرفته است و اين شاذّ است، مانند گفته اينان كه أطراف كرا چون حرف نداء را اسم علمی كه مضموم است و يا از مضاف حذف می شود. (پايان كلام جزری)

و حزقّه به ضم حاء بی نقطه و زای نقطه دار و فتحه قاف مشدّد است. و ظاهر آن است كه عين بقّه كنايه از كوچكی كوچك ترين چشم است و ممكن است كه منظورش اين باشد به اينكه منظورش از عين نفس باشد يا وجه تشبيه به عين بقّه چشم آن حيوان كوچك كوچكی چشم آن باشد. ولی زمخشری در كتاب فائق به اين تصريح كرده آنجا كه گويد: و عين بقّه منادی است و كوچكی دو چشمش را گفته، چون آن دو چشم را به چشم پشه تشبيه كرده است. (پايان كلام زمخشری)

و اخلع عن الحقّ الرسن: «حق» با فتح حاء است و كنايه از اظهار اسرار است يا با ضمّه حاء است به اين شكل كه جمع «حُقّه» به ضم يا كسر، آن شتری است كه سه ساله باشد. و در اين صورت كنايه از سخاوت وجود باشد و يا كنايه از تصّرف در امور و اشتغال به اعمال باشد، چون آزاد سازی شتر تدبير كردن شتر است و باعث اشتغال به غير آن. و دندان های زيبا مانند ياقوت و مرواريد تشبيه زيبايی و كمال است .

**[ترجمه]

«۵۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی مُعْجِزَاتِهِمَا عليهما السلام أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی الْمُسْنَدِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ النَّطَنْزِیُّ فِی الْخَصَائِصِ وَ الْخَرْكُوشِیُّ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ صلی الله عليه و آله وَ اللَّفْظُ لَهُ وَ رَوَى جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ وَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا وَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ كَانَا يَلْعَبَانِ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله عليه و آله حَتَّى مَضَى عَامَّهُ اللَّيْلِ ثُمَّ قَالَ لَهُمَا انْصَرِفَا إِلَى أُمِّكُمَا فَبَرَقَتْ بَرْقَهٌ فَمَا زَالَتْ تُضِی ءُ لَهُمَا حَتَّى دَخَلَا عَلَى فَاطِمَهَ وَ النَّبِیُّ صلی الله عليه وآله يَنْظُرُ إِلَى الْبَرْقَهِ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَكْرَمَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ.

وَ قَدْ رَوَاهُ السَّمْعَانِیُّ وَ أَبُو السَّعَادَاتِ فِی فَضَائِلِهِمَا عَنْ أَبِی جُحَيْفَهَ: إِلَّا أَنَّهُمَا تَفَرَّدَا فِی حَقِّ الْحَسَنِ عليه السلام.

وَ فِی حَدِیثِ عَفِیفٍ الْکِنْدِیِّ: أَنَّهُ قَالَ الْفَارِسُ لَهُ إِذَا رَأَیْتَ فِی دَارِهِ علیه السلام حَمَامَهً یَطِیرُ مَعَهَا فَرْخَاهَا فَاعْلَمْ أَنَّهُ وُلِدَ لَهُ یَعْنِی عَلِیّاً علیه السلام ثُمَّ قَالَ بَعْدَ کَلَامٍ بَلَغَنِی بَعْدَ بُرْهَهٍ ظُهُورُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَأَسْلَمْتُ فَکُنْتُ أَرَی الْحَمَامَهَ فِی دَارِ عَلِیٍّ تُفْرِخُ مِنْ غَیْرِ وَکْرٍ وَ إِذَا رَأَیْتُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَکَرْتُ قَوْلَ الْفَارِسِ وَ فِی رِوَایَهِ بِسْطَامَ عَنْهُ فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ: فَلَمَّا قُتِلَ عَلِیٌّ ذَهَبْتُ فَمَا رَأَیْتُ.

وَ فِی رِوَایَهِ أَبِی عَقِیلٍ: رَأَیْتُ فِی مَنْزِلِ عَلِیٍّ بَعْدَ مَوْتِهِ طَیْرَانِ یَطِیرَانِ فَلَمَّا مَاتَ الْحَسَنُ غَابَ أَحَدُهُمَا فَلَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ غَابَ الْآخَرُ.

الْکَشْفُ وَ الْبَیَانُ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام قَالَ: مَرِضَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَأَتَاهُ جَبْرَئِیلُ بِطَبَقٍ فِیهِ رُمَّانٌ وَ عِنَبٌ فَأَکَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مِنْهُ فَسَبَّحَ ثُمَّ دَخَلَ عَلَیْهِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ فَتَنَاوَلَا مِنْهُ فَسَبَّحَ الرُّمَّانُ وَ الْعِنَبُ ثُمَّ دَخَلَ عَلِیٌّ فَتَنَاوَلَ مِنْهُ فَسَبَّحَ أَیْضاً ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَأَکَلَ فَلَمْ یُسَبِّحْ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ إِنَّمَا

يَأْكُلُ هَذَا نَبِيٌّ أَوْ وَصِيٌّ أَوْ وَلَدُ نَبِيٍّ.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمُفِيدُ النَّيْسَابُورِيُّ فِي أَمَالِيهِ قَالَ الرِّضَا عليه السلام: عَرِيَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا وَ أَدْرَكَهُمَا الْعِيدُ فَقَالا لِأُمِّهِمَا قَدْ زَيَّنُوا صِبْيَانَ الْمَدِينَهِ إِلَّا نَحْنُ فَمَا لَكِ لَا تزيننا [تُزَيِّنِينَّا] فَقَالَتْ إِنَّ ثِيَابَكُمَا عِنْدَ الْخَيَّاطِ فَإِذَا أَتَانِي زَيَّنْتُكُمَا فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَهُ الْعِيدِ أَعَادَا الْقَوْلَ عَلَى أُمِّهِمَا فَبَكَتْ وَ رَحِمَتْهُمَا فَقَالَتْ لَهُمَا مَا قَالَتْ فِي الْأُولَى فَرَدُّوا عَلَيْهَا فَلَمَّا أَخَذَ الظَّلَامُ قَرَعَ الْبَابَ قَارِعٌ فَقَالَتْ فَاطِمَهُ مَنْ هَذَا قَالَ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ أَنَا الْخَيَّاطُ جِئْتُ بِالثِّيَابِ فَفَتَحَتِ الْبَابَ فَإِذَا رَجُلٌ وَ مَعَهُ مِنْ لِبَاسِ الْعِيدِ قَالَتْ فَاطِمَهُ وَ اللَّهِ لَمْ أَرَ رَجُلًا أَهْيَبَ سِيمَهً مِنْهُ فَنَاوَلَهَا مِنْدِيلًا مَشْدُوداً ثُمَّ انْصَرَفَ فَدَخَلَتْ فَاطِمَهُ فَفَتَحَتِ الْمِنْدِيلَ فَإِذَا فِيهِ قَمِيصَانِ وَ دُرَّاعَتَانِ وَ سَرَاوِيلَانِ وَ رِدَاءَانِ وَ عِمَامَتَانِ وَ خُفَّانِ أَسْوَدَانِ مُعَقَّبَانِ بِحُمْرَهٍ فَأَيْقَظَتْهُمَا وَ أَلْبَسَتْهُمَا فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ هُمَا مُزَيَّنَانِ فَحَمَلَهُمَا وَ قَبَّلَهُمَا ثُمَّ قَالَ رَأَيْتِ الْخَيَّاطَ قَالَتْ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ الَّذِي أَنْفَذْتَهُ مِنَ الثِّيَابِ قَالَ يَا بُنَيَّهِ مَا هُوَ خَيَّاطٌ إِنَّمَا هُوَ رِضْوَانُ خَازِنُ الْجَنَّهِ قَالَتْ فَاطِمَهُ فَمَنْ أَخْبَرَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَا عَرَجَ حَتَّى جَاءَنِي وَ أَخْبَرَنِي بِذَلِكِ.

الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ وَ أُمُّ سَلَمَهَ: أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ دَخَلَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ بَيْنَ يَدَيْهِ جَبْرَئِيلُ فَجَعَلَا يَدُورَانِ حَوْلَهُ يُشَبِّهَانِهِ بِدِحْيَهَ الْكَلْبِيِّ فَجَعَلَ جَبْرَئِيلُ يُومِئُ بِيَدَيْهِ كَالْمُتَنَاوِلِ شَيْئاً فَإِذَا فِي يَدِهِ تُفَّاحَهٌ وَ سَفَرْجَلَهٌ وَ رُمَّانَهٌ فَنَاوَلَهُمَا وَ تَهَلَّلَتْ وُجُوهُهُمَا وَ سَعَيَا إِلَى جَدِّهِمَا فَأَخَذَ مِنْهُمَا فَشَمَّهَا ثُمَّ قَالَ صِيرَا إِلَى أُمِّكُمَا بِمَا مَعَكُمَا وَ بَدْؤُكُمَا بِأَبِيكُمَا أَعْجَبُ (۱) فَصَارَا كَمَا أَمَرَهُمَا فَلَمْ يَأْكُلُوا حَتَّى صَارَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله إِلَيْهِمْ فَأَكَلُوا جَمِيعاً فَلَمْ يَزَلْ كُلَّمَا أُكِلَ مِنْهُ عَادَ إِلَى مَا كَانَ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله

ص: ۲۸۹

۱- ۱. فی المصدر ج ۳ ص ۳۹۱: و ابدءا بأبيكما فصارا.

قَالَ الْحُسَيْنُ علیه السلام فَلَمْ يَلْحَقْهُ التَّغْيِيرُ وَ النُّقْصَانُ أَيَّامَ فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّى تُوُفِّيَتْ فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ فَقَدْنَا الرُّمَّانَ وَ بَقِيَ التُّفَّاحُ وَ السَّفَرْجَلُ أَيَّامَ أَبِي فَلَمَّا اسْتُشْهِدَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فُقِدَ السَّفَرْجَلُ وَ بَقِيَ التُّفَّاحُ عَلَى هَيْأَتِهِ لِلْحَسَنِ حَتَّى مَاتَ فِي سَمِّهِ وَ بَقِيَتِ التُّفَّاحَهُ إِلَى الْوَقْتِ الَّذِي حُوصِرْتُ عَنِ الْمَاءِ فَكُنْتُ أَشَمُّهَا إِذَا عَطِشْتُ فَيَسْكُنُ لَهَبُ عَطَشِي فَلَمَّا اشْتَدَّ عَلَيَّ الْعَطَشُ عَضَضْتُهَا وَ أَيْقَنْتُ بِالْفَنَاءِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام سَمِعْتُهُ يَقُولُ ذَلِكَ قَبْلَ قَتْلِهِ بِسَاعَهٍ فَلَمَّا قَضَى نَحْبَهُ وُجِدَ رِيحُهَا فِي مَصْرَعِهِ فَالْتُمِسَتْ فَلَمْ يُرَ لَهَا أَثَرٌ فَبَقِيَ رِيحُهَا بَعْدَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ لَقَدْ زُرْتُ قَبْرَهُ فَوَجَدْتُ رِيحَهَا يَفُوحُ مِنْ قَبْرِهِ فَمَنْ أَرَادَ ذَلِكَ مِنْ شِيعَتِنَا الزَّائِرِينَ لِلْقَبْرِ فَلْيَلْتَمِسْ ذَلِكَ فِي أَوْقَاتِ السَّحَرِ فَإِنَّهُ يَجِدُهُ إِذَا كَانَ مُخْلِصاً.

أَمَالِي أَبِي الْفَتْحِ الْحَفَّارِ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ أَبُو رَافِعٍ: كُنَّا جُلُوساً مَعَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله إِذْ هَبَطَ عَلَيْهِ جَبْرَئِيلُ وَ مَعَهُ جَامٌ مِنَ الْبَلُّوْرِ الْأَحْمَرِ مَمْلُوءاً مِسْكاً وَ عَنْبَراً فَقَالَ لَهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ اللَّهُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَ يُحَيِّيكَ بِهَذِهِ التَّحِيَّهِ وَ يَأْمُرُكَ أَنْ تُحَيِّيَ بِهَا عَلِيّاً وَ وَلَدَيْهِ فَلَمَّا صَارَتْ فِي كَفِّ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله هَلَّلَتْ ثَلَاثاً وَ كَبَّرَتْ ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ بِلِسَانٍ ذَرِبٍ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ طه ما أَنْزَلْنا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ

لِتَشْقى فَأَشَمَّهَا النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله ثُمَّ حَيَّا بِهَا عَلِيّاً فَلَمَّا صَارَتْ فِي كَفِّ عَلِيٍّ قَالَتْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ* إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ (۱) الْآيَهَ فَأَشَمَّهَا عَلِيٌّ وَ حَيَّى بِهَا الْحَسَنَ فَلَمَّا صَارَتْ فِي كَفِّ الْحَسَنِ قَالَتْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ عَمَّ يَتَساءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ الْآيَهَ فَأَشَمَّهَا الْحَسَنَ وَ حَيَّى بِهَا الْحُسَيْنَ فَلَمَّا صَارَتْ فِي كَفِّ الْحُسَيْنِ قَالَتْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِي الْقُرْبى (۲) ثُمَّ رُدَّتْ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَتْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ اللَّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ (۳) فَلَمْ أَدْرِ عَلَى السَّمَاءِ صَعِدَتْ أَمْ فِي الْأَرْضِ نَزَلَتْ بِقُدْرَهِ اللَّهِ تَعَالَى.

**[ترجمه]مناقب: همچنین، درباره معجزات حضرت حسنین از گروه متعددی از اهل تسنن، از حضرت امیر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت حسنین نزد پیغمبر خدا مشغول بازی بودند، تا اینکه چندین پاس از شب گذشت. پیامبر معظم اسلام به حسنین فرمود: «برخیزید و نزد مادرتان بروید.» ناگاه یک برق لامع درخشید و تا حضرت حسنین نزد مادرشان فاطمه بروند، همچنان نور می داد. پیغمبر خدا همان طور که به آن نور نگاه می کرد می فرمود: «سپاس مخصوص آن خدایی است که ما اهل بیت را گرامی داشت.»

سمعانی و ابوالسعادات در کتاب فضائلشان همین را از ابوحنیفه آورده اند، با این تفاوت که روایت آنها فقط در مورد خصوص امام حسن علیه السّلام است.

عفیف کندی می گوید: «فارس به من گفت که هر گاه دیدی کبوتری با دو جوجه در خانه علی پرواز می کند، بدان که خدای رئوف به وی فرزندی عطا کرده است.» راوی می گوید: «مدتی بعد از آنکه پیغمبر اسلام ظهور کرد و من اسلام آوردم، دیدم کبوتری بدون لانه در خانه حضرت امیر بچه آورده است. هر گاه حضرت حسنین را می دیدم به یاد این سخن فارس می افتادم.»

بسطام در یک روایت طولانی می گوید: «هنگامی که علی علیه السّلام کشته شد، آن کبوتر رفت و دیگر کسی او را ندید.» عقیل می گوید: «پس از شهید شدن حضرت امیر، دو پرنده در خانه آن حضرت بودند که پرواز می کردند. زمانی که امام

حسن شهید شد یکی از آنها غایب گردید و هنگامی که امام حسین کشته شد، پرنده دیگر هم ناپدید شد.»

در کتاب کشف و بیان از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: یک بار پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله مریض شد. جبرئیل یک طبق نزد آن حضرت آورد که انار و انگور در میان آن بود. هنگامی که پیامبر اکرم از آن میوه ها خورد، آنها خدا را تسبیح گفتند. وقتی حضرت حسنین وارد شدند و از آنها خوردند، میوه ها خدا را تسبیح گفتند. هنگامی که حضرت امیر وارد شد و از آنها خورد نیز آنها تسبیح خدا را گفتند، ولی موقعی که یکی از اصحاب رسول خدا آمد و از آنها خورد، میوه ها تسبیح خدا را نگفتند. جبرئیل گفت: «از این غذا فقط باید پیغمبر یا وصی او یا فرزندان وی بخورند.»

ابو عبداللّه نیشابوری در کتاب امالی خود از حضرت علی بن موسی الرضا علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «یک بار در آستانه فرا رسیدن یکی از اعیاد، حضرت حسنین بی لباس بودند. آنان به مادرشان فاطمه گفتند: «کودکان مدینه جز ما همگی لباس عید پوشیده اند. چه شده که تو برای ما تهیه لباس نمی کنی؟» فرمود: «لباس های شما نزد خیاط است، هر گاه که آنها را آورد به شما می پوشانم.» شب عید فرا رسید و آنها دوباره همین سخن را به مادرشان گفتند. حضرت زهرای اطهر که به گریه افتاده بود، همان جواب قبلی را به آنها فرمود.

شب هنگام شنیدند که یکی در می زند. فاطمه اطهر فرمود: «کیست؟» گفت: «ای دختر پیامبر خدا! من همان خیاط هستم، لباس ها را آورده ام.» وقتی آن بانو در را گشود، دید مردی پشت در ایستاده و بقچه ای لباس در دست دارد. فاطمه اطهر فرمود: «به خدا قسم که من مردی با هیبت تر از او ندیده بودم.» آن مرد بقچه ای را که لباس ها در آن بود به حضرت زهرا داد و رفت. وقتی فاطمه وارد اتاق شد و دستمال را باز کرد، دید دو عدد پیراهن، دو جبه، دو شلوار، دو عبا، دو عمامه و دو موزه سیاه که پشت آنها از پوست سرخ بود، در میان آن بود. فاطمه زهرا حضرت حسنین را از خواب بیدار کرد و آن لباس ها را بر تن آنها پوشاند.

پس از این اتفاق رسول خدا صلی اللّه علیه و آله و سلم وارد شد و دید که حسنین آن لباس ها را پوشیده اند. پیغمبر خدا ایشان را در آغوش گرفت و بوسید. آنگاه به حضرت زهرا فرمود: «آیا آن خیاط را شناختی؟» گفت آری، وی همان خیاطی بود که تو آن لباس ها را به وسیله او برای ما فرستاده بودی. فرمود: «نه، دختر جان! او خیاط نبود، بلکه رضوان، خازن بهشت بود.» حضرت زهرا گفت: «یا رسول اللّه! چه کسی شما را از این موضوع آگاه کرد؟» فرمود: «آن ملک قبل از اینکه بالا برود، آمد و مرا با خبر کرد.»

حسن بصری و ام سلمه گفته اند: «یک بار که حسنین به حضور پیغمبر اسلام آمدند، جبرئیل به صورت دحیه کلبی در حضور آن حضرت بود. حسنین علیهما السّلام در اطراف جبرئیل که گمان می کردند دحیه کلبی است، جست و خیز می کردند. جبرئیل دست خود را حرکت داد و این طور وانمود کرد که چیزی در دست دارد. ناگاه دیدند که او یک سیب، یک گلابی و یک انار در دست دارد. جبرئیل آن میوه ها را به حضرت حسنین داد. حسنین در حالی که از شدت خوشحالی چهره شان برق می زد به طرف پیامبر خدا رفتند. رسول خدا آنها را گرفت، بویید و فرمود: «با همین میوه ها نزد مادرتان فاطمه بروید، اگر قبل از آن نزد پدرتان بروید بهتر است.» آنها دستور پیغمبر خدا را اجرا کردند و چیزی از آن میوه ها نخوردند تا اینکه پیامبر خدا نیز نزد آنها رفت و همگی از آن میوه ها خوردند. تا زمان رحلت پیامبر اعظم اسلام، هر چه که آنها از آن میوه ها

می خوردند، چیزی از آنها کم نمی شد و همچنان به حالت اول خود باقی بودند.

امام حسین علیه السّلام فرمود: «تا فاطمه اطهر زنده بود، آن میوه ها دچار هیچ گونه تغییر و نقصانی نشدند. زمانی که حضرت زهرا از دنیا رفت، انار گم شد، ولی سیب و گلابی در زمان حیات حضرت امیر باقی ماندند. هنگامی که حضرت امیر را شهید کردند، گلابی نیز مفقود شد، ولی سیب به همان حالت برای امام حسن باقی بود، تا زمانی که آن حضرت را به وسیله زهر کشتند. آنگاه آن سیب همچنان باقی بود، تا آن زمانی که آب را در کربلا به روی من بستند. من هر گاه که تشنه می شدم، آن سیب را می بوییدم و تشنگی ام کاهش می یافت. هنگامی که تشنگی من به نهایت رسید و یقین به فنا کردم، آن سیب را گاز زدم.»

حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام می فرماید: «پدرم یک ساعت قبل از اینکه شهید شود، این مطلب را می فرمود. موقعی که پدرم شهید شد بوی آن سیب از قتلگاه آن حضرت به مشام می رسید. من به جستجوی آن سیب پرداختم، ولی اثری از آن نیافتم. بوی آن سیب بعد از شهادت امام حسین همچنان باقی بود. من قبر مقدس آن حضرت را زیارت کردم و بوی آن سیب از قبر مبارکش استشمام می شد. شیعیانی که به زیارت قبر امام حسین می روند، اگر با اخلاص باشند در موقع سحر بوی آن سیب را احساس خواهند کرد.» در کتاب امالی، ابوالفتح حفار از ابن عباس و ابو رافع روایت می کند که گفتند: «ما به حضور پیغمبر عالیقدر اسلام مشرف بودیم که جبرئیل علیه السّلام با جام بلوری که قرمز رنگ و پر از مشک و عنبر بود نازل شد. جبرئیل پس از آنکه به رسول اکرم سلام کرد گفت: «خدا تو را سلام می رساند و این هدیه و تحیت را برای تو عطا کرده و فرموده که این تحیت و درود را به حضرت امیر و دو فرزندش بدهی.» وقتی آن جام بلوری به دست پیامبر خدا رسید سه مرتبه «لا اله الا اللَّه» و سه مرتبه هم «اللَّه اکبر» گفت. آنگاه با زبانی فصیح گفت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ طه ما أَنْزَلْنا عَلَیْکَ الْقُرْآنَ لِتَشْقی» - . طه / ۱ - ۲ - ، {ما قرآن را برای تو نفرستادیم که دچار مشقت شوی.} پیغمبر اکرم پس از اینکه جام را بویید، آن را به حضرت امیر عطا کرد. هنگامی که جام به دست علی علیه السّلام رسید گفت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ. إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ.» - . مائده / ۵۸ - ، {جز این نیست که خدا و رسول فرمانفرمای شما هستند.} حضرت امیر پس از بوییدن جام، آن را به دست امام حسن داد. وقتی جام به دست امام حسن رسید گفت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ. عَمَّ یَتَساءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیمِ» - . نباء / ۱ - ۲ - ،

{از چه موضوعی جویا می شوند، از خبر بزرگ و مهم؟} امام حسن جام را بویید و آن را به امام حسین داد. وقتی جام به دست امام حسین رسید گفت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ. قلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی» - . شورا / ۲۳ - ، { بگو من غیر از دوست داشتن فرزندانم چیزی از شما نمی خواهم.} سپس آن جام به دست حضرت محمّد صلی اللَّه علیه و آله بازگشت و در دست مبارک آن حضرت گفت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ. اللَّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ» - . نور / ۳۵ - ، {خدا صاحب نور آسمان ها و زمین است.} راوی می گوید: «من متوجه نشدم که آیا آن جام پس از این اتفاق به آسمان بالا رفت یا به زمین فرو رفت.»

**[ترجمه]

بیان

ذرابه اللسان حدته.

ص: ۲۹۰

۱- ۱. المائده: ۵۸.

۲- ۲. الشوری: ۲۳.

۳- ۳. النور: ۳۵.

**[ترجمه]ذرابه اللسان حدته.

ص: ۲۹۰

**[ترجمه]

«۵۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب كِتَابُ الْمَعَالِمِ: إِنَّ مَلَكاً نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ عَلَى صِفَةِ الطَّيْرِ فَقَعَدَ عَلَى يَدِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَسَلَّمَ عَلَيْهِ بِالنُّبُوَّهِ وَ عَلَى يَدِ عَلِيٍّ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ بِالْوَصِيَّهِ وَ عَلَى يَدِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا بِالْخِلَافَهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله لِمَ لَمْ تَقْعُدْ عَلَى يَدِ فُلَانٍ فَقَالَ لَا أَقْعُدُ فِي أَرْضٍ عُصِيَ عَلَيْهَا اللَّهُ فَكَيْفَ أَقْعُدُ عَلَى يَدٍ عَصَتِ اللَّهَ.

أَرْبَعِينُ الْمُؤَذِّنِ وَ إِبَانَهُ الْعُكْبَرِيِّ وَ خَصَائِصُ النَّطَنْزِيِّ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: كَانَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ تَعْوِيذَانِ حَشْوُهُمَا مِنْ زَغَبِ جَنَاحِ جَبْرَئِيلَ وَ فِي رِوَايَهٍ فِيهِمَا مِنْ جَنَاحِ جَبْرَئِيلَ.

وَ عَنْ أُمِّ عُثْمَانَ أُمِّ وَلَدٍ لِعَلِيٍّ عليه السلام قَالَتْ: كَانَتْ لِآلِ مُحَمَّدٍ صلوات الله عليهم وِسَادَهٌ لَا يَجْلِسُ عَلَيْهَا إِلَّا جَبْرَئِيلُ فَإِذَا قَامَ عَنْهَا طُوِيَتْ فَكَانَ إِذَا قَامَ انْتَفَضَ مِنْ زَغَبِهِ فَتَلْتَقِطُهُ فَاطِمَهُ فَتَجْعَلُهُ فِي تَمَائِمِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ.

أَبُو هُرَيْرَهَ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ الْحَارِثُ الْهَمْدَانِيُّ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الصَّادِقُ: أَنَّهُ اصْطَرَعَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله إِيهٍ حَسَنُ إِيهِ حَسَنُ خُذْ حُسَيْناً فَقَالَتْ فَاطِمَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ تَسْتَنْهِضُ الْكَبِيرَ عَلَى الصَّغِيرِ فَقَالَ هَذَا جَبْرَئِيلُ يَقُولُ لِلْحُسَيْنِ إِيهاً حُسَيْنُ خُذْ حَسَناً.

أَوْرَدَهُ السَّمْعَانِيُّ فِي فَضَائِلِهِ.

**[ترجمه]مناقب: نیز از کتاب معالم نقل می کند که ملکی به شکل پرنده ای روی دست پیامبر معظم اسلام نشست و بر آن حضرت به پیغمبری سلام داد، سپس روی دست حضرت امیر نشست و بر آن بزرگوار به وصی بودن سلام داد و آنگاه روی دست حضرت حسنین نشست و بر آنها به خلیفه بودن سلام داد. پیغمبر خدا به آن پرنده فرمود: «پس چرا روی دست فلانی ننشستی؟» گفت: «من روی زمینی که خدا را در آنجا معصیت کرده باشند نخواهم نشست، حال چگونه روی دستی که خدا را معصیت کرده بنشینم؟»

در کتاب اربعین، مؤذن و گروه دیگری از اهل تسنن از ابن عمر نقل می کنند که گفت: «حضرت حسنین دو تعویذ داشتند که محتوی آنها از کرک پر جبرئیل بود.» در حدیث دیگری می گوید: «محتوی آنها از پر جبرئیل بود.»

ام عثمان کنیز حضرت امیر می گوید: «آل محمّد صلی اللّه علیهم اجمعین سجاده ای داشتند که غیر از جبرئیل کسی روی آن نمی نشست. هنگامی که جبرئیل از روی آن بر می خاست، از پرهایش روی آن سجاده می ریخت و فاطمه اطهر آنها را جمع می کرد و در میان تعویذ، یعنی حرز حضرت حسنین می گذاشت.»

حضرت امام جعفر صادق و ابن عباس و ابوذر روایت کرده اند که حضرت حسنین در حضور پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله کشتی می گرفتند. پیامبر خدا فرمود: «ای حسن! شتاب کن و حسین را بگیر!» حضرت زهرای اطهر گفت: «یا رسول اللّه! آیا پسر بزرگ تر را بر پسر کوچک تر مسلط می کنی؟» پیغمبر اکرم فرمود: «این جبرئیل است که می گوید: «یا حسین! حسن را بگیر!»

**[ترجمه]

«۵۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی مَعَالِی أُمُورِهِمَا علیهما السلام مُقَاتِلُ بْنُ مُقَاتِلٍ عَنْ مُرَازِمٍ عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ طُورِ سِینِینَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هذَا الْبَلَدِ الْأَمِینِ قَالَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ قَالَ الْأَوَّلُ ثُمَّ رَدَدْناهُ أَسْفَلَ سافِلِینَ بِبُغْضِهِ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَما یُکَذِّبُکَ بَعْدُ بِالدِّینِ یَا مُحَمَّدُ وَلَایَهُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ.

وَ اجْتَمَعَ أَهْلُ الْقِبْلَهِ عَلَی أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ إِمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا. وَ اجْتَمَعُوا أَیْضاً أَنَّهُ قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ. حَدَّثَنِی بِذَلِکَ ابْنُ کَادِشٍ الْعُکْبَرِیُّ عَنْ أَبِی طَالِبٍ الْحَرْبِیِّ الْعُشَارِیِّ عَنِ ابْنِ شَاهِینَ الْمَرْوَزِیِّ فِیمَا قَرُبَ سَنَدُهُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ حُمَیْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِیمُ بْنُ الْعَامِرِیِّ قَالَ حَدَّثَنَا نُعَیْمُ بْنُ سَالِمِ بْنِ قَنْبَرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِکٍ

يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: الْخَبَرَ وَ رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی الْفَضَائِلِ وَ الْمُسْنَدِ وَ التِّرْمِذِیُّ فِی الْجَامِعِ وَ ابْنُ مَاجَهْ فِی السُّنَنِ وَ ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ الْخَطِيبُ فِی التَّارِيخِ وَ الْمَوْصِلِیُّ فِی الْمُسْنَدِ وَ الْوَاعِظُ فِی شَرَفِ الْمُصْطَفَی وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ وَ أَبُو نُعَيْمٍ فِی الْحِلْيَهِ مِنْ ثَلَاثَهِ طُرُقٍ وَ ابْنُ حَشِيشٍ التَّمِيمِیُ (۱) عَنِ الْأَعْمَشِ.

وَ رَوَی الدَّارَقُطْنِیُّ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ صلی الله علیه وآله.ابْنَایَ هَذَانِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا.

وَ رَوَاهُ الْخُدْرِیُّ وَ ابْنُ مَسْعودٍ وَ جَابِرٌ الْأَنْصَارِیُّ وَ أَبُو جُحَيْفَهَ وَ أَبُو هُرَيْرَهَ وَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَ حُذَيْفَهُ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَ أُمُّ سَلَمَهَ وَ مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ وَ الزِّبْرِقَانُ بْنُ أَظْلَمَ الْحِمْيَرِیُّ وَ رَوَاهُ الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَ فِی حِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ وَ اعْتِقَادِ أَهْلِ السُّنَّهِ وَ مُسْنَدِ الْأَنْصَارِ عَنْ أَحْمَدَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ حُذَيْفَهَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فِی خَبَرٍ: أَ مَا رَأَيْتَ الْعَارِضَ الَّذِی عَرَضَ لِی قُلْتُ بَلَی قَالَ ذَاکَ مَلَکٌ لَمْ يَهْبِطْ إِلَی الْأَرْضِ قَبْلَ السَّاعَهِ فَاسْتَأْذِنِ اللَّهَ تَعَالَی أَنْ يَسْلَمَ عَلَیَّ وَ يُبَشِّرُنِی أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ أَنَّ فَاطِمَهَ سَيِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ.

سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِهِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَقَالَ هُمَا وَ اللَّهِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.

وَ الْمَشْهُورُ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَهْلُ الْجَنَّهِ شَبَابٌ كُلُّهُمْ.

وَ مِنْ كَثْرَهِ فَضْلِهِمَا وَ مَحَبَّهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله إِيَّاهُمَا أَنَّهُ جَعَلَ نَوَافِلَ الْمَغْرِبِ وَ هِیَ أَرْبَعُ رَكَعَاتٍ كُلَّ رَكْعَتَيْنِ مِنْهَا عِنْدَ وِلَادَهِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا.

سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الطَّبَرَانِیُّ وَ الْقَاضِی أَبُو الْحَسَنِ الْجَرَّاحِیُّ وَ أَبُو الْفَتْحِ الْحَفَّارُ وَ الْكِيَاشِيرَوَيْهِ وَ الْقَاضِی النَّطَنْزِیُّ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ عُقْبَهَ عَنْ عَامِرٍ الْجُهَنِیِّ وَ أَبِی دُجَانَهَ وَ زَيْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ شَنْفَا الْعَرْشِ وَ فِی

۱- ۱. فی المصدر: ابن حبیش. راجع ج ۳ ص ۳۹۴.

رِوَايَهٍ وَ لَيْسَا بِمُعَلَّقَيْنِ وَ إِنَّ الْجَنَّهَ قَالَتْ يَا رَبِّ أَسْكَنْتَنِي الضُّعَفَاءَ وَ الْمَسَاكِينَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَ لَا تَرْضَيْنَ أَنِّي زَيَّنْتُ أَرْكَانَكِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَمَاسَتْ كَمَا تَمِيسُ الْعَرُوسُ فَرَحاً.

وَ فِي خَبَرٍ عَنْهُ صلى الله عليه وآله.إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ زُيِّنَ عَرْشُ الرَّحْمَنِ بِكُلِّ زِينَهٍ ثُمَّ يُؤْتَى بِمِنْبَرَيْنِ مِنْ نُورٍ طُولُهُمَا مِائَهُ مِيلٍ فَيُوضَعُ أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ وَ الْآخَرُ عَنْ يَسَارِ الْعَرْشِ ثُمَّ يُؤْتَى بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ يُزَيِّنُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِهِمَا عَرْشَهُ كَمَا تُزَيِّنُ الْمَرْأَهَ قُرْطَاهَا.

وَ فِي رِوَايَهِ أَبِي لَهِيعَهَ الْبَصْرِيِّ قَالَ: سَأَلَتِ الْجَنَّهُ رَبَّهَا أَنْ يُزَيِّنَ رُكْناً مِنْ أَرْكَانِهَا فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيْهَا أَنِّي قَدْ زَيَّنْتُكِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَزَادَتِ الْجَنَّهُ سُرُوراً بِذَلِكَ.

كِتَابُ السُّؤْدُدِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ سُلَيْمٍ وَ الْإِبَانَهُ عَنِ الْعُكْبَرِيِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي رَافِعٍ: أَنَّ فَاطِمَهَ عليها السلام أَتَتْ بِابْنَيْهَا الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَالَتِ انْحَلْ ابْنَيَّ هَذَيْنِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ فِي رِوَايَهٍ هَذَانِ ابْنَاكَ فَوَرِّثْهُمَا شَيْئاً فَقَالَ أَمَّا الْحَسَنُ فَلَهُ هَيْبَتِي وَ سُؤْدُدِي وَ أَمَّا الْحُسَيْنُ فَإِنَّ لَهُ جُرْأَتِي وَ جُودِي وَ فِي كِتَابٍ آخَرَ أَنَّ فَاطِمَهَ قَالَتْ رَضِيتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلِذَلِكَ كَانَ الْحَسَنُ حَلِيماً مَهِيباً وَ الْحُسَيْنُ نَجِداً جَوَاداً.

الْإِرْشَادُ وَ الرَّوْضَهُ وَ الْأَعْلَامُ وَ شَرَفُ النَّبِيِّ ص (۱) وَ جَامِعُ التِّرْمِذِيِّ وَ إِبَانَهُ الْعُكْبَرِيِّ مِنْ ثَمَانِيَهِ طُرُقٍ رَوَاهُ أَنَسٌ وَ أَبُو جُحَيْفَهَ: أَنَّ الْحُسَيْنَ كَانَ يُشْبِهُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله مِنْ صَدْرِهِ إِلَى رَأْسِهِ وَ الْحَسَنَ يُشْبِهُ بِهِ مِنْ صَدْرِهِ إِلَى رِجْلَيْهِ.

الْمُحَاضَرَاتُ عَنِ الرَّاغِبِ رَوَى أَبُو هُرَيْرَهَ وَ بُرَيْدَهُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَنْظُرُ إِلَى النَّاسِ مَرَّهً وَ إِلَى الْحَسَنِ مَرَّهً وَ قَالَ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيُصْلِحُ اللَّهُ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. وَ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَ الْخَطِيبُ وَ الْخَرْكُوشِيُّ وَ السَّمْعَانِيُّ. وَ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَ الْمَوْصِلِيُّ وَ أَبُو السَّعَادَاتِ وَ السَّمْعَانِيُّ: قَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَالِدٍ لِأَبِي جُحَيْفَهَ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ نَعَمْ وَ كَانَ الْحَسَنُ يُشْبِهُهُ.

۱- ۱. في المصدر، و شرف المصطفى. راجع ج ۳ ص ۳۹۶.

أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: دَخَلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام وَ هُوَ مُعْتَمٌّ فَظَنَنْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَدْ بُعِثَ.

الْغَزَّالِيُّ وَ الْمَكِّيُّ فِي الْإِحْيَاءِ وَ قُوتِ الْقُلُوبِ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله لِلْحَسَنِ عليه السلام أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَ خُلُقِي.

**[ترجمه]مناقب: درباره علو مقام حضرت حسنین علیهما السّلام در ذیل آیه «وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ»، {سوگند به [کوه] تین و زیتون} از حضرت موسی بن جعفر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: معنی «وَ طُورِ سِینِینَ»، {و طور سینا} امام حسن و امام حسین است. معنی«وَ هذَا الْبَلَدِ الْأَمِینِ»، {و این شهر امن [و امان]} حضرت علی بن ابی طالب است. معنی«لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ»، {[که] براستی انسان را در نیکوترین اعتدال آفریدیم} پیغمبر معظم اسلام است. معنی«ثُمَّ رَدَدْناهُ أَسْفَلَ سافِلِینَ»، {سپس او را به پست ترین [مراتب] پستی بازگردانیدیم}اولی است که بغض حضرت امیر را در دل داشت. معنی «إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ»، {مگر کسانی را که گرویده و کارهای شایسته کرده اند} حضرت علی بن ابی طالب است. معنی «فَما یُکَذِّبُکَ بَعْدُ بِالدِّینِ» - . تین / ۲ - ۷ - ، {پس چه چیز، تو را بعد [از این] به تکذیب جزا وامی دارد؟}ولایت حضرت امیر است.»

مسلمانان اجتماع کردند بر اینکه حسن و حسین علیهما السّلام دو امام هستند بایستند یا بنشینند و باز بر این اجتماع دارند که: پیامبر فرمود: حسن و حسین دو سرور جوانان اهل بهشتند و ابن عمر گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: این دو پسرم سرور جوانان اهل بهشتند و پدرشان بهتر از این دو است.

در کتاب حلیه الاولیاء از حذیفه روایت می کند که پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله به وی فرمود: «این ملکی که نزد من آمد تاکنون به زمین نیامده بود. این ملک از خدا اجازه گرفت که بر من سلام کند و به من بشارت دهد که حسن و حسین دو بزرگ جوانان اهل بهشتند و فاطمه اطهر، بزرگ زنان بهشت است.»

از حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام راجع به این قول پیامبر خدا که فرموده: «حسن و حسین دو بزرگ جوانان اهل بهشت هستند» پرسیدند، فرمود: «به خدا قسم که آنها دو بزرگ جوانان اهل بهشت از اولین و آخرین هستند.»

مشهور است که پیامبر خدا فرمود: «کلیه اهل بهشت جوان هستند.»

پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله به خاطر کثرت فضیلت و محبتی که به حضرت حسنین داشت، نافله های مغرب را چهار رکعت قرار داد، زیرا برای ولادت هر کدام دو رکعت قرار داد. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: حسن و حسین دو گوشوار عرش الهی اند و در روایتی آمده که آویزان نیستند و اینکه بهشت گفته است: ای پروردگار ضعیفان و فقیران را در من جای دادی و خدای متعال فرمود: «آیا خوشنود نمی شوی که پایه هایت را با حسن و حسین زینت دهم؟» در این حال بهشت چون عروس خرامید .

و در خبر دیگری از پیامبر آمده است که: چون روز قیامت شود، عرش خدا با هر زینتی تزیین شود. آنگاه دو منبر از نور بیاورند که صد میل بلندی آن است یکی سمت راست عرش و دوّمی سمت چپ عرش گذاشته شود. آنگاه حسن و حسین را بیاورند و خداوند تبارک و تعالی عرش خود را با این دو زینت کند، آن گونه که گوشواره ها زن را زینت می دهند.

و در روایت ابو لهیعه بصری است که گوید: بهشت را خدا خواست که یکی از پایه هایش را زینت کند. خداوند متعال به بهشت وحی کرد که من تو را با حسن و حسین زینت داده ام. پس بهشت سرورش به آن فزونی یافت.

در کتاب سؤدد آمده که: حضرت زهرا سلام الله علیها دو پسرش را نزد رسول خدا برد و گفت: «ای رسول خدا! به این دو پسرم هدیه ای بده.» و در روایتی آمده که «این دو پسر تو اند، چیزی به ارث به آنان بده.» حضرت فرمود: «اما حسن، برای او باشد هیبت من و سروری و سالاری ام و امّا حسین، پس برای او جرأت و سخاوتم.»

و در کتاب دیگری آمده که: فاطمه گفت: «ای رسول خدا! خشنود شدم» و روی همین جهت حسن حلیم و با هیبت و حسین شجاع و با سخاوت بود.

در کتاب ارشاد و گروه متعددی از اهل تسنن روایت کرده اند که امام حسین علیه السّلام از سینه تا سر و امام حسن از سینه تا پا به پیغمبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله شباهت داشتند.

در کتاب محاضرات راغب از بریده روایت می کند که گفت: «پیامبر خدا را بر فراز منبر دیدم که گاهی رو به مردم و گاهی رو به حسن می کرد و می فرمود: «خدا به وسیله این پسرم حسن، بین دو گروه از مسلمین صلح و اصلاح برقرار می کند.

بخاری و موصلی و ابوالسعادات و سمعانی روایت کرده اند که: اسماعیل بن خالد به ابی صحیفه گفت: «دیده ای رسول خدا را؟» گفت: «آری، و امام حسن شبیه اوست.»

ابو هریره گوید: حسین بن علی علیه السّلام در حالی که عمامه بر سر داشت وارد شد. گمان کردم که رسول خدا برانگیخته شده است .

غزالی و مکّی در احیاء و قوت القلوب گویند: پیامبر صلی الله علیه و آله به امام حسن علیه السّلام فرمود: «تو به خَلق و خوی من شبیه هستی.»

**[ترجمه]

«۵۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی مَحَبَّهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لِلْحَسَنِ علیه السلام رَوَی أَبُو عَلِیٍّ الْجُبَّائِیُّ عَنْ مُسْنَدِ أَبِی بَکْرِ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ رَوَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ أَبِیهِ وَ أَبُو یَعْلَی الْمَوْصِلِیُّ فِی الْمُسْنَدِ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِیِّ عَنْ أَنَسٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَیْبَهَ عَنْ أَبِیهِ: أَنَّهُ دُعِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِلَی صَلَاهٍ وَ الْحَسَنُ مُتَعَلِّقٌ بِهِ فَوَضَعَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مُقَابِلَ جَنْبِهِ وَ صَلَّی فَلَمَّا سَجَدَ أَطَالَ السُّجُودَ فَرَفَعْتُ رَأْسِی مِنْ بَیْنِ الْقَوْمِ فَإِذَا الْحَسَنُ عَلَی کَتِفِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمَّا سَلَّمَ علیه السلام قَالَ لَهُ الْقَوْمُ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ سَجَدْتَ فِی صِلَاتِکَ هَذِهِ سَجْدَهً مَا کُنْتَ تَسْجُدُهَا کَأَنَّمَا یُوحَی إِلَیْکَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله لَمْ یُوحَ إِلَیَّ وَ لَکِنَّ ابْنِی کَانَ عَلَی کَتِفِی فَکَرِهْتُ أَنْ أُعَجِّلَهُ حَتَّی نَزَلَ وَ فِی رِوَایَهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ أَنَّهُ قَالَ صلی الله علیه و

آله إِنَّ ابْنِی هَذَا ارْتَحَلَنِی فَکَرِهْتُ أَنْ أَعَجِّلَهُ حَتَّی یَقْضِیَ حَاجَتَهُ.

الْحِلْیَهُ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی بُکْرَهَ قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یُصَلِّی بِنَا وَ هُوَ سَاجِدٌ فَیَجِی ءُ الْحَسَنُ وَ هُوَ صَبِیٌّ صَغِیرٌ حَتَّی یَصِیرَ عَلَی ظَهْرِهِ أَوْ رَقَبَتِهِ فَیَرْفَعُهُ رَفْعاً رَفِیقاً فَلَمَّا صَلَّی صَلَاتَهُ قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّکَ لَتَصْنَعُ بِهَذَا الصَّبِیِّ شَیْئاً لَمْ تَصْنَعْهُ بِأَحَدٍ فَقَالَ إِنَّ هَذَا رَیْحَانَتِی الْخَبَرَ.

وَ فِیهَا عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَاضِعاً الْحَسَنَ عَلَی عَاتِقِهِ فَقَالَ مَنْ أَحَبَّنِی فَلْیُحِبَّهُ.

سُنَنُ ابْنِ مَاجَهْ وَ فَضَائِلُ أَحْمَدَ رَوَی نَافِعٌ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَ أَحِبَّ مَنْ یُحِبُّهُ قَالَ وَ ضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ.

مُسْنَدُ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ قَدْ جَاءَهُ الْحَسَنُ وَ فِی عُنُقِهِ السِّخَابُ فَالْتَزَمَهُ رَسُولُ اللَّهِ وَ الْتَزَمَ هُوَ رَسُولَ اللَّهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ

ص: ۲۹۴

وَ أَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. أَخْرَجَهُ ابْنُ بَطَّهَ بِرِوَايَاتٍ كَثِيرَهٍ.

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِی لَيْلَى: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَجَاءَ الْحَسَنُ فَأَقْبَلَ يَتَمَرَّغُ عَلَيْهِ فَرَفَعَ قَمِيصَهُ وَ قَبَّلَ زُبَيْبَتَهُ.

**[ترجمه]مناقب: درباره محبت رسول با عظمت اسلام نسبت به حسنین، از پدر عبداللّٰه بن شیبه روایت می کند که گفت: یک بار پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله برای نماز آماده شد و امام حسن با آن حضرت بود. رسول خدا امام حسن را کنار خود جای داد و به نماز ایستاد. سجده پیامبر خدا طولانی شد و وقتی من در میان مردم سرم را بلند کردم، دیدم امام حسن روی کتف پیغمبر اعظم قرار دارد. هنگامی که پیامبر اکرم نماز را سلام داد، مردم گفتند: «یا رسول اللّٰه! در این نماز سجده ای بجای آوردی که هیچ وقت بجای نیاورده بودی، گویا وحی به شما نازل شده بود!» فرمود: «وحی به من نازل نشده بود، ولی چون این پسرم روی کتف من رفته بود، دوست نداشتم وی را به تعجیل پایین بیاورم، تا اینکه خودش فرود آمد.»

در روایت عبدالله بن شدّاد است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «این پسرم بر دوش من سوار شده بود من خوش نداشتم که او را به شتاب بیندازم تا آنکه آنچه می خواهد انجام دهد.»

در کتاب حلیه الاولیاء از ابوبکره روایت می کند که گفت: «ما با پیغمبر خدا مشغول نماز بودیم. امام حسن که هنوز کودک بود، می آمد و بر پشت یا گردن مقدس پیامبر اکرم سوار می شد و رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله آهسته امام حسن را بلند می کرد. وقتی نماز تمام شد گفتند: «یا رسول اللّٰه! تو با این کودک عملی انجام دادی که تاکنون با هیچ کس انجام نداده بودی!» فرمود: «این کودک گل من است.»

در همین کتاب براء بن عازب گوید: دیدم رسول خدا حسن را بر دوشش گذاشته است. پس فرمود: «هر کس مرا دوست دارد حسن را دوست بدارد.»

و در سنن ابن ماجه و فضائل احمد آمده نافع از ابن جبیر از ابوهریره روایت کرده که پیامبر فرمود: «خدایا! من او را دوست دارم، تو هم او را دوست بدار و هر کس او را دوست دارد.» او گوید: «پیامبر او را به سینه چسباند.» در کتاب مسند، احمد از ابو هریره روایت می کند که گفت: یک بار امام حسن در حالی که گردنبند قرنفلی در گردن داشت نزد پیغمبر خدا آمد. آن حضرت امام حسن را در بر گرفت و سه مرتبه فرمود: «بار خدایا! من این حسن را به همراه هر کس که وی را دوست داشته، باشد دوست دارم.»

عبدالرحمن بن ابی لیلی گوید: نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم حسن آمد. پیامبر خدا به او پرداخت، پیراهن او را باز کرد و جلوی او را بوسید.

**[ترجمه]

بیان

السخاب بالكسر قلاده تتخذ من قرنفل و محلب و سك و نحوه و ليس فيها من اللؤلؤ و الجوهر شي ء و قيل هو خيط ينظم فيه خرز يلبسه الصبيان و الجوارى و الزبيبه مصغر الزب بالضم و هو الذكر.

**[ترجمه]«سخاب» با كسره گردنبندى است كه از چند گياه گرفته مى شود و مرواريد و جواهر در آن نيست. و گفته شده رشته اى است كه دانه هايى درآن است و بچه ها و دخترها به گردن مى اندازند. و «زبيبه» تصغير «زُبّ» با ضمّه است، به معناى آلت.

**[ترجمه]

«۵۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ عَنْ أَبِی قَتَادَهَ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله قَبَّلَ الْحَسَنَ وَ هُوَ یُصَلِّی.

الْخُدْرِیُّ: أَنَّ الْحَسَنَ جَاءَ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یُصَلِّی فَأَخَذَ بِعُنُقِهِ وَ هُوَ جَالِسٌ فَقَامَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ إِنَّهُ لَیُمْسِکُ بِیَدَیْهِ حَتَّی رَکَعَ.

فَضَائِلُ عَبْدِ الْمَلِکِ قَالَ أَبُو هُرَیْرَهَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یُقَبِّلُ الْحَسَنَ فَقَالَ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ إِنَّ لِی عَشَرَهً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ أَحَداً مِنْهُمْ فَقَالَ صلی الله علیه و آله مَنْ لَا یَرْحَمْ لَا یُرْحَمْ.

مُسْنَدُ الْعَشَرَهِ وَ إِبَانَهُ الْعُکْبَرِیِّ وَ شَرَفُ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ فَضَائِلُ السَّمْعَانِیِّ وَ قَدْ تَدَاخَلَتِ الرِّوَایَاتُ بَعْضُهَا فِی بَعْضٍ عَنْ عُمَیْرِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا هُرَیْرَهَ فِی طَرِیقٍ قَالَ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام أَرِنِی الْمَوْضِعَ الَّذِی قَبَّلَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله قَالَ فَکَشَفَ عَنْ بَطْنِهِ فَقَبَّلَ سُرَّتَهُ.

سُلَیْمُ بْنُ قَیْسٍ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ: کَانَ الْحُسَیْنُ علیه السلام عَلَی فَخِذِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یُقَبِّلُهُ وَ یَقُولُ أَنْتَ السَّیِّدُ ابْنُ السَّیِّدِ أَبُو السَّادَهِ أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ أَبُو الْأَئِمَّهِ أَنْتَ الْحُجَّهُ ابْنُ الْحُجَّهِ أَبُو الْحُجَجِ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِکَ وَ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ.

ابْنُ عُمَرَ: إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله بَیْنَمَا هُوَ یَخْطُبُ عَلَی الْمِنْبَرِ إِذْ خَرَجَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَوُطِئَ فِی ثَوْبِهِ فَسَقَطَ فَبَکَی فَنَزَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله عَنِ الْمِنْبَرِ فَضَمَّهُ إِلَیْهِ وَ قَالَ قَاتَلَ اللَّهُ الشَّیْطَانَ إِنَّ الْوَلَدَ لَفِتْنَهٌ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ مَا دَرَیْتُ أَنِّی نَزَلْتُ عَنْ مِنْبَرِی.

أَبُو السَّعَادَاتِ فِی فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ قَالَ یَزِیدُ بْنُ أَبِی زِیَادٍ: خَرَجَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مِنْ بَیْتِ عَائِشَهَ فَمَرَّ عَلَی بَیْتِ فَاطِمَهَ فَسَمِعَ الْحُسَیْنَ یَبْکِی فَقَالَ أَ لَمْ تَعْلَمِی أَنَ

بُكَاءَهُ يُؤْذِينِي.

ابْنُ مَاجَهْ فِي السُّنَنِ وَ الزَّمَخْشَرِيُّ فِي الْفَائِقِ: رَأَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله الْحُسَيْنَ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ فِي السِّكَّهِ فَاسْتَقْبَلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَمَامَ الْقَوْمِ فَبَسَطَ إِحْدَى يَدَيْهِ فَطَفِقَ الصَّبِيُّ يَفِرُّ مَرَّةً مِنْ هَاهُنَا وَ مَرَّةً مِنْ هَاهُنَا وَ رَسُولُ اللَّهِ يُضَاحِكُهُ ثُمَّ أَخَذَهُ فَجَعَلَ إِحْدَى يَدَيْهِ تَحْتَ ذَقَنِهِ وَ الْأُخْرَى عَلَى فَأْسِ رَأْسِهِ وَ أَقْنَعَهُ فَقَبَّلَهُ وَ قَالَ أَنَا مِنْ حُسَيْنٍ وَ حُسَيْنٌ مِنِّي أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْناً حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

استقبل أي تقدّم و أقنعه أي رفعه.

**[ترجمه]مناقب: از ابو قتاده نقل می کند که گفت: «پیامبرعالیقدر اسلام در حالی که مشغول نماز بود، امام حسن را می بوسید.»

ابو سعید خدری می گوید: یک بار امام حسن در حالی که رسول خدا مشغول نماز بود نزد او آمد. امام حسن بر گردن مقدس حضرت رسول خدا که نشسته بود، سوار شد. پیغمبر اکرم همان طور که دست های امام حسن را گرفته بود، برخاست تا اینکه به رکوع رفت.

ابوهریره گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله حسن را می بوسید. افرع بن حابس گفت: «من ده فرزند دارم یکی را نبوسیده ام.» حضرت فرمود: «هر کس که ترحّم نکند به او ترحّم نمی شود.»

در کتاب مسند، عشره و گروه دیگری از اهل تسنن از عمیر بن اسحاق روایت کرده اند که گفت: ابو هریره را در راه دیدم که به امام حسن گفت: «آن موضع از بدنت را که پیغمبر خدا بوسیده به من نشان بده!» امام حسن ناف خود را نشان داد و ابو هریره ناف آن حضرت را بوسید.

سلمان فارسی می گوید: «امام حسین علیه السّلام در دامن پیغمبر اعظم اسلام نشسته بود. رسول خدا امام حسین را بوسید و به وی می فرمود: «تو شخصی بزرگ و پسر شخصی بزرگ و پدر افرادی بزرگی؛ تو امام و پسر امام و پدر امامانی؛ تو حجت خدا و پسر حجت خدا و پدر نه نفر از حجت های خدایی که از صلب تو به وجود می آیند و نفر نهم آنان، قائم آنها خواهد بود.»

ابن عمر می گوید: یک روز که پیامبر اکرم بر فراز منبر مشغول سخنرانی بود، امام حسین خارج شد. در راه دامن لباس آن حضرت به پای مبارکش پیچید، به زمین خورد و به گریه افتاد. پیغمبر اکرم از منبر فرود آمد، امام حسین را در آغوش گرفت و فرمود: «خدا شیطان را بکشد! حقا که فرزند وسیله امتحان است. قسم به حق آن خدایی که جان من در دست قدرت او است، من متوجه نشدم که از منبر فرود آمدم.»

ابو سعادات در کتاب فضائل عشره، از یزید بن ابی زیاد نقل می کند که گفت: «پیامبر اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم از خانه عایشه خارج شد و از مقابل خانه فاطمه اطهر عبور می کرد که شنید امام حسین گریه می کند. پیامبر خدا به حضرت

زهرا فرمود: «مگر نمی دانی که گریه حسین مرا ناراحت می کند!»

ابن ماجه در کتاب سنن و زمخشری در کتاب فائق روایت می کنند که پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله، امام حسین را دید که در کوچه با کودکان بازی می کند. پیامبر اکرم جلو رفت و یکی از دست های خود را گشود که امام حسین را بگیرد، ولی امام حسین از این طرف به آن طرف می گریخت و رسول خدا همراه با حسین علیه السّلام می خندید. سپس پیامبر اعظم امام حسین را گرفت و یکی از دست های خود را زیر چانه مبارک حسین و دست دیگر را روی سر مقدس آن حضرت گذاشت. آنگاه او را بلند کرد و بوسید. سپس فرمود: «من از حسین و حسین از من است. خدا هر کسی را که حسین را دوست داشته باشد، دوست بدارد. حسین یکی از سبط ها است.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه فجعل إحدی یدیه فی فأس رأسه هو طرف مؤخره المشرف علی القفا.

**[ترجمه]«استقبل» یعنی جلو رفت و «أقنعه» یعنی بلند کرد او را. جزری گوید: در حدیث آمده که: یکی از دو دستش را در «فاس» سرش گذاشت. فاس یعنی عقب سر که نزدیک سر است می باشد .

**[ترجمه]

«۵۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب قَالَ الْمُغِیرَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: مَرَّ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَقَالَ أَبُو ظَبْیَانَ مَا لَهُ قَبَّحَهُ اللَّهُ إِنْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لَیَفْرِجُ بَیْنَ رِجْلَیْهِ وَ یُقَبِّلُ زُبَیْبَتَهُ.

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِی لَیْلَی قَالَ: کُنَّا جُلُوساً عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله إِذْ أَقْبَلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَجَعَلَ یَنْزُو عَلَی ظَهْرِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ عَلَی بَطْنِهِ فَبَالَ فَقَالَ دَعُوهُ.

أَبُو عُبَیْدٍ فِی غَرِیبِ الْحَدِیثِ أَنَّهُ قَالَ صلی الله علیه وآله.لَا تُزْرِمُوا ابْنِی أَیْ لَا تَقْطَعُوا عَلَیْهِ بَوْلَهُ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَی بَوْلِهِ.

سَنَنُ أَبِی دَاوُدَ: إِنَّ الْحُسَیْنَ علیه السلام بَالَ فِی حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ لُبَانَهُ أَعْطِنِی إِزَارَکَ حَتَّی أَغْسِلَهُ قَالَ إِنَّمَا یُغْسَلُ مِنْ بَوْلِ الْأُنْثَی وَ یُنْضَحُ مِنْ بَوْلِ الذَّکَرِ.

أَحَادِیثُ اللَّیْثِ بْنِ سَعْدٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله کَانَ یُصَلِّی یَوْماً فِی فِئَةٍ وَ الْحُسَیْنُ صَغِیرٌ بِالْقُرْبِ مِنْهُ فَکَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله إِذَا سَجَدَ جَاءَ الْحُسَیْنُ فَرَکِبَ ظَهْرَهُ ثُمَّ حَرَّکَ رِجْلَیْهِ وَ قَالَ حَلْ حَلْ فَإِذَا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنْ یَرْفَعَ رَأْسَهُ أَخَذَهُ فَوَضَعَهُ إِلَی جَانِبِهِ فَإِذَا سَجَدَ عَادَ عَلَی ظَهْرِهِ وَ قَالَ حَلْ حَلْ فَلَمْ یَزَلْ یَفْعَلُ ذَلِکَ حَتَّی فَرَغَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله

مِنْ صَلَاتِهِ فَقَالَ يَهُودِيٌّ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكُمْ لَتَفْعَلُونَ بِالصِّبْيَانِ شَيْئاً مَا نَفْعَلُهُ نَحْنُ فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَمَا لَوْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ لَرَحِمْتُمُ الصِّبْيَانَ قَالَ

ص: ۲۹۶

فَإِنِّی أَومِنُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ فَأَسْلَمَ لَمَّا رَأَی کَرَمَهُ مَعَ عِظَمِ قَدْرِهِ.

**[ترجمه]مناقب: مغیره بن عبداللَّه گفت که حسین علیه السّلام در حال عبور بود. ابو ظبیان که خدا او را زشت کند، گفت که پیغمبر خدا پاهای حسین را باز می کرد و زبیبه وی را می بوسید.

نیز در کتاب مناقب از عبدالرحمن ابی لیلا نقل می کند که گفت: ما نزد پیامبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم نشسته بودیم که امام حسین علیه السّلام آمد و از پشت و سینه مقدس حضرت رسول بالا رفت. ناگاه او روی بدن مبارک حضرت رسول ادرار کرد. پیغمبر خدا فرمود: «کاری با او نداشته باشید.»

ابو عبیده در کتاب غریب الحدیث می نویسد: رسول معظم اسلام فرمود: «بول فرزند مرا قطع نکنید». آنگاه آب خواست و بر موضعی که حسین بول کرده بود ریخت.

در کتاب سنن ابو داود می نویسد: امام حسین علیه السّلام به لباس پیامبر مکرم اسلام ادرار کرد. لبانه به آن حضرت گفت: «لباس خود را بده تا آب بکشم.» فرمود: «لباسی را باید آب کشید که با بول دختر نجس شده باشد. ولی موضع ادرار پسر را فقط باید آب بپاشند.»

در احادیث لیث بن سعد می نویسد: یک روز پیامبر اعظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله با گروهی مشغول نماز بود. امام حسین که کودکی بیش نبود نیز پهلوی آن حضرت نشسته بود. هر گاه که رسول خدا به سجده می رفت، امام حسین برمی خاست، بر پشت مقدس آن بزرگوار سوار می شد، پاهای خود را حرکت می داد و می گفت: «حل، حل!» وقتی پیغمبر اکرم می خواست سر از سجده بر دارد، امام حسین را می گرفت و پهلوی خود می نشاند. موقعی که رسول خدا به سجده می رفت، امام حسین نیز دوباره بر پشت مبارک آن حضرت سوار می شدو می گفت: «حل حل!» امام حسین این عمل را همچنان انجام داد تا پیامبر خدا از نماز فراغت حاصل کرد.»

شخصی یهودی گفت: «یا محمّد! شما با کودکان عملی انجام می دهید که ما انجام نمی دهیم.» پیغمبر اعظم فرمود: «اگر به خدا و رسول ایمان آورده باشید، باید به کودکان ترحم کنید.» یهودی گفت: «من به خدا و رسول ایمان می آورم.» وقتی آن یهودی کرامت و عظمت رسول خدا را دید، اسلام آورد.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری حلحلت القوم أی أزعجتهم عن موضعهم و حلحلت بالناقه إذا قلت لها حل بالتسکین و هو زجر للناقه و حوب زجر للبعیر و حل أیضا بالتنوین فی الوصل.

**[ترجمه]جوهری گوید: «علحلت القوم» یعنی آنان را از جایشان بلند کردم و «صلحلت بالناقه» زمانی است که به شتر بگویی

«حُل» با سکون و این هی کردن شتر است و «حَوب» هی کردن شتر است، و به هنگام وصل نه وقف «حلٍ» با تنوین است.

**[ترجمه]

«۵۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَمَالِي الْحَاكِمِ قَالَ أَبُو رَافِعٍ: كُنْتُ أُلَاعِبُ الْحُسَيْنَ عليه السلام وَ هُوَ صَبِيٌّ بِالْمَدَاحِي فَإِذَا أَصَابَتْ مِدْحَاتِي مِدْحَاتَهُ قُلْتُ احْمِلْنِي فَيَقُولُ أَ تَرْكَبُ ظَهْراً حَمَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ فَأَتْرُكُهُ فَإِذَا أَصَابَتْ مِدْحَاتُهُ مِدْحَاتِي قُلْتُ لَا أَحْمِلُكَ كَمَا لَمْ تَحْمِلْنِي فَيَقُولُ أَ مَا تَرْضَى أَنْ تَحْمِلَ بَدَناً حَمَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَأَحْمِلُهُ.

**[ترجمه]مناقب: نیز به نقل از ابو رافع روایت می کند که گفت: من با امام حسین که هنوز کودک بود سنگ بازی می کردم. وقتی سنگ من در میان گودی که هدف بازی بود می افتاد، به امام حسین می گفتم: «اکنون مرا روی دوش خود حمل کن!» وی می فرمود: «آیا تو بر پشتی سوار می شوی که پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم او را حمل می کند؟» موقعی که سنگ آن حضرت در میان گودی می افتاد، من می گفتم: «من تو را به پشت خود سوار نمی کنم، زیرا تو مرا سوار پشت خودت نکردی.» می فرمود: «آیا تو دوست نداری بدنی را که پیغمبر خدا به دوش خود حمل می کند بر پشت خود سوار کنی؟» آنگاه من او را به دوش می گرفتم.

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری دحی أی رمی و ألقی و منه

حدیث أبی رافع: کنت ألاعب الحسن و الحسین علیهما السلام بالمداحی.

هی أحجار أمثال القرصه کانوا یحفرون حفیره و یدحون فیها بتلك الأحجار فإن وقع الحجر فقد غَلَبَ صاحبها و إن لم یقع غُلِبَ.

**[ترجمه]جزری گوید: «دحی ای رمی و ألقی» یعنی انداخت و از همین است حدیث ابورافع. «کنت ألاعاب الحسن و الحسین علیهما السلام بالمداحی» یعنی با حسن و حسین علیهما السّلام بازی می کرد، با سنگ هایی مثل گروه نان های کوچك، یك چاله می کندند و این سنگ ها را در آن پرت می کردند. اگر سنگ در چاله قرار می گرفت بر حریف برنده شده بودند و اگر قرار نمی گرفت شکست خورده بودند.

**[ترجمه]

«۵۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى أَحَبِّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى الْحُسَيْنِ.

رَوَاهُ الطَّبَرِيَّانِ فِی الْوَلَايَهِ وَ الْمَنَاقِبِ وَ السَّمْعَانِیُّ فِی الْفَضَائِلِ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَجَاءٍ وَ عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ: أَنَّهُ مَرَّ الْحُسَيْنُ عليه السلام عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى أَحَبِّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا الْمُجْتَازِ فَمَا كَلَّمْتُهُ مُنْذُ لَيَالِی صِفِّينَ فَأَتَى بِهِ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِیُّ إِلَى الْحُسَيْنِ عليه السلام فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ أَ تَعْلَمُ أَنِّی أَحَبُّ أَهْلِ الْأَرْضِ إِلَى أَهْلِ السَّمَاءِ وَ تُقَاتِلُنِی وَ أَبِی يَوْمَ صِفِّينَ وَ اللَّهِ إِنَّ أَبِی لَخَيْرٌ مِنِّی فَاسْتَعْذَرَ وَ قَالَ إِنَّ النَّبِیَّ صلى الله عليه وآله قَالَ لِی أَطِعْ أَبَاكَ فَقَالَ لَهُ الْحُسَيْنُ عليه السلام أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى وَ إِنْ جاهَداكَ عَلى أَنْ تُشْرِكَ بِی ما لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما(۱) وَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّمَا الطَّاعَهُ الطَّاعَهُ فِی الْمَعْرُوفِ وَ قَوْلَهُ لَا طَاعَهَ لِمَخْلُوقٍ فِی مَعْصِيَهِ الْخَالِقِ.

وَ فِی الْمَسْأَلَهِ الْبَاهِرَهِ فِی تَفْضِيلِ الزَّهْرَاءِ الطَّاهِرَهِ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ طَاهِرٍ

ص: ۲۹۷

۱- ۱. لقمان: ۱۴، راجع المصدر ج ص ۷۳.

الْقَائِنِيِّ الْهَاشِمِيِّ قَالَ جَاءَ الْحَدِيثُ: أَنَّ جَبْرَئِيلَ نَزَلَ يَوْماً فَوَجَدَ الزَّهْرَاءَ نَائِمَةً وَ الْحُسَيْنَ قَلِقاً عَلَى عَادَهِ الْأَطْفَالِ مَعَ أُمَّهَاتِهِمْ فَقَعَدَ جَبْرَئِيلُ يُلْهِيهِ عَنِ الْبُكَاءِ حَتَّى اسْتَيْقَظَتْ فَأَعْلَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله بِذَلِكَ.

الطَّبَرِيُّ طَاوُسٌ الْيَمَانِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: رَأَيْتُ فِي الْجَنَّهِ قَصْراً مِنْ دُرَّهٍ بَيْضَاءَ لَا صَدْعَ فِيهَا وَ لَا وَصْلَ فَقُلْتُ حَبِيبِي جَبْرَئِيلُ لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ قَالَ لِلْحُسَيْنِ ابْنِكَ ثُمَّ تَقَدَّمْتُ أَمَامَهُ فَإِذَا أَنَا بِتُفَّاحٍ فَأَخَذْتُ تُفَّاحَهً فَفَلَقْتُهَا فَخَرَجَتْ مِنْهَا حَوْرَاءُ كَأَنَّ مَقَادِيمَ النُّسُورِ أَشْفَارُ عَيْنَيْهَا فَقُلْتُ لِمَنْ أَنْتِ فَبَكَتْ ثُمَّ قَالَتْ لِابْنِكَ الْحُسَيْنِ.

**[ترجمه]مناقب: نیز از حضرت رضا علیه السّلام، از رسول معظم اسلام روایت می کند که فرمود: «کسی که دوست دارد به محبوب ترین اهل زمین نزد اهل آسمان نظر کند، باید به حسین نگاه کند.»

عمرو بن شعیب می گوید: «امام حسین علیه السّلام بر عبداللّه بن عمرو بن عاص عبور کرد. عبداللّه گفت: «کسی که دوست دارد به محبوب ترین اهل زمین نزد اهل آسمان نگاه کند، به این شخص عالم، یعنی امام حسین نظر کند. من از شب های صفین به بعد با وی حرف نزده ام.» ابو سعید خدری او را نزد امام حسین آورد. امام حسین به وی فرمود: «تو می دانی که من محبوب ترین اهل زمین نزد اهل آسمانم؟ با این حال با من و پدرم در جنگ صفین پیکار می کنی؟ در صورتی که پدرم از من بهتر است.» عبداللّه از آن حضرت معذرت خواست و گفت: «پیغمبر معظم اسلام به من فرموده که از پدرم اطاعت کنم.» امام حسین فرمود: «آیا نشنیده ای که خدا در قرآن می فرماید: «وَ إِنْ جاهَداکَ عَلی أَنْ تُشْرِکَ بِی ما لَیْسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما» - . لقمان / ۱۴ - ، {اگر پدر و مادر تو جد و جهد کنند چیزی را که به آن علم نداری برای خدا شریک قرار دهی، اطاعت مکن}؟ همچنین پیغمبر اکرم می فرماید: «اطاعت کردن باید در کار نیکو باشد» و نیز می فرماید: «هیچ مخلوقی نباید در معصیت کردن خالق، اطاعت مخلوق را کند.»

در کتاب مسأله الباهره از حسن بن طاهر هاشمی نقل می کند که گفت: در حدیث آمده است یک روز که حضرت فاطمه اطهر خوابیده بود و امام حسین نظیر کودکان برای مادر خود بی قراری می کرد، جبرئیل نشست و گریه امام حسین را آرام کرد تا حضرت زهرای اطهر از خواب بیدار شد. سپس پیامبر اکرم فاطمه اطهر را از این موضوع آگاه کرد.

طبری از ابن عباس، از پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «من قصری در بهشت دیدم که از درّ سفید بود. رخنه و مفصلی هم در آن دیده نمی شد. از جبرئیل پرسیدم: «ای حبیب من! این قصر از آن کیست؟» گفت: «از آن امام حسین است.» آنگاه من جلوی آن قصر رفتم و چشمم به یک سیب افتاد. وقتی سیب را پاره کردم، دیدم حوریه ای از میان آن خارج شد که انگار مژه های چشمانش نظیر سینه و پر کرکس بود. پرسیدم: «تو از آن چه کسی هستی؟» وی گریه کرد و گفت: «از آن پسرت حسین هستم.»

**[ترجمه]

«۶۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عم، [إعلام الوری] فِی کِتَابِ شَرَفِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی

الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى سَيِّدِ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ.

**[ترجمه]مناقب و اعلام الوری: به نقل از جابر، از پیغمبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم روایت می کنند که فرمود: «کسی که از نظر کردن به بزرگ جوانان اهل بهشت مسرور می شود، به حسین بن علی نگاه کند.»

**[ترجمه]

«۶۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عم، [إعلام الوری] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: انْطَلَقْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَنَادَى عَلَى بَابِ فَاطِمَهَ ثَلَاثاً فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ فَمَالَ إِلَى الْحَائِطِ فَقَعَدَ فِيهِ وَ قَعَدْتُ إِلَى جَانِبِهِ فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ خَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ قَدْ غَسَّلَ وَجْهَهُ وَ عَلِقَتْ عَلَيْهِ سبْحَهٌ قَالَ فَبَسَطَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله يَدَيْهِ وَ مَدَّهُمَا ثُمَّ ضَمَّ الْحَسَنَ إِلَى صَدْرِهِ وَ قَبَّلَهُ وَ قَالَ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَ لَعَلَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُصْلِحُ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

**[ترجمه]مناقب و اعلام الوری: نیز از ابن عباس روایت می کند که گفت: من با پیغمبر اسلام صلی اللّه علیه و آله به سمت جایی روان شدم. وقتی مقابل خانه حضرت فاطمه اطهر رسیدیم، آن حضرت سه مرتبه صدا زد، ولی کسی جوابش را نداد. رسول خدا به طرف دیواری رفت و روی آن نشست. من هم پهلوی آن بزرگوار نشستم. در همین حال بودیم که دیدیم حسن بن علی در حالی که صورت مبارکش شسته شده بود و یک تسبیح بر وی آویزان شده بود، از در خانه خارج شد. پیامبر خدا دست های مبارک خود را دراز کرد، امام حسن را به سینه خود چسبانید و فرمود: «امیدوارم که خدا به وسیله وی، بین دو طایفه از مسلمین صلح و سازش برقرار کند.»

**[ترجمه]

«۶۲»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ ابْنُ طَلْحَهَ رُوِيَ مَرْفُوعاً إِلَى أَبِي بَكْرَهَ نُفَيْعِ بْنِ الْحَارِثِ الثَّقَفِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى جَنْبِهِ وَ هُوَ يُقْبِلُ عَلَى النَّاسِ مَرَّهً وَ عَلَيْهِ مَرَّهً وَ يَقُولُ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَظِيمَتَيْنِ رَوَاهُ الْجَنَابِذِيُّ:.

وَ رُوِيَ عَنْ صَحِيحَيْ مُسْلِمٍ وَ الْبُخَارِيِّ مَرْفُوعاً إِلَى الْبَرَاءِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ.

وَ رَوَى التِّرْمِذِيُّ مَرْفُوعاً إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله

حامِلَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَلَی عَاتِقِهِ فَقَالَ رَجُلٌ نِعْمَ الْمَرْکَبُ رَکِبْتَ یَا غُلَامُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ نِعْمَ الرَّاکِبُ هُوَ رَوَاهُ الْجَنَابِذِیُّ.

وَ رُوِیَ عَنِ الْحَافِظِ أَبِی نُعَیْم مَا أَوْرَدَهُ فِی حِلْیَتِهِ عَنْ أَبِی بَکْرَهَ قَالَ: کَانَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یُصَلِّی بِنَا فَجَاءَهُ الْحَسَنُ وَ هُوَ سَاجِدٌ وَ هُوَ صَغِیرٌ حَتَّی یَصِیرَ عَلَی ظَهْرِهِ أَوْ رَقَبَتِهِ فَیَرْفَعُهُ رَفْعاً رَفِیقاً فَلَمَّا صَلَّی قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّکَ تَصْنَعُ بِهَذَا الصَّبِیِّ شَیْئاً لَا تَصْنَعُهُ بِأَحَدٍ فَقَالَ إِنَّ هَذَا رَیْحَانَتِی وَ إِنَّ ابْنِی هَذَا سَیِّدٌ وَ عَسَی أَنْ یُصْلِحَ اللَّهُ بِهِ بَیْنَ فِئَتَیْنِ مِنَ الْمُسْلِمِینَ رَوَاهُ الْجَنَابِذِیُّ فِی کِتَابِهِ.

وَ رُوِیَ عَنِ التِّرْمِذِیِّ مِنْ صَحِیحِهِ یَرْفَعُهُ بِسَنَدِهِ إِلَی أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَیُّ أَهْلِ بَیْتِکَ أَحَبُّ إِلَیْکَ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ کَانَ یَقُولُ لِفَاطِمَهَ علیها السلام ادْعِی لِی ابْنَیَّ فَیَشَمُّهُمَا وَ یَضُمُّهُمَا إِلَیْهِ.

وَ رُوِیَ عَنْ مُسْلِم وَ الْبُخَارِیِّ بِسَنَدَیْهِمَا عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله طَائِفَهً مِنَ النَّهَارِ لَا یُکَلِّمُنِی وَ لَا أُکَلِّمُهُ حَتَّی جَاءَ سُوقَ بَنِی قَیْنُقَاعَ ثُمَّ انْصَرَفَ حَتَّی أَتَی مَخْبَاً وَ هُوَ الْمِخْدَعُ فَقَالَ أَ ثَمَّ لُکَعُ أَ ثَمَّ لُکَعُ یَعْنِی حَسَناً فَظَنَنَّا أَنَّمَا تَحْبِسُهُ أُمُّهُ لِأَنْ تَغْسِلَهُ أَوْ تُلْبِسَهُ سِخَاباً فَلَمْ یَلْبَثْ أَنْ جَاءَ یَسْعَی حَتَّی اعْتَنَقَ کُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّهُ وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَ أَحِبَّ مَنْ یُحِبُّهُ قَالَ أَبُو هُرَیْرَهَ فَمَا کَانَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَیَّ مِنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ بَعْدَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا قَالَ.

**[ترجمه]کشف الغمه: به نقل از ابوبکره روایت می کند که گفت: یک بار رسول خدا را در حالی دیدم که امام حسن را همراه خود داشت. ان حضرت گاهی رو به مردم و گاهی رو به حسن می کرد و می فرمود: «این پسر من بزرگوار است. امید است که خدا به وسیله او، بین دو طایفه بزرگ مسلمین را صلح و سازش دهد.»

در کتاب صحیح مسلم و صحیح بخاری از براء روایت می کنند که گفت: «رسول خدا را دیدم که امام حسن را در آغوش گرفته بود و می فرمود: «بار خدایا! من این حسن را دوست دارم، تو نیز او را دوست بدار.» ابن عبّاس گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله حسن بن علی را بر دوش خود سوار کرده بود. مردی گفت: «ای پسر بر مرکب خوبی سوار شده ای!» رسول خدا فرمود: «و خوب سواری هم هست!»

پیامبر نماز می خواند. حسن که خردسال بود پیش پیامبر در حالت سجده آمد و بر دوش پیامبر و یا گردن پیامبر سوار شد. پیامبر به آرامی و رفق او را بلند می کرد و چون نماز را خواند گفتند: «ای رسول خدا! تو با این کودک کاری می کنی که با احدی نمی کنی!» حضرت فرمود: «این گل من است و این پسر بزرگ و سرور است و امید است که خداوند با وی میان دو دسته از مسلمانان صلح و سازش برقرار سازد.»

ترمذی در کتاب صحیح خود، از انس بن مالک روایت می کند که گفت: از پیغمبر خدا پرسیدند که کدامیک از اهل بیت تو نزد تو محبوب ترند؟ فرمود: «حسن و حسین.» آن حضرت به فاطمه می فرمود: «دو فرزندم حسنین را نزد من بیاور.» آنگاه آنها را می بویید و به خود می چسباند.

مسلم و بخاری از ابو هریره روایت می کنند که گفت: من قسمتی از روز را با پیامبر خدا بودم، نه آن حضرت با من سخن می

گفت و نه من بـا آن بزرگوار. تا اینکه وارد بازار بنی قینقاع شـد. آنگاه رفت تا به حجره ای رسـید و فرمود: «ای کودک! یعنی امـام حسن، آیا آنجا! آیا آنجا!» ما گمان کردیم که مادرش او را نگاه داشـته تا او را شسـتشو دهـد یا اینکه گردنبنـد قرنفلی به وی بپوشاند. چندان توقفی نکرد و به سرعت بازگشت و با یکدیگر معانقه کردند. سپس پیغمبر معظم اسـلام صلی اللّه علیه و آله فرمود: «پروردگارا! من حسن را به همراه هر کس که وی را دوست داشته باشد، دوست دارم.»

در حـدیث دیگری می گویـد کـه فرمـود: «بـار خـدایا! مـن حسـن را دوست دارم، تـو نیز حسن را به همراه هر کس که وی را دوست دارد، دوست داشته باش.»

ابو هریره می گویـد: پس از این سـخنانی که من از رسول خدا درباره امام حسن شـنیدم، دیگر هیچ کس نزد من محبوب تر از امام حسن نبود.

**[ترجمه]

بیان

أ ثم الهمزه للاستفهام و المراد بـاللکع الصـغیر و علیه حمله فی النهایه و قال الزمخشـری فی الفائق اللکع اللئیم و قیل الوسـخ من قولهم لکم علیه الوسخ و لکث و لکد أی لصق و قیل هو الصـغیر و عن نوح بن جریر أنه سئل عنه فقال نحن أرباب الحمیر نحن أعلم به هو الجحش الراضع و منه

حدیثه صلی الله علیه و آله أنه طلب الحسن فقال أ ثم لکع أ ثم لکع.

**[ترجمه]«أثّم» همزه برای اسـتفهام است و منظور از واژه «لکع» خردسـال است. و در کتـاب نهـایه بر همین معنی حمل کرده است و زمخشـری در الفائق گویـد: لکع یعنی لئیم و پست و گفته شده به معنی چرکین است. از این گفته که می گویند: «لکع علیه الوسـخ»، چرک بر او قرار گرفته است. و «لکث ولکد» یعنی «لصق» (چسبیده) و گفته شده به معنای صـغیر است. و از نوح بن جریر سوال شـد. گفت: مـا صاحبـان الاغ هستیم. ما این را بهتر می دانیم لکع همان جهش شـیر خوار است و از همین است. حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله که حسن را دنبال کرد و فرمود: آیا آنجا لکع آیا آنجا لکع .

**[ترجمه]

«۶۳»

کشف، [کشف الغمه] رُوِیَ عَنِ التِّرْمِـذِیِّ فِی صَـحِیحِهِ مَرْفُوعاً إِلَی أُسَامَهَ بْنِ زَیْـدٍ قَالَ: طَرَقْتُ النَّبِیَّ صـلی الله علیه وآله ذَاتَ لَیْلَهٍ فِی بَعْضِ الْحَاجَهِ فَخَرَجَ وَ هُوَ مُشْتَمِلٌ عَلَی شَیْ ءٍ مَا أَدْرِی

مَا هُوَ فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنْ حَاجَتِی قُلْتُ مَا هَذَا الَّذِی أَنْتَ مُشْتَمِلٌ عَلَیْهِ فَکَشَفَهُ فَإِذَا حَسَنٌ وَ حُسَیْنٌ عَلَی وَرِکَیْهِ فَقَالَ هَذَانِ ابْنَایَ وَ ابْنَا ابْنَتِی اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا وَ أَحِبَّ مَنْ یُحِبُّهُمَا.

وَ رُوِیَ عَنِ التِّرْمِذِیِّ بِسَنَدِهِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ.

وَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله یَقُولُ: هُمَا رَیْحَانَتَایَ مِنَ الدُّنْیَا.

وَ رُوِیَ عَنِ النَّسَائِیِّ بِسَنَدِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: خَرَجَ عَلَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ فِی إِحْدَی صَلَاتَیِ الْعِشَاءِ وَ هُوَ حَامِلٌ حَسَناً فَتَقَدَّمَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله فَوَضَعَهُ ثُمَّ کَبَّرَ لِلصَّلَاهِ فَصَلَّی فَسَجَدَ بَیْنَ ظَهْرَانَیْ صَلَاتِهِ سَجْدَهً فَأَطَالَهَا قَالَ أَبِی فَرَفَعْتُ رَأْسِی فَإِذَا الصَّبِیُّ

عَلَی ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ سَاجِدٌ فَرَجَعْتُ إِلَی سُجُودِی فَلَمَّا قَضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله الصَّلَاهَ قَالَ النَّاسُ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّکَ سَجَدْتَ بَیْنَ ظَهْرَانَیْ صَلَاتِکَ سَجْدَهً أَطَلْتَهَا حَتَّی ظَنَنَّا أَنَّهُ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ أَوْ أَنَّهُ یُوحَی إِلَیْکَ قَالَ کُلُّ ذَلِکَ لَمْ یَکُنْ وَ لَکِنَّ ابْنِی ارْتَحَلَنِی فَکَرِهْتُ أَنْ أُعَجِّلَهُ حَتَّی یَقْضِیَ حَاجَتَهُ.

**[ترجمه]کشف الغمه: اساقه بن زید گوید: یک شب به در خانه پیامبرصلی الله علیه و آله برای کاری رفتم. حضرت بیرون آمد و چیزی را پیچیده بود و با خود داشت. چون کارم تمام شد به حضرت گفتم: «این چیست که با خود داری؟» حضرت آن را باز کرد. دیدم که حسن و حسین بر روی ران های پیامبرند. حضرت فرمود: «این دو پسران خودم و پسران دخترم هستند. خدایا! من این دو را دوست می دارم تو هم آنان را دوست بدار و دوست بدار هر کس که این را دوست می دارد.»

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «حسن و حسین دو سرور جوانان اهل بهشتند.»

نیز در همان کتاب از عبداللّه بن عمر روایت می کند که گفت: از پیغمبر خدا شنیدم که می فرمود: «حسنین دو نو گل دنیوی من هستند.»

پدر عبدالله بن شدّاد گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله در یکی از دو نماز مغرب و عشاء در حالی که حسن را به دوش داشت نزد ما آمد. پیامبر جلو رفت و حسن را زمین گذاشت. سپس برای نماز تکبیر گفت و نماز خواند در نماز سجده ای طولانی انجام داد.

عبدالله بن شدّاد گوید: پدرم گفت: من سر از سجده برداشتم دیدم که بچّه بر دوش پیامبر است و پیامبر در حال سجده است. من به سجده ام بازگشتم. چون رسول خدا نماز را به پایان رساند، مردم گفتند: «ای رسول خدا! در این نماز سجده ای طولانی داشتی، تا آنجا که گمان کردیم که حادثه ای اتفاق افتاده و یا وحی ای به شما شده است.» حضرت فرمود: «هیچ یک از اینها نبوده، بلکه پسرم بر دوشم سوار شد و من خوش نداشتم که او را به شتاب اندازم تا آنکه کارش را انجام دهد.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه فأقاموا بین ظهرانیهم أی أقاموا بینهم علی سبیل الاستظهار و الاستناد إلیهم و زیدت فیه ألف و نون مفتوحه تأکیدا و معناه أن ظهرا منهم قدامه و ظهرا وراءه فهو مکنوف من جانبیه.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث است: «فأقاموا بین ظهرانیهم»، یعنی «أقاموا بینهم علی سبیل الاستظهار و الاستناد الیهم»، در میان آنان ماندند که از آنان کمک بگیرند و به آنان تکیه کنند، و در آن الف و نون مفتوح برای تأکید افزوده شده است و معنای آن این است که یک پشت (و کمک) از آنان در برابر او و یک پشت (و کمک) پشت او است پس از هر دو سو پوشیده شده است .

**[ترجمه]

«۶۴»

کشف، [کشف الغمه] وَ رُوِیَ عَنِ التِّرْمِذِیِّ وَ النَّسَائِیِّ فِی صِحَاحِهِمْ کُلٌّ مِنْهُمْ بِسَنَدِهِ یَرْفَعُهُ إِلَی بُرَیْدَهَ قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَخْطُبُ فَجَاءَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهما السلام وَ عَلَیْهِمَا قَمِیصَانِ أَحْمَرَانِ یَمْشِیَانِ وَ یَعْثُرَانِ فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مِنَ الْمِنْبَرِ فَحَمَلَهُمَا وَ وَضَعَهُمَا بَیْنَ یَدَیْهِ ثُمَّ قَالَ صَدَقَ اللَّهُ إِنَّمَا أَمْوالُکُمْ وَ أَوْلادُکُمْ فِتْنَهٌ فَنَظَرْتُ إِلَی هَذَیْنِ الصَّبِیَّیْنِ یَمْشِیَانِ وَ یَعْثُرَانِ فَلَمْ أَصْبِرْ حَتَّی قَطَعْتُ حَدِیثِی وَ رَفَعْتُهُمَا.

وَ رَوَاهُ الْجَنَابِذِیُّ: بِأَلْفَاظٍ قَرِیبَهٍ مِنْ هَذَا وَ أَخْصَرَ.

وَ رُوِیَ عَنِ التِّرْمِذِیِّ بِسَنَدِهِ فِی صَحِیحِهِ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی جُحَیْفَهَ قَالَ: رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ یُشْبِهُهُ. وَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمْ یَکُنْ أَحَدٌ أَشْبَهَ

بِرَسُولِ اللَّهِ مِنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ.

وَ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ أَشْبَهَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَا بَيْنَ الصَّدْرِ إِلَى الرَّأْسِ وَ الْحُسَيْنُ أَشْبَهُ فِيمَا كَانَ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ.

وَ رُوِيَ عَنِ الْبُخَارِيِّ فِي صَحِيحِهِ يَرْفَعُهُ إِلَى عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: صَلَّى أَبُو بَكْرٍ الْعَصْرَ ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِي وَ مَعَهُ عَلِيٌّ عليه السلام فَرَأَى الْحَسَنَ يَلْعَبُ بَيْنَ الصِّبْيَانِ فَحَمَلَهُ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَاتِقِهِ وَ قَالَ:

بِأَبِي شَبِيهٌ بِالنَّبِيِ*** لَيْسَ شَبِيهاً بِعَلِيٍ

وَ عَلِيٌّ عليه السلام يَضْحَكُ. وَ رَوَى الْجَنَابِذِيُّ هَذَا الْحَدِيثَ فَقَالَ:

بِأَبِي شِبْهُ النَّبِيِ*** لَا شَبِيهاً بِعَلِيٍ

قَالَ وَ عَلِيٌّ يَتَبَسَّمُ.

وَ رُوِيَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جُحَيْفَةَ هَلْ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ نَعَمْ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ يُشْبِهُهُ.

وَ رُوِيَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: مَا رَأَيْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ إِلَّا فَاضَتْ عَيْنَايَ دُمُوعاً وَ ذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خَرَجَ يَوْماً فَوَجَدَنِي فِي الْمَسْجِدِ فَأَخَذَ بِيَدِي فَاتَّكَأَ عَلَيَّ ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَتَّى جِئْنَا سُوقَ بَنِي قَيْنُقَاعَ فَمَا كَلَّمَنِي فَطَافَ وَ نَظَرَ ثُمَّ رَجَعَ وَ رَجَعْتُ مَعَهُ فَجَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ فَاحْتَبَى ثُمَّ قَالَ لِيَ ادْعُ لُكَعَ فَأَتَى حَسَنٌ يَشْتَدُّ حَتَّى وَقَعَ فِي حَجْرِهِ فَجَعَلَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي لِحْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يَفْتَحُ فَمَهُ وَ يُدْخِلُ فَمَهُ فِي فَمِهِ وَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ يُحِبُّهُ ثَلَاثاً.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الحليه عن أبی هريره: مثله.

**[ترجمه]كشف الغمه: نيز به نقل از بريده روايت می كند كه گفت: يک بار پيغمبر اعظم اسلام مشغول موعظه بود كه حسنين آمدند. آنها كه هر دو يک پيراهن قرمزبر تن داشتند، وسط راه به زمين خوردند. رسول خدا فورا از منبر فرود آمد، آنها را برداشت و در مقابل خود جای داد و فرمود: «خدا راست فرموده كه در قرآن می فرمايد: «أَنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ.» وقتی چشمم به اين دو كودک افتاد كه در حين راه رفتن به زمين خوردند، سخن خود را قطع كردم و آنها را برداشتم.»

جنابذی همين روايات را با واژه هايی نزديک به اين متن و كوتاه تر آورده است.

ابوصحيفه گويد: ديدم رسول خدا صلی الله عليه و آله را و حسن بن علی به ايشان شباهت داشت.

انس گويد: كسی از حسن بن علی به رسول خدا شبيه تر نبود.

علی علیه السّلام فرمود: «حسن بن علی شباهتش به رسول خدا از سینه تا سر بیشتر بود و حسین در اعضای پایین تر از آن شباهتش بیشتر بود.»

عقبه بن حارث گوید: ابوبکر نماز عصر را خواند. سپس بیرون آمد و همراه با علی علیه السّلام می رفت. دید که حسن در میان بچّه ها بازی می کند. ابوبکر او را بر دوشش سوار کرد و گفت:

به پدرم سوگند که به پیامبر شباهت دارد

و شبیه علی نیست!

و علی علیه السّلام می خندید.

جنابذی این روایت را آورده و گوید:

به پدرم سوگند شبه پیامبر است

و به علی شبیه نیست.

وگوید: «و علی تبسّم می کرد.»

اسماعیل بن ابی خالد گوید: از ابو صحیفه پرسیدم: «آیا رسول خدا را دیده ای؟» گفت: «آری، و حسن بن علی به او شباهت داشت.» از ابو هریره روایت شده که گفت: من امام حسن را که می دیدم چشمانم اشکبار می شد. علت به گریه افتادنم این بود که یک روز پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله وارد مسجد شد، دست مرا گرفت، بر من تکیه کرد و به راه افتادیم تا وارد بازار بنی قینقاع شدیم. در این مدت آن حضرت هیچ با من سخن نگفت. تا اینکه آن حضرت بازگشت و من هم بازگشتم. سپس آن حضرت در میان مسجد نشست و به من فرمود: «کودک را صدا بزن!» امام حسن آمد، در کنار پیغمبر عالیقدر اسلام نشست و دست خود را در میان محاسن شریف رسول خدا می کرد. پیامبر اکرم هم در حالی که دهان امام حسن را باز می کرد و دهان خود را بر دهان آن بزرگوار می گذاشت، سه مرتبه فرمود: «پروردگارا! من این حسن را به همراه هر کس که وی را دوست داشته باشد، دوست دارم.»

در مناقب از ابوهریره مشابه همین روایت را نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۶۵»

کشف، [کشف الغمه] وَ رَوَى الْجَنَابِذِيُّ بِسَنَدِهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ أَ لَا أُعَلِّمُكَ عُوذَةً كَانَ يُعَوِّذُ بِهَا إِبْرَاهِيمُ ابْنَيْهِ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ وَ أَنَا أُعَوِّذُ بِهِمَا ابْنَيَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ قُلْ كَفَى بِسَمْعِ اللَّهِ وَاعِياً

لِمَنْ دَعَا وَ لَا مَرْمًى وَرَاءَ أَمْرِ اللَّهِ لِرَامٍ رَمَى.

وَ رَوَى مَرْفُوعاً إِلَى إِسْحَاقَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ هَارُونَ الرَّشِيدَ فَتَذَاكَرُوا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ

ص: ٣٠١

هَارُونُ تَزْعُمُ الْعَوَامُّ أَنِّی أَبْغِضُ عَلِیّاً وَ وُلْدَهُ حَسَناً وَ حُسَیْناً وَ لَا وَ اللَّهِ مَا ذَلِکَ کَمَا یَظُنُّونَ وَ لَکِنَّ وُلْدَهُ هَؤُلَاءِ طَالَبْنَا بِدَمِ الْحُسَیْنِ مَعَهُمْ فِی السَّهْلِ وَ الْجَبَلِ حَتَّی قَتَلْنَا قَتَلَتَهُ ثُمَّ أَفْضَی إِلَیْنَا هَذَا الْأَمْرُ فَخَالَطْنَاهُمْ فَحَسَدُونَا وَ خَرَجُوا عَلَیْنَا فَحَلُّوا قَطِیعَتَهُمْ.

وَ اللَّهِ لَقَدْ حَدَّثَنِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ الْمَهْدِیُّ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ أَبِی جَعْفَرٍ الْمَنْصُورِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَیْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ أَقْبَلَتْ فَاطِمَهُ علیها السلام تَبْکِی فَقَالَ لَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مَا یُبْکِیکِ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ خَرَجَا فَوَ اللَّهِ مَا أَدْرِی أَیْنَ سَلَکَا فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لَا تَبْکِینَّ فِدَاکِ أَبُوکِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَهُمَا وَ هُوَ أَرْحَمُ بِهِمَا اللَّهُمَّ إِنْ کَانَا أَخَذَا فِی بَرٍّ فَاحْفَظْهُمَا وَ إِنْ کَانَا أَخَذَا فِی بَحْرٍ فَسَلِّمْهُمَا فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام فَقَالَ یَا أَحْمَدُ لَا تَغْتَمَّ وَ لَا تَحْزَنْ هُمَا فَاضِلَانِ فِی الدُّنْیَا فَاضِلَانِ فِی الْآخِرَهِ وَ أَبُوهُمَا خَیْرٌ مِنْهُمَا وَ هُمَا فِی حَظِیرَهِ بَنِی النَّجَّارِ نَائِمَیْنِ وَ قَدْ وَکَّلَ اللَّهُ بِهِمَا مَلَکاً یَحْفَظُهُمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ قُمْنَا مَعَهُ حَتَّی أَتَیْنَا حَظِیرَهَ بَنِی النَّجَّارِ فَإِذاً الْحَسَنُ مُعَانِقُ الْحُسَیْنِ وَ إِذاً الْمَلَکُ قَدْ غَطَّاهُمَا بِأَحَدِ جَنَاحَیْهِ فَحَمَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله الْحَسَنَ وَ أَخَذَ الْحُسَیْنَ الْمَلَکُ وَ النَّاسُ یَرَوْنَ أَنَّهُ حَامِلُهُمَا فَقَالَ لَهُ أَبُو بَکْرٍ وَ أَبُو أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیُّ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَا نُخَفِّفُ عَنْکَ بِأَحَدِ الصَّبِیَّیْنِ فَقَالَ دَعَاهُمَا فَإِنَّهُمَا فَاضِلَانِ فِی الدُّنْیَا فَاضِلَانِ فِی الْآخِرَهِ وَ أَبُوهُمَا خَیْرٌ مِنْهُمَا ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ لَأُشَرِّفَنَّهُمَا الْیَوْمَ بِمَا شَرَّفَهُمَا اللَّهُ فَخَطَبَ فَقَالَ یَا أَیُّهَا النَّاسُ أَ لَا أُخْبِرُکُمْ بِخَیْرِ النَّاسِ جَدّاً وَ جَدَّهً قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ جَدُّهُمَا رَسُولُ اللَّهِ وَ جَدَّتُهُمَا خَدِیجَهُ بِنْتُ خُوَیْلِدٍ أَ لَا أُخْبِرُکُمْ أَیُّهَا النَّاسُ بِخَیْرِ النَّاسِ أَباً وَ أُمّاً قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ أَبُوهُمَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ أُمُّهُمَا فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ أَ لَا أُخْبِرُکُمْ أَیُّهَا النَّاسُ بِخَیْرِ النَّاسِ عَمّاً وَ عَمَّهً قَالُوا بَلَی

یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ عَمُّهُمَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ عَمَّتُهُمَا أُمُّ هَانِی بِنْتُ أَبِی طَالِبٍ أَلَا یَا أَیُّهَا النَّاسُ أَ لَا أُخْبِرُکُمْ بِخَیْرِ النَّاسِ خَالًا

وَ خَالَهً قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ خَالُهُمَا الْقَاسِمُ بْنُ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَالَتُهُمَا زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَلَا إِنَّ أَبَاهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ أُمَّهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ جَدَّهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ جَدَّتَهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ خَالَهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ خَالَتَهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ عَمَّهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ عَمَّتَهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ هُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ مَنْ أَحَبَّهُمَا فِى الْجَنَّهِ وَ مَنْ أَحَبَّ مَنْ أَحَبَّهُمَا فِى الْجَنَّهِ.

وَ رُوِىَ مَرْفُوعاً إِلَى أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَيُّوبَ الْمُغَيْرِىِّ قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِىٍّ عليه السلام أَبْيَضَ مُشْرَباً حُمْرَهً أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ سَهْلَ الْخَدَّيْنِ دَقِيقَ الْمَسْرُبَهِ كَثَّ اللِّحْيَهِ ذَا وَفْرَهٍ كَأَنَّ عُنُقَهُ إِبْرِيقُ فِضَّهٍ عَظِيمَ الْكَرَادِيسِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ رَبْعَهً لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَ لَا الْقَصِيرِ مَلِيحاً مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَجْهاً وَ كَانَ يَخْضِبُ بِالسَّوَادِ وَ كَانَ جَعْدَ الشَّعْرِ حَسَنَ الْبَدَنِ.

الدعج شده السواد مع سعتها يقال عين دعجاء و المسربه بضم الراء الشعر المستدق الذى يأخذ من الصدر إلى السره و كل عظمين التقيا فى مفصل فهو كردوس مثل المنكبين و الركبتين.

وَ مِمَّا جَمَعَهُ صَدِيقُنَا الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ مَرْفُوعاً إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَيْلَهَ عُرِجَ بِى إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ إِلَى بَابِ الْجَنَّهِ مَكْتُوباً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله عَلِىٌّ حَبِيبُ اللَّهِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ صَفْوَهُ اللَّهِ فَاطِمَهُ أَمَهُ اللَّهِ عَلَى بَاغِضِيهِمْ لَعْنَهُ اللَّهِ.

وَ بِإِسْنَادِهِ قَالَ عُمَرُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: إِنَّ فَاطِمَهَ وَ عَلِيّاً وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ فِى حَظِيرَهِ الْقُدْسِ فِى قُبَّهٍ بَيْضَاءَ سَقْفُهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَ جَلَّ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: ابْنَاىَ هَذَانِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا.

وَ عَنْ كِتَابِ الْآلِ لِابْنِ خَالَوَيْهِ اللُّغَوِىِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: حَسَنٌ وَ حُسَيْنٌ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ مَنْ أَحَبَّهُمَا أَحَبَّنِى وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا أَبْغَضَنِى.

ص: ۳۰۳

وَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ الْجَنَّهَ تَشْتَاقُ إِلَی أَرْبَعَهٍ مِنْ أَهْلِی قَدْ أَحَبَّهُمُ اللَّهُ وَ أَمَرَنِی بِحُبِّهِمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ الْمَهْدِیُّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمُ الَّذِی یُصَلِّی خَلْفَهُ عِیسَی بْنُ مَرْیَمَ علیهما السلام.

وَ مِنْ کِتَابِ الْآلِ مَرْفُوعاً إِلَی عُقْبَهَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قَالَتِ الْجَنَّهُ یَا رَبِّ أَ لَیْسَ قَدْ وَعَدْتَنِی أَنْ تُسْکِنَنِی رُکْناً مِنْ أَرْکَانِکَ قَالَ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهَا أَ مَا تَرْضَیْنَ أَنِّی زَیَّنْتُکِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ فَأَقْبَلَتْ تَمِیسُ کَمَا تَمِیسُ الْعَرُوسُ.

وَ مِنْ کِتَابِ الْأَرْبَعِینِ لِلَّفْتُوَانِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَمْشِی عَلَی أَرْبَعٍ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ عَلَی ظَهْرِهِ وَ یَقُولُ نِعْمَ الْجَمَلُ جَمَلُکُمَا وَ نِعْمَ الْحِمْلَانِ أَنْتُمَا.

وَ رَوَی اللَّفْتُوَانِیُّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله دَعَا الْحَسَنَ فَأَقْبَلَ وَ فِی عُنُقِهِ سِخَابٌ فَظَنَنْتُ أَنَّ أُمَّهُ حَبَسَتْهُ لِتُلْبِسَهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله هَکَذَا وَ قَالَ الْحَسَنُ علیه السلام هَکَذَا بِیَدِهِ (۱) فَالْتَزَمَهُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَ أَحِبَّ مَنْ أَحَبَّهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

قَالَ مُتَّفَقٌ عَلَی صِحَّتِهِ مِنْ حَدِیثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی بُرَیْدٍ(۲) وَ رَوَاهُ الْبُخَارِیُّ فِی السِّیَرِ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ سُفْیَانَ.

وَ رَوَی الْحَافِظُ أَبُو بَکْرٍ مُحَمَّدٍ اللَّفْتُوَانِیِّ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ فَرَدَّ أَبُو هُرَیْرَهَ فَقَالَ بِأَبِی رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُصَلِّی فَسَجَدَ فَجَاءَ الْحَسَنُ علیه السلام فَرَکِبَ ظَهْرَهُ وَ هُوَ سَاجِدٌ ثُمَّ جَاءَ الْحُسَیْنُ علیه السلام فَرَکِبَ ظَهْرَهُ مَعَ أَخِیهِ وَ هُوَ سَاجِدٌ فَثَقُلَا عَلَی ظَهْرِهِ فَجِئْتُ فَأَخَذْتُهُمَا عَنْ ظَهْرِهِ وَ ذَکَرَ کَلَاماً سَقَطَ عَلَی أَبِی یَعْلَی وَ مَسَحَ عَلَی رُءُوسِهِمَا وَ قَالَ مَنْ أَحَبَّنِی فَلْیُحِبَّهُمَا ثَلَاثاً.

وَ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَنْ أَحَبَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُمَا فَقَدْ أَبْغَضَنِی.

وَ رُوِیَ: أَنَّ الْعَبَّاسَ جَاءَ یَعُودُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فِی مَرَضِهِ فَرَفَعَهُ وَ أَجْلَسَهُ فِی مَجْلِسِهِ عَلَی سَرِیرِهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله رَفَعَکَ اللَّهُ

۱- ۱. قال بیده: أی أهوی بیده، و المراد أن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله بسط باعه لیستقبل الحسن و الحسین علیه السلام بسط باعه لیلتزمه النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

۲- ۲. فی المصدر ج ۲ ص ۹۷: ابی یزید.

يَا عَمِّ فَقَالَ الْعَبَّاسُ هَذَا عَلِيٌّ يَسْتَأْذِنُ فَقَالَ يَدْخُلُ فَدَخَلَ وَ مَعَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام فَقَالَ الْعَبَّاسُ هَؤُلَاءِ وُلْدُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ هُمْ وُلْدُكَ يَا عَمِّ فَقَالَ أَ تُحِبُّهُمَا قَالَ نَعَمْ قَالَ أَحَبَّكَ اللَّهُ كَمَا أَحْبَبْتَهُمَا.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ أُتِيَ بِتَمْرٍ مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ فَجَعَلَ يَقْسِمُهُ فَلَمَّا فَرَغَ حَمَلَ الصَّبِيَّ وَ قَامَ فَإِذَا الْحَسَنُ فِي فِيهِ تَمْرَةٌ يَلُوكُهَا فَسَالَ لُعَابُهُ عَلَيْهِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَضَرَبَ شِدْقَهُ وَ قَالَ كَخْ أَيْ بُنَيَّ أَ مَا شَعَرْتَ أَنَّ آلَ مُحَمَّدٍ لَا يَأْكُلُونَ الصَّدَقَةَ.

قُلْتُ وَ قَدْ أَوْرَدَهُ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِي مُسْنَدِهِ بِأَلْفَاظٍ غَيْرِ هَذِهِ: قَالَ الْحَسَنُ فَأَدْخَلَ إِصْبَعَهُ فِي فَمِي وَ قَالَ كَخْ كَخْ وَ كَأَنِّي أَنْظُرُ لُعَابِي عَلَى إِصْبَعِهِ.

وَ رَوَى عَنْ أَبِي عَمِيرَةَ رُشَيْدِ بْنِ مَالِكٍ هَذَا الْحَدِيثَ بِأَلْفَاظٍ أُخْرَى وَ ذَكَرَ: أَنَّ رَجُلًا أَتَاهُ بِطَبَقٍ مِنْ تَمْرٍ فَقَالَ أَ هَذَا هَدِيَّةٌ أَمْ صَدَقَةٌ قَالَ الرَّجُلُ صَدَقَةٌ فَقَدَّمَهَا إِلَى الْقَوْمِ قَالَ وَ حَسَنٌ بَيْنَ يَدَيْهِ يَتَعَفَّرُ قَالَ فَأَخَذَ الصَّبِيُّ تَمْرَةً فَجَعَلَهَا فِي فَمِهِ قَالَ فَفَطَنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَأَدْخَلَ إِصْبَعَهُ فِي فِي الصَّبِيِّ فَانْتَزَعَ التَّمْرَةَ ثُمَّ قَذَفَ بِهَا وَ قَالَ إِنَّا آلَ مُحَمَّدٍ لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ.

قَالَ اللَّفْتُوَانِيُّ لَمْ يُخْرِجِ الطَّبَرَانِيُّ لِأَبِي عَمِيرَةَ السَّعْدِيِّ فِي مُعْجَمِهِ سِوَى هَذَا الْحَدِيثِ الْوَاحِدِ

وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ: إِنَّا آلَ مُحَمَّدٍ لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ.

وَ قَالَ مَعْرُوفٌ: فَحَدَّثَنِي أَنَّهُ يُدْخِلُ إِصْبَعَهُ لِيُخْرِجَهَا فَيَقُولُ هَكَذَا كَأَنَّهُ يَلْتَوِي عَلَيْهِ وَ يَكْرَهُ أَنْ يُؤْذِيَهُ عليه السلام.

وَ رُوِيَ مَرْفُوعاً إِلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله كَانَ يُقْعِدُهُ عَلَى فَخِذِهِ وَ يُقْعِدُ الْحُسَيْنَ عَلَى الْفَخِذِ الْأُخْرَى وَ يَقُولُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا.

وَ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الْأَدَبِ.

وَ رَوَى مَرْفُوعاً إِلَى أَبِي بَكْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله عَلَى الْمِنْبَرِ وَ الْحَسَنُ إِلَى جَنْبِهِ يَنْظُرُ إِلَى النَّاسِ مَرَّةً وَ إِلَيْهِ مَرَّةً وَ قَالَ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ مَا بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

وَ رَوَى عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ لِعَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ حَسَنٍ وَ حُسَيْنٍ أَنَا سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمْتُمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبْتُمْ.

وَ قَدْ رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله قَالَ وَ قَدْ نَظَرَ إِلَى الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام مَنْ أَحَبَّ هَذَيْنِ وَ أَبَاهُمَا وَ أُمَّهُمَا كَانَ مَعِي فِي دَرَجَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

وَ مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: سَأَلَتِ الْفِرْدَوْسُ رَبَّهَا فَقَالَ أَيْ رَبِّ زَيِّنِّي فَإِنَّ أَصْحَابِي وَ أَهْلِي أَتْقِيَاءُ أَبْرَارٌ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهَا أَ لَمْ أُزَيِّنْكِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ.

**[ترجمه]کشف الغمه: همچنین به نقل از عبدالرحمن بن عوف روایت می کند که گفت: پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله به من فرمود: «می خواهی تعویذی رابه تو تعلیم دهم که حضرت ابراهیم آن را برای فرزندانش اسماعیل و اسحاق می خواند و من هم آن را برای حسنین می خوانم؟» آن تعویذ این است: «کفی بسمع اللّه و اعیا لمن دعا و لا مرمی وراء امر اللّه لرام رمی.» (خداوند هرکس را بخواند می شنود و این کفایت می کند و ورای امر الهی کسی نمی تواند تیری بیندازد.)

از پدر اسحاق بن سلیمان هاشمی روایت شده که گفت: «ما نزد هارون الرشید بودیم که سخن حضرت علی بن ابی طالب به میان آمد. هارون گفت: مردم عوام گمان می کنند که من بغض علی و فرزندانش حسن و حسین را به دل دارم. نه، به خدا قسم این طور نیست که گمان می کنند! بلکه فرزندان آنان در هر کوه و دشتی خون حسین را از ما مطالبه کردند، تا اینکه ما قاتلین او را کشتیم. سپس مقام خلافت به ما رسید. ما با ایشان معاشرت کردیم و آنان به ما حسادت ورزیدند، بر ما خروج کردند و باعث شدند که قطع رابطه به آنان بر ما حلال شود.

به خدا قسم که مهدی خلیفه، از منصور خلیفه، از محمّد بن عبداللّه بن عباس برای من نقل کرد یک روز که ما به حضور پیغمبر اعظم اسلام مشرف بودیم، دیدیم فاطمه اطهر با چشم هایی اشکبار وارد شد. پیامبر خدا به او فرمود: «برای چه گریه می کنی؟» گفت: «حسن و حسین از خانه خارج شده اند و نمی دانم کجا رفته اند.» رسول خدا فرمود: «پدرت به فدایت باد! گریان مباش، زیرا آن خدایی که آنها را آفریده، نسبت به آنان مهربان تر است.» سپس فرمود: «پروردگارا! اگر حسنین در بیابانند آنها را حفظ کن و اگر در دریایند، آنها را سالم نگه بدار!» در این بین جبرئیل نازل شد و گفت: «یا احمد! مغموم و محزون مباش! آنها در دنیا و آخرت با فضیلت خواهند بود و پدرشان از ایشان بهتر است. حسنین در حظیره بنی نجار به خواب رفته اند. خدا یک ملک را موکل آنها قرار داده که از آنها محافظت کند.»

ابن عباس می گوید: «پیغمبر خدا صلی اللّه علیه و آله برخاست و ما هم با آن حضرت برخاستیم و به طرف حظیره بنی نجار رفتیم. در آنجا دیدیم که امام حسن دست در گردن حسین انداخته و آن ملک، هر کدام از آنها را با یکی از بال های خود پوشانده بود. پیغمبر اکرم امام حسن را برداشت و آن ملک هم امام حسین را برداشت و مردم می دیدند که رسول خدا آنها را حمل می کرد. ابوبکر و ابو ایوب انصاری گفتند: «یا رسول اللّه! اجازه بده تا ما یکی از این دو کودک را بیاوریم.» فرمود: ایشان را واگذارید که در دنیا و آخرت فاضل هستند و پدرشان از ایشان بهتر است.»

سپس پیامبر اعظم صلی اللَّه علیه و آله فرمود: «من امروز آنها را آن طور گرامی می دارم که خدا گرامی داشته است.» آنگاه مشغول سخنرانی شد و فرمود: «ایها الناس! آیا می خواهید شما را از افرادی که از لحاظ جد و جده بهترین مردم هستند آگاه کنم؟ گفتند آری یا رسول اللَّه! فرمود: «حسن و حسین که جدشان رسول خدا و جده ایشان خدیجه بنت خویلد است. ایها الناس! آیا می خواهید شما را از افرادی که از لحاظ پدر و مادر از همه مردم بهترند مطلع کنم؟» گفتند آری یا رسول اللَّه! فرمود: «حسن و حسین که پدرشان علی بن ابی طالب و مادرشان فاطمه دختر حضرت محمّد است. ایها الناس! آیا می خواهید شما را از اشخاصی که از نظر عمو و عمه بهترین مردم هستندبا خبر کنم؟» گفتند آری یا رسول اللَّه! فرمود: «حسن و حسین که عموی ایشان جعفر بن ابی طالب و عمه آنان ام هانی دختر ابو طالب است. ایها الناس! آیا می خواهید شما را از افرادی که از لحاظ دایی و خاله از همه مردم بهترند آگاه کنم؟» گفتند آری یا رسول اللَّه! فرمود: «حسن و حسین که دایی آنها قاسم پسر پیغمبر خدا و خاله آنان زینب دختر رسول خدا است. آگاه باشید که پدر، مادر، جد، جده، دایی، خاله، عمو، عمه، خود حسنین، کسی که آنها را دوست داشته باشد و کسی که دوست دوست آنها را دوست داشته باشد، در بهشت خواهند بود.»

از احمد بن محمّد بن ایوب مغیری روایت شده که گفت: «رنگ مبارک امام حسن علیه السّلام سرخ و سفید بود و چشم های مبارکش گشاده و مشکی، گونه های صورتش هموار، ریش مبارکش انبوه، گردن مبارکش گویا نقره صیقل یافته، سر استخوان هایش درشت، میان دوش گشاده، میانه بالا، از همه مردم خوشروتر، با موهایی مجعد و پیچیده و بدنی در نهایت لطافت که با رنگ سیاه خضاب می کرد.»

از ابن عباس، از پیامبر اسلام روایت شده که فرمود: «شبی که مرا به معراج بردند، دیدم بر در بهشت نوشته شده: «لا اله الا اللَّه، محمّد رسول اللَّه، علی حبیب اللَّه، الحسن و الحسین صفوه اللَّه، فاطمه امه اللَّه.» لعنت خدا بر افرادی که بغض ایشان را داشته باشند!»

عمر بن خطاب می گوید: از پیغمبر اکرم اسلام شنیدم که می فرمود: «فاطمه و علی و حسن و حسین علیهم السّلام در حظیره القدس، در قبه سفیدی هستند که سقف آن عرش خدای مهربان است.» عمر گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «این دو پسرم سرور جوانان اهل بهشتند و پدرشان از این بهتر است.» ابن عبّاس گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «حسن و حسین دو سرور جوانان اهل بهشتند. هر کس این دو را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر کس این دو را دشمن بدارد مرا دشمن داشته است.»

جابر از رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله روایت کرده که فرمود: «بهشت مشتاق چهار نفر از اهل بیت من است که خدا آنها را دوست دارد و به من هم دستور داده که آنها را دوست داشته باشم: علی بن ابی طالب؛ حسن؛ حسین؛ و همان مهدی که حضرت عیسی بن مریم علیه السّلام پشت سر او نماز خواهد خواند.» از عقبه بن عامر، از پیامبر معظم اسلام روایت شده که فرمود: «بهشت به خدای سبحان گفت: «پروردگارا! آیا نه چنین است که به من وعده دادی یکی از ارکان خود را در میان من ساکن گردانی؟» خطاب آمد که آیا راضی نیستی که من تو را به وسیله حسن و حسین زینت کنم؟ بهشت پس از شنیدن این مژده خرامیدن آن گونه که عروس می خرامد.»

جابر می گوید: روزی به حضور پیغمبر خدا مشرف شدم. دیدم که آن حضرت با دست و پای خود راه می رود و حضرت

حسنین بر پشت مقدس آن بزرگوار سوار بودند. رسول اعظم می فرمود: «شتر شما خوب شتری است و شما هم خوب سوارانی هستید!»

لفتوانی روایت کرده که یک بار پیغمبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله امام حسن را صدا زد. امام حسن در حالی که یک گردنبند قرنفلی در گردن داشت آمد. من گمان کردم که مادرش وی را نگاهداشته تا او را لباس بپوشاند. پیامبر خدا آغوش گشود و امام حسن هم بغل باز کرد. آنگاه رسول خدا حسن را در بغل گرفت و سه مرتبه فرمود: «بار خدایا! من این حسن را دوست دارم، تو نیز این حسن را به همراه هر کس که وی را دوست داشته باشد، دوست بدار.»

ابوهریره گوید: حسن بن علی علیه السّلام فرمود: «سلام بر شما!» ابوهریره هم جواب امام را داد و گفت: به پدرم سوگند دیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله در مسجد نماز می خواند حسن آمد و بر دوش پیامبر سوار شد در حالی که پیامبر به سجده رفته بود پس از آن حسین آمد و این دو را از پشت پیامبر گرفتم (و مطلبی را در اینجا ذکر کرده که از ابی لیلی ساقط شده) و بر سرشان دست کشید و فرمود: «هر کس مرا دوست بدارد باید این دو را دوست بدارد» (سه بار این را فرمود).

ابو هریره گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: «هرکس حسن و حسین را دوست بدارد، مرا دوست داشته است و هرکس این دو را دشمن بدارد، مرا دشمن داشته است.» روایت شده که عباس به عیادت پیغمبر خدا که مریض بود رفت و آن حضرت را بلند کرد و روی تخت نشاند. پیامبر خدا به وی فرمود: «ای عمو! خدا مقام تو را بالا ببرد!» عباس گفت: «این علی علیه السّلام است که از شما اجازه ورود می خواهد.» فرمود که وارد شود. حضرت امیر با حسنین داخل شدند. عباس گفت: «یا رسول اللَّه! این فرزندان تو هستند.» فرمود: «آنها فرزندان تو نیز هستند. آیا آنها را دوست می داری؟» گفت آری. فرمود: «خدا تو را دوست بدارد، همان طور که تو آنها را دوست می داری.»

از ابو هریره روایت شده که گفت: «مقداری خرما به عنوان صدقه برای پیغمبر عالیقدر اسلام آوردند و آن بزرگوار خرماها را بین فقرا تقسیم کرد. هنگامی که حضرت رسول از تقسیم کردن خرماها فراغت حاصل کرد، امام حسن را برداشت و دید که یک خرما در دهان آن بزرگوار است که آن را می جود و آب دهانش فرو می ریزد. پیغمبر خدا سر مبارکش را بلند کرد و به امام حسن نگاه کرد. بعد آن خرما را از دهانش خارج کرد و فرمود: «ای پسرک عزیزم! مگر نمی دانی که آل محمّد صلی اللَّه علیهم اجمعین صدقه نمی خورند.»

ابو عمیره روایت کرده است که مردی یک طبق خرما برای پیغمبر عظیم الشأن اسلام آورد. رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله از وی پرسید: «این خرما هدیه است یا صدقه؟» گفت صدقه است. پیامبر اکرم آن خرما را به مردم داد. امام حسن که در کنار آن حضرت میان خاک ها بازی می کرد، یک خرما برداشت و در دهان خود گذاشت. وقتی رسول اکرم متوجه امام حسن شد، انگشت خود را در دهان امام حسن کرد، خرما را از دهان وی بیرون آورد و آن را دور انداخت و فرمود: «ما آل محمّد صدقه نمی خوریم.»

لفتوانی گوید: طبرانی برای ابوعمره سعدی در معجمش جز این تک حدیث را نیاورده است و در روایت دیگر است که: «ما آل محمّد صدقه نمی خوریم.» و معروف گوید: برایم روایت کرد که حضرت انگشت خود را وارد می کرد تا آن خرما را

بیرون آورد و این گونه اشاره می داد که گویا به او می پیچید و خوش نداشت که او را آزار دهد .

اسامه بن زید گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله حسن را بر روی رانش می نشاند و حسین را بر ران دیگر و می فرمود: «خدایا! این دو را رحم کن، چرا که من این دو را رحم می کنم.» و بخاری در ادب همین روایت را آورده است که ابوبکر گوید: پیامبر صلی الله علیه و آله بر فراز منبر بود و حسن کنارش بود و یک نگاه به حسن و یک نگاه به مردم داشت. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «این پسرم بزرگ است وامید است که خداوند به واسطه میان دو دسته از مسلمانان صلح و سازش برقرار کند.»

از زید بن ارقم روایت شده که گفت: «پیغمبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله به علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم السّلام فرمود: «من با هر کسی که شما موافق او باشید موافقم و با هر کسی که بجنگید، می جنگم.»

احمد بن حنبل می گوید: «پیغمبر اعظم اسلام به حضرت حسنین رو کرد و فرمود: «هر کسی این دو پسر را با پدر و مادرشان دوست داشته باشد، در بهشت هم درجه من خواهد بود.»

در کتاب فردوس از عایشه از پیامبر معظم اسلام روایت می کند که فرمود: «فردوس از خدا تقاضا کرد و گفت: «پروردگارا! مرا زینت کن، زیرا ساکنین من پرهیزکاران و نیکوکارانند.» خدای علیم به وی وحی کرد: «آیا تو را به وسیله حسن و حسین زینت نکرده ام؟»

**[ترجمه]

«۶۶»

بشا، [بشاره المصطفی] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْكَرْخِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْخَلِیلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْبُخَارِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُعَاوِیَةَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ یَعْلَی بْنِ مُرَّهَ أَنَّهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله دُعِینَا إِلَی طَعَامٍ فَإِذَا الْحَسَنُ یَلْعَبُ فِی الطَّرِیقِ فَأَسْرَعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله أَمَامَ الْقَوْمِ ثُمَّ بَسَطَ یَدَهُ فَجَعَلَ یَمُرُّ مَرَّهً هَاهُنَا وَ مَرَّهً هَاهُنَا یُضَاحِكُهُ حَتَّی أَخَذَهُ فَجَعَلَ إِحْدَی یَدَیْهِ فِی ذَقَنِهِ وَ الْأُخْرَی بَیْنَ رَأْسِهِ ثُمَّ اعْتَنَقَهُ فَقَبَّلَهُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ حَسَنٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سِبْطَانِ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

**[ترجمه]بشاره المصطفی: به نقل از یعلی بن مره روایت می کند که گفت: ما به همراه رسول خدا برای رفتن به جایی که غذا دعوت داشتیم خارج شدیم. بین راه امام حسن را دیدیم که مشغول بازی بود. پیامبر اکرم با شتاب از ما جلوتر رفت، دست های خود را به طرف امام حسن باز کرد و در حالی که از این طرف به آن طرف می رفت، کوشید امام حسن را بگیرد تا اینکه او را گرفت. آنگاه یکی از دست های خود را زیر چانه مبارک امام حسن و دست دیگرش را روی سر مبارکش گذاشت و پس از اینکه او را در آغوش کشید و بوسید، فرمود: «حسن از من است و من از حسن. خدا دوست بدارد کسی را که حسن را دوست دارد. حسن و حسین دو سبط از اسباط هستند.»

**[ترجمه]

«۶۷»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام: رَقَا النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله حَسَناً وَ حُسَيْناً فَقَالَ أُعِيذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ وَ أَسْمَائِهِ الْحُسْنَى كُلِّهَا عَامَّةً مِنْ شَرِّ السَّامَّةِ وَ الْهَامَّةِ وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ وَ مِنْ شَرِّ كُلِ حاسِدٍ إِذا حَسَدَ ثُمَّ الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله إِلَيْنَا فَقَالَ هَكَذَا كَانَ يُعَوِّذُ إِبْرَاهِيمُ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ علیهم السلام.

**[ترجمه]کافی: به نقل از حضرت امیر روایت می کند که فرمود: یک بار پیغمبر اعظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله و سلم این تعویذ و دعا را برای حضرت حسنین خواند: «اعیذ کما بکلمات اللَّه التامه، و اسمائه الحسنی، کلها عامه، من السامه و الهامه، و من شر کل عین لامه و من شر کل حاسِدٍ إِذا حَسَدَ.» (شما دو نفر را به کلمات تامّه خدا و نام های نیکوی او همه به طور عام تعویذ می کنم پناه می دهم از هر حیوان زهردار آزار دهنده و از هر چشمی که آسیب بد می زند و از هر حسد ورزی که حسد می ورزد.) سپس حضرت رسول رو به ما کرد و فرمود: «حضرت ابراهیم هم برای اسماعیل و اسحاق همین طور تعویذ و دعا را می خواند.»

**[ترجمه]

«۶۸»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْوَلَدُ الصَّالِحُ رَيْحَانَةٌ مِنَ اللَّهِ قَسَمَهَا بَيْنَ عِبَادِهِ وَ إِنَّ رَيْحَانَتَيَّ مِنَ الدُّنْيَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهما السلام سَمَّيْتُهُمَا بِاسْمِ سِبْطَيْنِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِيراً.

**[ترجمه]کافی: نیز از امام جعفر صادق، از پیغمبر اکرم روایت می کنـد که فرمود: «فرزند صالح گلی است که خدای مهربان در میان مردم تقسیم کرده است. گل دنیوی من حسن و حسین است که من آنها را به نام دو سبط بنی اسرائیل که شبر و شبیر بودند نامیدم.»

**[ترجمه]

«۶۹»

یب، [تهذیب الأحکام] الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ عَنِ النَّضْرِ وَ فَضَالَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَفْصٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ فِی الصَّلَاهِ وَ إِلَی جَانِبِهِ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ فَکَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَلَمْ یُحِرِ الْحُسَیْنُ التَّکْبِیرَ وَ لَمْ یَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یُکَبِّرُ وَ یُعَالِجُ الْحُسَیْنُ التَّکْبِیرَ وَ لَمْ یُحِرْ حَتَّی أَکْمَلَ سَبْعَ تَکْبِیرَاتٍ فَأَحَارَ الْحُسَیْنُ التَّکْبِیرَ فِی السَّابِعَهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَصَارَتْ سُنَّهً.

**[ترجمه]تهـذیب: به نقـل از امـام جعفر صـادق روایت می کنـد: پیغمبر اسـلام مشـغول نمـاز بود و امـام حسـین هم کنار آن حضـرت قرار داشت. وقتی پیامبر خـدا تکبیر گفت، امام حسـین نتوانست تکبیر بگوید. رسول خدا همچنان تا هفت بار تکبیر را تکرار کرد تا حسـین آن را یاد بگیرد. عاقبت امام حسـین در مرتبه هفتم توانست تکبیر بگوید. حضرت صادق فرمود: «به همین دلیل است که سنت شد در نماز هفت تکبیر گفته شود.»

**[ترجمه]

«۷۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یُؤْتِکُمْ کِفْلَیْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ (۱) قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ یَجْعَلْ لَکُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: دربـاره تفسـیر این آیه که می فرمایـد: «یـا أَیُّهَـا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یُؤْتِکُمْ کِفْلَیْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ» - . حدیـد / ۲۸ - ، {ای کسانی که ایمان آورده ایـد، از خـدا پروا داریـد و به پیامبر او بگروید تا از رحمت خویش شـما را دو بهره عطا کند.} از ابن عباس نقل می کند که گفت: منظور از «کفلین» حسن و حسـین و منظور از «وَ یَجْعَلْ لَکُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ»، حضرت علی بن ابی طالب است.»

**[ترجمه]

«۷۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یُؤْتِکُمْ

كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ يَعْنِی حَسَناً وَ حُسَيْناً قَالَ مَا ضَرَّ مَنْ أَكْرَمَهُ اللَّهُ أَنْ يَكُونَ مِنْ شِيعَتِنَا مَا أَصَابَهُ فِی الدُّنْيَا وَ لَوْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَی شَيْ ءٍ يَأْكُلُهُ إِلَّا الْحَشِيشَ.

أقول: قد مر بعض مناقبهما و النصوص عليهما فی باب إخبار النبی صلی الله عليه و آله بمظلوميتهم عليهم السلام و سيأتی بعض النصوص فی الأبواب الآتيه.

**[ترجمه]تفسير فرات بن ابراهيم: همچنين از امام محمّد باقر عليه السّلام راجع به جمله «يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ» روايت می كند كه فرمود: «منظور امام حسن و امام حسين است. كسی كه در دنيا از شيعيان ما باشد، خدا او را گرامی خواهد داشت و اگر در دنيا دچار مصيبتی شود، چندان ضرری نخواهد كرد. ولو اينكه جز بر خوردن گياه، توانايی نداشته باشد.»

مؤلف: برخی از مناقب امام حسن و امام حسين عليهما السّلام و نصوصی كه بر امامت اين دو دلالت داشت، در باب «اخبار پيامبر صلی الله عليه و آله به مظلوميّت اهل بيت عليهم السّلام» گذشت و برخی از نصوص، در ابواب آينده خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۷۲»

فِی بَعْضِ كُتُبِ الْمَنَاقِبِ الْقَدِيمَهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ شَاذَانَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله ذَاتَ يَوْمٍ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ إِذْ هَبَطَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام وَ مَعَهُ تُفَّاحَهٌ فَحَيَّا بِهَا النَّبِيَّ صلی الله عليه وآله فَتَحَيَّا بِهَا النَّبِيُّ صلی الله عليه وآله وَ حَيَّا بِهَا عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَتَحَيَّا بِهَا عَلِيٌّ وَ قَبَّلَهَا وَ رَدَّهَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَتَحَيَّا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه وآله وَ حَيَّا بِهَا الْحَسَنَ وَ تَحَيَّا بِهَا الْحَسَنُ وَ قَبَّلَهَا وَ رَدَّهَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَتَحَيَّا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ وَ حَيَّا بِهَا الْحُسَيْنَ فَتَحَيَّا بِهَا الْحُسَيْنُ وَ قَبَّلَهَا وَ رَدَّهَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَتَحَيَّا بِهَا وَ حَيَّا بِهَا فَاطِمَهَ فَتَحَيَّتْ بِهَا وَ قَبَّلَتْهَا وَ رَدَّتْهَا إِلَی النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله فَتَحَيَّا بِهَا الرَّابِعَهَ وَ حَيَّا بِهَا عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَتَحَيَّا بِهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ

ص: ۳۰۷

۱- ۱. الحديد: ۲۸.

فَلَمَّا هَمَّ أَنْ یَرُدَّهَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله سَقَطَتِ التُّفَّاحَهُ مِنْ بَیْنِ أَنَامِلِهِ فَانْفَلَقَتْ بِنِصْفَیْنِ فَسَطَعَ مِنْهَا نُورٌ حَتَّی بَلَغَ إِلَی السَّمَاءِ الدُّنْیَا فَإِذَا عَلَیْهَا سَطْرَانِ مَکْتُوبَانِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ تَحِیَّهٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی إِلَی مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی وَ عَلِیٍّ الْمُرْتَضَی وَ فَاطِمَهَ الزَّهْرَاءِ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ سِبْطَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمَانٌ لِمُحِبِّیهِمْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ مِنَ النَّارِ.

وَ عَنِ ابْنِ شَاذَانَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زَاذَانَ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: أَتَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام فَقَالَتْ یَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَانِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ جَائِعَانِ یَبْکِیَانِ فَخُذْ بِأَیْدِیهِمَا فَاخْرُجْ بِهِمَا إِلَی جَدِّهِمَا فَأَخَذْتُ بِأَیْدِیهِمَا وَ حَمَلْتُهُمَا حَتَّی أَتَیْتُ بِهِمَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَا لَکُمَا یَا حَسَنَایَ قَالا نَشْتَهِی طَعَاماً یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله اللَّهُمَّ أَطْعِمْهُمَا ثَلَاثاً قَالَ فَنَظَرْتُ فَإِذَا سَفَرْجَلَهٌ فِی یَدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَبِیهَهٌ بِقُلَّهٍ مِنْ قِلَالِ هَجَرَ أَشَدُّ بَیَاضاً مِنَ الثَّلْجِ وَ أَحْلَی مِنَ الْعَسَلِ وَ أَلْیَنُ مِنَ الزُّبْدِ فَفَرَکَهَا صلی الله علیه و آله بِإِبْهَامِهِ فَصَیَّرَهَا نِصْفَیْنِ ثُمَّ دَفَعَ إِلَی الْحَسَنِ نِصْفَهَا وَ إِلَی الْحُسَیْنِ نِصْفَهَا فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَی النِّصْفَیْنِ فِی أَیْدِیهِمَا وَ أَنَا أَشْتَهِیهَا قَالَ یَا سَلْمَانُ هَذَا طَعَامٌ مِنَ الْجَنَّهِ لَا یَأْکُلُهُ أَحَدٌ حَتَّی یَنْجُوَ مِنَ الْحِسَابِ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الطَّبَرَانِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: کُنَّا حَوْلَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَجَاءَتْ أُمُّ أَیْمَنَ فَقَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ ضَلَّ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ ذَلِکَ عِنْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله قُومُوا فَاطْلُبُوا ابْنَیَّ فَأَخَذَ کُلُّ رَجُلٍ تُجَاهَ وَجْهِهِ وَ أَخَذْتُ نَحْوَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَلَمْ یَزَلْ حَتَّی أَتَی سَفْحَ الْجَبَلِ وَ إِذَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهما السلام مُلْتَزِقٌ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِصَاحِبِهِ وَ إِذَا شُجَاعٌ (۱)

قَائِمٌ عَلَی ذَنَبِهِ یَخْرُجُ مِنْ فِیهِ شِبْهُ النَّارِ فَأَسْرَعَ إِلَیْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَالْتَفَتَ مُخَاطِباً لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ انْسَابَ فَدَخَلَ بَعْضَ الْأَجْحِرَهِ(۲) ثُمَّ أَتَاهُمَا فَأَفْرَقَ بَیْنَهُمَا

ص: ۳۰۸

۱- ۱. الشجاع- بالضم و الکسر- الحیه.

۲- ۲. کأنّه جمع جحر و هو مکان تحتفره الهوام و السباع لا نفسها و القیاس فی جمعه: جحره و اجحار.

وَ مَسَحَ وُجُوهَهُمَا وَ قَالَ بِأَبِي وَ أُمِّي أَنْتُمَا مَا أَكْرَمَكُمَا عَلَى اللَّهِ ثُمَّ حَمَلَ أَحَدَهُمَا عَلَى عَاتِقِهِ الْأَيْمَنِ وَ الْآخَرَ عَلَى عَاتِقِهِ الْأَيْسَرِ فَقُلْتُ طُوبَاكُمَا نِعْمَ الْمَطِيَّةُ مَطِيَّتُكُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ وَ نِعْمَ الرَّاكِبَانِ هُمَا وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا.

وَ رُوِيَ فِي الْمَرَاسِيلِ: أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ كَانَا يَكْتُبَانِ فَقَالَ الْحَسَنُ لِلْحُسَيْنِ خَطِّي أَحْسَنُ مِنْ خَطِّكَ وَ قَالَ الْحُسَيْنُ لَا بَلْ خَطِّي أَحْسَنُ مِنْ خَطِّكَ فَقَالا لِفَاطِمَةَ احْكُمِي بَيْنَنَا فَكَرِهَتْ فَاطِمَةُ أَنْ تُؤْذِيَ أَحَدَهُمَا فَقَالَتْ لَهُمَا سَلَا أَبَاكُمَا فَسَأَلَاهُ فَكَرِهَ أَنْ يُؤْذِيَ أَحَدَهُمَا فَقَالَ سَلَا جَدَّكُمَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ صلى الله عليه و آله لَا أَحْكُمُ بَيْنَكُمَا حَتَّى أَسْأَلَ جَبْرَئِيلَ فَلَمَّا جَاءَ جَبْرَئِيلُ قَالَ لَا أَحْكُمُ بَيْنَهُمَا وَ لَكِنَّ إِسْرَافِيلَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمَا فَقَالَ إِسْرَافِيلُ لَا أَحْكُمُ بَيْنَهُمَا وَ لَكِنَّ أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَحْكُمَ بَيْنَهُمَا فَسَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى ذَلِكَ فَقَالَ تَعَالَى لَا أَحْكُمُ بَيْنَهُمَا وَ لَكِنَّ أُمَّهُمَا فَاطِمَةَ تَحْكُمُ بَيْنَهُمَا فَقَالَتْ فَاطِمَةُ احْكُمْ بَيْنَهُمَا يَا رَبِّ وَ كَانَتْ لَهَا قِلَادَةٌ فَقَالَتْ لَهُمَا أَنَا أَنْثُرُ

بَيْنَكُمَا جَوَاهِرَ هَذِهِ الْقِلَادَةِ فَمَنْ أَخَذَ منهما [مِنْهَا] أَكْثَرَ فَخَطُّهُ أَحْسَنُ فَنَثَرَتْهَا وَ كَانَ جَبْرَئِيلُ وَقْتَئِذٍ عِنْدَ قَائِمَةِ الْعَرْشِ فَأَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَهْبِطَ إِلَى الْأَرْضِ وَ يُنَصِّفَ الْجَوَاهِرَ بَيْنَهُمَا كَيْلَا يَتَأَذَّى أَحَدُهُمَا فَفَعَلَ ذَلِكَ جَبْرَئِيلُ إِكْرَاماً لَهُمَا وَ تَعْظِيماً.

وَ رَوَى رُكْنُ الْأَئِمَّةِ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ مِيكَائِيلَ عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَنْصُورٍ السَّاوِي عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّسَفِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ سَعْدَانَ عَنْ مَالِكِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ ابْنِ جَرِيحٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله جَائِعاً لَا يَقْدِرُ عَلَى مَا يَأْكُلُ فَقَالَ لِي هَاتِي رِدَايَ فَقُلْتُ أَيْنَ تُرِيدُ قَالَ إِلَى فَاطِمَةَ ابْنَتِي فَأَنْظُرُ إِلَى الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَيَذْهَبُ بَعْضُ مَا بِي مِنَ الْجُوعِ فَخَرَجَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى فَاطِمَةَ عليها السلام فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ أَيْنَ ابْنَايَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَرَجَا مِنَ الْجُوعِ وَ هُمَا يَبْكِيَانِ فَخَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فِي طَلَبِهِمَا فَرَأَى أَبَا الدَّرْدَاءِ فَقَالَ يَا عُوَيْمِرُ هَلْ رَأَيْتَ ابْنَيَّ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ هُمَا نَائِمَانِ فِي

ظِلِّ حَائِطِ بَنِی جُدْعَانَ فَانْطَلَقَ النَّبِیُّ فَضَمَّهُمَا وَ هُمَا یَبْکِیَانِ وَ هُوَ یَمْسَحُ الدُّمُوعَ عَنْهُمَا فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ دَعْنِی أَحْمِلْهُمَا فَقَالَ یَا أَبَا الدَّرْدَاءِ دَعْنِی أَمْسَحِ الدُّمُوعَ عَنْهُمَا فَوَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیّاً لَوْ قَطَرَ قَطْرَهً فِی الْأَرْضِ لَبَقِیَتِ الْمَجَاعَهُ فِی أُمَّتِی إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ ثُمَّ حَمَلَهُمَا وَ هُمَا یَبْکِیَانِ وَ هُوَ یَبْکِی فَجَاءَ جَبْرَئِیلُ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ رَبُّ الْعِزَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ مَا هَذَا الْجَزَعُ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یَا جَبْرَئِیلُ مَا أَبْکِی جَزَعاً بَلْ أَبْکِی مِنْ ذُلِّ الدُّنْیَا فَقَالَ جَبْرَئِیلُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ أَ یَسُرُّکَ أَنْ أُحَوِّلَ لَکَ أُحُداً ذَهَباً وَ لَا یَنْقُصُ لَکَ مِمَّا عِنْدِی شَیْ ءٌ قَالَ لَا قَالَ لِمَ قَالَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمْ یُحِبَّ الدُّنْیَا وَ لَوْ أَحَبَّهَا لَمَا جَعَلَ لِلْکَافِرِ أَکْلَهَا فَقَالَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام یَا مُحَمَّدُ ادْعُ بِالْجَفْنَهِ الْمَنْکُوسَهِ الَّتِی فِی نَاحِیَهِ الْبَیْتِ قَالَ فَدَعَا بِهَا فَلَمَّا حُمِلَتْ فَإِذَا فِیهَا ثَرِیدٌ وَ لَحْمٌ کَثِیرٌ فَقَالَ کُلْ یَا مُحَمَّدُ وَ أَطْعِمِ ابْنَیْکَ وَ أَهْلَ بَیْتِکَ قَالَ فَأَکَلُوا فَشَبِعُوا قَالَ ثُمَّ أُرْسِلَ بِهَا إِلَیَّ فَأَکَلُوا وَ شَبِعُوا وَ هُوَ عَلَی حَالِهَا قَالَ مَا رَأَیْتُ جَفْنَهً أَعْظَمَ بَرَکَهً مِنْهَا فَرُفِعَتْ عَنْهُمْ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ لَوْ سَکَتُّ لَتَدَاوَلَهَا فُقَرَاءُ أُمَّتِی إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ.

**[ترجمه]در بعضی از کتب مناقب از ابن عباس نقل شده که گفت: یک روز در حضور پیغمبر اعظم اسلام مشرف بودم. علی و فاطمه و حسن و حسین هم نزد آن حضرت بودند. ناگاه جبرئیل در حالی نازل شد که یک سیب همراه داشت. جبرئیل آن سیب را به رسول خدا داد. پیغمبر اکرم سیب را گرفت و به حضرت امیر داد. علی علیه السّلام آن را گرفت، بوسید و به پیغمبر خدا باز گردانید. رسول اکرم آن را گرفت و به امام حسن داد. امام حسن سیب را گرفت و پس از اینکه آن را بوسید به پیامبر اکرم رد کرد. رسول خدا آن را گرفت و به امام حسین عطا کرد. امام حسین آن را گرفت و بوسید و به حضرت رسول تقدیم کرد. حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله آن را گرفت و به فاطمه اطهر داد. حضرت زهرا پس از اینکه آن را بوسید به رسول اعظم اسلام بازگرداند. پیغمبر خدا برای چهارمین بار آن را گرفت و به علی بن ابی طالب عطا کرد. وقتی حضرت امیر آن را گرفت و خواست به پیامبر خدا باز گرداند، از میان انگشتانش افتاد و دو نیم شد. آنگاه نوری از میان آن سیب ساطع گردید که به آسمان رسید. ناگاه دیدند این دو سطر با نور بر آن نوشته شده است: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ. این تحیت و درودی است از طرف خدا برای محمّد مصطفی و علی مرتضی و فاطمه زهرا و حسن و حسین که دو سبط پیغمبرند و فردای قیامت برای افرادی که دوست فاطمه باشند، امانی خواهند بود از آتش جهنم.» ابن شاذان از سلمان فارسی روایت کرده که گفت: یک روز به حضور پیامبر خدا مشرف شدم و سلام کردم. آنگاه نزد فاطمه زهرا رفتم. فاطمه اطهر به من فرمود: «این صدای حسن و حسین است که گریه می کنند. دست آنها را بگیر و نزد جدشان ببر.» من هم دست آنان را گرفتم و به حضور پیامبر خدا بردم. رسول خدا از آنها پرسید: مگر شما را چه شده؟» گفتند: «یا رسول اللّه! ما غذا می خواهیم.» پیغمبر اعظم سه مرتبه فرمود: «بار خدایا! آنها را از غذا سیر کن.» ناگاه چشمم به دست رسول اکرم افتاد که یک گلابی در آن دیده می شد. گلابی به قله، یعنی کوزه کوچک هجری شباهت داشت و از لحاظ سفیدی، از برف سفیدتر و از نظر شیرینی، از عسل شیرین تر و از کره نرم تر بود. حضرت رسول صلی اللّه علیه و آله آن گلابی را دو نیم کرد، یک نیمه آن را به امام حسن و نیمه دیگرش را به امام حسین عطا کرد. من به آن دو نیمه گلابی نظر می کردم و خیلی دلم می خواست که از آنها بخورم. ولی پیغمبر عالی مقام اسلام فرمود: «ای سلمان! این غذای بهشتی است. کسی تا از حساب فراغت حاصل نکند نمی تواند از آن بخورد.»

نیز از سلمان روایت می کند که گفت: روز بلند شده بود. ما در اطراف پیغمبر بزرگوار اسلام بودیم که ام ایمن آمد و گفت:

«یا رسول اللَّه! حسن و حسین مفقود شده اند.» پیامبر خدا فرمود: «به جستجوی دو فرزندم بپردازید.» هر کسی به طرفی رفت و من نیز با رسول خدا همراه شدم، تا اینکه آن حضرت به دامنه کوه رفت. ناگاه دیدیم امام حسن و امام حسین دست در گردن یکدیگر انداخته و خوابیده اند و یک مار هم بر سر دم خویش ایستاده است و چیزی شبیه به آتش از دهانش خارج می شود. رسول خدا صلی اللَّه علیه و آله و سلم به سوی آن مار شتافت. مار تا پیغمبر خدا را دید سخنانی گفت و آنگاه خزید و داخل سوراخی شد.

سپس پیامبر خدا جلو رفت، حضرت حسنین را از یکدیگر جدا کرد، دستی به صورت مبارکشان کشید و فرمود: «پدر و مادرم به فدای شما باد! چقدر شما نزد خدا عزیز و گرامی هستید!» آنگاه رسول خدا یکی از آنها را روی شانه راست و دیگری را روی شانه چپ خود جای داد. من گفتم: «خوشا به حال شما! مرکب شما خوب مرکبی است!» پیغمبر خدا صلی اللَّه علیه و آله فرمود: «آنها هم خوب سوارانی اند و پدرشان از ایشان بهتر است!»

روایت شده که یک بار امام حسن و امام حسین علیهما السّلام در خط نوشتن با هم مسابقه گذاشتند. امام حسن به امام حسین گفت: «خط من از خط تو نیکوتر است.»امام حسین گفت: «نخیر، خط من بهتر است.» سرانجام به فاطمه اطهر گفتند: «تو در این باره قضاوت کن!» چون حضرت زهرا دوست نداشت که یکی از آنها رنجیده خاطر شود، فرمود: «از پدرتان بپرسید.» وقتی از حضرت امیر پرسیدند، او نیز نخواست که یکی از آنها رنجیده خاطر شود، لذا فرمود: «از جدتان بپرسید.» پیغمبر اکرم فرمود: «تا وقتی از جبرئیل نپرسیده ام، بین شما قضاوت نمی کنم.» هنگامی که جبرئیل آمد گفت: «من هم ما بین ایشان قضاوت نمی کنم. بلکه اسرافیل باید بین آنها قضاوت کند.» اسرافیل نیز گفت: «من هم قضاوت نمی کنم. ولی از خدا می خواهم که بین آنها قضاوت کند.» وقتی این مطلب را از خدای رئوف پرسید، خطاب آمد که من هم در بین آنها قضاوت نمی کنم. ولی مادرشان فاطمه اطهر باید بین آنها قضاوت کند.

حضرت زهرای اطهر گفت: «بار خدایا! من بین ایشان قضاوت می کنم.» آنگاه فرمود: من دانه های این گردنبند خود را که جواهر است بین شما پراکنده می کنم. هر کدام از شما که بیشتر از آن دانه ها را جمع کنید، خط او بهتر است.» وقتی که فاطمه اطهر دانه های گردنبند را پراکنده کرد، خدای رئوف به جبرئیل که در آن موقع کنار قائمه عرش بود امر کرد که به زمین بیاید و آن یک دانه جواهر را بین ایشان نصف کند تا یکی از آنها رنجیده و آزرده خاطر نشود. جبرئیل این عمل را به خاطر اکرام و تعظیم ایشان انجام داد.

عبدالحمید بن میکائیل از عایشه روایت کرده که گفت: «پیغمبر اسلام گرسنه بود و چیزی نبود که بخورد. به من فرمود: «عبای مرا بیاور.» پرسیدم: «کجا می روی؟» فرمود: «نزد فاطمه می روم تا یک نگاه به حسن و حسین بکنم که گرسنگی ام برطرف شود.» رسول خدا به سمت خانه فاطمه زهرا رفت و به آن بانو فرمود: «پسرانم کجایند؟» زهرای اطهر گفت: «یا رسول اللَّه! آنها از شدت گرسنگی با چشم هایی گریان از خانه خارج شدند.» پیامبر خدا صلی اللَّه علیه و آله در جستجوی آنها از خانه خارج گردید و در راه با ابو درداء مواجه شد. از ابو درداء پرسید: «تو دو پسر مرا ندیدی؟» گفت: «چرا یا رسول اللَّه! آنان در سایه دیوار بنی جدعان خوابیده اند.» پیغمبر اعظم اسلام به سوی آنها رفت و آنان را که می گریستند در بغل گرفت و اشک چشم آنها را خشک کرد.

ابو درداء گفت: «یا رسول اللّه! اجازه بده من آنها را بیاورم.» فرمود: «ای ابو درداء! بگذار اشک چشم حسنین را خشک کنم. قسم به حق آن کسی که مرا به پیغمبری فرستاد، اگر یک قطره از اشک آنها روی زمین بچکد، گرسنگی تا روز قیامت در میان امت من باقی خواهد بود.» سپس پیامبر خدا حسنین را در حالی که هم خود آن حضرت و هم آنها می گریستند، برداشت و حرکت کردند.

پس از این جریان جبرئیل نازل شد و گفت: «السلام علیك یا محمّد! خدا تو را سلام می رساند و می فرماید که این جزع و فزع برای چیست؟» پیغمبر خدا فرمود: «ای جبرئیل! گریه من از روی جزع و فزع نیست، بلکه به خاطر ذلت دنیوی است.» جبرئیل گفت: خدا می فرماید آیا دوست داری که کوه احد را برای تو طلا کنم و باز هم از جلال و مقامی که نزد من داری چیزی کم و کسر نشود؟» فرمود نه. پرسید: «چرا؟» فرمود: «برای اینکه خدای علیم دنیا را دوست ندارد. اگر خدا دنیا را دوست می داشت، آن را به کام شخص کافر نمی کرد. جبرئیل گفت: «یا محمّد! بگو آن کاسه را که در گوشه خانه است برایت بیاورند!» وقتی رسول خدا گفت که آن کاسه را بیاورند، دیدند که کاسه انباشته از ترید و گوشت فراوان است.

جبرئیل گفت: «یا محمّد! خودت از این غذا بخور و به این دو فرزند و اهل بیت خود هم بده.» همگی از آن غذا خوردند و سیر شدند. آنگاه آن غذا را نزد من فرستاد، همه خوردند و سیر شدند و آن غذا همچنان بدون نقصان باقی بود. راوی می گوید: من کاسه ای پر برکت تر از آن کاسه ندیدم. سپس آن کاسه بالا رفت. پیغمبر اعظم فرمود: «قسم به حق آن خدایی که مرا به حق به پیامبری مبعوث کرد، اگر این کاسه می ماند، فقرای امتم تا روز قیامت آن را دست به دست می گرداندند.»

**[ترجمه]

«۷۳»

أَقُولُ، وَجَدْتُ فِي بَعْضِ مُؤَلَّفَاتِ أَصْحَابِنَا أَنَّهُ رُوِيَ مُرْسَلًا عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الصَّحَابَةِ قَالُوا: دَخَلَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله دَارَ فَاطِمَةَ علیها السلام فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ إِنَّ أَبَاكِ الْيَوْمَ ضَيْفُكِ فَقَالَتْ علیها السلام يَا أَبَتِ إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ يُطَالِبَانِّي بِشَيْ ءٍ مِنَ الزَّادِ فَلَمْ أَجِدْ لَهُمَا شَيْئاً يَقْتَاتَانِ بِهِ ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله دَخَلَ وَ جَلَسَ مَعَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ فَاطِمَةَ علیها السلام وَ فَاطِمَةُ مُتَحَيِّرَةٌ مَا تَدْرِي كَيْفَ تَصْنَعُ ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله نَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ سَاعَةً وَ إِذَا بِجَبْرَئِيلَ علیه السلام قَدْ نَزَلَ وَ قَالَ يَا مُحَمَّدُ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَخُصُّكَ بِالتَّحِيَّةِ وَ الْإِكْرَامِ وَ يَقُولُ لَكَ قُلْ لِعَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ أَيَّ شَيْ ءٍ يَشْتَهُونَ مِنْ فَوَاكِهِ الْجَنَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله يَا عَلِيُّ وَ يَا فَاطِمَةُ وَ يَا حَسَنُ وَ يَا حُسَيْنُ إِنَّ رَبَّ الْعِزَّةِ عَلِمَ أَنَّكُمْ جِيَاعٌ فَأَيَّ شَيْ ءٍ تَشْتَهُونَ مِنْ فَوَاكِهِ الْجَنَّةِ فَأَمْسَكُوا عَنِ الْكَلَامِ

وَ لَمْ يَرُدُّوا جَوَاباً حَيَاءً مِنَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَقَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام عَنْ إِذْنِكَ يَا أَبَاهْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ عَنْ إِذْنِكِ يَا أُمَّاهْ يَا سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَ عَنْ إِذْنِكَ يَا أَخَاهْ الْحَسَنَ الزَّكِيَّ أَخْتَارُ لَكُمْ شَيْئاً مِنْ فَوَاكِهِ الْجَنَّةِ فَقَالُوا جَمِيعاً قُلْ يَا حُسَيْنُ مَا شِئْتَ فَقَدْ رَضِينَا بِمَا تَخْتَارُهُ لَنَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ لِجَبْرَئِيلَ إِنَّا نَشْتَهِي رُطَباً جَنِيّاً فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قَدْ عَلِمَ اللَّهُ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ يَا فَاطِمَةُ قُومِي وَ ادْخُلِي الْبَيْتَ وَ أَحْضِرِي إِلَيْنَا مَا فِيهِ فَدَخَلَتْ فَرَأَتْ فِيهِ طَبَقاً مِنَ الْبَلُّوْرِ مُغَطًّى بِمِنْدِيلٍ مِنَ السُّنْدُسِ الْأَخْضَرِ وَ فِيهِ رُطَبٌ جَنِيٌّ فِي غَيْرِ أَوَانِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ يَا فَاطِمَةُ أَنَّى لَكِ هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ كَمَا قَالَتْ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ فَقَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله وَ تَنَاوَلَهُ وَ قَدَّمَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ أَخَذَ رُطَبَةً وَاحِدَةً فَوَضَعَهَا فِي فَمِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَقَالَ هَنِيئاً مَرِيئاً لَكَ يَا حُسَيْنُ ثُمَّ أَخَذَ رُطَبَةً فَوَضَعَهَا فِي فَمِ الْحَسَنِ وَ قَالَ هَنِيئاً مَرِيئاً يَا حَسَنُ ثُمَّ أَخَذَ رُطَبَةً ثَالِثَةً فَوَضَعَهَا فِي فَمِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ عليها السلام وَ قَالَ لَهَا هَنِيئاً مَرِيئاً لَكِ يَا فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ ثُمَّ أَخَذَ رُطَبَةً رَابِعَةً فَوَضَعَهَا فِي فَمِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ قَالَ هَنِيئاً مَرِيئاً لَكَ يَا عَلِيُّ ثُمَّ نَاوَلَ عَلِيّاً رُطَبَةً أُخْرَى وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله يَقُولُ لَهُ هَنِيئاً مَرِيئاً لَكَ يَا عَلِيُّ ثُمَّ وَثَبَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قَائِماً ثُمَّ جَلَسَ ثُمَّ أَكَلُوا جَمِيعاً عَنْ ذَلِكَ الرُّطَبِ فَلَمَّا اكْتَفَوْا وَ شَبِعُوا ارْتَفَعَتِ الْمَائِدَةُ إِلَى السَّمَاءِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَتْ فَاطِمَةُ يَا أَبَتِ لَقَدْ رَأَيْتُ الْيَوْمَ مِنْكَ عَجَباً فَقَالَ يَا فَاطِمَةُ أَمَّا الرُّطَبَةُ الْأَوْلَى الَّتِي وَضَعْتُهَا فِي فَمِ الْحُسَيْنِ وَ قُلْتُ لَهُ هَنِيئاً يَا حُسَيْنُ فَإِنِّي سَمِعْتُ مِيكَائِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ يَقُولَانِ هَنِيئاً لَكَ يَا حُسَيْنُ فَقُلْتُ أَيْضاً مُوَافِقاً لَهُمَا فِي الْقَوْلِ ثُمَّ أَخَذْتُ الثَّانِيَةَ فَوَضَعْتُهَا فِي فَمِ الْحَسَنِ فَسَمِعْتُ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ يَقُولَانِ هَنِيئاً لَكَ يَا حَسَنُ فَقُلْتُ أَنَا مُوَافِقاً لَهُمَا فِي الْقَوْلِ ثُمَّ أَخَذْتُ الثَّالِثَةَ فَوَضَعْتُهَا فِي فَمِكِ يَا فَاطِمَةُ فَسَمِعْتُ الْحُورَ الْعِينَ مَسْرُورِينَ مُشْرِفِينَ عَلَيْنَا مِنَ الْجِنَانِ وَ هُنَّ يَقُلْنَ هَنِيئاً لَكِ يَا فَاطِمَةُ فَقُلْتُ مُوَافِقاً لَهُنَّ بِالْقَوْلِ

ص: ٣١١

وَ لَمَّا أَخَذْتُ الرَّابِعَهَ فَوَضَعْتُهَا فِی فَمِ عَلِیٍّ سَمِعْتُ النِّدَاءَ مِنْ قِبَلِ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی یَقُولُ هَنِیئاً مَرِیئاً لَکَ یَا عَلِیُّ فَقُلْتُ مُوَافِقاً لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ نَاوَلْتُ عَلِیّاً رُطَبَهً أُخْرَی ثُمَّ أُخْرَی وَ أَنَا أَسْمَعُ صَوْتَ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی یَقُولُ هَنِیئاً مَرِیئاً لَکَ یَا عَلِیُّ ثُمَّ قُمْتُ إِجْلَالًا لِرَبِّ الْعِزَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ یَا مُحَمَّدُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَوْ نَاوَلْتَ عَلِیّاً مِنْ هَذِهِ السَّاعَهِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ رُطَبَهً رُطَبَهً لَقُلْتُ لَهُ هَنِیئاً مَرِیئاً بِغَیْرِ انْقِطَاعٍ.

وَ رُوِیَ فِی بَعْضِ الْأَخْبَارِ: أَنَّ أَعْرَابِیّاً أَتَی الرَّسُولَ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ صِدْتُ خِشْفَهَ غَزَالَهٍ وَ أَتَیْتُ بِهَا إِلَیْکَ هَدِیَّهً لِوَلَدَیْکَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ فَقَبِلَهَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله وَ دَعَا لَهُ بِالْخَیْرِ فَإِذَا الْحَسَنُ علیه السلام وَاقِفٌ عِنْدَ جَدِّهِ فَرَغِبَ إِلَیْهَا فَأَعْطَاهُ إِیَّاهَا فَمَا مَضَی سَاعَهٌ إِلَّا وَ الْحُسَیْنُ علیه السلام قَدْ أَقْبَلَ فَرَأَی الْخِشْفَهَ عِنْدَ أَخِیهِ یَلْعَبُ بِهَا فَقَالَ یَا أَخِی مِنْ أَیْنَ لَکَ هَذِهِ الْخِشْفَهُ فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام أَعْطَانِیهَا جَدِّی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَسَارَ الْحُسَیْنُ علیه السلام مُسْرِعاً إِلَی جَدِّهِ فَقَالَ یَا جَدَّاهْ أَعْطَیْتَ أَخِی خِشْفَهً یَلْعَبُ بِهَا وَ لَمْ تُعْطِنِی مِثْلَهَا وَ جَعَلَ یُکَرِّرُ الْقَوْلَ عَلَی جَدِّهِ وَ هُوَ سَاکِتٌ لَکِنَّهُ یُسَلِّی خَاطِرَهُ وَ یُلَاطِفُهُ بِشَیْ ءٍ مِنَ الْکَلَامِ حَتَّی أَفْضَی مِنْ أَمْرِ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِلَی أَنْ هَمَّ یَبْکِی فَبَیْنَمَا هُوَ کَذَلِکَ إِذْ نَحْنُ بِصِیَاحٍ قَدِ ارْتَفَعَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَنَظَرْنَا فَإِذَا ظَبْیَهٌ وَ مَعَهَا خِشْفُهَا وَ مِنْ خَلْفِهَا ذِئْبَهٌ تَسُوقُهَا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَضْرِبُهَا بِأَحَدِ أَطْرَافِهَا حَتَّی أَتَتْ بِهَا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ نَطَقَتِ الْغَزَالَهُ بِلِسَانٍ فَصِیحٍ وَ قَالَتْ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ کَانَتْ لِی خِشْفَتَانِ إِحْدَاهُمَا صَادَهَا الصَّیَّادُ وَ أَتَی بِهَا إِلَیْکَ وَ بَقِیَتْ لِی هَذِهِ الْأُخْرَی وَ أَنَا بِهَا مَسْرُورَهٌ وَ إِنِّی کُنْتُ الْآنَ أُرْضِعُهَا فَسَمِعْتُ قَائِلًا یَقُولُ أَسْرِعِی أَسْرِعِی یَا غَزَالَهُ بِخِشْفِکِ إِلَی النَّبِیِّ مُحَمَّدٍ وَ أَوْصِلِیهِ سَرِیعاً لِأَنَّ الْحُسَیْنَ وَاقِفٌ بَیْنَ یَدَیْ جَدِّهِ وَ قَدْ هَمَّ أَنْ یَبْکِیَ وَ الْمَلَائِکَهُ بِأَجْمَعِهِمْ قَدْ رَفَعُوا رُءُوسَهُمْ مِنْ صَوَامِعِ الْعِبَادَهِ وَ لَوْ بَکَی الْحُسَیْنُ علیه السلام لَبَکَتِ الْمَلَائِکَهُ الْمُقَرَّبُونَ لِبُکَائِهِ وَ سَمِعْتُ أَیْضاً قَائِلًا یَقُولُ أَسْرِعِی یَا غَزَالَهُ قَبْلَ جَرَیَانِ الدُّمُوعِ عَلَی خَدِّ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِنْ لَمْ تَفْعَلِی سَلَّطْتُ عَلَیْکِ هَذِهِ الذِّئْبَهَ تَأْکُلُکِ مَعَ خِشْفِکِ فَأَتَیْتُ

بِخِشْفِی إِلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ قَطَعْتُ مَسَافَهً بَعِیدَهً وَ لَکِنْ طُوِیَتْ لِیَ الْأَرْضُ حَتَّی أَتَیْتُکَ سَرِیعَهً وَ أَنَا أَحْمَدُ اللَّهَ رَبِّی عَلَی أَنْ جِئْتُکَ قَبْلَ جَرَیَانِ دُمُوعِ الْحُسَیْنِ علیه السلام عَلَی خَدِّهِ فَارْتَفَعَ التَّهْلِیلُ وَ التَّکْبِیرُ مِنَ الْأَصْحَابِ وَ دَعَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله لِلْغَزَالَهِ بِالْخَیْرِ وَ الْبَرَکَهِ وَ أَخَذَ الْحُسَیْنُ علیه السلام الْخِشْفَهَ وَ أَتَی بِهَا إِلَی أُمِّهِ الزَّهْرَاءِ علیها السلام فَسُرَّتْ بِذَلِکَ سُرُوراً عَظِیماً.

وَ رُوِیَ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ: أُهْدِیَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قِطْفٌ مِنَ الْعِنَبِ فِی غَیْرِ أَوَانِهِ فَقَالَ لِی یَا سَلْمَانُ ائْتِنِی بِوَلَدَیَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ لِیَأْکُلَا مَعِی مِنْ هَذَا الْعِنَبِ قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ فَذَهَبْتُ أَطْرُقُ عَلَیْهِمَا مَنْزِلَ أُمِّهِمَا فَلَمْ أَرَهُمَا فَأَتَیْتُ مَنْزِلَ أختهما [أُخْتِهَا] أُمِّ کُلْثُومٍ فَلَمْ أَرَهُمَا فَجِئْتُ فَخَبَّرْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله بِذَلِکَ فَاضْطَرَبَ وَ وَثَبَ قَائِماً وَ هُوَ یَقُولُ وَا وَلَدَاهْ وَا قُرَّهَ عَیْنَاهْ مَنْ یُرْشِدُنِی عَلَیْهِمَا فَلَهُ عَلَی اللَّهِ الْجَنَّهُ فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ مِنَ السَّمَاءِ وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ عَلَامَ هَذَا الِانْزِعَاجُ فَقَالَ عَلَی وَلَدَیَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ فَإِنِّی خَائِفٌ عَلَیْهِمَا مِنْ کَیْدِ الْیَهُودِ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ بَلْ خِفْ عَلَیْهِمَا مِنْ کَیْدِ الْمُنَافِقِینَ فَإِنَّ کَیْدَهُمْ أَشَدُّ مِنْ کَیْدِ الْیَهُودِ وَ اعْلَمْ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ ابْنَیْکَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ نَائِمَانِ فِی حَدِیقَهِ أَبِی الدَّحْدَاحِ فَصَارَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله مِنْ وَقْتِهِ وَ سَاعَتِهِ إِلَی الْحَدِیقَهِ وَ أَنَا مَعَهُ حَتَّی دَخَلْنَا الْحَدِیقَهَ وَ إِذَا هُمَا نَائِمَانِ وَ قَدِ اعْتَنَقَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ وَ ثُعْبَانٌ فِی فِیهِ طَاقَهُ رَیْحَانٍ یَرُوحُ بِهَا وَجْهَیْهِمَا فَلَمَّا رَأَی الثُّعْبَانُ النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله أَلْقَی مَا کَانَ فِی فِیهِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ لَسْتُ أَنَا ثُعْبَاناً وَ لَکِنِّی مَلَکٌ مِنْ مَلَائِکَهِ اللَّهِ الْکَرُوبِیِّینَ غَفَلْتُ عَنْ ذِکْرِ رَبِّی طَرْفَهَ عَیْنٍ فَغَضِبَ عَلَیَّ رَبِّی وَ مَسَخَنِی ثُعْبَاناً کَمَا تَرَی وَ طَرَدَنِی مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ وَ إِنِّی مُنْذُ سِنِینَ کَثِیرَهٍ أَقْصِدُ کَرِیماً عَلَی اللَّهِ فَأَسْأَلُهُ أَنْ یَشْفَعَ لِی عِنْدَ رَبِّی عَسَی أَنْ یَرْحَمَنِی وَ یُعِیدَنِی مَلَکاً کَمَا کُنْتُ أَوَّلًا إِنَّهُ عَلی کُلِّ شَیْ ءٍ قَدِیرٌ قَالَ فَجَثَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله یُقَبِّلُهُمَا حَتَّی اسْتَیْقَظَا فَجَلَسَا عَلَی رُکْبَتَیِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُمَا النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله انْظُرَا یَا وَلَدَیَّ هَذَا مَلَکٌ مِنْ مَلَائِکَهِ اللَّهِ

الْكَرُوبِيِّينَ قَدْ غَفَلَ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ طَرْفَهَ عَيْنٍ فَجَعَلَهُ اللَّهُ هَكَذَا وَ أَنَا مُسْتَشْفِعٌ بِكَمَا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَاشْفَعَا لَهُ فَوَثَبَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهما السلام فَأَسْبَغَا الْوُضُوءَ وَ صَلَّيَا رَكْعَتَيْنِ وَ قَالا اللَّهُمَّ بِحَقِّ جَدِّنَا الْجَلِيلِ الْحَبِيبِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى وَ بِأَبِينَا عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى وَ بِأُمِّنَا فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ إِلَّا مَا رَدَدْتَهُ إِلَى حَالَتِهِ الْأُولَى قَالَ فَمَا اسْتَتَمَّ دُعَاءَهُمَا فَإِذَا بِجَبْرَئِيلَ قَدْ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ فِي رَهْطٍ مِنَ الْمَلَائِكَهِ وَ بَشَّرَ ذَلِكَ الْمَلَكَ بِرِضَى اللَّهِ عَنْهُ وَ بِرَدِّهِ إِلَى سِيرَتِهِ الْأُولَى ثُمَّ ارْتَفَعُوا بِهِ إِلَى السَّمَاءِ وَ هُمْ يُسَبِّحُونَ اللَّهَ تَعَالَى ثُمَّ رَجَعَ جَبْرَئِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ مُتَبَسِّمٌ وَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ذَلِكَ الْمَلَكَ يَفْتَخِرُ عَلَى مَلَائِكَهِ السَّبْعِ السَّمَاوَاتِ وَ يَقُولُ لَهُمْ مَنْ مِثْلِي وَ أَنَا فِي شَفَاعَهِ السَّيِّدَيْنِ السِّبْطَيْنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ.

وَ قَالَ حُكِيَ عَنْ عُرْوَهَ الْبَارِقِيِّ قَالَ: حَجَجْتُ فِي بَعْضِ السِّنِينَ فَدَخَلْتُ مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ جَالِساً وَ حَوْلَهُ غُلَامَانِ يَافِعَانِ وَ هُوَ يُقَبِّلُ هَذَا مَرَّهً وَ هَذَا أُخْرَى فَإِذَا رَآهُ النَّاسُ يَفْعَلُ ذَلِكَ أَمْسَكُوا عَنْ كَلَامِهِ حَتَّى يَقْضِيَ وَطَرَهُ مِنْهُمَا وَ مَا يَعْرِفُونَ لِأَيِّ سَبَبٍ حُبُّهُ إِيَّاهُمَا فَجِئْتُهُ وَ هُوَ يَفْعَلُ ذَلِكَ بِهِمَا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَانِ ابْنَاكَ فَقَالَ إِنَّهُمَا ابْنَا ابْنَتِي وَ ابْنَا أَخِي وَ ابْنِ عَمِّي وَ أَحَبُّ الرِّجَالِ إِلَيَّ وَ مَنْ هُوَ سَمْعِي وَ بَصَرِي وَ مَنْ نَفْسُهُ نَفْسِي وَ نَفْسِي نَفْسُهُ وَ مَنْ أَحْزَنُ لِحُزْنِهِ وَ يَحْزَنُ لِحُزْنِي فَقُلْتُ لَهُ قَدْ عَجِبْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ فِعْلِكَ بِهِمَا وَ حُبِّكَ لَهُمَا فَقَالَ لِي أُحَدِّثُكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ إِنِّي لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ وَ دَخَلْتُ الْجَنَّهَ انْتَهَيْتُ إِلَى شَجَرَهٍ فِي رِيَاضِ الْجَنَّهِ فَعَجِبْتُ مِنْ طِيبِ رَائِحَتِهَا فَقَالَ لِي جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ لَا تَعْجَبْ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَهِ فَثَمَرُهَا أَطْيَبُ مِنْ رِيحِهَا فَجَعَلَ جَبْرَئِيلُ يُتْحِفُنِي مِنْ ثَمَرِهَا وَ يُطْعِمُنِي مِنْ فَاكِهَتِهَا وَ أَنَا لَا أَمَلُّ مِنْهَا ثُمَّ مَرَرْنَا بِشَجَرَهٍ أُخْرَى فَقَالَ

لِي جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ كُلْ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَهِ فَإِنَّهَا تُشْبِهُ الشَّجَرَهَ الَّتِي أَكَلْتَ مِنْهَا الثَّمَرَ فَهِيَ أَطْيَبُ طَعْماً وَ أَذْكَى رَائِحَهً قَالَ فَجَعَلَ جَبْرَئِيلُ يُتْحِفُنِي بِثَمَرِهَا وَ يُشِمُّنِي مِنْ رَائِحَتِهَا وَ أَنَا لَا أَمَلُّ مِنْهَا.

ص: ۳۱۴

فَقُلْتُ يَا أَخِي جَبْرَئِيلُ مَا رَأَيْتُ فِي الْأَشْجَارِ أَطْيَبَ وَ لَا أَحْسَنَ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ أَ تَدْرِي مَا اسْمُ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ فَقُلْتُ لَا أَدْرِي فَقَالَ إِحْدَاهُمَا الْحَسَنُ وَ الْأُخْرَى الْحُسَيْنُ فَإِذَا هَبَطْتَ يَا مُحَمَّدُ إِلَى الْأَرْضِ مِنْ فَوْرِكَ فَأْتِ زَوْجَتَكَ خَدِيجَةَ وَ وَاقِعْهَا مِنْ وَقْتِكَ وَ سَاعَتِكَ فَإِنَّهُ يَخْرُجُ مِنْكَ طِيبُ رَائِحَةِ الثَّمَرِ الَّذِي أَكَلْتَهُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ فَتَلِدُ لَكَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءَ ثُمَّ زَوِّجْهَا أَخَاكَ عَلِيّاً فَتَلِدُ لَهُ ابْنَيْنِ فَسَمِّ أَحَدَهُمَا الْحَسَنَ وَ الْآخَرَ الْحُسَيْنَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فَفَعَلْتُ مَا أَمَرَنِي أَخِي جَبْرَئِيلُ فَكَانَ الْأَمْرُ مَا كَانَ فَنَزَلَ إِلَيَّ جَبْرَئِيلُ بَعْدَ مَا وُلِدَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَقُلْتُ لَهُ يَا جَبْرَئِيلُ مَا أَشْوَقَنِي إِلَى تَيْنِكَ الشَّجَرَتَيْنِ فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ إِذَا اشْتَقْتَ إِلَى الْأَكْلِ مِنْ ثَمَرَةِ تَيْنِكَ الشَّجَرَتَيْنِ فَشَمِّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ قَالَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله كُلَّمَا اشْتَاقَ إِلَى الشَّجَرَتَيْنِ يَشَمُّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ يَلْثِمُهُمَا وَ هُوَ يَقُولُ صَدَقَ أَخِي جَبْرَئِيلُ عليه السلام ثُمَّ يُقَبِّلُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ يَقُولُ يَا أَصْحَابِي إِنِّي أَوَدُّ أَنِّي أُقَاسِمُهُمَا حَيَاتِي لِحُبِّي لَهُمَا فَهُمَا رَيْحَانَتَايَ مِنَ الدُّنْيَا فَتَعَجَّبَ الرَّجُلُ مِنْ وَصْفِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَكَيْفَ لَوْ شَاهَدَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله مَنْ سَفَكَ دِمَاءَهُمْ وَ قَتَلَ رِجَالَهُمْ وَ ذَبَحَ أَطْفَالَهُمْ وَ نَهَبَ أَمْوَالَهُمْ وَ سَبَى حَرِيمَهُمْ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.

أقول: قد مر أخبار كثيره فى باب فضائل أصحاب الكساء و باب النصوص على الاثنى عشر عليهم السلام فى فضائلهما.

وَ رَوَى الدَّيْلَمِيُّ فِي فِرْدَوْسِ الْأَخْبَارِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: أَنَّ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ سَأَلَ رَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ يَا رَبِّ إِنَّ أَخِي هَارُونَ مَاتَ فَاغْفِرْ لَهُ فَأَوْحَى اللَّهُ أَنْ يَا مُوسَى لَوْ سَأَلْتَنِي فِي الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ لَأَجَبْتُكَ مَا خَلَا قَاتِلَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَإِنِّي أَنْتَقِمُ لَهُ مِنْهُ.

وَ رُوِيَ أَيْضاً عَنْهُ عليه السلام: أَنَّ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ سَأَلَ رَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ زِيَارَةَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَزَارَهُ فِي سَبْعِينَ أَلْفاً مِنَ الْمَلَائِكَةِ.

وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَ أَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ

ثَلَاثاً يَعْنِی الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام.

وَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنْهُ صلی الله علیه وآله.الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ إِلَّا ابْنَیِ الْخَالَهِ عِیسَی وَ یَحْیَی بْنَ زَکَرِیَّا.

ابْنُ عُمَرَ عَنْهُ علیه السلام: الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ هُمَا ریحانی [رَیْحَانَتَایَ] مِنَ الدُّنْیَا.

یَعْلَی بْنُ مُرَّهَ: الْحُسَیْنُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ حُسَیْنٍ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَیْناً حُسَیْنٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ.

عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام: الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ عَنْ جَنْبَیْ عَرْشِ الرَّحْمَنِ بِمَنْزِلَهِ الشَّنْفَیْنِ مِنَ الْوَجْهِ.

حُذَیْفَهُ عَنْهُ صلی الله علیه وآله.الْحُسَیْنُ أُعْطِیَ مِنَ الْفَضْلِ مَا لَمْ یُعْطَ أَحَدٌ مِنْ وُلْدِ آدَمَ مَا خَلَا یُوسُفَ بْنَ یَعْقُوبَ.

وَ عَنْ عَائِشَهَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: سَأَلَتِ الْفِرْدَوْسُ رَبَّهَا عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَتْ أَیْ رَبِّ زَیِّنِّی فَإِنَّ أَصْحَابِی وَ أَهْلِی أَتْقِیَاءُ أَبْرَارٌ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهَا أَ وَ لَمْ أُزَیِّنْکِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ.

وَ رَوَی ابْنُ نَمَا فِی مُثِیرِ الْأَحْزَانِ مِنْ تَارِیخِ الْبَلاذُرِیِّ قَالَ حَدَّثَ مُحَمَّدُ بْنُ یَزِیدَ الْمُبَرِّدُ النَّحْوِیُّ فِی إِسْنَادٍ ذَکَرَهُ قَالَ: انْصَرَفَ النَّبِیُّ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ فَرَآهَا قَائِمَهً خَلْفَ بَابِهَا فَقَالَ مَا بَالُ حَبِیبَتِی هَاهُنَا فَقَالَتِ ابْنَاکَ خَرَجَا غُدْوَهً وَ قَدْ غَبِیَ عَلَیَّ خَبَرُهُمَا فَمَضَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یَقْفُو آثَارَهُمَا حَتَّی صَارَ إِلَی کَهْفِ جَبَلٍ فَوَجَدَهُمَا نَائِمَیْنِ وَ حَیَّهٌ مُطَوَّقَهٌ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا فَأَخَذَ حَجَراً وَ أَهْوَی إِلَیْهَا فَقَالَتِ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ اللَّهِ مَا نِمْتُ عِنْدَ رُءُوسِهِمَا إِلَّا حِرَاسَهً لَهُمَا فَدَعَا لَهَا بِخَیْرٍ ثُمَّ حَمَلَ الْحَسَنَ عَلَی کَتِفِهِ الْیُمْنَی وَ الْحُسَیْنَ عَلَی کَتِفِهِ الْیُسْرَی فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ فَأَخَذَ الْحُسَیْنَ وَ حَمَلَهُ فَکَانَا بَعْدَ ذَلِکَ یَفْتَخِرَانِ فَیَقُولُ الْحَسَنُ حَمَلَنِی خَیْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ یَقُولُ الْحُسَیْنُ حَمَلَنِی خَیْرُ أَهْلِ السَّمَاءِ.

**[ترجمه]مؤلف: در کتب بعضی از شیعیان یافتم که صحابه گفته اند: روزی پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم نزد فاطمه اطهر رفت و به وی فرمود که امروز پدرت مهمان توست. حضرت زهرا گفت: «پدر جان! حسن و حسین از من مطالبه غذا کردند، ولی من قوت و غذایی نداشتم که به ایشان بدهم.» رسول خدا صلی اللّه علیه و آله داخل شد و به همراه علی، حسن، حسین و فاطمه نشستند. فاطمه همچنان متحیر بود و نمی دانست که چه کند. سپس پیغمبر اعظم صلی اللّه علیه و آله ساعتی به آسمان نگریست، ناگاه جبرئیل نازل شد و گفت: «یا محمّد! خدای علی اعلا- که تحیت و کرامت خود را مخصوص تو قرار داده، بهتو سلام می رساند و و می فرماید: «به حضرت علی و فاطمه و حسن و حسین بگو که چه نوع از میوه های بهشتی را دوست دارند.»

پیامبر اسلام رو به آنها کرد و فرمود: «یا علی، یا فاطمه، یا حسن، یا حسین! خدای عزیز می داند که شما گرسنه اید. بگویید تا بدانم کدام میوه های بهشتی را دوست دارید؟»آنها که از رسول خدا خجالت می کشیدند، از جواب دادن خودداری کردند. امام حسین رو به حضرت امیر، فاطمه زهرا و امام حسن مجتبی کرد و گفت: «اجازه می دهید من یکی از میوه های بهشتی را انتخاب کنم؟» فرمودند: «انتخاب کن، زیرا ما راضی هستیم.» امام حسین گفت: «یا رسول اللّه! به جبرئیل بگو ما خرمای تازه دوست داریم.» پیغمبر اکرم فرمود: «خدا این موضوع را می دانست.» سپس به فاطمه اطهر فرمود: «برخیز وارد اتاق شو و آن

غـذایی را که در آنجا است برای ما بیاور.» وقتی حضـرت زهرای اطهر داخل اتاق شد، با طبقی از بلور مواجه گردید که پارچه سبزی از سـندس روی آن انـداخته شـده بود. در آن طبق خرمـای تازه ای بود که در غیر فصل خود به وجود آمـده بود. پیغمبر اکرم فرمود: «ای فاطمه! این غـذا را از کجا آورده ای!» گفت: {از نزد خـدا، زیرا خدا هر کسـی را که بخواهد رزق بی حساب می دهد} همچنان که حضرت مریم این سخن را فرمود.

پیامبر خدا صلّی اللّه علیه و آله و سلم برخاست، طبق را از فاطمه گرفت و جلوی آنها گذاشت. سپس فرمود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ.» آنگاه یک خرما برداشت و در دهان امام حسین گذاشت و فرمود: «گوارا، نوش جان یا حسین!» سپس خرمای دیگری در دهان امام حسن گذاشت و فرمود: «گوارا، نوش جان یا حسن!» آنگاه یک خرما هم در دهان فاطمه اطهر گذاشت و فرمود: «گوارا، نوش جان یا فاطمه!» سـپس چهارمین خرما را در دهان حضـرت امیر گذاشت و فرمود: «گوارا، نوش جان یا علی!» پس از آن خرمای دیگری در دهان علی بن ابی طالب گذاشت و فرمود: «گوارا، نوش جان یا علی!» آنگاه پیغمبر عالیقدر اسـلام از جای جست، ایستاد و دوباره نشـست و همه با هم مشـغول خوردن خرما گردیدنـد و آنقدر خوردند تا سـیر شدند. وقتی خوب سیر شدند، بقیه آن خرماها به جانب آسمان بالا رفت.

حضـرت زهرای اطهر علیهما السّـلام فرمود: «پـدر جان! من امروز عمل شـگفت آوری از تو مشاهده کردم!» فرمود: «ای فاطمه! آن خرمای اولی را که من در دهان امام حسـین گذاشـتم و گفتم «گوارا، نوش جان!»، شـنیدم که میکائیل و جبرئیل گفتند: «یا حسـین! گوارا باد!»، لذا من هم با ایشان هم سـخن شدم. هنگامی که خرمای دومی را در دهان امام حسن گذاشـتم، شـنیدم که جبرئیل و میکائیل گفتنـد: «یا حسن! گوارا باد!» من نیز با ایشان هم کلام شدم. وقتی خرمای سومی را در دهان تو گذاشـتم، از حورالعین که از بهشت نـاظر ما و خوشـحال بودنـد، شـنیدم که گفتنـد: «یا فاطمه، گوارا باد!» لـذا من با ایشان هم سـخن شـدم. موقعی که چهـارمین خرمـا را در دهـان علی بن ابی طالب گذاشـتم، نـدایی از طرف خـدای سـبحان شـنیدم که فرمود: «یا علی گوارا، نوش جان!» من هم با خـدای سبحان هم کلام شدم. هنگامی که خرمای دیگری به علی دادم، صدای حق را شـنیدم که می فرمود: «گوارا بـاد، نوش جـان یـا علی!» سـپس برای اجلال و احترام پروردگـارم از جای برخاسـتم. آنگاه از خـدای خودم شنیدم که می فرمود: «یا محمّد! اگر از این ساعت تا روز قیامت خرما در دهان علی می گذاشتی، پیوسته می گفتم: «گوارا باد، نوش جان یا علی!»

در بعضی از اخبار روایت شده که یک اعرابی به حضور پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم مشرف شد و گفت: «یا رسول اللّه! من یک بچه آهو شـکار کرده ام و آن را به عنوان هدیه، برای دو فرزند تو حضـرت حسنین آورده ام.» پیامبر اعظم آن را از وی پـذیرفت و در حق او دعای خیر کرد. امام حسن که در حضور رسول خـدا بود، خواهان آن بچه آهو شد و پیغمبر اکرم آن را به وی عطا کرد. ساعتی بیش نگذشـته بود که امام حسـین هم آمـد و دیـد امام حسن با آن بچه آهو بازی می کند. امـام حسـین به وی گفت: «این بچه آهـو را از کجـا آورده ای؟» گفت: «جـدم به من عطـا کرده است.» امـام حسـین شـتابان به حضور پیامبر اکرم مشـرف شـد و گفت: «به برادرم بچه آهویی عطا کردی که مشـغول بازی با آن است، ولی یک بچه آهو به من عطا نمی کنی؟» آن حضـرت پیوسـته این سـخن را تکرار می کرد. رسول خدا ساکت بود، ولی در عین حال امام حسـین را دلداری می داد و او را با سخنانش سرگرم می کرد. تا آنکه کار به جایی رسید که دیگر نزدیک بود امام حسین علیه السّلام به گریه بیفتد. در همین موقع ناگاه نزدیک در مسجد سر و صدایی بلند شد. وقتی نگاه کردیم دیدیم یک آهو با بچه خود آمده

و گرگی هم به دنبالش بود و او را به سوی پیامبر خدا می راند تا اینکه به حضور آن حضرت رسیدند. آهو با زبانی فصیح گفت: «یا رسول اللّٰه! من دو بچه داشتم که یکی از آنها را شکارچی شکار کرد و به حضور شما آورد. این یکی برایم باقی ماند و من به وی دلخوش کرده بودم. لختی پیش مشغول شیر دادن وی بودم که شنیدم گوینده ای می گفت: «ای آهو! بچه خود را به سرعت نزد حضرت محمّد برسان، زیرا حسین در حضور جدش ایستاده و نزدیک است که به گریه بیفتد و همه ملائکه سر از محراب عبادت برداشته اند. اگر حسین گریان شود، ملائکه مقرب خدا از گریه او گریان خواهند شد.»

همچنین شنیدم که گوینده ای می گفت: «ای آهو! قبل از اینکه اشک حسین جاری شود خود را به وی برسان! والا این گرگ را بر تو مسلط می کنم تا تو و بچه ات را با هم بخورد.» یا رسول اللّٰه! من با اینکه زمین برایم در هم پیچیده شده، مسافت درازی را طی کرده ام و با بچه ام به حضور تو مشرف شده ام و پروردگار خود را ستایش می کنم که قبل از جاری شدن اشک حسین بر صورتش، توانسته ام خودم را به شما برسانم.» در همین موقع بود که صدای اصحاب به تهلیل و تکبیر بلند شد و پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله، در حق آن آهو دعای خیر و برکت کرد. امام حسین هم آن بچه آهو را نزد مادرش زهرا آورد و آن بانو بی نهایت مسرور و خوشحال شد .

از سلمان فارسی روایت شده که گفت: «یک روز که هنوز فصل انگور فرا نرسیده بود، برای پیغمبر عالی مقام اسلام مقداری انگور به عنوان هدیه آوردند. آن حضرت به من فرمود: «دو فرزندم حسن و حسین را بیاور تا با من از این انگور بخورند.» من برای جستجوی آنها به طرف منزل فاطمه زهرا رفتم، ولی آنان را نیافتم. به منزل خواهرشان ام کلثوم رفتم و در آنجا هم آنها را نیافتم. برگشتم و موضوع را به پیامبر اعظم گفتم. پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم ناراحت شد، از جای برجست و فرمود: «وا ولداه! وا قره عیناه! هر کس که مرا به سوی آنها راهنمایی کند، جزای او بهشت خواهد بود.» جبرئیل از آسمان نازل شد و گفت: «یا محمّد! برای چه این قدر جزع و فزع می کنی؟» گفت: «برای دو فرزندم حسن و حسین، زیرا من از مکر و حیله یهود درباره ایشان هراسانم.» جبرئیل گفت: «یا محمّد! از مکر و حیله منافقین نسبت به حسنین بیمناک باش! زیرا مکر و حیله منافقین از یهود بیشتر و شدیدتر است. یا محمّد! بدان که حسن و حسین در حدیقه ابو دحداح به خواب رفته اند.»

رسول خدا فورا به سوی آن حدیقه رفت و من هم همراه آن حضرت بودم. وقتی وارد آن باغ شدیم، دیدیم حضرت حسنین دست در گردن یکدیگر انداخته و به خواب رفته اند و یک اژدها با یک طاقه ریحان که در دهان داشت، مشغول باد زدن ایشان بود. هنگامی که چشم اژدها به رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم افتاد، طاقه ریحان را از دهان خود انداخت و گفت: «السلام علیک یا رسول اللّٰه! من اژدها نیستم. یکی از ملائکه کروبین خدایم که به قدر یک چشم بر هم زدن از ذکر خدای خود غفلت کردم. خدای توانا هم مرا مسخ کرد و به شکل اژدها در آورد و به این شکل و شمایل که می بینی، از آسمان به زمین فرستاد. من چندین سال است که پی شخصی می گردم که نزد خدا آبرومند باشد تا پیش پروردگارم شفاعتم را کند. شاید خدای رئوف مرا به صورت اول در آورد، زیرا خدا بر هر چیزی توانا است.»

راوی می گوید پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم به زانو روی زمین نشست و حضرت حسنین را حرکت داد تا بیدار شوند. آنها روی دو زانوی آن حضرت نشستند و پیامبر خدا به حسنین فرمود: «نگاه کنید! این ملکی است از ملائکه کروبین پروردگار که به قدر یک چشم بر هم زدن از ذکر خدای خود غافل شده و خدای توانا او را به این شکل در آورده است. من

شما را برای او نزد خدا شفیع قرار می دهم، شما هم این شفاعت را بپذیرید.» حضرت حسنین برخاستند، وضو گرفتند و پس از اینکه دو رکعت نماز خواندند گفتند: «پروردگارا! تو را به حق جدّ بزرگوارمان محمّد مصطفی که حبیب تو است و به حق پدرمان علی مرتضی و به حق مادرمان فاطمه زهرا قسم می دهیم که این ملك را به صورت اولش برگردانی!» راوی می گوید هنوز دعای آنها تمام نشده بود که جبرئیل با گروهی از ملائکه از آسمان نازل شد و به آن ملك مژده داد که خدا از خطای تو درگذشت و تو را به صورت اولیه ات در می آورد. آنگاه در حالی که مشغول تسبیح پروردگار بودند، به همراه آن ملك به طرف آسمان رفتند.

سپس جبرئیل با چهره ای متبسم به سوی پیامبر خدا بازگشت و گفت: «یا رسول اللّٰه! این ملك بر ملائکه هفت آسمان فخر می کند و می گوید: «کیست مثل من که دو سید و دو سبط، یعنی حسن و حسین شفاعتش را کرده باشند!»

راوی می گوید از عروه بارقی حکایت شده که گفت: یک سال که حج را بجای آورده بودم، وارد مسجد پیغمبر اعظم اسلام صلی اللّٰه علیه و آله شدم. دیدم پیامبر خدا نشسته و دو نوجوان نورس در حضور رسول اکرم بودند و آن بزرگوار گاهی این جوان و گاهی آن جوان را می بوسید. وقتی مردم آن حضرت را در این حال دیدند از سخن گفتن با آن بزرگوار خودداری کردند تا آن دو جوان را خوب بویید و بوسید. مردم نمی دانستند که پیغمبر خدا برای چه آن همه نسبت به آنها محبت دارد. من در همان حالی که پیامبر خدا آن دو نوجوان را می بوسید، نزدیک آن حضرت رفتم و گفتم: «یا رسول اللّٰه! آیا اینها پسران تویند؟» فرمود: «اینها پسران دختر و پسران پسر عم من هستند. همان پسر عمی که محبوب ترین مردان است نزد من؛ همان پسر عمی که گوش و چشم من است؛ همان پسر عمی که نفس او نفس من و نفس من نفس او است؛ همان که من از حزن وی محزون می شوم و او از حزن من محزون می گردد.» من گفتم: «یا رسول اللّٰه! من از این عملی که شما با این دو نوجوان انجام می دهی بسیار تعجب می کنم!» رسول اعظم اسلام در جوابم فرمود: «بشنو تا برایت بگویم! بدان موقعی که مرا به آسمان بردند و داخل بهشت شدم، در یکی از باغ های بهشت به درختی برخوردم که از بوی خوش آن بسیار در شگفت شدم. جبرئیل گفت: «یا محمّد! از این درخت تعجب مکن! زیرا بوی میوه آن از بوی خودش نیکوتر است.» جبرئیل پیوسته از میوه آن درخت به عنوان تحفه برای من می آورد و من از خوردن آنها دلزده نمی شدم. سپس از کنار درخت دیگری گذشتیم. جبرئیل گفت: «یا محمّد! از میوه این درخت بخور، زیرا این درخت شبیه همان درختی است که از میوه آن خوردی، بلکه طعم و بوی این درخت از آن یکی خوش تر است.» جبرئیل پیوسته از میوه آن درخت به من می داد و من آن را می بوییدم و دلزده نمی شدم. گفتم: «ای برادرم جبرئیل! من در میان این درختان، درختی خوشبوتر و نیکوتر از این دو درخت ندیدم.» گفت: «یا محمّد! آیا نام این دو درخت را می دانی؟» گفتم نه. گفت: «نام یکی از آنها حسن و نام دیگری حسین است. یا محمّد! وقتی به طرف زمین برگشتی، فورا با زوجه ات خدیجه مضاجعت بکن، زیرا خوشبویی میوه این دو درختی که خوردی از تو خارج می شود و فاطمه زهرا برای تو متولد خواهد شد. انگاه فاطمه اطهر را به همسری برادرت حضرت علی بن ابی طالب درآور، از علی و فاطمه دو پسر متولد می شود، نام یکی از آنها را حسن و نام دیگری را حسین بگذار.» پیغمبر اکرم فرمود: «من این دستوری را که برادرم جبرئیل داد انجام دادم و همان طور هم شد. هنگامی که حسن و حسین متولد شدند و جبرئیل بر من نازل شد، به وی گفتم: «نمی دانی چقدر من شوق آن دو درخت را دارم!» گفت: «یا محمّد! هر گاه مشتاق خوردن میوه آن دو درخت شدی، امام حسن و امام حسین را ببوی.»

راوی می گوید: هر گاه پیامبر معظم اسلام صلی اللّه علیه و آله مشتاق میوه آن دو درخت می شد، امام حسن و امام حسین را می بویید و می فرمود: «برادرم جبرئیل راست گفت!» آنگاه حسن و حسین علیهما السّلام را می بوسید و می فرمود: «ای اصحاب من! من آنقدر حسنین را دوست دارم که حاضرم زندگی ام را بین آنها تقسیم کنم. حسنین دو نو گل دنیوی منند.»

آن مرد از اوصافی که پیغمبر اکرم برای حسنین برشمارد دچار تعجب شد. پس چه می شود اگر پیامبر خدا صلی اللّه علیه و آله شاهد شخصی باشد که خون حسنین و یاران آنها را ریخت؛ مردان آنان را کشت؛ کودکانشان را سر برید؛ اموال آنان را به یغما برد و اهل حرم آنان را اسیر کرد! «أُولئِکَ عَلَیْهِمْ لَعْنَهُ اللَّهِ وَ الْمَلائِکَهِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِینَ وَ سَیَعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَیَّ مُنْقَلَبٍ یَنْقَلِبُونَ» - . بقره / ۱۶۱ - ، {لعنت خدا و ملائکه و جمیع مردم بر ایشان باد! به زودی افراد ظالم و ستمکار خواهند دانست که در چه جایگاهی جای دارند.}

مؤلف: روایات بسیاری در باب فضیلت های اصحاب کساء و باب نصوص بر امامان دوازده گانه علیهم السلام در ارتباط با فضیلت امام حسن و امام حسین علیهما السّلام گذشت.

ابو هریره از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کند که حضرت فرمود: «خدایا! من حسین را دوست دارم تو هم او را دوست بدار و دوست بدار هر کس که او را یعنی حسین بن علی علیه السّلام را دوست می دارد» وسه بار این جمله را تکرار کرد.

دیلمی در کتاب فردوس الاخبار از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فرمود: موسی بن عمران گفت: «پروردگارا! برادرم هارون مرد، او را بیامرز!» خدا وحی کرد: «یا موسی! اگر تو درباره همگی اولین و آخرین از من تقاضایی کنی من می پذیرم، غیر از قاتل حسین بن علی بن ابی طالب که انتقامش را از او خواهم کشید.» همچنین از آن حضرت روایت شده که موسی بن عمران از خدا خواست که زیارت قبر امام حسین را به نصیب وی کند. آنگاه با هفتاد هزار ملک به زیارت قبر آن حضرت رفت .

ابو سعید از حضرت رسول اعظم اسلام روایت می کند که فرمود: «حسن و حسین دو بزرگ جوانان اهل بهشت هستند، غیر از دو پسر خاله، یعنی حضرت عیسی و حضرت یحیی بن زکریا.» ابن عمر از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله روایت می کند که: «حسن و حسین دو گل خوشبوی من از دنیا هستند.»

یعلی بن مرّه از رسول خدا روایت کند که: «حسین از من است و من از حسین. خداوند دوست بدارد هر کس که حسین را دوست دارد. حسین سبطی از اسباط است.» علی بن ابی طالب علیه السّلام گوید: «حسن و حسین در روز قیامت از دو سوی عرش رحمان به سان دو گوشواره در دو سوی چهره قرار دارند.»

حذیفه از پیغمبر عالیقدر اسلام صلی اللّه علیه و آله روایت می کند که فرمود: «آنقدر فضیلت و بزرگواری به حسین عطا شده که جز یوسف بن یعقوب، به هیچ کس عطا نشده است.» از عایشه از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت است که حضرت فرمود: فردوس از پروردگارش پرسید او گفت: «خدای من! مرا زینت کن چون یاران و اهل من همه با تقوا و پاکند.» خداوند به او وحی کرد: «آیا تو را با حسن و حسین زینت نکردم!»

در کتاب مثیر الاحزان از مبرد نحوی روایت می کند که گفت: پیامبر خدا به طرف خانه فاطمه اطهر رفت و دید که آن بانو پشت در ایستاده است. فرمود: «ای حبیبه من! برای چه اینجا ایستاده ای؟» فاطمه زهرا گفت: «امروز صبح دو فرزند من از خانه خارج شده اند و از ایشان خبر ندارم.» پیغمبر اعظم به جستجوی حسنین رفت تا اینکه به شکاف یک کوه رسید و دید که آنها در آنجا به خواب رفته اند و یک مار بالای سر آنان چنبره زده است. پیغمبر خدا سنگی برداشت و به سوی آن مار رفت. مار با زبان فصیح به سخن درآمد و گفت: «السلام علیک یا رسول اللّه! به خدا قسم من جز برای محافظت از این دو نوگل بالای سر آنها نخوابیده ام.» رسول خدا در حق آن حیوان دعای خیر کرد. آنگاه حسن را بر شانه راست و حسین را بر سر شانه چپ خود جای داد. سپس جبرئیل نازل شد و امام حسین را از آن حضرت گرفت و خود آورد. پس از این جریان بود که حضرت حسنین علیهما السّلام به این موضوع فخر می کردند. امام حسن می فرمود: «من آن کسی هستم که بهترین اهل زمین مرا به دوش گرفت.» امام حسین هم می فرمود: «من آنم که بهترین اهل آسمان مرا به دوش گرفت.»

**[ترجمه]

«۷۴»

د، [العدد القویه] مِنْ كِتَابِ الدُّرِّ ذَكَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ حَدِيثاً عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ: عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ لِلْحَسَنِ اللَّهُمَّ إِنِّی أُحِبُّهُ فَأَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ.

ص: ۳۱۶

وَ حَدَّثَ عَبْدُ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رِجَالِهِ عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: كُنْتُ مَعَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام فَلَقِيَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَالَ أَرِنِي أُقَبِّلْ مِنْكَ حَيْثُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يُقَبِّلُ قَالَ فَقَالَ لِقَمِيصِهِ (۱) كَذَا فَكَشَفَهُ عَنْ سُرَّتِهِ.

وَ عَنْهُ عَنْ رِجَالِهِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَجَاءَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ يَحْبُو حَتَّى صَعِدَ عَلَى صَدْرِهِ فَبَالَ عَلَيْهِ فَابْتَدَرْنَاهُ لِنَأْخُذَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه وآله ابْنِي ابْنِي ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَيْهِ.

قَالَ الْمُسَهَّرُ مَوْلَى الزُّبَيْرِ: تَذَاكَرْنَا مَنْ أَشْبَهَ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله مِنْ أَهْلِهِ فَدَخَلَ عَلَيْنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ فَقَالَ أَنَا أُحَدِّثُكُمْ بِأَشْبَهِ أَهْلِهِ إِلَيْهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَأَيْتُهُ يَجِيءُ وَ هُوَ سَاجِدٌ فَيَرْكَبُ ظَهْرَهُ فَمَا يُنْزِلُهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي يَنْزِلُ وَ رَأَيْتُهُ يَجِيءُ وَ هُوَ رَاكِعٌ فَيُفَرِّجُ لَهُ بَيْنَ رِجْلَيْهِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنَ الْجَانِبِ الْآخَرِ وَ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله هُوَ رَيْحَانِي مِنَ الدُّنْيَا وَ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ يُصْلِحُ اللَّهُ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ يُحِبُّهُ.

**[ترجمه]العدد القویه: از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت می کند که درباره امام حسن علیه السّلام فرمود: «خدایا! من او را دوست می دارم تو هم دوست بدار هر کس را که او را دوست می دارد.» و عمیر بن اسحاق گوید: با حسن بن علی علیه السّلام بودم با ابو هریره دیدار کردیم. ابو هریره گفت: به من نشان بده تا از تو ببوسم آنجایی را که رسول خدا می بوسید. گوید: حضرت حسن علیه السّلام به پیراهنش اشاره داد و آن را از روی نافش کنار زد.

و نیز ما نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم که حسن بن علی کشان کشان روی زمین آمد تا روی سینه پیامبر رفت و ادرار کرد. پریدیم که او را بگیریم. پیامبر فرمود: «مواظب فرزندم باشید!» آنگاه آبی خواست و روی آن ریخت.

و نیز مسهر مولای زبیر نقل می کند که گفت: یک بار ما در این باره که از اهل بیت پیامبر خدا کدام یک به آن حضرت بیشتر شباهت دارد گفتگو می کردیم. ناگاه دیدیم عبداللّه بن زبیر نزد ما آمد و گفت: «من برای تو می گویم که چه کسی از اهل بیت رسول خدا به آن حضرت شبیه تر است. امام حسن به پیامبر خدا شباهت بیشتری دارد، زیرا من دیدم پیغمبر خدا در حال سجده بود که امام حسن آمد و بر پشت مبارک رسول خدا سوار شد. آن حضرت تا وقتی خود امام حسن پایین نمی آمد، وی را پایین نمی آورد. من دیدم که امام حسن در حال رکوع پیامبر خدا نزد آن بزرگوار آمد و آن حضرت راه داد که امام حسن از میان پاهای مبارکش داخل و خارج شود.»

رسول خدا صلی اللّه علیه و آله درباره امام حسن می فرمود: «وی نوگل دنیوی من است. این پسر من شخص بزرگواری است که خدا به وسیله او بین دو طایفه از مسلمین صلح و سازش برقرار خواهد کرد.» آنگاه فرمود: «بار خدایا! من حسن و هر کسی که وی را دوست داشته باشد، دوست دارم.»

**[ترجمه]

«۷۵»

نَوَادِرُ الرَّاوَنْدِيِّ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام: إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه وآله قَبَّلَ

زُبَّ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ كَشَفَ عَنْ أَرْبِيَّتِهِ (۲) وَ قَامَ فَصَلَّى مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَوَضَّأَ.

ص: ۳۱۷

۱- ۱. قال لقميصه كذا: أى أفرجه.

۲- ۲. الاربيه: أصل الفخذ، و أصله أربوه فإنّهم استثقلوا التشديد على الواو.

**[ترجمه]نوادر راوندی: به نقل از حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «پیغمبر اسلام زبّ (آلت) امام حسین علیه السّلام را بوسید و ران های او را باز کرد و بدون اینکه وضو بگیرد، برخاست و نماز خواند.»

**[ترجمه]

باب ۱۳ مکارم أخلاقهما صلوات الله علیهما و إقرار المخالف و المؤالف بفضلهما

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: اسْتَفْتَی أَعْرَابِیٌّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَیْرِ وَ عَمْرَو بْنَ عُثْمَانَ فَتَوَاكَلَا فَقَالَ اتَّقِیَا اللَّهَ فَإِنِّی أَتَیْتُكُمَا مُسْتَرْشِداً أَ مُوَاكَلَةٌ فِی الدِّینِ فَأَشَارَا عَلَیْهِ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ فَأَفْتَیَاهُ فَأَنْشَأَ أَبْیَاتاً مِنْهَا

جَعَلَ اللَّهُ حُرَّ وَجْهَیْكُمَا نَعْلَیْنِ*** سِبْتاً یَطَؤُهُمَا الْحَسَنَانِ

**[ترجمه]مناقب: یک اعرابی از عبداللّه بن زبیر و عمرو بن عثمان استفتاء کرد. آنها هر کدام او را به دیگری حواله کردند. اعرابی گفت: «از خدا بترسید! من نزد شما آمده ام که مرا راهنمایی کنید، چرا مرا به دیگری حواله می دهید؟» آنها هم وی را به جانب امام حسن و امام حسین راهنمایی کردند. اعرابی اشعاری سرود که از جمله آنها این است:

خدا صورت شما را نظیر نعلین پوستی قرار دهد

که امام حسن و امام حسین آنها را پایمال کنند

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه یا صاحب السبتین اخلع نعلیك السبت بالكسر جلود البقر المدبوغه بالقرظ یتخذ منها النعال سمیت بذلك لأن شعرها قد سبت عنها أی حلق و أزیل و قیل لأنها انسبتت بالدباغ أی لانت یرید یا صاحب النعلین و فی تسمیتهم للنعل المتخذه من السبت سبتا اتساع مثل قولهم فلان یلبس الصوف و القطن و الإبریسم أی الثیاب المتخذه منها.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث است: «یا صاحب السبتین اخلع نعلیک»، «سبت» با کسره، پوست گاو است که با برگ درخت سلم دبّاغی شده باشد و از آن کفش می سازند و آن را سبت گویند. چون موی آن از آن تراشیده شده و زایل گردیده است، و گفته شده: چون با دبّاغی نرم گردیده است. منظور حدیث این است که ای صاحب نعلین! و در اینکه کفش گرفته شده از پوست را سبت نامیده اند، یک نوع توسعه است، مثل این گفته که می گویند: فلانی پشم و پنبه و ابریشم می پوشد که منظورشان لباس هایی است که از اینها گرفته شده است.

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب إِسْمَاعِيلُ بْنُ بُرَيْدٍ(۱) بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَذْنَبَ رَجُلٌ ذَنْباً فِی حَیَاهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَتَغَیَّبَ حَتَّی وَجَدَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ علیهما السلام فِی طَرِیقٍ خَالٍ فَأَخَذَهُمَا فَاحْتَمَلَهُمَا عَلَی عَاتِقَیْهِ وَ أَتَی بِهِمَا النَّبِیَّ صلی الله علیه وآله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی مُسْتَجِیرٌ بِاللَّهِ وَ بِهِمَا فَضَحِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله حَتَّی رَدَّ یَدَهُ إِلَی فَمِهِ ثُمَّ قَالَ لِلرَّجُلِ اذْهَبْ فَأَنْتَ طَلِیقٌ وَ قَالَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ قَدْ شَفَّعْتُکُمَا فِیهِ أَیْ فَتَیَانِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاؤُکَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِیماً(۲).

ص: ۳۱۸

۱- ۱. فی المصدر ج ۳ ص ۴۰۰: إسماعیل بن یزید.

۲- ۲. النساء: ۶۳.

أَخْبَارُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ بِإِسْنَادِهِ: أَنَّ رَجُلًا نَذَرَ أَنْ يَدْهُنَ بِقَارُورَةٍ رِجْلَيْ أَفْضَلِ قُرَيْشٍ فَسَأَلَ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ إِنَّ مَخْرَمَةَ أَعْلَمُ النَّاسِ الْيَوْمَ بِأَنْسَابِ قُرَيْشٍ فَاسْأَلْهُ عَنْ ذَلِكَ فَأَتَاهُ وَ سَأَلَهُ وَ قَدْ خَرِفَ وَ عِنْدَهُ ابْنُهُ الْمِسْوَرُ فَمَدَّ الشَّيْخُ رِجْلَيْهِ وَ قَالَ ادْهُنْهُمَا فَقَالَ الْمِسْوَرُ ابْنُهُ لِلرَّجُلِ لَا تَفْعَلْ أَيُّهَا الرَّجُلُ فَإِنَّ الشَّيْخَ قَدْ خَرِفَ وَ إِنَّمَا ذَهَبَ إِلَى مَا كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَ أَرْسَلَهُ إِلَى الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ قَالَ ادْهُنْ بِهَا أَرْجُلَهُمَا فَهُمَا أَفْضَلُ النَّاسِ وَ أَكْرَمُهُمُ الْيَوْمَ.

وَ فِي حَدِيثِ مُدْرِكِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ وَ قَدْ أَمْسَكَ لِلْحَسَنِ ثُمَّ الْحُسَيْنِ بِالرِّكَابِ وَ سَوَّى عَلَيْهِمَا أَنْتَ أَسَنُّ مِنْهُمَا تُمْسِكُ لَهُمَا بِالرِّكَابِ فَقَالَ يَا لُكَعُ وَ مَا تَدْرِي مَنْ هَذَانِ هَذَانِ ابْنَا رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ وَ لَيْسَ مِمَّا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ بِهِ أَنْ أُمْسِكَ لَهُمَا وَ أُسَوِّيَ عَلَيْهِمَا.

عُيُونُ الْمَحَاسِنِ عَنِ الرُّويَانِيِّ: أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ مَرَّا عَلَى شَيْخٍ يَتَوَضَّأُ وَ لَا يُحْسِنُ فَأَخَذَا فِي التَّنَازُعِ يَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَنْتَ لَا تُحْسِنُ الْوُضُوءَ فَقَالا أَيُّهَا الشَّيْخُ كُنْ حَكَماً بَيْنَنَا يَتَوَضَّأُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا فَتَوَضَّئَا ثُمَّ قَالا أَيُّنَا يُحْسِنُ قَالَ كِلَاكُمَا تُحْسِنَانِ الْوُضُوءَ وَ لَكِنَّ هَذَا الشَّيْخَ الْجَاهِلَ هُوَ الَّذِي لَمْ يَكُنْ يُحْسِنُ وَ قَدْ تَعَلَّمَ الْآنَ مِنْكُمَا وَ تَابَ عَلَى يَدَيْكُمَا بِبَرَكَتِكُمَا وَ شَفَقَتِكُمَا عَلَى أُمَّةِ جَدِّكُمَا.

الْبَاقِرُ عليه السلام قَالَ: مَا تَكَلَّمَ الْحُسَيْنُ بَيْنَ يَدَيِ الْحَسَنِ إِعْظَاماً لَهُ وَ لَا تَكَلَّمَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَنَفِيَّةِ بَيْنَ يَدِي الْحُسَيْنِ عليه السلام إِعْظَاماً لَهُ.

وَ قَالُوا: قِيلَ لِأَيُّوبَ عليه السلام نِعْمَ الْعَبْدُ(۱) وَ لِلْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ نِعْمَ الْمَطِيَّةُ مَطِيَّتُكُمَا وَ نِعْمَ الرَّاكِبَانِ أَنْتُمَا وَ قَالَ وَ إِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ (۲) وَ قَالَ الْحُسَيْنُ عليه السلام إِنْ لَمْ تُصَدِّقُونِي فَاعْتَزِلُونِي وَ لَا تَقْتُلُونِي.

۱- ۱. صلى الله عليه وآله.۴۴.

۲- ۲. الدخان ۲۱.

**[ترجمه]مناقب: نیز به نقل از حضرت محمّد بن علی علیه السّلام روایت می کند که فرمود: مردی در زمان پیغمبر اعظم اسلام صلی اللَّه علیه و آله مرتکب گناهی شده بود. وی خود را از نظرها پنهان کرد و در وسط راهی خلوت و کم رفت و آمد، با امام حسن و امام حسین که کودک بودند رو به رو شد. وی حسنین را روی دوش خود گذاشت، آنها را به حضور پیغمبر خدا آورد و گفت: «یا رسول اللَّه! من به خدا و حسنین پناهنده شده ام.» پیامبر اکرم صلی اللَّه علیه و آله آنقدر خنده اش گرفت که دست خود را بر دهان مبارکش قرار داد. سپس فرمود: «برو، تو را آزاد کردم!» آنگاه رسول خدا به حسنین فرمود: «من شفاعت شما را درباره این مرد پذیرفتم.» پس از این اتفاق، این آیه نازل شد که می فرماید: «وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيما» - . نساء / ۶۴ - ، {اگر آنها به هنگامی که به نفس خود ظلم می کنند نزد تو آمدند و استغفار کردند و پیغمبر هم برای آنان استغفار کند، خدا را توبه پذیر و مهربان می یابند.}

لیث بن سعد در اخبار خود می گوید: مردی نذر کرده بود که پاهای بزرگوارترین مردان قریش را روغن بمالد. وقتی پرسید که بزرگوارترین مردان قریش کیست، به او گفتند که در حال حاضر مخرمه از حسب و نسب قریش بیشتر از هر کس دیگری آگاه است، برو از او بپرس. ان مرد نزد مخرمه رفت که از پیری خرفت شده و پسرش هم نزد وی بود. وقتی که آن مرد پرسش خود را طرح کرد، مخرمه پاهای خود را دراز کرد و گفت: «بیا پاهای مرا روغن مالی کن!» مسور پسر مخرمه به آن مرد گفت: «مبادا این کار را انجام دهی، زیرا این مرد خرفت شده و عمل مردم جاهلیت را انجام می دهد.» آنگاه مسور آن مرد را به جانب امام حسن و امام حسین علیهما السّلام راهنمایی کرد و گفت: «برو پاهای آنها را روغن بمال، زیرا که فعلاـ آنها بزرگوارترین و گرامی ترین مردم به شمار می روند.»

مدرک بن ابو زیاد می گوید: از ابن عباس که رکاب امام حسن و امام حسین را می گرفت و آنها را سوار می کرد پرسیدم: «تو از ایشان بزرگ تری. آیا جا دارد که تو رکاب آنان را بگیری و آنها را سوار کنی؟» گفت: «ای احمق! تو که نمی دانی آنها که هستند! آنها پسران پیامبر خدایند. آیا نه چنین است که خدا به من منت گذاشته که رکاب آنان را بگیرم تا سوار شوند؟» در کتاب عیون المحاسن از رویانی نقل می کند که گفت: یک روز امام حسن و امام حسین که هنوز کودک بودند، به پیرمردی برخوردند که مشغول وضو گرفتن بود، ولی خوب وضو نمی گرفت. حضرت حسنین شروع کردند به وضو گرفتن و در همان حال هر کدام به دیگری می گفت: «وضوی من صحیح تر است.» آنگاه به آن پیرمرد گفتند: «ما دو نفر وضو می گیریم، تو قضاوت کن که وضوی کدامیک از ما بهتر است.» وقتی وضو گرفتند و از او پرسیدند کدامیک از ما بهتر وضو گرفتیم؟ گفت: «شما هر دو خوب وضو گرفتید، ولی این پیرمرد نادان خوب وضو نگرفت. اکنون وضو گرفتن را از شما آموختم و به دست و برکت و مهربانی که شما نسبت به امت جدّ خود دارید، توبه کردم.»

حضرت امام محمد باقر علیه السّلام می فرماید: «امام حسین به احترام امام حسن، در حضور آن حضرت تکلم نمی کرد. به همین ترتیب محمّد بن حنفیه در حضور امام حسین حرف نمی زد.»

گفته شده که قرآن درباره حضرت ایّوب می فرماید: «نِعْمَ الْعَبْدُ» - . ص / ۴۴ - ، {خوب بنده ای است.} و درباره حضرت حسنین گفته شده: «مرکب شما خوب مرکبی است و شما هم خوب سوارانی هستید.» همچنین می فرماید: «وَ إِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُون» - . دخان / ۲۴ - ، {اگر به من ایمان نمی آورید، پس از من کناره گیری کنید.} امام حسین هم فرمود: «اگر مرا

تصدیق نمی کنید، پس از من دوری کنید و مرا به قتل نرسانید.»

**[ترجمه]

«۳»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ حَمْدَانَ بْنِ سُلَیْمَانَ النَّیْسَابُورِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا وَ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ جَمِیعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَقِیصَا التَّمِیمِیِّ قَالَ: مَرَرْتُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِمَا وَ هُمَا فِی الْفُرَاتِ مُسْتَنْقِعَانِ فِی إِزَارَیْنِ فَقُلْتُ لَهُمَا یَا ابْنَیْ رَسُولِ اللَّهِ أَفْسَدْتُمَا الْإِزَارَیْنِ فَقَالا لِی یَا بَا سَعِیدٍ فَسَادُ الْإِزَارَیْنِ أَحَبُّ إِلَیْنَا مِنْ فَسَادِ الدِّینِ إِنَّ لِلْمَاءِ أَهْلًا وَ سُکَّاناً کَسُکَّانِ الْأَرْضِ ثُمَّ قَالا لِی أَیْنَ تُرِیدُ فَقُلْتُ إِلَی هَذَا الْمَاءِ فَقَالا وَ مَا هَذَا الْمَاءُ فَقُلْتُ أُرِیدُ دَوَاءَهُ أَشْرَبُ مِنْ هَذَا الْمَاءِ الْمُرِّ لِعِلَّةٍ بِی أَرْجُو أَنْ یُجَفِّفَ لَهُ الْجَسَدُ وَ یُسْهِلَ الْبَطْنَ فَقَالا مَا نَحْسَبُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ فِی شَیْ ءٍ قَدْ لَعَنَهُ شِفَاءً قُلْتُ وَ لِمَ ذَاکَ فَقَالا لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَمَّا آسَفَهُ قَوْمُ نُوحٍ فَتَحَ السَّمَاءَ بِماءٍ مُنْهَمِرٍ(۱) وَ أَوْحَی إِلَی الْأَرْضِ فَاسْتَعْصَتْ عَلَیْهِ عُیُونٌ مِنْهَا فَلَعَنَهَا وَ جَعَلَهَا مِلْحاً أُجَاجاً وَ فِی رِوَایَهِ حَمْدَانَ بْنِ سُلَیْمَانَ أَنَّهُمَا قَالا علیهما السلام: یَا بَا سَعِیدٍ تَأْتِی مَاءً یُنْکِرُ وَلَایَتَنَا فِی کُلِّ یَوْمٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَرَضَ وَلَایَتَنَا عَلَی الْمِیَاهِ فَمَا قَبِلَ وَلَایَتَنَا عَذُبَ وَ طَابَ وَ مَا جَحَدَ وَلَایَتَنَا جَعَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مُرّاً وَ مِلْحاً أُجَاجاً.

**[ترجمه]کافی: از ابو سعید نقل می کند که گفت: من به حضرت حسنین که در فرات با لباس مشغول شنا بودند گفتم: «ای دو فرزند رسول خدا صلی اللّه علیه و آله! چرا با لباس شنا می کنید؟ لباس هایتان خراب می شود!» فرمودند: «ای ابو سعید! از نظر ما خراب شدن لباس بهتر است از فاسد شدن دین، زیرا آب هم نظیر زمین دارای ساکنین و موجوداتی است.» آنگاه از من پرسیدند: «قصد کجا داری؟» گفتم قصد همین آب را دارم. گفتند: «مگر این آب چه خواصی دارد؟» گفتم: «من گرفتار مرضی هستم. می خواهم از آب تلخ بیاشامم شاید مرضم بهبود یابد و مزاجم لینت پیدا کند.» فرمودند: «ما گمان نمی کنیم که خدا در چیزی که آن را لعنت کرده، شفا قرار داده باشد.» پرسیدم چرا؟ فرمودند: «زیرا هنگامی که امت نوح خدای توانا را به خشم در آوردند، از آسمان به شدت باران بارید. وقتی به زمین وحی کرد (تا آب از خود خارج کند)، بعضی از چشمه های زمین نافرمانی کردند و خدای قهار هم پس از لعنت کردنشان، آب آنها را شور و تلخ کرد.»

بنا به روایت حمدان حسنین فرمودند: «ای ابو سعید! آیا می خواهی داخل آبی شوی که روزی سه مرتبه منکر ولایت و دوستی ما اهل بیت می شود؟ زیرا خدای حکیم ولایت خانـدان ما را به هر آبی که عرضه کرد و آن را پذیرفت، شیرین و خوشگوار شد و هر آبی که منکر ولایت ما گردید، خدای توانا آن آب را تلخ و شور کرد.»

**[ترجمه]

«۴»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَرْزَمِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی

الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُمَا جَالِسَانِ عَلَى الصَّفَا فَسَأَلَهُمَا فَقَالا إِنَّ الصَّدَقَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا فِی دَیْنٍ مُوجِعٍ أَوْ غُرْمٍ مُفْظِعٍ أَوْ فَقْرٍ مُدْقِعٍ فَفِیکَ شَیْ ءٌ مِنْ هَذَا قَالَ نَعَمْ فَأَعْطَیَاهُ وَ قَدْ کَانَ الرَّجُلُ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ وَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِی بَکْرٍ فَأَعْطَیَاهُ وَ لَمْ یَسْأَلَاهُ عَنْ شَیْ ءٍ فَرَجَعَ إِلَیْهِمَا فَقَالَ لَهُمَا مَا لَکُمَا لَمْ تَسْأَلَانِی عَمَّا سَأَلَنِی عَنْهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ أَخْبَرَهُمَا بِمَا قَالا فَقَالا إِنَّهُمَا غُذِّیَا بِالْعِلْمِ غِذَاءً.

ص: ۳۲۰

۱- ۱. یقال: آسفه علیه: أغضبه، و هو اقتباس من قوله تعالی فی قصه فرعون« فَلَمَّا آسَفُونا انْتَقَمْنا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْناهُمْ أَجْمَعِینَ».

**[ترجمه]کافی: همچنین به نقل از حضرت امام جعفر صادق روایت می کند که فرمود: مردی به حضور حضرت حسنین که در صفا نشسته بودند آمد و از ایشان چیزی خواست. آنان فرمودند: «صدقه جز برای کسانی که در این سه گروه جای دارند حلال نیست: قرض سنگین؛ ورشکستگی شدید؛ و فقری که انسان را مضطر و ناچار گرداند. آیا تو دچار یکی از این سه مصیبت شده ای؟» گفت آری.

حسنین علیهما السّلام چیزی به وی عطا و او را راضی کردند. آن مرد قبل از مراجعه به حضرت حسنین، همین تقاضا را از عبداللّٰه بن عمر و عبدالرحمن بن ابوبکر نیز کرده بود و آنها هم چیزی به وی عطا کرده بودند، ولی از او چیزی نپرسیده بودند. وی نزد آنها بازگشت و گفت: «چرا آنچه را که حسنین از من پرسیدند شما نپرسیدید؟» آنگاه پرسشی که حسنین از او کرده بودند را برای آنان شرح داد. آنها در جوابش گفتند: «حسنین علم را به شکل مخصوصی تغذی کرده اند.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه لا تحل المسأله إلا لذی فقر مدقع أی شدید یفضی بصاحبه إلی الدقعاء و هو التراب.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث آمده که: «لا تحلّ المسأله الّا لذی فقر مدقّع»، یعنی درخواست کمک حلال نیست، مگر برای کسی که فقری دارد شدید که او را به خاک می کشاند.

**[ترجمه]

«۵»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ النَّضْرِ عَنْ یَحْیَی الْحَلَبِیِّ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَاتَ الْحَسَنُ علیه السلام وَ عَلَیْهِ دَیْنٌ وَ قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ عَلَیْهِ دَیْنٌ.

أَقُولُ رَوَی السَّیِّدُ بْنُ طَاوُسٍ فِی کَشْفِ الْمَحَجَّهِ بِإِسْنَادِهِ مِنْ کِتَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ الْحُسَیْنَ علیه السلام قُتِلَ وَ عَلَیْهِ دَیْنٌ وَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بَاعَ ضَیْعَهً لَهُ بِثَلَاثِمِائَهِ أَلْفٍ لِیَقْضِیَ دَیْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ عِدَاتٍ کَانَتْ عَلَیْهِ.

**[ترجمه]کافی: به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «وقتی که امام حسن از دنیا رحلت کرد، مقروض بود. امام حسین نیز به هنگام شهادت مقروض بود.»

مؤلف: سید بن طاوس در کتاب کشف المحجه، از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «هنگامی که امام حسین کشته شد مقروض بود. حضرت علی بن الحسین علیهما السّلام باغ و املاک خود را به مبلغ سه هزار (دینار، یا درهم) فروخت که قرض امام حسین و وعده هایی را (که به فقرا و دیگران داده بود) ادا کند.»

**[ترجمه]

أبواب ما یختص بالإمام الزکی سید شباب أهل الجنه الحسن بن علی صلوات الله علیهما

باب ۱۴ النص علیه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

عم، [إعلام الوری] الْکُلَیْنِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ الْیَمَانِیِّ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ قَالَ: شَهِدْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ حِینَ أَوْصَی إِلَی ابْنِهِ الْحَسَنِ وَ أَشْهَدَ عَلَی وَصِیَّتِهِ الْحُسَیْنَ وَ مُحَمَّداً وَ جَمِیعَ وُلْدِهِ وَ رُؤَسَاءَ شِیعَتِهِ وَ أَهْلَ بَیْتِهِ ثُمَّ دَفَعَ إِلَیْهِ الْکِتَابَ وَ السِّلَاحَ وَ قَالَ لَهُ یَا بُنَیَّ أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ أَنْ أُوصِیَ إِلَیْکَ وَ أَدْفَعَ إِلَیْکَ کُتُبِی وَ سِلَاحِی کَمَا أَوْصَی إِلَیَّ وَ دَفَعَ إِلَیَّ کُتُبَهُ وَ سِلَاحَهُ وَ أَمَرَنِی أَنْ آمُرَکَ إِذَا حَضَرَکَ الْمَوْتُ أَنْ تَدْفَعَهَا إِلَی أَخِیکَ الْحُسَیْنِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی ابْنِهِ الْحُسَیْنِ فَقَالَ وَ أَمَرَکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنْ تَدْفَعَهَا إِلَی ابْنِکَ هَذَا ثُمَّ أَخَذَ بِیَدِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ قَالَ وَ أَمَرَکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنْ تَدْفَعَهَا إِلَی ابْنِکَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ فَأَقْرِئْهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ مِنِّی السَّلَامَ.

**[ترجمه]اعلام الوری: از سلیم ابن قیس روایت می کند که گفت: «من در زمان وصیت کردن حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام حضور داشتم. حضرت امیر امام حسن را وصی خود قرار داد و حسین، محمّد بن حنفیه، تمامی فرزندان خود، رؤسای شیعیان خود و اهل بیتش را بر آن وصیت شهود قرار داد. آنگاه کتاب ها و اسلحه اش را به حضرت امام حسن داد و به آن بزرگوار فرمود: «ای پسر عزیزم! پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم مرا مأمور کرده که تو را وصی خویشتن قرار دهم و کتاب ها و اسلحه خود را به تو تسلیم کنم، همان طور که پیغمبر اعظم اسلام مرا وصی خود کرد و کتاب ها و اسلحه اش را به من تحویل داد. پیامبر اکرم به من دستور داده که به تو بگویم هر گاه اجل تو فرا رسید، این امانت های نبوت را به برادرت حسین تحویل دهی.» سپس رو به فرزندش حسین کرد و فرمود: «رسول خدا تو را مأمور کرده که این اشیا را به این پسرت بسپاری.» سپس دست حضرت علی بن الحسین را گرفت و به او فرمود: «پیغمبر خدا به تو دستور داده که این امانت ها را به فرزندت محمّد بن علی تسلیم کنی. سلام پیامبر خدا و سلام مرا به محمّد بن علی برسان.»

**[ترجمه]

«۲»

عم، [إعلام الوری] الْكُلَيْنِيُّ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْأَهْوَازِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]اعلام الوری: نیز این موضوع را از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۳»

عم، [إعلام الوری] الْكُلَيْنِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَمَّا حَضَرَهُ الْوَفَاةُ قَالَ لِابْنِهِ الْحَسَنِ ادْنُ مِنِّی حَتَّى أُسِرَّ إِلَيْکَ مَا أَسَرَّ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ وَ آتَمِنَکَ عَلَى مَا ائْتَمَنَنِی عَلَيْهِ فَفَعَلَ.

**[ترجمه]اعلام الوری: به نقل از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: هنگامی که رحلت حضرت امیر نزدیک شد، به پسرش امام حسن فرمود: «نزدیک من بیا تا اسراری را که پیغمبر اعظم به من یاد داد، به تو تعلیم دهم و تو را نسبت به آن چیزهایی که رسول خدا مرا امین دانست و به من سپرد، امین بدانم و به تو بسپارم.» امام حسن نیز این امر را اطاعت کرد.

**[ترجمه]

«۴»

عم، [إعلام الوری] بِإِسْنَادِهِ يَرْفَعُهُ إِلَى شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ: أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام لَمَّا سَارَ إِلَى الْكُوفَهِ اسْتَوْدَعَ أُمَّ سَلَمَهَ كُتُبَهُ وَ الْوَصِيَّهَ فَلَمَّا رَجَعَ الْحَسَنُ دَفَعَتْهَا إِلَيْهِ (۱).

ص: ۳۲۲

۱- ۱. تری هذه الروایات فی الکافی ج ۱ ص ۲۹۷- ۲۳۰.

**[ترجمه]اعلام الوری: از شهر بن حوشب روایت می کند که گفت: «هنگامی که حضرت علی علیه السّلام به طرف کوفه رفت، کتاب ها و وصیت نامه اش را به عنوان امانت به ام سلمه سپرد. پس از بازگشت امام، ام سلمه آنها را به آن حضرت تسلیم کرد.»

**[ترجمه]

باب ۱۵ معجزاته صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

یر، [بصائر الدرجات] الْهَیْثَمُ النَّهْدِیُّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْکُنَاسِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فِی بَعْضِ عُمَرِهِ وَ مَعَهُ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِ الزُّبَیْرِ کَانَ یَقُولُ بِإِمَامَتِهِ قَالَ فَنَزَلُوا فِی مَنْهَلٍ مِنْ تِلْکَ الْمَنَاهِلِ قَالَ نَزَلُوا تَحْتَ نَخْلٍ یَابِسٍ قَدْ یَبِسَ مِنَ الْعَطَشِ قَالَ فَفُرِشَ لِلْحَسَنِ علیه السلام تَحْتَ نَخْلَةٍ وَ لِلزُّبَیْرِیِّ بِحِذَائِهِ تَحْتَ نَخْلَةٍ أُخْرَی قَالَ فَقَالَ الزُّبَیْرِیُّ وَ رَفَعَ رَأْسَهُ لَوْ کَانَ فِی هَذَا النَّخْلِ رُطَبٌ لَأَکَلْنَا مِنْهُ قَالَ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ علیه السلام وَ إِنَّکَ لَتَشْتَهِی الرُّطَبَ قَالَ نَعَمْ فَرَفَعَ الْحَسَنُ علیه السلام یَدَهُ إِلَی السَّمَاءِ فَدَعَا بِکَلَامٍ لَمْ یَفْهَمْهُ الزُّبَیْرِیُّ فَاخْضَرَّتِ النَّخْلَةُ ثُمَّ صَارَتْ إِلَی حَالِهَا فَأَوْرَقَتْ وَ حَمَلَتْ رُطَباً قَالَ فَقَالَ لَهُ الْجَمَّالُ الَّذِی اکْتَرَوْا مِنْهُ سِحْرٌ وَ اللَّهِ قَالَ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ وَیْلَکَ لَیْسَ بِسِحْرٍ وَ لَکِنْ دَعْوَةُ ابْنِ النَّبِیِّ مُجَابَةٌ قَالَ فَصَعِدُوا إِلَی النَّخْلَةِ حَتَّی صَرَمُوا مِمَّا کَانَ فِیهَا مَا کَفَاهُمْ (۱).

یج، [الخرائج و الجرائح] عن عبد الله: مثله

**[ترجمه]بصائر الدرجات: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: در یکی از سفرها که امام حسن به عمره می رفت، یکی از فرزندان زبیر که به امامت آن حضرت اعتقاد داشت، همراه آن بزرگوار بود. در یکی از منازل، در نزدیکی آبی که در زیر درخت خرمایی وجود داشت و از تشنگی خشک شده بود، فرود آمدند. برای امام حسن در زیر آن درخت فرشی گستراندند و برای فرزند زبیر هم فرش دیگری در مقابل امام حسن انداختند. مرد زبیری سر خود را بلند کرد و گفت: «کاش این درخت خرمای تازه داشت و از آن می خوردیم.» امام حسن فرمود: «خیلی میل به خوردن خرما داری؟» گفت آری. حضرت امام حسن دست مبارک خود را به سوی آسمان فرا برد و دعایی کرد که آن مرد زبیری ملتفت نشد چه دعایی است. به ناگاه آن درخت خرما سبز و دارای برگ و خرما گردید. ساربانی که همراه ایشان بود گفت: «به خدا قسم که امام حسن سحر و جادو کرد!» امام حسن به وی فرمود: «وای بر تو! این سحر نیست! بلکه دعای پسر پیغمبر مستجاب شد.» آنگاه بر فراز آن درخت رفتند و از آن خرماها به قدر کفایت چیدند.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری المنهل المورد و هو عین ماء ترده الإبل فی المراعی و تسمی المنازل التی فی المفاوز علی طرق السفار مناهل لأن فیها ماء قوله إلی حالها أی قبل الیبس

و فی الخرائج: فاخضرت النخله و أورقت.

**[ترجمه]قال الجوهری المنهل المورد و هو عین ماء ترده الإبل فی المراعی و تسمی المنازل التی فی المفاوز علی طرق السفار مناهل لأن فیها ماء قوله إلی حالها أی قبل الیبس

و فی الخرائج: فاخضرت النخله و أورقت.

**[ترجمه]

«۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ آبائه علیهم السلام: أَنَّ الْحَسَنَ علیه السلام قَالَ یَوْماً لِأَخِیهِ الْحُسَیْنِ وَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ إِنَّ مُعَاوِیَهَ بَعَثَ إِلَیْکُمْ بِجَوَائِزِکُمْ وَ هِیَ تَصِلُ إِلَیْکُمْ یَوْمَ کَذَا لِمُسْتَهَلِّ الْهِلَالِ وَ قَدْ أَضَاقَا فَوَصَلَتْ فِی السَّاعَهِ الَّتِی ذَکَرَهَا لَمَّا کَانَ رَأْسُ الْهِلَالِ فَلَمَّا وَافَاهُمُ الْمَالُ کَانَ عَلَی الْحَسَنِ علیه السلامدَیْنٌ کَثِیرٌ فَقَضَاهُ مِمَّا بَعَثَهُ إِلَیْهِ فَفَضَلَتْ فَضْلَهٌ فَفَرَّقَهَا فِی أَهْلِ بَیْتِهِ وَ مَوَالِیهِ وَ قَضَی الْحُسَیْنُ علیه السلام دَیْنَهُ وَ قَسَمَ ثُلُثَ مَا بَقِیَ

ص: ۳۲۳

۱- ۱. تراه فی الکافی ج ۱ ص ۴۶۲. أیضا و فیه: عن القاسم النهدی فراجع.

فِی أَهْلِ بَیْتِهِ وَ مَوَالِیهِ وَ حَمَلَ الْبَاقِیَ إِلَی عِیَالِهِ وَ أَمَّا عَبْدُ اللَّهِ فَقَضَی دَیْنَهُ وَ مَا فَضَلَ دَفَعَهُ إِلَی الرَّسُولِ لِیَتَعَرَّفَ مُعَاوِیَهُ مِنَ الرَّسُولِ مَا فَعَلُوا فَبَعَثَ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ أَمْوَالًا حَسَنَهً.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: یک روز امام حسن به امام حسین و عبداللّه جعفر که مقروض شده بودند فرمود: «معاویه جوایزی برای شما فرستاده که فلان روز، در اول ماه به دستتان خواهد رسید.»

وقتی روز اول ماه فرا رسید، همان طور که حضرت مجتبی فرموده بود، جوایز معاویه از راه رسید. حضرت امام حسن قرض های زیادی را که داشت با آن جوایز ادا کرد. باقیمانده آن را نیز بین اهل بیت و شیعیان خویشتن توزیع کرد .

حضرت امام حسین هم قرض های خود را با آن جوایز ادا کرد، یک سوم باقیمانده آن را میان اهل بیت و دوستان خود تقسیم کرد و مابقی را برای عیال خود برد. عبداللّه بن جعفر نیز قرض خود را ادا کرد و بقیه را به فرستاده معاویه عطا کرد. تا معاویه از طریق فرستاده از کارهایی که اینان کردند، آگاه گردد. هنگامی که این خبر به معاویه رسید، مال فراوانی برای او فرستاد.

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری ضاق الرجل أی بخل و أضاق أی ذهب ماله.

**[ترجمه]قال الجوهری ضاق الرجل أی بخل و أضاق أی ذهب ماله.

**[ترجمه]

«۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ مَنْدَلِ بْنِ أُسَامَهَ(۱)

عَنِ الصَّادِقِ آبائه علیهم السلام: أَنَّ الْحَسَنَ علیه السلام خَرَجَ مِنْ مَکَّهَ مَاشِیاً إِلَی الْمَدِینَهِ فَتَوَرَّمَتْ قَدَمَاهُ فَقِیلَ لَهُ لَوْ رَکِبْتَ لِیَسْکُنَ عَنْکَ هَذَا الْوَرَمُ فَقَالَ کَلَّا وَ لَکِنَّا إِذَا أَتَیْنَا الْمَنْزِلَ فَإِنَّهُ یَسْتَقْبِلُنَا أَسْوَدُ مَعَهُ دُهْنٌ یَصْلُحُ لِهَذَا الْوَرَمِ فَاشْتَرُوا مِنْهُ وَ لَا تُمَاکِسُوهُ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَوَالِیهِ لَیْسَ أَمَامَنَا مَنْزِلٌ فِیهِ أَحَدٌ یَبِیعُ هَذَا الدَّوَاءَ فَقَالَ بَلَی إِنَّهُ أَمَامَنَا وَ سَارُوا أَمْیَالًا فَإِذَا الْأَسْوَدُ قَدِ اسْتَقْبَلَهُمْ فَقَالَ الْحَسَنُ لِمَوْلَاهُ دُونَکَ الْأَسْوَدَ فَخُذِ الدُّهْنَ مِنْهُ بِثَمَنِهِ فَقَالَ الْأَسْوَدُ لِمَنْ تَأْخُذُ هَذَا الدُّهْنَ قَالَ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ انْطَلِقْ بِی إِلَیْهِ فَصَارَ الْأَسْوَدُ إِلَیْهِ فَقَالَ الْأَسْوَدُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی مَوْلَاکَ لَا آخُذُ لَهُ ثَمَناً وَ لَکِنِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ یَرْزُقَنِی وَلَداً سَوِیّاً ذَکَراً یُحِبُّکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ فَإِنِّی خَلَّفْتُ امْرَأَتِی تَمْخَضُ فَقَالَ انْطَلِقْ إِلَی مَنْزِلِکَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَدْ وَهَبَ لَکَ وَلَداً ذَکَراً سَوِیّاً فَرَجَعَ الْأَسْوَدُ مِنْ فَوْرِهِ فَإِذَا امْرَأَتُهُ قَدْ وَلَدَتْ غُلَاماً سَوِیّاً ثُمَّ رَجَعَ الْأَسْوَدُ إِلَی الْحَسَنِ علیه السلاموَ دَعَا لَهُ بِالْخَیْرِ بِوِلَادَهِ الْغُلَامِ لَهُ وَ إِنَّ الْحَسَنَ قَدْ مَسَحَ رِجْلَیْهِ بِذَلِکَ الدُّهْنِ فَمَا قَامَ عَنْ مَوْضِعِهِ حَتَّی زَالَ الْوَرَمُ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: همچنین به نقل از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: حضرت امام حسن مجتبی پیاده از مکه به سمت مدینه طیبه روان شد. در راه پاهای مبارکش متورم شدند. به آن حضرت گفتند که اگر سوار شوی، ورم پاهایت برطرف خواهد شد. فرمود: «به هیچ وجه سوار نخواهم شد، ولی وقتی وارد منزل بعدی شویم، شخص سیاه چهره ای به استقبال ما می آید که روغنی به همراه دارد. آن روغن برای درمان این ورم مفید است. روغن را از او بخرید و درباره قیمتش مضایقه نکنید.» یکی از غلامان آن حضرت گفت: «ولی پیش رویمان منزلی نیست که چنین دوایی را بفروشند؟» فرمود: «چرا، هست.»

چند میلی که راه رفتند، ناگاه دیدند شخص سیاه چهره ای به استقبالشان آمد. امام حسن به غلام خود فرمود: «این همان شخص است. برو روغن را از او خریداری کن.» وقتی غلام نزد او رفت و درخواست روغن را کرد، وی گفت: «این روغن را برای چه کسی می خواهی؟» پاسخ داد برای حسن بن علی بن ابی طالب علیه السّلام. گفت: «مرا نزد آن حضرت ببر.» هنگامی که آن شخص سیاه به حضور امام حسن مشرف شد گفت: «یا ابن رسول اللّه! من غلام تو هستم، پول این روغن را از تو نخواهم گرفت، ولی تو دعا کن خدا پسر صحیح و سالمی به من عطا کند که شما خاندان را دوست داشته باشد، زیرا هنگامی که من از زن خود جدا شدم، وی در آستانه وضع حمل بود.» امام حسن به وی فرمود: «به سوی منزل خود برو، زیرا خدای رئوف یک پسر صحیح و سالم به تو عطا کرده است.»

آن مرد فورا به طرف خانه خود رفت و دید که زوجه اش پسری صحیح و سالم آورده است. آنگاه به سوی امام حسن بازگشت و به خاطر ولادت آن پسر، دعای خیر در حق آن حضرت کرد. وقتی امام حسن از آن روغن به پای مبارک خود مالید، هنوز از جای خود برنخاسته بود که ورم پاهایش برطرف گردید.

**[ترجمه]

«۴»

کا، [الکافی] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ صَنْدَلٍ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ فَقَدْ وَهَبَ اللَّهُ لَکَ ذَکَراً سَوِیّاً وَ هُوَ مِنْ شِیعَتِنَا.

ص: ۳۲۴

۱- ۱. کذا فی النسخ المطبوعه و الصحیح: عن صندل، عن أبی أسامه- و هو زید الشحام- کما تراه فی هذه الصفحه تحت الرقم ۴ عن الکافی ج ۱ ص ۴۶۳ و قد رواه ابن شهرآشوب فی المناقب عن ابی أسامه مرسلا علی عادته، تراه فی ج ۴ ص ۷. راجع جامع الرواه أیضا.

أقول: قد أوردنا كثيرا من معجزاته فی باب ما جری بینه علیه السلام و بین معاویه و باب وفاته و غیرهما.

**[ترجمه]کافی: همین روایت را نقل کرده و افزوده که امام حسن فرمود: «خدا به تو پسری عطا کرده که از شیعیان ما خواهد بود.»

مؤلف: بسیاری از معجزات حضرت را در باب ماجراهای میان حضرت و معاویه و نیز در باب وفات حضرت و در دیگر ابواب آورده ایم.

**[ترجمه]

«۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام کَانَ فِی الرَّحْبَهِ فَقَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ فَقَالَ أَنَا مِنْ رَعِیَّتِکَ وَ أَهْلِ بِلَادِکَ قَالَ علیه السلام لَسْتَ مِنْ رَعِیَّتِی وَ لَا مِنْ أَهْلِ بِلَادِی وَ إِنَّ ابْنَ الْأَصْفَرِ(۱)

بَعَثَ بِمَسَائِلَ إِلَی مُعَاوِیَهَ فَأَقْلَقَتْهُ وَ أَرْسَلَکَ إِلَیَّ لِأَجْلِهَا قَالَ صَدَقْتَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ مُعَاوِیَهَ أَرْسَلَنِی إِلَیْکَ فِی خُفْیَهٍ وَ أَنْتَ قَدِ اطَّلَعْتَ عَلَی ذَلِکَ وَ لَا یَعْلَمُهَا غَیْرُ اللَّهِ فَقَالَ علیه السلام سَلْ أَحَدَ ابْنَیَّ هَذَیْنِ قَالَ أَسْأَلُ ذَا الْوَفْرَهِ(۲) یَعْنِی الْحَسَنَ فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ جِئْتَ تَسْأَلُ کَمْ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ کَمْ بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ کَمْ بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ مَا قَوْسُ قُزَحَ وَ مَا الْمُؤَنَّثُ وَ مَا عَشَرَهُ أَشْیَاءَ بَعْضُهَا أَشَدُّ مِنْ بَعْضٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ الْحَسَنُ علیه السلام بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ أَرْبَعُ أَصَابِعَ مَا رَأَیْتَهُ بِعَیْنِکَ فَهُوَ حَقٌّ وَ قَدْ تَسْمَعُ بِأُذُنَیْکَ بَاطِلًا وَ بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ دَعْوَهُ الْمَظْلُومِ وَ مَدُّ الْبَصَرِ وَ بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ مَسِیرَهُ یَوْمٍ لِلشَّمْسِ وَ قُزَحُ اسْمُ الشَّیْطَانِ وَ هُوَ قَوْسُ اللَّهِ وَ عَلَامَهُ الْخِصْبِ وَ أَمَانٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنَ الْغَرَقِ وَ أَمَّا الْمُؤَنَّثُ فَهُوَ الَّذِی لَا یُدْرَی أَ ذَکَرٌ أَمْ أُنْثَی فَإِنَّهُ یُنْتَظَرُ بِهِ فَإِنْ کَانَ ذَکَراً احْتَلَمَ وَ إِنْ کَانَتْ أُنْثَی حَاضَتْ وَ بَدَا ثَدْیُهَا وَ إِلَّا قِیلَ لَهُ بُلْ فَإِنْ أَصَابَ بَوْلُهُ الْحَائِطَ فَهُوَ ذَکَرٌ وَ إِنِ انْتَکَصَ بَوْلُهُ عَلَی

۱- ۱. یرید ملک الروم قال الفیروزآبادی: و بنو الأصفر ملوک الروم أولاد الأصفر بن روم بن یعصو ابن إسحاق، أولان جیشا من الحبش غلب علیهم فوطئ نساءهم فولد لهم أولاد صفر.

۲- ۲. أی صاحب الوفره و الوفره- بالفتح- الشعر المجتمع علی الرأس أو ما سال علی الأذنین منه أو ما جاوز شحمه الاذن ثمّ بعدها الجمه ثمّ بعدها اللمه، و بذلک وصف شعر رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله حیث قالوا:« کان شعره وفره و إذا طال صارت جمه».

رِجْلَيْهِ كَمَا يَنْتَكِصُ بَوْلُ الْبَعِيرِ فَهُوَ أُنْثَى (۱)

وَ أَمَّا عَشَرَهُ أَشْيَاءَ بَعْضُهَا أَشَدُّ مِنْ بَعْضٍ فَأَشَدُّ شَيْ ءٍ خَلَقَ اللَّهُ الْحَجَرُ وَ أَشَدُّ مِنْهُ الْحَدِيدُ يُقْطَعُ بِهِ الْحَجَرُ وَ أَشَدُّ مِنَ الْحَدِيدِ النَّارُ تُذِيبُ الْحَدِيدَ وَ أَشَدُّ مِنَ النَّارِ الْمَاءُ وَ أَشَدُّ مِنَ الْمَاءِ السَّحَابُ وَ أَشَدُّ مِنَ السَّحَابِ الرِّيحُ تَحْمِلُ السَّحَابَ وَ أَشَدُّ مِنَ الرِّيحِ الْمَلَكُ الَّذِي يَرُدُّهَا وَ أَشَدُّ مِنَ الْمَلَكِ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي يُمِيتُ الْمَلَكَ وَ أَشَدُّ مِنْ مَلَكِ الْمَوْتِ الْمَوْتُ الَّذِي يُمِيتُ مَلَكَ الْمَوْتِ وَ أَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ أَمْرُ اللَّهِ الَّذِي يَدْفَعُ الْمَوْتَ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: روایت شده است که حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام در رحبه بود. مردی برخاست و به آن حضرت گفت: «من یکی از رعیت ها و اهالی شهرهای تو هستم.» حضرت امیر فرمود: «تو از رعیت ها و اهالی شهرهای ما نیستی. بلکه پادشاه روم کسی فرستاده تا برخی مسائل را از معاویه بپرسد و چون معاویه از جواب آنها عاجز مانده، لذا تو را برای گرفتن پاسخ آن مسائل نزد من فرستاده است» آن مرد گفت: «راست گفتی یا امیرالمؤمنین! معاویه مرا مخفیانه نزد تو فرستاد، ولی تو از این موضوع آگاه شدی، در صورتی که غیر از خدای علیم کسی از این راز آگاه نبود.» حضرت امیر فرمود: «پرسشت را از هر یک از این دو فرزندم که می خواهی بپرس.»

مرد گفت که از حسن می پرسم. اما امام حسن رو به وی کرد و فرمود: «تو آمده ای بپرسی که: بین حق و باطل چقدر است؛ بین آسمان و زمین چقدر است؛ بین مشرق و مغرب چقدر است؛ قوس و قزح چیست؛ مؤنث (مرد شبیه به زن) چیست؛ آن ده چیز که هر کدام از دیگری شدیدتر است چیست.» مرد پاسخ داد آری. امام حسن علیه السّلام فرمود: «بین حق و باطل به اندازه چهار انگشت است. زیرا آنچه را که به چشم خود می بینی، حق و گاهی آنچه را که به گوش خود می شنوی، باطل است. فاصله بین آسمان و زمین، نفرین شخص مظلوم است و آنچه که چشم ببیند. فاصله بین مشرق و مغرب یک روز راه است برای آفتاب. قزح نام شیطان است و منظور از قوس، همین قوس خدایی است که علامت فراوانی نعمت و امان از غرق شدن از برای اهل زمین است. مؤنث آن است که معلوم نشود مرد است یا زن. باید در نظر داشت که اگر محتلم شود مرد است و اگر حیض شود یا پستان هایش ظاهر شوند زن است، اگر از این طریق معلوم نشد باید به وی گفته شود که بول کند، اگر ادرار او جستن کند و به دیوار برسد مرد است. ولی اگر بول او نظیر شتر به طرف پاهایش برگردد، زن خواهد بود.

اما آن ده چیزی که بعضی از آنها از دیگری شدیدتر است: شدیدترین چیزی که خدا آفریده سنگ است. شدیدتر و سفت تر از سنگ، آهن است که سنگ به وسیله آن قطع می شود. شدیدتر از آهن، آتش است که آهن را ذوب می کند. سخت تر از آتش، آب است و شدیدتر از آب، ابر است. سخت تر از ابر، باد است که ابر را حمل و نقل یا پراکنده می کند. شدیدتر و قوی تر از باد، آن ملکی است که باد را برمی گرداند. قوی تر از آن ملک، ملک الموت است که وی را می میراند. قوی تر از ملک الموت، خود موت است که وی را می میراند و شدید و قوی تر از موت، امر الهی است که موت را دفع می گرداند.»

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بِالْإِسْنَادِ: جَاءَ أَبُو سُفْيَانَ إِلَى عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالَ يَا أَبَا الْحَسَنِ جِئْتُكَ فِي حَاجَةٍ قَالَ وَ فِيمَ جِئْتَنِي قَالَ تَمْشِي مَعِي إِلَى ابْنِ عَمِّكَ مُحَمَّدٍ فَتَسْأَلُهُ أَنْ يَعْقِدَ لَنَا عَقْداً وَ يَكْتُبَ لَنَا كِتَاباً فَقَالَ يَا أَبَا سُفْيَانَ لَقَدْ عَقَدَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ عَقْداً لَا يَرْجِعُ عَنْهُ أَبَداً وَ كَانَتْ فَاطِمَةُ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ وَ الْحَسَنُ يَدْرُجُ بَيْنَ يَدَيْهَا وَ هُوَ طِفْلٌ مِنْ أَبْنَاءِ أَرْبَعَةَ عَشَرَ شَهْراً فَقَالَ لَهَا يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ قُولِي لِهَذَا الطِّفْلِ يُكَلِّمْ لِي جَدَّهُ فَيَسُودَ بِكَلَامِهِ الْعَرَبَ وَ الْعَجَمَ فَأَقْبَلَ الْحَسَنُ عليه السلام إِلَى أَبِي سُفْيَانَ وَ ضَرَبَ إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى أَنْفِهِ وَ الْأُخْرَى عَلَى لِحْيَتِهِ ثُمَّ أَنْطَقَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْ قَالَ يَا أَبَا سُفْيَانَ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ حَتَّى أَكُونَ شَفِيعاً فَقَالَ عليه السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي آلِ مُحَمَّدٍ مِنْ ذُرِّيَّةِ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى نَظِيرَ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ آتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا(۲).

أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِيُّ عَنْ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليه السلام قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ جَالِساً

ص: ۳۲۶

۱- ۱. قال الفيروزآبادی: المؤنث: المخنث و هو الرجل المشبه المرأه فی لینه ورقه کلامه و تکسر أعضائه.

۲- ۲. هذه القصه مذکوره فی کتب السیر عند ذکر فتح مکّه سنه ثمان للهجره حین جاء أبو سفیان الی رسول اللّه لیبرم عهد المشرکین و یزید فی مدته، راجع سیره ابن هشام ج ۲ ص ۳۹۶، المناقب ج ۱ ص ۲۰۶، إرشاد المفید ص ۶۰، إعلام الوری ص ۶۶. فقد کان- علی هذا- لحسن بن علیّ علیهما السلام عامئذ خمس سنین، لا أربعه عشر شهرا کما زعم.

فَأَتَاهُ آتٍ فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَدِ احْتَرَقَتْ دَارُکَ قَالَ لَا مَا احْتَرَقَتْ إِذْ أَتَاهُ آتٍ فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ وَقَعَتِ النَّارُ فِی دَارٍ إِلَی جَنْبِ دَارِکَ حَتَّی مَا شَکَکْنَا أَنَّهَا سَتُحْرِقُ دَارَکَ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ صَرَفَهَا عَنْهَا.

وَ اسْتَغَاثَ النَّاسُ مِنْ زِيَادٍ إِلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام فَرَفَعَ يَدَهُ وَ قَالَ اللَّهُمَّ خُذْ لَنَا وَ لِشِيعَتِنَا مِنْ زِيَادِ بْنِ أَبِيهِ وَ أَرِنَا فِيهِ نَکَالًا عَاجِلًا إِنَّکَ عَلی کُلِّ شَيْ ءٍ قَدِيرٌ قَالَ فَخَرَجَ خُرَاجٌ فِی إِبْهَامِ يَمِينِهِ يُقَالُ لَهَا السِّلْعَهُ وَ وَرِمَ إِلَی عُنُقِهِ فَمَاتَ.

ادَّعَی رَجُلٌ عَلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام أَلْفَ دِينَارٍ کَذِباً وَ لَمْ يَکُنْ لَهُ عَلَيْهِ فَذَهَبَا إِلَی شُرَيْحٍ فَقَالَ لِلْحَسَنِ علیه السلام أَ تَحْلِفُ قَالَ إِنْ حَلَفَ خَصْمِی أُعْطِيهِ فَقَالَ شُرَيْحٌ لِلرَّجُلِ قُلْ بِاللَّهِ الَّذِی لا إِلهَ إِلَّا هُوَ عالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهادَهِ فَقَالَ الْحَسَنُ لَا أُرِيدُ مِثْلَ هَذَا لَکِنْ قُلْ بِاللَّهِ إِنَّ لَکَ عَلَيَّ هَذَا وَ خُذِ الْأَلْفَ فَقَالَ الرَّجُلُ ذَلِکَ وَ أَخَذَ الدَّنَانِيرَ فَلَمَّا قَامَ خَرَّ إِلَی الْأَرْضِ وَ مَاتَ فَسُئِلَ الْحَسَنُ علیه السلام عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ خَشِيتُ أَنَّهُ لَوْ تَکَلَّمَ بِالتَّوْحِيدِ يُغْفَرُ لَهُ يَمِينُهُ بِبَرَکَهِ التَّوْحِيدِ وَ يُحْجَبُ عَنْهُ عُقُوبَهُ يَمِينِهِ.

مُحَمَّدٌ الْفَتَّالُ النَّيْسَابُورِيُّ فِی مُونِسِ الْحَزِينِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عِيسَی بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام: قَالَ بَعْضُهُمْ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام فِی احْتِمَالِهِ الشَّدَائِدَ عَنْ مُعَاوِيَهَ فَقَالَ علیه السلام کَلَاماً مَعْنَاهُ لَوْ دَعَوْتُ اللَّهَ تَعَالَی لَجَعَلَ الْعِرَاقَ شَاماً وَ الشَّامَ عِرَاقاً وَ جَعَلَ الْمَرْأَهَ رَجُلًا وَ الرَّجُلَ امْرَأَهً فَقَالَ الشَّامِيُّ وَ مَنْ يَقْدِرُ عَلَی ذَلِکَ فَقَالَ علیه السلام انْهَضِی أَ لَا تَسْتَحِينَ أَنْ تَقْعُدِی بَيْنَ الرِّجَالِ فَوَجَدَ الرَّجُلُ نَفْسَهُ امْرَأَهً ثُمَّ قَالَ وَ صَارَتْ عِيَالُکَ رَجُلًا وَ تُقَارِبُکَ وَ تَحمِلُ عَنْهَا وَ تَلِدُ وَلَداً خُنْثَی فَکَانَ کَمَا قَالَ علیه السلام ثُمَّ إِنَّهُمَا تَابَا وَ جَاءَا إِلَيْهِ فَدَعَا اللَّهَ تَعَالَی فَعَادَا إِلَی الْحَالَهِ الْأُولَی.

الْحُسَيْنُ بْنُ أَبِی الْعَلَاءِ(1) عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام: قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام لِأَهْلِ بَيْتِهِ يَا قَوْمِ إِنِّی أَمُوتُ بِالسَّمِّ کَمَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فَقَالَ لَهُ أَهْلُ بَيْتِهِ وَ مَنِ الَّذِی يَسُمُّکَ قَالَ جَارِيَتِی أَوِ امْرَأَتِی فَقَالُوا لَهُ أَخْرِجْهَا مِنْ مِلْکِکَ عَلَيْهَا

۱- ۱. فی المصدر ج ۴ ص ۸ الحسن بن أبی العلاء.

لَعْنَهُ اللَّهِ فَقَالَ هَيْهَاتَ مِنْ إِخْرَاجِهَا وَ مَنِيَّتِي عَلَى يَدِهَا مَا لِي مِنْهَا مَحِيصٌ وَ لَوْ أَخْرَجْتُهَا مَا يَقْتُلُنِي غَيْرُهَا كَانَ قَضَاءً مَقْضِيّاً وَ أَمْراً وَاجِباً مِنَ اللَّهِ فَمَا ذَهَبَتِ الْأَيَّامُ حَتَّى بَعَثَ مُعَاوِيَةُ إِلَى امْرَأَتِهِ قَالَ فَقَالَ الْحَسَنُ عليه السلام هَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَرْبَةِ لَبَنٍ فَقَالَتْ نَعَمْ وَ فِيهِ ذَلِكَ السَّمُّ الَّذِي بَعَثَ بِهِ مُعَاوِيَةُ فَلَمَّا شَرِبَهُ وَجَدَ مَسَّ السَّمِّ فِي جَسَدِهِ فَقَالَ يَا عَدُوَّةَ اللَّهِ قَتَلْتِينِي قَاتَلَكِ اللَّهِ أَمَا وَ اللَّهِ لَا تُصِيبِينَ مِنِّي خَلَفاً وَ لَا تَنَالِينَ مِنَ الْفَاسِقِ عَدُوِّ اللَّهِ اللَّعِينِ خَيْراً أَبَداً.

**[ترجمه]مناقب: ابوسفیان نزد حضرت امیر آمد و گفت: «یا اباالحسن! من حاجتی از تو دارم.» فرمود: «چه حاجتی؟» گفت که نزد پسر عمویت محمّد بیایم تا برای ما قراردادی بنویسد. فرمود: «ای ابوسفیان! پسر عمویم با تو قراری گذاشته که هرگز از آن باز نخواهد گشت.» فاطمه اطهر پشت پرده بود و امام حسن را که کودکی چهارده ماهه و نوپا بود نیز به همراه داشت. ابوسفیان به فاطمه اطهر گفت: «ای دختر حضرت محمّد! به این کودک بگو برای من نزد جدش سخنی بگوید که عرب و عجم از آن بهره مند شوند.»

حضرت امام حسن علیه السّلام رو به ابوسفیان کرد، با یک دست خود به صورت و با دست دیگر به ریش ابوسفیان زد. آنگاه خدای توانا زبان مبارک او را به نطق درآورد و او به ابوسفیان فرمود: «ای ابوسفیان! تو بگو «لا اله الا اللّه، محمّد رسول اللّه» تا من شفیع تو گردم.» سپس آن حضرت فرمود: «سپاس مخصوص آن خدایی است که در آل محمّد صلی اللّه علیه و آله و سلم، ذریه ای از آن حضرت قرار داد که نظیر یحیی بن زکریا است که درباره اش فرموده: «وَ آتَيْناهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا.»

ابو حمزه ثمالی از حضرت امام زین العابدین علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «حضرت امام حسن نشسته بود که شخصی به حضور آن حضرت آمد و گفت: «یا ابن رسول اللّه! خانه ات سوخت.» فرمود نه، نسوخت. آنگاه شخص دیگری نزد آن بزرگوار آمد و گفت: «یا بن رسول اللّه! در آن خانه ای که نزدیک خانه تو قرار دارد حریقی رخ داد و ما شک نداشتیم که به زودی خانه تو نیز خواهد سوخت.» ولی خدای توانا حریق را از خانه آن حضرت دور کرد.»

یک بار مردم از دست ظلم و ستم زیاد بن ابیه، از حضرت امام حسن مجتبی علیه السّلام استمداد کردند. امام حسن دست مبارک خود را بلند کرد و فرمود: «پروردگارا! حق ما و شیعیان ما را از زیاد ابن ابیه بگیر و به ما نشان بده که وی را به بلایی فوری مبتلا کرده ای، زیرا تو بر هر چیزی قادر و توانایی.» پس از این نفرین زخمی در انگشت ابهام دست راست زیاد بن ابیه پیدا شد که آن را سلعه می گفتند (جراحتی که پوست را می شکافد، مانند دمل). تورم آن زخم هر روز بیشتر شد تا به گردن زیاد رسید و سرانجام وی را کشت.

یک بار مردی به دروغ ادعا کرد که مبلغ هزار دینار از حضرت امام حسن علیه السّلام طلبکار است، ولی آن حضرت در حقیقت مدیون وی نبود. آنها نزد شریح قاضی رفتند. شریح به امام حسن گفت: «قسم می خوری؟» فرمود: «اگر این شخص که مدعی است قسم بخورد، من این مبلغ را به وی عطا خواهم کرد.» شریح به آن مرد گفت: «بگو به حق آن خدایی که غیر از او خدایی نیست و بر غیب و شهود داناست.» امام حسن فرمود: «منظور من این گونه قسم نبود، بلکه باید بگوید به خدا قسم که من از تو این مبلغ را طلبکارم و هزار دینار را بگیرد.» آن مرد این قسم را خورد و پول را گرفت. وقتی از جای برخاست به زمین افتاد و مرد. موقعی که درباره نحوه قسم خوردن از امام حسن پرسیدند، فرمود: «آن قسمی که آن مرد خورد، دربردارنده توحید خدای رئوف بود. بیمناک شدم که خدا به برکت توحید خود، او را از عقوبت قسم دروغی که خورد عفو کند.»

فتـال نیشـابوری در کتـاب مونس الحزین از حضـرت امـام جعفر صادق روایت می کنـد که فرمود: «عـده ای به امام حسن علیه السّلام و تحملی که آن حضرت نسبت به آزارهای معاویه می کرد معترض شدند. حضرت مجتبی علیه السّلام سخنی فرمود که مضـمون آن این بود: «اگر من دعـا کنم خـدای توانـا عراق را شـام و شام را عراق، زن را مرد و مرد را زن می کنـد.» یک مرد شامی گفت: «کیست که بتواند چنین قدرتی را داشته باشد؟»

حضـرت امـام حسن مجتبی علیه السّلام به وی فرمود: «برخیز!! حیـا نمی کنی که در میـان مردان نشسـته ای؟» ناگـاه آن مرد به خود نگاه کرد و دیـد که زن شـده است! آنگاه امام حسن به وی فرمود: «زن تو مرد شـده، او با تو مقاربت می کنـد، تو از وی حامله می شوی و فرزنـدی می آوری که خنثی خواهـد بود.» درست همان اتفاقی که آن بزرگوار فرموده بود برای آن شـخص رخ داد. اما پس از چنـدی آنها توبه کردنـد و به حضور امام حسن مجتبی آمدنـد. امام حسن علیه السّلام نیز دعا کرد و خدای توانا آنها را به حالت اولیه شان برگردانید.»

حسین بن ابو العلا از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «امام حسن به اهل بیت خود فرمود: «من به وسیله زهر خواهم مرد، همـان طور که پیغمبر معظم اسـلام صـلی اللّٰه علیه و آله به وسـیله زهر از دنیـا رحلت کرد.» پرسـیدند که چه کسـی تو را مسموم خواهد کرد؟ فرمود: «کنیز یا زوجه ام.» گفتند پس وی را از خانه خود بیرون کن. فرمود: «هیهات که بشود او را بیرون کرد! زیرا اجل من به دست اوست و راه و چاره ای هم نخواهم داشت. اگر او را بیرون کنم، باز هم کسـی غیر از او مرا نخواهد کشت، زیرا این موضوع قضا و قدر واجب و لازمی است که از طرف خدا مقدر شده است.»

چند روزی از این سخنان نگذشته بود که معاویه شخصی را برای تحریک زوجه امام حسن فرستاد. پس از این اتفاق امام حسن به زوجه اش فرمود: «آیا یک شـربت شیر نزد تو هست؟» گفت آری. سپس همان زهری را که معاویه فرستاده بود در میان شیر ریخت و به امام حسن داد. هنگامی که امام حسن شـیر را آشامید و احساس مسمومیت کرد، به آن زن فرمود: «ای دشمن خدا! مرا کشتی؟ خـدا تو را بکشـد. بدان که به خدا قسم پس از من شوهری نخواهی یافت و از آن مرد فاسق که دشـمن خدا اسـت هم ابدا خیری نخواهی دید.»

**[ترجمه]

«۷»

نجم، کتاب النجوم مِنْ كِتَابِ الدَّلَائِلِ لِأَبِي جَعْفَرِ بْنِ رُسْتُمَ الطَّبَرِيِّ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَرَّتْ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام بَقَرَةٌ فَقَالَ هَذِهِ حُبْلَى بِعِجْلَةٍ أُنْثَى لَهَا غُرَّةٌ فِي جَبِينِهَا وَ رَأْسُ ذَنَبِهَا أَبْيَضُ فَانْطَلَقْنَا مَعَ الْقَصَّابِ حَتَّى ذَبَحَهَا فَوَجَدْنَا الْعِجْلَةَ كَمَا وَصَفَ عَلَى صُورَتِهَا فَقُلْنَا أَ وَ لَيْسَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ وَ يَعْلَمُ ما فِي الْأَرْحامِ (۱) فَكَيْفَ عَلِمْتَ فَقَالَ مَا يَعْلَمُ الْمَخْزُونَ الْمَكْنُونَ الْمَجْزُومَ الْمَكْتُومَ الَّذِي لَمْ يَطَّلِعْ عَلَيْهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ غَيْرُ مُحَمَّدٍ وَ ذُرِّيَّتِهِ.

**[ترجمه]دلائـل: از ابن عباس روایت می کنـد که گفت: «گـذر امام حسن مجتبی علیه السّلام به ماده گاوی افتاد که قصاب می خواست آن را ذبـح کند. فرمود: «این گاو گوساله ماده ای را حامله است که لکه سـفیدی در وسط پیشانی اش قرار دارد و

سر دمش هم سفید است.» ما با قصاب رفتیم و وقتی که او آن گاو را ذبح کرد، دیدیم گوساله اش درست همان اوصافی را دارد که امام حسن فرموده بود. ما به آن حضرت گفتیم: «آیا نه چنین است که خدا می فرماید: «وَ یَعْلَمُ ما فِی الْأَرْحام» - . لقمان / ۳۴ - ، {خدا آنچه را که در رحم ها می باشد می داند}؟ پس تو چگونه این مطلب را دانستی؟» فرمود: «علوم مخزون و پوشیده و قطعی و مخفی را که هیچ ملک مقرب و هیچ پیغمبر مرسلی از آنها اطلاع ندارند، غیر از محمّد و ذریّه آن حضرت کسی نمی داند.»

**[ترجمه]

بیان

رد استبعاده علیه السلام بأبلغ وجه و لم یبین وجه الجمع بینه و بین ما هو ظاهر الآیه من اختصاص العلم بذلک بالله تعالی و قد مر أن المعنی أنه لا یعلم ذلک أحد إلا بتعلیمه تعالی و وحیه و إلهامه و أنهم علیهم السلام إنما یعلمون بالوحی و الإلهام.

**[ترجمه]امام استبعاد طرف مقابل را به بهترین شکل پاسخ داده است. ولی توجیه جمع بین علم امام و آنچه از ظاهر آیه به دست می آید که علم به اینها ویژه خداست را بیان ننموده اند و قبلاً گذشت که هیچ کس این علوم را ندارد مگر آنکه خداوند به او بیاموزد و وحی و الهام کند و اینان علیهم السّلام با وحی و الهام می دانند.

**[ترجمه]

«۸»

نجم، کتاب النجوم مِنْ کِتَابِ مَوْلِدِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ مَوْلِدِ الْأَصْفِیَاءِ علیهم السلام تَأْلِیفِ الشَّیْخِ الْمُفِیدِ رَحِمَهُ اللَّهُ بِإِسْنَادِهِ إِلَی جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: جَاءَ النَّاسُ إِلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالُوا أَرِنَا مِنْ عَجَائِبِ أَبِیکَ الَّتِی کَانَ یُرِینَا فَقَالَ وَ تُؤْمِنُونَ بِذَلِکَ قَالُوا نَعَمْ نُؤْمِنُ وَ اللَّهِ بِذَلِکَ قَالَ أَ لَیْسَ تَعْرِفُونَ أَبِی قَالُوا جَمِیعاً بَلْ نَعْرِفُهُ فَرَفَعَ لَهُمْ جَانِبَ السِّتْرِ فَإِذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام قَاعِدٌ فَقَالَ تَعْرِفُونَهُ قَالُوا بِأَجْمَعِهِمْ هَذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ نَشْهَدُ أَنَّکَ أَنْتَ وَلِیُّ اللَّهِ حَقّاً وَ الْإِمَامُ مِنْ بَعْدِهِ وَ لَقَدْ أَرَیْتَنَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بَعْدَ مَوْتِهِ کَمَا أَرَی أَبُوکَ أَبَا بَکْرٍ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَسْجِدِ قُبَا بَعْدَ

۱- ۱. لقمان: ۳۴.

مَوْتِهِ فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام وَیْحَکَمْ أَ مَا سَمِعْتُمْ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ یُقْتَلُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْیاءٌ وَ لکِنْ لا تَشْعُرُونَ (۱) فَإِذَا کَانَ هَذَا نَزَلَ فِیمَنْ قُتِلَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ مَا تَقُولُونَ فِینَا قَالُوا آمَنَّا وَ صَدَّقْنَا یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ.

**[ترجمه]نجوم: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «گروهی به حضور حضرت امام حسن مجتبی آمدند و گفتند: «از آن معجزات و عجایبی که پدرت حضرت امیر به ما نشان می داد تو نیز نشانمان بده!» فرمود: «اگر از من معجزه ببینید ایمان می آورید؟» گفتند آری، به خدا قسم که ایمان می آوریم. فرمود: «آیا نه چنین است که شما پدرم را می شناسید؟» گفتند چرا. سپس امام حسن یک گوشه پرده را کنار زد و آن جماعت دیدند که حضرت امیر در آنجا نشسته است. فرمود: «او را می شناسید؟» همگی پاسخ دادند: آری، این امیرالمؤمنین است! اکنون ما شهادت می دهیم که تو ولی خدا و بعد از آن حضرت، امام هستی. تو پدرت حضرت امیر را همان طور به ما نشان دادی که پدرت رسول خدا را بعد از رحلتش در مسجد قبا به ابوبکر نشان داد.»

امام حسن فرمود: «آیا نشنیده اید که خدا می فرماید: «وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ یُقْتَلُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْیاءٌ وَ لکِنْ لا تَشْعُرُون»، {کسانی را که در راه خدا کشته شده اند نگویید مرده اند، بلکه زنده اند، ولی شما تشخیص نمی دهید.» - . بقره / ۱۵۴ - اگر درباره کسانی که در راه خدا کشته شده اند چنین آیه ای نازل شده باشد، پس درباره ما امامان چه می گویید!» گفتند: «ایمان آوردیم و تصدیق کردیم یا ابن رسول اللَّه!»

**[ترجمه]

«۹»

نجم، کتاب النجوم وَجَدْتُ فِی جُزْءٍ بِخَطِّ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مَهْزِیَارَ وَ نُسْخَةٍ فِی سَنَهِ ثَمَانٍ وَ أَرْبَعِینَ وَ أَرْبَعِمِائَهٍ وَ کَانَ عَلَی ظَهْرِ الَّذِی نُقِلَ مِنْهُ هَذَا الْحَدِیثُ مَا هَذَا الْمُرَادُ مِنْ لَفْظِهِ مِنْ حَدِیثِ أَبِی الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَدِمَ عَلَیْنَا فِی سَنَهِ أَرْبَعِینَ وَ ثَلَاثِمِائَهٍ وَ أَمَّا لَفْظَهُ الْحَدِیثِ فَهُوَ حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَحْمَرِیُّ الْمَعْرُوفُ بِابْنِ دَاهِرٍ الرَّازِیِّ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الصَّیْرَفِیُّ الْقُرَشِیُّ أَبُو سُمَیْنَهَ(۲) قَالَ حَدَّثَنِی دَاوُدُ بْنُ کَثِیرٍ الرَّقِّیُّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَمَّا صَالَحَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام مُعَاوِیَهَ جَلَسَا بِالنُّخَیْلَهِ فَقَالَ مُعَاوِیَهُ یَا أَبَا مُحَمَّدٍ بَلَغَنِی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَخْرُصُ النَّخْلَ فَهَلْ عِنْدَکَ مِنْ ذَلِکَ عِلْمٌ فَإِنَّ شِیعَتَکُمْ یَزْعُمُونَ أَنَّهُ لَا یَعْزُبُ عَنْکُمْ عِلْمُ شَیْ ءٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی السَّماءِ* فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَخْرُصُ کَیْلًا وَ أَنَا أَخْرُصُ عَدَداً فَقَالَ مُعَاوِیَهُ کَمْ فِی هَذِهِ النَّخْلَهِ فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام أَرْبَعَهُ آلَافِ بُسْرَهٍ وَ أَرْبَعُ بُسْرَاتٍ أَقُولُ وَ وَجَدْتُ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ الْمُخْتَصَرِ الْمَذْکُورِ کَلِمَاتٌ فَوَجَدْتُهَا فِی رِوَایَهِ ابْنِ عَیَّاشٍ الْجَوْهَرِیِّ.

۱- ۱. البقره: ۱۵۴.

۲- ۲. فی النسخه المطبوعه:« أبو سفینه» و هو تصحیف. و الرجل محمّد بن علی بن إبراهیم بن موسی أبو جعفر القرشیّ مولاهم

صيرفى ابن اخت خلّاد المقرى و هو خلّاد بن عيسى و كان يلقب أبا سمينه ضعيف جدا فاسد الاعتقاد، لا يعتمد فى شى ء و كان ورد قم، و قد اشتهر بالكذب بالكوفه، و نزل على أحمد بن محمّد بن عيسى مده ثمّ تشهر بالغلو فخفى و أخرجه أحمد بن محمّد بن عيسى عن قم و له قصه راجع النجاشىّ ص ۲۵۵. و قال الكشّىّ: ذكر الفضل بن شاذان فى بعض كتبه: الكذابون المشهورون: أبو الخطاب و يونس بن ظبيان و يزيد الصائغ، و محمّد بن سنان، و أبو سمينه أشهرهم.

فَأَمَرَ مُعَاوِيَةُ بِهَا فَصُرِمَتْ وَ عُدَّتْ فَجَاءَتْ أَرْبَعَةُ آلَافٍ وَ ثَلَاثُ بُسْرَاتٍ ثُمَّ صَحَّ الْحَدِيثُ بِلَفْظِهَا فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا كَذَبْتُ وَ لَا كُذِبْتُ فَنُظِرَ فَإِذَا فِي يَدِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ بُسْرَةٌ ثُمَّ قَالَ يَا مُعَاوِيَةُ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ لَا أَنَّكَ تَكْفُرُ لَأَخْبَرْتُكَ بِمَا تَعْمَلُهُ وَ ذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَانَ فِي زَمَانٍ لَا يُكَذَّبُ وَ أَنْتَ تُكَذِّبُ وَ تَقُولُ مَتَى سَمِعَ مِنْ جَدِّهِ عَلَى صِغَرِ سِنِّهِ وَ اللَّهِ لتدعن [لَتَدَّعِيَنَ] زِيَاداً وَ لَتَقْتُلَنَّ حُجْراً وَ لَتُحْمَلَنَّ إِلَيْكَ الرُّءُوسُ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ فَادَّعَى زِيَاداً وَ قَتَلَ حُجْراً وَ حُمِلَ إِلَيْهِ رَأْسُ عَمْرِو بْنِ الْحَمِقِ الْخُزَاعِيِّ.

**[ترجمه]نجوم: همچنین به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «وقتی امام حسن علیه السّلام با معاویه صلح کرد و با یکدیگر در نخیله نشستند، معاویه به آن حضرت گفت: «این طور شنیده ام که رسول خدا صلی اللّه علیه و آله خرمای نخل را به طور تخمین معلوم می کرد، آیا تو نیز این علم را داری؟» امام حسن فرمود: «پیغمبر اکرم خرمای نخل را از نظر وزن و کیل تخمین می زد، ولی من خرمای نخل را از نظر شماره تخمین می زنم.» معاویه گفت: «مثلا این درخت چند عدد خرما دارد؟» امام حسن فرمود: «چهار هزار و چهار عدد خرما دارد.»

مؤلف: یافتم که از این روایت مختصر که آمده، کلماتی جدا شده و آن کلمات در روایت ابن عبّاس جوهری چنین آمده است:

«وقتی معاویه دستور داد تا خرمای آن درخت را چیدند و شماره کردند، دیدند چهار هزار و سه عدد است.» پس از آن متن حدیث را آورده که امام فرمود: «به خدا سوگند که نه به کسی دروغ گفته ام و نه به من دروغ گفته شده است.» سپس به عبداللّه بن عامر بن کریز که نگاه کردند، دیدند یک خرمای باقیمانده هم در دست او است. امام حسن به معاویه فرمود: «به خدا قسم اگر کافر نمی شدی، تو را از کلیه اعمالی که انجام می دهی آگاه می کردم. زیرا پیغمبر اکرم اسلام در زمانه ای بود که تکذیب نمی شد. ولی تو مرا تکذیب می کنی و می گویی چون در زمان جدش کودک بوده، از کجا معلوم که چیزی شنیده باشد! ای معاویه! به خدا قسم که تو زیاد را به برادری می خوانی، حجر بن عدی را خواهی کشت و سرهایی را شهر به شهر حمل و نقل خواهی کرد.» درست همان گونه شد که امام حسن خبر داده بود، زیرا معاویه زیاد را به برادری نسبی خود خواند، حجر بن عدی را کشت و سر عمرو بن حمق خزاعی را نزد او آوردند.

**[ترجمه]

«۱۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ الْجَازِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام كَانَ عِنْدَهُ رَجُلَانِ فَقَالَ لِأَحَدِهِمَا إِنَّكَ حَدَّثْتَ الْبَارِحَةَ فُلَاناً بِحَدِيثِ كَذَا وَ كَذَا فَقَالَ الرَّجُلُ إِنَّهُ لَيَعْلَمُ مَا كَانَ وَ عَجِبَ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ علیه السلام إِنَّا لَنَعْلَمُ مَا يَجْرِي فِي اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَّمَ رَسُولَهُ صلی الله علیه و آله الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ وَ التَّنْزِيلَ وَ التَّأْوِيلَ فَعَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عَلِيّاً عِلْمَهُ كُلَّهُ.

ير، [بصائر الدرجات] محمد بن الحسين عن النضر بن شعيب عن عبد الغفار: مثله.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: از امـام جعفر صادق علیه السّـلام روایت می کنـد که فرمود: روزی دو مرد در حضور امام حسـن مجتبی نشسـته بودنـد. امـام رو به یکی از آنهـا کرد و فرمود: «تو در شب گذشـته دربـاره فلاـنی چنین و چنـان گفتی.» آن مرد گفت حقـا که امـام حسن از گذشـته هـا خبر می دهـد و بسـیار تعجب کرد. امام حسن مجتبی به وی فرمود: «ما از آنچه که در شب و روز واقع می شود خبر داریم.» آنگـاه فرمود: «خـدای علیم حلاـل و حرام، تنزیـل و تأویـل را به پیغمبر خود تعلیم داد و پیامبر اکرم صلی اللّه علیه و آله هم کلیه علم خود را به ما یاد داد.»

بصائر الدرجات نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«11»

کشف، [کشف الغمه]: قَالَ لِابْنِهِ علیه السـلام إِنَّ لِلْعَرَبِ جَوْلَهً وَ لَقَدْ رَجَعَتْ إِلَیْهَا عَوَازِبُ أَحْلَامِهَا وَ لَقَدْ ضَـرَبُوا إِلَیْکَ أَکْبَادَ الْإِبِلِ حَتَّی یَسْتَخْرِجُوکَ وَ لَوْ کُنْتَ فِی مِثْلِ وِجَارِ الضَّبُعِ.

**[ترجمه]کشف الغمه: علی علیه السـلام به پسـرش فرمود: «عرب دارای یـک جولاـنی است، خواب های دور و دراز عرب به ایشان برگشت، آنان شتران را راندند تا اینکه تو را بیرون بکشند، ولو اینکه در لانه کفتار باشی.»

**[ترجمه]

بیان

فی أکثر النسخ لابنه (1)

و الصواب لأبیه و قـد قـال علیه السـلام ذلک له صـلوات الله علیه قبل رجوع الخلافه إلیه أی إن للعرب جولانا و حرکه فی اتباع الباطل ثم یرجع إلیها أحلامها العازبه البعیده الغائبه عنهم فیرجعون إلیک و ضرب أکباد الإبل کنایه عن الرکوب و شده الرکض قـال الجزری فیه لاـ تضـرب أکباد المطی إلا إلی ثلاثه مساجـد أی لا ترکب و لا یسار علیها و قال وجار الضبع هو جحره الـذی یأوی إلیه و منه حدیث الحسن لو کنت فی وجار الضبع. ذکره للمبالغه لأنه إذا حفر أمعن.

۱- ۱. فی النسخه المطبوعه من المصدر(ط مطبعه الإسلامیه): و قال لابیه علیهما السلام راجع ج ۲ ص ۱۵۰.

**[ترجمه]در بیشتر نسخه ها آمده که «به پسرش گفت»، ولی درست آن است که «به پدرش گفت»، و این جمله را حضرت به پدرشان پیش از بازگشت خلافت به ایشان گفتند. یعنی عرب جولانی و حرکتی در پیروی از باطل دارد، پس از آن عقول آنان که از ایشان فاصله گرفته، به آنان باز می گردد و به سوی شما باز می گردند و زدن به دل شتران، کنایه از سواری و دوانـدن شتران است. جزری گوید: در حدیث آمده: «لا تضرب الکباد المطّی الّا الی ثلاثه مساجد»، یعنی بر مرکب سوار نمی شوند و با آن سیر نمی کنند مگر برای رفتن به سه مسجد، و گوید: «و جار انصیح»، همان لانه اوست که در آن پناه می گیرد، و از همین است حدیث امام حسن علیه السّلام که اگر چه در لانه کفتار باشم، چون کفتار زمانی که لانه می کند، بسیار عمیق می کند .

**[ترجمه]

باب ۱۶ مکارم أخلاقه و عمله و علمه و فضله و شرفه و جلالته و نوادر احتجاجاته صلوات اللّه علیه

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ علیهم السلام: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام کَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ فِی زَمَانِهِ وَ أَزْهَدَهُمْ وَ أَفْضَلَهُمْ وَ کَانَ إِذَا حَجَّ حَجَّ مَاشِیاً وَ رُبَّمَا مَشَی حَافِیاً وَ کَانَ إِذَا ذَکَرَ الْمَوْتَ بَکَی وَ إِذَا ذَکَرَ الْقَبْرَ بَکَی وَ إِذَا ذَکَرَ الْبَعْثَ وَ النُّشُورَ بَکَی وَ إِذَا ذَکَرَ الْمَمَرَّ عَلَی الصِّرَاطِ بَکَی وَ إِذَا ذَکَرَ الْعَرْضَ عَلَی اللَّهِ تَعَالَی ذِکْرُهُ شَهَقَ شَهْقَةً یُغْشَی عَلَیْهِ مِنْهَا وَ کَانَ إِذَا قَامَ فِی صَلَاتِهِ تَرْتَعِدُ فَرَائِصُهُ بَیْنَ یَدَیْ رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ کَانَ إِذَا ذَکَرَ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ اضْطَرَبَ اضْطِرَابَ السَّلِیمِ وَ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَ تَعَوَّذَ بِهِ مِنَ النَّارِ وَ کَانَ علیه السلام لَا یَقْرَأُ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا قَالَ لَبَّیْکَ اللَّهُمَّ لَبَّیْکَ وَ لَمْ یُرَ فِی شَیْ ءٍ مِنْ أَحْوَالِهِ إِلَّا ذَاکِراً لِلَّهِ سُبْحَانَهُ وَ کَانَ أَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً وَ أَفْصَحَهُمْ مَنْطِقاً وَ لَقَدْ قِیلَ لِمُعَاوِیَةَ ذَاتَ یَوْمٍ لَوْ أَمَرْتَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ لِیَتَبَیَّنَ لِلنَّاسِ نَقْصُهُ فَدَعَاهُ فَقَالَ لَهُ اصْعَدِ الْمِنْبَرَ وَ تَکَلَّمْ بِکَلِمَاتٍ تَعِظُنَا بِهَا فَقَامَ علیه السلام فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِی فَقَدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ لَمْ یَعْرِفْنِی فَأَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ ابْنُ سَیِّدَةِ النِّسَاءِ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَا ابْنُ خَیْرِ خَلْقِ اللَّهِ أَنَا ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَا ابْنُ صَاحِبِ الْفَضَائِلِ أَنَا ابْنُ صَاحِبِ الْمُعْجِزَاتِ وَ الدَّلَائِلِ أَنَا ابْنُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ أَنَا الْمَدْفُوعُ عَنْ حَقِّی أَنَا وَ أَخِی الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَنَا ابْنُ الرُّکْنِ وَ الْمَقَامِ أَنَا ابْنُ مَکَّةَ وَ مِنًی أَنَا ابْنُ الْمَشْعَرِ وَ عَرَفَاتٍ فَقَالَ لَهُ مُعَاوِیَةُ یَا بَا مُحَمَّدٍ خُذْ فِی نَعْتِ الرُّطَبِ وَ دَعْ هَذَا فَقَالَ علیه السلام الرِّیحُ

تَنْفُخُهُ وَ الْحَرُورُ يُنْضِجُهُ وَ الْبَرْدُ يُطَيِّبُهُ ثُمَّ عَادَ علیه السلام فِی كَلَامِهِ فَقَالَ أَنَا إِمَامُ خَلْقِ اللَّهِ وَ ابْنُ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ فَخَشِیَ مُعَاوِیَهُ أَنْ یَتَكَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ بِمَا یَفْتَتِنُ بِهِ النَّاسَ فَقَالَ یَا بَا مُحَمَّدٍ انْزِلْ فَقَدْ كَفَی مَا جَرَی فَنَزَلَ.

**[ترجمه]امالی صدوق: به نقل از حضرت امام زین العابدین روایت می کند که فرمود: امام حسن مجتبی علیه السّلام در زمان خود عابدترین و زاهدترین و برترین مردم به شمار می رفت. هر گاه قصد بجای آوردن حج می کرد، پیاده می رفت و چه بسا می شد که پای برهنه می رفت. هر گاه به یاد مرگ می افتاد، گریان می شد. هر وقت به یاد قبر می افتاد، اشک می ریخت. هر گاه به یاد برانگیخته شدن در محشر می افتاد، گریه می کرد. هر وقت به یاد عبور از صراط می افتاد، می گریست. هر وقت به یاد زمانی می افتاد که برای حساب نزد خدا خواهد رفت، به گونه ای نعره می زد که غش می کرد. هر گاه برای نماز قیام می کرد، اعضای بدنش در مقابل خدا به لرزه می افتاد. هر وقت به یاد بهشت و دوزخ می افتاد، مثل شخص مار گزیده مضطرب می گردید، آنگاه از خدا تقاضای بهشت و از جهنم طلب بیزاری می کرد. امام حسن علیه السّلام هر گاه به آیه «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» می رسید، می فرمود: «لبیک! اللهم لبیک!» حضرت امام حسن در هر حال مشغول ذکر و یاد خدا بود. آن حضرت از همه مردم راستگوتر و فصیح تر بود.

یک روز به معاویه گفته شد کاش به امام حسن می گفتی بر فراز منبر برود و سخنرانی کند تا مردم دریابند که وی ناقص است. معاویه به آن حضرت گفت: «بالای منبر برو و ما را موعظه کن!» امام حسن برخاست، بر فراز منبر رفت و پس از آنکه حمد و ثنای خدای را بجای آورد فرمود: «ایها الناس! هر کس که مرا می شناسد که می شناسد و هر کسی که مرا نمی شناسد، من حسن بن علی بن ابی طالب علیه السّلام هستم؛ من پسر بزرگ ترین زنان عالم یعنی فاطمه دختر پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله و سلم هستم؛ من پسر بهترین خلق خدایم؛ من پسر رسول خدا هستم؛ من فرزند صاحب فضائل و مناقبم؛ من پسر صاحب معجزات و دلائل هستم؛ من فرزند امیرالمؤمنین هستم؛ من آن کسی هستم که حقم از دست رفته؛ من و برادرم حسین دو بزرگ جوانان اهل بهشتیم؛ من پسر رکن و مقام، فرزند مکه و منی، پسر مشعر و عرفات هستم.»

معاویه به آن حضرت گفت: «این مطلب را رها کن! درباره اوصاف خرمای تازه صحبت کن!» امام حسن مجتبی علیه السّلام فرمود: «باد خرما را باردار می کند، گرما آن را می پزد و هوای خنک آن را نیکو می کند.» آنگاه آن بزرگوار به سخنان خویش ادامه داد و فرمود: «من پسر پیشوای خلق خدایم، من پسر محمّد مصطفایم.» معاویه به هراس افتاد که اگر آن حضرت بیش از آن سخنرانی کند، موجب فتنه و آشوب شود، لذا گفت: «یا ابا محمّد! فرود آی! همین مقدار کافی است.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری الفریصه اللحمه التی بین جنب الدابه و كتفها لا تزال ترعد و منه الحدیث فجی ء بهما ترعد فرائصهما أی ترجف من الخوف انتهی و السلیم من لدغته العقرب كأنهم تفاءلوا له بالسلامه قوله علیه السلام تنفخه لعل المعنی تعظمه و المنفوخ البطین و السمین.

**[ترجمه]جزری گوید: «فریصخ» گوشتی است که از فاصله بین پهلوی حیوان و شانه اوست که پیوسته می لرزد و این روایت از همین جاست که: «فجی بهما ترعد فرائصهما» یعنی از ترس می لرزد. (پایان کلام جزری) و «سلیم» کسی است که عقرب او را گزیده است، گویا که سلامت یافتن از گزیدگی را برای او به فال نیک می گیرند. «تنفحه» شاید منظور «بزرگ می کند» باشد، و «منفذح» همان شکم دارد و چاق است.

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَتِ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ الْوَفَاةُ بَکَی فَقِیلَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ تَبْکِی وَ مَکَانُکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الَّذِی أَنْتَ بِهِ وَ قَدْ قَالَ فِیکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَا قَالَ وَ قَدْ حَجَجْتَ عِشْرِینَ حِجَّةً مَاشِیاً وَ قَدْ قَاسَمْتَ رَبَّکَ مَالَکَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ حَتَّی النَّعْلَ وَ النَّعْلَ فَقَالَ علیه السلام إِنَّمَا أَبْکِی لِخَصْلَتَیْنِ لِهَوْلِ الْمُطَّلَعِ وَ فِرَاقِ الْأَحِبَّهِ.

**[ترجمه]امالی صدوق: نیز از حضرت رضا علیه السّلام روایت می کند که فرمود: هنگامی که رحلت حضرت امام حسن فرا رسید گریان شد. به آن حضرت گفته شد: «یا ابن رسول اللّه! چرا گریه می کنی، آن هم در صورتی که نزد پیامبر خدا چنین مقام و منزلتی داری، رسول خدا آن فضائل و مناقب را درباره تو فرموده است و بعلاوه بیست مرتبه پیاده به حج رفته ای و تمام اموال خود را حتی نعلین ات را سه مرتبه با خدا تقسیم کرده ای؟» امام حسن فرمود: «من به دو دلیل گریه می کنم؛ اول برای حساب و هول روز قیامت و دوم برای فراق دوستان.»

**[ترجمه]

إیضاح

قال الجزری هول المطلع یرید به الموقف یوم القیامه أو ما یشرف علیه من أمر الآخره عقیب الموت فشبهه بالمطلع الذی یشرف علیه من موضع عال.

**[ترجمه]جزری گوید: «هول مطّلع» منظور از آن موقف روز قیامت است و یا آنچه که پس از مرگ مشرف بر آن می شوند این را مطّلعی که از جایگاه بالایی بر آن مشرف می شوند تشبیه کرده است.

**[ترجمه]

«۳»

ب، [قرب الإسناد] مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام بَلَغَنَا أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام حَجَّ عِشْرِینَ حِجَّةً مَاشِیاً قَالَ إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام حَجَّ وَ یُسَاقُ مَعَهُ الْمَحَامِلُ وَ الرِّحَالُ الْخَبَرَ.

ع، [علل الشرائع] ابن موسی عن الأسدی عن النخعی عن الحسن بن سعید عن المفضل بن یحیی عن سلیمان عن أبی عبد الله علیه السلام: مثله.

**[ترجمه]قرب الاسناد: به نقل از ابن بکیر روایت می کند که گفت: «از امام جعفر صادق پرسیدم این طور که شنیدم، امام حسن پیاده بیست حج بجای آورده است؟ فرمود: «آری، حسن بن علی پیاده حج بجای می آورد، در صورتی که همواره محمل و هودج نیز به همراه داشت.»

علل الشرائع نیز همین روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۴»

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ وَ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ مَرَّارٍ وَ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ یُونُسَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ رَجُلًا مَرَّ بِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ وَ هُوَ قَاعِدٌ عَلَی بَابِ الْمَسْجِدِ فَسَأَلَهُ فَأَمَرَ لَهُ بِخَمْسَهِ دَرَاهِمَ فَقَالَ لَهُ

ص: ۳۳۲

الرَّجُلُ أَرْشِدْنِی فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ دُونَکَ الْفِتْیَهُ الَّذِینَ تَرَی وَ أَوْمَأَ بِیَدِهِ إِلَی نَاحِیَهٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فِیهَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ علیه السلام فَمَضَی الرَّجُلُ نَحْوَهُمْ حَتَّی سَلَّمَ عَلَیْهِمْ وَ سَأَلَهُمْ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ علیه السلام یَا هَذَا إِنَّ الْمَسْأَلَهَ لَا تَحِلُّ إِلَّا فِی إِحْدَی ثَلَاثٍ دَمٌ مُفْجِعٌ أَوْ دَیْنٌ مُقْرِحٌ أَوْ فَقْرٌ مُدْقِعٌ فَفِی أَیِّهَا تَسْأَلُ فَقَالَ فِی وَجْهٍ مِنْ هَذِهِ الثَّلَاثِ فَأَمَرَ لَهُ الْحَسَنُ علیه السلام بِخَمْسِینَ دِینَاراً وَ أَمَرَ لَهُ الْحُسَیْنُ علیه السلام بِتِسْعَهٍ وَ أَرْبَعِینَ دِینَاراً وَ أَمَرَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بِثَمَانِیَهٍ وَ أَرْبَعِینَ دِینَاراً فَانْصَرَفَ الرَّجُلُ فَمَرَّ بِعُثْمَانَ فَقَالَ لَهُ مَا صَنَعْتَ فَقَالَ مَرَرْتُ بِکَ فَسَأَلْتُکَ فَأَمَرْتَ لِی بِمَا أَمَرْتَ وَ لَمْ تَسْأَلْنِی فِیمَا أَسْأَلُ وَ إِنَّ صَاحِبَ الْوَفْرَهِ لَمَّا سَأَلْتُهُ قَالَ لِی یَا هَذَا فِیمَا تَسْأَلُ فَإِنَّ الْمَسْأَلَهَ لَا تَحِلُّ إِلَّا فِی إِحْدَی ثَلَاثٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِالْوَجْهِ الَّذِی أَسْأَلُهُ مِنَ الثَّلَاثَهِ فَأَعْطَانِی خَمْسِینَ دِینَاراً وَ أَعْطَانِی الثَّانِی تِسْعَهً وَ أَرْبَعِینَ دِینَاراً وَ أَعْطَانِی الثَّالِثُ ثَمَانِیَهً وَ أَرْبَعِینَ دِینَارٍ فَقَالَ عُثْمَانُ وَ مَنْ لَکَ بِمِثْلِ هَؤُلَاءِ الْفِتْیَهِ أُولَئِکَ فَطَمُوا الْعِلْمَ فَطْماً وَ حَازُوا الْخَیْرَ وَ الْحِکْمَهَ.

قال الصدوق رحمه الله معنی قوله فطموا العلم فطما أی قطعوه عن غیرهم قطعا و جمعوه لأنفسهم جمعا.

**[ترجمه]خصال: از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «یک روز مردی به عثمان که بر در مسجد نشسته بود برخورد و از عثمان چیزی تقاضا کرد. عثمان دستور داد که مبلغ پنج درهم به وی دادند. مرد به عثمان گفت: «مرا نزد شخصی راهنمایی کن (که بذل و بخشش بیشتری داشته باشد). عثمان گفت: «نزد آن جوانانی که می بینی برو!» آنگاه با دست به امام حسن و امام حسین و عبداللّٰه جعفر اشاره کرد که در یک گوشه مسجد نشسته بودند. آن مرد به طرف آنها رفت و بر آنان سلام کرد، آنگاه از ایشان تقاضای چیزی کرد. امام حسن به وی فرمود: «درخواست کردن جایز نیست، مگر برای یکی از سه چیز: دیه و خونی که انسان از عهده آن بر نیاید؛ قرضی که سنگین باشد؛ و فقر و تهیدستی که انسان را مضطر سازد. اکنون تو برای کدام یک از این سه موضوع درخواست کمک داری؟» گفت: «برای یکی از این سه صورت.» امام حسن مجتبی دستور داد تا پنجاه اشرفی به وی دادند. امام حسین دستور داد تا چهل و نه اشرفی به او پرداختند. عبداللّٰه جعفر هم دستور داد تا چهل و هشت اشرفی به وی دادند.

وقتی آن مرد برگشت، عثمان از او پرسید چکار کردی؟ گفت: «نزد تو آمدم، آنقدر به من عطا کردی که می دانی، ولی از من نپرسیدی که برای چه از تو درخواست کمک کردم. اما موقعی که از امام حسن چیزی خواستم، به من فرمود: «برای چه درخواست می کنی؟ زیرا درخواست کمک کردن جز برای یکی از سه موضوع حلال نیست. من به آن حضرت گفتم که درخواستم به دلیل یکی از این سه موضوع است. آنگاه آن بزرگوار مبلغ پنجاه اشرفی به من بخشید، شخص دوم مبلغ چهل و نه اشرفی و شخص سوم هم چهل و هشت اشرفی به من عطا کردند.» عثمان گفت: «نظیر این جوانمردان را کجا می توان پیدا کرد؟ زیرا آنها صاحبان علم و خیر و حکمتند.»

شیخ صدوق رحمه الله گوید: معنای گفته او که «فطموا العلم فطماً» این است که علم را از دیگران جدا کرده اند و برای خودشان جمع نموده اند.

**[ترجمه]

بیان

الوفره الشعره إلى شحمه الأذن و يمكن أن يقرأ فطموا على بناء المجهول أی فطموا بالعلم على الحذف و الإيصال.

**[ترجمه]«و فره» یعنی مو تا لاله گوش و می تواند «فطموا» به صیغه مجهول، یعنی با علم از شیر گرفته شده اند بر پایه حذف و ایصال.

**[ترجمه]

«۵»

د، [العدد القويه] حَدَّثَ أَبُو يَعْقُوبَ يُوسُفُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ رِجَالِهِ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله فِي جَبَلٍ أَظُنُّهُ حَرَى أَوْ غَيْرَهُ وَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ وَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ جَمَاعَةٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ أَنَسٌ حَاضِرٌ لِهَذَا الْحَدِيثِ وَ حُذَيْفَةُ يُحَدِّثُ بِهِ إِذْ أَقْبَلَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام يَمْشِي عَلَى هُدُوءٍ وَ وَقَارٍ فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ قَالَ إِنَّ جَبْرَئِيلَ يَهْدِيهِ وَ مِيكَائِيلُ يُسَدِّدُهُ وَ هُوَ وَلَدِی وَ الطَّاهِرُ مِنْ نَفْسِي وَ ضِلْعٌ مِنْ أَضْلَاعِي هَذَا سِبْطِي وَ قُرَّةُ عَيْنِي بِأَبِي هُوَ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ قُمْنَا مَعَهُ وَ هُوَ يَقُولُ لَهُ أَنْتَ تُفَّاحَتِي وَ أَنْتَ حَبِيبِي وَ مُهْجَةُ

قَلْبِی وَ أَخَذَ بِیَدِهِ فَمَشَی مَعَهُ وَ نَحْنُ نَمْشِی حَتَّی جَلَسَ وَ جَلَسْنَا حَوْلَهُ نَنْظُرُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ لَا یَرْفَعُ بَصَرَهُ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ سَیَکُونُ بَعْدِی هَادِیاً مَهْدِیّاً هَذَا هَدِیَّةٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِینَ لِی یُنَبِّئُ عَنِّی وَ یُعَرِّفُ النَّاسَ آثَارِی وَ یُحْیِی سُنَّتِی وَ یَتَوَلَّی أُمُورِی فِی فَعْلِهِ یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیْهِ فَیَرْحَمُهُ رَحِمَ اللَّهُ مَنْ عَرَفَ لَهُ ذَلِکَ وَ بَرَّنِی فِیهِ وَ أَکْرَمَنِی فِیهِ فَمَا قَطَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله کَلَامَهُ حَتَّی أَقْبَلَ إِلَیْنَا أَعْرَابِیٌّ یَجُرُّ هِرَاوَةً لَهُ فَلَمَّا نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله إِلَیْهِ قَالَ قَدْ جَاءَکُمْ رَجُلٌ یُکَلِّمُکُمْ بِکَلَامٍ غَلِیظٍ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُکُمْ وَ إِنَّهُ یَسْأَلُکُمْ مِنْ أُمُورٍ إِنَّ لِکَلَامِهِ جَفْوَةً فَجَاءَ الْأَعْرَابِیُّ فَلَمْ یُسَلِّمْ وَ قَالَ أَیُّکُمْ مُحَمَّدٌ قُلْنَا وَ مَا تُرِیدُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله مَهْلًا فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ لَقَدْ کُنْتُ أُبْغِضُکَ وَ لَمْ أَرَکَ وَ الْآنَ فَقَدِ ازْدَدْتُ لَکَ بُغْضاً قَالَ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله وَ غَضِبْنَا لِذَلِکَ وَ أَرَدْنَا بِالْأَعْرَابِیِّ إِرَادَةً فَأَوْمَأَ إِلَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنِ اسْکُتُوا فَقَالَ الْأَعْرَابِیُّ یَا مُحَمَّدُ إِنَّکَ تَزْعُمُ أَنَّکَ نَبِیٌّ وَ إِنَّکَ قَدْ کَذَبْتَ عَلَی الْأَنْبِیَاءِ وَ مَا مَعَکَ مِنْ بُرْهَانِکَ شَیْ ءٌ قَالَ لَهُ یَا أَعْرَابِیُّ وَ مَا یُدْرِیکَ قَالَ فَخَبِّرْنِی بِبُرْهَانِکَ قَالَ إِنْ أَحْبَبْتَ أَخْبَرَکَ عُضْوٌ مِنْ أَعْضَائِی فَیَکُونُ ذَلِکَ أَوْکَدَ لِبُرْهَانِی قَالَ أَ وَ یَتَکَلَّمُ الْعُضْوُ قَالَ نَعَمْ یَا حَسَنُ قُمْ فَازْدَرَی الْأَعْرَابِیُّ نَفْسَهُ (۱)

وَ قَالَ هُوَ مَا یَأْتِی وَ یُقِیمُ صَبِیّاً لِیُکَلِّمَنِی قَالَ إِنَّکَ سَتَجِدُهُ عَالِماً بِمَا تُرِیدُ فَابْتَدَرَهُ الْحَسَنُ علیه السلام وَ قَالَ مَهْلًا یَا أَعْرَابِیُ.

مَا غَبِیّاً سَأَلْتَ وَ ابْنَ غَبِیٍ*** بَلْ فَقِیهاً إِذَنْ وَ أَنْتَ الْجَهُولُ

فَإِنْ تَکُ قَدْ جَهِلْتَ فَإِنَّ عِنْدِی*** شِفَاءَ الْجَهْلِ مَا سَأَلَ السَّئُولُ

وَ بَحْراً لَا تُقَسِّمُهُ الدَّوَالِی***تُرَاثاً کَانَ أَوْرَثَهُ الرَّسُولُ

لَقَدْ بَسَطْتَ لِسَانَکَ وَ عَدَوْتَ طَوْرَکَ وَ خَادَعْتَ نَفْسَکَ غَیْرَ أَنَّکَ لَا تَبْرَحُ حَتَّی تُؤْمِنَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَتَبَسَّمَ الْأَعْرَابِیُّ وَ قَالَ هِیهِ (۲) فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ علیه السلام نَعَمْ

ص: ۳۳۴

۱- ۱. أی احتقره الاعرابی لصغر سنه علیه السلام.

۲- ۲. هیه: کلمه تقال لشی ء یطرد و هی أیضا کلمه استزاده.

اجْتَمَعْتُمْ فِی نَادِی قَوْمِکَ وَ تَذَاکَرْتُمْ مَا جَرَی بَیْنَکُمْ عَلَی جَهْلٍ وَ خَرْقٍ مِنْکُمْ فَزَعَمْتُمْ أَنَّ مُحَمَّداً صُنْبُورٌ(۱) وَ الْعَرَبَ قَاطِبَهً تُبْغِضُهُ وَ لَا طَالِبَ لَهُ بِثَأْرِهِ وَ زَعَمْتَ أَنَّکَ قَاتِلُهُ وَ کَانَ فِی قَوْمِکَ مَئُونَتَهُ فَحَمَلْتَ نَفْسَکَ عَلَی ذَلِکَ وَ قَدْ أَخَذْتَ قَنَاتَکَ بِیَدِکَ تَؤُمُّهُ تُرِیدُ قَتْلَهُ فَعَسُرَ عَلَیْکَ مَسْلَکُکَ وَ عَمِیَ عَلَیْکَ بَصَرُکَ وَ أَبَیْتَ إِلَّا ذَلِکَ فَأَتَیْتَنَا خَوْفاً مِنْ أَنْ یَشْتَهِرَ وَ إِنَّکَ إِنَّمَا جِئْتَ بِخَیْرٍ یُرَادُ بِکَ.

أُنَبِّئُکَ عَنْ سَفَرِکَ خَرَجْتَ فِی لَیْلَهٍ ضَحْیَاءِ إِذْ عَصَفَتْ رِیحٌ شَدِیدَهٌ اشْتَدَّ مِنْهَا ظَلْمَاؤُهَا وَ أَطَلَّتْ سَمَاؤُهَا وَ أَعْصَرَ سَحَابُهَا فَبَقِیتَ مُحْرَنْجِماً کَالْأَشْقَرِ إِنْ تَقَدَّمَ نُحِرَ وَ إِنْ تَأَخَّرَ عُقِرَ(۲) لَا تَسْمَعُ لِوَاطِئٍ حِسّاً وَ لَا لِنَافِخِ نَارٍ جِرْساً تَرَاکَمَتْ عَلَیْکَ غُیُومُهَا وَ تَوَارَتْ عَنْکَ نُجُومُهَا فَلَا تَهْتَدِی بِنَجْمٍ طَالِعٍ وَ لَا بِعِلْمٍ لَامِعٍ تَقْطَعُ مَحَجَّهً وَ تَهْبِطُ لُجَّهً فِی دَیْمُومَهٍ قَفْرٍ بَعِیدَهِ الْقَعْرِ مُجْحِفَهٍ بِالسَّفَرِ إِذَا عَلَوْتَ مَصْعَداً ازْدَدْتَ بُعْداً الرِّیحُ تَخْطِفُکَ وَ الشَّوْکُ تَخْبِطُکَ فِی رِیحٍ عَاصِفٍ وَ بَرْقٍ خَاطِفٍ قَدْ أَوْحَشَتْکَ آکَامُهَا وَ قَطَعَتْکَ سَلَامُهَا فَأَبْصَرْتَ فَإِذَا أَنْتَ عِنْدَنَا فَقَرَّتْ عَیْنُکَ وَ ظَهَرَ رَیْنُکَ وَ ذَهَبَ أَنِینُکَ قَالَ مِنْ أَیْنَ قُلْتَ یَا غُلَامُ هَذَا کَأَنَّکَ کَشَفْتَ عَنْ سُوَیْدِ(۳)

قَلْبِی وَ لَقَدْ کُنْتَ کَأَنَّکَ شَاهَدْتَنِی وَ مَا خَفِیَ عَلَیْکَ شَیْ ءٌ مِنْ أَمْرِی وَ کَأَنَّهُ عِلْمُ الْغَیْبِ فَقَالَ لَهُ مَا الْإِسْلَامُ فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام اللَّهُ أَکْبَرُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ فَأَسْلَمَ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ وَ عَلَّمَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله شَیْئاً مِنَ الْقُرْآنِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَرْجِعُ إِلَی قَوْمِی فَأُعَرِّفُهُمْ ذَلِکَ فَأَذِنَ لَهُ فَانْصَرَفَ وَ رَجَعَ وَ مَعَهُ جَمَاعَهٌ مِنْ قَوْمِهِ فَدَخَلُوا فِی الْإِسْلَامِ فَکَانَ النَّاسُ إِذَا نَظَرُوا إِلَی

۱- ۱. قال الجزریّ: فیه: أن قریشا کانوا یقولون ان محمّدا صنبور. أی أبتر لا عقب له. و أصل الصنبور سعفه تنبت فی جذع النخله لا فی الأرض و قیل: هی النخله المنفرده التی یدق أسفلها. أرادوا أنّه إذا قطع انقطع ذکره کما یذهب أثر الصنبور لانه لا عقب له.

۲- ۲. من کلام لقیط بن زراره یوم جبله و کان علی فرس أشقر، یقول: ان جریت علی طبعک فتقدمت الی العدو قتلوک و ان أسرعت فتأخرت منهزما أتوک من ورائک فعقروک، فاثبت و الزم الوقار. راجع مجمع الامثال ج ۲ ص ۱۴۰.

۳- ۳. سوید: بتصغیر الترخیم، أصله أسود تصغیر أسود.

الْحَسَنِ علیه السلام قَالُوا لَقَدْ أَعْطِيَ مَا لَمْ يُعْطَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ.

**[ترجمه]العدد القويه: از حذيفه بن يمان نقل می كند كه گفت: «در آن ايامی كه پيغمبر معظم اسلام صلی اللّه عليه و آله در كوه حرا يا كوه ديگری بود و ابوبكر، عمر، عثمان، علی، و گروهی از انصار با آن حضرت بودند، انس هم حاضر بود و حذيفه هم گفتگو می كرد. ناگاه امام حسن مجتبی عليه السّلام با حالتی آرام و با وقار وارد شد. پيامبر عاليقدر اسلام صلی اللّه عليه و آله نگاهی به امام حسن كرد و فرمود: «اين جبرئيل است كه حسن را راهنمايی می كند. اين ميكائيل است كه وی را نگاهداری می كند. اين حسن فرزند و نفس پاك و يكی از اضلاع من است؛ اين حسن سبط و نور چشم من است. پدرم به فدای اين حسن باد!» سپس پيغمبر خدا برخاست و ما هم برخاستيم. آن حضرت به حسن عليه السّلام فرمود: «تو ميوه (قلب) و حبيب و روحيه قلب من هستی!»

آنگاه رسول خدا صلی اللّه عليه و آله دست امام حسن را گرفت و به راه افتاد. ما نيز با آن حضرت به راه افتاديم تا آن بزرگوار نشست و ما نيز در اطراف وی نشستيم. می ديديم كه پيامبر خدا چشم از امام حسن برنمی داشت. سپس فرمود: «اين حسن بعد از من راهنمای مسلمين و هدايت شده خواهد بود؛ اين حسن هديه پروردگار عالم است به من؛ اين حسن از من خبر می دهد؛ آثار و دين مرا به مردم معرفی می كند؛ سنت مرا زنده می كند؛ با رفتار خود متصدی امور من خواهد شد و خدا به وی نظر رحمت می افكند. خدا رحمت كند كسی را كه اين مقام او را به رسميت بشناسد و به خاطر من به او خوبی و احترام كند.» هنوز سخن پيغمبر معظم اسلام تمام نشده بود كه ناگاه يك اعرابی در حالی كه عصای خود را به زمين می كشيد به طرف ما آمد. وقتی چشم پيامبر اعظم اسلام به آن اعرابی افتاد فرمود: «اين مرد كه نزد شما می آيد، اكنون سخن خشنی به شما می گويد كه بدنتان از شنيدنش به لرزه می افتد. وی راجع به اموری از شما خواهد پرسيد و در سخن گفتن خشونت خاصی به خرج می دهد.»

هنگامی كه آن اعرابی وارد شد، بدون اينكه سلام كند گفت: «كدام يك از شما محمّد است؟» ما گفتيم: «منظور تو چيست؟» اما رسول خدا صلی اللّه عليه و آله و سلم به ما فرمود كه آرام باشيم. آنگاه آن اعرابی گفت: «يا محمّد! من قبلا بغض تو را در دل داشتم، اكنون كه تو را ديدم بغضم نسبت به تو بيشتر شد.» راوی

می گويد پيغمبر خدا لبخندی زد، ولی ما از اين جسارت اعرابی خشمناك شديم و تصميم خطرناكی درباره وی گرفتيم. اما پيامبر اعظم به ما فرمود: «ساكت باشيد!» مرد اعرابی گفت: «يا محمّد! تو گمان می كنی كه پيغمبری، در صورتی كه دروغ به انبيا می بندی و هيچ دليل و برهانی نداری.» رسول اعظم فرمود: «تو از كجا می دانی؟» اعرابی گفت: «اگر دليل و برهانی داری بياور!» پيامبر خدا فرمود: «آيا دوست داری يكی از اعضای من به تو خبر دهد كه برای تو دليل محكم تری باشد؟» گفت: «مگر عضو انسان هم سخن می گويد؟» فرمود آری.

پيغمبر خدا صلی اللّه عليه و آله به امام حسن فرمود: «برخيز!» اعرابی به ديده حقارت نگاهی به امام حسن انداخت و گفت: «پيغمبر خودش بر نمی خيزد، يك كودكی را بلند می كند تا با من مكالمه كند.» رسول خدا فرمود: «امام حسن جواب تو را خواهد گفت.» امام حسن بر آن اعرابی سبقت گرفت و فرمود: «آرام باش!» آنگاه اين اشعار را سرود:

تو از شخص کودن و فرزند کودن پرسش نکردی، بلکه از شخص دانشمندی جویا شدی و تو جاهل و نادانی

اگر تو جاهل و نادانی، شفای نادانی نزد من است مادامی که شخص پرسنده بپرسد تو از دریای علمی پرسش می کنی که دلوها نمی توانند آن را تقسیم کنند، این علم و دانش یک ارثی است که رسول خدا به یادگار گذاشته است

گرچه تو زبان درازی کردی، از حد خود تجاوز کردی و درباره خود خدعه کردی، ولی در عین حال با خواست خدای علیم با ایمان کامل خواهی بازگشت

اعرابی لبخندی زد و گفت: «برو ببینم!» امام حسن علیه السّلام فرمود: «آری، شما با قوم خود اجتماع کردید و از روی جهل و نادانی که داشتید، مذاکراتی کردید و پنداشتید که محمّد صلی اللّٰه علیه و آله بلاعقب و بدون فرزند است، و مردمان عرب همگی بغض وی را دارند. کسی نیست که خون محمّد را طلب نکند. تو گمان کردی که قاتل حضرت محمّد خواهی بود و پول خون آن حضرت را قبیله ات خواهند داد. این نفس توست که تو را به این عمل وادار کرده. تو عصای خود را در دست گرفته ای که پیغمبر با عظمت اسلام را به قتل برسانی. ولی این کار برای تو دشوار شد، و چشمت این بینایی را نداشت، و جز این موضوع را نپذیرفتی. تو اکنون به این علت نزد ما آمده ای که مبادا این راز فاش شود. ولی با این همه به طرف خیر آمده ای.»

آنگاه امام حسن افزود: «من اکنون تو را از ماجرای این سفری که آمده ای آگاه می کنم. تو در هوای روشن از خانه خارج شدی، اما به ناگاه باد بسیار شدیدی وزید، تاریکی آسمان را فرا گرفت، ابرهای فشرده آسمان را پوشاندند. آنگاه تو نظیر اسبی شدی که اگر جلو برود گردنش زده می شود و اگر برگردد پی خواهد شد. صدای پای هیچ کس را نمی شنیدی، هیچ صدای زنگی نمی شنیدی، ابرها تو را احاطه کرده بودند و ستارگان از تو روی پوشانده بودند. هر چه می کردی نمی توانستی راه را از روی ستاره ای که طلوع کرده باشد یا دانشی که راهنما باشد پیدا کنی. هر گاه مقداری از راه را طی می کردی، می دیدی باز هم در بیابانی بی پایان هستی. هر چه بر خود اجحاف می کردی و بر فراز تپه و بلندی می رفتی، می دیدی راه خود را دور کرده ای. بادهای شدید می خواستند تو را از پای در آورند. دچار باد صرصر و برق جهنده شده بودی. تپه های آن بیابان تو را دچار وحشت و سنگریزه هایش تو را خسته کرده بودند. وقتی به خود آمدی دیدی که نزد ما آمده ای و چشمت به جمال ما روشن شد، قلبت باز گردید و آه و ناله ات بر طرف شد.»

اعرابی گفت: «ای پسر! این مطلب را از کجا می دانی؟ تو زنگ قلب مرا زدودی! گویی که در کنار من بوده ای! هیچ موضوعی از من نزد تو مخفی نیست! انگار علم غیب داری؟» سپس آن اعرابی پرسید: «اسلام چیست؟» امام حسن فرمود: «اللّٰه اکبر! اشهد ان لا اله الا اللّٰه وحده لا شریک له و ان محمدا عبده و رسوله.» آن اعرابی اسلام آورد و به مسلمان ثابت قدمی تبدیل شد. آنگاه رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله و سلم قسمتی از قرآن را به وی تعلیم داد. اعرابی گفت: «یا رسول اللّٰه! اجازه می دهی نزد قبیله ام بازگردم و آنها را از این ماجرا آگاه کنم؟» پیامبر خدا به او اجازه داد. اعرابی رفت و با گروهی از قبیله خویشتن گفتگو کرد و همه آنها به دین اسلام مشرف شدند. پس از این جریان هر گاه نظر مردم به امام حسن می افتاد می گفتند: «به امام حسن مقامی داده شده که به هیچ کس دیگر داده نشده است.»

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ طَاهِرٍ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یُوسُفَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: کَتَبَ إِلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِهِ یُعَزُّونَهُ عَنِ ابْنَةٍ لَهُ فَکَتَبَ إِلَیْهِمْ أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِی کِتَابُکُمْ تُعَزُّونِّی بِفُلَانَهَ فَعِنْدَ اللَّهِ أَحْتَسِبُهَا تَسْلِیماً لِقَضَائِهِ وَ صَبْراً عَلَی بَلَائِهِ فَإِنْ أَوْجَعَتْنَا الْمَصَائِبُ وَ فَجَعَتْنَا النَّوَائِبُ بِالْأَحِبَّهِ الْمَأْلُوفَهِ الَّتِی کَانَتْ بِنَا حَفِیَّهً وَ الْإِخْوَانِ الْمُحِبِّینَ الَّذِینَ کَانَ یُسَرُّ بِهِمُ النَّاظِرُونَ وَ تَقَرُّ بِهِمُ الْعُیُونُ أَضْحَوْا قَدِ اخْتَرَمَتْهُمُ الْأَیَّامُ وَ نَزَلَ بِهِمُ الْحِمَامُ فَخَلَّفُوا الْخُلُوفَ وَ أَوْدَتْ بِهِمُ الْحُتُوفُ فَهُمْ صَرْعَی فِی عَسَاکِرِ الْمَوْتَی مُتَجَاوِرُونَ فِی غَیْرِ مَحَلَّهِ التَّجَاوُرِ وَ لَا صِلَاتٌ بَیْنَهُمْ وَ لَا تَزَاوُرٌ وَ لَا یَتَلَاقَوْنَ عَنْ قُرْبِ جِوَارِهِمْ أَجْسَامُهُمْ نَائِیَهٌ مِنْ أَهْلِهَا خَالِیَهٌ مِنْ أَرْبَابِهَا قَدْ أَخْشَعَهَا إِخْوَانُهَا فَلَمْ أَرَ مِثْلَ دَارِهَا دَاراً وَ لَا مِثْلَ قَرَارِهَا قَرَاراً فِی بُیُوتٍ مُوحِشَهٍ وَ حُلُولٍ مُضْجِعَهٍ قَدْ صَارَتْ فِی تِلْکَ الدِّیَارِ الْمُوحِشَهِ وَ خَرَجَتْ عَنِ الدَّارِ الْمُونِسَهِ فَفَارَقَتْهَا مِنْ غَیْرِ قِلًی فَاسْتَوْدَعَتْهَا لِلْبِلَی وَ کَانَتْ أَمَهً مَمْلُوکَهً سَلَکَتْ سَبِیلًا مَسْلُوکَهً صَارَ إِلَیْهَا الْأَوَّلُونَ وَ سَیَصِیرُ إِلَیْهَا الْآخِرُونَ وَ السَّلَامُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: به نقل از محمّد بن مسلم روایت می کند که گفت: از امام جعفر صادق علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «گروهی از یاران امام حسن به مناسبت اینکه آن حضرت داغدار یکی از دخترانش بود، نامه تسلیت نوشتند. امام حسن علیه السّلام در جواب ایشان نوشت: «نامه تسلیت شما واصل شد. من ثواب این مصیبت را از خدا می خواهم، زیرا من تسلیم امر خدا و صابر به بلای خدایم. مصائب و نوائب، ما را از طریق موت دوستان وفادار و برادران با محبت که بینندگان از دیدن آنان مسرور و چشم از مشاهده آنها روشن می شد، رنج داد. روزگار آنان را نابود کرد، مرگ بر در خانه ایشان فرود آمد، آنان بازماندگانی به جای گذاشتند، اجل آنها را درربود. آنان در میان گروه های اموات افتاده اند؛ در محلی که جای مجاورت نیست همجوار شده اند؛ دعوت و دیداری بین آنها نیست، با اینکه نزدیک همند یکدیگر را ملاقات نمی کنند؛ بدن های آنان از اهل و عیال دور و از صاحبانشان ناپدیدند؛ برادرانشان از آنان دوری گزیده اند؛ (و یا برای ایشان جزع و فزع کردند.) من خانه ای نظیر خانه آنها و قرارگاهی مثل قرارگاه آنان ندیدم. آنها در خانه هایی وحشتناک و خوابگاهی خطرناک جای گرفته اند؛ آنها وارد نوعی خانه های پر وحشت گردیده و از خانه های مأنوس خارج شدند؛ آنان بدون بغض از خانه ها جدا شدند و آنها را رها کردند تا کهنه و متروک شوند. یک دختر از من نیز به آن راهی رفت که گذشتگان رفتند و به زودی آیندگان هم خواهند رفت والسلام.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه من صام رمضان إیمانا و احتسابا أی طلبا لوجه الله و ثوابه و الاحتساب من الحسب کالاعتداد من العد و إنما قیل لمن ینوی بعمله وجه الله احتسبه لأن له حینئذ أن یعتد عمله فجعل فی حال مباشره الفعل کأنه معتد به و منه

الحديث: من مات له ولد فاحتسبه.

أی احتسب الأجر بصبره علی مصیبته انتهی.

و فجعته المصیبه أی أوجعته و کذلک التفجیع و الحفاوه المبالغه فی السؤال عن الرجل و العنایه فی أمره و اخترمهم الدهر أی اقتطعهم و استأصلهم و الحمام بالکسر قدر الموت. و قال الجزری (۱) الخلف بالتحریک و السکون کل من یجی ء بعد من

ص: ۳۳۶

۱- ۱. فی النسخ المطبوعه:« قال الفیروزآبادی» و هو سهو من النسّاخ.

مضـی إلا أنه بالتحريك فی الخير و بالتسـكين فی الشـر و فی حديث ابن مسـعود ثم إنه تخلف من بعده خلوف هی جمع خلف انتهی.

و أودی به المـوت ذهب و الحتـوف بـالضم جمع الحتف و هو الموت و عن فی قوله عن قوله جوارهم لعلهـا للتعليـل أی لاـ يقع منهم الملاقاه الناشيه عن قرب الجوار بل أرواحهم يتزاورون بحسب درجاتهم و كمالاتهم.

قوله عليه السلام قد أخشعها كذا فی أكثر النسخ و لا يناسب المقام و فی بعضها بالجيم قال فی النهايه الجشع الجزع لفراق الإلف و منه الحديث فبكی معاذ جشـعا لفراق رسول الله صلی الله عليه و آله و لا يبعد أن يكون تصحيف اجتنبها و الحلول بالضم جمع حـال من قولهم حـل بالمكان أی نزل فيه و مضـجعه بفتـح الجيم من قولهـم أضـجعه أی وضع جنبه علی الأرض و القلی بالكسـر البغض.

**[ترجمه]جزری گويـد: در حـديث آمـده: «من صـام رمضـان ايمانـاً و احتسابـاً»، يعنی «طلباً لوجه الله»، و «ثوبه» يعنی برای به دست آوردن وجه الله و ثواب الهی، و «احتساب» از حسب به مانند اعتداد از عدّ است و تنها به اين دليل به كسـی كه با عملش وجه الله را نيت دارد می گويند «احتسـبه»، چون او در اين هنگام می تواند عملش را به حساب بياورد. پس در حال انجام عمل به مانند كسی است كه عملش را به حساب آورده است و از همين جا است حديثی كه گويد: «من مات له ولد فاحتسبه»، يعنی كسـی كه فرزنـدی برايش بميرد و او را احتساب كنـد، يعنی با صبرش بر مصـيبت فرزنـد اجر را برای خود حساب كنـد. (پايان كلام جزری)

و فجعته المصـيبه: يعنی مصـيبت او را به درد آورد و همين طور است واژه «تفجيع»، و «حفـاوه» مبالغه در سول و پرسـش از فرد است و عنايت به كار اوست.

و اخترمهم الـدهر: يعنی روزگـار آنـان را جـدا كرد و نـابود سـاخت و «حمام» به كسـر، به معنای مرگ است. و جزری گويـد: «خلف» با حركت عين الفعل و سـكون آن هر كس است كه پس از گذشـتگان آيد. با اين تفاوت كه با حركت عين الفعل در مورد خلف خوب است و با سـكون در مورد خلف بد است و در حديث ابن مسعود آمده كه: «ثم انّه تخلف من بعده خلوف.» اين «خلوف» جمع خلف است. (پايان كلام جزری)

و اودی به الموت: يعنی مرگ او را برد، و «حتوف» با ضـمّه، جمع «حتف» به معنای مرگ است، و «عن» در اين گفته كه: «عن قرب جوارهم» شايـد برای بيان علّت باشـد، يعنی ديـداری كه ناشـی از نزديكی جوار و همسايگی باشـد از اينان سـر نمی زند، بلكه ارواحشان بر حسب درجات و كمالات با هم ديدار می كنند.

و قد أخشـعها: اين گونه در بيشتر نسـخه ها اين گونه است، ولی با مقام مناسـبت ندارد و در برخی نسخه ها با جيم است، يعنی «اجشـعها». در نهـايه گويـد: «جشع»، جزع در فراق كسـی است كه بـا او مأنوس بوده ای و حـديث از اين باب است كه: «فبكی معاذ جشعاً لفراق رسول الله صلی الله عليه و آله»، معاذ از روی جزع در فراق رسول خدا گريست، و بعيد نمی نمايد كه أخشعها در اصل اجشـعها بوده و سـپس تصـحيف شده است. و «حلول» با ضـمّه، جمع «حالّ» است و از اينجا گرفته شده كه می گويند:

«حلّ بالمكان»، یعنی در آنجا فرود آمد. و «مضجعه» با فتح میم، از این گفته است که «أضجعه» یعنی پهلویش را روی زمین گذاشت، و «قلی» با کسر، به معنای بغض است.

**[ترجمه]

«۷»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ رِجَالِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَرْفَعُ الْحَدِيثَ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ مَدِينَتَيْنِ إِحْدَاهُمَا بِالْمَشْرِقِ وَ الْأُخْرَى بِالْمَغْرِبِ عَلَيْهِمَا سُورَانِ مِنْ حَدِيدٍ وَ عَلَى كُلِّ مَدِينَةٍ أَلْفُ أَلْفِ مِصْرَاعٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ فِيهَا سَبْعُونَ أَلْفَ أَلْفِ لُغَةٍ يَتَكَلَّمُ كُلُّ لُغَةٍ بِخِلَافِ لُغَةِ صَاحِبِهِ وَ أَنَا أَعْرِفُ جَمِيعَ اللُّغَاتِ وَ مَا فِيهِمَا وَ مَا بَيْنَهُمَا وَ مَا عَلَيْهِمَا حُجَّةٌ غَيْرِي وَ الْحُسَيْنِ أَخِي.

یر، [بصائر الدرجات] أحمد بن الحسين عن أبيه بهذا الإسناد: مثله قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عن ابن أبي عمير: مثله (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: از امام حسن مجتبی روایت می کند که فرمود: «خدا دو شهر دارد که یکی از آنها در مشرق و دیگری در مغرب قرار دارد و دیوار آنها از آهن است. هر شهری هزار هزار درب طلا دارد؛ دارای هفتاد هزار لغت است که هر لغتی بر خلاف لغت دیگری است و من جمیع لغات آن دو شهر و مابین آنها را می دانم. در آن دو شهر غیر از من و برادرم حسین امامی وجود ندارد.»

و نیز از بصائر الدرجات با سند دیگر و در کتاب مناقب این روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۸»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ: أَنَّ الْحَسَنَ علیه السلام وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ كَانَا عَلَى مَائِدَةٍ فَجَاءَتْ جَرَادَةٌ وَ وَقَعَتْ عَلَى الْمَائِدَةِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لِلْحَسَنِ أَيُّ شَيْءٍ مَكْتُوبٌ عَلَى جَنَاحِ الْجَرَادَةِ فَقَالَ علیه السلام مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ أَنَا اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا أَنَا رُبَّمَا أَبْعَثُ الْجَرَادَ لِقَوْمٍ جِيَاعٍ لِيَأْكُلُوهُ وَ رُبَّمَا أَبْعَثُهَا نَقِمَةً عَلَى قَوْمٍ فَتَأْكُلُ أَطْعِمَتَهُمْ فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ وَ قَبَّلَ رَأْسَ الْحَسَنِ وَ قَالَ هَذَا مِنْ مَكْنُونِ الْعِلْمِ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: روایت شده است که امام حسن و عبداللّه بن عباس بر سر سفره ای نشسته بودند. ملخی جست زد و آمد در میان سفره افتاد. عبداللّه بن عباس به امام حسن گفت: «بر بال این ملخ چه نوشته شده؟» امام حسن مجتبی فرمود: «نوشته شده من خدایی هستم که غیر از من خدایی نیست، چه بسا می شود که من ملخ را برای مردم گرسنه می فرستم تا آن را بخورند و چه بسا می شود که ملخ را می فرستم تا طعام مردم را بخورد.» عبداللّه بن عباس برخاست، سر مبارک امام حسن را بوسید و گفت: «این جواب از آن علوم مخفی بود.»

**[ترجمه]

«۹»

سن، [المحاسن] ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ

ص: ۳۳۷

۱- ۱. و رواه المفید فی الإرشاد ص ۱۸۰ باختصار.

أَتَى رَجُلٌ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ لَهُ جِئْتُكَ مُسْتَشِيراً إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ علیه السلام خَطَبُوا إِلَيَّ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام الْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ أَمَّا الْحَسَنُ فَإِنَّهُ مِطْلَاقٌ لِلنِّسَاءِ وَ لَكِنْ زَوِّجْهَا الْحُسَيْنَ فَإِنَّهُ خَيْرٌ لِابْنَتِكَ.

**[ترجمه]محاسن: به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: مردی به حضور حضرت امیر مشرف شد و گفت: «حسن و حسین و عبداللّه ابن جعفر به خواستگاری دختر من آمده اند. اکنون می خواهم با تو مشورت کنم که کدام یکشان را بپذیرم؟» حضرت امیر فرمود: «شخصی که با وی مشورت می کنند امین شمرده شده است. حسن زیاد زن طلاق می دهد. دخترت را به حسین بده، زیرا حسین بر دخترت بهتر است.»

**[ترجمه]

«10»

شا، [الإرشاد] رَوَى جَمَاعَةٌ مِنْهُمْ مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ أَشْبَهَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام.

**[ترجمه]ارشاد: از انس بن مالک روایت می کند که گفت: «کسی بیشتر از امام حسن به رسول خدا صلی اللّه علیه و آله شباهت نداشت.»

**[ترجمه]

«11»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ فِي كِتَابِهِ قَالَ: مَا بَلَغَ أَحَدٌ مِنَ الشَّرَفِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا بَلَغَ الْحَسَنُ كَانَ يُبْسَطُ لَهُ عَلَى بَابِ دَارِهِ فَإِذَا خَرَجَ وَ جَلَسَ انْقَطَعَ الطَّرِيقُ فَمَا مَرَّ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ إِجْلَالًا لَهُ فَإِذَا عَلِمَ قَامَ وَ دَخَلَ بَيْتَهُ فَمَرَّ النَّاسُ وَ لَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ مَاشِياً فَمَا مِنْ خَلْقِ اللَّهِ أَحَدٌ رَآهُ إِلَّا نَزَلَ وَ مَشَى حَتَّى رَأَيْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَمْشِي.

أَبُو السَّعَادَاتِ فِي الْفَضَائِلِ أَنَّهُ أَمْلَى الشَّيْخُ أَبُو الْفُتُوحِ فِي مَدْرَسَهِ النَّاجِيَهِ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام كَانَ يَحْضُرُ مَجْلِسَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ فَيَسْمَعُ الْوَحْيَ فَيَحْفَظُهُ فَيَأْتِي أُمَّهُ فَيُلْقِي إِلَيْهَا مَا حَفِظَهُ كُلَّمَا دَخَلَ عَلِيٌّ علیه السلام وَجَدَ عِنْدَهَا عِلْماً بِالتَّنْزِيلِ فَيَسْأَلُهَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَتْ مِنْ وَلَدِكَ الْحَسَنِ فَتَخَفَّى يَوْماً فِي الدَّارِ وَ قَدْ دَخَلَ الْحَسَنُ وَ قَدْ سَمِعَ الْوَحْيَ فَأَرَادَ أَنْ يُلْقِيَهُ إِلَيْهَا فَأُرْتِجَ عَلَيْهِ فَعَجِبَتْ أُمُّهُ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَا تَعْجَبِينَ يَا أُمَّاهْ فَإِنَّ كَبِيراً يَسْمَعُنِي فَاسْتِمَاعُهُ قَدْ أَوْقَفَنِي فَخَرَجَ عَلِيٌّ علیه السلام فَقَبَّلَهُ وَ فِي رِوَايَهٍ يَا أُمَّاهْ قَلَّ بَيَانِي وَ كَلَّ لِسَانِي لَعَلَّ سَيِّداً يَرْعَانِي.

**[ترجمه]مناقب: به نقل از ابن اسحاق نقل می کند که گفت: «بعد از پیغمبر اسلام کسی به آن مقام و شرافتی که امام حسن مجتبی رسید، نرسید. هر وقت آن حضرت خارج می شدو بر در خانه اش می نشست، راه بسته می شد و کسی از مردم به احترام آن بزرگوار از آنجا عبور نمی کرد. وقتی امام علیه السّلام متوجه این موضوع می شد برمی خاست و داخل خانه خود

می گردید و آنگاه مردم به راه می افتادند. من امام حسن را پیاده در راه مکه دیدم. هر کس که امام حسن را پیاده می دید، پیاده می شد و با آن حضرت به راه می افتاد، حتی سعد بن ابی وقاص.»

ابوالسعادات در کتاب فضائل می گوید: «شیخ ابوالفتوح در مدرسه ناجیه گفت: «امام حسن در سن هفت سالگی در مجلس پیامبر اسلام حاضر می شد، وحی را می شنید و حفظ می کرد، آنگاه نزد مادرش می آمد و آنچه را که حفظ کرده بود شرح می داد. هر وقت امیرالمؤمنین علی نزد حضرت فاطمه اطهر می آمد، چیزی از وحی خدا را از آن بانو می شنید، می فرمود: «یا فاطمه! این مطلب را از کجا می گویی؟» می فرمود: «پسرت حسن برایم گفته.» یک روز حضرت امیر علیه السّلام در خانه پنهان شد. امام حسن مطابق معمول نزد مادرش فاطمه آمد تا آنچه را که از وحی شنیده بود شرح دهد، ولی نتوانست سخن بگوید. فاطمه اطهر از این منظره متعجب شد. امام حسن فرمود: «مادر جان! تعجب نکن! حتما شخص بزرگواری مشغول گوش دادن به سخن من است. گوش دادن وی باعث شده که سخن گفتنم قطع شود.» همان وقت حضرت امیر بیرون آمد و امام حسن را بوسید.»

در روایت دیگری آمده است: امام حسن فرمود: «مادر جان! بیان من قلیل و زبان من الکن شده، شاید شخص بزرگواری متوجه من شده باشد!»

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری أُرْتِجَ علی القارئ علی ما لم یسم فاعله إذا لم یقدر علی القراءه کأنه أطبق علیه کما یُرْتَجُ الْبَابُ و کذلک ارْتُتِجَ علیه و لا تقل ارْتُجَّ علیه بالتشدید.

**[ترجمه]جوهری گوید: «اُرتج علی القاری» به صیغه مجهول به این معنی است که قاری توان خواندن نداشت، گویا دهانش بسته شده بود و همین طور است «اُرتتِج علیه» و گفته نمی شود اُرتجّ علیه با تشدید .

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: قِیلَ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام إِنَّ فِیکَ عَظَمَةً قَالَ بَلْ فِیَّ عِزَّةٌ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ لِلَّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُؤْمِنِینَ (۱).

وَ قَالَ وَاصِلُ بْنُ عَطَاءٍ: کَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام عَلَیْهِ سِیمَاءُ الْأَنْبِیَاءِ

١- ١. المنافقون: ٨.

وَ بَهَاءُ الْمُلُوكِ.

**[ترجمه]مناقب: به امام حسن گفته شد که تو دارای عظمت و بزرگی مخصوصی هستی! فرمود: بلکه من دارای عزت هستم. همچنان که خدا می فرماید: «وَ لِلَّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُؤْمِنِين،» {عزت برای خدا و رسول و مؤمنین خواهد بود.} - . منافقون / ۸ -

واصل بن عطا می گوید: «امام حسن دارای سیمای پیامبران و هیبت پادشاهان بود.»

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَمَّا زُهْدُهُ علیه السلام فَقَدْ جَاءَ فِی رَوْضَهِ الْوَاعِظِینَ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام كَانَ إِذَا تَوَضَّأَ ارْتَعَدَتْ مَفَاصِلُهُ وَ اصْفَرَّ لَوْنُهُ فَقِیلَ لَهُ فِی ذَلِكَ فَقَالَ حَقٌّ عَلَی كُلِّ مَنْ وَقَفَ بَیْنَ یَدَیْ رَبِّ الْعَرْشِ أَنْ یَصْفَرَّ لَوْنُهُ وَ تَرْتَعِدَ مَفَاصِلُهُ.

وَ كَانَ علیه السلام إِذَا بَلَغَ بَابَ الْمَسْجِدِ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ یَقُولُ إِلَهِی ضَیْفُكَ بِبَابِكَ یَا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاكَ الْمُسِی ءُ فَتَجَاوَزْ عَنْ قَبِیحِ مَا عِنْدِی بِجَمِیلِ مَا عِنْدَكَ یَا كَرِیمُ.

الْفَائِقُ: إِنَّ الْحَسَنَ علیه السلام كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنَ الْفَجْرِ لَمْ یَتَكَلَّمْ حَتَّی تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَ إِنْ زُحْزِحَ.

أَیْ وَ إِنْ أُرِیدَ تَنَحِّیهِ مِنْ ذَلِكَ بِاسْتِنْطَاقِ مَا یُهِمُّ.

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام حَجَّ خَمْساً وَ عِشْرِینَ حِجَّهً مَاشِیاً وَ قَاسَمَ اللَّهَ تَعَالَی مَالَهُ مَرَّتَیْنِ وَ فِی خَبَرٍ قَاسَمَ رَبَّهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ حَجَّ عِشْرِینَ حِجَّهً عَلَی قَدَمَیْهِ.

أَبُو نُعَیْمٍ فِی حِلْیَهِ الْأَوْلِیَاءِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ الْحَسَنُ علیه السلام: إِنِّی لَأَسْتَحْیِی مِنْ رَبِّی أَنْ أَلْقَاهُ وَ لَمْ أَمْشِ إِلَی بَیْتِهِ فَمَشَی عِشْرِینَ مَرَّهً مِنَ الْمَدِینَهِ عَلَی رِجْلَیْهِ.

وَ فِی كِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ شِهَابِ بْنِ عَامِرٍ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام قَاسَمَ اللَّهَ تَعَالَی مَالَهُ مَرَّتَیْنِ حَتَّی تَصَدَّقَ بِفَرْدِ نَعْلِهِ.

وَ فِی كِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ نَجِیحٍ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام حَجَّ مَاشِیاً وَ قَسَمَ مَالَهُ نِصْفَیْنِ.

وَ فِی كِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ جُدْعَانَ قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام مِنْ مَالِهِ مَرَّتَیْنِ وَ قَاسَمَ اللَّهَ مَالَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ حَتَّی إِنْ كَانَ لَیُعْطِی نَعْلًا وَ یُمْسِكُ نَعْلًا وَ یُعْطِی خُفّاً وَ یُمْسِكُ خُفّاً.

وَ رَوَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا أُصِیبَ مُعَاوِیَهُ قَالَ (۱)

مَا آسَی عَلَی شَیْ ءٍ إِلَّا عَلَی أَنْ أَحُجَّ مَاشِیاً وَ لَقَدْ حَجَّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام خَمْساً وَ عِشْرِینَ حِجَّهً مَاشِیاً وَ إِنَّ النَّجَائِبَ لَتُقَادُ مَعَهُ وَ قَدْ قَاسَمَ اللَّهَ مَرَّتَیْنِ حَتَّی إِنْ کَانَ لَیُعْطِی النَّعْلَ وَ یُمْسِکُ النَّعْلَ وَ یُعْطِی الْخُفَّ وَ یُمْسِکُ الْخُفَّ.

۱- ۱. فی النسخ المطبوعه:« قال معاویه» و هو تصحیف راجع المصدر ج ۴ ص ۱۴.

**[ترجمه]مناقب: همچنین درباره زهد امام حسن مجتبی علیه السّلام از کتاب روضه الواعظین روایت می کند که هر گاه امام حسن مشغول وضو می شد، اعضای بدنش به لرزش در می آمد و رنگ مبارکش زرد می شد. وقتی در این باره از آن حضرت می پرسیدند، می فرمود: «جا دارد هر کسی که در مقابل پروردگار عرش قرار می گیرد، رنگش زرد شود و مفصل هایش به رعشه بیفتد.»

هر گاه امام حسن علیه السّلام مقابل مسجد می رسید، سر مبارک خود را بلند می کرد و می فرمود: «بار خدایا! مهمان تو بر در خانه ات قرار گرفته است؛ ای خدای نیکوکار! شخص گنه کار نزد تو آمده؛ ای پروردگار کریم! از گناهان من به خاطر خوبی هایی که داری درگذر.»

در کتاب فائق آمده است: وقتی امام حسن علیه السّلام از نماز صبح فراغت حاصل می کرد، با کسی سخن نمی گفت تا آفتاب طلوع می کرد، ولو اینکه کسی می خواست آن بزرگوار را از سر سجاده دور کند.

حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام می فرماید: «امام حسن علیه السّلام با پای پیاده بیست و پنج حج بجای آورد و اموال خود را دو مرتبه با خدا تقسیم کرد.» بنا به روایت دیگر سه مرتبه ثروت خود را با خدا تقسیم کرد و پای پیاده، بیست حج بجای آورد.

در کتاب حلیه الاولیاء از امام حسن علیه السّلام نقل می کند که می فرمود: «من از پروردگار خود خجالت می کشم در حالی او را ملاقات کنم که پیاده به خانه خدا نرفته باشم.» از این رو بیست مرتبه پای پیاده از مدینه به حج رفت. امام حسن علیه السّلام دو بار مالش را با خدا تقسیم کرد، تا آنجا که یک کفشش را صدقه داد و باز ابن نجیح گوید: حسن بن علی علیه السّلام پیاده به حج رفت و مالش را دو نیم کرد و ابن جزعان گوید: امام حسن علیه السّلام دو بار همه اموالش را بخشید و سه بار مالش را با خدا تفسیم کرد، تا آنجا که یک دمپایی را می داد و یک دمپایی را نگاه می داشت و یک کفش را می داد و یک کفش را نگه می داشت.

از ابن عباس روایت شده که گفت: وقتی معاویه آسیب دید گفت: «من هیچ تأسفی ندارم جز اینکه پای پیاده به حج نرفتم، در صورتی که حسن بن علی علیه السّلام پای پیاده بیست و پنج مرتبه به حج رفت، در حالی که اسب های بسیار خوبی در کاروان آن حضرت وجود داشت. وی دو مرتبه اموال خود حتی نعلین هایش را با خدا تقسیم کرد. تا آنجا که یک دمپایی را می داد و یکی را نگه می داشت و یک کفش را می داد و یک کفش را نگه می داشت.

**[ترجمه]

بیان

أسی علی مصیبته بالکسر یأسی أسی أی حزن.

**[ترجمه]«أسی علی فصیبته» با کسره مضارعش «یأسی» و مصدرش «أسیً» یعنی محزون گردید.

**[ترجمه]

«۱۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ رُوِیَ: أَنَّهُ دَخَلَتْ عَلَیْهِ امْرَأَهٌ جَمِیلَهٌ وَ هُوَ فِی صَلَاتِهِ فَأَوْجَزَ فِی صَلَاتِهِ ثُمَّ قَالَ لَهَا أَ لَکِ حَاجَهٌ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ وَ مَا هِیَ قَالَتْ قُمْ فَأَصِبْ مِنِّی فَإِنِّی وَفَدْتُ وَ لَا بَعْلَ لِی قَالَ إِلَیْکِ عَنِّی لَا تُحْرِقِینِی بِالنَّارِ وَ نَفْسَکِ فَجَعَلَتْ تُرَاوِدُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَ هُوَ یَبْکِی وَ یَقُولُ وَیْحَکِ إِلَیْکِ عَنِّی وَ اشْتَدَّ بُکَاؤُهُ فَلَمَّا رَأَتْ ذَلِکَ بَکَتْ لِبُکَائِهِ فَدَخَلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ رَآهُمَا یَبْکِیَانِ فَجَلَسَ یَبْکِی وَ جَعَلَ أَصْحَابُهُ یَأْتُونَ وَ یَجْلِسُونَ وَ یَبْکُونَ حَتَّی کَثُرَ الْبُکَاءُ وَ عَلَتِ الْأَصْوَاتُ فَخَرَجَتِ الْأَعْرَابِیَّهُ وَ قَامَ الْقَوْمُ وَ تَرَحَّلُوا وَ لَبِثَ الْحُسَیْنُ علیه السلام بَعْدَ ذَلِکَ دَهْراً لَا یَسْأَلُ أَخَاهُ عَنْ ذَلِکَ إِجْلَالًا لَهُ فَبَیْنَمَا الْحَسَنُ ذَاتَ لَیْلَهٍ نَائِماً إِذَا اسْتَیْقَظَ وَ هُوَ یَبْکِی فَقَالَ لَهُ الْحُسَیْنُ علیه السلام مَا شَأْنُکَ قَالَ رُؤْیَا رَأَیْتُهَا اللَّیْلَهَ قَالَ وَ مَا هِیَ قَالَ لَا تُخْبِرُ أَحَداً مَا دُمْتُ حَیّاً قَالَ نَعَمْ قَالَ رَأَیْتُ یُوسُفَ فَجِئْتُ أَنْظُرُ إِلَیْهِ فِیمَنْ نَظَرَ فَلَمَّا رَأَیْتُ حُسْنَهُ بَکَیْتُ فَنَظَرَ إِلَیَّ فِی النَّاسِ فَقَالَ مَا یُبْکِیکَ یَا أَخِی بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَقُلْتُ ذَکَرْتُ یُوسُفَ وَ امْرَأَهَ الْعَزِیزِ وَ مَا ابْتُلِیتَ بِهِ مِنْ أَمْرِهَا وَ مَا لَقِیتَ مِنَ السِّجْنِ وَ حُرْقَهِ الشَّیْخِ یَعْقُوبَ فَبَکَیْتُ مِنْ ذَلِکَ وَ کُنْتُ أَتَعَجَّبُ مِنْهُ فَقَالَ یُوسُفُ فَهَلَّا تَعَجَّبْتَ مِمَّا فِیهِ الْمَرْأَهُ الْبَدَوِیَّهُ بِالْأَبْوَاءِ.

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِی لَیْلَی قَالَ: دَخَلَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام الْفُرَاتَ فِی بُرْدَهٍ کَانَتْ عَلَیْهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ لَوْ نَزَعْتَ ثَوْبَکَ فَقَالَ لِی یَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ لِلْمَاءِ سُکَّاناً.

وَ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام:

ذَرِی کَدَرَ الْأَیَّامِ إِنَّ صَفَاءَهَا*** تَوَلَّی بِأَیَّامِ السُّرُورِ الذَّوَاهِبِ

وَ کَیْفَ یَغُرُّ الدَّهْرُ مَنْ کَانَ بَیْنَهُ*** وَ بَیْنَ اللَّیَالِی مُحْکَمَاتُ التَّجَارِبِ

وَ لَهُ علیه السلام :

قُلْ لِلْمُقِیمِ بِغَیْرِ دَارِ إِقَامَهٍ*** حَانَ الرَّحِیلُ فَوَدِّعِ الْأَحْبَابَا

ص: ۳۴۰

إِنَّ الَّذِينَ لَقِيتَهُمْ وَ صَحِبْتَهُمْ*** صَارُوا جَمِيعاً فِی الْقُبُورِ تُرَاباً

وَ لَهُ علیه السلام:

يَا أَهْلَ لَذَّاتِ دُنْيَا لَا بَقَاءَ لَهَا*** إِنَّ الْمُقَامَ بِظِلٍّ زَائِلٍ حُمْقٌ

وَ لَهُ علیه السلام:

لَكِسْرَةٌ مِنْ خَسِيسِ الْخُبْزِ تُشْبِعُنِی*** وَ شَرْبَةٌ مِنْ قَرَاحِ الْمَاءِ تَكْفِينِی

وَ طِمْرَةٌ مِنْ رَقِيقِ الثَّوْبِ تَسْتُرُنِی*** حَيّاً وَ إِنْ مِتُّ تَكْفِينِی لِتَكْفِينِی.

وَ مِنْ سَخَائِهِ علیه السلام مَا رُوِیَ: أَنَّهُ سَأَلَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام رَجُلٌ فَأَعْطَاهُ خَمْسِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ خَمْسَمِائَهِ دِينَارٍ وَ قَالَ ائْتِ بِحَمَّالٍ يَحْمِلُ لَكَ فَأَتَى بِحَمَّالٍ فَأَعْطَى طَيْلَسَانَهُ فَقَالَ هَذَا كِرَى الْحَمَّالِ وَ جَاءَهُ بَعْضُ الْأَعْرَابِ فَقَالَ أَعْطُوهُ مَا فِی الْخِزَانَهِ فَوُجِدَ فِيهَا عِشْرُونَ أَلْفَ دِينَارٍ فَدَفَعَهَا إِلَى الْأَعْرَابِیِّ فَقَالَ الْأَعْرَابِیُّ يَا مَوْلَایَ أَ لَا تَرَكْتَنِی أَبُوحُ بِحَاجَتِی وَ أَنْشُرُ مِدْحَتِی فَأَنْشَأَ الْحَسَنُ علیه السلام

نَحْنُ أُنَاسٌ نَوَالُنَا خَضِلٌ*** يَرْتَعُ فِيهِ الرَّجَاءُ وَ الْأَمَلُ

تَجُودُ قَبْلَ السُّؤَالِ أَنْفُسُنَا*** خَوْفاً عَلَى مَاءِ وَجْهِ مَنْ يَسَلُ

لَوْ عَلِمَ الْبَحْرُ فَضْلَ نَائِلِنَا*** لَغَاضَ مِنْ بَعْدِ فَيْضِهِ خَجِلٌ (۱)

**[ترجمه]مناقب: یک روز امام حسن مشغول نماز بود که در همان حال زن زیبایی نزد آن حضرت آمد. امام علیه السّلام نماز را مختصر کرد و از وی پرسید: «حاجتی داری؟» گفت آری. فرمود: «چه حاجتی؟» گفت: «برخیز و مراد مرا حاصل کن، زیرا من بر تو وارد شدم و شوهری ندارم.» امام حسن فرمود: «به تو اخطار می کنم که مرا با خودت دچار آتش جهنم نکنی!» ولی آن زن همچنان آن حضرت را تحریک می کرد و امام حسن در حالی که می گریست می فرمود: «وای بر تو! به تو اخطار می کنم که مرا با خودت دچار آتش جهنم نکنی!» آن زن هم از شدت گریه امام حسن به گریه افتاد. در همین احوال امام حسین داخل شد و دید که آنها گریانند و آن بزرگوار نیز مشغول گریه شد. یاران آن حضرت به تدریج وارد شدند و شروع به گریه کردند، تا جایی که صدای گریه همه برخاست و آن زن خارج شد. سپس مردم برخاستند و پراکنده شدند. پس از این اتفاق، امام حسین در مدت عمر خود به احترام امام حسن از آن حضرت درباره این جریان سؤالی نمی کرد .

یک شب امام حسن از خواب برخاست و شروع به گریه کرد. امام حسین به وی فرمود: «برای چه می گریی؟» فرمود: «برای خوابی که امشب دیدم.» فرمود چه خوابی؟ فرمود: «به شرط اینکه تا من زنده ام آن را برای کسی بازگو نکنی.» امام حسین فرمود بازگو نمی کنم. فرمود: «حضرت یوسف را در عالم خواب دیدم. وقتی من هم مثل دیگران به حسن و جمال وی نگاه کردم گریان شدم. آن حضرت به من نظر کرد و گفت: «پدر و مادرم به فدای تو! برای چه گریه می کنی؟» گفتم: «به یاد

یوسف و زوجه عزیز مصر افتادم و آن بلیه هایی که تو به آنها مبتلا شدی، آن زندانی که تو رفتی و آن فراقی که یعقوب علیه السّلام دید به یادم آمد، لذا گریان و متعجب شدم.» حضرت یوسف به من فرمود: «پس چرا از آن زن بدوی که در ابواء مزاحم تو شد تعجب نمی کنی.»

عبدالرحمن بن ابی لیلی گوید: حسن بن علی علیه السّلام همراه با پارچه بردی که بر او بود وارد فرات شد. او گوید: به امام گفتم کاش لباست را می کندی. حضرت فرمود: «ای ابا عبدالرحمن! آب هم ساکنانی دارد.»

حضرت امام حسن اشعاری می سرود که اشعار زیر از جمله آنهاست:

روزگار تیره را رها کن، زیرا که صفای آنها به روزگار خوشی که از بین می روند پشت کرده است

چگونه این روزگار آن کسی را فریب می دهد که بین او و شب ها تجربه های محکم و معلومی وجود دارد

همچنین می فرماید:

به آن کسی که در خانه غیر اقامتی اقامت کرده بگو که اجل و رحلت تو نزدیک شده، پس با دوستان خود وداع کن

آن افرادی که با آنان ملاقات و مصاحبت داشتی همگی در قبرها به صورت خاک در آمده اند

نیز می فرماید:

ای اهل لذت های دنیوی که بقایی ندارد، جایگزین شدن در سایه ای که از بین می رود حماقت خواهد بود همچنین می فرماید:

یک پاره نان مرا سیر می کند، و یک شربت آب صاف برای من کافی است

یک لباس مندرس بدن مرا موقعی که زنده باشم می پوشاند، و هر گاه بمیرم همان برای کفنم کافی خواهد بود

از جمله بذل و بخشش های آن حضرت این است که روایت شده شخصی از امام حسن علیه السّلام چیزی خواست و آن حضرت مبلغ پنجاه هزار درهم و پانصد اشرفی به وی عطا کرد. آنگاه به او فرمود: «یک حمال بیاور تا این پول ها را برای تو ببرد.» وقتی آن شخص حمال را آورد، امام حسن پوستین خود را به وی داد و فرمود: «این هم برای کرایه حمالی تو !»

یکی از اعراب به حضور آن حضرت آمد و چیزی تقاضا کرد. امام دستور داد تا آنچه که در خزانه است به وی بپردازند. وقتی موجودی خزانه را بررسی کردند دیدند مبلغ بیست هزار اشرفی در آن بود. وقتی آن مبلغ را به آن اعرابی پرداختند به امام حسن گفت: «خوب بود قدری صبر می کردی تا من حاجت و مدیحه خود را بگویم.» آنگاه آن حضرت این اشعار را سرود:

ما مردمانی هستیم که بذل و بخشش ما جایگاه درّ و گوهر است، آمال و آرزو در آنجا بهره مند می شود

وجدان و نفس ما قبل از اینکه تقاضایی بشود جود و بخشش می کند، مبادا آبروی آن کسی که سؤال می کند بریزد

اگر دریا فراوانی بذل و بخشش ما را بداند، خجل و آب آن خشک خواهد شد

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الخضل ککتف و صاحب کل شی ء ند یترشف نداه و قال الجوهری الخضل النبات الناعم و قوله علیه السلام خجل خبر مبتدإ محذوف.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «خضل» مانند کتف و صاحب هر چیز تری است که تری اش مکیده شود، و جوهری گوید: خضل گیاه نرمی است. «خجل» خبر مبتدای محذوف است.

**[ترجمه]

«۱۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِیُّ فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ: خَرَجَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ حُجَّاجاً فَفَاتَهُمْ أَثْقَالُهُمْ فَجَاعُوا وَ عَطِشُوا فَرَأَوْا فِی بَعْضِ الشُّعُوبِ خِبَاءً رَثّاً وَ عَجُوزاً فَاسْتَسْقَوْهَا فَقَالَتِ اطْلُبُوا هَذِهِ الشُّوَیْهَةَ فَفَعَلُوا وَ اسْتَطْعَمُوهَا فَقَالَتْ لَیْسَ إِلَّا هِیَ فَلْیَقُمْ أَحَدُکُمْ فَلْیَذْبَحْهَا حَتَّی أَصْنَعَ لَکُمْ طَعَاماً فَذَبَحَهَا أَحَدُهُمْ ثُمَّ شَوَتْ لَهُمْ مِنْ لَحْمِهَا فَأَکَلُوا وَ قَیَّلُوا عِنْدَهَا فَلَمَّا نَهَضُوا قَالُوا لَهَا نَحْنُ نَفَرٌ

۱- ۱. فی النسخه المطبوعه: لفاض. و هو تصحیف راجع المصدر ج ۴ ص ۱۶.

مِنْ قُرَيْشٍ نُرِيدُ هَذَا الْوَجْهَ فَإِذَا انْصَرَفْنَا وَ عُدْنَا فَالْمُمِي بِنَا فَإِنَّا صَانِعُونَ بِكِ خَيْراً ثُمَّ رَحَلُوا فَلَمَّا جَاءَ زَوْجُهَا وَ عَرَفَ الْحَالَ أَوْجَعَهَا ضَرْباً ثُمَّ مَضَتِ الْأَيَّامُ فَأَضَرَّتْ بِهَا الْحَالُ فَرَحَلَتْ حَتَّى اجْتَازَتْ بِالْمَدِينَهِ فَبَصُرَ بِهَا الْحَسَنُ عليه السلام فَأَمَرَ لَهَا بِأَلْفِ شَاهٍ وَ أَعْطَاهَا أَلْفَ دِينَارٍ وَ بَعَثَ مَعَهَا رَسُولًا إِلَى الْحُسَيْنِ عليه السلام فَأَعْطَاهَا مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ بَعَثَهَا إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ فَأَعْطَاهَا مِثْلَ ذَلِكَ.

الْبُخَارِيُّ: وَهَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام لِرَجُلٍ دِيَتَهُ وَ سَأَلَهُ عليه السلام رَجُلٌ شَيْئاً فَأَمَرَ لَهُ بِأَرْبَعِمِائَهِ دِرْهَم فَكَتَبَ لَهُ بِأَرْبَعِمِائَهِ دِينَارٍ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَأَخَذَهُ وَ قَالَ هَذَا سَخَاؤُهُ وَ كَتَبَ عَلَيْهِ بِأَرْبَعَهِ آلَافِ دِرْهَم وَ سَمِعَ عليه السلام رَجُلًا إِلَى جَنْبِهِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ يَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَهُ عَشَرَهَ آلَافِ دِرْهَم فَانْصَرَفَ إِلَى بَيْتِهِ وَ بَعَثَ إِلَيْهِ بِعَشَرَهِ آلَافِ دِرْهَم وَ دَخَلَ عَلَيْهِ جَمَاعَهٌ وَ هُوَ يَأْكُلُ فَسَلَّمُوا وَ قَعَدُوا فَقَالَ عليه السلام هَلُمُّوا فَإِنَّمَا وُضِعَ الطَّعَامُ لِيُؤْكَلَ وَ دَخَلَ الْغَاضِرِيُّ عَلَيْهِ عليه السلام فَقَالَ إِنِّي عَصَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ بِئْسَ مَا عَمِلْتَ كَيْفَ قَالَ قَالَ صلى الله عليه و آله لَا يُفْلِحُ قَوْمٌ مَلَكَتْ عَلَيْهِمُ امْرَأَهٌ وَ قَدْ مَلَكَتْ عَلَيَّ امْرَأَتِي وَ أَمَرَتْنِي أَنْ أَشْتَرِيَ عَبْداً فَاشْتَرَيْتُهُ فَأَبَقَ مِنِّي فَقَالَ عليه السلام اخْتَرْ أَحَدَ ثَلَاثَهٍ إِنْ شِئْتَ فَثَمَنَ عَبْدٍ فَقَالَ هَاهُنَا وَ لَا تَتَجَاوَزْ قَدِ اخْتَرْتُ فَأَعْطَاهُ ذَلِكَ.

فَضَائِلُ الْعُكْبَرِيِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام تَزَوَّجَ جَعْدَهَ بِنْتَ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ عَلَى سُنَّهِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ أَرْسَلَ إِلَيْهَا أَلْفَ دِينَارٍ.

تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ وَ حِلْيَهُ أَبِي نُعَيْمٍ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام تَزَوَّجَ امْرَأَه فَبَعَثَ إِلَيْهَا مِائَهَ جَارِيَهٍ مَعَ كُلِّ جَارِيَهٍ أَلْفُ دِرْهَم.

الْحَسَنُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ تَحْتَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام امْرَأَتَانِ تَمِيمِيَّهٌ وَ جُعْفِيَّهٌ فَطَلَّقَهُمَا جَمِيعاً وَ بَعَثَنِي إِلَيْهِمَا وَ قَالَ أَخْبِرْهُمَا فليعتدا [فَلْتَعْتَدَّا] وَ أَخْبِرْنِي بِمَا تَقُولَانِ وَ مَتِّعْهُمَا الْعَشَرَهَ الْآلَافِ وَ كُلَّ وَاحِدَهٍ مِنْهُمَا بِكَذَا وَ كَذَا مِنَ الْعَسَلِ

وَ السَّمْنِ فَأَتَيْتُ الْجُعْفِيَّةَ فَقُلْتُ اعْتَدِّي فَتَنَفَّسَتِ الصُّعَدَاءَ ثُمَّ قَالَتْ مَتَاعٌ قَلِيلٌ مِنْ حَبِيبٍ مُفَارِقٍ وَ أَمَّا التَّمِيمِيَّةُ فَلَمْ تَدْرِ مَا «اعْتَدِّي» حَتَّى قَالَ لَهَا النِّسَاءُ فَسَكَتَتْ فَأَخْبَرْتُهُ علیه السلام بِقَوْلِ الْجُعْفِيَّةِ فَنَكَتَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ لَوْ كُنْتُ مُرَاجِعاً لِامْرَأَةٍ لَرَاجَعْتُهَا.

وَ قَالَ أَنَسٌ: حَيَّتْ جَارِيَةٌ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام بِطَاقَةِ رَيْحَانٍ فَقَالَ لَهَا أَنْتِ حُرَّةٌ لِوَجْهِ اللَّهِ فَقُلْتُ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ أَدَّبَنَا اللَّهُ تَعَالَى فَقَالَ وَ إِذا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْها(۱) الْآيَةَ وَ كَانَ أَحْسَنَ مِنْهَا إِعْتَاقُهَا.

وَ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام:

إِنَّ السَّخَاءَ عَلَى الْعِبَادِ فَرِيضَةٌ*** لِلَّهِ يُقْرَأُ فِي كِتَابٍ مُحْكَمٍ

وَعَدَ الْعِبَادَ الْأَسْخِيَاءَ جِنَانَهُ*** وَ أَعَدَّ لِلْبُخَلَاءِ نَارَ جَهَنَّمَ

مَنْ كَانَ لَا تُنْدِي يَدَاهُ بِنَائِلٍ*** الرَّاغِبِينَ فَلَيْسَ ذَاكَ بِمُسْلِمٍ.

وَ مِنْ هِمَّتِهِ علیه السلام مَا رُوِيَ: أَنَّهُ قَدِمَ الشَّامَ إِلَى عِنْدِ مُعَاوِيَةَ فَأَحْضَرَ بَارْنَامَجاً بِحِمْلٍ عَظِيمٍ وَ وَضَعَ قِبَلَهُ ثُمَّ إِنَّ الْحَسَنَ علیه السلام لَمَّا أَرَادَ الْخُرُوجَ خَصَفَ خَادِمٌ نَعْلَهُ فَأَعْطَاهُ الْبَارْنَامَجَ.

**[ترجمه]مناقب: حضرت حسنین با عبداللّه بن جعفر به مسافرت حج رفتند. در بین راه زاد و توشه خود را گم کردند و گرسنه و تشنه ماندند. ناگاه از دور چشم مبارک آنها به خیمه ای افتاد. نزدیک خیمه که شدند پیرزنی را دیدند و از وی آب خواستند. او گفت: «از شیر این گوسفندان بدوشید و بیاشامید.» وقتی از آن پیرزن غذا خواستند گفت: «یکی از این گوسفندان را ذبح کنید تا برایتان غذایی تهیه کنم.» آنها یکی از گوسفندان را سر بریدند و پیرزن برای آنان غذایی حاضر کرد و آنها خوردند و در میان خیمه به خواب قیلوله رفتند. هنگامی که خواستند از نزد آن پیرزن حرکت کنند گفتند: «ما گروهی از قریش هستیم. اکنون به سفر حج می رویم. موقعی که به مدینه بازگشتیم بیا تا در مقابل این پذیرایی که از ما کردی تلافی کنیم.

هنگامی که شوهر آن زن به خیمه آمد و از این جریان مطلع شد، زن خود را اذیت و آزار کرد. طولی نکشید که آن زن دچار فقر و بی نوایی شد و به طرف مدینه رفت. وقتی امام حسن مجتبی علیه السّلام او را دید، مبلغ هزار اشرفی طلا و هزار گوسفند به وی عطا کرد. آنگاه به شخصی دستور داد تا آن زن را به حضور امام حسین علیه السّلام برد و آن بزرگوار هم تعداد هزار گوسفند و هزار اشرفی طلا به آن زن بخشید. امام حسین هم او را نزد عبداللّه جعفر روانه کرد و او نیز همین مقدار به وی عطا کرد.

بخاری می گوید: امام حسن علیه السّلام دیه یک مرد را به وی عطا کرد.

مردی از امام حسن چیزی خواست. امام حسن علیه السّلام دستور داد تا چهار هزار درهم به وی بپردازند و مبلغ چهار هزار دینار برایش بنویسند. وقتی به او گفتند، رفت و آن مبلغ را هم دریافت کرد و گفت: «این مبلغ بذل و بخشش امام حسن است.» آنگاه مبلغ چهار هزار درهم نیز از برای وی نوشت.

یک بار امام حسن علیه السّلام از مردی که در مسجدالحرام پهلوی آن حضرت قرار داشت، شنید که دعا می کرد و از خدا مبلغ ده هزار دینار می خواست. امام به سوی منزل خود رفت و آن مبلغ را برای آن مرد فرستاد.

یک روز گروهی هنگام غذا خوردن امام حسن نزد حضرت آمدند، سلام کردند و نشستند. آن بزرگوار فرمود: «بیایید! این غذا گذاشته شده تا خورده شود.»

غاضری به حضور امام حسن رفت و گفت: «من معصیت پیغمبر خدا را کرده ام.» فرمود: «کار خوبی نکردی. حال بگو بدانم که چه معصیتی کردی؟» گفت: «خدا فرموده است گروهی که زن مالک و اختیاردار آنان باشد، رستگار نخواهند شد. زن من مرا دستور داد تا یک غلام خریدم و اکنون آن غلام فرار کرده است.» امام حسن به وی فرمود: «یکی از این سه تا را خود انتخاب کن: اگر می خواهی من پول آن غلام فراری را می دهم. گفت: «همین کافی است، بیش از این نمی خواهم.» امام علیه السّلام پول آن غلام را به وی عطا کرد.

فضائل عکبری از ابو اسحاق نقل می کند که گفت: «امام حسن علیه السّلام، جعده دختر اشعث بن قیس را طبق سنت پیغمبر صلی اللّه علیه و آله به نکاح خود درآورد و مبلغ هزار اشرفی طلا برای او فرستاد.»

در تفسیر ثعلبی و کتاب حلیه الاولیاء، از محمّد بن سیرین نقل می کنند که امام حسن علیه السّلام با زنی ازدواج کرد و تعداد صد کنیز که با هر کدام هزار درهم بود برای آن زن فرستاد.

پدر حسن بن سعید می گوید: امام حسن دو زن داشت که یکی تمیمی و دیگری جعفی بود. آن حضرت آنها را طلاق داد و به من فرمود: «برو به آنها بگو که امام حسن شما را طلاق داده، عده نگهدارید. ببین چه می گویند و مبلغ ده هزار (درهم) به ایشان بپرداز و به هر کدام فلان مقدار عسل و روغن بده!» وقتی نزد آن زن جعفی آمدم و جریان را برایش گفتم، نفس عمیق و آهی کشید و گفت: «متاعی است قلیل در ازای حبیبی که مفارقت کرد.» وقتی نزد زن تمیمی آمدم و به او گفتم عده نگهدار، وی متوجه نشد. وقتی که زنان او را از این جریان آگاه کردند، ساکت شد و چیزی نگفت. وقتی که امام حسن را از سخن زن جعفی مطلع کردم، نگاهی به زمین انداخت و فرمود: «اگر من به زنی رجوع می کردم، این زن را برمی گزیدم.»

انس می گوید: یک کنیز زر خرید، شاخه ای ریحان به عنوان هدیه برای امام حسن آورد و آن بزرگوار او را در راه خدا آزاد کرد. من به آن حضرت گفتم: «به خاطر یک شاخه ریحان او را آزاد کردی؟» فرمود: «خدا می فرماید: «وَ إِذا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْها» - . نساء / ۸۵ - ، {هر گاه چیزی به شما به عنوان هدیه دادند، شما نیکوتر از آن یا همان مقدار را تلافی کنید.} جزای نیکوی این زن این بود که او را در راه خدا آزاد کنم.»

این اشعار از امام حسن علیه السلام است:

بذل و بخشش برای بندگان خدا یک امر لازمی است که در قرآن کریم خوانده می شود

خدا بهشت خود را به بندگان بخشنده وعده داده، و جهنم را برای افراد بخیل مقرر فرموده است

کسی که دست هایش برای بینوایان بخشنده نباشد، او مسلمان نخواهد بود

از جمله بلند همتی امام حسن این است که آن حضرت در شام نزد معاویه رفت و یک بار نامه مفصلی را همراه با باری بزرگ در مقابل آن بزرگوار گذاشتند. وقتی امام حسن خواست از نزد معاویه خارج شود، خادمی کفش آن حضرت را دوخت. امام علیه السّلام آنچه را که در آن بارنامه نوشته بود، به وی عطا کرد.

**[ترجمه]

بیان

بارنامج معرب بارنامه أی تفصیل الأمتعه.

**[ترجمه]«بارمنج» معرّب بارنامه است و بار نامه به معنای فهرست کالاها.

**[ترجمه]

«۱۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: وَ قَدِمَ مُعَاوِيَهُ الْمَدِينَهَ فَجَلَسَ فِی أَوَّلِ يَوْمٍ يُجِيزُ مَنْ يَدْخُلُ عَلَيْهِ مِنْ خَمْسَهِ آلَافٍ إِلَی مِائَهِ أَلْفٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام فِی آخِرِ النَّاسِ فَقَالَ أَبْطَأْتَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ فَلَعَلَّکَ أَرَدْتَ تُبَخِّلُنِی عِنْدَ قُرَيْشٍ فَانْتَظَرْتَ يَفْنَی مَا عِنْدَنَا يَا غُلَامُ أَعْطِ الْحَسَنَ مِثْلَ جَمِيعِ مَا أَعْطَيْنَا فِی يَوْمِنَا هَذَا يَا أَبَا مُحَمَّدٍ وَ أَنَا ابْنُ هِنْدٍ فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام لَا حَاجَهَ لِی فِيهَا يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ رَدَدْتُهَا وَ أَنَا ابْنُ فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه وآله.

الْمُبَرَّدُ فِی الْكَامِلِ: قَالَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ إِنِّی مَشْغُوفٌ بِبَغْلَهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ لَهُ ابْنُ أَبِی عَتِيقٍ إِنْ دَفَعْتُهَا إِلَيْکَ تَقْضِی لِی ثَلَاثِينَ حَاجَهً قَالَ

۱- ۱. النساء: ۸۵.

نَعَمْ قَالَ إِذَا اجْتَمَعَ الْقَوْمُ فَإِنِّی آخُذُ فِی مَآثِرِ قُرَیْشٍ وَ أَمْسِکُ عَنْ مَآثِرِ الْحَسَنِ فَلُمْنِی عَلَی ذَلِکَ فَلَمَّا حَضَرَ الْقَوْمُ أَخَذَ فِی أَوَّلِیَّهِ قُرَیْشٍ فَقَالَ مَرْوَانُ أَ لَا تَذْکُرُ أَوَّلِیَّهَ أَبِی مُحَمَّدٍ وَ لَهُ فِی هَذَا مَا لَیْسَ لِأَحَدٍ قَالَ إِنَّمَا کُنَّا فِی ذِکْرِ الْأَشْرَافِ وَ لَوْ کُنَّا فِی ذِکْرِ الْأَنْبِیَاءِ لَقَدَّمْنَا ذِکْرَهُ فَلَمَّا خَرَجَ الْحَسَنُ علیه السلام لِیَرْکَبَ اتَّبَعَهُ ابْنُ أَبِی عَتِیقٍ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ وَ تَبَسَّمَ أَ لَکَ حَاجَهٌ قَالَ نَعَمْ رُکُوبُ الْبَغْلَهِ فَنَزَلَ الْحَسَنُ علیه السلام وَ دَفَعَهَا إِلَیْهِ

إِنَّ الْکَرِیمَ

إِذَا خَادَعْتَهُ انْخَدَعَا

وَ مِنْ حِلْمِهِ مَا رَوَی الْمُبَرَّدُ وَ ابْنُ عَائِشَهَ: أَنَّ شَامِیّاً رَآهُ رَاکِباً فَجَعَلَ یَلْعَنُهُ وَ الْحَسَنُ لَا یَرُدُّ فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ الْحَسَنُ علیه السلام فَسَلَّمَ عَلَیْهِ وَ ضَحِکَ فَقَالَ أَیُّهَا الشَّیْخُ أَظُنُّکَ غَرِیباً وَ لَعَلَّکَ شَبَّهْتَ فَلَوِ اسْتَعْتَبْتَنَا أَعْتَبْنَاکَ وَ لَوْ سَأَلْتَنَا أَعْطَیْنَاکَ وَ لَوِ اسْتَرْشَدْتَنَا أَرْشَدْنَاکَ وَ لَوِ اسْتَحْمَلْتَنَا أَحْمَلْنَاکَ وَ إِنْ کُنْتَ جَائِعاً أَشْبَعْنَاکَ وَ إِنْ کُنْتَ عُرْیَاناً کَسَوْنَاکَ وَ إِنْ کُنْتَ مُحْتَاجاً أَغْنَیْنَاکَ وَ إِنْ کُنْتَ طَرِیداً آوَیْنَاکَ وَ إِنْ کَانَ لَکَ حَاجَهٌ قَضَیْنَاهَا لَکَ فَلَوْ حَرَّکْتَ رَحْلَکَ إِلَیْنَا وَ کُنْتَ ضَیْفَنَا إِلَی وَقْتِ ارْتِحَالِکَ کَانَ أَعْوَدَ عَلَیْکَ لِأَنَّ لَنَا مَوْضِعاً رَحْباً وَ جَاهاً عَرِیضاً وَ مَالًا کَثِیراً فَلَمَّا سَمِعَ الرَّجُلُ کَلَامَهُ بَکَی ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّکَ خَلِیفَهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ اللَّهُ أَعْلَمُ حَیْثُ یَجْعَلُ رِسالَتَهُ وَ کُنْتَ أَنْتَ وَ أَبُوکَ أَبْغَضَ خَلْقِ اللَّهِ إِلَیَّ وَ الْآنَ أَنْتَ أَحَبُّ خَلْقِ اللَّهِ إِلَیَّ وَ حَوَّلَ رَحْلَهُ إِلَیْهِ وَ کَانَ ضَیْفَهُ إِلَی أَنِ ارْتَحَلَ وَ صَارَ مُعْتَقِداً لِمَحَبَّتِهِمْ.

**[ترجمه]مناقب: معاویه به مدینه رفت و در اولین روزی که جلوس کرد، هر کسی که نزد او می رفت از پنجاه هزار تا صد هزار درهم جایزه می گرفت. امام حسن بعد از همه مردم نزد معاویه رفت. معاویه گفت: «یا ابا محمّد! چرا دیر آمدی، شاید منظور تو این بوده که مرا نزد قریش بخیل معرفی کنی؟ به قدری صبر کردی که هر چه نزد ما بود تمام شد.» آنگاه رو به غلام خود کرد و گفت: «هم اندازه کل آنچه که به بقیه مردم دادیم، به امام حسن بده! یا ابا محمّد بدان که من پسر هند هستم.» امام حسن فرمود: «من احتیاجی به عطای تو ندارم. ای ابا عبد الرحمن و آن مبلغ را باز گرداندم. من هم پسر فاطمه دختر پیغمبر خدا هستم.»

در کتاب کامل مبرد آمده است: مروان بن حکم گفت: «من خواهان استر امام حسن هستم.» ابن ابی عتیق به او گفت: «اگر من آن استر را به دست تو برسانم، به اندازه سی حاجت مرا روا می کنی؟» گفت آری. گفت: «هنگامی که گروه قریش گرد آمدند و انجمن کردند، من کرامت های قریش را شرح می دهم، ولی از نقل کرامت های امام حسن خودداری می کنم. آنگاه تو مرا ملامت و سرزنش کن!» هنگامی که آن گروه اجتماع کردند، ابن ابو عتیق شروع کرد به نقل کرامت های قریش، ولی از امام حسن سخنی نگفت. مروان به وی اعتراض کرد و گفت: «پس چرا از کرامت های امام حسن چیزی نگفتی، در صورتی که کرامت های وی را هیچ کس ندارد؟» گفت: «ما فعلا کرامت اشراف را شرح دادیم. اگر بنا بود کرامت انبیا را شرح دهیم، امام حسن را بر همه مقدم می داشتیم.»

وقتی که امام از خانه خارج شد تا سوار شود، ابن ابی عتیق به دنبال آن حضرت آمد. امام حسن در حالی که لبخند می زد به وی فرمود: «حاجتی داری؟» گفت: «آری، دوست دارم سوار این استر شوم.» امام علیه السّلام فورا پیاده شد، استر را به او

بخشید. حقا که هر گاه با شخص کریم خدعه کنی، او خواهد پذیرفت!

همچنین مبرد و ابن عایشه روایت کرده اند که مردی از اهل شام با امام حسن که سوار بود مصادف شد. آن شخص شروع به لعن امام حسن کرد. ولی آن بزرگوار جواب وی را نمی داد. هنگامی که آن مرد ساکت شد، امام حسن علیه السّلام به وی سلام کرد، خندید و فرمود: «گمان می کنم غریب باشی. شاید امر بر تو مشتبه شده باشد؟ اگر از ما رضایت بخواهی رضایت می دهیم؛ اگر چیزی بخواهی به تو عطا خواهیم کرد؛ اگر از ما راهنمایی بخواهی تو را هدایت می کنیم؛ اگر حاجتی داشته باشی روا می کنیم؛ اگر گرسنه باشی به تو غذا می دهیم؛ اگر برهنه باشی به تو لباس می پوشانیم؛ اگر محتاج باشی تو را بی نیاز خواهیم کرد؛ اگر رانده شده باشی تو را پناه می دهیم؛ چنانچه احتیاجی داشته باشی به داد تو می رسیم؛ اگر اثاث مسافرت خود را بیاوری و مهمان ما باشی، تا موقعی که بخواهی بروی به تو بد نمی گذرد، زیرا ما مهمانخانه ای بزرگ، مقامی وسیع و ثروتی فراوان داریم.»

وقتی که آن مرد شامی این سخنان را از امام حسن علیه السّلام شنید، به گریه افتاد و گفت: «شهادت می دهم که تو در روی زمین خلیفه خدایی. خدا بهتر می داند که مقام رسالت را کجا قرار دهد. تو و پدرت نزد من دشمن ترین خلق خدا بودید، ولی اکنون تو نزد من محبوب ترین خلق خدایی.» آنگاه اثاث خود را برداشت و نزد امام حسن رفت و تا زمان مراجعتش مهمان آن بزرگوار بود. زمانی هم که رفت، دوستی این خاندان را از اعتقادات خود قرار داد .

**[ترجمه]

بیان

تقول استعتبته فأعتبنی أی استرضیته فأرضانی.

**[ترجمه]«استعتبته فأعتبنی» یعنی از او رضایت خواستم او مرا خوشنود ساخت.

**[ترجمه]

«۱۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْمَنَاقِبُ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ الْعَدْلِ فِی خَبَرٍ: أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَکَمِ خَطَبَ یَوْماً فَذَکَرَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَنَالَ مِنْهُ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام جَالِسٌ فَبَلَغَ ذَلِکَ الْحُسَیْنَ علیه السلام فَجَاءَ إِلَی مَرْوَانَ فَقَالَ یَا ابْنَ الزَّرْقَاءِ أَنْتَ الْوَاقِعُ فِی عَلِیٍّ فِی کَلَامٍ لَهُ ثُمَّ دَخَلَ عَلَی الْحَسَنِ علیه السلامفَقَالَ تَسْمَعُ هَذَا یَسُبُّ أَبَاکَ فَلَا تَقُولُ

لَهُ شَيْئاً فَقَالَ وَ مَا عَسَيْتُ أَنْ أَقُولَ لِرَجُلٍ مُسَلَّطٍ يَقُولُ مَا شَاءَ وَ يَفْعَلُ مَا شَاءَ.

وَ رُوِيَ: أَنَّ الْحَسَنَ عليه السلام لَمْ يُسْمَعْ قَطُّ مِنْهُ كَلِمَةٌ فِيهَا مَكْرُوهٌ إِلَّا مَرَّةً وَاحِدَةً فَإِنَّهُ كَانَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ خُصُومَةٌ فِي أَرْضٍ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ عليه السلام لَيْسَ لِعَمْرٍو عِنْدَنَا إِلَّا مَا يُرْغِمُ أَنْفَهُ.

دَعَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مُحَمَّدَ بْنَ الْحَنَفِيَّةِ يَوْمَ الْجَمَلِ فَأَعْطَاهُ رُمْحَهُ وَ قَالَ لَهُ اقْصِدْ بِهَذَا الرُّمْحِ قَصْدَ الْجَمَلِ فَذَهَبَ فَمَنَعُوهُ بَنُو ضَبَّةَ فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى وَالِدِهِ انْتَزَعَ الْحَسَنُ رُمْحَهُ مِنْ يَدِهِ وَ قَصَدَ قَصْدَ الْجَمَلِ وَ طَعَنَهُ بِرُمْحِهِ وَ رَجَعَ إِلَى وَالِدِهِ وَ عَلَى رُمْحِهِ أَثَرُ الدَّمِ فَتَمَغَّرَ وَجْهُ مُحَمَّدٍ مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَأْنَفْ فَإِنَّهُ ابْنُ النَّبِيِّ وَ أَنْتَ ابْنُ عَلِيٍّ.

**[ترجمه]مناقب: نیز از ابو اسحاق روایت می کند که گفت: «یک روز مروان ابن حکم سخنرانی کرد و به حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام پرخاش کرد و ناسزا گفت. امام حسن هم در آن مجلس حضور داشت. وقتی این موضوع به گوش امام حسین رسید، به سراغ مروان رفت و به او فرمود: «ای پسر زن کبود چشم! آیا جا دارد که تو به علی بن ابی طالب علیه السّلام ناسزا بگویی؟» آنگاه نزد امام حسن رفت و فرمود: «تو می شنوی که مروان به پدرت ناسزا می گوید و چیزی به وی نمی گویی؟» امام حسن فرمود: «به شخصی که ظالم و مسلط است و هر چه می خواهد می گوید و هر عملی که می خواهد انجام می دهد، چه می شود گفت؟»

روایت شده که هیچ وقت کلمه ناپسندی از امام حسن مجتبی شنیده نشد، جز یک مرتبه و آن یک بار هم این بود که آن حضرت، به عمرو بن عثمان که درباره زمینی اختلاف داشتند فرمود: «او نزد ما غیر دماغ سوختگی چیزی نخواهد داشت!»

در جنگ جمل حضرت امیر محمّد بن حنفیه را خواست، نیزه خود را به او داد و فرمود: «با این نیزه به میدان برو و با آن شتر عایشه را بزن!» وقتی محمّد بن حنفیه به طرف میدان جنگ رفت، گروه بنوضبّه مانع او شدند. وقتی که محمّد نزد پدرش بازگشت، امام حسن نیزه را از دستش گرفت و به طرف شتر عایشه رفت و پس از آنکه نیزه ای به آن زد نزد حضرت امیر بازگشت و دیدند که اثر خون در نوک نیزه مشاهده می شود. محمّد بن حنفیه از مشاهده این صحنه صورتش سرخ شد. حضرت امیر به محمّد بن حنفیه فرمود: «غصه نخور! زیرا حسن پسر پیغمبر اسلام است و تو پسر علی هستی.»

**[ترجمه]

بیان

تمغر وجهه احمر مع كدوره و أنف منه استنكف.

**[ترجمه]«تمغّر وجهه» یعنی «احمّر مع کدوره»، سرخ شد همراه با تیرگی، و «انف منه» یعنی استنکاف کرد.

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: طَافَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام بِالْبَيْتِ فَسَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ هَذَا ابْنُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ فَقَالَ قُلْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَأَبِی خَيْرٌ مِنْ أُمِّی.

وَ نَادَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام فِی أَيَّامِ صِفِّينَ وَ قَالَ إِنَّ لِی نَصِيحَةً فَلَمَّا بَرَزَ إِلَيْهِ قَالَ إِنَّ أَبَاکَ بِغْضَةٌ لُعْنَةٌ وَ قَدْ خَاضَ فِی دَمِ عُثْمَانَ فَهَلْ لَکَ أَنْ تَخْلَعَهُ نُبَايِعْکَ فَأَسْمَعَهُ الْحَسَنُ علیه السلام مَا كَرِهَهُ فَقَالَ مُعَاوِيَهُ إِنَّهُ ابْنُ أَبِيهِ.

**[ترجمه]مناقب: یک بار حضرت امام حسن مجتبی مشغول طواف کعبه بود که ناگاه شنید مردی می گفت: «این آقا پسر فاطمه زهرا است.» امام مجتبی رو به او کرد و فرمود: «بگو پسر علی بن ابی طالب است، زیرا پدرم از مادرم بهتر است.» در جنگ صفین عبداللّه بن عمر، امام حسن را صدا زد و گفت: «می خواهم تو را نصیحتی بکنم.» وقتی امام حسن نزد او آمد عبدالله گفت: «مردم بغض پدرت را داشتند و او را لعنت می کردند، زیرا در ریختن خون عثمان دخیل بود. آیا می توانی پدرت را خلع کنی تا ما با تو بیعت کنیم؟» امام حسن در جواب او سخنی فرمود که ناراحت شد. معاویه گفت: «حسن پسر پدرش است.»

**[ترجمه]

«۱۹»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ كَمَالُ الدِّينِ بْنُ طَلْحَهَ رَوَی أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْوَاحِدِيُّ فِی تَفْسِيرِهِ الْوَسِيطِ مَا يَرْفَعُهُ بِسَنَدِهِ: أَنَّ رَجُلًا قَالَ دَخَلْتُ مَسْجِدَ الْمَدِينَهِ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ النَّاسُ حَوْلَهُ فَقُلْتُ لَهُ أَخْبِرْنِی عَنْ شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ(۱) فَقَالَ نَعَمْ أَمَّا الشَّاهِدُ فَيَوْمُ الْجُمُعَهِ وَ أَمَّا الْمَشْهُودُ فَيَوْمُ عَرَفَهَ فَجُزْتُهُ إِلَی آخَرَ يُحَدِّثُ فَقُلْتُ أَخْبِرْنِی عَنْ شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ فَقَالَ نَعَمْ أَمَّا الشَّاهِدُ فَيَوْمُ الْجُمُعَهِ وَ أَمَّا الْمَشْهُودُ فَيَوْمُ النَّحْرِ فَجُزْتُهُمَا إِلَی غُلَامٍ كَأَنَّ وَجْهَهُ الدِّينَارُ وَ هُوَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ أَخْبِرْنِی عَنْ شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ فَقَالَ نَعَمْ أَمَّا الشَّاهِدُ فَمُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله وَ أَمَّا الْمَشْهُودُ فَيَوْمُ الْقِيَامَهِ أَ مَا سَمِعْتَهُ يَقُولُ يا أَيُّهَا النَّبِيُّ

۱- ۱. البروج: ۳.

إِنَّا أَرْسَلْناکَ شاهِداً(۱) وَ قالَ تَعالَی ذلِکَ یَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَ ذلِکَ یَوْمٌ مَشْهُودٌ(۲) فَسَأَلْتُ عَنِ الْأَوَّلِ فَقَالُوا ابْنُ عَبَّاسٍ وَ سَأَلْتُ عَنِ الثَّانِی فَقَالُوا ابْنُ عُمَرَ وَ سَأَلْتُ عَنِ الثَّالِثِ فَقَالُوا الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ کَانَ قَوْلُ الْحَسَنِ أَحْسَنَ.

وَ نُقِلَ: أَنَّهُ علیه السلام اغْتَسَلَ وَ خَرَجَ مِنْ دَارِهِ فِی حُلَّةٍ فَاخِرَةٍ وَ بِزَّةٍ طَاهِرَةٍ وَ مَحَاسِنَ سَافِرَةٍ وَ قَسِمَاتٍ ظَاهِرَةٍ وَ نَفَحَاتٍ نَاشِرَةٍ وَ وَجْهُهُ یُشْرِقُ حُسْناً وَ شَکْلِهِ قَدْ کَمَلَ صُورَةً وَ مَعْنًی وَ الْإِقْبَالُ یَلُوحُ مِنْ أَعْطَافِهِ وَ نَضْرَةُ النَّعِیمِ تُعْرَفُ فِی أَطْرَافِهِ وَ قَاضِی الْقَدَرِ قَدْ حَکَمَ أَنَّ السَّعَادَةَ مِنْ أَوْصَافِهِ ثُمَّ رَکِبَ بَغْلَةً فَارِهَةً غَیْرَ قَطُوفٍ وَ سَارَ مُکْتَنِفاً مِنْ حَاشِیَتِهِ وَ غَاشِیَتِهِ بِصُفُوفٍ فَلَوْ شَاهَدَهُ عَبْدُ مَنَافٍ لَأَرْغَمَ بِمُفَاخَرَتِهِ بِهِ مَعَاطِسَ أُنُوفٍ وَ عَدَّهُ وَ آبَاءَهُ وَ جَدَّهُ فِی إِحْرَازِ خِصَلِ الْفَخَارِ یَوْمَ التَّفَاخُرِ بِأُلُوفٍ فَعَرَضَ لَهُ فِی طَرِیقِهِ مِنْ مَحَاوِیجِ الْیَهُودِ هِمٌّ فِی هِدْمٍ قَدْ أَنْهَکَتْهُ الْعِلَّةُ وَ ارْتَکَبَتْهُ الذِّلَّةُ وَ أَهْلَکَتْهُ الْقِلَّةُ وَ جِلْدُهُ یَسْتُرُ عِظَامَهُ وَ ضَعْفُهُ یُقَیِّدُ أَقْدَامَهُ وَ ضُرُّهُ قَدْ مَلَکَ زِمَامَهُ وَ سُوءُ حَالِهِ قَدْ حَبَّبَ إِلَیْهِ حِمَامَهُ وَ شَمْسُ الظَّهِیرَةِ تَشْوِی شَوَاهُ وَ أَخْمَصُهُ یُصَافِحُ ثَرَی مَمْشَاهُ وَ عَذَابُ عرعریه [عُرْعُرَتِهِ] قَدْ عَرَاهُ وَ طُولُ طَوَاهُ قَدْ أَضْعَفَ بَطْنَهُ وَ طَوَاهُ وَ هُوَ حَامِلُ جَرٍّ مَمْلُوءٍ مَاءً عَلَی مَطَاهُ وَ حَالُهُ تَعْطِفُ عَلَیْهِ الْقُلُوبَ الْقَاسِیَهَ عِنْدَ مَرْآهُ فَاسْتَوْقَفَ الْحَسَنَ علیه السلام وَ قَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَنْصِفْنِی فَقَالَ علیه السلام فِی أَیِّ شَیْ ءٍ فَقَالَ جَدُّکَ یَقُولُ الدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ جَنَّهُ الْکَافِرِ وَ أَنْتَ مُؤْمِنٌ وَ أَنَا کَافِرٌ فَمَا أَرَی الدُّنْیَا إِلَّا جَنَّةً تَتَنَعَّمُ بِهَا وَ تَسْتَلِذُّ بِهَا وَ مَا أَرَاهَا إِلَّا سِجْناً لِی قَدْ أَهْلَکَنِی ضُرُّهَا وَ أَتْلَفَنِی فَقْرُهَا فَلَمَّا سَمِعَ الْحَسَنُ علیه السلام کَلَامَهُ أَشْرَقَ عَلَیْهِ نُورُ التَّأْیِیدِ وَ اسْتَخْرَجَ الْجَوَابَ بِفَهْمِهِ مِنْ خِزَانَهِ عِلْمِهِ وَ أَوْضَحَ لِلْیَهُودِیِّ خَطَاءَ ظَنِّهِ وَ خَطَلَ زَعْمِهِ وَ قَالَ یَا شَیْخُ لَوْ نَظَرْتَ إِلَی مَا أَعَدَّ اللَّهُ لِی وَ لِلْمُؤْمِنِینَ فِی الدَّارِ الْآخِرَهِ مِمَّا لَا عَیْنٌ رَأَتْ وَ لَا

۱- ۱. الأحزاب: ۴۵.

۲- ۲. هود: ۱۰۴.

أَذُنٌ سَمِعَتْ لَعَلِمْتَ أَنِّی قَبْلَ انْتِقَالِی إِلَیْهِ فِی هَذِهِ الدُّنْیَا فِی سِجْنٍ ضَنْکٍ وَ لَوْ نَظَرْتَ إِلَی مَا أَعَدَّ اللَّهُ لَکَ وَ لِکَلِّ کَافِرٍ فِی الدَّارِ الْآخِرَهِ مِنْ سَعِیرِ نَارِ الْجَحِیمِ وَ نَکَالِ الْعَذَابِ الْمُقِیمِ لَرَأَیْتَ أَنَّکَ قَبْلَ مَصِیرِکَ إِلَیْهِ الْآنَ فِی جَنَّهٍ وَاسِعَهٍ وَ نِعْمَهٍ جَامِعَهٍ.

**[ترجمه]کشف الغمه: مردی گفت که من داخل مسجد پیغمبرمعظم اسلام شدم. مردی را دیدم که از قول رسول خدا صلی اللّه علیه و آله حدیث می گفت و مردم گرد او جمع شده بودند. از وی پرسیدم: معنی این آیه که می فرماید: «وَ شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ» - . بروج / ۳ - ، {و به گواه و مورد گواهی} چیست؟ گفت: «معنی کلمه «شاهد» یعنی روز جمعه و معنی «مشهود» یعنی روز عرفه.» از وی گذشتم و به مرد دیگری که حدیث می گفت رسیدم، از او پرسیدم: «مرا از معنای«شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ» آگاه کن.» گفت: «شاهد یعنی روز جمعه و مشهود یعنی روز عید قربان.» از او نیز گذشتم و با پسری مواجه شدم که صورتی نورانی و درخشنده داشت. به او گفتم که مرا از معنای«شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ» آگاه کن. گفت: «آری، معنی کلمه شاهد یعنی حضرت محمّد و معنی مشهود یعنی روز قیامت. آیا نشنیده ای که خدا به رسول خود می فرماید: «یا أَیُّهَا النَّبِی إِنَّا أَرْسَلْناکَ شاهِداً» - . احزاب / ۴۵ - ، {ما تو را شاهد قرار دادیم.} و نیز می فرماید: «ذلِکَ یَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَ ذلِکَ یَوْمٌ مَشْهُود» - . هود / ۱۰۴ - ، {روز قیامت روزی است که مردم در آن جمع می شوند و آن روز مشهود است}؟

وقتی هویت مرد اول را جویا شدم، گفتند که وی ابن عباس است. مرد دومی را هم گفتند که ابن عمر است. وقتی پرسیدم مرد سومی کیست، گفتند که حضرت حسن بن علی بن ابی طالب است، و قول امام حسن نیک ترین قول ها بود .

روایت شده که حضرت غسل کردند و از خانه بیرون آمدند؛ با لباسی فاخر، جامه ای پاکیزه، محاسنی نورانی و زیبایی هایی آشکار و شادابی های جوانی. چهره اش از زیبایی می درخشید و اندامش کمال ظاهری و معنوی را داشت، اقبال از همه جوانب او آشکار بود، شادابی نعمت در هر سوی او شناخته می شد و حاکم تقدیر حکم داده بود که خوشبختی از اوصاف اوست. سپس حضرت یک استر راهوار خوش گام سوار شد و همراه با اطرافیان و دوستان و خدمتکاران در صفوفی حرکت کرد.

اگر عبدمناف او را می دید، با فخر به او بینی هایی را به خاک می مالید و او پدرانش و جدّش را در احراز خصلت های فخرآمیز در روز تفاخر معادل هزاران کس می شمرد.

در همین هنگام در میانه راه پیری از نیازمندان یهود با لباسی کهنه، در حالی که بیماری او را از پا در آورده بود و خواری بر او سوار بود و ناداری نابودش ساخته بود با او مواجه شد. پوستش استخوان هایش را پوشانده و ضعف پیری او زنجیر پاهایش شده و بیماری اش زمانش را در دست داشت، بد حالی اش مرگ را محبوبش ساخته بود، آفتاب ظهر هنگام اعضایش را بریان کرده بود و میانه بدنش با خاک راهش مصافحه می کرد و گرسنگی طولانی اش، شکمش را ناتوان کرده و پیچیده بود. او ظرفی پر از آب را پشتش حمل می کرد و حالی داشت که دل های سخت به هنگام دیدن وی به او ترحم می کردند.

او امام حسن علیه السّلام را نگه داشت و گفت: «ای فرزند رسول خدا! انصاف بده!» حضرت فرمود: «در چه موردی؟» او گفت: «جدّ تو می گوید: دنیا زندان مؤمن و بهشت کافران است و تو مؤمنی و من کافر، من دنیا را نمی بینم جز بهشتی که تو از نعمت آن بهره مندی و از آن لذّت می بری و دنیا را نمی بینم زندان برای خودم که گرفتاری اش مرا نابود کرده و ناداری

اش مرا تلف نموده است.»

چون امام حسن علیه السّلام سخن پیرمرد یهودی را شنید، نور تأیید را بر آن تاباند و با فهم خود از خزانه علمش پاسخ پیرمرد را بیرون کشید و برای پیرمرد اشتباه گمانش و لغزش گفتارش را آشکار نمود و فرمود: «ای پیرمرد! اگر بتوانی ببینی که خداوند برای من و برای مؤمنان در خانه آخرت چه چیزهایی آماده کرده که چشمی ندیده و گوشی نشنیده است، هر آینه می دانستی که من پیش از انتقال از این دنیا به آنجا، در زندان سختی هستم و باز اگر می توانستی بنگری که خداوند برای تو و هر کافری در خانه آخرت از آتش افروخته، جهنّم و عذاب همیشگی که بدن ها را تکّه تکّه می کند چه فراهم کرده، می دیدی که تو پیش از انتقال به آنجا هم اکنون در بهشت گسترده و نعمت کاملی هستی.»

**[ترجمه]

بیان

سفر الصبح أضاء و أشرق كأسفر و المرأه كشفت عن وجهها فهی سافر و الْقَسِمَهُ بكسر السين و فتحها الحسن و الأعطاف الجوانب و الغاشيه السُّؤَّالُ يأتونك و الزوار و الأصدقاء ينتابونك و الْهِمُّ بالكسر الشيخ الفانی و الهدم بالكسر الثوب البالی أو المرقع أو خاص بكساء الصوف و الجمع أهدام و هدم و الشوی اليدان و الرجلان و الرأس من الآدميين و العر بالضم قروح مثل القوباء تخرج بالإبل متفرقه فی مشافرها و قوائمها يسيل منها مثل الماء الأصفر و بالفتح الجرب و يحتمل أن يكون عرعرته و عرعره الجبل و السنام و كل شی ء بضم العينين رأسه الطوی بالفتح الجوع و لعل المراد بالطوی ثانيا ما انطوی عليه بطنه من الأحشاء و الأمعاء و المطا الظهر.

**[ترجمه]«سفر الصبح» یعنی «اضاء و أشرق»، یعنی نور داد و درخشید، مانند «أسفر»، و «سفرت المرأه» یعنی «كشفت عن وجهها»، زن صورتش را باز کرد و آن زن مسافر نام می گیرد، و «قسمه» با کسر سین و فتح آن به معنای حُسن و زیبایی است و «اعطاف» یعنی جوانب و «غاشیه» همان گدایان که نزد تو می آیند و زائران و دوستان که به قصد تو می آیند. و «هِم» به کسر، پیرمرد در حال فنا است و «هِدم» با کسره، جامه پوسیده یا وصله دار یا کسای پشمین و جمع آن أهدام و هدم است. و «شوی» دو دست و دو پا و سر آدمی است و «عُرّ» با ضمّه، جراحات چیزهایی مانند جرب (بیماری پوستی) است که بر بدن شتر بیرون می زند و در لب ها و پاهایش پخش است و از آن چرکی به مانند آب زرد جاری می شود. و «عَرّ» با فتحه به معنای جرب (گری) است و احتمال می رود که «عرعرته و عرعره الجبل و السنام» و هر چیزی با ضمّ هر دو عین، به معنای سر آن باشد. «طوی» با فتحه به معنای گرسنگی است و شاید منظورش از «طری» که بار دوّم آمده، امحا و احشایی است که شکم بر آن پیچیده شده است، و «مطا» یعنی پشت.

**[ترجمه]

«۲۰»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی صَاحِبُ کِتَابِ صِفَهِ الصَّفْوَهِ بِسَنَدِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ زَیْدِ بْنِ جُدْعَانَ أَنَّهُ قَالَ: حَجَّ الْحَسَنُ علیه السلام خَمْسَ عَشْرَهَ حِجَّهً مَاشِیاً وَ إِنَّ الْجَنَائِبَ لَتُقَادُ مَعَهُ.

وَ مِنْ کَرَمِهِ وَ جُودِهِ علیه السلام مَا رَوَاهُ سَعِیدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِیزِ قَالَ: إِنَّ الْحَسَنَ سَمِعَ رَجُلًا یَسْأَلُ رَبَّهُ تَعَالَی أَنَّهُ یَرْزُقُهُ عَشَرَهَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَانْصَرَفَ الْحَسَنُ إِلَی مَنْزِلِهِ فَبَعَثَ بِهَا إِلَیْهِ.

وَ مِنْهَا: أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَیْهِ علیه السلام وَ سَأَلَهُ حَاجَهً فَقَالَ لَهُ یَا هَذَا حَقُّ سُؤَالِکَ یَعْظُمُ لَدَیَّ وَ مَعْرِفَتِی بِمَا یَجِبُ لَکَ یَکْبُرُ لَدَیَّ وَ یَدِی تَعْجِزُ عَنْ نَیْلِکَ بِمَا أَنْتَ أَهْلُهُ وَ الْکَثِیرُ فِی ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَلِیلٌ وَ مَا فِی مِلْکِی وَفَاءٌ لِشُکْرِکَ فَإِنْ قَبِلْتَ الْمَیْسُورَ وَ رَفَعْتَ عَنِّی مَئُونَهَ الِاحْتِفَالِ وَ الِاهْتِمَامِ بِمَا أَتَکَلَّفُهُ مِنْ وَاجِبِکَ فَعَلْتُ فَقَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَقْبَلُ الْقَلِیلَ وَ أَشْکُرُ الْعَطِیَّهَ وَ أَعْذَرُ عَلَی الْمَنْعِ فَدَعَا الْحَسَنُ علیه السلام بِوَکِیلِهِ وَ جَعَلَ یُحَاسِبُهُ عَلَی نَفَقَاتِهِ حَتَّی اسْتَقْصَاهَا فَقَالَ

هَاتِ الْفَاضِلَ مِنَ الثَّلَاثِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَأَحْضَرَ خَمْسِينَ أَلْفاً قَالَ فَمَا فَعَلَ الْخَمْسُمِائَهِ دِينَارٍ قَالَ هِیَ عِنْدِی قَالَ أَحْضِرْهَا فَأَحْضَرَهَا فَدَفَعَ الدَّرَاهِمَ وَ الدَّنَانِيرَ إِلَى الرَّجُلِ وَ قَالَ هَاتِ مَنْ يَحْمِلُهَا لَکَ فَأَتَاهُ بِحَمَّالَيْنِ فَدَفَعَ الْحَسَنُ علیه السلام إِلَيْهِ رِدَاءَهُ لِكِرَاءِ الْحَمَّالَيْنِ فَقَالَ مَوَالِيهِ وَ اللَّهِ مَا عِنْدَنَا دِرْهَمٌ فَقَالَ علیه السلام لَكِنِّی أَرْجُو أَنْ يَكُونَ لِی عِنْدَ اللَّهِ أَجْرٌ عَظِيمٌ.

وَ مِنْهَا مَا رَوَاهُ أَبُو الْحَسَنِ الْمَدَائِنِيُّ قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ علیه السلام حُجَّاجاً فَفَاتَهُمْ أَثْقَالُهُمْ فَجَاعُوا وَ عَطِشُوا فَمَرُّوا بِعَجُوزٍ فِی خِبَاءٍ لَهَا فَقَالُوا هَلْ مِنْ شَرَابٍ فَقَالَتْ نَعَمْ فَأَنَاخُوا بِهَا وَ لَيْسَ لَهَا إِلَّا شُوَيْهَةٌ فِی كِسْرِ الْخَيْمَهِ فَقَالَتِ احْلُبُوهَا وَ امْتَذِقُوا لَبَنَهَا فَفَعَلُوا ذَلِکَ وَ قَالُوا لَهَا هَلْ مِنْ طَعَامٍ قَالَتْ لَا إِلَّا هَذِهِ الشَّاةُ فَلْيَذْبَحَنَّهَا أَحَدُكُمْ حَتَّى أُهَيِّئَ لَكُمْ شَيْئاً تَأْكُلُونَ فَقَامَ إِلَيْهَا أَحَدُهُمْ فَذَبَحَهَا وَ كَشَطَهَا ثُمَّ هَيَّأَتْ لَهُمْ طَعَاماً فَأَكَلُوا ثُمَّ أَقَامُوا حَتَّى أَبْرَدُوا فَلَمَّا ارْتَحَلُوا قَالُوا لَهَا نَحْنُ نَفَرٌ مِنْ قُرَيْشٍ نُرِيدُ هَذَا الْوَجْهَ فَإِذَا رَجَعْنَا سَالِمِينَ فَأَلِمِّی بِنَا فَإِنَّا صَانِعُونَ إِلَيْکِ خَيْراً ثُمَّ ارْتَحَلُوا وَ أَقْبَلَ زَوْجُهَا وَ أَخْبَرَتْهُ عَنِ الْقَوْمِ وَ الشَّاهِ فَغَضِبَ الرَّجُلُ وَ قَالَ وَيْحَکِ تَذْبَحِينَ شَاتِی لِأَقْوَامٍ لَا تَعْرِفِينَهُمْ ثُمَّ تَقُولِينَ نَفَرٌ مِنْ قُرَيْشٍ ثُمَّ بَعْدَ مُدَّهٍ أَلْجَأَتْهُمُ الْحَاجَهُ إِلَى دُخُولِ الْمَدِينَهِ فَدَخَلَاهَا وَ جَعَلَا يَنْقُلَانِ الْبَعِيرَ إِلَيْهَا وَ يَبِيعَانِهِ وَ يَعِيشَانِ مِنْهُ فَمَرَّتِ الْعَجُوزُ فِی بَعْضِ سِكَكِ الْمَدِينَهِ فَإِذَا الْحَسَنُ علیه السلام عَلَى بَابِ دَارِهِ جَالِسٌ فَعَرَفَ الْعَجُوزَ وَ هِیَ لَهُ مُنْكِرَهٌ فَبَعَثَ غُلَامَهُ فَرَدَّهَا فَقَالَ لَهَا يَا أَمَهَ اللَّهِ تَعْرِفِينِی قَالَتْ لَا قَالَ أَنَا ضَيْفُکِ يَوْمَ كَذَا فَقَالَتِ الْعَجُوزُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَأَمَرَ الْحَسَنُ علیه السلام فَاشْتَرَى لَهَا مِنْ شَاءِ الصَّدَقَهِ أَلْفَ شَاهٍ وَ أَمَرَ لَهَا بِأَلْفِ دِينَارٍ وَ بَعَثَ بِهَا مَعَ غُلَامِهِ إِلَى أَخِيهِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَقَالَ بِكَمْ وَصَلَکِ أَخِیَ الْحَسَنُ فَقَالَتْ بِأَلْفِ شَاهٍ وَ أَلْفِ دِينَارٍ فَأَمَرَ لَهَا بِمِثْلِ ذَلِکَ ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ غُلَامِهِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ بِكَمْ وَصَلَکِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهما السلام فَقَالَتْ بِأَلْفَیْ دِينَارٍ وَ أَلْفَیْ شَاهٍ فَأَمَرَ لَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِأَلْفَیْ شَاهٍ وَ أَلْفَیْ دِينَارٍ وَ قَالَ لَوْ بَدَأْتِ بِی لَأَتْعَبْتُهُمَا فَرَجَعَتِ الْعَجُوزُ إِلَى زَوْجِهَا بِذَلِکَ.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِيُّ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِيهِ فَأَعْطَاهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ مِثْلَ ذَلِكَ.

۲۱ -کشف، [کشف الغمه]: قُلْتُ هَذِهِ الْقِصَّةُ مَشْهُورَةٌ وَ فِي دَوَاوِينِ جُودِهِمْ مَسْطُورَةٌ وَ عَنْهُمْ علیهم السلام مَأْثُورَةٌ وَ كُنْتُ نَقَلْتُهَا عَلَى غَيْرِ هَذَا الرِّوَايَهِ وَ إِنَّهُ كَانَ مَعَهُمْ رَجُلٌ آخَرُ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَهِ وَ أَنَّهَا أَتَتْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ فَقَالَ ابْدَئِي بِسَيِّدَيَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ فَأَتَتِ الْحَسَنَ فَأَمَرَ لَهَا بِمِائَهِ بَعِيرٍ وَ أَعْطَاهَا الْحُسَيْنُ أَلْفَ شَاهٍ فَعَادَتْ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ فَسَأَلَهَا فَأَخْبَرَتْهُ فَقَالَ كَفَانِي سَيِّدَايَ أَمْرَ الْإِبِلِ وَ الشَّاهِ وَ أَمَرَ لَهَا بِمِائَهِ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ قَصَدَتِ الْمَدَنِيَّ الَّذِي كَانَ مَعَهُمْ فَقَالَ لَهَا أَنَا لَا أُجَارِي أُولَئِكَ الْأَجْوَادَ فِي مَدًى وَ لَا أَبْلُغُ عُشْرَ عَشِيرِهِمْ فِي النَّدَى وَ لَكِنْ أُعْطِيكِ شَيْئاً مِنْ دَقِيقٍ وَ زَبِيبٍ فَأَخَذَتْ وَ انْصَرَفَتْ.

رَجَعَ الْكَلَامُ إِلَى ابْنِ طَلْحَهَ رَحِمَهُ اللَّهُ. قَالَ وَ رُوِيَ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: تَزَوَّجَ الْحَسَنُ علیه السلام امْرَأَهً فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا بِمِائَهِ جَارِيَهٍ مَعَ كُلِّ جَارِيَهٍ أَلْفُ دِرْهَمٍ. وَ رَوَى الْحَافِظُ فِي الْحِلْيَهِ عَنْ أَبِي نَجِيحٍ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام حَجَّ مَاشِياً وَ قَسَمَ مَالَهُ نِصْفَيْنِ. وَ عَنْ شِهَابِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام قَاسَمَ اللَّهَ مَالَهُ مَرَّتَيْنِ حَتَّى تَصَدَّقَ بِفَرْدِ نَعْلِهِ. وَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ مِنْ مَالِهِ مَرَّتَيْنِ وَ قَاسَمَ اللَّهَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ حَتَّى إِنَّهُ كَانَ يُعْطِي مِنْ مَالِهِ نَعْلًا وَ يُمْسِكُ نَعْلًا وَ يُعْطِي خُفّاً وَ يُمْسِكُ خُفّاً.

وَ عَنْ قُرَّهَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: أَكَلْتُ فِي بَيْتِ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ طَعَاماً فَلَمَّا أَنْ شَبِعْتُ أَخَذْتُ الْمِنْدِيلَ وَ رَفَعْتُ يَدِي فَقَالَ مُحَمَّدٌ إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ إِنَّ الطَّعَامَ أَهْوَنُ مِنْ أَنْ يُقْسَمَ فِيهِ.

وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: مَتَّعَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام امْرَأَتَيْنِ بِعِشْرِينَ أَلْفاً وَ زِقَاقٍ مِنْ عَسَلٍ فَقَالَتْ إِحْدَاهُمَا وَ أَرَاهَا الْحَنَفِيَّهَ مَتَاعٌ قَلِيلٌ مِنْ حَبِيبٍ مُفَارِقٍ (۱).

۱- ۱. هکذا نقل الخبر فی النسخ المطبوعه و المصدر ج ۶ ص ۱۴۲. و فیه سقط ظاهر و اختلال فاحش. و قد مر صحیح الخبر عن کتاب المناقب تحت الرقم ۱۵ ص ۳۴۲ فراجع.

وَ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ فُلَاناً يَقَعُ فِيكَ فَقَالَ أَلْقَيْتَنِی فِی تَعَبٍ أُرِيدُ الْآنَ أَنْ أَسْتَغْفِرَ اللَّهَ لِی وَ لَهُ.

**[ترجمه]كشف الغمه: به نقل از سعيد بن عبدالعزيز می گويد: حضرت امام حسن عليه السّلام شنيد كه مردی از خدای خود می خواست مبلغ ده هزار درهم به وی عطا كند. امام حسن برگشت و آن مبلغ را از برايش فرستاد.

و از كرم وجود آن حضرت اينكه مردی نزد حضرت آمد و حاجتی از او خواست. حضرت به او فرمود: «ای فلانی! حقّ درخواست تو نزد من بزرگ است و شناخت من نسبت به آنچه بايد برای تو انجام شود نيز بزرگ است. و دست من از بخشش به تو آن گونه كه شايسته آنی عاجز و ناتوان است و بخشش زياد برای خدا، باز كم است و آنچه من دارم، وافی به سپاس از او نيست. پس آنچه برايم فراهم است را بپذير و از من رنج اهتمام به تكليف واجبم در رابطه با تو را بردار و اين كار را بكن.»

او گفت: «ای فرزند رسول خدا! كم را می پذيرم و داده شما را سپاس می گذارم و شما را اگر منعم كنی، معذور می دانم.» در اين حال بود كه امام حسن عليه السّلام وكيلش را خواست و با او به حساب مخارجش تا نهايت پرداخت و فرمود: «اضافه از سيصد هزار درهم را حاضر نما.» او پنجاه هزار درهم حاضر كرد و حضرت فرمود: «آن پانصد دينار چه شد؟» گفت: «نزدم موجود است.» حضرت فرمود: «آنها را حاضر كن.» او هم حاضر كرد. حضرت درهم ها و دينارها را به مرد داد و فرمود: «كسی را بياور كه اينها را برايت بياورد.» او دو حمّال آورد. امام حسن عليه السّلام ردای خود را برای كرايه دو حمال به او داد. خدمتكاران حضرت گفتند: «به خدا سوگند ديگر درهمی نزد ما نيست.» حضرت فرمود: «ولی من اميدوارم كه من نزد خدا پاداش بزرگی داشته باشم.»

و از جود و كرم حضرت اينكه امام حسن و امام حسين و عبدالله بن جعفر عليهم السّلام برای حج می رفتند كه بی زاد و توشه شدند و گرسنه و تشنه به پيرزنی در چادرش برخورد كردند. پرسيدند: «آيا آبی داری؟» گفت: آری. نزد آن پيرزن ماندند و اين پيرزن جز يک گوسفند كوچک در گوشه خيمه اش چيزی نداشت. پيرزن گفت: «اين را بدوشيد و شيرش را بخوريد.» اين كار را كردند و باز به او گفتند: خوراكی داری؟ گفت: «چيزی ندارم جز همين گوسفند. يكی از شما آن را ذبح كند تا من غذايی برايتان فراهم سازم كه بخوريد.» يكی از آنها برخاست و گوسفند را ذبح كرد و پوستش را كند. آنگاه پيرزن برای آنان غذايی آماده ساخت و خوردند. پس از آن باز ماندند تا هوا خنک شد و چون خواستند بروند، به پيرزن گفتند: «ما گروهی از قريش هستيم و قصد اين سو را داريم و چون به سلامت بازگشتيم، قصد ما كن تا كار خيری برايت كنيم.» آنگاه رفتند. شوهر پيرزن آمد و پيرزن گزارش اين گروه و جريان گوسفند را داد. آن مرد خشمگين شد و گفت: «وای! تو گوسفندم را برای مردمی كه نمی شناسی می كشی بعد می گويی گروهی از قريش بودند!» پس مدّتی گذشت و نياز، اين مرد و زن را به مدينه كشاند. وارد مدينه شدند و شتر به مدينه می آوردند و می فروختند و از اين راه زندگی می كردند. پيرزن از يكی از كوچه های مدينه می گذشت كه ديد امام حسن عليه السّلام بر لب در خانه اش نشسته است. امام پيرزن را شناخت، ولی پيرزن امام را نشناخت. حضرت غلامش را فرستاد و پيرزن را برگرداند. امام به پيرزن پرسيد: «مرا می شناسی؟» پيرزن گفت: نه. حضرت فرمود: «من ميهمان تو در آن روز بودم.» پيرزن گفت: «پدر و مادرم به فدايت!» امام دستور داد از گوسفندان صدقه هزار گوسفند برای او خريدند و هزار دينار به او داد و او را همراه با غلامش نزد برادرش امام حسين عليه السّلام فرستاد امام حسين عليه السّلام پرسيد: «برادرم چه اندازه به تو داد؟» گفت: «هزار گوسفند و هزار دينار.» حضرت دستور

داد که همان اندازه به او بدهند. آنگاه او را با غلامش نزد عبدالله بن جعفر فرستاد. او هم پرسید: «امام حسن و امام حسین علیهما السّلام چه اندازه به تو دادند؟» گفت: «دو هزار گوسفند و دو هزار دینار.» عبدالله هم دستور داد دو هزار گوسفند و دو هزار دینار به او بدهند و گفت: «اگر ابتدا پیش من آمده بودی آن دو را به سختی می افکندیم!» پیرزن با این همه مال به نزد شوهرش بازگشت.

در مناقب همین روایت را آورده با این تفاوت که: «عبدالله بن جعفر هم مانند آن به پیرزن داد.»

**[ترجمه]

«۲۲»

د، [العدد القویه] قِیلَ: وَقَفَ رَجُلٌ عَلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ یَا ابْنَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ بِالَّذِی أَنْعَمَ عَلَیْکَ بِهَذِهِ النِّعْمَهِ الَّتِی مَا تَلِیهَا مِنْهُ بِشَفِیعٍ مِنْکَ إِلَیْهِ بَلْ إِنْعَاماً مِنْهُ عَلَیْکَ إِلَّا مَا أَنْصَفْتَنِی مِنْ خَصْمِی فَإِنَّهُ غَشُومٌ ظَلُومٌ لَا یُوَقِّرُ الشَّیْخَ الْکَبِیرَ وَ لَا یَرْحَمُ الطِّفْلَ الصَّغِیرَ وَ کَانَ مُتَّکِئاً فَاسْتَوَی جَالِساً وَ قَالَ لَهُ مَنْ خَصْمُکَ حَتَّی أَنْتَصِفَ لَکَ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ الْفَقْرُ فَأَطْرَقَ علیه السلام سَاعَهً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی خَادِمِهِ وَ قَالَ لَهُ أَحْضِرْ مَا عِنْدَکَ مِنْ مَوْجُودٍ فَأَحْضَرَ خَمْسَهَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَقَالَ ادْفَعْهَا إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ بِحَقِّ هَذِهِ الْأَقْسَامِ الَّتِی أَقْسَمْتَ بِهَا عَلَیَّ مَتَی أَتَاکَ خَصْمُکَ جَائِراً إِلَّا مَا أَتَیْتَنِی مِنْهُ مُتَظَلِّماً.

**[ترجمه]کشف الغمه: مؤلف: این قصّه مشهور است و در دیوان جود و بخشش اینان نوشته شده و از امامان علیهم السّلام به ما رسیده است و من این قصّه را بر طبق غیر این روایت نقل کرده ام، و اینکه با اینان فرد دیگری از اهل مدینه نیز بوده است و آن پیرزن نزد عبدالله بن جعفر آمده و گفته مرا در ابتدا نزد دو سرورم حسن و حسین ببر. پس خدمت امام حسن آمده و حضرت دستور داد که صد شتر به او بدهند و امام حسین علیه السّلام هزار گوسفند به او داد. مجدّداً خدمت عبدالله بن جعفر آمد. عبدالله از او پرسید و او خبر داد و عبدالله گفت: «دو سرورم در مورد شتر و گوسفند مرا کفایت کردند.» و دستور داد که صد هزار درهم به او بدهند. و پیرزن به سراغ فرد دیگری که از شهر مدینه همراه این گروه بوده رفت. وی به پیرزن گفت: «من نمی توانم با این بخشندگان همراهی کنم و نمی توانم به یک درهم ده یک اینان در بخشش برسم، ولی چیزی از آرد و کشمش به تو می دهم.» پیرزن هم آنها را گرفت و بازگشت.

برگردیم به سخن ابن طلمه رحمه الله. او گوید: و از ابن سیرین روایت شده که گفت: امام حسن علیه السّلام با زنی ازدواج کرد و برای او صد کنیز و همراه هر کنیز، هزار درهم فرستاد.

و حافظ در کتاب الحلیه از ابونجیح روایت کرده که حسن بن علی علیه السّلام پیاده حج می کرد و مالش را دو نیم می کرد.

و از شهاب بن ابی عامر روایت است که حسن بن علی علیه السّلام مالش را دو بار با خدا تفسیم کرد، تا آنجا که یک کفشش را صدقه داد.

و از علی بن زید بن جذعان روایت است که گفت: حسن بن علی دو بار همه مالش را بخشید و سه بار هم مالش را با خدا

تقسیم کرد، تا آنجا که یک دمپایی را می داد و یک دمپایی را نگه می داشت و یک کفش را می داد و یک کفش را نگه می داشت.

و از قرّه بن خالد روایت است که گفت: در خانه محمّد بن سیرین غذایی را خوردم. چون سیر شدم حوله را گرفتم و دستم را بالا بردم. محمّد گفت: حسن بن علی علیه السّلام فرموده است: «غذا کم ارزش تر از آن است که سهم در آن مشخّص شود.»

و از حسین بن سعید، از پدرش روایت است که گفت: حسن بن علی علیه السّلام بابت هزار مشک عسل، دو همسرش را بهره مند کرد (این اندازه به آنان داد و آنان را طلاق داد). یکی از آن دو که فکر می کنیم همان زن حنیفه بود گفت: «کالای کمی است از دوستی که می خواهد از حسن جدا شود.»

و مردی به حضور امام حسن مجتبی آمد و گفت: «فلانی درباره شما چنین و چنان گفت.» امام به وی فرمود: «زحمت مرا زیاد کردی، چون من الان تصمیم گرفتم که برای خودم و او استغفار کنم.»

**[ترجمه]

«۲۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام لِلْحَسَنِ قُم الْیَوْمَ خَطِیباً وَ قَالَ لِأُمَّهَاتِ أَوْلَادِهِ قُمْنَ فَاسْمَعْنَ خُطْبَةَ ابْنِی قَالَ فَحَمِدَ اللَّهَ تَعَالَی وَ صَلَّی عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ یَقُولَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فِی بَابٍ وَ مَنْزِلٍ مَنْ دَخَلَهُ کانَ آمِناً وَ مَنْ خَرَجَ مِنْهُ کَانَ کَافِراً أَقُولُ قَوْلِی وَ

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِیمَ لِی وَ لَکُمْ وَ نَزَلَ فَقَامَ عَلِیٌّ فَقَبَّلَ رَأْسَهُ وَ قَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی ثُمَّ قَرَأَ ذُرِّیَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ (۱).

**[ترجمه]العدد القویه: مردی نزد حضرت امام حسن ایستاد و گفت: «یا بن امیرالمؤمنین! تو را به حق آن کسی که این نعمت را بدون شفاعت کسی به تو عطا کرده قسم می دهم که مرا از دست این دشمن ستمکار و جاهل نجات دهی، دشمنی که به پیران احترامی نمی گذارد و به طفل صغیر ترحم نمی کند.» امام حسن که تکیه کرده بود، برخاست، نشست و فرمود: «دشمن تو کیست تا من حق تو را از او بگیرم؟» گفت فقر و بینوایی. امام علیه السّلام ساعتی سر مبارک خود را به زیر انداخت. آنگاه سرش را بلند کرد و به خادم خود فرمود: «آنچه که موجودی نزد توست بیاور!» وی رفت و مبلغ پنج هزار درهم آورد. امام فرمود: «این مبلغ را به این شخص بده.» آنگاه حضرت امام حسن به آن مرد فرمود: «تو را به حق این قسم هایی که به من دادی قسمت می دهم که هر گاه این دشمن به سراغ تو آمد، شکایتش را نزد من بیاور!»

۲۳. تفسیر فرات بن ابراهیم: به نقل از ابوالجارود روایت می کند که گفت: از حضرت امام محمّد باقر علیه السّلام شنیدم که می فرمود: «حضرت امیر به امام حسن فرمود که امروز برخیز و سخنرانی کن. آنگاه به مادران فرزندانش فرمود، برخیزید و

سخنرانی فرزنـدم حسن را گوش کنیـد!» حضـرت امام حسن پس از حمـد و ثنای خـدا و درود بر پیامبر اسـلام و برخی مطالب دیگر فرمـود: «حضـرت امیر در دری و منزلی جـای دارد که هر کس داخـل آن شـود، در امـان خواهـد بود و کسـی که از آن خارج شود، کافر است. من سـخن خود را می گویم و برای خودم و شـما اسـتغفار می کنم.» وقتی امام حسن از منبر فرود آمد، امیرالمؤمنین علیه السّلام برخاست و پس از اینکه سر مبارک وی را بوسید، فرمود: «پدر و مادرم به فدایت باد! آنگاه این آیه را تلاوت کرد: «ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ» - . آل عمران / ۳۴ - {فرزنـدانی که بعضـی از آنان از [نسل] بعضـی دیگرند، و خداوند شنوای داناست.}

**[ترجمه]

«۲۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو جَعْفَرٍ الْحَسَنِيُّ وَ الْحَسَنُ بْنُ حُبَاشٍ (۲)

مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام لِلْحَسَنِ يَا بُنَيَّ قُمْ فَاخْطُبْ حَتَّى أَسْمَعَ كَلَامَكَ قَالَ يَا أَبَتَاهْ كَيْفَ أَخْطُبُ وَ أَنَا أَنْظُرُ إِلَى وَجْهِكَ أَسْتَحْيِي مِنْكَ قَالَ فَجَمَعَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام أُمَّهَاتِ أَوْلَادِهِ ثُمَّ تَوَارَى عَنْهُ حَيْثُ يَسْمَعُ كَلَامَهُ.

ص: ۳۵۰

۱- ۱. آل عمران: ۳۴.

۲- ۲. فی النسـخه المطبوعه:« الحسن بن عيّاش» و هو تصـحيف و مـا فی الصـلب هو الصـحيح المطـابق للمصـدر ص ۲۰، قال الفيروزآبادی: و كغراب حباش الصوری و الحسن بن حباش الكوفیّ محدثان.

فَقَامَ الْحَسَنُ علیه السلام فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاحِدِ بِغَيْرِ تَشْبِيهٍ الدَّائِمِ بِغَيْرِ تَكْوِينٍ الْقَائِمِ بِغَيْرِ كُلْفَةٍ الْخَالِقِ بِغَيْرِ مَنْصَبَةٍ الْمَوْصُوفِ بِغَيْرِ غَايَةٍ الْمَعْرُوفِ بِغَيْرِ مَحْدُودِيَّةٍ الْعَزِيزِ لَمْ يَزَلْ قَدِيماً فِي الْقِدَمِ رُدِعَتِ الْقُلُوبُ لِهَيْبَتِهِ وَ ذَهِلَتِ الْعُقُولُ لِعِزَّتِهِ وَ خَضَعَتِ الرِّقَابُ لِقُدْرَتِهِ فَلَيْسَ يَخْطُرُ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ مَبْلَغُ جَبَرُوتِهِ وَ لَا يَبْلُغُ النَّاسُ كُنْهَ جَلَالِهِ وَ لَا يُفْصِحُ الْوَاصِفُونَ مِنْهُمْ لِكُنْهِ عَظَمَتِهِ وَ لَا تَبْلُغُهُ الْعُلَمَاءُ بِأَلْبَابِهَا وَ لَا أَهْلُ التَّفَكُّرِ بِتَدْبِيرِ أُمُورِهَا أَعْلَمُ خَلْقِهِ بِهِ الَّذِي بِالْحَدِّ لَا يَصِفُهُ يُدْرِكُ الْأَبْصارَ وَ لا يُدْرِكُهُ الْأَبْصارُ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ عَلِيّاً بَابٌ مَنْ دَخَلَهُ كَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ خَرَجَ مِنْهُ كَانَ كَافِراً أَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ لِي وَ لَكُمْ فَقَامَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ قَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: حضرت علی بن ابی طالب علیه السّلام به امام حسن فرمود: «برخیز و سخنرانی کن تا من سخن تو را بشنوم.» امام حسن گفت: «پدر جان! من چگونه سخنرانی کنم، در صورتی که از روی تو خجالت می کشم.» حضرت امیر همه مادران و فرزندانش را جمع کرد و خودش خارج شد و در جایی ماند که بتواند سخن امام حسن را بشنود. امام حسن نیز برخاست و این خطبه بسیار عالی را خواند: «ستایش ویژه خداوند یکتاست، بی آنکه او را به چیزی تشبیه کنیم. هم او که همیشه هست بی آنکه ایجاد شده باشد. به همه امور قائم است بی آنکه مشقّتی برای او داشته باشد. می آفریند بی آنکه رنجی کشد. وصف می شود تا بی نهایت و شناخته شده است به اینکه محدود نیست. و عزّتمندی است که پیوسته در قدیم بوده و دل ها از هیبت او در ترس و هراس است و عقول در برابر عزّت و توانمندی او در حیرت است و گردون ها در مقابل قدرت وی خاضع است. اندازه عظمت او به قلب بشری ظهور نکرده، مردم به عمق جلال او نرسیده اند، وصف کنندگان از مردم توان وصف کردن عظمت او را ندارند، عالمان با عقولشان به او نمی رسند و متفکّران با تدبیرشان او را در نمی یابند. آگاه ترین مخلوق به خدا هم اوست که با حدّ او را وصف نمی کند. خداوند چشم ها را در می یابد ولی چشم ها او را در نمی یابند و او لطیف آگاه است.

اما بعد، حضرت امیر همچون دری است که هر کس داخل آن شود مؤمن خواهد بود و کسی که از آن خارج شود، کافر است. من این سخن خود را می گویم و از برای خودم و شما طلب آمرزش می کنم.» حضرت امیر پس از شنیدن این سخنرانی برخاست، میان دو چشم امام حسن را بوسید و فرمود: «ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.»

**[ترجمه]

«۲۵»

كا، [الكافي] الْعِدَّةُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَقِيَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ كَيْفَ يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِناً وَ هُوَ يَسْخَطُ قِسْمَهُ وَ يُحَقِّرُ مَنْزِلَتَهُ وَ الْحَاكِمُ عَلَيْهِ اللَّهُ وَ أَنَا الضَّامِنُ لِمَنْ لَمْ يَهْجُسْ فِي قَلْبِهِ إِلَّا الرِّضَا أَنْ يَدْعُوَ اللَّهَ فَيُسْتَجَابَ لَهُ.

**[ترجمه]کافی: به نقل از امام جعفر صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «روزی امام حسن، عبداللّه بن جعفر را دید و به وی فرمود: «مؤمن چگونه مؤمن خواهد بود، در صورتی که قسمت و تقدیر خود را ناپسند و مقام و منزلت خود را کوچك می داند، حال آنکه خدا بر او حکومت می کند. من ضمانت می دهم که اگر کسی غیر از رضایت به تقدیر خدا را

به قلب خود راه ندهد، هر گاه دعا کند مستجاب شود.»

**[ترجمه]

«۲۶»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ وَ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ نَاساً بِالْمَدِینَهِ قَالُوا لَیْسَ لِلْحَسَنِ مَالٌ فَبَعَثَ الْحَسَنُ إِلَی رَجُلٍ بِالْمَدِینَهِ فَاسْتَقْرَضَ مِنْهُ أَلْفَ دِرْهَمٍ فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَی الْمُصَدِّقِ وَ قَالَ هَذِهِ صَدَقَهُ مَالِنَا فَقَالُوا مَا بَعَثَ الْحَسَنُ هَذِهِ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ إِلَّا وَ عِنْدَهُ مَالٌ.

**[ترجمه]کافی: نیز از امام جعفر صادق روایت می کند که فرمود: گروهی در مدینه گفتند که امام حسن مال و ثروتی ندارد. امام حسن علیه السّلام نزد شخصی فرستاد و مبلغ هزار درهم از وی قرض کرد. آنگاه آن مبلغ را برای مصدّق (کسانی که صدقه و زکات را جمع آوری می کند) فرستاد و فرمود: «این صدقه ثروت ما است.» گفتند: «امام حسن این مبلغ را از آن مالی که داشته است فرستاده.»

**[ترجمه]

«۲۷»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام یَحُجُّ مَاشِیاً وَ تُسَاقُ مَعَهُ الْمَحَامِلُ وَ الرِّحَالُ.

**[ترجمه]کافی: همچنین از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: «امام حسن پای پیاده به حج می رفت، در حالی که محمل ها و مال های سواری در کاروان با آن حضرت در حرکت بودند.»

**[ترجمه]

«۲۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب کِتَابُ الْفُنُونِ عَنْ أَحْمَدَ الْمُؤَدِّبِ وَ نُزْهَهِ الْأَبْصَارِ عَنِ ابْنِ مَهْدِیٍّ:

أَنَّهُ مَرَّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام عَلَى فُقَرَاءَ وَ قَدْ وَضَعُوا كُسَيْرَاتٍ عَلَى الْأَرْضِ وَ هُمْ قُعُودٌ يَلْتَقِطُونَهَا وَ يَأْكُلُونَهَا فَقَالُوا لَهُ هَلُمَّ يَا ابْنَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْغَدَاءِ قَالَ فَنَزَلَ وَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ وَ جَعَلَ يَأْكُلُ مَعَهُمْ حَتَّى اكْتَفَوْا وَ الزَّادُ عَلَى حَالِهِ بِبَرَكَتِهِ عليه السلام ثُمَّ دَعَاهُمْ إِلَى ضِيَافَتِهِ وَ أَطْعَمَهُمْ وَ كَسَاهُمْ.

وَ رَوَى الْحَاكِمُ فِي أَمَالِيهِ لِلْحَسَنِ عليه السلام: مَنْ كَانَ يَبَاءُ بِجَدٍّ فَإِنَّ جَدِّيَ الرَّسُولُ صلى الله عليه و آله أَوْ كَانَ يَبَاءُ بِأُمٍّ فَإِنَّ أُمِّيَ الْبَتُولُ أَوْ كَانَ يَبَاءُ بِزَوْرٍ فَزَوْرُنَا جَبْرَئِيلُ.

**[ترجمه]مناقب: به نقل از حسن بن مهدی نقل می کند که گفت: گذر امام حسن علیه السّلام به عده ای از فقرا افتاد که چند پاره نان خشک در میان گذاشته و مشغول خوردن آن بودند. آنها به امام حسن گفتند: «ای پسر دختر پیامبر خدا! بیا با ما چاشت بخور!» امام حسن پس از اینکه فرمود «خدا متکبرین را دوست ندارد»، پیاده شد و با آنها مشغول خوردن گردید. وقتی همه از آن غذا خوردند و سیر شدند، آن غذا به برکت امام حسن همچنان به حال خود بود. سپس امام حسن آنان را دعوت کرد و به آنها غذایی برای خوردن و لباسی برای پوشاندن عطا کرد.»

حاکم در کتاب امالی خود روایت می کند که امام حسن می فرمود: «اگر کسی به جد خود ببالد، جد من پیغمبر با عظمت اسلام است. اگر کسی به مادر خود ببالد، مادر من بتول است. اگر کسی به بازدیدکنندگان خود ببالد، بازدید کننده خاندان ما جبرئیل است.»

**[ترجمه]

بیان

یباء بالباء فیما عندنا من النسخ و لعله یباء(1) من البأو بمعنی الکبر و الفخر یقال بأوت علی القوم أبأی بأوا أو بالنون من نأی بمعنی بعد کنایه عن الرفعه أو من النوء بمعنی العطاء أو من المناواه بمعنی المفاخره و یحتمل أن یکون نباء من النبأ بمعنی الخبر علی صیغه المبالغه أو نثاء کذلک من النثاء(2).

**[ترجمه]«یباء» با باء در نسخه های نزد ماست و شاید یباء از ریشه «بأو» به معنای کبر و فخر باشد. گفته می شود: «بأوت علی القوم»، «أبأی بأواً» یا با نون از «نأی» به معنای «بَعُدَ»، کنایه از رفعت و بلندی و یا از «نوء» به معنای عطا و یا از «مناواه» به معنای مفاخره باشد، و ممکن است «نبّأ» از نباء به معنای خبر باشد به صیغه مبالغه، «اوفتّاء» به سان احتمال قبلی از نثاء باشد.

**[ترجمه]

«۲۹»

مِنْ بَعْضِ كُتُبِ الْمَنَاقِبِ الْمُعْتَبَرَهِ، بِإِسْنَادِهِ عَنْ نَجِيحٍ قَالَ: رَأَيْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام يَأْكُلُ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ كَلْبٌ كُلَّمَا أَكَلَ لُقْمَهً طَرَحَ لِلْكَلْبِ مِثْلَهَا فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ لَا أَرْجُمُ هَذَا الْكَلْبَ عَنْ طَعَامِكَ قَالَ دَعْهُ إِنِّي لَأَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ

يَكُونَ ذُو رُوحٍ يَنْظُرُ فِي وَجْهِي وَ أَنَا آكُلُ ثُمَّ لَا أُطْعِمُهُ.

وَ ذَكَرَ الثِّقَةُ: أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ شَتَمَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ الْحَسَنُ إِنِّي وَ اللَّهِ لَا أَمْحُو عَنْكَ شَيْئاً وَ لَكِنْ مَهَّدَكَ اللَّهُ فَلَئِنْ كُنْتَ صَادِقاً فَجَزَاكَ اللَّهُ بِصِدْقِكَ وَ لَئِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَجَزَاكَ اللَّهُ بِكَذِبِكَ وَ اللَّهُ أَشَدُّ نَقِمَةً مِنِّي.

وَ رُوِيَ: أَنَّ غُلَاماً لَهُ علیه السلام جَنَى جِنَايَةً تُوجِبُ الْعِقَابَ فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُضْرَبَ فَقَالَ يَا مَوْلَايَ وَ الْعافِينَ عَنِ النَّاسِ قَالَ عَفَوْتُ عَنْكَ قَالَ يَا مَوْلَايَ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ قَالَ أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ وَ لَكَ ضِعْفُ مَا كُنْتُ أُعْطِيكَ.

**[ترجمه]در بعضی از کتب معتبر، از نجیح روایت می کنند که گفت: روزی دیدم که امام حسن علیه السّلام مشغول غذا خوردن بود و سگی هم در مقابل آن حضرت نشسته بود. امام علیه السّلام یک لقمه خودش می خورد و یک لقمه به آن سگ می داد. من گفتم: «یا ابن رسول اللّه! اجازه می دهی که این سگ را از تو دور کنم؟» فرمود: «بگذار باشد، زیرا من از خدا خجالت می کشم در حالی که غذا می خورم، صاحب روحی به صورت من نظر کند و من از آن غذا به او ندهم.»

شخص مورد وثوقی روایت می کند که مروان حکم لعنه اللّه علیه به حضرت امام حسن ناسزا گفت. هنگامی که وی از ناسزا گفتن فراغت یافت، امام حسن به او فرمود: «من چیزی از سخنان تو را محو نخواهم کرد، یعنی با پاسخ دهی ام. و خداست که برای تو فراهم کرده است. اگر راست بگویی که خدا جزای راستگویی ات را به تو خواهد داد و اگر دروغ بگویی نیز خدا جزای دروغگویی تو را خواهد داد، زیرا خدا جزای عمل بد را سخت تر از من خواهد داد.»

روایت شده که یکی از غلامان امام حسن عملی انجام داده بود که مستوجب عقاب بود. از این رو امام حسن دستور داد تا او را بزنند. آن غلام گفت: «ای مولای من! وَ الْعافِينَ عَنِ النَّاسِ»، {و از مردم در می گذرند.} یعنی (مؤمن باید) از خطای مردم درگذرد.» امام حسن فرمود که من از تو درگذشتم. غلام گفت: «ای مولای من! وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» - . آل عمران / ۱۳۴ - ، {خدا نیکوکاران را دوست دارد.} امام حسن فرمود: «تو را در راه خدا آزاد کردم و مستمری تو را دو برابر پیش از این قرار دادم.»

**[ترجمه]

«۳۰»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ وَ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ جَمِيعاً عَنْ هَارُونَ

ص: ۳۵۲

۱- ۱. کأنّه یرید« یبأ» مجزوم« یبأی».

۲- ۲. و لکن الصحیح أنّه من« باء یباء» بمعنی تکبر و افتخر، و هو مقلوب من« بأی» کقولهم« راء» فی« رأی».

بْنِ الْجَهْمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ وَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولَانِ: بَيْنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام فِي مَجْلِسِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِذْ أَقْبَلَ قَوْمٌ فَقَالُوا يَا بَا مُحَمَّدٍ أَرَدْنَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ وَ مَا حَاجَتُكُمْ قَالُوا أَرَدْنَا أَنْ نَسْأَلَهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ قَالَ وَ مَا هِيَ تُخْبِرُونَّا بِهَا فَقَالُوا امْرَأَةٌ جَامَعَهَا زَوْجُهَا فَلَمَّا قَامَ عَنْهَا قَامَتْ بِحُمُوَّتِهَا فَوَقَعَتْ عَلَى جَارِيَةٍ بِكْرٍ فَسَاحَقَتْهَا فَأَلْقَتِ النُّطْفَةَ فِيهَا فَحَمَلَتْ فَمَا تَقُولُ فِي هَذَا فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام مُعْضِلَةٌ وَ أَبُو الْحَسَنِ لَهَا وَ أَقُولُ فَإِنْ أَصَبْتُ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِنْ أَخْطَأْتُ فَمِنْ نَفْسِي فَأَرْجُو أَنْ لَا أُخْطِئَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ يُعْمَدُ إِلَى الْمَرْأَةِ فَيُؤْخَذُ مِنْهَا مَهْرُ الْجَارِيَةِ الْبِكْرِ فِي أَوَّلِ وَهْلَةٍ لِأَنَّ الْوَلَدَ لَا يَخْرُجُ مِنْهَا حَتَّى يَشُقَّ فَتَذْهَبَ عُذْرَتُهَا ثُمَّ تُرْجَمُ الْمَرْأَةُ لِأَنَّهَا مُحْصَنَةٌ وَ يُنْتَظَرُ بِالْجَارِيَةِ حَتَّى تَضَعَ مَا فِي بَطْنِهَا وَ يُرَدُّ إِلَى أَبِيهِ صَاحِبِ النُّطْفَةِ ثُمَّ تُجْلَدُ الْجَارِيَةُ الْحَدَّ قَالَ فَانْصَرَفَ الْقَوْمُ مِنْ عِنْدِ الْحَسَنِ فَلَقُوا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام فَقَالَ مَا قُلْتُمْ لِأَبِي مُحَمَّدٍ وَ مَا قَالَ لَكُمْ فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ لَوْ أَنَّنِي الْمَسْئُولُ مَا كَانَ عِنْدِي فِيهَا أَكْثَرُ مِمَّا قَالَ ابْنِي.

**[ترجمه]کافی: از محمّد بن مسلم روایت می کند که گفت: «از حضرت امام محمّد باقر و امام جعفر صادق علیهما السّلام شنیدم که فرمودند: «یک بار امام حسن مجتبی در مجلس حضرت امیر بود که گروهی وارد شدند و به حضرت امام حسن گفتند که با حضرت امیر کار داریم. فرمود: «چه حاجتی دارید؟» گفتند که می خواهیم مسأله ای را از او بپرسیم. فرمود: «چه مسأله ای، آیا ممکن است آن را برای من بگویید؟» گفتند: «زنی پس از اینکه با شوهرش همبستر شد، برخاست و با دختر باکره ای مساحقه کرد. آن دختر بدین وسیله حامله شده. تو در این باره چه می گویی؟» فرمود: «مسأله ای است مشکل که حضرت امیر از عهده آن بر می آید، با این حال من هم جواب آن را می گویم، اگر صحیح گفتم از طرف خدا و امیرالمؤمنین است و اگر اشتباه گفتم از طرف خودم. اما امیدوارم که به خواست خدا اشتباه نگویم.»

سپس آن حضرت فرمود: «اولین کاری که باید کرد، این است که مهریه آن دختر باکره را از آن زن بگیرند، زیرا آن بچه جز با از بین رفتن بکارت آن دختر خارج نخواهد شد. آنگاه آن زن را باید سنگسار کرد، زیرا که زنای محصنه کرده است. سپس باید صبر کرد تا آن دختر وضع حمل کند و بعد آن بچه را به صاحب نطفه داد و آن دختر را تازیانه زد.» آن عده از حضور امام حسن مرخص شدند و نزد حضرت امیر علیه السّلام رفتند. امیرالمؤمنین به آنها فرمود: «شما به امام حسن چه گفتید و او چه جوابی به شما داد؟» وقتی آنها ماجرا را شرح دادند، حضرت امیر فرمود: «اگر از من هم این پرسش را می کردید، جوابی غیر از این جواب نداشتم.»

**[ترجمه]

«۳۱»

ج، [الإحتجاج] رُوِيَ: أَنَّ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ قَالَ لِمُعَاوِيَةَ ابْعَثْ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام فَمُرْهُ أَنْ يَصْعَدَ الْمِنْبَرَ يَخْطُبُ النَّاسَ لَعَلَّهُ يَحْصَرُ فَيَكُونُ ذَلِكَ مِمَّا نُعَيِّرُهُ بِهِ فِي كُلِّ مَحْفِلٍ فَبَعَثَ إِلَيْهِ مُعَاوِيَةُ فَأَصْعَدَهُ الْمِنْبَرَ وَ قَدْ جَمَعَ لَهُ النَّاسَ وَ رُؤَسَاءَ أَهْلِ الشَّامِ فَحَمِدَ اللَّهَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِي فَأَنَا الَّذِي يُعْرَفُ وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِي فَأَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ أَوَّلِ الْمُسْلِمِينَ إِسْلَاماً وَ أُمِّي فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جَدِّي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ نَبِيُّ الرَّحْمَةِ أَنَا ابْنُ الْبَشِيرِ أَنَا ابْنُ النَّذِيرِ أَنَا ابْنُ السِّرَاجِ الْمُنِيرِ أَنَا ابْنُ مَنْ بُعِثَ رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ أَنَا ابْنُ مَنْ بُعِثَ إِلَى الْجِنِّ

وَ الْإِنْسِ أَجْمَعِينَ.

فَقَالَ مُعَاوِيَهُ يَا بَا مُحَمَّدٍ خُذْ بِنَا(١) فِى نَعْتِ الرُّطَبِ أَرَادَ تَخْجِيلَهُ فَقَالَ الْحَسَنُ

ص: ٣٥٣

١- ١. حدّثنا، خ.

الرِّيحُ تَنْفُخُهُ وَ الْحَرُّ يُنْضِجُهُ وَ اللَّيْلُ يُبَرِّدُهُ وَ يُطَيِّبُهُ ثُمَّ أَقْبَلَ الْحَسَنُ علیه السلام فَرَجَعَ فِی كَلَامِهِ الْأَوَّلِ فَقَالَ أَنَا ابْنُ مُسْتَجَابِ الدَّعْوَةِ أَنَا ابْنُ الشَّفِيعِ الْمُطَاعِ أَنَا ابْنُ أَوَّلِ مَنْ يَنْفُضُ عَنِ الرَّأْسِ التُّرَابَ أَنَا ابْنُ مَنْ يَقْرَعُ بَابَ الْجَنَّةِ فَيُفْتَحُ لَهُ أَنَا ابْنُ مَنْ قَاتَلَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ وَ أُحِلَّ لَهُ الْمَغْنَمُ وَ نُصِرَ بِالرُّعْبِ مِنْ مَسِيرَهِ شَهْرٍ فَأَكْثَرَ فِی هَذَا النَّوْعِ مِنَ الْكَلَامِ وَ لَمْ يَزَلْ بِهِ حَتَّى أَظْلَمَتِ الدُّنْيَا عَلَى مُعَاوِيَهَ وَ عَرَفَ الْحَسَنَ علیه السلام مَنْ لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُهُ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ وَ غَيْرِهِمْ ثُمَّ نَزَلَ فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَهُ أَمَا إِنَّكَ يَا حَسَنُ قَدْ كُنْتَ تَرْجُو أَنْ تَكُونَ خَلِيفَهً وَ لَسْتَ هُنَاكَ فَقَالَ الْحَسَنُ علیه السلام أَمَّا الْخَلِيفَهُ فَمَنْ سَارَ بِسِيرَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَمِلَ بِطَاعَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَيْسَ الْخَلِيفَهُ مَنْ سَارَ بِالْجَوْرِ وَ عَطَّلَ السُّنَنَ وَ اتَّخَذَ الدُّنْيَا أُمّاً وَ أَباً وَ لَكِنْ ذَلِكَ مَلِكٌ أَصَابَ مُلْكاً فَتَمَتَّعَ مِنْهُ قَلِيلًا وَ كَانَ قَدِ انْقَطَعَ عَنْهُ فَاتَّخَمَ لَذَّتَهُ وَ بَقِيَتْ عَلَيْهِ تَبِعَتُهُ وَ كَانَ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ إِنْ أَدْرِی لَعَلَّهُ فِتْنَهٌ لَكُمْ وَ مَتاعٌ إِلى حِينٍ (۱) فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى مُعَاوِيَهَ ثُمَّ قَامَ فَانْصَرَفَ فَقَالَ مُعَاوِيَهُ لِعَمْرٍو وَ اللَّهِ مَا أَرَدْتَ إِلَّا شَيْنِی حِينَ أَمَرْتَنِی بِمَا أَمَرْتَنِی وَ اللَّهِ مَا كَانَ يَرَى أَهْلُ الشَّامِ أَنَّ أَحَداً مِثْلِی فِی حَسَبٍ وَ لَا غَيْرِهِ حَتَّى قَالَ الْحَسَنُ مَا قَالَ قَالَ عَمْرٌو هَذَا شَیْ ءٌ لَا يُسْتَطَاعُ دَفْنُهُ وَ لَا تَغْيِيرُهُ لِشُهْرَتِهِ فِی النَّاسِ وَ اتِّضَاحِهِ فَسَكَتَ مُعَاوِيَهُ.

**[ترجمه]خرائج و جرائح: عمرو عاص به معاویه گفت: «امام حسن را بخواه و بر فراز منبر بفرست تا سخنرانی کند. شاید خوب از عهده این کار بر نیاید و ما بتوانیم او را به این بهانه در هر مجلس و محفلی سرزنش و ملامت کنیم.» معاویه سراغ امام حسن فرستاد و آن حضرت را پس از اینکه آمد، بالای منبر فرستاد. همه رؤسای شام در آن مجلس حضور داشتند امام حسن پس از اینکه حمد و ثنای خدای را بجای آورد، فرمود: «ایها الناس! هر کسی که مرا می شناسد که می شناسد و هر کسی مرا نمی شناسد، بداند که من پسر علی بن ابی طالبم که پسر عموی پیغمبر است و اولین کسی است که اسلام آورده است. مادرم فاطمه دختر پیامبر اعظم اسلام صلی اللّه علیه و آله و سلم است؛ جد من پیغمبر رحمت است؛ من پسر بشیر و نذیرم؛ من پسر چراغ نورانی ام؛ من پسر کسی هستم که برای اهل عالم رحمت است؛ من پسر آن کسی هستم که به سوی تمامی جن و انس مبعوث شده است.»

معاویه گفت: «یا ابا محمّد! درباره اوصاف رطب برای ما سخنرانی کن!» امام حسن فرمود: «باد

به آن می دمد، هوای گرم آن را می پزد و هوای شب آن را خنک و نیکو می کند.» آنگاه آن بزرگوار سخنان قبلی اش را ادامه داد و فرمود: «من پسر آن کسی هستم که مستجاب الدعوه بود؛ من پسر آن کسی هستم که شفیع و مطاع بود؛ من پسر اول کسی هستم که خاک را از سر می تکاند؛ من پسر آن کسی هستم که درب بهشت را خواهد کوبید تا برایش باز شود؛ من پسر آن کسی هستم که ملائکه و او در راه خدا قتال می کردند و غنیمت برایش حلال بود و تا مسافت یک ماه راه، ترس وی در دل دشمن جای می گرفت.»

آن بزرگوار همچنان از این گونه سخنان می فرمود، به گونه ای که دنیا در نظر معاویه تیره و تار شد و آن عده از اهل شام و غیر شام که امام حسن را نمی شناختند نیز آن بزرگوار را شناختند. عاقبت وقتی امام علیه السّلام از فراز منبر فرمود آمد، معاویه به آن حضرت گفت: «تو امیدواری که خلیفه شوی، ولی نخواهی شد.» امام حسن به او فرمود: «خلیفه کسی است که منطبق با کردار و رفتار رسول خدا و طاعت پروردگار عمل کند. خلیفه آن کسی نیست که با جور رفتار کند، احکام خدا را تعطیل کند و دنیا را پدر و مادر خود قرار دهد. اینکه تو می گویی مقام پادشاهی است که نصیب شخصی شود و او اندکی بهره مند

گردد، آنگاه از آن مقام جدا و لـذت بری او ناگوار شود و رنـج و تعب آن برایش باقی بمانـد و نظیر این مطلب شود که خدا می فرمایـد: «وَ إِنْ أَدْرِی لَعَلَّهُ فِتْنَهٌ لَکُمْ وَ مَتـاعٌ إِلی حِین» - . انبیـاء / ۱۱۱ - ، {من نمی دانم، شایـد برای شـما امتحـان و متاعی باشد تا یک مدتی.} این بفرمود و با دست خود به معاویه اشاره کرد و برخاست و رفت.

معـاویه رو بـه به عمرو عـاص کرد و گفت: «تـو از اینکه به من گفـتی امـام حسن را بالاـی منـبر بفرسـتم منظـوری نـداشتی جز رسوایی من. به خدا قسم مردم شام قبل از اینکه امام حسن این سخنان را بگوید، بر این گمان بودند که حسب و نسبی بالاتر از حسب و نسب من وجـود نـدارد.» عمرو عـاص گفت: «حسب و نسب حسن موضـوعی است که نمی تـوان آن را مخفی کرد و تغییرش داد، زیرا در میان مردم مشهور و واضح است.» معاویه ساکت و آرام شد.

**[ترجمه]

بیان

الاتّخام الثقل الحاصل من كثره أكل الطعام أى اتّخم من لذّته.

**[ترجمه]الاتّخام الثقل الحاصل من كثره أكل الطعام أى اتّخم من لذّته.

**[ترجمه]

«۳۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْقَاضِی النُّعْمَانُ فِی شَرْحِ الْأَخْبَارِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عُبَادَهَ بَنِ الصَّامِتِ وَ رَوَاهُ جَمَاعَهٌ عَنْ غَيْرِهِ: أَنَّهُ سَأَلَ أَعْرَابِيٌّ أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ إِنِّی أَصَبْتُ بِیضَ نَعَامٍ فَشَوَیْتُهُ وَ أَكَلْتُهُ وَ أَنَا مُحْرِمٌ فَمَا یَجِبُ عَلَیَّ فَقَالَ لَهُ یَا أَعْرَابِیُّ أَشْكَلْتَ عَلَیَّ فِی قَضِیَّتِكَ فَدَلَّهُ عَلَی عُمَرَ وَ دَلَّهُ عُمَرُ عَلَی عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَلَمَّا عَجَزُوا قَالُوا عَلَیْكَ بِالْأَصْلَعِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سَلْ أَیَّ الْغُلَامَیْنِ شِئْتَ فَقَالَ الْحَسَنُ یَا أَعْرَابِیُّ أَ لَكَ إِبِلٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَاعْمِدْ إِلَی عَدَدِ مَا أَكَلْتَ مِنَ الْبِیضِ نُوقاً فَاضْرِبْهُنَّ بِالْفُحُولِ

ص: ۳۵۴

۱- ۱. الأنبیاء: ۱۱۱.

فَمَا فَضَلَ مِنْهَا فَأَهْدِهِ إِلَی بَیْتِ اللَّهِ الْعَتِیقِ الَّذِی حَجَجْتَ إِلَیْهِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّ مِنَ النُّوقِ السَّلُوبَ وَ مِنْهَا مَا یُزْلِقُ فَقَالَ إِنْ یَکُنْ مِنَ النُّوقِ السَّلُوبُ وَ مَا یُزْلِقُ فَإِنَّ مِنَ الْبِیضِ مَا یَمْرُقُ قَالَ فَسُمِعَ صَوْتٌ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ الَّذِی فَهِمَ هَذَا الْغُلَامُ هُوَ الَّذِی فَهِمَهَا سُلَیْمَانُ بْنُ دَاوُدَ.

**[ترجمه]مناقب: یک اعرابی نزد ابوبکر آمد و گفت: «من در حالی که لباس احرام در بر داشتم، چند تخم شتر مرغ را پختم و خوردم، اکنون باید چقدر کفاره بدهم؟» ابوبکر گفت: «این مسأله برای من مشکل است.» آنگاه او را نزد عمر فرستاد. عمر هم وی را نزد عبدالرحمن روانه کرد. هنگامی که آنان از جواب آن مسأله عاجز شدند گفتند: «از حضرت امیر جویا شو!» امیرالمؤمنین فرمود: «از هر یک از این دو کودک که می خواهی بپرس!» امام حسن فرمود: «ای اعرابی، آیا شتر داری؟» گفت آری. فرمود: «به شماره آن تخم های شتر مرغی که خورده ای، شتر ماده با شتر نر جفت گیری کن و بچه های آنها را برای خانه خدا هدیه ببر.» حضرت امیر فرمود: «بعضی از ناقه ها هستند که بچه خود را سقط می کنند.» امام حسن فرمود: «بعضی از تخم ها هم هستند که فاسد می شوند.» ناگاه صدایی شنیده شد که می گفت: «ای گروه مردم! حکمی که این کودک فهمیده، همان حکمی است که سلیمان بن داود فهمیده است!»

**[ترجمه]

بیان

السلوب من النوق التی ألقت ولدها بغیر تمام و أزلقت الناقه أسقطت و المراد هنا ما تسقط النطفه و مرقت البیضه فسدت.

أقول: قد أورد کثیر من قضایاه علیه السلام فی الفقیه و الکافی فی کتاب الحدود و کتاب القضایا و کتاب الدیات ترکناها لوضوح الأمر و خوف الإطناب.

**[ترجمه]«ناقه سلوب» ناقه ای است که فرزندش را پیش از آنکه کامل شود سقط کند، و «ازلقت الناقه» یعنی «اسقطت» و منظور در اینجا ناقه ای است که نطفه را ساقط کند. «و مرقت البیضه» یعنی «فسدت»، یعنی تخم مرغ فاسد شد.

مؤلف: بسیاری از داوری های امام حسن علیه السّلام در کتاب «من لا یحضره الفقیه» و کافی در حدود و قضا یا دیات آمده است و ما اینجا نیاوردیم، چون هم روشن است و هم بیم طولانی شدن را داشتیم.

**[ترجمه]

«۳۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ سِنَانٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْکُوفَهِ: أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام کَلَّمَ رَجُلًا فَقَالَ مِنْ أَیِّ بَلَدٍ أَنْتَ قَالَ مِنَ الْکُوفَهِ قَالَ لَوْ کُنْتَ بِالْمَدِینَهِ لَأَرَیْتُکَ مَنَازِلَ جَبْرَئِیلَ علیه السلام مِنْ دِیَارِنَا.

مُحَمَّدُ بْنُ سِیرِینَ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ لِابْنِهِ الْحَسَنِ أَجْمِعِ النَّاسَ فَاجْتَمَعُوا فَأَقْبَلَ فَخَطَبَ النَّاسَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ وَ تَشَهَّدَ

ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَنَا لِنَفْسِهِ وَ ارْتَضَانَا لِدِينِهِ وَ اصْطَفَانَا عَلَى خَلْقِهِ وَ أَنْزَلَ عَلَيْنَا كِتَابَهُ وَ وَحْيَهُ وَ ايْمُ اللَّهِ لَا يَنْقُصُنَا أَحَدٌ مِنْ حَقِّنَا شَيْئاً إِلَّا انْتَقَصَهُ اللَّهُ مِنْ حَقِّهِ فِي عَاجِلِ دُنْيَاهُ وَ آخِرَتِهِ وَ لَا يَكُونُ عَلَيْنَا دَوْلَةٌ إِلَّا كَانَتْ لَنَا الْعَاقِبَةُ وَ لَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ثُمَّ نَزَلَ فَجَمَعَ بِالنَّاسِ وَ بَلَغَ أَبَاهُ فَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ بِأَبِي وَ أُمِّي ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.

الْعِقْدُ عَنِ ابْنِ عَبْدِ رَبِّهِ [وَ] الْأَنْدُلُسِيِّ وَ كِتَابُ الْمَدَائِنِيِّ أَيْضاً: أَنَّهُ قَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ لِمُعَاوِيَهَ لَوْ أَمَرْتَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَلَعَلَّهُ حصِرَ فَيَكُونُ ذَلِكَ وَضْعاً لَهُ عِنْدَ النَّاسِ فَأَمَرَ الْحَسَنَ بِذَلِكَ فَلَمَّا صَعِدَ الْمِنْبَرَ تَكَلَّمَ وَ أَحْسَنَ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِي فَأَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَا ابْنُ أَوَّلِ الْمُسْلِمِينَ إِسْلَاماً وَ أُمِّي فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ أَنَا ابْنُ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ أَنَا ابْنُ السِّرَاجِ الْمُنِيرِ أَنَا ابْنُ مَنْ بُعِثَ رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ وَ فِي رِوَايَهِ ابْنِ

عَبْدِ رَبِّهِ لَوْ طَلَبْتُمُ ابْناً لِنَبِيِّكُمْ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا(۱)

لَمْ تَجِدُوا غَيْرِی وَ غَيْرَ أَخِی فَنَادَاهُ مُعَاوِيَهُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ حَدِّثْنَا بِنَعْتِ الرُّطَبِ أَرَادَ بِذَلِکَ يُخْجِلُهُ وَ يَقْطَعُ بِذَلِکَ کَلَامَهُ فَقَالَ نَعَمْ تُلْقِحُهُ الشَّمَالُ وَ تُخْرِجُهُ الْجَنُوبُ وَ تُنْضِجُهُ الشَّمْسُ وَ يُطَيِّبُهُ الْقَمَرُ وَ فِی رِوَايَهِ الْمَدَائِنِیِّ الرِّيحُ تَنْفُخُهُ وَ الْحَرُّ تُنْضِجُهُ وَ اللَّيْلُ يُبَرِّدُهُ وَ يُطَيِّبُهُ وَ فِی رِوَايَهِ الْمَدَائِنِیِّ فَقَالَ عَمْرٌو أَبَا مُحَمَّدٍ هَلْ تَنْعَتُ الْخِرَاءَهَ قَالَ نَعَمْ تُبْعِدُ الْمَمْشَی فِی الْأَرْضِ الصَّحْصَحِ حَتَّی تَتَوَارَی مِنَ الْقَوْمِ وَ لَا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَهَ وَ لَا تَسْتَدْبِرْهَا وَ لَا تَمَسَّحْ بِاللُّقْمَهِ وَ الرِّمَّهِ يُرِيدُ الْعَظْمَ وَ الرَّوْثَ وَ لَا تَبُلْ فِی الْمَاءِ الرَّاکِدِ.

**[ترجمه]مناقب: امام حسن با مردی سخن گفت و او فرمود: «تو اهل کجایی؟» گفت اهل کوفه. فرمود: «اگر در مدینه می بودی محل جبرئیل را که در خانه های ماست به تو نشان می دادم.»

محمّد بن سیرین می گوید: «حضرت امیرالمؤمنین علی به فرزندش امام حسن فرمود: «مردم را جمع کن (و برای آنان سخن بگو).» وقتی مردم جمع شدند، امام حسن پس از اینکه حمد و ثنای خدا را بجای آورد، فرمود: «ایها الناس! خدا ما را برای خویشتن برگزیده است؛ ما را برای دین خود پسندیده است؛ ما را برای بندگان خود انتخاب کرده است و وحی و قرآن خود را بر ما نازل فرموده است. هر کس که حق ما را غصب کند، خدا در دنیا یا آخرت حق او را ناقص خواهد کرد. ما هر دولتی که داریم دارای عاقبت خواهد بود و بعد از مدتی خبر آن را خواهید شنید.» سپس حضرت امام حسن علیه السّلام از منبر فرود آمد و این جریان را برای پدر خود شرح داد. امیرالمؤمنین علیه السّلام میان دو چشم امام حسن را بوسید و فرمود: «پدر و مادرم به فدایت باد! ذریّه بعضها من بعض و الله سمیع علیم.»

عمرو بن عاص به معاویه گفت: «کاش دستور بدهی که حسن بن علی بر منبر خطبه بخواند. شاید که در فشار قرار گیرد و نتواند سخن بگوید و این مایه سرافکندگی او پیش مردم شود.» معاویه به امام حسن دستور داد. حضرت که بر فراز منبر رفت سخن گفت و زیبا سخن گفت سپس فرمود: «ای مردم! هر کس مرا شناخته که شناخته و هر کس نشناخته، پس من حسن فرزند علی بن ابی طالب هستم. من فرزند کسی هستم که نخستین مسلمانی است که اسلام آورد؛ مادرم فاطمه دختر رسول خداست؛ من فرزند بشارت دهنده و بیم دهنده هستم؛ من فرزند چراغ نورانی هستم؛ من فرزند کسی هستم که برای رحمت بر عالمیان مبعوث گردید.»

و در روایت ابن عبد ربّه آمده: «اگر فرزندی برای رسول خدا در میان مدینه جستجو کنید، جز من و برادرم کسی را نمی یابید.»

معاویه از پای منبر صدا زد: «ای ابا محمّد! در وصف خرما برایمان بگو!» منظور معاویه این بود که امام را خجالت زده کند. و با این کلام سخن وی را قطع نماید. حضرت فرمود: «آری، باد شمال خرما را آبستن می کند و باد جنوب آن را بیرون می آورد و خورشید آن را می پزد و ماه آن را گوارا می سازد.» و در روایت مدائنی آمده: «آری، باد به آن می دمد (و شاید آن را درشت می سازد) و گرما او را می پزد و شب او را خنک و گوارا می سازد.» و در روایت مدائنی آمده: عمرو گفت: «ای ابا محمّد! آیا وصف دستشویی رفتن می کنی؟» حضرت فرمود: «آری، در سرزمین صاف و بدون درخت به راه دوری می روی، تا آنجا که از مردم مخفی شوی. رو و پشت به قبله هم نمی کنی و با خوردنی ها خودت را پاک نمی کنی و نیز با رُمّه (که

منظور حضرت از رمّه، استخوان و فضله (روث) حیوان بود) و در آب راکد هم ادرار نمی کنی.

**[ترجمه]

توضیح

الخرء بالفتح دفع الخرء بالضم و الصحصح المکان المستوی و لا یخفی ما فی إدخال الروث فی تفسیر الرمه من الاشتباه.

**[ترجمه]«حزء» بـا فتحه دفع «حُزور» به ضـمّه است، یعنی دسـتشویی رفتن و «صـحصح» مکـان صـاف است. اینکه در تفسـیر «رُمّه» گفته شده اسـتخوان و فضـله حیوان، اشـتباه روشـنی است. فضـله حیوان ارتباطی به رُمّه ندارد (البته شاید روث تفسیر رمّه نباشد بلکه عطف به رمّه باشد. دقّت کنید.)

**[ترجمه]

«۳۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو: أَنَّ مُعَاوِيَهَ سَأَلَ الْحَسَنَ علیه السلام أَنْ يَصْعَدَ الْمِنْبَرَ وَ يَنْتَسِبَ فَصَعِدَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَنِی فَقَدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ لَمْ يَعْرِفْنِی فَسَأُبَيِّنُ لَهُ نَفْسِی بَلَدِی مَكَّهُ وَ مِنًى وَ أَنَا ابْنُ الْمَرْوَهِ وَ الصَّفَا وَ أَنَا ابْنُ النَّبِیِّ الْمُصْطَفَى وَ أَنَا ابْنُ مَنْ عَلَا الْجِبَالَ الرَّوَاسِیَ وَ أَنَا ابْنُ مَنْ كَسَا مَحَاسِنَ وَجْهِهِ الْحَيَاءُ أَنَا ابْنُ فَاطِمَهَ سَيِّدَهِ النِّسَاءِ أَنَا ابْنُ قَلِيلَاتِ الْعُيُوبِ نَقِيَّاتِ الْجُيُوبِ وَ أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ يَا مُعَاوِيَهُ مُحَمَّدٌ أَبِی أَمْ أَبُوكَ فَإِنْ قُلْتَ لَيْسَ بِأَبِی فَقَدْ كَفَرْتَ وَ إِنْ قُلْتَ نَعَمْ فَقَدْ أَقْرَرْتَ ثُمَّ قَالَ أَصْبَحَتْ قُرَيْشٌ تَفْتَخِرُ عَلَى الْعَرَبِ بِأَنَّ مُحَمَّداً مِنْهَا وَ أَصْبَحَتِ الْعَرَبُ تَفْتَخِرُ عَلَى الْعَجَمِ بِأَنَّ مُحَمَّداً مِنْهَا وَ أَصْبَحَتِ الْعَجَمُ تَعْرِفُ حَقَّ الْعَرَبِ بِأَنَّ مُحَمَّداً مِنْهَا يَطْلُبُونَ حَقَّنَا وَ لَا يَرُدُّونَ إِلَيْنَا حَقَّنَا.

**[ترجمه]منـاقب: معـاویه از حضـرت امام حسن خواست تا بالای منبر برود و حسب و نسب خود را شـرح دهـد. امام حسن بر فراز منبر رفت و پس از اینکه حمـد و ثنـای پروردگـار را بجـای آورد فرمود: «ایهـا الناس! هر کسـی که مرا می شـناسد که می شناسد و هر کسـی که مرا نمی شـناسد، اکنون خود را معرفی می کنم. شهر من مکه و مناست؛ من پسر مروه و صفایم؛ من پسر محمّد مصـطفی هستم؛ من پسر آن کسی هستم که مقامش از کوه های بر افراشته بالاتر است؛ من پسر کسی هستم که نجیب و بـا حیـا بود؛ من پسـر فـاطمه ام که بزرگ ترین زنان عالم است؛ من پسـر مادرانی هسـتم که بی عیب بودنـد، مادرانی که پاک دامن بودند.»

در این هنگام مؤذن شـروع به اذان گفتن کرد. وقتی گفت: «اشـهد ان لا اله الا اللّه و اشـهد ان محمّدا رسول اللّه»، امام حسن به معاویه فرمود: «این محمّـد پـدر من است یا پـدر تو؟ اگر بگویی پـدر من نیست که بی شک کافر شده ای. اگر هم بگویی پدر من است پس اقرار کرده ای.» آنگاه حضـرت مجتبی فرمود: «قریش بر عرب افتخار می کرد که حضـرت محمّد از قریش است. عرب به عجم فخر و مباهات می کرد که حضرت محمّد از عرب است. عجم افتخار می کند که حق عرب را برای اینکه محمّد

از عرب است می شناسد و حق ما را مطالبه می کنند، ولی حق ما را به ما نمی دهد.»

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری رجل ناصح الجیب أی أمین انتهی فقوله علیه السلام نقیات الجیوب کنایه عن عفتهن کما أن طهاره الذیل فی عرف العجم کنایه عنها.

ص: ۳۵۶

۱- ۱. اللابه: الحره من الأرض، یقال:« ما بین لابتیها مثل فلان» و أصله فی المدینه و هی حرتاها المکتنفتان بها، ثمّ جری فی کل بلده فیقولون:« ما بین لابتیها مثل فلان» من دون اظهار صاحب الضمیر.

**[ترجمه]جوهری گوید: «رجل ناصح الجیب» یعنی امین. (پایان کلام جوهری) پس «نقّیات الجیوب» کنایه از عفت اینان است، همان گونه که پاکی دامن در عرف عجم کنایه از عفّت است.

**[ترجمه]

«۳۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: کَتَبَ مَلِکُ الرُّومِ إِلَی مُعَاوِیَهَ یَسْأَلُهُ عَنْ ثَلَاثٍ عَنْ مَکَانٍ بِمِقْدَارِ وَسَطِ السَّمَاءِ وَ عَنْ أَوَّلِ قَطْرَهِ دَمٍ وَقَعَتْ عَلَی الْأَرْضِ وَ عَنْ مَکَانٍ طَلَعَتْ فِیهِ الشَّمْسُ مَرَّهً فَلَمْ یَعْلَمْ ذَلِکَ فَاسْتَغَاثَ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ ظَهْرُ الْکَعْبَهِ وَ دَمُ حَوَّاءَ وَ أَرْضُ الْبَحْرِ حِینَ ضَرَبَهُ مُوسَی.

وَ عَنْهُ علیه السلام فِی جَوَابِ مَلِکِ الرُّومِ: مَا لَا قِبْلَهَ لَهُ فَهِیَ الْکَعْبَهُ وَ مَا لَا قَرَابَهَ لَهُ فَهُوَ الرَّبُّ تَعَالَی.

وَ سَأَلَ شَامِیٌّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَالَ کَمْ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ فَقَالَ أَرْبَعُ أَصَابِعَ فَمَا رَأَیْتَ بِعَیْنِکَ فَهُوَ الْحَقُّ وَ قَدْ تَسْمَعُ بِأُذُنَیْکَ بَاطِلًا کَثِیراً وَ قَالَ کَمْ بَیْنَ الْإِیمَانِ وَ الْیَقِینِ فَقَالَ أَرْبَعُ أَصَابِعَ الْإِیمَانُ مَا سَمِعْنَاهُ وَ الْیَقِینُ مَا رَأَیْنَاهُ قَالَ وَ کَمْ بَیْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ قَالَ دَعْوَهُ الْمَظْلُومِ وَ مَدُّ الْبَصَرِ قَالَ کَمْ بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ قَالَ مَسِیرَهُ یَوْمٍ لِلشَّمْسِ.

أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ فِی أَمَالِیهِ وَ ابْنُ الْوَلِیدِ فِی کِتَابِهِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: کَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ قَدْ ثَقُلَ لِسَانُهُ وَ أَبْطَأَ کَلَامُهُ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله فِی عِیدٍ مِنَ الْأَعْیَادِ وَ خَرَجَ مَعَهُ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه وآله اللَّهُ أَکْبَرُ یَفْتَتِحُ الصَّلَاهَ قَالَ الْحَسَنُ اللَّهُ أَکْبَرُ قَالَ فَسُرَّ بِذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ فَلَمْ یَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ یُکَبِّرُ وَ الْحَسَنُ مَعَهُ یُکَبِّرُ حَتَّی کَبَّرَ سَبْعاً فَوَقَفَ الْحَسَنُ عِنْدَ السَّابِعَهِ فَوَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله عِنْدَهَا ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ إِلَی الرَّکْعَهِ الثَّانِیَهِ فَکَبَّرَ الْحَسَنُ حَتَّی إِذَا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ خَمْسَ تَکْبِیرَاتٍ فَوَقَفَ الْحَسَنُ عِنْدَ الْخَامِسَهِ وَ وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ عِنْدَ الْخَامِسَهِ فَصَارَ ذَلِکَ سُنَّهً فِی تَکْبِیرِ الْعِیدَیْنِ وَ فِی رِوَایَهٍ أَنَّهُ کَانَ الْحُسَیْنَ علیه السلام.

کِتَابُ إِبْرَاهِیمَ قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِ الْحَسَنِ علیه السلاممَرْفُوعاً: الطَّلْقُ لِلنِّسَاءِ إِنَّمَا یَکُونُ سُرَّهُ الْمَوْلُودِ مُتَّصِلَهً بِسُرَّهِ أُمِّهِ فَتُقْطَعُ فَیُؤْلِمُهَا.

**[ترجمه]مناقب: پادشاه روم نامه ای برای معاویه نوشت و سه مسأله را از وی جویا شد. اول اینکه مکانی که به اندازه وسط آسمان باشد کجاست؟ دوم اینکه اولین قطره خونی که بر روی زمین ریخته شد چه خونی بود؟ و سوم اینکه چه مکانی بود که فقط یک مرتبه آفتاب بر آن تابید؟ معاویه از جواب این سئوالات عاجز ماند و به حضرت امام حسن مجتبی علیه السّلام متوسل شد. امام علیه السّلام فرمود: «پاسخ اول پشت بام کعبه است. پاسخ دوم خون حضرت حوا و پاسخ سوم زمین دریایی که برای موسی علیه السّلام شکافته شد.» همچنین حضرت امام حسن برای پادشاه روم نوشت مکانی که قبله ندارد، پشت بام کعبه است. آن کسی که قرابت و نزدیک شدن ندارد، خدای سبحان است.

شخصی از اهل شام از امام حسن پرسید که بین حق و باطل چقدر است؟ فرمود: «چهار انگشت است، زیرا آنچه را که به چشم خود ببینی حق است، ولی چه بسا مطالبی که با گوش خود بشنوی و باطل باشد.» پرسید: «فاصله بین ایمان و یقین چقدر

است؟» فرمود: «چهار انگشت، زیرا ایمان آن است که آن را بشنویم، ولی یقین آن است که آن را بنگریم.» پرسید: «بین آسمان و زمین چقدر است؟» فرمود: «به قدر دعای شخص مظلوم و دید چشم.» پرسید: «فاصله بین مشرق و مغرب چقدر است؟» فرمود: «به اندازه ای که آفتاب یک روز راه طی کند.»

ابوالفضل شیبانی در کتاب امالی خود، از جابر بن عبداللّٰه روایت می کند که گفت: امام حسن مجتبی تازه زبان باز کرده بود. در یکی از اعیاد که رسول خدا صلی اللّٰه علیه و آله برای نماز خارج شد، امام حسن هم را نیز همراه خود برد. موقعی که پیغمبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله تکبیر نماز را گفت، امام حسن نیز تکبیر گفت. پیامبر اعظم اسلام خوشحال شد و دوباره تکبیر گفت، امام حسن هم تکبیر گفت. رسول خدا هفت تکبیر گفت و امام حسن نیز هفت تکبیر گفت. وقتی امام حسن در تکبیر گفتن توقف کرد، پیامبر خدا هم دیگر تکبیر نگفت. هنگامی که پیغمبر خدا برای رکعت دوم برخاست، امام حسن تا پنج تکبیر گفت، رسول خدا نیز تا پنج تکبیر گفت. موقعی که امام حسن توقف کرد پیغمبر خدا هم دیگر تکبیر نگفت. بدین جهت بود که در نماز عید این تکبیر سنت و معمول شد.

در روایت دیگر می گوید که این داستان برای امام حسین بوده است. بعضی از اصحاب امام حسن علیه السّلام به شکل مرفوعه روایت کرده اند که: درد زایمان برای زنان تنها این است که ناف بچّه به ناف مادرش وصل است و جدا می شود، پس مادر را آزار می دهد.

**[ترجمه]

أَقُول

قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِی الْحَدِيدِ فِی شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَهِ رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ حَبِيبٍ فِی أَمَالِيهِ: أَنَّ الْحَسَنَ عليه السلام حَجَّ خَمْسَ عَشْرَهَ حِجَّهً مَاشِياً تُقَادُ الْجَنَائِبُ مَعَهُ وَ خَرَجَ مِنْ مَالِهِ مَرَّتَيْنِ وَ قَاسَمَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مَالَهُ حَتَّی إِنَّهُ كَانَ يُعْطِی نَعْلًا

ص: ۳۵۷

وَ يُمْسِكَ نَعْلًا وَ يُعْطِي خُفّاً وَ يُمْسِكَ خُفّاً.

وَ رُوِيَ أَيْضاً: أَنَّ الْحَسَنَ عليه السلام أَعْطَى شَاعِراً فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ شَاعِراً يَعْصِي الرَّحْمَنَ وَ يَقُولُ الْبُهْتَانَ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ خَيْرَ مَا بَذَلْتَ مِنْ مَالِكَ مَا وَقَيْتَ بِهِ عِرْضَكَ وَ إِنَّ مِنِ ابْتِغَاءِ الْخَيْرِ اتِّقَاءَ الشَّرِّ.

**[ترجمه]عبدالحميد بن ابى الحديد در شرح نهج البلاغه گويد: محمّد بن حبيب در امالى اش روايت كرده كه: حسن عليه السّلام پانزده حج پياده كرد كه اسبان نجيب همراه او آورده مى شد، و حضرت دو بار از مالش بيرون آمد (همه را در راه انفاق كرد) و سه بار مالش را با خدا تقسيم كرد، تا آنجا كه يك دمپايى را مى داد و يكى را نگه مى داشت و يك كفش را مى داد و يكى را نگه مى داشت.

روايت شده كه امام حسن به يك شاعر چيزى عطا كرد. يكى از اهل مجلس به آن حضرت گفت: «سبحان اللّه! به شاعرى كه معصيت خدا را مى كند و بهتان مى زند عطا مى كنى؟» امام عليه السّلام به وى فرمود: «اى بنده خدا! بهترين مال تو آن است كه عرض و آبروى خود را به وسيله آن حفظ كنى. يكى از خيرهايى كه خواستنى است، دفع شر است.»

**[ترجمه]

«۳۶»

د، [العدد القويه] حَدَّثَ الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ وَ ابْنُ عَوْنٍ عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: مَا تَكَلَّمَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ لَا يَسْكُتَ مِنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ مَا سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةَ فُحْشٍ قَطُّ وَ إِنَّهُ كَانَ بَيْنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ خُصُومَةٌ فِي أَرْضٍ فَعَرَضَ الْحُسَيْنُ أَمْراً لَمْ يَرْضَهُ عَمْرٌو فَقَالَ الْحَسَنُ عليه السلام لَيْسَ لَهُ عِنْدَنَا إِلَّا مَا أَرْغَمَ أَنْفَهُ فَإِنَّ هَذِهِ أَشَدُّ وَ أَفْحَشُ كَلِمَةٍ سَمِعْتُهَا مِنْهُ قَطُّ.

**[ترجمه]العدد القويه: به نقل از عمير بن اسحاق روايت كند كه گفت: كسى سخن نگفت كه من دوست داشته باشم كه او حرف بزند و ساكت نشود به جز امام حسن بن على عليه السّلام و هرگز از او كلمه فحش نشنيدم. و ديگر اينكه ميان حسن بن على عليه السّلام و عمرو بن عثمان در مورد زمينى درگيرى بود. امام پيشنهادى داد كه عمرو نپذيرفت. حسن بن على عليه السّلام فرمود: «عمرو نزد ما جز چيزى كه بينى اش را به خاك بمالد ندارد.» اين شديدترين و زشت ترين كلمه اى بود كه از او شنيدم (يعنى اين كلمه كه هيچ زشتى ندارد و يا حداقل زشتى را دارد نهايت كلمه زشتى بود كه از او شنيدم.)

**[ترجمه]

«۳۷»

د، [العدد القويه] قِيلَ: طَعَنَ أَقْوَامٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ فِي الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالُوا إِنَّهُ عِيٌّ لَا يَقُومُ بِحُجَّةٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَدَعَا الْحَسَنَ فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ أَهْلَ الْكُوفَهِ قَدْ قَالُوا فِيكَ مَقَالَةً أَكْرَهُهَا قَالَ وَ مَا يَقُولُونَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ يَقُولُونَ إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عِيُّ اللِّسَانِ لَا يَقُومُ بِحُجَّةٍ وَ إِنَّ هَذِهِ الْأَعْوَادُ فَأَخْبِرِ النَّاسَ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا أَسْتَطِيعُ

الْكَلَامَ وَ أَنَا أَنْظُرُ إِلَيْکَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام إِنِّی مُتَخَلِّفٌ عَنْکَ فَنَادِ أَنِ الصَّلَاهَ جَامِعَهً فَاجْتَمَعَ الْمُسْلِمُونَ فَصَعِدَ علیه السلام الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ خُطْبَهً بَلِيغَهً وَجِيزَهً فَضَجَّ الْمُسْلِمُونَ بِالْبُکَاءِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ اعْقِلُوا عَنْ رَبِّکُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِيمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمِينَ ذُرِّيَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ فَنَحْنُ الذُّرِّيَّهُ مِنْ آدَمَ وَ الْأُسْرَهُ مِنْ نُوحٍ وَ الصَّفْوَهُ مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ السُّلَالَهُ مِنْ إِسْمَاعِيلَ وَ آلٌ مِنْ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله نَحْنُ فِيکُمْ کَالسَّمَاءِ الْمَرْفُوعَهِ وَ الْأَرْضِ الْمَدْحُوَّهِ وَ الشَّمْسِ الضَّاحِيَهِ وَ کَالشَّجَرَهِ الزَّيْتُونَهِ لا شَرْقِيَّهٍ وَ لا غَرْبِيَّهٍ الَّتِی بُورِکَ زَيْتُهَا النَّبِیُّ أَصْلُهَا وَ عَلِیٌّ فَرْعُهَا وَ نَحْنُ وَ اللَّهِ ثَمَرَهُ تِلْکَ الشَّجَرَهِ فَمَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا فَإِلَی النَّارِ هَوَی فَقَامَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَقْصَی النَّاسِ يَسْحَبُ رِدَاءَهُ مِنْ خَلْفِهِ حَتَّی عَلَا الْمِنْبَرَ مَعَ الْحَسَنِ علیه السلامفَقَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَثْبَتَّ عَلَی الْقَوْمِ حُجَّتَکَ أَوْجَبْتَ عَلَيْهِمْ طَاعَتَکَ فَوَيْلٌ لِمَنْ خَالَفَکَ.

ص: ۳۵۸

**[ترجمه]العدد القویه: گروهی از اهل کوفه به امام حسن طعنه زدند و گفتند که نطق و بیانی ندارد و دلیل و برهانی اقامه نمی کند. موقعی که این حرف به گوش حضرت امیر رسید، امام حسن را خواست و به او فرمود: «یا ابن رسول اللَّه! مردم کوفه درباره تو سخنی گفته اند که من آن را نمی پسندم.» امام حسن گفت: «چه سخنی یا امیر المؤمنین!» فرمود: «می گویند که امام حسن نطق و بیانی ندارد و حجت و دلیلی نمی آورد. اکنون باید بر فراز این منبر بروی و برای این مردم سخنرانی کنی.» امام حسن گفت: «من در حضور شما نمی توانم سخنرانی کنم.» حضرت امیر فرمود: «من جلوی چشم تو نمی مانم.»

امام حسن دستور داد تا مردم گرد آمدند. آنگاه آن بزرگوار بر فراز منبر رفت و خطبه ای بلیغ خواند که مردم به ضجه و گریه افتادند. سپس فرمود: «ایها الناس، تعقل کنید! «اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمِینَ ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیم» - . آل عمران ۳۳ – ۳۴ - ، {خدای سبحان حضرت آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را که ذریه یکدیگر بودند بر مردم عالم برتری داد و آنان را برگزید. خدا شنوا و داناست.} ما خاندان از فرزندان حضرت آدم هستیم؛ ما از اهل بیت نوح هستیم؛ ما از برگزیدگان حضرت ابراهیم هستیم؛ ما سلاله حضرت اسماعیل هستیم؛ ما آل محمّد صلی اللَّه علیه و آله هستیم؛ ما در میان شما نظیر آسمان بر افراشته، زمین گسترده، آفتاب درخشنده و درخت زیتونی هستیم که «لا شَرْقِیَّهٍ وَ لا غَرْبِیَّه» - . نور / ۳۵ - ، {شرقی و غربی نیست.} و زیتون آن پر برکت است؛ همان شجره ای که پیغمبر اسلام صلی اللَّه علیه و آله اصل آن و علی شاخه آن هستند. به خدا قسم که ما ثمره و میوه آن درختیم، کسی که به یکی از شاخه های این درخت چنگ بزند نجات پیدا می کند، کسی که از آن رویگردان شود به دوزخ خواهد رفت.»

حضرت امیر پس از این سخنان، در حالی که عبایش به زمین کشیده

می شد از انتهای مجلس به سمت منبر آمد، از آن بالا رفت و میان دو چشم امام حسن را بوسید. آنگاه به امام حسن فرمود: «یا بن رسول اللَّه! تو حجت خود را بر این گروه تمام کردی و طاعت از خویش را بر ایشان واجب کردی. وای بر آن کسی که با تو مخالفت کند!»

**[ترجمه]

باب ۱۷ خطبه بعد شهاده أبیه صلوات الله علیهما و بیعه الناس له

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ حَبِیبِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: لَمَّا تُوُفِّیَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ کَانَ مِنَ الْغَدِ قَامَ الْحَسَنُ علیه السلام خَطِیباً عَلَی الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ نَزَلَ الْقُرْآنُ وَ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ رُفِعَ عِیسَی بْنُ مَرْیَمَ وَ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ قُتِلَ یُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ مَاتَ أَبِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ اللَّهِ لَا یَسْبِقُ أَبِی أَحَدٌ کَانَ قَبْلَهُ مِنَ الْأَوْصِیَاءِ إِلَی الْجَنَّهِ وَ لَا مَنْ یَکُونُ بَعْدَهُ وَ إِنْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله لَیَبْعَثُهُ فِی السَّرِیَّهِ فَیُقَاتِلُ جَبْرَئِیلُ عَنْ یَمِینِهِ وَ مِیکَائِیلُ عَنْ یَسَارِهِ وَ مَا تَرَکَ صَفْرَاءَ وَ لَا بَیْضَاءَ إِلَّا

سَبْعَمِائَهِ دِرْهَمٍ فَضَلَتْ مِنْ عَطَائِهِ كَانَ يَجْمَعُهَا لِيَشْتَرِیَ بِهَا خَادِماً لِأَهْلِهِ.

**[ترجمه]امـالی صـدوق: به نقل از حبیب بن عمرو روایت می کنـد که گفت: صـبح آن شبی که حضـرت امیر از دنیا رحلت کرد، امام حسن علیه السّلام بر فراز منبر رفت و پس از اینکه حمد و ثنای پروردگار را بجای آورد فرمود: «ایها الناس! قرآن در یک چنین شبی نازل شد؛ عیسی بن مریم در یک چنین شبی به آسـمان رفت؛ یوشع بن نون در یک چنین شبی کشـته شد؛ در یک چنین شبی هم امیرالمؤمنین شـهید شد. به خدا قسم اوصـیایی که قبل از پدرم بودند و اوصـیایی که بعد از پدرم بیایند، در بهشت رفتن بر آن حضـرت سـبقت نخواهنـد گرفت. پیغمبر خـدا صـلی اللّٰه علیه و آله او را برای جنگ می فرسـتاد؛ جبرئیل از طرف راست و میکائیـل از طرف چپ آن حضـرت بـا دشـمنان دین می جنگیدنـد و طلاـ و نقره ای جز مبلغ هفتصـد درهم که باقیمانده سهمیه ای بود که از بیت المال به او داده می شد. بر جای نگذاشت. این مبلغ را نیز جمع کرده بود که یک غلام برای اهل خانه خود بخرد.»

**[ترجمه]

«۲»

جا، [المجالس] للمفیـد ما، [الأمالی] للشـیخ الطوسـی الْمُفِیـدُ عَنْ إِسْـمَاعِیلَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَنْبَارِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِیِّ عَنْ شُعَیْبِ بْنِ أَیُّوبَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ هِشَامٍ عَنْ سُـفْیَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ: سَـمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیه السـلام یَخْطُبُ النَّاسَ بَعْـدَ الْبَیْعَهِ لَهُ بِالْأَمْرِ فَقَالَ نَحْنُ حِزْبُ اللَّهِ الْغَالِبُونَ وَ عِتْرَهُ رَسُولِهِ الْأَقْرَبُونَ وَ أَهْلُ بَیْتِهِ الطَّیِّبُونَ الطَّاهِرُونَ وَ أَحَـدُ الثَّقَلَیْنِ الذین [اللَّذَیْنِ] خَلَّفَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه وآله فِی أُمَّتِهِ وَ التَّالِی کِتَابَ اللَّهِ فِیهِ تَفْصِیلُ کُلِّ شَیْ ءٍ لا یَأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ فَالْمُعَوَّلُ عَلَیْنَا فِی تَفْسِـیرِهِ لَا نَتَظَنَّی تَأْوِیلَهُ بَلْ نَتَیَقَّنُ حَقَائِقَهُ فَأَطِیعُونَا فَإِنَّ طَاعَتَنَا مَفْرُوضَهٌ إِذْ کَانَتْ بِطَاعَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولِهِ مَقْرُونَهً قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ یا

ص: ۳۵۹

أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِي شَيْ ءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ (۱) وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ (۲) وَ أُحَذِّرُكُمُ الْإِصْغَاءَ لِهُتَافِ الشَّيْطَانِ فَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ فَتَكُونُوا أَوْلِيَاءَهُ الَّذِينَ قَالَ لَهُمْ لا غالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَ إِنِّي جارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَراءَتِ الْفِئَتانِ نَكَصَ عَلى عَقِبَيْهِ وَ قَالَ إِنِّي بَرِي ءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرى ما لا تَرَوْنَ (۳) فَتُلْقَوْنَ إِلَى الرِّمَاحِ وَزَراً وَ إِلَى السُّيُوفِ جَزَراً وَ لِلْعُمُدِ حَطَماً وَ لِلسِّهَامِ غَرَضاً ثُم لا يَنْفَعُ نَفْساً إِيمانُها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمانِها خَيْراً.

**[ترجمه]امالی طوسی: از هشام بن حسان روایت می کند که گفت: موقعی که مردم با امام حسن بیعت کردند، از آن حضرت شنیدم که فرمود: «ما همان حزب خداییم که غالب هستیم؛ ما عترت نزدیک پیامبر اسلام صلی اللّٰه علیه و آله هستیم؛ ما اهل بیت طیب و طاهر پیغمبر خداییم؛ ما یکی از آن ثقلین هستیم که رسول خدا در میان امت خود بر جای گذاشت؛ ما تالی تلو قرآن خداییم، «لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِه» - . فصلت / ۴۲ - ، { همان قرآنی که تفصیل هر چیزی در آن است و باطل نیست و باطل نخواهد شد.} تفسیر قرآن فقط بر عهده ماست، زیرا قرآن را به ظن و گمان تفسیر نمی کنیم، بلکه در حقایق آن یقین داریم. ای مردم! از ما فرمانبرداری کنید، زیرا اطاعت ما جزو واجبات است. زیرا اطاعت ما در ردیف اطاعت از خدا و رسول قرار گرفته است. از این روست که خدای سبحان درباره ما می فرماید: «أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِي شَيْ ءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُول»، {ای مردمی که ایمان آورده اید! از خدا و رسول و صاحبان امر اطاعت کنید و اگر درباره موضوعی اختلاف پیدا کردید، قضاوت آن را بر عهده خدا و رسول بگذارید.} «وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُم» - . نساء / ۵۰ و ۸۳ - ، {اگر آن اختلاف را بر عهده رسول و صاحبان امر یعنی امامان علیهم السّلام می گذاشتند، آن افرادی که آن را استنباط می کردند، حکم آن را می دانستند.} من شما را از اینکه گوش به دعوت شیطان بدهید بر حذر می دارم، «إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِين» - . بقره / ۱۶۸ - ، {زیرا شیطان برای شما دشمنی است آشکار.} من می ترسم که شما از دوستان آن گروهی باشید که شیطان به آنان گفت: «لا غالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَ إِنِّي جارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَراءَتِ الْفِئَتانِ نَكَصَ عَلى عَقِبَيْهِ»، {«امروز هیچ کس از مردم بر شما پیروز نخواهد شد، و من پناه شما هستم.» پس هنگامی که دو گروه، یکدیگر را دیدند [شیطان] به عقب برگشت.} اما وقتی دو لشکر یکدیگر را دیدند شیطان به عقب برگشت و به آنها گفت: «إِنِّي بَرِي ءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرى ما لا تَرَوْن» - . انفال / ۴۸ - ، {من از شما بیزارم، زیرا من چیزی را می بینم که شما نمی بینید.} اگر از شیطان پیروی کنید طعمه نیزه ها خواهید شد، به وسیله شمشیرها ذبح می شوید، عمودها شما را سرکوب می کنند و هدف و غرض تیرها قرار خواهید گرفت. «لا يَنْفَعُ نَفْساً إِيمانُها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمانِها خَيْرا» - . انعام / ۱۵۸ - ، {آنگاه ایمان آن کسی که قبلا ایمان نیاورده یا خیری در ایمانش نیست، برایش نفعی نخواهد داشت.}

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری التظنی إعمال الظن و أصله التظنن أبدل من إحدى النونات یاء قوله علیه السلام وزرا الوزر محرکه الجبل المنیع و کل معقل و الملجأ و المعتصم و الوزر بالکسر الإثم و الثقل و الکاره الکبیره و السلاح و الحمل الثقیل و وزر الرجل غلبه و

أوزره أحزره و ذهب به كاستوزره و جعل له وزرا و أوثقه و خبأه كل ذلك ذكره الفيروزآبادى و الأظهر أنه الوزر بالتحريک أى تكونون معاقل للرماح تأوى إليكم و يحتمل أن يكون بالكسر أى لوزركم و إثمكم أو الحال أنكم كالحمل الثقيل.

و قال الجوهرى الجزور من الإبل يقع على الذكر و الأنثى و الجمع الجزر و جزر السباع اللحم الذى تأكله يقال تركوهم جزرا بالتحريک إذا قتلوهم و الجزر أيضا الشاه السمينه و قال الجزرى فيه أبشر بجزره سمينه أى شاه صالحه لأن تجزر أى تذبح للأكل و منه حديث الضحيه فإنما هى زجره أطعمها أهله و تجمع على جزر بالفتح و منه حديث موسى و السحره حتى صارت حبالهم للثعبان جزرا و قد تكسر الجيم انتهى و الأظهر أنه بالتحريک و الحطم الكسر أو خاص باليابس و صعده حطم ككسر ما تكسر من اليبيس ذكره

ص: ۳۶۰

۱- ۱. و(۲) النساء: ۵۸ و ۸۳.

۲- ۱. و(۲) النساء: ۵۸ و ۸۳.

۳- ۳. الأنفال: ۴۸.

الفیروزآبـادی فهو إمـا بالتحریـک و إن لـم یرد فی هـذا المقـام فـإنه وزن معروف أو بکسـر الحـاء و فتـح الطاء کمـا ذکره الفیروزآبادی و العمد بالتحریک و بضمتین جمع العمود أی تحطمکم و تکسرکم العمد و نصب الجمیع بالحالیه إن قرئ فتلقون علی بناء المجهول و یحتمل التمیز و بالمفعولیه أی قرئ علی بناء المعلوم.

**[ترجمه]جوهری گویـد: «تظّنی اعمال» ظن و گمان است و اصل آن «تظنّن» است که از یکی از نون ها یا تبـدیل شده است. «وزراً» وزر با حرکت عین الفعل، همان کره اسـتوار است و نیز هرجا و پناهگاه و حفاظت گاه و «وزر» با کسره، گناه و سنگینی و کشتی بزرگ و سـلاح و بار سنگین است. و «وزر الرجل غلبه»، یعنی بر مرد غلبه کرد، و «أوزره» یعنی احزره و ذهب به مانند است. «دزره» (آن را بست و برد) و جعـل وزراً و أوثقه و جنأه، همه اینها را فیروز آبادی ذکر کرده است. و روشن تر آن اسـت که وزر با حرکت عین الفعل، یعنی شـما محلّ بستن نیزه ها هستیـد، آنها به سوی شـما پناه می آورنـد و احتمال می رود که با کسره باشد، یعنی «اوزرکم» و «اثمکم» و یا حالت این است که شما مانند بار سنگین هستید.

جوهری گوید: «شتر جزور» به مذکر و مؤنث گفته می شود و جمع آن «جزر» است. و «جزر السباع» گوشتی است که درنده ها می خورنـد. گفته می شود «ترکوهم جزراً» بـا حرکت زمـانی که آنـان را کشـته باشـند، و جزر به معنای گوسـفند چاق است و جزری گویـد: در حدیث آمده: «ألبشر بجزره سـمینه» یعنی بشارت باد تو را به گوسـفندی شایسـته برای ذبح که کشته شود و خورده شده و از همین جاست حدیث ضـحیّه که: «فانما هی زجره اطعمها اهله» و جمع بسته می شود به جزر به فتح، و از همین جاست حـدیث موسـی و ساحران که: «حتّی صارت حبالهم للثعبان جزراً» و گاهی جیم مکسور می شود. (پایان کلام جوهری) و ظـاهرتر این است که بـا حرکت عین الفعـل است، و «حطم» یعنی شکسـتن و یا به ویژه شکسـتن چیز خشک است. و «صـعده حطم» مانند کسر چیزی است که از خشکی شکسته می شود. فیروز آبادی این را ذکر کرده، پس یا با حرکت است، گرچه در این مورد نیامـده است. چون وزن معروفی است یا با کسـر حاء و فتح طاء است آن گونه که فیروز آبادی آورده است. و «عمد» با حرکت و با دو ضـمّه، جمع «عمود» است، یعنی عمودها می کوبد شـما را و می شکند و نصب همه بر اساس حال است، اگر «فتلقون» به صیغه مجهول خوانده شود و احتمال تمیز می رود، و اگر به صیغه معلوم خوانده شود مفعول است.

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُبَیْدٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ سَلَّامِ بْنِ أَبِی عَمْرَهَ عَنْ مَعْرُوفٍ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ قَالَ: خَطَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام بَعْدَ وَفَاهِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ ذَکَرَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ خَاتَمُ الْوَصِیِّینَ وَ وَصِیُّ خَاتَمِ الْأَنْبِیَاءِ وَ أَمِیرُ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِینَ ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا النَّاسُ لَقَدْ فَارَقَکُمْ رَجُلٌ مَا سَبَقَهُ الْأَوَّلُونَ وَ لَا تُدْرِکُهُ الْآخِرُونَ لَقَدْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله یُعْطِیهِ الرَّایَهَ فَیُقَاتِلُ جَبْرَئِیلُ عَنْ یَمِینِهِ وَ مِیکَائِیلُ عَنْ یَسَارِهِ فَمَا یَرْجِعُ حَتَّی یَفْتَحَ اللَّهُ عَلَیْهِ مَا تَرَکَ ذَهَباً وَ لَا فِضَّهً إِلَّا شَیْ ءٌ عَلَی صَبِیٍّ لَهُ وَ مَا تَرَکَ فِی بَیْتِ الْمَالِ إِلَّا سَبْعَمِائَهِ دِرْهَمٍ فَضَلَتْ مِنْ عَطَائِهِ أَرَادَ أَنْ یَشْتَرِیَ بِهَا خَادِماً لِأُمِّ کُلْثُومٍ ثُمَّ قَالَ مَنْ عَرَفَنِی فَقَدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ لَمْ یَعْرِفْنِی فَأَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآیَهَ قَوْلَ یُوسُفَ وَ اتَّبَعْتُ مِلَّهَ آبائِی إِبْراهِیمَ وَ إِسْحاقَ وَ یَعْقُوبَ (۱) أَنَا ابْنُ الْبَشِیرِ وَ أَنَا ابْنُ النَّذِیرِ وَ أَنَا ابْنُ الدَّاعِی إِلَی اللَّهِ

وَ أَنَا ابْنُ السِّرَاجِ الْمُنِيرِ وَ أَنَا ابْنُ الَّذِی أَرْسِلَ رَحْمَهً لِلْعالَمِینَ وَ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَیْتِ الَّذِینَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِیراً وَ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَیْتِ الَّذِینَ کَانَ جَبْرَئِیلُ یَنْزِلُ عَلَیْهِمْ وَ مِنْهُمْ کَانَ یَعْرُجُ وَ أَنَا مِنْ أَهْلِ الْبَیْتِ الَّذِینَ افْتَرَضَ اللَّهُ مَوَدَّتَهُمْ وَ وَلَایَتَهُمْ فَقَالَ فِیمَا أَنْزَلَ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ یَقْتَرِفْ حَسَنَهً(۲) وَ اقْتِرَافُ الْحَسَنَهِ مَوَدَّتُنَا.

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عن أبی الطفیل: مثله.

**[ترجمه]امالی طوسی: به نقل از ابو طفیل روایت می کند که گفت: «امام حسن بعد از رحلت حضرت امیر سخنرانی کرد و راجع به حضرت امیر فرمود: «علی خاتم الوصیین، وصی خاتم الانبیا، امیر صدیقین و شهیدان و نیکوکاران بود. ایهاالناس! مردی شما را ترک گفته که کسی از گذشتگان بر او سبقت نگرفته و هیچ کس از آیندگان او را درک نخواهد کرد. پیامبر اسلام علم را به دست علی می داد و جبرئیل از طرف راست و میکائیل از طرف چپ آن حضرت می جنگیدند. علی تا وقتی که فاتح و غالب نمی شد باز نمی گشت. علی طلا و نقره ای بر جای نگذاشت، مگر مبلغی جزیی از برای کودکی که داشت. از بیت المال چیزی بر جای نگذاشت، مگر هفتصد درهم که از بخشش های آن حضرت زیاد آمده بود و می خواست با آن غلامی برای ام کلثوم خریداری کند.»

سپس فرمود: «هر کس که مرا می شناسد که می شناسد و کسی که مرا نمی شناسد، بداند که من پسر حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله هستم.» آنگاه این آیه را از زبان حضرت یوسف خواند: «وَ اتَّبَعْتُ مِلَّهَ آبائِی إِبْراهِیمَ وَ إِسْحاقَ وَ یَعْقُوب

» - . یوسف / ۳۸ - ، {من متابعت از ملت پدرانم ابراهیم و اسحاق و یعقوب کردم.} ایها الناس! من پسر بشیر و نذیر، یعنی حضرت محمّد هستم؛ من پسر آن کسی هستم که مردم را به سوی خدا دعوت می کرد؛ من پسر آن کسی هستم که نوری درخشنده بود؛ من پسر آن شخصی هستم که برای مردم عالم رحمت بود؛ من از آن اهل بیتی هستم که خدا پلیدی را از آنان بر طرف کرده و آنها را به شکل مخصوصی پاک و پاکیزه کرده است؛ من از آن اهل بیتی هستم که جبرئیل بر آنها نازل می شد و از نزد آنان عروج می کرد؛ من از آن اهل بیتی هستم که خدا دوست داشتن آنان را واجب کرده است و این آیه را در این باره به رسول خود نازل کرده و فرموده است که: «قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ یَقْتَرِفْ حَسَنَه»، {بگو من از شما غیر از دوست داشتن ذوی القرباء یعنی اهل بیتم چیزی نمی خواهم.} - . شوری / ۲۲ -

در تفسیر فرات نیز همین روایت آمده است.

**[ترجمه]

«۴»

شا، [الإرشاد]: کَانَ الْحَسَنُ علیه السلام وَصِیَّ أَبِیهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَلَی أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ

١- ١. يوسف: ٣٨.

٢- ٢. الشورى: ٢٢.

وَ أَصْحَابِهِ وَ وَصَّاهُ بِالنَّظَرِ فِی وُقُوفِهِ وَ صَدَقَاتِهِ وَ كَتَبَ إِلَيْهِ عَهْداً مَشْهُوراً وَ وَصِيَّةً ظَاهِرَةً فِی مَعَالِمِ الدِّينِ وَ عُيُونِ الْحِكْمَهِ وَ الْآدَابِ وَ قَدْ نَقَلَ هَذِهِ الْوَصِيَّهَ جُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ وَ اسْتَبْصَرَ بِهَا فِی دِينِهِ وَ دُنْيَاهُ كَثِيرٌ مِنَ الْفُقَهَاءِ وَ لَمَّا قُبِضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام خَطَبَ النَّاسَ الْحَسَنُ وَ ذَكَرَ حَقَّهُ فَبَايَعَهُ أَصْحَابُ أَبِيهِ عَلَى حَرْبِ مَنْ حَارَبَ وَ سِلْمِ مَنْ سَالَمَ.

وَ رَوَى أَبُو مِخْنَفٍ لُوطُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِی أَشْعَثُ بْنُ سَوَّارٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ وَ غَيْرِهِ قَالَ: خَطَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام فِی صَبِيحَهِ اللَّيْلَهِ الَّتِی قُبِضَ فِيهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ لَقَدْ قُبِضَ فِی هَذِهِ اللَّيْلَهِ رَجُلٌ لَمْ يَسْبِقْهُ الْأَوَّلُونَ بِعَمَلٍ وَ لَمْ يُدْرِكْهُ الْآخِرُونَ بِعَمَلٍ لَقَدْ كَانَ يُجَاهِدُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَيَقِيهِ بِنَفْسِهِ وَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله يُوَجِّهُهُ بِرَايَتِهِ فَيَكْنِفُهُ جَبْرَئِيلُ عَنْ يَمِينِهِ وَ مِيكَائِيلُ عَنْ شِمَالِهِ وَ لَا يَرْجِعُ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ وَ لَقَدْ تُوُفِّيَ فِی اللَّيْلَهِ الَّتِی عُرِجَ فِيهَا بِعِيسَى بْنِ مَرْيَمَ وَ الَّتِی قُبِضَ فِيهَا يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَصِيُّ مُوسَى وَ مَا خَلَّفَ صَفْرَاءَ وَ لَا بَيْضَاءَ إِلَّا سَبْعَمِائَهِ دِرْهَمٍ فَضَلَتْ عَنْ عَطَائِهِ أَرَادَ أَنْ يَبْتَاعَ بِهَا خَادِماً لِأَهْلِهِ ثُمَّ خَنَقَتْهُ الْعَبْرَهُ فَبَكَى وَ بَكَى النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ أَنَا ابْنُ الْبَشِيرِ أَنَا ابْنُ النَّذِيرِ أَنَا ابْنُ الدَّاعِی إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ أَنَا ابْنُ السِّرَاجِ الْمُنِيرِ أَنَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً أَنَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ فَرَضَ اللَّهُ مَوَدَّتَهُمْ فِی كِتَابِهِ فَقَالَ تَعَالَى قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبى وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَهً نَزِدْ لَهُ فِيها حُسْناً(۱) فَالْحَسَنَهُ مَوَدَّتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ ثُمَّ جَلَسَ فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ هَذَا ابْنُ نَبِيِّكُمْ وَ وَصِيُّ إِمَامِكُمْ فَبَايِعُوهُ فَاسْتَجَابَ لَهُ النَّاسُ فَقَالُوا مَا أَحَبَّهُ إِلَيْنَا وَ أَوْجَبَ حَقَّهُ عَلَيْنَا وَ بَادَرُوا إِلَى الْبَيْعَهِ لَهُ بِالْخِلَافَهِ وَ ذَلِكَ فِی يَوْمِ الْجُمُعَهِ الْحَادِی وَ الْعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ سَنَهَ أَرْبَعِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ.

۱- ۱. الشورى: ۲۲.

فَرَتَّبَ الْعُمَّالَ وَ أَمَّرَ الْأَمَرَاءَ وَ أَنْفَذَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ إِلَى الْبَصْرَةِ وَ نَظَرَ فِی الْأُمُورِ.

أقول: روی هذه الخطبه ابن أبی الحدید عن أبی الفرج عن عمرو بن ثابت عن أبی إسحاق السبیعی عن هبیره بن مریم: و رأیت أیضا فی کتاب المقاتل لأبی الفرج الأصفهانی: مثله.

**[ترجمه]ارشاد: امام حسن بعد از پدرش حضرت امیر، وصی آن حضرت بود و سرپرستی اهل و عیال و یاران و موقوفات و صدقات آن حضرت را بر عهده داشت. حضرت امیر وصیت نامه مشهوری برای امام حسن نوشت که حاوی دستورهای دینی و چشمه های حکمت و آداب بود. این وصیت نامه را گروه کثیری از علما نقل کرده اند و تعداد بیشتری از فقها، دانش و بینش های دینی و دنیوی خود را از آن دریافته اند. هنگامی که حضرت امیر علیه السّلام قبض روح شد، امام حسن برای مردم سخنرانی کرد و حق خود را به آنها خاطر نشان کرد. آنگاه یاران حضرت امیر به این شرط با آن حضرت بیعت کردند که با دشمنان آن بزرگوار بجنگند و با دوستانش مسالمت کنند. ابو حنیف روایت کند او گوید: امام حسن علیه السّلام در صبح شبی که در آن شب امیرمؤمنان به شهادت رسید، خطبه خواند حمد و ثنای الهی گفت و بر رسول خدا درود فرستاد آنگاه فرمود: «در این شب مردی به شهادت رسید که پیشینیان با عملی بر او سبقت نگرفته اند و دیگران با عملی به او نرسیده اند. او همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله جهاد می کرد و با جان خویش از او محافظت می نمود و رسول خدا او را با پرچمش می فرستاد و جبرئیل از سمت راست او و میکائیل از سمت چپ او را احاطه می کردند و باز نمی گشت تا خداوند به دست وی فتح را مقرر دارد. او در شبی که در آن شب عیسی بن مریم به آسمان ها رفت به شهادت رسید؛ شبی که یوشع بن نون وصی موسی در آن شب قبض روح شد. وی طلا و نقره ای جز هفتصد درهم که از زیادی حق بیت المالش باقیمانده بود و می خواست با آن خدمتکاری برای خانواده اش بخرد، باقی نگذاشت.

آنگاه گریه گلوی امام حسن را گرفت و گریست. مردمی که در اطراف حضرت بودند نیز با وی گریستند. سپس حضرت فرمود: من فرزند بشارت دهنده و من فرزند بیم دهنده ام؛ من فرزند کسی هستم که به اذن خدا دعوت می کرد؛ من فرزند چراغ نورانی هستم که خداوند پلیدی را از آنان زدوده است و آنان را پاک نموده؛ من از خاندانی هستم که خداوند درستی آنان را در کتابش واجب نموده است و فرموده: «قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيها حُسْناً» - شوری / ۲۳ - ، {بگو من بر رسالت خویش پاداشی از شما نمی خواهم جز دوستی با خویشاوندان خودم و هر کس که کار خوبی انجام دهد ما بر حسن آن کار می افزاییم.} پس «حسنه» (کار خوب)، دوستی ما اهل بیت علیهم السّلام است.» پس از آن امام نشستند

ابن عباس برخاست، مقابل امام حسن ایستاد و گفت: «ای گروه مردم! این حسن علیه السّلام پسر پیغمبر و وصی امام شماست، با وی بیعت کنید!» مردم سخن وی را پذیرفتند و گفتند: «محبوبیت امام حسن نزد ما زیاد و حق او بر ما واجب است.» آنگاه برای بیعت با آن بزرگوار و خلیفه دانستن وی، از یکدیگر سبقت گرفتند. این بیعت در روز جمعه، بیست و یکم ماه رمضان سال ۴۰ هجری واقع شد. پس از این جریان بود که امام حسن عامل و نمایندگان خود را تعیین کرد و ترتیب داد و عبداللّٰه بن عباس را برای سرپرستی به جانب بصره فرستاد.

مؤلف: این خطبه را ابن ابی الحدید روایت کرده و من در کتاب مقاتل تألیف ابوالفرج اصفهانی، مشابه آن را دیدم.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: بُويِعَ عليه السلام بَعْدَ أَبِيهِ يَوْمَ الْجُمُعَهِ الْحَادِى وَ الْعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فِى سَنَهِ أَرْبَعِينَ وَ كَانَ عُمُرُهُ عليه السلام لَمَّا بُويِعَ سَبْعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً.

**[ترجمه]مناقب: مردم در روز جمعه بیست و یکم ماه رمضان سال ۴۰ هجری با امام حسن که سی و هفت ساله بود، بیعت کردند.

**[ترجمه]

«۶»

نص، [كفايه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الْخُزَاعِيُّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ عُتْبَهَ بْنِ الضَّحَّاكِ عَنْ هِشَامِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام رَقِيَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليه السلام الْمِنْبَرَ فَأَرَادَ الْكَلَامَ فَخَنَقَتْهُ الْعَبْرَهُ فَقَعَدَ سَاعَهً ثُمَّ قَامَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى كَانَ فِى أَوَّلِيَّتِهِ وَحْدَانِيّاً فِى أَزَلِيَّتِهِ مُتَعَظِّماً بِإِلَهِيَّتِهِ مُتَكَبِّراً بِكِبْرِيَائِهِ وَ جَبَرُوتِهِ ابْتَدَأَ مَا ابْتَدَعَ وَ أَنْشَأَ مَا خَلَقَ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ كَانَ سَبَقَ مِمَّا خَلَقَ رَبُّنَا اللَّطِيفُ بِلُطْفِ رُبُوبِيَّتِهِ وَ بِعِلْمِ خُبْرِهِ فَتَقَ وَ بِأَحْكَامِ قُدْرَتِهِ خَلَقَ جَمِيعَ مَا خَلَقَ فَلَا مُبَدِّلَ لِخَلْقِهِ وَ لَا مُغَيِّرَ لِصُنْعِهِ وَ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَ لَا رَادَّ لِأَمْرِهِ وَ لَا مُسْتَرَاحَ عَنْ دَعْوَتِهِ خَلَقَ جَمِيعَ مَا خَلَقَ وَ لَا زَوَالَ لِمُلْكِهِ وَ لَا انْقِطَاعَ لِمُدَّتِهِ فَوْقَ كُلِّ شَيْ ءٍ عَلَا وَ مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ دَنَا فَتَجَلَّى لِخَلْقِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ يُرَى وَ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى احْتَجَبَ بِنُورِهِ وَ سَمَا فِى عُلُوِّهِ فَاسْتَتَرَ عَنْ خَلْقِهِ وَ بَعَثَ إِلَيْهِمْ شَهِيداً عَلَيْهِمْ وَ بَعَثَ فِيهِمُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَهٍ وَ يَحْيى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَهٍ وَ لِيَعْقِلَ الْعِبَادُ عَنْ رَبِّهِمْ مَا جَهِلُوهُ فَيَعْرِفُوهُ بِرُبُوبِيَّتِهِ بَعْدَ مَا أَنْكَرُوهُ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَحْسَنَ الْخِلَافَهَ عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ عِنْدَهُ نَحْتَسِبُ عَزَانَا فِى خَيْرِ الْآبَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ عِنْدَ اللَّهِ نَحْتَسِبُ عَزَانَا فِى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَقَدْ أُصِيبَ بِهِ الشَّرْقُ وَ الْغَرْبُ وَ اللَّهِ مَا خَلَّفَ دِرْهَماً وَ لَا دِينَاراً إِلَّا أَرْبَعَمِائَهِ دِرْهَمٍ أَرَادَ أَنْ

یَبْتَاعَ لِأَهْلِهِ خَادِماً وَ لَقَدْ حَدَّثَنِی حَبِیبِی جَدِّی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وآله أَنَّ الْأَمْرَ یَمْلِکُهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ صَفْوَتِهِ مَا مِنَّا إِلَّا مَقْتُولٌ أَوْ مَسْمُومٌ ثُمَّ نَزَلَ عَنْ مِنْبَرِهِ فَدَعَا بِابْنِ مُلْجَمٍ لَعَنَهُ اللَّهُ فَأُتِیَ بِهِ قَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ اسْتَبْقِنِی أَکُنْ لَکَ وَ أَکْفِیکَ أَمْرَ عَدُوِّکَ بِالشَّامِ فَعَلَاهُ الْحَسَنُ علیه السلام بِسَیْفِهِ فَاسْتَقْبَلَ السَّیْفَ بِیَدِهِ فَقَطَعَ خِنْصِرَهُ ثُمَّ ضَرَبَهُ ضَرْبَةً عَلَی یَافُوخِهِ فَقَتَلَهُ لَعَنَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ.

إلی هنا انتهی الجزء الأوّل من المجلّد العاشر و یلیه الجزء الثانی و أوّله باب العلّه التی من أجلها صالح الحسن بن علیّ علیهما السلام معاویه بن سفیان.

ص: ۳۶۴

تصویر

وفصل الخطاب واعين الحي الذي لا تنام وانتم حكماء الله وبكم حكم الله وبكم عرف حق الله
لا اله الا الله محمد رسول الله انتم نور الله من بين ايدينا ومن خلفنا انتم سنة الله التي
بها سبق القضاء يا امير المؤمنين انا لكم مسلم تسليما لا اشرك بالله شيئا ولا اتخذ
من دونه وليا الحمد لله الذي هداني بكم وما كنت لاهتدي لولا ان هداني الله الله
اكبر الله اكبر الحمد لله على ما هدانا ذكر الصلوة والدعاء على دكة القضاء ثم امض الى دكة
القضاء فصل عليها ركعتين تقرا فيهما بعد الحمد ما اردت فاذا فرغت منهما فسلم وسبح تسبيح الزهراء
عليها السلم وقل يا مالكي ومملكي ومتغمدي بالنعم الجسام من غير استحقاق وجهي خاضع لما تعلوه الاقدام
لجلال وجهك الكريم لا تجعل هذه الشدة ولا هذه المحنة متصلة باستيصال الشافة
وامنحني من فضلك ما لم تمنح به احدا من غيرها لتزان انت القديم الذي لم تزل ولا تزال صل
على محمد وال محمد واغفر لي وارحمني وزك عملي وبارك لي في اجلي واجعلني من عتقائك
وطلقائك من النار برحمتك يا ارحم الراحمين ذكر الصلوة والدعاء في بيت الطشت المتصل
بدكة القضاء تصلي هناك ركعتين فاذا سلمت وسبحت فقل اللهم اني ذخرت توحيدي اياك
ومعرفتي بك واخلاصي لك واقراري بربوبيتك وذخرت ولاية من انعمت علي بمعرفتهم
من بريتك محمد وعترته صلى الله عليهم ليوم فزعي اليك عاجلا واجلا وقد فزعت اليك واليهم
يا مولاي في هذا اليوم وفي موقفي هذا وسالتك ما زكى من نعمتك وازاحة ما اخشاه من
نقمتك والبركة فيما رزقتنيه وتحصين صدري من كل هم وجائحة ومعصية في ديني و
دنياي واخرتي يا ارحم الراحمين ذكر الصلوة والدعاء في وسط المسجد تصلي هناك ركعتين تقرا
في الاولى الحمد والصمد والثانية الحمد والكافرون فاذا سلمت وسبحت فقل اللهم انت السلام ومنك
السلام واليك يعود السلام ودارك دار السلام حينا ربنا منك بالسلام اللهم اني صليت
هذه الصلوة ابتغاء رحمتك ورضوانك ومغفرتك وتعظيما لمسجدك اللهم فصل على محمد
وال محمد وارفعها في عليين وتقبلها مني يا ارحم الراحمين ثم امض الى الاسطوانة السابعة
وقف عندها مستقبل القبلة وقل بسم الله وبالله وعلى ملة رسول الله صلى الله عليه وآله ولا اله الا الله محمد
رسول الله السلام على ابينا ادم وامنا حواء السلام على هابيل المقتول ظلما وعدوانا

وبكم وجب القضاء

الاولى

ما ذكى خ ل

اقول وجدت في بعض مؤلفات قدماء اصحابنا انه يستحب ان تصلي في بيت الطشت يرجع خ ل وهو متصل بدكة القضاء ركعتين فقد روي عن ابي عبد الله عليه السلام ذلك فاذا سلمت فقل وذكر الدعاء ثم قال السيد رحمه الله

**[ترجمه]کفایه: حضرت امام حسن علیه السّلام بعد از قتل حضرت امیر بر فراز منبر رفت و خواست سخن بگوید که گریه گلو گیرش شد. ساعتی نشست. سپس برخاست و فرمود: «ستایش ویژه خداوندی است که در اولیّتش یگانه بود در ازل و با خدایی اش عظمت داشت و با کبریایی اش تکبّر ابتدا کرد به آنچه را که آفرید و ایجاد کرد آنچه خلق کرد، بدون اینکه مانندی در مخلوقات گذشته اش عظمتش را داشته باشند.

پروردگار ما لطیف است به لطف ربوبیّتش و با علم خبرویّتش شکافت و با استواری قدرتش همه مخلوقات را خلق کرد. کسی نمی تواند خلق او را تبدیل کند و آفرینش او را تغییر دهد و حکم او را لغو کند و دستور او را رد کند. و گریزی از پذیرش دعوت او نیست. همه چیز را آفریده و ملکش زوال ندارد و مدّت او قطع نمی شود. بر هر چیزی علو دارد و به هر چیزی

نزدیک است. بر خلقش تجلّی کرده بی آنکه دیده شود و او در نظرگاه برتر است. او با نورش حجاب گرفته و در علوّ و برتری اش بالا رفته؛ از خلقش پنهان گشته و گواه و شاهد بر آنان گمارده و به سوی آنان فرستاده پیامبران را که بشارت دهنده و بیم دهنده اند، تا هر کس که هلاک شود از روشنگری هلاک شود و هر کس که زنده شود از روشنگری زنده گردد و تا بندگان آنچه را که نمی دانند از خدایشان، بدانند و او را به پروردگاری اش پس از آنکه انکارش می کردند، بپذیرند. سپاس مخصوص آن خدایی است که مقام خلافت را زیبنده ما اهل بیت قرار داد. ثواب مصیبت پیغمبر اسلام و حضرت امیر را از خدای مهربان خواهانیم. مصیبت حضرت امیر بر اهل شرق و غرب اثر گذاشته است. به خدا قسم که علی علیه السّلام درهم و دیناری بر جای نگذاشت، مگر مبلغ چهار صد درهم که تصمیم داشت خادمی برای اهل و عیال خود بخرد. جد محبوب من حضرت محمّد صلی اللّه علیه و آله به من خبر داد که مقام امامت و خلافت از آن دوازده نفر از اهل بیت آن حضرت و برگزیدگان آنان خواهد بود. هیچ کدام از ما نیست، مگر اینکه کشته یا مسموم خواهد شد.»

سپس آن بزرگوار از منبر فرود آمد و ابن ملجم ملعون را خواست. وقتی ابن ملجم آمد به امام حسن گفت: «مرا رها کن تا به نفع تو قیام کنم و در مقابل دشمنانی که در شام داری، از تو دفاع کنم.» ولی حضرت امام حسن علیه السّلام شمشیر خود را بلند کرد که بر فرق آن ملعون بزند. او دست خود را جلو شمشیر آن حضرت آورد و انگشت کوچکش قطع شد. آنگاه امام حسن ضربت دیگری بر سر او زد و او را به جهنم فرستاد. لعنه اللّه علیه!»

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

«۱»

صوره فتوکوبیّه من الصفحه الأولی من نسخه الأصل للمجلد العاشر و هی الصحیفه الأولی من الجزء ۴۳ حسب تجزئتنا.

ص: ۳۶۵

لان فى تخيل القبر ولا ظهر هو الوجه الاول كما فهم الشيخ رحمه الله وغيره وحكموا باستقبال القبر مطلقا
وهو الموافق للاخبار الاخر الواردة فى زيارة البعيد فانه روى باسناده عن احمد بن محمد بن عيسى عن ابى
عمير عمن رواه قال قال ابو عبد الله عليه السلام اذا بعدت باحدكم الشقة ونات به الدار فليعل على منزله وليصل
ركعتين وليوم بالصلوة الى قبورنا فان ذلك يصل الينا وليسلم على الائمة عليهم السلام من بعيد كما يسلم
عليهم من قريب غير انك لا يصح ان تقول اتيتك زائرا بل تقول فى موضعه قصدتك بقلبى زائرا اذ
عجزت عن حضور مشهدك ووجهت اليك سلامى لعلمى انه يبلغك صلى الله عليك فاشفع
لى عند ربك جل وعز وتدعو بما احببت انتهى قوله ويسلم على الائمة عليهم السلام الى آخر الكلام من
الشيخ وليس من تتمة الخبر كما يظهر من الكافى ومما اوردنا فى اول الباب ثم ما العدة عن احمد بن محمد
عن القاسم عن جده عن الحسين بن ثوير بن ابى فاختة قال كنت انا ويونس بن ظبيان والمفضل بن عمر
وابو سلمة السراج جلوسا عند ابى عبد الله عليه السلام وكان المتكلم يونس وكان اكبرنا سنا فقال له جعلت فداك
انى كثيرا ما اذكر الحسين صلوات الله عليه فاى شىء اقول فقال قل صلى الله عليك يا ابا عبد الله تعيد ذلك
ثلثا فان السلام عليه يصل اليه من قريب ومن بعيد انتهى قال الشهيد رحمه الله فى الذكرى قال ابن الجنيد
رحمه الله من زار وهو مقيم فى بلده قدم الصلوة ثم زار عقيبها وقال رحمه الله فى الدروس يستحب
زيارة النبى والائمة صلى الله عليهم كل يوم جمعة ولو من البعيد واذا كان على مكان عال كان افضل انتهى
ولا يبعد القول بالتخيير للبعيد بين تقديم الصلوة وتاخيرها لورود الرواية بهما كما عرفت وما ذكره رحمه الله
من جواز الزيارة فى اى مكان تيسر وان لم يكن موضعا عاليا لا يخلو من قوة لعمومات بعض ما مر من الاخبار
وان كان الافضل والاحوط ايقاعها فى سطح عال او صحراء ق زيارة للحسين صلوات الله عليه
من بعد البلاد السلام عليك يا ولى الله السلام عليك يا حجة الله السلام عليك يا نور الله فى
ظلمات الارض السلام عليك يا امام المؤمنين وسلالة النبيين والوصيين وشاهد يوم الدين
السلام على جدك رسول الله سيد المرسلين وخاتم النبيين السلام على ابيك امير المؤمنين ووارث
علم النبيين السلام على امك فاطمة بنت رسول الله رب العالمين السلام على اخيك وشقيقك الحسن
امام المؤمنين وحجة رب العالمين اشهد انك وآباءك الذين كانوا من قبلك وابناءك
الذين من بعدك موالى واوليائى واشهد انكم اصفياء الله وحجته البالغة على خلقه انتجبكم

**[ترجمه]ص: ۳۶۵

**[ترجمه]

«۲»

صوره فتوكوبيّه من نسخه الأصل من الصحيفه الّتى يبتدء بها هذا الجزء و اوّله «فلمّا كان الغداه» تراه فى الهامش بخطِّ يده قدّس سرّه.

دائمة كثيرة متصلة لا انقطاع لها ولا زوال ولا اسأله بكم وأقدمكم أمام حوائجي فكونوا
لي شفعاء يا ساداتي في فكاك رقبتي من النار وأن يقضي لي بكم حوائجي كلها للآخرة والدنيا
وأن يكفيني وأهلي وولدي والمؤمنين والمؤمنات شر كل ذي شر من الجن والإنس
من صغير أو كبير فقد رجوت أن لا انصرف من مشهدك يا مولاي صلوات الله عليك إلا
بقضاء حوائجي وما فزعت إليك فيه ورجوته من حسن معونته وبركته بزيارتك
صلوات الله عليك وعلى الأئمة من آبائك والأئمة من ولدك ورحمة الله وبركاته
ثم قبل الضريح وقل السلام عليكم يا آل محمد يا آل الله وأنصاره وظلال الله وأولاده لأبذلن
لكم مودتي ومحبتي ومواساتي ومالي فإنها مذخورة ونصرتي لكم معدة حتى يأذن الله
لكم فإن أمرتموني يا موالي أطعت وإن نهيتموني يا ساداتي كففت وإن استنصرتموني
يا قادتي نصرت وإن استعنتموني يا ساداتي أعنت وإن استنجدتموني يا هداتي أنجدت
وإن استعبدتموني يا ولاتي تعبدت فلكم يا أئمتي عبوديتي بعد الله تعالى طوعا
سرمدا وعليكم سلامي وتحياتي سلاما مجددا وصلوات الله عليكم ورحمة الله وبركاته
فإذا أردت الوداع فقل قد قضيت يا مولاي بعض الأرب من زيارتك ولو فعلت
يا مولاي ما يجب علي لجعلت عرصتك دار إقامة ولكنني من أبناء الدنيا الذي فيها
كما جرت عادة من مضى فأسأل الله البار الرحيم أن يصلي على محمد وآله وأن لا يجعله
آخر العهد من زيارتكم وجميع المؤمنين إنه يا أرحم الراحمين وهو على كل شيء قدير
ثم ادع الله كثيرا بما أردت إن شاء الله تعالى أقول أوردت في هذا الكتاب من الجوامع بعد المنصوص
صلوات الله عليهم أجمعين لكن أفضلها وأوثقها الثانية ثم الأولى والرابعة والخامسة والسادسة
والسابعة ثم العاشرة والثالثة ورأيت في بعض الكتب زيارات جامعة أخرى تركتها
إما لعدم الوثوق بها أو لتكرر مضامينها مع ما نقلناه وقد ذكر الكفعمي أيضا جامعة كبيرة
في البلد الأمين أوردتها في أعمال يوم الجمعة وفيما ذكرناه كفاية إن شاء الله تعالى باب
آخر في زيارتهم عليهم السلام في أيام الأسبوع والصلاة والسلام عليهم مفصلا تم بالإسناد
إلى الصدوق عن ابن المتوكل عن علي بن إبراهيم عن عبد الرحمن بن أحمد الموصلي عن الصقر بن أبي دلف

**[ترجمه]ص: ۳۶۶

**[ترجمه]

«۳»

صوره فتوكوبيّه من صفحه الخاتمه من نسخه الأصل للمجلد العاشر و هی آخر صحیفه من هذا الجزء.

**[ترجمه]ص: ۳۶۷

**[ترجمه]

کلمه المصحّح

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد للّه. و الصلاه و السلام على رسول اللّه و على آله الأطيبين أمناء اللّه.

و بعد: فقد منّ اللّه علينا أن وفّقنا لتصحيح هذا السفر القيّم و التراث الذهبيّ المخلّد و هو الجزء الأوّل من المجلّد العاشر من كتاب بحار الأنوار حسب تجزئه المصنّف رضوان اللّه عليه و الجزء الثالث و الأربعون حسب تجزئتنا و اللّه أسأل أن يوفّقنا لاتمام هذا المشروع المقدّس و له المنّ و الفضل.

مسلكنا فى التصحيح

«۱»

اعتمدنا على النسخه المطبوعه المشهوره بكمبانىّ تصحيح الفاضل الخبير المرزا محمّد القمىّ المعروف بأرباب فجعلناها أصلًا لطبعتنا هذه عرضاً و مقابله.

و ذلک لصحّتها و إتقانها و قد قال الفاضل المرحوم فى ختام هذه الطبعه:

«و بعد فلمّا كان المجلّد العاشر من كتاب بحار الأنوار مشتملًا على ما يتعلّق بأحوال مولانا سيّد الشهداء و ذريعه إلى الفوز بالسعادات الأخرويّه و لهذا صار هذا المجلّد من بين مجلّدات هذا الكتاب أشهرها و أعمّها نفعاً طبعوها بناه الخير مرّات عديده و لكن لم يتيسّر لهم تصحيح الكتاب على ما ينبغى كما هو ظاهر للمحصّل المراجع لها و هذه المرّه من الانطباع و إن جاءت آخرا

ص: ۳۶۸

لكنّها فاقت مفاخراً فبحمد اللّه سلمت هذه النسخه من أغلاط لم تسلم منها النسخ السابغه و فی المثل کم ترک الأوّل للأخر و أنا المستضیی ء من أنوار العلماء المحدّثین محمّد بن محمّد تقی القمیّ فی سنه ۱۳۰۴.»

أقول: و دلک لأنّه قد تیسّر لهم نسخ متعدّده و بذل العلماء جمعا و منفردا جهدهم فی تصحیحها و مقابلتها و عرضها علی النسخ المخطوطه و المطبوعه ثمّ أشرف علیها الفاضل المؤمی إلیه بدقّه و إتقان فصحّحها و علّق علیها فلو أنّ هذه النسخ التی أتیحت لهؤلاء المصحّحین أتیحت لنا و أنّی و أین لم یکن فی عرض النسخه علیها ثانیاً کثیر جدوی و لذلک أغفلنا عن طلب النسخ.

اللهمّ إلّا أن نجد نسخه المصنّف قدسّ سرّه فیکون عرض النسخه علیها من الواجب الحتم.

فمن کان من العلماء و الفضلاء عنده نسخه من تلک النسخ أو عنده خبر عنها فلیراجعنا خدمه للدین و أهله و نشکره الشکر الجزیل.

«۲»

راجعنا سائر النسخ المطبوعه و هکذا مصادر الکتاب عند ما عرض لنا أدنی شبهه فی سقط أو تصحیف و راجعنا مع ذلک کتب الرجال عند ما احتمل تبدیل فی السند.

و لأجل ذلک راجعنا کثیراً من المصادر و عرضنا النسخه علیها: بین ما لم یکن بینهما اختلاف أو کان اختلاف یسیر غیر مغیّر للمعنی أو کان الترجیح لنسخه المصنّف قدسّ سرّه فأضربنا عن الایعاز إلی ذلک فإنّه لا طائل تحته.

و أمّا إذا کان الترجیح لنسخه المصدر أو کان فی نسخه الکمبانی تصحیف أو سقط أصلحنا فی الصلب و أوعزنا إلی ذلک فی الذیل کما یراه المطالع البصیر فی طیّ الصفحات و منها فی ص ۲۶ و ۵۴ و ۲۴۱ فراجع.

ص: ۳۶۹

و لم نكن لنرجّح نسخه المصدر إلّا حيث ظهر بديهه و ذلک لأنّ المصنّف أعلى اللّه مقامه قد جمع اللّه عنده من المصادر الثمينه الغاليه ما لا يجتمع عند أحد فقد فقد كان عنده النسخ المصحّحه من المصادر و هو قدسّ سرّه لم يكن ليعتمد على النسخ المغلوطه فقد كان بعض الأحاديث فى نسخه سقيمه فنقلها و أشار إلى ذلک مع الايضاح اللازم.

فاللازم على الباحثين الثقافيّين أن عرضوا نسختهم من المصادر عن طبعها و تحقيقها على البحار كما فعل عند طبع كتاب المحاسن و الاختصاص- لا أن يعرضوا نسخه البحار على المصادر المتهيّئه عندهم مخطوطه كانت أو مطبوعه.

و لأجل ذلک نلتزم بعرض الأحاديث كلّها على المصادر المطبوعه الموجوده و لا بتذكار الاختلاف بينها و بين نسختنا لعدم الجدوى فى ذلک.

اللّهمّ إلّا أن نظفر بنسخه الأصل من المصدر أو بنسخه مطبوعه قد حقّقت بالأدب الحيح و قوبلت مع النسخ الأصليه بعد كمال الدقّه و الإتقان.

«٣»

ترى فى طىّ الصفحات كلمات أو جملات جعلناها بين العلامتين [....] من دون أن نذيّلها بكلام يوضح ذلک فهى بين طوائف:

طائفه منها موجوده فى هامش النسخه مع رمز ظ أو خ فجعلناها بين العلامتين

و طائفه منها موجوده فى المصدر الذى كان عندنا ساقطه من نسخه الكمبانىّ لا يستقيم المراد بدونها كما فى ص ١٨١ و ٢٢٥ و ٣١٣ أو يستقيم كما فى ص ٢٢٠ و ٢۴٠ و غير ذلک.

و طائفه منها غير موجوده فى النسخه و يستدعيها الأدب و السياق: لا يستقيم المعنى بدونها كما فى ص ٨٨ و ١۴۴ أو يستقيم كما فى ص ١٣۶ و ٢٣٨ و غير ذلک.

«۴»

حقّقنا ألفاظ الحديث على كتب اللغه و ضبطناها بالأشكال و هكذا

ص: ٣٧٠

كلّ ما ذكره رحمه اللّه ناقلًا عن المعاجم اللغويّه فحقّقناها على المصادر: القاموس المحيط، الصحاح، النهايه، طبعاتها المشكوله المطبوعه بمصر و كذلك عند ما اشتبه حروف الكلمه بين المعجمه و المهمله.

«۵»

حقّقنا بعض الأسانيد على المصدر و كتب الرجال أو بعضها على بعض كما فى ص ۱۳ و ۲۳ و ۱۱۱ و غير ذلك.

هذا مسلكنا فى التصحيح و التحقيق و لا زال أدعو اللّه جاهداً مخلصاً أن يهدينى إلى النهج القويم، و يحملنى على الحقّ الصريح و يحفظنى عن الخطاء و الخلل أنّه على صراط مستقيم.

شوّال المكرّم ۱۳۸۴

محمد باقر البهبودىّ

ص: ۳۷۱

**[ترجمه]ص: ۳۶۸

ص: ۳۶۹

ص: ۳۷۰

ص: ۳۷۱

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

ص: ۳۷۳

**[ترجمه]ص: ۳۷۲

ص: ۳۷۳

ص: ۳۷۴

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

الزمر: ۹

المقدمة:

تأسّس مركز القائمیة للدراسات الکمبیوترية في أصفهان بإشراف آية الله الحاج السيد حسن فقيه الإمامي عام ۱۴۲۶ الهجري في المجالات الدينية والثقافية والعلمية معتمداً على النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائيين والمثقفين في الجامعات والحوزات العلمية.

إجراءات المؤسسة:

نظراً لقلة المراكز القائمة بتوفير المصادر في العلوم الإسلامية وتبعثرها في أنحاء البلاد وصعوبة الحصول على مصادرها أحياناً، تهدف مؤسسة القائمية للدراسات الكمبيوترية في أصفهان إلى التوفير الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلى الباحثين في العلوم الإسلامية وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الكترونية من الكتب والمقالات العلمية والدراسات المفيدة وهي منظمة في برامج إلكترونية وجاهزة في مختلف اللغات عرضاً للباحثين والمثقفين والراغبين فيها.

وتحاول المؤسسة تقديم الخدمة معتمدة على النظرة العلمية البحتة البعيدة من التعصبات الشخصية والاجتماعية والسياسية والقومية وعلى أساس خطة تنوي تنظيم الأعمال والمنشورات الصادرة من جميع مراكز الشيعة.

الأهداف:

نشر الثقافة الإسلامية وتعاليم القرآن وآل بيت النبيّ عليهم السلام

تحفيز الناس خصوصا الشباب على دراسة أدقّ في المسائل الدينية

تنزيل البرامج المفيدة في الهواتف والحاسوبات واللابتوب

الخدمة للباحثين والمحققين في الحوازت العلمية والجامعات

توسيع عام لفكرة المطالعة

تهميد الأرضية لتحريض المنشورات والكتّاب على تقديم آثارهم لتنظيمها في ملفات الكترونية

السياسات:

مراعاة القوانين والعمل حسب المعايير القانونية

إنشاء العلاقات المترابطة مع المراكز المرتبطة

الاجتنباب عن الروتينية وتكرار المحاولات السابقة

العرض العلمي البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فی نشر المعلومات

من الواضح أن یتحمل المؤلف مسؤولیة العمل.

نشاطات المؤسسة:

طبع الکتب والملزمات والدوریات

إقامة المسابقات فی مطالعة الکتب

إقامة المعارض الالکترونیة: المعارض الثلاثیة الأبعاد، أفلام بانوراما فی الأمکنة الدینیة والسیاحیة

إنتاج الأفلام الکرتونیة والألعاب الکمبیوتریة

افتتاح موقع القائمیة الانترنتی بعنوان : www.ghaemiyeh.com

إنتاج الأفلام الثقافیة وأقراص المحاضرات و...

الإطلاق والدعم العلمی لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدینیة والأخلاقیة والاعتقادیة والردّ علیها

تصمیم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ویب کیوسک kiosk، الرسالة القصیرة ((sms

إقامة الدورات التعلیمیة الالکترونیة لعموم الناس

إقامة الدورات الالکترونیة لتدریب المعلمین

إنتاج آلاف برامج فی البحث والدراسة وتطبیقها فی أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ویمکن تحمیلها علی ۸ أنظمة؛

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

إعداد ۴ الأسواق الإلکترونیة للکتاب علی موقع القائمیة ویمکن تحمیلها علی الأنظمة التالیة

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فی الموقع بثلاث اللغات منها العربیة والانجلیزیة والفارسیة

الکلمة الأخیرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فى تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزى

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلى، الرقم ١٢٩، الطبقة الأولى.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكترونى : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزى ٠٣١٣٤٤٩٠١٢٥

هاتف المكتب فى طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ ـ ٠٢١

قسم البيع ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩شؤون المستخدمين ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩.

مركز
القائمية
اصفهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
WWW
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المـركز من فضلـكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹